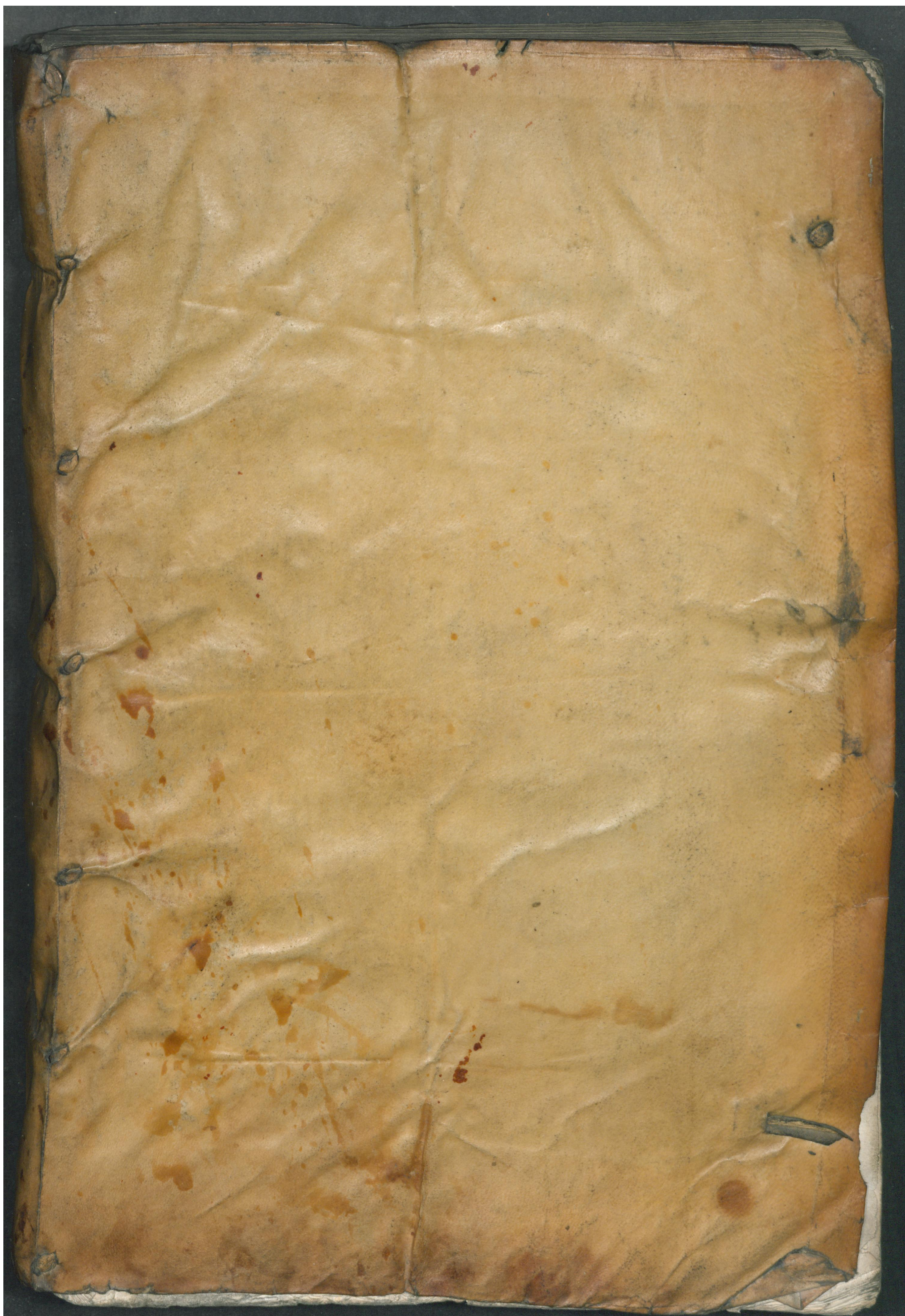
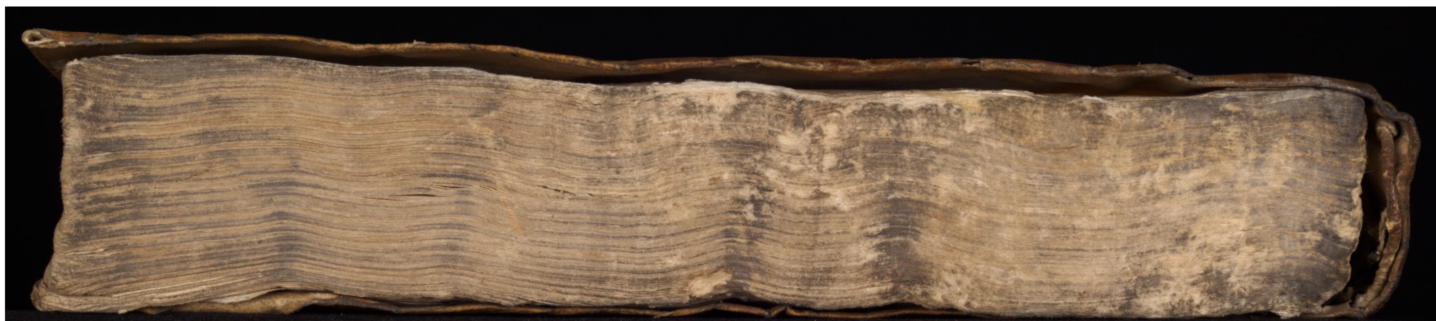












Jacq. Le Cour — 12 R

XLI c

404 (2)

Violente réfutation des théories de Galien

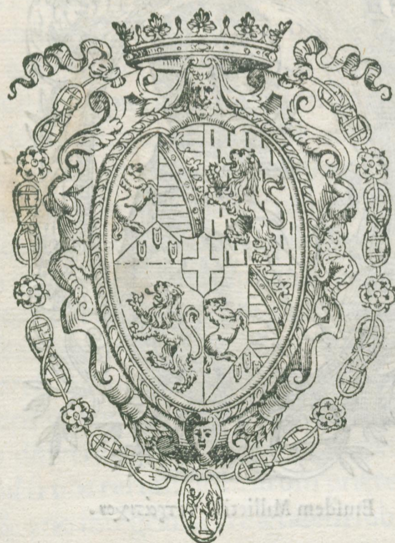
400 f

IOANNIS ARGENTERII PEDEMONTANI IN ARTEM MEDICINALEM GALENI,

COMMENTARII TRES, NON SOLVM medicinæ professoribus utiles & necessarii: sed etiã Philosophis, & uniuersis, qui rerum scientia delectantur, summopere iocundi:

AD EMANVELEM PHILIBERTVM Serenissimum, & inuictissimum Sabaudiæ Ducem, Subalpinorum principem. &c.

Gryaud à la rochelle



Cum Priuilegijs Summi Pontificis, Regum Galliæ, & Hispaniæ, Ducum Sabaudiæ, & Florentiæ.

IN MONTE REGALI,
Ex Officina Torrentiniana
M D L X V I.

In effigiem Ioannis Argenterii Philosophi, & Medici præstātissimi Claudii Millieti Allobrogis Camberiani ἐνδεκασύλλαβον.

Hunc ARGENTERIUM, Benigne Lector,
Pictum quem inspicis, esse si putares,
Erras: hanc faciem teret vetustas,
Et longo fragilis peribit vsu.
At si ARGENTERIUM cupis videre,
Quem nec canicies premet, nec ætas,
Totum si legis hoc opus, libellus
Quis nam ARGENTERIUS siet docebit.

ANNO  *AET. LIII.*

Eiusdem Millieti τετράστιχον.

Egregia hæc docti non te pictoris Imago,
Non capit hæc nomen parua tabella tuum:
Consilium, mores, animum, sed fama loquetur:
Queis dius in terris diceris esse σοφός.

Ego Frater Marcus Cilliarius a Monteregali, ordinis Prædicatorum Vice inquisitor in Diocesi Montisregalis, Lecto diligenter præsenti opere nihil inueni, quod Catholicæ Fidei repugnet: Propterea permitto vt in lucem edatur. In cuius rei fidem hic me subscripsi.

F. Marcus Cilliarius.

EMANVELI PHILIBERTO
SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE SABAVDIAE DVCI, SVBALPINORVMQVE PRINCIPI, IOANNES ARGENTERIVS. S. P. D.



RADIT Aristoteles in Politicis, Serenissime Princeps, vitam nostram diuisam esse in negotium & otium, bellum & pacem: atque in bello & negotio, fortitudine & constantia opus esse: in otio & pace, philosophia: in vtroque uerò tempore temperantia, & iustitia. Nam si in bello desit fortitudo & constantia, inuadentibus seruire cogimur, nec illis imperare possumus, qui seruire debent. Temperãtia autem, & iustitia tunc etiam opus est, ne cum magna est potentia, & agendi libertas, omnia per uim & dominandi libidinem fiant. At uerò in otio, & pace philosophia est necessaria, ut homines boni, & docti esse discant. Temperantiam quoq; & iustitiam pax requirit, quoniam per otium petulantes homines redduntur, qui non nisi his uirtutibus coerceri possunt. Propterea rectè quoque dicebat Plato tunc optimam fore gubernationem, quando Principes erunt philosophi. Etenim constantia, & fortitudo illa, quæ in principibus esse solet, in bello quidem laudata, in pace nescio quid asperius habet, quàm ut apta esse possit ad populos gubernandos, nisi philosophia & literarum cognitione mitescat, & temperetur. Nam absq; his studiis nihil modeste, clementer, & humaniter fieri posse, sapientes arbitrantur: quippe cũ uideamus humanitate & modestia literatos homines tantum ab aliis differre, quantum homo a cæteris animantibus discrepat. Quòd si nos rerum nostrarum præteritum statum, in quo sine pace & otio integram ferè ætatem sub alieno dominatu in bello uiximus, memoria recenti repetamus, est profecto quód agamus immortales gratias Deo optimo, qui te, Serenissime Princeps, nobis tandem restituit, belli & pacis uirtutibus clarissimum. Nam cum tu omnibus propemodum fortunę bonis, quibus maiores tui inter alios Italiæ principes cum magna dignitate, & diuturno imperio abundabant, spoliatus esses, videresque tibi & nobis tuo imperio subditis, vnam superesse salutem & spem, quæ tota erat posita in uirtute tua, sub Carolo Quinto Cæsare maximo, & inuictissimo militarẽ disciplinam es ingressus, atq; illã ita am-

plexus, ut parendo præstantissimis Ducibus, viriliter sępe pugnando, & constanter aduersam fortunam ferendo, fortiterque omnia gerendo, strenuus miles euaseris. Tuam enim manum, & fortitudinem senserunt sæpe, qui tunc erant hostes in acie, in excursionibus, atque in prælijs. Quibus quidem rebus cum literarum studio cognitionem historiarum adiecisses, mathematicasque disciplinas Imperatoribus maximè necessarias tibi comparaisses, & omnium ferè militum, ex quibus nostri exercitus conflari solent linguas longa consuetudine didicisses, maiore honore dignum te præbuisti. Quæ cum non sine magna uoluptate & admiratione maximus ille Cæsar auunculus tuus conspiceret, te in illa ætate, in qua alii uix uni legioni imperare solent, ad imperatoriam dignitatem euexit. In qua quidem eo uiuente, & regnante plurima gessisti æterna memoria dignissima. Postea vero iam regnante Philippo eius filio Rege maximo & fœlicissimo, duos magnos exercitus uno anno fugasti & contriuisti: atque eo ipso tempore, & antea etiam plurima loca ab ipso Cæsare, & aliis maioribus suis frustra sæpe attẽtata, inuasisti, & mirabili celeritate expugnasti. quibus quidem rebus tam fœliciter gestis, pacem iam centũ fere annos frustra exoptatam, & (ut omnes credebant) omnibus sæculis desperatam, non solum Italiæ, sed potius uniuerso orbi peperisti. In qua quidem re duos potentissimos Galliæ, & Hispaniæ reges, antiquorum suorum odiis concitatos, inter se maxima contentione, & totius orbis commotione certantes, affinitatẽ cõiunxisti: & tu illis per maiores tuos eodem uinculo astrictus, noua facta cum Gallię Rege cognatione, desponsata Margarita magnanimi Francisci Regis filia, fœminarum omnium, quæ unquam fuerunt, sunt, & erunt (si dicere fas est) optima, & diuinis potius, quàm humanis moribus prædita, à Deoque, ut credibile est, ad tuum imperium recuperandum & firmandum diu tibi seruata, perpetuæ (ut omnes augurantur & sperant) pacis & quietis vniuersis Christianis author eris. Sunt hæc sane illustria in bello tua gesta, quæ omnibus doctis scriptoribus materiam præbere possunt ad immortalem historiam conscribendam. Ac nos quidem, qui tuo imperio sumus subditi, plurimum tibi hac ratione debemus. Bellum enim magno tuæ uitæ discrimine gessisti, ut nobis uitam seruares incolumem, et illud tua fortitudine, et magna constantia fœlicissime confecisti, ut nobis, qui pacis artes excolimus, prodesses, et populos tuos afflictos concussosq; tot tan-

tisque

tisque miseriis, & calamitatibus ad otium duceres, ac in eo Philosophiam, & alias disciplinas excitares. Ac cum ego & multi alii, qui literas profitentur, uereremur, ne tu, qui in bello semper vixisses, nostra studia contemneres, antequam à nobis esses uisus, animum nostrum prçclarissimo egregiæ tuæ uoluntatis indicio confirmasti. Nam cum primum limites ditionis tuæ appulisti, & Nitiæ adhuc esses, ibique de multis rebus tractares, quæ ad fœlicem gubernationem nostram pertinerent, illud in primis cogitare cœpisti, quo in loco, quoue modo præstantissimam Academiam erigere posses. Ac quum iam Viros Illustres & doctos huic rei promouendæ præfecisses, me quoque accersiri iussisti (quæ tua fuit humanitas) ut illis adiumento essem in exquirendis & eligendis ex omnibus Italiæ & Galliæ Academiis, in quibus diu uixi, optimis & doctissimis in omni facultate professoribus. Id quod Deo, qui solet rebus optimis fauere, aspirante, ita fœliciter breuissimo temporis spatio sumus assequuti, ut tua hæc Academia doctissimorum professorum multitudine, uel omnem aliam iam superet, aut certè nulli cedat. Quod in tanta doctorum virorum penuria maximo est tibi honori & gloriæ. Non enim in hoc minus gloriari debes, (ut quidem facis) quàm si magnas urbes tuo imperio adiecisses. Nam ut sine literis Deorum uoluntates, maiorum nostrorum consilia, præclare ab illis dicta, ac bene gesta nobis essent ignota, ad quorum imitationem mores uitamque nostram instituimus: Ita Academiæ literarum sunt officinæ, quæ homines cudunt ad principum consilia, & res diuinas atque humanas regendas aptos. Paries tibi hac quoque ratione scriptores tuarum uirtutum præcones, qui posteris testabuntur te belli & pacis uirtutibus clarissimum fuisse, & nihil aliud cogitasse, quàm ut tuis subditis iustè & sanctè dominari posses. Ac ne ego interim ingratus erga te, quem diuino humanoque iure colere debeo, tamquam meum legitimum & optimum Principem, esse videar, ac ut totius Academiæ nomine tibi gratias agam pro tua in nos beneuolentia, & humanitate, qua nos foues, nostramque dignitatem tueris, commentarios meos in artem medicinalem Galeni, iam ante uiginti annos inchoatos, & nunquam ferè intermissos, tandem uerò pro uiribus absolutos, tibi offero, dedicoq;: opus quidem tuis heroicis virtutibus fortè non satis dignum, sed (ni fallor) aptum ut sit perpetuum monumentum meç in te obseruantiæ, & indicium gloriæ meæ facultatis, in qua pri-

mus nostris præluxi, & reliquis omnibus medicinæ studiosis prodesse studui, dum liberam & à maioribus nostris usitatam docendi rationem, nostris sæculis ferè extinctam, docendo, & scribendo excitaui: ac de veritate cum antiquioribus medicis ac Philosophis maximo cum meo labore, & nō sine magnis difficultatibus, certare sum ausus. In qua quidem re & si non uici, (quod nunquam certe cogitaui, sed ut aliis eadem docendi ratione prodessem) saltem id iam sum consequutus, ut multos habeam mei instituti æmulos, meorumque laborum præclaros laudatores: & eos, qui à me dissentire uoluerunt, uideam ex meis operibus sua augere & illustrare. Quod Deo in primis, & tibi, nostrisque omnibus laudi & honori esse cupio. Vale diu fœlix. Ex tua Academia 1566. vltima Iulii.

❧

BERSANI BENEXIAE ARTIVM ET Medicinæ Doctoris in Commentarios Ioannis Argenterii præceptoris sui ad beneuolos Lectores præfatio.



INTER multas, præstantissimasque artes & disciplinas a Deo optimo hominibus datas, nulla est, quæ uel originem illustriorem & antiquiorem habeat, uel plurium rerum cognitionem contineat, aut maiorem usum & fructum mortalibus præbeat, quàm medicina. Nam eam a Dijs ortam, & excultam esse, nobisque commendatam, omnes antiquissimæ historiæ tam diuinæ, quàm humanæ, & poetæ omnium uetustissimi scriptores memoriæ prodiderunt. Porrò medicus nullus insignis esse potest, qui Latini, Græci, Arabicique sermonis peritus non sit: & uniuersas liberales artes, & quicquid philosophia, quicquid & medicina docet, non didicerit: ac multarum rerum usu & experientia non sit ornatus & confirmatus. Cæterum medicinæ necessarium usum docet fragilis & caduca uiuentium omnium natura, quæ omnia ab omnibus patitur: quibus malis sola medicina repugnare & mederi potest. Quid enim quæso melius homini a Deo optimo dari potuit, aut in uita hac iocundius contingere potest, quàm imminentes morbos posse euitare, præsentesque iam propulsare & integra sanitate corporis & animi, (quantum illius natura patitur,) diutissimè frui? Tolle iam medicinam, quid quæso in aduersa ualetudine, præsente, aut instante, aliæ omnes artes & disciplinæ præstare, uel consequi possunt? Propterea rectè nonnulli senserunt medicam facultatem, ueluti finem esse aliarum omnium, quæ uitæ huius gratia comparantur. Id enim sequitur, si homo rerum omnium, quæ in hoc orbe sunt, perfectio & finis esse agnoscitur. Ac ut diuina est huius facultatis origo, necessarius illius usus, & iocundissimus fructus: ita ob multarum, & propemodum infinitarum rerum, quarum cognitionem illa requirit, maximæ difficultates apud maiores nostros extiterunt in ea inuenienda & cõstituenda, quæ adhuc in eadem tradenda, explicandaque uix tolli possunt. Quod quidem ostendunt antiquissimæ medicorum sectę & factiones inter se discrepantes, & tot tantiq; scriptores, Gręci, Latini, Arabes, qui diuersam medendi rationem sequuti, uaria & inter se discrepantia pręcepta tradiderunt. Verum inter omnes authores & scriptores de ea facultate meritò recepti sunt potissimum Hippoc. & Gal. ille, quòd semina & principia huius artis, & disciplinę dederit: hic verò, quòd eandem infinitis propemodum uoluminibus auxerit, & illustrauerit. Verum aliorum omnium operum scripsit ille compendium, quod ob id artem medicam inscripsit: Opus sanè ut pręstantissimum, & ab omnibus scholis receptum, continuaq; lectione & interpretatione tritum: ita ob breuitatem obscurissimum, & ob multarum rerum tractationem magnis difficultatibus inuolutum. Quò factum est, ut multi ad hoc opus explicandum & explanandum suos labores & studia cõtulerint. Verum (quod omnium bona uenia sit dictum) fatentur doctissimi quique medici nullum hactenus extitisse, qui pro dignitate ipsius operis negotium hoc absoluerit. Nam ut nullus extat interpres ex Gręcis, ex Arabibus breuissimus est Haly, & ob id propemodum inutilis. Sic Iacobus Forliuiensis, & Turisanus, qui tumet titulo Plusquam Commentatoris, & alij, qui proximis seculis uixerunt, in quibus nulla, uel minima erat Gręcarum literarum cognitio, & Latinarum corruptio potius, quàm notitia accommodata ad tradendas disciplinas, Galeni uerba nequaquam intelligere potuerunt: & propterea in suis explanationibus uidemus sæpe monstra esse facta: Ac (quod etiam proprium erat illius sęculi) ijdem homines omnia in uanas & inutiles quæstiones uerterunt: in quibus non solum Galenum ipsum interpretari, sed etiam eum cum Aristotele, Auicenna, Auerroe, & alijs philosophis & medicis conciliare sunt conati: Idq; labore planè inutili. Nam quid quæso inutilius est, quàm eos uelle concordare, qui ex proprio instituto inter se discrepare uolunt? Quæstiones pręterea illas suas non ex artis principijs, sed ex fictis quibusdam distinctionibus & sophisticis ratio-

nibus explicant,& dirimere se putant. Quare etsi illi ingeniosi fuerunt: tamen in ea literarum obscuritate, & docendi corruptione, pauca digna hoc authore præstare potuerunt. Cæterum inter recentiores Acachias & alij nonulli eandem interpretationem sunt aggressi, prioribus illis contraria planè ratione. Nam hi contemptis prorsus arduis quęstionibus, & ratiocinationibus necessarijs ad disciplinas enarrãdas,& authores interpretandos, grammaticorum more, uel solum authoris uerba explicant, aut historiam narrãt rerum, quas ex alijs authoris libris transcripserunt. Scripsit Manardus primum Commentarium, in quo operam & laborem omnem perdidit, quòd mala posuerit principia. Ignorauit enim vsum & significationes verborum salubris, insalubris,& neutri, quibus ea tractatio constat & perficitur. Montanus Veronensis alijs omnibus meritò præferendus uidetur docendi ordine,& libertate antiqua: verum ille non omnia attigit, quæ in assumpto opere sunt tradita, & ea, quæ extant, nequaquam ad editionem elaborauit, sed a suis auditoribus, cum ille in scholis doceret, sunt collecta,& edita. Plurimum autem differant oportet, quæ iunioribus ad institutionem traduntur ab his, quæ doctis medicis & professoribus ad editionem parantur. Vnde uel nulla, uel pauca in illis suis lectionibus exculta & elaborata inueniuntur: plurima uerò aut falsa, uel certe negligentius tradita. Itaq; meritò ab omnibus medicinæ & philosophiæ studiosis desiderabatur adhuc exactior huius diuini operis enarratio & explanatio, quam Argenterius præceptor meus nunc edit & profert. Quod quidẽ opus, etsi ipsius authoris nomen, ingeniumque, iam omnibus ex præclarissimis alijs operibus notum, satis commendant: tamen posteaquam illi placuit, vt ego sui laboris & instituti rationem, nobis suis auditoribus sæpius expositam, cunctis patefacerem, pauca de ea re subijciã. Ac primum quidem ignorare uos nolo, opus hoc non solum in nonum annum (vt inquit Horatius) pressum, sed plus uiginti annorum spatio elaboratum esse. Quidquid enim author in hoc toto tempore docendo Patauij, Pisis, Neapoli, Taurini,& in hac Montisregalis Academia consequi potuit: aut legendo præstantissimos in omni disciplinarum genere scriptores notauit ad hanc enarrationem pertinere posse: uel medendo in maximis ciuitatibus expertus est, ad artis præcepta confirmanda, in hos Commentarios potissimum contulit. In quibus etsi sibi proponit Galeni explanationem, tamen ille suo more liber esse vult. Itaque vbi veritas suadet, uel meliora tradi possũt, ut ars nostra omnibus numeris perfecta reddatur, ab authore non ueretur dissentire: ac etiam cum Arist. ipso de his, quæ ad facultatẽ nostram pertinent, contendere,& alios omnes, qui in eodem negotio sunt uersati, reprehẽdere & confutare. Quod sanè non liuore aliquo (ut ignari quidam, ne dicam nebulones, tradiderunt,& vulgo venditant) ab eo est factum. Omnes namq;, qui suo labore & industria docendo & scribẽdo mortalibus prodesse studuerũt, ille laudat & ueneratur: Vnumq; Arist. inter alios pronuntiat talem esse, qualem nulla ætas tulit, nec feret unquam, Ac Gal. magnum quidem uirum,& fœlicissimo ingenio præditum esse fatetur, & eum quidem inter omnes medicos esse legendum & sequendum: omnes tamen homines errare posse, imò nullum esse, qui non errauerit plus uel minus in artibus & scientijs constituendis & docendis. Propterea idem sibi licere uult, quod maioribus nostris semper fuit concessum, ut scilicet suas animi cogitationes proferre,& alijs communicare posit. Qua quidem in re illorũ opinionẽ ridet & contemnit, qui ideo nefas esse putant, eũ a Gal.& Arist. dissentire, quod ipsis nec sit, nec unquam par esse posit. Quid .n. quęso hac opinione (inquit) stultius est, aut ineptius dici potest? Nã ut rectè Cicero scribit Aristotelem non deterruit Platonis authoritas. An Gal. Platoni & Arist. par est: aut illi Auicenna, Auerroes, Trallianus, Fernelius, Vesalius, Mõtanus, Cardanus,& tot alij, qui aduersus Gal. plurima docuerunt,& scripserũt. Tacebit ergo solus Argenterius, sequeturq; ne tandẽ illud Epicuri dictum λάθε βιώσας? vt scilicet, qui nunc uiuunt,& postea qui venturi sunt, ab eo nihil discere possint,& iocundissimo fructu careant fœlicissimi sui ingenij,& maximorum suorum laborum, quos ad incrementũ, & ornamentũ nostræ facultatis pertulit,& contulit? Itaq; ut, quod proposui, perstringam, ille huius operis sic uult interpres esse, ut ei concedatur, quæ bene a Gal. sunt dicta, confirmare,& illustrare: alia verò damnare, melioraq; reddere. Pręterea ipse non vt priores illi huius operis explanatores omnes uel etiam leuissimas, aut inutiles quęstiones prosequitur, sed solum arduas & utilissimas controuersias aggreditur, de illisq; disputat, ac ex proprijs principijs deliberat, tanto quidẽ ingenij acumine, tanta dicendi facilitate, ut quæ hactenus perplexa & implicata fuerunt magnis difficultatibus, ab omnibus facilè,& cũ magna volupta-

te &

te & vtilitate intelligi poſsint. Nec interim verborū proprietates, vbi res poſtulat, omittit. Stylo vtitur facili, in quo ne verbum quidem eſt otioſum. Et ſi interdum prolixius quędam videtur tractare, hoc factum eſt, vel ob rei difficultatem, vel ꝙ compendia huiuſmodi intelligi non poſsint, niſi ex alijs operibus multa adferantur. Et in hoc etiam peculiarem rationem habuit eorū, qui in ſcholis medicinā profitentur, qui prolixiorem & omnibus numeris abſolutam enarrationem de omni re, quam ſuſcipiunt explanandam, requirunt. Adhæc quicquid alij huius operis interpretes tradiderunt, quod ſit vtile, vel ſcitu iocundum, contulit in ſuos Commentarios: ita tamen vt nulla ferè ſit authoris ſententia, quæ ab ipſo non recipiat nouam, & nunquam ab alijs excogitatam interpretationem. Ac, vt vno verbo dicā, ita vniuerſa temperauit & elaborauit, vt omnibus mirificè proſit & merito placere debeat, ſiue quis mederi, aut medicinam in ſcholis docere, aut eandem ad animi recreationem & ornamentum perdiſcere uelit, Quò magis illorum calumnias damnare debemus, qui cū validis argumentis Argenterij opinionibus repugnare non poſſent, memoriæ prodiderunt ſuis nefandis libellis, ac vulgo perſuadere nituntur, ipſius doctrinam hominibus periculoſam eſſe, medicinamq; ipſam euertere. Sed dicant quæſo illi nullius frugis homines, ſolum nati & facti ad maledicendum, qua in re ipſe in eo, quod ad medendum pertinet, diſcrepet vmquam ab Hippoc. Gal. alijſq; maioribus noſtris. Ignorant, vt video, huiuſmodi homines aliud eſſe de arte conſtituenda & exactius docēda diſcrepare: aliud uerò diſſentire in uſu remediorum, In hoc nulla eſt, nec unquam fuit lis Argenterio cum alijs: de alio cōtendit: &, ſi uerum fateri uolumus, ipſi inter præcipuos authores digniſsimum locum concedemus, Quòd ſi ille talis eſt, qualem prædicant hi egregij ſanè uiri malignitatis & ſtupiditatis principes: dicant quæſo cur tot tantiq; alij, qui ſcripſerunt de re medica, poſteaquàm Argenterius primùm edidit alia opera ſua, integras tractationes, ſententias, & verba ipſa ab eo acceperunt, & ex illis ſua opera auxerunt, & illuſtrarunt? Quod quidē in multis alijs facilè oſtēdere poſſem, ſed unus ſufficit Leonardus Fuchſius, qui in nouis ſuis inſtitutionibus quicquid ille ſcribit de differentijs morborum, & multa, quæ pertinent ad cauſas, ſigna, ad agendi ſcopos & indicationes, ac deniq; quæcunq; habet bona, ità tranſtulit ex Argenterij operibus, ut non imitator, ſed apertus fur eſſe conſpiciatur. Ac cum illi leuiſsima ex Argenterij ſententijs conſectantur, id, (ut credibile eſt) faciunt, ut liberius poſtea reliqua ab eodem ſuffurari poſsint. Arbitrantur enim hoc modo fieri, ut nullus crediturus ſit ſe aliquid ſumere ab illis, quos alibi reprehendere & damnare ſunt aggreſsi. Alij uero contraria ratione Argenterio repugnant: ſupprimunt enim illius opera & nomen, quò facilius illius opiniones medicinæ ſtudioſis pro ſuis uenditare poſsint. Alij rurſus uulgares homines admonent tutam non eſſe Argenterij medicinam, ꝙ abundè ſint experti ſeipſos non ſolum ingenio, ſed fœlici medendi ſucceſſu illi longè inferiores eſſe. Sed quid opus eſt, ut diutius pro meo præceptore contra illos ſcribam, uel potius pro ueritate ipſa dicam? Qualis quantuſq; ſit Argenterius in medicina factitanda, nouit primum Lugdunum, deinde Antuerpia, poſtea Patauium, Venetiæ, Bononia, Piſæ, Roma, Neapolis, Teſtantur & nobiliſsimi quiq; uiri Genuenſes, qui quotidie adhuc inſtant magnis & inſolitis præmijs ad ſe illum allicere, ut ſalutari ſuo conſilio in aduerſa ualetudine ſibi & alijs conciuibus opem ferat, & in proſpera, diuitijs & alijs bonis, quibus ea ciuitas inter alias abundat, fruatur. Idem oſtendunt ex Gallia, Hiſpania, Italia, & Germania literæ doctiſsimorum multorum medicorū, quibus eū inuitant & hortantur, ut pergat artem noſtram illuſtrare: & properet opera in alijs ſuis uoluminibus promiſſa, edere. Quid uerò nouo hoc ſuo labore præſtiterit, non eſt, ꝙ pluribus dicam. Prodit enim ipſum opus, quod pro ſuo authore loquitur, & quantum (ut dici ſolet) diſtent æra lupinis, abundè teſtatur. Quare hoc ſolum ſupereſſe uideo, beneuoli Lectores, ut uos admoneam, ne temerè illis credatis, qui uel liuore adducti: uel quòd pudeat ſe ignoraſſe, quod nunc Argenterius docet: uel ut ea, quæ hic traduntur, tamquam ſua, uobis obtrudere poſsint: uel (quod uerius eſt) malignitatis ſuæ ſpecimen præbeant, conabūtur uos auertere a lectione huius operis. Quo quidem perlecto meæ admonitionis, ut certò ſcio, uos non pœnitebit, & aliorum dehortationes, calumnias & nugas contemnetis: Et perinde ac uenenoſos ſirenum cantus ſurda pertranſibitis aure. Valete.

FRANCI-

FRANCISCI CARAGOSII SAGVNtini ad artem paruam Galeni hexastichon.

Parua aderas, fateor, pauper, si dicere fas est,
Pauper, at argento nunc eris hoc locuplex.
Ars Galeni, paruis dices, est gratia rebus
Insita, sed magnis insita, maior erit.
Magnam te magnus ditem Argenterius ille
Reddidit, Vt dites ipsa tu nos pariter.

CYNTHIVS IO. BAPTISTA GYRALDVS de Commentarijs Io. Argenterij medici clarissimi in Artem paruam Galeni.

Res medica Hippocrati debet, debetque Galeno,
Vni Argenterio sed tamen illa magis
Namque ipsam ingenio Vigili, curaque sagaci
(Pace tua Hippocrates, pace Galene tua)
Errore implicitam nigris eduxit ab Vmbris,
Luce deditque illi candidiore frui,
Hinc huius studio, sua quæ olim Græcia duxit,
Cuncta sibi, & merito uendicat Italia.
De cœli hoc spectans specula Aesculapius alta,
Ingemuit, tristique hos dedit ore sonos,
Nunc Argenterio scriptores cedite Graij,
Cedite, det uictas Aemonis ora manus.

ALIVD.

Mortales qui optas morbis, & demere letho
Et uitam incolumem uiuere posse diu,
Huc mentem flecte, atque animum: nam hic sedulus auctor
Egregie medica te docet arte frui.

VALENTINI AVENATI PHILOSOPHIAE & medicinæ doctoris in Argenterij Commentarios Carmen Phaleucium.

Ceu sol exoriens fugat tenebras
Commutat nitido nigrumque amictum
Tellus: & micat aer, atque pontus.
Ceu rebus uarium suumque reddit
Quem nox abstulerat dies colorem.
Argenterius en alter Apollo
Illustrat tenebris Galeni oracla
Densis obruta lucubratione.
Ergo Argentea cerne, quæ fuerunt
Olim ferrea, plurimos per annos.

In eosdem distichum.

Diuinus monumenta hæc Argenterius edit:
Ergo Argentea sunt, plumbea turba tace.

Bonifacij

BONIFACII ZOIIAE ASTENSIS ad præceptorem suum Io. Argenterium Astensem, philosophum & medicum præstantissimum, ἑξάστιχον.

Hippocratem celebrata Coos, celebrata Galenum
Pergamus, insigneis hos genuere viros.
Inuidet Astensis tua gens neutri: inuidet orbis,
Astæ progeniem, qui velit esse suam.
Te colat Asta suam prolem: te Pergamos ingens,
Hisq; Coos binis copulet alma viris.

IVVENALIS ANCINAE FOSSANENSIS in Argenterij Detractorem.

Purpuream ne vomes animam iam bile reiecta?
Ni pereas reuomens Zoile, dispeream.
Quid tantum Cynico rodis sub dente furorem?
Argentum hoc nullis dentibus atteritur.
Pallida si numquam mors immortalia tangit,
Quid potes? hic veluti iam Deus haud moritur.
Semper enim docuit, Phœboque est digna locutus,
Vnde immortalis gloria parta sibi.
Quinetiam Heroas genus alto a sanguine diuûm
Rursus immortaleis efficit ipse magis.
Id sciat Emanuel belli immortalis honore,
Dux opere ex tanto clarior efficitur.
Sæpe (equidem fateor) vellit decreta Galeni
Plurima: quid tandem, Phryx vbi homo arguitur?
Quis neget esse Ducem medicis, quem quisque sequatur?
Quod tamen haud erret, vana superstitio.
Multa etiam scripsit, dum vix pubesceret æuo,
Suffecitque operi sæpius vna dies.
Hunc autem matura virum cum fecerit ætas
Quis dubitet puerum vincere posse senem?
Exiguæ ingenij vires puerilibus annis:
Firmius ingenium, consiliumque viris.
Quid moror? antiquis num Claudius ipse pepercit?
Thessalios mordet, sæpe & Aristotelem.
Carpit Aristoteles diuini scita magistri:
Dum ratio in promptu est, cætera vix locum habent.
Hæc via vera docet rationem inquirere veri:
Sic verum ex vero verius elicitur.
Quantum Argenterio totus nunc debeat orbis,
Si nosses, meritis prosequerere virum.
Sed iam vipereum iaculari desine virus
Zoile, & æternum pessima lingua vale.

ANTONII FERRERII PHILOSOPHIAE Medicinæq; studiosi, ad Lectores, Carmen.

Solus ut Aegides comitantia fila sequutus
Dicitur ambiguas isse, redisse uias,
Dogmata sic ueterum dubia Argenterius olim
Perlustrans, uera nos ratione regit.
Ambages cœcas, labyrinthos arte resoluit,
Artis & ingenij clara trophæa refert.
Herculeos igitur cupiens superare labores,
Hoc legat & toto pectore seruet opus.

CLAVDII GALENI PERGAMENI,

Ars Medicinalis.



N OMNI officio duo potiſsimum ſpectanda eſſe arbitror, Primum quid agere expediat, Secundum qua ratione quæ agenda ſunt, tractare oporteat. Itaque cum noſtrum officium ſit docere, videndum quæ & quot ſint à nobis docenda; quaque ratione illa recte explicare poterimus. Porro docendorum numerum intelligemus ex notione finis nobis nunc propoſiti. Nam cum finis omnia quæ in eum referuntur, poteſtate contineat: fit vtiq; vt ex eius conſideratione, & reſolutione, certus rerum numerus eliciatur, ita ut nihil ſuperfluum aut diminutum tradi poſsit. Sic enim Galenus docet non ſolum uniuerſas medicinæ partes; ſed etiam aliarum rerum numerum inueſtigandum eſſe, conſtituique quod ex illis conſtat, Igitur cum artem medicinalem Galeni ſuſceperim explanandam: illa autem ex ſua inſcriptione polliceatur (quod & ipſe author teſtatur) vniuerſæ medicinæ tractationem, & aliorum omnium librorum, quos ille ſcripſit, compendium: cogimur vtique in operis huius enarratione omnia attingere, quæ ad medicinam docendam pertinent. Sunt autem hæc in duplici differentia; quædam enim de vniuerſa medicina dicuntur: alia uero ad ſingulas eius partes ſunt referenda. Prioris generis hæc ſunt, quodnam fuerit initium artis medicæ, qui illius inuentores, & laudandi poſtea cultores, quid uniuſquiſque addiderit, mutauerit, aut aliud quod ſcire ſit neceſſarium, uel laudabile præſtiterit; quid præterea, & qualis facultas ſit ipſa medicina, quodnam illius ſubiectum, quis finis, quæ & quot partes; Hęc enim vt de vniuerſa arte dicuntur, ita ſi ignorantur, fruſtra alia quæ in ea continentur, docere tentabimus. Cæterum quum operis cuiuſcunque explicatio habeat quædam etiam communia: alia uero propria ſingulis tractationibus, & rebus quæ in eo docentur, cogimur eadem ratione priuſquam ad hæc perueniamus, illa inuenire & exponere. Sunt porrò communia vniuerſo operi quæ προλεγόμενα à Græcis dicũtur: à nobis uerò prælectiones haud inepte uocari poſſunt: atq; hæc quidẽ plura, aut pauciora, poni ſolent, prout dubia quædam ſunt & obſcura in quibuſdam operibus: in alijs uerò nota & perſpicua, Sunt tamẽ decem hęc in vniuerſum: libri author, inſcriptio, intentio ſiue ſcopus, vtilitas, diuiſio, difficultas & facilitas, ſubiectum operis, dignitas, proportio & comparatio libri propoſiti cum alijs authoris operibus, ordo quo utitur author, quemque ſequi uult doctor. Iam uero docendi ratio fit methodo, cuius uim & vſum nos explicare oportet, ne temere aliquid docere tentemus: & quoniam etiam de doctrinis Galenus initio huius operis agit. Igitur cum inuenerimus agendum eſſe de his, quæ ad totam artem, & ſingulas illius partes pertinent, nec non de illis, quæ communia ſunt vniuerſo operi, & propria his, quæ in eo docentur: Ac præterea quærendam eſſe docendi rationem, & uiam, qua illa omnia explicari poſsint: nunc videndum de quo nam ex propoſitis tractare prius oporteat. Poſtulat quidem docendi ratio, ut is qui artem ſuſcipit explicandam abſque operis alicuius enarratione, primo loco explicet quæ communia ſunt cęteris, quæ in ipſa arte docentur, ipſi uerò medicinæ propria. Sed quoniam ſecundo capite Galenus medicinam definit, & commodè eo loco alia quæ commemorauimus de ea eſſe enarranda, doceri poterunt, ſequemur operis ordinem cui ex noſtro inſtituto ſumus addicti, & primum prælectiones expediemus: deinde de doctrina docendique ratione (quoniã de ea re primo capite agit author) diſſeremus. Poſtea uerò quæ communia ſunt arti noſtræ diligentius pertractabimus. Poſtremo illius & operis partes explanare aggrediemur: habent enim illa eandem tractationem, quoniam in opere docentur quæ propria ſunt arti. Porrò vniuerſa προλεγόμενα, nõnulli ex interpretibus huius operis (vt Akachias) prætermittunt, idque temere, quandoquidem non ſolum uidemus ab omnibus Græcis & Latinis philoſophis, qui aliorum libros enarrant, ea proponi, & maximo

a ſtudio

ſtudio ac diligentia doceri; ſed etiam rei natura poſtulat, ut præcedant communia, ſequantur verò propria; Addo quod horum explicatio luculentiorem & ornatiorem interpretationem reddit, ac lectorem, auditoremque excitat, totque rebus præcognitis alacriorem facit ad ea, quæ in opere continentur perdiſcenda. Alij verò (vt Manardus, & Mõtanus) pauca duntaxat ex illis attingunt, nec ea quidem ſuo loco. Nam illi ſtatim ab initio quærunt quodnam ſit medicinæ ſubiectum, & an rectè illa in Theoricen, & practicen diuidatur: quę nemo commodè intelligere poteſt, qui prius perſpectum non habuerit quid ipſa ſit medicina, & quis illius finis. Sed cur hæc paſsim inculcat & vſque ad nauſeam de illis diſputat Mõtanus, reliqua verò longè difficiliora, & utiliora contemnit? De Galeno mallem (ut Saluſtius inquit de Carthagine) tacere, quàm pauca dicere; ſed quoniam ad id me cogit tractatio, breuiter perſtringam, quæ meo inſtituto ſufficere poſſe arbitror. Duo putantur fuiſſe Galeni inſignes medici & philoſophi, alter Menodoti filius, qui introductorium medicinæ, & librum de renum affectibus, & forte etiam multa ex alijs operibus, quæ inter Galeni libros Spurij cenſentur eſſe, conſcripſit. Alter fuit Galenus in Pergamo ciuitate Aſiæ minoris natus, patre Nicone, optimo uiro, diuite, ſummo Geometra, Aſtrologo, Logico, Architecto, & ſuper omnes philoſophos admirabili, ut ipſemet Galenus teſtatur octauo methodi, & in lib. de cibis boni, & mali ſucci, ac in lib. inſcripto de remedio affectuum: ubi ingenti fœlicitati ſibi ducit, quod patrem ab omni iracundia alienum, iuſtiſsimum, frugaliſsimum, humaniſsimumque haberet, Matrem uerò uſque adeo iracundam, ut etiam morderet interdum ancillas, & ſemper clamaret, contenderetque cum patre, & longe quidem aſperius, quàm Xantippe illa cum Socrate. Refert idem in lib. de præcognitione, & nono Methodi, cum ad philoſophum deduceretur, per euidens ſomnium patri iniunctum eſſe, ut in medicina quoque filium inſtitueret, tamquàm Deus aliquis præuideret maximam illius laudem, quam in ea facultate ex tot tantiſq; libris ſibi comparauit. Vixit ſub cæſaribus Adriano, Antonino, Marco, & Commodo. Præceptores habuit, ut refert tertio de locis affectis, in omni ſecta doctiſsimos. Inter quos maximè laudat Satyrum & Pelopem. Puer patris diligenti cuſtodia uixit ſanus: etſi interim cum ille in agro ſeceſsiſſet, inuitatus à ſuis commilitonibus liberalius horeis fructibus ſe ſe repleuerit ita, ut poſtea adueniente autunno in tam acutum morbum inciderit, ut ſanguinis miſsione opus habuerit. Agebat tunc decimumoctauum annum. Poſt obitum patris vnà cum æqualibus ſuis etiam huiuſmodi fructibus vſus, ſimiliqúe morbo conflictatus, rurſus eodem remedio adhibito conualuit: poſtea ſingulis annis, interim uno interpoſito, vſque ad vigeſimum octauum, morbo corripiebatur: ac cum periculum eſſet ne abceſſus in ea parte decumberet qua iecur ſepto tranſuerſo committitur, ab uniuerſis fructibus abſtinere decreuit, præterquàm ab exactè maturis vuis, & ficubus mediocriter ſumptis, Atque ita inquit ille in libro de cibis boni & mali ſucci concoctionis & exercitationis ratione habita, multis iam annis ad hunc uſque diem nulli morbo obnoxius tranſegi: tametſi alibi ſcribit ſe ob nimium litterarum ſtudium aliquando in diariam incidiſſe. Habet etiam in lib. de locis affectis ſe laboraſſe colico dolore, & deceptum ab initio, an eſſet in inteſtinis uel renibus affectus. Propterea fallitur Cornucopia qui illum ſcribit uſque ad extremam ſenectutem ſine morbo uixiſſe. Pedeſtri itinere ſæpe incedebat, vt nono de ſimplicibus commemorat. Corinthum nauigauit, vt Numeſianũ Quinti diſcipulum conueniret; petijt quoque Alexandriam, vt alios Quinti diſcipulos audiret. Profectus eſt & in Lemnum, ipſius terræ Lemniæ uiſendi cauſa: idque bis fecit, cum prima nauigatione nõ Lemnum illam, quæ terram à nobis Lemniam dictam profert, appuliſſet: ſed aliam. Romam bis uenit, vbi ſcribit ſe charum fuiſſe magnis uiris, ob egregiam, quã habebat de Anatome cognitionẽ, vt ait in lib. quem inſcripſit de proprijs libris: tametſi noſtro hoc ſeculo extant, qui oſtendunt eum humani cadaueris nullam aut exiguam habuiſſe cognitionem: ſed de ſimijs, ſuibus, canibus, ſcripta eſſe, quæ de Anatome extant illius opera, Vix etiam adducor ut credam eum in magno pretio Romæ fuiſſe: quippe cum in lib. de præcognitione & in methodo medendi, alibiqúe paſsim ſcribat, doctos medicos Romę non cognoſci, nec accerſiri, eoſque non cenare cum diuitibus, nec multos habere aſſeclas, latroneſque eſſe Medicos Romæ degentes, tanto deteriores alijs latronibus, quòd hi in montibus: illi uerò in maxima ciuitate inſidientur, eoſque inter ſe conuenire, vt alios exteros nouoſque in ciuitate medicos, omni ratione turbent, & extrudant: præſertim quos doctos agnoſcunt, quorumq; virtutem formidant. Quod uitium numquam deſeruit medicos

De Galeno

A B C D E

dicos

A dicos Romanos eosdem omnes bonas horas in salutandis & comitandis nobilibus consumere, Ac cũ scribat in libro de curatione per sanguinis missionem, se bis in die, ad famulum cuiusdam nobilis qui in agro laborabat ophthalmia solitum accedere, & unicum famulum Romæ habuisse cum pauca suppellectile, Ac à quodam Philosopho se persuasum, vt à Roma discederet, quod per somnum etiam admonitus, ut refert in lib. de motu musculorum nemine salutato protinus fecit: clarum est eum Romæ non fuisse in magno pretio Fuit Galenus uir libero ingenio præditus, ut ostendunt illius opera, in quibus aperte sæpe contradicit Platoni, Aristoteli, Chrysippo, & vniuersis alijs Philosophis, & Medicis, Nec ipsi Hippocrati, quem maxime veneratur, aliquando parcit. Scribit enim in lib. 2. de simplicibus se liberum esse, & in tota uita, veritatem omnibus rebus prætulisse. Ac in libro sexto de morbis vulgarib. commenta. 2. ita ad uerbum habet, Ego non solum in Hippocratis scriptis: sed etiam in omnibus antiquorum libris obseruo, ut non temerè quæ quisque
B ipsorum dixerit, probem, sed experientia ac ratione, verum ne, an falsum sit, quod scripserunt, examino. Seruos verò ac libertinos uocat, qui se alicui scriptori ita addixerunt, ut inconsiderate ac temere credant quæ quisque illorum tradidit. Est de hac re eadem sententia in libro, quem inscripsit de proprijs libris, vbi ait, seruos se uocare illos, quicumq; uel Hippocraticos, vel Praxagoreos, uel ex alio quocumque tandem uiro se nominant, eligenda autem esse ex singulis, quæ sunt præstantissima. Inuehitur quoque acerrimè in lib. 2. Methodi, contra eos qui credi sibi uolunt quod aliorum dictis, & authoritate nitantur, Tyrannicam enim esse huiusmodi doctrinam & contentionis confusionisque plenam, dum contempta rerum inuestigatione nunc hos, nunc alios testes afferimus ad omnia probanda. Pleni sunt his eius libri: ex quibus quilibet facilè agnoscere potest à Galeni instituto eos recedere, qui uel Galenicos, vel Hippocraticos medicos se vulgo uenditant, & in omni re, de
C qua agunt probationes ex illorum uerbis ducunt. vt autem eum libero ingenio fuisse agnoscimus, ita ille scribit septimo Methodi, & alibi se laudem & gloriam cõtempsisse, nec vmquàm libris, quos scribebat nomen apposuisse: tametsi passim citat nunc hoc, nunc aliud opus, & libros integros scripserit, ubi vniuersos libros quos edidit passim enumerat, & ordinem in illis constituit. Scribit præterea in tertio de locis affectis, neminem posse se melius quamcumque sectam tueri, Romæque primarijs illius vrbis ciuibus, & Imperatoribus ob artis opera charissimum extitisse, ac medicinam ita usque ad senectutem professum, ut neque curando, neque præsagiendo calumniam vmquam subierit, quam alij celeberrimi medici effugere nequaquam potuerunt, Addit in lib. quem inscripsit de ordine librorum suorum, se fœlicissimum fuisse, quòd sub patre docto Arithmeticam, Logicam, & Grammaticam didicisset, & postea claris insomnijs patris Philosophiam cum medicina coniunxisset, talemque fœlicitatem ipse maiorem reddidisse, quod citius meliusque ceteris omni-
D bus omnia disceret: Est eadem de hac re octauo Methodi sententia, ubi habet plurimos ex suis condiscipulis sepè dixisse, eum esse excellenti natura, & singulari propter patris liberalitatem eruditione, & ætate ad discendum idonea, cui etiam suppeterent facultates, unde disciplinis commodo uacare posset, Extant sparsim multi alij loci, quibus ipse multa de se suoque ingenio & fortuna prædicat, & singula egregia sua opera recenset, ac præmia quæ à Boetho ob curationem uxoris acceperat, narrat: nec omittit siquis alius aliquam laudem, & gloriam ei tribuerit, ita ut eum hominem nõ planè Stoicum fuisse existimare debeamus: Fuit in alijs refellendis sæpe acrior, uideturque uoluisse antiquiorum medicorum memoriam extinguere vno excepto Hippocrate, quem forte suæ gloriæ eo quòd pauca scripsisset, minimum obesse posse crederet, cum aliorum dicta vndequaque arrepta occasione contentiosius persequatur, & reprobet uocabulorum usum, definitiones, causas, remedia, plurimaque alia ab illis usurpata, quibus postea vtitur. Quòd si ut maxime ingeniosus erat, ac in
E omni disciplinarum genere exercitatus, sic eam methodum quam toties laudat in scribendo obseruasset, non tot tantosq; libros scripsisset, nec idem passim repeteret, nec varia semper de eadem re doceret, maiorem profecto gloriam sibi apud præclarissima ingenia peperisset: sed cum multa negligentius scripserit, pauca elaborauerit, aut ad editionem parauerit, ut ipsemet testatur in opere de proprijs libris, plurima nobis reliquit excogitanda, perficiendaque. Plus tamen illi debemus quàm reliquis omnibus, qui hactenus de re medica scripserunt. Quo uerò ætatis suæ anno, & ubi mortuus sit, asserere nequeo: Cæterum esse huius authoris opus hoc, constat ex varijs libris ubi ipsius meminit, vt septimo Methodi, & de Opere 150

quinto de sanitate tuenda, ut alios prætermittam, nec mouere nos debet stylus, quo in hoc A utitur: quandoquidem res sibi proposita contractum scribendi genus postulabat. Nonnulli ex interpretibus huius operis (ut Manardus & Montanus) tradunt, duas esse illius inscriptiones: inscribi enim vel arté paruã, uel arté medicinalem: sed nescio qua ratione id assere re possint: nam si codices Græcos consulamus, inueniemus profectò omnes unã, & eandẽ inscriptionẽ habere, quæ est ἰατρική τέχνη, idest medicinalis ars, Quod si fortè recẽtiores Græci aliam fecerunt inscriptionem, aut potius in suis operibus μικροτέχνην vocant, quod quidem non memini me legisse: aut si nostri interpretes ex versione Arabica artẽ paruam sunt interpretati, hæc nihil faciunt ad ueram libri inscriptionem, quæ ex libris huius authoris est sumenda. Habet autem non solum liber hic semper eundem titulum, sed cum Galenus illius mentionem facit in alijs suis operibus, non alio nomine quàm artis medicæ utitur. At siquis μικροτέχνην pariter nuncupare velit, non inepte id facere poterit, Artem verò paruam nemo rectè dicet esse: vnà enim & eadem est ars medica, quæ nequit esse aliquãdo parua, aliquando magna: preterea ars parua non exprimit vocabulum græcum μικροτέχνην quod explicari nequit nisi per circumlocutionem ad hunc modum, quòd in paruo uolumine, & paucis verbis uniuersa ars doceatur, quomodo hominem μικροκόσμον dicimus, non quod paruus sit mundus, sed quod in paruo eius corpore omnia bona, quæ mundus in se continet, complecti uidetur, ac veluti in parua tabula illa descripta appareant, uel potius quòd ueram figuram mundi, vt Solinus scribit, referat, Ergo μικροτέχνη uocari potest: At ars parua nequaquam: uera tamen inscriptio est ars medicinalis, quoniam ut dixi ita inscribitur a Galeno & passim in alijs libris, vbi mentio de hoc fit, non alio nomine utitur. Quapropter hallucinatur Montanus, qui docet hanc inscriptionem nequaquam conuenire huic operi: aut certe nimis generalem esse: quippe cum alijs libris (ut ait) conueniat, qui medicinales, & introductorij dicuntur; nam ut omittamus quod hæc repugnent C authori, qui huic soli operi hunc titulum fecit, non sequitur, alios libros dici introductorios, & medicinales: & proinde inscribi posse artes medicinales: non enim eo, quod sint introductorij, & medicinales, id est de medicina tractantes, ideo artis medicæ nomen illis conuenit, cum artem ipsam non doceant, sed partem duntaxat artis, cuiusmodi est liber introductorius de pulsibus, Ac si quis dicat huiusmodi inscriptionem conuenire saltem posse libro de constitutione artis, in quo de vniuersa medicina agitur: respondere possum in eo artem non doceri; sed modum, quo ars ipsa constitui posit, vel quod magis proprium titulum acceperit de constitutione artis, ut alio postea opus nequaquam habuerit: Quod si quis magnopere contendere uelit, non admodum inuitus concedam authorem potuisse etiam illud opus, artem medicam inscribere, sed quid opus est in ea re laborare, si placuit Galeno illud de constitutione artis, hoc verò artem medicam inscribere aptissimo utrique operi titulo? In utroque enim artis nomine utitur, quoniam de vniuersa arte agitur, & D non solum de aliqua artis parte, vt in alijs libris. Ab eo uerò quod sibi proposuit faciendum in vno addidit de constitutione: in alio verò nihil addidit, quod fortè vna dictione explicari non posset, quod in eo præstat id, quod iam docere aggredior. Curtius, & Montanus putant Galenum in hoc opere vniuersam medicinam perfectissimè, & absolutè velle docere; quod quidem authori repugnat, qui dicit se solum capita uelle tradere. Ad hæc docẽdi ratio, quæ est absoluta, non solum manet in generalissimis capitibus, sed etiam descendit ad infimas species vt Plato, Hippocrates, atque adeò ipse Galenus sæpe dicere solent. Preterea hic non tractat, nec aliquam mentionem facit de medicamentis simplicibus, & compositis, de Anatome, & vix meminit elementorum, humorum, generationis, differentiarũ, & causarum morbi: quorum absoluta explicatio, magna, & integra uolumina postulat, Monachus verò, qui dicit Galenum hic docere velle artem confuse, siue (ut aiunt) confusam, longè magis aberrat: nam doctrina, qua hic utitur author, est per capita, & conclusiones. Præterea procedit à definitionis dissolutione & explicatione, ita ut nihil distinctius E reperiatur. Addo quod ille sibi in hac re repugnet: nam si confusa hic traditur medicina, quomodo potest habere se hic liber ad alios, vt puer ad virum? puer enim ad virum non se habet vt confusum ad distinctum. At nec probo illorum sententiam qui arbitrantur Galenum uelle hic docere medicinam per capita. Cũ enim author in hoc opere faciat cum doctrina definitiua, quod in lib. de constitutione artis cum resolutiua, vt ex proœmio colligitur, vbi non ex diuersa materia, sed ex diuersa docendi ratione illas duas doctrinas inte se distinguit,

De inscriptione operis.

De intentione siue scopo authoris in hoc opere.

distinguit, constat profectò hic eum velle ostendere quo pacto posit medicina per doctrinam definitiuam doceri: quoniam in lib. de constitutione ait se non medicinam: sed quo modo illa per doctrinam resolutiuam constitui posit, demonstrare uelle. Idem licet probare ex tribus locis Galeni qui habentur in prooemio, quorum primus ita habet. Tertia ex definitionis dissolutione cui nunc incumbimus: In secundo sic, Hoc uero loco eam, quę ex diffinitionis dissolutione fit, instituimus: In tertio ita legitur, sigillatim totam medicinæ tractationem in multis alijs operibus diligenter conscripsimus, quibus ad tres doctrinas vti licet: uerum eam, quæ diffinitionis dissolutione fit, nunc aggrediemur: si hoc tantum etiam addiderimus nos solum capita, & ueluti conclusiones eorum, quæ alibi fusè sunt demonstrata, esse tradituros. Ex quibus quidem patet Galenum non proponere se primo, & per se medicinam docere velle per capita: sed quo pacto medicina doceri posit per doctrinam diffinitiuam: quæ plurimum certè inter se differunt, ut multum refert dicere artem constituere, vel constitutam docere ab eo, quod est modum ostendere, quo ars constitui potest. Quæ uerò de medicina docentur non ex prima intentione proponit author, sed tamquam exempla, & materia contenta in diffinitione, ex cuius explicatione ostendit medicinam posse doceri per doctrinam diffinitiuam. Eadem profectò ratione, qua in lib. de constitutione artis, quæ de medicina docet, affert, vt monstret uim doctrinæ resolutiuæ: Ergo Galenus in hoc opere primò, & per se instituit docere quod medicina per doctrinam diffinitiuam tradi potest: per accidens uerò proponit se solum uelle capita attingere, quæ quidem non sufficerent ad artem ipsam docendam, sed sufficiunt ad docendum uim, & usum huius doctrinæ. An uerò solum capita attingat, (vt ille scribit) suo loco expendemus. Librum hunc credunt nonnulli ita se habere ad alios libros Galeni, ut vniuersale se habet ad particulare. In hoc enim omnia comprehendi, quæ ad medicinam pertinent. In alijs vero tractari duntaxat, quæ ad vnam partem illius pertinent. Alij uerò tradunt eam esse proportionem quæ est inter imperfectum, & perfectum, & puerum & uirum. Alij verò ut confusum ad distinctum. Verum omnes istas opiniones primum generali & communi, deinde propria consutatione ita refello: scribit enim Galenus, ut antea ostendimus, se velle hic doctrinam diffinitiuam facere, & cum ea conclusiones quasdam duntaxat tradere: quo fit, vt hic differat ab omnibus alijs eo, quod in hoc doceat modum, quo medicina tractari potest per doctrinam diffinitiuam, quod in nullo ex alijs facit, & quod conclusiones & capita rerum hic ponat: Alibi verò prolixius de rebus disserat: Et hoc patet in omnibus & singulis ferè Galeni operibus, eo excepto in quo agit de constitutione artis, In eo enim conclusiones etiam & capita rerum ferè omnium, quæ hic etiam docentur, explicat. Ergo ab eo libro differet hic, docendi ratione: quandoquidem in hoc diffinitiuam doctrinam: in illo resolutiuam sequitur. Materia autem in vtroque opere eadem statuatur. Qui verò volunt opus id se habere ut vniuersale ad particulare, ratione etiam non carent, si intelligãt vniuersas ferè medicinæ partes in eo explicari, quod in alijs nõ fit, eo tamen etiam excepto, qui agit de constitutione artis. Quod si intelligant in hoc libro vniuersalia omnia doceri magis, quàm in alijs, falluntur. Nam easdem curandi indicationes hic & in methodo commemorat, eosdem signorum fontes hic statuit in cognoscendis partibus affectis, quos in libris de locis affectis proposuit, eadem genera morborum & symptomatum, easdem causas hic & pasim alibi recenset, adeò ut hac ratione ęque vniuersalis sit hæc, ut aliorum librorum tractatio: Qui uerò vt imperfectum ad perfectum se habere hoc opus uolunt, uidentur in eam opinionem venisse, quòd ignorata illius inscriptione, hic liber esset (ut illi arbitrantur) ars parua: in alijs uerò magna contineretur: nisi fortasse hac ratione imperfectum uocare uelint, quod illius tractatio singula nequaquam prosequatur, nec probationes adhibeat necessarias: sed solum capita proponat, quorum ui reliqua omnia comprehẽduntur. Cæterum non esse eam proportionem, & rationem huius operis ad alia, quæ est confusi ad distinctum, patet: quandoquidem doctrina, quę fit per explicationem definitionis, omnia distinguit, & nihil confusum relinquit: nisi vocare velimus nescio quo modo doctrinam eam confusam, quæ in certis capitibus consistens, omnia particularia nequaquã prosequitur. Igitur ut rem concludamus, hic liber ad omnes Galeni libros simul consideratos ita se habet, ut conclusio ad præmissas, & ut id, quod continet capita, ad ea, quę prolixiorem doctrinam continent. Ad singulos uero libros Galeni comparatus differt, quòd hic doctrinam diffinitiuam faciat, quod in nullo ex alijs facit, & quod capita totius ferè me

De differẽtia & proportione huius operis ad alios libros Galeni.

dicinę doceat,quod in nullo alio pręterquam in lib. de constitutione artis pręstat, & cum singulis libris comparatus reperietur habere aliquando rationem vniuersalis, aliquãdo imperfecti,aliquando perfecti,aliquando distincti,aliquando elaborati,aliquando negligenter scripti.Curationem enim morborũ vniuersaliter prosequitur:signa verò quibus digno scere posimus temperaturas non solum generaliter: sed magis particulariter docet, quàm in lib. de temperamentis,& id etiam perfectius facit. Imperfectè autem & confuse enarrat salubris,insalubris, & neutri significationes, & latitudines, quod perfectius & distinctius præstat in lib. de sanit. tuenda,& in Thrasybulo. Et hæc quidem de hac re sufficiant.

De ordine libri & divisione.

Triplicem ordinem explicandum esse censeo,primum eum,quem habet hic inter alios libros Galeni,secundum quo utitur author.Tertius est ordo rerum,quæ tractantur.Quod ad primum ordinem attinet,sunt qui putent librum hunc vltimo loco esse legendum: idque rationibus partim à Galeno assumptis, partim etiam ex alijs rebus, scribit enim Galenus in prooemio librum hunc,& doctrinam quæ,hic tractatur,facere ad memoriam,discẽda enim sunt prius ea, quæ memoriæ mandari debent: idque per tractationem prolixiorem,posteà ea in capita contrahenda sunt, & memoriæ mandanda. Vt ergo imaginatio, & cogitatio præcedunt memoriam,sic alios libros hunc præcedere debere. Præterea idem author scribit hunc librum esse aliorum omnium compendium. At nemo ex compendio poterit artem aliquam recte discere, præcedant enim oportet illi libri, in quibus continetur doctrina amplior, & plena probationibus, & demonstrationibus: ex illis enim gignitur scientia conclusionum. Postremo aiunt illi Galenum in omni ferè tractatione se remittere ad alios libros. Ex quo patet alios, qui lucem præbent huic, præponendos, & prius legendos esse. Alij uerò sunt qui contrarium tenent ut Montanus,Curtius,& Manardus: sed illi inter se differunt. Nam Curtius & Manardus uolunt hunc librum inter introductorios collocari,si modo doctor eum interpretetur, non autem si discipulus præceptoris opera destitutus Galeni libros percurrere uelit. Propterea illos errare censent, qui aiunt hunc librum ultimo editum, & primo legendum. Quod enim est compendium, & ad memoriam facit,postponendũ esse.Montanus uerò absolutè pronunciat librum istũ esse inter introductorios collocandum: quoniam agit de tota arte. Idem probat Galeni testimonio in fine huius operis, vbi recensens Galenus libros quos composuit, scribit librum de constitutione, & hunc seorsum esse ab alijs libris,in quibus plenior doctrina explicatur. Ac vt melius posit suam opinionem astruere,distinguit Galeni libros hoc modo, quòd quidam nihil ad artem pertineant,tractent tamen de rebus,quæ possunt nonnihil cõducere ad artẽ. Cuius generis dicit esse libros de placitis, de demonstratione,de remedijs perturbationum animi,& eum,qui titulum habet,quod animi mores sequantur temperamentum corporis, & eum,qui inscribitur,quod optimus medicus sit etiã philosophus, & alios præterea multos,quorum pars perijt,pars autem superest, Alios uerò dicit esse, qui artis partes explicãt: cuiusmodi sunt libri de elementis,temperamentis, morbis, & alij plurimi,sine quibus ars constare nequit: quippe cum sint veluti artis membra. Inter quos ponit etiam quosdam esse introductorios: vt est liber de pulsibus ad Tyrones ad vniuersum opus de pulsibus,Alios demum dicit esse libros,qui de tota arte agunt, vt librum de sectis, de constitutione artis, & hunc ipsum de quo agimus,& hos inter introductorios collocandos. Verum ego utrãque opinionem recipio & coniungendam esse arbitror: esse inquam opus hoc primo, & vltimo legendum. Nec obstant rationes eorum, qui unam ex partibus tuentur. Nam ad eos,qui dicunt postremo legendum eo,quod compendium sit adfero, quòd eadem ratione introductorius liber de pulsibus,qui compẽdium est totius tractationis de pulsibus, quam facit Galenus,postponendus esset sedecim libris de pulsibus. Nec ignoro quidem compendia difficilius intelligi,quàm ea volumina in quibus res eadem prolixius explicatur, & ubi res iam memoriæ est mandanda,tunc compendia maximè quæri.Sed ut nihil est,quod posit habere omnes vsus, ita alia ratione compendia hæc, quæ continent totius artis capita, sunt inter primos libros legenda: quoniam subijciunt omnia,ad quæ referre posteà debet, quæ in aliis libris legit illius facultatis studiosus.Si enim medicinæ studiosus non legeret ab initio hunc librum, fortè desperaret se posse vmquam medicinam discere multitudine librorum Galeni,& aliorum medicorum deterritus: sed si prius nouerit totam medicinam versari in corporibus,signis,& causis salubribus,insalubribus,& neutris, tunc bene sperabit,& agnoscet legendo Galenum, & alios scriptores,quando illi vtilia,vel inutilia tradãt.

Ergo

Ergo nihil obstat, quominus liber iste à rudioribus legatur, etiam si præceptore destituantur. Nam præter rationes prædictas facit ad hoc contra Curtium, & Manardum Galeni authoritas, qui cum ordinat libros suos, legentium rationem habet, non eorum, qui à præceptore ea, quæ ipse tradit sunt percepturi. Nec mouetur, si in libris suis introductoriis multa sint scripta difficilè, quæ nequeant intelligi ab illis, qui adhuc sunt rudiores, Nam (ut diximus) non potest res vna omnia habere commoda. Cæterum inter postremos legendus est iste liber, quia veluti conclusio est, & capita continet omnia, quæ prolixius alibi à Galeno sunt demonstrata: Ideo quia facit ad memoriam, & compendiũ, prouectioribus conuenit. Quia verò vniuersæ medicinę capita proponit, & exponit summam totius medicinę: ad quam omnia quę postea discenda sunt, referri debent rudioribus confert. Ab omnibus igitur legendus & audiendus. Cęterum ordo doctrinæ quo utitur author est, definitorius, de quo postea suo loco agemus. Tractat autem primo de corporibus salubribus, insalubribus, & neutris. Secũdo de signis eorũ. Tertio de causis salubribus, insalubribus, & neutris, quibus omnibus præponit procemium, in quo doctrinam quęrit, qua vult vti in opere. Ex quo quidem patet operis diuisio in procemium, & tractatum, qui tres partes continet & in eas diuiditur nempe corpora, signa, & causas.

Porrò vtilitatem huius operis hanc proponit esse Galenus, quod ad compendium, & memoriam faciat, ob rationem tractationis, & doctrinæ, qua in eo vtitur. Ego uerò non solum hunc, sed & alios usus in eo reperio. Non enim solum ad compendium facit, & memoriam, sed etiam ad reminiscentiam. Est prætereà utilis liber hic, ob rationem tractationis, quæ vniuersis medicinæ studiosis accommodatur. Nam rudioribus ea ratione (ut diximus) utilis est, quod illis artis capita proponat, ad quæ postea referre debent, quæ in alijs uniuersis libris sparsim leguntur. Doctioribus autem ob rationes, quas Galenus affert: quod scilicet compendium sit totius illius multitudinis librorum, quos ille de arte medica nobis reliquit, ita ut in eo videre possint medicinæ studiosi uno intuitu quæ in alijs libris latius explicata legerunt: Vnde ad memoriam (ut ille rectè censet) facit. Nam si memoria est, (ut inquit Aristoteles) habitus conseruatiuus imaginum, & phantasmatum, quatenus ad res exteriores referuntur, optima ratione fit, ut quanto pauciores imaginationes fuerint, melius conseruentur. At pauciora sunt, quæ breuiora sunt, & compendio scripta. Ad hæc si memoria maximè cum meditatione conseruatur (ut Arist. etiam testatur): meditatio autem nihil aliud sit, quàm crebra repetitio imaginum, accidit utique ut facilius illorum memoria cõseruetur, quæ pauciora sunt: illa enim facilius meditari licet. Porrò quod de memoria dictum est, idem de reminiscentia dicendum. Si quid enim è memoria exciderit, promptius in eam reuocabitur, si illud compendium sit, & pauca in se contineat, quandoquidem reminiscentia fit propter affinitatem cum imaginatione. Nam si quis Platonem legentem viderit, excideritq; is è memoria, uideritque alium gestantem librum, propter affinitatem promptè libri Platonis, & legentis ipsius recordabitur. Sic sanè hoc opus reminisci faciet eorum, quę in silua librorum Galeni: tanquam in uasto, & profundo pelago continentur. Ac quemadmodum optimi Nautæ, intuentes tabellam, in qua depictum orbem habent, suum iter peragunt, ad illudque redeunt, si quando tempestatibus iactati à recto cursu aberrauerint. Sic multi confusi prolixitate, & varietate Galeni, Archetypum in hoc opere habebunt, ad quod respicientes se ipsos colligent, & quæ inutilia sunt, resecabunt. Addo aliam utilitatem ex scribendi modo: In hoc enim non sunt digresiones, aut inuectiuæ, aut prolixę explicationes rerum ad medicinam nequaquam pertinentes, ut fit in alijs Galeni libris: sed omnia utilia ad finem medicinæ consequendum pertinentia. Tot enim sunt in eo sententiæ, quot uerba. Est prętereà utilis liber hic ratione eorum quæ tractantur. Non enim in eo quædam duntaxat, ut in alijs operibus: sed uniuersam ferè medicinam complectitur, docetque. Ac simul explicat docendi rationes, quibus non ipsa duntaxat medicina, sed & aliæ facultates tradi possunt. Ex quibus quidem innotescit difficultas huius operis. Est enim difficile uniuersam medicinam, aut saltem omnia illius capita, in tam exiguo opere complecti. Præterea doctrina, quæ solum capita attingit, nihilque probat: sed solum rem proponit, & narrat, necessario secum magnas difficultates trahit. Quod quidẽ patere potest ex interpretibus, qui plurimum laborant, & inter se maximè discrepant in rationibus reddendis earum rerum, quæ ab authore hic proponuntur. Cæterum de operis subiecto tractabimus postea, cum de medicinæ subiecto agemus. Nam multa de ea re dicenda

De utilitate operis.

De difficultate operis

De docendi ratione in opere explicãdo necessaria.

ſunt,quæ,ne eadem repetere cogamur, conſultò ad eum locum differenda ſtatuo. Quoniã de doctrina docendique ratione,agit author in primo capite,huius operis,nec omnia attingit,quæ in hac re ſunt neceſſaria: operępretium eſſe duco alia afferre, quæ ab ipſo Galeno alibi dicuntur: Sic enim plena, & perfecta reddetur illius tractatio: & nos quod ab initio propoſuimus,præſtabimus. Sunt porrò docendi modi & rationes,quibus maiores noſtri, aut nos ipſi vtimur,ferè quinque. Quidam enim in vtramque partem,de re qualibet diſputant, nec prætereà diffiniunt vtra uera ſit. Qua quidem ratione uſi ſunt Academici, ſicut Galenus in lib. de optimo docendi genere memoriæ prodidit. Alij uerò,ueluti Hiſtoriographi,narrant aliorum ſententias nulla adhibita probatione, cuius generis noſtro tempore ſunt Siluius, Akachias,Fuſcius,& alij multi,qui ex aliorum libris numeratis verbis, ſuos conficiunt, vnde quidam ex noſtris interrogatus, quales nam profeſſores in Academia totius orbis (vt vulgus credit) præſtantiſsima inueniſſet,lepide ſanè reſpõdit, ſe nullos alios potuiſſe audire doctores,quàm grammaticos,omnes enim grammaticam docere: cum Latini,& Gręci ſermonis ſolum rationem habeant,ut qui ſçilicet ex grammaticorum ſcholis in artem medicam perſilierint, & fœdiſsime eam conſpurcauerint. Alij omnia in quęſtiones *prosilierint* vertunt,ut Galenus uocat, Logicas,ideſt nihil ad artem diſcendam conferentes, quas non ex rei natura diluunt,ſed ſcriptorum authoritate. Alii uerò ſunt, qui non ſolum hac quæſtionaria doctrina vtuntur: ſed etiam maximè laborant in ſcriptoribus inter ſe conciliandis. Quo genere docendi,proximis ſeculis ferè omnes doctores ſunt uſi, & nunc plurimi in Italia utuntur: quorum inane ſtudium alibi damnauimus. Sunt demum qui methodo docent. Quod quidem docendi genus,aliis omnibus reiectis,Galenus probat: ut ex multis locis facile oſtendere poſſum. Nam in libro,cui titulum fecit,ãn ars tuendæ ſanitatis pertineat ad medicum,ita habet. Ego de eiſdem rebus eadem ſemper aſſero; nec quicquam tractandum explicandumve ſuſcipio,cuius methodum anteà non didicerim, & in ea aliquandiu me exercuerim. Habet in primo methodi quippiam methodo inquirere, & explicare, ex aduerſo opponi ei, quod eſt fortuitò temereque idem facere. Scribit etiam libro ſexto de ſanitate tuenda doctrinam, quæ methodo utitur, tum ad recordationem facilem, tum compendiariam reddi. Item in libro de cura epileptici inquit: ſiquis methodo ignaro & inexperto, etiam innumera perſcripſerit documenta: nunquam tamen idoneum artificem reddet. Quam ſententiam in Thraſybulo his uerbis luculẽtiorem reddit. Qui methodum (inquit) rectè tenet, non amplius infinitis eget, ſibi ipſi omnia inuenire valens. Qui verò eam ignorat,non agnoſcit,an ea infinita perperam dicta ſint, & multorum adhuc propoſitorum,quæ non audiuit,inops redditur. Præterea in lib. de conſtitutione artis medicæ,in quo conditiones refert neceſſarias ei, qui in aliqua facultate excellere uelit, hæc habet. Qui in diſciplinis excellere vult, methodum quandam perdiſcere debet, qua, quod in ea quærit, inuenire poſsit: & non ſolum methodum habere, ſed illam exercere debet. Sunt alij propemodum infiniti loci apud Galenum, quibus methodum docendi extollit, ita ut ſine ea ne nihil rectè inueniri,doceri,& conſtitui poſsit. Quapropter uidendum eſt quid ſit huiuſmodi methodus, & quibus conſtet, & perficiatur. Scribit autem Quintilianus methodum eſſe breue compendium. Cicero uerò uiam,artem, rationemque interpretatur, Galenus autem textu vigeſimo,tertii commentarii in ſextum librum de morbis uulgaribus,id,inquit,quod poſteriores Hippocrate methodum appellauerunt, alii ante illum viam rectam uocarunt. Diffinit autem methodum eſſe,ex qua rectè inuentorum, & factorum in artibus approbatio eſt: non rectè autem ſe habentium redargutio. At quarto methodi medendi inquit. Methodus via eſt quædam utilis, omnibus particularibus communis. Euſtratius in primum caput primi Ethicorum ait,Methodus viaque docendi, eſt habitus, qui cum ratione progreditur. At ſi quis uocabuli etymologiam ſpectet, clarius fortaſſe definiet ut Cicero. Nihil enim aliud eſt methodus,quàm via,ars,& ratio agendi quidpiam,eo quòd μετὰ ὁδοῦ id eſt cum uia fiat, ex hac enim generali interpretatione ſupradictæ definitiones eliciuntur. Qui enim viam rectam ſeruat, & rationem in rebus tractandis,breuiter aſſequitur quod vult, ideo breue compendium dicitur. Sic qui rectè incedit in rebus tractandis, rectè inuenire, & rectè inuenta probare,& redarguere,quæ rectè non ſe habent,poteſt. Rurſus quoniam qui docet,rectè ab vniuerſalibus ad particularia procedit: Ideo via vtilis omnibus,particularibus communis,methodus dicta eſt. Ex hac ergo generali interpretatione,varias methodi definitiones rei propoſitæ conuenientes elicere lice

bit.

A bit. Qui enim rei inuentioni ſtudet, methodum definiet eſſe viam, ſiue rationem inuenien di. Qui docet, docendi rationem: Qui diſcit diſcendi. Ergo cum nos methodum quæramus ad docendum, definiemus eam eſſe docendi rationem, ſeu viam, vel artem docēdi. Sed iam videamus quibus cōſtet, aut comparari poſsit huiuſmodi recta via & methodus, de qua re colligere etiam oportet, quæ Galenus ſparſim de hac re tradit. Scribit ergo in primo methodi, eos methodo tradere aliquid, qui cum via quadam, & ordine res ita explicant, vt aliquid primum conſtituatur: deinde aliquid ſecundum: atque ita deinceps, donec ad id, quod ab initio eſt propoſitum, ſit peruentum: eodem etiam loco hoc ſcribit, qui uult aliquid methodo tradere, neceſſe eſt eum ab initio, quid quoque nomine, quo uſurus eſt, ſignificetur, demonſtrare. Poſteà verò definiendum eſt id, cuius naturam quærimus, deinde diuidendum, ſi multas habeat partes: Poſtremo vniuſcuiuſque partis proprietates explicā

B dæ, eadem etiam ſcribit in initio Commentarij in lib. de natura humana, vbi Platonem hanc methodum in docendis rebus mutuaſſe ab Hippocrate refert, Methodo igitur docet qui nomina primo obſcuriora explicat, deinde definitione circumſcribit, poſteà diuidit vſque ad infimas ſpecies: Poſtremò vniuſcuiuſque rei proprietates explicat. Hæc eſt illa methodus, tantoperæ à Galeno laudata: quæ ſi omnia comprehenderet neceſſaria ad bene docendum, multo maiorem laudem mæreretur. Verum cum multa relinquat longe vtiliora illis, quæ comprehendit, eſt quod proſequamur eius laudes, cum iam perfecta erit & abſoluta. Non enim ſufficit nomina exponere, res definire, diuidere, & illius proprietates explicare, ſed etiam cauſas illarum, & effectus ſæpe docere conuenit: Ad hæc non docet hæc methodus, quo genere probationum ſit utendum in ſingulis rebus docendis. Prætereà poteſt ſolum conuenire methodus ſingularibus rebus explicandis, non autem accommodari poteſt artibus vniuerſis inueniendis, conſtituendis, & docendis: quemadmodum ex proœ-

C mio huius operis patebit. Ac vt vno verbo dicam huiuſmodi methodus, tam exilia continet præcepta, tot, & tanta relinquit: vt eam tantam vim habere nequeat, quam Galenus ei tribuit: Quod ea (inquam) ſufficiat ad omnia docenda, temerè ſine ea, & cum ea omnia rectè doceri. Quapropter videndum eſt, ſiquid melius in hac re tradi poſsit, ſumpto hic exordio. Quum omnis docendi ratio præcepta requirat in illis rebus, in quibus contingit errare: neceſſe eſt, vt ea expendamus, quæ cum obſeruantur, perfectam rerum doctrinam reddunt. Itaque re propoſita, quam docere uolumus, conſtat primum videndum, quid ſit probandum: quid verò non. Neque enim omnia probanda ſunt: & quæ probationem poſtulant, ſi illa omittatur, docendi ratio inepta redditur: Quo pacto uidemus noſtro hoc ſeculo plurimos in docendo hallucinari, dum ea, quæ notiſsima ſunt, demonſtrare ſtudent, nullamq; adhibent probationem, atq; lucem rebus ſuapte natura obſcuris. Sunt autem ea probanda, quæ in ea tractatione uel ſunt ignota: aut ex alia non ponuntur, tanquàm nota.

D Quod quidem Ariſtoteles planè oſtendit: cum ait, omnem doctrinam fieri ex præcedente cognitione: tanquam non ſint omnia probanda: ſed quædam vel ſuapte natura, vel ex alijs facultatibus ponenda tanquàm nota. Secundum verò quod poſtulat docendi ratio eſt, vt intelligamus quibus inſtrumētis ſingula docere poſsimus: In quo quidem nihil hoc noſtro ſeculo eſt ſanum, omnia enim ſunt contaminata, omneſq; recedimus ab antiqua, & vera docendi ratione, quippe cum omnes probationes ab antiquorum uerbis & ſententijs ducamus, Pythagoricos ab omnibus damnatos imitantes, ſpectamus enim in rebus probādis non quid ratio, & ſenſus noſtri, quos natura nobis ad rerum cognitionem dedit, docere poſsint: ſed quid Ariſtoteles, Galenus & quod deterius eſt quilibet alius de ea re ſcripſerit, illorum ſententias colligimus, & libros noſtros conſarcimus, & deteſtanda temeritate edimus, laboramus præter modum in authoribus conciliandis, quod nullus vnquam ex præ-

E ſtantiſsimis authoribus fecit. Et dum aliorum iudicio viuimus, oſtendimus nos non homines, ſed beſtias eſſe. Ac cum aliis leuiter credimus, ridiculos nos præbemus: naturam noſtram non agnoſcimus, torpeſcunt naturæ inſtrumenta, & artes facultateſque uniuerſæ (dum putamus ſtulta quadam, & ſuperſtitioſa opinione, omnia ab antiquis inuenta & bene tradita) ſepultæ manent, nullumque incrementum ſuſcipiunt. Ac utinam cum in his tempus conterimus, agnoſceremus inſtrumenta neceſſaria ad facultates tractandas, nequaquam eſſe explicata à maioribus noſtris. Atque poſteà honeſto labore & laudabili contentione aggrederemur illorum numerum, & uim docere. Tradunt enim Ariſtotelis interpretes uniuerſa inſtrumenta quibus ad docendum utimur, quattuor eſſe, nempe metho-

dum-

dum siue uiam diuisiuam, resolutiuam, diffinitiuam, & demonstratiuam. His plures esse A
non posse Eustratius in prooemio secundi posteriorum ad hunc modum probare nititur: aut enim (inquit) substantias scire uolumus aut quæ substantias sequuntur; ad substantias definitiua utimur. Ex significatiuis uerò rationibus ipsius, quid est esse, notitiam sequentium inuenientes, demonstratiuam in talium probationem accipimus. Quoniam autem opus est materia in diffinitiua ad effectuum perfectionem, eam subministrant diuisio, & resolutio. cum enim diffinitiones sint, aut eorum, quæ specialissima sunt, aut subalterna, uel a superioribus, uel ab inferioribus has uenamur, id est uel a posterioribus uel a prioribus: A prioribus quidem diuisione utimur, a posterioribus resolutione. Hactenus Eustratius, quibus uerbis confusè prolatis non efficit, quod quidem credunt Manardus, & Montanus. Non enim hic de omnibus instrumentis, quibus ad docendum utimur, ipse agit, sed ut in dictione eius apparet de communibus seruientibus scientiæ. Particularia enim instrumenta plura sunt. Nam & qui syllogismo dialectico aliquid probat, aut inductione aut exẽ B
plo, & denique per aliam probationem a sensibus uel intellectu ductam, docet quidem: At non id per unum ex illis quattuor instrumentis. Quare malè illi instrumenta inuestigantes, quibus ad docendum utimur, ea solum enumerant quibus scientiæ utuntur. nec aliquis hactenus ex illis conatus est explicare perfectum horum instrumentorum numerum: nec facile quidem est id facere; Nos autem utcunque conabimur id præstare, ut uiam saltem indicemus logicis, quorum officium est hæc enarrare: aut alijs, qui hæc tractare uelint in maiore otio, quàm nobis suppetat, sumpto ex rei natura principio ad hunc modum.

Quot sunt probādi aliqui modi.

Omne quod docere uolumus uel sensibile omnino est, uel intelligibile: uel partim sensibile, partim intelligibile. Porrò si sensibile sit, solo sensu tamquam instrumento ad docendum, discendumque utemur. Si quis enim docere uelit, cuius coloris sit lac, non melius docere poterit, quàm si illud oculis spectandum subijciat. Si uerò intelligibile sit id, cuius cognitionem quærimus: aut ex illis est, quæ intellectui statim sunt nota: ut dignitates: C
uel ex his quæ non talia sunt. Si primi generis fuerint, solo intellectu utimur, nisi qui rudior est, & parum ingenio ualet, sensus etiam requirat: ueluti si quis fortè non percipiat totum esse maius sua parte, aut lineas omnes ductas a centro ad circumferentiam æquales esse, inductione facta per singularia docendus est. At si primi illius generis res non sit, requiratque lucem aliquam: ut diuersa sunt, quæ docere uolumus: ita & diuersa instrumenta sunt necessaria. Nam si artis constitutionem docere uelimus, resolutiua methodo utendum. si componere, compositiua, si per capita docere, diffinitiua, uel diuisiua. si autem rei essentiam scire uelimus diffinitio adhibenda est. Si quod multiplex est, diuidere constituimus, diuisione utendum. Si quod particulare est ad uniuersale reuocare placet, aut finem in sua principia, aut aliud denique, quod ab alio ducitur, ad suam originem deducere, resolutio commode id facit. At si aliquid alicui inesse docendum est, si quidem illud particulare fuerit, ducto argumento ab uniuersali per exemplum, uel syllogismum, assequemur D
quod quærimus. Si uerò vniuersale extiterit, ut cum proprietates de rebus probare uolumus, si per necessaria fiat probatio, demonstratio uocabitur: Si per probabilia, dialecticus syllogismus: si per apparẽtia, sophisticus. Cæterum si probare uelimus aliquid esse in ipso uniuersali, non solum quidem per syllogismum, uel exemplum, sed etiam per inductionẽ & enthymema id faciemus. Particulare quoque ex particulari colligimus per epilogismum: At si neque sensu, nec ratione id, cuius cognitionem quærimus, nondum percipere liceat, experientia aliorum utendum, credendumque his, qui earum rerum naturam, & uim se perspectam habere referunt. Vnde constat plura esse instrumenta docendi quàm quattuor, sunt enim sensus, intellectus, resolutiua, compositiua, diffinitiua, diuisiua doctrina, resolutio, compositio, diuisio, diffinitio, syllogismus demonstratiuus, dialecticus, sophisticus, enthymema, inductio, exemplum, epilogismus. Quibus addi possunt analogismus, E
& (ut diximus) experientia, authoritas, testimoniumque illorum, quos uera tradidisse arbitramur. Est quoque materia multiplex, ex qua argumenta, & probationes petuntur. Nam ab his, quæ sunt de essentia rei, aut causę, aut effectus rerum, aut proportionem aliquam habent cum rebus, de quibus agimus, & à locis dialecticis arg. peten. Igitur qui rectè docet, debet propria adhibere instrumenta, nec unum pro alio sumere, ut diuisionem pro diffinitione, & præterea ab idoneis rebus arg. petere, ad id probandum, quod uolumus. Vbi enim ratione, aut sensibus aliquid probandum est, temere ab aliorum authoritate

argu-

A argumenta sumimus, quàm requirat id, de quo agimus. Quædam enim sufficit probare sensu, alia ratione, alia authoritate, alia uerò hæc omnia desiderant. Est quoque obseruanda in docendo qualitas doctrinæ. Quædam enim exacte docere oportet. qualia sunt, quæ proprij sunt instituti, alia sufficit leuiter attingere. ut ea, quæ sunt alterius tractationis. Requirit etiam methodus modum docendi. Nam quædam prolixe, alia breuiter, alia simul, alia diuisim sunt explicanda. Plurimum etiam refert scire quo loco singula sint docenda. neque enim omnia paßim, quod a nonnullis fieri uidemus, sunt tractanda. Postremo postulat methodus ordinem in docendo, quandoquidem plurimum refert de qua re primum, aut deinceps agere incipiat, qui docet. Hæc omnia requiri ad bonam docendi rationem ostendit rei natura, & tractatio Aristot. Theophrasti & Euclidis, quos ferè solum bene docuisse puto: nec non errores eorum, qui male docent, eo quod in aliquo ex prædi-
B ctis aberrent, inter quos si quis alius, est Galenus, qui cum omnes damnet, quòd methodo non utantur, ille solo nomine methodi contentus esse uidetur.

Tres sunt omnes doctrinæ.

Hic liber duas partes continet, vt antea annotauimus, fatenturque omnes interpretes præfationem, & tractationem. Est autem hoc primum caput præfatio, cum in eo præfationis conditiones ab omnibus facilè dignosci poßint, Nam auditorem attentum, docilem & beneuolum reddit, id quod facit, dum proponit finem, quæque vtilia sunt, & digna tractatione, Proponit enim se tradere velle medicinam per doctrinam definitiuam: quod quidem vtilißimum & dignum esse docet ex proprietatibus, quas huic doctrinæ tribuit. Sed quoniam aliæ sunt doctrinæ, quæ etiam medicinam, & alias facultates ordine explicare pos-
C sunt: antequam institutum proponat, quot sint in vniuersum omnes huiusmodi doctrinæ recenset. Et docet quæ, & quales sint, ex quibus postea elicit eã, de qua agere instituit: ac eius vim, & dotes quas præ cæteris habet ostendit: vt illius vi, dignitate, & vtilitate perspecta accendamur ad huius operis cognitionem. Porrò proœmio utitur ob rei difficultatem & nouitatem, quam aggreditur, in quibus casibus Arist. lib. 3. cap. 24. Rethor. ad Theodecten proœmio utendum esse scribit. Itaque cum difficile esset vniuersam medicinam uno breuißimo opere comprehendere, & simul docere modum, quo illa vno, & certo ordine explicari posset: quod nemo antea pro dignitate præstitit, meritò proœmio utendum sibi fuit. Nunc videndum quid doctrina, quotq; modis illius nomen vsurpetur, quot genera doctrinæ, quid per doctrinas ordini inhęrentes intelligat, quæ, & quot sint istæ doctrinæ, an tres duntaxat, vt author censet, an plures: Postremò quid proprium vnaquæq; illarum habeat, & quid cum alijs commune. Igitur doctrinæ nomen aliquando intelligitur pro actu ipsius *De nomine doctrinae.*
D doctoris, siue productione, & emanatione, habitus, intellectus in discipulum, qui quidem significatus maximè proprius est, & in eo Aristo. 1. posteriorum teste Ioanne Grammatico, & Themistio ait, omnem doctrinam fieri ex aliqua præcedente cognitione. Significat & doctrina habitum ipsius animæ, qui actum ipsum profert: vt quum dicimus, aliquem doctrina excellere, insigniq́ue doctrina præditum, & doctorem, & doctum, qui scilicet habitum habet, quo docere potest, Doctrina etiam methodum docendi significat. Quo modo Peripatetici quattuor doctrinas esse dixerunt, definitiuam, diuisiuam, resolutiuam, & demonstratiuam, Capitur doctrina aliquando pro docendi modo, quem tenemus in scribenda, tradendaque aliqua arte: vt cum dicimus aliquem seruare optimam doctrinam, idest optimum docendi modum, Sumitur & doctrina pro docendi ordine: vt cum optimam doctrinam laudamus, & esse dicimus, eo quod ordinem in docẽdo seruet, etsi interim in alijs ab-
E erret. Hactenus recentiores interpretes vt Manardus, Curtius, (vt alios paulò antiquiores & parum doctos omittam) putauerunt per doctrinam authorem hic intelligere docendi modum, & ordinem, quo utimur in arte aliqua scribenda, aut viua voce docẽda. Tres enim esse modos, siue vias, per quas id facere certo ordine poßimus. Qua quidem in re errare videntur: si enim pro actu docentis doctrina hic aptè intelligi potest, cur accidentarias illius significationes propria & maxima genuina relicta sumemus? Nam docere est agere: quare actio docẽtis est ipsa re uera doctrina, optimeq; sentiet qui dicet tres esse omnes actus docẽtis, siue tres esse traditiones, & explicationes, quæ ordine certo id, quod quærimus docere possunt. Præterea non explicant illi, quid per modum, & viã intelligãt. Igitur cum propria significatio

significatio doctrinæ hic retineri possit, dicemus doctrinam esse ipsum actum docentis, qui sit voce vel scripto. His enim modis conceptū animi exprimere possumus, nō quòd ipsa locutio, aut scriptura doctrina sit: vt quidam perperam existimant. Sic enim qui nos peregrina, & ignota lingua alloquuntur, docerent: sed quod (vt diximus) per notas, voces, & scripturas communicent conceptus, & res. Nihil enim aliud est doctrina, quàm conceptuum, & rerum communicatio: quas doctor intelligit, & alijs impartiri vult. Quæ quidem communicatio etsi voce, scriptura, nutu, & animi passionibus exprimitur: tamen ad artes docēdas scriptura, aut loquela vtimur. Porrò huiusmodi actus, & doctrina requirit (ut antea diximus) alias omnes doctrinæ significationes, Nam eum qui docet oportet habere habitū docendi, modum, ordinem, instrumēta, & alia vniuersa, quæ superius commemorauimus, cum de docendi methodo ageremus. Iam verò si doctrina est actus docentis, tot erunt genera doctrinarum, quot erunt genera actuum. Sunt enim actus quidam vniuersales, qui ad vniuersam artem docendam pertinent, alij particulares, alij cōfusi, alij distincti, alij faciles, alij difficiles, alij ordinati, alij inordinati, alij demonstratiui, alii probabiles, alii duntaxat apparentes, alii aliter se habent: sic doctrinę quædam vniuersales sunt, aliæ ad proportionem actuum aliter se habent. Sumentur autem omnes differentiæ, partim à differentia ipsorum actuum, partim à differentia rerum, quæ docentur, partim à differentia instrumētorum, quibus ad docendum utimur. Hic autem de doctrina vniuersali agit, ut quæ conueniat instituto: nam de vniuersa arte, & doctrina apta ad illius traditionem agit Galenus. Quare de demonstratione, diuisione aut definitione intelligi non potest, quod scribit author, vt Monachus, & alij multi interpretes memoriæ prodiderunt. Agit prætereà de doctrina ordinata, non de inordinata, quemadmodum verba indicant. Nec verò hic agit de doctrina, quæ fit per causas, vt Montanus credit. Nam doctrina definitiua non incipit à definitione, tamquam à causa, nec resolutiua à fine, tanquàm à finali causa, nec compositiua à principijs, vt à causa. Deinde sibi in hac re Montanus contradicit: quippe cum dicat hic doctrinam sumi pro illa, quæ facit ad vniuersam artem docendam. At illa, quæ fit per causam, est particularis, An verò tres sint duntaxat hæ doctrinæ, postea expendemus: cum singulas enumerauerimus.

Quibus modis fiat doctrina. — *Doctrinae quot.* — *De qua doctrina agat author.* — *Montanus refellitur.*

A B C

Ordini inhærentes.

Quid sit ordo, & quotuplex, & de quo hic intelligat, quid prætereà sit doctrinas inhærere ordini, iam sequitur explicandum. Porrò ordo est proportio, & ratio in rebus, vt Aristo. 8. physic. scribit, verum non omnis proportio, & ratio, sed ea solum, quę prioris, & posterioris est, ordo dici debet. propterea rectè Galenus in lib. de diff. pulsuum, ordinem dicit esse ad aliquid: nimirum cum ordo nihil aliud sit, quàm prioris ad posterius, vel huius ad illud relatio, & ratio, Ac quantum ordo possit in rebus, ostendit Plato in Gorgia, cum dicit ordinem esse rerum essentiam, nimirum cum sine ordine nec mundus: nec ea, quæ in eo sunt, constare possint. Igitur ut in rebus natura constantibus, ordo apparet: sic in omni artificio, & proinde in docendo ordinem aptum obseruare debemus. Est autem ordo duplex, quidam enim accidentalis est, alius essentialis. Est autem accidentalis ordo, qui fit temere, idest quando non habetur certa ratio prioris, & posterioris: sed casu aliquid sequitur aliud: quo ordine sunt scripti Aphorismi. Infiniti sunt ordines accidentales in docendo: quippe cum intellectus noster vario, & infinito modo suas cogitationes ordinare possit. Qua quidem in re male Montanus censet leges, & historias scriptas esse ordine accidentali, cum illi certam rationem habeant prioris, & posterioris. At ordo essentialis est, qui in ea doctrina primò proponit, quæ sunt proponenda pro ratione suæ tractationis, & facultatis, vt Historiographi, primo consilia aperiunt: & postea res gestas, ex quo ordinem capit historia. Ac iurisperiti à iure, & iustitia, tractationem auspicātur, & ab illis casus, qui in rebus humanis contingunt deducunt: tanquam à certis suis principijs. Cæterum scientiæ ordinem naturæ reuera sequi debent: quoniam illam enarrant, id, quod rectè non facerent, si naturæ ordinem non exprimerent. Aliud enim est suaptè natura simplex, quod ad compositum ordinatur: aliud causa, quod ad effectum: aliud principium, quod ad ea, quę ex principiis oriuntur: cogimur tamen naturæ ordinem inuertere, propter debilitatem nostri intellectus, qui nequit ea, quæ suaptè natura sunt nota, & præponenda, intelligere, vnde cogimur

Ordo quid. — *Ordinis uis* — *Ordinis differentiae.* — *Montani opinio cōfutatur.*

D E

A mur sensus sequi, & ab illorum cognitione exordiri: vt à compositis ad simplicia, ab effectis ad causas; a principiatis ad principia. Qui ordo essentialis quidem est, quia per illum fit optima & certa doctrina: tametsi non est naturæ ordo. Ac scientiæ quidem nunc uno, nunc alio ordine vtuntur, pro intelligentia eorum, quæ docentur: proponunt enim authores, quæ facilius intelligi, & sequentibus lucem afferre possunt. Inhærentes doctrinas ordini, qui Græce nesciunt, male interpretantur: nam Curtius intelligit ordinem inter se continentes doctrinas, ita vt talis sit sensus, Tres sunt omnes doctrinæ, quæ talem inter se habēt ordinem, vt vna sit prima: alia secunda: alia tertia, cuius quidem opinio facile refelli potest. Nam si ordinem inter doctrinas intelligere voluisset Galenus, necessario addidisset, πρὸς ἀλλήλους, idest mutuo, & inter se: ut enim latine nemo intelligeret ordinem inter illas esse, siquis diceret tres esse doctrinas ordinem habentes, nisi adderet inter se, vel aliquid simile: ita nec græce intelligi potest huiusmodi ordo, nisi addatur aliquid, quod eum exprimat. Deinde vt Galenus scribit in Commentario primi Aphorismi lib. primi, proœmium libri oportet consentire, & cohærere cum his, quæ in lib. traduntur. At quorsum quæso hic vbi definitiuam doctrinam tradere vult, de hac habitudine doctrinarum egisset? Quid enim vtilitatis & conuenientiæ fuisset cum suo instituto opere, si dixisset tres doctrinas esse, ordinem quendam inter se obtinentes? cum ipse hic quærat ordinem, quem sequi posimus in arte aliqua docenda? Prætereà si ordo hic doctrinarum essentialis esset, ita ut illæ separari nequeant: nec aliqua ars tradi, nisi primo per resolutionem modus inuentionis artis doceatur, artisque ipsius partes inueniantur, deinde per compositiuam prolixè explicentur, postremo per definitiuam veluti per capita ad memoriam iuuandam omnia colligēda sint, sequeretur Aristotelē nec Logicam, nec Philosophiam bene docuisse, vtpote qui doctrinas, quæ sibi connexæ sunt, separasset, & sola compositiua vsus esset. Nec verò illud, quo Curtius tueri vult suam interpretationem, locum habet, quod scilicet Galenus cum ordinat libros suos ad doctrinam compositiuam faciendam, quosdam ex illis lectoris arbitrio relinquat: tanquàm ordo non intelligatur necessarius in his, quæ tractantur in singulis doctrinis. Nam Galenus non ordinat libros suos ad doctrinam compositiuam instituendam, sed ad faciliorem doctrinam, ita vt priores alijs lucem afferant. Id, quod satis ostendit ipse in hoc proœmio cum ait nos vti posse ad tres istas doctrinas omnibus suis libris, quasi in illis una non sit doctrina, vt ille arbitratur, compositiua. Quod verò idem dicit Paulum, Aetium, Auerroem, & Auicennam, qui per doctrinam compositiuam medicinam tradiderunt, diuerso ordine processisse, nos Paulum, & Aetium, medicinam scripsisse ordine compositiuo negamus; vt qui medicinę vnam duntaxat partem, quę agit de morbis, & illorum remedijs: aut certe non vniuersam artem scripserint: Auerroes autem, & Auicēna, sequuti quidem sunt ordinem, & doctrinam compositiuam: etsi in particularibus quibusdam differant. Nam in re tam ampla & varia, qualis est medicina, particulæ quædam variare possunt: ordo tamen compositorius seruatur, si in præcipuis capitibus, & partibus authores conueniant. Ergo explodenda est Curtij opinio de ordine doctrinarum inter se, nam sola compositiua necessaria est doctrina ad artes tradendas. Resolutiuam autem satis est si author in se habeat: definitiua verò necessaria non est ei, qui diligenter compositiuam fecerit; nec ita prolixitati indulserit vt compendio postea & (vt ita dicam) recapitulatione hac per doctrinam definitiuam egeat. Nam quis non videt in Aristotele Theophrasto, Euclide, Ptolemæo, optimis scriptoribus, superfluam fore doctrinam definitiuam? Igitur intelligere oportet ordinem, quem habent res, quæ per singulas ex his doctrinis tractantur. Ita vt talis sit sensus. Tres sunt doctrinæ, quæ optimo ordine omnia, quæ in arte aliqua tractantur, explicare possunt. Conuenit enim hæc interpretatio authoris instituto. Cęterum Monachus male interpretatur ordini inhærentes additum esse, vt vertebras dorsi, cum omnis doctrina inquit sit ordinata, sicut & vertebræ solum in dorso reperiuntur. Nā non solum in dorso, sed & in collo, & lumbis, vertebræ reperiuntur: nec omnis doctrina seruat ordinem essentialem, de quo hic agimus. Nam ut rectè Montanus scribit, verbum τάξεως ἐχόμεναι, significat aliquid intrinsecum. Etenim verbum ἔχω constructum cum genitiuo, significat rem, quæ etsi extrinseca sit: nequeat tamen ab eo, in quo est, separari: veluti si dicas ἔχω ἐπιστήμης, idest scientiam habeo. Cum accusatiuo verò constructum, significat habere apud se quidem: extra se tamen, ut si dicas ἔχω βίβλιον, idest librum habeo, qui autem librum habet, apud se habet, non in se. Ita ergo Galenus hoc loco dixit doctrinas

Curtij opinio de inhaerentia doctrinarum.

Galenus qua ratione ordinat libros suos.

Monachus refellitur.

b

nas τάξεως ἐχόμεναι, quæ verba Leonicenus optime expreſsit, cum uertit ordini inhæren- A
tes: quaſi diceret. Quæ doctrinæ ita inhærent ordini, ut nequeant ab eo ſeparari. Sed enim videamus, qualis ſit huiuſmodi ordo, an ita ſcilicet eſſentialis ſit, vt perpetuus ſit, & inuariabilis in ſingulis rebus, quæ tractantur. Nam Galenus in hoc procemio ordinem in doctrina definitiua ſibi cōſtituit, cū inquit primo de corporibus, ſecundo de ſignis, tertio de cauſis agendum eſſe: tanquam ex ipſa doctrina certus ordo non appareat. In reſolutiua uerò doctrina (vt poſteà oſtendemus) licet ſumere quæ propinquiora ſunt fini primum, deinde remotiora: uel primum quæ remotiſsima ſunt, & poſteà propinquiora, eodem pacto in compoſitiua ſæpe occurrunt multa, in quibus certus ordo ſeruari non poteſt. Nam in explicatione formationis, figurę, magnitudinis, numeri, & coniunctionis partium, nulla ratio docet quid primo tractari debeat, propterea nec certus ordo in illis eſt, ſiue per doctrinam compoſitiuam, ſiue reſolutiuam, aut definitiuam ea tractes. Intelligo igitur has do- B
ctrinas ordinem habere in maioribus, & præcipuis artis partibus tradendis. In illis enim certus, & inuariabilis eſt ordo. In ſingulis verò rebus explicandis in vnaquaque tractatione aliquid præponi poteſt, quod ab alio ſine vitio poſtponitur, aut doctrinas has inhęrentes ordini intelligemus, non quòd immutabilem ordinem habeant, ſed quòd quantum fieri poteſt & rei natura patitur, eum ſeruent, maximè ſi eæ comparentur cum alijs, quæ vel nullum, aut certè non adeo certum ordinem obſeruant. Nec illud verò omittendum eſt, quòd Curtius in verbo (omnes) perperam docet. Ait enim omnes intelligi, ac ſi diceret author perfectas, & integras, ſiue vt ille ait totales. Ita vt talis ſit ſenſus. Tres ſunt perfectæ & completæ doctrinæ. Nam etſi uerbum πᾶσαι ſignificare poteſt omnes & totę: nulla tamen neceſsitas cogit, vt interpretis verſionem mutemus, ſatis enim per ſe conſtat Galenum de completis, & perfectis doctrinis, quibus ad aliquam vniuerſam artem explicandam vtimur agere. Pręterea ſi (omnes) non legatur dubium manet, an Galenus uelit tres eſſe: an plu- C
res. Qui enim tres dicit eſſe doctrinas perfectas, non neceſſario ſignificat tres ſolum eſſe. Verbum autem (omnes) certam authoris ſententiam facit de numero harum doctrinarū. Ergo intelligendum eſt doctrinas, quę certo ordine, & perpetuo quodam filo artem aliquam & vniuerſas illius partes explicare poſſunt, Omnes tres eſſe.

Curtij opinio de inhærentia doctrinarum.

Galenus qua ratione ordinat libros suos.

Prima quidem ex notione finis.

Cum propoſuiſſet Galenus tres omnes eſſe doctrinas, quæ ad artem aliquam docendam certo ordine aptæ eſſe poſſunt, nunc incipit eas enumerare, & primum reſolutiuam, utpote quæ alijs duabus originem prębere videtur, & methodo (ut inquit Galenus) cæteris pręſtat. Ait autem hanc doctrinam fieri ex notione finis, aut potius ex notione finis incipere, & per reſolutionem eiuſdem finis fieri, perfici, & abſolui. Hanc primam doctrinam ſimpli- D
ci nomine nō appellat Galenus, ſed dicit illam ex notione finis per reſolutionem fieri: aptè tamen ſicut ſecundam compoſitiuam, eo quòd fiat per compoſitionem uocat, ita hanc primam reſolutiuam, eo quòd fiat (ut poſtea docebimus) per reſolutionem, meritò nuncupabimus, finem capere oportet non pro finali cauſa, ſed artis finem, de cuius conſtitutione agitur. Porrò notionem finis dicit intelligi Leonicenus finem mente conceptum, ſiue deſideratum uel notum. Verum uocabulum græcum ἔννοια, quo utitur hic Galenus, non admittit omnes iſtas ſignificationes: ſignificat enim, Cicerone teſte, intelligentiam, ſiue notitiam. Addo quod ex deſiderato finę, per reſolutionem artes nequaquā conſtituuntur, quod proprium eſt huius doctrinę: ſed ex ipſo fine intellecto. Poſſet enim quilibet medicinæ finem deſiderare, qui tamen nō poterit doctrinam per reſolutionem facere, niſi finem illius intelligat. At ſi quis finem alicuius artis conſequi non deſideret, eum tamen intelligat, poterit artem commode conſtituere. Quare ita dicendum eſt deſiderio finis, illius notitiam E
quæri. Ex notitia uerò eiuſdem per reſolutionem artem conſtitui. Porrò notitia finis non qualiſcunque ſufficit, non enim ſatis eſt ſcire quid ſit talis finis: ſed etiam in quibus ſit, & a quibus fiat: & quot genera, differentias, & oppoſita habeat, intelligere expedit: ut non ſufficit ſcire in medicina conſtituenda, quid ſit ſanitas, ſed in quo ſit, a quo fiat, quot, & quæ ſanitatis, & morborum genera, & differentiæ, quæ, & quot genera pręſidiorum, quibus illa conſeruari, & mutari ualeat. Ex his enim artis partes eliciuntur, arſque ipſa ex ſuis partibus conſtituitur.

Quę

A

Quæ per resolutionem fit.

Hic docendum est quid sit resolutio, quotuplex, quænam, & quot a resolutione nomen acceperint, & quomodo illa inter se differant: quomodo doctrina ista fiat per resolutionem, quid resoluatur: quid tanden docere possit doctrina resolutiua, de qua agimus, quãque vim, & dignitatem obtineat. Quod a Græcis ἀνάλυσις dicitur & a nostris parum feliciter resolutio (quippe cum hoc nomen non exprimat vim, & vsum vocabuli Græci) propriè Eustratio in secundum posteriorum ab initio lib. teste, & omnibus Græcis Aristotelis interpretibus, reditus est eorum, qui peregre profecti sunt in patriam. Per translationem autem dicitur ascensus ab inferioribus ad superiora. Sic cum a compositis ad simplicia tendimus, resoluere dicimur: & cum (vt ita dicam) a principiatis ad principia, & cum a particu-
B laribus ad vniuersalia, & cum ab effectibus ad causas, & cum a conclusione ad præmissas, & cum ab imperfectis ad perfecta redimus, fieri dicitur resolutio analysis. Sic libri priorum resolutoriorum inscribuntur, ab ea parte, quæ imperfectos sylogismos ad perfectos reducere docet. Eadem ratione cum totum in partes, & corpora naturalia in sua principia reuocamus, cumq; a fine ad principia vel potius ad partes tendimus, Alexandro teste in Commentario priorum, resoluere dicimur: nimirum in omnibus ratione eadem, quod scilicet ad prima redeamus, & ascensus quidam in omnibus fiat. Itaque cum tot sint resolutionis modi, nos de ea hic agimus, quæ a fine ad principia tendit: cuius etiam meminit Aristot. lib. 7. Metaphysi. proposito exemplo quodam medico, si sanum inquit futurum est, necesse est, vt hoc adsit, id est æqualitas, etsi hoc, caliditas. Cæterum a resolutione hæc nomen acceperũt, Methodus, siue uia resolutiua, ordo resolutiuus, doctrina resolutiua. Atq; hæc quidem dif-
C ferre Montanus tradit, hoc modo, quod via resolutiua non habeat necessario notionem, & fiat vbicunque in natura est multiplicitas, quæ non potest cognosci, nisi per resolutionem, & quod uia resolutiua sit eadem omnino cum ipsa compositiua, atque etiam simplex resolutio, ordo verò resolutiuus multiplex. Quomodo uerò differant hæc a doctrina resolutiua, non docet. At nec illa, quæ affert de discrimine inter methodum, & ordinem resolutiuum probat aut ratione, aut authoritate, imò absurda uidentur. Nam quomodo potest quispiam resoluere aliquid per viam resolutiuam, si illius quod resoluitur, notionem non habet? Quandoquidem ipse Montanus in exemplo, quem affert de homine, ubi considerat quid sit, & illum uult resoluere, notitiam hominis quærit, antequam resoluat. Præterea falsum est fieri resolutionem vbicumque est multiplicitas. Nam sic diuisio locum nõ haberet, aut eadem esset cum resolutione. Est & illud falsum quod scribit, aliquid esse compositiuum, & resolutiuum. Nam siue uia sit, aut ordo, aut aliud, quod resolutiuum dicatur, eui-
D denter illud hanc opinionem arguit, cum resoluere sit separare, vt separamus a fine medicinæ per resolutiuam doctrinam partes medicinæ: componere uerò vnire. Nec hoc quidem dicit Galenus in lib. de placitis, ex quo loco Montanus errandi occasionem sumpsit. Sed quod compositio a particularibus ad vniuersalia: diuisio uerò contra ab vniuersalibus ad particularia procedat. Postremò absurdum est dicere ordinem resolutiuum constare ex alijs ordinibus, quandoquidem id non ostendit, aut certè idem cõmune est uiæ resolutiuæ. Denique Montanus multa de hac re usque ad nauseam disputans, nihil certum, aut consonum rationi, uel authoribus antiquis dicit, ut quilibet uidere potest. Differunt autem meo quidem iudicio methodus, siue uia resolutiua ab ordine resolutiuo, quod illa sit, quæ uel resoluit, aut resoluere docet, aut resolutionibus utitur. Hæc enim omnia sub nomine methodi resolutiuæ aptissimè comprehendi possunt. Ordo uerò resolutiuus hęc non præstat: sed est talis ordo, in quo fit progressus ab uno ad aliud resoluendo. Quomodo uerò
E differat ab alijs doctrina resolutiua postea docebimus, cum ostenderimus quid illa sit. Nam in hoc controuersia est inter interpretes. Quidam enim doctrinam resolutiuam intellexerunt, quę resoluere docet, alij eam, quæ resolutionibus frequenter utitur, alij vt Leonicenus, ita uocatã esse dicit, quia ordinem resolutionis a notione finis inchoantem sequitur: siue quod in docendo scientiam aliquam, seruat ordinem illorum, quæ per resolutionem à notione finis incipientem inueniuntur. Non dici autem resolutiuam eo, quod resoluere doceat, ex hoc constat, quod eadem ratione diceretur diffinitiua, quod diffinire doceret, id, quod manifeste falsum apparet, tum ex libro hoc, ubi Galenus doctrinam diffinitiuam

faciens, diffiniendi modum non docet: tum etiam quod idem author in lib. de const. artis A
medicæ ubi resolutiuam doctrinam facit, resoluere non doceat, At uerò nec resolutiua dicenda est, quòd resolutionibus frequenter utatur. Etsi enim id forte fiat, non tamen ex hoc resolutiua dicitur, sic enim diffinitiua diceretur, quod diffinitionibus sæpe uteretur: cum id (ut apparet) non faciat. Quod uerò Leonicenus dicit resolutiuam ideo uocari, quod sequatur ordinem resolutionis a notione finis inchoantem, non satis intelligitur. Si enim ordo proportio est prioris, & posterioris: profectò si ordo hic seruaretur, oporteret semper, quæ fini proximiora sunt accipi. Ita prius de medicamentis consideratio occurreret quàm de elementis, & corporibus. Sanitatis autem conseruatio, aut recuperatio post sanitatis notionem occurrit: hæc uerò præstamus per medicamenta, & alimenta, ergo pars, quæ de materia medica tractat, primò constituenda esset. At Galenus eum ordinem non seruat in lib. de constitutione artis medicæ, sed omnium primam partem constituit, quæ de corporibus B
agit: etsi a fine hæc longissimè recedat. Non ergo resolutiua dicenda est, quòd sequatur ordinem aliorum, quæ per resolutionem inueniuntur. In illis enim semper, quæ compositiora sunt, & propinquiora ei, quod resoluere uolumus, ad manum ueniunt. In hac autem Galeni doctrina (ut diximus) simpliciora, & a fine remotiora præponuntur, Ergo resolutiuam doctrinam uocabimus, quæ a resolutione finis noti incipit. Quam definitionem innuunt, & Galeni uerba, siquis consideret, & omnia sibi consentiunt. Sic enim diffinitiuã eodem modo uocabimus, quæ ab artis diffinitione incipit: sic compositiuam, quæ a compositione. An uerò finis ipse sit, qui resoluatur, uel ex notione finis resolutio incipiat, dubitare aliquis posset, Vtrumque enim mihi uidetur intelligi posse. Nam ea, quæ quasi latebant in ipso fine, extrahuntur. Finis enim artis potentia vniuersa ars esse dicitur, quòd scilicet in fine artis uniuersa ars potentia contineatur, fitque ut illius omnes partes per resolutionem actu appareant. Aliud enim est resoluere, aliud diuidere: quippe cum unicam partem a fine extrahendo resoluamus, non tamen diuidimus, Resoluit enim qui dicit, si sanitas conseruari debet, opus est materia conseruante, non tamen is diuidit, Nam ad diuisionem duo ad minus requiruntur opposita: Galeno tamen placet quod ex notione finis resolutio incipiat. Supposito enim fine, cum ea inquirimus, quæ ad finem consequendum necessaria sunt, resolutionem fieri dicimus: si quis tamen (ut diximus) diligentius perpendat, finis etiam ipse est, qui in ea resoluitur, quæ in finem tendunt, & ex quibus ille constat, Quis uerò sit usus huius doctrinæ, paulò postea commodiore loco edocebimus. Patet ergo quid resolutio, quotuplex, quidque methodus, & doctrina resolutiua sint.

Doctrina resolutiua quid, & quid resoluatur.

Secunda ex compositione constat eorum, quæ ex resolutione fuerint inuenta. D

De cõpositiua doctrina meritò agit secũdo loco Galenus quia rei natura id postulat. Nam sequitur ut per compositiuam doctrinam explicemus, quæ per resolutiuam sunt inuenta. Est enim una, & eadem uia resolutionis, & compositionis: ratione tantùm differens, sicut uia, quæ est ab Athenis ad Thebas, eadem est cum ea, quæ est a Thebis Athenas: Post quam doctrinam succedit diffinitiua ueluti per capita colligens, quæ prolixius in compositiua fuerant explicata. Ex quo quidem constat post resolutiuam doctrinam commodum dari locum compositiuæ: diffinitiuæ uerò nullum esse locum aptiorem, quàm post compositiuam. In explicatione igitur huius sententiæ primum uidendum est, quid sit compositiua doctrina: deinde quæ nam sit illius uis, & usus. Quid autem sit compositiua doctrina, uel ex ipso Galeno licet colligere. Ait enim illam esse, quæ a compositione illorum incipit, quæ per resolutionem sunt inuenta: non quod semper componat: aut componere doceat, E
ut quidam putant, uel medicinam constituat, id enim præstat resolutiua. Verum quod ille scribit eam doctrinam componere, quæ per resolutionem sunt inuenta, dubitationem habet, Nam Arist. ut satis constat logicam, & philosophiam per compositiuam doctrinam tradidit. At ea per resolutionem, siue resolutiuam doctrinam non inuenit: non enim doctrinam aliquam fecit Arist. resolutiuam, qua docuerit, ex quibus logica, & philosophia, ex notione finis per resolutionem constituuntur: Imò nullus ante Galenum per doctrinam resolutiuam artem aliquam tractare potuit: quoniam (ut ille ait) nemo ante ipsum resoluti-

A lutiuam doctrinam fecit. Huic dubitationi nonnulli manus dederunt, cui tamen facilis est responsio: concedendum enim est compositiuam tractare quidem, quæ per resolutionem sunt inuenta: nemo enim componere poterit totum, nisi prius intellexerit ex quibus, & quot partibus illud ipsum constituatur: per resolutionem autem partes extrahuntur, nō tamen necesse est ut resolutiua doctrina scripto constet, sicut compositiua. Sed satis est ut in mente authoris adsit. Addo quod ex compositiua cognoscatur: quippe cum (ut diximus) eadem uia sit, & eadem tractentur, sed diuerso ordine & progressu. Quis uerò ordo requiratur in doctrina compositiua nunc expendendum. In qua qnidem re putat Curtius satis esse si compositiua ea explicet, quæ per resolutionem sunt inuenta: neque opus esse certo ordine: sed ad placitum inquit fieri potest, sumitque argumentum quòd Galenus medicinam ordine compositorio in omnibus suis libris, hoc excepto, & eo de constitutione artis, tradiderit: Eos autem nunc uno, nunc alio modo ordinet: tamquam (inquit) ad

De ordine doctrinae cōpositiuae

B placitum compositiua doctrina fieri possit. Sed hæc planè sunt falsa. Nam si ex Galeni sententia tres istæ doctrinæ (ut antea ostendimus) ordini inhærent, idest ordine certo res, quas explicant, tractant, necessarius utique est ordo. Deinde si doctrina compositiua, doctrina est: omnis autem doctrina teste Arist. ex præcedente fit cognitione, a notioribusque incipit, necesse est in compositiua doctrina ea præcedere, quæ alijs sequentibus lucem præbēt. Ad hæc alia sumi potest ratio à compositionis ratione, a qua compositiua doctrina dicta est. Qui enim componere uult aliquid, à simplicioribus semper incipit, & ita progreditur componendo ut semper quæ simpliciora sunt assumat, donec totum id, quod componere studebat, absoluerit. Sic Arist. in Logicis decem prædicamenta, quæ res simplices continēt, uniuersę tractationi præponit: deinde agit de enunciatione, quæ ex duobus constat nomine, & uerbo. Postea de syllogismo, qui ex enunciationibus pluribus componitur, & sic de

C reliquis. Quod in philosophia etiam apparet, Animalia enim, & plantæ sunt maximè composita corpora, & de illis ultimo loco tractat. Quæ autem simpliciora sunt corpora anteponit, ut libros de cœlo, & mundo. Quæ uerò omnibus communia sunt, & simplicissima in physicis enarrat, tamquam (ut diximus) compositiua doctrina ab uniuersalioribus ad magis particularia, & à simplicibus ad compositiora semper progrediatur, Quod autem affert Galenum uario modo libros suos digerere, uerum est. Alio enim modo id facit in fine huius libri: alio modo in lib. inscripto de ordine librorum suorum, At negatur illum medicinam scripsisse ordine compositorio, & libros suos digerere tamquam doctrinam compositiuam instituat, Quid enim ad medicinam ordine compositorio docendam pertinet liber de optima secta, & de sectis, & de demonstratione, quos primos statuit legendos in lib. de ordine librorum suorum, cum hæc uolumina medicinæ nullam peculiarem partem explicent? Qui autem componit aliquid, id facit ex proprijs totius partibus, Absur

D dum enim esset dicere aliquid componi aliter. Ac Galenus (ut antea etiam quodam loco annotauimus) in lib. de ordine librorum suorum, omnium librorum, quos edidit ordinem quendam statuit: non autem ea ratione, ut se putet medicinam ordine compositorio tradere. Quod etiam ex eo patet, quia eadem in diuersis libris docet: id, quod rationi, & naturæ compositionis repugnat, quæ rem vnam semel duntaxat assumit, Non enim ædificator bis repetit fundamenta aut tectum. Sed hæc clariora sunt, ut mirari subeat tantum uirum in re tam puerili aberrasse. Dictum ergo Galeni quòd compositiua ea tractet, quæ per resolutiuam sunt inuenta, intelligi debet: uel quod sequamur eum ordinem, quem Aristoteles tradidit, sumendo semper, quæ fini sunt propinquiora, uel quòd ea tractet, quæ per resolutionem sunt inuenta, hoc statuto ordine, ut semper à simplicioribus progrediatur, quem ordinem Galenus in lib. de constitutione artis obseruauit.

E Tertia ex diffinitionis dissolutione, cui nunc incumbimus.

Tertio, & ultimo loco de diffinitiua doctrina agit, uel quòd soleamus ultimo loco enumerare id, cuius tractationem suscipimus, uel quòd rei natura (ut antea annotauimus) hāc doctrinam in ultimum locum reijciat. Cum enim doctrina diffinitiua ad artem compendio quodam docendam utilis esse dicatur, non alium quàm postremum locum sibi uendicare potest. Nam quæ ad memoriam tractantur, prolixiorem doctrinam præcessisse supponunt, qualis per compositiuam fieri solet: non quòd definitiua, ut postea demonstrabi-

Doctrina definitiua quid.

mus non posſit etiam prolixè artem docere, ſed quòd ea, quam Galenus hoc loco inſtituit, A ſolum artis capita complectatur. Porrò diffinitiuam doctrinam Manardus uocari ſcribit, non quia definit: uel definitionibus utatur, uel a definitione initium ſumat: ſed quia artis, quam doctura eſt, generalem definitionem proponat, quibusdam ueluti capitibus omnes artis partes continentem. At dicat ille ſi definitiua doctrina dicitur, quòd generalem definitionem artis proponat, nonne definit definitiua, & definitione utitur, atque a definitione initium ſumit? Aptius ergo definitiua doctrina dicetur eſſe, quæ initium ſumit ab artis definitione, continente omnia artis capita, ex quorum explicatione omnia, quæ ad artem pertinent docentur. Galenus autem non tam definit doctrinam definitiuam, quam quod docet modum, quo illa procedit, cum ait ex definitionis diſſolutione eam fieri. Nam non ſolum intelligere debemus modum quo illa progreditur: ſed quid etiam aſſumat, nempe definitionem artis, & eam quidem non accidentalem, ſed eſſentialem, id eſt, quæ B uniuerſa artis capita continet. Proponit & hoc loco ſuum inſtitutum, cum ait ſe incumbere nunc huic doctrinæ, quam dicit fieri ex definitionis diſſolutione, & ob id definitiuam poſtea uocat.

Licet autem huiuſmodi doctrinam appellare non tantum definitionis diſſolutionem, ſed & explicationem ut nonnulli uocarunt, uel reſolutionem, uel diuiſionem, uel ut nonnulli alii explanationem, uel expoſitionem ut alii.

Quum dixiſſet doctrinam definitiuam fieri ex definitionis diſſolutione, oſtendit nunc C multis alijs modis illius progreſſum ſignificari poſſe. Non enim ſolum dicere poſſumus illam per diſſolutionem definitionis procedere: ſed etiam per explicationem, reſolutionem, diuiſionem, explanationem, uel expoſitionẽ. Tangit autem uarias has ſignificationes, quod uarij eam tractauerint, ut ipſe Galenus inquit, qui uarie quoque eam nuncupauerunt, ut ſingulorum appellatio à nobis intelligatur. Sed alij aptius nomẽ huic doctrinæ impoſuerunt: melius enim dicimus definitionem explicari, explanari, exponi, quàm reſolui, aut diuidi, aut fortè etiam diſſolui: tamen parum refert, hoc uel illo modo hæc exprimere. Nam diſſolutio dici poteſt, etſi propriè quæ craſſa ſunt, & concreta, cum tenuia, & liquidiora fiant, diſſolui dicantur. Dicitur autem ad horum ſimilitudinem definitio diſſolui, quando illa, quæ in definitione erant ueluti unita, & concreta, in plura membra diſſoluuntur. Sic explicatio etiam dicitur, quoniam ea, quæ in definitione quodammodo implicata erant, explicantur: ut undiquaque cōſpici poſſint. Reſolutio quoque dicitur, non eo D modo, quo prima doctrina, ſed intelligendo definitionis: Reſoluit enim ipſam definitionem, uelut totum quoddam in ſuas partes. Qua ratione etiam diuiſio definitionis dicitur: nimirum quòd ipſam in partes ueluti totum quoddam diuidat. Sic demum explanatio nūcupatur, quod ea, quæ difficiliora erant in definitione procedendo plana fiant.

Conati ſunt & Herophiliorum quidam talem facere doctrinam, quemadmodum Heraclides Erythræus.

Poſteaquam Galenus ſigillatim numerauit tres propoſitas doctrinas, & quibus nominibus definitiua appelletur, docet iam quinam has doctrinas fecerint, dicitque quoſdam Herophili ſectatores definitiuam doctrinam tentaſſe: quaſi illos reprehendere uelit, quòd exactè eam non fecerint. Ita enim intelligimus, cum antiquos aliquid tentaſſe, aut aggreſſos, E uel conatos fuiſſe dicimus. Igitur eos, qui has doctrinas fecerunt, eas tentaſſe dicit, ut oſtendat ineptos fuiſſe antiquiores de medicina ſcriptores, ut qui unam ex illis prætermiſerint, nempe reſolutiuam: alias autem duas tentauerint. Se autem ipſum laudet, ut qui tres illas fecerit, aut ſaltem (ut poſtea dicet) ea ſcripſerit, quibus quis ad tres iſtas doctrinas explicādas uti poſsit. Herophilus hic inſignis fuit philoſophus, patria Chalcedonius, inter rationales medicos nō infimus, ut primò methodi ſcribit Galenus, Eraſiſtrati ęmulator, tempore Ariſtotelis, & Cratippi uiguit, in Anatome clarus, de quo ſcribit Galenus cum

non

A non solum in animalibus brutis anatomen exercuisse, sed etiam in hominibus. Quo dicto Galenus satis ostendit se homines non secuisse. Viguerunt maximè Herophili sectatores, quos loquaces in lib. de dignotione pulsuum Galenus uocat. Heraclides Erythræus Herophili sectator fuit. Duo fuerunt Heraclides, Erythreus hic, Tarentinus: Alius, ex secta Empiricorum, ut Galenus Celsusque testantur, qui cum prius dogmaticus esset, ad Empiricos postea se transtulit, in qua secta plurimum ualuit. De hoc Galenus 2. de medicamentis secundum locos, & 6. de simplicibus meminit. Hic autem Erythræus, Erasistrati & Chrysippi fuit auditor: ab Herophilo autem definitionem medicinæ, qua in hoc libro utitur, sumpsit Galenus, ut author introductorij scribit.

B Aggresi & eam sunt, quæ per compositionem & ipsi Herophilii, & quidam Erasistrati sectatores & Athenaeus Attaleus.

Quod de diffinitiua antea dixit, nunc de compositiua idem dicit: nonnullos siquidem ex antiquis doctrinam etiam compositiuam tentasse, ut ipsi Herophilii, & Erasistrati. Fuit autem Erasistratus, Arist. gener, Chrysippi auditor, & Stoicæ sectæ, contra quem sæpe Galenus inuehitur: Fuit patria Chius, Antiocho & Ptolemæo regibus gratissimus. Athenæus Attaleus numeratur ab authore introductorij inter rationales, principes eorum sectæ, qui Pneumatici uocantur Galeno authore 4 de diff. puls. contra cuius sectatores idem sæpe inuehitur, ut uidere est primo de elementis, & primò de diff. feb. Attaleus autem dicitur à ciuitate Cappadociæ.

C Nullus autem eorum, qui ante nos fuere scripsit eam, quæ oritur a notione finis.

Docuit antea Galenus alios antiquos scriptores de medicina definitiuam, & compositiuam doctrinam tentasse: nunc autem docet illos resolutiuam non scripsisse, optimè auté dixit eos non scripsisse: Nam, (ut antea ostendimus) nec compositiuam nec definitiuam commodè tradere possumus, nisi antea per resolutiuam intellexerimus ex quibus partibus ars, quam tradere uolumus, constituatur, Non tamen necesse est eam scribere, sed satis est illam in ipso authore esse. Dixit autem nullum eorum, qui ante ipsum fuerunt, ut intelligamus non solum medicos: sed etiam omnes alios scriptores eam doctrinam non scripsisse, uestigia enim quædam in Aristotele apparent, quibus intelligere possumus eum huiusmodi doctrinam nõ ignorasse, ut in prooemio physicorum ubi per resolutionem colligit, de principijs rerum naturalium esse agendum & 7. Metaph. clarius adhuc ut in exéplo de medicina supracitato ostendit, Galenus autem duos libros de hac doctrina scripsit:
D ut meminit in lib. inscripto de proprijs libris & in lib. de const. art. In quorum primò docet omnes artes per hanc doctrinam constitui, In altero autem id peculiariter de medicina demonstrat, Propterea inscribitur de constit. artis med. non extat primus, etsi apud aliquos ut audio habeatur, qui inuident alios his bonis frui.

Ex qua omnes artes uia quadam atque ordine constituuntur, sed illam quidem alio pertractauimus loco.

Cum dixisset se ipsum solum doctrinam resolutiuam conscripsisse, obiter illius uim, & usum explicat, quasi reddens rationem cur ipse huiusmodi doctrinam scripserit, & damnã
E di sint alij omnes, qui eam literis non tradiderunt: Nam si ex ea omnes artes idest facultates methodo constituuntur, hoc argumentum esse debet non esse contemnendam illius tractationem. Verum quoniam de ui, & usu huius doctrinæ pauca solum attingit, & controuersię non paruę inter doctores de hac re sunt excitatæ, operæpretium fuerit hęc paulò diligentius pertractare: Quæremus ergo quid præstare possit hęc doctrina & quomodo fiat, & progrediatur. Qua quidem in re putat Curtius illam solum docere posse quomodo artes constituantur. Non autem posse ex ea artem cõstitui, uel doceri. Ait enim Galenum in lib. de constitutione artis medicę, ubi doctrinam resolutiuam facit, uniuersam artem nequa- *De ui & progreßu doctrinae resolutiuae*

quam constituere, ut quæ iam constituta esset, sed modum docere, quo constitui posset, A si lateret ipsius constitutio. Deinde inquit si per resolutionem tradi potest ars, quid opus est aliam moliri tractationem per doctrinam compositiuam? Præterea inquit si per resolutiuam doctrinam ars medica doceri posset, sequeretur illud absurdum quòd Aristot. in prooemio libri de partibus animalium adeò reprehendit, nempe vt prius cōposita quàm simplicia tractentur. Nam resoluendo semper composita prius ad manum veniunt, quàm simplicia, & particularia prius quàm vniuersalia. Quæ quidem docendi ratio nequaquàm admittit: posse tamen inquit uno, & eodem libro, in quo resolutiua doctrina tradatur, medicinam etiam doceri, si primo per resolutionem medicinæ partes inueniamus, deinde sigillatim eas per compositiuam explicemus, ita ut duo sint processus. Primus quo ars inueniatur, secundus quo doceatur: quod & Galenum fecisse in lib. de constitutione artis arbitratur. Primum enim illum resoluere, & postea quæ per resolutionem inuenta sunt tradere: esse tamen inscriptum librum de constitutione artis, non de arte: quoniam ab eo quod B primo loco facit, inscriptionem sumit, & quoniam secundam partem non absoluit, ut quæ iam in compositiua methodo esset explicata. Ex quibus efficere uult non esse tres istas doctrinas completas, nimirum cum resolutiua sola artem tradere nequeat, nisi compositiuam simul adsciscat. Et propterea Galeni dictum in hoc prooemio, quòd resolutiua præstantior sit quàm definitiua, ita explicat præstantiorem esse si completa fuerit, id est resolutionem, & compositionem simul complectatur. Cuius quidem opinionem multa refellunt. Nam Galenus circa principium libri de constitutione artis, ad hunc modum scribit. Transfer methodum, quam didicisti iam ad artem quam constituere studes. Et paulo post item ad hunc modum: necesse quoque est & nobis artem constituentibus, vt non partes, & compositionem duntaxat: sed earum quoq; actiones teneamus. Ex quibus constat se non solum docere modum, quo ars constitui posset, sed etiam de ipsius artis constitutione agere. Nec propterea sequitur per resolutiuam doctrinam non posse constitui, & doceri artem: quoniam C Galenus in eo lib. hæc perfectè non præstat. Sic enim liceret dicere eandem per definitiuam doctrinam tradi non posse. Quippe cum in hoc libro vniuersam artem non tradat: sed solum illius capita. Igitur sit commune huic operi, & illi capita, & summas partes authorem attigisse, uel per definitiuam doctrinam negabimus posse tradi artem: aut si id cōcedemus, pariter intelligemus idem per resolutiuam præstari posse. At verò si dicamus non fuisse necessarium Galeno vniuersam artem constituere eo, quòd iam constituta esset, pari ratione dicemus non fuisse necessarium ut idem doctrinam definitiuam faceret, quam scilicet Herophilus, & alij multo antea tradidissent. Si ergo eo, quod malè fortasse ab illis scripta esset medicina per doctrinam definitiuam, necessarium fuit Galeno rursus eandem docere. Ita licebit dicere malè ab antiquis medicinam constitutam fuisse, & ob id nouam D constitutionem Galenum aggressum. Atque in hoc etiam Curtius aberrat, quod nunc de constituenda: nunc uerò de tradenda arte agat, confundatque magno errore hæc nomina. Constituere enim est partes enumerare, ex quibus totum componitur: tradere autem artē, est ipsas partes explicare, & enarrare. Illud uerò quod addit superfluum fore Galeno moliri doctrinam per compositionem si per resolutionem doceri posset: certe si illam tradidisset perfectè, superflua alia fuisset: sed (ut antea diximus) solum capita tetigit. Ac profecto debile est huiusmodi argnmentum, Galenus medicinam non tradidit per doctrinam resolutiuam, igitur tradi non potest. Spectandum enim est quid possit ipsa doctrina, non quid Galenus in ea præstiterit. Cnm enim per resolutiuam doctrinam possimus docere modum, quo ars ipsa constituitur (nisi id potius methodo resolutiuæ quàm doctrinæ tribuamus) & eandem constituere, & tradere, placuit Galeno duo priora facere, aut primum dūtaxat ex proprio instituto. Non tamen propterea fit, quominus alia per eam præstari ualeant. Nec illud quidem prohibet, quod affert, sequi absurdum, quod prius composita, E quàm simplicia tractentur. Neque enim resolutiua doctrina unicum habet progressum, sed duplicem. Vnum quidem, quo assumimus primum quæ propinquissima sunt fini, & alia deinde paulo remotiora. Alium, in quo extrahimus primum a fine, quæ ab illo sunt remotissima: quem quidem progressum Galenus in lib. de constitutione artis seruat. Nam primo partem de corporibus, elementis, & temperamentis ab ipso fine elicit, eamq; explicat, quæ quidem omnium simplicissima & prima est medicinæ pars. Hunc progressum qui seruat, potest artem commodissime docere, quia a simplicissimis, & primis partibus tractationem

Doctrina resolutiua quid praestare poßit.

Duplex progreßus in doctrina resolutiua.

A nem auspicatur. In alio verò processu sequuntur ea absurda, quæ ille ex Aristot. affert. Nec illud etiam obstat, quod ait per resolutionem solam, artem explicari docerique non posse: sed requiri alia instrumenta. Eadem enim ratione nec per compositiuam, aut definitiuam artem doceri posse dicemus, quod diuisionibus, definitionibus, & alijs instrumentis illæ egeant. Absurdum enim est arbitrari resolutiuam doctrinam semper vti resolutione. Nam (vt antea ostendimus) resolutiua dicitur eo, quòd a finis notione exordiatur, & primum resoluere incipiat, etsi nihil obstet, quo minus posteà alijs omnibus instrumentis vtatur in explicandis exactè & prolixè singulis rebus quæ per resolutionem semel a fine extractæ fuerunt. Quod quidem Galenus præcitato loco in fine libri de constitutione apertè testatur, se (inquam) non uelle omnes medicinæ partes eo loco explicare, in quo resolutiuam doctrinam facit, innuens euidenter ipsam doctrinam id quidem admittere: sed tunc id ei fuisse B se præter institutum. At nec illud verum est Galenum in lib. de constitutione medicinæ doctrinas facere, nempe resolutiuam & compositiuam: cum ipse in hoc textu dicat, se eam alio loco tractasse, solius resolutiuæ mentionem faciens. Est & locus in fine libri de constitutione qui ita habet. Institutum nobis est, non fusa explicatione de omnibus medicinæ partibus differere, sed quo pacto a finis notione vt alia quæuis artium, sic & huius constitutio fiat, ostendere. Institutum (inquit) esse resolutiua doctrina vti, non alia. Atque hęc quidem apertè illius opinionem refellunt, nec desunt etiam alia argumenta, quibus probare possimus doctrinam hanc docere posse artem quamlibet. Primum enim sumi potest, argumentum ab ipso doctrinæ nomine. Si enim doctrina est, quæ docet, aut qua docemus, vel resolutiuæ non conuenit doctrinæ nomen: aut si conuenit, etiam cum illa medicinam docere possumus. Secundo si Galenus dicit tres esse doctrinas perfectas, sequeretur resolutiuam inter doctrinas non esse ponendam: vt quæ ex eorum opinione sola artem docere C nequeat, nisi compositiuam simul adsciscat. At hoc modo duæ essent, & non tres doctrinæ simplices. Præterea malè Galenus diceret definitiuam in hoc præstare resolutiuę, quòd compendiosior sit. Si enim non docet resolutiua: sed solum constituendæ artis modum, erit profectò ipsa breuior quàm definitiua. Nam si omnia exempla a libro de constitutione artis auferas, multo breuior erit liber ille in quo resolutiua traditur, quàm hic, in qua definitiua docetur. Imo vt nunc scripti sunt isti duo libri, duplo ferè maior est ars medicinalis, quàm alius. Ad hæc si per resolutiuam ars nequaquàm constituitur: sed modus duntaxat constitutionis docetur, quattuor erunt doctrinæ. Oportet enim unam esse, qua ars constituatur, differens ab ea quæ modum constituendi docet, vt illi fatentur etiam diuersas esse. At illa (vt satis constat) nec definitiua, nec compositiua est, nec ut illi uolunt resolutiua: quarta ergo alia doctrina. Ex quibus quidem patere puto. per doctrinam resolutiuam modum constituendarum artium, & ipsas artes constitui, & doceri posse. Nam ut de D modo constituendi apud illum dubium non est: ita per illam omnia, quæ in fine potentia continebantur, extrahuntur, id quod est artē constituere. Nec impedit quo minus postea singulas partes sigillatim, & prolixè explicemus. Sed quoniam duobus modis doctrinam resolutiuam fieri posse commemorauimus, & vnum progressum solum aptum ad artem docendam esse dicimus: nempe eum qui scilicet resoluit primum a fine quæ remotiora sunt, docendi ratio postulat, ut hūc indicemus; præsertim quòd eo solus Galenus utatur. Siquis igitur medicinam constituere uelit eo modo, ita progredietur. Quoniam medicinæ finis est sanitas, & ea affectus corporis secundum naturam, qui actionem bonam primo efficit, corpus autem ex similaribus dissimilaribusq; partibus constat, & duplex proinde est sanitas, similarium una, alia dissimilarium, fit profecto ut nec sanitatem tueri, nec amissam recuperare possimus: nisi intellexerimus ea, ex quibus sanitas illarum consistit. Porrò simila E rium partium sanitas cum affectus sit naturalis, aptus ad actionem secundum naturam edēdam. Affectus autem naturalis commoderatio quædam sit. Hæc autem ex his fiat, quæ partes illas componunt: componuntur uerò partes similares ex quattuor humoribus: hi autem ex quattuor elementis, necesse vtiq; erit de humoribus, & elementis agere. Ex qua quidem tractatione compositionem propriam partibus similaribus intelligemus. Eodem pacto cum partis organicæ sanitas ex commoderatione eorum, ex quibus illæ componuntur, constet, componantur autem ex debita conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, & unione similarium: necesse est medicum Anatomen scire: quoniam ex ea organicarum partium structura potissimum dignoscitur. Et quoniam in omni parte organica

Exemplum doctrinae resolutiuae quam facit Galenus.

duas

nica

nica vna est, quæ actionis præcipuus est author: aliæ autem vtilitatem siue usum illi præbent, oportet medicum utilitatem singularum partium diligenter perdiscere. Porrò quoniam compositio partium per se nequaquam expetitur, sed actionum causa: tenere oportet quæ & quot sint in corpore actiones: quænam ex illis communes omnibus sint partibus, quæ propriæ, quæ insitæ, vel ab alijs tamquam a certis principijs emanantes, cui facultati subijciantur, quæ facultatum ipsarum origo, quæ materia, quis vsus, quæ dignitas: denique omnia quæ ad facultatum, & actionum scientiam pertinent, ignoranda non sunt. Ex quibus quidem pars vna medicinæ ponitur, quæ corporis humani fabricam docet. At quoniam corpus ita constitutum varijs affectionibus subijcitur (etenim ualet, ægrotat, periclitatur in morbos ruere, vel a morbis conualescit) pars alia statuenda est, quæ omnia genera, omnesque differentias affectuũ, quibus nostra corpora sunt obnoxia, enarret. Ad hæc quia multæ & uariæ sunt causæ, quæ hos affectus pariunt, genitosque fouent, & etiam intendũt, ac inter has quædam propinquæ, aliæ remotæ, aliæ internæ, aliȩ externȩ, aliȩ ex nostris principijs, aliȩ ex alijs rebus ductȩ, medicina partem unam requirit, quȩ has omnes causas inuestiget, & doceat. Sed quoniam sæpe latent prædicti affectus, & causȩ, notas habere oportet, quibus quid prȩcesserit, prȩsens sit, aut futurum intelligatur. Et quoniam rursus sanitatem prȩsentem per similia conseruamus: absentem uerò per contraria recuperamus, & medios affectus per propria auxilia corrigimus, necessarium est ut medicus materiam omnis generis ad manum habeat, illiusque uim & naturam cognoscat: vnde alia necessaria est tractatio quȩ de medica materia agat. At quia non satis est, materiam habere in promptu: sed rectus illius usus est addendus, expedit præcepta tradere, quibus idoneus reddatur medicus ad sanitatem conseruandam, morbos profligandos, & alia propria munia exercenda. Atque hoc modo obiter quantum locus ipse exigit, artem ipsam medicam constituimus ordine scientifico, sumendo & resoluendo ab ipso fine artis partes simpliciores, donec ad eas perueniamus quȩ fini sunt propinquisimȩ, quas postea adhibitis proprijs instrumentis, & probationibus sigillatim docere possumus. Licet etiam (ut diximus) primo extrahere a fine propinquisimas partes, & alias postea: donec ad eas sit peruentum quȩ ab ipso fine sunt remotisimȩ. Quod breuiter hoc exemplo rudiorum causa doceo. Sanitas cum finis sit medicinȩ, a medico procurari debet: procuratur autem cum prȩsens est, dum seruatur: cum verò absens est, dũ recuperatur. In utroq; officio opus est materiam habere, & cõmodum illius usum. Non potest autem medicus uti nisi cognoscat sanitatem, morbum, & illorum causas: quare signis est opus. At quoniã signa ad signata referũtur, necesse est sanitatis, morborum, & causarum, quȩ ad sanitatem aut morbum pertinent naturam, genera, differentias, & uim omnem perspicere. At quia hȩc intelligi non possunt nisi perspectam habuerimus corporis naturã & compositionem, idcirco de partibus tractandum: quȩ cũ intelligi nequeant, absq; cognitione actionum, facultatum, temperamentorum, humorum, elementorum, propterea hæc omnia nota esse oportet. Ex quo quidem patet alius progressus, in quo à fine ad principia procedimus. sed hæc doctrina hoc modo facta ad artem docendam non est apta: nimirum quod à cõpositis ad simpliciora progrediatur: sed solum ad artem constituendã: atque huiusmodi resolutione utuntur Arist. & eius interpretes. Primus autem doctrinæ modus, & ad constituendam, & docendam artem pariter est aptisimus, quem (ut antea diximus) Galenus in lib. de constitutione artis est sequutus. Verum quocumque modo fiat doctrina resolutiua, rectè scribitur a Galeno hoc loco, artes omnes per illam componi & constitui methodo, siquidem methodus uia est, & ratio, in qua aliquid primum, aliud secundum, & sic deinceps statuitur, donec omnia, quæ inuestigamus, inuenerimus. Constat præterea ex prædictis exemplis, non qualemcumque finis notionem, sed perfectam intelligentiam requiri: cum alioqui omnes artis partes à fine extrahi nequeant: nisi quid sit huiusmodi finis, in quo consistat, ex quibus fiat, à quibus parari, & profligari, quod illi est contrarium, ualeat: Hanc doctrinam dicit se alio loco pertractasse. Est autem locus, liber de constitutione artium & de const. art. med.

Finis perfecta notio requiritur in doctrina resolutiua.

Hic verò faciemus definitiuam doctrinam, quæ quantum ab ea, quæ ex resolutione consistit, dignitate, & ipso docendi ordine linquitur.

Posteaquàm numeraui doctrinas omnes, & docuit quomodo antiqui circa eas se gesserint,

A ſerint, quidque ille præſtiterit, quòd ſcilicet reſolutiuam ſolus fecerit, ſuum proponit inſtitutum, quod eſt uelle doctrinam diffinitiuam facere, id eſt docere quomodo per doctrinam diffinitiuam medicina tradi poſsit, non autem ipſam medicinam docere per hanc doctrinam, ut hactenus ferè omnes interpretes ſunt arbitrati. Nam uerba, facere doctrinam, eorum opinionem refellunt, oſtenduntque primum, & præcipuum authoris inſtitutum eſſe, uim ipſius doctrinæ oſtendere: non autem medicinam ipſam docere: ſed ea, quæ de medicina ipſa afferūtur eſſe tamquam exempla, & materiam neceſſariam ad explicandam uim huius doctrinæ. Verū antequam ultra progrediatur, huius doctrinæ proprietates, & priuilegia oſtendit ex comparatione cum reſolutiua, uideturque obiectioni tacitæ occurrere. Poſſet enim quis dicere, cum alibi medicinam per doctrinam reſolutiuam tradideris, quid opus erat idem facere per aliam doctrinam, quæ illa inferior eſt dignitate, & methodo?

B Huic obiectioni ita reſpondet, uerum quidem eſſe quod reſolutiua dignitate, & methodo diffinitiuam ſuperet, non tamen propterea inutilem fore doctrinam definitiuam, quoniā ſuas habet prærogatiuas nequaquam contemnendas, quibus reſolutiuam uincit, ut ab ea in alijs uincitur. Quæ autem ſint illa, quibus mutuo ſe uincunt, nunc docere oportet. A quibus uincitur doctrina diffinitiua à reſolutiua duo ſunt inquit Galenus dignitas, & methodus, quod cum non probet, occaſionem dedit interpretibus inter ſe diſſentiendi. Sunt ergo qui dicant reſolutiuam, dignitate præcellere definitiuam, quoniam inde incipit, unde omnes artes habent conſtitutionem. Tribuitque Manardus Leoniceno hanc rationem, quam tamen ego in Leoniceni commentarijs non inuenio, nec dignam puto eſſe tanto uiro, bene tamen à Manardo reprehenditur, quiſquis fuerit eius author: ab eodem enim loco inquit ille antambulones, reges, lixæ, imperatores, plerumque recedunt, ita ut locus, & terminus, qui communis omnibus eſſe poteſt, dignitatis cauſa eſſe nequeat. Ipſe autem Ma-

Cōparatio doctrinae definitiuae & reſolutiuae.

Leoniceni opinio de dignitate, & methodo doctrinae reſolutiuae.

Manardi de eadem re opinio.

C nardus reſolutiuam digniorem eſſe ſcribit, quoniam a notione finis, ut pote cauſę diuinæ, & nobiliſsimæ exordium capit. Tum quia non ſolum docet, ſed inuenit & conſtituit artes & omnes alias facultates. Hanc ultimam cauſam dignitatis illius doctrinæ à Leoniceno ſumpſiſſe uidetur, qui hanc ſolam rationem illius doctrinæ dignitati adſcribit. Cum ergo hæc doctrina à fine exordiatur cauſa præſtantiſsima & artem inueniat conſtituatque. Diffinitiua autem (ut alij aiunt) ſolum artis capita compendio tractet, reſolutiua dignitate merito præſtat: methodo autem. i. uia, & ratione docendi reſolutiuam diffinitiua præſtare hac ratione idem Manardus ſcribit. Quòd ſcilicet reſolutiua certiorem uiam, & ordinem ſequatur, cum finis omnibus, quæ in finem referuntur neceſsitatem quandam imponat, ita ut media, quæ ad artem conſequendam ſunt opportuna unum poſt aliud certa quadam ſerie inueſtiget: In diffinitione uerò tam certum, & tam ſtabilem ordinem reperiri non poſſe, cum nec hæc ipſa diffinitio una & firma ſemper ſit (uarias enim diffinitiones huic doctri

D næ inſeruire poſſe modò artis partes uniuerſas comprehendat): cum liceat medicinam per hanc definitionem tradere, quæ uictu, medicamentis & manu ſanitatem in humano corpore uel reficit, uel conſeruat, & Galenus eam, qua hic utitur, alibi non probet: denique per alias definitiones definitiuam doctrinam inſtitui poſſe. Quo patet nec certum eſſe, nec ſtabile id, à quo doctrina incipit, nec etiam ordinem tam bonum inter artis partes in hac doctrina reperiri, ut in reſolutiua. Curtius reſolutiuam dignitate præſtare ſcribit: quoniam in artibus dignitas inuentori datur, & laus. Eſt autem reſolutiua (ut diximus) quę artis partes inuenit, artemque ex illis conſtituit: uerbo autem methodo, pro uia utitur, dicitq; excellere uia, qua uia docet quia conſtituitur medicina & in ea ſit procedendum: Definitiua autem inquit reſolutione præſtat ad compendium, & memoriam: quoniam ipſa continet compendioſè totam medicinam, & per ipſam facillimè poſſunt omnia memoriæ

quia docet qua via

E mandari. Montanus autem interpretationem Latinam non recipit: neque enim reſolutiuam dignitate, & ordine docendi præſtare definitiua, ſed contra potius, ſi utriuſque propriam naturam conſideremus: Quod enim dignitate prius eſt alio, aliquo modorū prioritatis prius eſſe debere, quo dignitatem rerum metimur. Illud autem eſſe quod primo magis appropinquat. Bonum autem in ſcientijs actiuis eſſe primum, & principium: in ſcientijs autem eſſe uerum. Diffinitio autem in ſcientijs uero, in actiuis bono magis appropinquat, quàm reſolutio. Etenim diffinitio immediatè circumſcribit nobis (inquit), ſubſtantiam, a qua omnes paſsiones, quæ conſiderantur in ea ſcientia fluunt. De actiuis nihil probat, quomodo bono magis appropinquet diff. ſed ſolum concludit definitiuam ordinem reſo-

resolutiuo dignitate prȩstare. Docendi etiam ordine non esse inferiorē definitiuum resolu A
tiuo. Aeque enim ordinata est doctrina (inquit) quȩ a partibus definitionis fluit, uti ea quȩ
per resolutionem finis fit, cum exquisitus ordo ex partium connexus consideratione fiat.
Atque hoc modo concludit, nec dignitate, nec docendi ordine resolutiuam doctrinam dif
finitiua præstare, cum nec græcè etiam (ut ait) uerba ita sonent. Legi enim ἀξιώματος &
μεθόδου id est existimatione & methodo. In existimatione autem id esse, quod uulgo dici
tur esse in credito. Vnde axiomata uocari propositiones, quæ in omnium sunt existimatio
ne, & fidem apud omnes inueniunt, uerumque esse quod resolutiua existimatione præce-
deret definitiuam, cum apud Platonem doctrina resolutiua & diuisiua præ cȩteris in maxi-
ma existimatione sint, idemque fuisse apud antiquos omnes. Methodo præterea non do-
cendi ordine resolutiuam superare definitiuam. Nam per methodum artificiosum progres B
sum intelligit: longè autem artificiosiorem esse progressum, qui fit per resolutiuam, quàm
qui fit per diffinitiuam. Omnes enim nouerũt diffinitionis partes enumeratas diuidere, po

Montanus refellitur.

tius quàm finem resoluere. Verum ut à Montano incipiamus ἀξίωμα dignitatem propriè
significat, existimationem autem non ita, & ea differentia, quam inter ἀξίαν, & ἀξίωμα po-
nit, quod illa significat dignitatem, hoc existimationem apud nullum ex probatis authori-
bus Græcis reperitur: cum etiam (ut ipsemet dicit) apud Arist. 5. metaphysices cap. de prio
ritate hoc pro alio sumatur. Prȩtereà falsum est, resolutiuam doctrinam ita laudari à Pla-
tone, & fuisse in maximo pretio apud antiquos, cum Galenus antea dixerit neminem hanc
doctrinam scripsisse ante ipsum. Ergo nec Plato illam tantopere laudare potest. Quod si
resolutionem commendat, non propterea doctrinam resolutiuam laudat, cuius author
Galenus fuit: cum Montano etiam teste resolutiua uia à doctrina resolutiua differat: Quod C
autem methodus, sit artificiosus progressus, authorem huius rei non habet. Nam ut antea
nos, cum de methodo ageremus, diximus, methodus nihil aliud est quàm uia docendi, in
qua aliquid primum, aliud secundum, & sic deinceps ordine accommodato ad docendum
statuitur. In quo opere artificiosus quidem fit progressus, sed methodus hic ipse non est.
Postremò quod primo loco dicebat definitionem digniorem esse, quòd uero, & bono pro
pinquior esset, etsi id concedamus, (neque enim omnia exactè expendere uolumus) non
propterea fit ut resolutiua doctrina indignior sit diffinitiua. Non enim hic diffinitione
nos utimur ad uerum, aut ad bonum probandũ, ut in particularibus ratiocinationibus fit:
nam idem præstat hic nobis diffinitio quod finis, cum ab utroque doctrina una exordia-
tur: nec ad probandum aliquid assumatur. Quod si id etiam quod bono & uerò propin-
quius est, illud præstantius esse dicamus, erit profectò & hac ratione præstantior resoluti- D
ua diffinitiua. Quod enim finis est in scientijs speculatiuis, uerum est, & quod uerum, fi-
nis, & in actiuis quod bonum finis, & contra. Propinquior autem est resolutiua ipsi bo-
no, & uero, quàm definitiua, incipit enim illa à fine statim, hæc ad finem tendit. Quare

Manardus confutatur

Montani rationes, & interpretationes ad rem nostram non faciunt. Quod autem Manar-
dus dicit resolutiuam eo digniorem esse, quod à notione finis nempe causæ diuinæ, & nobi
lisimæ exordium sumat, nequaquam recipiendum est. Primum id ad doctrinæ prȩstantiã
non facit, quòd initium capiat a re nobilisima, si enim una sit doctrina, quæ à re nobiliore
incipiat, in docendo tamen deterior sit alia, profectò non iudicabimus præstantiorem eam
esse, quæ nobilius habet principium, alioqui non erat quod reprehenderet Leoniceni opi-
nionem, qui ab eo quod incipit, resolutiuam præferendam definitiuæ docet. Deinde cum
ait finem causam esse nobilisimam, concedimus quidem inter causas, finalem præstantisi- E
mam esse, sed nos hoc loco non comparamus causas inter se, sed finem artis cum artis diffi
nitione: nec finem ut finalem causam consideramus, sed ut id, à quo resolutio incipit. Ad-
do quod diffinitio finem, & alias causas in se continere potest. Quare & præstantior solo
fine iudicabitur. Non ergo hoc modo doctrinarum præstantiam expendere oportet, sed

Doctrinae proprium quid, & cur resolutiua sit praestantior definitiua.

ex eo, quod est ipsis doctrinis proprium. Est autem doctrinæ proprium ut doceat: quare
ea prȩstantior erit, quæ ad plura eademque melius docenda est accommodata. At resoluti-
ua (ut antea diximus) idonea est ad artis constitutionis modum ostendendum, ad artem ip-
sam constituendam, & tradendam: diffinitiua autem ad docendam solum artem utilis. Est
quoque certior, & artificiosior (ut postea ostendemus) resolutiuæ progressus. Quare me-
rito hæc diffinitiua præstantior est censenda. Quod si dignitatem illius augere uelis ex in-
uentione: nempe quòd illa artis inuentioni, & constitutioni seruiat, ut laus, & dignitas
rerum

A rerum inuentoribus datur: hoc quoque argumentum erit, omnibus modis præferendam esse resolutiuam definitiuæ. Docendi methodo resolutiuam doctrinam etiam præstare definitiuæ pronunciat Galenus, siue autem per methodum intelligamus certam docendi uiã, in qua aliquid necessario primum, aliud secundum & sic deinceps ex rei natura constituatur, siue artificiosum progressum in docendo: siue difficilem, in quo uirtus, & dignitas quoque consistit, uel quocumque modo methodus sumatur, melior ea, & exactior in resolutiua, quàm in definitiua apparet. Cuius quidem rationem Curtius non bene reddit. Dicit enim eo id fieri, quoniam docet qua uia medicina sit constituenda. Non enim de particulari uno effectu, quem resolutiua præstat, certitudinem, & præstantiam methodi colligere debemus: quippe cum liceat aliud ex diffinitiua assumere, quod illi æquiualeat: uelut si dicamus definitiua docet qua uia medicina per compendium explicanda sit, ita ut par hac ratione sit commodum, quod ab utraque præstatur. Videtur autem Curtius methodi uim non intellexisse, cum illius mentionem non faciat: sed illius loco dicat uia excellere resolutiuam, quia docet qua uia constituatur medicina: licet enim (ut diximus) idẽ de definitiua dicere: præstat definitiua resolutiuæ uia, quoniam uiam docet tradendę artis per compendium. Ab eo ergo quod ipsi doctrinæ est proprium in docendo ut dignitatem: sic methodi præstantiam colligemus, dicemusque certiorem, artificiosioremque methodũ in resolutiua esse, quàm in definitiua: quoniam id, unde incipit certius est. Est enim unus medicinæ finis: diffinitiones autem plures esse possunt: ad certitudinem autem doctrinæ plurimum confert id, unde doctrina auspicatur: etsi ad illius præstantiam nihil id (ut antea diximus) faciat. Vt autem certum est initium, ita certus ordo instituitur: nec etiam si unã definitionem semper assumas, tam certum ordinem seruare potes in definitiua doctrina, ex ipsius doctrinæ natura, ut in ipsa resolutiua: hæc enim suapte natura exigit, ut à fine primo C extrahantur, quæ uel illi propinquiora sunt, uel quæ primo ad artem consequendam sunt necessaria (ut antea ostendimus): definitiua autem hunc ordinem his, quæ tractantur necessarium non imponit. Cur enim in definitione corpora prius assumamus, quàm signa, aut causas, ex definitiua doctrina nequaquam patet. Idcirco Galenus post definitionem medicinæ sibi ordinem statuit, quem in hac doctrina uult obseruare: tamquam ex ipsa doctrina nulla necessitas prioritatis, & posterioritatis nobis imponatur. Ergo cum resolutiua meliorem ordinem, id est necessarium secum contineat, & à certiore initio exordiatur, merito methodo præstat. Est quoquę methodi præstantiæ argumentum quod artificiosior sit illius progressus. Nam resoluere semper difficillimum existimauerunt Peripatetici. explicare autẽ diffinitionis propositæ partes, nouerunt etiam rudiores. Virtus autem cuiuscũq; rei (ut diximus) circa difficile uersatur. Et hęc quidem satis de præstantia, & methodo duarum doctrinarum.

D

Tantum & ad totius compendium, & ad singulorum memoriam præstare inuenietur, sufficienter enim, ac facillimè memoriæ commendantur ex definitionis dissolutione uniuersa: quoniam totius artis capita, in se optima definitio complectitur.

Cum antea docuerit Galenus qua in re resolutiua doctrina superet definitiuam: nunc docet in quibus vincat definitiua resolutiuam. Vincit autem ad totius compendium, & E singulorum memoriam. Hanc autem præstantiam probat, quoniam inquit sufficienter, ac facillimè memoriæ commendantur ex definitionis dissolutione vniuersa: quoniam totius artis capita in se optima definitio complectitur. Quæ uerba probant quidem, ad memoriam, & compendium facere hanc doctrinam: sed non eo modo, vt alij expositores tradũt. Nam illi hæc omnia uerba ad utrumque referunt, nempe ad compendium, & memoriam. Quod quidem fieri nequaquam debet. Nam quod totius artis capita in se optima definitio complectatur, non probat ad memoriam præstare huiusmodi doctrinam. nimirum cũ ex illius dissolutione multa resultare possint membra, quæ facilè memoriæ mandari nequeunt. Præterea tota hæc dictio in qua dicitur (sufficienter enim ac facillime memoriæ commendantur, ex definitionis dissolutione uniuersa) solum probat ad memoriam præstare eam doctrinam, non autem ad compendium. Quare cum duo proposuerit, vtriusque separatim

paratim rationem reddit. Prima enim uerba probant illam facere ad memoriam : alia uero A
probant facere ad compendium . Si enim facile commendantur memoriæ ex definitionis
dissolutione uniuersa, merito ea doctrina, quæ hoc facit, ad memoriam apta iudicabitur :
eadem si ex definitione fit complectente in se totius artis capita, ad compendium erit ido-
nea. Hæ quidem sunt Galeni rationes, quæ (ut diximus) separatim sunt accommodandæ
rebus propositis, sed meo quidem iudicio non probant quod ille instituit : probant utiq;
talem doctrinam facere ad compendium, & memoriam : sed non magis, quàm resolutiuã.
Præterea eodem argumento licet probare resolutiuam idem præstare posse quod definiti-
ua efficit. Nam sicut dicit definitiuam facere ad memoriam, quia in se definitio continet
omnia artis capita, & uniuersa, quæ nascuntur ex dissolutione definitionis facilè memoriæ
mandari possunt : sic finis medicinæ, qui breuioribus uerbis, quàm definitio ipsa exprimi-
tur, & capita, quæ ex finis resolutione nascuntur, quæ plura non sunt quàm illa, quæ ex de B
finitione emergunt, possunt memoriæ facilè mandari. Addo quod liber de constitutione
artis, in quo resolutiuam doctrinam Galenus facit, multo breuior est hoc ipso, in quo defi-
nitiuam tractat. Nec dicendum est authorem illic solum capita tradere uoluisse, hic uerò
omnia prosequi uelle : quandoquidem paulo postea scribit, se hic etiam solum capita pro-
sequi. Cum ergo idem sit institutum, diuersa autem doctrina, prolixitas uerò maior in tra
ctatione istius operis, quàm in alio, quo pacto (quæso) credemus quod ille scribit, hanc
doctrinam ad memoriam, & compendium alia aptiorem esse? Mihi certè uidetur efficacior
ratio excogitanda, quàm ea sit, quæ a Galeno affertur. Nam quod utraque doctrina posit
fieri æquè prolixa, aut plus etiam, uel minus pro arbitrio doctoris prosequentis eodem mo
do omnia, aut addentis in una, quod in alia detrahit, certũ omnibus esse puto: uerum quod
suapte natura diffinitiua aptior sit ad compendium & memoriam, sic doceo. Breuior est il
la doctrina, quæ unum duntaxat præstat, alia, quæ plura debet facere, at definitiua supponit C
artis, & partium illius inuentionem, eaque inuenta solum explicat & docet. Resolutiua ue-
rò primum extrahit partes argumentatione ab ipso fine, & ostendit necessitatem singula-
rum partium : atque ita artem ex suis partibus constituit, postea uerò eas enarrat, & expo-
nit. Igitur cum tria faciat necessario resolutiua, partes inquam artis eruat a fine, artem ex
partibus suis constituat, easdemque explicet, meritò longior est, quàm diffinitiua, quæ so
lum docet artem. Constat ergo per utramque doctrinam non solum artis capita, sed etiã
omnia particularia doceri posse, adhibitis demonstrationibus, diuisionibus, & alijs instru-
mentis logicis, necessarijs in singularum rerum explicatione. Doctrinam tamen definitio-
uam suapte natura aptiorem esse ad compendium totius, uel ut significantius Græcè dicã,
πρὸς ὅλου σύνοψιν, idest ad totius intuitum simul factum. Est autem ad id aptior alijs hæc
doctrina, non quòd uno intuitu uniuersam artem explicet, & proponatur definitio & diui D
datur, atque ita collocentur illius partes, ut in breuissima tabella omnes possint simul intue
ri, ut Montanus arbitratur. Nam hæc probant quidem idoneam esse huiusmodi doctrinam
ad compendium : sed non magis quàm resolutiuam, in qua potest etiam huiusmodi breuis
sima tabella constitui, & in ea conspici omnes artis particulæ, quę a fine eliciuntur : sed (ut
diximus) huius rei ratio est, quod unum duntaxat pręstet doctrina definitiua & illud qui
dem appositè, & suaptè natura breuiter. Porrò ad memoriam, & reminiscentiam quoque
particularium eadem doctrina resolutiuam superat (inquit Galenus) sed quomodo id di-
cere potest, cum particularia se nolle tradere, sed solum capita artis idem author propo-
nat? Ratio autem est, quòd particularia in uniuersalibus illis capitibus potentia contineã-
tur. Itaque cum unicum habeat caput doctrina definitiua, nempe definitionem ipsam, a
qua omnia alia pendent, cum ipsam definitionem memoria tenemus, recordabimur simul
omnium eorum, quæ a definitione ipsa emanant. Ac cum ex illius dissolutione pauca capi E
ta statim resultent, illa facilius, quàm in doctrina resolutiua memorię mandari possunt, &
in eam redire, si fortasse exciderint. Nam etsi ea unum etiam habet caput, quo omnia ad ar
tem pertinentia potentia continet, nempe finem artis, tamen quia illa non statim exponi
possunt, & enumerari, sed argumentatione uaria est opus, tum ad inueniendas (ut dixi-
mus) tum ad exponendas eas partes, necessario longiorem tractationem facit. Quare ad
memoriam, & reminiscentiam est ineptior. Est quidem hæc ratio eorum, quæ pertinent
ad dignitatem, & vim doctrinæ resolutiuæ & definitiuæ. Sed quoniam Galenus omittit cõ
parationem doctrinæ compositiuæ cum prædictis, operæpretium esse duco (nequid in hac
tractatione

Diffinitiuã doctrinã resolutiua breuiorem esse sua natura.

A tractatione desit) pauca priusquam alia prosequamur, de hac re subijcere. Qua quidem in re Leonicenus tradit resolutiuam præstantiorem esse compositiua: nempe in hoc, quod inueniat, & artem constituat. In hoc uerò superari, quatenus inuenit ad hunc finem, ut compositiua postea ea componat, & copiosius doceat. In quo quidem merito a Manardo refellitur, quod petat principium. Non enim ex hoc patet, quænam dignior ex illis sit, nimirum cum vna aliam mutuo vincat: secundo quod male sentiat resolutiuam sibi finem statuere compositiuam, quòd scilicet inueniat artis partes ea ratione, ut a compositiua postea prolixè explicentur: quandoquidem per resolutiuam potest non solum inueniri, & per capita doceri ars: sed etiam copiosissimè explicari. Imo quicquid boni habet compositiua, illud a resolutiua capit: tolle enim resolutiuam, nihil habebis quod componas. Ego uerò puto ijsdem argumentis resolutiuam superare compositiuam, quibus eandem præstare definitiuæ ostendimus: nempe quod artis partes inueniat, artem constituat, doceat, & quod B omnium prima sit, atque artificiosior. Compositiua autem solum artem docere possit, minusq; artificioso progressu. Qui.n.resoluere nouit, inquit Philoponus, nouit & componere, non è cōtra. Porrò compositiua definitiuam præcedit dignitate, & methodo: quoniam a simplicioribus progreditur, & certior est: quippe cum ea cogatur explicare contrario ordine, quæ resolutiua inuenit. Quare illa ad artes docendas omnium est aptissima, ut quæ ab elementis, & principijs rerum, quæ tractantur, exordiatur, ex quibus facilis, uera, & demonstrationibus plena doctrina euadit. Vnde videmus eos, qui alijs præstiterunt in scribēdo, tradendaque aliqua arte, hoc maximè nomine pręferri, quod compositiuam doctrinam obseruauerint. Quòd si Galenus, ut Aristot. in philosophia, sic in medicina compositiuam doctrinam fecisset, non toties repetitæ de eadem re sententiæ inuenirentur, nec tot controuersiæ, nec tanta loquacitas, & Asiatica redundantia in illius libris extarent.

Doctrinae cōpositiuae cum alijs cō paratio & Leoniceni de hac re opinio.

C

Quam quidem substantialem uocant ex aduerso distinguentes ab aliis, quæ notionales uocantur, illæ si quidem ab his, quæ accidunt rebus definitis, hæ uerò ab ipsa essentia constituuntur.

Ne quis putaret omnem definitionem eas prærogatiuas habere, quas superius doctrinæ definitiuæ orienti ex definitione tribuit, nunc docet quam definitionem intelligat. Illáq; dicit esse essentialem, non autem nominalem: sic enim loco notionalis legi debet. Non probat autem substantialem definitionem omnia artis capita in se continere, sed id facile est ostendere. Si enim ut septimo Metaphys. & secundo posteriorum scribit Aristot. ea est optima definitio, quę per omnes causas assignatur, profectò substātiam rei perfectè declarabit. D Si præterea definitio essentialis ex genere & differentia constituitur, differentiæ autem sumantur ab ipsa essentia rei, & ex eodem genere, ex quo est res, quæ definitur, constat utique rem totam quæ definitur, definitione comprehendi. Sed quoniam differentias illas ignoramus, & proprias cuiuscumq; rei formas, cogimur ex primaria actione, ad quam aliæ omnes conspirant, illas assumere. Item a substantiarum partibus essentiales differentias sumimus: sunt enim partes teste Aristot. de substantia totius, & hæ quidem sunt uerè essentiales definitiones, quæ uel a primaria actione, uel a partibus rei, quę definitur differentias capit. Sequuntur deinde definitiones, quę sumuntur a proprietate rei, a causis, ab officijs, effectis. Cæterum accidentales definitiones quę & descriptiones dicuntur, ab accidentibus rei, quæ definitur, & nominis significatione differentias assumunt. Est autem substantialis definitio quæ infra traditur a Galeno, vt postea probabimus, quoniam a partibus artis sumit differentias. Quia ergo huiusmodi definitio capita, & artis partes, nempe corpora, causas, & si- E gna comprehendit: ideo essentialis est, doctrinamque reddit ad compendium, & memoriam aptam: sed (ut diximus) hæc non probant illam aptiorem esse resolutiua.

Differētie à quibus sumantur.

Elaborata autem est à nobis particulatim, & in pluribus conscripta tractatibus totius medicinæ contemplatio, qua uti quis possit ad triplicem doctrinam.

Respondet Galenus tacitæ dubitationi. Quum enim antea dixisset, definitiuam doctrinam, quam tradere instituit, solum artis capita continere: posset aliquis dicere, se non posse medicinam scire, & discere ex hoc libro. Respondet Galenus uerum id esse: facile tamen suppleri posse ex alijs omnibus libris, quæ ad plenam doctrinam hic faciendam, & capita explicanda desiderantur. Dicit autem nos illis libris uti posse ad tres doctrinas. Ex quo manifeste Curtij, & Leoniceni opinio refellitur, qui tradunt in alijs libris, hoc excepto, & eo, qui inscribitur de constitutione artis, medicinam per compositiuam doctrinam a Galeno doceri. Quomodo enim ad supplenda quę desunt in compositiua doctrina, aut, ad ipsam doctrinam compositiuam faciendam vti possumus illis libris, si illi met doctrinam compositiuam faciunt: nisi eundem librum ad sui supplementum facere dicamus, quod est absurdum. Vti autem quis poterit ad tres doctrinas, ex illis sumendo, quæ ad unamquamque faciendam sunt accommodata, materiamque suppeditant necessariam in singulis doctrinis tradendis. A B

Curtij & Leoniceni opinio refellitur.

Nunc uerò definitiuam aggrediemur, hoc solum apponentes, quòd solum capita.

Repetit quod supra dixit, proponitque iterum suum institutum, quod antea plenè non fecit. Nam antea proposuit se uelle facere doctrinam definitiuam, sed modum nō docuit, quem tenere instituit. Id, quod nunc facit, quòd scilicet hic uelit solum capita & ueluti conclusiones eorum, quæ alibi prolixè sunt demonstrata in hac doctrina tradere ita, vt si quis medicinæ compendium tenere velit, in hoc opere inuenire posit quod quærit. Si quis uerò tractationē, quæ per diexodon fit, requirat, illum accedere oporteat ad alia volumina. Quid autem sit doctrina quæ per diexodon fit, Manardus explicare conatur, quod C scilicet ea sit, quæ cuncta explicat latè, & profusè: nullo tamen testimonio ad hanc rem cōfirmandam utitur, cum tamen locus sit apertus lib. primo de alimentis cap. de phasello, ubi doctrinam, quæ per diexodon fit, opponit ei, quæ succinctè & breuiter omnia complectitur.

Veluti conclusiones eorum, quæ alibi latius sunt demonstrata, nunc à nobis dicentur.

Non enim propriè sunt conclusiones, sed per similitudinem quādam, ꝙ paucis uerbis concludant & contineant quæ in uniuersis alijs libris sunt demonstrata. Verum contra id dubitare licet, multa enim inquit Curtius hic diffusius explicat Galenus, quàm in alijs li- D bris, ut ea quæ pertinent ad signa salubria, insalubria, & neutra generatim, & particulatim ad dignoscendam temperiem cerebri, cordis, hepatis, ventriculi, & aliarum partium. Quare dictum hoc per capita & ueluti conclusiones ita ille explicat, quòd scilicet uelit per capita ea tradere, quæ alibi sunt diffusius pertractata, alia uerò minimè. Cuius quidem opinio refellenda est. Nam hoc reddit doctrinam difformem. Præterea id est præter institutum authoris. Non enim ipsam medicinam in hoc opere docere proponit, sed quo pacto per doctrinam definitiuam medicina explicari valeat: ad quod sufficiunt capita, superfluumque esset si uniuersas artis partes prosequeretur. Dicendum ergo non sequi id, de quibusdam prolixius tractat hic, quàm alibi, ergo aliorum compendium non est liber: a maiore enim parte denominatio fieri debet. Nam hac ratione negaremus artem curatiuā ad Glauc. esse compendium meth. med. quippe cum multa illic prolixius doceat, & multa attingat quorum mentio nulla facta est in methodo. Negandum quoque illud est, de signis hic vberius tractari, quàm in omnibus alijs libris. Summa enim capita hic exactius docentur, plura tamen de illis in alijs operibus continentur. Possumus & aliter respondere, non sequi, prolixius quædam hic tractari, quàm alibi: Ergo per compendium non tradi, quæ hic docentur, quippe cum dicantur illa compendio tradi, quæ absque demonstratione, & probatione procedunt, & solum rei summam continent. E

An solum hic conclusiones explicet author. Curtij opinio, quae damnatur.

Quænam sit natura & uis uniuscuiusque doctrinæ a Galeno propositæ, satis ostensum esse puto. At non perinde illud constat, an tres solum sint huiusmodi doctrinæ. Nam tres eas esse proponit quidem author: sed nec ille, nec eius interpretes aliquam rationem adhibent,

An tres solum sint doctrinae positae a Galeno.

A bent, qua hunc ternarium numerum perfectum esse concludant. Nam etsi diuisionem, demonstrationem, & alia docendi instrumenta rectè illi quidem excludunt: tamquam particularia instrumenta non apta ad vniuersam aliquam facultatem explicandam: nunquam tamen efficient, quin diuisiua doctrina idem præstare possit, quod una ex illis tribus facit. Sicut enim per resolutionem finis medicinæ, aut compositionem illorum, quæ per resolutionem sunt inuenta, ac per definitiuam doctrinam proposita medicinæ definitione, eademq; postea explicata, medicinæ omnes partes enumerare, tradereque possumus: sic per diuisiuã doctrinam quid idem fieri prohibet? Nam si quis a diuisione medicinę exordiatur, diuisasque partes sigillatim explicet, & prosequatur, hic profectò docebit, seruato optimo ordine ita, ut nihil omittatur, quod ad artem faciat, si quidem diuidendo vniuersaliores partes semper primæ ad manum ueniunt, particulariores deinde, vsque ad infimas. Quæ quidem doctrina, ut antea ostendimus, perfecta, & optima est: siquidem alias tres supradictas doctri

Diuisiuam doctrinam quartã esse doctrinam

B nas perfectas, & optimas esse censemus hoc nomine, quod vniuersam artem certo ordine a principio usque ad finem tradere sint aptæ. Nec arbitror quidem aliorum argumenta, & subterfugia, qui ternarium hunc numerum doctrinarum tuentur, diuisiuam doctrinam excludere. Curtius enim ad definitiuam diuisiuam redigi scribit, imò eandem esse cum definitiua, quod falsum esse patet. Nam si definitiua ab ipso etiam dicitur esse, quæ artis definitionem proponit, ab eaque exorditur: profecto nos qui a diuisione tractationem auspicamur, definitiuam doctrinam non faciemus. Leonicenus autem ad aliam reduci scribit, nempe ad resolutiuam: quoniam inquit eodem ferè ordine partes artis per ordinem resolutiuum, ut per diuisiuum inueniuntur. Cuius argumentis respondet Manardus, meritoque illius rationes, vtpote nullius momenti, refellit. Et sanè aliud est resolutiua doctrina, aliud diuisiua. Nam resolutiua a finis notione incipit. Diuisiua autem a generalissimis, & maxi

Curtij opinio de diuisiua doctrina.

Leoniceni de eadẽ re opinio.

C mè a fine distantibus. Item qui resolutiuam doctrinam facit, a fine inuento ad ea, quæ in fine postea continebantur, progreditur. Contra qui diuidit, finem ipsum quærit, & ea explicat, quæ ad finem consequendum sunt necessaria. Adhæc qui resoluit, unam solum partem a fine extrahit per singulas resolutiones. Qui autem diuidit duas ad minus semper assumit. Præterea qui diuidit, descendit. Qui resoluit, ascendit. Vnde resolutionem antea definiuimus ex opinione peripateticorum, ascensum & reditum in principia: diuisio autem ut satis constat, a supremis generibus incipiens, in ultimis speciebus desinit, ubi Plato quiescendũ esse iubet, deniq; multis alijs modis resolutio a diuisione, & resolutiua a diuisiua doctrina discrepat ita, ut una sub alia intelligi non possit. Manardus autem ita respondet diuidere nos non posse nisi adsit, quod diuidamus. Diuisionẽ autem ipsam alijs tribus doctrinis ancillari, cum in qualibet illarũ, diuisione sæpe utamur: unde non esse quartam doctrinã statuendam ipsam diuisiuã: sed aliarum ministram. Quod autẽ scribit, nõ posse nos diuidere,

Manardi opinio.

D nisi adsit quod diuidamus, certum est, sed quorsum id scribat nõ uideo. Si enim id forte ea ratione dicit, quod diuidere nõ possimus artẽ, nisi sciamus quid ars sit, & ob id definitionẽ artis proponendã esse in arte ipsa per diuisiuã doctrinam tradenda, neque ob id nos posse a diuisione artis incipere, sed à definitione: respondebimus eadem ratione nos non posse resolutiuam doctrinam facere in medicina, nisi adsit definitio sanitatis, quam resoluere uolumus. Sic nec compositiuam institui posse, cum medicina etiam componi non possit, si quid sanitas sit, ignoremus: oporteret ergo hac ratione in resolutiua & cõpositiua definitiones præmitti, & resolutiuam, compositiuamque a definitione sanitatis ordiri. Quæ cum non fiant, sed supponantur, quæ ad definitionem pertinent, in utraque harum doctrinarum, concedemus etiam medicinæ definitionem supponendam, cum diuisiuam instituimus doctrinam. Erit ergo quod diuidamus, medicina scilicet ipsa. Illud autem quod scribit diuisionem subseruire reliquis tribus doctrinis, nos nequaquam negamus: solent enim docen-

E di instrumenta sibi mutuo famulari. Sed propterea id non facit, quin aliquando dominari possit diuisio, & quartum sibi locum unà cum alijs tribus doctrinis assumere. Nam & definitio & resolutio & compositio propria quædam sunt instrumenta, quorum usus est in singulis doctrinis, ex illis tamen doctrina fit huius generis, de quo agimus: quoniam ab illis alicuius facultatis integram tractationem auspicamur. Addo quod ille temerè ad diuisionem referat, quod ad doctrinam diuisiuam pertinet. Est quidem diuisio peculiare quoddam instrumentum subseruiens uniuersalioribus his doctrinis. At nos de diuisione nequaquam agimus: sed de doctrina diuisiua, sicut nec de definitione, quæ (ut diximus) instrumẽ

tum quoque est, quo opus habent tres doctrinæ à Galeno propositæ, sed de deffinitiua doctrina, quæ aliud est, quàm ipsa diffinitio. Par ergo est in his ratio, probandumque erat, non per diuisionem, sed per diuisiuam doctrinam, quam fieri dicimus proposita artis diuisione, & adhibita singularum partium explicatione, medicinam & alias artes certo quodam ordine doceri non posse. Nec quæro an doctrina diuisiua ab ordine diuisiuo, uel methodo diuisiua differat. In quo ille nulla ratione maximam uim facit; tametsi nos antea horum discrimen ostendimus: de re non de nomine litigamus, disputamusque an per diuisiuam doctrinam, idest incipiendo a diuisione tradi posit certo ordine ars aliqua, ut à compositione, resolutione, & definitione inchoando, idem fieri dicimus: cętera uerò quæ Manardus affert ad numerum trium doctrinarum cõfutandum nullius sunt momenti. Nam quod ait Celsum medicinam, Priscianum grammaticen, Ciceronem rethoricam certo ordine scripsisse: nullam tamen ex his tribus doctrinis obseruasse, facile refelli potest, Nam Celsus medicinam uniuersam nequaquam scripsit, & ea, quæ attingit, nullo certo, & (ut dicimus) essentiali ordine prosequitur. Cicero autem, & Priscianus, etsi exactè ordinem, quę quęrimus nequaquam obseruarunt: ut qui docendi rationem parum in logica, & philosophia uersati licentiorem sectantur: Ordinem tamen compositorium æmulantur. Quod uerò idem dicit, ordinem scribendi, & docendi aptisimum fore, quem in mundi fabrica summus rerum opifex obseruauit: nos negamus ex tali scribendi ordine doctrinam eam fieri, quam quærimus, constantem ex ordine quodam scientifico, in quo priora sequentibus lucem afferunt, sed potius historiam quandam esse, quæ res eo modo exponit, quo gestæ sunt. Nec in Aphorismis huiusmodi aliqua doctrina reperitur. Gręci etiam expositores cum demonstratiuam doctrinam addunt nostras doctrinas non tractant: sed particularem quandam, nequaquam accommodatam ad uniuersam aliquam facultatem explicandam. Qui autem ternarium hunc doctrinarum numerum tueri uolunt, non solum conantur respondere obiectionibus, quod (ut diximus) infœlicicer faciunt in doctrina diuisiua: sed etiam quibusdam rationibus concludere, & firmare hunc numerum student. Nam Leonicenus ita argumentatur, aut scientia explicatur eo ordine, quo inuenitur, & est resolutiua aut contrario, & est compositiua, aut diffinitur scientia, & in docendo seruatur ordo partium definitionis, & est definitiua: probant hæc quidem tres istas doctrinas aptas esse ad artem aliquam ordine docendam: non tamen efficiunt quod tres solum sint. Licet enim dicere, aut diuiditur scientia, & seruatur ordo partium in diuisione sumptarum, ergo & diuisiua est doctrina. Manardus autem ad hanc rem confirmandam ita agit. doctrina ordinata, de qua Galenus hic loquitur est, quę exordio à certo initio sumpto ad secundum & tertium & deinceps progreditur, donec uniuersa theoremata certo ordine enarrauerit. At a tribus solum ordinata doctrina initium sumere potest, quod uerè initium sit, & ui quadã concludat omnia ad artem attinentia, terminique rationem habeat. Hæc autem duo scilicet uerum initium & terminus in tribus tantum rebus inueniuntur, nempe in principijs, fine, & diffinitione, quę & terminus dicitur. Tres ergo tantum ordinatæ doctrinæ. At hęc ratio, uel nullius momenti est, aut si recipitur, non tamen excludit diuisiuam doctrinam. Cum enim principium necessario sumat pro eo, a quo ordiri commodè potest doctrina, ita ut priora sequentibus lucem afferant. Diuisio huiusmodi principium statui merito debet. Non enim principium sumere potest, quod ad alia probanda in argumentatione sumitur, plura enim talia sunt principia, quàm tria: sed pro eo (ut diximus) a quo doctrina ita exorditur, ut perpetuum quoddam filum seruare posit, inter quæ diuisio cum alijs locum suum habet. Montanus autem alia ratione hunc ternarium numerum astruere, concludereque conatur, ad hunc modum. Coordinatio inquit rerum, & entium ex Arist. 10. cap. 12. Metaphysices, in scientia se habet, secundum sub, & supra: ita ut unum habeat rationem prioris, aliud posterioris, fitque hæc ordinatio duobus modis: ut si ab inferioribus ad superiora, uel è contra progressus fit. Alio coordinatio est, inquit, quando habemus aliquid primum, & supremum, ad quod alia omnia referuntur, quæ inferiora sunt. Qualis coordinatio in principatu, & regnis apparet, ubi omnia ad unum principium & regem referuntur. Sicut igitur in rerum natura tres sunt istæ ordinationes causæ scilicet ad causatum, & huius ad causam, & unius principis ad subiectos, sic inquit in scientia tres istæ habitudines reperiuntur. Si enim habitudo principiati ad principia seruatur, tunc ordo resolutiuus fit. Si uerò principiorum ad principiata, compositiuus. Quando autem ita ordinamus: ut

Tres solum esse doctrinas quomodo alij probent.

Leoniceni opinio.

Manardi opinio.

Montani opinio.

A ut non sit habitudo prioris ad posteriora uel è contra: sed ad principem unum, tunc ordine definitiuo utimur, qui & in hoc libro est princeps. Est igitur ordo definitionis qui est ratione alicuius prioris, ad quem omnia referuntur. Quum igitur nec plures coordinationes, siue habitudines sint rerum inter se: nec plures essentialia sua docetur, alterum horum trium doctrina, quæ per essentiam suam siue per essentialia sua docetur, alterum horum trium semper inerit. Hæc sunt quæ Montanus ad uerbum, & doctè quidem tradit: sed tamen diuisiuam doctrinam non excludunt. Si enim illi etiam concedamus, tres solum hos ordines in rei natura reperiri: Tamen oportebit illud ostendere principis, & regis uicem solam diffinitiuam habere posse. Hoc enim modo quod uult fecisset. Verum cur mihi non liceat dicere: ut ad unam definitionem medicinæ omnia referuntur, ita ad unam diuisionem. Quũ duo ergo sint in doctrinis, quæ Principis rationem habere possunt, definitio, & diuisio, B erunt ergo & duæ doctrinæ, quæ hunc ordinem obseruabunt, qualem inter Principem, & subditos esse uidemus. Acachias idem etiam quod alij efficere nititur: sed frustra, nulloque necessario argumento. Argumentatur enim ad hunc modum, aut artem eo ordine, quo inuenitur docemus: id quod ex finis notione per resolutiuam doctrinam fit: aut à cõtrario ordine ad finem redimus: Id, quod fit per compositiuam, aut definitionem artis in suas partes dissoluimus, & tunc definitiua doctrina est. Quare tres erunt omnino ordinatæ doctrinæ. Quis non uidet consequentiam huius argumentationis nullius esse momenti. oportebat enim antea probare non posse reperiri alium docendi ordinem; id, quod nõ facit. Probat siquidem tres istas esse: non tamen id, quod plures non sint. Quare frustrà postea colligit, tres istas duntaxat doctrinas esse. Cum ergo nullis rationibus stabiliri possit ternarius hic numerus doctrinarum, neque excludere possimus diuisiuã doctrinam: relinquitur quattuor esse doctrinas ordini inhærentes. i. per quas seruato perpetuo quodam or- C dine & filo à principio, usque ad finem, artem aliquam docere possumus. Non posse autẽ plures esse, nullis argumentis concludere possum: nisi quòd cogitare alium non possumus. Quur autem Galenus tres solum enumerauit, nulla ratio a nobis afferri potest, nisi quòd fortè ita putauerit, uel quòd definitiuam parum à diuisiua abesse crediderit: si enim diffinitionem medicinæ non ascribas, in reliquis omnibus similes illæ sunt, quippe quum utraque diuisione omnia explicet ordine quodam, quæ ad totam artem pertinent. Vel ita intelligendum est, tres solum esse doctrinas necessarias, & quæ separatum usum habent. Nam resolutiua inuentioni, & constitutioni seruit: compositiua explicationi scientificæ: diffinitiua ad compendium. In arte autem tradenda nihil quartum requiri potest necessarium cum sit id, ex quo ars inueniri, constitui, rectè doceri, & colligi in compendium potest. Quare etsi per diuisiuam doctrinam tradi ualet ars: tamen quoniam receptis illis tribus, quæ omnes usus explent, superfluo alia quæritur. Ideo locus quartus illi negatur. Est D hæc quidem nostra opinio de triplici doctrina: non tamen impedio quin alij meliora excogitent. Quare ad reliqua properemus.

Acachiae opinio.

Cur Galenus tres solum posuerit doctrinas.

Medicina.

Diximus antea hunc librum diuidi in prooemium, & tractationem. Quare absoluto prooemio tractationem aggreditur. Porrò tractatio ipsa in tres partes præcipuas secatur, & a recentioribus etiam in tres libros. A nobis uerò in tres Commentarios ad Gal. imitationem dum Hippocratis libros de morbis uulg. enarrat, quia tria sunt, quæ præcipuè in hoc opere tractantur corpora, signa, & causæ: quorum singula propriam tractationis partem merito sibi uendicant. Incipit autem tractationem ipsam a definitione medicinę: quoniam E antea præfatus est se docere uelle, quo pacto medicina per definitiuam doctrinam tradi possit: quæ doctrina cum ab artis essentiali definitione incipiat, merito tractationem ipsam a definitione auspicatur: sed quoniam nos (ut antea commemorauimus) in hoc opere nullam occasionem prætermittere debemus interpretandi alios libros Galeni, quorum hic est compendium, & exponendi uniuersa, quæ ad medici institutionem pertinent: idcirco paulò altius rem exordiemur, afferemusque in medium ea, quæ de medicina enarrãda esse proposuimus. Qua quidem in re primum occurrit medicinæ nomen, de quo quidem Galenus scribit in lib. cui titulum fecit, an ars tuendę sanitatis pertineat ad medicum, Illhic enim enim annotat medicinę nomẽ a medendo dictum esse, & propriè solum eam partem com-

Medicinae nomen.

plecti, quę medetur, id est curatoriam partem. Hęc enim sola diu, & primum uiguit, nomenque propterea sibi assumpsit conueniens medici officio. Posteà uerò conseruatrix pars & gymnastica accesserunt, easque etiam Medici sunt complexi, nomen tamen aliud quęsitum non est, quod totam hanc artem, quæ morbos profligat, & sanitatem tuetur, significet. Proprie igitur medicina est quæ morbis mederi docet, & medicus qui medetur. Hæc tamen prædicta etiam officia ut Galenus putat sub se comphrehendit, quod quidem alijs artibus usu venisse pariter idem testatur eodem loco, vt Geometriæ: cuius nomen non omnia officia quæ à Geometria obeuntur, comprehendit. A prima enim parte, quæ exerceri cœpit, facultates nomen suum sumere consueuerunt: sub quo quæ postea accesserunt, sunt comprehensæ. Atque hæc quidem de medicinæ nomine hoc loco sufficiant, quæ & ad uarias medicinæ definitiones & diuisiones (ut postea patebit) faciunt. Nunc sequitur ut de illius origine pauca subijciamus. Qua quidem in re author introductorij refert medicinam inuentam esse à deorum filijs, uel quibusdam eorum propinquis, quibus dij illam communicarunt, nempe Aesculapio ab Apolline patre edocto. Et non solum quidem medicinam, sed & alias vniuersas facultates à dijs inuentas Græcos uelle scribit. Cuius opinionem nequaquam probo. Nam Arist. in primò metaph. & ultimo cap. 2. poster. ex sensibus memoriam, obseruationem, experientiamque fieri scribit. Ex hac autem artes, disciplinasque omnes inchoare. Sic Galenus lib. 1. method. aperte testatur, medicinam ab experiētia cœpisse. Experiendi autem occasionem necessitas præbuit. Quum enim homines quotidie vulnerarentur, aut a serpentibus morderentur, aut alijs morbis affligerentur, coacti sunt experiri uaria, quæ mundi opifex ad hominis usus fecisse uidebatur. Atque ex illis aliquos adiutos, aliquos læsos uerisimile est. Qui enim in commodum remedium incidissent, non mirum si adiuti fuerint: alij autem offensi. Necessitas ergo primum occasionem medicinæ dedit: deinde casus etiam nonnihil contulit: Nam clysteris usum ab Ibi aue profectum esse scribunt: hæc enim colli cute tanquam clysteris utre Nili aqua impleta, rostro eam sibi ipsi per anum indit, qua postea reiecta unà cum excrementis, dolore & inquietudine, qua antea laborare uidebatur, liberata, occasionem dedit hominibus, ut clysteribus uterentur. Sic suffusionum curam docuit Capra, quæ ea laborans iunco aculeato in oculum immisso, uisum recepit. Auxit deinde rem quod scribit Herodotus, antiquos tunc solitos fuisse ægros per compita exponere, qui a prætereuntibus rogabant, an aliquando illis morbis, quibus ipsi affligebantur, laborassent, quibusque remedijs liberati fuissent. Plinius etiam tradit ægros ad deos, suos morbos referre consueuisse, quod & nunc facimus religiosa opinione adducti, ac liberatos scribere in templo eius dei laudes, qui auxiliatus fuisset, quibusque remedijs auxilium cœpisset: Superuenit postea Aesculapius, qui ut ait Celsus, inter deorum numerum receptus est: quòd medicinam adhuc rudem, & vulgarem paulo subtilius excoluisset: cuius duo filij, Podalyrius & Machaon bello Troiano Agamemnonem sequuti Chirurgiam diligentissimè excoluerunt, & pręcipuè illam partem, quæ vulneribus medetur. Ea (ut inquit Plinius) postea usque ab bellum Peloponnense quasi densissima in nube latuit. Quo tempore Hippocrates eam in lucem reuocauit ex scriptis, quæ in templo Aesculapio dicato in Coo insula extabant: quo cremato instituisse dicitur medicinam, quę clinice uocatur. i. quę medicamentis curat ægrotos in lectis decumbentes. Postea Prodicus Selimbriæ natus, eius discipulus, Iatralipticem id est reunctoriam instituit. Celsus tamen aliter sentit fuisse quidem Chirurgiam vetustissimam partem à Podalyrio, & Machaone bello Troiano excultam, in eoque idem cum Plinio sentit: multiplicem tamen istam medicinam non ab Hippocrate additam: sed studio literarum factum fuisse, ut sapientię pars etiam medicina esset: multosque refert sapientię professores eius peritos fuisse, ut Pythagoram, Empedoclem, Democritum. Itaque Celso authore non sepulta iacuit chirurgia post Podalyrium tanto tempore, nec etiam eam partem addidit. Imò si ei credimus a studio sapientię medicinam separauit Hippocrates, in quo Celsus pariter errare uidetur. Nam Hippocrates philosophicè medicinam docet, & explicat. Post quem Diocles, Caristius, Praxagoras, & Chrysippus artem hanc exercuerunt, ita ut in diuersas curandi uias processerint, diuisaque est medicina in diæteticen, pharmaceuticen, & chirurgicen. Diæteticæ porro authores altius quædam agitare conati (inquit Celsus) rerum quoque naturæ cognitionem sibi uendicarunt: tamquam sine ea trunca, & debilis medicina esset. Alij postea nihil hanc rationalem disciplinam pertinere ad medicinam professi, in usu, & experimentis eam posue-

De origine medicinae.

A posuerunt : vnde duplex secta, siue factio medicorũ orta, rationalis, & Empirica : quæ Celso teste à Serapione omnium primo cœpit. Plinio autem a Creonte Agrigẽtino in Sicilia : sed de hoc postea. Illud autem nunc non est prætereundum ex Celso, sectas has, & factiones non fuisse in omni parte medicinæ, sed solum in Diætetica. Item falsum esse quod scribit author introductorij, Hippocratem rationalis sectæ authorem, & principem fuisse, quũ post Hippocratem ortæ sint sectæ. Igitur necessitas ex imbecillitate naturæ nostrę nata, homines quæ salutaria essent, experiri coegit. Experientia autem arti initium dedit. Illam uerò auxit humana industria : & ut ait Arist. ex diuinatione, casu, insomnio, vaticinio, dæmonum inuocatione, & omni alia ratione, ex qua præsidia quæri possunt, creuit. Hæc qui diligentius excoluerunt eo, quod diuinam naturam, & uim æmulari uiderentur (est enim diuinum quoddam præsentes morbos profligare, & semimortuos homines ad salutem reuo-

Sectae medicorũ vnde ortae & in qua parte medicinae.

Hippocratem nõ fuisse alicuius sectae.

B care posse) in deorum numerum a Poetis, & alijs, qui medicinæ laudes, & ornamentũ paulo liberius, & studiosius sunt prosequuti, relati. Eò pertinent quæ Ouidius in transformationibus suis scribit, quum Apollinem se ipsum ita laudantem narrat.

Inuentum medicina meum est, opifexq; per orbem.
Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Sunt eius generis carmina, quæ extant apud Propertium de Aesculapio, quem fingunt Poetæ mortuum Hyppolitum, & Androgeum filium Minois interfectum ab Atheniensibus reuocasse in uitam, cuius factum his uersibus Propertius expresit.

Et deus extinctum Cressis Epidaurius herbis
Restituit patrijs Androgeona focis.

De eodem ita Quintus Serenus Samonicus cecinit.

Tuq; potens artis reduces, qui tradere uitas,
C Nosti, atq; in cœlum manes reuocare sepultos,
Qui colis Aegeas, qui Pergama, quiq; Epidaurum.

Nec solum quidem Apollo, & Aesculapius, ob medicinę excellentiam inter deos numerati sunt : sed etiam alij egregiam de se memoriam eandem ob causam nobis reliquerunt. Nam ijsdem temporibus clarus habitus est Chiron Centaurus Thessalus Saturni, & Phyllirræ filius, Achillis præceptor: quod quidem testatur Centaurium herba, quæ authoris nomen adhuc retinet. Hunc Plinius medicinam inuenisse tradit : fortè quod materiam medicam, & præsertim herbarum cognitionem primus, aut certè diligẽtius, quàm alii antiquiores excoluisse uidetur. Sunt qui credant Centaurum Aescplapij præceptorem fuisse : huius duo filii Podalirius & Machaon clarissimi pariter sunt habiti, quòd in bello Troiano (vt diximus) Agamemnonem sequuti, non mediocrem opem commilitonibus suis attulerint : propterea ab Homero ita sunt laudati.

D Τῶν αὖθ' ἡγείσθην ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε
Ἰητῆρ' ἀγαθὼ Ποδαλείριος, ἠδὲ Μαχάων

Inter illos tamen, quorum labores extant, primus Hippocrates censendus est. Hic enim quæ rudia adhuc erant, & in sola experientia uersabantur, in artem redigere cœpit, collectis ex obseruatione uniuersalibus præceptis, quibus ars constat. sed in tanta rerum uarietate, & difficultate multa nobis reliquit excogitanda : quæ postea Herophilus, Archigenes, Asclepiades, & alij multi excoluerunt : quorum laboribus adiutus Galenus politiore adhibita dicendi ratione, & fortè meliore arte, nostram hanc facultatẽ plurimum ornauit : sed & ipse alios deterrere nequaquam debet, quominus meliora adhuc tentare aggrediantur. Sic enim sperandum est multorum labore tandem fieri, quod paucorum industria assequi nequit. Hæc quidem dicta sint de origine, inuentoribus & cultoribus medicinæ.

E Qui de re medica diligenter scripserunt, omnes de sectis medicorum mentionem fecerũt. Nam Celsus statim ab initio sui operis, & Plinius in illis libris, in quibus de medicina agit, de hac re multa nobis memoriæ reliquerunt. Galenus scripsit librum de sectis : alium de optima secta, alium de subfiguratione empirica. In quibus libris nihil aliud ferè docet, quàm quæ ad sectas medicorum pertinent. In aliis autem operibus sæpius nunc in unam, nunc in aliam sectam inuehitur, nunc unam probat, aliam damnat, uel docet quid vni sectę sit propriũ, aut cum aliis commune. Quę nemo unquã intelligere poterit, nisi qui semel de hac re plenè egerit. Est pręterea hęc tractatio alio modo necessaria : cũ enim plures fuerint sectę medicorũ, nullus poterit meliorẽ eligere, aut sequi, nisi prius illarũ historiã perceperit.

De medicorum sectis.

Postremo

Postremo ad rerũ cognitionẽ, & decorũ necessaria est hęc cõsideratio, ut .s. eas recẽsere possimus quę in arte nostra cõtigerunt mutationes, quàmq; uariæ opiniones de tradẽda docendaque medicina fuerint. Quæ profectò tot fuerunt, ut teste Plinio, nulla umquam ars instabilior fuerit. Agendum ergo est de sectis ab eo, qui suæ facultatis historiam quærit, & Galeni libros in hoc opere explicare studet. Reprehendendique sunt (meo quidem iudicio) qui in huius operis enarratione nullam de hac re mentionem faciunt. Nam si in hoc medicinæ rudimenta, & alia postea suis locis, quæ docet Galenus se explanaturos pollicentur: certè hoc loco de sectis pertractandum est. Igitur proponemus in primis excutiendũ, quot fuerint medicorum sectæ: deinde quid proprium unaquæque habeat, uel commune cum alijs. Tertio quinam fuerint illarum authores, & fautores. Postremo quæ nam illarũ præstantissima existat, & cur talis sit, quam nos sequendam proponemus. A

Quot medicorum sectae. Sectas siue factiones medicorum plurimas fuisse ex diuersis authoribus credere licet. Nam Celsus duas extitisse tradit Empiricam & Rationalem. Plinius autem longe plures. Galenus etiam primo simpl. Pneumaticam unam, Asclepiadeam aliam, Aliam uerò Herophileam sectam fuisse refert: Meminit & in. 1. method. medicorum analogisticorum, & logicorum. Verum tres præcipuæ fuerunt, Empirica, Rationalis, & Methodica. Hæc quidem recentior: illæ uerò antiquissimæ. Aliæ autem, quæ aliquando recensentur, continentur sub una ex prædictis, aliqua facta deflexione, ut satis ex Plinio, & Celso uidere licet, de quibus sigillatim dicendum. Habent, ut dixi, singulæ sectæ aliquid proprium, quod hoc modo diuidetur: ut alia ad inuentionem artis, alia ad traditionem, alia uerò ad exercitationem pertineant: sic enim confusio quæ apud Galenum legitur in his scribendis, tolletur: & primum quidem de Empirica agemus. B

De Empirica secta. Porrò Empirica (ut de nomine obiter etiam aliquid dicamus) ab Empiria .i. experiẽtia, ita dicta est, vt etiã tiritice, idest obseruatrix, & mnimoneutice .i. memoratrix. Artem autem experientia inuentam, & constitutam empirici esse uolunt, ut in lib. de sectis testatur Galenus: C tametsi idem in tertio de locis affectis scribit, illos non inquirere quomodo ars, aut artis remedia sint inuenta, satis solum id esse putantes, si remedijs inuentis commodè uti posint. Quemadmodum enim, inquiunt, fabri non quærunt quomodo ars eorum fuerit inuenta: sed ea probant & confirmant usu, quæ à præceptoribus edocti fuerunt, sic medicos nequaquam oportere esse curiosos de medicinæ inuentione. Cæterum artem suam constare αὐτοψία idest propria inspectione, historia, & congruo de re simili ad similem transitu. Historiam autem quidam ex illis definiunt, quicquid libris mandatum est. Eum enim qui didicerit, quæ à maioribus sunt scripta, quæque ipse medendo uiderit, notauerit, quique sciat à simili ad simile transire, medicum esse asserunt. Atque his quidem utuntur ad curationem. Morbos autem cognosci uolunt ex syndrome, siue concursu, & enumeratione symptomatum: quod genus cognitionis Rasis etiam obseruauit, & rationales Medici eo quoque vtuntur, sed non solo: si enim adsit dolor punctorius in latere, tussis, febris continua, difficilis respiratio, pleuritidem hæc indicant esse. Verum Empiricus non quærit quem morbum huiusmodi symptomata ostendant, sed solum an adsint ea accidentia, quæ exigant expertum remedium, aut alio experto simile. A causis uerò, & morbo nulla signa sumunt. Cęterum remedia, quibus utuntur ad curationem in triplici ponunt esse differentia. Quoddam enim dicunt esse fortuitum; aliud consultum, aliud imitatorium. fortuitum uocant quod aliquis, ut cupiditati obsequeretur, nouit prodesse: consulto factum remedium dicitur, quod aut insomnijs hortantibus, aut aliunde expertum fuerit. Imitatorium autem definiunt cum rursus in ijsdem affectibus ad ea experienda ducuntur medici, quę aut natura, aut fortuna, consultoue profuerunt, aut obfuerunt. In morbis uerò, quos non ante curauerunt, nec nouerunt adhuc, & ob id experimento obseruata non erat medicamentorum facultas, utuntur ad auxilia inuenienda transitu à simili ad simile, ut ab effectu ad effectum similem: a loco affecto ad affectum similem locum: ab auxilio cognito ad simile auxilium, uocantque id experimentum exercitatorium, quòd exercitatũ in Arte esse oporteat, a quo quidpiam hoc modo inueniendum est. At uerò in docendo Empirici epilogismo utuntur, idest (ut Galenus explicat) euidenti ratione. Alias uerò argumentationes contemnunt. His tantum credunt, quæ uel sensui patent, uel memoriæ per sensum mandata sunt. Hæc ergò amplectuntur, & præterea euidentes causas (ut inquit Celsus, quod Galenus negare uidetur) non enim tamquam causas eos recipere scribit. Obscu- D E

rarum

A rarum uerò causarum quæstionem superuacuam ideo esse contendunt, quoniam incomprehensibilis sit. Id quod patere aiunt ex eorum, qui de his disputarunt discordia. Agricolas enim non disputatione, sed usu fieri contendunt, sic & medicum. Præterea nihil has cogitationes ad medicinam pertinere. Idque eo comprobari, quòd diuerso modo medici de eadem re sentientes, ad eandem tamen sanitatem homines perduxerint. Item ab expertis, non ab istis quęstionibus deductam esse medicinam: repertis inde medicinæ iam remedijs, homines de rationibus eorum disserere cœpisse. Nec post rationem medicinam esse inuentam: sed post inuentam medicinam, rationem esse quæsitam. Ad hæc inquiunt uel ratio idem docet, quod experientia, uel aliud, si idem superuacua est, si aliud contraria est. Ergo rationem causasque rerum his argumentis & similibus inutiles medico putant. Affectuum etiam naturæ inquisitionem contemnendam censent. Non enim quærendum quid sit, quo
B modoque fiat difficilis spiratio: sed quid grauem tardumque spiritum expediat. Anatomen uiuorum damnant, tamquam crudele sit uiuos homines incidere, ad quorum salutem ars hæc comparata est. Mortuorum etiam Anatomen respuunt: quæ etsi non crudelis est, fœda tamen sit: Et præterea aliter pleraque in mortuis se habeant: etenim colorem, mollitiē, duritiem, calorem non eadem esse inciso corpore, qualia integro fuerant. Quòd si quid de humano corpore cognoscendum est, in uiuis uulneratis ipsa curatio sine crudelitate, & feritate ostendit. Et hæc de Empirica secta. Ex Methodica secta Methodici medici sunt nūcupati. Tales autem se appellant, quòd soli artem medicam methodo (ut ipsi credunt) profiteantur. Gloriantur enim se multa inutilia, & gloriæ gratia apud priores medicos inuecta resecasse: damnantque Hippocratem, quod artem longam, uitam autem breuem dicat esse: quandoquidē illa breuissima est, ut quæ sex mensiū tempore comparari possit, si bona

De Methodica secta.

C methodo tractetur. Hanc autem methodum se ipsos excogitasse: & propterea uerè methodicos esse. Porrò methodum definiunt esse notitiam eorum, quę communia, & euidentia sunt, medicinæque fini consentanea. communitatem dicunt esse rem in pluribus eandem: totam denique suam sectam statuunt esse cognitionem eorum, quæ communia, euidentia, proxima & necessaria artis fini existunt. Duo duntaxat morborum genera simplicia ponit hæc secta, Astrictum nempe & fluens, tertiumque ex his mistum. Astrictum uocant, si naturales excretiones sunt suppressæ. Fluentem autem morbum, si ille magis ferantur, quàm oportet. Mistum uerò si partim ferantur, partim supprimātur: ueluti si oculus phlegmone, & fluxione laboret. Ad quos quidem morbos alios omnes redigunt, quos ex affectionibus circa corpus obortis in utroque euidenter conspicuis cognoscunt. Præter hæc duo genera morbi Gal. non meminit alia ab illis poni: Author tamē introductorij scribit aliud addi, ad quod exitialia omnia & uenena referunur. Causas illorum contemnunt, non ut Empirici quod comprehendi non possint: sed quod inutiles sint. Curationem ab indicationibus sumptis a morbo duplicem instituunt, Astrictum enim indicare laxationem: Hāc
D uerò fluxionem: si mistum uitium sit, uehementiori malo occurrendum. Communium autem horum considerationem, communitates uocant, & euidentes omnes esse dicunt. Illarumque alias esse passiuas, ut astrictum, & fluens: alias curatiuas, ut sistere, & uacuare: alias temporales, initium, incrementum, uigorem, & declinationem. Porrò medicinæ, quæ manu medentur, communitates, in eius ablatione, quod est alienum, consistunt. Alienum autem duplex, uel extrinsecus, uel in corpore. Extrinsecus simplex. Quod in corpore est tres habet species. Aliud enim loco est alienum, aliud magnitudine, aliud defectu. Præseruatoriam etiam partem medicinæ addunt, communitatum aliam speciem, Causas morborum, locum affectum, ætatem, tempus anni, regionem, uirtutem ægroti, consuetudinē, inutilia ad curationem putant, A solis enim affectibus, neque ab his quidem per species, sed cōmuniter & generatim indicationes sumunt. Prædicta inutilia esse, & gloriæ gratia apud
E priores medicos obseruata. Quæ si ita se habent, merito ergo Galenus in illos inuehitur, quod ea, quæ usus, & ratio summopere necessaria ostendunt esse in medicina, damnent. In eo tamen excusationem fortè inuenire possunt, quòd medicinam dicant esse artem non longam, & uitam non breuem. Nam quod Galenus primo methodi aduersus Thessalum, & methodicos de hac re scribit parui momenti esse uidetur: etenim inquit ille logicam, Astrologiam, Geometriam, Arithmeticam, Philosophiam, & alias disciplinas a medico perdiscendas esse, quæ nonnisi longiore tempore comparari possunt. Adhęc illi responderent, se solum de medicina agere, quæ scilicet re uera medicina est, & medendi artem docet, alias omnes

nes facultates ſupponendas eſſe iam comparatas ab eo, qui medendi rationem quærit. Sed hæc ſufficiant de ſecta methodica. A

De rationali ſecta.

Rationalis ſecta quòd ratione utatur, & dogmatica, & Analogiſtica dicitur. Ab experimento medicinam quidem cœpiſſe, ſed non perfectam fuiſſe credit. Eam enim ratione ſimul, & experientia conſtare vult. Corporis naturæ cognitionem neceſſariam putat, & cauſarum omnium uim, a quibus corpus mutari poteſt. Nec non ex ſignis corporis affectus omnes dignoſcendos ſtatuit. Curationem auté per indicationes inſtituit. Quas non quẽadmodum methodici a ſolo morbo, ſed etiam a cauſis morborum ſumit. Neque eas a ſenſu manifeſtis ut methodici, ſed etiam ab occultis rationales ſumunt. Hæc omnia qui obſeruauerit ratiocinari poſſe (aiunt) quid unicuique conueniat affectui. Quod autem Galenus li. de ſectis ſcribit rationales indicationes ab illis ſumere, a quibus Empirici obſeruationes: niſi recte intelligatur multa alibi rectè dicta peruertet. Nam a cauſis, & a morbis rationales indicationes ſumunt, quæ reijciunt Empirici: qui rurſus a ſymptomatis obſeruationes ducunt, a quibus rationales indicationes non ſumunt: ut in methodo medendi paſsim Gale. oſtendit: ſed ita locus ille intelligendus eſt, quòd ex ſymptomatis, a quibus Empirici obſeruationes ducunt, morbos cognoſcunt. Ex illis poſtea curatorias indicationes ſumunt. Hęc ferè ſunt quæ de rationali ſecta a Galeno uarijs locis traduntur: nec tamen probat, cur illa, quæ ſtatuit huiuſmodi ſecta neceſſaria medico ſint. Id quod ex Celſo breuiter docebimus. Corporis ergo cognitionem per anatomem, & actionum conſiderationem, primorumque principiorum neceſſariam putant, quoniam ex his quid naturale ſit primo cognoſcemus: ex quo poſtea facilè quod præter naturam eſt, naturalique diſsimile deprehendere licet, & ad id quod naturale eſt reuocare. Docet etiam hæc cognitio quo loco vnaquæque pars poſita ſit, & cum alijs colligata, quamque figuram, magnitudinem, & numerum habeat. Quę omnia ad remediorum commodum vſum plurimum faciunt Sed hæc diligentius aliquando tractabimus. Signa autem conſiderari debere ex hoc conſtat, quòd latentes in corpore affectus non aliter, quàm per ſigna, & externarum nonnumquam cauſarum conſideratione deprehendimus: ſine quibus affectus dignoſci non poſſunt, nec proinde contrarium remedium adhiberi. Cauſarum uerò mutantium corpus conſiderationem neceſſariam eſſe, ex hoc conſtat: quod affectus conſeruari non poſſunt, niſi per ſimiles cauſas: nec tolli, niſi per contrarias: nec ſubmoueri poſſunt ea, quæ cauſam præſentem habent, niſi prius ea ablata ſit. Curationem autem per indicationes melius inſtitui, quàm alio modo oſtendemus, cum de curatione agemus. Hæc enim difficiliora ſunt, quàm vt a rudioribus intelligi poſsint. Ratio qua vtuntur in docendo Dogmatici Analogiſmus uocatur, vt inquit Galenus: nihil obſtat tamen quo minus omni alia argumẽtandi ratione eos uti dicamus. Supereſt ut quid commune habeant inter ſe hæ ſectæ oſtendamus. In his tres illæ ſectæ conſentiunt, quòd euidentia præcepta vtilia ſint. Analogiſmus, obſeruatio, hiſtoria, ad ſimile tranſitus conceditur. Quòd hiſtoria ſine iudicio admittenda non ſit. Eadem inſtrumenta, applicandorum remediorum, eundemque modum conuenire. Quòd ex aliis alia deprehenduntur. Quòd eiſdem præſentibus malis eadem ſunt facienda. Quòd adiectionibus, & ſubtractionibus ſanitas ſeruatur, & morbi fugantur. Quòd ad ſanitatem retinendam & morbos profligandos nocentium vſus fugiendus ſit. Quòd ad materiæ adhibendæ notitiam experientia potens, & utilis eſt. Quòd quæ nutriunt, & non nutriunt, purgantia, & uenena experientia comperta ſint: hæc Galenus lib. de optima ſecta.

B C D

De authoribus uniuſcuiuſq; ſectæ Empiricae ſectæ authores.

De Authoribus ſectarum, inter ſe ſcriptores diſcrepant. Nam Empiricæ ſectæ author, qui eam a rationali diſciplina ſeparauit, atque in uſu, & experimentis medicinam poſuit, Celſo teſte, Serapio fuit. Plinius uerò Empiricam factionem in Sicilia a Creonte Agrigentino cœpiſſe commemorat. Qui uerò ſcripſit introductorium medicum, refert Philinum coum a rationali eam ſeparaſſe, occaſione ab Herophilo ſuo præceptore accepta, & quòd Celſus de Serapione, ille de Philino tradit. Videtur etiam error eſſe, uel in Plinio, uel in authore introductorij. Nam quod Plinius de Creonte, ille de Acrone tradit, corrupto in alterutro nomine, facit tamen Galeni authoritas in libro de ſubfiguratione Empirica, ut Acronem potius, quàm Creontem legere debeamus. Ait enim eo loco Acronem fuiſſe primum Empiricæ diſciplinæ ſcriptorem, poſt Philinum Serapio Alexandrinus in ea ſecta floruit, inquit author introductorij: Galenus autem ita ſcribit, Crito, Philiſtio, & Serapio Acrone ſunt iuniores: cæteris autem Empiricis uetuſtiores. Vnde non ſolum Serapionem: ſed etiam E

tiam

A tiam Critonem, & Philistionem floruisse post Acronem tradit. Potest autem res ita intelligi, & ea conciliari inter se, quæ dicuntur de authoribus huius sectæ. Nam authorem intelligere possumus, uel inuentorem, uel primum in ea facultate scriptorem, uel qui insigne nomen ei dedit. Philinius ergo author huius sectæ fortè dicitur, quòd ille primus eam separauerit a rationali. Acron uerò quod primus eam scriptis mandauerit. Serapio quod maximè in ea floruerit. Extiterunt & alij in ea secta celebres duo Apollonij, pater, & filius Antiocheni. Hos sequuti Menodotus, & Sextus eam corroborarunt. Addit Celsus Glaucium quendam, & Heracliden Tarentinum. At methodicæ sectæ author fuit Themison Laodiceus Syrius, qui ab Asclepiade rationalis occasiones nactus, ad eam se contulit, ut author introductorii memoriæ prodidit, de quo Iuuenalis ita scribit. *Methodicæ sectae Authores.*

B

Dic mihi quot ægros æstate occiderit una
Themison.

Eam sectam Thessalus Trallianus absoluit, qui eloquentia (teste Plinio) plurimum ualuit, ingentemque pecuniam tempore Neronis, quo uixit, cumulauit. In illius monumento in uia Appia inscripserunt ἰατρονίκη, id est medicorum uictor. Quę quidem certè testantur eum non tam indoctum, ineptumque fuisse ut Galenus ostendit, quandoquidem in ciuitate omnium opulentissima, & refertissima clarissimis uiris, nullus his artibus tantas opes, tantamque famam sibi comparare potest. Ac si quis Sorani, qui Methodicus fuit libros de acutis, & tardis passionibus perlegat: inueniet profectò methodicos tam ineptos, tam barbaros, & ignaros, quales Galenus commemorat, nequaquam fuisse: sed ut ille qui sibi immortalem gloriam alijs extinctis parare studebat, nec Aristoteli, nec Platoni, nec aliis medicis, aut Philosophis, nec ipsi aliquando Hippocrati pepercit. Cæterum rationalis sectæ principem author introductorii scribit fuisse Hippocratem Coum, post eum Dioclem Caristium, Praxagoram Coum, Herophilum Chalcedonium, Erasistratum Chium, Mnesitheum Atheniensem, Asclepiadem Bitynum, Cienum, qui & Prusia dictus est. Verum ut antea diximus ex Celso, si Hippocrates a studio sapientiæ medicinam separauit, quomodo rationalis sectę author esse potuit? Deinde si Celso, & Plinio authore post Hippocratem sectæ istæ ortæ sunt, necesse est in hac re falli authorem illius introductorii. Postremo Galenus nusquam quod sciam id de Hippocrate tradit, nec etiam refert, quis rationalis sectæ author fuerit. Nam etsi Hippocrates ratione medicinam tradidisse uidetur, & ea spectasse, quæ rationales medici postea notarunt: non tamen propterea eum alicuius sectæ authorem fuisse asserere possumus. Quinetiam si scribendi modum spectemus, quo ille utitur, haud facile ad aliquam peculiarem sectam eum traxeris. Vnde Empirici eum Empiricum esse contendunt, quòd solum tradat, quod experientia comprobauerat nulla præterquam euidenti probatione, qua ipsi vtuntur, adhibita. Sic methodici eum suæ sectæ authorem faciunt: nimirum quod communitates quasdam in Aphorismis, & in alijs libris tradere uideatur. Porrò inter omnes sectas rationalem præstantissimam esse, & ab omnibus medicinæ studiosis sequendam, ex supradictis rationibus ita patere arbitror, ut noua confirmatione, & probatione nequaquam sit opus. Hanc ergo sequemur nos, ac ex uniuersis medicis potissimum Hippocratem, & Galenum: aliis tamen non contemptis Latinis, Græcis, & Arabibus scriptoribus. Non enim perfectum medicum uno authore contentum esse debere putamus: sed ex omnibus eum discere oportet, a quibus perfectus euadere possit. Sed iam ad alia properemus.

C … D … E (margin letters)

Rationalis sectae Authores.

Est Scientia.

In quo genere facultatis medicina ponenda sit magna semper fuit, & adhuc est controuersia. Quidam enim eam volunt esse scientiam, alij artem: alij artem, & scientiam: alij uerò partem illius artem, partem uerò scientiam. Artem esse fatetur Galenus in libro de constitutione artis, & passim alibi: nec non Hippocrates statim in primo Aphorismorum ubi scribit uita breuis, ars uerò longa. Idem tradit Aristotel. in sexto Ethicorum. *Medicinā qui nam posuerunt esse artem.*

Qui ſcientiam.

Scientiam Galenus in libro de ſectis, ab antiquis dictam eſſe refert. In libro etiam ſuaſo- A
rio ad bonas artes non ſolum ſcientiam: ſed etiam præſtantiſsimam ſcientiarum eſſe ſcri-
bit. Idem in arte hac medicinali facit, Ariſtotel. item in ſexto Metaphyſic. ait ſcientias,
alias eſſe actiuas, contemplatiuas alias, alias factiuas, vnde quum medicina contineatur
ſub factiuis habitibus, certum eſt eam etiam ſub ſcientijs contineri. Plutarchus item gra-
uiſsimus philoſophus in uita Homeri, vbi probare uult Homerum medicinam calluiſſe,
definit eam per ſcientiam. Sic Auicenna, Methodicique medici in hac fuerunt opinione
vt author introductorij ſcribit. Ex antiquis autem non inuenio quemquam, qui ſtatue-
rit eam eſſe, & ſcientiam, & artem. Ex noſtris Montanus id aſſerit: ſcientiam enim eſſe, ſi
referatur ad eum, qui habet habitum: artem autem ſi ad opus. In eadem opinione eſt Mo-
nachus, & (ut Manardus cenſet) Alexander in procœmio problematum: & ſi ego id apud
eum authorem non reperio. Si quis enim (aiunt illi) medicinam non exercet: exercere ta- B
men poteſt eo, quod habeat habitum ſcientificum, tunc medicinæ habet ſcientiam, & hu-
iuſmodi habitus ſcientia eſt. Cum uerò medicus agit, exercetque medicinam, tunc ipſa
ars eſt. Cæterum partem medicinæ ſcientiam, partem uerò illius artem putauit eſſe Eraſi-
ſtratus ſectę rationalis medicus, ut ſcribit author introductorii. Eam enim partem, quæ
cauſarum notitiam, & naturæ inſpectionem conſiderat, ſcientiam eſſe: artem uerò, &
coniecturam, quæ curationem, & ſigna docet. Idem uidetur ſenſiſſe Auicenna cum par
tem illius Theoricam, partem uerò practicam eſſe pronuntiat. Verum præſtat ſigillatim
expendere, & uidere quænam opinio ex his ueriſimilior exiſtat. Qui ergo ſcientiam eſ-
ſe contendunt, in primis uideant quænam requirantur ad ſcientiæ conſtitutionem, & de-
mum intelligent an uera ſit eorum opinio. Qua quidem in re conſulere oportet Ariſto-
telem huius rei magiſtrum. Scribit ergo ille in libro de demonſtratione ſcientiam eſſe de- C
monſtratiuum habitum ex primis, veris, immediatis, cauſiſque concluſionis: vel potius
illa eſt demonſtratiuus habitus. Demonſtratio autem ex primis, ueris. Præterea ſcientia
eſt de his, ut ſcribit Ariſtotel. in ſexto Ethicorum, quæ aliter ſe habere nequeunt, id eſt,
quæ neceſſaria ſunt ſimpliciter, æterna, ingenita, & incorruptibilia: in libro autem ſex-
to Metaphyſices capitulo ſecundo, paulo latius ſumit nomen eius, quod ſcientia compre-
henditur, cum ait ſcientiam eſſe de eo, quod eſt ſemper aut plurimum, ueluti quod meli-
cratum utile ſit febricitanti. Ad hæc in primo de demonſtratione numerans quæ ad ſcien
tiam requiruntur, dicit illa tria eſſe, nempe certas dignitates, certas paſsiones, & unum ge-
nus ſubiectum, de quo paſsiones probantur, & per quod ſcientiæ vnitatem ſuam aſſumūt,
& perfectionem, atque ab alijs diſtinguntur. Finis præterea ſcientiæ eſt ſcire, non agere, aut
facere: quemadmodum Galenus in lib. de conſtitutione artis, de artibus contemplatiuis, D
quas pro ſcientiis accipit, agens ſcribit: nec non in Thraſybulo & nomen etiam ipſum ſo-
lum abſque authoritate id ſatis oſtendit. Addo quod ſcribit Ariſtotel. in ſexto Ethicorum

Medicinā nō eſſe ſciētiam.

artis principium in nobis eſſe: ſcientiæ autem in re ipſa. Ad hæc igitur reſpicientes nega-
mus medicinam poſſe eſſe ſcientiam, & nequaquam obſtare putamus eorum rationes, qui
contra ſentiunt. Nam quod aiunt ſcientiam eſſe demonſtratiuum habitum, & in medici-
na fieri demonſtrationes: propterea eam eſſe ſcientiam, ita refellere nituntur quidam, ne
gantes in medicina nequaquam fieri demonſtrationes eò, quod in ea facultate minor pro-
poſitio particularis aſſumatur: ſed perperam illi vim argumenti effugiunt. Nam ars uni
uerſaliter concludit, nimirum cum vniuerſalium ſit, vt Ariſtot. docet in ſexto Ethicorum.
Particularia autem ut ſcribit Galenus ad Glauco. nec doceri, nec ſcribi poſſunt. Quod ſi ar
tifex dum arte uti uult, ſingularibus artis pręcepta accommodat, hoc nihil ad ipſam artem E
Addo quod Ariſtot. in primo de demonſtratione uult etiam particularium aliquando eſ-

Medicinā demōſtrare non tamen eſſe ſciētiā.

ſe demonſtrationem. Nos autem concedimus in medicina fieri demonſtrationes: negamus
tamen eam eſſe ſcientiam, quia non eſt demonſtratiuus habitus. Nā ſi talis eſſet, ſemper de
monſtraret: quoniam ex habitu demonſtratiuo neceſſe eſt ſemper naſci demonſtrationes:
ſi modo tales neceſſe eſt eſſe actus, quales ſunt ipſi habitus. Quod quidem apparet in ue-
ris ſcientiis, ut in Geometria. Non enim Euclides quædam probat per demonſtrationem,
alia aliter: ſed omnia per demonſtrationem. Propterea nec Philoſophia, nec Metaphyſica
perfectæ & ueræ ſcientiæ ſunt, quia nequeunt omnia per demonſtrationem aſſerere: quip-
pe cum ex coniecturis multa aſſumant principia nequaquam certa, qualia demōſtratio exi-
git

A git multaque probent leuibus argumentis. Refellenda quoque illorum est opinio, qui negant medicinam esse scientiam eò, quòd ex effectis probationes colligat, ex quibus demonstrationes non fiunt. Nam sæpe ex causis argumenta ducit Medicus. Quemadmodum Hippocrates probat plurimo esse opus alimento his, qui crescunt: quoniam plurimum habent calidi innati. Est enim causa quòd plurimo sit opus cibo calor plurimus. Addo quod Aristot. in primo Metaph. dicat artem propter quid scire, & in lib. de demonstratione recipit etiam inter demonstrationes, probationes, quę ab effectis ducuntur. Eo pertinet quod scribit Plato in Gorgia coquinariam esse peritiam, & nō artem, cum non possit reddere ratio-
B nem, & causam eorum, quæ facit. Artem enim non posse esse eam facultatem, quæ careat ratione. Concedamus ergo (ut diximus) demonstrationes fieri in medicina: eam tamen nō esse scientiam: quoniam non est habitus demonstratiuus. Illud uerò quod dicunt medicinam dignitates habere, qualis est illa contrariorum contraria sunt remedia, suppositiones, & definitiones: propterea eam esse scientiam, quidam ut Curtius ita refellere nituntur, ut concedant quidem eam habere dignitates, & principia: non tamen ex illis probari passiones de subiecto: sed fieri inquisitionem ad finem consequendum. Sed illi perperam ita respondent. Nam in medicina probationes fiunt, & passiones probantur. Dicendum ergo medicinam habere dignitates, postulata, & diffinitiones: non tamen eo modo, ut requirit scientia. Hæc enim sua principia certo numero comprehensa obtinet, sicut uidere est in Euclide, qui in Geometria ponit suas dignitates, diffinitiones, postulata, &
C suppositiones certo numero, ita ut nec plures, nec pauciores reperiri possint ad ea probanda, quæ in ea facultate sunt necessaria. Id autem in medicina nemo unquam ostendere poterit: nimirum cum principium habeat aliquando in subiecto, aliquando in artifice, ut postea ostendemus, ex quo infinitæ tractationes, & præcepta nascuntur. Ceterum quod aiunt medicinam habere passiones, sanitatem, & morbum easque de subiecto probari: & propterea medicinam esse scientiam, nonnulli ita effugere cupiunt: concedentes passiones eas esse quales scientia postulat: non tamen eas de subiecto probari. Sed in hoc errant. Nam medicus sanitatem, & morbum aliquando probat de corpore humano. Verum hoc non facit medicinam esse scientiam, quia certas non habet passiones, ut Geometria, æquale, & inæquale, & Arithmetica par, & impar; & eas quidem quas habet non sunt subiecti passiones: quoniam nullum habet subiectum medicina, quale scien-
D tia requirit, ut iam docebimus. Quarta est ratio eorum, qui contendunt medicinam esse scientiam. Omnis scientia, inquiunt, habet subiectum de quo demonstrantur passiones. At medicina habet tale subiectum, nempe corpus humanum. Quæ quidem ratio nullius momenti est. Nam scientia unicum habet genus subiectum, de quo omnes passiones probantur, ut Geometria magnitudinem, Arithmetica numerum. Corpus autem humanū non est huius generis subiectum: quoniam omnia, quæ in medicina probantur, non demonstrantur de humano corpore: sed quædam de alimentis, alia de medicamentis, alia de alijs rebus. Nec ualet quod dicit Monachus, alimenta & medicamenta considerari ut causæ facientes sanitatem & morbum, quoniam etsi ita est: tamen illorum passiones non sunt
E passiones corporis sani, uel ægri. Ita enim omnia dicerentur esse passiones dei, & primi motoris, quia omnia ad illum referuntur. Quare subiectum non habet unum medicina, de quo probentur omnes passiones. Ergo concedimus medicinam habere quasdam dignitates, quasdam passiones, quædam subiecta, & demonstrare: non tamen esse scientiam, quoniam non habet certas dignitates, nec certas passiones, nec unicum subiectum, quod omnes passiones recipiat, nec omnia potest per demonstrationem docere.

Medicinā nō habere principia ut scientiæ

Medicinæ principia cur nō possint certo numero cō prehendi ut prīcipia geometriae

Medicinam non habere passiones quas requirit scientia.

Medicinam non habere subiectū ut sciētie ueræ.

Qui uerò credunt medicinam esse artem, duplici genere argumentorum utuntur, uno, quo probant non esse scientiam: alio, quo se ostendere putant quòd sit ars. Afferunt enim præter illa, quæ ante adduximus, scientiæ principium esse in re. Artis uerò in artifice, quēadmodum Aristotel. scribit 6. ethicorum. At principium sanitatis est in medico: quod patet quum ille sanguinem mittit, aut luxata membra restituit, atque ita sanitatem ægrotis cō parat. Verum hoc argumentum non probat medicinam magis artem esse, quàm scientiā, quia in aliquibus morbis principiū sanationis est in medico: in alijs uerò in ægroto, ut in his qui sanantur per alterationem, concoctionem: aut alias naturæ actiones, quæ in nobis sunt, & à nobis ipsis principium sui motus sumunt. Propterea rectè scribit Galenus quædā

An medicina Ars.

fieri à sola natura, alia à solo medico, alia uerò ab utroq;. Errat igitur Monachus, qui putat sanitatis principium semper esse in medico. Secunda eorum ratio hæc est, admodum quidem efficax, nimirum a fine sumpta. Scientiæ enim finis est scire, uel potius ueritas, ut Arist. 1. cap. 2. metaph. asserit. Artis autem finis est opus, siquidem opus post se relinquat. Si uerò opus non habeat ut Rhetorica, finis est factio, aut actio, ut in moralibus facultatibus. Igitur medicina scientia esse nequit, cum diuersum finem à scientijs sibi statuat. Atque hoc solo argumento Galenus in Thrasybulo probat non solum scientias ab artibus, sed etiam artes ipsas inter se differre. Quarum enim diuersus est finis: etsi alia omnia eadem sint: illæ tamen diuersæ inter se sunt facultates. Aliud præterea sumunt argumentum a rebus, quæ tractantur. Si enim, aiunt, scientia est de necessariis, ingenitis, & incorruptibilibus, nequit vtique medicina scientia esse: vt quæ uersetur circa illa, quæ aliter se habere possunt, & in dies corrumpuntur. Verum si quis hanc rationem recipiat, cogetur profectò pariter negare philosophiam naturalem scientiam esse: quippe cum maior illius pars circa generabilia, & corruptibilia uersetur. Nec in hoc discrimen sanè facit, quod quidam afferunt, a physico tractari vniuersalia, quæ incorruptibilia sunt. Medicinam autem circa particularia versari. Nam Aristot. dictum quòd scientia de in generabilibus & æternis sit, puto intelligendum de his, quæ suapte natura talia sunt: non autem secundum speciem æterna. Sic enim de omnibus, quæ in artibus, & aliis facultatibus tractantur, esset scientia: nimirum quòd solum uniuersalia doceantur. Ergo si Philosophia naturalis circa corruptibilia uersatur, aut non erit scientia: aut certe non magis, quàm ea facultas, de qua agimus. Quòd si quis dicat in hac facultate nullum subiectum esse, de quo pasiones ostendantur: idem liceat & de physica dicere. Neque enim si mobile corpus, aut rem naturalem, quæ principium motus in se habet: aut quidpiam aliud, subiectum physicæ statuamus, de eo omnia demonstrat naturalis. Nam quæ de anima, de generatione, & corruptione, tempore, & aliis rebus in philosophia demonstrationes fiunt, de illis rebus proprietates suas: non autem de corpore mobili, aut principium motus in se habente concludunt. Non ergo in philosophia vnum aliquid reperitur, de quo pasiones omnes ostendantur: ut in Arithmetica est numerus, in Geometria magnitudo: nec etiam philosophia certas habet dignitates & principia certa, id est numero quodam definita, ad quæ probationes omnes redigantur eorum, quæ in ea facultate demonstrantur. Quare aut Philosophia scientia non est: aut si est (paulo latius scientiæ nomine accepto:) ut etiam Aristotel. aliquando sumere uidetur) quum primo posteriorum, & sexto Metaphysic. non solum de æternis: sed etiam de his, quæ ut plurimum fiunt, scientiam haberi pronunciat: profectò scientia quoque erit medicina. Aut si medicina scientia esse non potest: propterea quod medicinæ mediciq; nomen opus spectet: non autem veritatem, aut scientiam quærat primo & per se: sed quatenus ex scientia ad opus dirigitur: saltem fatendum est scientiam esse posse eam facultatem, quæ ea doceret, quæ medicina explicat: si modo ea, quæ tractantur non medendi, sed sciendi causa ab aliquo perdiscerentur. Tractant .n. & philosophi, & medici pariter de rebus naturalibus Quare eodem posito fine, eiusdē generis erit facultas. At verò si scientia est huiusmodi facultas, in quo genere scientiarū reponi poterit? Nā cū omnis sciētia dicatur esse diuina, uel mathematica, uel naturalis, cōstat nec diuinā: nec mathematicam esse. Non esse autem naturalem philosophiam: imò medicinam non egere philosophia nisi ad ornamentum quoddā putat Manardus, quod postea falsum esse ostendemus. sed & alia id magis urgent primum quòd Aristote. in lib. de sensu, & sensibili a naturali philosophia medicinam separauerit, cum ait ad naturalem pertinere tractare de causis sanitatis, & morbi: non autem de aliis omnibus, quæ medicina docet. Quo loco etiam ait medicos exordiri ab eo, in quo naturalis desinit, tamquam separatæ sint harum facultatum tractationes. Addo quòd naturalis philosophia consideret sanitatem in genere, non hominis sanitatem. At medicina nostra hominis sanitatem solum considerat. Ergo à Philosophia medicorum tractatio excludi uidetur. Verum alia sunt, quæ aliter suadent. Nam Galenus scribit in lib. secundo de anatom. institut. cap. secundo philosophum & medicum agere de Anatome hominis. Et Aristotel. de ea agit in libris de animalibus: tamquam eadem sit materia, quæ a medico & philosopho tractari potest. Quod etiam alia ostendunt. Nam vterque agit de respiratione, de causis uitæ, & mortis, de sensibus, de motu corporis. Tractat & Aristote. in problematis

Scientiā esse de ingenerabilibus & incorruptibilibus, quomodo intelligendū.

philosophiā non habere subiectum proprium scientijs.

philosophiā non habere principia scientiæ.

Medicinā perinde vt philosophia scientiam esse.

Tractatio rerum quas explicant medici remoto fine medicinæ ad quam facultatē pertineat.

A non ut medicus: sed ut philosophus, quæ uerè ad medicinam pertinent, ueluti sunt illa, quę pertinent ad sudores, excrementa, cibum, potum, & alia multa. Ex quibus patet medicinam esse partem Philosophiæ, aut certè communem esse illis multarum rerum tractationem, Quod si ita est, illud quoque falsum esse agnoscitur: nempe quod incipiat medicus, ubi desinit philosophus. Nam si de eisdem rebus uterq; agit: certi non sunt positi fines, qui vnũ ab alio seiungant. Quod etiam utriusque tractatio docet. Nam medici ab elementis, temperamentis, & mistionibus elementorum, quæ docentur in libris de generatione ab Arist. initium sumunt: non autem post animalium, & plantarum tractationem, in qua philosophia desinit. Quapropter non ex rebus quæ tractantur: sed ex diuerso fine, ut Galenus primo Meth. & secundo de anatomicis institutionibus, tractationes philosophi & medici distinguendæ esse uidentur. Philosophus enim agit de anatome, humoribus, temperamentis, de animalium, & plantarum natura, & uiribus: non ut medeatur: sed ut sciat B historiam, causas, & effectus rerum naturalium. Medicus autem de eisdem agit, non ueritatis, & scientiæ causa, primo & per se: sed vt ex eorum scientia, & cognitione finem suum assequatur, nempe sanitatem. Ergo hæc conuincunt ea, quæ traduntur a medicis non proposito fine medicinæ, aut ab alio, qui medicus non sit, contineri omnino sub philosophia naturali, & scientiam naturalem facere: quippe cum idem sit finis, nempe rerum naturalium cognitio, eadem demonstrandi ratio, eędem dignitates, & passiones. Aut certe absurdum erit relinquere illa alijs, qui non profitentur cognitionem rerum naturalium: aut philosophum naturalem non cognoscere, quæ pertinent ad hominis salutem: quandoquidem Aristotel. in lib. de animalibus non solum hæc: sed etiam morbos, & illorum remedia in multis speciebus animalium prosequitur. At si ita res habet, cur est quod dicit Aristotel. philosophum cessare in principijs sanitatis: aut cur non comprehen C dit medicorum tractationem in philosophia? Porro Aristotel. limites philosophiæ statuit se se accommodans consuetudini. Quoniam enim qui philosophiam sectabantur, & nunc etiam profitentur, de medicorum tractatione solum attingunt, quæ ad sanitatis, morbi, & aliorum quorundam naturam pertinent. Ideo non ultra progressus est. Quoniam uerò omnes ea, quæ traduntur a medicis, discebant non propter se, & ueritatem, qui finis est scientiæ: sed propter opus, vt scilicet mederi possent: ideò medicis suam quandam rerum tractationem reliquit: præsertim quòd uideret illa a medicis optimè explicata, ita vt mutato fine a Philosophis disci possent, & in philosophiam assumi: adeo ut non esset opus philosophis de eisdem rebus pertractare: tametsi multa, quasi uiam indicans, attigerit. Quod uerò altius sumant principium medici, quàm a loco, in quo dicit Aristot. philosophum cessare nempe a tractatione de elementis, ratio est, quòd cum uelint Medici probare quæ sunt suæ tractationis, non minus quàm philosophi sua capiant D ex Philosophia principia: sed illa contrahunt ad propriam tractationem. Philosophus enim probat omnia animalia constare ex quattuor elementis, ex communibus quibusdam argumentis: vt ex mutatione, alteratione, quibus animalia sunt obnoxia. Hippocrates uerò medicus, hominem probat, ex eisdem elementis compositum ex dolore, excretionibus humorum, ex diuersis morbis, & alijs rebus, quæ propriè ad medicinam pertinent. Quo fit vt medicina a philosophia differat fine, materia quæ tractatur, tractationis modo. Nam etsi alia fortè omnia, de quibus tractat medicus communia habet cum philosopho: tamen partem illam, in qua tractat de sanitate conseruanda, & morbis curandis, & præcauendis, & de restauratione conualescentium, sibi propriam habet. Reliqua uerò quæ com E munia sunt diuersis argumentis docet, & diuersa de illis explicat. Finis autem ut diximus in omni tractatione diuersus est a fine philosophi: si quis autem non ut medicus, sed ut philosophus eorum tractationem, quæ a medico docentur, aggrediatur, in nulla re a philosopho discrepabit, nisi fortè ex sanatione, & aliis, quæ a solo medico tractantur in propria sibi materia argumenta sumat. Ex quibus quidem patet Manardum errare, qui putat medicos ex philosophia miscere multa, quia primi medici, & postea alij fuerunt philosophi: non quod illa meliores (ut ait) reddant medicos, quos potius a proprio fine diuertunt: sed solum venustiores & elegantiores. Nam cogitur medicus rationibus physicis agere: quoniam agit in subiecto naturali uiuente, cuius passiones nequit corrigere, nisi intelligat naturæ subiectæ compositionem, effectus, actiones, motus. Quomodo enim sciet concoquere humores, si nesciat quid sit concoctio, & quomodo fiat, & a quibus: quomodo

Medicum incipere ubi desinit philosophia quomodo intelligendum.

Vbi desinat philosophia

Tractationes philosophorũ quomodo distinguendæ.

philosophiæ limites quomodo ponat Arist.

A qua parte philosophiæ medici initiũ sumunt.

Medicinae quid proprium, & cõmune cũ philosophia

philosophia medico omnino necessaria cõtra Manardũ.

vigiliam reprimere, aut excitare: si causas ignoret illius? Igitur in facultatibus, quæ non A capiunt aliquid ex natura quod iuuet ad opus conficiendum; sed ab ipso artifice pendet vniuersum opus, non est opus philosophia, & si quid ex illa affertur, ad ornamentum facit. In medicina uerò confert ad necessitatem: quoniam absque naturæ auxilio, pauca potest præstare medicus in corpore humano, a quo sæpe principium motus & quietis oritur. Erat ergo scribenda medicina rationibus sumptis ex philosophia: nec potest rectè disci nisi a Philosophis.

At uerò quum medicina nunquam possit esse scientia, nisi improprie, ita ut habitus omnes, quibus anima uerum dicit affirmando, aut negando eo nomine comprehendamus, ut Aristot. secundo cap. 2. Metaph. scientiam diuidit in actiuam, factiuam, & speculatiuã, explicandum est sub qua alia facultate, tamquam sub proprio genere contineatur. Constat autem eam comprehendi non posse sub prudentia, uel sapientia, uel intellectu, ut satis B patet ex his, quæ sexto Ethicorum docet Aristot. Quare relinquitur ex ea diuisione habituum, quos eo loco idem recenset, eam artem esse. Atque in ea opinione hactenus ferè omnes, qui bene de hac re sensisse uidentur, fuerunt. Nam (ut diximus) Aristotel. Galenus, & alii boni authores sæpe pronunciant medicinam esse artem: uidenturque ei conuenire proprietates, & definitio artis. Definit enim Aristot. sexto Ethicorum artem esse habitum cum ratione factiuum, circa ea, quæ aliter se habere possunt, & talem habitum ex frequenti operatione parari: cuius generis medicina nostra esse uidetur, nõ Empiricorum medicina, quoniam (ut inquit Aristot. eodem loco) eorum medicina cum uera ratione nequaquam cõsistit. Nam Empirici nullam rationem admittunt. Methodici autem etsi utuntur ratione, non tamen uera. Vnde autem ars hunc habitum faciendi cum ratione sibi comparet, uidẽdum est. Nam Quintilianus, & alii nonnulli artem definiunt esse collectionem quorundã præceptorum ad unum finem tendentium. Vnde artifici nullas probandi rationes relin- C quunt: sed solum certa præcepta: quæ etsi ratione confirmata sunt: tamen ars ipsa hanc cõprobationem non amplius exigit: vt quæ solis præceptis constet. Ita uidemus fieri in artibus mechanicis: ædificator enim præcepta habet, verbi gratia si paries altitudinis uiginti cubitorum esse debet, fundamentum debet esse duorum cubitorum: cuius præcepti, & similium nullam rationem reddit: sed de vnaquaque parte domus, theoremata quædam habet, quibus intelligit idoneam illarum inter se proportionem, & totius constructionem. Sic de aliis artibus censendum est. Perfectæ enim sunt, cum certa præcepta de omni re agenda habent: etsi nullæ probationes adijciantur. Quòd si aliquæ sunt artes, quæ ab authoribus ita sint scriptæ, ut ratione aliqua omnia confirmentur præcepta, ut architectura a Vitruuio: non tamen propterea fit quin aliæ, quæ scriptores non sunt nacti, aut non admodum uersatos in probationibus, perfectæ artes non sint: si modo (ut diximus) sua præcepta habeant, D imo ueriores artes fortè has existimabimus, quàm alias, vt quæ nec dialectica, nec philosophia, uel alia facultate sint contaminatæ, & illis immistæ. Possumus ergo hoc modo dicere artes alias esse, quæ solum ex his constant, quæ propria sunt arti: Alias autem quæ multa ad mista habent ex aliis facultatibus. Primi generis mechanicæ omnes esse apparent, excepta (vt diximus) architectura: secundi generis, & hæc, & medicina nostra, & ueterinaria, quæ etiam apud Græcos, doctos logices, & philosophiæ non ignaros scriptores nacta est. Arist. autem quum dixit artes ipsum propter quid scire, de his ultimo enumeratis intellexisse uidetur. Quintilianus uerò & Eustratius in primum cap. 1. Ethicorum quum præceptorum collectionem artem definiunt, de aliis artibus intellexerunt, omnes tamen habitum habent faciendi cum ratione, etsi alteri dũtaxat rationem factorum reddere possint. Perinde enim ædificator, qui domum seruata singularum partium proportione per sua præcepta construit, cum ratione facit, atque medicus, qui morbis medetur. Hic tamen rationem redde- E re potest suæ medicationis; ille autem minime. Ad hæc uerò si quis respiciat, inueniet profecto medicinam non esse artem. Non enim est habitus faciendi cum ratione. Nam medicina rationalis, quam nos profitemur, non ex frequenti operatione solum, ut alii habitus artificiosi, comparatur: sed potissimum ex libris, & doctoribus, qui uniuersalia explicant, vocamusque, vt vult Auicenna eos medicinæ scientiam tenere, & medicos esse, qui nunquam medicinam factitarunt: si modo medicinæ præcepta & rationes didicerint. Veræ autem artes, quales sunt mechanicæ (ut omnes nouerunt) ex operationibus frequentibus comparantur, ex illisq; habitum sibi faciunt, qui se exercent in particularibus. Eò spectat quod scribit

Medicinã omnes sapiẽtiores posuisse artẽ esse.

Medicina Empiricorum non est ars.

De artis definitione.

Veræ artes.

Artes quae nã propter quid sciunt.

Medicinam non posse esse artem.

A ſcribit Plato in Gorgia Peritiam facere ut uita noſtra per artem incedat: Imperitiã uerò ut per fortunam temerè circumuagetur. Præterea qui habent habitum poſſunt expedite, & cum uoluptate ut inquit Ariſtot. operari in particularibus. Qui uerò medicinam didicit ex libris, dicitur facultatem medicam habere, non tamen poteſt expeditè mederi & operari. Sed eget poſtea experientia in particularibus: tamquam ea cognitio, quam habet medicus, cum uniuerſalia conſiderat, non ſit habitus eius generis, qui facit facultatem aliquam eſſe artem. Eſt autem (ut diximus) hęc ratio cur medicina nequeat ex frequenti operatione comparari: ut uerę artes: quoniam ex natura ſumit ſua principia & maximam ſui partem, ad quorum cognitionem doctrina & naturę explicatio, non operatio facit. Nec opus quidem eſt dicere, quod inexpertus medicus non ſit medicus, cum uniuerſalium cognitio faciat artem, ſcientiam, & omnem aliam facultatem. Non ergo medicina eſt habitus, aut certè non eius generis, cuius ſunt uerę artes. Nec ea quidem fuerit ars, ſi dixerimus artem eſſe collectionem pręceptorum. Verę enim artes certa habent pręcepta, quibus utuntur in operibus ſuis faciendis, ueluti (ut diximus) ędificator habet quędam pręcepta in fundamentis, parietibus, cubiculis, tectis, & aliis partibus domus conſtruendis, & ex illorum collectione conſtat ędificatorum ars. At medicina cum magna ex parte pendeat ex naturę conſideratione, non poteſt colligere omnia pręcepta: quia infinitę conſiderationes ex natura emergũt, & unus poteſt plures inuenire, quàm alius, ſicut apparet ex diuerſitate ſectarum medicorũ, qui omnes dicebant ſe ueram habere medicinam: & tamen non conueniebant inter ſe de numero & ui pręceptorum. Quis uerò etiam in eadem ſecta poteſt aſſerere ſe tenere omnia pręcepta, quę in ſingulis medicinæ partibus excogitari poſſunt. Si enim hoc fieri poſſet, nulla vnquàm eſſet inter medicos diſſenſio, nimirum cum omnium rerum inter illos eadem eſſent & ęquè certa pręcepta. Ergo quæ re uera ſunt artes, cõſtant certo numero pręceptorum, quia principium illarum ſemper eſt in artifice, qui poteſt ſtabilire quid ſit faciẽdum. In medicina uerò nequit hoc fieri: quia principium faciendi ſępe eſt in natura, quę infinitos, & complicatos motus facere poteſt, ita ut ſemper noua pręcepta ſint conſtituenda, ob nouos morbos, nouaſque mutationes, quæ a natura emergunt quos unus uno modo alius alio interpretatur. Alioqui ſi certa eſſent & conſtituta, quodamque numero definita præcepta medicinæ, eſſent pariter philoſophiæ præcepta, & cõſiderationes certo numero concluſæ, quod nemo aſſerere poteſt. Naturę enim arcana nequeunt perfectè explicari. Rectè propterea Plato & Ariſtot. aſſerunt, minimam partem nos tenere eorum, quæ in naturæ penetralibus, & arcanis ſunt recondita. Ergo ut philoſophia, ſic medicina non conſtat præceptis: ſed ratione, quæ poteſt pręcepta conſtruere pro cuiuſque ingenii acumine. Quo fit ut alii aliis ſint pręſtantiores, & philoſophi & medici, quia poteſt unus plura & meliora quàm alius excogitare & inuenire. Igitur artis definitiones medicinę nequaquam competunt, nec omnes artis proprietates. Nam Ariſtol. (vt antea annotauimus) circa generabilia & corruptibilia verſari ſcribit artes. At hoc eodem modo conuenit medicinæ & philoſophię naturali: ſi enim generabilia & corruptibilia intelligamus in particularibus, utique in multis partibus, philoſophia non minus conſiderat corruptibilia & generabilia quàm medicina. Quòd ſi ingenerabilia & incorruptibilia intelligamus ſecundũ ſpeciem, non minus artes, quàm ſcientiæ dicentur uerſari circa ingenerabilia, & incorruptibilia: nimirum quod tam artes, quàm ſcientiæ ſint uniuerſalium. Ex quibus quidẽ (quod antea diximus) conuincimus Ariſtot. dictum, quòd ſcientia ſit de æternis, intelligendum eſſe de indiuiduis: alioqui inter artem & ſcientiam nullum in hoc poneret diſcrimen. Statuit prætetea Ariſtot. artis principium eſſe in artifice, ut ędificandi principium eſt & emergit ab ædificatore. At ſanandi principium ſemper non eſt in medico: ſed ſæpe in eo, qui ſanatur. Nam (ut antea ex Galeno oſtendimus) in curatione morborum, & ſanitatis conſeruatione quædam ſola præſtat natura, quædam ſolus medicus, alia medicus & natura ſimul. Ad hoc etiam pertinet quod ſcribit Ariſtotel. in Ethicis, artes non eſſe de his, quæ ſunt ſecundum naturam. Hęc enim principium motus in ſe habere, artificialia uerò nequaquam. Cum enim medicina uerſetur circa humanum corpus uiuens, quod ſuę ſalutis ſępe principium eſt, nequit profectò eſſe ars, quę circa ea uerſatur, quæ quidem nunquã habent in ſe ipſis motus & formę, quam ab arte acquirunt, initium aliquod. Eſt quidem medicinę finis opus, ut artium multarum. At hoc illam a ſcientia ſeparat: non tamen artẽ eſſe oſtendit. quoniam ex una re, in qua conuenit cum arte, cenſendum non eſt illam inter artes reponendam

Cur medicinae non poſſit ex ſolis operationibus, ut aliae artes, cõparari.

Cur medicinae praecepta non poſſint certo numero cõprehendi.

Sectae medicorum unde re vera ſint ortae.

Diſcordia medicorum unde naſcatur.

Philoſophiã nec medicinam conſtare poſſe præceptis.

Inter philoſophos & medicos cur alij alijs præſtantiores.

quomõ intelligẽ quod ſcia ſit ęternis

Medicinā nō esse partim scientiam, et partim artem.

ponendam esse. Ergo nec scientia, nec ars reuera medicina dici potest. Nec uerò recipienda est illorum opinio, qui illius partem unam uolunt esse artem, aliam uerò partem scientiam. Etenim omnis medicinæ pars eundem habet finem, nempe sanitatem, quæ quidem est opus diuersum à fine scientiæ, qui est ueritas. Addo quod illa pars, quæ scientia dicitur, non magis certa habet principia, certum subiectum, certas pasiones, quàm alia, nec magis agit de incorruptis & æternis una, quàm alia. Et denique par est in utraque ratio. A

An medicina tota sit scientiā, & tota ars. Montaniq; opinio reprobatur.

Montanus uerò & alij, qui totam ipsam medicinam scientiam, & artem esse asserunt, si modo diuersis rationibus consideretur, omnium maxime aberrant. Nam cum aiunt, illam esse scientiam, si comparetur ad habitum scientificum eorum, qui non exercent artem: eam tamen exercere possunt. Artem uerò, si comparetur ad artificium extrinsecus, ut sunt Empirici: qui non ex habitu scientifico, & ratione: sed ex præceptis medentur, falluntur. Nā illud primum non satis explicant quid per artificiū & habitum scientificum intelligant. B An uolunt artificium ipsam operationem medendi: uel potius rudem quandam cognitionem significare. An scientificum habitum intelligunt demonstratiuum habitum, an qualemcumque rationem? Præterea hoc modo omnes aliæ artes consideratæ in habitu suo, sciētiæ dici possent: & philosohi cum particularium naturam scrutantur, ut ex illis uniuersalia colligant, tunc artifices essent. Non enim ex relationibus huiusmodi, uel quod otiosus, & iners quis iaceat suo habitu tumidus, aut laboriose perpetuo in ea facultate, quam nouit, sese exerceat, fit artifex, aut scientificus: sed cum ea habet, & in illis uersatur, quibus artes, & scientiæ à maioribus nostris constare dicuntur. Nam scientiā, & artem nō facit hæc relatio, cum eadem sit cognitio eius, qui aliqua intelligit, & non operatur, quæ est cum eandem ad opus ducit, nec magis hoc, quàm illo modo dignitates habet, aut subiectum, uel pasiones, uel cætera ad scientiam requisita. Omitto quod utroque modo semper habet finem diuersum a scientia, si consideratur ut medicus. Nam qui medicum dicit, dicit eum, C qui non sciendi, sed medendi causa habet uel habitum medendi, uel medetur: uel aliud facit, quod ad medicum pertinet. Illud quoque falsum est medicinam tunc esse artem, quum operatur. Non enim ars, quæ est uniuersalium, uenit ad operationem, quæ est particularium, sed ipse artifex arte instructus. Ergo ars semper manet in habitu, & Montani distinctio uana est.

Artē semper manere in habitum Drusianus confutatur

Monachi autem opinio, qua dicit medicinam esse scientiam, ipsam uerò medicatiuam (ut uocat) artem, prorsus est inepta, ut quæ uocabulis inusitatis utatur, & res distinguat, quæ seiungendæ non sunt. Vna enim est facultas, quæ unum sibi finem proponit, instruitq; artificem ad agendum, medicinaq; semper uocatur.

Aphrodiseus refellitur.

Nec minus quidem refellenda est Aphrodisei opinio, qui dicit medicinam esse scientiam, si in se consideretur: artem uerò materiæ ratione. Eam enim refellunt eadem argumenta: quod non magis cum in se consideratur, quàm cum ad agendum uenit, aut in subiecto ponitur, habeat suas dignitates, pasiones, subiecta, & finem, qualem scientiæ requirunt. Constat ergo medicinam non esse propriè scientiam, cum finem habeat artis, & sæpè principium in artifice, nec habeat principia, pasiones, & subiectum, nec sit de æternis, ut sunt ueræ scientiæ. Nec eandem posse re uera esse artem: quippe cum principium actionis non sit semper in artifice, nec sit habitus cum ratione factiuus, acquisitus ex operationibus, nec collectionem certorum preceptorum habeat, & non minus tractet de æternis, quàm philosophia naturalis, sitque de his, quæ sunt secundum naturam. D

Quid ergo erit medicina? non aliud re uera (meo quidem iudicio) esse potest, quàm facultas composita ex arte, & scientia: quæ quidem nomen non habet simplex apud alios, aut Aristotelem, qui non considerauit has difficultates in medicina cum distinguit habitus in scientiam, artem, prudentiam, intellectum & cætera, & medicinam inter artes ponit. Nam hæc sola fortè inter facultates exceptionem patitur: quandoquidem aliæ ex natura, uel E ex artifice principium sumunt solum: Hæc uerò nunc à natura, nunc ab artifice, & alia quædam ut ostendimus communia habet cum scientijs, alia cum artibus. Sed quum nomen non sit impositum mistæ huic facultati, nos nunc artem, docendi causa uocabimus, & non scientiam, quandoquidem plura sumit ab arte, quàm a scientia, ut quilibet ex prædictis intelligere potest.

Medicinā esse partim artem, &

Sed iam uideamus in quo genere artium reponi debeat. Facultates siue (ut uocat Galenus) artes, aut Aristot. scientiæ lato modo sumptæ, quædam contemplatiuæ, aliæ actiuę, aliæ factiuæ. Porrò contemplatiuæ uocantur, quæ in contemplatione uersantur, finemq; habent

A habent ipsam contemplationem. Actiuæ quæ actionem, factiuæ quæ opus: contemplatiuæ quædam contemplantur formas extra materiam, aliæ in materia. Contemplatiuæ extra materiam, quædam contemplantur formas reuera & suapte natura extra materiam, ut metaphysica, Theologia, aliæ extra materiam solum per abstractionem, ut mathematica. Contemplatiuæ in materia, physica: Actiuæ quædam in actione, quæ pertinet ad mores, ut philosophia moralis, & religio: aliæ in actione publica cum tota ciuitate, quæ politica: aliæ in actione domestica, ut œconomica, aliæ in sibi propria, aut cum alijs, quæ in eadem actione simul se exercet communi, ut saltatoria, musica, comœdia, tragœdia. An logica, grammatica, & rethorica, inter contemplatiuas eo, quod contemplentur quæ ad orationem & sermonem pertinent, an inter actiuas quòd agant & ratiocinentur, an potius peritiæ quædam sint, quàm scientiæ uel artes, alijs considerandum relinquo. Factiuæ quędam faciunt opus, B aliæ uerò circa opus factum aliquid moliuntur. Quę faciunt opus, quædam faciunt opus, quod antea non erat factum, ueluti sunt qui nouam domum construunt: aliæ uerò ante factum opus, sed amissum rursus construunt, & hoc dicitur facere, & renouare. Restituit enim quod antea factum erat. Quòd etsi una & eadem est ars, quæ non factum antea opus efficit, & iam factum, & postea amissum, restituit, quoniam tamen hæc diuisio ad intelligendum Galenum confert, inter se distinguantur istæ artes. Ceterum quæ non faciunt opus, quædam illud acquirunt, ut piscatoria, & uenatoria, aliæ custodiunt, ut Militia, quæ artes factas tuetur, & custodit. Quæ reuera facultates inter artes ponendæ sunt: & non solum in diligentia quadam ut uult Galenus quod ostendit illarum difficultas. Non enim sola sufficit diligentia in arcibus, & castris tuendis: sed necessaria est maior quædam scientia, C & uirtus: unde & scientia militaris dicitur, quæ his rebus præest. Huius generis facultatis quæ in custodia & diligentia rerum uersatur, poni debēt Hebræi, qui uestes, & libros scholarium custodiunt. Aliæ uerò sunt quæ opus resarciunt, cuiusmodi est quæ pannos laceros, & calceos reficit. Alię præterea sunt, quæ utrumque præstant, nempe opus de nouo faciūt aut factum & amissum rursus construunt, & simul corrigunt, ut ædificatoria. Hæc sanè diuisio facultatum perfecta esse uidetur, & melior illis, quæ apud Galenum reperiuntur. Ille enim in libro de constitutione artis diuidit artes in contemplatiuas, ut arithmeticam, & actiuas, ut est saltatoria: in factiuas ut est medicina, in acquisitiuas ut est uenatoria, piscatoria. Nam acquisitiua facultas sub factiua comprehenditur, cum sibi finem proponat opus. Propterea Arist. rectè 2. cap. 6. metaph. ut nos scientias diuidit primum in contemplatiuas, actiuas, & factiuas, nulla facta acquisitiuæ mentione. Malè præterea Galenus factiuas uocare solet, quæ opus faciunt, Rectius enim Aristoteles trigesimo quinto cap. magnorum moralium illas diffinit esse, quæ post facturam opus ostendere possunt, siue illud ipsæ fecerint, siue iam factum acquisiuerint, aut circa illud aliud molitæ fuerint. Perpe-D ram quoque nonnulli Aristot. interpretantur, qui sub actiuis facultatibus eas solum comprehendere uolunt, quas nos uirtutes morales uocamus: sic enim istorum opinione saltatoria, & pulsatoria ars, cum non sit actiua, factiua esset. Quod quidem Aristot. repugnat, qui actiuas omnes illas esse uult, quarum præter actionem nullus est alius finis: meminitq; pulsatorię artis inter actiuas facultates. Factiuas præterea artes Galenus in lib. de constitutione artis diuidit in illas, quæ noua opera efficiunt, uel confecta resarciunt, & restaurant, cum uitiata sunt, uel utrumque pręstant. Nos uerò plures facultates sub factiuis sumus complexi. Verum Aristoteles, qui inter peritias facultates quasdam reponit, melius fortè dixisset inter facultates, quasdam esse scientias, alias artes, alias peritias. Sic enim fortè daretur locus logicæ, rhetoricæ, grammaticę, de quibus magna controuersia est, cum inter artes & scientias ex illius opinione illæ non recipiantur.

Contemplatiuarum facultatum differentia

Actiuarū differentia.

Factiuarū differentia.

Logica, rhetorica, grāmatica in quo genere facultatum reponi possint.

E Cæterum omnes ferè medicinam ponunt inter eas, quæ solum opus resarciunt, & dicūt hanc esse Galeni passim sententiam: quod quidem falsum uidetur. Nam ille aliquando eā ponit inter eas, quæ opus faciunt antea factum: sed amissum, & illud simul restaurant. Etenim cap. tertio de constitutione artis scribit medicinam facere sanitatem. Ergo opus facit. Ait & eodem loco eandem restituere, quod iam fuit, nempe sanitatem amissam. At restituere quod non est, opus est condere: nimirum cum illud corrigamus, quod est: sed uitiatum aliqua ex parte. Est & locus alius in lib. de optima secta cap. quinto, vbi scribit artes quasdam facere, conseruare, & corrigere opus. In quo quidem genere ponit ædificatoriā, & medicinam. Præterea id patere potest ex duabus medicinæ partibus. Vna enim medici-

An medicina sit solum resarcitoria & opus non faciat nouum.

næ pars ſanitatem reſtituit, cum morbos curat, tunc enim non reficit: quippe cum reficiatur id, quod eſt, vt antea diximus, fiat autem id, quod non eſt. Igitur cum ſanitas non ſit pręſente morbo: ſed poſtea ueniat ex opera medici: neceſſarium utiq; eſt ut illa fiat. Alia autem pars medicinæ ſanitatem præſentem conſeruat, auferendo quę poſſunt obeſſe, & reponendo aliquid: quod eſt corrigere, & reficere, vt ars quę ueſtes laceras reficit. Tamquã medicina ex duabus partibus conſtet, ex ea inquàm, quę nouum opus facit, & alia quę factum reficit. Verum non deſunt ex eodem authore alii loci, ex quibus probare licet medicinam ſolum corrigere: nec eam opus aliquod facere. Nam in Thraſybulo.ca.8.& 10. probat medicinam tam in parte, quę ſanitatem conſeruat pręſentem, quàm in ea, quę amiſſam recuperat, ſemper corrigere: Idque oſtendit ex arte, quę reficit ueſtes, & ex eo, qui implet dolia. Nam ei, qui fila multa & fruſtula ablata a ueſte reſtituit, aut dolium ferè uacuum replet, cõparat medicum, qui morbos curat, ſanitatemque recuperat. Ei verò, qui non patitur veſtem multum lacerari, & dolium inaniri: ſed adeſt, & orientes corruptiones ex minimis filis in ueſte, aut paruam quamcunque conſumptionem dolii ſtatim corrigit, emendatque, comparat partem medicinę, quę ſanitatem tuetur. Vnde colligit medicinam unam vnum ſolum facere, & uno modo, nempe reſtaurare, & emendare quod deficit, ita ut in quanto, non in quali emendationis differentia conſiſtat. Quę quidem opinio uerior cenſenda eſt, falſum enim eſt medicinam ſanitatem facere, quoniam nullus artifex facit finem ſuę facultatis: ſed finis ſequitur ad ea, quę artifex facit: diciturque aliquis aſſequi finem, ſed eum non facere, ut Imperator non facit uictoriam, ſed pugnat: ad pugnam autem uictoria ſequitur. Ita philoſophus non facit ueritatem: ſed ſcit: ad ſcientiam uerò ſequitur ueritas. Sic medicus calefacit, refrigerat, aut aliarum rerum exceſſus emendat: ad quod ſequitur ſanitas. Ita cum errat in ſanitate conſeruanda, non facit morbum: ſed uel calefacit, aut uacuat, aut replet, ad quod ſequitur, cum illa excedunt, morbus: licet idem alia ratione probare, quod inquã medicus ſiue ſeruet ſanitatem, ſiue morbos curet, ſanitatem non faciat. Nihil enim aliud vnquam præſtare poteſt, quàm operari, at ſanitas eſt res diuerſa ab ipſa operatione, ut Galenus. cap.27. in Thraſyb. ſcribit, Addo quod finis tunc uenit & apparet, cum artifex nihil amplius facit. Ergo finem non facit artifex: ſed ad illius actionem ſequitur. Quinetiam Galenus cap.15.& 16. eiuſdem operis probat actionem, & bonum habitum non eſſe finem ſanitatis: quoniam illa ſponte tãquam umbra corpus ſanitatẽ ſequuntur. Sic igitur quod ſequitur ſponte operationem ipſius medici, ſanitas inquam, a medico non fit, quia illud dicitur propriè, & per ſe fieri, quod primò fit: non autẽ id, quod ad illud ſequitur. Illa enim, vt inquit Ariſtot. in Metaphyſicis, quæ per accidens fiunt, ſunt infinita. Ergo medicina tota corrigit, & reſarcit uitia corporis, ad quę ſequitur ſanitatis pręſentis conſeruatio, aut amiſſę recuperatio, & reliqua omnia, quæ ſanitatem ſequuntur. Verum ſi quis rem, ut oportet, non intelligat: nulla utique uidebitur medicinæ pars conſeruare. Nam ſi medicina ſemper corrigit, & emendat, quomodo dicetur ſanitatem conſeruare? Nam conſeruare eſt nihil auferre, aut minuere: qui autem corrigit, aut reſarcit, aliquid addit, uel adimit: vnde dicta quoq; eſt medicina ab Hippocrate adiectio & ablatio. Re uera ita res habet, ꝙ omnis correctio fiat cũ mutatione, tamen quia correctiones quædã paruæ ſunt, adeo vt ſenſum fugiant, an fiat aliqua mutatio, an ſemper maneat corpus in eodẽ ſtatu diſcerni non poteſt. Ideò correctionẽ quæ fit in ſanis, conſeruationem, & non mutationẽ dicimus, ut rectè Gal. ſcribit in Thraſyb. cap. 20. & re uera non cuſtodit, ſicut alię facultates, quę ſine mutatione conſeruant. Patet ergo in quo genere facultatum medicina ſit ponenda, ſumpta differentia ab actione. Nam ut partem ſui capit ab arte, factiua eſt, non practica, ideſt actiua. Vt autem partem capit a philoſophia & ſcientia, contemplatiua, & ex his, quæ formas contemplantur in materia. At cum aliæ ſint differentię: quaſdam enim artes dicimus eſſe honeſtas, alias ſordidas, alias dignas, alias indignas, quaſdam utiles, alias inutiles, quaſdam liberales, alias mechanicas, quęrendum in quo genere ex pręd ictis medicina ponenda ſit.

Medicũ vnũ ſemper facere, & nullum artificem facere ſuum finem.

Aliquid fieri quid propriè dicatur.

Quomodo medicinae pars aliqua cõſeruatrix dicit poßit.

De dignitate facultatis medicae

Non deſunt profecto qui eam calumnientur eſſe ſordidam, argumento, quòd dicatur eſſe ars reſarcitoria, & à Galeno in lib. de conſtitutione artis comparetur ei, quæ calceos laceros reparat ac quòd ars mechanica ab Auerroe in primo Colliget cap.1. dicatur eſſe, quod & illius opera oſtendunt. Nam Medicum uidemus lotia, & alui, aliorumque omnium partium excrementa inſpicere: putridas partes manibus pertractare, naribus trahere ex rebus ſordidiſsimis odorem: propterea Ariſtophanes medicos σκατοφάγους, uocat. Verum ſi quis ultra

A ultra uulgarium opinionem prospiciat, uidebit aliter sentiendum esse. Si enim reges, & Dij, qui honestati maximè inter omnes student, illius studiosi fuerunt: oportet profectò eam honestam esse: Medicina etsi resarcit tamen digna est, & honesta, quia præstantius est hominem resarcire, quàm aliud nouum opus facere. Iubet Deus optimus maximus medicos esse uenerandos, & leges maxima præmia, & honores medicis constituerunt, tamquam dignißimæ & honestißimæ facultati. Quod si ratione subiecti ut Aristoteles lib. primo de anima scribit, artes, & scientiæ dignitatem suam assumunt, profectò nulla est, quæ medicinæ præferri poßit. Mechanicam artem (ut postea ostendemus) medicinam multi falso existimant esse. Nec curandum quidem est, quid Aristophanes, aut alij poëte, qui ad maledicendum sunt nati & facti, nobis obijciant. Primum quod contendere quis poßit, necessariam non esse hanc excrementorum inspectionem: quandoquidem ex alijs signis B peccantes humores dignoscere possumus. deinde quod Medicus tamquam Architectonicus constituere potest suos ministros, qui referant ipsis, quę uiderunt. At si etiam donemus ad medicum pertinere huiusmodi curam: non tamen fit propterea, et ars honesta non sit. Si enim finis consequendi gratia id fit, oportet profectò illud honestum esse. A fine enim media talem prærogatiuam capiunt, qualis ipse finis est. Negemus ergo hac ratione philosophiam honestam esse facultatem quod nonnunquam graueolentia scrutetur, ut cum sulphuris uenas, bituminis, & aliarum huiusmodi rerum naturam inquirit & ortum. Negabimus pariter iurisperitos, qui sua profeßione maximè tument, honestam facultatem profiteri, quòd in diuisionibus ædium cogantur introspicere latrinas & cloacas: ut iudicare poßint an illæ propriæ unius ædis sint, an communes alijs uicinis. Ego tanto ho C nestiorem puto esse eam facultatem, quanto magis ab huiusmodi hominibus, qui omnia calumniantur, uituperatur:

Vtilitatem medicinæ partim ex illius dignitate, partim ex alijs agnoscere possumus. Nam si medicina humanum corpus restaurat, elementa, & humores temperat, quorum uitia in animum deriuant, tot ac tantarum rerum cognitionem docet, nequit non esse utilißima. Quòd si ex artificis utilitate artis utilitatem metiri uelimus, constat & eam utilißimam esse. Nam ut Plinius scribit 29. lib. nullis unquam maiora stipendia data fuerunt, quàm medicis: Priuatusque quæstus uberrimus olim medicis fuit. Nam ut idem author refert, Stertinus Romanus medicus sexcena sestertia annis singulis se lucrari numeratis domibus, à quibus quæstum huiusmodi accipiebat, ostendebat. Crinas item Maßiliensis (ut ille inquit) centies sestertia reliquit, muris patriæ: mœnibus quoque alijs, penè non minori summa extructis. Galenus etiam in lib. de præsagitione, à Boetho quingentos aureos, quòd illius uxorem curasset se accepisse refert. Sunt & alia plura exempla, quum etiam paulo ante nostra tempora, Petrus Apponensis quinquaginta coronatos D pro mercede unius diei exposceret. Quòd si nostro seculo hominum auaritia medicis diminuta merces est: tanta tamen adhuc est, ut omnibus abundè suppetat. Ac inter alias artes id optimum habet medicina, quòd ubiq; gentium in omni tempore suos alat artifices: quum nulla alia sit profeßio, quæ locorum, & temporum diuersitate utilis esse desinat.

De utilitate Medicinae.

Ex superius dictis: tum ex alijs argumentis cōstare uidetur medicinā inter artes Mechanicas ponendam esse. Si enim resarcit opus factum, Mechanica erit. Idem Auer. cap. 1. pri. lib. colliget, nec non 31. 7. Colliget & primo de anima testatur. Quibus aliqui respōdent de chirurgia id dictum esse, sed male. Si enim chirurgia Mechanica: hæc autē medicinę pars est (siquidem sub curatoria continetur) omniumq; antiquißima a dijs ipsis celebrata, oportet & medicinam ipsam Mechanicam esse. Ac profectò nō facilè est in hac re statuere quid sit uerum, nimirum quod nondum stabilitum sit quid per artem Mechanicam intelligere o- E porteat. Quidam enim statuunt illam esse huius generis, quæ aliquid facit, alii uerò eam definiunt, cuius actio sit perfectio non artificis: sed alterius. Alii uolunt eam esse, quæ corporis instrumento utitur. Alii quæ ob neceßitatem aliis seruire cogitur. Plato in primo de legibus appellat illam artem mechanicam, illiberalem & disciplinę appellatione indignam, quæ ad colligendam pecuniam, uel ad corporis robur augendum, uel ad peritiam quandā absque mente, & iustitia conquirendam, tendit. Galenus in lib. suasorio ad bonas artes duo prima artium genera facit. Quasdam enim dicit esse nobiles, quæ in munere animi sunt positæ, quas liberales uocat. Alias verò ignobiles, quę labore corporis tractantur, quas Mechanicas appellat. Primi generis ponit esse medicinam. Sed quomodo illius erit generis, si Chirurgiam

An mechanica sit uel liberalis Ars.

De arte mechanica dissensio.

Chirurgiam exercet, ut exercere debet, tamquam antiquisſimam, & præſtantiſsimam huius facultatis partem, & pharmaciam. Hæ enim & animi, & corporis labore exercentur. Solet Galenus aliquando difficultatem hanc hoc modo effugere: quòd ſcilicet medicina Architectonica ſit, quæ aliis imperat, qui manibus operantur, & miniſtros habet, per quos opera ſua exequitur. Illam enim ſolùm artificem inſtruere, qui aliis imperare ualeat, & docere quid ſit faciendum. Quod quidem noſtro hoc tempore apparet. Quoſdam enim uidemus, qui medicamenta omnium generum ad omnes uſus præparant, ſeruant, & ægrotis iuſſu medicorum miniſtrant. Alios qui chirurgiam manibus exercent, inſtrumentaque ad id apta parata habent, qualia Medicus neceſſaria, & commoda iudicauit. Alios rurſus, qui alimenta ægrotis conficiunt. Alios denique qui adſtant ipſis, & notant omnia, & referunt medicis, quæ ab ægrotis fiunt. Ipſi autem Medici nihil huiuſmodi agũt. ſed aliis præſunt rationem & artem tenentes, qua omnes regere & inſtruere poſsint. Verum hoc Medicis, qui ante Galenum, & eodem tempore uixerunt, conuenire nequit. Illi enim, & artem tenebant, & factitabant in omni opere ægrotis neceſſario, ad omnes morbos perſanandos. Nam quoſdam victu, alios medicamentis, alios manu propria pollicetur eorum medicina ſanare. Fuerunt tamen eo tempore alicubi diſtincta hæc opera: quandoquidem Galenus ipſe refert in methodo medendi ſe in Græcia Chirurgiam adminiſtrare ſolitum. Romæ verò eius adminiſtrationem reliquiſſe illis, qui huic officio peculiariter ſe dabant. Vel ergo a Medicina Chirurgia & pharmacia ſeparãdę ſunt, vt nunc fit, & ex tribus illius partibus duę relinquendæ aliis: aut certe ipſa Medicina Mechanica eſt. Sed quid eſt quæſo, quod nos cogat a nomine artis Mechanicæ tantopere abhorrere? Si enim eo nomine aliquid ſordidum & uile intelligere velimus, neceſſe eſt ut plurimas facultates, quas nobiliſsimas cenſemus, inter uiliſsimas reponamus. Nã miles & Imperator etiam ipſe dum pugnat pro patria, imperio, & uictoria, aliquid facit, & alterius, propriumq; etiã commodũ quærit, utiturq; corporis inſtrumẽto. Nec artificis aut artis opprobrium eſt, ſi ob tenuitatem rei familiaris aliis inſeruire cogatur. Hoc .n. fortunæ iniuria eſt, non uitium aliquod facultatem ſuam exercentis. Fateamur ergo, ſi placet, illam eſſe Mechanicam: ſi mechanicæ facultatis definitiones ſunt, quas antea adduximus: & nihilominus tueamur eſſe nobiliſsimã, liberoq; homine dignã. Nimirũ quam Dij ipſi, Reges, & alii præſtãtiſsimi quiq; homines exercere in magno honore ſibi eſſe putarũt, antequã otioſi philoſophi, vt maiorẽ (ſi Dijs placet) dignitatẽ ſibi fingerent, eas cenſerent eſſe nobiliſsimas & omnium præſtantiſsimas facultates, quæ in ſola contemplatione uerſarentur, & cõtemplantis duntaxat ingenium acuerẽt & perficerent. Alias autem mechanicas, & indignas artes, quæ otium fugientes, non ſolum animi uirtute: ſed etiam partium corporis adminiculo vniuerſis hominibus auxilio, & ornamento eſſe ſtudent. An fortè rectius illas mechanicas uocabimus, quæ potiſsimum corporis adminiculo exercentur, Animi uerò ſtudium non magnoperè requirunt, quibus fæx hominum incumbit. Liberales uerò, quæ primo & per ſe ingenio opus habent: corporis autem auxilio non niſi per accidens: ut animi egregia ſtudia & nobiles cogitationes, cum opus eſt, probantur: Hoc modo medicina, ut Imperatoria, nobilis eſt. Multos torſit quæſtio an medicina ſit coniecturalis: & id etiam eſt, quod Medicis obijci ſolet, illorum facultatem non eſſe certam: ſed coniecturalem. A qua quidem quæſtione cum medici multi ſeſe explicare nituntur, maioribus labyrinthis inuoluuntur: non alia quidem, ut puto, ratione, quàm quod ex Galeno, qui in hac re uarius, & perplexus eſt, huiuſmodi cõtrouerſiam terminare uoluerint. Ille enim fatetur nunc illam eſſe certam: nunc uerò coniectularem. Idque nunc ob unam, nunc ob aliam cauſam. Porrò quoniam à coniectura coniecturalis ars dicitur, uidendum eſt quid coniectura ſit. Diffinit autem ille in libr. de locis affectis, coniecturam mediã quandam eſſe cognitionem inter perfectam ignorantiam, & exactam notitiam. Scribit autẽ in lib. nono de placitis medicinam melius poſſe probare, quæ ſunt ſuæ facultatis, quã Philoſophiam, nimirum quod a ſenſibus, & ratione argumenta ducere poſsit. Philoſophus uerò de illis agat ſæpe, quę à ſenſibus ſunt remota, adeo ut ex illis nulla probatio ſumi ualeat. Deinde ſi medicina eſt ars, aut ex ſcientia, & arte conſtat, ut nos uolumus, eſt uniuerſaliũ. At uniuerſalium cognitio eſt æterna, firma & certa, ut Galenus in principio lib. de optima ſecta teſtatur, omnia inquam præcepta eſſe æquè uera & certa. Cæterum coniecturalem eandem eſſe teſtatur Galenus cap. 12. lib. de curandi ratione per ſanguinis miſsionem, nec non in opere de medicamentis ſecundum locos lib. 1. Iam uerò coniecturalem eam uult eſſe

Medicos noſtri temporis eſſe tamquam Architectonicos medicos Galeni tempore noſtris uiliores fuiſſe.

Medici ubi a Chirurgis eſſet diſtincti tempore Galeni.

Ars mechanica & liberalis quid re uera.

An medicina ſit coniecturalis.

Quid coniectura.

A in lib. de venæ sectione ob quantitaté remedij, scribit. n. eo loco ad hunc modũ: nihil æque artem medicã coniecturalem efficit, ut cuiusq; remedij quantitas: in lib. uerò pri. ad Glauconẽ non solum quantitatem remediorũ: sed etiam occasionẽ agendi coniecturalem esse scribit. At uerò in lib. 1. de medicamentis secundũ locos habet curatiuã partem certã esse: affectuum uerò cognitionẽ coniecturalem: curatiua autẽ pars quantitate, occasione, qualitate remediorum, & utendi modo, ut ille tradit ad Glauconẽ, constat. Quare si curatoria pars certa est, pariter quantitatem, & occasionẽ remediorum certã esse oportet: imo in alio loco scribit se superare posse Aesculapium, & Apollinem medendo: si modo affectuũ quantitatem exacte dignosceret. Est alius locus in lib. de optima secta cap. 4. ubi coniecturalẽ dicit esse artem, non ex præceptis, quæ, ut inquit, certa sunt: sed ex medentiũ opera. Quoniam B enim inquit incertũ habet finem & euentum: ideo coniecturalis est. Vult ergo uno loco medicinã esse coniecturalẽ ob cognitionem affectuũ, alio ob quantitatem remediorũ, alio ob finem & incertum euentũ, & non ob præcepta, alio quantitatẽ certam esse: & deniq; dum probare uult medicinã esse coniecturalem, coniecturã & incertitudinẽ in nobis parit. Quapropter diligentius hæc sunt explicanda. In qua quidem re illud primũ considerandum esse iudico, quomodo intelligat cognitionem affectuũ coniecturalem reddere medicinã. Nam si medicina certa habet præcepta omnia, nõ minus erit certa illius pars, quæ in cognitione affectuũ uersatur, quàm aliæ partes. Quòd si in ea cognitione artifex dubitat, coniecturaq; utitur, hoc nihil ad ipsam facultatẽ. Vitium. n. hoc est artificis operantis, non artis, quæ ad opus non descendit: deinde illud puto esse falsum medicinã habere de omni re certa præcepta. Nihil enim certũ (ut ipse etiam testatur) percipere potest in cognitione, & distinctione C colici doloris, & nephiritidis: nec in curatione morborũ in tota substãtia: nec in signis, quę docent crisin fore per alui excretionẽ: aut morborũ transmutationem, & in multis salutẽ & mortem. Quod Hipp. in eo Aphoris. significauit, ubi scribit acutorum morborum non omnino esse certas prędictiones salutis, aut mortis. Nec uerò ob quantitatem remediorũ potest illa coniecturalis esse. Nam pręter supradicta argumenta, hoc idem probare potest: certi enim sunt gradus remediorũ, & cognita quantitate affectuũ, concludimus certa scientia tãtum debere esse remedium, quantũ est id, quod exuperat. At nec ob finem medicina coniecturalis esse potest. Si. n. certa essent quæ in finem referuntur, esset utiq; & ipse finis certus. Quòd si ipse finis incertus est, nõ sua ratione id fit: sed quod illa, ex quibus finẽ assequimur incerta sint. Adde quod medicinę finis uniuersalis est, ut sanitas: non autẽ hæc sanitas: quippe cũ ipsa medicina uersetur circa vniuersalia. Finis uerò uniuersalis, ut alia uniuersalia, est D æternus, aliterq; se habere nequit. Quare certus ille & certus artis euẽtus: cum ergo nõ artis finis: sed artificis in usum veniat, nõ debemus artẽ coniecturalẽ existimare, quòd finem non consequatur suum. Gal. præterea uerã huius rei reddit rationẽ in lib. de optima secta, ubi cõiecturalẽ dici scribit ab actione, & medicorũ opera. Hi. n. incertũ euentũ habentes, coniecturalem (inquit) artẽ reddunt. Ex quo constat medicinã non ex his, quę propriè ad se pertinẽt: Sed per accidẽs artificũ & medentiũ. s. uitio uel potius officio coniecturalẽ dici. Illius enim uitia uel officia quæ in particularibus uersantur in artem redũdare uult Gal. quod absurdũ est: Ego uerò aliter sentiendũ esse puto. Artem. n. ipsam ob sui rationẽ in quibusdã coniecturalẽ esse, ut in signis, & alijs quibusdã, de quibus antea egimus. Quòd si in alijs ipsa certa est, in artifice tamen pariat coniecturã, & non in omni quidẽ re sed solũ aut maximè in quãtitate & tẽporibus morborũ, ex quibus fit ut quãtitas, & occasio remediorũ dicantur cõiecturalia, nõ quod ipsa suapte natura sint talia: sed quoniã pẽdent ex quãtitate affectuũ, & pręsentia postulantiũ, & absentia impedientiũ. Cognoscere autẽ quantitatẽ affectus, & alia præsentia, & absentia, nemo exacte potest. Ideo nõ potest certã quantitatẽ in remedijs cõstituere. Nõ ergo quãtitas remediorũ incerta est, & coniecturalis: sed quãtitas affectuũ, sine qua nõ potest illa E inueniri. Et propterea rectè dicebat Gal. curationẽ, & quantitatem remediorũ esse scientificã, si sciretur quantitas affectuũ. Recte uerò illud dicebatur certũ esse artis euentũ, sed non artificis qui in singularibus agit, in quibus decipitur, cũ non possit cognoscere quantitatẽ affectuũ, & naturæ roboris. Vnde sanitas aliquando ubi mortẽ ille expectat, & contrariũ sequitur. Patet ergo in quibus medicina cõiecturalis sit, & quibus quaq; ratione in alijs cõiecturã pariat. Subalternatas vocamus illas facultates, quę cũ partes nõ sint alterius ab ea tamẽ suas probationes, & principia sumunt. Ad quam quidem rationem si quis spectet, inueniet profecto medicinam non esse subalternatam Philosophiæ: quippe cum Philosophiæ

Medicinã non habere de omni re certa praecepta. Coniecturalem non esse medicinã ob quantitatem remediorum. Nec ob finẽ artis.

quomodo Coniecturales ars medicina 2) cur

Subalternae facultates

e fit

sit pars remoto fine, & in omni sua parte egeat principijs, & rationibus sumptis ex Philosophia: quia in omni parte res naturales considerat. Quòd si medicinam à Philosophia separemus ex proprio fine, tunc subalternata est, nec forte proprie, cum eadem sit tractatio, eadẽ principia, & breuiter differant potisimũ quòd uniuersalior una, alia contractior sit facultas. Diuidit autem primo politicorũ disciplinas Arist. in cap. 5. ad hunc modũ, ut una sit pars alterius, aut alteri ministret. certe medicina non ministra: sed pars potius fuerit ipsius Philosophiæ, vt diximus agit de rebus naturalibus, cõstat ergo qualis facultas sit medicina. A

De subiecto medicinae.

Cum abundè ostenderimus quid medicina sit, & cuius generis facultas: merito occurrit consideratio de eo, circa quod uersatur, idest de illius subiecto. Quæ usque ad hæc nostra tempora maximas habuit difficultates: cum duo ferè non reperiantur, qui idem de hac re sentiant. Quidam enim negant medicinam aliquod habere subiectum: nec etiam alias artes. Alij istud quidem concedunt: sed in eo assignando discrepant: nam quidam corpus humanum, alij quod sanari ægrotareq; potest, alij corpus humanum quatenus sanari ęgrotareq; est aptum, alij sanitatem, alij sanum, alij sanitatẽ & corpus sanabile, alij multa, alij omnia quæ in medicina tractantur. Inter quos placet in primis Montani opinionem excutere. B

Mõtani opinio de subiecto Medicinae.

Scribit autem ille subiectum id esse, quod alteri subijcitur (ut quidem ipsum nomen ostendit). Ac cum quattuor sint in quibus reperitur aliquid esse, quod alteri subijcitur: hinc quattuor subiecti significationes elici. Sumi enim uno modo subiectum, pro subiecto prædicationis: quomodo Aristoteles in postprædicamentis scribit, quædam dici de subiecto: alia esse in subiecto. Alio modo sumitur subiectum pro subiecto denominationis, quod & demonstrationis dicitur. Tertio modo est subiectum naturæ, siue inhærentiæ, & passionis. Quarto dicitur pro eo, circa quod uersatur scientia: ut anima dicitur esse subiectum librorum de anima: quod ęquiuoce inquit subiectum dicitur. Propriè uerò obiectũ uocari debet. Dicitur & subiectum considerationis. De hoc non loquitur Arist. sed Themistius. Potest etiam uocari propositum, siue intentio, uel scopus, ratione cuius mouetur artifex ad agendum. Est etiam finis, & hoc est uerum subiectum in omni arte. Ac in Philosophia subiectum est corpus mobile: in medicina uerò corpus humanum sanabile. Ad illud enim omnia in medicina referuntur. Et quia omnia considerat medicus propter sanitatem: ideo subiectum medicinæ est sanitas, quia non potest stare sine subiecto. Hæc Montanus in Commentarijs suis in artem medicinalem: In quibus multis modis errat. Primum quod malè distinguat subiectum circa quod uersantur scientiæ, à subiecto, de quo probatur passiones, siue subiecto demonstrationis, ut patet in Arithmetica, & Geometria. Versatur enim illa circa numerum. Hæc uerò circa magnitudinem, & de illis probantur omnes passiones, quæ sunt in illis scientijs. Secundo errat cum subiectum, quod in sciẽtijs, aut artibus consideratur, impropriè ait uocari subiectum: sed obiectum. Nam Aris. cap. 2. primi Rhetoricorum ad Alexandrum, medicinæ subiectum dicit esse corpus humanum sanabile, & animam subiectum in libr. de Anima docet esse. Quare propriè & ab Arist. subiectum dicitur. Præterea falsum est subiectum esse obiectum, siue scopum, aut finem. Nam finis & scopus medicinæ est sanitas, adeo ut finis, scopus, propositum, intentio idem: subiectum autẽ est corpus humanum: sic in lib. de anima ipsa anima est subiectum: finis uerò, & scopus Aris. in illis libris est ueritas, & cognitio de anima. At hæc plurimum differunt. Ac ille sibi manifeste repugnat, quum nunc subiectum in medicina dicit esse corpus humanum sanabile, nunc ipsam sanitatem: quæ subiectum esse non potest cum sit ipsa in subiecto, differatque, natura, ratione à corpore sanabili, & ægrotabili. Ita ut si unum sit subiectum, alterum esse non posit, quippe cum unum sit Arist. teste in omni scientia & arte subiectum. Ac etiam Galeno semper distinguitur finis medicinæ a subiecto, circa quod illa uersatur. Nec illa quidem est ratio subiecti, quòd ratione illius moueatur artifex ad agendum. Id enim est finis. C D E

Subiecti uera ratio quae.

Ratio uerò subiecti uera est, quod circa illud uersentur scientię, de illo demonstrentur passiones, in illo artes aliquid faciant: & male quidem concludit sanitatem esse subiectũ, quòd non posit stare sine subiecto. Hoc enim facit ut subiectum esse non posit, si subiectum semper desiderat. Illud pariter falsum est, principaliter considerari subiectum in sciẽtijs, & artibus. Nam finis est, quòd primo & per se cõsideratur, & intẽditur. Sed quoniã non potest haberi nisi in subiecto, ideo de subiecto cogimur cõsiderare. Ergo Montanus ex falsis rationibus, & fundamentis quærit subiectũ in artibus, & scientijs, & Aris. Galenoq; repugnat.

Sanum non esse subiectum in medicina, ut Curtius putauit.

Alij uerò sunt, ut Curtius, qui sanum uolunt esse subiectum in Medicina, idque dicunt se

elicere

A elicere ex Aristotel. cap. 2. quarti lib. Metaphisices. Scribit enim eo loco ens dici multipliciter: sed omnia ad illud referri, tamquam ad unum principium, & unam naturam non æquiuocam: quemadmodum omne sanum ad sanitatem refertur, & medicabile ad medicinam. Ex hoc loco quemadmodum ens dicitur subiectum in Metaph. ita sanum uolunt esse subiectum in medicina. Quorum quidem opinionem facile est refellere. Nam si ex eo textu esset constituendum subiectum in medicina, non esset illud sanum: sed sanitas. Sic enim se habet sanum ad sanitatem, ut entia omnia ad ens, ut scribit eo loco Aristoteles. Siquidem ut singula entia ad unum ens referuntur: Sic omnia sana ad sanitatem. Ergo ut ex hoc colligunt, ens, & non entia omnia esse subiectum in Metaph. sic colligendum sanitatem, & non sanum esse subiectum in medicina. Præterea cum ens non solum ad sanũ: B sed ad medicatiuum comparet Arist. licebit idem dicere de medicatiuo, quod illic de sano dicebat Arist. Igitur medicatiuum esset subiectum in medicina quod esset absurdum: aut si hoc est, sanum non potest esse, cum solum vnum subiectum sit ponendum. Addo quod si sanum est subiectum in medicina & continet omnia, quæ in medicina tractantur, nihil erit in medicina præter subiectum. Ad hæc uel omne sanum est subiectum, uel aliquod solum. Si omne, ergo urina, & signa, & passiones sanæ, erunt subiecta in medicina: & ita omne ens erit subiectum in metaph. At si non omne: sed solum quod secundum primam significationem sanum dicitur: illud autem sit quod suscipit sanitatem, erit corpus humanum subiectum quatenus sanitatem recipit. Ex eo quidem exemplo, solum colligit Arist. pertinere ad unam scientiam de omni ente disputare: siquidem ad medicinam pertinet de omni sano agere. Addo Si subiectum considerationis illud est, quod primo & principaliter C cõsideratur, erit sanitas, & non sanũ subiectum, & finis, & subiectum idem, aut idem sanũ & sanitas: quæ omnia ab Aris. & Gal. distinguuntur. Quod autem finis principaliter consideretur, patet ex illius natura. Ille enim est cuius gratia, alia uerò propter illum. Ergo patet illud non esse ponendum subiectum in aliqua arte, aut scientia, quod est finis aut obiectum: sed in scientijs illud, de quo probantur passiones: quippe cum in eo omnes sint. In artibus uerò id, circa quod, & in quo agit ars. Patet quoque nullum aliud esse subiectum considerationis præter finem: & quæstionem esse de fine, cum dè tali subiecto agitur, impropriè illud uocari subiectum, & recentiorum esse commentum. Item subiectum in sciẽtijs esse subiectum demonstrationis, & ipsius scientiæ. In artibus uerò non quęritur subiectum, ut probentur passiones: sed ut in eo ars formam suã introducat: quod potest de illo probare passiones: tamen non scientiæ causa hoc facit: sed ut ad opus melius dirigatur. In D facultatibus uerò, quæ aliquid sumunt à scientia: aliquid ab arte, qualis est medicina, pro diuerso fine, fit subiectum demonstrationis & operis, etsi, ut antea diximus, uerum sciẽtiæ subiectum non habet medicina. Errant ergo illi, qui hanc opinionem tuentur. Non minus quoque fallitur Manardus, qui tradit sanitatem esse subiectum. Nam sanitas finis est, non autem subiectum medicinæ. Ac mirum profecto quomodo ij tantopere in re leuissima hallucinentur: cum sententia clara sit de hac re apud Arist. harum rerum magistrum. Scribit enim ille cap. 2. Rhet. ad Alex. subiectum medicinæ esse corpus, quod sanari ægrotareque potest. Facit enim quandam uniuersalem medicinam, cui subijcit plantas, & animalia. Gal. quoque in Thrasybulo cap. 28. duplex facit subiectum, in quo, & ex quo, ut corpus sanabile, in quo fit sanitas, aut ex quo educitur. dicit, esse subiectum quo ut cibus, à quo fit sanitas, & illud est etiam medica materia. Adde & de quo, ut in lib. cum quæritur, de qua materia agat liber ille. Ac profecto uidentur subiecti, & materiæ significationes fere eędem esse. Nam materia dicitur in qua forma residet, & ex qua aliquid fit: ut ex ære statua, & à qua, quæ etiam & ex qua aliquando dicitur, ut cap. 9. secundi de Crisibus. Quo pacto dicicitur Dioscorides de materia medica agere: ex qua scilicet, & a qua proueniunt mutatio-E nes in corporibus nostris, quæ medicorum opera fiunt. Sed ut ad subiectum redeamus, & tandem colligamus quid de ea re statuendum sit: uideo subiectum considerari potissimum quinque modis. Nam subiectum in scientijs intelligitur id, de quo probantur passiones, de quo Aristot. in posterioribus. In logica autem pro subiecto prædicationis capitur subiecti nomen. subiectum uerò in artibus id est, in quo artifex operatur. At subiectum in libris est materia, de qua tractatur, quæ differt à scopo. Nam librorum de anima subiecta materia est ipsa anima. Scopus uerò est docere quæ ad animæ cognitionem pertinẽt. Huius uerò operis subiectũ sunt corpora, causæ, & signa. scopus uerò est ostẽdere, quod medicina

Subiectum in scientijs & artibus quod nam ponendum.

Subiectum scientiae, & demonstrationis idem.

Sanitatem non esse subiectum ut Manardus sentit.

Medicinae subiectum ex Arist. & Galeno

Materiae & subiecti significationes eaedem

Subiecti significationes quot.

Subiectum & scopus huius operis.

subiectũ quot modis cõsideret

per doctrinam definitiuam tradi poſsit. Non omitto quintam ſignificationẽ,in qua ſubie A
ctum ſumitur pro ſubiecto naturæ:ut cum dicimus aliquid eſſe in alio,tanquã in ſubiecto.

triuerij opinio

Triuerius quærens uerum ſubiectum medicinæ, incidit in ſcopum operis. Nam argumen
tum,quod dicit eſſe ſubiectum,nihil aliud eſt,quàm ſcopus, & intentio. In eundem errorẽ
incidit Gandauenſis quidam, qui ſtatuit eſſe ſubiectum in artibus materiam, quam expli-
candam ſucepimus,& res infinitas in hoc opere dicit eſſe ſubiectum. Sed ille parum in his
rebus exercitatus, materia operis pro ſubiecto artis abutitur. Cur uerò Ariſt.in Rhetoricis
non corpus humanum,ut medici: ſed id,quod ſanari,ægrotareq; poteſt,ſubiectum ponat,

Medicina uniuerſalis & particularis.

ratio eſt (ut diximus) quod medicina quędam uniuerſalis ſit, quæ vniuerſale ſuum ſubie-
ctum habet, id inquam quod ſanari,ęgrotareq, poteſt. Particulares autem aliæ ſunt medi-
cinæ, quæ & particulare ſubiectum ex eo uniuerſali ſibi determinant. Veterinaria enim ſi-
ue mulomedicina ſibi determinat quædam animalia, ut equum, mulum,aſinum, bouem. B
Sic noſtra ars ſolum corpus humanum à cuius præſtantia totius uniuerſalis artis nomen ſi-

Medicinae nomen de qua facultate propriè intelligatur.

bi uendicauit. Medicinam enim quum dicimus, non eam iam intelligimus,quę circa om-
ne id,quod ſanari,ægrotareq; poteſt: ſed ſolum circa humanũ corpus uerſatur. Quum au-
tem Ariſt. dicat pręallegato cap. Rhetoricorum,aliquas artes, ut Rhetoricã, certum genus
ſubiectum non habere: alias autem habere,ut medicinam, cõſideratione dignum uidetur.
Quomodo enim certum habet medicina,ſi tam uaria corpora ſunt, quæ ęgrotare, ſanariq;

Subiectum certũ quid apud Ariſ.

poſſunt? Reſpondendum eſt per certũ ſubiectum Ariſt. intelligere non unicam ſolum ſpe-
ciem: ſed quæ certo aſsignari quodam numero poſsit. Sola enim animalia,& Plantæ huiu
ſcemodi ſunt. At quod probabile eſt, in omnes res ſpargitur: ita ut merito dictũ ſit,certum
nullũ eſſe Rhetorices ſubiectum. Quod item eo loco ſcribit artes ſingulas circa id,quod eis
ſubiectũ eſt,doctrinales,perſuadenteſq; eſſe, eos arguit,qui dicunt medicinam de ſuo ſub-
iecto nihil oſtendere: ſed ſolum in eo operari. Nam dicit expreſſe in eo loco Geometriam
circa magnitudines uerſari, Arithmeticam circa numerum,ſimiliter reliquas artes,& ſcien C

Artes quomodo uerſentur circa ſuum ſubiectum.

tias. Verum artes à ſcientijs in hoc differre uidentur,quod illę non omnia oſtẽdunt de ſub-
iecto uno, nec illud per ſe: ſed ad aliquid,quatenus.ſ. ad opus conſequendũ pertinet, ut 1.
cap.2.metaph.Ariſtot.ſcribit, ſcientes propter veritatẽ ſpeculari: factiuas uerò propter o-
pus. In hoc etiã differunt,quòd ſcientię de ſuo ſubiecto paſsiones demonſtrent.Artes uerò
perſuadeant potius,& oſtendant.ut ſatis innuit Ariſt.cũ ſcribit in Rhetoricis artes circa eo
rum ſubiectũ doctrinales,perſuadenteſq; eſſe,non autem demõſtrare aliquid dixit. Sed hęc
ſatis de ſubiecto. Ex quibus quidẽ conſtat ſubiecti nomen ęquiuocum eſſe,aliud eſſe ſubie-
ctum,aliud ſcopum,& quęnam artes ſubiectum habeant: & quæ non. Et quot ſubiecta ha-
beant: & quæ non ſolum in illis operentur: ſed etiam aliquid de illis oſtendant: & quòd id
non faciant per ſe: ſed operis conſequendi gratia,& quodnam ſit illud in medicina uniuer D

De fine medicinae.

ſali,& in noſtra arte. Cum ſubiectum medicinæ, ut aliarum artium conſiderari à medico
dixerimus: ut in eo finem artis conſequatur: merito ſequitur conſideratio de Medicinæ, &
medici fine. Qua quidem in re non ſolum recentiores: ſed etiam antiqui ſcriptores inter
ſe diſcrepat. Nam Ariſt.qui ſemper ſibi conſentire uidetur, in hac re uarius etiam eſſe credi

Ariſ. opinio de fine medicinae.

tur. Cum enim ſcribit cap.1.pri.lib. Rhetoricorũ ad Theodecten Medicinę eſſe,non ſanita-
tem inducere: ſed ad hoc perducere, ad quod poſsibile eſt. Poſsibile uero eſſe, ut eos, qui
nullo pacto poſſunt ſanari, bene curemus diſſentire uidetur ab eo, quod tradit cap.1.pri.

Medicorũ Antiquorum de fine medicinae diuerſae opiniones.

Ethicorum ſcilicet medicinę finem ſanitatem eſſe. Gal.uerò in Thraſybulo & 1.meth.cap.7.
uarias opiniones de fine medicinæ refert. Quod quidem indicio eſt, rem hanc fuiſſe apud
medicos dubiam. Quoſdam enim refert poſuiſſe medicinæ finem ſanare,alios ſanitatem in
ducere,alios plærumque ſanare, alios facere quæ conueniunt ad ſanitatem, alios morborũ E
cauſas adimere. Alios denique peragere,prout vnicuique ſuccurrit. Ipſe uerò in libr.de ſe-

De medicinae fine Galeni opinio.

ctis ſcribit medicinæ ſcopum eſſe ſanitatem, finem uerò ſanitatem parare. Alibi uerò paſ-
ſim non id: ſed ſanitatem ipſam ſtatuit eſſe medicinæ finem. Omitto quod de medici fine
quædam ab eo docentur, quæ à fine ipſius medicinæ nequaquam ducuntur. Habet enim in

De medicinae fine Galeni ſententia.

9.lib. de placitis, aliquos uoluiſſe medici finem eſſe gloriam,alios utilitatem. Itaque uiden
dũ eſt quid de hac re ſtatuere tandem oporteat. Sumetur autem certũ ad hæc probãda prin-
cipiũ ex finis definitione. Quoniã.n. alij aliter finẽ in artibus ſumebant,& nõnulli rectè qui
dem, & alij perperam, uariæ ſunt natæ hę opiniones: nec omnes ueræ eſſe poſſunt. Nam
Quintilianus finem in artibus credit eum ponendũ eſſe,quem artifex ſemper aſſequitur.

Propte-

A Propterea non persuadere: sed bene dicere, & facere omnia, quæ sunt apta ad persuadendum, contendit esse finem Rhetorices. Hoc enim Rhetorem semper assequi. Rectius uerò Arist. & Galenus de fine sentiunt. Nam Arist. in. 1. Metaphysices finem definit cuius gratia actiones & motus fiunt. Ait & in primo de partibus animalium cap. primo finem esse id, in quo motus, si nihil impediat, terminatur. Addo quod scribit primo cap. primi Ethicorum, finem artium, quæ post actionem opus relinquunt, esse opus. Quinetiam in secundo Physicorum pronuntiat finem esse id, cuius gratia alia fiunt. Idem Galenus sentit mutatis uerbis in lib. ad Thrasybulum, ubi habet: finem illud esse statuendum, quo acquisito

Finis quid

B cessat artifex. Et ita quidem sentiendum est. Nam ex ipso nomine ostenditur finis esse ultimum, & in eo terminari motum, si nihil impediat: quiescereque artificem eo parto. Absurdum namque est artificem semper debere suum finem, ut Quintilianus vult, assequi. Ita enim nihil frustra fieret. Ignorauit enim ille differentiam, quæ ponenda est inter officium, & finem. Est enim officium oratoris bene dicere. At non bene dicit per se: sed propter aliud, nempe ut persuadeat, obtineatque quod uult. Quapropter si in aliud refertur bene dicere, constat non esse finem ipsius oratoris: sed id cuius gratia bene dicere studet. Sic sanè medicum, qui nihil curando errauerit, & quantum in se est ægri sanitatem procurauerit, suo officio functum esse dicimus: minimè tamen suum finem assequutum, nisi sanitatem parauerit. At si natura semper suum finem non assequitur, profecto non debemus in artibus id requirere. Malè ergo Quintilianus sic de fine artium sentit. Rectius autem

Finis quid re uera sit. Finis & officij differētia.

C Arist. & Gal. statuunt, finem id, quo parto cessat artifex operari: Ac cum artes nonnullæ sint, quæ post actionem nullum opus quærunt, ut musica, saltandique ars, merito fit, ut in ipsa actione quiescat animus artificis, finemq; suum ponat. In alijs uerò, in quibus quæritur post actionem, opus aliquod, nō ipsa operatio artificis, sed quod ex illa quæritur, finis statuendum est. Nam ædificatoriæ artis finis esse agnoscitur, non ædificatio, sed domus ipsa. Nimirū cum artifex in ipsa ędificatione nequaquam quiescat: sed cum domus facta est. Illius enim gratia actiones & motus fiūt, & illud est, in quo motus, si nihil impediat, terminatur. Ergo si ita est, medicinæ finis sanitas erit, non sanitatem inducere, non morborum causas adimere, non commodè omnia facere, quæ ad sanitatem conferunt: quoniam in illis non quiescit medicus: sed perpetuo agit, donec sanitatem partam sentiat. Tunc enim à medendo desistit. sunt enim hæc officia, sed non finis: At nec hæc integra sunt officia: quo

Non idem finis est in omnibus artibus.

Medicinae proprius finis quid.

D niam non solum in morbis, & illorum causis abigendis: sed etiam in sanitate conseruanda uersatur medicus. Nec prædictæ quidem opinioni refragatur Arist. in lib. Rhetoricorum ad Theodecten. Nō enim eo loco de fine medicinæ agit: sed de officio medici. Est enim illius munus bene tractare omnes eos etiam, qui nequaquam sanari possunt. Gal. uerò in lib. de sectis, non quod uerum est: sed quod rudioribus, ad quos scribebat aptius uideri poterat, tradit: cum scribit Medicinæ scopum esse sanitatem: finem uerò parare sanitatem: illic enim scopum, & finem re distinguit: cum tamen non nisi ratione inter se differant. Finis enim illud est, quod est & scopus: sed scopus dicitur, quod eò semper spectemus, & dirigamus actiones nostras: finis autem quòd eo parto cesset actio. Medicus uerò qui honorē, aut utilitatem propriam, uel aliorum commoda sibi proponit in factitanda medicina, non ut medicus sibi hos fines proponit: sed ut homo, qui cum medicina alium quærat finem, qui quidem per accidens est: nempe personæ medicinam exercentis. Est ergo (si uera sunt,

Finis & scopus quomodo differant.

Finis medici, & personae medicinam exercētis diuersus.

E quæ diximus) medicinæ finis sanitas. sed nonnulla sunt, quæ hanc opinionem turbare uidētur. Si enim id statuendū est finis, in quo cessat medici actio, non uidebitur sanitas semper esse finis medicinæ. Nam sæpe cessat actio medici in alio, quā in sanitate: ueluti in morbis, qui nullo modo sanari possunt: qualis est hectica tertiæ speciei, & cancer exulceratus. In his enim malis non quærit medicus sanitatē: sed uitæ productionem, in qua quiescit, tanquam in fine. Huic obiectioni respondent nōnulli, ut Curtius: sanitatē finem quidem esse medicinæ, sed ueluti appendicē addi uitæ productionem. Quæ responsio nullius momenti mihi esse uidetur. Aliter ergo respondendū: nempe quòd cum Medicus proprium finem assequi nō potest alium sibi constituat meliorem, quē potest. Propterea cum nequit sanitatē inducere, uitam saltem prolongare cū morbo nititur, ad naturę imitationem, quę cū perfectos suos partus edere, fineq; propriū consequi non ualeat, alium proximū ei, & optimū quantū licet, attingit, mutilumq; animal, & imperfectū procreat. Hoc enim opus pręstat facere, quā nullū. Fatemur igitur medicū quiescere aliquādo in alio, quā in sanitate: sed id fieri nō sponte:

An praeter sanitatem alius finis in medicina constitui debeat.

nec tamquam in proprio fine, quē prohibetur assequi: sed in alio, quod pro uero fine substituere potest. Vnde rectè dicebat Aris. finē esse, in quo si nihil impedit, cessat motus. In hoc autem casu impeditur motus peruenire ad suum finem. Non ergo (ut rem concludamus) uerū assequitur finem medicus, cum sanitatem non assequitur: sed morbos lenit, aut eos cum uita producit. Cæterū occurrit hoc loco læuis quædam dubitatio. Nam in desperatis morbis tentanda esse remedia ad uitam producendam dicebamus, quod Gal. 10. meth. asserit: contra uerò Aph. 29. 2. desperatos solis præsagijs relinquendos memoriæ prodidit. Ad hoc respondet Curtius Galeni locum 10. meth. quo dicit aliquid esse agendum, intelligendum esse, quòd admittat autor leuiora remedia, non generosa & ualida. Cuius quidem opinio damnanda est. Nam eo loco in hæctica febre tertiæ speciei tentat balnea, remediū utiq; generosum, & magnis morbis abigendis accommodatum. Sed ita intelligere nos oportet, quòd aliqui sint morbi ita desperati, in quibus nihil omnino: aut parū admodum uitæ prodesse posis. cuiusmodi sunt acutissimi & exitiales, iamq; penitus desperati, uiciniq; morti: alij autem, quos lenire & prolungare licet. De primis agit eo Aphorismo, in quo scribit solis præsagijs utendum esse in desperatis morbis. De secuudo genere agit 10. meth. ubi etiam si sanitas desperata est: uita tamen produci potest: Vt manifestè in hæcticis apparet, qui annos integros uiuunt. Ergo ex his, quæ infra sanitatem medicinæ finem constituere uidentur, nihil impedit, quo minus sanitas uerus finis statuatur. At alia sunt, quæ ultra sanitatem, medicinæ finem inuenire uidentur, ut est bonus habitus, & pulchritudo. Nam postea quam medicus sanitatem peperit, bonum habitum adhuc quærere debet, pulchritudinemq; inducere ad naturæ imitationem: quæ non solum bona, & sana: sed etiam bono habitu prædita, & pulchra opera sua efformat. Eò pertinet quod medici remedia doceant, quibus bonus habitus cōparatur, & pulchritudo inducitur. Respondemus id contra finem prius positum non facere. Nam si pulchritudo natiua sit, sanitatem sequitur: quò fit ut nō per se: sed per accidens à medico procuretur. Vnde optimè Aris. 6. cap. 6. Metaph. scribit. Qui facit domum, non simul facit quæ accidunt domui factæ, sunt enim hæc infinita. Si uerò fucata sit pulchritudo, medici non est officij eam efficere. Quòd si aliquando remedia exhibet Gal. in lib. de medicamentis secūdum locos ad nigros pilos dealbandos, uel in aliū colorem mutandos, & ad rugas in uetulis tegendas, id non facit quatenus medicus: sed ut fucatoriæ artis non ignarus: qui quæstum & existimationem ex hac etiā re apud mulieres, & uiros, quibus hæc sunt uoluptati aucupetur. De bono habitu ita scrbit Gal. in Trasybulo, non esse eum statuendum medicinæ finem: quoniam medicus in sanitate parta primū quiescit, eisdemq; præsidijs, quibus sanitas, bonus habitus comparatur. Quòd si quis etiam peculiarem curam & facultatem adhibere uelit ad bonū habitum post sanitatem conciliandum, eam gymnasticis relinquemus, quibus olim demādata fuit. Ergo cum medicus sibi primo proponat sanitatē consequendam, nec quiescat priusquā eam acquisierit: si modo nihil impediat, & ea parta agere desinat, constat utique sanitatem medicinę proprium, & uerum finem ponendum esse. At si quis iterum dicat, sanitatem non per se expeti: sed bonarū actionum gratia, (ut 1. lib. method. & de differentijs morborum docet Gal. (Nemo enim sanitatem quærit nisi ut ea præditus, aptus reddatur ad uitæ munia rectè obeunda): non tamen propterea bona actio medicinæ finis erit, tum quòd ad sanitatem ea sequatur, tum quòd alius sit medicinæ, alius sanitatis finis. Est enim finem consecutus medicus, quando sanitatem ægris restituit, aut sanos defendit à necessarijs iniurijs. Aeger uerò, & qui sanus est sanitatem per se non expetit: sed ut illius beneficio animi, & corporis functionibus rectè fungi posit. Quare medicus in suo fine, non alieno quiescere debet.

In morbis desperatis quid agendum et Curtij opinio improbatur

Bonum habitum, & pulchritudinē an debeat medicus procurare.

Bonā actionem non esse finem medicinae, sed ægri.

De medicinae partibus.

Finem medicinę nemo consequi poterit, qui ea, ex quibus medicina constat, non assequetur. Cōstat autem ex suis partibus. Quare merito nunc de medicinæ partibus est agendū. In qua quidem tractatione ex interpretibus huius libri, aut aliorum, qui in scholis legi solent, nonnulli prorsus silent, à rei difficultate (ut arbitror) deterriti. Alij autem quædam attingunt: sed non docent, quomodo constare posint tam uariæ diuisiones, quæ apud scriptores de medicina leguntur. Sequitur enim unusquisque suam quādam diuidendæ medicinæ rationem: sed nulla adhibita probatione, qua intelligere possimus, perfectum esse partium numerum, qui traditur. Apud Galenum uarię extant medicinæ diuisiones: quas omnes perfectas esse nemo credere debet: quandoquidem ex sola ipsa tractatione, & rei uarietate, id patere potest. Illas igitur proponemus, & quid de singulis sentiendum sit (vt no-

stra

A stra fert opinio) indicabimus. Interim tamen nõ omittemus, quod alii celebres medici de eadem re tradiderint. Ergo inter diuisiones medicinæ maximè viguit Plutarchi diuisio, quæ habetur in uita Homeri, & ab ipso Auicenna initio sui operis usurpata est. Ea autem est, quæ diuidit medicinam in Theoricam, & Practicam. Quæ quidem diuisio malè intellecta ab expositoribus, causa fuit, ut quæstiones vanæ, & nihil ad medicinam pertinentes, in scholis medicorum hactenus agitatæ fuerint ab his, qui Theoricam (ut aiunt) profitentur. Tamquam enim vna esset pars speculatiua, studebant illi doctores quædam discipulis explicare: quæ cum in sola speculatione essent posita, nullius erant in medicina usus. Qualia sunt (ut ex multis pauca recenseamus) utrum dentur influentiæ: vtrum terra in medio mũdi omnino quiescat: vtrum locus aquæ sit superficies terræ: utrum aqua moueatur ad replendum uacuum: an medicus credere debeat incantationibus, & huiusmodi alia multa, B quæ Galenus logicas quæstiones uocare solet, & propterea medico inutiles: nimirum quod ad artis finem consequendum nequaquam pertineant: aut certè ab aliis, quàm medicinæ professoribus docendæ erant. Qui uerò Practicam medicinæ partem docent, discipulos a Theoricis enutritos in his logicis quęstionibus excipiunt, præceptorum artis ignaros, eosque nihil aliud docent, quàm ineptas quasdam (ut uocant) receptas. Ita fit ut pauci boni medici a multis seculis reperti sint: propterea quod a pręceptoribus medicinam nequaquam discerent. Porrò hanc diuisionem multis argumentis Montanus refellere nititur, primo quod nullus author Græcus ea diuisione sit usus. Deinde quod Arist. Plato, Auerroes, Galenus, & alii uniuersi philosophi, & medici, totam medicinam practicam posuerint. Præterea unum esse medicinæ finem, quod est opus, nempe sanitas: quam quidem factione C & operatione: non autem speculatione consequimur. Postremo non ualere similitudinẽ Auicennæ, quòd scilicet quemadmodum Philosophia quædam est speculatiua, alia actiua: ita in medicina ponenda sit una pars speculatiua, alia practica. Philosophiam enim non vnicum habere finem: quippe cum actiua actionem, cõtemplatiua ueritatem finem sibi proponat. Nec idem quoque esse de Medicina, ut de Astronomia, Musica, & Arithmetica. Illæ enim speculatiuæ cum sint, habent sub se alias subalternatas, practicas: quæ sibi particularem quendam finem, in quo operantur, constituunt, ut Astronomia, quæ Theorica est, & uera Mathematica, circa motus astrorum, & coniunctiones, oppositiones, & aspectus uersatur: sub se autem iudicialem habet, quæ hæc ad euentus rerum diiudicandos trahit, & ob id practica est. Ita denique omnes scientiæ speculatiuæ practicas efficiunt, quandoquidem hæ particularem quendam finem in re, quæ simpliciter consideratur a uera scientia, determinant: unde optimè a Metaphysica aliæ omnes scientię, & artes, oriuntur. Ens enim simpliciter considerat Metaphysicus: ab hac oritur physica, cum ens hoc sibi determinat, quatenus motus principium in se habet. Ab hac autem Medicina, cum ens quoddam moD bile, quatenus sanabile, & ægrotabile est, expendit. Igitur de medicina parem non esse rationem: quoniam artes ab artibus nequaquam nascuntur, ut hę a speculatiuis. Quòd si artes speculantur: (non enim definire, diuidere, & docere posse artificem, nisi speculetur) non tamen propterea fieri, ut speculatrix dici debeat, si finem alium habeat. Vnde optimè Arist. secundo Metaphysices scribere artes speculari non per se: sed vt opus consequantur. Hęc adfert Montanus aduersus Auicennam: tamquam hic uelit unam esse medicinę partẽ, quę Theorica dicatur, quando eam consideramus non ut operemur: practicam uerò fieri, quando eandem ad operationem dirigimus. Quam quidem opinionem Auicenna statim in principio sui operis refellit: ostenditque quomodo intelligat vnam medicinę partem esse theoricam. Inquit enim Theoricam dicimus, non quòd illius sit scire, alterius uerò operari; sed quòd medicinę principia doceat. Practicam autem uocat, quę alia docet magis E particularia, operationiq; propinquiora. Quam quidem interpretationem si recipiamus, corruit omnino Montani confutatio. Ille enim contra Auicennam ita agit, quasi proprio nomine Theoricam uocet: id scilicet, quod theoricam, id est contemplationem finem sibi statuit. Quo casu uerum est, huiusmodi nullam esse medicinæ partem: cum uniuersa medicina ad opus faciendum tendat. Si quis tamen medicinæ partem unam esse dicat, quæ circa principia uersetur, quibus humanum corpus constat: aliam autem, quæ medendi modum & usum doceat: illamque Theoricam: hanc uerò practicam uocet, in re sanè non errabit: sed de nomine contentio erit. At uerò in hoc Montanus non minus, quàm Auicenna est reprehendendus. Vult enim Montanus totam medicinam esse practicam: nam reue

Diuisio medicinæ in Theoricam & Practicam.

Auicennae diuisio Medicinæ, a reprehẽsione Mõtani vẽdicatur.

ra eſt tota factiua : nulla autē illius pars actiua. Diſtinguntur autem ab Ariſt. & Galeno pra A
cticæ, id eſt actiuæ a pœiticis, ideſt factiuis. Præterea ex duplici conſideratione ſtatuit ille in
arte medicinali, & in prima Fen Auicenna, medicinam nunc eſſe ſcientiam : nunc uerò ar-
tem. Scientiam enim fieri, quando conſideratur, ut eſt in mente artificis. Artē uerò, quan
do uerſatur circa ſubiectum operationis. At cur non licebit etiam nobis duplicem huiuſ-
modi conſiderationem in medicinæ partibus excogitare : vocareque eam Theoricam, quæ
enarrat, quæ quidem a philoſophis non minus, quàm a medicis doceri ſolent, qualia ſunt
elementa, temperamenta, humores, Anatome, partium ſimilarium, atque organicarum? Ma
lè præterea cenſet Montanus, ſolum Auicennam in hac opinione fuiſſe. Nam nec ipſe Aui-
cenna author eſt huius diuiſionis, nec ſolus eam vſurpauit. Etenim (ut diximus) Plutar-
chus in uita Homeri eadem utitur diuiſione, appellatque theoricam partem, quæ per vni-
uerſales ſermones, & methodum ad particularium cognitionem perducit. Practicam au-
tem, quæ per actionem ipſam graditur, idem, vt apparet, quod Auicenna ſentiens. Rurſus B
verò Theoricæ partes σημειωτικὴν, ideſt, quæ de ſignis agit, & αἰτιολογικὴν, quæ cauſas cōſide
rat, facit: practica uerò partes, Chirurgiam dictam, & pharmatiam cōſtituit. Philotheus prę
terea initio ſuorum commētariorum in Aphoriſmos Hippocratis eadem diuiſione vtitur.
Idem ſentit Auerroes primo Colliget cap. primo. Quod quidem miror Montanum nequa
quam uidiſſe : aut ſi non uidit, ſaltem non debebat aſſerere eum ab Auicēna diſſentire. Cæ
terum ad alia Montani argumenta ſuperfluum eſſe puto reſpondere, quoniam ille verbi
proprietate Auicennam premit: non autem re ipſa, quæ vt oſtendimus ad interpretationem
& mentem authoris intellecta, nihil abſurdum continet, omniaque tela reijcit, alioſque au
thores ſui fautores oſtendit. Porrò ſumitur hæc diuiſio Auicennæ a materia, quæ tractatur
in medicina. Nam dicere partem unam eſſe, quæ de principijs medicinæ agat : aliam uerò
quæ medendi modum doceat, nihil aliud eſt profecto, quàm diuiſionem facere ex varia ma
teria, quæ tractatur. Non tamen uera ęſt diuiſio, quoniam ex ea non poſſumus omnes me- C
dicinæ partes intelligere. Dubium enim eſt ſub qua parte contineantur ſignorū tractatio,
medicamentorum cognitio, nec in hac comprehenditur ſanitatis conſeruandæ ratio. Sumi
tur etiam ab eadem materia ea, qua utitur author introductorij, cum diuidit medicinam in
in phyſiologiam, ætiologiam, ſimioticen, therapeuticen, & ſalubrem, vt author de parti-
bus artis etiam teſtatur. Cæterum in hac quoque diuiſione deeſt pars medicinæ, quæ con-
ualeſcentes reſtaurare, & ſenes commodè uiuere docet : nec non quæ de alimentis agit, &
morbos præcauet. Iam verò a materia, qua utitur medicus medendo, ſumitur ea diuiſio,
quam habet Galenus textu ſexto primi acutorum, & Celſus in prooemio, cum dicit medici
nam diuidi in Chirurgicen, pharmaceuticen, & diętеticen. Etſi uidetur primo aſpectu ex
operationum differentiis diuiſio hæc ſumi. Pharmaceutice enim pars, nihil aliud ſignifi-
cat, quàm quæ morbis per pharmaca medetur, ſic & reliquæ duæ materiam oſtendunt, qua D
medicus utitur, non operationum differentiam, poteſt enim eandem operationem, ut cale
factionem medicus moliri per diætam, pharmaca, & chirurgiam. Vnde non a diuerſa actio
ne : ſed a diuerſa materia ſumpta apparet hæc diuiſio. A materia item, quæ tractatur in me
dicina uidetur ſumpſiſſe Galenus diuiſionem, quam facit in lib. de conſtitutione artis : etſi
confusè medicinæ partes eo loco explicet. Decem tamen partes, quum decem tractationes
diuerſas neceſſarias medico faciat, conſtituere videtur.

Diuiſio in theoricam, & practicam quid in medicina exprimat.

Diuiſio medicinæ ex authore introductorij

Diuiſio medicinae ex Celſo.

Diuiſio medicinæ quæ habetur in lib. de cōſti. art.

Primam quæ corporis cognitionem ex elementis, & anatome, actiones, & uſus docet,
conſtituitque.

Secundam quæ cognitionem affectuum naturalium, non naturalium, & præternatu-
ram explicat.

Tertiam quæ naturales conſeruare, alios permutare docet, E

Quartam quę materiæ medicæ facultatem & uſum explicat,

Quintam quæ ſigna docet, quibus affectus, illorumque cauſæ, parteſque ipſæ affectæ
dignoſcuntur.

Sextam quæ præſagiendi rationem continet,

Septimam quæ docet, quomodo morbi curentur,

Octauam quæ impetum cauſarum prohibet, quam prophylacticen, id eſt præſeruato-
riam uocat.

Nonam ſanitatis conſeruandæ rationem tradere pollicetur, ſalubremq; uocat.

Decimam

A Decimam quæ ægros reficit, vocatque hanc analepticen, idest refectricem: vnde satis cō
stat Galenum eo loco non tam sibi proposuisse distinctam enumerationem, & ueram diui-
sionem medicinæ partium, quàm ut doceret ex notione finis, quæ necessaria essent ad medi
cinam constituendam. Sumitur a materia, quæ tractatur & illa quæ lib. primo de uictu acu
torum textu tertio habetur, in dignotionem, prædictionem, & curationem. Alia porrò su
mitur a necessariis ad medendum: qualis est illa, quam habet Hippoc. secundo Commen-
tario primi Epid. textu primo quum ait. Ars tribus constat, medico, morbo, & ægroto: vbi
artem pro artis exercitatione, vt apparet, vsurpat. Est & alia, cuius meminit in lib. de subfi-
guratione empirica, cuius authorem Theutam medicum fuisse scribit .s. in indicatoriam,
curatoriam, & salubrem. Indicatoriam pręterea in futurorum pręnotionem, & pręsentiū
dignotionem. Curatricem rursus in pharmaciam, chirurgiam & diętam, ut alii, diuidit.
B Salubrem uerò in boni habitus conseruationem, salubrem nomine generis uocatam, pręę-
seruatiuam, Analepticen, & gerocomicon. Hę ferè sunt diuisiones medicinæ, quę reperiun
tur sparsim enumeratę a Galeno in suis libris. Verum accidentariæ potius sunt, quas hacte
nus recensuimus: & reliquæ sunt, quæ totam medicinam non comprehendunt: sed solum
uetustissimam illius partem curatoriam scilicet, ut Galenus in Thrasybulo, vbi de his abun
dè disserit, ostendit. Essentialis autem, & omnium optima diuisio putatur ab eodem au-
thore, quæ ab uniuersalibus actionibus sumitur. Nam quum medicinam dixerimus esse ar
tem, quæ corrigit uitia nostri corporis, sitque vniuersalis, & unica illius actio nempe corre
ctio: per maiorem, & minorem correctionem, certè medicinæ partes constituentur. Prima
ergo ponitur, quæ magna uitia corrigit, qualis ea est, quæ morbo affecta corpora curat, di-
citurque hæc pars ab actione ἰατρικὴ, id est medicatoria, & θεραπευτικὴ, id est, curatoria: po
C testque in multas differentias per magis, & minus diuidi. Nam ut uaria est morborum dif-
ferentia, per magis & minus sumpta, ita & pars hæc, totidem differentias, quot morbi susci
pere potest: hactenus tamen innominatas. A materia verò, quæ illi subijcitur (corpore .s.
morboso) νοσερὰ, idest morbosa. A materia qua utitur, φαρμακευτικὴ, idest medicamenta-
ria. Ab actione uerò generali diuiditur in φαρμακευτικὴν, διαιτητικὴν, & χειρουργικὴν. Quarū
prima rursus diuidi potest in herbariam, metallicam, plantarum, lapidum, & aliarum mate
rierum medicinalium scientiam: secunda in ea, quæ sumuntur, bibuntur, vacuantur, & fo-
ris incidunt, diuiditur. Quam diuisionem rursus prosequemur, cum secundam partem ex-
plicabimus. Tertia ab actione in vulnerariam, luxatoriam, & in cæteras actiones, quas me-
dici manuarij obeunt. A partibus uerò, in quibus actiones illæ obeuntur, auricularia, ocu
laria, & sic de reliquis dicetur. Porrò sunt qui medicinam quoque diuidant non solum ab
actione generali per magis & minus, sed etiam particulari: qualis ea est: Medicinæ pars a-
lia veratro purgat, alia venam soluit, alia os exscindit, alia inediam iniūgit, alia cibum exhi
D bet &c. Sunt etiam qui a membris eam diuidant; vt qui dicunt medicinam unā esse ocula-
riam, aliam auriculariam, & sic de alijs, a partibus sumpto nomine: Galenus tamen ex om-
nibus illis diuisionibus (ut dixi) eam præfert aliis, quæ ab actione per magis & minus di-
uisa sumitur. Illud quoque sciendū est partem hanc medicinæ antiquissimam esse, & præ-
cipuam, ac ob necessitatem primò constitutam, totique arti nomen dedisse. Nam a meden
do medicina dicta est. Iam uerò posteaquam primam partem explicauimus, quæ magna ui
tia corrigit, aliam constituemus, quæ parua emendat, ob idque φυλακτικὴ, idest, conserua-
tiua pars dicta est ab uniuersali scilicet sua actione: quòd paruas noxas tollens, præ exigui-
tate sensum subterfugiat, an corrigat, uel nihil omnino in corpore mutet. A materia autem
illi subiecta, corpore scilicet salubri, a Græcis nouo uocabulo ὑγιεινὴ, id est salubris dicitur.
(Accidit enim eodem nomine quo corpora, artis partes uocari.) A materia qua illa utitur
E huic rei propria, & curationi non communi gymnastica Platoni placet, ut dicatur: huius
partes per magis & minus etiam sumuntur. Nam aut parua admodū uitia corrigit, ut quæ
perfectè ualentes, & habitum simpliciter bonum (εὐεξίαν Gręci uocant) conseruat, & ob
id εὐεκτικὴ ea pars dicitur, id est boni habitus conseruatrix: cuius duæ sunt partes, a materia
qua utitur diæta scilicet & gymnastica uera, quæ a Platone παιδοτριβικὴ frequētius dicitur,
denominatæ. Nam gymnastica & diæta communes sunt partes etiam sequentibus, &
inferius tractabuntur. Alia est pars in hoc genere, quæ non simpliciter bonum habitum
(qualis athletarum est habitus) conseruat, quæ pars Galeni tempore gymnastica vocaba-
tur, cum uera tamen gymnastica non esset: sed Athletica uocari debeat. Hancque partem
inter

Diuisiones aliæ medicinæ sparsim traditæ.

Diuisio medicinæ quæ opt. a Gal. putetur.

Medicinae pars antiquissima.

inter ſequentes potius,quæ paulo maiora vitia corrigunt, quàm inter primam iſtam, quæ vitia admodum exigua emendat, reponere oportet. Deinde ſecunda ſuccedit, quę paulo maiora vitia,quàm prima corrigit: vt quæ corpora καθ' ἕξιν, id eſt ſecundum habitum ſana conſeruat,vocaturque hæc pars communi uocabulo φυλακτικὴ ἅμα καὶ ὑγιεινὴ, id eſt conſeruatiua ſimul & ſalubris: proprio autem a materia illi ſubiecta, ſcilicet corpore ſalubri, ὑγιεινὴ, id eſt ſalubris. Tertia eſt pars quæ maiora adhuc vitia,ut ea,quæ κατὰ σχέσιν, ideſt ſecundum habitudinem corpora tractat,quales ſunt qui a morbo conualeſcunt, in quibus nec cauſa præter naturam, nec diſpoſitio ulla: ſed ſola cum infirmis uiribus ut plurimum gracilitas ineſt,ſicque affectorum ad naturalem ſtatum reductio,corroboratio eſt, quæ per commodas commotiones,& renutritiones fit. Vnde hæc pars a materia, qua utitur renutritione ſcilicet ἀνατρεπτικὴ τῶν νενοσηκότων, ideſt renutritoria conualeſcentium dicitur. A recentioribus uerò Græcis ἀναληπτικὴ vocatur. Ad hoc genus pertinet & ea pars,quæ paratos incidere in morbos tractat,quæ quoniam morborum imminentium cauſas tollendo nos a morbis pręſeruat,præuiſoria,pręcautoria a noſtris interpretibus: a Græcis uerò προφυλακτικὴ, id eſt præſeruatoria dicitur, oppoſitam facultatem habens analepticæ: quamquàm etiam prophylacticæ iſta locum habet, non in ijs ſolum, qui parati ſunt incidere in morbos:ſed in ijs etiam,qui in morbum iam inciderunt:quũ ſcilicet cauſæ remotiori morbi attendimus,ſtudemuſque illius impetum compeſcere, aut funditus tollere, vt Galenus in.11.methodi ſcribit. Porrò huius generis quæ corpora ſecundum habitudinem tractat, pars tertia,& ultima numeratur,quæ ſenum corpora tractat,ob id γηροκομικὴ,dicta. Tres hę partes a corpore neutro,quod illis ſubijcitur communi omnibus his partibus vocabulo, neutræ dictæ ſunt: quòd inter conſeruatiuam, & curatoriam mediæ ſunt. Nam ſi ad ſalubrem & euecticem comparentur,magna: ſi ad curatoriam,parua uitia corrigere videntur. Hinc quoque neutrę merito appellari poſſunt. Ex ſuperioribus autem partibus, euectice corpus in eo ſtatu,quo accepit exactè ſeruat. Alię ad melius ducere contendunt. Et quemadmodum pars,quæ corpora ſecundum habitudinem tractat, media eſt inter eam, quæ bonum habitum conſeruat,& aliam,quæ curat morbos. Ita ſalubris pars media eſt inter partem,quæ bonum habitum,& aliam,quæ corpora ſecundum habitudinem tractat. Hæc quidem Galenus de diuiſione medicinę tradit: ſed meo quidem iudicio ex tot,tantiſque diuiſionibus nulla eſt,quæ perfecta dici poſſit. Nam ut alias omittamus, quas ille reprobat,poſtrema quam tantopere laudat, & reliquis præferendam cenſet, multa in ſe uitia continet.

Contra diuiſiões prædictas medicinae diſputatio.

Primum enim in ea non continentur omnes medicinæ partes: quandoquidem nulla mentio hic fit de illis partibus,quę de elementis,temperamentis,facultatibus,actionibus, utilitate totius,& partium agunt,& multo minus de illa,quæ affectus corporis, morborum inquam naturam,genera,differentias,cauſas, & ſymptomata enarrat: ſigna quoque prætermittuntur,ſicut & alimentorum, medicamentorum natura, vis,& cognitio omnis. Ac ut breuiter dicam ſolum diuidit officia medici, quæ comparatis omnibus medicinæ partibus ille in factitanda medicina exercet. At ſi quis rem diligenter examinare uelit,inueniet profecto nec ipſa officia rectè eſſe diuiſa. Opponit enim parti conſeruatrici,curatricem,quod eſt abſurdum. Nam genus generi,& differentia vniuerſalis,uniuerſali, non ſpecies generi, aut differentia particularis uniuerſali ex aduerſo in diuiſione opponenda eſt. Scribit enim ille paſsim in method. medendi curationem deberi morbis. Quare relinquitur id, quod debetur cauſis morborum iam facientibus & augentibus morbum, & ſymptomatis, quæ medici operam requirunt Ac cum hæc omnia præter naturam ſint, & aliquid commune habeant,ſub quo comprehendi poſſunt, illud primum ponendum eſt in diuiſione. Eſt autem illud, quod conſeruationi opponitur,quæ communis eſt illis, quæ ſecundum naturã habent. Porrò conſeruationi opponitur mutatio. Qua quidem poſita, apta fit hoc modo diuiſio. Medicinæ pars una eſt,quæ corporis ſtatum conſeruat,& tuetur, alia,quæ mutat, alia uerò quæ partim conſeruat,partim mutat. Conſeruatrix rectè ab eo diuiditur in ſalubrem & euecticem. Quæ uerò mutat,non penes corpora,quæ ſubijciuntur: ſed penes res, quæ in corporibus ægrotantibus mutationem & remotionem poſtulant, diuiſionem capit. Vel enim morbos ipſos tollit, remotis immediatis, aut remotioribus cauſis: ſi modo actu cauſæ ſint,& curatrix huiuſmodi pars uocatur,aut cauſas tollit, quæ in ægrotantibus augere poſſunt morbos,& hæc pręſeruatrix ſiue prophylacticæ dicitur. Quod ſi cauſas tollat ex genere ſymptomatum ſumptas,ut dolorem,ſitim,qui morbum iam intendit, mitigatoria

Diuiſio medicinae ex actionibus sũpta a Galeno emendata.

A toria pars merito nuncupatur. Aptè enim & ille dicere solet mitigari, & leniri symptomata, quando medicus aduersus illa pugnat. Cæterum media pars, quæ & neutra nuncupari potest, a subiecto sibi corpore, (vt antea diximus) in tres partes diuiditur, propriis nominibus donatas, quoniam triplex corpus ei subijcitur, conualescens inquam, senile, & iam in morbos cadere paratum. Vnde tres partes analepticæ, gerocomicæ, & prophylacticæ constituuntur. Verum etsi hæc diuisio aptior iam reddita est, quàm sit factum a Galeno: tamē manent adhuc primæ angustiæ, & difficultates, quòd scilicet omnes medicinæ partes in ea nequaquam comprehendamus. Ac ut facile est omnes medicinæ diuisiones hactenus traditas refellere, ita difficile, aut potius impossibile est, ueram inuenire diuisionem, quoniam hactenus medicina a philosophia certis terminis non est seiuncta: propterea ignoramus, an omnia, quæ a medicis tractantur, medicinæ sint facultatis, an multa ex philosophia assu- *Medicinā rectè diuidi non posse, & cur.*
B mantur. Nam causas morborum, & sanitatis explicare ad philosophum pertinere scribit Aristot. Quod si ita est, multo magis ad philosophum pertinebit tractare de elementis, temperamentis, facultatibus, & actionibus corporis, de anatome, de natura, cognitione, & viribus plantarum, metallorum, lapidum, aliarumq; omnium rerum, quarum in medicina est usus. Quod quidem docent philosophorum tractationes, qui hæc vniuersa complectuntur. Quod si ita est, quam quæso tractationem, & quas proprias partes medicinæ relinquemus? Hæc satis sit attigisse, & notasse, vt alijs inueniendi meliora occasio detur.

Salubrium, insalubrium, & nentrorum.

C Cum uniuersum hoc opus solùm contineat salubrium, insalubrium, & neutrorum explicationem, necessarium profecto est omnia, quæ in eo docentur, ignorari, nisi prius rectè definitum sit, quid illis nominibus intelligere oporteat. Qua quidem de re multi hactenus scripserunt: sed ita, vt nullus idem cum alio senserit, aut suam opinionem clarè ostenderit. Adeo enim omnia sunt adhuc perplexa, confusa, & obscura, ut posteaquam omnia legeris, quæ de hac re scripta extant, nihil nisi meras chimeras, & somnia percipere posis, nec facile quidem est intelligere, an illi Galenum, uel Arist. interpretantur, aut potius sua obtrudere velint, idque ex nullis principijs, sed leuissimis duntaxat quibusdam coniecturis in eam, quam sequuntur interpretationem adducti: dedit fortè illis errandi occasionem Galenus, quòd uariè hæc doceat, sed boni interpretis officium est hæc animaduertere, & in primis expendere principia, quæ ponit author, quid postulet illius tractatio, & institutum, quid alibi de eadem re tradiderit, vnde hæc emanarunt, quid demum dictet ueritas, & ad hæc semper respicere, nec interim curare, si quod verbum negligentius authori exciderit, aut ille ex aliis aliquid falsum vel inusitatum assumpserit. Quod quidem Galenus in hoc *De salubribus, insalubribus, & neutris nihil ab alijs interpretibus hactenus rectè scriptum.*
D opere fecit: vt enim ille medicinæ, sic horum corporum, causarum, signorumque definitiones ab Herophilo est mutuatus, ut ostendunt uerba, vt nunc, in illis posita, Aristoteli, & aliis philosophis, & medicis, qui puriorem sermonem Græcum sunt sequuti, nequaquam consueta. Ac cum interim nonnulla fortasse de suo addit, inæqualem, & confusam reddit doctrinam, quæ aliis, qui hæc non animaduertunt, errandi occasionem præbēt. Quod ego breuiter nunc docere institui, vt mihi quoque liceat in re, in qua nullus adhuc mihi satisfacit, meam interponere sententiam. Ac ne quis putet, me meam opinionem erigere uelle, vigentibus aliis celeberrimis nostro hoc seculo uiris, qui de hac re scripserunt: operæpretium esse duco primum afferre, quid quilibet illorum senserit, a Manardo initium sumens, quem multi alii probant, & sequuntur, tamquam veræ huius (ut illi arbitrantur) interpretationis authorem.

E Tradit ergo ille salubre a sano differre in hoc, quod ægrotus saluber dici potest: sanus verò minimè. Non enim quod actu sani sint: sed quod sani esse diutius possint, salubres uocari, quandoquidem salubritas teste Arist. & Boetio in prædicamentis, naturalis quædam est potentia quæ nunquam amitti potest, sed quicquid agatur, non solum ad senectutem: sed etiam (ut illius uerbo utatur) ad Stygiam usq; paludem hominem associat. Imo in faucibus orci iam demersum hominem, salubrem adhuc esse fatetur. Propterea hanc salubritatem nec arte conseruari, nec recuperari, aut aliquid aliud pati posse: cum illa eadem sit per morbos, per sanitatem in omni corpore, in omni ætate, in omni denique natura, & corporis statu. Est hæc quidem Manardi opinio de salubri, ex qua aliorum omnium argumenta *Manardi opinio de salubri, insalubri, & neutro.*

menta se diluisse putat, dum illos de sano, se uerò de salubri agere ait. Verum tanto facilius me refellere posse confido eius opinionem, quòd ille nulla ratione illam firmet, nec illorum authoritate nitatur, quos in hac re sequi oportet. Affert enim ille (ut diximus) ex Boëtio & Aristot. salubre indicare naturalem potentiam. At non ab illis: sed a Galeno petenda est interpretatio. Hunc enim sequimur hac in re authorem: estque uidendum, quomodo ille salubre sumi uelit, nō quid alii in diuersa facultate de ea re dixerint. Quòd si ab eo authore argumenta petere uelimus, non desunt & illa adeò quidem certa & clara, vt nemo dubitare posit, salubria corpora necessario sana esse: nec posse talia uocari, si sanitatē per morbos amiserint. Nam si nullus alius esset locus, ille solus sufficeret, qui habetur in hoc libro paulo inferius, vbi agit de signis optimæ constitutionis, & ad uerbum ita scribit. Quo fit ut tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singulæ latitudinem habent non paruam diuidatur. Erit autem prima quidem salubrium corporum: secunda neutrorum, & tertia insalubrium. Post quæ deinceps sequuntur, quæ iam ægrotant corpora, quæ sensibilibus operationum læsionibus distinguuntur. Qua sententia quid (quæso) potest clarius esse? distinguit enim quæ ægrotant à salubribus, insalubribus, & neutris, tanquam non posint illa esse salubria, insalubria, & neutra, cum ægrotant: si quidem vult illa omnia esse in latitudine sanitatis, & sana propterea esse, tamquam non sufficiat potentia illa ad sanitatem, vt salubre dicatur corpus: sed requiratur ipsa sanitas actu: a qua distinguuntur salubria, insalubria, & neutra ab eo, quod actu ægrotat. Est alius locus in eodem cap. ubi ita habet. Et quidem signa sanorum corporum: sed quæ aut insalubria, aut salubria, aut neutra existunt, quantitate & distantia differunt, duobus inuicem contrarijs terminis a nobis statutis, optima uidelicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine: ac deinceps considerantibus vtri eorum viciniora sunt ea, quæ ad examen corpora veniunt. Quæ enim proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria, quæ uerò ab hac longius distant, atque ad ea, quæ iam ægrotant magis accedunt, insalubria. Quæ autem intermedia, atque æqualiter ab vtrisque distare uidentur, neutra erunt. Ex quibus quidem uerbis satis patet, inter sana corpora numerari salubria, insalubria, & neutra, & necessario illa omnia esse sana, distinguiq; prorsus ab his, quæ iam ægrotant. Nam hæc habent quidem aptitudinem ad sanitatem, cū morbo salutari laborant, non tamen salubria, aut insalubria, uel neutra, tunc dici possunt, eo quòd actu non habeant sanitatem. Itaque cum omnia corpora, quæ inter optimam constitutionem & morbum concluduntur, appellet Galenus sana, nemo utique dubitare potest ex illius opinione, non requiri solum eam potentiam, sed ipsam sanitatem actu. Quod quidem docent & illorum definitiones. Nam simpliciter salubre, definitur, quod habet bonam temperiem, & commoderationem; semper uerò salubre, quod est temperatissimum, & commensuratissimum; salubre uerò ut multum, quod parum deficit ab optima constitutione, salubre autem vt nunc, quod sibi propriam habet sanitatem. Atqui non potest habere corpus quod ægrotat, bonam aut optimam constitutionem & sanitatem. Nam ut Galenus in initio lib. de differentiis morborum, & cap. 10. & 12. de constitutione artis scribit, sanitas est moderatio, morbus immoderatio. Quare si per ea, quibus constat sanitas, definiūtur corpora salubria, certum est, illa actu esse sana. Addo & aliud argumentū, quod a signis & causis salubribus sumitur. Nam Galenus. 8. cap. huius libri docet signa quæ ostendunt sanitatem, cum tradit signa corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum. Nam signa salubrium esse dicit moderatam temperiem in primis quattuor qualitatibus, mediocremque qualitatem in duritie, mollitie, asperitate, læuitate, optimas actiones, pulchritudinem: quę omnia sunt signa sanorum corporum, vt illa etiam, quæ dicit esse salubrium corporum recedentium ab illo optimo gradu. Nam qui ægrotant, non habent bonas operationes: nec alia accidentia, quæ commemorauimus, ita etiam si signa insalubrium, & neutrorum corporum distinguuntur a signis ægrotantium, constat profecto corpora salubria, insalubria, & neutra necessario esse sana: nec sufficere illis potentiam aliquam ut talia dicantur. Docent idem causæ salubres, quę sanitatem conseruant, non autem potentiam ad sanitatem. Nihil enim agit in id, quod est potentia, sed quod actu est, quoniam actio fit inter contraria, quorum vtrumque adesse oportet. Quis enim sanitatem conseruabit in corpore salubri dum (ut illi uolunt) ęgrotat? Addo quod Manardus spontè fatetur Galenum in lib. de sanitate tuenda auxilia non docere, quibus potentia illa seruetur: sed sanitas ipsa. Potentiam enim illam suam, nescio quid intrinsecum esse, quod nihil pati potest ab arte. Cum

nec

A nec morbos nec etiam mortem ipsam vereri possit. Itaque si causæ salubres, salubritatem conseruare debent, & ad corpora salubria referuntur, ut Galenus testatur: seruant autem sanitatem, non ipsam potentiam, quæ sequitur (ut ille putat) naturæ nostræ principia, cõstat profectò corpora salubria necessario esse sana. At uerò si huiusmodi potentia non intenditur, nec remittitur: sed eadem est, ut ille putat, in omnibus per morbos & sanitatem in omnique uitæ statu, in ipsa denique morte, & de ea loquitur Galenus, quo pacto dicere posset, salubre semper corpus, absolutissimam temperiem & commoderationem indicare. Salubre uerò multũ, ab ea deficere, hoc enim intẽdi & remitti salubritatẽ docet. Itaq; si potentia naturalis intensiones istas, & remissiones nequaquam admittit, cõstat, Galenum neutiquam de ea loqui: sed de sanitate ipsa, quæ melior in uno est, in alio deterior. Etenim B idem author in libro primo de sanitate tuenda, multos gradus in eo, quod est magis, & minus, non secus atque consonantias fidium recipere, longa oratione probat. Cur etiam salubre in causis & signis, naturalem non dicet potentiam ut in corporibus? Nam cum salubre (vt Galenus testatur) de corporibus, causis, & signis dicatur, & cõueniat pariter illis, quòd simpliciter, & ut nunc talia sint, & in nullo alio discrepent, nisi quòd corpora suscipiunt, signa indicant: causæ uerò faciunt, oportebit utique suam potentiam singulis tribuere. Itaque si corpora dicuntur esse salubria a natiua quadam potentia, signa, & causæ, quòd salubria dicantur, habebunt eadem ratione ab huiusmodi potentia. At qualem (quæso) naturalem potentiam in illis ponemus? vult enim Manardus naturalem illam potentiam ex ipso ortu duci, nec ascititiam esse uim, sed planè natiuam: quod causis & signis nequaquam C conuenire potest. Nam causæ salubres, sunt alimenta, medicamenta, quorum quædã nullum habent ortum aut certè non eum, qualem habent nostra corpora. Aliæ uerò non minus acquisititia ui ex arte comparata quàm naturali prosunt, veluti aqua sua natura frigida excalefacta, uim sumit ab externo calore, qua prodest corporibus tum sanis, tum ægris, & salubris propterea est & dicitur. In signis uerò quis dicet naturalem ortũ, & natiuam vim expectari? cum momento temporis emergant, & euanescant ob corporum mutationes, a quibus ea emanant. Addo quòd cum liber hic (ut inquit Galenus) sit ueluti compendium & capita contineat eorum, quæ in alijs operibus sunt prolixius demonstrata, nullum scit inuenire librum, nullum locum, in quo author hic loquatur de salubri, insalubri, & neutro, quatenus hæc naturalem huiusmodi potentiam indicãt, quod ipsemet Manardus testatur, dum omnia argumenta hoc prætextu euitat, quòd alibi Galenus de sanitate & morbo, hic verò de potentia ad sanitatem, & morbum agat. Id enim maximo indicio est, falsam esse il D lius opinionem, vt qui fateatur aduersus authoris propositum, hæc capita non esse ex aliis libris desumpta. Quod euidentissimè refellit inscriptio libri περὶ τῶν ὑγιεινῶν: quo nomine hic utitur Galenus & à nostris vertitur de salubribus, ab aliis de sanitate tuenda. Agit ergo in eo opere de corporibus, & causis salubribus, vt in hoc ipso quod interpretamur, adeo ut perperam Manardus in hoc de salubribus, in illo verò de sanitate tractari credat. Sed alia ratione conuellamus hanc opinionem, quòd scilicet ad medicinam nihil faciat huiusmodi salubrium consideratio. Quærit enim medicus cuiuscumque sanitatem conseruare in eo statu, in quo eam inuenit, aut ad meliorem reuocare, vel amissam recuperare: & propterea expendit omnem diuersitatem, quæ in ipsa sanitate reperitur, quibus inquam corporibus ea insit bona, uel perfecta, aut etiam perfectissima, quibus mala, & in eo statu deterior, vel pessima, quibus uerò inter hos gradus media sit concessa, vt singulis possit propria accommodari præsidia, quæ etiam gradus in eo quod magis, aut minus est, admittunt, temperatissima temperatissimis, temperata temperatis, intemperata intemperatis, denique singulis adhibet, quod illis certa mensura ad conseruationem, & mutationem conuenit. De hac E re passim agit Galenus & præsertim in lib. de salubribus inscripto, & in eo, quem scripsit ad Thtasybulum, vnde hæc sunt desumpta, expenditque hanc in sanitate latitudinem, hos gradus in corporibus sanis. Ita ut nemo dubitare possit, tot, tantisque urgentibus rationibus, per salubre hic non intelligi a Galeno potentiam aliquam ad sanitatem, sed quod sanitatem habet corpus, aut illam indicat signum, aut inducere uel tueri potest causa, sed postea hæc diligentius tractabimus, cum Galeni sententiam paulo inferius aperiemus. Quam quidem opinionem etiam Manardus ipse ueritate uictus, in ipsa tractatione non semel approbat, dum concedit non solum salubria corpora, sed etiã de quibus rectius dubitari pos-

Mõtani opinio de ſalubri, & neutro.

ſet,inſalubria ſana eſſe. Ait .n. hæc ex peſsima ſua ſanitate habere , vt minus quàm reliqua A
corpora morboſis cauſis reſiſtere ualeant . Quinetiam cum diſtinguit ſalubre ut nunc a ſa-
lubri ſimpliciter,quod illud ſanitatem acquiſititiam,hoc uero ab ortu inſitam habeat, pla-
nè fatetur ſalubria omnia ſana eſſe . Sed hæc ſufficiant de Manardi opinione.Nũc uerò pla-
cet Montani expendere ſententiam.Quam quidem nemo negare poteſt illius eſſe , etſi non
ab eo,ſed a ſuis auditoribus eſt edita . Nam toties eadem ab eo repetuntur , ut uerisſimũ ſit
eos excepiſſe authoris mentem,& tandem conſequutos , quod alio loco fortè prætermiſsũ
fuerat.Addo quod ſententiæ ſint integræ,& collatis multis exemplaribus editæ. Ipſiuſque
Montani,quem nos de his diſſerentem aliquãdo audiuimus,phraſim,& docendi rationem
exprimant.Quod ſi contendere quis velit,illa Montani non eſſe : quòd eo homine,qui ad-
mirabilem authoritatem docendo ſibi comparauerat,nequaquam ſint digna : profectò tan
to magis ſunt refellenda,quanto magis obeſſe poſſunt his,qui falſo titulo præiudicatam e- B
ius authoritatem,& opinionem ſequuntur . Ac quoniã ſparſim in toto primo lib. de ſigni-
ficatione ſalubris,inſalubris,& neutri, ille diſputat,nec vnquam dicendi finem facit,nec fa
cile deprehendi poſſunt qualia ea ſint,quæ tradit, quòd partim eloquentia (ne dicam ver-
borum uolubilitate) tegantur,vel potius inuoluantur,partim quod diuiſa ob interiectam
aliam tractationem,memoriam,& iudicium fallant,operæpretium eſſe duco vniuerſos de
eadem re locos colligere . Scribit ergo ille in vno loco ſalubre illud dici,non quod actu ha-
bet ſanitatem,ſed quod eſt adhærens ualde ſanitati . Eſſe autem illud huiuſmodi,quod ha-
bet principia intrinſecus,& diſpoſitionem,quę facilè poteſt ſanitatem recipere.Illud enim
habere humores bene diſpoſitos,& compoſitionem atque temperaturam bonam. Porrò eã
diſpoſitionem naturalem,non tantum potentiam paſsiuam eſſe:ſed etiam actiuam, cum in
terna ſit naturalis hæc diſpoſitio ſanitati valde proxima , vt ſanitatem facile ſumat . Ait & C
eo loco ſalubre dupliciter dici,uel quia ſit actu ſalubre , uel quia ſit facilimè diſpoſitum ad
ſanitatem . Alio uerò loco habet ſanum,& ſalubre eo inter ſe differre,quòd ſanũ ſit , quod
actu habet ſanitatem : Salubre autem dicat aliquid aliud ultra actum ipſius ſanitatis . Nam
ſalubre eſt actu ſanum , & præterea diſpoſitionem naturalem à principio generationis in-
ſitam ad futuram ſanitatem ſemper obtinet . Eſt alius locus , ubi ſcribit ſanum non poſſe
eſſe ſine ſalubritate , cum ipſa ſanitas à ſalubritate dependeat . Vnde corpus ſalubre dici ,
quod actu habet ſanitatem : ſumi uerò ſalubritatem pro quadam potentia iam receptiua
ſanitatis ; quomodo corpus ægrotans , quod uel à medico , uel à natura iamiam eſt futu-
rum ſanum , ſalubre dicitur , quoniam ſcilicet diſpoſitionem ultimam habet cum ſani-
tate . Scribit & in alio loco ad hunc modum . Salubritas in corpore effectiuo, & indica-
tiuo non ſunt ut formæ : ſed ut quædam proprietates , & habent quandam potentiam ſa- D
nitatis . Quando uerò dicimus corpus ſuſceptiuum ſalubritatis , intelligimus de ſalubri-
tate actu , & proprie : non in potentia . Habet alio loco ſalubre,inſalubre, neutrum,in cau
ſis , & ſignis , quod actu eſt,dici non poſſe : ſed quod eſt in diſpoſitione,uel inquam,quod
actu ſit ſalubre, uel quod habeat diſpoſitionem ad futuram ſanitatem. Scribit alibi ſalubri-
tatem , & inſalubritatem non poſſe diſtingui niſi ſenſu : quoniam inquit non poſſumus
aliter ſcire an aliquis ſit ſanus, uel ęger . Hæc quidem Montanus de ſalubri docet. Quę qui
dem facile eſt refellere : nimirum quod à nullo probato authore ſint ducta : nec rationi
conſentanea tradantur. Ac quod magis eſt , ſeſe mutuo explodant. Primum enim damnan
dum eſt , quòd ſalubre nunc pro ſano , nunc ſanum pro ſalubri ſumat , tractationemque
ſuam, (ut uidere eſt) hac uarietate ſæpe confundat. Deinde euidenter ſibi in definitione ſa
lubris repugnat . Ait enim in uno loco illud ſalubre dici, non quod actu habet ſanitatem :
ſed quod eſt adhærens ualde ſanitati : cum alibi dicat ſalubre dicere actum ſanitatis , eſſeq; E
ipſum actu ſanum. Præterea illud quod ſcribit, ſalubre eſſe, quod eſt adhærens ualde ſani-
tati , non eſt a Galeno, uel ab alio bono authore ſumptum : nec rectè dicitur. Quid enim
eſt quod aptè dicatur ſanitati adhærere? Quòd ſi diceret illud habere diſpoſitionẽ ad ſani-
tatẽ,aptius profectò loqueretur,quã ſi illud dicat ſanitati adhærere.Ita.n.ille loquitur tan-
quã eſſent contigui parietes. Cæterũ quod ait,ſalubre corpus principia habere intrinſecus,
& humores bene diſpoſitos ad ſanitatẽ facile recipiendã , quo pacto intelligere poſſumus?
Nã ſi ſalubritas(ut ille ait)diſpoſitio eſt quędã naturalis,& potentia nõ ſolũ paſsiua:ſed etiã
actiua ad ſanitatẽ facile ſuſcipiẽdã,diſtinguit iam ſalubritatẽ à ſanitate,fateturq; neceſſario
non

A non esse sanum, quod est salubre. Nam quod potentiam habet ad aliquid, illud actu non habet, quod & ipse in locis præcitatis sponte fatetur, cum tradit corpus ægrotum, quod iamiam est futurum sanum, salubre dici. Quod si ita est: quo pacto potest corpus salubre necessario bonos habere humores, bonam temperiẽ, bonam structuram, ut ille censet. Quod enim ægrotat, in aliquo istorum uitium habet, atque in hoc malè salubria à neutris, & insalubribus distingueret, quòd illa bonam habent temperiem, & structuram: Hæc uerò deteriorem. Cum enim fateatur (ut postea ostendemus) insalubria, & neutra non necessario ægrotare, concedat quoque oportet, illa melius affici, quàm salubria, dum hæc ægrotãt. Nam mala sanitas, malèq; sanum corpus humores, aut temperiem, aut structuram laudabiliorem habent eo, quod in istis morbum habet. At uerò qua ratione probat potentiam illã,
B quam dicit esse salubritatem, non solum esse passiuam, sed actiuam? Nam si in ea nihil aliud agnoscit, quàm quod sanitatem facile sumat, indicatur quod tota sit passiua: aut dicat quæso quid agat, quænam opera efficiat huiusmodi potentia: ostendi quidem possunt actiones & opera, quæ a sanitate proueniunt. Verum ab ea sua salubritate, siue actiua ea potentia, nihil unquam Galenus, aut alij medici emanare dixerunt. Quid uerò illud est quod scribit, salubre dici, uel quod sit actu salubre, uel quod dispositionem ad sanitatem habet? Si enim salubritas est potentia quædam, utique opus est illud actu esse, à quo nomen & naturam suam sumit, ut tale dicatur. Itaque si illud est ei insitum, frustra dicitur esse actu: quippe cum necessario id intelligatur. Nam dicere corpus salubre, habere salubritatem actu, ridiculum est, non aliter profecto, quàm si quis dicat sanum corpus esse, quod habet sanitatem, aut ægrum, quod habet ægritudinem actu: id enim intelligitur. Quod uerò scribit sa-
C num & salubre inter se differre, quòd salubre illud sit, quod non solum habet sanitatem: sed etiam naturalem dispositionem ad eandem: sanum uerò solum habeat ipsam sanitatem, ostendere in primis oportebat ex ipso Gal. huiusmodi potentiam nomine salubris significari. Deinde cum etiam insalubria, & neutra ab eo dicantur esse sana, explicandum erat qualem sanitatem habeant salubria, an omnem, & qualencumque, aut certam solum. Nec illud quoque uerũ est, salubre omne naturalem habere dispositionem à principijs generationis insitam, ad futuram sanitatem. Nam neutrum, quod in primis ætatibus est insalubre: in alijs uerò postea salubre euadit, eam potentiam nequaquam habet insitam à generatione: Siquidem ab initio incœpit insalubritas. Ipsa autem salubritas post multos annos accessit. Illud etiam rectius diceret, salubria habere dispositionem ad bonam, & perfectam sanitatem, quàm ad ualidam. Nam ualidum dicitur corpus, & robustum, quod optimam obti-
D net sanitatem: ipsa autem sanitas admodum impropriè robusta dicitur. Quis uerô ferat quod ille docet, sanum non posse esse sine salubritate? etenim insalubre corpus (eo etiam authore) sanum est: id, quod certe non habet a salubritate. Cæterum corpus quod ægrotat, proximam tamen habet sanitatem, quo authore dicet ille salubre esse? nonne potest huiusmodi corpus ad malam sanitatem habere potentiam? Quod si fit, salubre non erit, quandoquidem postea ex Galeno definiemus salubre corpus esse, quod bonam habet temperiẽ, & structuram. Ac nec illud quidem recipio, quod docet, salubre, insalubre, & neutrum quod actu est, in causis, & signis nequaquam reperiri. Nam ut causa, quæ iam agit, actu est causa, ita quæ agit in corpore salubri, merito actu salubris causa censenda est. Eadem est ratio de signis, quæ iam actu sanitatis sunt signa. Præterea cum scribit corpus esse uel actu salubre, uel quod dispositionem habeat ad futuram sanitatem, ostendit malam esse hanc diuisionem: quoniam relinquitur tertia significatio, quod habet potentiam ad futuram salubritatem. Nam cum salubre fieri possit, quod prius erat insalubre, necesse profecto est aliquam potentiam in priore fuisse, ex qua illud redditur aptum ad aliud, quod sequitur assequen-
E dum. Quid autem illud est, quod ait salubritatem, insalubritatemque non posse distingui nisi sensu. Si enim illæ sunt naturales, & congenitæ quædam potentiæ, & qualitates internæ, quo pacto sensus potest illas agnoscere, & inter se distinguere. Quis enim potentias animæ, aut aliarum rerum unquam uidit, aut alijs sensibus apprehendit? ait autem ipse adeo eas sensu distingui: quoniam non possumus aliter scire, an aliquis sit sanus & æger. Sed quid hoc ad salubre, & insalubre? nam hæc a sano, & ægro differre docuit. Hæc quidem de salubribus aduersus Montanum sint dicta. Acachiæ autẽ opinionem refellere superfluũ esse duco: quoniã aut ille grammaticorũ more uerba authoris explicat, absq; aliquo discursu, aut Manardum sequitur. Cæterũ de insalubribus & neutris nullus illorum generatim aliquid scribit: sed uniuersã tractationẽ ad corpora insalubria, & neutra omnes contra-

hunt: Quare præstat disputationem differre, ubi huiusmodi corpora Galenus definit, ne co- A
gamur sæpius eadem repetere. Quid uerò Gal. per salubre, insalubre, neutrum intelligat, operæpretium esse puto hoc loco exponere. Ita enim omnia postea lucidiora euadent. Ac cum paulo diligentius rem hanc expendo, Video hunc authorem non uno modo hæc nomina in hoc opere usurpare. Quod cum non sit ab alijs expositoribus animaduersum, & diu à me ignoratum, inextricabiles difficultates omnibus peperit. Sumit profectò Gal. trifariam hæc nomina, & nunc in uno significatu, nunc in alio, & ita lectorem miserè confundit, & illudit. Nam salubre capit aliquando pro sano, aliquando pro bene sano, aliquando pro eo, quod potentiam habet ad sanitatem, uel relationem: insalubre uerò nonnumquam pro ægroto, aliás uerò pro male sano, aliquando pro eo, quod potentiam habet ad morbũ, uel ad eundem relationem. Ita neutrum usurpat in hac tractatione pro eo, quod est mediũ B
inter sanum & ægrum. Aliquando uerò pro medio inter benè, & malè sanum, aliquando pro eo, quod nunc ad unum, nunc ad aliud, uel ad neutrum ex illis relationem & potentiã habet. Ac quod hęc omnia primum in latitudine sanitatis ponantur, solum per magis & minus discrepantia, facile ex his, quæ paulo ante contra Manardum attulimus, nuncque repetemus, & alijs nonnullis argumentis probare possumus. Et primum ad hoc facit, quod habet in capite de signis optimæ constitutionis, vbi ita ad uerbum scribit. Quo fit ut tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singulæ latitudinem habent non paruam, diuidatur. Erit autem prima quidem salubrium corporum, secunda neutrorum, tertia insalubriũ. Post quæ deinceps sequuntur quę iam ægrotant corpora, quæ sensibilibus operationum lęsionibus distinguũtur. Ex quo quidem loco apparet, omnia salubria, insalubria, & neutra, C
esse sana, separarique ab ægrotis, atque inter se differre, quòd salubria sint in prima classe, & gradu sanitatis, Insalubria in infimo, neutra in medio. Idem probant definitiones corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum à Galeno traditæ, in quibus sanitatem significat, differentem duntaxat per bonum, aut malum, aut medium statum. Est præterea locus in cap. 82. huius operis, ubi ita habet. Quæcumque uerò in his, quæ integra sanitate fruuntur, inter salubria tantummodo computantur. Vocat enim corpora salubria, quæ integra sanitate fruuntur, siue (ut ille græce ait) ἀμέμπτως idest inculpatè degunt, sanique sunt. Addo quod scribit in cap. 87. inquit enim instrumentariarum partium uitia, si parua fuerint salubrium corporum esse: Si uerò amplius, insalubrium. Quòd si tanta fuerint, ut operationi afferant detrimentum, iam ægrotare dicentur. Docent idem corporũ differentiæ. Quosdam enim videmus inter sanos, bene affectos, alios malè, alios uerò, quos in medio inter hos rectè constituas. Nos status notare, & inter se distinguere oportet, & his nominibus aptè si- D
gnificantur. Est & alius locus in cap. de signis optimæ constitutionis, ubi ita ad uerbũ Gal. scribit. Et quidẽ signa sanorum corporum: sed quæ aut insalubria, aut salubria, aut neutra existunt, quantitate, & distantia differunt, duobus inuicem contrarijs terminis à nobis statutis, optima uidelicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine. Ac deinceps considerantibus utri eorum uiciniora sunt ea, quæ ad examen corpora ueniunt. Quæ enim proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria: quæ uerò ab hac longius distant, atque ad ea, quæ iam ęgrotant magis accedunt, insalubria: quę autem intermedia, atque ęqualiter ab utrisq; distare uidentur, neutra erunt. Postremo ex fine eiusdem capitis idem probare licet, ubi ita habet, cum autem in tres latitudines diuisa sint corpora, insalubris simpliciter indicia trademus. Ex his enim & reliquę duę innotescent. Ex quibus quidem uerbis, & prædictis argumentis, uniuersis patere puto, Gal. aliquando agere de salubri pro bene sano, de E
insalubri pro male sano, de neutro tanquã de eo, quod est mediũ inter hæc duo. Quod uerò sumat aliquando salubre pro omni sano, siue bene, siue malè sanũ sit, & insalubre pro ęgro, & non amplius malè sano: neutrũ verò pro medio inter sanũ, & ægrum, iam docere aggredior. Et primũ quod ad salubre attinet, docet titulus libri περὶ τῶν ὑγιεινῶν quod uertunt interpretes de sanitate tuẽda, siue de salubribus: quo nomine utitur hic in definitione medicinę. Itaq; cũ in opere de sanitate tuẽda de omnibus, & bene & malè sanis agat, cõstat hũc authorem eo nomine significare aliquando omnia sana. Deinde idem probare licet, non solũ quod ad salubres, sed etiã insalubres pertinere diximus, ex hoc ipso opere Gal. Nã cum signa referãtur ad signata ex ratione eorũ, quæ comparatè, siue ad aliquid dicuntur, necesse est, ut signũ sumatur in eo significatu, in quo sumitur res significata. At Gal. definit in cap. 7. salubria signa, quæ indicant sanitatẽ pręsentem, præteritã, & futurã: insalubria uero quæ pręsentẽ, præteritum, & futurũ morbum mõstrant. Quod si ita est, salubre signum pro sano, insa-
lubre

Galeni sententia de salubri, insalubri, & neutro declaratur. Salubre idẽ quod bene sanum.

A lubre pro ægro capitur. Est enim sanum, quod sanitatem: ægrum, quod ęgritudinem indicat. Non enim salubre potest significare omnem sanitatem, si salubre corpus à salubri signo doceri debet, & illud significat solum, & in se includit non omnem sanitatem: sed solum bonam sanitatem: & si insalubre corpus sumeretur eo loco, pro eo quod habet malam sanitatem, non posset dicere Gal. insalubre signum esse, quod significat morbum. Dixisset enim illud esse quod significat malam sanitatem. Tertio docent uerba quibus explicat medicinæ definitionem. Ait enim nihil referre, si pro νοσωδῶν quis dicat νοσερῶν, explicat autem cap. 82. νοσερά, corpora illa esse, quæ pręsentem habent ęgritudinem, & signa νοσερά, quę illam ostendunt, & non semel eodem loco, ęgrum pro insalubri, & insalubre pro ęgro,
B & dispositionem insalubrē pro morbo usurpat: sicut etiam in capite sequenti, ubi agit de signis corporũ ægrotantium. Illic. n. scribit inter signa quædã sanitatem, & illa salubria, alia uerò mortē, & illa genere insalubria, & specie perniciosa dici. Nec non illa salubria uocari, quæ naturã superare in morbis, qualia sunt coctionis signa. Insalubria uerò quę naturã uinci, ut quę cruditatē mõstrant. Idē quoque probare licet ex his, quę ille scribit de causis salubribus, & insalubribus. Primũ cap. 84. ubi ita ad uerbũ scribit. Causas salubres esse, quæ uel cõseruant, aut efficiunt sanitatē. Itaque cum non unum inquit tantũ sit ὑγιεινὸν corpus, sed plura (ut supra definiuimus) in eorum singulis propria erit causa conseruatrix. siquidem omnis causa in eo, quod ad aliquid existit. Hic igitur denuo sumendum initium ab optima corporis cõstitutione, ac quæ ei salubria sint, cõsiderandũ. Ait hic Gal. ὑγιεινὸν quod salubre superius in definitione uocabat, non unum esse, sed plura: tanquam intelligat salubre
C pro sano, quod continet omnia in sanitate contenta corpora. Ait causas salubres esse, quæ sanitatem, & proinde sana corpora conseruant, aut sana efficiunt. Inquit etiam, unicuiq; corpori salubri conuenire suam causam salubrem. tanquam salubre, tum in causis, tum in corporibus non aliter capiat, quàm pro sano. Quod uerba etiam illa ostendunt, omnis causa in eo, quod ad aliquid existit. At non potest esse ad aliquid causa, si in uno sumatur salubre, pro bene sano, in alio uerò pro sano generatim. Nam bene sanum, ad bene sanum, & sanum ad sanum referuntur. Igitur si causæ salubres ad corpora salubria referuntur, ut referri debent, necesse est salubria corpora pro sanis intelligi, quoniam causæ salubres dicuntur, quòd uniuersam sanitatem, non autem bonam duntaxat conseruent, aut faciant. Ad idem quoque facit quod habet cap. 85. ubi quærit salubres causas primam in optima corporis constitutione, deinde in omni alio sanitatis statu ita, ut salubrem causam non aliam intelligat, quàm quæ potest sanum corpus uel conseruare, uel facere. Quanquam tamē cap.
D 86. ubi de uenereis agit, salubres uocat causas etiam quæ adhibentur, ut meliorem reddant corporis statum: Insalubres uerò quæ deteriorem eum efficiunt: adeo ut ea, quæ meliorē sanitatem faciunt, salubria: quæ uerò deteriorem, insalubria dicantur. Cæterum cum scribit, cap. 90. partis substantiam salubrem per ea, quæ mediocriter excitantur, conseruari, ostendit se per salubrem partem, uel substantiam salubrem, non aliud intelligere, quàm sanam. Item cum in cap. 94. scribit obstructiones tolli per causas salubres abstergentes, & incidentes, declarat causas salubres se intelligere quæ sanitatem restituunt. Est & locus alius 99. cap. ubi salubres causas uocat, quæ morbos curant, sanitatemque restituunt: Insalubres uerò, quæ morbosas dispositiones augent: Neutras, quæ neque obsunt, neque iuuant. Ex quibus omnibus patet, signa salubria sumi pro his, quæ sanitatem ostendunt pręsentem, præteritam, uel futuram: Insalubria quæ morbum præsentem, præteritum, & futurum declarant. Causas uerò salubres, quæ uel sanitatem præsentem in eo statu conseruant, aut meliorem faciunt, aut amissam restituunt, Insalubres uerò, quæ uel morbum faciunt, uel conseruant, uel augent, aut sanitatem deteriorem reddunt, ita ut salubres semper sanitatem
E spectent: insalubres uerò morbum. Ita corpus salubre, ad quod referuntur signa, & causæ erit, quod uel sanitatem habet quãcumque, aut optimam, aut quod ad optimam contēdit. Atque ex his patere puto salubre aliquando pro sano, aliquando pro bene sano. Insalubre uerò aliquando pro ægroto. aliquando uerò pro malè sano usurpari. Quod uerò neutrum sumatur pro eo, quod medium est inter bene sanum & malè sanum, antea ostendimus: Nũc uerò sequitur ut doceamus, illud accipi, & sæpe pro eo, quòd est medium inter sanum & ægrum. Ad hoc primum facit, quod scribit cap. de signis optimæ constitutionis, ubi ita ad uerbum habet. Quæ igitur dolore infestantur, & quorum motus sunt deprauati, aut omnino interierunt, manifestas habent determinationes. Quæ uerò imbecilles edunt opera-

tiones, in magnis quidem distantijs facile discernuntur: in paruis uerò ambigua sunt. Atque idcirco in eo genere collocatur dispositio, quæ neutrius contrariorum est particeps: quam & ipsam neutram dicimus appellari. Quæ uerba non possunt de alio neutro intelligi, quàm de eo, quod est medium inter sanum, & ægrum. Nam cum egerit de signis, quæ ægrotantia corpora ostendunt, & postea de signis sanorum corporum: necesse est ut per neutram dispositionem, cuius signa illic quærit, intelligat eam, quæ media est inter sanũ, & ægrum. Quod & uerba ipsa ostendunt. Nam comparando magnas distantias cum paruis, & ambiguis, non potest intelligere per magnas distantias, & imbecillitates, alia symptomata, quàm quæ ægrotis accidunt. Per ambigua uerò aliud, quàm ipsa neutra: non illa quidem quæ sunt media inter bene & male sanum: ut pote quæ nullam imbecillitatem habere possint uix insalubribus, quòd sana adhuc hæc sint, concessam. Sed hæc ex alijs locis clarius patebunt, & præsertim ex cap. 81. ubi signa indicantia dispositiones eorum, quibus imminent morbi, neutra uocat, & ipsam dispositionem mediam inter sanitatem, & ægritudinem pariter neutram dicit esse. Non sunt autem parata cadere in morbos quæ neutra sunt inter bonam, & malam sanitatem. Et quid clarius, cum illic author testetur neutrum se intelligere, quod est inter sanum & ægrum: item cum eodem loco corpora conualescentia neutra dicit esse? Constat se de neutro agere, quod medium est inter sanum, & ægrum: quoniam illi non egent sola conseruatione, ut sani: sicut in fine huius operis scribit, nec sola mutatione, ut ægri. Idem etiam docet eo cap. ex symptomatis, quæ morbum prænunciant. Illa enim dicit esse neutra, prout referuntur ad presentem dispositionem, ægra uerò quatenus futuram ęgritudinem præsagiunt. Itaque cum illic neutram dispositionem à sana, & ægra separet, dicatque illam mediam esse inter sanitatem, & morbum, siue sanam & ægram, quis dubitare potest eum sumere neutrum pro eo, quod est medium inter sanũ & ęgrum, non autem inter bene & male sanum? Quinetiam cum 99. cap. præseruatiuam medicinæ partem dicat conuenire illis, qui non integrè ualent, constat per eos, qui ita afficiuntur, intelligere neutrum, inter sanum, & ægrum. Nam qui in sanitatis latitudine continentur neutri, aut salubres, uel insalubres, nequaquam egent præseruatione, quia in suo genere sani sunt: nec pullulantes habent morborum causas. Quod etiam patet ex lib. ad Trasyb. ubi neutra corpora inter sanum & ægrum præseruationi subijci docet. Ergo neutrum in hoc libro sumitur à Galeno, aliquãdo pro neutro, inter salubre & insalubre, quando salubre significat bonam sanitatem, insalubre uerò malam: aliquando uerò pro neutro inter sanum, & ægrum. Cęterum quòd salubre sumatur pro eo, quod habet potentiam, uel relationem ad sanitatem, & insalubre ad morbum iam ostendo. Id enim primum docet loquendi vsus. Nam vocamus salubres morbos, qui ad sanitatem, insalubres qui ad malum & mortem terminantur, tamquàm illi potentiam habeant ad sanitatem, hi uero ad mortem. D Deinde causas salubres diffinit postea Galenus, quæ conseruant, vel faciunt sanitatem. At quæ faciunt sanitatem, potentiam habent, vel certam relationem ad futuram sanitatẽ. Scribit etiam Galenus in cap. 82. huius, eadem signa neutra, & insalubria dici ob diuersam habitudinem & relationem. Insalubria quidem quòd morbum futurum portendant, neutra uero quòd præsentem dispositionem mediam inter sanam & ægram declarent. Et cum cap. 7. huius operis dicit, signa salubria esse, quæ sanitatem præsentem, præteritam, & futuram declarant. Insalubria, quæ eodem modo morbum præsentem, præteritum, & futurum significant. Profectò ostendit se salubria & insalubria vsurpare pro his, quæ habent relationem ad sanitatem, & morbum. Porrò ex neutrorum definitionibus & significationibus paulo inferius patebit, neutrum etiam sumi vno modo pro eo, quod habet relationem ad sanitatem & morbum. Hæc de varia significatione harum dictionum, quam notare quidem oportet, & animaduertere quomodo in singulis locis illis vtatur. Hic autem in definitione medicinæ non potest aliter eas usurpare, quàm pro sano, ægro, & neutro, quod medium est inter sanum & ęgrum. Nam cum medicina polliceatur non solum sanorum tractationem: sed etiam ægrotantium, & eorum, qui inter hos sunt medii: ratio utique exigit, vt hæc in definitione illius contineantur. Docet præterea ipsius authoris in hoc opere tractatio, quæ de sanis, ægris, & neutris agit, tamquam hæc in definitione sint comprehensa. Ostẽdunt idem uerba, quæ statim sequuntur, salubria inquit uocamus corpora, quæ sanitatem habent: signa salubria, quæ eadem ostendunt: causas salubres, quæ illam efficiunt, aut conseruant: sic insalubria corpora intelligimus, quæ ægrotant: signa insalubria, quæ morbum

monstrant

A monstrant, causas uerò insalubres, quæ morbum efficiunt, uel conseruant. Idẽ probat: quod dicit nihil referre si loco νοσωδῶν, νοσερὸς quis dicat: interpretatur autem ut antea diximus in sequentibus νοσερὰ corpora ęgrotãtia. Quare non aliter potest salubria intelligere, quàm sana. Ex opposito enim oppositum colligitur.

Nomen uerò scientiæ communius, non autem propriè accipere oportet.

Anteà dixit Galenus definitiuam doctrinam, quam in hoc opere instituit, fieri explicatione definitionis medicinæ. Quare cum in ipsa definitione contineatur scientiæ nomen, & illud bifariam intelligi posit, communiter & propriè, explicat quo modo hic intelligi uelit, communiter inquam, & non propriè. Anteà uerò nos docuimus scientiam propriè
B sumi, quando ueras scientias solum significat: communiter uerò quando artes etiam comprehendit. Perinde ergo est, cum dicit medicinam hic esse scientiam, ac si diceret esse artẽ, uel mixtam ut nos ostendimus, facultatem. Quomodo autem communiter dici posit medicina esse scientia, & cur non artis: sed scientiæ nomine sit usus, operæpretium est ut doceamus. Porrò scientiæ nomen artibus accommodari antea ex Aristot. ostendimus, qui in primo Metaphysices lib. scientiam in speculatiuam, factiuam, & actiuam diuidit, sed nec ille docet cur scientiæ nomen omnibus illis habitibus commune faciat. Est autem (meo quidem iudicio) communitatis nominis ratio, quòd quemadmodum scientia habitus est, & rerum uniuersalium, ita & ars. Et quoniam theoremata habet ars, quibus vtitur ad ea probanda, quæ in ea sunt necessaria: sicut scientia, principia obtinet, quibus conclusiones suas
C demonstrat. Quia ergo hæc, & nonnulla alia communia habet ars cum scientia, meritò scientiæ nomine aliquo modo artes comprehendi possunt. Addo quòd definitionem hanc ab aliis mutuauit, & nihil immutare uoluit: sed solum illam interpretari, & explicare. Fallitur autem Montanus, qui hic etiam credit medicinam rectè scientiam appellari posse, & propriè, si ad artificem referatur: artem verò si ad opus. Nam antea ostendimus hanc relationem scientiam non facere: alioqui etiam sordidissimæ artes veræ scientiæ censeri possent. Addo quòd Aristoteles passim scribat, artẽ consistere in uniuersalium cognitione, nec vnquàm ad opus descẽdere, quod facit sensus, memoria, & experientia vt .1. Metaph. apertè testatur. Tradit idem author medicum duo habere crura, quibus nititur: dextrum crus appellat habitum scientificum: sinistrum & experientiã, & artificiũ. Galenum autem hoc lib. nos docere uelle, non quo modo operari: sed quo pacto habitum scientificum nobis cõparemus, & postea opera aggredi posimus circa particularia. Meritò ergo inquit ille cum habitum scientificum hic doceat, medicinam per scientiam definit. Sed hæc ratio nullius est momenti, quod ex ipso, & Montano postea intelligere licet: qui dicit medicinam, ut ad
D operandum refertur, primò de corporibus agere, secundo de signis, tertio de causis. contrarium uerò sequi ordinem, quando scientiam in nobis gignit. Atqui in hoc opere primũ ordinem sequitur Galenus. Igitur operandi modum docet, nec aliud quidem docere potest, si medicinam explicare instituit. Illa enim opus sibi proponit nempe sanitatem, non ueritatem, scientiæ obiectum. Postremo oporteret semper medicinam per scientiam diffinire: quoniam qui docet uniuersalia solum docet, ut Galenus 1. ad Glauconem ostendit, & Arist. 1. metaphysices.

Salubre, insalubre, & neutrum unumquodque tripliciter dicitur. Hoc quidem ut corpus, hoc autem ut causa, hoc uerò ut signum. Etenim
E corpus qnod sanitatem natura suscipere aptum est, & causam, quæ eandem efficere, uel conseruare, & signum, quod potest indicare, hæc omnia Græci salubria appellare consueuerunt: eadem ratione susceptiua corpora morborum & eosdem efficientes conseruantesque causas, & signa indicantia, insalubria vocant, nec aliter corpora neutra, causas, signaue dixerunt.

Pergit Gal. explicare ipsam definitionem, assumpsit autem in ea nomen salubris, insalu-

bris,& neutri. Quorum vsum,& significationem nunc docet vno,& eodem negotio.quoniam hæc nomina vnam,& eandem rationem subeunt. Perinde enim dicuntur multipliciter salubre,insalubre,& neutrum. Vtitur autem hac distinctione prius, quàm definitione: quoniam quod multiplex est,& non una ratione de omnibus dicitur, definiri non potest. Porrò hanc distinctionem alii putant esse diuisionem accidentis in subiecta, alii homonymi in significata. Refellitque Akachias priores: sed nulla ratione, sine qua etiam posteriores laudat. Diuisio enim homonymi in sua significata repetit in significatis homonymi nomen,vt cum dicimus homo ad hominem viuum, & hominem pictum, homonymum est vbi homo æquiuocum in homine uiuo,& homine picto repetitur:nec valet diuersis rationibus dicitur, Ergo homonymum est:nam analoga diuersis quidem rationibus secundum prius & posterius dicuntur,sed non æquiuoca: uerum ad unum aliquod relata,vt Aristoteles quarto Metaphysices docet. Etenim corpus,causa,& signum salubria, sanitatem respiciunt, & in se includunt. Nihil obstat ergo, quo minus sit diuisio accidentis in subiecta, vel potius analogi in analogata. Sed quomodocumque dicatur,satis est quòd de tribus,& de singulis diuersis ab aliis rationibus dicatur. Aliter enim de corpore,aliter de causis, aliter de signis dicuntur hæc.Corpus enim salubre dicitur, quod est sanitatis ἐπιδεκτικὸν inquit Galenus. Explicant autem hanc dictionem alii suscipere sua natura aptum, vt Leonicenus,item Manardus ita,ut talis sit sensus. Corpus salubre dicitur, quod sanitatem suscipere natum aptumque est. Alij per actum ipsum,vt Akachias,vt talis sit sensus. Corpus salubre est quod sanitatem continet: & melius. Nam Galenus postea quum salubre simpliciter corpus definit,& non simpliciter,& neutrum,& insalubre, per actum definit: vt quũ dicit corpus simpliciter salubre esse,quod ab ipso naturę ortu bonam habet temperaturam in similaribus,& bonam structuram in dissimilaribus. Malè præterea addunt natura aptum suscipere. Nam siue a natura,uel naturæ principiis: siue ab arte: aut alia ratione sanum sit, salubre est,& dicitur. Nam cum id corporibus,signis,& causis commune esse dicat,quomodo intelligemus signum,& causam natura sua ostendere,aut facere aliquid. Nunc enim per se: nunc per accidens id faciunt. Frustra ergo id corporibus addetur,quod causis, & signis non conuenit. Addo quòd idem uerbum esset repetendum in corporibus insalubribus, & neutris,quod temerè fieret.Nam corpus insalubre est,& dicitur, quod morbum habet siue ex natura sua,siue casu, uel ob alias causas in illum inciderit. Et neutrum corpus, quod tale dicitur quia in uno tempore salubre,in alio est insalubre ab ortu neutrum uocari nõ potest. Corpus tamen salubre solum dicitur quod suscipiat. Causa autem salubris duobus modis, & quòd efficiat, & quòd conseruet sanitatem. Possumus addere & quòd præseruet. Nam ea,quæ morbos propellunt præsentes, & imminentes, præcauent,ne sanitatem labefaciant. Et quæ præsentẽ sanitatem conseruant,salubres causas vocamus,quòd scilicet omnia ad sanitatem conferant,& eam tamquam scopum,& finem sibi proponant.Galenus autem hic præcauentes,& in lib. de sanitate tuenda conseruantes non numerat: sed solum efficientes: nimirum quod ad has duæ aliæ reducantur,vt ipsemet in lib. inscripto ad Thrasybulum,an ars tuendæ sanitatis &c. docet. Nam qui conseruat, paulatim efficit, qui curat,confertim. Id,quod docet pulcherrimo exemplo antea etiam a nobis posito,ex duobus doliis plenis aliquo liquore,a quibus aliquid effluat,quorum uni adstet, qui reponat assiduè quantum effluit: alteri autem minimè: sed superueniat post magnum effluxum, qui affatim reponat quantum est deperditum. Vterque ut patet, tum is, scilicet qui continuo adstat: tum is,qui superuenit,idem faciunt. Replent enim quod uacuatum est, sed modo & quantitate differunt: quoniam vnus paulatim,alius affatim id facit. Idem contingit in sanis & ægrotis corporibus. Vtrumque enim restauratione eget,& correctione eius, quod est uitiatum. Sed qui sanis præest,quia antequam vitia magna sint, & sensibilia illa emendat, nihil de nouo facere uidetur: sed solũ conseruare statum præsentem. Qui autẽ morbis medetur,statum mutatq;, ob magnum lapsum,qui apparet. Ergo qui conseruat,& curat idẽ facit,emendat,scilicet vitia corporis: sed unus minora, alius maiora, sic & qui præseruat: nec plane parua,ut is,qui conseruat; nec planè magna,vt is,qui curat; sed media uitia corrigit,& medium opus facit. Ad præseruantes rursus restaurantes, & senes fouentes causas causas referemus. Sunt enim & hæc media uitia senum,scilicet & eorum, qui a morbo resurgunt,inter perfectè sanos, & morbo affectos. Itaque omnes causæ salubres ad efficientes,si quis exactè rem tractauerit, reducuntur. Galenus autem nunc id facit: nunc quum

medici

Diuisio in salubre, insalubre, & neutrũ qualis.

Corpus ἐπιδεκτικὸν quomodo intelligendum.

A B C D E

medici officia separat, plures causas salubres ponit. Signum autem salubre definitur esse, quod sanitatem demonstrat. Quæ definitio patitur eandem instantiam, quam & definitio causarum salubrium. Galenus enim lib. primo de crisibus, & in commentario Aphorismi duodecimi primi, & alibi sæpe, signa quædam dicit esse, quæ sanitatem præsentem indicāt, & ista appellat indicatiua: alia, quæ præteritam memoriæ subijciunt: alia demum, quæ futuram prænunciant. Et meritò hæc omnia signa salubria dicuntur: cum ad sanitatem referuntur. Atqui hic solum indicatiua ponit nulla aliorum facta mentione. Respondemus omnia signa verè indicatiua, & demonstratiua esse. Omnia enim ostendunt aliquid præsens, quod cum ad aliud non refertur, indicatiuum solum est signum, quod illud ostendit. Cum uerò refertur ad aliquid, quod futurum est, aut præcessit, tunc prognosticum, & memoratiuum signum nuncupatur. Porrò quod de causis, signis, & de corporibus salubribus diximus, idem de insalubribus & neutris dicendum. Tot enim modis dicitur causa, signũ, & corpus insalubre, & neutrum, quot modis hæc salubria dicta sunt esse, & significare. Cæterum multiplicem hanc significationem, siue diuisionem, vel explicationem (ne de nomine contendamus salubris, insalubris, & neutri,) probat ex communi loquendi usu. Nam cũ de nominibus agatur: non aliter, quàm ex communi usu illorum significatio ostendi potest: loquendum enim ut multi, sapiendum ut pauci. Verum mirari licet Leoniceni, & Manardi interpretationes, qui cum Græcorum consuetudinem in loquēdo adferant, Latino vocabulo utuntur. Aiunt enim Græcos salubria hæc omnia uocare. At Latini sunt, qui ita vocant, non Græci. Oportet ergo vocabulum græcum illic relinquere, si Græcos ita loqui dicere velimus: aut quòd Galenus de Græcis scribit, nos de Latinis dicemus, nulla Græcorum facta mentione, fietq; primo modo lectio talis, omnia hæc Græci ὑγιεινὰ uocāt. Secundo modo talis erit lectio, omnia hæc salubria vocamus.

Signũ salubre quid.

Omnia signa esse indicatiua.

Et secundum primam quidem rationem, atque præcipuam medicina est scientia salubrium causarum, propter eas autem & aliarum, secundo quidem loco insalubrium, & tertio neutrarum, & post has eodē modo corporum, primo quidem & hic salubrium, secundo loco insalubrium, tertio neutrorum, itidem de signis dicendum.

Locum hunc nullus ex interpretibus huius operis est assecutus, nec constat inter illos, quid dicat author, & quorsum hæc scribat. Manardus solus connexionem huius contextus cum superioribus agnoscit hac ratione: cum, inquit, Galenus ordinatam doctrinam in procœmio fuerit pollicitus se in hoc libro tradere uelle. Ordinata autem doctrina illa fit, in qua ea, quæ docentur talem ordinem seruant, ut aliquid illorum certa ratione primum ponatur explicandum: aliquid deinde secundum: & sic deinceps, sequitur ut ordinem constituat inter illa, ad quæ uniuersam tractationem tamquam in præcipua capita referendam esse proposuit. Dicit ergo duplicem constitui posse ordinem. Vnum in quo causæ primum locum obtinent: & secundum signa: & postremum corpora obtinent. Alterum autem è contrario nempe in quo corpora primum: signa secundum, & causæ tertium locum tenent. Ego uerò non solum hac: sed & alia ratione id factum fuisse a Galeno existimo. Cum enim antea inter ea, de quibus salubre, insalubre, & neutrum dicuntur, prius enumerasset corpora, potuisset aliquis dubitare corporibus primo ea nomina conuenire: & propterea medicinam primo scientiam esse corporum. Vt ergo ostenderet se optima ratione id fecisse, & hunc ordinem sequendum esse in sequentibus, docet duplicem ordinem inter hæc esse, & sequendum esse eum, in quo corpora primum locum obtinent. Vt ergo doctrinæ ordinem imponat, & tacitæ obiectioni occurrat, differit de duplici hoc ordine. Porrò quod dicit tale est, medicinam prima ratione scientiam esse causarum, secunda corporũ, postrema signorum. In operibus uerò ipsis, de corporibus primo agēdum, posteà de signis: postremò de causis. Subdiuidit rursus inter causas primo scientiam esse salubrium causarũ, secundo insalubrium, tertio neutrarum: sic de corporibus & signis, quòd inquam primo corporum salubrium, secundo insalubrium, tertio neutrorum consideratio facienda sit, & ordo constituendus. Quare autem prima ratione medicina sit causarum scientia: in ipsis verò operibus corpora primo consideranda sint, variæ sunt opiniones, & omnes quidem à

Galeni

Secundum primã rationem medicinã esse sciẽtiam causarum quomodo intelligẽdum ex Manardo.

Galeni sententia alienæ. Manardus enim inquit, si naturæ ordinem spectemus, causæ priores sunt corporibus. Salubres enim causæ corporibus salubribus, & morbosis, & neutris, & insalubres causæ insalubribus, & neutrę neutris tum corporibus, tũ signis priores sunt: si quidẽ causa, vt causa prior semper est effectu, sic corpora signis cõparata priora sunt, cũ corpora respectu signorum prioris rationem obtineant. Secundum ergo primam rationem, hoc est (vt ipse ait) secundum quòd ratio ipsam rei naturam sequẽs postulat, medicina causarum primo scientia est, secundo corporum, tertio signorum. Salubria item insalubribus, & neutris pręponuntur, quia tum primo in medici consideratione veniunt, tum etiam rationem positiui, & perfecti salubritas includit: si ad reliqua duo cõparetur. Insalubre prętereа, neutrum meritò pręcedit: vtpote sine quo neutrum intelligi nequeat. In operibus autem pręposterum naturali esse ordinem. Priora enim quodammodo esse signa: quoniã per ea corpora, eorumque affectiones cognoscimus, ultimas esse causas, ut quas per signa & corporum affectiones inuestigamus. Hęc Manardus. Cuius ego interpretationem recipere non possum. Nam scientię non dicuntur esse scientię causarum: sed signorum, & effectuum. Ad scientiam enim assequendam causas assumimus, & ex illis passiones de subiecto demonstramus. Habemus ergo scientiam de effectis, quę in rebus nascuntur, non de causis: & propterea non causarum sed effectuum, & conclusionum, quæ ex causis eliciuntur, dicitur esse scientia. Igitur cum Galenus dicat medicinam esse scientiam causarum, nequit intelligere eas causas, ex quibus scientia comparatur. Deinde cum ait naturæ ordine causas suis effectibus priores esse, rectè quidem sentit: si de causis agamus, ex quibus effectus eliciuntur, & res componuntur. Sed hoc nihil ad rem nostram. Non enim hic corporum causas quærimus: nec salubrium causarum corpora sunt effectus: sed sanitas: & corpus hic nos non constituimus ex suis causis, cum de salubribus causis agimus: sed in eo iam constituto sanitatem tamquàm effectum illarum causarum producere uolumus. Quis enim aërẽ, panem, vinum, corporis causas esse dicet? cum tamen ista causæ salubres sint, vt ex cap. 85. huius operis patet. Scribit enim eo loco tot esse auxiliorum, id est causarum conseruatricum genera, quot sunt modi, per quos corpus alterari potest. Ex quibus agnoscitur quod per causas salubres, intelligit materiam medicam: non autem causas corporis. Postremo falsum est nos causas salubres inuestigare per signa. Nam remedia per indicationes inuestiganda tradit Galenus. Nullius ergo momenti est illius ratio, quòd attinet ad explicationẽ illius dicti Galeni, scilicet quòd medicina primo scientia causarum sit: reliqua autem bene dicere uidetur, & diligentius postea nos cum sigillatim reliquas contextus partes explicabimus, expendemus. Montanus aliter locum istum explicat: sed non etiam rectè. Nam neq; continuitatis huius contextus vllam rationem reddit: quasi temere a Galeno scribatur: neque authoris sententiam assequitur. Ait enim, proponit Gal. vnum, quòd medicina dupliciter potest considerari, vno modo, prout est habitus scientificus: altero ut ad artificium, & ad ipsum opus refertur. Si primo modo, tunc est scientia. At si ut scientia consideratur, primo habet, ut circa causas uersetur, secundo circa corpora, tertio circa signa. Si verò consideretur ut ad artificium refertur consideratio, primo est de corpore, secundo de signis, tertio de causis. Sed quia ægritudo habet causas, quæ quandoque latent. Ideo primo de signis agendum, vltimo de causis. Tractatio ob id Galeni in causis desinit. Qui uerò habitũ habet primo à causis incipit. Hæc sunt, quæ ad uerbum ex Montani lectionibus transscripta sunt, non digna profecto tanto uiro. Quis enim intelligere potest ex Galeni cõtextu quod medicina hic ab eo proponatur dupliciter considerari, & ita considerari ut habitus scientificus, & ut ad opus refertur? Quandoquidem Galen. (ut antea ostendimus cum tractabamus an medicina esset scientia uel ars) semper medicinam cõsiderauerit ut ars est, & ut nos ad agendum, & medendum instruit. Deinde si id etiam concedamus, medicinam pro habitu scientifico aliquando sumi: tamen nihil ad propositum facit quod de causarum consideratione hic tractat author. Non enim hic de causis agit, ex quibus scientia gignitur, & effectus probantur: sed de causis salubribus, quatenus agunt in nostrum corpus, & faciunt ad sanitatem iuuandam. Præterea cur scientia primo de causis, postea de corporibus, & demum de signis tractabit? Prius enim de subiecto suo, quàm de causis considerat. Signa autem non tam ut signa, quàm ut effectus expendunt. Sed hæc sufficiant de illius opinione. Fundamento enim eius euulso, facile erit reliquas dictionis, & sententiæ particulas, quæ nullo ordine, nullaque ratione inter se cohærent, refellere. Nunc enim de corporibus, núc de

Causa salubris quid hoc loco ex Galeno.

Mõtani explicatio.

A de signis primo loco agendum statuit. Et tandem concludit quòd de signis primo, cum ta
men author, qui doctrinam hanc facit, primo de corporibus, deinde de signis, postremo de
causis agat. Quorsum præterea scribit causas morborum aliquãdo latere, & propterea de si
gnis primum agendum? Quid enim ad salubres causas constituendas primo, uel secundo
loco facit morborum cognitio, & quid faciunt signa ad salubrium causarum usum, de quo
author agit non de causarum cognitione. Ita ut hæc explicatio, nec rationi, nec tractatio-
ni authoris consentiat. Curtius alio modo hanc sententiam explicat: ita tamen ut partim
veritatem attingat, partim non, partim etiam quod dicit, confundat. Itaque secundum pri
mam rationem explicat, secundum primam intentionem, siue consideratione͂: primo enim
causas considerari a medico, secundo corpora, tertio signa. Aliter adhuc verbum secundũ
rationem explicat, id est secundum definitionem datam ab antiquis: quòd medicina esset
B scientia sanorum, ægrorum, & neutrorum: vel per primam doctrinam, id est resolutiuam.
Nam secundum doctrinam resolutiuam medicina inquit, primo considerat de causis, secũ
do de corpore, tertio de signis: quoniam qui uult curare morbum, ei primo occurrũt quæ
sunt immediata ipsi morbo. Sunt autem ista causæ salubres, quæ morbum remouent:
sed quoniam istud non potest fieri nisi morbus cognoscatur, & corporis natura: ideo cor-
poris cognitio, & signa necessaria, vbi per resolutiuam doctrinam inquit causæ primo con
siderãtur: deinde corpora, & signa. Cõtrario autẽ modo fieri, in opere ipso, alio loco paulò
infra hęc uerba Gal. ita exponit, quia potuisset aliquis dubitare de quo primo est medicina,
respõdet quod in intẽtione, seu cõsideratione, primo considerat causas, secũdo corpora, ter
tio signa. Et iste est primus ordo. Secũdus uerò ordo est cõtrarius, qui in opere, scilicet cõspi
C citur: quoniam primo est cognitio corporis humani ex signis, posteà verò cognitio causa-
rum. Quod enim est primum in intentione, ultimum esse in executione. Hæc sunt quæ ex
confusis lectionibus Curtii collegimus. Ex quibus illud falsum primo est, quod secundum
rationem explicari possit secundum definitionem antiquorum. Non enim definitio per se
ostendit medicinam causarum primo esse scientiam: alioqui frustra id explicare conaretur
Galenus, quod per ipsam definitionem intelligitur. Illud etiam falsum secundum primam
rationem intelligi posse secundum primam doctrinam, λόγος enim uocabulum græcum, a
quo egregias istas significationes sumit, nunquam doctrinam significat. Pręterea falsum est
doctrinam resolutiuam a causis salubribus incipere prius quàm a corporibus. Vt enim an-
tea ostendimus a fine, nempe sanitate ea incipit, a quo Gal. in lib. de constitutione artis sta
tim corpora extrahit, postremo omnium causas salubres. Deinde non uideo quomodo an-
te exequutionem operis, causę primo considerentur. Non enim causas salubres inuenire
possumus, & de his quicquam statuere, priusquam corporis dispositio præcognita ex si-
gnis sit. In exequutione itaq; etiã causę salubres ultimo loco ueniunt enarrãdæ. Quod autẽ
D benè dixit assumemus, quum nostram sententiam aperiemus. Nunc examinemus Acachiæ
opinionem, & postea nostram breuiter subiũgemus. Acachias enim duplicem hunc ordinẽ
Galeni ex prioris, & posterioris uarijs significationibus explicare nititur. Prius enim ali-
quid altero dici, sensu, tempore, & dignitate. Ac natura quidem causas corporibus priores
esse & corpora signis: ordine uerò sensus signa causis priora dignitate & tempore sanitatẽ
morbo, & salubres proinde causas insalubribus & neutris: morbosas uerò neutris, non di-
gnitate: sed natura priores, siquidem neutrum ad salubre, & morbosum refertur. Et hoc
modo concludit causas natura priores esse, & corporibus, & signis. Hęc uerò ipsa sensu
priora esse. Atqui Gal. cum dicit secundum primam rationem medicinam esse scientiã cau
sarum salubrium, nõ potest intelligere de eo, quod natura prius est. Nam ut antea diximus
E id locum habet in causis, quę ad suos effectus referuntur, non in causis salubribus relatis ad
corpora, & signa. Non enim causæ salubres, signorum, & corporum causæ sunt, sed sanita
tis, ad quã referuntur, ut antea quoque diximus. Quod si docendum proposuisset an prius
de causis salubribus, quã de sanitate agendum esset, uel de salubribus, quám de morbo, po-
terat ratio sumi a causis & effectis, quæ quidem in corporibus, & causis nulla agnoscitur
esse ratio, & comparatio quæ sumitur a causis, & effectis. Præterea in alio ordine, & se i-
psum confundit, & Gal. contradicit. In artis enim operibus ait primo sese offerre corpus,
postea uerò signa. Paulo uerò inferius concludit eo ordine primo de signis agendum. At
Gal. scribit primo sese offerre corpora ex signis cognoscenda. Quare cum nulla ex supradi-
ctis

Curtij de eadem re opinio.

ctis opinionibus Gal. literæ & sensui quadret: breuiter quid sentiendum sit explicabo, & ex artis principijs ueram (ni fallor) interpretationem eliciam. Sunt autem duo potissimũ, ex quibus id facile probare licet. Primum ex definitionibus medicinæ, & actione medici sumetur. Si enim medicina definitur esse ars, quæ corrigit corporis uitia: nihil autẽ aliud sit corrigere, quàm salubres causas corpori admouere: prout uitia corporis exigunt. Profecto constat, medicinam causarum salubrium primo scientiam esse: primum enim illud est unicum officium quod medicina docet, & medicus præstat. A medendo enim medicus dicitur: Non eo, quod corpora uel signa consideret. Mederi autem ut diximus, nihil aliud est, quàm usum & uim salubrium causarum tenere. Secundum argumentum sumitur ex Gal. lib. 1. de uictu acut. text. 3. ubi scribit curationem per se a medico exerceri. Prædictionem autem, & dignotionem propter curationem. Curare autem nihil aliud est, ut diximus, quàm salubrium causarum cognitionem habere, illarumque usum, & uim cognoscere, & quod de curatione dixit, idem de conseruatione dicendum, & præseruatione. Fiunt enim hæc omnia usu salubrium causarum per magis, & minus discrepãtium. Quod autem primo & per se considerat, illud & secundum primam rationem consideratur. Quare meritò dixit Gal. causas salubres secundum primam rationem à medico cõsiderari. Alia enim, corporum inquam cognitio, & signorum, non prima sed secunda ratione ut Gal. eo loco scribit, à medico cõsiderantur, quatenus scilicet ad rectum causarum usum cõferunt. Quia enim illis utimur in corpore humano, & in diuersis illis affectibus, necesse est ut corporis, & signorum naturam, & differentiam teneamus. Et quid clarius est hac explicatione, quæ & naturæ rei, & Gal. dictis quadrat, à quibus recta interpretatio eorum, quæ hic dicuntur, petenda erat. Siquidem hic liber compendium aliorum est, & ab illis huius explicatio sumenda. Ac miror profectò quòd nullus ex interpretibus Gal. authoritate utatur ad hanc particulam explicandam. Iam si quis ad nostram interpretationem rem reuocare uelit, quo modo melius potest explicari dictum, quòd medicina prima ratione causarum salubrium scientia sit, quã quòd primo & per se medicus salubres causas cõsideret: & (ut dici solet) primò habeat in intẽtione & ultimo in executione, reliqua autem per accidens, quatenus scilicet ad causas salubres & illarum rectum usum uel referuntur, uel conferunt. Quo fundamento iacto, licebit iam reliqua explicare, & ordinis inter illa constituti rationem reddere. Si enim salubres causæ corpora præcedunt, & signa præcedent & insalubres illa: contrariorum enim eadem est ratio. Non enim possumus salubres causas cognoscere, illarumque usum, & uim, nisi & insalubrium naturam eodem negotio cognoscamus. Salubres ergo causæ insalubres statim trahunt. Salubres autẽ & insalubres neutras. Extremis enim positis, media poni necesse est. Et tertium locum neutra sibi uẽdicant: ut quæ nisi positis extremis poni nequeant. Post causas omnes salubres inquam, insalubres, & neutras, corpora secundum locum sibi uendicant. Agunt enim causæ in corpore ipso, & salubres dicuntur quòd ad corporis sanitatem conferant. Meritò ergo superius dictis rationibus corpora causis cedunt. Signa autem præcedunt: quoniam cum causis maiorem connexum habent, quàm signa. causas enim, ut diximus, primo quidẽ consideramus ut scilicet sanitatem corporis iuuare possimus. Quoniam autem id facere non licet nisi uarij affectus corporis cognoscantur: ideo signa considerantur: ut ex illis uarios corporis affectus discernamus. Porrò eadem ratione corpora salubria, insalubria, & hæc neutra præcedunt, & eodem modo signa salubria, insalubria, & hæc neutra, quomodo causas salubres, insalubres, & has neutras præcedere diximus. Quod salubria insalubribus præstantiora & natura, & tempore priora: insalubria uerò & si imperfectiora neutris: tamen quia hæc sine illis constare non possunt, ideo ultimo loco merito collocantur.

At in operibus prima quidem est corporum cognitio, quæ habetur ex signis. post hæc earum, quæ in ipsis inuentio causarum.

Loquendi modus Gal. fecit ut Curtius dubitauerit de hac interpretatione, cum enim inquit duos ordines ponat Gal. unum, in quo causæ primo loco, corpora secundo, signa tertio constituantur: alterum autem, in quo signa primum locum, corpora secundum, causæ tertium

A gnis, postremo de causis agit. Igitur frustrà de duplici hoc ordine egit Gal. si neutrum ex illis postea seruat. In hanc dubitationem etiam Manardus incidit, nunc corpora primo statuens, nunc signa. Sic Acakias signa nunc ante corpora, nunc post corpora considerari scribit: cum tamen Gal. ex ipsa dictione litem dirimat. corporum enim dignotionem in ipsis actionibus, siue artis operibus, nec non etiam in arte discenda primo sese offerre scribit. corpora enim primo proponit: deinde illorum ex signis dignotionem, constatque & illũ per uerba corporum dignotionem ex signis, duo ponere, corpora & signa. Atque ex eo, quod corpora dignotioni proponit, corporibus primum locum dare. Ac ratio, & usus etiam id docet. Nemo enim signa affectionum corporis alicuius sibi proponet inuestiganda, nisi primo corpus ipsum ob oculos proponat. Vsus pariter id docet. Nam cum ad ęgrotum accedimus, primo illius corpus contemplamur: deinde ex illius cõtemplatione signa colligimus ad affectus dignoscendos: tantam tamen habent connexionem, & corpora, &
B signa, ut statim simul fere occurrant, ut substantia & accidens. Sunt enim signa corporis accidentia: uel ab illis ratione solum differunt, ut postea ostendemus cum de signis agemus. Vt igitur substantia accidentibus coniuncta, simul quodammodo sese offerunt: tamen prius substantia nobis occurrit consideranda: Sic & corpora prius ueniunt considerãda & spectanda. Postea autem signa, ex quibus scilicet corporis affectuum uarietatem, & magnitudinem agnoscimus. Postremo autem causę salubres considerantur: ex quibus quidem cognita corporis uitia emendamus. Miror autem quod Manardus non agnoscat contradictionem, quæ est in dictis suis, cum inquit, medico prius sese offert corpus ægrotum: sed quia ille cognoscere aliter, quàm per signa ægritudinem non potest, ideo ad hæc se conuertit & sic quodammodo signa præcedunt. Quomodo enim signa præcedunt, si corpus primo sese offert? Nec ualet, corporum cognitio non potest haberi nisi ex signis: ergo signa præcedunt: Imò potius contra fit: oportet enim si signum alicuius rei debet esse, rem
C prȩesse, quæ significatur. Et quod dicit de causis, quòd scilicet sine illis curatio fieri non posit, non ostendit causas tertium locum obtinere debere.

Sed quoniam effectiuum, indicatiuum, & susceptiuum dupliciter unumquodq. dicitur, hoc quidem simpliciter, hoc verò vt nunc, nosce oportet, amborum esse medicinam scientiam.

Cum dixerit medicinam scientiam esse salubrium, insalubrium, & neutrorum. Hæc autem dici de his, quæ sanitatem efficiunt, quæ vocantur causæ salubres: & de ijs, quæ indicant scilicet signis: ostenditque præterea duplicem in illis reperiri posse ordinem, & quem ex illis in hoc opere sequi uelit, Rursus ea subdiuidit, sumpta diuisione ex duplici si-
D gnificatione susceptiui, indicatiui, & effectiui. Idque facit, ut paulatim ad id descendat, quod multiplex non est, cuius tractationem postea aggredi posit: tum ut tacitę obiectioni respondeat, quæ ex definitione oritur. cum enim dixisset medicinam salubrium, insalubrium, & neutrorum scientiam esse: hęc autem dupliciter dici, uel quod simpliciter talia sint: uel ut nunc talia: nimirum cum susceptiuum, indicatiuum, & effectiuum ita dicantur: potuisset quis existimare, medicinam non esse scientiam eorum, quę ut nunc talia dicuntur. Admonet ergo amborum esse medicinę scientiam, sed rationem huius rei non reddit. Est autem hæc ratio, quòd medicus corporis vitia corrigere debeat, quotquot reperiuntur, quæ correctionem admittunt. Quapropter si solum quę simpliciter talia sunt, consideraret, sine præsidio relinquerentur, qui in alio statu uiuere reperiuntur. Esset quoque inutilis materia medica, quæ apta est duntaxat succurrere illis, quæ ut nunc talia sunt.
E Vt igitur aliæ facultates vtrumque oppositum considerant (sicut apparet ex Arist. qui in logicis non solum de bonis, sed etiam de malis syllogismis, & alijs argumentationibus agit. Ita medicus non solum salubria, insalubria, & neutra simpliciter, sed etiam ut nunc talia considerare debet. Et quemadmodum aliæ facultates quod simpliciter tale est, primo & per se considerant: sic medicus in sua arte idem facit. Nunc verò videndum est, quid intelligat Gal. hoc loco per simpliciter, & ut nunc. Qua quidem in re putant vniuersi interpretes illum intelligere ut nunc, idem quod Arist. secundum quid: & simpliciter eodem modo cum illo usurpare. Diffiniri autem ab Arist. cap. ultimo secundi top. & in elenchis simpli- *De verbo simpliciter & ut nunc*

citer illud dici, quod absolutè, id est sine additamento enunciari potest: quomodo dicimus A niuem esse albam eo, quòd reuera, & sua natura talis sit, nec aliquo additamento eget, quo intelligamus eam esse albam. At secundum quid tale est, quod non simpliciter tale: illud autem est, quod sua natura tale non est, & ob id simpliciter tale enuntiari non potest: sed cum additione illius, quo intelligimus tale nominari: ueluti cum dicimus Aethiopem esse secundum dentes album; vbi si album dicimus, non simpliciter dicimus: sed cum adiunctione illius, cuius ratione albus enuntiatur. Est ergo ut breuiter dicam apud Arist. simpliciter tale, quod sine aliqua adiunctione pronuntiatur, secundum quid tale, quod assumit aliquid, cuius ratione tale dicitur. Istud autem quod Arist. secundum quid tale dicitur esse, fieri potest multis modis: uel adiunctione partis, uel temporis, uel finis, uel alterius rei prout de diuersis rebus consideratio, & enuntiatio fit. Adiunctione quidem partis, ut Aethiopem dicimus album secundum dentes. Adiunctione verò temporis, ut si quis dicat aliquem nunc iustum esse. Adiunctione finis, veluti si quis dicat aliquem bonum esse B ad furandum. verum si quis diligenter utriusque authoris tractationem expendat, inueniet diuerso modo hæc nomina ab illis usurpari. Nam Gal. quod simpliciter tale est, non pronuntiat absolutè, sed cum adiunctione huius nominis simpliciter: Arist. verò quod simpliciter est tale, non intelligit pronuntiari debere cum ipsa dictione simpliciter. Non enim dicet niuem simpliciter esse albam, ut illam significet simpliciter albam esse: sed illam dicet albam. Galenus verò quod simpliciter tale est, ita intelligit esse, quod cum dictione ipsa simpliciter assumitur: id quod facile probare possum. Nam corpus salubre diuidit in illud, quod est simpliciter, & ut nunc salubre. Esset autem apud Arist. corpus salubre, simpliciter salubre; quia absque adiunctione aliqua pronuntiatur. Apud Galenum verò tale non est, sed quod simpliciter assumit. Idem patet ex definitionibus, quas tradit inferius de corporibus neutris. Inquit enim iuxta primum significatum neutrum esse corpus, quod exquisitè medium est insaluberrimi & saluberrimi corporis. Et huius hoc quidem simpliciter C tale, quod ab ipso ortu naturæ ita est constitutum. Ex quo quidem loco patet neutrũ quod sine adiunctione dicitur, & propterea simpliciter neutrum est, apud Arist. distingui à neutro, quod simpliciter a Galeno neutrũ dicitur, propterea quod simpliciter est tale, non indicat perfectionem in suo genere. Nam si quis dicat Socratem esse iustum, simpliciter ex Aristotele enunciat, at propterea nemo intelligit Socratem perfecte esse iustum. simpliciter uero apud Galenum perfectionem ostendit, ut postea docebimus. Ceterum differre ut nunc tale, ab eo, quod est secundum quid tale apud Arist. facile quoque intelligere possumus. Nam quod ut nunc tale est, imperfectionem quandam duntaxat in suo genere, & recessum quendam ab eo, quod exactè tale est, significat, non autem id, quod sua natura tale non est, aut certe non secundum totum, aut plurimas suas partes tale existit, quippe quũ salubre diuidatur in simpliciter, & ut nunc, tamquã in suas species: id verò quod secũ dum D quid tale est apud Aristotelẽ, non facit speciem aduersam ei, quod est simpliciter tale. Nam corpus salubre ut nunc, salubre quidem est, & dicitur, non quod secundum unam partem sit salubre: sed quod totum ipsum, & reuera salubre sit, & illud habeat, à quo omnia corpora salubria dicuntur, nempe sanitate: differtque à corpore simpliciter salubri, solum pe nes sanitatem meliorem, & deteriorem. Quod enim simpliciter salubre est, optimam sortitum est sanitatem. Quod verò ut nunc salubre dicitur corpus, sanum quidem est: sed non optima sanitate præditum, ut postea docebimus. Quinetiam Manardus in eo fallitur, quod simpliciter salubre dicat esse, quod à generatione est bene temperatum & constructũ: nam si salubre simpliciter ex generatione definitur esse, communis nõ fit definitio causis, signis, & corporibus, quod tamen ratio pòstulat: nimirum quòd omnia simpliciter dicantur tum salubria, tum insalubria & neutra. Neque enim causæ, aut signa simpliciter talia nuncupari possunt, quòd in suo ortu talem naturam acceperint: temere enim (ut antea annotauimus) E dicemus alimenta, & medicamenta quæ sunt causæ salubres, insalubres, & neutræ, simpliciter talia esse eo, quod à suo ortu huiusmodi sint. Perperam quoque bona excrementa, bonum colorem, & alias qualitates dicemus signa esse simpliciter salubria, quia ex suis principijs talem naturam & vim acceperint: quippe cum nullus ortus, nulla origo à primis principijs in illis requiratur, ut simpliciter talia dicantur. Montanus quoque cum deberet definire quod simpliciter, aut ut nunc tale est communi definitione corporibus, causis, & signis, tractationem contrahit solum ad corpora: ac quod antea de salubri & insalubri dixerat

Simpliciter & secundũ quid apud Arist.

Simpliciter Gal. aliter quã Arist. usurpat.

Secundum quid, & ut nunc, non idem.

differre [illegible]

Manardi opinio de eo, quod est simpliciter salubre.

Mõtani opinio de simpliciter salubri.

rat, nunc ad ſanum, & ægrum transfert: vocatque ſimpliciter ſanum, quod ſemper ſanum
A eſt, & ſine morbo moritur per reſolutionem caloris: ſimpliciter verò ęgrum, quod eſt penitus ægrum, & inſalubre: ſemper verò ægrum, quod ſemper ægrotat. Cuius quidem opinio ita abſurda eſt, ut confutationem non poſtulet, & à nobis eorum gratia, qui id non agnoſcunt, ubi de corporibus agemus, conuelletur. Nunc verò præſtat docere quid Galenus de hac re ſentiat ex ipſius verbis, & tractatione mutuatis argumentis. Qua quidem in re illud probare aggredior, quod à nemine hactenus animaduerſum uideo, & totius rei ſummam continet: nempe non uno modo hæc nomina ab eo uſurpari. Nam ſemper tale in definitione corporum ſalubrium, & inſalubrium vocat, non quod ſemper duret quale dicitur: ſed quod in ſuo genere eſt ſummum. In neutris verò definiendis mutata definiendi ratione, non amplius vocat ſemper neutrum, quod eſt in ſuo genere exactiſsimum: ſed quod ſemper durat. Ex quo errore, ut poſtea docebimus, factum eſt, ut non potuerit definire omnia neutra tertij ſignificati. ſic etiam in definiendo corpore ſalubri, & inſalubri, vocat corpus ut multum ſalubre, & inſalubre, quod parum deficit ab eo, quod eſt ſummum in ſuo genere. Neutra verò ut multum uocat, quæ per omne vitæ tempus talia non perſeuerant: ſed aliquas mutationes capiunt. Sumit etiam verbum ut nunc dupliciter. Nam ſalubre ut nunc corpus, non uidetur aliter intelligere, quàm quod inter ſalubria plurimum recedit ab eo, quod eſt ſaluberrimum. Quod ſatis oſtendit cũ dicit ſalubre ut nunc corpus eſt, quod bonam quidem, ſed nõ optimã habet ſanitatem. In neutris autem, pręſens quoddã tempus breue ſignificare tradit. Ex qua etiã varietate ſe, lectoreſq; cõfundit, & docet quę in medicina nullius ſunt momenti. Nam quid attinet ad medicum ſcire, quædam corpora eſſe in breui quodam tempore ſalubria, inſalubria, & neutra, aut ſi id uoluit, cur ſigna poſtea non docet, quæ huiuſmodi affectiones oſtendunt. Sed quænam poſſunt eſſe ſigna harum affectionum? Nam ſi ſemper indicat tempus uniuerſum, quo uiuimus, oportebit mortem
C expectare, antequam cognoſcere poſsimus an aliquis ſemper ſit ſalubris, inſalubris, uel neuter. Et cur etiam cauſas ſalubres poſtea non adfert, quæ hanc affectionem reſpiciant? De eo uerò quod ſimpliciter tale eſt, nihil docet, quod ſit commune corporibus, cauſis, & ſignis: & quod ſcribit de corporibus, poſtea oſtendemus, non rectè ab eo dictum. Nunc uerò ſolum explicare uolo, quo pacto hæc nomina ex ipſa uerborum etymologia, & ut poſtulat rei natura, atque adeo ipſa authoris tractatio, ſint intelligenda. Verbum ſimpliciter quod græci uocant ἁπλῶς uario modo ſumi à Galeno ex libro de temperamentis potiſsimum intelligere licet. ſumit enim ſimpliciter ſiue abſolutè pro eo, quod eſt ex propria natura tale, quo modo ſcribit primo de temperamentis animalia à ueteribus nõ eſſe dicta calida & humida, propriæ temperaturæ gratia, & ſimpliciter, ſed collata ad ſtirpes, & mortua. Sumit ſimpliciter pro eo, quod eſt extremè, quomodo ignem abſolutè, & ſimpliciter calidum pro eo, quod eſt ſummè calidum. Item ſimpliciter idem eſt quod ſine additione illius, cuius res
D eſt, pronunciatur: ut ſi quæratur cuius temperamenti eſt os, non adiecto leonis, aut alterius animantis, id ſimpliciter quæri dicitur. Alio modo ſimpliciter idem eſt, quod exactè & perfectè, ut temperies animalis ſimpliciter optima non dicitur, nec media ſimpliciter, id eſt non exactè media, & penitus optima. Præterea ſimpliciter uſurpat pro eo, quod eſt ſine diſtinctione, ut ſimpliciter non eſſe reſpondendum ait, ubi quæritur an aliquid ſit frigidum, an calidum. Sumit & ſimpliciter pro eo, quod eſt cõparatum ad medium ſui generis. Quo pacto uermem abſolutè loquendo ſiccum, uel humidum intelligi ſcribit, id eſt quod talis ſtatuatur ad medium, quod inter vermes conſtituitur comparatum. Quo modo magnum etiam & maius in libris de pulſibus differre tradit: nempe quod magnum ſimpliciter dicatur: maius autem minimè. Nam magnum ſine collatione, non dicitur, non minus profecto, quàm maius: ſed id, ad quod magnum dicitur, non additur: quoniam ad medium ſui generis collatione dici intelligitur. Additur autem id, ad quod maius dicitur, quoniam ad
E multa collatio fieri poteſt & nihil ob id firmum eſt, ad quod reſpicientes reſpondere poſsimus. Tot ferè, aut pluribus etiam modis ſimpliciter ſiue abſolutè aliquid dici intelliget vnuſquiſque, qui diligentius eum authorem perlegere non grauabitur. Verum in hoc opere, non aliter ſumere poteſt ſimpliciter, quàm pro eo, quod exactè & perfecte eſt tale. Docet enim eius oppoſitum ut nunc, quod imperfectionem quandam oſtendit, nec non definitiones corporum ſimpliciter ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum, in quibus perfectam quandam in ſuo genere naturam ex hoc nomine ſe intelli-

Salubre ſimpliciter, ſẽper, ut multum quomodo ſumatur ex Gal.

Vt nunc dupliciter ſumi à Gal.

Simpliciter quot modis ſumendum

Simpliciter in hoc opere quo modo ſumendum.

gere declarat. Idem ostendit latitudo sanitatis, quam explicat octauo capite huius, A
vbi simpliciter salubria ostendit esse, quæ perfectam obtinent sanitatem. Idem requirit tractatio huius authoris, & artis nostræ, quæ pollicetur cognitionem omnium corporum, signorum, & causarum. Hæc autem non omnia sunt æqualiter affecta, sed quædam perfectè, & exactè in suo genere: alia verò ab eo declinant. Quos quidem gradus, & recessus notare oportet, ut singulis propria præsidia accommodari valeant. Cæterum verbum ut nunc quod græcè Gal. dicit ὡς νῦν, Akakias vertit in præsentia, sed perperam. Nã in præsentia verbum non opponitur ei, quod simpliciter hic intelligit Galenus. Vt enim simpliciter non est nomen temporis, sed perfectionis: Ita verbum ut nunc, imperfectionis, non autem temporis nota est. Dixisset enim nunc, si tempus significare uoluisset: non autem ut nunc. Est autem meo quidem iudicio hæc loquendi forma sumpta ab Herophilo, qui fortè purioris sermonis Græci rationẽ nequaquam tenebat, sed Chalcedonio, ut patrio idiomate utebatur. Verum diligentius adhuc cum de corporibus ut nunc salubribus agemus, huius uiri, & aliorum qui malè de ea re senserunt, refellemus opinionem. B

Vt nunc quid. imperfectionis nota est non temporis

Ipsum uerò simpliciter duobus dicitur modis, & quod semper, & quod ut plurimum.

Subdiuidit rursus Gal. alterum ex duobus prædictis, cum enim dixerit unumquodque illorum uel simpliciter tale esse, uel ut nunc tale: rursus id, quod simpliciter tale est, duobus modis dici refert, & vtriusque pariter medicinam esse scientiam. Dicitur enim aliquid simpliciter tale, uel quod διαπαντὸς inquit tale sit, uel ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. significat autem διαπαντὸς prorsus, penitus, semper: ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ magna ex parte, ferè, ut plurimum; vertunt autem interpretes hoc loco cum magno errore illud semper, hoc verò ut plurimum, C
siue magna ex parte, sed perperam; hæc enim nomina nihil aliud debent significare, quàm gradus quosdam maioris, aut minoris in suo genere perfectionis; Nam docent id in primis verba Galeni, cum definit species corporum simpliciter salubrium. Ait enim corpus διαπαντὸς esse salubre, quod est optima temperie præditum & maximè commensuratum: ea autem quæ talia sunt, ut Galenus scribit in primo de sanitate tuenda diu durare non possunt, quum mutationem capiant ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, salubre, quod a constitutione optima non valde admodum deficit, nulla ut apparet in vtroque facta temporis mentione. Debet pręterea hęc definiendi ratio, & significatio communis esse causis salubribus, insalubribus & neutris. At quo pacto dicemus causam illam simpliciter esse salubrem, quæ semper, aut plurimum sit salubris. Quid enim in tota materia medica reperiri potest, quod semper salubre, aut insalubre, uel neutrum sit: quippe cum res eadem nunc salubris sit, nunc insalubris, aliàs verò neutra, pro diuersitate corporum, quibus adhibetur, & ex diuerso usu ut D
Gal. in 3. lib. huius, & alibi passim docet; At prorsus & exactissimè salubres, insalubres, & neutrę causæ, & minimum ab exactissimis recedentes dicuntur, firma quadam ratione: quoniam cum simpliciter tales dicuntur, ad certum medium referuntur, ut alia omnia, quæ in medicina bona, mala, temperata, intemperata, aut alia ui prædita dicuntur; Quod ergo illi semper tale intelligunt, nos prorsus & summè tale intelligamus. Quod rursus illi ut plurimum uertunt, uno verbo exprimere non possumus, quia non habemus, quod minimum eum recessum ab eo, quod est exactissimum, significet, Dicemus ergo per circumlocutionẽ ferme exactissimum, & perfectissimum, Atque ita seruabimus tum in corporibus, tum signis, & causis vnam & eandem docendi rationem vniuerso operi et arti nostrę accommodatam: nimirum in qua gradus & recessus in ijs annotauimus. Cogitur & Galenus ita perpetuo hęc nomina vsurpare: tametsi ut paulo antea diximus in illis euariat, & suam tractationem in neutris corporibus vitiat. Manardus quoque in eo hallucinatur, cum ait id quod E
defecit ei, quod salubre ut multum dicitur, sensum dignoscit non posse; nam signa quibus Galenus salubria inter se distinguit, sensu percipiuntur: alioqui causæ salubres conuenientes adhiberi non possent, si incerta essent indicia. Addo ꝙ Galenus paulo postea ubi sanitatis latitudinem distinguit, dicat sensum debere esse omnium illorum iudicem. Quomodo autem & id quod exactissimum est, & id quod ab exactissimo aliquantulum recedit, simpliciter tale dici posit, nullus ex interpretibus docet, Ratio hæc est, quòd medicus non solum ijs, qui exactam obtinent naturam, sed alijs etiam, qui quomodocunque ab ea deflectunt

A ctunt, artem suam pollicetur; Curtij autem ratio explodenda est. ait enim ille Galenum hac uti diuisione, quoniam duplex est sanitas, una quæ est in indiuisibili, nempe in exacta omnino & vera æqualitate posita, quam medicus non considerat: quippe cum medicus non quærat inducere sanitatem, aut conseruare, quæ vel non datur, uel si datur, propter mutationes continuas quas nostrum corpus subit, uix puncto, & momento temporis durat: Aliam dicit esse, quæ latitudinem habet, & esse reperitur, de qua medicus agit. Vt ergo, inquit, excluderet eam, quæ planè exacta est, & absoluta a consideratione medici, diuisione vsum fuisse Galenum, utriusque tamen medicinam esse scientiam. In quibus quidem verbis manifesta apparet cõtradictio; Nam quo pacto potest esse medicina scientia illius, quod a medici consideratione excluditur? Nos quidem cõcedimus, sanitatem quæ in exacta ęquabilitate ponitur, in rei natura nequaquam reperiri, eam tamen subici considerationi medici asserimus. Nam etsi illam non conseruat, aut non restituit, ut quæ non existat, tamen B eam sibi proponit tamquam regulam & normam perfectissimam, ad quam alias vniuersas imperfectioresque in rei natura sunt, reuocat; Sic enim Gal. in lib. primo de sanitate tuenda, sanitatem quandam perfectissimam aliarum regulam fingit & statuit. In lib. de temperamentis temperaturam vnam ponit planè exactam, & ęquali mistione qualitatum confectam: ad quam reliquas postea bonas, & malas in rei natura apparentes tanquam ad Polycleti regulam (ut ipse ait) redigit. Eodem pacto Arist. ideam demonstrationis definit, & Cicero perfectum oratorem, qualis, inquit ipse, nemo hactenus fuit. Ac ut breuiter dicam, in omni genere rerum scriptores & artifices ideam quandam, & perfectam formam fingunt: quam tantum abest, ut contemnant, ut omnium primam proponant, nimirum sine qua reliqua considerari, & tractari nequeunt. Ergo utriusque sanitatis medicinam esse scientiam cum Galeno dicimus, illius quidem perfectæ, tanquam regulæ & normæ aliarum, alte C rius autem ea ratione, quod in illa uersetur artifex, & facultatem suam exerceat. Sed alia ratione Curtij opinio refellitur, quod Gal. non solum de salubritate absoluta, & ea quæ ab illa aliquantulum recedit agat: sed etiam de insalubritate, & neutralitate, quæ in suo genere pariter obtinent, quod exactissimum est, & quod ab eodem recedit; Non ergo Gal. diuidit quòd simpliciter est, in id quod prorsus tale est, & illud quòd ferè est exactissimum, ut perfectas sanitates recipiat, uel excludat, sed ut admoneat medicinam in se recipere salubria, insalubria, & neutra, tum exactissima in suo genere, tum alia quæ ab exactissimo deflectunt.

Neutra uero & causa & corpus, & signum, & quod simpliciter dicitur, & quod ut nunc, tripliciter unumquodque appellatur. Hoc quidem quia neutrius contrariorum est particeps, hoc vero quia aliquando hu D ius, aliquando illius. Horum autem ipsorum secundum, rursus duobus dicitur modis, aut quia utrumque contrariorum ex æquo participat, aut quia plus alterum.

Distinctiones quibus hactenus usus est, ex ęquo salubribus, insalubribus & neutris cõueniebant. Nam quod simpliciter, & prorsus, & non prorsus: sed minimum ab eo recedens, & ut nunc tale est, omnibus alijs conuenit. Nunc autem cum salubris, & insalubris nullæ supersint amplius distinctiones, dictæque omnes sint, quæ illis & neutris sunt communes, peculiares quasdam significationes de neutro tradit: ut postea distinctione hac facta, commodius unumquodq; definire posit. Qua quidem in re primum quid neutrum sit definie E mus. Ex illius enim definitione uariæ significationes intelligentur: secundo quot sint illæ significationes ex Galeno ostendemus, & an omnes ab illo sint enumeratæ perpendemus. tertio quæ significationes sint maxime propriæ. Porro neutrum quidam dicunt esse, quod nullum est ex duobus, eiusdem tamen generis est cum illis. Quæ enim diuersi generis sunt, nequaquam neutra uocari debere putant: absurdum siquidem esse, si quis qualitatem, neutrum esse diceret inter substantiam, & quantitatem, cum diuersa hæc sint genera: uel colorem diceret neutrum esse inter corpus animatum, & animal: Sunt enim hæc diuersi generis. Verum huiusmodi diffinitionem una significatio neutri, quam quidem ex Galeno postea ostendemus, refellit. Quare præstat neutrum definire, quod nullum est ex duobus.

Neutrum quomodo alij definiũt.

Neutrum quid re uera sit.

Itaque cum hic agamus de salubri, & insalubri, neutrum dicemus esse, quod nec salubre est, nec insalubre. Porrò cum intellexerimus quot modis fieri possit, ut aliquid nec salubre, nec insalubre sit, simul intelligemus quot sint neutralitatis modi. Fit autē id (inquit Gal.) tribus modis: uno quod nullo ex duobus extremis participet, uel quod utrisque, uel quod nunc hoc, nunc illo: constat enim illud, quod uno ex ijs tribus modis tale est, nec salubre nec insalubre esse: quare nullum illorum, sed relinquitur neutrum esse. Nam quod nihil salubritatis & insalubritatis participat, non potest salubre, aut insalubre dici: sicut nec illud, quod utroque participat. Non enim salubre dici potest: quippe cum partem habeat ex insalubri: nec insalubre, cum ex salubri etiam constet: nec magis quod nunc uno, nunc alio participat dici potest salubre, uel insalubre. Ita quidem Gal. hic diuidit neutrum in tres modos: sed artificiosior esset diuidendi ratio, si duos duntaxat primum proponamus, quod etiam Manardus animaduertit ad hunc modum. Neutrum est, uel quia neutro extremorum participat, uel quia utroque, & hoc dupliciter: uel enim utroque participat in diuersis temporibus, & est tertius modus Gal. uel in eodem tempore, & hoc dupliciter: uel enim æqualiter participat, & est primus modus secundi, uel inæqualiter, & est secundus modus secundi. Verum in hac diuisione desideratur alia diuisio eius neutri, quod diuersis temporibus utroque participat. Nam quod in diuersis temporibus nunc uno, nunc alio extremo participat, ita participare potest ut tam sæpe uno, ut altero particeps fiat, uel uno rarius, altero sæpius, & ad huc uno æqualiter ut altero, uel plus uno, quàm altero: Veluti si quis aliquando intemperie insalubri: alias uerò salubri participet, potest sæpius salubri, quàm insalubri participare: uel toties una ut altera: & potest iterum de salubri temperie plus habere, quàm de insalubri, uel æquali mensura. Hæc omnia sub neutris contineri ex Gal. opinione certissimum esse puto, fallique in hoc Manardum & Acachiam, qui tradunt id, quod sæpe, aut raro participat de salubri & insalubri, neutrum non esse: sed id solum cuius est anceps euentus. Nam quod rarius fit, salubre ut multum: quod uerò sæpius, insalubre ut multum esse statuunt. Verum quomodo salubre ut multum esse potest, quod aliquā do insalubre est, aut insalubre ut multum, quod sæpius utriusq; fit particeps. Quod enim salubre est ut multum, parum deficientem ab optima, temperiem & structuram habet: quā quidem obtinere nō potest, quando est insalubre. Ita quod sæpius utriusque est particeps, non potest insalubre esse ut multum, idest paulo minus, quàm pessimam naturam obtinere: quippe cum sępius salubritatem habeat, quæ in bona temperie & structura est posita: sed hæc postea clarius innotescent, cum definiemus corpora salubria & insalubria. Nunc uerò præstat docere non solum tribus modis: sed quattuor neutrum apud Gal. sumi: id quod patet ex capite de signis salubribus. Appellat enim neutrum signum, quod nihil omnino de dispositionibus indicat, uel non magis salubrem, quàm insalubrem, uel partim salubrē, partim insalubrem: uel aliquando salubrem, aliquando insalubrem dispositionem ostendit. Ita ergo corpus neutrum erit quod dispositionem habet, quæ nullam relationem obtinet ad corpus salubre & insalubre, ut corpus album dicitur neutrum inter salubre & insalubre, quod nihil habeat, quod referatur ad illa, uel quod mediam habeat dispositionem inter salubrem & insalubrem absque participatione illorum: uel quod participet eodem tempore, uel diuerso de utroque. Ex quo quidem significato patet quod antea diximus, neutrum non semper esse debere eiusdem naturæ & generis cum illis, ad quæ neutrum dicitur. Sequitur ut tertium ex propositis explicemus, quænam inquam significationes neutri magis sint propriæ. Videtur autem illa esse, quæ cum alterius generis sit, nullum extremorum participat: deinde illa quæ cum eiusdem generis sit, particeps etiam non est extremorum. Quod enim nihil habet ab aliquo extremo, merito neutrum extremorum dici potest. Sequitur deinde modus, qui utroque simul participat: in hoc enim etsi nentrum nullū est ex duobus, aliquid tamen habet ex illis, & utrumque potius quàm neutrum dici debet. Quartus modus omnium minimè proprius est, cum à tēpore suam naturam capiat, & modò sit salubre, modò insalubre: & quo tempore salubre est, non neutrum, sed salubre. Sic insalubre, quo tempore insalubre est, non neutrum dicatur, nec neutrum sit, nisi ut uicissitudo illa ex duobus inter se coniunctis consideratur. Atque hæc quidem de neutri significationibus dicta sufficiant, quandoquidem postea diligentius adhuc nonnulla ex ijs erunt explicanda.

Neutrum quomodo diuidendū.

Manardi, et Acachiæ opinio reprobatur.

Neutrum quattuor modis apud Gal. sumi.

Neutri significationes quæ magis propriæ.

Est verò

A

Est verò & in tota definitione, si uerba animaduertimus, ambiguitas quaedam, quam & ipsam dissoluere oportet. cum enim dicitur medicinam esse scientiam salubrium, & insalubrium, & neutrorum, significatur & quod omnium particularium, & quod quorundam, & quod qualium: sed omnium quidem indefinitum quoddam est, atque impossibile, quorundam diminutum atque artificio carens, qualium uerò artificiosum pariter atque insufficiens ad omnia artis particularia, quod etiam dicimus in medicinæ definitione comprehendi.

B Explicat Gal. dubitationem quandam, quę ex definitionis uerbis oriri posset. Dixit enim in definitione medicinam esse scientiam salubrium, insalubrium, & neutrorum: quæ propositio cum indefinita sit, tripliciter intelligi potest: nempe quòd omnium illorum medicina scientia sit, & quòd quorundam, & quòd qualium. Dicit autem intelligendam esse definitionem, non omnium, non quorundam, sed qualium. Quid per omnia, & quædã intelligat, omnes norunt interpretes, & cur non illorum medicina scientia sit, docet ipse author: omnia enim intelligere uidetur particularia, quæ cum infinita sint, non potest illorum esse ars uel scientia: quare nec explicari, nec mente concipi, nec tradi possunt, ut uniuersi philosophi, & ipse Gal. 1. ad Glauconem docent. Nec quorundam solum medicina scientia est: imperfectum enim id (inquit Galenus) esset, & ab arte alienum. Est enim id imperfectum, quod omnia non comprehendit: ab arte item alienum, quoniã ars de omnibus pręcipere debet. Et in hoc omnes consentiunt, ut dixi, interpretes, ex Gal. rationibus C persuasi. Consentiunt etiam in hoc, quòd medicina qualium sit scientia. Verum quoniam Galenus non explicat quid per qualia intelligat, nec ita consueta dictio est ad id significandum, quod author intelligere uult, ideo diuersæ interpretationes extant, quas leuiter attingemus, ut meliorem elicere posimus. Manardus ergo non dictionem ipsam interpretatur: non enim medicinam qualium scientiam esse dicit, sed ad artem pertinere cognoscere, quæ in medicinæ definitione continentur: Ad quod ostendendum, necessarium esse definitionem eorum adferre: dubitationemque hanc esse motam a Galeno, ut ostenderet, quare corporum definitiones necessario essent asignandæ. Verum multipliciter in hoc mihi errare uidetur: Primo quòd Gal. dicto non quadret interpretatio: dicit enim Gal. ad omnia artis particularia sufficere, si dicatur qualium medicina esse scientia. At ad id nõ sufficiet, si solum diffiniamus, quid illa sint, sed diuidenda ea & aliter explicanda sunt. Secun D do artificiale esse, & artem non esse imperfectam, si qualium dicatur medicina esse scientia, eam enim perfectam non facient illorum definitiones. Tertio dicit Gal. qualium medicinam esse scientiam, non autem quod cognoscere oporteat qualia sint, quæ in medicinæ diffinitione continentur. Nam & si ipse postea ea definit, nihil tamen ad quæstionem propositam pertinet, quod cognoscere oporteat qualia sint: Ac clarius quidem apparet distorta hæc interpretatio, si quæstio proponatur, & loco qualium interpretatio ponatur. Si quis enim proponat, uel quærat quorum nam medicina scientia sit, salubrium, insalubrium, & neutrorum, & respondeat non omnium, nec quorundam scientiam esse, sed definiendum esse, & docendum qualia illa sint, quis non uidet ineptam responsionem? Non enim quærimus id, an definiri illa debeant: sed quorum, uel omnium inquam, uel quorundam, uel alio modo medicina scientia sit. Sed satis ad Manardi interpretationem hæc dicta sint. Acachias autem idem ferè quod ille sentit, sed alia ratione. Quod enim alij uertunt E qualium, ille qualitate affectorum interpretatur: ut talis sit sensus. Non omnium humanorum corporum, nec quorundam solum, sed omnium in uniuersum affectorum qualitate, nempe sanitate, morbo, aut neutro affectu medicina scientia est. Sic de causis, & signis eadem tradit, nempe quòd non omnium illorũ, nec quorundam scientia sit, sed ut qualitate salubri, insalubri, & neutra prædita sunt secundum omnes prædictas significationes, idest ut simpliciter, & ut nunc talia sunt. At hic etiam dubitationi non respondet, multòq; magis, quàm Manardus ab ea recedit. Nam ille hæc scribit, quasi ignoret quod iam in ipsa definitione continetur: etenim definitio ipsa iam explicauit medicinam non humanorũ corporum

Manardus quid intelligat per qualia, qui & refellitur.

Acachiæ interpretatio improbatur.

porum, nec omnium causarum, aut signorum scientiam esse: sed salubrium, insalubrium, & neutrorum. Quòd si in definitione dixisset, medicinam scientiam esse corporum, causarum, & signorum, locum fortasse haberet talis solutio: quòd scilicet illorum solum scientia sit, quatenus qualitate salubri, insalubri, & neutra sunt prædita. Verum cum iam (ut dixi) id definitio ipsa in se contineat, & aperte exprimat, salubrium inquam, insalubrium, & neutrorum medicinam scientiam esse, frustra postea id quispiam ostendere conabitur, aut de eo dubitabit. Supponit enim Gal. in quæstione, medicinam salubrium insalubrium, & neutrorum corporum, causarum, & signorum scientiam esse, quęritque an omnium salubrium, insalubrium, & neutrorum, an quorundam scientia sit: & concludit non omniũ, nec quorundam, sed qualium scientiam esse: quod quilibet ineptè interpretatur salubri, insalubri, & neutra qualitate affectorum: quoniam ut dixi hæc in quæstione supponuntur. Quare opinio Acachiæ tanquam inepta reijcienda est. Curtius autem locum istum melius interpretatur ad hunc modum. Medicina scientia est salubrium, insalubrium, & neutrorum, non omnium, non quorundam, sed qualium, id est regularum uniuersalium, quæ seruiunt ad cognoscenda illa omnia secundum speciem, & indiuidua. citatque in hac re Gal. cũ de causis salubribus, id est de materia medica agit in lib. de simplicibus, vbi artis non esse dicit, particulares omnes effectus medicinarum nouisse, sed satis esse generalem quandam regulam inuenisse, per quam nondum expertorum remediorum uim, & expertorum iam particulares facultates licet inuenire. Eas autem, inquit, generales regulas tradit in quattuor prioribus libris, quibus scilicet & non exploratas facultates inuenire, & particulares complecti posimus. Satis enim est medico de medicamentis nouisse, cum de manifestis operationibus agit, quod certo gradu calida, frigida, humida, sicca, uel etiam dulcia, amara, aut alio sapore, uel odore sint prædita. Qui enim generale id cognouit, regulam habet iam, quòd idem rarefaciat, attrahat, digerat, repellat, concoquat, uel quoduis aliud faciat, quod sequitur primas qualitates. Nam qui methodum hanc uniuersalem tenet, non solũ de notis medicamentis, sed etiam de ignotis speciebus iudicare poterit, an scilicet amica vel inimica sint: an cibi, vel medicamenta, & quid tãdem sint, vel præstare valeant. Ex qua quidem regula refert Gal. se nouisse ex solo odore tetro, herbam ignotam, quam centurio quidam attulerat, noxiam esse hominibus. Eodem pacto qui in morbis nouit generationem, & causas, & signa illorum generatim, de aliis nunquam uisis iudicare poterit: quemadmodum iudicamus morbum Gallicum nunquam ab antiquis cognitum a pituitoso, & melancholico humore fieri: propterea quòd naturam sequatur morborũ, qui ex tali materia concitantur. Eadem docendi ratione Aristot. in lib. de animalibus est usus. Tradit enim vniuersalem quandam methodum omnibus animalibus communem, qua species inter se distinguere, & nondum cognita sub certo genere ponere posimus. Concludit igitur Curtius ijs rationibus, & exemplis medicinam esse qualium scientiam, id est omnium contentorum sub regula uniuersali. Est sane bona hæc interpretatio, non tamen omnino exacta, & ad mentem authoris excogitata. Primum enim non exprimit quid per ὁποίων, idest qualiũ Gal. simpliciter significet. Nam vna est simplex dictio apud Græcos, quæ nunquam reperitur tot significare, quot ille fingit: nempe contenta sub regula uniuersali. Nec apud Latinos possumus qualia, nisi uiolenta interpretatione ita explicare. Præterea quæ particularia sunt, & continentur sub regula uniuersali, sequuntur regulam ipsam, & vniuersale, cuius quidem est scientia: non autem contentorum sub illo. Non enim dicemus nos medicinam esse scientiam contentorum sub vniuersali: sed ipsius uniuersalis. Particularium autem non primo & per se, sed quatenus sub uniuersali continentur. Cum ergo dicat Gal. sub qualibus particularia contineri, non possumus per qualia intelligere particularia: hęc enim continentur sub vniuersalibus regulis, non autem continent. Multum autem refert dicere medicinam esse scientiam contentorum, uel continentium: contenta enim particularia sunt, & non esset artificiosum medicinam illorum esse scientiam. Quare cum hæc interpretatio non placeat, alia quęrenda est melior, quam quidem sumemus ex Arist. li. de prędicamentis in cap. de substantia: vbi de significatione indiuiduæ, & secundę substantiæ agit. Illic enim primam substantiam hoc aliquid significare scribit. Secundas autem substantias, genera in quam & species, quale quid: vbi hoc, indiuiduum significare ostendit: aliquid verò, substantiam, & quale, vniuersale. Ex quo loco manifestè intelligitur, non aliud significari per quale, quàm vniuersale. Quæ quidem interpretatio quadrat dictioni authoris, & veritati.

Curtij interpretatio laudatur.

Vera huius loci interpretatio ex Arist.

A veritati. Non enim omnium particularium, nec quorundam, sed vniuersalium medicina est scientia. Quadrat huic interpretationi, quòd Gal. scribit artificiosum esse, si qualium dicamus scientiam esse. Nam ars uniuersalium est: nec non illud quod inquit, ad omnia artis particularia sufficere. Cum enim particularia sub uniuersalibus contineantur: qui nouit uniuersale, nouit etiam potentia particularia. Atque hæc quidem satis de explicatione dictionis qualium. Verum quoniam Gal. scribit hoc in loco medicinam particularium non esse scientiam: multa autem uideantur contrarium asserere, Ideo breuiter quæstionem tractabo, An medicina particularium non sit: præsertim quod hi, qui eandem attigerunt, non rectè soluere uideantur. Qua quidem in re primum quid per particularia intelligere uelim in quæstione, & quid hic intelligat Gal. explicabo: secundo rationes utrinque adferam: postremo quid verè sentiendum sit, aperiam. Particularia nonnulli ex interpretibus hic intelligunt indiuidua superfluaque ob id quæstionem hanc esse

An medicina non sit particularium.

B putant, cum nemo uideatur ponere artes indiuidua tractare. Ego autem puto Gal. particularia hic intelligere species atomas & infimas, in quæ genera diuiduntur. Non enim omnes species salubrium causarum medicina comprehendit, quandoquidem nihil impedit herbas, lapides, & mineralia indies inueniri ignota ei, qui artem constituit, & docet. Quare cum species illæ non reuera quidem infinitæ, ut nec etiam indiuidua sint, in certo tamen numero contineantur, certum est medicinam non esse dicendam scientiam illarum: esset enim hoc modo impossibile; ergo per particularia non indiuidua, sed species specialissimas intelligit Gal. eas autem ars ipsa considerat, & ob id non inepta est quæstio, an medicina sit scientia omnium specierũ salubrium, insalubriũ & neutrorum. Nos autem in nostra quæstione id non quærimus: scimus enim quod indiuiduas species medicina cõsiderat: considerat enim naturam rhabarbari, centaurij, & alias species medicamentorum, tum

per particularia quid intelligendum.

C causarum, tum corporum, & signorum salubrium, sed quærimus an indiuiduorum consideratio ad artem pertineat: quę etsi uidetur quæstio talis, ut statim solui possit: tamen quia variæ uidentur extare de hac re opiniones, Ideo hanc tractare non denegabimus, Aristotelem enim quidam, ut Curtius, citant varijs in locis, in quibus aiunt illum uelle artem singularia considerare: in alijs autem solum vniuersalia. Nam primo ethic. cap. 7. ait medicum non considerare sanitatem in vniuersali, & communi, sed huius, & huius particulares. Item 6. eiusdem operis lib. 8. cap. 9. ait Arist. dicere artem & prudentiam esse singularium eo, quòd non sufficit scire, quòd leues carnes citius concoquantur, sed necessarium etiam sciendum, quæ sint leues carnes, & dicit leues carnes esse, ut carnes auium. Gal. item tertio method. dicit quòd homo in vniuersali non curatur, sed particularis: quod etiã repetit primo ad Glauconem. Ex quibus rationibus putãt illi se effecisse, quòd ars particularia consideret. In contrarium verò adferunt artem esse habitum intellectus practici: in

D intellectu autem singularia non recipi, ut tertio de anima. Item in procemio metaph. Arist. ait artem solum uersari circa vniuersalia, & secundo Ethic. cap. secundo singularia excludit à ratione artis, ut quæ non possint arte comprehendi: nimirum cum numero incerto contineantur. In ijs autem dubitationibus diluendis maximè laborat Curtius: nec tamen quod uult assequi potest. Nam quod ait Arist. scribere in ethicis artem considerare singularia, falsum est: & nunquam ab eo authore est cogitatum. Nam credere Arist. velle medicinam considerare singularia eo, quòd dicat, non solum cognoscendum esse, quòd leues carnes facile concoquantur, sed etiam quænam sint huiusmodi carnes, & quarum rerum, absurdum. Possum enim scire quęnam sint leues carnes, etiam si singularium mentionem non fecero: sed duntaxat ipsarum specierum, quemadmodum ipsemet Arist. facit, quum dicit leues carnes esse quales sunt carnes auium. Illud etiam quod adfert ex Arist. & Gal. medicum non vniuersalem hominem curare, sed Socratem, & Platonem: verum quidem

E dicit, sed nihil ad quęstionem propositam. Aliud enim est quærere quid ars consideret: aliud verò quod artifex facit. Ars enim ipsa de vniuersalibus solum agit, cum habitus sit & præceptis constet, quæ solum de vniuersalibus tradi possunt. Artifex autem ipse cum artem discit, vniuersalia quidem discit: sed cum illam exercet, in singularibus exercet: propterea rectè Galenus initio lib. ad Glauconem dicit scripta contrario modo se habere operibus: scribi enim uniuersalia, exerceri autem medicum in particularibus, Aliud ergo est de arte loqui & de illius precæptis: aliud de artifice, & eius officio. Illud verò quod Curtius scribit singularia ad artem constituendam necessaria esse, quoniam ex illis vniuersale consurgit,

git,

git, de quo ars postea tractat: verum quidem dicit, sed in eo fallitur, cum quæstionem ita soluit, ut putet Arist. dum scribit artem particularia considerare, intelligere particularia ad artem constituendam facere, non quòd artis sint partes: nunquam enim (ut diximus) Arist. memoriæ prodidit artes singularia considerare, Aliudq; est docere ea, ex quibus vniuersale, & ars ipsa inueniuntur, & constituuntur: aliud uerò de quibus ars ipsa iam inuenta & constituta tractet. Nam ut ars non est, dum vniuersalia ex particularibus colliguntur: ita cum inuenta illa sunt, tunc illorum est ars, & ab illis arte instructus artifex ad singularia rursus descendit, & in illis, quæ ex arte comparauit, exercet. Verum igitur est ex singularibus vniuersalia colligi: verum falsum est artes ipsas circa singularia versari: sed hoc facit artifex, & de eo intelligendus est Arist. & Gal. cum dicunt medicum non hominem, sed Socratem curare; tunc enim quod artificis est proprium operantis, non artis inuentionis docet.

Primum igitur de corporibus dicere aggrediemur, qualianam sint & salubria, insalubria, & neutra, post hæc de signis & causis differemus.

Posteaquam Gal. explicauit quomodo medicinæ definitio intelligenda sit, et quæ in definitione continentur, ordinemque in illis statuit duplicem: vnum, in quo causæ primo considerantur, deinde signa, postremo corpora: alterum huic contrarium, tractationem de singulis aggressurus, quorum medicina scientia dicta est, ordinem sibi ipsi statuit, quem in hoc opere seruãdum esse iudicat. Est autem secundus ordo ex duobus propositis, in quo primum corpora salubria, insalubria, & neutra considerantur, deinde signa, postea causæ. Considerationem autem corporum auspicatur à diffinitione, quoniam non satis constabat, quidnam vnumquidq; illorum esset, propter varias significationes, quas antea docuit. Verum cum inter illas significationes, quod simpliciter est salubre. dignitate & natura primas partes obtineat, sitque tanquam regula omnium, merito primò quid salubre simpliciter corpus sit, definit. Sed antequam definitionem examinemus, explodenda est illorum opinio, qui ex vno uerbo, quod in hac sententia Gal. continetur, occasionem sumpserunt, vt dictionem qualium explicarent ita, ut rationem redderet quare definiendę essent prædictæ corporum differentię: Deinde docendum est, cur à corporibus tractationem inceperit. In hoc enim etiam interpretes dissentiunt; Aiunt igitur illi, per qualium, non aliud intelligere Galenum, quàm quod necessarium sit definire corpora, causas & signa salubria, insalubria, & neutra: quoniam. s. repetit hic dictionem qualia, cum ait. De corporibus dicere aggrediemur, qualia nam sint, Quod certè non probat quod illi volunt, sed potius quod nos antea docuimus. Nam cum antea dixisset medicinam considerare illa, ut qualia sunt, id est ut vniuersalia, nunc dicit huiusmodi naturam vniuersalem, & qualem esse explicandam, Aggrediamur inquit docere qualia sint salubria, insalubria, & neutra, id est vniuersalem illorum naturam declaremus, quam diximus esse considerandam, non particularem, quæ in quibusdam, aut omnibus salubribus, insalubribus, & neutris reperitur; Dixisset autem Gal. si eorum opinionem astrueret, ad hunc modum. Definiamus igitur corpora salubria, insalubria, & neutra. Sed inquit, dicere aggrediamur qualia nam sint, idest eam naturam communem, quam diximus, tractandam esse, exponamus; Cæterum de ordine proposito hic à Gal. inter se discrepant interpretes. nam quidam sentiunt illum exordiri à corporibus, quòd ea nobis sint notiora notione confusa: quos quidem refellere pudet. quid enim confusum magis in hoc, quàm in illo ordine statuas? Curtius verò hanc reddit rationem, quòd scilicet in quacunq; arte docemus aliqua (ut ait) ex speculatis, speculata autem debent semper præcedere ea, quæ ex ipsis docentur, ordine naturæ. Cum ergo, inquit, in medicina notitiam corporum speculemur, ideo primo de illis pertractandum: quoniam corpus speculatum omnia præcedit, quæ ex speculatis de corpore docentur. Et hęc ille ad verbum: quæ planè sophistica uidentur, aut certè aliena ab eo, quod scribit author. Dixit enim Gal. primo corpora occurrere, deinde signa, postremo causas: & hunc esse ordinem, qui in operatione occurrit. proponit ergo prius corpora, quoniam ordinem operis sequitur: & ea quidem uult prius explicare, quæ in opere prius occurrunt. In quo quidem ordine etiam ordinem doctrinæ seruat: nam absque tractatione de corporibus, signa intelligi nequeunt: Ac absque corporibus, & signis, causarum salubrium vsum ignorari necesse est.

Salubre

A

Salubre simpliciter corpus est, quod ab ipso naturæ ortu, bonam habet temperaturam in simplicibus & primis particulis, atque in iis, quæ ex illis componuntur instrumentis est commensuratum:

Circa definitionem hanc errat manifestè Manardus, qui corpus, quod hic ponitur, genus esse dicit. Id enim totum definitur, salubre simpliciter corpus, & subintelligitur loco generis, corpus, ita ut talis sit sensus. Corpus simpliciter salubre, est corpus, quod ab ipso naturę ortu &c. At magis adhuc errant, qui temperatum, genus esse in hac definitione arbitrantur. Id enim differentiam facit, vnà cum alijs omnibus definitionis particulis. Diximus quidem superius multa, quid inquam sit salubre, & quid simpliciter significet, re-B fellimusq; aliorum opiniones, qui malè (ut credimus) de ijs rebus senserunt: sed disputatio nostra communis fuit non solum corporibus, sed etiam causis & signis salubribus. nunc postulat tractatio de corporibus salubribus, ut ea ex communi illa disputatione ad hunc locũ ducamus, quæ propria sunt huic instituto, & alia etiam adferamus necessaria, & propria, superius prætermissa. Manardus, ut antea diximus, salubre simpliciter corpus scribit necessario non includere sanitatem, quia sic ægrotare non posset: sed quod salubre sit, id habere à naturali potentia, quæ qualitas est à generationis principijs ducta: propterea hanc salubritatem nunquam in uita, aut morte amitti, nec conseruari, aut recuperari, aut aliud denique posse pati. Nos verò ex infinitis Gal. locis ostendimus, salubre corpus necessario esse sanum: quandoquidem à Gal. potissimum, ut diximus duobus modis sumitur, uel pro sano, vel bene sano. Commentum quoque illud est, salubritatem hanc statuere natiuam C quandam potentiam: quippe cum nihil aliud sit, quàm sanitas, aut bona sanitas: quæ propterea conseruari, recuperari, & amitti potest in omni tempore, si causæ adsint, quæ illam corrumpere possunt. Id enim probari ex Gal. vniuersa tractatione: in qua ne verbum quidem de huiusmodi potentia fit, sed de sanitate ipsa, quæ intensionem, & remissionem admittit. Pręterea omnia corpora salubria, communi definitione esse comprehensa superius à Gal. vbi per sanitatem illa definit, non autem per aliquam potentiam. Idem docere peculiares definitiones specierum corporis salubris: in quibus bonam temperiem, & commoderationem, in quibus sanitas residet, assumit: quod illis nequit conuenire, qui ægrotant, & simul habent, (ut ille credit) huiusmodi potentiam. Ad hæc non respondere tractationẽ de signis & causis huic opinioni: non enim doceri signa, & causas salubres á Gal. quæ potentiã aliquam respiciant, sed ipsam sanitatem. Docere præterea definitiones exactissimi, & nõ exactissimi, & vt nunc salubris salubritatẽ recipere intensiones & remissiones, cum in illis D detur, quod deterius & meliuseft affectũ. Nec illud prętermissum est, ꝙ consideratio huius potentiæ inutilis omnino sit medicis, qui ea non considerant, quę à sua arte nihil pati possunt, sed sanitatem ipsam, quæ diuersam curam & tractationem requirit, prout ea diuersa in corporibus nostris reperitur. Ad idem facit quod ille opinionem suam euertat, dum fatetur insalubria corpora, & non solum salubria à sanitate sua habere, ut certo modo resistant causis morbosis: Ac etiam cum fatetur salubre simpliciter, sanitatẽ habere ab ortu, & non acquisititiam, ut salubria ut nunc, idem confirmat. Illud etiã sequi hanc opinionem, quòd huiusmodi corpora simpliciter salubria, nunquam ęgrotare possint: quoniam perennem habent eam naturalem uim ad sanitatem, quæ perpetua esse debet, ut ipsa facultas à qua nascitur; habent quidem salubria corpora hanc prærogatiuam, quòd apta sint diu sana esse. At hoc non habent ab insita aliqua potentia, sed à bonitate sanitatis, qua fit, ut diu, & facile morbosis causis resistant: quod quidem alijs non contingit, qui intempera-E tum habent corpus, aut male conformatum. Hæc enim promptè à morbosis causis uincuntur. Quod si corpus salubre ęgrotat, tunc certe salubre non est, quia bonam temperiem, bonamque structuram amisit. Quare cum Manardus dicit corpus salubre nõ posse ęgrotare, si sanitatem necessario includit, id negamus: cur enim sanus non potest in morbos incidere: illud verò sequitur, tunc amplius salubre non esse, cum morbo laborat: docet item neutrum tertiæ significationis, quod in primis ætatibus salubritatem habet, postea verò insalubritatem, eam salubritatem, quæ ab ortu incepit, amitti; Nec verò in eo bene sentit Manardus, quòd scribit corpus simpliciter salubre id habere, quod simpliciter salubre sit ab ipsis generationis

Manardi opinio de corpore simpliciter salubri, quæ cõfutatur.

nerationis principijs. Non enim scribit Gal. salubritatem hanc esse ab ortu, sed huiusmodi A
corpora simpliciter salubria, à primis principijs habere bonã temperiem, & structuram com-
moderatam. vt in hoc quoque appareat Manardi error, qui quod de temperie, & structura
partium dicitur, ad naturalem suam potentiam, de qua ne verbum quidem a Galeno fit,
violenta interpretatione trahat. Sed demus salubritatem huiusmodi esse naturalem poten-
tiam, nonne illa amittetur amisso temperamento, a qua naturam suam sumit? Nam si salu-
bre simpliciter corpus est, & dicitur eo, quòd habeat bonum temperamentum, bonamque
structuram à suis principijs, necesse profectò est, ut corrupta per morbos temperie, aut
structura, desinat esse simpliciter salubre; nimirum quia amplius non habet id, quod in or-
tu accepit, à quo consecutum erat, ut simpliciter salubre esset; An id etiam non docent mor
bi, qui sanitatem corrumpunt. Quidam enim ita leues sunt, aut in natura adeo robusta
fiunt, ut posteaquam liberatus ęger fuerit, facilis fiat redditus ad pristinam sanitatem. Alij
verò vsque adeo magni, uel maligni, ut uel occidant, aut certe ita afficiant corpora, ut illa B
numquam possint, quam prius habuerant sanitatem, recuperare: cuius generis est morbus
Gallicus, qui sæpe ita inficit corpora optimè alioqui suapte natura affecta, ut illa in tota
uita postea morbosa euadant. An dicemus illa adhuc esse simpliciter salubria eò, quòd bo-
nam temperiem, & structuram à suis principijs acceperint? minime quidem, quippe cum
omnia sint mutata in malum, nec ulla amplius supersit potentia ad sanitatem, sed à leuis-
simis quibusque causis in morbos ruant. Ergo amittitur & amissa aliquando restituitur,
aliquando nequaquam huiusmodi salubritas, pro natura & magnitudine morborum, qui
corpus uitiarunt; Nec quidem ab ortu inseritur potentia illa sua, quæ semper duret: sed
bona sanitas ex bonis principijs resultat, quæ apta est diu durare eò, quòd valida sint corpo
ra, quæ ea sunt prædita: Ita ut morbosas causas facile non admittant, aut receptas, illas uin-
cere penitus sint apta: quod tamen, ut dixi, semper non accidit. Præterea ille sua principia C
non retinet: nam antea simpliciter salubre definiuit esse, quod absolutè, & absque alio ad-
ditamento dici potest, nulla ortus, aut principiorum facta mentione. Cur ergo hic idem
ita definit, ut præcipuam definitionis partem, & uim dicat in eo consistere, quòd à primis
principijs tale sit. At si in corporibus definiendis id requiratur, non erit idem omittendum
in definitione causarum, & signorum simpliciter salubrium. Dicemus ne ergo causas sim-
pliciter salubres esse, quæ a suo ortu, suisque principijs habent naturalem quandam poten
tiam, qua corpora simpliciter salubria conseruare possint, aut sanitatem tueri, aut restitue-
re. At quæso quis ortus erit lapidum, aquę aeris quibus ut causis salubribus vtimur, ad ea
præstanda: aut quid refert hac distinctione uti in causis, quòd quædam ab ortu habeant,
aliæ uerò post ortum capiant uim suam, & dicantur simplicirer salubres: Non enim quòd
ab ortu tales sint, simpliciter salubres dicuntur: sed quòd bonam habeant temperiem, qua
possunt corpora simpliciter salubria, quę huiusmodi etiã temperiẽ habent, conseruare. Nec D
profectò signa dicuntur simpliciter salubria, quòd a suo ortu suisq; principijs hoc habeãt:
sed quod apta sint bonam sanitatem, & salubritatem simpliciter ostendere. Cæterum di-
cet fortasse quispiam Galenum in corporibus, quæ simpliciter dicuntur definiendis, ortus
mentionem fecisse, quod & nos fatemur. Sed particulam illam asserimus additam esse, non
vt ostendat quid res sit: sed vt causam apponat, ex qua fit, ut talis sit. Nam simpliciter salu-
bre corpus est, quod optimam habet temperiem, & structuram: qualis esse non potest, nisi
ex bonis principijs ortum duxerit. Nam quod optimum est, deficiente natura in princi-
pijs, nulla arte fieri potest: sic & quę pessimam habent sanitatem, raro eam habere possunt,
nisi ex malis suis principijs. Continet ergo Galenus non solum definitionem corporis sim
pliciter salubris: sed etiam causas reddit bonæ istius sanitatis, quasi diceret, corpus simpli-
citer salubre est, quod optimam habet temperiem, qualia sunt corpora, quæ ex bonis, vel
optimis principijs sunt orta. Nam ut Gal. in definitione corporis semper salubris non ex- E
plicat verbum semper, quod indicet tempus, sed quod est optimum in genere salubrium:
ita si aliquando in uno tempus addatur, intelligimus non addi tamquã necessarium ad de-
finitionem, sed ut causam reddens, & ostendens vnde fiat, ut illa vel optima, vel pessima,
vel exactè media esse possint. Ex his ergo falsa agnoscitur Manardi opinio. Quid verò Mon
tanus sentiat de corpore salubri simpliciter, operepretium est ut paucis subijciam. Ait au-
tem in vno loco illud esse, quòd est absolutum, & in propria sua essentia, & hoc conuenire
corpori optimè sano. Itaque cum dicit Galenus simpliciter sanum, intelligendum esse,
quod

Montani opinio de corpore simpliciter salubri.

A quod sit optimè sanum: quemadmodum simpliciter ægrum. Corpus ergo simpliciter tale, capi pro absolutè, siue in bonam partem, siue in malam sumatur. At in hoc primum illud reprehendi potest, quod dicit simpliciter salubre absolutum, & in propria sua essentia. Nã superfluo additur in propria essentia: deinde probare non possum quòd dicat, simpliciter salubre, quod est absolutum, conuenire corpori optime sano. Nam si eo authore salubre aliquando est quod ægrotat, propinquam tamen habet sanitatem, non semper conueniet corpori optime sano, quod simpliciter est salubre. Confundit præterea salubre cum sano, & insalubre cum ægro: cum dicit simpliciter sanum esse intelligendum, quod sit optimè sanum, simpliciter verò ægrum, quod est penitus ægrum uel insalubre: cum tamen ille hæc inter se distinguat; deinde quid intelligat per penitus ægrum, cum dicit simpliciter ęgrum, esse penitus ægrum, non satis patere potest; videtur tamen significare uelle, illud esse penitus ægrum, quod habet pessimam ægritudinem, hoc enim sequitur, si simpliciter sanum
B intelligendum est, quod habet optimam sanitatem: At Gal. simpliciter insalubre non vult esse, quod penitus ægrotat, ut postea ostendemus. An non etiam in hoc sibi manifestè repugnat, cum paulo postea simpliciter salubre dicat esse, quod vel est semper sanum, aut ut plurimum: non enim iam à perfectione maiore, aut minore, sed ex duratione & tempore hæc definit, & inter se distinguit. Nec credendum quidem est, illud, quod est absolutissimum, semper tale esse: quandoquidem eo authore idem non nisi momento temporis (si aliquando inueniatur) durare potest. Igitur cum istorum doctorum interpretatio nequaquam probari possit, & alij qui extant meliora non tradant, tempestiuum est ut paucis nostram sententiam apponamus. Ac cum tres sint differentiæ corporum, quæ sanitatis latitudinem amplectuntur, constat illa non posse melius distingui, quàm per bonum, malum, & medium inter bonum & malum. Dicemus ergo illa esse corpora salubria, quæ bonam obtinent sanitatem, insalubria quæ malam, neutra quæ mediam tenent. At in bono, malo,
C & medio dantur gradus. Nam in bono vnum est, quod solum est bonum: aliud verò quod est optimum in extremo, aliud quod optimum quidem est, sed non in extremo, parum tamen ab extremo recedens. Quibus positis gradibus, ut ponit Galenus lib. primo de sanit. tuẽ. & in Thrasy. aptè definiemus corpus simpliciter salubre, quod est optima sanitate præditum. Illud enim sic comprehendet, quod prorsus salubre est, & quod ab illo parum recedit. Est hæc definitio simpliciter salubris siue explicatio perfecta, ut ex multis locis in ipsa tractatione innotescet, ubi Gal. huiusmodi corpora ita definit. Nec non & causas, & signa, ad horum proportionem: causam inquam salubrem simpliciter uocandam esse, quæ optimam temperiem est nacta, & ob id optimam sanitatem conseruare, aut inducere est apta, & signum simpliciter salubre intelligens, quod huiusmodi corpus, sanitatemque in eo positam ostendere potest. hic autem alias particulas in definitione ponit, nempe quod ab ipso
D naturæ ortu in simplicibus & primis particulis sit temperatum, & in compositis, siue instrumentarijs commoderatum: id quod facit duplici ratione: vna, quod causas uoluerit ponere, quibus fit, ut optimè sanum sit tale corpus: Non enim ut ante etiam diximus, corpus optime sanum esse potest, nisi in ipsa generatione habuerit optima principia, & in similaribus & organicis partibus optimam constitutionem obtinuerit. Sunt ergo hæc causæ, quibus fit vt corpus sit simpliciter salubre. Alia est ratio, quòd cum hoc opus sit compendium omnium librorum Galeni, ille occasionem dare uelit explicandi ea, quæ in illis libris continentur: Mentionem ergo fecit temperaturæ simplicium, & instrumentariarum partium, naturæ, generationis, temperaturæ, & compositionis corporis, vt occasionem det nobis exponendi, quę ad hominis constitutionẽ pertinent. Quod & nos hoc loco præstaremus: sed quoniam prolixa satis euadit interpretatio in significationibus salubrium, insalubrium, & neutrorum, propter aliorum errores, qui in hac re sunt commisi: ideo in
E commodiorem locum predictarum rerum tractationem differemus.

Authoris opinio de corpore simpliciter salubri.

Salubre uero ut nunc corpus est, quod in præsenti est sanum. Est uero & hoc eo tempore, quo sanum existit, bonam habens temperaturam & commensurationem, non tamen optimam, at sibi propriam.

h Corpora

Corpora salubria, insalubria & neutra diuisit in ea, quæ simpliciter, & ut nunc talia sunt: quamobrem posteaquam definiuit quid sit corpus simpliciter salubre, nunc aggreditur definitionem corporis ut nunc salubris, quæ cum uariam interpretationem admittat, necessarium est ut referamus quid alij de hac re senserint, priusquam nostram opinionem subijciamus. Scribit ergo Manardus salubre ut nunc corpus, non re uera salubre esse: sed aliquatenus salubre dici posse, quoniam eo tempore, quo bene ualet, bene temperatũ, commoderatumque aliquo modo sit. Habere autem authore Gal. non optimam, id est nõ ueram temperiem: sed solum sibi propriam: quam tantum abesse à uera putat, quantum insalubre simpliciter corpus distat à salubri: & propterea insalubre simpliciter, pro eo tempore, quo sanum existit, salubre ut nunc dici posse, quoniam sanitatem (ut ait) non proprio iure, sed precario possidet, ac temperiem, & commoderationem sibi propriam obtinet. Præterea non esse huiusmodi salubre tale a generatione, quia in illius definitione Gal. generationem nequaquam prætermisisset: sed ut nunc ei, quod est a generatione, quodammodo opponi. Addit quosdam fuisse, qui salubria, insalubria, & neutra corpora omnia, quæ a Galeno in hoc lib. enumerantur, putent adeo inter se diuersa esse, vt de se inuicem nullo pacto prædicentur: se tamen modum non uidisse, quo illi suam probent sententiam. Ait tamen se aliquando cogitasse quosdam dari gradus in sanitate ita, vt in primo, & supremo ponatur corpus semper salubre: in secundo salubre ut plurimum: in tertio salubre ut nunc: post quod sequatur neutrum, demum insalubria, inter quæ infimum tandem locum insalubre ut semper corpus obtineat. Verum ab hac opinione se remotum fide antiqui codicis Græci Venetijs reperti in ædibus diui Ioannis, & Pauli: in quo istorum corporum ordo ita depingitur, ut nullum corpus, quod sit simpliciter tale, intra sanitatis habitudinem computetur. Salubre uero ut nunc, extra tabulam ita statuitur, ut præter salubria simpliciter reliqua vniuersa complectatur: & merito inquit. Nam cum salubre ut nunc non sit absolutè salubre: sed solum cum adiectione, sequi ut non sit eiusdem naturæ cum salubri simpliciter: propterea illud esse uel simpliciter neutrum, uel simpliciter insalubre: quemadmodum id, quod nunc, & secundum quid uoluntarium est, simpliciter inuoluntarium, & è contra ab Aristot. dicitur. Igitur salubre ut nunc, rem diuersam a salubri indicare, nec minorem imperfectionem ostendere a salubri ut multum, nec potentiam ostendere ad sanitatem, sed possessionem ipsius sanitatis. Præterea salubre ut nunc, à salubri simpliciter ita seiungi, vt cum eo nullo pacto esse possit: cum neutro uerò, & insalubri ita coniungi, ut & si ratione ab eis euariet, tamen illud esse sine altero illorum non posse: non usque adeo tamen cum illis coniungi, ut uicissim sine eo consistere illa nequeant. Ait & corpus ut nunc salubre, posse toto uitæ tempore salubre, & sanum durare: sed ad hoc esse ineptissimum: quippe cum sit insalubre, & neutrum simpliciter. Ex quo fit ut sit aptum ægrotare, non autem sanum longo tempore permanere. Hæc Manardus de salubri ut nunc: ex quibus omnia, quæ sequuntur corrupit, & Gal. tractationem in labyrinthos inextricabiles coniecit. Nam quod ait corpus salubre ut nunc, non re uera esse salubre, id sibi fabricat ex uiolenta interpretatione uerborum Galeni. Ait enim hic author huiusmodi corpus bonam habere temperiem, non tamen optimam: at sibi propriam. Manardus verò non optimam, id est non ueram interpretatur. At quo pacto non erit re uera salubre, si corpus salubre diuiditur in simpliciter, & ut nunc salubre. Ita enim dicemus insalubre, & neutrum ut nunc, non re uera esse insalubria, & neutra, quod fortè Manardus concederet. Verum uideat ipse quid sequatur: nam in quo genere erunt illa reuera talia? Ideo enim probat ille salubre vt nunc, uel simpliciter neutrum, uel simpliciter insalubre esse, quoniam re uera & simpliciter non sit salubre: sic sane retorquetur in illum argumentum, ut nunc insalubria, uel neutra fore simpliciter salubria: quoniam non sunt simpliciter insalubria, vel neutra, quod omnibus, & ei etiam esset absurdum. Est autem deceptus in hac re falsa similitudine. Ait enim eadem ratione salubre ut nunc, esse simpliciter neutrum, uel insalubre, qua dicitur esse secundum quid uoluntarium, simpliciter inuoluntarium: quasi ita opponantur salubre, insalubre, & neutrum, ut uoluntarium & inuoluntarium: & simpliciter & secundum quid apud Aristotelem idem sint cum eo, quod simpliciter & ut nunc hic dicuntur a Gal. aut si uult eandem rationem & oppositionem esse, cur non fiet, ut secundũ quid inuoluntarium, simpliciter sit uoluntarium? Adde quòd si simpliciter talia indicant solam potentiam: ut nunc uerò solum actum, quo pacto poterit salubre ut nunc, esse insalubre

Manardi opinio de corpore salubri vt nunc.

Manardi opinio de corpore salubri vt nũc improbatur.

A lubre & neutrum simpliciter. An Galenus ca.7. huius non scribit corpora salubria ut nũc, bene ualentia esse, & sana, absque aliqua adiectione, uel diminutione a uera sanitate. Et quid quæso eo est absurdius, quàm credere salubre ut nunc, tantum abesse a uera salubritate, quantum insalubre & neutrum simpliciter distant à simpliciter salubri. quod, vt inquit, tum neutrum tum insalubre simpliciter, tum salubre ut nunc habeant sibi propriam sanitatem, quo tempore sunt sana? Nam teste Gal. (vt diximus) cap. 7. bene ualent corpora ut nunc salubria, & ex sua definitione dicuntur bonam, sed non optimam temperiem habere. Insalubre uerò simpliciter eandem habet malam, uel potius pessimam: tantũ ergo hoc ab illo differre est necesse, quantum bonum a malo & pessimo distat. Eum autem decepit uerbum propria: putat enim propriam temperiem, & sanitatem intelligi, quam quilibet habet, siue bonam, siue malam: quod falsum est. Nam propriam intelligere oportet, quæ idonea est, & sufficit ad proprios hominis usus, ut ex cap.5. lib.1. de sanitate tuenda patet. B vbi Gal. damnatis illis, qui sanitatem ponebant sine latitudine in optimo quodam statu, qui nullis, uel paucis certè conceditur, dicit hominem contentum esse debere sanitate ea, quæ sufficiat ad suos, propriosque usus, & omnia uitæ officia rectè obeunda: tanquam propria sit dicenda sanitas, quæ ad propria munera exercenda sit idonea: cuius generis est salubritas, ut nunc, quæ bona est quidem etsi non optima: cuius quidem naturæ esse non potest insalubritas simpliciter, quæ mala est sanitas: & propterea omnes illã damnant, agnoscuntque talem non esse, quæ apta sit ad humanos usus. Nonne etiam Gal. cap.8. (vt antea ostendimus, & iam iam repetemus) salubria omnia ponit in prima latitudine sanitatis, neutra in secunda, insalubria in tertia. Quod satis ostendit, non posse insalubre, aut neutrum esse aliquod salubre, ut pote quæ gradu, & suis clasſibus ab authore inter se sint distincta. At quo pacto dicit insalubre, & neutrum simpliciter esse salubre ut nunc eò, quod etiam illa sibi propriam sanitatem obtineant. C Nam si ea, quæ simpliciter sunt in suo genere, non includunt sanitatem, aut morbum actu, hoc solum illis conueniet quod sint ut nunc salubria, quando sanitatem habebunt actu. Sed qualia (quæso) erunt, quando actu habebunt morbum? erunt ergo illa aliquando salubria ut nunc, aliquando non. Ita etiam salubre ut nunc, non poterit esse insalubre, uel neutrum simpliciter, quo tempore illa ægrotant: in quo ergo genere erit tunc salubre ut nunc, simpliciter tale? sunt hæc profectò maxima absurda. Ac cum ego originem horum errorum memoriæ repeto, agnosco Manardum deceptũ fuisse tabula illa, quam se Venetijs apud eos monachos inuenisse scribit, in qua ait salubre ut nunc poni extra habitudinem sanitatis, & genus esse, continereque omnia corpora præterquam simpliciter salubria. Cum enim crederet Galenum salubritatem, & insalubritatem sumere pro quadam potentia, & hanc solum conuenire illis, quæ in suo genere simpliciter sunt talia, cepit chimeram construere de ijs, quæ ut nunc talia dicuntur, quod hæc D solum actum significent: Ac ex Gal. verbis de salubri ut nunc malè intellectis, illud alia genera amplecti cogitauit: vnde postea omnia inter se confundit. Quòd si legisset octauum caput, ubi de signis optimæ constitutionis agit Gal. intellexisset profectò eam tabulam ab indocto medico fuisse conscriptam. Eos uerò rectè sentire, qui uniuersa hæc corpora aiũt adeo diuersa, ut nullo pacto de se predicari posſint: nec huic opinioni deesse fundamentum, quoniam id apertè scribit Galenus præcitato capite, uniuersam inquam sanitatis latitudinem in tres latitudines distingui. Ita ut in prima sint salubria omnia, quæ bonam habent sanitatem, quam nemo ad humanos usus damnare posſit: in ultima sint insalubria, quæ mala sanitate sunt prædita. In media uerò collocari neutra, quæ mediam obtinent sanitatem, inter bonam, & malam. Vt ergo repugnat aliquid esse ex prima classe, & simul ex secunda & tertia & idem esse bonum, simul & malum: ita absurdum est, aliquid ex genere salubrium, neutrum, aut insalubre esse, aut hæc ad illius genus trãsire: quorsum enim E illa inter se nominibus, definitionibus, certis clasſibus, causis, signis distingueret Gal. si vellet postea mille modis, (ut Manardus sentit) inter se confundi? Sed alia persequamur ut funditus hanc opinionem a scholis, & animis rudioribus extirpemus. Nam in eo sibi euidentisſimè repugnat Manardus, quod hic uelit salubre ut nunc non esse a generatione: sed ei opponi, quod a generatione est salubre: postea uerò cum agit de insalubri, dicat absolutè concedi posse omnem affectionem ut nunc uocatam, posse a generatione contingere: quod si ita est, non magis ea, quæ sunt ut nunc talia tempus præsens, quàm illa: nec etiam magis hæc, quàm alia significabunt potentiam ab ortu contractam, nec ut ille tradit, salu-

bria ut nunc, actum sanitatis, & non potentiam ad illam indicabunt, quoniam ab ortu talia non sunt. Nam si ab ortu etiam esse possunt, quando erunt, potentiam habebunt non minus, quàm illa, quæ simpliciter sunt talia. In hoc præterea destruit, quod antea posuit, cum dicit salubre ut nunc habere sanitatem, non ab ortu, sed acquisititiam, & in hoc distingui a salubri simpliciter. Sic enim concedit salubre simpliciter esse sanum ab ortu, & non solum potentiam habere. At verò si salubre ut nunc, sanitatem habet acquisititiam, nonne sequeretur omnes, qui aliquando laborarunt morbo, salubres esse ut nunc: habent enim illi post morbum partam sanitatem. Quid uerò est quod ait salubre ut nunc perpetuo sanum degere posse: non tamen ad id potentiam habere? An potest actus repugnãte sua potentia, tandiu durare? & cur non habet potentiam, ut diu sanus viuat is, cui bona sanitas est concessa? Atqui si salubria ut nunc sanitatem habent acquisititiam, id est post natiuitatem partam, erat necessario in natiuitate morbus, qui impediebat ne illa incipere posset. Quòd si negamus illam ex primis principijs duci posse: erit ergo relicta a Gal. salubritatis illa species, quæ ex vtero est contracta bona, sed non optima: hæc enim simpliciter salubritas non est, cum Gal. dicat ut nunc salubre habere bonam, sed non optimam temperiem: tamquam uelit eam, quæ simpliciter est salubritas, non solum bonam, sed optimam esse. Verum ne in nomine boni, aut optimi hæreamus, cũ Manardus uelit salubritatem ut nũc, imperfectiorem esse ea, quæ est simpliciter, dicat in quo genere ponetur, quæ in genere salubrium imperfecta est, & simul incipit ab ortu. Addo quòd ex hac Manardi opinione idem esset cum salubri vt nunc, aliquando non solum insalubre simpliciter, sed etiam neutrum, quod in diuersis temporibus fit particeps extremorum. Nam si quis ab ortu pessimam temperiem, aut malam (ne de nomine mali, aut pessimi disputemus) quod conuenit simpliciter insalubri, acceperit: postea uerò salubris euadat, insalubris simpliciter dicetur: quoniam ab utero insalubritatem contraxit. Idem & neuter erit, quod salubritatis quoque fiet particeps. Erit pariter insalubre ut nunc, quoniam acquisititiam sanitatem obtinet. At hæc sunt monstra. Sed quid clarius hanc de natiua & ascititia sanitate sententiam refellit, quàm tractatio ipsius Galeni? vbi enim Gal. in hoc opere, vel alibi docet natiuæ, uel acquisititiæ sanitatis signa, aut causas salubres? Ergo salubre ut nunc malè putat Manardus differre a salubri simpliciter, quòd hoc potentiam solum ad sanitatem habeat, eamque ab ortu: illud uerò non potentiam huiusmodi, sed solum actu ipsam sanitatem, & illam acquisititiam, quippe cum in eo differant, quod simpliciter salubria optimam: ut nunc uerò salubria bonam, sed non optimam sanitatem possideant. Montanus salubre ut nunc, uno loco ait dicere diminutionem ab ipso simpliciter, quoniam est, inquit, cum adiectione, dicique nunc pro eo tempore tantum, quod sic se habet, ut corpus sanum sit: habere autem illud sanitatem, sed non optimam, uerum fluentem & labilem, aitque Galenum hoc scribere lib. secundo de sanitate tuenda. Habet alio loco ita ferè ad uerbum, ut nunc salubre stare potest pro differentia temporis: sed Gal. capit pro diminutione tantum, quia talis sanitas est culpata, fallax, labilis, receditque a simplicitate nunc temporis, estque cum diminutione ab alio simplici, imminetque periculum de maiori malo breui, & ad oppositam dispositionem, quoniam est ualde lubricum. Ait præterea ut nunc non esse oppositum ipsi simpliciter, nec temporis differentiam dicere, sed tantum diminutionem, diuidiq; à Gal. lib. de sanit. tuen. & in eo, quem inscripsit Thrasybulus, in id, quod est in habitu, & in id, quod est in habitudine sanum: Hanc tamen diuisionem Galenum in hoc libro non rectè prætermisisse. Est & alius locus, vbi ita legitur. Salubritas vt nunc habet magnam diminutionem a primo gradu, ut faciat magnum detrimentum, & hæc fixa, sed non ut aliæ duæ salubritates: quia non habent sua principia permanentia, & fixa: quo fit vt ex quacumq; leui, & minima occasione decidant ab illo ultimo gradu sanitatis, quem alio loco scribit facile accedere ad morbum. Hæc quidem Montanus de salubri ut nunc tradit, quæ quoniam absurda sunt, & inter se repugnantia, facile refellemus. Rectè quidem illud docet salubre vt nunc significare diminutionem ab eo, quod est simpliciter, sed protinus ab illo, quod rectè posuit, recedit, cum ait illud dici pro eo tempore, in quo sanum est: quamquam postea nunc vnum, nunc aliud asserit: tanquam nihil certum in hac re tradere potuerit: vnde quęso sumit salubre ut nunc, habere quidem sanitatem, sed fluentem, labilem, culpatam, fallacem, & ei breui imminere periculum de maiori malo ad oppositam dispositionem? Vtitur ille Galeni testimonio ex secundo lib. de sanit. tuend. & ex Thrasybulo, sed id falso facit, quando-

Montani opinio de salubri ut nunc.

Confutatio Montani.

A quandoquidem non ſolum in illis libris, ſed nec in alijs unquam Gal. uſus eſt ijs uocabulis, quibus hic utitur ex Herophili tractatione. At ſi ex ſeipſo hanc interpretationem excogitauit, uideant alij quàm recte id fecerit. Nam Gal. ſalubre ut nunc definit illud eſſe, quod bonam, ſed non optimam temperiem, & ſtructuram, id eſt ſimilarium & diſsimilarium partium ſanitatem obtinet bonam, At id quod habet bonam ſanitatem & ſibi, ſuiſque operationibus propriam & accommodatam, non habet eam fallacem, culpatam, & lubricam, iamiamque ruentem, præſertim quòd Mõtanus dicat iſtorum ſanitatem etiam eſſe in habitu: quod ſi ita eſt, oportet illã eſſe firmã, & ſtabilem. Dicat præterea qua ratione inſalubre, & neutrum ut nunc, dicant hanc lubricitatem & inſtabilitatem in ſuo genere. Oportet enim hoc neceſſario fieri: quoniam id commune omnibus illis eſt, quòd nunc talia dicantur, & communem proinde definitionem, & explicationem continere debent. At quam quæſo lubricitatem & promptitudinem trãſeundi ad oppoſita poterimus in eiuſmodi neu
B tro & inſalubri oſtendere? An dicemus inſalubre ut nunc, habere morbum lubricum, & inſtabilem, ac fallacem, vel culpatum, vel aliud ſimile, quo ſalubre ipſum ut nunc damnare, euertere & excludere a bona ſanitate nititur. Non minor eſt abſurditas, ſi hanc interpretationem cauſis & ſignis accommodare uelimus. Nam ſtatim apparet abſurditas, ſi quis dicat cauſam ſalubrem, inſalubrem, & neutram ut nunc, eſſe lubricam, & facile poſſe tranſire ad oppoſitam diſpoſitionem. Eadem eſt ratio de ſignis. Cæterum illud refellendum eſt, quòd ait ſalubre ut nunc, non opponi ſalubri ſimpliciter, ſed ſolum dicere diminutionem. Nam etſi non ita opponitur ut inſalubre, eò, quòd bonam habeat ſanitatem, inſalubre malam: tamen in genere ſalubrium oppoſitionem facit: quoniam inter ſalubria corpora quædam ſunt, quæ optimam: alia uerò quæ bonam ſolum habent ſanitatẽ: nec differunt quidem inſalubria a ſalubribus niſi ratione maioris, & minoris. Omnia enim
C illa ſunt ſana, ſed magis ſalubria, minus uerò inſalubria. Quare ſi illa inter ſe opponuntur, negandum non eſt ſimpliciter, & ut nunc tale, in ſuo genere opponi. Id uerò non poſſum non mirari, quod ille tradat, ſalubre ut nunc a Galeno diuidi in ſanum habitu, & in ſanum habitudine, reprehendatque Galenum quòd in hoc libro eam diuiſionem prætermiſerit. Nam ut omittam quod (ut iam dixi) Galenus nullam in alijs libris de ſalubribus ut nunc mentionem facit, hæc quę ponit Montanus, non diuidunt ſalubre ut nunc: ſed ſanum ipſum & vniuerſam ſanitatis latitudinem, ut ex lib. ad Thraſybulum quilibet intelligere poteſt. Diuidit enim illic Gal. ſanitatem in eam, quæ eſt in habitu, & in illam, quæ eſt in habitudine: & illam rurſus in eam, quæ eſt in bono habitu, in optimo habitu in extremo, & non in extremo. Eam uerò quæ eſt in habitudine, continere ſanitatem ſenum, & eorum, qui parati iam ſunt cadere in morbos, aut a morbis conualeſcunt. Quod ſi ita eſt, quo pacto ſalubre ut nunc recipit has diuiſiones: cum illud duntaxat contineat (Montano au-
D thore) culpatam quandam, & lubricam ſanitatem. Non enim poteſt comprehendere bonum & optimum ſanitatis habitum, qui debetur ſalubribus ſimpliciter, nec ſanitatem in habitu, vtpote quæ firma ſit, non labilis, & fluxa: & quod magis eſt, ſanum in habitudine non poteſt contineri ſub ſalubri ut nunc: nam hoc habet Gal. teſte bonam, ſed non optimam ſanitatem: quamquidem non habent conualeſcentes, decrepiti, & qui iam cum morbis conflictantur. Itaque Montanus perperam ſanitatis diuiſionem in eam, quæ eſt in habitu, & habitudine, trahit ad ſalubre ut nunc, quod nullam diuiſionem recipere poteſt. Sic enim occuparet aliquid de latitudine quæ ſequitur. Nam cum ſalubre ut nunc, ſequantur ſtatim neutra, quæ parum a bona ſanitate recedunt, ſi ſalubre ut nunc diuideretur per magis & minus bonum, quod minus eſſet bonum, eſſet neutrum, & ita a ſalubritate recederet. Eodem pacto neutrum ut nunc, ſi diuideretur, inuaderet latitudinem ſalubritatis. Sic ſane inſalubre ut nunc, quod recedit a malitia inſalubritatis ſimpliciter, occuparet aliquid de
E neutro. Eſt ergo hæc ratio quare Galenus non diuiſerit, quæ ut nunc ſunt talia: Diuiſit autem quæ ſimpliciter talia ſunt: quoniam huiuſmodi incommodum non ſequitur. Illud quoque probare non poſſum, quod ſcribit ſalubritatem ut nunc, eſſe quidem fixam. Sed non ut aliæ duæ ſalubritates, quia illud non habet ſua principia permanentia. Nam antea dixerat illam non eſſe fixam ſalubritatem: & quam ineptè dicitur ſanitas fixa, aut non fixa ab eo, qui optimam docendi rationem ſibi uindicat. Cur præterea ſalubre ut nunc, non habebit ſua principia permanentia? An recedunt principia, materia, forma, elementa, humores, partes ſimilares, ex quibus corpora noſtra conſtant, ab iis corporibus magis, quàm ab a-

lijs? Quis item ferre potest salubria ut nunc, parata esse, ut ex minima quaque occasione decidant ab ultimo gradu sanitatis. Nam cum post illa sint omnia neutra, & insalubria, sintque in prima latitudine sanitatis salubria omnia, ut Gal. 8. cap. huius operis docet, necesse profecto est plurimum distare salubria ut nunc ab ultimo sanitatis gradu. Possem alia multa in hac re dicere, sed hæc sufficere puto, vt veritatis studiosi intelligant qualis, id est quàm absurda fuerit de hac re Montani opinio. Placet Acachiæ sententiam hic breuiter quoque dicere: scribit ille salubre in presentia, quod alii ut nunc interpretantur, differre a salubri simpliciter, quod hoc ex ipsa generatione bonam temperiem, & cõpositionem obtineat, taleque perseueret per omnem ætatem, & natum aptumque sit in perpetua sanitate degere, etiamsi aliquando ægrotat. Salubre uerò in presentia, habere quidem bonam temperiem, & compositionem, & in hoc conuenire cum salubri simpliciter, Cæterum non a natiuitate huiusmodi esse, nec aptum & natum ut sanè degat, fateturque corpus simpliciter salubre, ut nunc salubre dici posse, quandoquidem non re, sed ratione hæc inter se differre putat. Quæ quidem sunt penitus absurda, & ijs, quæ ille tradit repugnantia. Non enim ratione tantum differunt, sed & re ipsa: nam salubre ut nunc habet quidem sanitatem bonam, sed non perinde ut salubre simpliciter: hoc enim meliorem obtinet, quod satis Gal. innuit definitione salubris ut nunc, & ex uerbo ipso simpliciter. Nam salubre ut nunc, inquit Gal. habet bonam, & sibi propriam temperiem, & compositionem. Verum non optimam, qualis debetur corporibus simpliciter salubribus. Etenim uerbum simpliciter perfectionem in suo genere declarat. Esset quoque eadem ratio de insalubri, & neutro simpliciter, & ut nunc. At illa ex suis definitionibus distinguuntur euidentissimè non solum ratione: sed etiam re ipsa. Quod uerò Gal. in definitione salubris ut nunc, non addiderit ab ortu obtinere eam, quam habet temperiem & compositionem, non ostendit eum authorem uoluisse huiusmodi corpus non nisi acquisititiam habere sanitatem, & in hoc differre a salubri simpliciter. Nam & acquisititiam, & a principijs insitam habere potest, quod illi cõuenit: sed quemadmodum quod simpliciter tale est, non potest esse huiusmodi, nisi a natiuitate suam naturam duxerit, sic quod ut nunc tale est, minus perfectum in suo genere, non necessario requirit huiusmodi originem. Apposuit ergo Gal. in definitione eorũ, quæ simpliciter talia dicuntur, principia & originem: in illis uerò quæ ut nunc dicũtur, has particulas omisit: quoniam & ab ortu, & post ortum, quod minus perfectum est in suo genere, fieri potest. At cum ille quod simpliciter salubre est, dicat tantam habere latitudinem, vt vsque ad neutra extendatur, nonne uidet se a Gal. dissentire, qui salubre ut nunc, medium inter hæc ponit. Galeni igitur hæc est sententia, quod salubre ut nunc, sit quod bonam solum, & propriam, atque conuenientem pro actionibus, & officiis propriis exercendis obtineat sanitatem, non autem eam optimam, qualem habent simpliciter salubria. Qui ita dicit, docet quæ utilia sunt arti & consentanea sequenti tractationi, & alijs uniuersis Galeni libris, in quibus sanitatem per gradus quosdam distinguere studet: aliorum uero opinio, non solum est inutilis, sed etiam sophismatis & absurditatibus plena, planeq; aliena ab authoris instituto & tractatione.

Achachiæ opinio de corpore salubri vt nunc, quæ etiam refellitur.

Authoris opinio

Ipsius uero salubris simpliciter corporis, tale quidem est semper id, quod est optima temperantia præditum, ac maxime est commensuratum, ut multum autem, quod a constitutione optima non ualde admodum deficit.

Posteaquam Galenus definiuit corpus simpliciter, & ut nunc salubre, iam definit species corporis simpliciter salubris. Itaque Montanus de corpore salubri semper, & ut multum, ita scribit. Simpliciter salubre aliud est ita absolutè, vt nihil addi, aut minui ab eo posit: & illud est exquisitissimum in suo genere: quomodo simpliciter sanum intelligitur, quod est exquisitissimum: & hoc non inuenitur nisi raro, uel nunquam, aut in puncto temporis: in conceptu tamen rèperitur, & simpliciter tale est, semper tale, & semper futurum tale, & sine morbo moritur per resolutionem caloris. Ait alio loco huiusmodi salubritatem fieri ab ipsa natura, esseque perfectam in suis principiis, & nunquam recuperari posse, si aliquando deperditur. At salubre ut plurimum docet non esse semper salubre:

Montani opinio de corpore salubri semper & vt multum.

A bre: hoc enim non uariari, cum ei adueniat diminutio aliqua: ideo ſanum ut plurimum, ferè ſemper eſſe ſanum: quoniam habet paruam diminutionem a perfectiſsimo. In qua quidem re multis modis aberrat. Nam ſi ſimpliciter indicat perfectionem, non habet illud in ſe, quod perpetuo debeat in ea natura perſiſtere: ut ipſe, poſtea ſcribit, illud ſemper tale eſſe, & ſemper tale futurum, morique ſine morbo: quod enim exactiſsimam habet temperiem, & ſtructuram, non poteſt in eo ſtatu diu perſiſtere: quoniam fieri non poteſt, ut ſemper aere temperatiſsimo, & alijs cauſis ſalubribus temperatiſsimis utatur. Quare rectè Galenus, & Montanus ipſe ſtatuunt huiuſmodi corpus aut non inueniri, aut minimo momento perdurare. At ſi momento temporis vix poteſt durare, nonne in hoc ſibi euidenter repugnat Montanus, qui ſtatuit illud ſemper tale eſſe, & futurum in vniuerſa uita. Cæterum illud quoque repugnat alijs, quæ antea ſunt dicta: ſalubritatem inquam fieri à ſola natura: nam ſi ſalubritas ſana eſt, ſalubreque B corpus eſt, quod actu habet ſanitatem, non ſolum naturæ opus erit ſalubritas: ſed etiam ipſius medici, qui ſanitatem in multis egrotis reſtituit, nihil conferente natura. Fieri ergo poteſt, & à natura, & à medico. Item falſum eſt eandem nunquam amitti poſſe, nec recuperari, ſi ſemel amiſſa fuerit. Nam perfectam ſanitatem amittunt multi, & eandem recuperant, ſi leuiores fuerint morbi, qui eam labefactarunt, corpuſque validum, & Florentis ætatis extiterit. Contemnit enim huiuſmodi natura non ſolum leues, ſed etiam graues morbos: à quibus cum rectè conualuit, nulla re ſe deterius affectum ſentit, quàm eſſet, anteaquã laboraret. Facit ad hoc quod diximus prius, Galenum in cap. de neutro, aſſerere quoſdam ab ineunte ætate ſalubres eſſe, & poſtea inſalubres fieri, aut contra. Diſſentit pariter ille à Galeno in definitione ſemper ſalubris. Non enim ſemper ſalubre dicit eſſe Gal. quod ſemper ſanum perſeueret, ſed quod ſit prorſus optima ſanitate præditum. Ita etiam vt plurimum ſalubre, eſt, non quod ferè ſemper eſt ſanum: ſed quod minimum recedit ab C eo, quod eſt perfectiſsimè ſanũ. Nam uerbum διαπαντός diximus duo ſignificare & prorſus, & ſemper. Hic autem non poteſt aliter intelligi, quàm prorſus. Nam verba in definitione poſita, quod eſt optima temperantia præditum, ac maximè commenſuratum, non definiunt quod ſemper, Sed quod prorſus eſt tale: ſic uerba hæc (quod à conſtitutione optima non ualde ad modum deficit) non explicant quod ferè durat per totam uitam tale: ſed quod ferè abſolutiſsimum eſt. Manardus ſequitur definitionem Galeni, ſed in eo errat, cum ait ſalubre (ut ille uocat) ut multum, illud cenſendum eſſe, cui aliquid quidem re vera deeſt: ad ſenſum verò nihil deeſſe uidetur. Nam ſigna, quibus Gal. ſalubria inter ſe diſtinguit, ſenſu percipiuntur. Alioqui cauſę ſalubres conuenientes adhiberi non poſſent, ſi incerta eſſent indicia: addo quod ſcribit Gal. ſenſum, oportere eſſe, omnium harum affectionum iudicem. Achachias proponit corpus eſſe perpetuo ſalubre, & fatetur poſtea morbo laborare poſſe: & tunc tamen ſimpliciter ſalubre eſſe. Quod quo pacto fieri poteſt: ſi D antea definiuit ſemper ſalubre illud eſſe, quod optimam temperaturam & perfectam compoſitionem obtinet? Id enim quod ægrotat, neceſſario malam habet uel temperiem, uel compoſitionem. Non ergo aliter definire debemus corpora prorſus ſalubria, quàm quæ perfectiſsimam habent ſanitatem: ferè autem ſaluberrima, aut ſaluberrima quidem, ſed nõ prorſus, quę parum à perfectiſsimo recedunt: nõn autem debemus, ut diximus, legere ſemper, aut ut multum, loco prorſus, & non prorſus: quibus quidem commune eſt ſimpliciter ſalubre, quod perfectam habet ſanitatem. Hoc enim rectè diuiditur in perfectiſsimum, & parum a perfectiſsimo recedens. Quibus additur, quod bonam ſolum habet ſanitatem, ſed non perfectam, quod eſt ut nunc ſalubre. Quibus omnibus commune eſt ſalubre corpus. Illud enim eſt quod bonam habet ſanitatem. Hoc enim aut bonum eſt ſolum, uel perfectum: hoc rurſus aut perfectiſsimum, aut ferè perfectiſsimum, ſiue parum a perfectiſsimo E recedens. Nam ſi ſpecies ſalubris ſimpliciter per temporis differentiam definiuntur, oportet & ipſum genus, nempe ſalubre ſimpliciter, per tempus aliquod definiri. At hoc non facit Gal. nec fieri aliqua ratione poteſt. Quod enim tempus illi concedimus, & quid commodi arti noſtræ accedit, ex hac ſalubrium diſtinctione, quæ ſemper, & non ſemper notat corpora fore ſana, ægra, aut aliter affecta? & quę erunt quęſo talia, aut quibus indicijs illa dignoſcemus: oporteret & cauſas prorſus ſalubres, & ſigna quę prorſus ſalubria exiſtunt, etiam per tempus definire, quod eſt ridiculum. Gradus verò maioris aut minoris in ſanitate perfectionis docere cogimur: & id paſsim facit Galenus, ut quid conueniat ſingulis,

Manardi opinio de corpore ſalubri ſẽper, & ut multum, eaque confutatur

Acachiæ de eadem re opinio, quæ etiam improbatur.

Authoris ſentẽtia de corpore ſalubri ſemper & ut multum.

tradere posſimus. Horum ſcripta ſunt indicia, horum cauſę ſalubres notatæ, & his reſpondent vniuerſi Galeni libri. Quibus ita intellectis, omnis confuſio tollitur, quæ alioqui maxima oritur in vniuerſo Galeni opere, & tota ea naſcitur, quòd loco prorſus, ſemper, & pro eo, quod parum recedit, ab eo, quod prorſus tale eſt, ut multum tale omnes interpretes verterint, & intellexerint, & ita tempus explicauerint pro gradu maioris aut minoris receſſus ab eo, quod eſt in ſuo genere perfectum. Definit autem ut ſatis conſtat hic corpus ſalubre, non pro ſano, ut ſumpſit in definitione, quod antea difiniuit illud eſſe, quod habet ſanitatem, ſed pro bene ſano. Sed hæc ſufficiant de ſalubri corpore. A

Inſalubre uerò ſimpliciter, eſt corpus, quod ab ipſo ortu naturæ, uel in conſimilibus partibus malam habet temperaturam, uel in inſtrumentariis incommenſurationem, uel utrumque uitium: Inſalubre uerò ut nunc corpus eſt, quod eo tempore, quo tale dicitur, ægrotat. Neque obſcurum eſt, quod & hoc ipſum eo, quod dicitur tempore ægrotans, uel in conſimilibus malam habet temperaturam, uel in inſtrumentariis commenſurationem, uel utrumque. B

Manardus inſalubre, ſiue (vt ille vocat) ægrotabile, vel ægrotatiuum dicit eſſe corpus, non quod actu ægrotat, ſed quod à naturali quadam infirmitate ac imbecillitate paratum eſt ægrotare, ægritudinem verò neque includit, neque excludit. Poteſt enim eſſe ægrum, imò nihil obſtat, quominus aliquando ſit, & dicatur ſanum, quandiu uidelicet cauſis ægrotantibus non ſuccumbit: pro quo etiam tempore quando iam ab iiſdem cauſis eſt uictum, ægrum dici poteſt. Inſalubre verò ut nunc eſt, quod pro eo tempore, quo ægrotabile dicitur, actu à morbo moleſtatur. Gal. verò oſtenſurus in quonam ægrotabili ſimpliciter conuenit, manifeſtum eſſe ſubdit, quòd pro eo tempore, quo eius nomen ſuſcipit, rationis quoque aliquo modo idem particeps ſit, adeo pro tunc, uel diſtemperatum in ſimilaribus, uel incommoderatum in inſtrumentalibus ſit, uel vtrumque ſimul habeat. Hoc ſolum corpus inter ea, quæ ſunt in definitione medicinæ concluſa, à ſanitatis limitibus penitus excidit, quod iam actu ſit ægrum, & ſano ex aduerſo opponatur: quod nulli aliorum contingit, niſi quatenus aliquo modo huius rationem ſubeunt: quam quidem ſalubre ut nunc nullo modo ſubire poteſt, utpote quod repugnantem huic rationem & naturam ſit ſortitum. Igitur illud non erit ægrum, nec ægrotabile ut nunc, aliquando erit, niſi priorem rationem amiſerit, qua ſalubre nunc reddebatur. Fieri enim non poteſt ut id, quod ſanum degit, ſimul etiam ægrotet, niſi ſecundum modum in neutro inferius declarandum. Salubre autem ſimpliciter, dum à morboſis cauſis ſuperatur, propriiſsimè inter omnia ægrotabile ut nunc uocatur: quoniam cum ſit abſolutè ſalubre, pro eo tamen tempore inſalubritatem ſubit. Neutrum ſimpliciter propriè quidem id patitur, quatenus ſcilicet ſalubritati abſolutè aliquo modo propinquat, magis tamen propriè, quàm inſalubre ſimpliciter, quod improprijſsime inter omnia ut nunc ægrotabile dicitur: ſicuti impropriè dicimus aliquem nunc pauperem, qui abſolutè eſt pauper. Nec obſtat quod dicamus in ſalubre ſimpliciter dici inſalubre ut nunc, cum non admiſerimus ſalubre ſimpliciter ſalubre nunc dici: quia nota (nunc) ſalubri addita, minuit perfectionem, addita inſalubri auget: imò addit nouam malignitatem, extra ſanitatis latitudinem ad contrarium agens, in qua omnia collocanda ſunt corpora, quæ uerè ſunt ægra. Hæc Manardus docet, quæ quidem facile refelli poſſunt. Primum uidetur mihi parum aptè ægrotabile, & ægrotatiuum pro inſalubri uſurpare. Nam ut mobile illud dicitur eſſe, quod moueri poteſt, ita ægrotabile non aliud ſignificare poteſt, quàm quod ægrotare eſt aptũ: in quo genere ſunt, non ſolum inſalubria, ſed etiam eo authore ſalubria, & neutra. Ac quemadmodum motiuum illud dicitur, quod mouere poteſt, ita ægrotatiuum non poteſt corpus uocari inſalubre. Hoc enim non dicitur ab illo, quod poſsit ægritudinem inferre, ſed quod illam pati ſit aptum & natum. Quare inſalubre, ægrotabile, & ægrotatiuum, idem non ſignificant, ſed inſalubre morboſum, & ualetudinarium. Deinde quod ſcribit inſalubre corpus nec includere, nec excludere ægritudinem, aut ſanitatem, illis rationibus refelli poteſt, quibus antea uſi ſumus, cum de ſalubri ageremus. Nam ſi ſalubria, inſalubria, & neutra ponit Ga-

Manardi confutatio.

leni

A lenus in. 8. cap. in latitudine ſanitatis, inſalubria includunt neceſſario ſanitatem, & morbum neceſſario excludunt. Præterea oſtendere non poteſt ex Galeno inſalubritatem eſſe naturalem quandam infirmitatem, ac imbecillitatem, quandoquidem ille tradit ſigna inſalubritatem ſignificantia, quæ naturalis impotentiæ non ſunt ſigna. Tradit & cauſas emēdantes inſalubritatem, quæ quidem aduerſus infirmitatem & imbecillitatem non pugnāt, quam Manardus ipſe negat pati, aut mutari poſſe: nimirum quòd ſit a natura inſita, ſicut ipſa ſalubritas: & Gal. ſeptimo methodi ait eam nequaquam remedijs egere. Nam imbecillitates, & infirmitates corporis tolli ille docet adhibitis auxilijs intēperaturæ & malæ structuræ corporis: quibus ablatis, imbecillitas pariter euaneſcit, tamquam ſymptoma, quod ſuam cauſam ſequitur. Cæterum ſi inſalubre ex naturali imbecillitate, non ex ſanitate & morbo, qui actu ſit, definitur, cur inſalubre ut nunc neceſſario ægrotare dicit? aut cur ſaltem non docet cauſam, qua Galenus ſcribit in hoc cap. inſalubre ut nunc ægrotare? In eo B verò cap. in quo docet ſigna optimæ conſtitutionis, omnia inſalubria dſtinguit ab ijs, quę actu ægrotant. Sequūtur enim inquit ille ſalubria, inſalubria, & neutra corpora, quæ ægrotant. Et paulo ſuperius inquit: in ijs autem generibus ſunt corporum inſalubrium vitia, ſecundum vtrumque inſalubritatis modum. Oportet autem intelligere utrumq; modum ſimpliciter, & ut nunc inſalubre: quoniam antea cap. tertio duos hos modos dixit eſſe, quibus effectiuum, ſuſceptiuum, & indicatiuum dicitur. An non etiam ipſe Manardus inquit inſalubre ſemper ex peſsima ſanitate habere, vt minus, quàm reliqua corpora reſiſtat cauſis morboſis: ex quibus verbis fatetur inſalubre ſemper, & ob id ſimpliciter inſalubre ſanitatem habere actu. Conatur quidem Manardus reddere rationem, qua fit, ut inſalubre ut nunc conueniat cum inſalubri ſimpliciter, & inſalubris nomen ſumat: ſed id ita facit, ut ſuum euertat fundamentum. Nam ideo dicit inſalubre vt nunc nomen inſalubris ſumere, quòd pro eo tēpore, quo tale dicitur, rationes inſalubris aliquo modo aſſumat, Adeo C ut tunc uel intemperatum, uel incommoderatum exiſtat. Nam ſi ratio inſalubris eſt, ut actu non includat ſanitatem aut morbum, ſed ſolum naturalem quādam imbecillitatem, ſi inſalubre ut nunc ſicut nomen, ita rationem inſalubris aſſumit, naturalem ſolum includet imbecilitatem, non autem neceſſario excludet ſanitatem, & includet morbū. Addo quod non fiet particeps rationis inſalubris, ob intemperiem & incommoderationem: quoniam eam non habet intemperiem & incommoderationem, quam habet inſalubre ſimpliciter. Hoc enim non eam, quæ iam inter morbos ponenda ſit, intemperiem, ſed quæ ſolum ſit apta ad morbos ſuſcipiendos (ut ille tradit) obtinet: inſalubre uerò ut nunc, intemperiem habet aut incommoderationem, quæ iam morbus eſt, diuerſam natura, & ratione ab ea, quæ adhuc in ſanitatis latitudine continetur. Ergo rationes inſalubris, & naturam non ſuſcipit inſalubre ut nunc, cum hoc actu morbum, illud potentiam ad morbum, hoc præterea intemperiem, & incommoderationem contentam in ſanitate, illud in morbo iam poſi-D tam contineat. Nec ſatis quidem eſt, quod vtrumque intemperiem habeat: quoniam inter ſalubria, & neutra ſunt quædam intemperata, quæ tamen inter ſe diſtinguuntur. Quòd ſi inſalubre ut nunc rationem inſalubris ſimpliciter accipit, cur etiam ſalubre vt nunc rationē ſalubris ſimpliciter non capiet? Vtrumque ergo ex naturali potentia definietur, quod a Manardo non conceditur. Sed illud iudicamus quod ſcribit, alia corpora in medicinæ definitione concluſa non excedere a limitibus ſanitatis, niſi quatenus aliquo modo huius rationem ſubeant. Nam falſæ huius opinionis indicium eſt hoc, quod non audeat pronuntiare ſuā ſentētiam, ſed hic & antea vtatur hoc uerbo aliquo modo. At quo pacto (quæſo) inſalubre ſimpliciter rationem inſalubris ut nunc aliquo modo ſcribit: ſi hoc ipſum paulo antea illius rationem aliquo modo ſumere dixit, a qua nomen inſalubris ut nunc mereri docuit. Si enim hoc nomen & rationem ab illo accepit, non poteſt eidem rationem & no-E men dare. Et quam (quæſo) rationem ſubibunt alia inſalubria ut nunc? Nam ſalubria omnia (ut ille docet) naturalem habent potentiam ad ſanitatem: inſalubria uerò ſimpliciter imbecillitatem, & potētiam ad morbum, & in ſanitatis limitibus cōtinentur: inſalubre uerò ut nunc, nihil aliud habet, niſi quòd actu ægrotet. Ergo illa quamdiu retinent ſuam naturam & rationem, nequeunt iſtius rationem & naturam ſumere omni modo diuerſam. Quis uerò non agnoſcit Manardum in eo ſibi euidentiſsimè pugnare, in quo ſcribit ſalubre ſimpliciter dum a morboſis cauſis ſuperatur, proprijſsime inter alia omnia inſalubre vt nunc uocari, & inſalubritatem ſubire. Nam antea docuit ſalubritatem hanc, ut quæ natiua

ua sit, nunquàm amitti posse: nunc uerò in insalubritatem mutari pronuntiat. Et quo pa- A
cto (quæso) salubria, quæ in bona sanitate collocantur, & in prima latitudine sanitatis, & à Galeno distinguuntur passim in toto opere ab insalubribus, poterunt unquam suam naturam retinere, & insalubrium naturam assumere, ut simul salubria, & insalubria dicātur? Sunt hæ chimeræ, quas nemo uel leuiter in logica uersatus ferre posset. Nam quorsum Galenus salubria, insalubria, & neutra definitione, diuisione, latitudine, & gradu sanitatis, signis, causis, & uniuersa tractatione inter se distingueret, si uellet illa ita confundi, vt unū retenta adhuc sua natura, simul alterius naturam sumere ualeat. Quid uerò & illud est, quod habet neutrum simpliciter, insalubritati simpliciter aliquo modo propinquum fieri, & magis propriè, quàm insalubre simpliciter, ut nunc insalubre dici. Nam illud aliquo modo propinquum esse insalubri simpliciter, quis ferat, aut intelliget uerum esse. Sunt enim hæc in diuersa latitudine: & neutra huiusmodi non magis insalubribus, quàm salubribus B
sunt viciniora. Nec minus quidem absurdum est, quod scribit, insalubre simpliciter improprijssimè ut nunc insalubre dici, sicut impropriè dicitur, qui absolutè est pauper, secūdum quid pauper. Nam magis improprie insalubre & neutrum, quæ sunt ex diuersis classibus, dicuntur insalubria esse, quàm dicatur esse insalubre simpliciter, insalubre ut nunc: vt pote quæ genere, & latitudine communicent. Ac mirum profecto est, quòd in sequentibus dictionem (ut nunc) dicat non esse coniungendam cum verbo, ita ut non fiat talis sensus, nunc est, nunc fit, sed est ut nunc, fit ut nunc: hic uerò in exemplo de paupere aliter sumat. Nam nunc pauperem intelligit, quòd nunc sit pauper. Quòd si intelligat absolute pauperem, esse pauperem ut nunc, non erit magis impropriū, quàm si dicamus salubre simpliciter, salubre ut nunc dici. Quod cum Manardus effugere uellet, in alium errorem longe grauiorem incidit. Nam nunc additum salubri, minuere perfectionem: additum uerò insalubri augere malum, & nouam addere malignitatem tradit, cōtra omnium logicorum C
rationes. Etenim ut salubre ut nunc ad salubre simpliciter, ita insalubre ut nunc ad insalubre simpliciter se habere omnes logici certè fatebuntur. Itaque si in uno uno modo sumitur, & diminutionem dicit, necesse est ut in alio idem faciat. Sed dicat (quæso) quid neutra ut nunc indicabunt? an diminutionem boni, aut mali, aut medij status, aut actionem alicuius ex istis rebus? Certe cum hæc non respondeant in tota tractatione, nec consentiant principijs inuiolabilibus logicorum, quod oppositorum eadem sit ratio, euidenter ostendunt uanam esse Manardi interpretationem. Sed uno dato incōuenienti hæc omnia sequuntur, quia enim salubre, vt nunc, non est rectè interpretatus: ita cum illud faciat commune multis, cogitur idem facere in insalubri ut nunc, & vniuersam tractationem confundere, aliasque facultates uiolare, vt se suamque opinionem infinitis cauillamentis tueatur. Oporteret profecto non legum latorum more, sed uel authoritate Galeni, aut ratione statuere uerbum ut nunc, quod ipse antea secundum quid esse dixit, in uno unum signi D
ficare, in alio aliud. At uerò si ille fatetur non solum insalubre ut nunc, sed omnem aliam affectionem, quæ ut nunc dicitur, posse a generatione contingere: quo pacto cum hoc fit, separabit quæ simpliciter talia sunt ab aliis, quæ ut nunc dicuntur. Nam hactenus tribuit omnibus, quæ simpliciter dicuntur, solam quandam potentiam, quam nūquam amitti posse dicebat: alijs uerò eandem negabat conuenire, sed solum actum concedebat, & possessionem quandam pro eo tempore, quo talia dicuntur, quod scilicet illa ab ortu talia essent, & potentiam illam insitam a primis principiis acciperent: hæc uerò minime. Nunc uerò si concedimus tum hæc, tum illa pariter ab ortu posse esse, id, quod sunt, vana apparebit ea distinctio, quæ vnum est ex præcipuis fundamentis suæ tractationis. Nam quo pacto poterit illa inter se seiungere eo communi facto, à quo illa separari dicebat. Dicet fortè salubria simpliciter, perfectiori modo habere sanitatē, quàm quæ ut nūc salubria dicuntur: in quo uerum quidem dicet, sed in hoc violat sua principia. Non enim cum salubritatis naturam E
& uim quærit, spectat sanitatem, sine qua dicit posse salubritatem consistere. Quare necesse est ut differentiam eam inueniat, quæ inter ipsas salubritates reperitur: quam cum dicat eandem esse in omni morbo, in omni ætate, & denique in omni statu corporis, neque illā intendi, neque remitti, si modo ab ortu inciperet, cogitur profecto concedere ea, quæ ut nūc talia dicuntur, simpliciter talia esse, si modo in ortu suo, & a principiis talia euaserint. Dicit ille quidem non esse addenda in definitione eorum, quæ ut nunc talia sunt, verba in generatione, quia contingit aliquando illa non esse talia a generatione, sed hoc concesso

erat

A erat docendum, qualia illa ſint, cum a generatione incipiunt, an ſimpliciter uel alio modo. Porrò in ſalubri fortè ſubterfugium inuenit, quòd ſimpliciter ſalubre habeat perfectiori modo ſanitatem, quàm ſalubre ut nunc: quòd illud ſcilicet optimam, hoc uerò utcumque bonam ſanitatem habeat. Sed in inſalubri & neutro quid dicet ille? Fortè inſalubre ſimpliciter habere morbum perfectiori modo: inſalubre uerò ut nunc, imperfectiori, aut alio modo. Et quomodo ex morbo inſalubre ſimpliciter definietur, quod nec ſanitatem, nec morbum, eo authore, includit. Ergo ex potentia ad morbum hæc erunt diſtinguenda. Et qualis (quæſo) erit diſtinctio, ſi nolit potentias illas mutationem capere, nec intendi nec remitti: nec unquam in ſua tractatione mentionem fecit de hac diſtinctione, quæ ex diuerſa potentia in his ſumitur, ſed ſolum per actum & potentiam ad ſanitatem & morbum, ſalubria & inſalubria ſimpliciter a ſalubribus & inſalubribus ut nunc ſeiunxit. Quinetiam in neutris apparet non poſſe fieri hanc diſtinctionem, quòd perfectiori modo habeant id, à
B quo dicuntur talia, quæ ſimpliciter ſunt, quàm illa quæ vt nunc. Nam neutrum primi ſignificati definit Galenus quod eſt medium exactè inter ſaluberrimum, & inſaluberrimum: idē dicit de neutro ut nunc illius ſignificati, quare eadem perfectio. Quòd ſi utrumque a generatione ſit, in nullo poterit poni differentia. Nam ſi ſimpliciter talia ab illis, quæ ſecundū quid, ſiue ut nunc talia ſunt, diſtinxiſſet, non alia ratione, quàm quòd illa in ſuo genere abſolutionem quandam, hæc uerò diminutionem oſtenderent, omnes has difficultates facile euitaſſet: ſed cum illa finxerit potentiam quandam indicare, & ab ortu talia eſſe, quòd ſunt, & propterea potentiam illam pariter habere (ut quam dicat a principijs inſeri) quæ quoniam communia omnibus ſunt, ſequitur utique ut illam uim ſingulis inſerat. Nugamenta ergo ſunt inter ſe repugnantia a nulliſque principiis ducta quæ docet Manardus.
Quid uerò Montanus de hac re ſenſerit, operæpretium eſt paucis ſubijcere. Scribit autem illε inſalubre ab ægro ita differre, quod ægrum habeat tantum actu ægritudinem: inſalu- *Montani de corpore inſalubri.*
C bre uerò habeat & ægritudinem actu, & pręterea diſpoſitiones omnes a natiuitate ad ægritudinem ita, ut nunquam poſsit eſſe ſanum: quare inſalubre, (ut ille ait) ſemper erit habiturum ægritudinem. Scribit alio loco inſalubre eſſe uel actu, uel potentia ægrum, & aliter dici de ſignis & cauſis, quàm de corporibus. Nam in illis inſalubribus non eſt ut forma, ſed duntaxat quædā proprietas, & potentia proxima ad inſalubritatē: in corpore uerò ſuſceptiuo dicit formā & actū. De inſalubri uerò ſimpliciter ita uno loco ſcribit, inſalubre ſimpliciter, etſi eſt ſanum, tamen habet cauſas diſpoſitas ad morbum: vbi uerò agit de ſignis ęgrū pro inſalubri ſumit, & ſano opponit. Alius eſt locus, vbi ita habet: inſalubre ſimpliciter, vel ſemper habet ita malam diſpoſitionem, vt in eo non ſit ſanitas, nec eſſe poſsit. Item dicit inſalubre ſimpliciter habere diſpoſitionem pręparatam, & valde aptam ad morbum ſuſcipiendum: & hoc quoniam cauſę ſunt promptæ ad morbum, adhuc tamen morbū non habent. Cæterum inſalubre (vt nunc) illud dicit eſſe, quod actu ægrotat: de eo autem ex cō
D paratione cum inſalubri ſimpliciter ita loquitur. Inſalubre, inquit, habet plurimam malam diſpoſitionem, non tamen ita malam vt inſalubre vt nunc: propterea inſalubre vt nunc dicitur illud, cui opponitur ſalubre ut nunc. Eſt autem inſalubre ut nunc, quod corpus habet diſpoſitum ad morbum, non tamen ita, ut duo prima inſalubria: hoc enim inſalubre non habet fixum morbum, ut non poſsit tolli, & ab arte fieri ſanum. Habet quarto cap. ſui operis duo eſſe extrema ex Gal. unum bonum, quod eſt ſalubre ſimpliciter: aliud verò malum, quod eſt inſalubre ut nunc. Et hanc dicit fuiſſe Galeni ſententiam in cap. de ſignis optimæ conſtitutionis. Addit tamen erraſſe Gal. qui inſalubre ut nunc non diuiſerit in ſuos gradus: ponendos enim eſſe gradus in morbis, ſicut in ſanitate, & propterea inſalubre vt nunc tot habere in ſe gradus, quot habet ſalubre. Reprehendit etiam Gal. quòd diuiſionem faciat, in quę membra coincidunt. Nam ſalubre vt nunc ait accedere ad morbum, &
E idem facere inſalubre ſimpliciter: illud enim eſſe ſanum, ſed diſpoſitum eſſe ad morbum. Ait pręterea eundē authorē confundere inſalubre ut nunc, cū ſalubri in habitu, & errorem eſſe cū dicit Gal. ſalubre ſimpliciter eſſe ſummū bonū, inſalubre verò vt nunc eſſe ſummum malū. Hæc & ſimilia tradit Montanus de inſalubri & ſimpliciter inſalubri, & ut nūc inſalubri. Cuius opinionē veram non eſſe oſtendunt in primis contrariæ de eadem re, quæ ex eo collectę ſunt, ſententiæ. Nam cum ab initio ſtatuerit inſalubre ægritudinem habere actu, & ſimul diſpoſitiones omnes à natiuitate ad morbum ita, ut numquàm poſsit eſſe ſanum: poſtea in multis locis contrarium docet, cum dicit inſalubre ſimpliciter eſſe ſanum, & ſolum habere

habere cauſas diſpoſitas ad morbum : ex quo quidem errore vniuerſa illius tractatio con- A
funditur . Ac tanto quidem facilius eſt errorem deprehendere,quòd ille nulla ratione, nec
Galeni,quem interpretatur authoritate in hac re vtatur . Dicit enim inſalubre eſſe ægrum,
eſſe ſanum , diſpoſitiones habere a natiuitate ad morbum, nunquam poſſe eſſe ſanum, ſed
nihil horum probat , Dicit in ſignis & cauſis ſalubritatem non eſſe actum, & formam,ſed
duntaxat quandam proprietatem, & potentiam proximam ad inſalubritatem : ſed non re-
ctè. Nam quomodo inſalubre habet potentiam ad inſalubritatem . Habet ne illa impoten-
tiam ad id , quod iam actu obtinet : ex quo apparet illum inſalubritatem cum morbo , &
ſanitate confundere. Nam vt ſalubre ad ſanitatem , ita inſalubre ad morbum referendum .
Quare ſi dicit inſalubre habere potentiam ad inſalubritatem , neceſſe eſt vt hanc pro mor-
bo ſumat , quod & ſponte fatetur . Cum verò dicit ſalubre eſſe ſanum , contrariam priori
ſententiam aſtruit. Illud quoque pro errore addendum eſt, quòd inſalubre ſimpliciter , &
inſalubre ſemper ſub eadem definitione comprehendat : quòd ſcilicet vtrumque ſemper B
ægrotet , nec poſsit in illis eſſe ſanitas . At ſi inſalubre ut nunc eſt quod actu ægrotat, quo-
modo differet ab inſalubri ſemper? hoc enim quoque ægrotat . Quòd ſi inſalubre ſimplici
ter ſemper ægrotat,nec vnquam poteſt eſſe ſanum : quomodo concipere poteſt illius diſpo
ſitionem non adeo malam eſſe, ut ea eſt , quam habet inſalubre ut nunc . In hoc etiam ſibi
euidenter repugnat , cum poſtea ſcribit inſalubre ut nunc minorem habere diſpoſitionem
ipſo inſalubri ad morbum. Ait enim inſalubre ut nunc , non habere fixam inſalubritatem
ita,ut tolli non poſsit . Sed quid intelligit per inſalubritatem fixam,an morbum,an poten
tiam ad morbum? ſunt hæc vocabula inſalubre fixum,& non fixum inuſitata in hac potiſ-
ſimum tractatione à Gal. Cæterum duo poni extrema ab hoc authore in capite de ſignis
optimæ conſtitutionis veriſsimum eſt:ſed verum non eſt illa eſſe quæ ſtatuit Montanus.s.
ſalubre ſimpliciter, & inſalubre ut nunc:ſed ſalubre ſemper. Illud enim eſt quod optimam C
habet conſtitutionem : hoc enim unum eſt extremum : Aliud verò eſt id , quod ęgrotat , a
quo in eo loco omnino ſeparat omnia ſalubria, inſalubria , & neutra. Porrò gradus dari in
morbis quemadmodum in ipſa ſanitate Gal. facilè concederet : ſed in hoc loco illius non
erat inſtituti morborum gradus oſtendere , & differentias,quę per magis & minus ſumun-
tur , ſed ſanitatis latitudinē,qua cognita,pariter intelliguntur receſſus qui in morbis ſunt.
Nam quantum quilibet recedit à ſanitate , tantum patitur morbum. Nec in eo quidem er-
rat Gal. quòd ſcribit Montanus, cum aſſerit ſalubre ut nunc , & inſalubre ſimpliciter , eo-
dem modo accedere ad morbum:hoc enim nunquã ſomniauit Gal. quippe cum ſalubre ut
nunc, ſit in genere eorum , qui bonam habent ſanitatem : Inſalubre verò ſimpliciter inter
eos ponatur, qui peſsimam habent ſanitatem,aut ut Montanus inquit actu & potentia ha-
bent morbum. Non video præterea quomodo dicat inſalubre ut nunc cum ſalubri in ha-
bitu á Gal.confundi . Quandoquidem de hoc ne verbum quidem ille facit. Quemadmodũ D
etiam non eſt reperire apud illum,inſalubre ut nunc, ſummum eſſe malum. Sed hæc ſuffi-
ciant ad ea refellenda,quæ mutuo ſeſe extrudunt,ut quæ nec ex certis principijs ſint ducta,
nec ad authoris mentem excogitata , aut ab alijs illius operibus deſumpta , uel arti medicæ

Acachiæ opinio de inſalubribus quæ etiã reprobatur.

ulla in re utilia. Acachiæ autem interpretationem hoc ſolo refellere uolo, quòd ille contra
Gal.ſententiam ſalubria , inſalubria,& neutra inter ſe confundat : velitque illa ſe inuicem
compati : quę ab ipſo authore & natura ipſa ſunt ſeparata . Sed hæc fortaſſe poſtea adhuc
attingemus , cum ſummam huius tractationis colligemus . Nunc verò paucis noſtram in-
terpretationem ſubijciamus . Ac primum dicimus inſalubre ſimpliciter corpus non eſſe

Authoris de eadẽ re opinio.

definiendum, quod malam temperaturam,ſed quod peſsimam habet.Nam ut ſalubre illud
eſt , quod bonam habet temperiem , & ſtructuram,& ex diuiſione boni naſcitur,quod ſim
pliciter & ut nunc tale eſt : ita inſalubre illud eſt , quod malam habet temperiem , & ſtru-
cturã,ex cuius diuiſione,quod ſimpliciter & ut nũc inſalubre eſt,locũ habet-Nã quod ma- E
lũ eſt,uel ſolũ eſt malũ,& illud eſtut nunc inſalubre,uel peſsimũ, & illud eſt ſimpliciter in-
ſalubre : quod & rurſus diuiditur.Nã quod eſt peſsimũ, uel eſt in extremo,& illud eſt pror
ſus inſalubre ſiue inſaluberrimũ, vel parũ ab eo recedit,& illud eſt ferè inſaluberrimũ.Præ-
terea oppoſitorũ debent eſſe oppoſitæ definitiones.Quare ſi ſimpliciter ſalubre definitũ eſt
quod ab ipſo ortu in ſimilaribus partibus eſt bene tẽperatum,& ſimul cõmoderatum in or
ganicis:oportebit etiã inſalubre ſimpliciter corpus definire, quod peſsimã habet temperiẽ,
& ſtructurã in organicis: non autem ſufficit ut in ſolis ſimilaribus,aut in organicis ſolis vi-
tium

A trum obtineat. Quod enim simpliciter tale est, omni modo tale esse debet. Sic enim commodius licebit postea desinire, quod non prorsus est insalubre: quod scilicet in solis similaribus, uel solis organicis, uel principalibus partibus uitiatum sit. Addit autem in diffinitione ab ipso ortu naturæ tale illud esse, quòd scilicet causam simul declarare uelit, qua fit ut corpus, simpliciter insalubre esse posit. Insalubre verò ut nunc corpus definiendum non est, ut ille facit, quòd eo tempore, quo tale dicitur, ægrotet. Sic enim se habet insalubre ut nunc, ad insalubre simpliciter, ut salubte ut nunc, ad salubre simpliciter: vt ergo utrumque salubre per sanitatem definiebatur, quòd scilicet salubre simpliciter esset, quod habet sanitatem perfectam, ut nunc verò salubre, quod bonam, sed non optimam sanitatem obtinet: sic sane in definitione insalubris simpliciter, eam, quã ponemus malam temperaturam, & in instrumentarijs incommoderationem, eandem oportebit ponere & intelligere in definitione insalubris ut nunc. Quare cum intemperies & incommoderatio, quæ insalubre simpliciter definit, morbus nondum sit, sed in latitudine sanitatis contineatur, necesse est & morbum non esse, quo ille insalubre ut nunc definit. Præterea ut tres gradus ponebantur in latitudine salubritatis. Ac salubre ut nunc bonitatem imminuebat, ita insalubre ut nunc malitiam imminuere debet, id enim postulat logica, docendique ratio. Quod quidem fieri non potest, si insalubre simpliciter intemperiem habet intra sanitatis limites contentam, insalubre verò ut nunc eam, qua iam ægrotat corpus. Quod enim morbo laborat eò, quòd sanum est, deterius affici nemo negare potest. Asserit autem Manardus contra omnem docendi rationem salubre ut nunc minuere bonitatem, quæ est in salubri simpliciter: insalubre verò ut nũc malitiam augere, quæ est in insalubri simpliciter. Ad hæc si Gal. in 8. cap. corpora ægrotantia dicit sequi post salubria, insalubria, & netura. Quo pacto potest insalubre ut nunc corpus, idem ponere cum eo, quod iam ægrotat? Nec est quòd quispiam dicat per insalubria, quæ separat ab ægrotantibus Gale. solũ intelligere simplicite insalubria: C sic enim ex docendi ratione fieret, ut cum salubria & neutra pariter separat ab ægrotantibus, solum intelligeret simpliciter salubria, & simpliciter ueutra: quod quidem est absurdum. Nam ut nunc salubria, & ut nunc neutra nemo ægrotare dicet, ut quæ præcedant simpliciter insalubria, quæ nondum sanitatis limites excesserunt. Ita perfecto definire debemus corpus ut nunc insalubre, quod malam quidem, sed non pessimam habet intemperiẽ, uel structuram: sic enim definimus ut nunc salubre, quod habet bonam, sed non optimam temperiem & structuram. Addo quod scribit 8. cap. In his autem generibus (inquit) sunt corporum insalubrium vitia secundum vtrumque insalubritatis modum. Oportet autem intelligere utrumque insalubritatis modum, simpliciter & ut nunc: quoniam antea hos modos dixit esse, quibus susceptiuum, indicatiuum, & effectiuum dicitur. Quare si in eodem genere uitij ponit omnia insalubria, necesse est insalubre ut nunc in vitijs consistentibus in latitudine sanitatis collocari, quoniam in illis ponuntur insalubria simpliciter. Po D stremo scribit eodem cap. 8. totam sanitatis latitudinem in tres partes diuidi, quarum singulæ latitudines habent magnã. Ac in prima poni salubria, in secunda neutra, in tertia insalubria. At insalubria simpliciter non faciunt magnam latitudinem: nam vt multum insalubre parum distat à semper insalubri. Quare vt nunc insalubre necessario addendum est cõtineri in latitudine sanitatis: sic enim ea, quam dicit esse in insalubribus magna latitudo, euidens erit, quæ alioqui tollitur. Qua in re si quis aliter sentit vt Gal. defendere velit, tergiuersari quidem ille poterit, & sophismata aliqua excogitare, sed nihil profecto inueniet in quo animus quiescat. Ego autem puto aut locum esse apud Gal. corruptum, aut ab Herophilo inconsiderate hæc sumpta, & nobis tradita. Omnibus tamen relinquo liberum, vt aliter si velint, sentiant.

Galenus notatur in diffinitione insalubris ut nunc.

E Est vero & semper insalubre, quod ex ipso naturæ ortu vel pessimã habet temperaturam in simplicibus, & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel iis, quæ obtinent principatum, uel in instrumentariis incommẽsuratnm existit. Similiter autẽ in iis uel omnibus, uel aliquibus, uel illis quæ obtinent principatum, ut multum uero insalubre est corpus, quod ab huius quidem uitio recedit, nõdum tamen mediocritatem attingit.

i Desinit

Definit nunc Gal. species insalubris simpliciter, nempe prorsus, & nō prorsus insalubre: A
de qua re Manardus inquit insalubre semper non dici, quia semper potentiam habeat ad ægrotandum: quippe cum ab hac quoque corpus salubre simpliciter non sit immune: nec quod aptitudinem semper habeat, vt ægrotet, cū & hāc habeat insalubre multū: sed dicitur insalubre semper, ex naturali quadam imbecillitate, pessimaque sanitate, ex qua ad functiones exequendas, & ad repugnandum causis morbos inducere valentibus, minus reliquis sit idoneū. Ait præterea insalubria quæcunque corpora, quæ verè & absolutè sunt talia, insalubritatem, quam à natura sunt consecuta, nunquam amittere posse, non omnia tamē æque insalubria esse: sed aliqua in summo, quæ insalubria semper, aliqua verò parum post summum, quæ vt multum insalubria nominātur. Addit inter insalubria semper, aliqua magis, aliqua minus insalubria adhuc dici posse: id verò quod vsquequaque est insaluberrimum, raro inueniri posse, vixque fieri qnin semper ægrotet. Postremo tradit sanum non posse diuidi vt salubre & insalubre, in simpliciter, & vt nunc: quoniam omnis, qui potest suas ope- B
rationes exercere, etiam si natura, vel casu imbecillis sit, tamen simpliciter sanus dici debet. Quòd si consuetas exercere functiones non possit, etiam si leuiter: absolutè tamen & simpliciter ægrotare dicendus est: vnde sequitur omne corpus vel sanum, vel ægrum simpliciter, & absolute esse, & dici nimirum cum vel valeat, aut non valeat consuetas operationes exercere. Ita etiam quod sanum est vt nunc, idem simpliciter sanum: & quod nunc ægrum, simpliciter & absolutè ægrum esse dicendum. Hæc quidem docet Manardus de insalubri semper & vt multum. In quibus etiam est, quod reprehensionem meretur. Nam quod dicit insalubre semper non vocari, quia semper potentiam habeat ad ægrotandum, eo quòd hoc sit cōmune salubri simpliciter, suis principiis repugnat. Nam potentia, quā salubri tribuit, est ad sanitatem, non autem ad morbum. Statuit enim ille salubre nunquam amittere suam potentiam, etiam si ægrotet, quoniam ad morbum potentiam non habet, sed ad sanitatem, & C
si interim repugnante sua potentia à violentissimis causis in morbos deuoluitur. At nec illud admitto quod dicit, insalubre vt multum aptitudinem semper habere, vt ægrotet, sicut insalubre semper. Nam vt vitia inæqualia sunt, ex quibus potentia nascitur: ita illorum potentias inæquales esse, est necesse: Quod & ipse fatetur, cū scribit summe talia esse, quæ semper sunt talia: ab eo verò quod summum est in suo genere, recedere quę, vt multū talia sunt. Iam verò cum dicit insalubria semper ex pessima sanitate habere, vt minus reliquis corporibus, causis morbosis reluctari valeant, fatetur profectò insalubria simpliciter corpora sana esse actu, & falsum esse quod antea dixit, illa nec sanitatem, nec morbum includere, aut excludere. Illud autem quod dicit inter insalubria corpora quædam magis, alia esse minus insalubria, est repugnare alijs, quæ antea dixit, eandem scilicet esse insalubritatem, & salubritatem in omni ætate, in omnique statu corporis, nec illam mutari, nec intendi, nec remitti aliquo modo posse. Quòd si magis aut minus aliquis insalubris fieri potest, poterit quoque D
pænitus tolli insalubritas, adueniente causa, quæ magnos ad contrariū excessus pariat. Cæterum insaluberrimū corpus non raro, vt ille sentit, sed sæpissimè inueniri docent, qui Gallicum morbum acerrimè sunt passi: alijque multi, qui ex minima quaque ocasione vel in arthritidem, vel colicum dolorem, uel alias huiusmodi passiones sæpissimè incidunt. Quòd autē scribit sanum non posse diuidi in simpliciter & vt nunc, cum omnis sit simpliciter sanus, est id quidē à ratione alienum. Nam si simpliciter in genere salubriū, & insalubrium indicat perfectionem maiorē: vt nunc verò tale, minorem, cur in sanitate hos gradus & inæqualitates non constituemus, docente id experientia? Nam quidam sunt bene sani, & perfectam habent sanitatē: alij verò malā, quos & male sanos & proinde sanos simpliciter vt alios non vocamus. Quod Gal. in lib. ad Thrasybulū apertè docet, ubi sanitatem diuidit in illam, quæ est in habitu, & aliam, quæ est in habitudine: & in hac collocat conualescentes, paratos cadere in morbos, & valde senes. Hi enim sani quidem sunt: sed non eam habent sanita- E
tem, quæ simpliciter sanitas dici possit. Vnde in lib. de sanitate tuenda senum sanitatē querimonijs, & molestijs plenam, non bonam, quam quilibet expetit, vocat. Cuius generis etiā est conualescentium sanitas, & eorum, qui sentiunt iam in se causas morborum pullulare: vt cibi fastidium, capitis, & aliarum partium grauitates, aliaque patiuntur symptomata, de quibus Gal. postea in hoc opere tractat, docetque illa esse imminentis morbi indicia: & propterea idem author has vitiosas sanitates aliquando à sanitate excludit: quoniam scilicet sanitatis nomine perfectam quandam formam solum intelligi vult: ponitque illa in medio,

neutroque

A neutroque quodam statu. Ex quo etiam patet Manardum errare, qui simpliciter ægrotare eos dicit, qui consuetas exercere functiones non possunt, etiam si leuiter afficiantur. Nam conualescentes nullus dicet morbo adhuc laborare, nec tamen illi possunt solitas suas operationes exercere. Ergo sanum diuidi potest in simpliciter, & vt nunc: nec omne corpus est sanum vel ægrum simpliciter. Sed de hoc postea fortè, cum de neutro agemus, plura dicemus. Cæterum Montanus tradit corpus semper insalubre esse, quod actu, & potētia est tale, vt in eo non possit stare sanitas: & propterea actu esse ægrum, & potētia ægrum, & esse semper ægrum, cum nullam habeat dispositionem ad sanitatem: hæc etiam scribit de insalubri simpliciter. Nam inquit insalubre simpliciter, vel semper habet ita malam dispositionem, vt in eo non sit sanitas, nec esse possit. Scribit eodem cap. 9. Insalubre simpliciter habere dispositionem præparatam, & valde aptam ad morbum suscipiendum: & hoc, quoniam causæ sunt pronæ ad morbum, & tamen adhuc morbum non habent. Secundum gradum insa-

Montani de corpore sē per insalubri opinio.

B lubritatis esse dicit, non ita insalubre vt primū, sed declinare aliquo modo a salubritate, & hoc vocari insalubre vt multum. Tertium verò esse gradum, in quo est insalubre vt nunc, & ille est in quo aliquis ægrotat. Hæc ut alia facile euerti possunt, quoniā ex malis principijs sunt ducta. Nam quis non videt illum non solum a Galeni opinione, sed etiam a proprijs principijs recedere, cum statuit insalubre semper, esse semper ægrum, nec in eo posse sanitatem esse? Nam (vt antea diximus) Gal. 8. cap. huius operis vniuersa insalubria in latitudine sanitatis ponit: deinde Gal. semper insalubre diffinit, quod pessimam habet temperaturam, non quod semper ægrotet, vel aliud semper faciat: quoniam dictio semper, vel potius prorsus, non est nomen temporis, sed summi gradus in suo genere. Ac in hoc etiā Montanus sibi reluctatur. In eo quoque errat, quod insalubre simpliciter & insalubre semper sub eadem diffinitione comprehēdat: nempe quod vtrunque sit, quod semper ęgrotat. Quid, quòd dicit secundum gradum insalubritatis aliquo modo declinare a salubritate, & hoc esse insalu-

C bre vt multum? Nam si insalubre simpliciter, eo authore, semper morbo laborat, nonne insalubre vt multum quod species illius est, perpetuo morbo tenebitur? Quod si ita est, tantū illud recedere oportet a salubri, quantum distat perennis morbus a bona sanitate. Ac mirari profectò licet, quòd in re tam facili, & rectè ab ipso authore explicata tantopere isti aberrent. Et eos qui in latitudine sanitatis constituuntur, velint perpetuis morbis torqueri: nec potentiam habere, vt cunque sanari possit. At vbi quæso istorum signa postea & causas docebit Galenus. Quid enim clarius eo, quod scribit Author, prorsus insalubre corpus est, quod pessimam habet temperaturam in simplicibus & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel his, quæ obtinent principatum, vel in instrumentarijs incommensuratum existit. Verum notandum est in hoc non esse (meo quidem iudicio) prorsus insalubre, quod in aliquibus solum partibus similaribus, vel instrumentarijs vitium habet. Nam totū ex illis

D partibus denominari non potest affectum, ex affectione quarundam partium, quæ principatum non tenēt. Esset fortasse quidem insalubre, quod podagræ est obnoxium: sed prorsus insalubre nequaquam. Quare hoc dixerit tale esse, quod vel in omnibus partibus, vel in his, quæ obtinent principatum, insigne habet vitium, sanitatis latitudine contentum. Nam ut de omnibus partibus ita uiciatis nulla dubitatio est: ita affectis principijs præsertim hepate, corde, cerebro, & etiam uentriculo, & pulmone uniuersum corpus cōpati necesse est. Testium autem læsiones nequeunt profectò insaluberrimum reddere corpus. Quod autem scribit vt multum insalubre corpus esse, quod à vitio recedit, nondum tamen mediocritatē attingit, non putandum est, eum velle huiusmodi corpus non longè abesse à mediocritate, eò quod dicat, nondum tamen mediocritatem attingit. Nam antequam ad bonam sanitatē quæ salubribus debetur, insalubria perueniant, intercedit neutrorum status.

Antequam vltra progrediatur nostra tractatio in neutris explicandis, quærendum est, an

De corpore neutro

E detur neutrum corpus. De hoc. n. dubitatur, & variæ questiones sunt excitatæ non solum inter Philosophos, & Medicos: sed etiam Medici ipsi in eo discrepant. Potest autem intelligi quæstio tribus modis: vno an detur neutrum inter salubre & insalubre: & de hoc nemo dubitare debet, quia Galenus expresse nullo contradicente id asserit in hoc libro. Nam inter benè & male sanum, ut inter bonum & malum reperitur quod est mediū. Alio modo intelligitur, an detur neutrum inter sanum & ægrum per participationem: ita ut una pars, uel plures sint ægræ, aliæ uerò sanæ: uel in uno tempore sanum sit corpus, in alio uerò ægrum, de quo etiam dubitatio non est: id enim sæpius fieri agnoscimus. Tertius est modus, an præ-

ter sanitatem & morbum alia tertia sit dispositio diuersa. De hac questio est inter Aristotelem & Gal. nec ita cōciliari illi possunt, sicut putat Manardus, qui dicit Galenū loqui de medio & neutro, quod est inter salubre & insalubre: non autem de eo, quod est neutrum inter sanum & ægrum: quod quidem negat esse Aristoteles. Verum in hoc fallitur Manardus. Nā Gal. de hoc etiam agit, quod est inter sanum & ægrū, & modo ponit, modo negat illud esse: imo etiam inter salubre & insalubre neutrum aliquando non ponit: vt in cap. de causis salubribus partium instrumentariarum patet, ubi ad hunc modum scribit. Si paruum uitiū habeat corpus in formatione, salubrium corporum retinet appellationem: si maius autem, insalubrium: quòd si tantus fuerit recessus, ut operationi afferat detrimentum, iam ægrotare dicetur. Neutrum autem inter sanum & ægrum ex Herophili opinione ponit lib. 5. de Sanitate tuenda, quum de senibus agit. Ait enim inter sanum & ægrum dari medium, ut Herophilo placuit: in quo statu ponit senes, ut quí (inquit) debiles operationes habeant. Item in lib. de constitutione artis medicæ scribit quædam esse symptomata media inter ea, quæ in sanis sunt, & illa, quæ contingūt morbo laborantibus. Quæ enim inquit in sanis sunt, inculpabilia sunt secundum naturam: quæ in ægrotis, prȩter naturam, nec crimine uacant: quæ uerò his interiacent, media sunt ex eorum genere, quæ morbis eueniunt: sed exigua admodum magnitudinibus, ac uiribus imbecilla, ut ab ipsis nondum solitæ actiones prohibeantur. Cuiusmodi sunt dolor alicuius partis adeo paruus, ut nō cogat hominem decumbere: item macies, pallor, pigrities ad motum, somnolentia, & huiusmodi alia: quæ delabentibus in morbū, aut à morbo resurgentibus contingunt. Hic non dubiū est medium dari inter sanitatē & morbū. Si enim accidentia oīa sequūtur affectū corporis, in quo sanitas & morbus ponuntur, tēperiem. s. similariū partiū & cōmoderationē dissimiliū: sint autē quędā accidētia, ut superius enumerata, quæ nec ad sanitatē, nec ad morbū ab eo referūtur, cōstat mediū cōstituendū esse statum inter sanitatem & morbum, ad quem media hæc accidentia referantur. Item ad Thrasybulum manifestè eum ponit. Cum enim distinguit sanitatis latitudinē a morbo, ita scribit. Qui firmas actiones habent, bonum habitum sanitatis habere dicuntur: qui non firmas, non tamen debiles, sanitatem in habitu: qui debiles, & propter imbecillitatem inutiles, sanitatem in habitudine: qui vitiatas, morbum. Neutros autem vocat eos, qui sanitatem in habitudine habent, quo etiam constat, ex imbecillitate actionis (vt postea ostēdemus) eos ab alijs differre. Item text. 3. 5. commentarij. 6. epidemion idem quod de constitutione artis scribit: quosdam esse. s. affectus communes sanis & ægris, vt sternutamentū, narium humiditates, incipientes morbosos affectus, a quibus homo nondum ægrotat. Hos affectus inter neutros ponendos nemo dubitauerit, cum morbosos incipientes affectus inter morbos nondum reputet: nec (vt satis constat) in sanitate poni debeant. Præterea in lib. de partibus artis, manifestè statūneutrū ponit, ad hunc modū scribens. Qui mala tēperieprędíti manifestè sunt: nōdū tamen ægrotāt, sed adhuc agere possunt cōsuetas actiones, vel nullū habēt in se sensibile malū, sed insensibile, vt in morsis a cane rabido, uel in his q, deleteriū sumpserunt, quod ad tempus interficit, neutram dispositionem habere dicuntur. Itē qui a morbo resurgunt, & debiles adhuc ita sunt, ut cōsueta agere nō posint, & propterea neutram habent affectionem. Addo quod scribit. 8. cap. huius libri, neutra esse, quæ habent ambiguas læsiones & imbecillitates. Qui locus nequit intelligi de alijs neutris, quàm de illis, qui sunt inter sanum & ægrum, nec participes sunt sani & ægri. Nam qui neutri sunt inter salubre & insalubre, imbecillas non habent operationes. Quinetiam scribit. 83. cap. eiusdem operis, corpora quibus imminet periculum de morbo, mediam formam habere inter sana & ægra, & neutra esse. Idem habet. 99. cap. vbi agit de causis prȩseruatiuis. Cæterum negat neutrum esse capit. 8. huius libri: vbi posteaquam totam latitudinem sanitatis in tres partes diuisit, optimam, mediam, & remissam, subiungit post hanc sanitatē ægra corpora sequi. Item initio lib. de differentijs morborum, solum ponit sanitatem & morbum, cum ait. Qui operationes solitas exercere potest, sanus est: cum autē eas non amplius exercere potest, morbo laborat, neutri nulla facta mentione. Item primo de crisibus cap. 1. transitus inquit a sanitate in morbum fit in puncto imperceptibili. Item primo de symptomatis ait, sanitas est temperies, morbus intemperies. Item primo de locis affectis, cum corpus egreditur sanitatem, ingreditur morbum. Sunt & infiniti alij loci, in quibus neutri nullā mentionem facit, ut initio de differentijs morborum, vbi a perfectissima actione usque ad sensibilem læsionem extenditur sanitatis latitudo: a sensibiliter autem læsa incipit morbus.

Idem

neutra dari ex gal.

neutra nō dari ex Gal.

A Idem ſentit Ariſt. in poſtprædicamentis: vbi ſanum & ęgrum dicit eſſe contraria immediata. Idem probare nitũtur ratione, qui pro hac re contendunt. Aiunt enim ſanitatem mediocritatem quandam eſſe: morbum verò immoderantiã, ut Gal. in primo de differentijs morborum ſcribit. Illam præterea eſſe æqualitatem, hunc uerò inæqualitatem: medium autem non dari inter moderatum & immoderatum, æquale & inæquale. Poſtremo ſanitatem affectum eſſe, qui actionem bonam edit, & non ſenſibiliter læſam: morbum autem actionem edere ſenſibiliter læſam. At inter id quod eſt ſenſibiliter, & non ſenſibiliter læſum, non dari medium. Soluere conantur alij aliter hanc quæſtionem. Nam quidam dicunt Galenum neutrum ponere in illis locis, vbi curationem morborum docet, alibi autẽ minime. Aliter enim tractari debere corpora ſana, aliter ægra, aliter neutra. Quam opinionem reprobant, quæ ſuperius ex varijs libris Galeni adduximus: vbi paſsim nulla facta curationis mentione, huiuſmodi ponit neutrum. Curtius uerò inquit Galenum nunc negare

Curtij opinio de neutro inter ſanum & ægrum.

B neutrum, nunc affirmare, nunc in dubium ponere: quoniam de uarijs ſignificationibus neutri agit. Concedere enim neutrum Galenum, quod eſt medium inter optimè ſanũ, & remiſsè ſanum. Item quod eſt medium inter ſanum, & ægrum ex participatione, nempe cũ habet corpus aliquas partes ſanas, alias ægras ſimul, uel in uno tempore ſanum & in alio ægrum eſt. Negat autẽ illud ſolum dari, qui nullius extremi ſit particeps, id eſt, qui mediam habeat diſpoſitionem inter ſanum & ægrum ſine participatione ſanitatis, & ægritudinis. Omnem enim motum uel eſſe ſenſibilem, uel non ſenſibilem. Ad hæc refellit quoſdam, qui morbum ſub ſenſibili læſione, neutralitatem ſub inſenſibili, ſanitatem autem extra læſionem ponunt. Inſenſibiles enim læſiones a medico non conſiderari. Cum autem morbum per ſenſibilem læſionem definiri contendit, & alij adferunt ex. 85. cap. huius operis ſenſibiles læſiones, ut appetitum diminutum, dolorem capitis inter neutras diſpoſitiones poni. Reſpondet Curtius partem ipſam, quę ita afficitur, eſſe ægram, corpus autem ipſum

C neutrum in eo ſignificatu, in quo dicimus corpus eſſe neutrum ex partibus ſanis & ægris. Ac cum diu Curtius negaſſet dari mediam iſtam diſpoſitionem inter ſanitatem & morbũ, tandem fatetur ſenes & conualeſcentes talem habere diſpoſitionem. Senes enim non edere actiones ualidas, quales edebant cum eſſent iuuenes: & conualeſcentes nõ edere tales, quales edebant cum eſſent ſani. Galenum tamen dubitare quo modo nominanda ſit huiuſmodi diſpoſitio. At de nomine hic non litigamus, cum mediam quærimus diſpoſitionem. Si enim conceditur eſſe, nominet poſtea quilibet ut uelit. Cæterum non bene reſpondet Curtius argumentis, quæ contra ſeipſum adfert. Ait enim Galenũ ponere eos eſſe in ſtatu neutro, qui morſi ſunt a cane rabido: qui tamen non ſtatim edunt operationes ſenſibiliter læſas. Ad id reſpondet, medicum huiuſmodi corpus iudicare ſanum eſſe, ſi ignoret a cane morſum, ægrotum autem ſi ſciat, propterea quòd per ſenſum cognoſcebat cauſam eſſe in corpore morboſam: quaſi ignorantia medici, uel ſcientia, aliud faciat in re eſſe, quàm ſit.

D Habeat aliquis ulcus, uel abſceſſum in aliqua parte interna, quem medicus per ſenſum, aut etiam alia ratione non dignoſcat: an propterea ille in ea parte morbo non laborat, & in eo caſu non errat medicus, qui conſeruatione utitur pro curatione. Præterea recedit ab eo, in quo totam vim ponebat: dicebat enim morbum non eſſe niſi ſenſibilis ſit læſio. Nũc verò ex ea ſola morboſa cauſa, nulla exiſtente adhuc in actione læſione, morbum ſtatuit eſſe. Ita ergo morbo dicemus laborare illos, qui malis humoribus abundant in corpore, nondum tamen euidentem aliquam læſionem in actionibus obtinent. His ergo conueniret curatio, atque ita pręſeruationi nullus relinqueretur locus: quod Galeno aduerſatur. Addo falſum eſſe ex Galeno omnes actiones uel eſſe ſenſibiliter, vel inſenſibiliter læſas. Nã octauo cap. huius, quaſdam ponit læſiones ambiguas: & in alijs locis ſcribit concoctionis ſigna quædam eſſe manifeſta, & ſenſiblia, alia obſcura, quæ certe inſenſibilia non ſunt. Po-

E ſtremo qui a morbo conualeſcunt, & in vniuerſo corpore pallorem, macillentiam, & debilitatem oſtendunt, læſiones habent, quas ſenſus deprehendit: quos tamen Galenus ægrotare negat. Hæc ad Curtium ſufficiant: alia enim communi quadam cum alijs ratione refellemus. Tractat Montanus eandem quæſtionẽ, ſed ita variè, ut toties a ſeipſo diſſentiat, quoties de eadem re ſcribit. Ita enim in uno loco habet: quoties corpus ita ſe habet, vt ſenſus iudicet operationes ſuas non eſſe læſas, ſed ſanas, tunc non datur neutrum, quoties uerò ita ſe habet corpus, ut non poſsimus iudicare ſenſu, an ſit ſanum vel ægrum, tunc dicitur neutrum: & tripliciter dicitur, per abnegationem ſani & ægri: vel per participationem ſani &

Montani ſentẽtia de neutro inter ſanũ & ægrum.

ægri,ueluti si temperies sit bona,compositio verò mala: & tale neutrum est sanum uno mo do,alio non : in vna enim parte sanum,in alia non ; alibi dicit esse ægrum,ac neutrum corpus ponit in latitudine ægritudinis : tertio modo dicitur neutrum per alternam successionem . Scribit etiã de hac re alio loco,vbi Aristotelem cum Galeno conciliare uult ad hunc modum. Inter sanum & ægrum inquit,non datur medium : quando intelligitur sanitas & ægritudo ut formę . Nam formæ indiuisibiles nec magis,nec minus,nec mediũ admittunt: sed si medium dabitur , hoc erit ratione subiectorum : quoniam subiecta sunt , quę varias recipiunt diuisiones , & magis & minus : vt corpus luminosum , quod idem semper est secundum suam formam,tamen uario modo recipit suum lumen . Sic corpus susceptibile sanitatis,secundum suam formam idem est,& tamen uario modo suscipit sanitatem . Quia ergo Galenus considerat sanitatem secundum sensum , & ea variatur in subiectis sensibiliter , ideo neutrum dicit dari . Aristoteles uerò qui considerat sanitatem & ægritudinem secundum formam,merito dicit non dari neutrum,& medium inter illa . Alibi docet Mon tanus neutrum corpus subijci præseruationi,aut restaurationi . Vbi uerò de causis salubribus agit,neutrum corpus meram esse chimeram , & meras nugas esse docet : quia nullũ est inquit,quod non declinet aut ad salubre , aut ad insalubre : quemadmodum nullus est color,qui non sit albus,aut niger : cum medij non differant specie,sed solum per magis & mi nus . Sic nullum esse corpus medium,distinctum a salubri aut insalubri : & propterea Herophylum primum, deinde cum eo Galenum hoc commentũ inuexisse . Cuius quidẽ opinio facile refelli potest , & primum illud contra eum facit , quod cum Galenus de neutro agat inter salubre & insalubre , & inter sanum & ægrum , ille tractationem confundat , & nunc de uno loquatur,nunc de alio : cum putet se solum de eo agere , quod est medium inter sanum & ægrum . De hoc enim quæstionem proponit,& suam profert sententiam,alijs contemptis neutris,de quibus hoc loco agit Galenus . Nec uerò ea ratione datur neutrum, quod sensus iudicare non possit , an corpus sit sanum, uel ægrum . Nam ut Galenus cap.8. huius operis scribit,sensus debet esse iudex sani, ægri, & neutri ; nec unquam contingit illum non posse de illis dispositionibus iudicare . Quòd uerò scribit Galenum ideo neutrũ ponere,quia sanitatem & morbum in subiectis considerat : Arist.uerò id negare,quia sanitatem & morbum secundum formam,quæ non intenditur,nec remittitu,rexpendit,refellendum est . Etenim Arist.sanitatem & morbum non potest considerare nisi in subiecto , cum de illis tractet,vt naturalis philosophus . Deinde explicare debebat,quomodo intelligat sanitatem & morbum esse formas,& cuius . Sunt enim accidentia corporis viuentis,nõ formæ,aut potius perfectiones,& vitia formæ . Et si formæ sunt,non considerantur ut formæ abstractæ a materia : sed in corpore,cuius sunt formæ . Qua ratione,eadem Galeni erit & Aristotelis tractatio . Præterea probare nemo potest,quod scribit sanitatem & morbum ratione subiecti,eò quòd illud uarias recipiat diuisiones,diuidi . Non enim ad diuisionem subiecti diuiditur sanitas,aut morbus,quoniam (vt diximus) formę non sunt extensæ per corpus,sed vitium & perfectio,quæ ex proportione bona , aut mala cõponentium corpus resultant,nec corpus quidem vario modo suscipit sanitatem , sed uno modo diuersam,meliorem scilicet,aut deteriorem . Quemadmodum corpus luminosum recipit nunc maius, nunc minus lumen . Quare hæc non est ratio,cur a Galeno ponatur neutrum inter sanum & ægrum,ab Aristot. nequaquam . Nec uerò illa est,quòd ex sensu iudicentur operationes non esse læsæ,aut læsæ : ita ut neutrum detur,quando sensus iudicare non potest , an sit sanum,uel ægrum : quoniam neutrum etiam sensu dignosci debet : nec decipi sensus potest, cum dignoscere uult an corpus sit sanum,vel ęgrum,vel neutrum : quippe cum ille omniũ istorum sit iudex . At si neutrum est mera chimera,& meræ nugę,quorsum ille tot paginas scripsit in suis commentarijs de eo . Si illud commentum est,cur tantopere laborat in Aristot. & Galeno conciliandis,& vtrumque verum dicere asserit ? si sanitas & morbus diuerso modo sumatur , vel ut forma , uel quatenus sunt in subiecto : cur statim ab initio non ostendit,hæc esse nugas,& superfluum,vanumque esse in ea re laborare ? Sed hæ vanitates ei uitio dari non possunt , qui de eadem re nunquam in diuersis locis idem docet . Nequit ille concipere,quo pacto dari possit medium inter sanum & ægrum absque participatione extremorum,quod quidem facile doceri potest . Nam si sanum est,quod bonam habet con stitutionem : ægrum uerò quod malam,quid prohibet dari medium statum , qui nec bonã habeat, nec malam ? Nam etsi medius huiusmodi status sit ab ijsdem principijs,nempe ex tẽ

perie

A

B

C

D

E

Sanitatẽ & morbũ nõ esse formas sed accidentia corporis viuentis

Arguit montanus quod sibi nõ constet

A perie elementorum, a quibus fit sanitas & morbus, & illorum mixtura fiunt hæ intensiones, remissiones, & mediocritates: tamen dicitur fieri hoc medium citra participationẽ extremorum: quoniam nihil licet in eo ostendere, quod sumatur ex ea dispositione, quæ est in sanis, vel ægris. Nihil enim est in eo statu ostendere commoderatum, ut in sanis: nec immoderatũ ut in ægris: ut illis contingit, quos ex participatione extremorum neutros fieri scribit. Illi enim habent aliquid, quod est sanum, aliud uerò quod est ægrum. Participant ergo sanum, ægrum, & neutrum de eisdem elementis, & pro illorũ mixtione fit status nunc excedens admodum, qui pręter naturam dicitur, & morbus, alius secundum naturam, & sanitas, alius medius, & neuter, qui non æque excedens est, ut ille, qui pręter naturam est, nec ita moderatus, ut ille qui est secundum naturam. Ac ut liberius etiam aliquid dicam, concedo eum fieri ex excessu naturalis, & diminutione eius, qui est præter naturam: non tamen propterea ponitur constare ex participatione extremorum, quomodo dicuntur fieri B colores medij ex extremis: quoniam Galenus participationem extremorum non eo modo sumit: sed quòd capiat partem ab ipsa sanitate, partem uerò ab ipso morbo, ita ut aliquid quod reuera sanum, aliud uerò quod reuera ægrum sit, & dici possit, assumatur ad compositionem huius neutri: quod quidem non fit. Neque enim conualescentium, senũ, & eorum, qui parati sunt cadere in morbos, quos ita neutros uocat Galenus, dispositio ex sanitate & morbo fit, ut medij colores assumptis albo & nigro: sed amissa sanitate propria, ex intensione qualitatum & causarum, quæ sanitatem faciunt, nascitur status eorum, quibus iã morbi imminent, remoto uerò morbo, in transitu ad sanitatem fit dispositio conualescentium. Ergo non ex sanitate, & morbo simul sumptis, & mixtis, ut medij colores ex extremis, fit neuter status: sed ex remotione vnius in transitu ad alterum. Perperam ergo negat Montanus dari neutrum inter sanum & ægrum, quòd non fiat ex sano & ægro, sicut dari C non possunt medij colores, qui non sint confecti ex duobus extremis. Non enim est eadẽ ratio, nec conficiendi modus. Manardus uerò (ut obiter iam diximus) hanc controuersiã eadem ratione composuisse se putat, quòd scilicet Galenus dicat neutrum dari inter salubre & insalubre, non autem inter sanum & ægrum: & in hoc non discrepare ab Aristotele, qui non de medio inter salubre & insalubre, sed inter sanum & ęgrum disputat, cum negat illud dari. Sed Manardus debebat in hoc, non solum liberare Aristotelẽ a Galeno, sed hunc ipsum a se ipso. Nam ex locis præcitatis constat euidentisimè Galenum neutrum ponere non solum inter salubre & insalubre, sed etiam inter sanum & ægrum. Deinde illis rationibus, quibus ille probat non esse absurdum dari neutrũ inter salubre & insalubre, conuincitur neutrum etiam ponere inter sanum & ægrũ. Ait enim salubre corpus esse, quod naturalem quandam habet potentiam, ut sanitate fruatur: Insalubre uerò, quod impotentiam naturalem habet, ut facile a morbis molestetur. Itaque nihil impedire quominus me D diocria quædam corpora inueniantur inter hæc, quæ neutra censeantur esse. Qua quidem in re primum illud dicam, quod ille male salubre & insalubre definiat: quia iam ostendimus abunde superius, ex naturali aliqua potentia illa non esse definienda, pręsertim quod hic intelligendum sit de medio inter omnia salubria & insalubria: ille autem definiat solũ salubria simpliciter, (hęc enim ex potentia, alia autem ex actu circumscribit). An uult ergo ille neutrum ponere inter salubre simpliciter, & salubre ut nunc? Id enim postulat illius definitio: an potius inter omnia salubria & insalubria? id quidem uult ratio. At id ex illius opinione sequi non potest: deinde dicam quod ille sua principia uiolet. Nam eã suam potentiam nec in morbo, nec in conualescentia, nec in ętate aliqua amitti aut remitti posse contendit. Addo si Galenus conualescentes & senes neutros vocat, inter sanos & ęgros, necesse est, ut si ex potentia & impotentia neutralitas ex Manardo constat, ut illa mutentur. Nam qui iuuenis erat, & postea fit senex, aut qui a morbo conualescit, necessario E mutabit potentiam, quoniam medium, & neutrum statum assequitur. Hunc enim prius non habebat. Præterea malè definit insalubre. Nam insalubre non est, quod habet impotentiam ad morbum, sed ad sanitatem: si quidem potentia est ad id, quod facile assequi potest, impotentia uerò ad id, quod difficile. Quamobrem si salubre habet potentiam ad sanitatem, & impotentiam ad morbum, insalubre erit, quod ad morbum potẽtiam habet, ad sanitatem uerò impotentiam. Igitur si negabat dari medium inter sanitatem & morbũ, quòd illa æqualitas moderatioque, hic uerò inæqualitas & immoderatio sit, eadem ratione non dabitur inter salubre & insalubre; quoniam unus potentiam dicit, alius impotentiã

Manardi de eadẽ re opinio.

Neutrum inter ſanũ & ægrum quibus rationibus Gal. ſtatuat aliquando dari aliquando nõ.

ad ſanitatem & morbum. Quòd ſi par eſt in utroque ratio, alius utique quærendus eſt modus, quo Galeni ſententiam de neutro inter ſanum & ægrum conciliemus. Id autem facile erit efficere, ſi tractationem Galeni de ſanitate in memoriã reuocare velimus. Sumit enim ſanitatem aliquando latius, aliquando ſtrictius ſuos limites cõtrahit: vt uidere eſt in Thraſybulo. In eo enim opere dicit, ſanitatem quandam eſſe in habitu, quę firma eſt & ſtabilis, actioneſque edit ſecundum cuiuſque naturalem conſtitutionem bonas, & vtiles ad propria officia exercenda: aliam uerò eſſe ſanitatem in habitudine, ſiue in diſpoſitione, & affectione poſitam, quæ ſtabilis non eſt, ſed mendoſa, & expoſita ut promptè violetur ab iniurijs: quæque actiones edit inutiles, aut certe, quæ non ſufficiunt ad vitæ munia obeunda: ſunt enim debiliores, quàm conueniat. Quo loco etiam ita ſcribit. Primum eſt actionis noxa, quod in morbo fit: alterum extra noxam quidem poſitum, ſed propter imbecillitatem inutile, quod in ſanitate ſecundum affectionem conſiſtit: tertium imbecillitate liberatum, non tamen adhuc robuſtum, quod ſanitas in habitu poſsidet: quartum ueluti quædam actionum virtus, bonus habitus, & ſummitas, ipſarumque perfectio, exquiſitè bonus habitus. Ac cum ſanitatem vocaſſet eam, quæ in habitu eſt & in habitudine, & partem medicinæ conſeruatricem, & ſalubrem, quæ huiuſmodi diſpoſitiones tractat, poſtea ſanitatem, quæ eſt in habitudine, dicit non re uera conſeruatione egere, nec ſola mutatione, ut diſpoſitio morboſa exigit: & propterea rectè illos ſenſiſſe, qui talem ſanitatem ſeparant a ſanitate uera, cui debetur ſola conſeruatio, & a morbo, cui cõuenit ſolum mutatio: & propterea neutram diſpoſitionem vocant, in qua conualeſcentes, & parati cadere in morbos, eò quòd cauſas morborum iã pullulare ſentiant, ab eo ponuntur. Ac conualeſcentibus nõ conſeruatricem, & ſalubrem partem, ſed analepticen, ideſt refectricem, alijs uerò qui cum morbis imminentibus conflictantur, prophylacticen conuenire ſcribit. Ergo ex eo loco patet, Galenum aliquando ſanitatis limites extendere, ita ut ſanitatem non ſolum in habitu, ſed etiam in habitudine, & in ea conualeſcentes, & iam expoſitos morbis, ac etiam ſenes, ut in tertio huius operis libro, comprehendit: aliquando verò ſanos eos ſolum uocat, qui ſanitatem habent in habitu, & excludit a ſanitatis limitibus ſanitatem in habitudine, & corpora in eo comprehenſa. Ad hunc modum paſsim dicere ſolet, ſanis conuenire conſeruationem. Hæc enim non conuenit conualeſcentibus, & illis, qui ſentiunt iam pullulare morbos, quos ſubijcit prophylacticę & analepticę. Quibus quidẽ ita poſitis, iam patere arbitror, cur neutrum inter ſanum & ægrum aliquando ponat Gal. aliquando uerò neget eſſe. Nam cum ſanos ſtatuit eſſe, qui nondũ coguntur intermittere ſolita officia & decumbere ſiue bene, ſiue debiliter illa exerceant, tunc conualeſcentes, decrepitos, paratos ruere in morbos, ſub ſanitate complectitur: & neutrum ſtatum intra ſanitatis limites aſſumit. Cum verò tres eos ſtatus excludit, eò quòd firmi non ſint, & actiones edant non ſufficientes ad humana officia obeunda, tunc datur neuter ſtatus, qui ſanus nõ eſt, eò quòd illi non conueniat ſola conſeruatio, ſiquidem maiores habet lapſus, quàm quæ ſana ſunt ſecundum habitum corpora: nec actiones edunt ſine imbecillitate, nondum tamen morbo laborant, quia nondum deſierunt ſua officia, etſi illa imbecilliter exercent. Quibus ita demõſtratis, licebit facile reſpondere argumentis ſuperius adductis, & Ariſtotelem cum Galeno conciliare. Cõciliantur autem eo modo, quo Galeni loca ſumus interpretati: quòd ſcilicet Ariſt. ſanitatis nomine comprehendat ſanitatem, & in habitu, & in habitudine, poſt quam ſequitur morbus. Illud verò quod dicunt ſanitatem eſſe moderantiam, morbum uerò immoderantiam, inter hæc autem non dari medium: diſtinctione eget: nam moderatum ſumere poſſumus, uel pro bene moderato, ita ut comprehendat ſolum ſanitatem, quę eſt in habitu: uel pro quacunque moderatione, qua comprehendatur etiam ſanitas in habitudine. Ita ſanè immoderatum intelligi poteſt, quod incipit ſtatim poſt moderationem, quæ debetur ſanitati in habitu, uel quæ comprehendit ſanitatem in habitudine. At moderatũ, quod eſt bene moderatum, & immoderatum, in quo incipit morbus eſſe, admittunt medium nẽpe malè moderatum, in quo ponuntur neutra. Ita immoderatum, in quo ponitur morbus, admittit medium inter ſe & bene moderatum, non autem inter ſe & moderatum utcumque. Eodem pacto ſoluitur argumentum, quod afferunt morbum ſenſibiliter lędere actiones, ſanitatem uerò eaſdem edere non ſenſibiliter læſas. Nam ſenſibiliter læſas actiones, quæ morbum ſequuntur, & oſtendunt, intelligere non oportet, quod tales ſint, ut ſenſus iudicet eas eſſe læſas. Nam qui ſanitatem habent in habitudine, inquit Galenus, habent actiones imbecilles,

A cilles, quas sensus esse lęsas iudicat: imo & insalubria corpora, & omnia vitia, quæ consistunt in corporibus sanis, ex actionibus illorum sensu iudicari scribit Galenus: sed sensibilem intelligere debemus, quę inutilis est ad officia propria exercenda. His opponuntur nō sensibiles lęsiones, quę quocunque modo sufficere possunt ad munia vitę exercenda, & inter hęc non datur medium. Verum si sensibiliter lęsam intelligamus, qualem profert corpus ęgrotans, non sensibiliter uerò lęsam, & bonam nulloque uitio pręditam, qualem ędūt corpora sana in habitu, non est in hoc oppositio: quia relinquitur vitium in actione, medium inter actiones, quas edunt morbo laborantes, & sani in habitu. Non ergo valet argumentum, quia non eodem modo sumitur sensibiliter lęsum, & non sensibiliter. Nam sensibiliter lęsum idē est, quod ualde lęsum, non sensibiliter uerò lęsum idem, quod nullo modo lęsum. Tales enim, ut inquit Galenus, facit actiones corpus sanum in habitu: imbecillas uerò, sed non prorsus inutiles, corpora sana in habitudine: imbecillas autem ita, ut in-
B utiles sint, corpora ęgrotantia. Pręterea absurdum est hos status uelle per actionum uitia distinguere. Nam qui morsi sunt a cane rabido, non nisi post longum tēpus actiones edunt aliqua in re vitiatas: quos tamen neutros vocat Galenus in lib. de partibus artis, & tales iudicat esse ratio: quippe cum illis conueniat præseruatio: rectèque proinde dicebat Drusianus, quem malè reprehendit Curtius, sanorum actiones integras esse, & nullo pacto læsas: ægrotantium uerò actiones sensibiliter læsas: quod idem est, ac si dicas ita offensas, ut persistere non posint in suo officio: neutros uerò actiones facere non læsas sensibiliter, idest non tales, quales edunt ægrotantes: quas etiam Galenus obscuras vocat læsiones. Ergo neutrum corpus inter sanum & ægrum præstat diffinire, quod sanitatem habet in habitudine, siue mediam dispositionem inter ueram sanitatem & morbum. Omnes enim qui ita neutri sunt, affectionem non habent firmā, sed iam in uia, vel ad sanitatem, vt conualescentes,
C vel ad morbum, vt qui iam patiuntur a causis morbosis: vel eas adhuc in corpore latentes obtinent, sed non multo postea emergent, vt his contingit, qui a cane rabido sunt morsi. In aliquibus igitur neutris, actiones manifestè sunt offensæ, in alijs obscurè, in alijs nullo modo. Quod verò citant ex Galeno, in puncto fieri transitum a sanitate in morbum, & propterea neutrum non dari medium, eadem ratione soluitur, quòd scilicet sanorum nomine comprehendat tunc neutros decidentiæ, qui scilicet parati sunt cadere in morbos. Hi enim in eos ruunt nulla alia intercedēte dispositione. Qui verò resurgunt a morbo & neutri sunt, transeunt ad sanitatem per neutrum. Omnia igitur veritati consentiunt, & quæstiones omnes euanescunt, si hoc modo res tractetur: non autem ut sophistæ faciunt, qui solum in hoc dant operam, ut proposita argumenta quocumq; modo fugiant.

D Quoniam uero & neutrum corpus tripliciter dicebatur, unum quidem, quod neutrius erat extremæ dispositionis particeps, Aliud autem, quoniam utriusque, aliud, quoniam aliquando huius, aliquando uero illius, iuxta primum significatum neutrum erit corpus, quod exquisite medium est saluberrimi, & insaluberrimi corporis, & huius hoc quidem simpliciter tale, quod ab ipso ortu naturæ ita est constitutum, hoc uero ut nunc, quod in præsenti tempore medium exquisite existit saluberrimi, atque insaluberrimi corporis, ipsius autem simpliciter, semper quidem tale est id, quod in omnibns ætatibus tale perdurat, ut multum autem quod nonnullas recipit mutationes.

E Volens Galenus diffinire neutra corpora, repetit primum illius significationes, ut singulas suo ordine tractare posit. Ac definit in primis quod non est particeps extremorum, dicitque illud esse, quod exquisitè est mediū saluberrimi & insaluberrimi corporis. Quam quidem definiendi rationem nequaquam probare possum, repugnante & ratione & tractatione ipsius authoris. Scribit enim ille in .8. cap. totam sanitatis latitudinem in tres partes diuidi: quarum singulæ latitudinem habent non paruam: & primam salubrium corporū secundam neutrorū, tertiam insalubrium. At si neutra omnia primi huius significatus dicimus esse exquisitè media inter saluberrimum & insaluberrimum, quænam erit quæso inter

Galeni definitio primi neutri notatur.

Status salubrium ægror[um] & neutrorum non esse distinguendos per actionum vitia vel neutrorum primus

neutrum corpus quid

ter illa magna ea latitudo? Quæ enim exquisitè sunt media, omnia in eodem gradu ponun A tur. Constat præterea hanc definitionem esse malam: quoniam ea posita, fit, ut in speciebus suis definiendis, ijs inquam, quæ simpliciter, & ut nunc neutra sunt, cogatur definiendi rationem, qua antea usus est in salubribus & insalubribus definiendis, mutare, contra omnem docendi rationem. Nam oppositorum debet idem esse definiendi modus per opposita. Vt ergo seruetur latitudo & definiendi ratio, dicemus neutrum primi modi esse, quod est medium inter salubre & insalubre sine participatione illorũ: sic enim licebit gradus ponere per magis & minus, & omnia neutra huius significationis in illis comprehendere: sed hæc postea diligentius docebimus. Nunc quid alij sentiant, videamus.

Manardi opinio de neutro primi modi.

Manardus neutrum ut nunc primi modi dicit esse, si quis a generatione salubris, uel insalubris simpliciter procreatus, in præsentia uerò ex accidente quodam uerè medium existit inter saluberrimum & insaluberrimum ita, ut a natura & generatione illud verè neutrum non sit, sed tamen in B præsentia: quia inquit casu aliquo in tantum proprios exiuit limites, ut medium iam id attigerit, in quo neutrum simpliciter naturaliter collocatur. In qua quidem re multifariam errare uidetur. Nam antea salubritatem & insalubritatem, quæ simpliciter esset, nunquã amitti posse omni ratione contendebat: nunc uerò fatetur aliquem nasci salubrem, uel insalubrem simpliciter, & eum ex accidenti aliquo amittere suam salubritatem, uel insalubritatem, mediumque hunc siue neutrum statum acquirere. Deinde dicit, huiusmodi neutrũ non esse a natura uerè neutrũ, quòd scilicet ab ortu suam affectionẽ non acceperit. Quod cur necessario fieri debeat, non uideo: quando ipse paulo antea cum ageret de insalubri ut nunc, dixerit omnia quæ ut nunc dicuntur, posse ab ortu talia esse, etsi id semper non sit. Sed demus eos reperiri, quos concedit ab ortu sumere hanc neutralitatem: quales (quæso) erunt illi? erunt profectò simpliciter neutri, quoniam non casu aliquo, sed a natura hanc affectionem sunt consequuti. Malè ergo hoc neutrum primi modi, quod simpliciter est, ab C eo separat, quod ut nunc neutrum dicitur. Grauior uerò ille error adhuc est, quòd dicat neutrum ut nunc, medium id attingere casu, in quo neutrum simpliciter naturaliter collocatur. Nam ex hoc fatetur eundem esse gradum affectionis in illis, quæ simpliciter dicuntur, ut in alijs, quæ ut nunc talia nuncupantur. Idem enim medium tum hoc, tum illud attingere dicit, & solum differre, quòd vnum sit tale natura, aliud verò casu. Quod si ita est, ergo salubre simpliciter, a salubri ut nunc non alia ratione differret, quàm quòd illud a natiuitate, hoc uerò casu sit. Ergo utrunque pari modo sanum: quod Galenus negat, cum dicit illud habere optimam, hoc uerò solum bonam sanitatem obtinere. Erit eadem ratione insalubre simpliciter, & insalubre ut nunc in eodem gradu affectionis, in eodemque statu. Vtrunque ergo uel pessimam sanitatem, aut morbum actu habebit. Quòd si hæc non placent Manardo, ut qui antea salubre simpliciter sanitatem perfectiori modo habere tradiderit, debebat quoque uidere idem medium non posse attingere neutrum simpliciter, & neu D trum ut nunc, debebatque aliquid dicere, cum uidet Galenum mutata definiendi ratione, in eodem gradu, qui medius est exactè inter saluberrimum & insaluberrimum, neutra omnia primi modi collocare. Sed in hos errores necesse est eos incidere, qui mala ponũt principia, nec agnoscunt authores uariè & negligenter multa tradere. Quæ quidem dissimulanda non sunt ab his, qui rectè docere, aut aliorum opera doctè interpretari uolunt.

Galenus in neutris semper & ut multũ definiẽdis repugnat suis principijs.

Galenus in neutris prorsus, & non prorsus, siue ut alii uertunt semper, & ut multum definiendis, rationem definiendi mutat. Nam antea salubre semper, & ut multum, distinguebat per exiguam distantiam, a perfectissima temperie, & commoderatione: & salubre ut nunc, ab eo, quod est simpliciter, per bonum & optimum. Neutra uerò hæc ponit omnia exactè media inter saluberrimum & insaluberrimum sine aliqua distantia, & latitudine.

Manardi opinio de neutris semper & multum primi modi.

Huius rei causam reddere volens Manardus, ita inquit. Cũ definiuisset Galenus vtrunque neutrum, E scilicet semper & ut multum communi definitione, quod scilicet medium exactè existat saluberrimi & insaluberrimi, aliquid addendum erat in definitione singulorum, quæ continentur sub simpliciter neutris, quo illa inter se differant. Itaque cum duo essent in ratione neutri semper, vnum quod neutrum sit, aliud per quod semper dicatur, primo iam occupato a communi definitione, necessarium fuit ad alterum recurrere, nempe ad particulam semper: quæ nihil aliud hoc loco significat, quàm omnes ætates: eodemque modo & neutrum ut multum definitum esse rectè, quòd mutationes quasdam suscipiat, quibus scilicet differt a neutro semper, quod per omnes ætates tale perseuerat. Ait præterea salubre & in-

salubre

A salubre semper id etiam habere, quòd per omnes ætates similia perseuerent: tamen nō adeo plene per hoc eorum naturam explicari, sicut per optimum & pessimum fuit explicata. Cæterum cum dixerit simpliciter neutrum tale esse a generatione, & hoc nunquam posse amitti, quærit cur neutrum ut multum dicatur per omnes ætates non perseuerare, cum sit una species eius, quod est simpliciter. Quam quidem dubitationem uerbis inuoluit: dicens semper talia, esse uerè & re ipsa talia: ut multum uerò apparenter tantum, exiguo tamen adeo interuallo a semper talibus recedere, ut uix discernantur: vnde merito neutrum semper per omnes ætates simile perseuerare, quod non facit neutrum ut multum. Quippe cum processu ætatis contingat, ut quod præ exiguitate latebat, aliquando mutatione ætatis, uel alia ex causa auctum, detegatur. Oportet enim inquit huiusmodi neutrum, quod uerè & exactissimè non est, a mediocritate exactissima, quæ in neutro semper est, uersus aliquam
B partem declinare: quæ accedente ea ætate, quæ excessum potest intendere, iam hoc corpus, quod antea uerè indifferens ad sanitatem & morbum uidebatur, aptius ad hanc, quàm ad illam esse cognoscatur. Et hoc est inquit, quod Galenus dixit, nonnullas recipit mutationes. Ex quo ait sequi, ut neutrum ut multum duplex sit: quoniam a neutro semper bifariam declinare potest iuxta duo extrema, inter quæ concluditur. Erit ergo neutrum vnum ut multum ad saluberrimum, alterum ad insaluberrimum declinans. Quinetiam docet neutralitatem esse partem latitudinis sanitatis, & propterea latitudinem quoque satis amplam habere ita, ut tota ipsa neutralitas in medio uerè existat, non tamen quælibet ipsius pars. Hæc Manardus de his neutris: in quibus multa quoque sunt, quæ a scholis sunt explodenda. Ac primum quidem illud non rectè dicitur, quod scribit de mutata definiendi ratione. Nā verbum semper, ut multum, & ut nunc, non alia ratione sumi debent in corporibus salubribus, insalubribus, quàm in neutris: cum hæc communia à Galeno sint proposita uniuersis
C corporibus, causis, & signis: & propterea vana & principijs repugnans agnoscatur esse tractatio, si in quibusdam absolutionem & declinationem ab eo, quod est in suo genere summum: in alijs verò tempus & durationem indicet. Antea enim dicebat pronunciandū esse ut nunc, & non nunc: quoniam ut nunc non est nota temporis, sed imperfectionis. Ac mihi quidem uidentur nugæ esse, cum scribit salubre, & insalubre semper, plenius explicari per optimum & pessimum, quàm per temporis differentias: contra verò neutrum melius hoc modo declarari, nec posse ut illa doceri. Nam primum docere non potest illa uno modo, alia alio melius explicari posse. Quid enim quæso confert medico scire quædam corpora ferè semper neutra, aut non semper: & quomodo potest hoc polliceri, aut dignoscere? Præterea falsum est non posse unam rationem omnibus accommodari. Nā ut salubria in genere boni posita, singulis speciebus, quæ in eo genere nascuntur, locū præbent, distincto quod bonum est per magis & minus: sic neutra hæc optimè diffinientur, si certa latitu-
D do in eo, quod medium est inter salubre & insalubre, ponatur ita, ut neutrum primo dicatur, quod est medium inter salubre & insalubre: simpliciter uerò neutrum, quod est inter illa exactè medium, vt nunc neutrum dicatur medium quidem, sed non exactè: prorsus uerò neutrum, quod est exactissimè medium: vt multum uerò siue ferè prorsus neutrū, quod aliquantulum ab exactissimè medio recedit. Sic sane seruatur primum posita definiendi ratio in salubribus & insalubribus, & latitudo magna, quam dicit in singulis esse, in his neutris pariter retinetur. Verum cum omne neutrum primi significati definitum sit, quod est exactissimè mediū, tollitur latitudo: qua sublata, illius species postea definiri nequeunt, vnde definiēdi ratio mutatur, ac uiolatur, quæ in alijs posita sunt optima principia. Quòd verò dubitat cur neutrum ut multum dicatur per omnes ætates non posse durare, cum sit species una eius, quod est simpliciter, quod quidem nunquam posse amitti ille credit, non soluit, quando dicit id, quod est ut multum, non esse uerè & re ipsa tale, sed solum apparen-
E ter. Nam si ut multum tale simpliciter est tale, utique re uera & absolute (ut ille antea etiā dixit) tale erit, nec opus est mutationem ætatum expectare, ut dignoscatur & distinguatur ab eo, quod est semper siue prorsus tale. Est enim eadem ratio de neutro semper, & ut multum, quæ est de salubri & insalubri semper & ut multum. At hæc Gal. in cap. de signis optimæ constitutionis docet statim per sua signa dignosci, & inter se distingui. Idem ergo de neutris sentiendum. Addo quod si per omnes ætates non perseueret neutrum ut multum, sed in una ad salubritatem, in alia ad insalubritatem accedat, nulla uel minima re differet a neutro tertij modi, quod inquam in una ætate salubre, in alia insalubre euadit. Male etiam

Manardi confutatio.

recte

interpretatur

interpretatur Manardus Galenum: nam hic scribit neutra semper, per omnes ætates perdurare: neutrum uerò ut multum esse quod aliquam mutationem capit. Ex quibus uerbis satis constat, eum intelligere, quod illud semper duret, hoc uerò non semper. Manardus uerò censet idem neutrum ut multum, ab initio esse, idque postea detegi tempore, cum prius lateret. Superflua præterea est neutri ut multum Manardi distinctio, eò quòd duo sint extrema, inter quæ illud concluditur. Nam siue ad saluberrimum, siue ad insaluberrimum declinet, semper idem neutrum sit: quod scilicet paruni ab eo, quod semper neutrum est, declinat: quoniam extremorum consideratio non facit, ut dicatur ut multum, sed paruus recessus, qui fit ab eo, quod est prorsus tale. Quòd si extrema exprimenda sunt, illorum additione id faciendum: non tamen propterea duplex neutrum ut multum cõstituendum est. Cæterum si neutralitas est pars latitudinis sanitatis (vt Manardus scribit) necessario simpliciter neutrum includit sanitatem, nec contentum esse potest illa potentia, quam in salubri & insalubri posse esse sine sanitate, & morbo idem author contendit: quæ enim simpliciter talia sunt, ex sola potentia ab eo sunt definita. Quare perperam hic neutralitatem diceret sanitatis esse partem. Præterea si neutralitas amplitudinem amplam habet ita, ut tota ipsa in medio uerè sit inter saluberrimum & insaluberrimum, non tamen quælibet ipsius pars. Quid uero ad Galenum dicet, qui neutra omnia huius significationis ponit esse exactè in medio? Illud uerò quod scribit neutrum ut multum ætatis progressu detegi, & ad sanitatem, uel morbum magis accedere, cum ad utrumlibet iam antea esset indifferens, repugnat propriæ opinioni. Nam negat ille neutrum dari inter sanum & ægrum, hic uerò illud manifestè concedit contra Galeni opinionem, qui hoc loco non de neutro inter sanum & ægrum, sed inter salubre & insalubre, idest inter bene & male sanum agit. Iam uerò uidendum est quid Montanus de ijs neutris sentiat. Ait ille omnia neutra referri ad tempus. Esse enim neutrum simpliciter, quod a natiuitate est tale, neutrum ut multum, quod ad maiorem partem temporis refertur, ut nunc uerò neutrum ad præsens tantum dici, & tale corpus, inquit, erat prius sanum, sed ob aliquam causam decidit in neutralitatem: ut si quis per potum aquæ frigidæ hepar habeat frigidum & imbecillum: non enim inquit ægrotat, sed est imbecillum pro tempore hoc, & non in maiore parte corporis, quia tũc esset neutrũ ut multum. Cæterum neutrum semper tale per abnegationem esse, quod in omni ætate tale perseuerat citra sanitatem aut morbum: neutrum uerò per abnegationem ut nunc, longè distare, & differre tantum secundum gradum imperceptibilem, esseque neutrum in habitu ut corpora senum. neutra uerò in habitudine ea esse, quæ dicuntur neutra decidentię, aut conualescentiæ. Verum contra Montanum hoc primum dicere oportet, quod sibi nõ constet. Nam si omnia neutra ex tempore definiuntur, ut ille censet, quo pacto asserere potest neutrum ut multum esse, quod secundum plurimas partes corporis est imbecillum. Nam & hoc alibi dicit esse, quod maiore parte temporis suæ uitæ perdurat. Deinde ponere corpora senum neutra in habitu, non est ad Galeni mentem. Dicit enim hic & in Thrasybulo senum sanitatem esse in habitudine, non autem neutra in habitu. Ad hæc uidere debebat Montanus, cum scribit semper neutrum per abnegationem esse, quod in omni ætate est citra sanitatem aut morbum, & omnes alias significationes huius neutri ex sanitate & morbo definit, Galenum hic non agere de neutro inter sanum & ægrum, sed inter salubre & insalubre, id est inter bene & male sanum. Postremo perperam ait neutrum ut multum huius significationis, non semper, ut neutra simpliciter, sed maiore parte suæ uitæ sic se habere. Nam neutra ut multum non distinguuntur á neutro simpliciter, cum species illius sit, sed a neutro prorsus. Hæc enim neutrum simpliciter diuidunt. Nonne & illud absurdum est, quod ait neutrum ut nunc huius significationis differre tantum secundum gradum imperceptibilem? Nam ut nunc salubria a simpliciter salubribus differunt per magnum recessum, ita idem de neutris sentiendum. Possem aduersus Montanum plura dicere: sed hoc solum uolo dicere, quod de hac re ne uerbum quidem intellexit: quod ostendit uaria & uana illius tractatio, nullis principijs constans, nec aliquid quod utile sit in nostra facultate, aut consentaneum tractationi ipsius authoris docens. Qui enim has interpretationes somniant, coguntur ostendere harum affectionum signa & causas salubres Galenum in sequentibus explicare: quod nunquam præstare poterunt.

Montani opinio de neutro primi modi.

Montanus reprobatur

Iuxta

A Iuxta uero ſecundum ſignificatum neutrum erit corpus, quod ab ipſo ortu naturæ contrariorum ſimul eſt particeps diſpoſitionum, aut ſcilicet in una parte, aut in duabus differentibus. In una quidem, ſi ſecundum alteram oppoſitionem effectiuarum qualitatum bonam habuerit temperaturam, uel etiam ſecundum utrumque, ſed in formatione, uel magnitudine, uel numero partium, uel ſitu delinquat, aut contra in his quidem recte ſe habeat, uel omnibus, uel quibuſdam, peccat autem in temperatura. In differentibus uero partibus iuxta omnes oppoſitiones poteſt quidquam ſimul particeps eſſe contrariorum, & ſemper quidem B tale, quod per omnes ætates in eodem perſeuerat, ut multũ uero, quod aliqua ex parte euariat. Ita ut nunc neutrum erit corpus iuxta ſecundum ſignificatum, quia uel parte in una hæc quidem ſibi ſalubria exiſtunt, illa uero inſalubria, uel in differentibus ita afficitur partibus.

Abſolutis definitionibus neutri primæ ſignificationis, aggreditur definitiones neutri, quod ſimul eſt particeps ſalubritatis & inſalubritatis: docetque primum quomodo iſta participatio fieri poſsit. Fit, inquit, in vna parte, uel in duabus, idque uel in ſola intemperatura, uel in ſola ſtructura partium organicarum, uel in vtriſque. In vna quidem parte, & in ſola temperatura, ſi in calido & frigido ſit ſalubre, in humido uerò & ſicco inſalubre. In ſtructura uerò partium organicarum, ſi in magnitudine & conformatione ſit ſalubre: in numero uerò & compoſitione ſit inſalubre: uel è contra poteſt in vna parte tota C temperies eſſe ſalubris, uel inſalubris: In ſtructura uerò inſtrumenti contrarium fieri, In diuerſis uerò partibus contingit unam partem ſalubrem eſſe in ipſa temperatura, & ſtructura, aliam uerò in his omnibus inſalubrem. Quomodo uerò definiat hæc neutra, iam uidendum eſt. Scribit autem Manardus Galenum ab initio diffinire ſimpliciter neutrum, eò quòd diffinit neutrum, quod ſine adiunctione dicitur. At cur idem non dicet de neutro primi ſignificati? definit enim primo neutrum, quod ſine aliqua adiunctione pronũtiatur, poſtea definit neutrum addito uerbo ſimpliciter, quod neutrum ſimpliciter uocat. In neutro autem ut nunc ſecundi huius ſignificati, utitur uiolenta & ſibi repugnante interpretatione. Nam cum Galenus non ponat aliquam differentiam temporis, ille eam de ſuo addit, & cum ille paulo antea cum ageret de inſalubribus dixerit ea, quæ ut nunc talia ſunt, poſſe etiam à generatione incipere, cur hoc loco differentiam inter hæc ponit: quod illa quæ ſimpliciter neutra ſunt, ſint ab ortu, alia uerò poſt ortum incipiunt. Quòd ſi quibuſdam id cõ- D tingit, certe non omnibus. Quare relinquitur docendum id, ex quo differunt ſimpliciter neutra, à neutris ut nunc: quæ pariter ut illa ex primis corporis principijs ſuam originem trahunt. Quid uerò & illud eſt, quod ſcribit ægritudinem ut nunc toto uitæ tempore durare poſſe? Quid enim ad rem præſentem pertinent agere de ægritudine ut nunc: aut ubi mẽtio fit a Galeno de hac ægritudine: præſertim quòd Manardus in hoc libro, in quo de his, quæ ut nunc talia dicuntur, fit mentio, dicat non de ſanitate, & ægritudine, ſed de ſalubritate tractari, quæ longè inter ſe differre contendit. Quinetiã arbitratur Manardus affectionem neutram ut nunc poſſe toto uitæ tempore durare: quod uerbum, ut nunc, ſi ſequatur vim illius, ut contendit eſſe faciendum in uniuerſo hoc libro, non admittit. Nam (ut poſtea Gal. oſtendit) nunc, duo ſignificat, uel indiuiſibile quoddam tempus, vel ſecundum aliquã latitudinem: tanquam nunquam poſsit ſignificare perpetuum quoddam vitæ tempus. Ita- E que Manardus ſibi non conſentit: cũ dicit affectiones ut nunc differre ab his, quæ ſunt ſimpliciter, quòd hæ à primo ortu incipiant: ille verò ſint acquiſititiæ. Alibi verò concedit tum hanc, tum aliam affectionem ex primis principijs ſuam originem ducere poſſe: vult prçterea ſimpliciter talia ſemper durare. De his verò, quæ ut nunc dicuntur, non poteſt ſtatuere durationis tempus: ſed cum cogitur aliqua ratione, nunc vnum, nunc aliud aſſerit. Gal. verò in hoc etiam non ſeruat bonam definiendi rationem, nec omnes neutri huius ſpecies definit. Nam definitio, quam primo tradit, non conuenit neutro, quod eſt commune ei, quod ſimpliciter & vt nunc eſt neutrum: ſed ei, quod ſimpliciter eſt neutrum, quod oſtendunt verba ab ipſo ortu naturæ, quibus antea non eſt vſus, niſi in his, quæ ſimpliciter talia ſunt definiendis: poſtulat autem docẽdi ratio, ut primum neutrum huius ſignificationis, poſtea ſim-

Manardus confutatur

Galenus notatur.

k plíciter

A pliciter neutrum definiat. Præterea malè definit semper neutrum, quod per omnes ætates in eodem statu perseuerat: vt multum vero neutrum quod aliqua ex parte variat. Nam ut antea diximus vna & eadem debet esse ratio definiendi opposita: & hæc qua vtitur hic, non respondet signis & causis, nec seruari potest in neutris tertiæ significationis. Nec probari quidem potest diffinitio neutri ut nunc huius significationis: quandoquidem nullam ponit hic differentiam inter hoc & prędicta neutra huius significatus. Illa enim habent quædã salubria, alia uerò insalubria: quod idem dicit de neutris ut nunc. Definientur autem commodè hæc neutra ad hunc modum. Neutrum secundæ significationis est, quod simul participat in una, uel diuersis partibus de salubri & insalubri. Simpliciter uerò neutrũ est, quod æqualiter illa participat: ut nunc uerò neutrum est, quod participat quidem, sed non æqualiter. Prorsus uerò neutrum est, quod æqualisimè fit illorum particeps: ut multum uerò siue non prorsus neutrum est, quod parum recedit ab eo, quod æqualisimè participat. Ita enim seruatur definiendi ratio, & magna ponitur latitudo, in qua omnes species huius neutri locum suum habent. Montani autem opinio de his neutris plane est absurda. Ait enim neutrum per participationem extremorum esse, quando quis est sanus in una parte, in alia neuter: non autem (inquit) ut alij uolunt, æger. Veluti si quis habeat cerebrum optimè sanum, hepar uerò imbecillum. Hæc & similia docet de corporibus neutris Montanus quæ sunt a ratione aliena: nam neutrum ex neutro fieri, absurdum est, & repugnans Gale. qui ex sano & ægro, aut ex salubri & insalubri, omne neutrum constare semper asserit. Pręterea nõ de neutro hic agitur, quod fit ex sano, sed de eo, quod fit ex salubri & insalubri. B

Montani opiniode neutris absurda.

Iuxta uero tertium significatum neutrum erit corpus, quod aliquando quidem salubre, aliquando uero insalubre existit, ut nonnullis accidit, qui in pueritia salubritate corporis uigent, quum uero ad iuuentutem peruenerint, insalubres euadunt, aut contra. In uno autem tempore quod ita est neutrum consistere nequit, latius uero si accipiatur, contingit. Nouimus autem quod nunc dupliciter dicitur. Salubre igitur & insalubre & neutrum corpus quot modis dicatur, & quale unumquodque sit, sufficienter explicauimus. C

Manardi fundamẽta eruuntur.

Quæ a Gal. dicũtur de neutro tertij significati, euidẽter uniuersa Manardi fundamẽta euertunt. Contendit enim hic salubritatẽ & insalubritatẽ, aut neutralitatẽ simpliciter dictam, nunquã posse amitti: cũ apertè ipse cũ Gal. hoc loco testetur, quosdã in pueritia salubres, & postea in alijs ætatibus insalubres, aut è cõtra reddi, fruique maxima salubritate, aut insalubritate vexari maxima. Quos quidem simpliciter tales dicit esse ad differentiam eorum, quę ut nunc dicũtur: quæ in suo genere non sunt maximè, sed à maximo declinant: præsertim salubritas ipsa ut nunc, quam imperfectionem esse antea statuit. Sed enim commentum hoc, quòd ea, quæ simpliciter talia dicuntur, debeant necessario hoc habere ab ortu, ostẽdit neutrum simpliciter tertiæ huius significationis. Non enim hoc incipit, sed salubre uel insalubre primum, postea cum mutatio fit ab uno ad aliud mutatione ætatis aut ob alias causas, tũc neutrum incipit vocari: quia vtrumque simul sumitur salubre inquam & insalubre. Ex quorum consideratione, sumendo scilicet quod præcessit, & quod pręsens est, neutrum euadit. Et illud quidem in suo genere, ut & alia omnia necesse est ut simpliciter sint. Vidit absurda Manardus, quę hanc sequũtur opinionem de innata affectione simpliciter dicta, quãque nunc amitti posse contendit, sed parum fœliciter argumentis respondet, quærens quo modo ea, quæ nascuntur salubria uel insalubria, simpliciter neutra dici posint. Respondet enim non posse reperiri corpus uere salubre, aut insalubre a generatione, quod in alia ætate mutet suam naturam. In quo euidenter Galeno repugnat, qui dicit salubres quosdam nasci, & in pueritia tales perseuerare, in alijs uerò ætatibus insalubres fieri, nulla additione posita, quæ minuat quod simpliciter est. Nam quod simpliciter pronuntiatur salubre, aut insalubre, reuera tale est. Ait pręterea fugiens argumentum, aliqua esse corpora, quæ videntur in vna ætate salubria, in alia morbosa: quæ si a generatione hoc habeant, neutra simpliciter, alioqui ut nunc esse neutra. At qui omnia hæc neutra necessario vnum habẽt a generatione uel salubre inquam, uel insalubre: quare distinctio vana. Fugit etiam alia ratione argumentum, dicens neutrum simpliciter tertij huius modi non secundum veritatem, sed secũdum ostensionem & apparentiam tantum reperiri. An non dixit antea, quæ simpliciter talia sunt reuera D E

A reuera esse talia: adeò ut repugnet concedere neutrum esse simpliciter tale, & solum esse secundum apparentiam & ex nostra imaginatione. Construit & in hoc aliam chimeram, cum dicit posse quempiam nasci non cum salubritate, aut insalubritate, sed cum alia qualitate, quæ corpus reddat in vna ætate aptum, in alia ineptum ad ægritudinem, & hoc esse neutrũ tertiæ huius significationis. In hoc enim manifestè a Galeno recedit: qui vult in hoc neutro corpus ab initio esse uel salubre, uel insalubre. Sed quo pacto nõ erit absolutè salubris, qui ad sanitatem bonam est dispositus. Sunt & alia multa, quæ Manardus in expositione eius loci Galeni (in uno autem tempore) quę facile refelli possunt. Sed hoc solum addam, illũ sibi aduersari, cum ait uerbum (nunc) significare uel instãs & momentaneum tempus, uel certã partem exiguam, aliquid tamen amplitudinis habentem. Nam cum Galenus de eo nunc hic agat, de quo antea egit, & quęrat quomodo neutrum nunc in hoc significatu dari possit,
B non uidet Manardus se hoc loco dicere affectionem, nunc dictam uel momentaneam solũ esse, aut certe exiguam temporis amplitudinem habere: cum antea toto uitę tempore eam durare posse tradiderit: sed ut dicere solet Aristoteles, paruus error in principio maximus est in fine. Nam ista posita potentia pro salubritate, insalubritate, & neutralitate, cogitur Manardus multa audire absurda: à quibus cum vult se liberare, in grauiora incidit. Itaque cum hæc non placeant, videndum est quo pacto hæc neutra definiri posint. Galenus ut videre est nequaquã potest omnes illius species definire. Id quod factum est, quia in alijs neutris definiendis rationem mutauit, quam in salubribus & insalubribus usurpauerat. Nam διαπαντὸς sumebat in his pro eo, quod est prorsus: in neutris verò pro eo, quod est semper: dictionem verò ὡς ἐπὶ τό πολὺ, pro eo, quod parum recedit ab illo, quod est prorsus tale sumebat in salubribus, & insalubribus: in neutris verò pro eo, quod non semper durat. Ita dictionem ut nunc, usurpabat pro eo, quod vltimum gradum facit in latitudine sa-
C lubrium, & imperfectionem denotat, in neutris uerò tempus significare ostendit. Præterea in omnibus prædictis, quæ simpliciter sunt talia, præter rationem addebat, illa esse talia ab ortu. Ex quibus quidem fit, ut nequeat neutra diffinire quæ sunt tertiæ significationis, simpliciter, prorsus, & non prorsus, & nunc talia: vt satis patet ex illius tractatione, quę omnia hæc intacta relinquit, id quod factum est, quia definiendi rationem, quam prius posuit, uiolauit, & eam, quam in neutris temerè inuexit, non potest in omnibus obseruare: quod quidem in his neutris quilibet dignoscere potest. Nullum præterea est neutrum, quod ut nunc sit neutrum, quia omne neutrum huius significationis in præsenti tempore, est uel salubre uel insalubre: quare Galenus in his euidentissimè errauit: nec potuit principia ab initio tractationis posita seruare, nec tractationẽ mutata diffiniendi ratione absoluere, nec quæ cõsona sint sequentibus, signis inquã & causis docere, & tradit quæ nullius sunt usus in arte
D nostra, quæ quidem mortem non expectat, aut quod per mutationes omnium ætatum contingit, sed statim omnibus suam operã pollicetur. Redeũdum itaque est ad primam definiẽdi rationem & significationem harum dictionum. Dicemus ergo his positis, neutrum esse in tertia hac significatione, quod aliquando est salubre, aliquando insalubre: simpliciter uerò neutrum erit, quod toties participat de salubri, ut de insalubri: ut nunc uerò neutrum, quod participat quidem, sed non toties de uno, quoties de alio: toties uerò participare, habet breuem quandam latitudinem. Nam uel omnino toties de uno, quoties de alio fit participatio, aut leuis aliqua differentia est: illud erit prorsus neutrum, hoc uerò non prorsus, quod. s. parum ab eo declinet. Nam ut in neutro primæ significationis, quod erat medium sine aliqua participatione, ex eo, quòd esset exactè, non exactè, exactissimè, & parum ab exactissimo recedens, ponebantur omnia neutra, quę sub ea significatione continebantur, & in secunda significatione ex æquali, inæquali, æqualissima, & non prorsus æqualissima partici-
E patione dabatur locus omnibus speciebus illius neutri: sic in tertia significatione, quæ fit ex successione & participatione salubris & insalubris, non potest aliter fieri latitudo, in qua ponantur hæc omnia neutra, quàm eo modo, quem diximus. Quibus quidem ita positis retinẽtur principia, vna & eadem seruatur docendi ratio, explicaturque latitudo magna, quã dicit esse Galenus in corporibus salubribus, insalubribus, & neutris, fitque tractatio quę respondet signis & causis. Nec opus quidem est uanas falsasque tabulas & figuras Acachiæ & Manardi, in quibus illi salubria, insalubria, & neutra mille modis confundunt, magno labore exquirere: cum omnia hæc sint re, & ratione distincta adeo, ut mutuo inter se confundi nequeant: ut nequit esse idem benè, & malè & medio modo sanũ. Quare superest ut huic

Galenũ diffiniendi ratione mutata in neutris, tractationem suã uitiasse.

erra sic Galenus & errorũ illius conuicta

k ii libro

libro finem imponamus: hoc solum addam, quod non nullos torquet: quo pacto inquam fiat, ut corpora salubria, insalubria, & neutra cadant in morbum, aut ab eo ad sanitatem redeant: Credunt enim illi, corpora bene sana, & salubria primo fieri neutra, deinde insalubria, postea uerò in morbum ruere. Eodē pacto transitū fieri a morbo ad insalubritatē, neutralitatē & salubritatē, si usq; ad eam sit perueniendū: media enim esse inter illa neutram & pessimā sanitatem, cum itur a bona sanitate ad morbum, uel ab hoc ad illam. Verum nō ita res habet: sed cum quispiam a sanitate sua recedit, ad morbum uadit per neutrum, quod est medium inter sanum & ægrum. Pullulant enim in illis statim causæ morborum, in quo ita tu non est neutra illa dispositio, de qua modò egimus, nec insalubritas, sed neutrum, quod vocant decidentiæ. Habent quidem insalubria & neutra corpora, quę media sunt inter salubria, & insalubria, deteriorem sanitatem, quàm salubria: verum illa non sentiūt capitis grauedinem, nauseam, corporis grauitatem, aut alia accidentia, quæ præcedere solent instantē morbum: hæc autem patiuntur teste Galeno neutra inter sanum & ægrum. Eadem ratione qui a morbo conualescunt, nō acquirunt primum insalubritatem & neutralitatem mediā inter salubritatem, & insalubritatem, quæ sunt sanitates in habitu, sed neutralitatem, quá vocant conualescentiæ: per hanc enim quilibet a morbo ad suam sanitatem redit, & in ea sistitur.

ILLVSTRI COMITI STEPVNISII Serenisſimique Ducis Sabaudiæ Tribuno ærario, ac consilii ſecretioris consiliario Negrono Nigro. Ioan. Argenterius. S. D.



VM Opus meum Sereniſſimò Principi noſtro dicaſſem, cuperemq; ei gratum fore commendatione alicuius viri, qui meam cauſam ſuſcipere, ſuſceptamq; libenter, & fœliciter apud illum tractare poſſet: nullum inueni Comes Illuſtris, quem tibi præferre aut poſſem, aut deberem. Nam cum ego in hac regione, in qua ſum natus, parum vixerim, & posteaquàm in eam redij, delituerim in hoc loco, in quo nec mihi, nec multis prodeſſe potui, neſcio qualem de me opinionem alij noſtri Principis aulici conceperint. Tu verò iã ante viginti ſex annos cum Antuerpiæ eſſemus, nouiſti qualis, quantusq; ſim, dum teipſum à periculiſſimo morbo, ab alijs Medicis (vt ipſe adhuc fateris) deſperatum, liberaui: Ac non ſine magno meo honore & commodo pro mea ætate vniuerſis, qui illic degebant, potiſſimum verò Italis, Gallis, & Hiſpanis operam meam præſtabam. Qua quidem in re plurimum adhuc debeo Genuenſibus, qui omni ſtudio mea facta extollebãt, ut meam exiſtimationem augerent. Quid verò poſtea ex meis ſtudiis, & editione meorum operũ mihi acceſſerit ornamenti, eſt tibi (vt video) compertũ. Tu itaq; inter alios habes vnde me, meaq; omnia commendare poſſis. Nec dubito fore quin hanc commendationem libenter ſis ſuſcepturus ob mutuam inter nos neceſſitudinem, meamq; in te obſeruantiam Tuam verò commendationem ſpero fore magni momenti & ponderis apud Sereniſſimum Principem noſtrum. Scio.n. quantum ille te amet, quantiq; tua conſilia faciat & merito quidem: quãdoquidem tu honeſtis rationibus illius commoda augere, dignitatemq́; fouere, ac omnibus ſubditis ſuo imperio (quantum patitur munus tuum) placere ſtudes. Quid verò etiam non præſtas ob noſtram Academiam. Tu.n. inter alios illius honores & commoda omni quæris opera & diligẽtia. Quid tibi nõ debent literati omnes, quos domi alis, pecunia iuuas, & continuis propemodum conuiuiis excipis, vt eorum conſuetudine & colloquiis frui poſſis. Ac ego quidem inter magna mea beneficia repono, quòd ex tua menſa mihi oblata fuerit primũ occaſio cognoſcendi Reuerẽdiſſimum, Prudentiſſimumq;, ac in omni ſcientiarum genere doctiſſimum, Patrem Iuſtinianum, Sereniſſimi Principis noſtri concionatorem, & apud illum multorum bonorum operum authorem: cuius amicitia quoties poſſum ob hanc locorum diuiſionem, cum magna mea voluptate & vtilitate vtor. Semper. n. doctior & melior factus ab eo recedo. Quare (ſi æquum eſt laudare amicos ac Mecenates, & gloriam quærere eorũ, qui nobiles ſunt & illuſtres) debeo vtiq; ex hoc meo opere tibi, quãtum rerum mearum fama perdurabit, immortalitatem parare. Quid enim, vt ſuperiora omittã, non poſtulat inter nos amicitia tot annis inchoata, & tuis tuorumq; beneficiis renouata & aucta? Nam æſtate ſuperiore cum Genuã, recreandi animi cauſa, fortè acceſiſſem, referre non poſſem, quàm honorificè, quàm amicè, quàm ſplendidè Io. Baptiſta Niger, Nicolaus Palauicinus, Chriſtophorus Ceturio, Daniel Spinola, Sil-

 ueſter

uester Cataneus, & plurimi alii cognati, affines, amiciq; tui me exceperint suis hospitiis, & exceptum tractauerint. Et quid non præstabunt illi egregium, qui & nobilitate, & opibus excellũt. Ac didici, cũ illic essem, ex tua familia semper fuisse viros, qui in ea nobiliss. & opulẽtissima Rep. primos honores, & dignitates obtinuerũt. Celebratur.n. (vt alios antiquiores omittã) recens memoria Philippi patris tui, quem ob illius mirabile ingeniũ, prudentiam incomparabilem, & summam, quam obtinebat in Repub. authoritatẽ Marchio Vasti Caroli Quinti Cæsaris in Italia Prorex vnice diligebat & obseruabat, vt eo authore Cæsaris negotia cum Repub. facilius tractare, & perficere posset. Cupio itaque te, tuosq; omnes perpetuò viuere ex hoc meo opere: quod hoc nomine potissimum immortale cupio esse, vt tecum & cum tuis semper viuat nostræ amicitiæ singulare indicium

A

IOANNIS ARGENTERII IN ARTEM MEDICINALEM Galeni Commentarius Secundus.



E signis uero deinceps agendum. Sunt autem & ex his salubria quidem, quæcumque præsentem indicant sanitatem, & futuram prænunciant, & præteritam memoriæ subiiciunt. Insalubria uero quæ & B præsentem indicant ægritudinem, & futuram prænuntiant, atque præteritam memoriæ subiiciunt. Eadem ratione neutra dicuntur, quæ neutram dispositionem ostendunt, prænuntiant & memoriæ subiiciunt, & quæ nihil omnino de dispositionibus indicant, uel nihilo magis salubrem, quàm insalubrem dispositionem ostendunt, & partim quidem salubrem, partim uero insalubrem indicant dispositionem, & quæ aliquando quidem salubrem, aliquando uero insalubrem, & hæc quoque secun- C dum tria tempora ueluti salubria & insalubria appellantur.

De utilitate et necessitate tractationis de signis.



VM tria potissimum sint capita, quæ in hoc opere explicantur, corpora, signa & causæ, quatenus hæc sunt salubria, insalubria, & neutra. posteaquam Galenus tractationem de corporibus absoluit, docuitque quot sint differentiæ corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum, & singulas differentias definiuit, (his enim duobus solum tractationem de corporibus est complexus) ad secundum caput nunc transit, quod est de signis: siquidem post corpora, de signis agendum esse antea proposuit. In qua quidem tractatione hanc docendi methodum & ordinem seruat, vt primò definiat quæ sint signa salubria, insalubria, & neutra: secundo inter se comparat quæ præsentem statum indicant cũ D his, quæ præteritum memoriæ subijciunt, aut futurum prænuntiant: tertio docet a quibus signa sumantur, & illa primum accommodat corporibus prorsus salubribus, deinde alijs salubribus, & postea neutris & insalubribus, idque generatim. Postea autem relicta tractatione de signis totius, ad partium principalium signa transit, docetque quonam modo temperaturas & constructionem illarum cognoscere possimus. Quo facto & iam habito ex quo liceat totius corporis temperiem dignoscere, reddit ad totius corporis temperiem, & propria cuiusque temperaturæ indicia tradit. Quo peracto quarundam partium non quidem principum & principiorum aliarum, sed quæ tamen magni sint momenti nempe ventriculi & pulmonis temperaturã docet, & ex propriis signis quales illæ sint explicat. Deinde rara quædam vitia enarrat, quæ ex prima conformatione in nonnullis partibus, nempe in vesica & homine pituitoso uomente bilem fieri uidit. Postea ad signa insalubria transit, docetque primo signa corporis ægrotantis, deinde partium principalium de quibus antea E egit, exceptis testibus: & sic consumit genus insalubrium signorum, quæ præsentem morbum ostendunt. Posthæc ad alterum genus accedit, nempe ad insalubria, quæ futuram ęgritudinem portendunt. Postremo de signis, quæ in morbis sanitatem prænunciant, idest de signis salubribus agit, quæ post morbum futuram sanitatem nunciant. Neutra verò signa, quæ lapsuros in morbos significant, complectitur, cum signa insalubria tradit indicantia futuram ægritudinem. Præsentem enim dispositionem ostendunt neutram, & futurum morbum monstrant, & illa ratione neutra, hac uerò insalubria nuncupantur. Omittit autem neutri corporis, & neutrarum partium inter salubria & insalubria, idest benè & malè sana

Ordo eorũ quæ in hoc secundo cõmẽtario docentur.

 proprias

propriaſ notas, quoniam fortè ex extremis intelligi ea poſſe putaret. Quinetiam præter- A
mittit ſigna neutrius conualeſcentiæ,& ſenilis affectionis: quos ſtatus, vt eũ, qui paratus eſt
cadere in morbum, inter ſanum & ægrum neutros poſtea ponet,& antea poſuit in medici-
næ definitione. Omittit & multa alia, quæ fortę non ſunt huius tractationis, ſed certè talia
ſunt, ut a medico ignorari non debeant: quæ quidem nos (ut qui accepta ex hoc opere oc

argēterij opus de ſignis

caſione uniuerſam tractationem traditam in alijs operibus explicare inſtituimus) nequa-
quam diſsimulabimus. Verum illa non proſequemur ad unguem, quod in opere noſtro
de ſignis edito fecimus, ſed potius ex illo capita ſolùm aſſumemus. Primum ergo de utili
tate & difficultate tractationis de ſignis agemus, ſecundo quid ſignum ſit diffiniemus, ter-
tio quænam oporteat per ſigna cognoſcere indicabimus, quarto genera & differentias ſi-
gnorum trademus, quinto ſignorum fontes aperiemus, ſexto vim ſignorum oſtendemus,
ſeptimo monſtrabimus quot poſsint eſſe in vnaquaque re ſigna, octauo qua ratione opor-
teat medicum ſigna inquirere inſinuabimus, poſtremo quæ ſigna ſint in vnaquaque re nu B

De utilitate ac neceſſitate tractationis de ſignis.

meranda, & a quibus incipiendum exponemus. Porrò ſignorum tractatio digniſsi-
ma eſt & vtiliſsima. Videtur enim diuinum quidpiam præſtare medicus, dum laten-
tes affectus præſentes per ſigna dignoſcit, aut commemorat quæ præceſſerunt, a ut præ-
nuntiat quæ futura ſunt. Eſt verò vtilis hæc tractatio per ſe ad res abſtruſas dignoſcendas,
tum uerò neceſſaria ad omnia medici officia obeunda. Neque enim curare, aut præſeruare,
aut aliud facere poteſt medicus, niſi per ſigna ea cognoſcat, circa quę verſatur illius officiũ.
confert huiuſmodi cognitio medico ad gloriam & famam comparandam. Item ad redden
dos obedientes & conſtantes ægrotos, eò quòd illi admirentur profeſſores medicinæ, quos
vident in hac parte excellere. Facit etiam hæc ad uulgi infamiam & calumnias euitandas
cum euentum prædicimus: nec non ad authoritatem remediorum retinendam: quando-
quidem in illis vtetur tantummodo medicus, quibus ea profutura præuidet. Cæterum ſi- C

Signũ quid

ue ſignum, ſiue indicium vel notam appelles, nihil refert. Sumimus autem hoc loco ſignũ
latius quam faciat Ariſtoteles: ille enim ſignum vult ſolum ſumi ab effectis, vt cum dicit
fumum eſſe ſignum ignis. capit & aliquando ſignum pro propoſitione demonſtratiua, ne-
ceſſaria, vel probabili, vt in fine primi libri priorum, quomodo etiam nos hic ſignum non
ſumimus. Nec intelligimus ſignum, quod ſenſui eſt prius notum, vt Druſianus ſentit. Nã
a cauſis Galenus paſsim ſigna ſumit, & a rei eſſentia, quæ quidem ſolo intellectu comprehẽ
duntur. Sed ſignum dicimus eſſe in arte noſtra id, quod poteſt aliquid ſignificare eorum,

Significare quid ſit.

quæ fiunt in noſtro corpore. Eſt autem ſignificare, tacite admonere vnum ex alio: fit uerò
tacita hæc admonitio ex comparatione rei ſignificantis cum ſignificata. Simul enim atque
facta eſt huiuſmodi comparatio, deprehendit intellectus quod quærebat: qua ratione ex
fumo ſignificari ignem dicimus. Nam cum notum ſit, effectus a ſuis cauſis naſci, non mirũ

Quæ per ſigna cognoſcere oporteat.

eſt, ſi vno cognito, aliud protinus animus concipit, id, quod eſt ſignificare. Porrò per ſigna D
cognoſcere oportet quæcunque eueniunt noſtro corpori: quorum quædam ſunt ſecun-
dum naturam, alia præter naturam, alia media: & in ſingulis aliud eſt ut cauſa conſtitu-
tionis, aliud ut conſtitutio, aliud ut effectus conſtitutionis. Item in omni ſtatu aliquid eſt,
quod in ſuo genere eſt ſummum, aliud quod ab illo recedit: ueluti in ſtatu ſecundum
naturam conſtitutio talis eſt ſanitas, illius cauſæ ſunt cauſę conſtitutionis & ſanitatis.
Accidentia uerò ſunt quæ ſequuntur ſanitatem: in ipſa uerò ſanitate eſt bona quædam ſani
tas, quæ ſalubritas dicitur, alia mala, quæ vocatur inſalubritas, alia inter hæc media, & neu
tra nuncupatur. Iam uerò in ſtatu præter naturam cognoſcere oportet morbũ, cauſas mor
bi, & effectus, ſiue ſymptomata. De morbo uerò neceſſarium eſt cognoſcere illius naturã,
genera, differentias, partes, locum in quo reſidet, generationis rationem, finem, modum,
tẽpus quo ad finem perueniet, ſolutionis qualitatem, locum ſolutionis. De cauſa uerò mor
bi cognoſcere oportet, qualis illius natura, quod illius genus, quæ differentia, quo loco E
contineatur, quomodo morbum gignere, augere, fouere, & expelli ipſa ualeat. At de ſym-
ptomatis ſcire neceſſe eſt quod ſit ſymptoma, cuius generis, & differentiæ ſit, quo loco con
tineatur, quas partes affligat, a quo proueniat, quomodo gigni abigique poſsit. Hæc om-

Signorum diuiſio.

nia oportet cognoſcere cum ſunt præſentia, præterita, & futura. Signa Galenus diuidit hic
in ſalubria, inſalubria, & neutra: quæ diuiſio fortè operi eſt accommodata, ſed in medici-
na non ſatis generalis: quippe cũ non poſsint omnia, quæ in ea tractantur, ex ſignis his di-
gnoſci. Præterea ex certo principio & certa methodo non procedit diuiſio, ita, vt intellige
re

A re posſimus non plura nec pauciora ſigna eſſe. Sumentur autem genera & differentiæ ſignorum ex rebus, quæ ſignificantur, ex rebus ſignificantibus, & ex ſignificandi modo. Significantur porrò res ſecundum naturam, aliæ præter neutram, aliæ neutræ: vnde ſigna quædam dicuntur eſſe ſecundum naturam, alia præter naturam, alia neutra, quæ ſcilicet illa ſignificant. In ſtatu porrò ſecundum naturam, quæ ſignificant ſanitatem, ſana dicũtur, quæ bonam ſanitatem, ſalubria, quæ malam, inſalubria: quæ uerò mediam inter bonam & malã oſtendunt, neutra dicuntur. At in ſtatu præter naturam, quæ morbi naturam patefaciunt, Pathognomonica, ideſt paſsionem ſignificantia, vocantur ſigna, quæ autem morbi magnitudinem & morem indicant, aſsidentia nuncupantur: quæ autem declarant tempora morbi ex materiæ concoctione, ſigna cruditatis & concoctionis appellantur. ſigna ſubitam mutationem oſtendentia in morbis, critica, ideſt iudicatoria appellantur. ſigna quæ oſtendunt B corpus ægrotare, ægra, ſicut neutra dicuntur, quæ oſtendunt ſtatum medium inter ſanum & ægrum. Quæ uerò ſalutem aut mortem prænunciant, ſalutaria & lethalia dicuntur. Signa quæ cauſas ſanitatis & illius effectus, morbique cauſas, genera & differẽtias, locum, in quo reſidet morbus, & per quem ſoluitur, & generationis rationem, & ſolutionis qualitatem, quæ ſubito non fit, monſtrant, & omnia quæ ſunt in neutro ſtatu, nomine ſimplici carent, ac exprimuntur additione eius, quod ſignificatur, ut cum dicimus, ſigna hæc ſunt, quæ oſtendunt cauſam ſanitatis, aut cauſam morbi. Quæ autem monſtrant quæ præſentia ſunt, demonſtratiua: quæ prænuntiant futura, prognoſtica, prædictiones, & præſagia nuncupantur. Iam uerò a ſignificandi modo differentiæ ſumuntur, ut cum dicimus quædam eſſe, quæ ſemper idem ſignificant, ut bonum, ſicut concoctionis ſigna, uel malum, ut ſigna malignitatis morbi. Alia uerò ſunt quæ uno tempore bonum, alio malum oſtendunt, ut decretoria ſigna, alia quæ indifferens ſignificant, ut cubare per febres in latere dextro, uel ſi C niſtro. Alia præterea ſignificant ut communia ſigna, alia ut propria, alia ut mediata, alia ut immediata, alia ſua natura, alia aliorum ratione, alia magnam uim in ſignificando habent, alia paruam, alia certam, alia incertam. Sumuntur enim omnes iſtæ differentiæ a modo ſignificandi. Cæterum a rebus ſignificantibus differentia ſignorum hæc ſumitur, cum dicimus quædam ſigna eſſe, quæ ab eſſentia rei, alia quæ a cauſis, alia quę ab effectis rerum ducuntur. Atque hęc quidem ſufficiant de generibus & differentijs ſignorum: fontes uerò ſignorum ſequenti cap. cum Galeno docebimus. Cæterum vim ſignorum cognoſcet is, qui imprimis ſeparabit ea, quę ſignificare nequeunt ab his, quę id facere poſſunt, & in his quidem notabit quid vnumquodque ſignificare, & quid a quo ſignificari, & quo modo poſſit: quę omnia primo libro de ſignis ſumus latius proſequuti. Iam uerò tot poſſunt eſſe in unaquaque re ſigna, quot ſunt effectus & cauſæ rei, de qua agimus: nec nõ colligi poſſunt ab ipſa rei natura inditia, & rerum ſimilitudine & proportione. Medicus ſigna inquiret, D quę poteſt ex ſeipſo: alia uerò partim ab ęgroto, partim ab aſtantibus. Enumerabit autem in unaquaque re ſigna ſolum, quę ſunt propria, ſi illa adſint aut ſufficiant, alioqui adiũget communia, quę cum proprijs iuncta fidem facere poſſunt de eo, quod quęrimus. His quidem ita pręmiſsis facilius licebit intelligere quę ſcribit in textu Galenus. Atque illud in primis patere arbitror eum ſigna ſalubria, inſalubria, & neutra nõ ſumere eo modo, quo ſumpſit corpora. Nam corpora ſalubria dicebat eſſe quę bonam habent ſanitatem, inſalubria quę malam, neutra quę mediam obtinent. Hic uerò ſigna ſalubria diffiniuntur, quę omnẽ ſanitatem, & non ſolum bonam declarant: inſalubria uocat non quę inſalubritatem, ideſt malam ſanitatem, ſed morbum oſtendunt. Capit ergo ſalubre, inſalubre, & neutrum in ſignis, ut accepit in definitione medicinę pro ſano, ęgro, & neutro inter ſanum & ęgrum. Licet pręterea hic uidere quattuor, & non ſolum tres neutri ſignificationes, quod antea quoque annotauimus. Definit rurſus ſigna ſalubria, inſalubria, & neutra, quoniam non ſatis E antea illorum naturam expreſſerat. Signum enim ſalubre eo loco definiebatur, quod ſanitatem indicat: uerum cum poſsit indicare pręſentem, pręteritam, & futuram, non ſatis conſtabat in ea definitione an ſignum ſalubre eſſet, quod uel pręſentem ſolum, uel pręteritam, & futuram oſtenderet. Eadem eſt ratio de inſalubribus & neutris. Ambiguitatem ergo illam hoc loco ex clariore definitione tollit, cum dicit huiuſmodi ſigna intelligi ita, ut oſtendant quod præſens, pręteritum, & futurum. Sunt ergo ſigna ſalubria uno modo, quę indicant ſanitatem: cuius generis ſunt quęcunque naturalem diſpoſitionem ſequuntur, vt actiones corporis & animi ſecundum naturam, & quę ex bonis actionibus ſequuntur, ut corporis

Signorum genera & differentiæ

Signorum vis.

Quot in unaquaq; re ſigna eſſe poſſint.

Qua ratione medicus debeat ſigna inquirere.

Signa ſalubria inſalubria & neutra aliter dici a Galeno quã corpora ſalubria.

Quæ ſint ſigna indicãtia ſanitatẽ

corporis habitus bonus, color bonus, excrementa qualitate & quantitate bona, & suis temporibus exeuntia. Signa futuram sanitatem demonstrantia dicuntur, quæ cum ea præsens non sit, aduenturam tamen prænuntiant. Sunt autem ea quæcunque naturam supra morbosas causas dominari ostendunt, ut concoctionis signa in urina & excrementis partis affectæ, uirtus robusta. Hæc autem a particularibus multis sumuntur, quum signa omnia prognostica salutis ab Hippocrate in prædictionibus tradita, & a Galeno uarijs in locis, ad hoc genus pertineant. Signa uerò præteritam sanitatem memoriæ subijcientia sunt quæ per morbos adhuc tamquàm præteritę sanitatis affectus apparent, ut solita corporis moles, robur uirium, color secundum naturam, & denique quæ solum a sanitate fiunt. Iam signa insalubria, quæ præsentem indicant morbum, generatim sunt læsę præter naturam actiones, speciatim propria cuiusque morbi signa, ut febrem, calor mordax totius corporis, pulsus celeriores ostendunt, & ut semel dicam, quæ morbum ita sequuntur, ut illis positis, & ablatis alia ponantur, & auferantur. Signa quæ futurum morbum prænuntiant. Sunt inquit Galenus quæcunque neutrum statum præsentem ostendunt. Intelligere autem oportet neutrum statum, non eum, qui est inter salubrem & insalubrem, sed inter sanitatem & morbum, ut ex eo capite patet, vbi dicit neutrum ea ostendere, quæ media sunt inter sanitatem & morbum. Nec omne quidem neutrum inter sanum & ægrum, potest morbum prænuntiare. Nam conualescentes & senes ponuntur in eo statu, quorum tamen indicia nullum imminentem morbum præsagiunt: sed neutrum intelligere debemus, quod recẽtiores uocant neutrum decidentiæ. Est autem, ut eodem loco tradit, duplex eorum, quæ neutris corporibus insunt natura. Alia enim ex illorum genere sunt, quæ sunt secundum naturam, sed uel qualitatibus, uel quantitatibus, uel temporibus mutata. Alia uerò ex his, quæ præter naturam, sed minora his, quæ morbis accidunt. Ex priore genere sunt ciborum appetitus auctus uel diminutus, aut non seruans tempus suum consuetum. Sic excrementorum qualitas, quãtitas aliquo modo a naturali statu mutata, & tempus illorum mutatũ: & sic de alijs actionibus, ut de somno & uigilia, & corporis accidentibus secundum naturã mutatis aliquantulum a naturali statu res intelligatur. Secundi generis sunt morsus uentris, dolor uel capitis, uel alterius partis qualitates sensibiles, vt amaror in lingua, asperitas in tactu, sonitus in auribus, & alia huiuscemodi, de quibus abunde Galenus cap. 82. huius agit. Signa quæ præteritum morbum memoriæ subiiciunt, quænam sint, nemo generali aliqua ratione conatur ostendere, ut hi qui dicunt. vires imbecilles conualescentium id ostendere. Non enim solæ uires imbecillæ, sed & alia multa id significant, ut corporis habitus, mutatio in colore & alijs qualitatibus. Nec certè facilè est generale aliquid tradere: uidetur tamen mihi ita dici posse, quòd sint morbi effectus, qui ab ipso morbo separari possunt: sunt autem isti secundarij effectus morbi, ut uerbi gratia febris ipsa primo calefacit corpus, ad calefactionem hanc præter naturam sequuntur corporis extenuatio, humorum consumptio, natiui coloris mutatio, uirium imbecillitas. Calor ergo præsentem morbũ indicat, non præteritum. Quæ autem a calore facta relinquuntur, ablato ipso calore & febre, præterijsse febrem ostendunt. Primarij ergo morbi effectus præsentem morbũ indicant. Secundarij autem, aut etiam nonnulli ex primis diminuti præcessisse commemorãt, vt virium imbecillitas totius corporis, quæ febrem sequitur, morbum totius corporis indicat, quum tanta imbecillitas est, quantam præsens morbus requirit. Præcessisse autem eũ ostendit, cum tanta non est imbecillitas, vt omnino cessare cogatur homo a solitis officijs. Verum cum par imbecillitas in his, qui lapsuri sunt in morbum reperiri possit, ut in illis, qui a morbo conualescunt, non ex sola imbecillitate diuinare poteris hunc magis morbo laborasse, quàm laboraturum. Id quod fiet signis proprijs additis. Sunt enim quædam signa, quæ sequuntur eos, qui conualescunt, vt gracilitas corporis, coloris mutatio magna, quæ etsi aliquando etiam sunt in his, qui in morbum lapsuri sunt: insigniora tamen sunt in his, qui conualescunt. Signa etiam addi possunt, quæ non solum præteritum morbum, sed morbi causam præteritam memoriæ subjciunt, veluti cum Galenus ex signis in corpore apparentibus in diarijs febribus colligit a quibus causis vnaquæque illarum excitata fuerit. Siccitas enim maior, quàm pro ratione febris, tristitiam febris causam fuisse ostendit: calor vehementior iram, faciei tumor & decoloratio vigiliam. Postulat quoque ratio ut signa tradantur, quæ neutrum inter salubre & insalubre ostendunt præsens, præteritum, & futurum secundum omnes neutralitatis modos, quod a Galeno prætermissum esse miror.

Signa futuram indicãtia sanitatẽ

Signa præteritam sanitatem cõmemorãtia

Signa præsentis morbi.

Signa futuri morbi.

neutrũ decidentię

Signa commemorãtia morbũ præteritum.

Tradit

Tradit enim ille in sequenti cap. signa neutralitatis, sed non eius, quæ est inter salubre & insalubre, aut certe non secundum omnes significationes & tempora. Nos fortè hæc inferius prosequemur.

Vocantur autem nonnunquam a uetustioribus medicis hæc omnia signa prænuntiatiua, quamuis præsentium ac præteritorum indicatiua,

A ueteribus medicis omnia hæc signa, quibus scilicet præsentes status agnoscimus, & præteritos memoriæ subijcimus, & futura prænuntiamus, prognostica siue prędictiones & præsagia uocari scribit: quod apud Hippocratem statim initio primi libri prognosticorum intelligere licet. Si enim (inquit) medici præsentia, præterita, & futura prognostica re siue præsagire poterunt, admirabiles existimabuntur. Illic enim (ut patet) pręsentia & futura prædici ait. Et sanè ita commodè appellari possunt omnia signa: quoniam prædicere nihil aliud est, quàm rem aperire, & verbis declarare, antequam alius quicquam dicat & detegat quod est occultum. Vnde medicus dicitur prædicere morbum præteritum, cum dicit qualis morbus præcesserit non expectata relatione ipsius ægri, aut astantium. Sic præsentem cum detegit affectum, aut futurum euentum morbi, aut morbum ipsum prænuntiat uenturum, prædicere dicitur. Recentiores tamen Græci ut Galenus prædictiones & præsagia ad futura solum accommodant: & certe aptior videtur esse hæc significatio. Dicitur enim verè prædicere, qui antequam res fiat, fore nuntiat: qui autem præteritum dicit, ille non prædicit, sed potius commemorat. Sic qui præsentia agnoscit, cognoscere dicitur, non commemorare, aut prædicere.

Prædicere quid.

Vsus uero non paruus, ex prænuntiatiuis atque indicatiuis, minor autem ex his, quæ memoriæ subiiciunt,

Posteaquam Galenus diffiniuit singula genera signorum, nunc illa inter se comparat, dicitque utiliora esse indicatiua & prognostica memoratiuis. Sed rationem hic non docet huius rei, quod facit libro .1. prædictionum, quo loco scribit memoratiua solum esse utilia medico ad honorem & famam comparandam: alia uerò utilia esse & medico & ægrotanti. Verum nec eo loco causam reddit, qua fiat, ut quædam medico duntaxat, alia uerò etiam ægrotis utilia sint. Mihi certe non uidetur in his aliqua esse diuersitatis ratio. Nam si ea ægrotis utilia censemus esse, quæ ad eorum sanitatem recuperandam faciunt, merito dicemus esse illis utilia signa memoratiua, quoniam ex illis cognoscimus causas & effectus, qui præcesserunt, ex quibus dignoscitur natura dispositionis in corpore ab illis derelicta, quibus cognitis, postea curatio rectè instituitur. Medico verò hæc omnia æquali modo ad honorem & famam comparandam conferunt. Ita eum admiramur cum præterita commemorat, ac si præsentia agnoscat, vel futura prænuntiet. Nec solum quidem in ægrotis, ut Galenus facit, sed in omni alio corporis statu signorum vtilitatem metiri oportet. Nam cum medicus debeat præsentem sanitatem conseruare, absentem restituere, & præcauere ne in morbos ruat, necesse est, vt qui illa rectè præstare posit, cognoscat quæ præsentia sunt in corpore futura & præterita. Sed hæc in libro secundo de signis diligentius ostendimus. Quærit hoc loco Curtius cur Galenus signa, ut corpora, non diuiserit in simpliciter & ut nunc talia, dicitque non parem esse rationem: quoniam corpora simpliciter talia dicuntur esse, quæ sunt a natiuitate, signa autem ægritudinis a generatione talia non esse. Verum eũ fefellit definiendi ratio in corporibus, quòd generationem spectaret in his, quæ sunt simpliciter talia: per acquisititiam verò sanitatem diffiniret ut nunc talia. Nam ut nos antea ostendimus, & Galenus statim testatur, differunt hæc solum per magis & minus, docetque regula oppositorum eandem esse rationem in signis & signatis. Erunt ergo signa simpliciter salubria insalubria & neutra, quæ corpora simpliciter talia ostendunt: vt nunc uerò salubria, insalubria, & neutra signa, quæ ut nunc dispositionem declarant. Eadem est ratio de signis prorsus & non prorsus salubribus. Nam signa ut diximus ad signata sua referenda sunt: quod & Hippocrates ipse in prædictionibus ostendit, dum notat quædam esse signa bona

bona, alia optima, alia semper bona, alia non nisi in certis temporibus: alia rursus esse mala, & inter hæc quædam pessima, alia lethalia, alia quæ etiam propinquam mortem ostendunt: quæ omnia docent dari gradus in signis, sicut in affectionibus corporum. Eadem est ratio de causis salubribus, insalubribus, & neutris. A

Cum vero sint salubria corpora hæc quidem simpliciter, hæc vero ut nunc quæ & bene valentia dicuntur, salubrium simpliciter corporum duplicem diximus esse differentiam, quoniam nonnulla quidem semper, nõ nulla vero vt multum essent talia, & semper quidem quæ optimam constitutionem sunt sortita, ut multum uero, quæ non magnopere ab illa recedunt.

B

Repetit Galenus salubrium corporum differentias vt illorum notas tradat. Qua in re notare illud oportet, quod antea diximus, ut nunc salubria non habere malam sanitatem, quæ insalubribus conuenit, aut acquisititiam ut Manardus & alij sentiunt: quippe cum Galenus huiusmodi corpora non alia ratione exprimat, quam quod beneualentia sint. Item quod scribit semper & vt multum salubria corpora, legere oportet prorsus & non prorsus, vt euidenter ostendunt illorum definitiones. nam quod optimam habet constitutionem, semper tale non est: quippe cum optima constitutio teste Galeno in lib. primo de sanitate tuenda, vel non detur, aut si aliquando reperitur, minimo temporis spatio duret. quod autem prorsus salubre est, optimam habet constitutionem, & ita hic definitur nulla temporis & durationis facta mentione. Quinetiam, illud patet quod antea admonuimus, simpliciter talia non dici, quòd ab ortu necessario dici debeant esse quod sunt, sed quòd in suo genere perfectionem obtineant. Nam quæ prorsus, & non prorsus salubria sunt, & simpliciter salubria, nulla ortus facta mentione hic aperte definit ex solo perfectionis gradu maiore & minore: qui locus diligenter notandus est, vt qui principia ponat totius huius tractationis, & aliorum chimeras refellat. C

Horum autem dignotiones sumendæ sunt ab his, quæ secundum essentiæ rationem ipsis insunt, & ab his quæ ex necessitate consequuntur operationibus, casibusque, qui & proprie accidentia uocantur.

Posteaquam definiuit & diuisit signa, nunc docet a quibus fontibus illa ducantur, & postea illa accommodat corporibus primum salubribus, vt quę regula sint aliorum. Et quoniam inter salubria, quod saluberrimum est, ad alia eandem rationem obtinet: Ideo omniũ primum docet, ex quibus signis possit dignosci corpus saluberrimum. Ac non solum quidem hi fontes signorum accommodantur corporibus sanis, sed etiam ægris, & neutris, inter sanos & ægros, & si nonnulli contra oppositorum rationem aliter sentiunt. Dicit ergo signa sumi ab his, quæ secundum essentiæ rationem corporibus insunt, idest ab his, quæ sunt de essentia & substantia ipsorum corporum, & hic unus est fons signorum: alius inquit sumitur ab his, quæ ex necessitate consequuntur essentiam corporum. Sunt autem hæc, operationes & symptomata, quæ & proprie accidentia vocari scribit. Addit autem accidentia necessario consequentia, signa esse: quoniam accidentia quæ ab extrinseco corpori adueniunt, ut nigredo a sole, ostendere nequeunt qualis sit corporum essentia: actiones uerò structuram necessario sequuntur: quare non propter actiones addidit necessario consequentia; quamquam & ille (ut postea ostendemus) præsertim quæ in nostra sunt potestate, educatione immutari possunt. Quare nec ille semper sequuntur essentiam corporis, & partium, a quibus eduntur. Errat autem Monachus qui dicit illa esse secundum essentię rationem, quæ ingrediuntur definitionem substantiæ corporum, prout sunt sana. nam in definitione corporis sani & ægri, ingreditur actio, quam Galenus separat hic ab his, quæ sunt secundum essentiam. Præterea incerta esset ratio signorum: quippe cum vario modo definiri possit sanitas & morbus, nempe a priori & posteriori. Quæ autem vocant Græci symptomata, interpretatur Celsus casus: & nos vocamus accidentia, quæ illi συμβεβηκότα nuncupant. D E

Drusiani opinio de eo quod est secundum essẽtiæ ratione confutatur.

A nuncupant. Quæ duæ dictiones Græcè, si illarum etymologiam spectemus, idem significant,& hic pro eodem vsurpantur: vtplurimum tamen accidentia dicuntur de sanis: symptomata uerò de ægrotis, vt videre est apud Galenum in primo methodi. Refellenda autem est Curtij opinio, qui casus dicit esse dictos, quòd casu fiāt, quoniam præter naturam sunt. Nam Galenus non dixit casus, sed symptomata. Præterea si casus dant signa corporum salubrium, præter naturam nō sunt. Ad hæc falsum est morbos,& illorum causas,& effectus, quæ omnia dicimus esse præter naturam, casu fieri: quoniam excessu & defectu solum differunt ab his, quæ secundum naturam sunt. Monstra uerò dicuntur quidem casu fieri, & non a determinatis causis: sed hoc nihil ad morbos, qui alio ut diximus modo præter naturam dicuntur, vt inferius docebimus. Separat hic Galenus operationes a symptomatis, cū tamen in libris de symptomatis comprehendat sub symptomate actiones, qualitates corporis,& excrementa: de quibus etiam hic mentionem non facit, cum tamen ab illis optima & plurima signa sumantur ad corporis statum dignoscendum, vt postea ostendemus, cum examinabimus an omnes fontes signorum hic complectatur author. Nunc uerò prosequamur, quæ idem comprehendit sub his fontibus. Prius tamen & hic quoque explodenda est Curtij opinio, qui quadrimembrem facit diuisionem eorum, a quibus scribit Galenus hic signa sumi, Ait enim quædam sumi signa a propria substantia membri, alia ex necessario consequentibus, alia a necessario accidentibus, alia ab operationibus. Primi generis dicit esse, quæ sumuntur a primis qualitatibus, secundi quæ a mollitie, duritie, colore & alijs secundis qualitatibus ducuntur. Accidentia uerò necessario consequentia scribit esse quantitatem magnitudinem, numerum,& figuram: & in hanc quidem opinionem ducitur ob locum qui legitur in primo lib. de usu partium: vbi Galenus agit de his, quæ sunt in manu. Verum ille eo loco aliud agit, quàm hic. Nam hic tria solum ponit membra ad summum, & signa sumpta a magnitudine, numero, & figura, ait capi a substantia partium organicarum, non autem ab accidentibus ut eo loco, in quo etiam non quadrimembrem ut Curtius vult, facit diuisionem. Præterea illic corpus non vt compositum ex partibus multis considerat, sed vt substantia est, de cuius essentia est temperies: nam partes similares (quas nomine corporis eo loco intelligit) essentiam habent ex temperie, color autem, magnitudo, figura, accidentia sunt similaribus partibus. Hic autem cum scribit magnitudinem, numerum, esse de essentia, intelligit de essentia non partis similaris aut substantiæ, sed partis organicæ.

Curtij opinio de casu inprobatur

B

Curtij opinio de diuisione horū signorū arguitur.

C

Ab essentia quidem ipsa eorum, quæ optimam habent constitutionem, commensuratione consimilium quidem in caliditate frigiditate, humiditate & siccitate.

D

Posteaquam dixit signa quædam sumi ab his, quæ insunt corporibus secundum essentiæ siue substantiæ rationem, docet nunc quænam sint illa quæ insunt corporibus secundū essentiam,& supponit corpus nostrum constare ex organicis & similaribus partibus, aitq; similares partes corporis optimè constituti constare ex commensuratione siue temperie, quæ fit ex cálido frigido humido & sicco, siue ex quattuor elementis:& signa, quæ ab his sumuntur, sumi ab essentia partium similarium: esse enim bonam temperiem ex quattuor illis qualitatibus, si pars similaris sana, alioqui intemperiem, si eadem pars malè habet. Tradunt præterea medici ex elementis inter se temperatis primum fieri partes similares, ex similaribus organicas, ex organicis minoribus, maiores, ex maximis tandem uniuersum corpus

E constitui. Quæ quidem nemo rectè intelligere poterit, qui prius non nouerit, quid partis nomine sit intelligendum, quid sit pars similaris, quid organica, & ea quæ medicum scire oportet de elementis & temperamentis. Porro partis nomen aliquando sumit Galenus solum pro parte instrumentaria, ueluti cum scribit in primo libro de locis affectis partem & locum affectum idem esse. Nam cum locum affectum explicat, potisimum docet mala, quæ instrumentarijs partibus contingunt. In eadem significatione uidetur partem usurpare in initio operis de usupartium, cum definit partem esse, quę non habet vndequaque propriam circumscriptionem, nec omnino alijs est coniuncta: hoc enim solis partibus instrumentariis accidit, dum partes sunt corporis. Nam cum a corpore sunt separatæ, quoniam

de nomine partis.

propriam habent circumscriptionem, ita totum quoddam sunt, & non amplius partes. Similares uerò ita inter se coniunguntur, ut nullam circumscriptionem obtineant. Definit verò ca. quinto primi methodi partem generaliore definitione ad hunc modum: quicquid totum complet, atque integrat, id totius, quod completur, corporis particula, siue pars nominatur: & ita reuera uidetur esse sentiendum. Nam cum pars, totius sit pars & de essentia totius, merito fit, vt id partem esse credamus, ex qua totum compositionem suam & naturam sumit. Verum nonnullæ oriuntur in hac re difficultates. Non enim hæc definitio diuisioni partium, quæ solet a philosophis & medicis tradi in similares & dissimilares conuenit: comprehendit enim materiam & formam definitio, quoniam ex illis totum perficitur, quæ tamen nec similares aut dissimilares dici possunt. Nam materia prima cum sit in pura potentia, non habet a quo dicatur similis aut dissimilis: forma autem est, per quam res similes aut dissimiles fiunt, ipsa uerò similis aut dissimilis non rectè dicitur. Præterea cum illi recensent partes similares & dissimilares, mentionem non faciunt de materia & forma, nec de ipsis elementis. In alijs uerò discrepantia quædam esse uidetur. Nam Arist. cap. secundo tertij de Hist. animalium inter partes similares enumerat sanguinem, saniem, seuum, excrementa, stercus, pituitam, & vtramque bilem: contra uerò in cap. secundo primi de Historia, inter partes communes animalis non ponit humores. Quinetiam in secundo libro de partibus cap. sexto scribit omnem partem constare ex sanguine, tanquam sanguis non sit pars: id quod cap. 1. eiusdem libri aperte testatur. Quid erunt ergo hæc, si partes non sunt, accidentia ne? at nequeunt substantiæ esse accidentia. Vidit hanc difficultatem, Fernelius, nec potuit se ab illa liberare, cũ videret Arist. nunc quædã inter partes ponere, nunc uerò eadẽ a partibus excludere: atque ita integra relicta difficultate, & otiosis illis rebus in corpore quas Arist. partes aliquando esse dicit, nouã partis definitionẽ aggreditur, quam accuratiorem, & ad medendi usum vtiliorẽ esse scribit. Definit enim partem esse corpus toti coh̨erens, communique vita coniunctum, ad functionem vel vsum comparatum. Atque hoc modo humores, spiritum, adipem, medullam, pilos, ungues eorum corporum quibus naturaliter hæc insunt, partes esse negat. Sed quid quæso hæc aliud esse possunt. Nonne etiam hæc medendi rationem mutant pro illorum natura & affectione: & quid refert spectare curationem, cum uidendum est quid pars sit, aut non sit. Hoc enim philosophi & non medici est munus definire. Est porrò ratio cur Arist. & Galenus quædam inter partes aliquando numerent, aliquando uero partes esse negent, quòd non de eodem toto semper loquantur: nam aliæ sunt partes substantiæ, aliæ corporis, aliæ corporis animati, aliæ animalis, aliæ hominis. Etenim partem oportet esse eiusdem rationis cum toto, vt si totum est substantia, partes oportet esse substantias: si totum est accidens, & partes accidentia, si totum quantum, & partes quantæ erunt. Vnde rectè dicitur linea ex punctis non constare, quia linea quantitatem habet, punctum uero minimè: si totum corpus est, & partes corporeæ, si totum viuens, & partes viuentes, si totum animal est, partes eam vim & naturam oportet habere, qua totum animal constat. Si uerò homo est totum, partes eius esse oportet proprias homini, ita, vt hominem distinguant a cæteris animantibus. Quia ergo totũ considerant illi diuerso modo, non easdem partes semper ponunt esse. Nam quando substantiæ partes considerant, materiam & formam illius partes esse dicunt: quando uerò de homine vel animali agunt ut sunt corpora, omnes substantiæ corporeæ quæ in eo naturaliter insunt, dicuntur partes esse. Quare malè Fernelius (vt diximus) quærens partes corporis, negat sanguinem, adipẽ, vngues, esse illius partes: nam uiuentis corporis partes illa certe non sunt: at corporis partes, cum ipsa sint corpora, quæ naturaliter insunt, reuera sunt. Quando uerò totum consideratur ut viuens, partes solum erunt illa quæ viuunt: si uerò animal consideretur secundum speciem, omnia quæ in eo sunt secundum naturam ad illius constitutionem necessaria, partes censentur esse. vnde pili, vngues, cornua, humores oculorum, etiam si non viuunt, inter partes tamen poni debent in illis animalibus, quibus a natura sunt data ad illorũ structurã & vsum necessaria. Non .n. vt viuunt illa, partes sunt h̨ec, sed vt certam & propriam quandã constructionem habere debent. Quare non aliter quàm cõmuni ea definitione prius tradita partes definiri possunt, quòd .s. illud pars sit, quod ad totius constitutionẽ assumitur. Vt autẽ totũ nunc uno modo, nunc alio consideratur, sic eadẽ res dicitur nunc esse, aut non esse pars. Cæterum partes similares solet uocare Galenus simplices, primogeneas, primas, ultimas, vt ex primo de elementis constat: uocat & elementa

Fernelij sẽtẽtia de partis definitione expenditur & confutatur.

Aristotelis & Galeni sentẽtia de partibus declaratur.

De parte similari disputatio.

partẽ oportere eiusdem esse rationis cum toto.

Fernelij defensio ex quæst. 1. lib. 1. Laurentij anatomes. [illegible]

A menta ſenſibilia cap. ſexto primi de naturalibus facultatibus: dicuntur autem ſimplices: quoniam tales ad ſenſum apparent, & quoniam ex alijs partibus non componuntur, vt capitulo octauo primi de elementis ſcribit Gal. vocantur & primogeneæ & primę, quoniam illę inter omnes partes primum fiunt & gignuntur ex elementis; vltimæ autem, quoniā in illas tanquam in vltimas partes totum corpus reſoluitur: nam reſolutio quæ fit in materiam & formam, fit nō ſolū in partes, ſed etiam in principia. dicit quoq; eſſe elementa ſenſibilia, quoniam ſenſus partes ſimilares iudicat eſſe ſimplices, ut elemēta ſimplicia re vera ſunt. Eſt autem ab omnibus receptum definiendam eſſe partem ſimilarem, quæ in ſimiles partes diuidi eſt apta, ita vt quælibet illius particula idem nomē cum toto obtineat. Quam quidem definitionem explicandam eſſe arbitror. Scribit enim Ariſt. cap. 1. & 2. lib. 2. de partibus animalium partes ſimilares quaſdam ſeruare nomen commune toti, vt uenæ pars rectè inquit

de diffinitione partis ſimilaris.

B uena dicitur: alias uerò non ſeruare, vt in viſceribus patet. Nam cor inquit eſt ſimilare, & tamen quęlibet illius pars non ſeruat nomen cordis, quia figura diuerſa eſt partis & totius. Rectè quidem in eo ſentit, quod dicat partes ſimilares non ſeruare ſemper nomen: ſed in eo falli videtur, quòd dicat quamlibet venæ partem, venam eſſe. Nam ſi uena definienda eſt, dicemus eam eſſe corpus concauum, ex ſimplici tunica conſtans, ad ſanguinem deducendum per vniuerſum corpus a natura comparatum: quod quidem nequit præſtare quodlibet venæ fragmentum. Ita quælibet pars nerui, aut membranæ, uel cartilaginis, ac ligamenti, non poteſt nomen totius aſſumere, quoniam nequit vſum & actionem totius præſtare. Definit autem Gal. cap. 9. primi de elementis & 8. de placitis partem ſimilarem eſſe, quæ ſibi & toti ſimilis eſt, ac vniformis. Quæ quidem definitio optima eſt. Definitur enim materia partis ſimilaris, & non forma, & ratio, cum diffinitur pars ſimilaris, vt ſimilaris eſt. Materia enim propinqua ex qua res aliqua conſtat, dicitur ſimilis, vniformis, diſſimilis & difformis. Ad

Ariſt. notatur

optiā partis ſimilaris diffinitio

C hunc modum rectè dicimus neruum eſſe ſimilarem, quia ex materia ſimilari & uniformi cōſtat, ac quælibet eius particula ſimilem cum toto obtinet ſubſtantiam & materiam albam, fibroſam & exanguem. Ergo dicendum eſt partem ſimilarem eſſe, quæ tota habet eandem ſubſtantiam & materiam cum partibus ſuis, non autem nomen. Nam ligamenti aut membranæ minima pars, ut fruſtulum ipſius, ligamentum aut membrana nō eſt, nec dici poteſt, cum nequeat illorum uſum præſtare: ſubſtantia autem eadem eſt ſimilaris & uniformis in particulis & tota parte. Cæterum inter partes ſimilares enumerat Galenus cap. 8. primi de elementis, fibram, membranam, adipem, os, cartilaginem, ligamentum, neruum, cerebrum. Addit in cap. 3. de differētiis morborum, venam & arteriam, quas eodem libro cap. 4. inter inſtrumentarias ponit. At in lib. 7. de placitis neruum compoſitam partē eſſe docet ex duabus membranis & ſubſtantia quadam medullari. In proœmio uerò commentarii libri de na

Galeni diſinitio de parte ſimilari laudatur

Partis ſimilaris quaſcūq; particulas, eādē ſubſtantiā cum toto, non autem idem nomē obtinere.

D tura humana inter partes ſimilares addit unguem & pilum. Ariſt. quoq; in his recenſendis diſcrepare uidetur. Nam cap. 2. 3. de hiſtoria animalium inter ſimilares partes ſanguinem, ſaniem, ſeuum, excrementa, ſtercus, pituitam, & utramq; bilem enumerat: uerum in cap. 2. primi de hiſtoria animalium inter partes communes animalis non ponit humores. Præterea cap. 6. ſecundi de partibus ſcribit partem omnem conſtare ex ſanguine, tāquam ſanguis ut aperte fatetur cap. 1. ſecundi de partibus nō ſit pars ſimilaris animalis, ſi nullo modo pars illius eſt: & merito quidem. Nam Galenus omnem partem ſimilarem ſcribit eſſe præditam quatuor facultatibus naturalibus attractrice, retentrice, concoctrice, & expultrice. Verum quod hi authores numerent aliquando quaſdam partes inter ſimilares, quas alibi negant eſſe partes ut humores, adipem, pinguedinem, ungues, & pilos, ratio eſt, quòd corporis partes intelligant, cum illas dicant eſſe ſimilares. animalis autem partes enumerent, cum eadē dicunt non eſſe partes. Quod uerò eaſdem partes nunc dicant eſſe ſimilares, nunc uerò diſ-

Quæ inter partes ſimilares numeranda.

E ſimilares, pluribus rationibus id faciunt: uel enim capiunt aliquid quod in parte eſt, pro tota parte, quomodo. 6. cap. lib. primi de naturalibus facultatibus interpretatur cerebrū, cor, hepar, & lienem eſſe partes ſimilares, id eſt carnem illorum uiſcerum, quæ reuera ſunt organica, ſi illorum uniuerſa compoſitio conſideretur: uel ſumunt materiā partis (ut diximus) pro parte, quomodo dicunt neruum & ligamentum partem eſſe ſimilarem, ideſt nerui ſubſtantiam & materiam: cum autem & neruum & arteriam & uenam dicunt eſſe partes inſtrumentarias, partis nomine intelligunt formam partis, per quam partes illæ certam actionem & uſum animali præſtant. In quo ſignificatu nerui, aut ligamenti pars, neruus aut ligamentum dici non poteſt, quia formam & uſum non habent totius. Aliquando uerò (ut colligi-

Cur quedā dicūtur partes eſſe ſimilares & diſſimilares.

tur ex lib. de differentiis morborum)ſimilares uocant, quæ etſi reuera ſimilares non ſunt, ſi A
quis exacte inſpiciat, ſimilares tamen apparent primo aſpectu: quo pacto neruus dicitur ſi-
milaris, etſi ex duplici ſubſtantia conſtat, quoniam ex primo genere diſsimilarium eſt, quo
rum ſubſtãtia, niſi diligẽter quis inſpiciat, uniformis & ſimilaris creditur eſſe. Atq; ea, quæ
ſunt in hoc genere, ob ancipitem naturam, nunc ſimilaria, nunc diſsimilaria Gal. uocare ſo
let. Ex quibus quidem patet, quid ſit pars, & ſimilaris pars, & cur una & eadem res, nunc di-
catur eſſe pars, nunc uerò non, & nunc ſimilaris, nunc diſsimilaris, nunc inter ſimilares, nũc
inter diſsimilares, nunc inter organicas ponatur. At quoniam ut diximus ex elementis ſimi

Tractatio de elementis & quibus illa conſtat.

lares partes fieri tradit Gal. nec tamẽ hoc loco explicat quomodo id fiat, operæpretium eſſe
duco hoc loco diſputationem inſtituere de elementis paulo diligentiorem, ut Philoſophis
non ſatis bene inſtitutis, aut Medicis etiam rudioribus, qui hæc noſtra legere cupient, con-
ſulamus. Dicemus ergo quid ſit elementum, quot ſint genera elementorum, quot ſint ele-
menta in unoquoq; genere, ex quibus cõſtent ſingula elementa, quę ſint proprietates ipſo-
rum elementorum, quæ uis, quid in ipſis & ex ipſis elemẽtis fiat, & quomodo; his enim tra- B

de elementi diffinitione.

ctatio de elementis a nobis concludetur. Porro elementum diffinit Galenus lib. 8. de placi-
tis, & initio primi de elementis, dicens illud eſſe elementum, quod eſt minima pars eius,
cuius eſt elementũ: eſt enim in predicamento ad aliquid, ſicut pars. Intelligere inquit opor-
tet minimum, quod non amplius diuiſionem recipere poteſt ſecundum ſpeciem: nam ſecũ
dum magnitudinem nullum datur eiuſmodi minimum, tãquam minimum idem ſit, quod
ſimpliciſsimum. Clarius tamen & diligentius Ariſt. 5. Methaphyſ. elementũ definit, cũ dicit
illud eſſe elementum, ex quo fit aliquid cum inſit, & eſt indiuiſibile ſecundum ſpeciem.
Omne enim elementum (vt ille docet) materiæ rationem obtinet. Quare ex eo aliquid fit:
ineſt autem rei, quæ fit, ex quo differt a priuatione, ex qua aliquid quidem fit, ſed non ma-
net in re, quæ fit. Additur indiuiſibilis ſecundum ſpeciem, ad differentiam primæ materiæ,
& aliarum materiarum. Nam prima materia cum ſpeciem non habeat, dici non poteſt indi
uiſibilis ſecundum illam: quare elementum reuera non eſt, etſi ex ea aliquid fit, & illa ma- C
net in re, quę fit: Aliæ autem materiæ poſteriores poſt prima corpora diuidũtur ſecundum
ſpeciem in alias ſpecies. Proinde reuera elementa eſſe nequeunt. Breuius ego elementũ dif-
finirem eſſe corpus indiuiſibile ſecundum ſpeciẽ. Ceterum ex eò quòd elementum dicitur
eſſe minimum & ſimpliciſsimum, Gal. duo genera elementorum ellicit eſſe: nam quod mi-
nimum & ſimpliciſsimum eſt, uel eſt re uera & ſuapte natura tale, qualia ſunt elementa mũ

Elementorũ genera

di: uel minimum & ſimpliciſsimum reuera non eſt, ſed ſenſibus eiuſmodi eſſe apparet, &
huius generis dicuntur eſſe quatuor humores, & ea, quæ quatuor humoribus reſpondent,
nec non partes ſimilares: nã ſenſus ſingulos humores, & partes ſimilares in alias formas di
uidere nequit: alia vero omnia, quæ in corpore ſunt, ſenſus iudicat eſſe diſformia & compo
ſita. Ac primum quidem de elementis, quæ re uera ſunt elementa agemus, poſtea de alijs,
Hippocratem & Galenum imitati. Sũt quidem, ut philoſophi omnes peripatetici, qui aſſe D
runt elementa hæc quinque, Cælum, Ignem, Aerem, Aquam, Terram: ſunt enim hæc omnia
corpora ſimplicia, ex illis fit mundus: ex quatuor uero inferioribus elementis non ſolum
mundus, ſed etiam alia omnia, quæ in eo ſunt, fieri dicuntur, vt poſtea etiam nos oſtende-

Elementorũ compoſitio.

mus. Conſtat autem omne huiuſmodi elementum ex materia & forma ſubſtantiali: omne
enim quod eſt actu, vel eſt actus per ſe exiſtens, uel habet actum, per quem exiſtit: non eſt au
tem elementum, actus per ſe exiſtens, quia eſſet forma ſola abſtracta & ſeparata a materia.
Quicquid autem habet actum, materiam habet, in qua eſt actus: ergo ex materia & forma

Materia elementorũ.

conſtant elementa. Qualis ſit materia cæli furor eſt inquirere: aliorum uero elementorum
materia eſt illa, quam primam & ſimpliciſsimam uocamus, ut quæ primam formam elemẽ
ti ſuſcipiat: aliorum enim corporum materia cum ex ipſis elementis ſumatur, compoſita iã
eſt. Cæterũ formã cæli perfectiſsimã eſſe, ut quæ perfectiſsimo corpori cõueniat, quod alia E

De forma elementorũ.

inferiora procreare, conſeruareq; debet, credendum eſt: Aliorũ uerò elementorũ formas,
neceſſe eſt omnium formarum imperfectiſsimas eſſe, & propinquiſsimas naturæ materiæ,
& accidentium: nimirum cum elementa ſint materia omnium mixtorum corporum. Verũ-

Graue & leue nõ eſſe formas elementorum.

tamen non conſtat, quidnam ſit forma horum elementorum. Quidam enim uolunt eſſe
grauitatem, & leuitatem, quod crederent has qualitates eſſe principium motus ipſorũ ele-
mẽtorum. Verum hanc opinionem facile eſt refellere. Nam ut Ariſt. ſcribit in ſecundo lib.
de Anima, nulla ſubſtantia eſt per ſe ſenſibilis, grauitatem autem & leuitatem ſenſus perci-
pit

A pit.Addo quod Arist.in secundo de partibus Animalium recenseat inter accidentia elementorum,caliditatem,frigiditatem,grauitatem & leuitatem. Verum quoniam formæ rerum dignosci & exprimi nequeunt,cogimur per accidentia quæ proxime formam sequuntur, eas exprimere.Propterea Alexander,Auerois,& alij qui ita sensisse uidentur, grauitatem & leuitatem dixerunt esse formas elementorum,non quòd ueræ formæ sint,sed quod per illas qualitates melius quã per alias ueræ formæ significarentur.In eodem errore uersatur Gal. Curtius,& alij Medici,qui putarunt primas qualitates ueras esse formas elementorum.Scribit enim Gal.in lib.primo de elementis,si caliditas summa,& siccitas materiæ ignis coniungantur,ignis fit.id quod etiam habet lib. primo de natura humana,Textu decimoquarto, ubi habet summã caliditatem cum materia ignẽ facere, summã uerò humiditatem aquam. Curtius uerò eandẽ opinionem ex Arist.cõfirmare nititur:ait.n.Arist.2.de gene.ubi querit

Galeni opinio de formis elementorum.

B quid sit in elementis,solum materiã primam,& qualitates primas ponere:eundẽq;authorẽ cap.primo secundi de partibus animalium scribere,mistionem fieri secundũ qualitates elementorum nulla alterius formæ facta mentione.Nititur præterea Curtius respondere argumentis, quæ contra afferuntur.Aiunt enim qui contrarium sentiunt,substantias ex substantijs componi, qualitates autem primas substantias nõ esse,quare nec formas.Deinde prædicamenta ex Arist.esse impermixta:quod uerum nõ esset,si qualitates substantiæ essent.Præterea qualitates habere contrarium, intendiq; & remitti:quod substantijs nequaquam,accidit.Ad hæc esse motum ad qualitates,ab substantiam uerò minime.Postremo duas esse in uno quoq; elemento qualitates,& utramq; non posse esse formam elementi,quoniã unius rei vnica est forma.Nec ex illis quidem duabus vna fieri potest composita: quoniam forma simplex est corporis simplicis.Nec dici potest unam earum esse formam substantialem: aliã accidentiarum.Par enim est de utraq; ratio.Hæc & similia asserunt illi. Quæquidẽ hoc mo

Curtii opinio de iisdẽ formis.

C do se dissoluisse putat Curtius.Ait enim formas posse esse qualitates: quãdoquidem Arist. 7.cap.5. Methaphysices diuidens species qualitatis,primãsignificationem dicit esse substãtialem differentiam. Prædicamenta esse impermixta dicit esse intelligendum de iis,quæ in recta linea prædicamentorum sunt:nec inconueniens esse,si principia substãtiæ sint in prædicamento qualitatis:siquidem ut Gal.scribit primo de elementis,non necesse est principia esse in eo genere,in quo sunt ea, quæ ex illis constant:Elementum autẽ in eo est genere cũ eo,cuius est elementum,utrumq; enim substantia,& corpus est,& hoc nomine principium ab elemento distinguit. Quamquã tamen sunt vt Fernelius qui alio modo principium ab elemento separant. Principia enim dicunt esse,quæ separatim minimè subsistunt, suo vero implexu corpus efficiunt,nec corrumpuntur,cum res fit,aut corrumpitur: ideo sanguinẽ menstruum & semen principia corporis esse, non elementa, quippe cum illa nequaquam

Principiũ & elementum quomodo differat.

D maneat & seruentur facto corpore,Elementa verò dissoluto corpore,ut Hippocrates lib.de natura humana testatur,& experientia docet,ad suam naturam redeant. Nec materiam & formam elementa esse,cum per se non consistant,uerum hæc distinctio,ut fortasse separat elementa mundi à principijs nostri corporis,ita cõuenire nequit elementis quæ Gal.ponit ad sensum elementa esse:& dici,illa enim corrũpuntur,cũ totũ corrumpitur sed de hac alibi tractabimus diligentius. Substãtias nihil habere contrariũ,nec magis aut minus suscipere,intelligendũ esse aiunt de primis & secundis,idest de indiuiduis speciebus & generibus, non autẽ de differentijs substantiarum quæ non ponuntur in recta linea prædicamenti substantiæ.Ad qualitatẽ esse motũ,pariter intelligunt de qualitate quæ enti actu accidit, nõ ad qualitatẽ quæ est forma elementorũ:ad hanc enim esse generationẽ & non motũ. Formam ex duabus qualitatibus elementorũ mixtam resultare cõcedunt,eãq; esse elementorum formã,nihilominus elementa esse simplicia,cum ita dicantur,quia ex alijs corporibus non cõ-

E stant.Aiunt ergo illi ex materia prima & quattuor primis qualitatibus fieri elementa mundi.Probabilis certè est horum & aliorum opinio,qui contra sentiunt:uerũ philosophi qui melius de iis rebus sentire solent quã medici sequentes Gal.qui nullã formã inrebus ponere solet,præter suũ tẽperamẽtũ sequẽdos esse arbitror. Mirũ.n.est, si à solo calore & siccitate fieri possit corpus leuissimum,tenuissimum rarissimum,& tantæ in agẽdo efficaciæ,qualis est ignis:Cũ uideamus multa medicamẽta,ut piretrum,inter reliqua calidissima & siccissima,crassissima tamẽ esse,& ad actionẽ tarda,mirũ si sola frigiditas & siccitas cũ eadẽ materia terrã cõstituãt grauissimã & dẽsissimã. Quod si ita est,cur plũbũ grauius terra potius elementũ nõ est,quã ipsa terra:præterea cũ ipsę qualitates primę sẽsibus statim occurrãt & eos

afficiant, erunt profectò accidentia & nullo pacto ſubſtantia:ſed aliā ſubeſſe oportet for- A
mam nobis ignotam,quæ has qualitates & alias omnes quæ ſunt in elementis pariat.Abſur
dū quoq; eſt,duas qualitates eſſe formā unius elementi,cum ſimplex ſit cuiuslibet rei for-
ma:nec ex duobus inter ſe mixtis illa unquam fieri poſsit:alioqui corporū miſtorū formæ
ex magna multitudine rerū,quæ inter ſe componuntur,reſultabunt.Abſurdum enim eſſet,
ſimpliciū corporū formas ex rebus duabus fieri:Cōpoſitarum uerò formas ex ſimplici ali-
quo conſtare.At ex quibus quæſo forma plantæ,animalis,& in unoquoq, eorū genere, ſpe
cierū ſingularū propriæ formæ conſtabunt?Ponamus ergo elemēta ex materia prima & ex

Forma elementortm quid ſit.

forma conſtare,quę nec raritas eſt,nec denſitas, nec leuitas,nec grauitas , nec calidū,humi-
midū,frigidum & ſiccum,nec inclinatio ad motum,ſed aliquid magis intrinſecum,nobis
occultum , quod eſt prædictarum qualitatum principium & cauſa. A quo uerò indan-
tur elementis hæ formæ nunc uidendum . Ridenda quidem in hoc eſt Montani Vero

A quo ſint ſdite forme elementorum,et mōtani opinio exploditur

nenſis opinio , qui ſcribit,uniuerſum ſpatium quod eſt à concauo lunæ , uſquæ ad cen-
trum , plenum eſſe materia ingenerabili , informi , apta tamen ad omnes formas reci- B
piendas,& id eſſe, quod poetæ chaos vocant : formas autem in ea induci ex motu & lumi-
ne primi mobilis:quæ cum potentiſsima ſint in eo,fieri ut maximum calorem inducant, in
portione materiæ, quæ cælo maximè eſt uicina:propterea eſſe factū ignem ſumme calidū;
ex calore enim maximo conſumptam eſſe omnem humiditatem,& ideo hoc corpus eſſe vo
catum ignem,ſumme calidum,ſummeq;ſiccum:quas qualitates ſequitur ſumma raritas,pu
ritas,& leuitas:leuitatem eſſe illius formam,à qua fit ut moueatur,& quieſcat in ſuo loco.
AErem uerò eſſe calidum & humidum,rarum,purū,& leuem,quia calor & lumen ob ma-
iorem diſtantiam primi mobilis , non potuerunt totam humiditatem abſumere . Aquam
uerò remanſiſſe frigidam & humidam,quia plus aberat à primo mobili,eam tamen nō eſſe
frigidam in ſummo,quia ita conſtringeret materiam,& faceret illam ſicut eſt terra craſſam
& ſolidam,eſſe tamen ſumme humidam.Terram uerò ipſam ſummè eſſe frigidā, quia lon-
giſsimè abeſt à calore,& propterea materiā in ea conſtipari,conſtringi,& congelari. Verū- C
ad Montanum hoc primum dicere oportet, an uelit theologicè an phyſicè rem hanc tra-
ctari:non poteſt certè theologicè ita ſentire,theologi enim non ex chao,uel materia aliqua
confectum mundum, ſed ex nihilo creatum,ex infinita Dei potentia cenſent , & credunt,
nec elemēta has qualitates primum accepiſſe ex cælo,ſed ab ipſo opifice illis eſſe inditas,cō-
ſeruari tamen ut alia inferiora uirtute cœleſti.Si uerò peripateticos ſequitur,non dicet ele-
menta fieri,aut facta eſſe motu cœli,ſed perpetuò fuiſſe.Mundū enim ingenitum,& incor-
ruptibilem Ariſtoteles quem ille ſequitur,aſſerit.Pręterea quo pacto ſtatuere poteſt,totam
illam materiam eſſe informem,ſi eam plus uel minus vi cœleſti ſpoliari humiditate tradit,
præerat ergo in ea humiditas.Deinde ſi ignis ex calore ſibi indito leuitatem , raritatem, &
alias ſuas qualitates recipit,erunt calor & ſiccitas forma ignis,à forma enim proueniūt quæ
ſequūtur accidentia:nec rationi eſt conſonum,primas qualitates eſſe in elementis accidētia D
alias vero qualitates à primis natas,eſſe ſubſtantiales formas . Magnam profectò oportet in
materia aeris extitiſſe ab initio humiditatem,ſi ex motu cœli,& ignis uicinitate cōſumi nō
potuit.Illud profectò abſurdum eſt,credere,terram craſſam,& denſam eſſe,eo quòd frigus
humorem intus conſtringat,& congelet.Nullus enim in terra apparet congelatus humor.
ut in glacie:aut cur glacies ipſa congelata(ut ſenſus docet)maxima ui frigoris craſsior,den-
ſior & grauior non eſt terra. Quòd ſi terra facta eſt ex humore congelato,quomodo erit ſic
ciſsima,aut cur humorem non remittit,cum ab igne calefit & accēditur. Quæ enim à frigi
do congelata ſunt,ignea vi liqueſcunt,ut Ariſt.& ſenſus docent,tribuit præterea igni ſum
mam caliditatē & ſiccitatem,aeri uerò caliditatem & humiditatē cōcedit, non tamen do-
cet,an una ex illis qualitatibus aliam excedat.Aquam dicit eſſe non ſummè frigidam cōtra
omnium opinionem.Poſtremo ſi aqua ideo eſt ſummè humida , quia longè abeſt à calore B
cœli,tanto erit terra humidior,quanto maior eſt illius quàm aquæ receſſus a cælo. Sūt hæc
nugæ,quæ longiorem confutationem nequaquā admittunt. Dicamus ergo uel inditas &
creatas eſſe cum ſuis formis has qualitates,ut nos credere debemus,aut nunquam eſſe factas

An utraq; qualitas in elementis ſit ſumma.

ut peripatetici cēſent.Illud uerò ſequitur explicandum,an utraque qualitas ſumma ſit in
vnoquoque elemento,an vna ſit ſumma,alia uerò remiſſa.Hanc opinionem ſequi uidētur
peripatetici:illam uerò Gal.nam in lib. de natura humana 14. textu, ſummā caliditatem &
ſummam ſiccitatem igni tribuit,& ſummam humiditatem aquæ. At. 16.textu eiuſdē ſum-
mam

A mam humiditatem aeri,& summã frigiditatem terræ inesse scribit. Sunt & alij loci in lib. de elemen. ubi uidere est hunc authorem utramq; qualitatem parẽ ponere in singulis elementis,cui & ego assentior.Nam & Arist.in lib. Meteorologicorum summã humiditatem aquæ concedit,quam in libro de generatione Aeri dederat:scribit & idem author in physicis,id quod minus tale est:ob mixtionem contrarii minus tale esse.Itaque si in singulis elemẽtis una qualitas summa,alia remissa est, necesse est,eam quæ est remissa,id pati,ob excessum cõtrariæ qualitatis. Vnde tres primę qualitates in singulis elemẽtis ponere oporteret, vt in igne summã caliditatẽ,siccitatẽ,humiditatẽ nõ obscurã,vt quæ siccitatẽ sibi contrariã remittat.Pares ergo ponũtur qualitates,& si quædã ob diuersam materiã, & coniunctionẽ alterius qualitatis remisiores apparent:nam in igne caliditas efficacior quàm in aere conspicitur,quoniã cum sicco caliditas efficassissima est:qua ratione etiam iuuenes putantur habere plus caloris quã pueri,quoniam in pueris,vt in aere calor hebetatur ab humore .In aqua par uidetur esse frigidi vis & humidi:mutuo enim sibi fauent hæ qualitates. In terra B siccitas pręualere uidetur,quia in crasso & solido corpore siccãdi uis est ualidisima: frigoris uero remissa. Hactenus quid sit elemẽtũ,& quomodo a principio differat,& quæ sit materia & forma elementi,& vnde illis forma adueniat, & quales quantæq; sint in elemento qualitates generatim docuimus.Sequitur ut de numero elementorum agamus.Nã etsi receptũ est ex philosophorũ doctrina,quattuor esse sub cœlo elemẽta,& nos in superiore tractatione tot esse supposuimus,tamen non desunt qui huic opinioni reluctentur,ut Cardanus qui in lib.de subtilitatibus,primum negat sub cælo lunæ esse ignem. Absurdum enim esse sub re purissima & omnis qualitatis experte rem ardẽtissimã collocare,pręsertim absq; medio,quod natura semper inter duo extrema interponere solet.Præterea cometas calorẽ accendere intolerabilem:quid autem inquit fieret,si tanta regio,& uniuersus orbis igne ambiretur.Ad hęc quid prohibere potest,quominus aerem ipsum,& uniuersa postea accẽdat. *de numero elementorum.*

C Quid etiã prohibet ne luceat,& cur,si ignis illic est,omnia frigidiora apparẽt,quãdo altius ascendimus.Ait præterea superfluò ibi ignẽ poni,quandoquidem absq; illo,ex solo calore cœlesti,teste Arist.generatio fit:nec ad hoc quidẽ facere ait, quòd noster ignis sursum ascẽdat:quippe cum hic vrat,splendeat,corrũpat, quorũ nullum igni elementari inesse philosophi volunt.Addit ignẽ eum vt qui leuisimus sit,ad nos descendere non posse,vt generatio fiat.Quinetiam absurdum esse inter duo extrema duo ponere media. Nec faces aut cometas conuincere talem illic esse ignẽ, quippe cum sub igni & iuxta terrã hæc dicat gigni Arist.Nec etiam in mixtis ignẽ apparere,& sublimationes, docere tres tantum substantias à rebus elici,aquam pro aqua,oleũ pro aere,terram quæ subsidet.Esse quidẽ aliquid calidũ & siccũ,sed hoc non arguere elemẽtũ igneum,quod oĩa absumeret,sed cœlestem calorẽ ex quo oĩa generãtur.Ignis ergo ille,inquit,sit,sed elemẽtũ nequaquã:de aere ita sentit.Illius regionem esse frigidissimã,motu enim uelocissimo quæ propinqua sunt, frigida reddi, ut D in aquis uelocissimè currentibus apparet,eam tamen temperari propinquitate siderum, & maximè lunæ:eundẽ esse purissimũ,limpidissimũ ac totum sincerum, & propterea æthera ab antiquis uocatum,temperatũ ergo Aerem esse,non quòd æqualiter commixtus sit ex calido & frigido,sed quòd utriusq; qualitatis sit expers,nec siccum esse, quòd fluat, nec humidum,quia non madefacit: sponte quidem temperatum,motu autem frigidum euadere: calidissimum nulla ratione, aut experientia doceri, quandoquidem nemo citra solis uim de aeris calore conqueritur, de frigore verò omnes. Siccam verò terram, & multum frigidam. Aquam frigidam & humidam,& hæc omnia calore solis & syderum bene temperari. Hæc Cardanus de numero elementorum: quæ & si ingeniose dicuntur,tamen doctissimè a Iulio Scaligero sunt confutata. Nam absurdum est existimare,cœlũ ab igne subiecto corrumpi posse,cum diuersa sit materia cœli,& elementorũ ,diuersa forma,qualitates & affe- E ctiones diuersæ genere,ita, vt nulla transmutatio inter illa fieri posit.Falsum & illud est, naturã semper media requirere in extremorũ coniunctione, vel cõpositione. Nã sub terra ignis perpetuò ardet, aer terrã contingit, aqua scopulos. Cæterũ aerẽ quomodo accendet,si non urit ignis elementaris,& ipse aer,quẽ ponit frigidũ ,resistet: nec occupabit aeris locũ, sua sede naturaliter contentus. Cometæ quidẽ calefaciunt, quia ignis in crassiore materia est accensus: non cõburit autẽ ipse ignis rarefactus,nec lucet,ob eandẽ rationẽ.Apparent cuncta frigidiora, non quanto altius ascendimus,sistitur enim in aeris media regione frigus. Cœlestis calor efficientis rationem habet,elementaris uerò, ut & ipsa elementa

omnia, materiæ potius in rerũ compositione rationẽ obtinent, aut certe secundæ causæ efficientis: cæterũ si accensus in materia crassiore infimus noster ignis sursum ascendit, ostendit profecto locũ supremũ quo ipse contendit, plenũ esse puriore, calidiore, & leuiore substantia. Neget ne quispiã cœlestẽ vim demitti in loca hæc inferiora eo quod illã sensibus nequaquam cõprehendamus? Descendit autẽ ignis portio ad mistionẽ & generationẽ inferiorẽ, ab aeris portione sibi vicina grauior reddita, & motu cœli depulsa. Sublimationes igneã quoq; substantiã eliciunt, sed illa ob tenuitatẽ expirat, nec vt aliæ seruari, aut ostẽdi potest. Absurdũ non est inter duo extrema, duo media ponere, imò ut postea ostendemus, vnũ mediũ elementũ duorũ extremorũ vinculum esse nequit. Aeris regionẽ esse frigidissimã ob motũ velocissimũ cœli nemo concedet. nam motu aqua qualitatẽ non mutat sed aerem concipit, qui si calidus fuerit, calefacit, si minus, frigidã aquã reddit: sic enim cũ frigida erũpit æstate, ab aere insolato calefit, & cũ erumpit tepida per hyemẽ, frigus accipit ab aere: ex motu autem id solũ consequitur vt attenuetur, diuidatur, atque ita facilius aerẽ admittat. falliturque Cardanus, cũ uentos omnes validos, frigidos esse tradit. B
nã auster, & vulturnus multis in prouincijs calidi sunt: fiunt enim venti ex calida exhalatione: neque frigidi fiunt motu, sed aeris conceptione, qui niuiũ, aut pruinarũ halitu fit talis. sed hæc satis ad Cardanũ. Nos certe Arist. & aliorũ philosophorũ opinionẽ de numero elementorũ sequimur, tanquã rationi & sensibus maximè consonã. cum enim vnũ sit corpus circulare quod mouetur, necesse est ut habeat centrũ & circunferentiã: & elementũ vnũ sit, quod ad centrũ, aliud quod ad circunferentiã moueatur. Ignis ergo & terra necessaria fuerunt: quæ cũ uniri & colligari debebant, vt vnũ mundũ efficiant, duo postularunt vincula, vnicũ enim non potest sufficere: nã illud tenderet ad mediũ, & simul recederet a medio. Duo ergo aer & aqua: quorũ vtrunque & leue & graue est, & a medio ad mediũ mouetur. Præterea cũ elementa sint contraria, necesse est seruari proportionẽ: C
alioqui quod maius est non seruata proportione, alia absumeret. Quamobrẽ præter aquã & terrã non oportet vnũ ponere solũ elementũ, quod totã eam regionem, quæ est ab aqua ad cœlũ occupet. Præterea quattuor motus recti idẽ ostendunt, & cõplicatio quattuor qualitatũ: quattuor ergo elementa: quẽ numerũ etiã Galenus in libro primo de elementis ex rerũ cõpositione confirmat. non enim ex paucioribus quàm ex quattuor elementis demonstrat posse fieri corpora mollia, dura, viuentia, sensu prædita, & alijs affectionibus, quas in nostris corporibus inesse agnoscimus. docet & idẽ corporis corruptio & dissolutio in quattuor elementa. Quintũ vero elementũ inter hæc esse non potest, quia nullus ei motus posset accõmodari: neque enim simpliciter, aut secundũ quid leue, aut graue esse posset, nec contrariũ proprium haberet, a quo & in quod mutaretur. Quattuor igitur solũ sunt elementa mundi inter se contraria, & propterea corruptibilia. nã alioqui corruptibilia corpora ex illis fieri non possent. Ostenditur & contrarietas illorum ex suis motibus. mouentur enim motu recto, recti autẽ motus contrarij: tum etiã quod ex se generentur, & corrumpantur: contingit enim hæc solum inter contraria fieri. Non tamen propterea dicimus substantiæ aliquid esse contrarium, quoniã hæc elementorum contrarietas est in qualitatibus eorũ propriis, sine quibus esse nequeunt. Quod uicissim generari & corrumpi posśint, id habent ex materia cõmuni & contrariis qualitatibus, quæ mutuo se expellere possunt. formas autẽ vt diximus habent imperfectissimas & propinquas naturæ materiæ & accidentium: quoniã elementa aliorum corporum materia futura erant, & ob imperfectã eorum naturã omni mutationi & inordinationi sunt obnoxia: quo fit ut multa contingant in elemenis & ex elementis, ut monstra, & imperfecta a casu, & præter ordinẽ naturalium agentium, quę nõ possunt referri ad aliam causam, quã ad priuationẽ. Nõ enim in corpora cœlestia inordinationis causa ponenda est, vt quę certas habeant agendi leges ex motu suo lumine & tepore. Ergo in materiã causa hæc referenda est porrò elemẽta mundum componunt non mistione, sed compositione: nam mundum efficiunt, quia in suis locis quiescunt & ad illa mouentur, alia uerò corpora mistione efficiunt. Quod uerò ad motum & quietem elementorum pertinet, ita sentiendum est, ut primum intelligamus duos esse motus simplices, circularem & rectum: ille cœlo, hic inferioribus elementis conuenit. Rectus duplex, a medio & ad medium: dubium verò est a quonã moueantur elementa: nam e x se non uidentur moueri, cum Arist. dicat omnia grauia & leuia ab aliomoueri. Præterea sola animalia ex se moueri putantur. Addo quod ea quæ per se mouentur, diuiduntur in partem

Multa fieri in elemẽtis & ex elementis casu.

Elementa quomodo mundum cõponant

De motu et quiete elementum.

A
D
E

A tem per se mouentem,et partē per se motam:quod elementis nequit conuenire,ut quæ constent ex forma imperfectissima,& materia tantū prima,nec quiescere possunt,cum libuerit: mouentur enim cōtinuo motu, nisi quid obstiterit,donec ad suum locum peruenerint. Verum si formam habent simplicem,nonne habebunt simplicis sui motus causam . Porrò elementa mouentur à principio intrinseco,non tamē ex se,ut animalia,sed ab alio mouentur, quoniam proprium principium motus est inclinatio ad locum proprium : inclinatio uerò in elementis est propria grauitas & leuitas. In animalibus inclinatio est appetitus rationalis & sensitiuus,& quia inclinatio hæc à generante elementis tribuitur,sunt(ut diximus) duo extrema elementa ita affecta,ut unum simpliciter sit leue,aliud simpliciter graue:media uerò elementa in loco ignis grauia,in loco terræ leuia sunt , in proprijs uerò locis aliquando grauia,aliquando leuia,utrumq; tamen magis graue quā leue:nā extra proprios locos violenter quiescunt,& ab eis recedere ad propriosq; locos redire nituntur. At in locis propriis *Elementa quæ & ubi leuia & grauia sint.*
B quiescūt secundū naturā:uerū si impellantur,suo nixu mouentur quoquo uersum in latus, sursum,deorsum,facilius tamen deorsum,quàm sursum feruntur. Sic enim natura instituit vt rerum generatio facilius fiat. Et propterea media elementa humida sunt facta : humiditas uerò grauitatis est causa . Requirunt elementa ad suum motum resistentiam , & propterea in vacuo moueri non possunt : fieret enim in vacuo motus in instanti,eo quòd non seruaretur proportio mouentis ad spacium : quod autem momento fit , indiuisibile , motus autem continuus . Cæterum mouentur elementa semper celerius,quanto magis appropinquant ad sua loca: quoniam elementi,per quod feruntur,partes, a re,quæ mouetur , diuisæ,concurrunt vt vniantur, atque ita a tergo illud pellunt : fitque vt quanto plures fuerint partes diuisæ, tanto citius & vehementius pellant id , quod per ea fertur , acciditque quòd elementum,per quod fit motus, aer inquam,& aqua,minus resistunt corpori,quod mouetur , quàm cum quiescit. Hæc generatim de elementis sint dicta : nunc vero pauca sunt addenda , quæ pertinent ad vnum quodque elementum. *Motum nō posse fieri in uacuo.*
C Ignis(vt ab eo exordiamur)calidissimus & siccissimus,rarissimus,& propterea minimum habet materiæ,& plurimum formæ, lucet suapte natura,non tamen corporibus propinquis valet lumen impartiri, si in propria raritate maneat : in materia vero densiore statim lumen emittit , maximamque uim habet in agendo,& propterea natura eo vtitur, tanquam præcipuo instrumento in generatione & conseruatione mistorum,præcipùe animatorum . Et quemadmodum vniuersa elementorum massa se habet tanquam materia,quam effingit & format corpus cœleste,ita ignis respectu aliorum forma est,& figulus,qui ex aliorum massa mista omnia efficit . Ignis igitur lumine, raritate , paucitate materiæ,formæ præstantia,actionis vi ad generationem mistorum maximè ęmulatur præstantiam corporis cœlestis : id quod etiam facit sua magnitudine . Est enim ignis Sphæra ingentis magnitudinis : nam eam proportionem habet vniuersus ignis ad vniuersam terram , quam habet portio ignis ad terræ portionem : videmus au- *De ignis qualitatib. et materia.* *Ignis uis.* *Ignis Sphæræ magnitudo & puritas.*
D tem ex minima parte ligni , quod terra longe est rarius,maximam ignis copiam gigni . Est porrò ignis iuxta cœlum purissimus , quoniam ibi contrarium non habet , quo inficiatur: moueturque duplici motu , uno recto sibi proprio , & alio circulari a cœlo , ex pulsu & tractu composito : & eo quidem non vniformiter , nec pari velocitate omnes ignis partes mouentur : eodem motu deorsum pelluntur ignis partes conglobatæ & fluctuantes . Est autem hic motus a cœlo ignis non uiolentus,quia non esset perpetuus,nec contra , sed præter naturam ei contingere dicere possumus . Mouentur quidem a corpore cœlesti ex coniūctione , quæ est naturaliter loco cum locato , & formæ cum materia : nec non mouetur a qualitate cœlesti , qua elementa fouentur , & mixta corpora generantur . Mouetur autem ignis (ut diximus) circulari hoc motu difformiter,& inæqualiter : vnde aliquando partes eius conglobantur , & tunc splendorem statim emittunt, aquisita scilicet densitate : quam *Ignis motus.*
E cum amittit resoluente proprio calore & cœli motu,splendor & flamma euanescunt. Ascēdit tamen aliquando exhalatio sicca a terra resoluta ad ignis regionem,vbi Sphærę motu inflammatur,& ignis ab exhalationis extremo ad finem vsque confestim percurrit,& fiūt tūc Stellę currētes: quòd si exhalatio ea arida, accensa a constipatione superioris aëris seu uaporis frigidi,terram versus propellitur,tunc fiunt Stellę cadentes . Quòd si in Sphęra ignis facta fuerit ea constipatio , quæ ob magnitudinem & multitudinem non facilè dissoluatur , & interim exhalatio a terra resoluta,fomentum illi præstet, tunc fit Cometa . via autem lactea non ab aliqua exhalatione fit , quoniam non esset perpetua & immutabilis , sed fit ob multitu- *Stellæ currentes vbi & quomodo fiant.* *Cometæ.* *Via lactea.*

multitudinem innumeram stellarum in ea cœli parte existentiũ,quæ adeo sunt minutæ,ut earũ corpora à nobis sigillatim perspici nequeant,simul tamen perspiciantur cõfusa omnia earum lumina,quæ nobis referunt candorem illum:forte etiam ibi sunt cœli partes densiores,quæ suapte natura splendidiores sunt,aut lumẽ earum stellarum refractũ fulget. Atque hæc quidem de igne,& iis,quæ in eo gignuntur sufficiãt.Sequitur ut de Aere aliquid dicamus,qui situm habet inter ignem,aquã,& terram,nulla sui parte purus,& simplex:nã portio eius ab igne semper afficitur,uicissimq; ignem afficit:quare siccior iusto redditur,à cœli uerò motu disgregatur rariorq; fit. At portio eius quæ aquam & terram attingit, à solis radiis reflexis calefit:media uerò regio ubi solis radii diffunduntur, nec reflectuntur, frigida euadit. Item ab exhalationibus eleuatis a terra,& aqua, & iis quæ per ipsum aerem descendunt,vt grandines,pluuiæ:pruinæ,ros,ventorum impetus,nubes,tonitrua,fulmina, currẽtes stellæ:nec non ab iis,quæ in aere apparent, ut iris,area,uirga, aer inficitur, & infectus agnoscitur. Quod si simplex aer ratione concipitur,corpus erit calidum & humidum,igne densius,aqua longe rarius. In agendo minus efficax quàm ignis,& ad patiendum magis contumax:nam ob humiditatem obtunditur calor actionis author: ob crassitiem uerò difficile patitur. Porro ex iis,quæ in aere apparent,quædam apparent solum,quæ non consistũt, alia uerò in eo consistunt,& fiunt:prioris generis suut,iris,area,soles gemini,aut terni, Virgæ,quorum omnium vna generalis est causa reflexio radiorum solis,aliquando lunæ: interdum siderum insigniorũ. Area enim fit cum circa lunã aliquando aut circa solem constiterit calignosus aer exhalationi vaporiq; mixtus,adeo ex minutis corporibus impactus,ut eorum singula efficiantur ueluti specula,quę colorẽ tantum sideris referant,circa quod sunt, figurã vero nequeant referre ob paruitatem:tunc circa id sidus area cõspicitur. Quod si ita fuerit compactus aer exhalatione,ut inferius ualde illa opaca sit, exterius verò diaphana & leuis,adeoq; simul coacta,ut non plura specula efficiantur,sed unum tantum, tunc speculum illud colorem,& figuram sideris refert. Nubes uerò plena rore post imbrem plerũq; soli obiecta,irim facit in speciẽ semicirculi, Virgæ uero sunt ueluti imperfectæ irides. Porro inter ea quæ nobis apparent,& in aere ipso sunt,numerantur stellæ currentes: quæ tunc fiunt,cum exhalatio sicca ustioni apta,eo peruenit,& à cœli motu incenditur: fiũt interdũ etiã hæ stelle currentes in parte aeris inferiore, cum exhalatio arida inclusa uapori frigido, exprimitur in locum inferiorẽ ob id,quod uapor in superiori parte constringitur: atquæ ita infra se exprimit exhalationem quã continet:expressa hæc, si uehemẽtiori motu feratur ignem concipit, & stellæ cadentis speciem refert. Nubes uerò densa, ualdeq; opaca,posita iuxta lucidiorem nubem lumini peruiam, imaginem quãdã nobis refert, hiatus & specus. Verius autem iis cõsistunt in aere,neque oculos deludunt,nubes,pluuiæ,grando, ros, nix, pruina,fulgura,& uenti:quorum omnium causa est duplex,exhalatio una sicca,altera humida: Illa à terra,hæc ab aqua,& aquosis locis vi solis & siderum resoluitur. Quæ & si semper mixtæ sunt, tamen absolute trahũtur ad genus illud,quod magis exuberat: itaque cum uapor in superiorem aeris partem peruenerit,interdum destituitur ab eo calore,a quo sursum tractus & ui fuerat rarefactus: interim sensim concreuit descenditq;minutissimis guttulis coactus in rorem:interdum uerò ab aeris frigiditate cogitur primum in nubem,deinde in aquã,coactisq; inuicẽ minimis guttulis iam maiores factæ,deferuntur in terram,pluuiamq; efficiunt. Quòd si fuerit adeo magna frigiditas in unum coacta ex calore aeris circumsistente,ut antequam aqua deorsum cadat,in glaciem concrescat,grando fit. Si uerò ex minima aeris frigiditate,non coacta tantum in unum locum,sed vbiq; per aerem sparsa,sic citateq; frigori coniuncta,uapor antequam cogatur in aquã inspissetur & concrescat,fiunt niues & pruinę. Exhalatio uerò sicca à terra resoluta,cum occurrerit uaporibus,exhalationibusq; frigefactis,qui deorsum ad terram,sensimq; ferantur eis immixta, cum neque ab illis deprimi queat deorsum,neque attolli sursum eos possit,ui percita ex insito sibi contrario nixu in transuersum fertur,& uentus fit. At leues auræ fiunt,cum minor huius generis rerum uis,copiaque in aere fuerit. Quòd si nubibus uaporibusq; inclusa fuerit exhalatio calida,& ui coactis superne nubibus,detrusa fuerit uersus terrã, fiunt ecnephiæ id est procellæ siue uenti flantes. Quòd si nõ satis in unũ coacta,sed dispersa per nubes eruperit,accẽditur, atq; efficit fulgura & tonitrua. Sufficiant & hæc de iis quæ in aere apparent, fiũt, & manẽt aut detrudũtur. Aqua elementũ infra aerẽ positũ uersus centrũ,& si nonnullã habet leuitatẽ, qua terræ superstat, absolute tamẽ est grauis,& magis grauis est,quã leuis,nusquã pura est aqua; inficitur enim à terra, aere,& iis quæ in aere sunt genita, & in aquam ipsam descendunt.

De aere eiusq; situ et qualitatibus.

Aeris actiones, passiones uires.

Quæ in aere fiunt.

Area quomodo fiat.

Iris quomodo fiat.

Virga quid & quomodo fiat.

Stellæ currentes.

Stellæ cadẽtes.

Hiatus specus.

Ros.

Pluuia.

Grando.

Nix

Pruina.

Ventus.

aura leuis.

Fulgura tonitrua.

de aqua & de qualitatibus aquæ.

A ſcendunt. Aquæ elementũ, propriuſq; eius locus nõ eſt tartarum: Platonis intra uiſcera terræ ſitum: neq; abyſſus Moyſis, ſed maria, ut Ariſt. rectius ſenſit. Terra in centro ſita, eſt grauiſsima, ſicca & frigida, conſtipata & denſa, opaca, ad omnemq; motum inepta, vnde ſemper immobilis manet pura in cẽtro ſuo vt ignis iuxta cœlum, vt quę longe ſit remota à ſuis contrariis. Eſt quoque ibi maximè conſtipata, ita ut difficile aliquid eò penetrare poſsit. Reliquæ uerò terræ partes aqua & aere inmixtæ, impuræ ſunt: eminet autẽ terræ portio aquę etſi grauior eſt omnis terra aqua, naturæ prouidentia, ut multa animalia, quæ ſine ſpiratione uiuere non poſſunt, locum habeant aptum ad generationem, & conſeruationem. Terrã quam colimus eſſe eminentiorem mari, ex hoc conſtat, quòd flumina & omnes aquæ, quæ è terra effluunt in flumina, tandem in mare deſcẽdant. Quod ſi ita eſt, quomodo aqua poſt aerem collocatur, & terra infimum locum & centrum occupare dicitur. Sunt qui ſentiant id ea ratione fieri, quòd aer quem colimus multis uaporibus ſemper ſit plenus, uapor autẽ ſit aqua diſgregata & rarior effecta. Verum eorum opinio non placet: nam etſi uapores ex B aqua fiunt, tamen illi aqua non ſunt actu, aut certe non ſunt elementum aqueum, de quo quæſtio eſt. An potius dicendum eſt, aqueũ ipſum elementum nempe mare, eminere terræ, ut quæ mari ſubiiciatur: nec habendam eſſe rationem illius portionis terræ, quæ non tegitur aqua ob naturæ prouidentiam. Aquã terra longe maiorem eſſe ratio ſuadet, quæ docet elementa æqualia eſſe debere ſecundum materiam. Verum ſi Oceanum mare undequaque terra ambitur, ut ex nouis nauigationibus eſt cõpertum, terra uidebitur eſſe longe maior ipſa aqua. Soluunt nonnulli hanc dubitationem, dicẽtes in mari non contineri omnẽ aquarum copiã ſed etiam in terræ cuniculis maximis maximam aquæ copiam recluſameſſe: nec non ipſam terram, quam colimus, multis fluminibus & fontibns abundare, & ueluti ſpongiam quampiam plenam eſſe aqua. An forte etiam dicendum eſt, maria, quæ tam longe lateq; patent, multum excedere terræ magnitudinem, etſi terra ipſa maria forte ambit, breui terræ ſpatio. Terra quam colimus mater eſt omnium mixtorum: nam dulci aqua eſt plena, C ut animal ſanguine: aqua per fũtes, flumina, terræq; meatus, terra ipſa rigatur & alitur. Cõtinent etiam plurimum aeris, & igneæ exhalationis, quibus miſta generare, & nutrimentũ omnibus præſtare poteſt. Hinc fontes calidi ſcaturiũt ex terra, quoniam aqua iter facit per loca ignita, aut quia ex ſubiecto bitumine pereunis ignis accẽditur. Habet etiam terra habitabilis ſua oſſa inſtar animalis, montes ſcilicet, quibus ſuſtentata, & formata, non facile dehiſcit: habent tamen montes alium uſum, ut ex illis profluant flumina ad terram irrigandã, & alios animalium uſus. Fiunt autem montes ex terra, quæ ui ſiderum, & caloris intus concepti inæqualiter attolitur. Nõ enim omniũ ſiderum radij & uniuerſi cœli lumina in hoc mundi centro in unum coguntur, ubi terrã aqua tangit, & eorum ui neceſſe eſt fieri quandam terræ & aquæ miſtionem & fermẽtationem, ex qua terra ipſa rareſcit & intumeſcit inæqualiter ob ſubiectum ipſum, quod multum habet priuationis & multitudinis. Nõ mirũ D ergo ſi inſuperficie inæquali núnullæ partes depreſsiores, aliæ eminẽtiores manent: & quæ eminentiores prodiere, ubi calore concretæ, tandem actione ac ui frigidi aeris in lapidem & ſaxa uertantur. quæ appoſitione materiæ aptæ in ſaxa conuerti, augentur. Verum ſicut ui caloris terra fermẽtatur, monteſq; & inſulæ oriuntur impulſu eiuſdem impetus: ſic cõtra, aliquibus in locis terra concuſſa diſrumpitur, & terræ motus fiunt, unde inſulæ quædam ſtatim e mari prodeunt: aliæ uerò in eo ſubmerguntur. Plura de iis, quæ pertinent ad ſingula elementa hoc loco dicenda non ſunt, ne uideamur limites noſtri inſtituti excedere uelle. Quare properandum eſt ad ea perfecta miſta, quæ ex elementis ipſis fiunt. Quatuor eſſe elementa in mundo ſuperius docuimus. An uerò noſtra corpora (de quibus potiſsimum agere inſtituimus) fiant ex illis omnibus, uel ſufficiant quædam dumtaxat ex elementis ad eorum compoſitionem, primum expendere oportet. Non poſſe autem conſtare noſtra corpora ex E uno elemento, ut nonnulli uoluerunt, facile probare licet. Nam ſi tantum vnum eſſet elementum, nullum haberet extra ſe contrarium, nec in ſe ipſo, cum ſimplex ſit & uniforme corpus: quare nec alterari, nec aliqua in parte mutari poſſet: aut fieri compoſitum corpus, quod alteratur & mutatur, ob id nec dolere aut ęgrotare poſſet: nam ad dolorẽ requiritur diuiſio, ſiue ſolutio continui, & partis ſenſus. Quòd ſi diuidi forte poſſet corpus, quod ex uno elemento conſtaret, non tamen ſentiret, & propterea in eo nullus fieret dolor: tollit præterea hęc opinio uniuerſam medicinam. Nam ſi dicimus hominem ex vno elemento cõſtare, & ægrotare, tollitur morborum & remediorum multitudo, & proinde ipſa medicina

quoniam

Aquæ elementi locus ubi.

de terra & eius qualitatibus.

Terræ ſitus

Terræ & aquæ magnitudo.

Terra mater omniũ miſtorum.

Montium vſus.

Lapidũ generatio.

Terremotus & inſularum generatio.

de compoſitione noſtri corporis ex elementis quattuor.

quoniam quod ex una re simplici constat, nec contrarium habet, non nisi uno morbo & simplici affici potest: in eo uerò sanando nulla ars, neq; scientia requiritur, cum idem semper sit & uniformis affectus. Quid aliud præterea esset homo, quàm ipsum elemẽtum, si ex eo solo constat: sensus autem docet nostrum corpus esse particeps caloris, frigoris, humidi, & sicci: docet & resolutio, quæ fit mortuo animali, in ignem, aquã, aerm & terram, nostra corpora ex illis quatuor constare. Quomodo uerò hæc prima elementa corpora nostra ingrediantur, assumanturq; ad compositionem, docet Gal. octauo libro de placitis, & primo libro de elementis. Non enim inquit eo modo fiunt corpora ex elementis, ac si dicas ex terra, aqua conspersa, soleq; excalefacta continuo animal generari, sed multis interuenientibus mutationibus generatio ex illis fit, solet enim natura ex elementis rudia quædam opera primum procreare, alia deinde ex illis perfectiora, donec perfectissima opera attingat, & absoluat: sic igitur ad generationem nostrorum corporum primum herbas, fructus, & semina plantarum gignit ex elementis, quibus postea uescuntur animalia, quæ fructibus & herbis uiuunt. Ex illis postea cibum capimus, ex cibo autem sanguis, pituita, bibis utraq; in nobis gignũtur, quæ iam nostræ generationis sunt materia: quibus etiam augemur, nutrimur & quandiu natura nostra patitur, uiuimus. Sic ergo elementa corpus nostrum ingrediũtur. Quod pulchre iis uersibus expressit Lucretius.

Quomodo elementa ingrediantur nostrã cõpositionẽ

Sic tempestiuis ex imbribus humida tellus.
Vertit se primum in frondes, & pabula læta.
In pecudes: uertũt pecudes in corpora nostra.
Naturã, & nostro de corpore, sæpe ferarũ.
Augescũt uires, & corpora pẽnipotẽtũ.

Quomodo elementa cõponant nostra corpora.

Componunt uerò ipsa elementa nostrum corpus, non quòd illa inter se transmutentur, & alia ex aliis fiant, sed quòd inter se misceantur, & ex mistione materia fiat apta ad formam misti recipiendam. Nam etsi ex primis elementis sanguis, & alij humores in nobis fiunt, ex quibus singulæ partes gignuntur, corrupta ipsorum humorum forma & substantia, manet tamen semper ipsa materia ex elementis ducta, quę in ipsa resolutione, & corruptione conspicitur. Moriente enim homine, aerem expirare uidemus, & plane eo dissoluto terram & humorem relinqui. An uerò sicut materia, ita formę & qualitates elementorũ remaneant in misto, uel corrumpantur potius, dubium semper fuit & controuersum. Putauit enim Auicenna elementa in misto corpore esse in actu perfecto, nec in formis fieri mistionem elementorum, sed ob primas qualitates, quæ cum reductæ sunt ex mutua actione ad temperaturam, quæ corporis misti temperaturæ conuenit, tunc mistum illud corpus generari. Verum hanc opinionem refellit ratio. Nam si in actu perfecto formæ substantiales elementorum remanent in misto corpore, fieri non posset ut in eo misto alia esset forma substantialis, præter formas elemẽtorum. Qnicquid enim aduenit substantię in actu per se existenti, accidens est, non substantia. Beatus Thomas & latini Philosophi tradunt in mistis corporibus nullius elementi formam esse actu, sed potentia solum: omnem enim formam misti continere uim & perfectionem omnium elementorum. Quod si ita esset, tolleretur ratio mistionis, & diffinitio elementi. Elementum enim est, ex quo aliquid fit, cũ insit: quomodo autem inerit, si formam suam amisit: mistum aũt omne dissolui põt in elementa, ex quibus est mistum: quomodo uerò dissolui in ea poterit, si in ipso non sint elementa. Quòd si ea mutatio fiat, dissolutio non poterit appellari, sed misti corruptio, & elementorum generatio. Quapropter putatur Auerrois opinio uerior, qui ait formas elemẽtorum imperfectissimas esse inter omnes substantiales formas: ideoq; plurimum recedere à natura substantiæ, & accedere ad naturã accidentiũ: ex quo fieri, ut more accidentiũ, frangi, minui, remittique ualeant: & rursus si contingat intendi, & fieri perfectiores: quomodo uidemus calidũ & frigidum intendi, & remitti. Itaq; cum more accidentium possint formę elementorum frangi, & minui, & si destituantur per certam immutationem qualitatum ab esse substantiali, remaneant tamen formę illæ in aliquo actu, nempe in actu refracto: franguntur enim inuicem elementa ex mutua actione & passione ita, ut nullum eorum possit conseruare propriã suam essentiam: ac tunc ui caloris proprii conflatur forma media misti corporis, generaturq; mistũ, in quo sunt elementa in actu non perfecto, nec corrupto, sed refracto, Addo quòd illæ formæ uicem potius habeant accidentium, quã substantiarum. Hoc ergo modo manere creduntur formæ elementorum in mixto. Manent & qualitates ipsæ elementorum conflata

An forme elementorũ maneãt in misto.

Auerrois opinio

A conflatatemperie ex mistione ipsarum primarum qualitatum. Nam cum corpus mistum ex quatuor qualitatibus calefaciat, frigefaciat, humectet, & exsiccet pro cuiusque natura, cõstat eas qualitates, non intercidere, nec solum potentia conseruari, sed remanent refractæ. Quòd si qualitates, quæ formam elementi sequuntur, non intereunt, nec profectò intereunt ipsæ formæ: & si refractæ sunt qualitates, & diminutæ, erunt & ipsæ formæ refractæ & diminutæ. Talem enim oportet esse causam, quales sunt proprii & inseparabiles effectus, Hanc Auerrois opinionem interim cũ Fernelius refellere nititur, dicit inter se pugnantia. Nam formas elemẽtorum asserit esse integras & simul potentia inesse: nam si integræ sunt, actu sunt, & summas suas uires exercebunt. At si potẽtia insunt, mistionis ratio ut diximus tollitur. Ac quod magis mirum est, cum illas formas implicitas & uinctas fatetur, quid diuersum ab Auer. dicit: hoc enim est refractas esse elementorum formas. Nunc sequitur explicandum quid, & quantum conferat unaquæque elementorum qualitas in generatione B compositi. Calor ut ab eo incipiamus, est præstantissima, maxime actiua, & propterea est primum & proximũ instrumentum cœlestis virtutis, & qualitatis, omniũque mistorum generatrix, quæ & dissoluit. Vt autem caliditas ad agendum est efficacissima & potentissima, ita ad resistendum omniũ maximè est imbecilla & infirma. Nam actio pẽdet a forma, prout est à materia absoluta: resistentia verò a forma quatenus est in materia, merito ergo caliditas ignis, vt quæ parum habeat materiæ, in agendo est efficacissima, in resistendo uerò infirma. Quod etiã experientia docet. Res enim excalefacta citius rifrigeratur, quã frigida calefiat: propterea videbimus ignem facillime à multis causis extingui & generari. Porro cum talis sit ignis, necesse est ut se habeat ut agens, & forma, cętera uerò elementa, ut materia & patiens: quoniam uerò calidissimus, uim habet componendi & congregandi homogenea, & heterogenea separandi, quæ aliena sunt à natura misti. At uero frigidũ cum actiua sit qualitas, habet pariter suã vim in agendo minorẽ quã calidum, sed in patiendo illud magis effi- C cax est. Atque natura istarum qualitatũ contrariarũ vim moderatur, frigidum habet in agẽdo vim priuatiuã: congregat enim tam homogenea, quã heterogenea, & unũquodque constipat & immobile reddit: & propterea per se interitus est causa, per accidens uerò facit ad naturæ opera, nimirum quòd calorẽ ignẽm temperet, sine qua temperie & mediocritate nequit summus ille calor, naturæ esse instrumentum. Item facta mistione, massa tota ui frigoris constipatur & cogitur, perficitur, & diuitius perseuerat. Confert etiã dum extrinsecus calorem cogit in unum, & roborat: quomodo uidemus hieme concoctionem in nostris visceribus optime perfici, & frugum radices augeri, roborarique. Arcet præterea frigus extraneum calorẽ, a quo fit corruptio & putrefactio mistorum omnium. Cæterum humiditas vim habet longe debiliorem caliditate & frigiditate in agendo, in resistendo verò vtriusque vim superat. Obtundit humiditas calorem, & est ipsius pabulum: frigiditatem ve D rò crassiorẽ reddit, & propterea ineptam ad penetrationem: At siccitatem formabilem & terminabilem reddit humiditas. Cęterum siccitas minimam vim omnium habet in agẽdo. maximã omnium in resistendo: propterea proprio termino facile, alieno verò difficile terminatur. Constipat corpus in quo est igne excepto, qui rarissimus est, & propterea terminari facile potest. Siccitas humiditati admixta, est quoque pabulum ignei caloris: frigiditatem autẽ siccitas non obtundit, humiditatem autẽ continet, & in unum cogit, hũc ergo vsum præstant qualitates elementorũ in mistis corporibus. habent & ipsa elemẽta tota suos usus: nam antea usum ipsius ignis docuimus. Aer autem (quod etiam ante commemorauimus) sibi insita humiditate temperat ignis calorem & siccitatem, & ita ad formam confert. Facit etiam ad materiam: nam facit ut terra & aqua quæ igni sunt conraria, fiant pabulum ipsius ignis: tenuitate etiam aeris, massa terræ & aquæ compacta, fermentatur adeo, vt vis ignis totam queat permeare & concoquere. Aqua nerò & terra sunt materia mixtorum omniũper- E fectorum, nam sine magna terræ copia, nullum corpus cõstans esse potest. At terræ partes sine aqua hęrere minime possunt: nec aer terrę per se potest immisceri, nisi aqua, quasi medio quodam conueniret & coniungeretur cum terra. Et sicut caliditate aeris temperatur aquæ & terræ frigiditas, ita siccitate terræ temperatur aquæ & aeris humiditas, atque ita paratur fomentum igni, quo ali possit & sustentari. Nec reiiciendi quidem sunt particulares usus elementorum, quos tradit Auicenna, scribit enim ille terram facere ad retentionem, fixionem, & conseruationem figurarum. impressiones enim primò recipiuntur, secundo imprimuntur, tertio retinentur, quarto figurantur, quinto conseruantur. Receptio fit ratione

Fernelius reprehenditur (manuscript)

Caloris elementaris uis in generatione cõpositi.

Actio & resistentia unde proueniant.

Frigidum quid conferat ad generationem.

humidum quid præstet.

elementorum vis & vsus in corporibus mixtis aeris vis.

Aquæ & terræ vis & vsus.

humiditatis,alia non fiunt sine crassitie,vnde in aere fit quidem receptio ,sed alia minime. A
In aqua,quoniã crassa est eius humiditas, suscipiuntur & imprimuntur impressiones ,sed non retinentur. Ad hoc enim necessaria terra. In butyro fit quidem retentio, quia habet aliquid terrenum,sed non fit fixio,quia ad hoc plus terræ requiritur,sicut etiam ad conseruationem impressionum. Nam in plumbo fit quidem retentio imaginum & fixio, sed non cõseruatio idest defensio imaginis fixę ab iniuriis extrinsecis. In ferro autẽ fit retentio,fixio,& conseruatio,quia prorsus terrena est materia. Terra ergo est tanquam subiectum fixionis,retentionis,& conseruationis impressionum omnium , & propterea in medio posita est, ut subiectum vndequaque esse possit harum omnium impressionum. At aqua inquit Auicenna,cum sit humida humiditate corpulenta,facile spargitur cum terra, & ad retentionem facit:confert & ad diuisionem,delineationem,figurationem,mistionem,temperiem & generationem. Quæ enim optime misceri debent,necesse est ad minima diuidi:ad mistionem vero sequitur generatio. Ad delineationem uero confert,quia per suam fluxionem continuat B
siccum:linea enim est fluxus proueniens ab uno extremo ad aliud , ex quo fit continuatio: cuius causa est humidum:siccum enim dissoluitur,& friabile redditur. Ad figurationem cõfert aqua,quia sine humido non potest fieri impressio. Ad temperiem vero facit , quoniam calor aqueo humore temperatur,aereo vero utitur ad pabulum. Cæterum aer ut ait Auicẽna confert in mistione ad leuitatem,raritatem,subtilitatem , & erectionem. Nam etsi ignis eadem præstat per se in mistione,tamen aptius hæc facit aer . Ostendunt autem corpora in quibus aer præpollet,hos aeris vsus ut oleum,& alia pinguia,in quibus aerea & aquea substantia præpollet:nec non illa,in quibus aerea & terrea substantia vincit,cuiusmodi est agaricum,pumex & spongia:hæc enim omnia rara,leuia,subtilia,& supereminentia sunt:quibus quidem rebus subtiliat,maturat,penetrat,miscet,temperat aquæ frigiditatẽ terræ: hoc enim in fructibus apparet,qui ab initio acerbissimi & crassissimi sunt, postea uerò tenuiores & dulciores redduntur permisto humore aereo & aqueo cum terrena materia. Præstant C
ergo hoc usus elementa in mistione & generatione corporum. Quãtum verò assumatur de vnoquoque elemento in ipsa generatione & mistione,nunc docere est operępretium . Non enim parem esse oportet in singulis mistis omnium elementorum portionem, si temperata inter se ad mistionem ueniunt . Nam cum maxima sit ignis uis, nequit esse illius portio æqualis alijs elementis. Quare minimum assumitur ex igne,paulo plus aeris. Nã si aer & ignis terram & aquam superarent,aut paria essent in mistione,constare non possent corpora, parum scilicet solida & firma. Terra autem in omnibus mistis,quæ fluida non sunt, mole sua superat aquam:in his uerò quæ sunt fluida , aquæ plus quàm terræ inesse uidetur, ut in lacte,sanguine,fibris destituto. Non est tamen in omnibus mixtis eadem proportio & portio elementorum,sed in singulis corporibus,imo in singulis partibus hæc variant . Quo fit vt formæ elementorum corrumpi possint,non vno tantum modo alterationis , ut necesse sit unum tantũ modũ mixtorũ fieri,sed lõge diuersis,ut pro alterationum diuersitate,tẽperie D
& nexu elementorum: necnon mole & modo substantiæ , fiant mixtorum diuersa genera. Porrò elementa corpus nostrum constituunt,non eo modo(ut diximus)quo mundus ex illis constat in suis locis,compositione scilicet:nec quod illa inter se transmutentur,& alia ex alijs fiant,sed quod inter se misceantur. Verum quid ex elementis misceatur , & quomodo fiat mixtio,dubium est. Refert enim Gale. in proœmio cõmentarij de natura humana inter philosophos,quosdam fuisse,qui tradiderunt elementa partes similares efficere quantitate sua,alios qualitate. At. 13. textu eiusdem operis scribit Empedoclem censuisse elementa frustulatim compacta,& sese attingentia,corpus nostrum componere, perinde ac si eruginem chalcitim lithargyrum & mysi contrita , in pulueremque redacta commisceas ita , ut nullum ex illis nisi una cum alijs contractare ualeas. Item. 3. tex. eiusdem libri scribit quosdam E
uoluisse hominem ex quattuor qualitatibus solum inter se per totum confusis cõstare,alios autem nõ solum ex qualitatibus hoc modo mixtis & confusis, sed etiam ex substantiis ipsis mistionem fieri. In libro autem primo de elementis Aristotelem huius opinionis authorem facit,quæ ex solis qualitatibus mistis,corpus componi autumat,& clara quidem est Aristotelis authoritas in lib. 2. cap. primo de part. animalium,ubi inquit,melius est dicere ex uirtutibus element. quã ex tota substantia mixtionem fieri. At. 2. methodi medẽdi alterius opinionis Stoicos authores facit:superfluũque illic & primo de elementis medico esse dicit,id

Proportio elementorũ in cõpositione mistorum.

Quid ex elementis misceatur & quomodo fiat mistio.

definire

A definire uelle: cum satis sit ei intelligere elementa per se tota misceri. Id quod Hippocratem fecisse omnium primum scribit: & non id solum, sed etiam omnium primum rerum naturæ elementum inuenisse & demonstrasse: atque ita nunc in unam, nunc in aliam opinionem inclinat Galenus. Nam aliquando Stoicos secutus, nō solum secundum qualitates, sed etiam secundum substantiam elementa tota per tota misceri scribit. Quam quidem opinionem Alexander in libro de mistione merito refellit: daretur enim sic, corporum penetratio, si substantia unius elementi aliam vndequaque peruaderet. Aliquando tamen ut in libro primo de elementis Aristotelis opinionem approbare uidetur, & velle quod substantia ipsa in minimas partes diuidatur: atque hoc modo qualitatum eorum, quæ miscentur, participationem fieri, mutuamque actionem & passionem promptam, & facilem ob tantam substantiæ ex omni parte vicinitatem contingere. Ex qua quidem mutua actione, & passione totum quoddam efficitur, quod est sibi undequaque consimile. Id quod maximè contin

B git, quoniam ea, quæ commista sunt, longiore tempore simul commorantur, & efficacissimæ sunt elementorum qualitates ad agendum & patiendum: atque ita necesse est exactam fieri mistionem: quam ars æmulari quidem, sed assequi nequit: in qua tamē non est credendum qualitates alio modo misceri quàm substantias ipsas, ut aliqui tradunt, scilicet substantias per minimas partes diuisas misceri, qualitates uero totas per totas mistionē facere. Neque enim qualitates a substantiis separari possunt, & si mistionis in illis exactior apparet ratio & modus. Et sane hic modus mistionis & compositionis omnium optimus est, & absurda uniuersa euitat, in quo aliæ opiniones incidunt. Nam si ex elementis se solum tangentibus corpus nostrū constaret, non confusis inter se qualitatibus, non possent fieri similares partes temperie, duritie, mollitie, sensu, actionibus, & alijs affectionibus inter se discrepantes. Ex solo enim contactu elementorū, nihil diuersum ab illis effici potest. At si illa diuidū

C tur in minimas partes, sese contingentes, & agentes, inuicemque patientes ob suas qualitates, fugimus incommodum de corporum penetratione: & corpora vario modo affecta gigni possunt: quod Gal. lib. 1. de elementis optime docet. Superest ut doceamus id, a quo fit mistio, & à quo forma rebus mistis inditur. Si in generatione rerum perfectarū omnia non sunt assumenda, sed separanda, quę aliena sunt a natura misti, alia uerò in unum cogenda, constat profecto solum calorem esse causam mistionis: is enim solus uim habet separandi heterogenea, & uniendi quæ homogenea sunt. Calor ergo primò & per se mistionis & generationis est causa separando aliena & propria, & idonea ad generationem cuiuscumq; rei pro natura ipsius materiæ fundendo, liquefaciendo, concoquendo, & ad soliditatē quādam perducendo: frigus uerò ad generationem & mistionem confert, quatenus calorē summū per se ineptum ad corporum nostrorum mistionem & generationē tēperat, moderatūque reddit. Ergo generatio mistorū igni & aeri tanquam efficientibus: terræ uerò & aquæ,

D ut materiæ tribuenda est. Nec solū quidē calor generationis, sed & corruptionis est author, cum scilicet ipse resoluit, & separat corpora, quæ ad generationē & cōpositionem coierāt. Id quod facit, cum ipse calor immoderate augetur, & humorē exuit, aut paulatim depascitur: quo consumpto ipse expirare cogitur suo pabulo destitutus. At forma ipsa in animalibus, quæ ex semine gignuntur, à generante deriuat in ipsum semen, quod postea eam in materiam immittit: alia uerò mista, à corpore cœlesti formā suam capiunt. Putatur autem forma primò recipi in calido proprio, ab eo uerò, deriuare ad alia elementa. Sed hęc nobis medicis sufficere possunt de primis elementis mundi. Sequitur ut pauca subiiciamus de elemētis, quæ ad sensum simplicissima & minima dicuntur. Sunt autem (ut inquit Galenus) hæc, quattuor humores in his, quę quattuor humoribus constant, sanguine inquam, bile flaua, atra, & pituita: in his uerò quæ sanguine non sunt prædita, ponuntur esse elementa, quæ quattuor humoribus proportione respondent. Ponuntur etiam à Galeno partes similares

E inter elementa: quoniam nequit sensus in uno quoque humore, aut in partibus similaribus agnoscere compositionem aliquam. Porrò Galenus in propriis elementis hominis assignandis sæpe discrepat. Nam in libro primo de elementis, docet illa esse quattuor humores: in libro secundo eiusdem operis, propria hominis elemēta & proxima esse dicit similares partes: & eodem loco, non solum propria hominibus, sed & quibusdā etiam animalibus sanguine præditis communia, ut Equo, Boui, Cani, & similibus esse scribit. Hæc enim inquit arterias, venas, neruos, membranas habent. Sunt ergo hæc communia homini & alijs elementa. Ita nunc humores propria hominis elementa es-

Mistionis causæ.

De elementis sensibilibus.

de elementis propriis hominis.

ſe dicit, nunc communia animantibus omnibus, ſanguine præditis, nunc partes ſimilares propria homini, nunc communia etiam quibuſdam alijs: tam uarius & ſui immemor fuit author, vt raro idem de eadem re omnino pronunciauerit, præſertim in his locis, in quibus exactam explicationem de aliqua re nequaquam inſtituit. Quare conſulendi ſunt illi loci, in quibus diligentius rem tractat, Id quod facit in ſecundo libro de elementis, vbi ſcribit omnium rerum communia elementa eſſe quattuor elementa mundi: elementa autem communia animalibus ſanguine præditis eſſe quattuor humores: elementa verò cõmunia animalibus ſanguine non præditis, ſunt inquit ea, quæ quattuor humoribus proportione reſpondent, propria autem ſingulis animantibus elementa, ſunt propriæ cuiuſcunque partes ſimilares: etſi quædam ſunt, quæ in multis communicant, ut equus, bos, capra, leo, omnia enim hæc neruos habent, membranas, oſſa, cartilagines, ligamenta, quæ partes etiam communia illis elementa ſtatui poſſunt. Quòd ſi aliquando Galenus ſimilares partes dicit eſſe proxima hominis elementa, id meo iudicio facit, quòd inter omnia animalia homo partes ſimilares maximè uniformes & ſimplices obtineat, De quattuor humoribus alio loco plenius agemus. nunc verò de illis ſolum tractabimus, quatenus fiunt ex alijs elementis, & noſtra corpora ex illis tanquam ex elementis conſtant. pituita frigida eſt, & humida humore aqueo, bilis calida & ſicca calido, & ſicco, igneo, humor melancholicus frigidus & ſiccus ſiccitate terrena, de aereo autem humore & elemento ita ſcribit Galenus in octauo de placitis. Solum aereum elementum in corporibus animalium iuxta naturam ſuã in reſpirationibus, pulſibus, palpitationibus, inflationibus, œdematis, & flatibus apparet, quo loco poſt aliorum humorum enarrationem ſanguinis non meminit. Conſtat autẽ eum eſſe aereum, id eſt calidum, & humidum: quòd ſi aliquando eum temperatũ eſſe ſcribit Galenus, non de quarto humore, ſed de tota maſſa, quæ etiam nomine ſanguinis vocatur, eò quòd ſanguis in eo abundet, intelligendum. Tradit idem author in octauo de Placitis elementa eſſe in nobis non actu, ſed potentia, quod de ueris & primis elementis intelligendum videtur. Nam ſtatim poſtea ſubiungit, ex ipſis procreata alimentorum interuentu elementa, actu eſſe, nempe ſanguinem, pituitam, bilem vtramque. Nos autem oſtendimus prima elementa non eſſe potentia in corpore, ſed actu, in eſſe refracto. Auerroes autem negat, bilem, pituitam eſſe elementa, & actu eſſe, ſed ſolum ſanguinem, reliquos autẽ tres humores potentia in ſanguine contineri. non enim inquit dicitur corpus ex pluribus generari, niſi illa antequam generatio fieret, per ſe actu eſſent. At in utero quando generatio fit, non eſt bilis, & melancholia actu, ſed mixta cum ſanguine; pituita uerò remota eſt materia, cum ex ea nihil gigni poſsit, niſi prius in ſanguinem mutetur: utramque uero bilem, nec propinquam nec remotam eſſe generationis materiam, cum neutra poſsit in ſanguinem uerti, ſed in eo potentia ſit: quoniam cum ſanguis corrumpitur, ſæpe in eas conuertitur. Quod ſi inquit elementum non niſi potentia eſt in compoſito, non tamen contra fit, vt res quæ in alia eſt potentia, ſit eius elementum. Quemadmodum enim fex, & ſpuma, non ſunt elementa vini, ſed eius excrementa, quæ ab eo dum concoquitur, ſeparantur: ita utraque bilis excrementum eſt ſanguinis. Quibus quidem efficere vult Auerroes primo capite ſecundi coliget, corpus ex ſolo ſanguine conſtare. Porro antiqua uidetur hæc fuiſſe quæſtio, non ab ipſo Auerroe orta, vt videre eſt apud Galenum in lib. ſecundo de elementis, vbi ſcribit, quoſdam voluiſſe hominem conſtare ex ſolo ſanguine: melius tamen eos ſentire, qui ex quattuor humoribus eum componi aſſerunt: nec alia quidem utitur ratione, quàm quòd ſanguis in ſe reliquos potentia contineat, Id quod oſtendunt diuerſarum partium generatio, & purgatio corporis, quæ eos humores a ſanguine ſeparat. Nec dubitat quidem dicere, corpus ex illis conſtare, etſi potentia in eo contineantur. verum nos id antea refellimus. In mixto enim elementa ſunt actu: verum non eſt par ratio de ipſa humorum maſſa, quæ eſt de ipſis primis elementis. Nam in generatione corporum manent ut oſtendimus materia & forma elementorum: humorum uerò forma corrumpitur, cum partes ex illis generantur. Præterea non vt elementa, ſed noſtrum corpus efficiunt, vt principium materiale. Proxima enim materia noſtræ generationis (vt poſtea docebimus) ſunt quattuor humores: qui ſuis qualitatibus & forma corruptis, ex eo quod ipſis ſubijcitur fiunt partes noſtri corporis: quapropter illi non ſunt elementa: quandoquidem non permiſtionem, ſed per corruptionem, & nouam generationem, compoſitionem noſtram faciunt. Appellantur autem hac ſolum ratione elementa, qui ſimplicia ſint ad ſenſum, ut ue

Similares partes cur dicantur elementa hominis.

De quattuor humoribus

An ex ſolo ſanguine, uel etiã ex alijs humoribus corpora fieri dicantur.

Auerroes opinio

humorũ forma corrumpit̃ cum partes ex illis oriunt̃ in mixtione & mixti elementa remanent actu

A ra elementa sua natura, & absolute sunt simplicia. Nec agnoscit quidem Auerroes eandem
esse rationem de sanguine, quæ est de alijs tribus humoribus. Nam sanguis eodem modo,
quo alij humores, in tota massa continetur. Non enim id, quod in utero Auerroes conti-
neri dicit, ex quo partes formantur, sanguis solus est, sed ex eo, & reliquis tribus humori-
bus commixtum, aliquid est: sanguis tamen appellatur eò, quòd plus sanguinis, quàm reli-
quorum in eo sit. Nec par quidem est ratio de uino & sanguine. Fex enim & flos vini ab
eo omnino secernuntur, ut id postea, quod uere vinum est, post separationem illorum, vnũ
& similare sit: in sanguine autem, id est in massa illa, quæ in venis reperitur, etiam quantũ
fieri potest depuratissima, aliquid tamen semper omnium aliorum humorum est. Præte-
rea quod dicit ex pituita non posse aliquid gigni, aut nutriri antequam in sanguinem mu-
tetur, expendendum est. Non enim pituita, qui quartus est humor, vnquam in sanguinem
mutari (vt alibi docuimus) potest: quandoquidem in generatione sanguinis simul neces-
B se est utramque bilem gigni, imò & ipsam pituitam: ex hac autem frigidissima & humidis-
sima nequit per aliquam concoctionem procreari multiplex ea substantia contrarijs quali
tatibus prædita. Sed quid obstat quominus dicamus hominem constare ex quattuor humo
ribus, sicut diximus constare ex quattuor elementis. Illa enim etsi sola per se subsistunt, ta-
men cum ad mistionem incipiunt uenire, & imperfectiora corpora ex illis gignuntur, ex
quibus postea alia fiunt, non alio modo in mixtis continentur, quàm quattuor humores in
tota massa. Nam in herbis ex quibus gignuntur quattuor humores, & in ipsis quattuor hu
moribus elementa, non alio modo sunt, quàm sint humores in tota ipsa massa. Quare si ex
quattuor elementis fatemur corpora constare, concedemus pariter non ex uno, sed ex quat
tuor humoribus idem fieri. Nunc illud sequitur docendum, quid ex elementis his fiat in
corpore nostro, & cuius principij ea rationem obtineant. Ait ipse fieri ex calido, frigido,
C humido & sicco consimiles partes, non quomodocunque inter se mixtis qualitatibus, sed
redactis ad certam temperiem, & hanc esse essentiam earum partium. Ex quibus quidem
patet, eum authorem velle elementa formæ rationem in ijs habere. Est enim forma essen-
tia, & id, per quod res quælibet est, quod est: forte prima elementa possunt materiam & for
mam præbere rebus, cum materiam habeant, ex qua partes nostræ fieri possunt, & qualita-
tes, quæ formam certam rebus indere sunt apta. Sed ut de materia illa non est dubium, ita
de forma postea disputabimus. Et quemadmodum certa est materia, quæ ex primis elemen
tis sumitur, ita controuersum semper fuit inter philosophos & medicos, ex qua propin-
qua materia similares partes gignantur. Nam Aristoteles putat omnes corporis partes ani-
malium sanguine præditorum ex una & eadem materia fieri, nempe ex sanguine: semen ue
rò non materiam, sed solum formam exhibere: contra quem Galenus in libro de semine
insurgit, nititurque probare semen & sanguinem menstruum præbere vim vtriusque prin
D cipij, sed in semine effectiuum principium validissimum esse, materiale paucissimum: in
sanguine verò materiale plurimum, efficiens uero imbecillum. Ac quòd ex semine fiant a-
liquæ partes, ita Galenus probare nititur. Semen maris vel in utero manet, aut exit, at non
exit, vt testantur mulieres, quæ aiunt semen maris non exire quando concipiunt, & quòd
Hippocrates in libro de natura fœtus idem dicat: nullam præterea inueniri causam, quæ il
lud expellat: non quidem vterum, qui ad se semen allicit: non sanguinem menstruum in ca
uitate uteri contentum: neque enim eum illic contineri posse, quia fieret grumus. Manet
ergo intus: & ex eo vel flatus gignitur, aut partes corporis. Atqui non potest semen dissol
ui in vaporẽ, quoniã in prima conceptione uterus nõ esset minor, sed turgidus ex copia fla
tus: atque ita etiam doleret ex distentione, propterea quod in eodem tempore ex dissectio
ne appareat uterus circumiectus fœtui, nullo existente spacio intermedio pleno flatu. Ad-
dit non apparere quòd flatus exeat per pudendum mulieris, quemadmodum inflatus uen-
E ter ructu & crepitu sese a flatu tumoreque liberat. Fiunt ergo ex semine partes aliquæ.
Quod etiam alijs rationibus probat, non enim posse uenas, arterias, neruos, ossa, cerebrum
& alias partes albas fieri ex alia materia, quàm ex semine: quippe cum illæ sint exangues, &
in longitudinem ductæ, ita ut lentam materiam exigant, quæ distendi & perforari potest.
Præterea naturã temere agere, si materiã albam, crassam, & lentã eijciat, propriam ad gene-
rationem illarum partium, vt sanguinem postea mutet in eandem substantiam, in quam ne
cessario sanguinem mutari oportet, si ad illarum partium generationem futurus est aptus.
Addit naturam ex eadem re duo potius, quàm unum, si potest, assumere. Igitur conuenien-

Quattuor humores cuius principij rationẽ habeant in generatione nostra.

An omnes partes fiant ex sanguine, uel quædam ex semine.

Galeni opinio & rationes quòd quædã fiãt ex semine.

tius naturæ prouidentiæ esse, si dicamus ex semine illam & materiam & vim sumere, quàm vim solam. Ait quoque seminis partem quantacunque ea sit, quæ vuluam attingit, mẽbranam fieri: reliquum uerò seminis, ex ui sibi insita attrahere, & immutare materiam, & ex ea cibum sibi præparare, altera vero vi expellere noxia. Scribit pariter mulierem per cornua vteri in medium vuluæ semen eiaculari, & illud humectare uias, perueniréque usq; ad semen viri, & cum eo misceri, copularique membranis, quas fœmineum semẽ propria sua progresione efficit, & illud simul alere uirile: esse enim fœmineum semen, eo quod frigidius & tenuius sit, accommodatum alimentum masculino. Subiungit semen in plantis dare materiam & formam, & propterea reprehendendum esse Aristotelem, qui oblitus suorũ principiorum, in plantis & animalibus naturæ opera diuerso modo explicet. Idem probat ex regeneratione partium. Nam quod carnosæ partes regigni posint, membranosæ uero & neruosæ nequaquam, non aliam putat esse rationem, nisi quod illis suppetit materia ex sanguine ad regenerationem, his uerò amplius non adsit ex semine: quod nunquam, vel raro regigni solet: quanquam efficiens seminis ipsius causa perfectis animalibus inest, ut quę nunquam animal deserat. Postremo ex nutritione idem probari: oportere enim solidas partes ex semine fieri & nutriri, sicut carnosæ ex sanguine fiũt & nutriuntur: nimirũ cũm ijsdem nutriamur, quibus constamus. Hæc & similia adfert Galenus, ut probet ex semine quasdam partes in corpore nostro fieri. Quæ etsi ab omnibus medicis tanquam uerisima sunt recepta, tamen arbitror ea nihil concludere, & Arist. opinionem longè probabiliorẽ esse. Nam Aristoteles non vult dissolui semen in vaporem, qui in utero maneat, aut ab eo exeat, sed ait illud in minimas partes diuidi, & vnà cum sanguine misceri, & ab eo animalis partes procreari. Quod si quis concedat semen in spiritum dissolui, non tamen propterea sequitur quod scribit Galenus, oportere uterum distendi, ex distensioneque dolere. Nã ex tam exigua substantia, quale est semen maris, nequit tantus flatus procreari, qui uteri magnam cauitatem ita distendere posit, vt dolorem quoque pariat. Nec illud quoque sequitur, vt flatus sentiantur exire ab utero eo modo, quo inflato ventre ructus & crepitus emittuntur. Concedimus si velit ex semine flatum excitari, & eum per mulieris pudendum exire, non tamen propterea sequetur, quod ille vult. Nam gulę & intestinorum angusta est concauitas, per quam insensibiliter nequit exire flatus a ventre: vteri verò ceruix, & ipsius mulieris pudendum, facile admittere possunt exiguum vaporem absque sensu. At verò illud mirum est, quod scribit, in primo conceptionis tempore, ex disectione inueniri uterum circumiectum & astrictum fœtui. Nam quo pacto fœmina mortua, & extincta proinde retentrice vi, & omni alia facultate, potest uterus tantopere constringi, & circa fœtum contrahi. Illud vero quod scribit, semen non posse expelli a sanguine menstruo in cauitate vteri contento, quia illic contineri non potest, quin fiat grumus, non recipio, quia sanguis menstruus per vteri cauitatem decurrit, & trumbus non fit: & quid obstat, quominus hic vterum abluat, & illic inuentum semen secum rapiat fluentis aquæ modo, quæ terram, lapides, & quicquid inuenit in illis locis, per quæ defluit, vna secum trahit. Vnde ille quoque testatur optimum ad conceptionem esse tempus, quando menses fluere incipiunt, aut sistũtur: non autem quando abundantius profluunt, tunc enim semen extrudi & exolui: alio verò tempore sufficientem materiam ei suppeditari. Sed quid opus est, vt laboret in eo refellendo, quod sponte Aristoteles fatetur, semen inquam non in flatum mutari, nec exire, intus manere, sed tamen ex illo nihil fieri. Nam Gal. opinionem id maximè arguit, quòd nõ solum in semine, sed etiam in sanguine, materiale & efficiens principium esse uelit. Nam vt hoc forte uerum esse posset in semine, ita in sanguine absurdum est, vim aliquam efficiendi ponere: eam enim non solum in generatione, sed etiam in nutritione, auctione, & alijs actionibus corporis aliquando ostenderet, quod non facit, sed ille solum ut materia attrahitur, retinetur, concoquitur, & expellitur, easque impresiones recipit, quas partes corporis præbere sunt aptæ. Nec valet quidem Galeni ratio de plantis, quod scilicet illarum semẽ materiam & formam præbeat, quia alia est natura animalis & generandi ratio, quàm sit in plantis. Nam multæ plantæ sine semine sponte ex terra nascuntur. Nec in ipsis quidem animalibus eadem est generali ratio: fiunt enim quædam sine semine, & illud ostendit, idem non præbere efficientis & materiæ vim, si quædam animalia mascula sine semine solã uim in fœminas immittant. Addo quod ex eodem semine diuersæ partes in plantis, vt vena, arteria, neruus, radix, caulis, ramus, folia, & fructus fiant: adeo vt ex generatione plantarum

Galeni opinio notatur & Aristotelis probatur.

conuincatur

A conuincatur ipse vnicam materiam ponere etiam in animalibus, ex qua omnes partes fiant. At & illud negandum est, semen in plantis materiæ & efficientis uim præbere: nam materiam illę ex terra sumunt, semen autem posteaquam vim & formam præbuit, contabescit, vt in tritico & fabis nascentibus conspicitur. Cæterum in regeneratione partium a se ipso discrepat Galenus, cum dicit seminales partes regigni non posse, & postea fatetur uenas & arterias paruas regigni posse, maiorem uerò arteriam non posse. Est enim eadem ratio de parua arteria, quæ est de maiuscula vena, quam dicit posse regigni. Erat præterea reddenda ratio de dentibus, quare illi soli inter ossa regignantur, etiam post uigesimum annum. Quod si non regignuntur albæ partes, tamen ratio non est ex defectu materiæ seminalis: quippe cum ea (vt ille non recte dicit) gignatur in uenis & arterijs, & non magis debeat suppetere dentibus, quàm ad generationem arteriæ. Sed cum antea dixisset non regigni defectu materiæ, postea dicit id fieri defectu efficientis. Mirum certe est, si in maxillis uiginti annos portio seminis inditi a parentibus seruatur ad dentium regenerationem: putre B scat enim, aut concoquatur, aut assimiletur, vel digeratur & absumatur breui temporis spacio necesse est humor, qui in cauitate aliqua corporis continetur: ex semine uerò quod gignitur in nobis, non dicit (credo) dentes & venas regigni. Quod verò amissæ partes nonnullæ regignantur, aliæ verò minimè, non ratione materiæ spermaticæ deficientis fit, sed alia ratione. Nam si semen fit in arterijs & uenis, vt ille uult in libro de semine, & in hoc sibi repugnat, quippe cum alibi solis testibus & uasis spermaticis hanc vim tribuat, cur non poterunt illę ex sanguine tantum semen conficere, quantum requiritur ad dentis & uasorũ regenerationẽ. Vt enim semen uiri & mulieris dicit non sufficere, nisi augeatur, cur semẽ, quod fatetur esse in illis partibus, ex sanguine non ita augebitur, ut satis sit ad regenerationem: præsertim quod maior sit quantitas illius ad proportionem partis regignendæ, quàm esset illud in prima conformatione, quando tot partium materia erat. Addo si sufficit ad C augmentum, cur non sufficiet ad regenerationem. Videmus enim augeri partes spermaticas, & caua vulnera etiam in decrepitis repleri: cum tamen partium incrementum iandudum cessauerit: tantum quidem de regeneratione natura est solicita. Quod si dentibus regignendis materia suppetit, cur etiam pro ossibus aliis, uenis, & arteriis non suppetet? Non ergo nequeunt regigni hæ partes, quod desit illis materia ex semine. Nec hoc quidem fit, ob natam debilitatem, ob partis mutilationem, cum uideamus callum gigni in ossibus partibus frigidissimis. Petitur autem (meo quidem iudicio) ratio partim ex efficiente, partim ex impedimento, quod vicinæ partes præbent, aliquando uerò ex materiæ defectu. Nã arteriæ, nerui, & uenæ postulant certam figuram & formã, quam solum semen inditũ a parentibus in prima conformatione ut opifex præbere potest. Non mirũ ergo, si illæ non regignuntur, cum desit a quo formari & figurari possunt. Nec valet hoc argumentum in generatione carnis, quia illa cauitatem, & certam figurã non postulat, sed simplicẽ generationẽ, D quam carnosæ partes circunstantes sua ui, qua natę sunt sibi simile reddere, quod mutant, alterantque, præbere possunt. Impediunt præterea partes carnosæ circũuicinæ, & ambientes venas, arterias, & ossa, ne uena arteria & os regignantur. Nã caro, vt quæ calida humidaq; sit, concoctrice facultate pręualet: quo fit ut spacium vacuum carne, prius repleatur, quàm possint exangues illæ partes frigidæ & siccæ ex sanguine eam portionem, quæ sibi deest, regignere. Vnde uidemus dentibus regenerationem fieri, quia non sunt vicinæ partes carnosæ, quæ anticipent carnis generationem: conceditur ergo tempus in eo loco ad dentis regenerationem, a quo alius decidit. Sic etiam cuticula regignitur, cutis autem non: quoniã illa sæpe aufertur non læsis partibus carnosis subiectis, cutis uerò non. Quòd si contingat solã cutẽ auferri, & ea quoque regignetur. Desinunt quoque regigni partes deficiente materia, vt tandẽ dentes non regignuntur: quia ad ea loca ætatis cursu desinit ferri sanguis, E qui sufficiat ad regenerationẽ & simul nutritionẽ: accedente etiam frigiditate & imbecillitate partis, quæ nequit alterare & indurare materiã ad ossis duritiẽ. Ita arbitror sentiendũ esse de partiũ regeneratione. Atque hoc auulso Gal. fudamento, quod præcipuũ putatur in hac re, facile erit alia refellere. Nã quod dicit spermaticas (ut uocat) partes ex semine nutriri, quia ex semine constant, falsum est. Non enim fit nutritio ex eadem materia actu, sed potentia, qualis est sanguis ad semen: alioqui concedendum quoque esset uentriculum, & alias partes spermaticas ex semine nutriri. Quod quàm absurdum sit, non solum Arist. sed ipse etiã passim fatetur. Sunt, vt inquit Aristoteles, mulieres, quæ aiunt se non emisso semi-

Ratio cur partes quædam regignantur, aliæ non.

m iiij ne

ne concipere. Quòd si non concipit absque emissione proprii seminis, vt ego arbitror,& A
filiorũ similitudo ad matres ostendit:tamen semen illius non requiritur ad generationem, quòd materiã aliquã præbeat. Nam quæ tradit de usu huius seminis Galenus, mente concipi non possunt. Ait enim mulierẽ per cornua uteri in mediũ vuluæ semen eiaculari, & illud humectare uias,& usque ad semen uiri peruenire, ac cũ eo misceri, & mẽbranis copulari, quas femineum semen propria sua progessione facit, & simul alere semen virile. Primũ enim docet anatome, non esse communem hãc seminis emissionem omnibus feminis: quoniam muliebris uterus nulla eiusmodi habet cornua, quę in utero uaccino sunt conspicua. Quod femineum semen humectet uias, hoc est rationi consonum, sed non ea ratione arbitror ad generationem esse necessarium: nimirum cum uterus mulieris, ex suo semine non requirat humectationẽ, qua uel superfluò etiam abundat: vnde steriles mulieres potissimum exsiccatione sanamus. Quid vero est quod muliebre semen ducat usque ad semen viri & cũ eo misceat: locus enim uteri adeo amplus est, vt difficile sit utrumque semen in vno & eodẽ B
exiguo spacio cõuenire: & si hoc fit, alia ratione accidit, quòd scilicet vterus viri semen ad se alliciat, & cum alio misceat. Mirum quoque est utrumque statim membranis copulari, & eas fieri à progressione seminis fœminini. Mirum enim est, si semen quod confertim mouetur, membranam aliquam efficiat: aut si aliquando id facit, cur semper idem non facit: nã idem semper est progressus, idem impetus, eadẽ via & materia. Nutriri semen maris à semine fœminino non cõcedit nutritionis ratio: nihil enim quod non uiuit (eo etiam authore) nutritur. Quòd si hoc semen alterius sit alimentum, male statuit ille ex vtroque semine suppeditari materiam & formam. Quod enim in nutrimentum iam cessit, nequit aliquod istorum præstare. Si uerò semen mulieris ad generationem est necessarium, non illis rationibus quas tradit Galenus, hoc fit, sed quòd uterum ad semen masculinum attrahendũ & auidius retinendum aptum reddat. Nam dum fœmina suo semine turget, grauata quodãmodo est, C
& minus alterum expetit, in occultioresq; partes ęgrius admittit: suo verò semine excluso, uasisque proprijs & testibus uacuatis, iam habet ex quo melius virile semẽ expetat, & illud recipiat & admittat, contineatque auidius. Quo pacto videmus masculos post coitum, seipsis leuiores fieri, & cibi appetẽtiores. Eum uerò, & alia officia auersari, cum suo semine turgent, grauanturque. Quod quidem in ipsis mulieribus, quæ non coeunt, euidentius adhuc apparet. Nam illæ tormina in uentre, stomachi dolorem, cibi & potionis inappetentiam, vertiginem, animi defectum, conuulsiones, & propemodum alia infinita & horrenda mala experiuntur, ut Galenus etiam testatur libro sexto de locis affectis, nempe ex semine retento accidentia similia his, quæ venena parere solent, gigni. Non mirum ergo si ad conceptum, naturæ tantum inquam opus, sit necessarium semen excerni, ex quo uterus & uniuersum fœminę corpus habilius redditur ad omnia munia obeunda. Hunc ergo præstat usum fœminæ semen: aut si rationi consonum est illud, cum uirili misceri: & principii unius rationẽ habere (quando alioqui ut diximus similitudo filiorum ad matres defendi non potest) D
certe efficientis, non autem materiæ rationem subibit. Hoc etiam docet ex semine maris & fœminæ partes, quas ille spermaticas uocat, gigni non posse. Nam quo pacto ex tam pauca materia uentriculus, intestina, uesica, uterus, ossa omnia, cartilagines, ligamenta, tunicę, mẽbranæ, cerebrum, cutis, spinalis medulla, uenæ, nerui, arteriæ tot tantęque partes fieri possunt. At si cum sanguine misceatur semen, ad seminis nutritionem, auctionem, & partium ipsarum generationem (vt ille vult) minus probabilis redditur illius opinio. Nam si semẽ est, quod in sanguinem agere, & ex eo commoda capere debet, necessarium est, ut cum eo undiquaque misceatur: nimirum quòd actio non nisi per contractum fiat. Ergo non poterunt discretæ hæ substantiæ manere, vt ex una certæ partes, ex alia uerò aliæ fiant. Addo quod communis generationis ratio in alijs animalibus Gal. opinionem refellat. Nã docet experiẽtia euidẽtissime pullos gallinaceos, & cætera omnia animalia, quę ex ouis nascũtur, E
ex vna & eadem materia, nempe ex solo albumine procreari: nutriri autem ex vitello ita, vt ex eadem materia diuerso modo ab agente alterata, possint omnes partes generari. Id quidem illud refellit, quod scribit ille venas, arterias, neruos, & alias partes albas non ex alia materia fieri posse, quàm ex semine, cum sint exangues & continuitatem postulent, & propterea lentam materiam: nam natura hęc omnia incommoda facile euitat: & quæ nos putamus fieri non posse, nullo illa negocio perficit. Si enim ex sanguine partes exangues, continuæ, viscidæ, duræ, molles, raræ, densæ, aptè nutriuntur, cur ex eadem materia, quam natura

tura

A tura ex quattuor diuersis humoribus confecit, ut ad omnia sua opera esset apta, non potuerunt fieri partes illæ. Non ergo semen eijcit natura, ut sanguinem postea mutet in ipsum semen, ex quo postea partes albæ fiant, (ita enim ut inquit ipse temere faceret) sed natura ex eo quod melius est, sua absoluit munera: nec tentat quod fieri nequit? igitur semine vtitur ad solam formam, quia ad materiam non poterat sufficere, & ea abunde ex sanguine menstruo suppeditatur, & in eoque prouidentia vtitur, cum non tentat ex vna re duo, quæ fieri non possunt. Sed quid opus est quæso ut Gal. tantopere in libro de semine laboret in Arist. hac opinione refellenda, cum in cap. 3. secundi de natu. facultatibus scribat os, cartilaginem, arteriam, venam, neruum, & cæteras exangues partes ex sanguine fieri, semen autem formam illis dare: & merito quidem. Est enim ea ratio seminis in generaaione, quę est coaguli in confectione casei. Vt ergo ex coagulo non materiam quę capitur ex lacte, sed vim solam suppeditari dicimus: sic ex semine nullam partem gigni, manere tamen illud in *Semen esse ut coagulũ*
B vtero ut sanguinem mutet, & formam det, credere debemus. Id enim fieri nihil prohibet: & quæ prædicta sunt, conuincunt quantum assequi possumus in re tantopere incerta & in naturæ penetralibus arcanisque recondita; Sufficiant ergo hac de materia partium similarium. Cæterum cum res quælibet ex sua materia & propria forma constet, posteaquam de materia partis similaris egimus, sequitur ut inuestigemus quænam sit illius forma. Est autem forma (ut omnes philosophi definiunt) quę dat esse rei. Scribit autem Galenus in hoc loco, essentiam similarium esse commensurationem, calidi, frigidi, humidi & sicci, quod alio loco bonam temperiem esse diceret. Nam ut corpus vtcumque constitutum, similares partes habet ex temperie quacumque constantes: ita quod est optime constitutum (de quo hic agitur) easdem habeat oportet optime temperatas. Est ergo ut tradit Gal. temperamentum essentia similarium. Quod quidem an verum sit, an non, tunc demum intelligemus, cum nouerimus quid temperamentum sit. Est autem illud si verbi etymologiam specte- *De forma similarium partium.* *De temperamento.*
C mus mixtio: nam κρᾶσις, quod nostri temperamentum vertunt, proprie mixtionem significat. Verum in hoc significatu temperamentum capere non possumus: cum dicimus illud esse essentiam & formam partium similarium. possunt enim elementa aliquid facere, quod forma illarum sit: verum mixtio illorum hoc esse non potest: quoniam mixtio formam præcedit & parit, ipsa autem mistio quo pacto forma esse potest; præterea temperamentum dicitur esse calidum, frigidum, humidum, siccum, quæ de mixtione dici non possunt: nec signa quidem quæ temperamentum ostendunt, mixtionem ostendunt. Quare Fernelius temperamentum definit esse non ipsam mistionem, sed mixtionis rationem, vel primarum qualitatum harmoniam & concentum. Sed ille in eundem errorem incidit. Nam vt mixtio, sic proportio eorum quæ miscentur, ad temperamentum requiritur, non tamen hæc temperamentum fuerit. Addo quòd uidetur etiam in mixtione contineri proportio. Nam vt Arist. tradit, nisi seruetur proportio eorum quæ ad mixtio- *Fernelij de temperamẽto definitio confutatur*
D nem veniunt, mixtio non fiet: non enim dicitur misceri guttula aquæ cum uase vini. Addit Fernelius mixtionem & proportionem subiecto idem esse, ratione autem differre. Sed nescio quo pacto mixtionem & proportionem velit esse in subiectis, quæ miscentur. Mens enim est, quæ proportionem in rebus notat & agnoscit, & natura ipsa, quæ seruata proportione eorum, quæ ad mistionem ueniunt, mistionem & temperiem facit. Sed in eo error grauior est, quod temperamentum uelit esse proportionem & harmoniam. Si enim est essentia similarium partium, & forma, quomodo erit harmonia. Perinde enim est, ac si diceret animam (quam Galenus temperamentum aliquando esse statuit) harmoniã esse. Quod ab Arist. libro primo de anima est confutatum. Dicimus temperamentum esse calidũ, frigidum, humidum, siccum, proportionem uerò & harmoniam nequaquam tales esse dicimus. Præterea temperamentum parere secundas qualitates, & causam esse actionis & diuer
E sorum operum: quæ quidem harmoniæ & proportioni conuenire non possunt. Oportet enim (ut clarius dicam aliquid) esse reale, quod rem aliam parit: quod si illud non potest hoc facere absque certa ratione & proportione, tamen ratio & proportio non est id, quod agit. Et hæc ita clara sunt, vt superfluum ducam diutius in illis immorari uelle. Definit Auicenna recte temperamentum, etsi Fernelius subabsurdam asperius uocat esse illius definitionem. Ait enim Auicenna temparamentum esse qualitatem, quæ ex mutua actione & passione primarum qualitatum prouenit. Docet autem quomodo fiat actio & passio in elementorum mixtione: quòd scilicet elementa in minimas partes diuidantur ita, ut undi- *Auicennæ definitio de temperamẽto.*

quaque

quaque se contingant. Eam definitionem, nescio quo pacto Fernelius refellere nititur. Ait enim Auicennam velle eam qualitatem, quæ ex mutua actione & passione elementorum in mixtione fit, esse simplicẽ, & eã superesse reliquis pereuntibus, a quibus est facta: quod nec somniauit quidẽ Auicenna. Tradit quidẽ ille ex quattuor qualitatibus elementorum aliam resultare: sed illam esse simplicem, & perire in ea elementorum qualitates, & ipsa elementa, non docet. Esse uerò qualitatem ipsum temperamentum, cum ex qualitatibus fiat, & sequentes pariat qualitates, & actu dignoscatur, calidumque, frigidum, humidum, & siccum dicatur, plus quàm rationi est consonum. Quare non melior definitio inueniri potest, quàm quæ est ab Auicenna tradita. An uerò temperamentum sit forma partium similariũ, nunc tempestiuum est vt examinemus. Scribit de hac re Galenus multis in locis. Nam in libro primo de usu partium cap. nono, ait per temperamentum carnem esse carnem, neruum esse neruum, & denique singulas partes id esse, quod sunt per temperamentum. Item primo methodi idem hoc modo scribit. Ostensum est unamquamque rem talem esse, qualis est, propter calidi, frigidi, humidi, & sicci temperamentum. Præterea in libro de constitutione artis & septimo methodi & tertio cap. primi de naturalibus facultatibus, habet fieri corpus similare: quod pro temperaturæ qualitate, aut sensu pollet, aut uacat, aut neruus est, aut os, & actionem edit tantum diuersam ab aliarum actionibus, quantum ipsa particula ab alijs, quæ illas edunt, est diuersa: differt autem una ab alia temperamento. Quare qui vult actionem illarum seruare, temperamentum inquit seruet. Quinetiam in cap. nono primi de elementis dicit ex calido, frigido, humido & sicco non hominis solũ, sed aliorum omnium naturam constare. Est & alius locus in textu primo secundi de natura humana, vbi ita legitur. Formas voco corporis naturas, quarum essentiam demonstrauimus in quattuor elementorum temperatione consistere. Montanus in primam primi Auicennæ alias addit rationes, quas Hippocrati & Galeno adscribit. Et hæc prima est. quicquid intro ducitur in materia ab agente tamquam finis & perfectio mixti, in quo etiam quiescit agẽs, illud est forma substantialis. At hoc est temperatura: nam in quacumque re, quæ generatur, semper suus motus est in qualitatibus primis: qui tãdiu durat, quamdiu illa est adepta temperaturam. Secundo inquit, omnis forma substantialis, est actus primus, & illius perfectio cuius est, ut tradit Arist. in lib. de anima: temperamentum uero esse talem actum ostẽdit Galenus, cum dicit omnes actiones lædi & perfici a temperamento. Atque ita ex his & alijs nonnullis parum ualidis rationibus concludit temperamentum esse formam substantialem. Sed facile illius opinio refelli potest. Nam quod dicit motum eius, quod gignitur, tamdiu durare, donec acquisita sit temperies, & nihil præter illam sensus iudicio acquiri, concedi quidem potest, sensum non aliud agnoscere, quàm temperamentum. Sed ratio iudicat, in quibus aliud requiritur ad rerum essentiam, illud esse addendum: est autem id ipsum anima, quæ uiuentium est forma & omnium actionum, quæ viuentibus sunt propriæ author: tanto quidem a temperamento differens, quantum uiuentia corpora a uita priuatis discrepant. Temperamentum verò esse formam omnium rerum, eo quod ad illius mutationem lædantur, aut perficiantur actiones, absurdum est credere. Nam ad actiones multa requiruntur, ex quibus uno læso, illas lædi necesse est. An dicemus calidum influens a corde, aut partes instrumẽtarias, corporis esse formam eo, quòd illis labefactatis corporis actiones vitientur. Qui verò temperaturam negant esse formam, habent & suas rationes. Primum enim dicunt ex quattuor qualitatibus fieri solum posse qualitatem: quę cum accidẽs sit, non potest esse forma substantiæ perfectorum corporum. Præterea actiones animalium & maximè hominis, a diuiniore quodam principio necessario prouenire. Montanus hæc opera fatetur fieri a uirtute formatiua, & calore cœlesti, & hæc differre a temperamento: quibus concessis, nescio quo pacto concludere possit temperamentum esse formam corporis uiuentis. Addunt illi Galenum in libro secundo de semine, cap. quinto idem sentire. Illum enim eo loco, causam similitudinis generis animalis, ex substantia sumere: formæ uerò ex seminis mixtione: maris vel fœminæ, ex utrorumque principiorum temperatura. Ex quo patet illum præter temperaturam, aliam substantiam & formam ponere causam eorũ, quæ fiunt. Idem probare licet ex medicamentis purgantibus, alimentis, & uenenis quæ agunt a tota substantia: quæ quidem semper distinguit Galenus ab his, quæ agunt a qualitatibus & temperamento. Et merito quidem. Nam alioqui infinita absurda sequerentur. Si enim actiones & qualitates quæ in corporibus reperiuntur, non ex alia causa, quam ex temperamento

An temperamentum sit forma similariũ.

Montani opinio quomodo temperamentũ sit forma partium.

A B C D E

A peramento proueniunt, erunt profecto mores & actiones porcorum simillimę moribus & actionibus hominum: nimirum cum caro suilla similis saporis & temperamenti cum carne humana a Galeno esse dicatur septimo methodi & alibi. Erunt quoque herbę, quas ad hominem temperatas esse scribit Gal. ita factę & comparatæ a natura, vt idem præstare possint, quod homo, aut hominis partes similares: propterea quod idem temperamentum, aut certe simile obtinent. Oportet quoque in tunica oculorum, quæ vuea dicitur, & in floribus, & in corio equorum, boum, & aliorum denique animalium, in quibus uarij & multiplices sunt colores, ponere uaria & discrepantia temperamenta: quod vicinitas ipsorũ colorum, & ratio ipsa non admittunt. An dicemus equum ea parte esse pituitosum, siue frigidum & humidum, qua est albus: melancholicum uero, vel calidum & siccum, vbi est colore nigro. Miror profecto hactenus in scholis non esse animaduersam Aristotelis de hac re sententiam: qui aperte docet, quarum rerum forma temperies sit: & in quibus præter temperiem, aliam formam ponere oporteat. Est autem locus de hac re in primo cap. secundi libri de generatione animalium, vbi dicit, dura, mollia, lenta, rigida & quicumque alij affectus partibus insunt animatis, a caliditate & frigiditate fiunt. At ratio, qua iam caro aut os est, non potest a qualitatibus proficisci, sed ab eo, quod genuit, quodque est id actu, quod potentia est illud, ex quo gignitur. Ex quibus quidem patet similares partes, quòd similares sint, id est ex simili & uniformi substantia constent, id habere ex temperie quattuor primarum qualitatum. Videmus enim tum in uiuentibus, tum in alijs quæ uita carent, similarem esse eiusmodi substantiam: in quibus tamen nullam aliam formam præterquàm mixtionem & temperiem ex elementis imaginari possis. At quod res uiuat, aut non uiuat, & planta sit uel animal, & animal diuersum specie ab alio, vel planta ab alia specie diuersa, hoc a propria cuiuscumque rei forma prouenit. Et qui hæc non agnoscit, dignus non est, vt ad rerum naturam explicandam studia sua conferat. Porrò vt temperies causa est, vt aliquid sit similare: ita causa est secundarum qualitatum, quas elementorum qualitates, & ex illis temperies parit: cuius generis sunt durum, molle, lentum, rigidum, uiscidum, friabile & cętera huius generis. Sic profecto forma alias quoq; infert qualitates. Nam colores (ut diximus) uarij in tunica oculi, & qui statim apparent in ipso ortu in partibus animalium, & plantarum, non ex alia causa, quàm ex forma prouenire possunt. Quantum uerò attinet ad actiones, in rebus quidem quæ nulla sunt uita præditę, causam referre oportet in ipsam temperiem in certa materia positam: ob eam enim & terrestrem materiam pyretrum vim habet mordendi & exurendi: in alijs verò, quæ uiuunt, facultates & actiones, quæ fiunt, a partibus vt illę similares sunt, ad temperiem sunt referendæ: aliæ uerò ad formam & animam tamquam ad præcipuam causam. Nam temperies necessaria quoque est, tamquam instrumentum: cibum enim concoquit corpus ui concoctricis facultatis, quæ ex forma prouenit. At sine calore nequit illa concoquere. Et calor causa est, quare illa quæ concoquuntur, crassa uiscidaque reddantur. Quòd homo irascatur rationeque utatur, id habet a sua forma, quòd uerò plus uel minus, melius, & deterius unus quàm alius his passionibus subijciatur, ad ipsam temperiem & materiam etiam similarium partium, ut suo loco ostendemus, est referendum: nam de his rebus ex altioribus principijs postea erit agendum. Atque ita puto de forma similarium partium esse sentiendum. Verum cum multa sint alia in partibus similaribus præter temperiem, vt magnitudo, figura, raritas, densitas, mollities, durities, & alia huiusmodi, cur est quod solam dicat temperiem & formam esse de essentia rerũ: ratio est, quòd pars, ut scribit Aristot. cap. tertio primi de partibus animalium, facta sit propter actionem: vnde essentiam habet ab illis, quę ad actionem faciunt. At actiones partium similarium solum pendent a temperie, & forma, tamquam ab agente: ab alijs autem, quæ diximus, nulla in re mutantur. sed postea diligentius de temperamentis agemus.

B, C, D, E (marginal section letters)

Temperies quarũ qualitatum secundarum causa sit & quarũ forma ipsa.

[Manuscript marginal notes: "aristotelis opinio de temperamento ascribendis &c." ; "quod partes ipse sunt similares id est ex uniformi et simili constent hoc habere ex temperie quatuor primarũ qualitatũ etc."]

E

Instrumentorum uero in quantitate ac numero eorum, ex quibus componuntur, ac præterea formatione, situ partium singularum, ac totius instrumenti.

Posteaquam docuimus quid sit pars similaris, quænam illius materia & essentia, sequitur ut idem doceamus de instrumentis corporis, ex quibus etiam sumuntur signa cognoscendi

de parte organica. ſcendi corpus bene uel male conſtitutum. Porrò ſiue diſsimilarem ſiue compoſitam, ſiue A
organicam,ſiue membrum,aut ſecundario genitam partem uoces, nihil referre multi pu-
tant. Partem enim organicam eſſe definiunt ex libro primo de elementis, quæ ex ſimilari-
bus compoſita,ad vnam operationem, id eſt propriam edendam a natura eſt facta. Præte-
rea Ariſtoteles cap. primo primi de hiſtoria animalium partes compoſitas dicit eſſe inſtru-
menta. Item cap. primo ſecundi de partibus inquit ille, inſtrumentariæ omnes(ut dictum
Partem organicā non ſemper eſſe compoſitā. eſt)diſsimilares ſunt. verum quod inſtrumentum non ſemper ſit compoſitum ex ſimilari-
bus,facile probare poſſum. Et primum quod Galenus libro tertio cap. vndecimo de natu
ralibus facultatibus ſcribat quædam eſſe inſtrumenta vt vterum,veſicam, quæ ex vnica cō-
ſtant tunica. Secundo Ariſtoteles cap. primo ſecundi de partibus dicit cor conſtare ex ſimi
lari ſubſtantia,& tamen inſtrumentariam partem eſſe propter formam ſuæ figuræ. Ex quo
patet inſtrumentarias partes non ſemper eſſe compoſitas & diſsimilares & ſecundo loco ge
nitas: ſed ſolum,quæ compoſitæ ſunt inter organicas, recipiunt illa nomina. Poteſt autem B
inſtrumentaria eſſe & ſimplex & compoſita: & cum ſimplex eſt, ſola figura inſtrumentum
facit. Quamquam tamen vix reperiri poteſt aliquod inſtrumentum, quod ex pluribus
non conſtet partibus. Nam uterus & ueſica præter ſuam tunicam, neruos & uenas re-
cipiunt. Quare non addita ſimilari aut diſsimilari ſubſtantia definit Galenus primo me-
thodi capitulo ſexto, inſtrumentum eſſe partem, quæ poteſt edere perfectam actionem,
ut oculus viſionem. Verum hęc definitio non comprehendit omnia inſtrumenta. Nam Ga-
lenus cap.4.de differentijs morborum ponit inter inſtrumenta,quæ non poſſunt edere per
fectam actionem,ut muſculum & digitum. Quare definitio hæc ſolum comprehendit per-
Pars organica quid vere ſit. fectum inſtrumentum. Erit autem communis omnibus definitio hæc: inſtrumentū eſt pars,
quæ ſibi propriam,& vniuerſo corpori communem edit actionem: ut oculus edit actionē,
quam nulla alia pars facit,& eam communem vniuerſo corpori: ſic muſculus motum volū- C
tarium facit ſolus inter omnes partes, qui communis eſt vniuerſo corpori. Sunt autem in-
ter inſtrumenta quædam primi,alia ſecundi,alia tertij,alia ancipitis ordinis,vt Galenus eo-
dem cap.dicit,& ſi generali aliqua ratione non definit in quo cōſiſtat ſingulorum natura:
poteſt autem ſumi ratio ex imperfectiore & perfectiore,ſiue completa actione inter partes
inſtrumentarias. Ariſtoteles in primo cap. de hiſtoria animal. dicit quædam vocari μέλη id
eſt membra: quæ cum totius integritate deſcribantur, habent tamen intra ſe partes diuer-
ſas ſui generis opificia, ut caput: ſunt ergo membra inſtrumenta maximè compoſita.
Inſtrumentorum materia. Eſt porrò materia inſtrumentorum, ſimilaris pars una,uel plures,prout inſtrumentum eſt
ſimplex uel compoſitum: fiunt enim inſtrumentarię partes ex ſimilaribus,quatenus ſimila-
res ſunt, nō autem ut conformationem,aut magnitudinem in ſe habent,aut plures conue-
niunt ad illud componendum atque inter ſe coniunguntur: hæc enim pertinent ad formā
inſtrumenti: ſpiritus uerò & ſanguis cū alijs humoribus elementa ſunt, & materia ſimilariū D
De forma partis organicæ. partiū propinqua, & propria: inſtrumentorū uerò non niſi materia remota. Propterea non
hęc,ſed partes ſimilares inſtrumentorū propria materia ſunt,& dicūtur. forma enim inſtru
menti fit ex conformatione & magnitudine partis ſimilaris, ſi inſtrumētum ſimplex fuerit,
id eſt ex vna ſimilari parte fiat,alioqui etiam ex numero,præterea ex coniunctione, & con-
tinuitate partium ſimilarium: tunc enim dicitur pars inſtrumentaria bene conſtituta & eſſe
id quod eſſe debet,quando partes ſimilares ex quibus fit,habet bene figuratas, aſperas, uel
leues,ſolidas,uel concauas,& præterea iuſtam magnitudinem, & numerum,& ſitum,& cō
nexionem inter ſe obtinentes,prout uſus inſtrumenti requirit: ex his enim omnibus fit in-
ſtrumentum bene affectum. Quod ſi in aliquo iſtorum error ſit, ad erroris proportionem
labefactatur inſtrumenti forma. Sed cur eſt quod hæc quæ in partibus ſimilaribus ſunt, di-
cuntur eſſentiam partis inſtrumentariæ & formam præbere. Ratio eſt,quoniam eſſentia &
Quæ ſint de eſſentia & forma partis. forma partis,ſumitur ab his,quæ faciunt ad actionem partis. partem enim non dicimus in- E
ſtrumentariam,quæ nequit eſſe inſtrumentum animæ: requirit enim illa inſtrumenta ad
ſuas actiones obeundas. Merito igitur fit,ut ea dicantur eſſe de eſſentia inſtrumenti,quæ ad
actionem illius faciunt: faciunt autem(vt uidere eſt in manu & in reliquis inſtrumentariis
partibus)conformatio,magnitudo,numerus, coniunctio & continuitas partium: ex illis
enim aptum redditur inſtrumentum ad propria munera obeunda. Atſi ita eſt, uidebuntur
plura eſſe ponenda de eſſentia inſtrumentariarum partium, quoniam plura ſunt, quæ il-
lius actionem perficiunt & lædunt. Nam requirunt partes inſtrumentariæ calidum nati-
uum

A uum quod influit a corde bene affectum, & præsens: quandoquidem eo læso, aut absente læduntur actiones instrumentorum, vt in syncope, horrore, timore, & rigore apparet. Præterea si instrumentum aliquod ut manus constet ex solis ossibus & ligamentis, habentibus propriam conformationem, magnitudinem, coniunctionem, continuitatem, & numerũ, æqualem partibus, ex quibus manus componitur, lædetur actio instrumenti. Ad hæc ob qualitates similariũ, vt duritiem, mollitiem, crassitiem, tenuitatem, laxitatem, astrictionẽ, raritatem, densitatẽ, colorem, & alias secũdas qualitates, quæ in similaribus partibus sunt, lædi actiones instrumentorum facile est ostendere. Nam cutis durities, & mollities nimia in manu, lædit sensus & apprehensionem. Obtuso ingenio eos esse scribit Gal. in cap. 12. huius operis, qui cerebri substantiam crassam habent. Ob raritatem & tenuitatem vasorũ contingunt superfluę expulsiones, veluti sanguinis profluuia, vt tertio de causis symptomatum cap. secundo docet Galenus. Quinetiam ob laxitatem ventriculus sępe nequit concoquere: necnon ob colorem in cornea tunica uisio læditur. A febre quoq; offenditur actio instrumentorum, vt motus, sensus. Erit ne ergo intemperies morbus instrumenti. Sunt qui his dubitationibus manus dederint. Alij verò absurda dixerunt, vt illis respondere possent. Etenim Curtius secundas qualitates, & non solum temperiem pertinere ad essentiã similarium dicebat, & in illis sanitatem & morbum ponendos esse: quod prorsus Galeno & veritati repugnat. Nam qualitatum illarum vitia, symptomata sunt, & non morbi: quãdoquidem illis non debetur curatio. Quid uero Fuchsius & Fernelius sentiant, paulo postea docebimus, cum de morbis agemus. Nunc satis est hæc ita attingere, vt faciunt ad formam partis instrumentariæ intelligendam. Dicendum ergo a constitutione partis primò separanda esse communia instrumenta vt calorem, spiritum, sanguinem: quia illa non sunt firma in parte nec propria, sed communia instrumenta omnibus actionibus & partibus similaribus & organicis. Deinde absurdum est credere vitia similarium partium, quæ illis contingunt: vt similares sunt, facere morbos in partibus instrumentarijs, etiam si lædant illarum actiones: quoniam similares sunt materia organicarum. Morbi autem vitia nõ sunt materiæ, sed ipsius formæ, quæ in materia est, & cum illa constituit partes. Sic essentia rerum, non a materia sumitur, sed a forma, quæ est in materia: ut domus non sunt lapides & ligna, quas non facit artifex, qui domum construit, sed forma, quam ille in lapidibus & lignis inducit. Igitur quæ sequuntur vel materiam similarium, crassitiem, tenuitatem, raritatem, densitatem substantiæ, ex qua similares componuntur, aut quæ sunt in forma similarium, nempe temperie, & tota ipsarum substantia, aut quæ sequuntur temperiem & formã similarium vitia, secundæ scilicet qualitates: hæc inquam omnia non faciunt morbos in ipsis instrumentis, quoniam vitia sunt materiæ, ex qua instrumenta constant. Supponitur enim in omni re materia, cuius formam quærimus. Igitur detractis læsionibus actionum, quæ uitio communis instrumenti, vel materiæ contingunt, inueniemus actiones lædi & perfici a conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, & unione similarium partium. Id enim patet ex similitudine aliarum rerum dissimilarium. Dicimus enim domum bene fabricatam, quando illa in materia subiecta debitam conformationem, magnitudinẽ, numerum, coniunctionem & vnionem obtinet. Ex quibus etiam illud patet, non omnia uitia, quæ in partibus sunt, lædentia actiones, emendari posse: nam materiæ vitia, quæ nascuntur ex substantia subiecta, vt ex copia, inopia, crassitie, tenuitate sanguinis & seminis, ex quibus conformantur partes, emendari nequeunt. Ab essentia ergo partium similarium & instrumentorum sumuntur signa, quibus cognoscimus primum corpus esse optime constitutum: postea verò alia corpora, quæ ab optima constitutione recedunt. Montanus signa ab essentia distinguit in signa sumpta ab operationibus, & accidentibus: & nescio quomodo inquit superfluum esse fontem signorum ab essentia eo, quòd contineatur & repetatur in operationibus & accidentibus. Cum tamen longè diuersa sint hæc: nec ostendere possit idem repeti & signorum fontes confundi. Nam essentia partis parit operationes: tantum ergo differunt, quantum causæ a suis effectis. Drusianus verò alia ratione de his dubitabat: idem enim putat esse sui ipsius signum, quoniam credit essentiam per eandem essentiam cognosci: quod quidem falsum est. Nam ex calido non cognoscimus calidum, nec ex temperie temperiem, sed ex his perfectam sanitatem, siue optimam constitutionem in partibus similaribus. Eadem ratio est de structura partium organicarũ, & de his, quæ sunt de essentia ipsius structuræ.

Curtij opinio

Morbos nõ esse vitia materiæ, sed formæ partis.

Vitia materiæ nostræ emendari non posse.

Montanus arguitur

n Ex

Ex his uero, quæ de necesitate consequuntur consimilia.

Cum dixerit signa sumi ab his, quæ sunt secundum essentiam in corporibus, & ab illis quæ consequuntur essentiam: docueritque quænam sint de essentia, & quomodo ab illis signa sumantur: nunc docet, quæ sint illa, quæ essentiam sequuntur, primum similarium partium, deinde organicarum. Et dicit sequi essentiam similarium, qualitates tactiles, visiles & operationes.

Quantum quidem ad tactum a mediocritate, quæ in mollitie ac duritie consistit.

B

Recenset, quæ sint qualitates tactiles, & quomodo ab illis signa sumantur: omittit primas quattuor qualitates, quæ etsi tactiles sunt, tamen ad essentiam pertinent. Sunt tamen aliæ addendæ qualitates tactiles, a quibus signa sumimus, vt crassum, tenue, asperum, leue, solidum, densum, flaccidum, rugosum, longum, breue, magnum, paruum, pingue, macilentum, a quibus quidem signa sumit in libro de temperamentis & passim alibi ad dignoscendum corpus optime temperatum, & constitutum. In quibus illud maximè considerandum esse arbitror, an hæc omnia prouen iant a temperamento solum, vt vulgus medicorum sibi persuasit, repugnante etiam ipso Galeno, vt videre est in fine lib. secundi de temperamentis. Nam durum potest fieri ab occursu duri, vt callus contrahitur conculcatione lapidis, vel ligni, non solum a prima qualitate, nempe siccitate: non enim quod durum est, habet vim exsiccandi: nimirum cum agendi vis, solis primis qualitatibus, & non secundis sit concessa. Sic Gal. in secundo libro de sanitate tuenda dicebat frictionem asperam indurare, non quòd siccam qualitatem corpori inducat. Ait idem in libro primo de temperamentis pilum esse siccisimum, non tamen durisimum. Præterea crassum & tenue fit ex copia, vel paucitate materiæ, qualiscumque sit in ea qualitas. Ex plurimo enim sanguine matris in prima conformatione, partes similares crassas fieri necesse est, contra uerò tenues: quod etiam Galenus in libro de symptomatum causis memoriæ prodidit. Asperum fit a plurima terrena substantia, etiam si corpus non dicatur sicci esse temperamenti: cum id non sequatur tunc temperamentum, sed substantiam ipsam. Tensum pariter redditur, ob subiectam substantiam plurimã: flaccidum verò & rugosum, ex eiusdem paucitate, vnde flaccida sunt mẽbra & laxa, quæ non multam habent carnem, & tenuia ossa: tensa verò & solida sunt, contrario modo habentia. Longum, breue, magnum, paruum, fiunt etiam ratione materiæ. Nam ex multa materia & aerea, longæ partes fiunt: ex pauca & terrena breues: ex multa, magnæ, ex pauca paruæ, præsertim si aerea & aquea sit magnitudinem faciens materia. Item ex forma hoc prouenit: nam magni magnos procreant, graciles graciles, & obesi obesos. Ergo vt huiusmodi affectus fieri possunt a qualitatibus primis alterantibus materiam: ita ipsa materia qualicumque qualitate prædita, causa istorum est: & nonnulla ex illis, a secundis qualitatibus fieri possunt, alia formam agentis sequuntur, quæ omnia vel temperiem corporis ostendunt, vel constitutionem: nam etsi gracilitas partis intemperiem necessario nõ ostendit, tamen vitium in ea indicat. Etenim iniurijs externis maxime exposita est pars, quæ gracilis est.

An secundæ qualitates dictæ proueniant sẽper a primis.
A quo fiat durum,
Crassum, tenue.
Asperum.
Tensum.
Flacidum.
Rugosum.
Longum.
Breue.
Magnum,
Paruum.

C

D

Quantum ad aspectum, a calore optimo, & leuitatis atque hispiditatis mediocritate.

E

Dixit antea sumi signa ab his, quæ sequuntur de necesitate essentiam similarium partium, & hæc esse qualitates tactiles, visiles, & actiones. Posteaquam egit de qualitatibus tactilibus, transit nunc ad uisiles qualitates: & docet quænam illæ sint, & quomodo ab illis signa sumantur corporis optimè constituti. Sunt autem inquit duo, nempe color, & quæ circa asperitatem & leuitatem apparent. Addi possunt signa, quæ sumuntur a raritate, densitate, puritate & nitore, quæ apparent in substantia. Hæc enim visu potisimum dignoscũtur, & sua signa præbent. Inquit autem colorem optimum esse debere, qui ostendat corpus in

A pus in partibus similaribus optimè esse constitutum. Verum non docet, qualem oporteat esse optimum huiusmodi colorem: quem quidem in lib. de temperamentis, & alibi mediū esse dicit inter album & nigrum: nunc uerò ex albo & rubro compositum. At docendi ratio postulat, ut compositionis rationem & modum explicet, nec illud satis apparet, cur talē esse sit necesse, qualem statuit esse oportere: id quod nos ex ipsa rei natura hoc modo ostendemus. Cum enim color efflorescat ex humoribus subiectis, talem oportet fieri colorem, qualem requirit proportio humorum a quibus fit. Debet autem (vt ille tradit in libro de constitutione artis) inter omnes humores plurimum esse sanguinis: deinde plus pituitæ, quàm bilis pallidæ: huius, plusquàm humoris melancholici. Quare color resultabit mixtus ex plurima rubedine, deinde ex albedine non parca, & ex flauitie partiore, & minima nigredine. Statuit præterea corpus optimæ constitutum, medium esse inter asperū & leue, quas qualitates nos fortè rectius inter qualitates tactiles antea posuimus. Porrò intelligit, per B leue, quod pilos non habet, & per hispidum, quod nimis est pilosum: ab istis enim in libro de temperamentis, & de optima constitutione signa capit. Verum non solum hanc differentiam in pilis notare oportet, sed etiam illas, quæ in colore, figura, consistentia, ortu, & interitu sunt. Omnia enim inter hæc moderata habeat, necesse est corpus optimè cōstitutum: alioqui indicabitur excessus, vel defectus in materia, aut vitium in ipsa temperie, vt Gal. ca. 3. 2. de temperamentis & nos postea commodiore loco docebimus. Cæterum illud nunc explicandum uenit, an color solum sequatur temperamentum: quod quidem mihi non videtur verum esse, ut iā antea diximus. Nam colores in tunica oculi, quæ vuea dicitur, sunt varij, & inter se diuersi, nempe viridis, ceruleus, niger: cum tamen totam ipsam tunicam eiusdem temperamenti esse, negare nemo possit. Multæ præterea sunt herbæ, quæ eiusdem sunt temperamenti (ut Galenus statuit) colore tamen longe diuerso. Sunt & flores minimi, veluti per puncta distincti, coloribus uarijs præditi; quorum temperamentum toties C mutari, quoties uariant colores in tam exiguo spacio, nemo quidem (meo iudicio) sibi persuadere poterit. Idem docent colores, qui apparent in plumis, & corio animalium. An quęso niger color in coruo, indicabit temperiem igneam & adustam: albus uero in alio, temperiem pituitosam. Sunt hæc, nugæ: quippe cum sus niger & pinguis humidus sit, aut certe habeat temperiem simillimam hominis temperamento (ut ille statuit). Pendent ergo colores natiui, uel a temperamento, uel a forma: qui autem acquisititij, omnes a temperamento, quod materiam mutauit, ex qua colores sunt mutati. Raritas præterea & densitas sequūtur aliquando temperiem, aliquando uerò materiam. Nam cum pauca est materia, ex qua debet fieri aliqua pars lata, vt est cutis frontis, necessarium est, eam tenuem fieri: & ita tendi, ut multa foramina in ea fiant: unde rara euadet, præsertim si aerea sit substantia: contra verò densa reddetur, ex multa & terrena substantia. Ad hæc puritas & impuritas, nitor & D uiuacitas in colore, non tam qualitates, quám materię puritatem sequuntur. An credimus gemmas, & lapides (ut vocant) prætiosos, ut adamantem, carbūculos, saphiros, & reliquos huius generis, eum splendorem, quem obtinent, habere ob temperiem, & mixtionem elementorum? minimè profectò. Non enim illorum temperamentum tantum differt, quantū colore, splendore & nitore ipsi inter se discrepant. Ergo hæc illis contingunt, ob purissimam, & maximè defecatam materiam. Adhæc crassities & tenuitas corporis, materiæ copiam, & inopiam, & formam potiusquam temperiem comitantur, magni enim & crassi homines sibi similes gignunt ex multa materia, quacunque temperie prædita: quippe cum inter magnos & crassos reperire liceat aliquos esse biliosos, alios sanguineos, alios verò alio temperamento præditos: quædam ergo ex secundis & tertijs qualitatibus formam, aliæ temperiem, aliæ uerò materiam sequuntur.

Color optime constituti corporis qualis esse debeat.

An color sequatur sēper temperamentū.

Raritatem & densitatem nō semper sequi tēperamentū

Puritatem nitorem & uiuacitatē in colore, nō sequi tēperamentū

Corporis craßities & magnitudo temperiem non sequitur.

E

In operationibus a perfectione, quam & ipsarum uirtutem appellamus.

Nunc prosequitur signa corporis optimè constituti, sumpta ex actionibus similarium partiū: & dicit illarū actionum perfectionem prodere huiusmodi constitutionem: explicatq; quid per operationum perfectionem sit intelligendū, nempe ipsarum virtutem. Qui locus, hic subobscurus, clarus redditur ex. 15. ca. lib. qui inscribitur Thrasybulus: vbi scribit

eadem ratione robur actioni,qua bonum habitum sanitati cōparari:quod enim est in sanitate bonus habitus,id est in actione robur:& idē esse uirtutem & perfectionem ipsius actionis,sicut bonus habitus,uirtus & perfectio est sanitatis. Idem namque (inquit) est uirtus, perfectio, & cuiusque rei bonum. Sententia ergo est, optime constituta corpora,edere actiones similarium partium perfectas, & sua virtute præditas: tales autem esse robustas. Qua quidem in re videndum est,quæ sint actiones similarium partium; deinde an illæ omnes necessario sint robustiores in huiusmodi corporibus, quàm in alijs temperaturis. Tradit Curtius omnes operationes esse similarium partium: nam sensum, vt visionem, dicit fieri ab humore crystallino, & motum uoluntarium a musculo: & hæc propriè esse instrumenta harum actionum, & partes esse similares. Præterea ad id facere scribit, quod habet Galenus.7.methodi capite.2.in omni parte instrumentaria,esse unā similarem,quæ prę ceteris præcipuam uim habet ad agendum. Verum ille euidentisime errat. Nam primum adfero,quod in hoc loco habet Gal.similarium inquam,proprias esse quasdam actiones,alias uerò esse partium organicarum, & a virtute vtriusque generis actionum,signa sumi ad optimam constitutionem dignoscendam. Deinde adduco quod habet cap.4.in lib.de constitutione artis: vbi ad uerbum scribit. Actiones partium duplices esse,quasdam simpliciū ac similarium,alias organicarum & compositarum. Actio enim cruris uniuersi inquit ambulatio est: fit autem ipsius articulaturis,alternatim seinuicem extendentibus, incuruantibusque. In hac uerò administranda,musculorum genus inter cruris partes principatum sibi vendicat. Addit multa eodem loco: ex quibus ostendit duo esse genera actionum:vnū, quod solum ad similares partes,alterum,quod ad organicas propriè & re uera pertinet: Et meritò quidem. Nam similares partes, vt similares sunt, nihil debent habere diuersum in actionibus. Vt enim una est illarum essentia,quæ fit per temperiem: ita est unum genus actionum,quod proficiscitur ab ipsa temperie.Sunt autem istæ actiones naturales,attractrix retentrix,cōcoctrix & expultrix. Has enim edunt omnes similares partes,vt similares sunt, & præter has nullas. Motus autem,& sensus fiunt non a similaribus partibus, sed necessariò a disimilaribus: quæ tantum natura & compositione inter se differunt,quantum sensus & motus ipsi inter se discrepare agnoscuntur. musculus enim motum uoluntarium simpliciter efficit: at ille pars est instrumentaria & composita: non quidem ex uenis & arteriis, quæ non sunt de natura & essentia musculi: sed ex simplici carne & fibris neruosis, sine quibus nequit musculus esse motus instrumentum. Atque hanc compositionem uisus facilè agnoscit, qui iudicat illius compositionem simplicem non esse, ut Curtius credit: species uerò motus, ut ambulatio, apprehensio, & singularum partium proprius motus, non a solis musculis, sed ab omnibus partibus necessarijs in vniuscuiusque instrumenti structura,obeuntur. Atque ut proprij singularum partium motus,compositi magis sunt, quàm motus ipsius musculi: ita illarum compositio euidentior est, quàm sit ea, quæ ad musculos pertinet. Neruus quoque cum sit proprium instrumentum sensus tactus,suam etiam habet compositionem ex sua carne fibrosa & membrana quadam,ut Galenus in lib.de placitis ostendit. Porrò in alijs partibus sensu tactus præditis,ut in cute,carne,maior quoque cōpositio apparet: quoniam differt etiam sensus in singulis partibus eo, quòd in quibusdam sit insignis,exquisitusque:in alijs uerò obtusior. Qua quidē in re arbitror Aristotelem errare,qui in secundo libro cap.primo de partibus animalium,dicit sensum esse actionem partis similaris,nempe carnis. Nā si esset actio similaris partis,cur omnes similares non sentirent.Fallitur etiam cum tradit carnem essē instrumentum tactus.Nam sine carne in cute & neruis sensus fit.Neruus igitur est sensus tactus instrumentum:non quidem ut similaris pars est,sed ut neruus est, idest pars nata & facta à natura ad officium hoc in corpore exercendum.postremo,ut dictum est,neruus similaris pars non est. Ceterum in alijs sensibus propria est sensoriorum compositio pro natura cuiuscumque sensus. Quòd si vna est pars in singulis sensibus,quæ præcipuā vim habet ad actionem edendā: tamen actio non est illius partis,sed totius sensorii.Nam etsi humor crystallinus inter omnes oculi partes præcipui est momenti in visione facienda:tamen non ipsius,sed totius oculi actio dicitur esse visio. Est enim oculus sensorium ipsum,& sensorij sunt sensus, non partis vnius, quod in sensorio reperitur.Hæc enim si nec perfectam,nec simpliciter actionem partis instrumentariæ edere potest,vtique actio illius non erit sensus aliquis. Hoc ergo posito principio,quòd actiones similarium partium sint solum quattuor dictæ naturales:sequitur explicandum,

Virtus & perfectio idem.

De Actionibus similarium partium Curtij opinio improbatur.

Omnes partes similares easdem habere actiones,& quæ illæ sint

Sensum nō esse actionem partis similaris vt Aristoteles scribit

Visionē nō esse actionē humoris crystallini.

A plicandū, an in corpore optimè constituto illæ sint perfectiores, quàm in alijs aliter affectis Certum autem est calidos & humidos, plura & ea perfectius cōcoquere, quàm temperatos: & biliosos (ut scribit Gal. in principio libri de alimentis) omnium optimè concoquere crassa & dura alimenta. Sunt etiam calidi & sicci ad retentionem omnium aptissimi, & ad attractionē, excernēdaq; excremēta. clara. n. est de his sententia apud Gal in lib. de causis simptomatum naturalium facultatum. Huic obiectioni variè respondent recentiores: sed illud est verius ex doctiorum opinione quod dicitur: corpora optimè constituta vniuersas actiones simul sumptas perfectiores habere, quā habeant alia. Nam etsi calidi & humidi fœlicius cōcoquunt temperatis: tamen deterius attrahunt, retinent & expellunt. Sed his melius respōdere possumus, perfectionem actionum non esse positam in eo, quod mediocritatem excedit in certa materia. Etsi enim biliosi, quę duriora sunt, facilius mutant, & probè concoquunt: reliqua tamen non solū mutant, & sed assant, & plusquā conueniat alterant. Temperati verò, materiam, quæ illis debetur, nempe temperatum, & mediocre in alijs qualitatibus alimētum, omnium optimè concoquunt, & melius etiā fortè quàm calidi & humidi. Itaque cum B temperata temperatis, ut præcipit medicina ad conseruationem conueniant: nec alia sint adhibenda, ut in. 3. commentario ostendemus, meritò scribit Gal. illos perfectas edere actiones, & omnes & singulas: quoniam nulla est alia temperies, quæ mediocrem materiam melius attrahere, retinere, concoquere & illius excrementa expellere possit. Quod enim perfectum est, perfectè agat necesse est. Eo autem quod perfectè agit, nullum perfectius excogitari potest. Ergo dictum Gal. intelligatur vel de omnibus actionibus simul collectis, (ut sentiunt doctiores interpretes) uel etiam de singulis, ut nos ex artis principijs excogitauimus, temperata solum temperatis, & mediocria mediocribus constitutionibus adhibendo. Nam circa hęc optimè constituta corpora omnium optime agunt. Illud vero prætereundum nō est, an actiones prædictę quas diximus esse similarium partium, proueniant solum a temperamento, ut Gal. hic tradit, an etiam ab alia causa. Nō dubium est illas fieri ab anima: quādo C quidem nulla res quæ anima sit destituta, donata est illis functionibus: nam ob solam temperiem res calefacere refrigerare, humectare & exsiccare possunt: attrahere verò, retinere, cōcoquere & expellere minimæ: hæc enim animę residentis in corpore sunt officia: temperamentum uerò animę, & illorū instrumentum est. Itaque partes, quòd similares sint, id habent a tēperamento. quòd uerò agant, habent ab anima, non ut similares, sed ut similares uiuentes has exercebunt actiones. Ex quo fit ut anima præcipua sit illarum causa, efficiens scilicet: temperamentum uerò instrumentum, sine quo actiones illę fieri non possunt, & cum quo melius, deteriusque perficiuntur.

an actiones partiū similariū a temperamento solum

Ab his vero, quæ instrumentarias partes consequuntur, a commensuratione & pulchritudine omnium totius corporis instrumentorum.

D

Posteaquā Gal. docuit quænam sequantur essentiam similarium partium in corporibus optimè constitutis, & quo modo signa ab illis sumātur ad eam constitutionem dignoscendam, nunc idem docet de his, quæ sequuntur essentiā partium organicarum: & duo primū dicit esse, commensurationem & pulchritudinem: deinde perfectionem operationum, quæ eduntur à partibus instrumentarijs. Qua in re illud primum videndū est. An commoderatio illa siue proportio, idem sint cum pulchritudine vel nō, deinde quid sit re vera pulchritudo, & ex quibus constet, postremò an idem sint formosus & pulcher. Porro Gale. in lib. primo de vsu partiū scribit pulchritudinem nihil aliud esse, quàm optimā constitutionem: sed non rectè. Nam rectius hic ait, pulchritudinem sequi constitutionē ipsam: quam sententiam etiam confirmat in 8. de placitis, vbi scribit pulchritudinem positam esse in mu E tua commoderatione partium. Non enim ipsa structura optima, uel proportio etiam, quæ agnoscitur esse in corpore, sed qualitas, affectus siue dispositio ex illis nata, ab oculis & iudicio probata, tanquā res aspectui iocunda, pulchritudo corporis censeri debet. Cæterum hoc loco Gal. pulchritudinē solū ponit in partibus organicis: tanquā tota sequatur illarū constitutionem: quod etiam asserere videtur in locis præcitatis ex lib. de usu partium, & de placitis Platonis & Hippocratis. Verū mihi magis placet locus, qui habetur in Thrasybulo cap. 10. vbi ait duplicem esse pulchritudinem, fucatam & adulterinā unam, aliam legitimam & verā, quæ in vegeto colore, carnis moderata copia, mēbrorumque congrua compage consi-

de pulchritudine.

pulchritudinem non solum sequi structuram partiū organicarū

stit: quæ naturalē bonū habitum sequūtur. Quis enim eos vocabit pulchros, qui vel malo colore sunt præditi, aut graciles, uel crassi præter modum: etsi interim proportio seruatur inter partes graciles, & crassas. Præterea Arist. cap. 3. 4. Ethic. docet pulchritudinē non posse esse sine magnitudine, formosos autem esse posse, qui etiam minimi sint, si modo seruetur partiū proportio: sic enim pygmæos inter homines, & pusilla animalia in sua specie formosa agnoscimus, & dicimus esse: pulchra uerò nequaquā, nisi magna fuerint: & quanto maiora fuerint, tanto pulchriora cēsemus esse, si modo prædictæ accedāt qualitates, debita inquā proportio, carnis abūdantia, & laudatus in singulis animalibus color. Ex quibus patet Gal. in hoc loco potius formositatem, quā pulchritudinem exprimere: hanc uerò alibi depingit. Sed ex Arist. addere debebat magnitudinem. Igitur corpus optimè constitutum necessario debet esse pulchrum, & formosum. Hæc autem solam sequitur compositionem partium organicarum: Illa uerò utranque compositionē, & materiam etiam conuenientem atque formā. Nam proportio, quæ in toto corpore conspicitur, sequitur constructionem organicarū partium: optimus uerò color optimam temperiem qualitatum, & humorum: carnis autem abundantia multitudinem optimorum humorum. Magnitudo autem formam inditam a parentibus testatur: nam magni magnos procreant.

pulchri & formosi quo modo differunt.

A

B

Ac præterea earum, quæ ipsis insunt virtute operationum.

Quemadmodum ex perfectione actionum similarium partium optimā temperiem, quæ necessario requiritur in corpore optime constituto, docuit cognosci: Ita nunc idem ostendit, ex actionibus partium organicarum: perfectæ enim illarū operationes, perfectam structuram, quā requirunt optimè constituta corpora sequūtur, & testantur. Ac in illis eadem oritur dubitatio, quòd scilicet quædam deterius cōstituta corpora perfectiores edant actiones alijs, quæ optimè sunt affecta. Nam ad cursum graciliora sunt velociora: & crassiora ad functiones, & victorias athleticas aptiora, & validiora. Verum eadem responsio etiam conuenit, quod scilicet optimè constituta corpora, moderatos solum motus ad sui conseruationē tentare debent, & eos omniū perfectissimè obeunt ita, ut nihil in illis desiderari possit. Excessus uero in illis fugiendi sunt: nec laudandi, nisi in corporibus à mediocritate recedentibus, quibus scilicet sunt moderati. Non enim (ut rectè scribit Gal.) hominem malè videre ideo dicere debemus, quod cū lynceo & aquila de visu cōtendere nō possit. Satis enim esse, si illa discernere possit, quæ sunt apta sibi prodesse, aut obesse: ita quoque si optimè affectū corpus, quæ illi sunt propria obiecta, aptissimè tractare potest, nihil in eo, iure reprehendere licet: id autem cui nihil deest, perfectum est. Rectè ergo Gal. scribit hoc loco optimā structuram corporis optimas edere actiones: nec quęrit in hoc loco, an alij quasdā actiones perfectius exercere valeant. Non enim ad alios cōparatio fit, sed ad proprias actiones, propriaque obiecta: quæ cum perfectissime tractentur a propositis corporibus, merito perfectio & virtus in his actionibus esse agnoscitur.

C

D

Optimæ igitur constitutionis corporum signa indicatiua sunt hæc.

Colligit Gal. & veluti concludit signa corporis optime constituti esse illa, de quibus hactenus egit. Verum si optima constitutio, vt & hoc libro, & ex eo quem scripsit de optima constitutione, est idem cū saluberrima, quāpassim tot conditionibus exornat, ut instar normę Polycleti esse uelit, meritò uidebūtur multæ illius notę prętermissæ. Ergo si quę desint, adiiciendę; deinde illud expendendum est, quęnam ex tota multitudine signorum meliora certioraque sint: postremo in singulo genere notandum est, quòd cognitionem nostrā decipere potest. Porrò deesse aliqua signa ex libro de optima constitutione, & primo de temperamentis, & ex hoc etiam capite intelligere licet. In hoc enim capite cum distinguit optimam constitutionem ab ea, quæ parum ab optima declinat, hoc signo utitur, quòd causis morbosis nō æque resistat, ut optima, quæ optima non est. Id quod etiā, tradit in lib. de optima constitutione: Difficile (inquit) optima constitutio in morbos cadit, sed omnibus causis morbosis facilè resistit tū externis tū internis. Id aūt quod dicit facillimè, postea dicit multū diuque: quasi non ita intelligendum sit, ut facillimè semper resistat: sic enim immortale fieret corpus: sed quòd quantum humana conditio patitur, multum, & diu repugnet.

Quæ signa hic omittat Galenus.
A facili et difficili repugnantia contra morbosas causas.

E

 Addit

A Addit præterea eam constitutionem optimos habere humores. In lib. uerò de Euchymia & cacochymia, bona inquit corporis constitutio, quæ temperatissima est, & latos meatus uasorum ad humores distribuendos habet, perpetua frui sanitate poterit: modo sufficiens cibum præcedat exercitatio. Sumit & signa in sequentibus a iuuantibus & lædentibus causis. Nam temperati temperatis iuuantur, læduntur autem intemperatis. Qui uero intemperati sunt, a similibus læduntur, a contrariis bene habent. Prætermisit & signa, quæ ab excrementis sumuntur: nam etsi excrementa bona proueniunt a bonis actionibus: tamen illa sua separatim præbent signa & in hoc, & in aliis corporis statibus. Nonne etiam à causis, quæ huiusmodi procrearunt constitutionem, alia sumemus indicia. Nam bene constitutum, sanũque esse, & forè iudicabimus corpus, quod ex sanis parentibus est procreatũ, in aere temperato, astris bene fauentibus, & postea bene educatum. Sumit & aliud genus signorum, in lib. ad Glauconem ex aliorum similitudine & proportione. Etenim filios iudi-

Ab humoribus.

A causis iuuantibus et ledentibus.

Ab excrementis.

B cabimus optimè constitutos, qui similes sunt parentibus bene affectis. Addo quòd etsi signa quæ ab essentia sumuntur, fortè hic bene explicat: tamen plura alia sub essentia continẽtur, à quibus signa ducuntur ad ea dignoscẽda, quæ in nostro corpore fiunt. plura quoque sunt causarum genera, quæ pariter suas præbent notas: quę omnia ab eo, qui capita totius artis tradere velit, sunt uno capite comprehendenda: ut ex eisdem fontibus non solum corporis optimè constituti, sed & aliarum omnium rerum, quæ per signa sunt in medicina dignoscenda, indicia ducamus. Ergo docuimus in opere nostro de signis, signa omnia duci ab essẽtia rei, à causis rei, ab eiusdem effectis & similitudine. Porrò essentiæ nomine, rei formã, genera, differentias, partes, & proprietates comprehendimus. Causarum autem appellatione gignentes, fouentes, augentes, iuuantes, lędentes, & quicquid aliud efficere potest, in primis intelligemus. Deinde quicquid materiam uel propinquã, uel remotam præbere potest, aut instrumenti uicem subit, aut subiectum est, aut causa sine qua non, aut ut finis. Ab omni

A causis efficientibus constitutionem. astris bene fauentibus hoc a[illegible]

A similitudine.

C bus enim istis tamquam à causis sumi solent indicia: ut exemplis alibi docuimus. Effectus variant pro rei natura, de qua agimus: hic tamen ostendimus corporis constitutionem sequi qualitates secundas, pulchritudinem, actiones, excrementa, & alia quæ in nostro corpore fiunt, opera. Nunc videndum est quid in uno quoque genere signorum obseruandum sit, ut rectum fiat iudicium, & simul à quibus certiora sumantur indicia. In signis sumptis ab essentia similarium, cum tactu illa explorentur, animaduertendum ne inæquale temperamentum sit, ob anni tempora, animi affectus, somnum, uigiliam, quietem, motum, morbum, & alias causas, quæ calidum innatum intendunt, aut euocant, uel intrò compellunt. Nam hieme calor externas partes deserit, impulsus ad internas circumstantis frigiditatis vi: quo tempore iudicabis tactu frigidum esse corpus, quod longe etiam calidius temperato esse potest. Quo constat nos non posse in regione intemperata exacte iudicare, de tempera-

Fontes omnium signorum quos Author ponit.

essẽtia quæ comprehendat.

D mento optimæ constitutionis ex tactu. Debet & is qui iudicat, tactum habere exquisitum, & cutem benè affectam in mollitie, duritie, & alijs qualitatibus, quæ exactũ sensum corrumpere possunt, si in aliquo uitiatæ sunt. Quod verò sumitur signum ab essentia partium organicarum, verissimum est, & certissimum in partibus, quarum structura sensu deprehendi potest. optima.n. & commoderata partium organicarum structura, quæ visu iudicatur, numquàm fallere potest: quippe cum stabilem essentiam habeat in magnitudine, numero, conformatione, & coniunctione partium. Ceterum signa quæ sumuntur ab his, quæ sequuntur essentiam organicarum partium, certissimam quoque præbent cognitionem. Pulchritudo enim quæ ex debita proportione partium resultat, variari non potest, stante perfecta structura. Sic & actiones bonæ esse dignoscuntur ex bonis operibus. In his autem quæ sequuntur essentiam temperamenti, quemadmodum & in ipsa essentia, falli possumus. Non enim omnes Aethiopes calido sunt temperamẽto & sicco, eo quòd colore

Quid obseruandum ut ex signis fiat certa cognitio.

E sunt nigro: nam illorum color ex Solis ardore prouenit. Vt ergo in regione temperata de colore cutis iudicandum est, ita nullam aliam oportet esse causam, quę humores secundum naturam habentes mutauerit; nam in iracundia vniuersus sanguis concitatur ad cutem: non tamen propterea sanguineus est, qui ita afficitur. In timore liuidum fit corpus, deserente sanguine externas partes. Consumpto per morbos humore, aut corrupto, colorem cutis mutari necesse est. In duro etiam & molli aduertere oportet, ne durum cum tenso aut concreto, aut molle cum flaccido cõfundamus. Qui enim multa carne abundant, vt tensam habent cutem, ita duri ab imperitis vocari possent; & proinde sicci: sic qui ex nimio

frigore ueluti concretum habent membrum aliquod, durum nonnulli idem existimarent. A
Eadem ratione quibus deest carnis copia, cutis flaccida redditur, & à nonnullis molle iudicatur esse corpus. Eodem pacto in pilis perpendendum est, an presens, uel præteritum temperamentum indicetur, an humorum quantitas & defectus, pro temperamento: nam potest nunc bilis abundare: cum tamen pili sint nigri, prioris temperamenti indicia. Multi pili multitudinem excrementi, & humoris ostendunt, nō temperamenti alicuius naturam. Sed hæc alio loco commodius, persequemur. Ceterum signum ab operationibus patitur quoque suas instantias. Fieri enim potest, ut aliquis iracundus sit, & ad alias animi passiones expositus: tamen uel religionis, vel pœnæ metu, eas mitigauerit, non mutato tamen temperamento. Sic quod à resistentia sumitur indicium, violari potest, uel metu, uel alia ui cogente. sæpe enim debiles, fortioribus melius resistunt, collectis ex ira viribus, & mortis metu. Id enim non tam structuram corporis ualidam, quàm rationem, quæ periculum admonet: & iram, quæ uires excitat, sequitur. Iam verò & in iuuantibus, lædentibusque B causis est, pariter adhibenda quædam animaduersio: ne scilicet quod materię ratione fit, id vitio temperamenti tribuamus. Non enim frigidi temperamenti iudicare debemus esse ventriculum, si ob crapulam, aut pituitæ iam genitæ copiam ex alia causa, piperis vsu, aut alia re calida iuuatur. Ergo cum nullum ferè genus signorum inuiolabile sit, ex omnibus simul collectis, & his sublatis, quæ rectum iudicium impedire possunt, de hominis optima constitutione nos iudicare oportet.

Eorum autem quæ ab ipsa deficiunt, & adhuc tamen salubria existunt, nonnulla quidem in consimilium temperatura vitium aliquod paruum habent, nonnulla uerò in instrumentariorum cōmensuratione, & hoc quidem perexiguum. Accidit autem hoc uel in omnibus, uel in aliquibus, aut in utrisque. C

Proposuerat Gal. se notas tradere uelle corporū omnium salubriū, insalubriū, & neutrorum. Qua in re primum fontes signorū aperuit: deinde eos accōmodauit corporibus prorsus salubribus, idest optimè constitutis: quod enim optimum in omni genere est, aliorum regula esse debet. Nunc verò quo modo ex eisdem fontibus liceat alias corporum differentias dignoscere, explicat: Estque totius huius rei summa hæc, quòd ea, quæ declināt ab optima constitutione, talia esse deprehendantur ex maiore aut minore distantia eorum, quæ notata sunt esse in corporibus optimè constitutis. Itaque corpora, quæ non prorsus sunt salubria, sed tamen simpliciter salubria adhuc sunt, exiguum aliquod vitium habebunt in temperatura similarium partium, uel structura dissimilarium: quæ verò salubria ut nunc dicuntur, vitium habebunt in illis tanto maius, quanto magis recedunt à corporibus prorsus salnbribus: & hæc quidem rectè sunt dicta. Verum addere debebat eam quoque declinationem fieri in his, quæ essentiam sequuntur, nempe in actionibus & accidentibus sequentibus essentiam, necnon in causis gignentibus, iuuantibus, & lædentibus: ac in excrementis, & resistentia subiecti, & alijs omnibus à nobis anteà enumeratis. Reliqua verò quæ habet in contextu patent. D

Vitiorum verò genera eadem sunt his, quæ virtutem perficiunt, temperatura quidem in consimilibus: numerus autem & formatio & magnitudo & situs in instrumentariis, vtrisque uerò communis Vnitas, quam & ipsarum continuitatem appellamus. E

Cum dixisset corpora salubria, quę ab optima constitutione recedunt, cognosci ex eo, quòd vitium aliquod habent uel in temperatura, uel in structura organicarum, uel in utroque, reddit nunc rationem, quare hoc fiat. Est autem ea ratio, quòd vitia sint reponenda in illis rebus, in quibus virtus & perfectio fuerunt posita. Et quoniam anteà de vnitate, & cōtinuitate mentionem non fecerat, cum ageret de essentia similarium & organicarum partium: nec etiam posteà cum enumeraret uitia, quę reperiuntur in corporibus salubribus ab

A ab optima constitutione recedentibus, nunc repetit supradicta vitia, ut illis adiunctis, quæ in continuitate requiruntur, integrum numerum habeamus. Scribit ergo quædam esse propria vitia similaribus partibus, qualia sunt, quæ pertinent ad temperiem: alia verò esse propria organicis, ea inquam, quæ nascuntur ex conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione partium similarium componentium organicas. Quod verò vitium nascitur ex unione & continuitate partium, illud commune similaribus, & organicis hic esse statuit: & in lib. de differentijs morborum id hac ratione se probare putat, quòd unitas, & continuitas communis sit affectio partibus similaribus & organicis, & propterea in eo, quod commune est, communem fieri morbum. De qua quidem re antiqua est controuersia. Nam Auer. continuitatem, & veram unionem solùm pertinere ad similares partes tradit: eas enim verè esse unum, & sibi continuas: ac per illas instrumentarias partes fieri quidem contiguas, at non continuas. Ex quibus concludit morbum & vitia, quæ fiunt in con-

B tinuitate partium, solùm pertinere ad similares partes. Scripsimus nos quidem de hac re diligenter in lib. de generibus morborum: in quo quidem dissentimus à Gal. sed alijs rationibus. Nam continuum non ità propriè & strictè sumit Gal. ut philosophi. Quæ enim sunt firmo nexu coniuncta, ut ossa ossibus & singulæ partes singulis, illa cōtinua dicit esse. Auer. etiam ratio facit, ut ea, quæ sunt propria organicis, ad solas similares partes pertinere debeant. Nam magnitudo, figura primò, & per se insunt similaribus, & posteà per illas organicis: non tamen propterea essentia similarium sumitur à figura & earum magnitudine: quoniam illud solum de essentia partis esse dicitur, (ut in eodem opere ostendimus) quod facit ad actionem partis: Atqui pars similaris sub quacunque magnitudine & figura suas actiones probè exercet. Nos verò ostendimus vnionem, & continuitatem, solum pertinere ad partes organicas: idque eodem argumento, quòd scilicet similares partes ob diuisiones,

An morbus in solutione continui sit communis similaribus & organicis.

Auerrois opinio.

Quid sit de essetia partis.

Authoris opinio.

C quæ in illis fiunt, non impediantur exercere sua officia, modò constet temperies, & ipsis idoneum præbeatur alimentum: quod vulneratæ quidem partes maximè ostendunt, quæ non solum rectè nutriuntur, sed etiam regignunt carnem, cuius interuentu rursus vniuntur. Nec Gal. quidem ratio, qua vtitur ad communem hunc morbum inuehendum, aliquid concludit; si quid enim inquit. Secundum naturam reperitur commune similaribus & organicis partibus, quod animanti functionem, aut vsum aliquem præstet, in eo uitiato communis morbus ponendus est. At unitas communis est his partibus: quippe cum unaquæq; illarum dicatur una esse, & unam edere functionem, unumque præbere usum: in eo ergo ponendus est communis morbus. Nam primum quod de usu partium scribit, recipiendum non est, cum ex sola læsione actionum, & non ex vsu morbos definiamus: & ipse ea uitia, quæ vsum impediunt, non morbos, sed morborum causas esse dicat. Præterea ostendere illum oportebat, quem vsum præstet vnio similaribus partibus, uel alio modo conferat,

D aut illis obsit. Præterea ex simili argumento efficeremus figuram, magnitudinem pertinere ad vtramque partem: quoniam communes hæ sunt illis affectiones, à quibus figuratæ & magnæ dicuntur. Sed hoc falsum esse agnoscitur, quoniam similaris partis constitutio ab illis nihil patitur. Igitur vnio & continuitas solum pertinet ad instrumentarias partes. Stupidique propterea censendi sunt, qui noua excogitata interpretatione Gal. decretum eo se tueri putant, quòd elementorum vnio per morbos similarium vitietur. Nam non de uitio, quod contingit in mixtione & vnione elementorum, quod solum pertinet ad temperiem, agit Gal. sed de eo, in quo fiunt diuisiones à vulnerantibus, contundentibus, & his similibus: à quibus passim scribit author ille continuitatem & vnionem partium corrumpi. Nā si de ea vnione elementorum intelligeret author, non posset eandem uocare continuitatem, & communem ponere partibus organicis: quippe cum uitia omnia, quæ contingunt ex elementorum mixtione, ad solas duntaxat partes similares pertineant. Stat ergo firma

E nostra sententia, quòd nullus in solutione continui affectus sit salubris, uel morbosus, communis similaribus & organicis partibus: & ea quidem in nostro opere pluribus rationibus confirmata.

In his autem ipsis generibus sunt corporum insalubrium uitia, secundum utrunque insalubritatis modum.

Docuit quonam modo omnia salubria corpora dignoscere possimus, scilicet ex his, quę sunt

sunt secundum essentiam,& ex illis, quæ ipsam essentiam sequuntur. Cum enim illa sunt perfecta, optimam constitutionem esse significant: cum verò aliquantulum ab ea perfectione recedunt, non optimè quidem constituta sunt huiusmodi corpora, sed tamen salubria. Nunc docet eadem ratione cognosci insalubria corpora secundum vtrunque insalubritatis modum. Quia enim hæc corpora plurimum recedunt à corporibus optimè constitutis, nō paruum, ut salubria, sed magnum vitium ostendent, uel in essentia partium, uel in his, quæ essentiam sequuntur. Porrò vtrunque uocat insalubritatis modum, insalubre simpliciter, & insalubre ut nunc. Sic enim antea cum de diuisione corporum ageret, duos hos modos posuit. A

Terminus autem, qui utrunque distinguit, est operationum læsio sensibilis. B

Dubium est à quo uelit distinguere vtrunque insalubre. Nam si distinguat ab optima constitutione, ut institutum videtur exigere, quòd scilicet utrunque insalubre operationes habeat sensibiliter læsas: salubria verò nullam habeant, aut certè insensibilem læsionem: quomodo distinguet insalubria ab ægrotantibus. Nam hæc postea dicet cognosci ex sensibili læsione operationum: tanquam omnia, quæ sunt in latitudine sanitatis, & proinde etiā insalubria, non habeant sensibilem lęsionem. Sunt autem qui uelint, hic distingui insalubre simpliciter ab insalubri ut nunc: nec aliter uidetur res intelligi posse. Nam insalubria ut nunc, etsi malè, (ut antea ostendimus) tamen illa dicit actu ægrotare. Qui autem ægrotant, sensibiliter læsas edunt operationes. Verū in hoc reprehendendus erit Gal. quòd institutum suum non prosequatur, in quo proposuit se velle distinguere inter se primum optimè constituta corpora ab alijs omnibus per maiorem uel minorem recessum in his, quæ sunt de essentia optimæ constitutionis, & essentiam ipsam sequuntur: quo fit, ut in hoc loco non debeat quærere distinctionem inter duos modos insalubritatis: nimirum cum id non fecerit in salubribus. Porrò sententia esset clara, si (ut rei natura postulat,) vtrunq; insalubritatis modum posuisset in latitudine sanitatis, & omnia insalubria distingueret à propinquo statu ægrotantium: hi enim à sanis omnibus differunt, quòd sensibiles edant actiones. Sed hoc postea erat faciendum, posteaquam notas tradidisset, quibus salubria ab insalubribus & neutris distingui possint. Ego verò non solum hæc, sed aliqua adhuc ex his, quæ sequuntur, negligenter scripta animaduerto. Veriorem tamen puto esse sententiam, si intelligamus vtrunque insalubre distingui a salubribus, recedentibus ab optima constitutione. Habent enim insalubria constitutionem suam, & actiones sensibiliter uitiatas: salubria verò ut multum, & ut nunc nequaquā. Nec obstat quod dixerim Galenum per sensibilem actionum læsionem, sana omnia ab ęgrotis distinguere. Nam illius tractatio cogit nos sensibilem læsionem duobus modis sumere: uno modo, quòd sensu deprehendatur: alio vero, quòd insigniter sit uitiata. Atque illo modo uitia corporum salubrium dicuntur insensibilia, quòd sensu uix possint deprehendi: insalubrium verò & neutrorum mala, dicuntur sensibilia: quòd sensu facile dignoscantur, non tamen insignem & inutilem actionibus humanis habeant læsionem. Nam si sensibilem læsionem intelligamus solùm, quæ potest sensu dignosci, erunt utique sanorum & ęgrotantiū uitia pariter sensibilia. Nam postea in fine huius capitis scribit, sensum debere esse iudicem omnium, quæ sanis & ęgris contingunt. C D

Sensibilem læsionem actionis dupliciter sumi.

Quæ uerò ab optima corporum constitutione breue aliquid deficiunt, re uera quidem & ipsa in aliquo sunt offensa: non tamen id sensu compræhenditur. Distinguntur uerò ex eo, quod magis, minusue in operationibus existit, ac quia causis, quæ ægritudinem pariunt, non æque resistunt. Quæ autem simpliciter insalubria sunt corpora, distinguntur ob id, quòd facilè à causis, quæ morbos committendi uim habent, superantur, & quoniā in uigore operationū plurimùm deficiunt. In medio autem amborum collocantur ea, quæ neutra exquisitè appellātur, & cum latitudine quadā. B

Hęc

A Hæc verba satis uidentur ostendere se hic, & in proximo contextu ostendere uelle distinctionem corporum, quæ in latitudine sanitatis sunt inter se, & ab his postea, quæ ægrotant. Nam corpora salubria, quæ parum ab optima constitutione recedunt, cognoscuntur esse non optime constituta, quòd re vera sint in aliquo offensa. Quod inquit (in aliquo) intelligendum est in his, quæ pertinent ad essentiam. Nam cum dicat hæc uitia latere sensum, & postea ex operationibus distinctionem fieri, si pariter intelligeret offensam actionum, sensu non percipi, quomodo distinctio fieri posset. Sententia ergo est, quod optimè constituta corpora, nullum penitus habeant vitium: salubria verò corpora ut multum, & ut nunc, uitium quidem aliquod habeant, (id enim necessario accidat his oportet, quæ non optime sunt affecta,) Verum huiusmodi lapsus exiguus (eo authore) neque ab accidẽtibus sequentibus essentiam dignosci potest. Sed solum ex operationibus imperfectioribus & minore resistentia aduersus causas morborum. Verum sophisticam, & alibi damnatam
B doctrinam instituit. Nam affectiones corporis in lib. de sanitate tuenda, & hic post aliquot lineas, nonnisi sensu iudicari uult. Quapropter qui nouit optimam constitutionem qualis sit, sensu facile poterit dijudicare, quid illi desit, siue parum, siue multum illud sit, ac in ipsa essentia, uel his, quę essentiam sequuntur, positum. Nec magis licebit sensu deprehendere vnum quàm aliud, quoniam hæc pariter patent. Cæterum quod scribit de corporibus insalubribus, ita intelligendum est, quòd ea non solum facilius superentur, quàm salubria à causis morborum, & in vigore siue virtute operationum, plurimũ deficiant ab optima constitutione: sed quod etiam in ipsa temperie uel structura organicarum, atque in secundis qualitatibus euidentior appareat noxa. Quod uerò scribit de sensibili lęsione, & de eo, quod sensus iudicat, postea interpretabimur, cum hæc uerba repetet in notis corporũ ægrotantium. Illud autem solum addere uolo, iam patere, male fuisse positum numerum fontium signorum. Nam quod scribit hic de resistentia maiore uel minore aduersus cau-
C sas morborum, à nullo ex positis ab eo fontibus ducitur. Nec etiam constat, in quo velit positam esse hanc resistentiam, & quas ob causas illa fiat. Credere enim quis posset, corpora optimè constituta, rarius non solum ægrotare, sed etiam læuioribus morbis corripi: quod verum non esse agnoscitur. Nam etsi sępe morbis non laborant, tamen non nisi grauissimis affici solent: propterea quòd temperata, & optimè constituta eorum natura, & quod eis subest robur, non nisi à magnis causis corrumpi potest: leuioribus, enim resistit, nec ab illis prompte mutari valet. Porrò causa cur eadem corpora rarius quàm alia, quæ sunt malè constituta, in morbos incidant, petitur partim ab agentibus, partim verò ab eo, quod patitur. Nam cum efficientes morborum causę sumãtur vel ab his, quæ extrinsecus, vel in nobis agunt: necesse est, vt quæ in nobis sunt, minorem nocẽdi uim habeant, si corpus est optimè constitutum, quàm si aliter est affectum. Etenim in illo somnus, vigilia, cibi & potus, appetitus excreta, & retenta, corporis & animi motus, & denique
D quicquid ex nobis oritur, moderatum est, & propterea raró vel nunquam fieri potest morbi causa. Iam verò moderata, quæ ex his principijs oritur, appetẽtia, facit vt minus lædi possint optimæ constitutiones: quia enim non nisi moderata appetunt, paucioribus externis iniuriis obiiciuntur. Nam labori, calori, frigori, nauigationibus, prælijs, minus sese offerũt, qui sibiipsis leges imponere possunt, quibus libidines corporis, atque ambitiões, diuitias, & alia cupiditatis studia, effugiant. Quia ergo internas nõ habent illi morbi causas, & externas pauciores, & læuiores, à morbis merito tutiores sunt. Qua quidẽ ratione cõtingere videtur, ut bruta animalia rarius, quàm homines ægrotent: desunt enim illis animi cogitationes, quæ nos emaciant, & diuersorum ciborum, & potionum, atque multarum rerum, quæ animum & corpus nostrum discrutiant, appetitus. Porrò ex subiecti ratione idem etiam ipsis contingit. Nam qui optimam habent temperiem & structuram, ut mediocriter habẽt
E in calido, frigido, humido, sicco, raro, denso, molli, & duro, crasso, & gracili: ita ex propria sua compositione satis resistunt omnibus morbosis causis. Quia præterea cum ea compositione vires adsunt valdæ, (ut antea ostendimus,) ideo minus pati possunt, & recipere illatas ab alijs iniurias: nam, ut inquit Galenus, virtus fortis omnia contemnit. His igitur rationibus optima constitutio inter alias omnes raró ægrotat: & omnibus, ac singulis morbosis causis ita resistit, ut nihil in ea damnari posit: etsi interim à quibusdam causis facilius vincitur, quàm aliæ, quæ deterius sunt affectæ. Etenim externas causas difficilius admittit densum & durum corpus, quàm temperatum: & per rarum promptius transpirant noxij vapores,

Resistentia contra morbosas causas quomodo obtineãt corpora optime constituta.

Bruta cur rarius quã nos ægrotẽt

res,& humores. Tamen pręferenda ea constitutio est,quę ad omnes iniurias simul sumptas A
melius est affecta,& ad singulas repellendas moderate est comparata. Quod enim in suo genere satis & perfectè etiam agit, in omni re illud perfectum censendum est, & præferendũ ei, quod in paucis solùm præualet. Qua quidem in re suspectæ falsitatis mihi uidetur esse problema vigesimumsecundum quintæ sectionis, non solũ quòd interpres ad morbos trahat,quod pertinet solùm ad laborem & lassitudinem,vt ex Græca dictione apparet:sed etiã quòd author putet temperata corpora facilius incidere in laborem & lassitudinẽ eo,quòd sint moderata & æquabilia,& ex eo fieri dicat,vt si una pars laboret, totum protinus ei cõpatiatur. Nam etsi partes,quæ sunt eiusdem temperamenti, facilè admittunt easdem affectiones: tamen causæ, quæ afficiunt,non semper aptæ sunt omnes partes afficere.Nam per morbos sæpe læditur ventriculus, hepate & alijs partibus nequaquam affectis: sic per immoderatos motus soli articuli affici solent.Quod item eodem loco Arist.scribit temperata
& moderata corpora facilius alijs curari a laboribus,eo quòd malum in illis commune sit, B
& propterea debilius, quo se in plura sparserit, experientiæ repugnat. Nam facilius sanamus vnius partis affectus,quàm totius corporis æqualia mala.

Quo fit ut tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singulæ latitudinem habent non paruam, diuidatur. Erit autem prima quidem salubrium corporum, secunda neutrorum, tertia insalubrium, post quæ deinceps sequuntur, quæ iam ægrotant, corpora, quæ sensibilibus operationum læsionibus distinguuntur.

Ex præcedenti tractatione tandem colligit rei propositæ summam,nempe distinctionẽ C
corporum, quæ sunt comprehensa in latitudine sanitatis, & postea quomodo illa omnia differant a corporibus ægrotantibus. Dicit igitur totam sanitatis latitudinem,in quattuor classes diuidi,& in prima comprehendi salubria,in secunda neutra,in tertia insalubria.Deinde ait, in singulis partibus dari latitudinem. Ex quibus quidem verbis patere omnibus puto,quod anteà dixi,salubria,insalubria,& neutra corpora necessario esse sana actu,& nõ solum potentiam quandam habere ad sanitatem,vt alij interpretes hactenus crediderunt. Deinde cum dicat salubria corpora & neutra contineri in latitudine sanitatis, & latitudinem in singulo genere dari, non dubium est, quin intelligat omnia salubria & neutra, & non solùm illa,quæ simpliciter sunt talia. Hæc enim latitudinem non faciunt: siquidem, quod prorsus non est tale,minimum recedat ab eo,quod prorsus tale est.Addo quod absurdum esset salubre ut nunc,a sanitate,per quam definitur,excludere. Quòd si salubria om-
nia & neutra in latitudine sanitatis posita intelliguntur, idem quoque de insalubribus in- D
telligendum. Ex quo quidem sequitur Gal. antea malè definiuisse insalubre ut nunc illud esse,quod ægrotat. Nam ubi erit latitudo insalubrium magna, quam dicit esse in sanitate, si excludas a sanitate insalubria ut nunc? Rectius ergo hic scribit,post insalubria, omnia in quam,sequi corpora ægrotãtia. Sed quod scribit illa cognosci,& distingui a sanis,per sensibilem læsionem operationum,eget animaduersione. Nam cum paulò anteà dixisset optimè constituta corpora omnia optima & perfecta habere:alia verò,quæ ab illis recedũt plus vel minus uitiata in aliquo esse,& postea scribat sensum debere esse iudicem perfectionis, & imperfectionis,uirtutis,& vitij,quæ in omnibus propositis corporibus reperiũtur: quo pacto quæso solùm læsiones ægrotantium hic sensibiles esse statuit. Dicam de hac re quod sentio,Gal.inquam hoc vocabulo(sensibili)hanc tractationem non solùm hic,sed vbiq; alibi obscuriorem reddidisse. Nam si sensibile intelligit vitium, quod sensu deprehenditur,
vniuersi lapsus ab optima constitutione erunt morbosi. Nimirum quòd nonnisi sensum E
uelit illorum esse iudicem. Alio ergo vocabulo debebat morbos, & quæ ad eos pertinent, exprimere,quòd scilicet ægrotantia corpora edant inutiles actiones ad vitæ officia obeunda. Alij uerò,qui insalubres sunt,uel alio modo ab optima constitutione recedentes,edant quidem actiones deteriores,quas tamen nemo ita damnare debeat, vt medicina quærenda sit,quæ illis succurrat,tamquam morbo laborantibus. Vel ergo verba mutanda sunt cum res mutantur, aut quod sensibile dicit,non eodem modo ab eo authore usurpari intelligẽdum est. Nam (ut ante diximus) sensibilis læsio aliquando capi debet pro ea, quę quocun
que

Locus qui expresse docet Gal. male definiuisse insalub e ut nunc.

Verbũ sensibiliter læsum confundere hanc tractationem.

A que modo sensu deprehendi potest recedere ab eo, quod est perfectum. Aliquando uerò idem est sensibilis lęsio operationis, cum actione, quæ ad usus humanos est facta inutilis, quales sunt illæ, quæ insignem habent læsionem; & quoniã illæ maximè sunt sensibiles ob insignẽ ipsarũ exuperantiã, ideo fortè a Gal. sensibiles nomine vniuersali sunt nuncupatæ. Hanc nostrã interpretationẽ uidentur cõfirmare, quæ statim sequũtur. Nam actiones, quę fiunt cũ dolore, uel cum motibus deprauatis, scribit Gal. manifestam habere determinationem, idest euidentes notas, quòd à morbis proficiscantur. Debiles verò functiones ait dubias esse, an nascantur a morbo, vel mala sanitate, vel alio statu, nisi magna sit debilitas: tũc enim iam euidenter dignosci huiusmodi imbecillitatem non nisi a morbis nasci posse, tanquam idem sit sensibilis & insignis noxa. At verò quoniam non solum in hoc uerbo, sed in tota morbi definitione obscuritas est a paucis hactenus intellecta, & quæ nos de ea re memoriæ mandauimus, a nonnullis sunt reprehensa, operæpretium esse puto hic Morbi definitionem examinare, vt non solum meipsum defendam, sed magis ut sequentibus lucẽ præbeamus: quæ nequaquam intelligi possunt, nisi res hæc planè sit nota. Et quoniam non est facile morbos a symptomatis, siue a suis effectis & causis separare: ideò de illis quoq; erit agendũ, ac ab eo quod illis omnibus cõmune est, auspicandũ. Est autẽ id, quod præter naturã esse omnia hæc dicantur: de quo verbo cõtrouersia est inter interpretes, quemadmodũ etiã de suo contrario quod est secundũ naturã. Nam cũ Arist. in. 2. Physic. docuisset naturã esse materiam uel formã, & magis hanc, quàm illam, uocandam naturã esse, & illa habere naturam, quæ huiusmodi habent principiũ, subiungit illa esse secundũ naturam, quæcunq; habent huiusmodi principiũ, & quæcumq; his insunt secundũ se, vt igni ferri sursum. Hoc. n. inquit natura non est, neq; habet naturã, sed a natura & secũdum naturam est. Quibus quidẽ verbis, cum potius exempla quædam ponat eorũ, quæ sunt secundum naturam, quàm ipsum definiat, quod secundum naturam dicitur, reliquit nobis multa, in quibus meritò dubitare possumus. Nam cũ quædam dicantur etiam esse præter naturã. Alia a quibusdam cõtra naturã, & illa in eo loco non definiat, nec etiã exemplis patefaciat, necesse est in tota ipsius tractatione, atq; etiam in nostra facultate, quæ ab illa nascitur, cõtrouersias oriri. Dubiũ enim esse potest, an morbi sint secundũ, vel præter, aut contra naturã. Idem etiã contingit de morte, de motu elementorũ, quo illa in contrariũ ferũtur: veluti cũ ignis deorsũ pellitur, aut terra sursum attollitur, vel cũ motu cœli elementa rapiuntur, & circũuoluuntur. Gal. præterea dicit, putredinẽ esse præter naturã. Arist. verò secundũ naturam corruptionẽ. Est etiã cũ scribit Gal. quædã fieri solũ præter naturã, alia verò hoc addito, ꝙ toto genere præter naturã sint. Præterea est locus in li. 4. de generatione animaliũ ca. 4. vbi Aris. scribit aliquid esse monstruosum, esse rẽ præter naturã, sed præter eã, inquit, quæ magna ex parte fit: nã præter eã, quæ semper, & necessario est, nihil fit. Verũ in rebus his, quæ magna quidẽ

De eo quod est secundũ praeter, & contra naturam disputatio.

D ex parte ita fiunt, sed aliter etiã possunt fieri, euenit quod præter naturã consistit: nam & inter eas ipsas, quibus accidit quidẽ præter hunc ordinẽ, sed nunquã quolibet modo, minus monstruosum esse uidetur: quoniã quod præter naturã fit, idem etiam secundum naturam quodãmodo est, cum naturã materiæ, natura formæ non superat. Quamobrẽ nec ea mõstri nomine appellantur: neq; vbi fieri aliquid solet, vt in fructibus, veluti si uitis quoddã genus qđ capneã uocant nigrã vuã ferat, quę albã ferre solebat, monstrum id esse non putant: quoniã sępissimè id facere ea soleat, causa est, ꝙ sua natura inter albã & nigram est. Itaq; non lõgè disceditur, nec præter naturã ferè, nõ enim in aliã naturã transitur. Quo loco etiã gradus quosdã ponit inter illa quæ sunt præter naturã. Nã si uitiũ accidit in partibus principalibus maximè illud monstruosum est, & præter naturã, nec uiuere possunt animalia, quæ ita sunt affecta. si in alijs uerò hoc fiat, ueluti si quis nascatur uno accrescẽte, vel deficiẽte digito, minus mõstruosum est: sed magis adhuc, si hepar & lien suũ sitũ inuicem cõmutant. Mõstruosum uerò & præter naturã magis est, si absq; liene nascatur quispiã. Hęc ergo & similia dicũ-

E tur, & inueniuntur scripta de eo, quod est secundũ & pręter naturã. Quę quidẽ sunt obscura & incerta, quia definitiones, & principia eorũ nõ sunt posita. Quòd si Arist. Interpretes semina, quæ ipse de hac re posuit in. 2. Physi. exoluissent, clariora nobis omnia essent: sed cũ illi obscuriores suas interpretationes quàm sit authoris dictio reliquerint, nec spectauerint an ea, quę ipsi tradunt, cõplectantur particularia omnia, quæ alibi Arist. de hac re docet difficultatẽ nequaquã minuerũt. Ac ne lõgius abeas, Simplicius illud appellat esse secundũ naturã, quod fit secundum rationẽ naturę, & quę habent propriam perfectionẽ. Qua ratione cęcitatem ab ortu, & omnia quæ in priuatione consistunt, non esse secundum naturam

Simplicius quid sẽtiat de eo quod est secundũ naturam et preter naturam.

o asserit,

asserit: quia illa non sunt perfectiones rei. Addit etiam morbos non esse secundum naturā: quoniam quod secundum naturam est, dicitur de solo, quod accidit consulto, & ex proposito naturæ. Idcirco secundum naturam dicimus sanari quempiam, inquit ille, sed ægrotare, natura accidere, cum sit præter naturam, esse tamen id natura, cum perinde fiat, ac si fieret per actionem naturæ. Cuius quidem interpretatio authori suo non conuenit. Nam Aristot. in libro quarto meteorologicorum, Putrefactionem, quæ corruptio est, naturalem uocat, & ea quidem est secundum naturam, si ex naturæ principijs, & a natura ipsa fit. Præterea vt uita, ita & mors naturalis secundum naturam est, & dici debet: quippe cum utraque fiat a natura ipsa, & ex principijs quibus constamus. Addo quod Aristot. in loco præcitato in lib. de generatione animalium dicat monstra quodammodo esse secūdum naturam: cum tamen in illis nulla sit perfectio, nec electio naturæ nec propositum. Postremò debebat Simplicius aliquid scribere de his, quæ sunt præter naturam. Ego verò (ut dicam quod de hac re sentio) arbitror non aliter posse hæc explicari, quàm ex consideratione ipsius naturæ. Nam si natura est forma & materia, sequitur illa esse secundum naturam, quæ fiunt & procedunt ab ipsa natura: vnde sequitur ut illa maximè dicantur esse secundum naturam, quæ proueniunt ab utroque principio: secundi ordinis sunt, quæ solùm ab vna natura fiunt. Et quoniam forma est magis natura quàm materia, ideò in quibus forma seruatur, & formæ uis, illa magis secundum naturam sunt, quàm alia, in quibus forma, vel penitus est deperdita, uel obscura residet, propria tamen materia remanet. Ea uerò in quibus nec forma, nec materia similis seruatur, nullo pacto secundum naturam vocari possunt. Vt ergo illa prima, in quibus formæ & materiæ uis dominatur, planè secundum naturam sunt: ita hæc ultima, toto genere præter naturam censenda sunt esse: quoniam tota natura in his deficit: media verò inter hæc extrema, re vera, & perfectè non sunt secundum naturam, nec prorsus præter naturam, sed mixta: propterea secundum, & præter naturam rectè uocari possunt. Itaque animalia, & proprias ipsorum partes, optimè dixit Arist. esse secundum naturam, quia constant ex perfecta utraque natura, propria inquam forma & propria materia. Ita motus, actiones, qualitates, & alia, si quæ sunt, accidentia rebus, dicuntur esse secundum naturam, quoniam formam & materiam sequuntur. Generatio verò lapidis in renibus & vesica, & lumbricorum in intestinis, toto genere sunt præter naturam Galeno etiam authore: quoniam nec illorum materia, nec forma talis est, qualis est materia & forma nostri corporis, & partium, in quibus ea gignuntur. Cæterum monstra, vt rectè scribit Arist. præter naturam quidem sunt, sed etiam quodammodo secundum naturam. Nam in illis materia seruari solet, sed naturalis forma mutari: ueluti si homo nascatur pedibus, uel capite, aut alia parte suilla: quatenus enim materia subest illi apta ad hominis proprias partes effingendas, secundum naturam: quatenus verò forma partium hominis mutata est, eatenus quod præter naturam est, locum habet. Quòd si nec caput, nec alia pars animalis figurata est, sed aliquid deforme pro hominis membris est effectum, monstruosa & præter naturam magis apparet huiusmodi compositio. In quo genere videntur reponendæ molæ mulierum, quæ sunt carnes informes, exiguis motibus præditæ, mediam quandam inter uiuentia, & non uiuentia æmulantes naturam. Tantum ergo recedūt res ab eo, quod est secundū naturā, quantum absunt a propria materia & forma. Et quoniam gradus plurimi (vt diximus) dantur, ideò meritò quædā plus vel minus secundū, & præter naturā esse dicuntur. De extremis verò dubium non est: quoniā quæ perfectam habent in se utramq; naturam, illa secundum naturam: quæ uerò neutram habent in se naturam propriam, prorsus sunt præter naturam. Ac ut ad ista principia referamus particularia, mors dicitur aliquando esse secundum, aliquando uerò pręter naturam. Nam quę ab internis principijs fit, nullo extrinseco accedente, meritò naturalis, & secundum naturam dicenda est. Quæ uerò ex erroribus, uel uiolentia aliqua accidit immatura, violenta, non naturalis, nec secundum, sed præter naturam iudicatur esse: quoniam etsi fortè adiuuant illam etiam principia, quæ in nobis sunt, vt calor, frigus, tamen principium motus non incœpit a natura. Iam uerò morbi omnes præter naturam censentur esse ea ratione, quòd nullo accidente errore, a natura non fiant. Nam naturalis mors (ut rectè etiam scribit Aristot.) sine morbo & sensu doloris aduenit. Cęterum quoniam illa, quę fiunt a propria natura, moderata & singulis rebus conuenientia sunt, ideò quę talia sunt, secundum naturam: quæ uerò sunt immoderata, & excedentia in rebus, præter naturam dici solēt. Quo

Simplicius reprobatur

Authoris opinio.

Quæ sint toto genere secūdum uel præter naturam.

Quæ secundum et præter naturā dici poßint

Mole mulierum quo modo preter naturā.

Mors que sit secundū & que preter naturā.

A modo Gal. morbum vocat præter, & sanitatem secundum naturam: vt apertè testatur in
libro decimoquarto methodi medendi cap. decimoquarto, vbi ita scribit. Dixi hoc loco
conuenientem: quod si conferentem, vel conducentem, vel secundum naturam, uel utilē
alibi usurpauero, eadem sermonis uis erit. Differunt ergo sanitas & morbus non specie &
forma, non uera contrarietate, vt album & nigrum, in quibus forma est diuersa, sed solum
gradu per magis & minus: nam sanitas in mediocritate quadam est posita, propterea a na-
tura & secundum naturam, & eadem ratione conueniens & vtilis animalibus. Morbus ve
rò in excessu, & immoderantia collocatus, præter naturam, inutilis, & noxius est rebus vi-
uentibus. Sic putredo ab Arist. rectè secundum naturam dicitur esse, quia ex quattuor qua
litatibus primis, ex quibus constant illa, quæ ex solis fiunt elementis, nascitur, nullo extrin-
seco accedente. A Gal. verò præter naturam esse dicitur, quoniam res non est utilis & con-
ueniens viuenti homini, cuius moderantiam quærit medicus. Porrò elementorum motus,
B qui fit circumuolutione cœli, non est illis secundum naturam, quia non fit a propria eorū
forma, sed præter naturam: non tamen toto genere, cum illorum forma & materia patian
tur eam circumuolutionem absque magna uiolentia. Rectè illud quoque scribit Aristot.
non esse præter naturam, & monstrum uocandum, quod fieri solet, veluti si uitis ali-
quando nigras, aliquando albas vuas ferat. Nam hoc a natura fit apta ad utramque genera-
tionē. Rectè quoq; Simp. sentit etsi ex principijs hoc non ducit, cæcitatē esse præter naturā,
quoniam non sequitur, naturam videntis, & generantis, & res est inutilis: non autem ita di
citur, quòd non fiat ex intentione naturæ: non enim natura consulto agit: esset autem se-
cundum naturam si cęcus a cęco generaretur, quia formam generantis sequitur. Hæc ergo
de eo, quod est secundum & pręter naturam dicta sufficiant. De eo verò, quod est contra
naturam non solent Græci præsertim Arist. mentionem facere, etsi noster interpres, quod il
C le scribit παρὰ φύσιν, uertit pręter, aliquando verò contrà naturam. Mihi tamen uidetur
esse huius uerbi necessarius vsus: nam si quis dicat se uidisse ex lapidibus factos esse homi-
nes, & negaret hoc alius, rationemque huius rei addere vellet, diceret hoc fieri non posse,
eò quod sit contra naturam. Rectius enim contra, quàm pręter naturam hoc fieri dicet.
Sit ergo illud contra naturam, quod nullo modo fieri potest ob naturæ repugnantiam, dif
ferens ab eo quod est pręter naturam: quippe cum hoc fieri possit, & si non a propria sua na
tura, vel non utraque. Hęc si uera sunt, quę tradidimus, ut putamus esse, quoniam ex ipsa
rerum natura sunt ducta, refellunt, quæ recentiores perperam de eadem re excogitarunt.
Nam Fernelius illa dicit esse pręter naturam, quę naturę nullam uim inferunt, cuiusmodi
est fœdus ictericorum color, & qui solis ardore contrahitur, & faciei lentigo & omnis le-
uior affectus, qui ob paruitatem, nec nostris, nec laborantium sensibus animaduerti potest.
Illud verò contra naturam esse, quod non solum naturę limites excedit, sed etiam illi uim
D infert, eiusque vires & functiones manifestè interturbat. Sed dicat mihi ille quo authore,
quaue ratione de his nominibus ita statuat. Nam Gal. morbos, causas morborum & sym-
ptomata omnia pręter naturam esse dicit, & non solùm lęuiores affectus, aut qualitates so-
lum, quę morbos sequuntur. Malè quoque Fuchsius definit illud esse pręter naturam,
quod naturam nostram corrumpit. Nam symptomata multa sunt, quę nullam uim ha-
bent agendi in corpus nostrum. Sed ne singulos locos excutiam, ex quibus argumenta
contrà illos adferre possum, hoc solum sufficere puto: quod cum ipsi medici sint & Gale-
ni sectatores, debebant non ex suo arbitrio uocabulorum significationes effingere: nec ex
alio authore, sed ex solo Galeno eas transcribere. Atqui ut anteà ostendimus Gal. ea pręter,
& contra naturam uocat esse, quę excedunt conuenientem, & vtilem sanis corpori-
bus conditionem. Erit ergo morbus omnis & causa morbi, & effectus morbi, siue sym-
E ptoma pręter naturam, quia hęc longè recedunt ab eo, quod est in nobis secundum natu-
ram, & nobis utile, & conueniens. Cęterum scribit Galenus morbum esse pręter naturam:
Affectum siue dispositionem, quam græci διάθεσιν vocāt. Quod nomen inquit Fernelius
non eo modo sumitur à Gal. ut ab Arist. Galenum enim omnem corporis constitutionem,
hoc nomine significare, siue ea in substantia vel qualitate, aut in temperamento, aut in con
formatione uel in figura uel magnitudine, uel numero consistat. Affectum enim omnem
nasci ex motione: quæ respectu eius qui mouet, actio siue (ut ille vocat) affectio a græcis
ἐνέργεια. dicitur: respectu uerò corporis in quod agitur, πάθος. idest passio (& vt ille vocat)
affectio nūcupatur. Ex affectione autem tandem nasci affectum. Itaque actionem & passio-

Sanitas & morbus quomodo differant.

Putredo quomodo secundum & præter naturam dicatur esse.

Motus elementorum qui fit motu cœli qualis sit.

Contra naturā quid.

Fernelij et Fuchsij opinio de eo quod est cōtra, & pre ter naturā.

Fernelij opinio de nomine affectus & affectionis.

nem ſublata cauſa protinus ceſſare. Affectũ uerò ipſum interdum remanere, cuiuſmodi eſt A
uulnus gladio inflictum:aliquãdo verò minimum ſubſiſtere: cauſa enim ablata, uel una, aut
ſtatim poſtea deleri,ſicut eſt febris putrida,quę vacuato humore putrido euaneſcit. Addit
nonnunquam,fieri ut ex affectione nullus emergat affectus,ueluti ſi leuis, aut breuis eſt af-
fectio,ſicut contingit in leui punctura acus,aut cum dolor,& delirium accidit cerebro læ-
ſo à vapore aſcendẽte a ventriculo. Vult enim dolorem & delirium eſſe affectiones capitis,
non tamẽ affectus; & propterea in huiuſmodi dolore & delirio nullum eſſe morbum in ca
pite. Itaque morbum & ſanitatem non eſſe affectiones,ſed affectus. Affectiones enim ſym-
ptomata eſſe. Hæc quidem Fernelius in ultima editione ſuæ medicinæ tradit, poſteaquam
nos opus noſtrum de morbis edidimus,& illi materiam dedimns ſcribendi de his rebus, &
a nobis diſſentiendi,interimque transferendi ex noſtris multa. Cum eo libẽter congrediar,
Fernelius cõfutatur. quem non addictum ſcriptoribus,nec ſuperſtitioſum interpretem agnoſco, ſed libero inge B
nio prędítum,qui ferret ſi viueret ſua refelli,ut ille aduerſus alios modeſte ſcribit. Illud er-
go primũ quod ſcribit, Gal.aliter diſpoſitionis affectioniſque nomẽ ſumere, quàm faciat
Ariſt.non probat,imo ex eo quod ſcribit,cogitur fateri utrumque authorem eodem modo
hoc nomen uſurpare. Nam Ariſt.diſpoſitionem ſolum in genere qualitatis contineri uult:
idem fatentur Gale.& Fernelius,cum dicunt eſſe conſtitutionem: quid enim aliud quæſo
eſt conſtitutio corporis,quàm qualitas quædam corporis. Verum in eo aberrat, quum ſcri-
bit ipſam conſtitutionem eſſe affectum. Nam affectus conſtitutionem ſequitur. Cum enim
cõſtituitur res aliqua,neceſſe eſt,illam affici bene uel male:hinc bene uel male illa affecta di
citur. Porrò ſubſtantia conſtituitur & afficitur:& ex qualitatibus magnitudine,conforma-
tione,& cæteris rebus quibus conſtant res ſingulæ,eędem afficiuntur:in ipſa autem confor
matione,& rerum magnitudine,non eſt affectus, ut Fernelius credit:& multo magis aber-
rat,ſi intelligat ipſam ſubſtantiam,conformationem,figuram, & magnitudinem conſtitu- C
tiones eſſe. Ita enim intelligat oportet,cum dicit affectum eſſe id,quod per motum & paſ-
ſionem acquiritur. Nam ſubſtantia motu paritur,& actione agentis. At abſurdum eſt,ſub-
ſtantiam eſſe conſtitutionem ſiue diſpoſitionem. Habet illa quidem ſuam conſtitutionem,
& diſpoſitionem,verum ipſa diſpoſitio eſſe non poteſt,nec conſtitutio,nec affectus. Pręſta
ret,ut ille quoque pro affectionis nomine actionem uſurparet, & loco affectionis,paſsio-
nem. Sunt enim hæc uocabula a philoſophis & medicis longo uſu recepta,& ideo clariora.
Cæterum cum affectum dicat aliquando non manere ſublata efficiente cauſa, & idem di-
cat de affectione,quo pacto poteſt tunc inter affectum eum, & affectionem diſcrimen ali-
quod ponere. Illud uerò quis ferat,cerebrum morbo non laborare,cum dolore torquetur,
aut homo delirat ex vapore,& cauſa in cerebro cõtenta. Nam ſi dolor huiuſmodi naſcitur
à continui ſolutione,quis negabit illic eſſe morbum. Male illud quoque ſcribit,affectiones
eſſe ſymptomata & non morbos. Nam Gale. paſsim diſtinguit pathos à ſymptomate. Et in D
quo quæſo genere ſymptomatum poneretur:nõ quidem in qualitatibus mutatis:hæc enim
ſequuntur morbum,paſsio uerò,uia & motus eſt ad morbũ. Et in quo quæſo alio ſympto-
mate locũ inueniet,non erit actio læſa,non excrementũ. Iam verò illud expendamus quod
non ſolum Fernelium,ſed Alexandrinum & Fuchſ. aduerſus nos concitat. Putamus nos ſa
nitatem & morbum non ſemper eſſe affectus,id eſt eſſentiam non habere in facto eſſe, ſiue
in permanentia:dicitur autem illud eſſe huiuſmodi:quod per aliquod tempus permanere
eſt aptum remota cauſa,quæ tunc agebat:ut dolor capitis qui naſcitur a ſtomacho, dicitur
eſſe in fieri:quoniam ſanato ſtomacho,ſimul tollitur dolor capitis. Quod ſi dolor adhuc
manet,dicitur tunc caput affici,& habere malũ in facto eſſe,& tunc morbo laborare. Hanc
opinionem tenuit Galenus cap.2.de differentijs ſympt.& ſecundo primi de locis affectis:
quam alibi euidentiſsime refellit. Nam in fine.1.cap.& in 2. lib. primi de locis affectis ita ad
verbum ſcribit. Qui verò partem quampiam tunc ſolum arbitrantur eſſe affectam, cum in E
eſſentia ipſius permanens fuerit diſpoſitio,legiſlatoris munere fungi uidetur. Nam quis in-
quit negabit inteſtinum eſſe affectum, quando dolet:& ſi excreto humore, finitur etiam
momento temporis dolor, Ita,ut non poſsit remanere remota cauſa:fiunt enim tunc actio-
nes ſenſibiliter læſę. Subiungit ſic affici aliquem dicimus, etiam ſi nulla maneat diſpoſitio
remoto eo,quod nocebat. Addit res ſimilares ut morbũ, intemperiem,inflamationem, dy-
ſenteriam eſſe,dum fiunt. Accedit quod primo & ſecundo methodi ex profeſſo hanc opi-
nionem longa oratione euertere ſtudet. Nã inquit quòd parum aut multum perduret mor-

bus,

A bus, non constituit morbi essentiam, sed differentiam ponit inter morbum longum & breuem. Addit illos qui hanc opinionem sequuntur, non posse constituere certum tẽpus, per quod durare velint eam suam affectionem sublata causa ipsius. An non etiam id refellunt remedia, quæ adhibentur partim dum causa morbosa in ea continetur. Nam repercutientia & resoluentia capiti admouemus, quando illud vitio stomachi dolet. Postremo sequeretur inter febres solum hecticam morbum esse: quippe cum in alijs similares partes, quarum febris est morbus, dicantur esse in calefieri, nõ autem in calefacto. Quod & Fernelius sponte uidetur fateri, cum putridam febrem remoto humore putrido nihil aut minimum persistere tradat. Mirum profecto, si putrida febris morbus non est: multo enim minus erit diaria, synocha, quæ cum sanguinis extractione euanescit. Paucos ergo habebimus morbos. Solet Gal. aliquando aliter usurpare id quod est in fieri, quod scilicet tandiu est, quamdiu fit, B & nullam positionem habet. Quomodo actiones dicit habere essentiam suam in fieri: quo modo etiam in lib. de constitutione artis scribit. Artes quasdam esse actiones, ut saltatoriã, musicam, & reliquas, quæ nullum opus post actionem relinquũt. Hoc modo profecto nullus morbus est in fieri, quia qualitas est a causa morbosa corpori inducta. Verũ si quis huiusmodi qualitatem nolit morbũ esse, nisi cum ita impressa est, ut corpori tenacissimè hęreat, permanereque possit ex vitio, duntaxat eorum, quæ partes nostri corporis constituunt, vt caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis, ex quibus tẽperies similariũ partiũ cõficitur, remotis, uel humoribus, uel alijs causis, quæ huiusmodi qualitates auxerunt, ille profecto, vt inquit Gal. legislatoris munere fungitur, & maximam morborum multitudinem tollit: hæc satis ad Fernelium. Fuchsius affectum multis modis sumi tradit: vno enim modo, sumi pro eo, a quo corpus nostrum quomodolibet afficitur. At affectus nõ est id, a quo afficitur corpus, sed id, quod ab agente in alio fit, ut ille etiam postea tradit. Errat & cum cantum, har- C moniam, & orationem affectum esse dicit. Pariunt quidem hæc in nobis affectum, sed ipsa affectus non sunt. Alio modo dicit sumi affectũ, pro mutatione, quæ fit ad id, quod est præter naturã, nempe causã morbi, morbũ & symptoma. In quo pariter hallucinatur. Nõ enim causæ morborum sunt mutationes, præter naturam, sed mutationem faciunt, & affectum gignũt: imo nec morbi, aut symptomata omnia mutationes sunt, sed illorum plurima motu acquiruntur: ut color præter naturam mutatio non est: & morbus qui manet ablata causa, eo etiam authore, non amplius est in motu. An quæso plenitudo, quam ipse dicit esse causam morbi, est mutatio. Tertio modo affectum dicit accipi pro eo, quod est factum, ac permanet in re aliqua, quæ patitur, postquam alterans quieuit: & tunc idem esse affectũ, & constitutionem. Hoc modo substantiã, qualitatem, & quicquid manet, postquam alterans iam quieuit, affectũ esse. Hoc modo morbum & internas causas morbi, & sanitatẽ affectus esse, causas uerò externas, ut gladium, vulnerãtem, non esse proprie affectus, quoniam in fie- D ri suam habent essentiam, & post morbi generationem a corpore rursus separantur: nihilq; referre putat si vulneratione, uel gladiũ vulnerantẽ dicas. Itaque sanitatem & morbum esse affectus hoc modo, idest res permanentes, & stabiles. Phlegmonem enim morbum esse, & manere, etiam si sanguis ad partem affectam amplius non confluit: eodem pacto obstructionem esse affectum, & morbum, quia manet, etiam si plenitudo, aut crassi, aut viscidi humores affluentes sint sublati. Fatetur tamen, & colligit tandem affectum esse alterationẽ stabilẽ, & idẽ esse ex Gal. opinione affectũ, alterationẽ stabilem & habitũ apud Arist. Quod verò permanere dicunt affectum ablata causa, interpretatur Fuchsius in cap. de rebus præter naturam, quòd aliquantulum adhuc duret sublata causa. Sic enim colorem, qui aliquantulum adhuc duret sublata causa sua, affectum vocari. Hæc Fuchsius de affectus nomine tertię suæ significationis: quæ quidem facile est refellere, nimirum cum una ipsius sententia aliam explodat. Primum enim ab eo quęrendum, quo Authore didicerit affectum tot si- E gnificare: deinde quomodo statuere potest affectum esse quicquid permanens, & stabile est, siue illud substantia sit, siue qualitas, aut aliud: & postea asserere affectum idem esse cũ constitutione, habitu, & stabili alteratione. An quæso substantia potest esse, aut dici ab his, qui logica & philosophica attigerunt, constitutio, alteratio stabilis, & habitus. An substantia, corpus, possunt esse qualitates: an genera diuersa hæc non sunt: an species diuersorum generum inter se non discrepant. Pudet profecto me contra hęc disputare. Nam contra eum, qui ignoret scientiarum rudimenta, frustra instituitur omnis disputatio. Sed posteaquam ille lites huiusmodi sibi libenter comparat, consulamus hoc modo suæ immor-

Aliquid esse in fieri quomodo usurpet Gal.

Fuchsius refutat

Fuchsii opinio de Affectu.

Fuchsius refellitur.

talitati. Si affectus non est, quod non est permanens, causa interna non semper erit affectus. A
Nam plenitudo, quam ipse dicit esse affectum, non minori promptitudine tolli potest, quàm inhærentes corpori sagittæ, & globuli sclopetorum: quæ causę sunt externæ, & propterea (ut ille censet) affectus esse non possunt. Rideo, cum lego illum docere gladium uulnerantem habere essentiam in fieri. Nam gladius factus est, & uulnus facit: ex vulnere verò morbum, & hæc recte dicuntur fieri a gladio uulnerante: sed quid hoc ad ipsum gladium? Nihil putat differre ipse, siue dicat gladium uulnerantem, siue ipsam uulnerationem: recte sane: perinde enim est, ac si dicas non differre ædificatorem, qui ædificat, ab ipsa ædificatione. Est uulneratio actio uulnerantis gladij tanquam instrumenti, & hominis gladium mouentis. tantum ergo differt, quantum actio ab ipso agente. Phlegmonem, & lapidem in uesica perperam asserit esse morbum. Non enim ipsa constitutio est uitiata corporis, aut uitium in ipsa constitutione. Sed constitutionem uitiat: intemperiem enim facit, aut partes plus æquo auget. Scribit aliquando Galenus phlegmonem esse morbum, sed ubi pro- B
prie loquitur, dicit ex ea morbum fieri. Nam si omnis morbus uitium est, ut sanitas corporis dicitur esse perfectio ab omnibus philosophis & medicis, quomodo lapis, tumor aliquis, aut aliud quippiam, quod non sit in genere qualitatis, poterit dici morbus esse? Illud verò animo concipere nequeo, quomodo obstructio manere posit, si auferantur crasi humores, a quibus fieri ponitur. Sublatis enim humoribus illis, quid est, quod relinquatur extenuandum & abstergendum. Illud verò quod scribit affectum esse rem permanentem, quæ aliquandiu durare posit, euertit postea Fuchsius, quum in suo capite de diffinitione morbi Galenum a nostris argumentis defendere nititur. Nam eo loco nescio quid aliud se intelligere ait nomine permanentiæ, quàm quod aliquo tempore manere, potest post ablationem suæ causæ. Ego certe non possum animo concipere, aliud esse permanere, quàm aliquandiu persistere posse. Nam manere, perdurare, persistere, non aliud significant, quàm C
tempus. Et quid quæso aliud intelligere possunt, quum dicunt affectum esse id, quod non simul abit cum causa sua efficiente, sed post illam perseuerat: nisi quòd affectus in alio tempore seruatur post causæ ablationem. Nam si simul abeant hæc, non erunt (ut illi credunt) affectus. Ait & Fuchsius Galenum numquàm somniasse permanentiam hanc temporis, quũ affectum, & morbum diffinit. Quòd si legisset primum caput libri de differentijs symptomatum, vidisset vtiq; Galenum sine insomnijs hæc ad verbum scribere, cum dicit. Itaque id quod adhuc fit, nec est, nisi dum fit, actionem, aut pathos nominamus: Id verò, quod per tempus aliquod permanere potest, sanitatem aut morbum. Quid ad hæc respondebit ille, Credit & Fuchsius colorem in eo, qui laborat morbo regio manere, ablata omni causa: atque ita anxie torquetur, vt causam coniunctam a morbis auferat. Tolle humorem iam sparsum per cutem & membra, simul colorem natiuum restitues: hæc enim est proxima illius causa. Fuchsius putat se omnem causam sustulisse, posteaquam bilem a venis purga- D
uit, aut obstructionem ademit: ex qua factum est, ut bilis suo cursu per intestina priuata, per vniuersumque corpus delata, natiuum colorem corrumpat. Sit ergo affectus ex Galeno non habitus, quia ex frequenti operatione non paritur: non substantia, quia qualitas est: non alteratio, quia non est motus: sed qualitas per alterationem acquisita agente substantia, aut qualitate, & si quid aliud nostrum corpus afficere potest. Constat ergo morbum non esse semper affectum, si affectum intelligimus, quod est in facto esse, id est quod ablata causa, quæ ipsum peperit, remanere potest. Sed si morbum intelligamus esse ex genere eorum, quæ positionem habent, & corpori hærent: non autem abeunt dum fiunt, non magnopere laborabo, ut hæc concedam: tametsi Galenus (vt antea ostendimus) non hoc, sed illo modo statuat morbũ esse affectum. Erit igitur morbus aliquando affectus, aliquando passio. Nam in passione aliquid iam est receptum in parte, & si leuis facta est impressio: cum tamen tanta est, vt actiones præter naturam corrumpat, tunc morbus est, & esse censeri debet. Sed iam reliquas diffinitionis partes excutiamus. Diffiniunt autem Galenus, & E
alij maiores nostri morbum esse affectum pręter naturam primò actionem lædentem. Porrò varias affectus significationes, quas Fuchsius de suo fingit, ut Galeni licentiam excuset, iam refellimus, & quid in ea re sentiendum sit docuimus. Cæterum morbum esse præter naturam, idest adeò insigne malum, vt actiones inutiles reddere posit: ab omnibus receptum est: tamen Gal. in hoc etiam uariat: quandoquidem in lib. de locis affectis morbum ponit esse, quando primum corpus a naturali statu, uel minimum egreditur adeo, ut ob par uitatem

Permanere quid apud Galenum.

Affectus quid reuera sit.

Morbũ nõ semper esse affectum.

An morbus omnis præ-

A uitatem nec a medio cognosci, nec ægrotantium sensu percipi posit. Fuchsius egregio prætextu Galenum excusare nititur, quòd scilicet non de morbo, sed de pathemate in eo loco agat: quod quàm falsum sit, quilibet videre poterit ex exemplis, quibus Gal. vtitur. Assumit enim morbum calidum, frigidum, humidum, & siccum, & inflammationem, & dicit esse morbos, & propriam speciem morbi habere: etiam si ob paruitatem (vt diximus) nec cognosci a nobis, nec ab ægrotis sensu percipi posint. Quo loco apertissimè etiam scribit affectus esse & vocari, & si adeo sunt exigui, vt separatis suis causis efficientibus illico finiantur. Sunt ergo huiusmodi mala eo authore affectus, & morbi: insensibilia tamen, aut certe nondum præter naturam. Morbum non primo lædere actionem ex eo constat, quòd inter morbum, & actionem media sit potentia, ut Gal. lib. 1. de naturalibus facultatibus & de simplicibus aperte testatur nempe ex temperie nasci facultatem. Ex hac verò actionem, ex actione opus. Fuchsius grammaticus uerius, quàm medicus intelligere non potest quod B dico, intemperiem esse causam facultatis agendi: intemperiem enim ait causam esse, ne facultas agere posit. Sed ille ignorat facultatem esse ad bene uel male agendum. Intemperies causa est, ut facultas male agat. Ac ut melius Galenum excusare posit Fuchsius, locos adducit ex Galeno, quòd natura & facultas nihil aliud sint, quàm temperamentum. In qua re hominis stupiditatem non possum non admirari. Est ne quæso facultas uitalis, animalis, & naturalis (vt ille ait) reuera temperies? Quòd si ita est, erunt ergo facultates illæ, & dicentur temperatæ, calidę, frigidæ, humidæ, & siccæ. Hæc enim de temperie dicuntur. Deinde si facultas est natura, dicetur quoque natura animalis, vitalis, & naturalis. Solet Gal. aliquando ita loqui, facultatem, & naturam esse temperiem breuitatis causa: quod ipse pasim interpretatur scilicet facultatem & naturam in ipsa temperie suam essentiam obtinere: quod & ipse Fuchsius imprudenter quoque scribit, in elementorum inquam commoderatione C naturam consistere. Ille autem bonus uir nihil putat referre, si quis dicat naturam esse temperiem, aut in ipsa temperie. Concedet ergo (vt arbitror) nihil referre si dicamus qualitatem esse corpus, uel esse in corpore. Addo quòd si facultas idem esset cum temperamento, non diceret Gal. cap. 4. 1. de naturalibus facult. nos appellare facultatem, siue potentiam, quando agentis causæ substantiam ignoramus. Temperamentum enim & illius differentiæ nequaquam ignorantur. Sed ad alia transeamus, ne nauseam doctis moueamus. Interdum cogimur insanire, (ut Gal. prouerbio utar) cum insanis. Doceo præterea morbum non separari ex ea diffinitione a causis, & symptomatis: læsæ enim concoctionis alimentum posse esse causam. Ad hoc respondet Fuchsius, alimentum non posse esse causam concoctionis, quia facultas est ipsa causa efficiens: ex quo sequitur eo authore nihil esse causam, quòd non sit efficiens. Est bone uir alimentum, materialis causa, in quam facultas agit: nec illud nouum est, aut a Galeno prætermissum in libris de symptomatum causis, naturæ D actiones & concoctiones materiæ & alimenti uitio corrumpi. Conducit non ad concoctionem bonam, sed facit ad malam exuperans alimentum. Fuchsius ignorare se dicit, quomodo causa posit suam labefactare actionem. Hoc dicet quilibet, uel etiam puer, si causa sit male affecta. An temperamentum vitiatum non uitiat actiones corporis. Laborat idem ut ostendat ab alimento exuperante facultatē non lędi: id quod nos sponte concedimus. At nō pariter concedemus, non lædi ipsam concoctionem: fit enim cruditas ex alimento superante. At cruditas (Gal. authore) species est actionis & concoctionis læsæ. Fatetur igitur ille, quod nos, nullum in eo casu esse morbum, & tamen primo & per se fieri cruditatem, & lædi actionem ab alimento. In eo quoque aduersus Gal. errat Fuchsius, cum dicit cruditatē, quæ fit per exuperans alimentum, non symptomatis, sed causæ rationem habere. Nam Gal. lib. vlt. de causis symptomatum ita ad verbum scribit. Neque enim solum nosse conuenit, E num ventriculus nihil omnino conquoxerit, sed quam ob rem ita eueniat, sciendum est, an ob uehementem coctricis potentię imbecillitatem: an ob immodicam multitudinem, an ob prauam aliquam ciborum qualitatem: quippe si ciborum causa symptoma acciderit, facile corrigitur. Quid clarius vult Fuchsius, ut intelligat actiones symptomaticas fieri materiæ ratione, & non solum a morbis, aut facultatibus vitiatis. Absoluamus quæso reliqua postquam incepimus. Doceo in opere nostro hanc definitionem non separare morbum a symptomatis, a materiæ subiectæ vitijs, nec non a uitijs communis instrumenti. Est enim corneæ tunicæ præter naturam color, affectus ut Gal. testatur in lib. de differentijs symptomatum, læditque primò actionem. Quinetiam ob duritiem, mollitiem, raritatem, densita-

ter naturā sit.

An morbus primò lædat actionē Fuchsius tā quàm Grāmaticus cō temnitur.

Definitionem morbi non separare morbū a causis morborum.

Fuchsij errores.

tem, crassitiem, tenuitatem & impuritatem materiæ, aut instrumenti communis, nempe A
spiritus lædi actiones contingit, ut Galenus docet in libro de differentijs & causis sympto
matum,& tamen vitia hæc nemo dicet morbosa esse. Respondet Fuchsius colorem corneę
actionem nen lædere, sed humorem, qui præter naturam ad corneam affluit. Illum enim
morbum esse,& colorem illum ipsius esse symptoma. Cuius opinio quantum sit absurda
vnicuique patere arbitror. Primum enim licet eam refellere ex Galeno: scribit enim ille in
cap. secundo primi de sympt. causis ad hunc modum. Si color humoris, qui inter crysta-
loidem & rhagoidem habetur, immutatus sit, siquidem ad fuscum inclinet, veluti per ne-
bulam & fumum hominem uidere faciet. Antea eiusdem humoris alia uitia docuit: & hoc
loco quid solum ab ipso colore proueniat, ostendit. Paulopostea de corneæ tunicæ malis
loquendo, ita scribit, si colorem suum mutauit, obscuritatem adfert. Ex quibus locis osten-
dit Gal. non ab humore aliquo primo & per se lædi actionem, sed a colore ipso. Hic enim B
proximam reddit causam, cur flaua, aut alio modo colorata appareant, quæ uidentur. Nam
si humor id per se faceret, ex quocumque humore, qui eandem haberet crassitiem, substan
tiam,& copiam, idem contingeret. At cum hoc non fiat, sed quibusdam flaua, alijs rubra,
alijs nigra appareant, diuersus color huius diuersitatis causa est. Eo verò quid est absur-
dius, quàm existimare humorem influentem ad oculum, esse morbum? Nam cuius quæ-
so generis morbus erit? Erit ne intemperies? Sed quid intemperiem faciet,& illius erit cau
Iulius Alexandrinus taxatur.
sæ? Rectius fortè sentit Alexandrinus, qui non ipsum humorem, sed obstructionem factam
ab ipso humore in cornea tunica morbum esse scribit. Sed ille etiam turpiter aberrat, quòd
putet corneam tunicam pati obstructionem: quippe cum obstructio solum pertineat ad
partem organicam, & quòd credat propter talem obstructionem fieri, vt flaua appareant
omnia in morbo regio. Nam obstructio si aliqua illic esset, uisum minueret, aut pe-
nitus auferret. Erroris uerò, qui fit circa visionem colorum, quomodo possit esse cau- C
sa: alioqui ex omni humore pariter obstruente tunicam illam, fieret idem malum in ui-
sione. Illud ergo nostram opinionem defendit, quòd aduersarii absurda dicant, &
inter se discrepent. Pergit Fuchsius vt probet non solum humores, sed & lapidem in ve-
sica & alias substantias, quæ gignuntur in nostro corpore, morbos esse. Sed quomodo
potest lapis esse morbus, si antea statuit morbum esse alterationem stabilem. Adhæc si
lapis ipse est morbus, quid erit morbus in numero partium: dicet profectò ille vtrumque
morbum esse. At Galenus vult solum vnum morbum fieri ex partium numero aucto &
diminuto. Non enim ex substantia similarium fieri morbos organicarum partium, sed
ex similarium conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione. Ergo lapis, vt
lapis est, morbus non est, sed quatenus numerum partium corrumpit. At si morbus est, &
dicitur esse in numero, lapis erit causa morbi: nimirum quod numerum corrumpat. Ne-
quit Fuchsius discrimen ponere inter intemperiem & calorem exuperantem in febribus: D
in quo planè ostendit se rudimenta medicinę nequaquam intelligere. Scribit enim Galenus
initio libri de temperamentis constare animalium corpora ex calidi, frigidi, sicci, humidiq;
mistura, nec esse horum omnium parem in temperatura portionem. Audi Fuchsi, ex quat
tuor qualitatibus fit temperatura: ipsæ autem qualitates temperatura non sunt, & multo
minus calor solus exuperans intemperies erit. Quid enim essent aliæ qualitates? Sed sicut
ex debita proportione omnium qualitatũ temperies bona fit: ita mala, quando vna vel duæ
simul iunctæ qualitates exuperant. Nam si solius caloris, aut alterius qualitatis excessus in
temperies est, erit profectò eiusdem mediocritas bona temperies. At caloris mediocritas
fit a solo frigore. Igitur temperies bona erunt duæ qualitates, aut una a contraria remissa.
Postremo si lapis est morbus, quid erit sanitas, lapidisne carentia, & absentia. Erit igitur sa
nitas priuatio, ut quæ ex priuatione lapidis nascatur. Est morbus corporis vitium, an lapis
rectè dici potest esse uitium. Sunt hæc trita apud Galenum, & alios, qui philosophari no- E
runt, nempe componentia ab ipsa compositione, & compositis prorsus discrepare, adeo
vt putem me oleum & operam perdere, cum Fuchsium hæc docere uolo. Nam illum, ut qui
nunquàm (ut arbitror) philosophiam, ac logicam attigit, frustra docere tentarem, quę ab
illis facultatibus ducuntur. Alij uerò melius instituti hac mea doctrina non egent: & si
qui plura uolunt, legant quę scripsimus in libro de generibus morborum. Agnouit Ferne
lius, quod nos de hac re scripsimus, fateturque calculos, lumbricos, & alia, quæ gignuntur
in nostro corpore præter naturam, causas esse morborum: non autem morbos ipsos. Ille
tamen

A tamen reprehensione dignus est, quòd malè de natura morbi statuat. Ait enim morbum esse vitium partis: partē verò esse, quæ ex solida substantia & carniformi, & innato spiritu constat, morbumq; esse uitium alicuius istorum, necnon in omni instrumento vnam esse partem præcipuam actionis authorem, vt humorem crystallinum visionis in oculo: ac illius partis uitium, non solum ipsius, sed totius membri morbum esse. Verũ uitia, quæ in ipsa substantia & materia sunt, morbi censeri non debent: vt ille statuit morbum esse in parte similari, si illius materia plus iusto est mollis, aut dura, laxa, aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut densa. Nam sanitas & morbus vitia sunt compositionis: non autem materiæ ipsius partis: alioqui non solum vitia, quæ sunt in similari parte ex magnitudine, conformatione, numero, cõiunctione, & vnione, morbũ faciēt in parte organica, sed alia omnia, quæ in parte similari sunt, ex quibus contingit actiones organicarum partium corrumpi. Nam similares partes materiæ sunt disimilarium: quare si uitia materiæ partis similaris morbi illius sunt,
B eadem pariter erunt morbi disimilarium. Erit ergo febris morbus instrumenti, quod alibi absurdum esse ostendimus. Illud quoque alienum est a ratione, fateri partis cuiuscumque existentis in aliquo membro vitium quodcumque, ex quo contingit lædi actionem instrumenti, ipsius instrumenti morbum esse: sic enim non essent solum morbi illius in magnitudine & alijs dictis a Galeno. Quinetiam euertit Fernelius hanc suam opinionem, ubi prima & summa morbi genera explicat. Docet enim illic morbum organicum esse, qui organi constitutionem vitiat. At intemperies humoris crystallini, aut alterius partis lædentis actionem oculi, vel alterius instrumenti, nequaquam corrumpit instrumenti constitutionem, sed ipsius partis similaris. Cæterum in eo pariter reprehendendus est Fernelius, q cum partem similarem ex materia, temperamento, & forma constare statuisset, & uitia cuiuscumque istorum morbos esse, ac formam, totamque substantiam esse idem: nec non to
C tius substantiæ nomine insitum spiritum & calorem diuinum se intelligere, morbos ex intemperie non ponat afficere spiritum, & calorem. Cur enim spiritus suam non patietur intemperiem. Ponit quoque innati spiritus dissolutiones per vigilias, labores, inedias, dolores, & natiui caloris extinctiones in strangulatu, uel extremo frigore, morbos esse, & eos quidem in tota substantia. Atqui spiritus ille aut calor, qui ab huiusmodi malis patitur, non est is, qui substantiam partis constituit, sed qui a corde influit in vniuersum corpus: cuius affectiones rectè ipse antea statuit non esse morbos, quoniam scilicet in parte non continetur. Quòd si morbi forte essent, non essent morbi in tota substantia: tales enim uocare solet Galenus, qui maligni sunt, & occulti, nec ob id ad temperiem redigi possunt. Et qualis quæso fit morbus in spiritu ex ipsius dissolutione, aut ex caloris extinctione, nullus profecto: aut si fit, non alius profecto, quàm qui ad intemperiem pertinet. Nec minus illud quidem reprehendendum est, quod scribit, partem, quæ aliunde uitiosos humo-
D res, aut corruptos uapores recipit ita, ut lædantur partis actiones orta distensione & solutione continui, nequaquam ægrotare: quoniam inquit malum parti non insidet. Nam si fit solutio continui, & læditur partis actio præter naturam, cur morbus non erit: aut dicat quòd nam aliud posit esse malum illud: non quidem symptoma, non causa morbi. Iam verò illam suã inhærentiã in parte, nescio quomodo metiri uelit. Si .n. non vult adhuc hærere affectũ, qui fit in parte, quoniã eo sublato quod afficit, cessat eius, quod patitur malũ: profecto cogimur omnes febres præter hecticã (ut antea quoq; diximus) ex numero morborum auferre: quippe cũ illæ abeant uacuato sanguine, aut purgato humore, qui in uasis corporis cõtinetur. Idē .n. accidit eo humore euacuato, quod euenit uacuato illo, qui a vētriculo ad caput mittitur. Sed longius, quàm putaremus progresi sumus. Quare tandē colligamus quid sit sanitas, & morbus. Est porrò sanitas aliquid eorũ, quæ corpori nostro accidũt, itidem & morbus. Quicquid autem est in còrpore nostro, uel illius est constitutio, siue
E compositio, siue forma, uel causa constitutionis, uel eiusdem effectus. Est autem forma similarium partium temperies, & tota (vt vocant) substantia: calidum verò frigidum, humidum siccum, & materia, quę constitutioni siue temperaturę & animę ipsi subijcitur, publicaque instrumenta sunt compositionis causæ. Inter effectus verò reputantur potentia, actio, & opus, quod ab actione nascitur. At nemo in causis compositionis & effectis sanitatem, aut morbum inueniet. Nam sanitas mediocritas quædam est, morbus immoderantia: causæ aut ipsæ moderantiam, & immoderantiam efficiunt, nulla autem illarum moderantia aut immoderantia sunt. Nec materiæ quidem vitia, sanitas & morbus esse possunt:

Definitio sanitatis et morbi ex suis principiis inuestigatio.

nam

Fernelius morbus quid.

morbi in substantia Galeno

nam sanitas & morbus formę quædam sunt, quæ materiæ propinquæ suis qualitatibus iam præditæ accedunt. Nec verò communis instrumenti mala, morbi erunt: quia morbus passio est viuentis, non eorum, quæ in nobis sunt non uiuentia. Nemo etiam ea, quæ accidunt effectis compositionis, sanitatem aut morbum uocabit: sequuntur enim excrementi, alimenti, actionis, potentiæ, & secundarum qualitatum vitia, morbum. Quare in ipsa constitutione, & forma partis uel totius sanitatem & morbum ponemus: sic enim appellamus eos sanos, qui integram partium constitutionem & formam habent: ægrotos verò, qui illá præter naturam corruptam obtinent. Erit ergo sanitas non quidem ipsa constitutio, sed perfectio, quæ est in ipsa constitutione: morbus verò eiusdem præter naturam, vitium: quare nec sanitas recte dici potest esse æqualitas, & morbus inęqualitas. Nam perfectio & vitium rei, non sunt æqualitates uel inæqualitates, sed ex illis fiunt, & ad illa sequuntur. Dicitur autem ab Aristotele sanitas esse corporis perfectio: quod idem est ac si dicas affectus secundum naturam. Afficimur enim ab his, quæ in nos agunt pro sua natura moderate uel immoderate: & affectus ob id in nobis gignuntur, quales fiunt ab agentibus in nobis passiones, moderati inquam uel immoderati: & qui moderati sunt, secundum naturam: alij præter naturam. & rursus qui ex compositione nostra mutata accidit, sanitas & morbus dicitur esse. Alij alia sortiuntur nomina. Hæc definitio perfecta esse agnoscitur, quoniam omnibus morbis conuenit, non alijs, quæ sunt præter naturam: ac omnia, quæ dicuntur de morbo, illi competunt. Quod quoniam diligenter in lib. de generibus morborum ostendimus, non est quòd hoc loco prosequamur. Genera, species, & differentias morborum suo etiam loco trademus. Nunc paucis quid de symptomatis sentiendum sit aperiam, ut sequentibus commentationibus fundamenta ponamus. Fuchsius in hoc quoque nostras cogitationes refellere nititur. Ait enim symptoma proprie sumptum affectum esse præter naturam, qui morbos veluti vmbra corpus necessario sequitur: conceditque omnia symptomata præter naturam esse, dicique: non esse tamen necessarium, ut plurimum a naturali statu recedant: sed satis esse, si vel parum admodum corpus ab ijs lædatur. Pręterea scribit Galenum non ex sua, sed methodicorum opinione in lib. de optima secta dicere, symptomata quædam esse secundum naturam, & nostras hac in re annotationes, cauillationes esse ait. Quinetiam in eo nostram refellit interpretationem, quã dicimus a Galeno symptomatice aliquid fieri, usurpari pro eo, quod est fieri sine commodo, & vtilitate. Quæ quidem Fuchsij dicta ita refello. Primum si symptoma proprie sumptum de quo hic agit, non comprehendit causas morborum, quomodo reuera affectus esse potest: An actiones læsæ, quæ in fieri suam obtinent essentiam, & excrementa præter naturam, quæ symptomata sunt, & dicuntur, affectus erunt, idest (vt ille ait) alterationes stabiles. Mirum enim si substantia alteratio sit aliqua. Iam verò si symptoma morbum necessario sequitur, tamquam illius effectus, nonne oportet illud esse quidpiam, quod plurimum a naturali statu recedit? Nam insensibiles & leues læsiones inter morbosos effectus non reponit Galenus, sed inter vitia sanorum, aut corporum neutrorum inter sana & ægra. Ego certe eos, qui morbo laborant iam, & curatione egent, plurimum a suo statu recedere agnosco. Nam si contraria sunt, quæ plurimum a se inuicem distant, statum eum in quo contrariorum vsus requiritur, longe abesse abeo, in quo similia requiruntur, arbitror. Legat qui velit Galeni librum de optima secta, inueniet profecto eum authorem ex propria sententia asserere naturalia quædam esse symptomata, alia verò præter naturam. Cæterum cum Galenus scribit in morbis quasdam esse excretiones symptomaticas, alias verò non, & has concocto humore in statu vel declinatione, illas verò fieri cum humores sunt adhuc crudi, ut in principio morbi, quid aliud inquam possumus intelligere per symptomaticas excretiones, quàm malas & noxias. Sunt enim omnes excretiones sanguinis in morbis præter naturam, quia non sequuntur naturam nostram recte affectam: verum quæ morbum non iudicant, sed potius intendunt, symptomatice, aliæ verò iudicatorię, & symptomaticis oppositæ nuncupantur: tamquam nihil aliud intelligatur symptomaticum, quàm malum & noxium. Si verò symptoma omne sequitur morbum, & semper a morbo nascitur, dicat Fuchsius, cur Galenus enumerans causas læsionum, quæ fiunt in cōcoctione, & alijs naturalibus facultatibus, non solum ponat intemperiem, aut alios morbos parere huiusmodi mala, & symptomata, sed etiam sine morbo aliquo alimenti exuberantiam, & vitiatas qualitates. Eadem est de hac re sententia apud Galenum in libro de optima secta cap. 18. vbi scribit inter

De simptomatis disputatio.

Fuchsii opinio de symptomatis confutatur

A B C D E

tet

A ter symptomata quędam causas, alia locos affectos, alia facultates, alia ægrotantes, id est morbos sequi. Concedit, & Fuchsius tussim pandiculationem, sternutamentum esse semper symptomata, id est a morbis prouenire: sanguinis verò, aut alterius rei excretiones, quæ tempestiue fiunt, & iuuant, non esse symptomata. Verum mirum est, si homo iam tenetur morbo, cum leuiter tussit: aut sternutamentum emittit conuersa facie ad solem, aut subeunte puluere nares, vel fauces: ubi quæso est illa in subitis his motionibus alteratio, quæ morbum facit: & quibus remedijs pugnare debemus contra hos morbos, aut in quo genere morbi ponemus illas leues commotiones pituitæ, aut alterius materiæ? ex qua sternutamentum, & tussis excitantur. Nonne natura per tussim, & sternutamentum quod noxiū est, sicut in alijs excretionibus emittit? itaq; si motus quibus natura vtitur in excretionibus conferentibus saluti animalis, symptomata non sunt, cur tussis & sternutamentum numquam recipi poterunt inter naturæ opera. dicet forte hos motus fieri, cum natura irrita-B tur. At hoc commune est omnibus excretionibus Galeno etiam authore: qui docet facultatem expultricem numquam moueri ad agendum, nisi ab aliqua re irritetur. Verum cum irritatur tempestiue, id est victo humore, & concocto, tunc enim expulsionis tempus est idoneum, dicitur huiusmodi excretio a natura fieri, & prodesse, & symptomatica non esse: quia naturæ legibus perficitur. Cum verò cogitur natura insurgere ad expulsionē antequā concoxerit humores, symptomaticæ idest inutiles & noxiæ dicuntur fieri excretiones. Igitur in omni excretione excitatur facultas expultrix, molestaturque, sed leuiter, & ferè sine sensu, aut etiam cū uoluptate in excretionibus quæ fiunt in sanis: in his verò, quæ fiūt in ægrotis agentibus & irritantibus violentius causis morbificis, fiunt semper præter naturā excretiones, & propterea symptomaticæ, in ea symptomatis significatione, in qua intelligimus non fieri nisi in morbis & sequi morbos, uiolentasque causas. Alio verò modo non

Symptomaticum aliquid esse quomodo intelligendum.

C symptomaticas vocat Gal. quādo natura tēpestiuè eas tētat, & corpus expurgat à noxijs, sed iā coctis & victis excremētis: eò enim quòd vtiles tūc sint tales excretiones, eorū more quæ fiūt à natura recte habēte, ideo nō symptomaticæ dicūtur: illas tamē nō vocat Gal. secūdum naturā, sed a natura fieri: quia cū mediocritate nō sunt, agēte tamē & uincente natura peraguntur. Hæc credo nūquā cogitauit Fuchsius. Verū in eo, quod cogitauit & putat se optimè scire, videat ipse qua rōne possit tussim & sternutamentū ponere sēper inter symptomata, & morbi effectus: alias uerò excretiones nūc dicat esse symptomaticas, alias uerò nō. Nā si symptomatici, tunc non sunt naturæ motus, & excretiones, quando natura tempestiue eas tentat, eritne tussis huius generis, quando concocto in pleuritide humore, per tussim eum natura extrudit. Hæc contra Fuchsium sufficiant. Fernelius duplicem symptomatis significationem inuehit, & in vnaquaque noua dogmata fingit. Vno enim modo symptoma esse affectum præter naturam ubiuis consistentem: intelligendum uerò esse affectum latius, quā

Contra Fernelium de symptomatis.

D in morbi definitione ita, ut omnem affectionem contineat: differt autem symptoma à morbo & a causa morbi, quòd morbus per se, causa per accidens, symptoma neutro modo lædat actiones: quia, inquit, nondum contra, sed dūtaxat pręter naturam est. Quapropter statuit nigritiem ex Solis ardore contractā, & leues quomodocunque partium affectus, symptomata esse. Alio modo symptoma intelligit solum affectum, præter naturam, ex morbo profectum: in qua significatione dicit fieri non posse, ut idem sit morbus & symptoma. quoniam inquit nullo modo fieri potest, ut unum & idem actionem lædat: & non ledat: excluditque a natura symptomatis uitia humorum: quoniam etsi a morbis proueniūt: tamen quia in contentis vitium consistit, ad morbi causam, non ad symptomata illud pertinet. Solet Fernelius leges in nominibus & rebus condere, quas nec ipse postea obseruat. Nam si symptoma generali quadam significatione diceret comprehendere omnia uitia præternaturam, nempe morbū, causas morbi, actiones per morbos læsas, excremēta corporis qua-E litatesque mutatas, Galenū authorem haberet: qui ut Græcus homo, de græco vocabulo significationes docere poterat. Sed cum ille symptoma dicit esse affectum præter naturā vbiuis consistentē: nec docet cur referat ponere locū in quo consistat, confusionē non solū sibi, sed etiam legentibus parit. Ponit discrimen inter id, quod est præter naturam, & contra naturam, inter affectum & affectionem: nec interim testimonio alicuius authoris Latini in vsu Latinorū nominum utitur. Illud verò a quo didicit, symptoma nullo modo actiones ledere, quia nondum sit contra naturam, sed solum præter illam. Nam si Galenus symptomatis nomine generali, omnia mala, quæ in ægrotantibus sunt, contineri nult, comprehen

dentur

dentur quoque in eo actiones læsæ. Forte eo est adductus, ut ita de symptomate sentiret, quòd leues alterationes nostri corporis a suo naturali statu nesciret in aliquo rerum genere reponere: credens omnes eiusmodi euersiones, uel morborum causas, uel effectus. Verum ille debebat inter sanitatem & morbum, & sanos & ægros ponere neutram dispositionem, & neutra corpora: quæ (ut superius ostendimus) sunt conualescentia, uel parata cadere in morbos, aut quę senectute premuntur: quorum omnium uitia nondum symptomata dici possunt, quia hæc solum exprimunt mala leuiora. Et quod absurdius est, quis calorem corporis ex Solis ardore contractum, dicet esse præter naturam, aut symptoma: quippe cũ Gal. nomine symptomatis intelligat aliquid morbosum. Dicit Fernelius huiusmodi colorem, aut similes affectiones actionibus non obesse, quia solum pręter, & nondum contra naturã sunt. Sed quando quæso cõtra naturam erunt. Et quomodo cum ita erit color, actiones læ det potiusquàm alio modo. In eo verò rectè sentit, quòd dicat fieri non posse ut idẽ sit mor bus & symptoma: sed non est ea ratio quam ille tradit, quòd scilicet fieri non posit, ut idẽ lędat, & non lædat actiones. Nam quis non agnoscit ex symptomate lædi actiones, sicut & a morbis. Nam color ictericorum qui oculos inficit, visionem labefactat. Retentio læsa, con coctionem vitiat: excretio intempestiua, prohibet distribui alimentum. Ac ne infinita exẽpla proponam, notum est & ab omnibus receptum ex symptomatis ut alia multa mala, ita actiones animi & corporis lædi. Ratio uerò, qua fit ut symptoma, non posit esse morbus est, quod morbus vitium sit ipsius constitutionis partium & corporis, hoc enim ab illis uitiis nascitur, symptoma uerò minime. An illud etiam explodendum non est, quòd scribit in contentis, symptoma esse non posse. Nam cum excrementa retinentur, aut præter naturã exeunt, symptomata esse dicit Galenus. Cæterum non posse idem esse symptoma, & morbi causam verum est, si proximam & immediatam morbi causam intelligimus, nam calor par tis intemperiem faciens symptoma non est: At dolor qui calorem intendit, & morbi est cau sa remota, symptoma quoque fuerit. In eo quoque aberrat, quòd cõtenta nõ nisi morbi in teruentu credat actionibus obesse. Vt enim nos alibi ostendimus, in rigore horrore, syncope, timore sine morbo proximè leduntur actiones ab humorum & spirituum motu, copia & inopia, & corruptela. Nunc uerò tempestiuum esse puto ut nostram de hac re sententiã aperiamus. Ac primum quidem docendum est symptoma multis modis a Galeno usurpari. Nam aliquando, ut primo de symptomatum differentiis. & tertio cap. secũdi methodi scribit ille, quicquid est præter naturam, symptoma vocatur. At cap. 2. lib. de differentiis symptomatum ait, proprie symptoma esse, quicquid sequitur morbum. in lib. uerò. 2. cap. 2. & cap. 9. primi methodi symptoma vocat id, quod sequitur morbum, excepta actione: distinguit enim actionum vitia a symptomatis. Cæterum in libro de optima secta (quod etiã antea annotauimus) tradit symptomata, quædam esse naturalia, alia præter naturam: quod etiam octauo cap. primi methodi repetit, dicens symptoma esse, quod sequitur alteratione secundum, uel præter naturam. Vsurpat aliquando symptoma pro eo, quod nocet: quomo do excretiones symptomaticas dicit esse, octauo cap. artis medicinalis. Scribit hic symptomata etiam uocari propria accidentia: cum tamen alibi tradat accidentia sequi sana corpora, symptomata uerò ægra. Aliquando ut in lib. de constitutione artis, morbos qui ex aliis nascũtur, vocat sympt. quomodo febrẽ dicit esse symptomata pleuritidis. Ego verò, ut certũ aliquid tradatur in hac nostra cõmentatione, symptoma proprie sumptũ definio quicquid præter naturã est in corpore ad illius constitutionẽ, uel causas constitutionis nõ pertinens: morbi enim qui sunt uitia compositionis, & qualitates, ac humores, ad constitutionem pertinentes, symptomata nequaquã dici possunt. Vigilia aũt, sopor, dolor, symptomata etiã sunt, tametsi constitutione sunt causæ: quippe qui lædant quidem cõstitutionem, sed tamen non sunt causæ compositionem efficientes, siue ut dici solet, non sunt de essentia compositionis: breuius ergo dicere possumus, symptoma esse malum omne, quod non pertinet ad compositionem partium, aut ad causas quæ sunt de essentia compositionis. Porro symptomatum duo prima sunt genera, uel enim sunt actiones læsæ pręter naturam, uel opera quę actiones læsas sequuntur. Quot sint actionum vitiata genera, paulo postea cũ de dolore agemus, docebimus. Fiunt uerò ab actionibus læsis non solũ quæ excernuntur præter naturam, & corporis qualitates vitiatæ: sed etiam alia opera, ut cibus male concoctus, & si quid aliud a morbo fit, ut caro spongiosa in vlceribus supererescens: huius generis etiam est dolor & præter naturam voluptas. Atque horum omniũ differentias & causas in opere nostro

De symptomatis Authoris opinio.

Symptoma quid Argenterio

A B C D E

A stro de symptomatis conscripto abunde docuimus. Et, quæ hic difficiliora forte videntur, ex illis locis clariora euadunt.

Quæ igitur dolore infestantur, & quorum motus sunt vitiosi, aut omnino interierunt, manifestam habent determinationem, quæ vero imbecilles edunt operationes, in magnis quidem distantijs, facile discernuntur, in paruis uero ambigua sunt. Atque idcirco in eo genere noxæ collocantur, quæ neutrius contrariorum participat dispositio, quam & ipsam neutram dicimus appellari.

Quum dixerit ęgra corpora distingui ab ijs, quę sunt in latitudine sanitatis ex sensibili-
B bus operationum lęsionibus, nunc docet quænam sint sensibiles læsiones: diuiditque actiones in deprauatas, abolitas, & debiles: inter quas deprauatæ & abolitæ manifestam (inquit) habent determinationem, idest manifestè & sensibiliter ostendunt morbum: imbecilles uerò si ualde imbecilles sint, idem etiam ostendunt: si uerò parum imbecilles fuerint, sensibile non est illarum vitium: quare huiusmodi actiones non morbum, sed neutrum statum ostendũt. Intelligere auté oportet neutrũ non inter salubre & insalubre, idest inter bene & male sanum: sed neutrũ inter sanũ & ægrũ. Hoc enim edit huiusmodi actiones; ex quibus etiam patet, hic sensibilem læsionem intelligi, quæ sensibus euidentissima est, & non utcũque sensibus manifesta. Nam imbecillitates omnes sensus dignoscit, sed, quæ non fiunt in morbis, minus peruiæ sensibus sunt, & propterea sensibiles non vocantur, nimirum quòd non sint euidentissimæ. Verum etiam dolor (inquit) corpus ægrotare ostendit. Quare perperam Fernelius & Fuchsius sentiunt, in dolore capitis, qui fit per consensum, non esse mor
C bum. Hoc loco venit explicandum an omnes vitiatas actiones comprehendat Galenus sub debili, deprauata, & abolita: & an solum istæ & non aliæ actiones ostendant corpus ægrotare. Postremo sub quo genere symptomatum dolor reponi debeat. Ostendimus in opere de sympt. differentijs præter istas actiones addendas esse auctam, tristem, & voluptuosam præter naturam. Nam deprauata continet sub se actioné, quæ ignorat an agendum sit. Ité quę ré unã pro alia facit, vel corruptã in re qualitaté inducit, vel inæqualis est, uel inordinata, uel per ineptas partes obitur: vt sãguinis excretio, quæ fit laboráte parte dextra per sinistrã, vel quę fit parte non seruáte naturalem figuram, ut in rigore, palpitatione. Actio verò quæ non fit, vel intelligitur impedita, vt ligatio manuum prohibet fieri apprehésionem: vel quæ finito opere cessat, aut non habet, quod agat: & istæ non dicuntur abolitæ. Sed quæ non fit, nec potentiam habet, vt amplius fiat, ut cæcitas: uel quæ non fit, sed adhuc habent potentiã
D vt fiat, vt in neruorum resolutione. Diminutam intelligimus, quæ est minor, imbecillior, obtusa, confusa, tardans, segnius agens, rarior, intermittens ob debilitatem, paulatim & nõ confertim agés: quæ ité longiore tépore opus habet, vt opus perficiat, aut nunquam illud potest absoluere. At istis actionibus non comprehendimus maiorem, vehementiorem, fortiorem, auctiorem, anticipantem, velociorem, crebriorem, longiorem, continuam, vel quæ confertim obitur: quæ omnia nos comprehendimus sub aucta actione. Tristem uerò actionem intelligimus, in qua dolor sentitur, vel alia molestia, qualia sunt tristia insomnia & cogitationes tristes. Voluptuosa uerò est præter naturã, in qua voluptas sentitur a causa morbosa, ut in pruritu, excrementorum excretione vbi vlcus adest. Porrò doloris nomen duo significat, nempe dispositionem ipsam dolorificam, & id, quod omnes dolorem vocãt, cum aiunt se dolorem pati. Hunc dolorem quidem dicunt esse actionem lęsam, nempe sensationem tristem, & esse actionem deprauatam, eò quòd per dolorem sentiri dicant, quod ne-
E quaquam sentiri debet. Quorũ opinio facile refelli potest. Nam si dolor est actio, aliquod edet opus, ut aliæ faciunt actiones. Preterea si dolor est sensatio, haberet aliquod peculiare obiectum, circa quod versatur, erit deinde alicuius sensorij actio & sensatio: nõ est autem, quia in omni sensatione dolor fit. Ad hæc sentire est cognoscere, & sensatio est cognitio quædam. At dolere non est cognoscere, nec dolor cognitio. Addo quòd dolere & sentire est pati. Quare si dolor est sensatio, erit passio & non actio. Quòd verò non sit actio deprauata, patet, eò quòd sentiatur in dolore, quod est: esset quidem deprauata actio, si sensus res molestantes non perciperet tales esse, quales sunt. Refellit Gal. etiam hanc opinionem po-

Actio deprauata quas sub se contineat.

Actionis que non fit differẽtiae

Abolita actio quae

De diminutæ actionis differẽtiae

Actionis auctæ differentie.

Tristis actio.

Actio voluptuosa.

Dolorem non esse actionẽ aliquam.

ſtea, vbi agit de ſignis corporum ægrotantium. Diſtinguit enim ſigna ſumpta a dolore, a ſignis ſumptis ab actionibus læſis: vt etiam in libro de diff. sympt. ſeparat dolorem & voluptatem a ſymptomatis ſenſuum. Quinetiam Ariſt. lib. 10. Ethicorum refellit hanc opinionem: dicitque eos ita credere, qui nequeunt actionem ab eo diſtinguere, quod in ipſa actione fit. Sed ne ſingula proſequamur, quæ in lib. de diff. ſymptomatum diligenter explicauimus, dicamus cum Ariſt. lib. 6. Topicorum, nihil aliud eſſe dolorem, quàm moleſtiã & paſſionem quæ agendo percipitur ex ſolutione continui natã. Differentias & cauſas doloris ſuo loco docebimus, & iam in lib. de ſympt. abunde explicauimus

Ita tamen vt horum omnium ſenſus ſit iudex, non ipſa natura rerum inſpiciatur, ne periculum ſit in Dogma perpetuæ paſsibilitatis incidere.

Cum de latitudine ſanitatis egerit collocaueritque alios in maiore, alios in minore perfectione, & ſanos ab ægris & neutris, ſignis quibuſdã ſeparauerit: docet nunc, quomodo omnium conditiones ſint æſtimande, an ſcilicet ſenſu, vel ratione, aitque quòd ſenſu. Si enim rationem cõſuleremus, neminem inquit inueniremus ſine noxa. Atque ita fieret, vt corpus noſtrum perpetuis noxiis & paſsionibus afficeretur: quemadmodum nonnulli voluerunt, qui ſtatuebant ſanitatem eſſe exactam quandam moderationem, quam ratio concipere quidem poſsit, ſenſus verò minime: ex quoquidem dogmate ſequitur nullam eſſe ſanum, ſed omnes ægrotare. Hunc locum diligentius explicat Gale. libr. primo de ſanitate tuenda vbi de ſanitatis latitudine agit: ex quo loco etiam patet, Galenum hic ſenſibile ſumere aliter quàm fecerit paulo antea: nam illic non omnes imbecillitates, ſed ſolũ quæ fiunt in morbis ſenſibiles dicebat eſſe: hic verò de omnibus imbecillitatibus, & alijs omnibus quæ in omni ſtatu noſtri corporis fiunt, ſenſum vult eſſe iudicem, Cæterum ex eo quod hic ſcribit non ratione, ſed ſenſu eſſe iudicandũ nata eſt vulgaris opinio, medicũ eſſe ſenſitiuum, & non rationalem artificem: & propterea excludendam medicinam à ſcientiis, nobilioribuſque facultatibus. Sed cum illi varia tradant de hac re, nec intelligãt, cur ſenſitiuus dicatur artifex, vana dicunt. Nam ſunt qui intelligant medicum ideo ſenſitiuum eſſe, quia ex ſenſu multa probat. At hoc illi eſt commune cum philoſophis, qui ſua principia non aliter probant: & (vt inquit Ariſt.) ſtultum eſt ſenſum propter rationem relinquere. Alij ſenſitiuum putant eſſe, quia ſolum circa particularia verſatur. Verum etſi medicus medendo id facit, diſcendo tamen verſatur circa uniuerſalia. Eſt enim ars uniuerſalium, nec audiendi ſunt, qui dicunt medicinam ſemper ex poſterioribus ſua probare dogmata. Nam etiam à cauſis, ut philoſophi ſuas ducit probationes. Iudicat quidem medicus de rebus, prout ſenſui apparent, & nõ ut in re ita ſe habẽt. Et in hoc nullum eſt in eo vitium. Aequale enim ad pondus, & re uera temperatum corpus nullum eſt. Medicus autem dicit eſſe eò, quod ſenſui tale appareat: & hoc illi ſufficit, ut omnes poſsit conſeruare in ſua mediocritate: nec falſa propterea eſt medicina, quod pronuntiet res eſſe aliter, quàm ratio concipiat. Nam ſenſus alius eſt optimus docendi magiſter, & circa ſua obiecta non decipitur, quantũ neceſſariũ eſt ad multos uſus

Medicus artifex ſẽſitiuus quomodo intelligatur eſſe.

Hæc igitur ſunt ſanorum corporum ſigna, ſed quæ inſalubria ſalubriaque & neutra exiſtunt, quantitate diſtantiae differunt, duobus inuicem contrariis terminis ſtatutis, optima videlicet conſtitutione corporis, & nuper facta ægritudine, ac deincepsconſiderantibus, utri eorum vicinio ra ſunt ea, quæ ad examen corpora veniunt, quæ enim proximiora ſunt optimæ conſtitutioni, ſalubria, quæ uero ab hac longius diſtant, atque ad ea quæ iam ægrotant, magis accedunt, inſalubria, quæ autem intermedia, atque æqualiter ab utriſque diſtare uidentur, neutra.

Antea docuit quomodo cognoſci poſsint, & inter ſe diſcerni corpora ſana, ægra, & neutra. Nũc uerò docet quo pacto diſtingui inter ſe poſsint corpora ſalubria, inſalubria, & neutra. Nam cũ hæc omnia contineãtur in latitudine ſanitatis per magis & minus diſcripantia, non

A non erat facile hæc inter se separare: quare methodum docet, qua id commode fieri potest. Est autem methodus hæc, quòd duo debeant extrema poni, inter quæ corpora illa ita collocantur, vt facile postea sit iudicare an salubria, vel insalubria, uel neutra existant. sunt porrò extrema morbus & optima constitutio: non quidem ea, quæ subsistit, sed quæ potius imaginari potest. Si enim subsisteret, comprehenderetur in genere salubrium, & ita non esset extremum: quandoquidem idem inquit sibi ipsi extremum esset. Est ergo ea optima constitutio, de qua hic agitur, quæ est veluti Polycleti regula, de qua Gal. primo de temperamentis scribit imaginatione potius comprehendi, quàm quòd vnquam reperiatur. Salubria ergo dicuntur, quæ vicina sunt optimæ constitutioni, insalubria quę morbo, neutra quæ media sunt: & in vnaquaque illarum latitudo ponitur, in qua recipiuntur quæ prorsus, & nō prorsus, & vt nunc talia sunt. Ex quo etiam loco patet salubria, insalubria: & neutra omnia, in latitudine sanitatis contineri. Nam si de his, quæ uel simpliciter, uel nunc talia sunt, solum B ageret, desideraretur Gal. methodus dignoscendi alia. Quare Acachiæ interpretatio, in qua fingit Gal. hic agere de salubribus vt nunc. In aliis uerò lineis de salubribus & Insalubribus simpliciter: in aliis uerò de salubri & insalubri vt nunc, ridenda est & refellenda tanquam inepta. Disperęā si is sciat quid hoc loco dicat, ut omnibus constare puto. Nam ut alia omittam, ait salubre simpliciter, nisi sit in præsentia tale, & vt nunc salubre, non posse facile cognosci. Sed quis eum hæc docuit. Nam quæ simpliciter salubria sunt, cognosci ex eo scribit Galenus, quòd optimæ constitutioni omnium maximè sint vicina, salubria verò vt nunc, vt quæ deteriorem habeant sanitatem, magis ab eo extremo recedant. Sed cum necesse est in eos errores incidere, qui mala ab initio posuit de hac re principia. Nam quoniam quædam ex his per potentiam, alia uerò per actum sanitatis & morbi definiuit, & quæ simpliciter talia sunt, vt nunc talia esse nescio quo iure statuit: ideo in progressu tractationis cogitur mō C stra parere vt Galeni dicta trahat ad suam sententiam.

Locus qui docet omnia salubria insalubria & neutra poni in latitudine sanitatis.

Acachia exploditur

Optimæ igitur constitutionis corporis indicia explicauimus. Eorum verò, quæ ab ipsa deficiunt, totidem sunt numero genera, quæ per magis & minus secari possunt. Cum autem in tres latitudines diuisa sint, corporis insalubris simpliciter indicia trademus. Ex his enim & reliquæ duæ latitudines innotescent. Generaliter igitur prius a nobis in eo, quem de optima constitutione sermonem habuimus, specialiter autem nunc dicemus, si prius partes diuiserimus.

D Quid hic scribat Gal. & quorsum non est facile docere. Ait enim se uelle tradere signa corporis simpliciter insalubris, ex quibus duæ aliæ latitudines innotescent. Ait etiam se velle docere signa optimæ constitutionis specialiter, posteaquam de partibus egerit. Nam post partium diuisionem, nō aggreditur optimæ constitutionis signa, sed partium ipsarum duntaxat. Deinde dubium est, an cum tradit signa cerebri, cordis, hepatis, & testium & aliarum partium calidarum, humidarum, frigidarum, & siccarum, prosequatur solum intemperiē insalubrem, & non etiam salubrem, & neutram. Ita autem puto connecti hunc textum cū præcedentibus. Cum dixisset cognosci corpora salubria, insalubria, & neutra ex eo, quòd plus uel minus appropinquant optimę cōstitutioni, aut morbo, ratio exigit ut signa extremorum doceantur, ex quibus dignoscuntur quæ inter illa ponuntur per magis & minus differentia. Ratio igitur postularet, ut loco simpliciter insalubris diceret ægri, & ita quadraret interpretatio methodo docendi, & tractationi, in qua agit postea de signis corpo- E rum ægrotantium: insalubrium verò simpliciter signa, dicere non possum vbi in hoc opere doceat. Nam quum dicat se paruos excessus docere, quando calidæ, frigidæ, humidæ, & siccæ temperaturę notas explicat, certum est eum nonprosequi insalubrium corporum conditionem, quæ in maximo recessu in latitudine sanitatis posita est. Absurdum preterea est, ex insalubrium cognitione, cognosci debere alias duas latitudines. Quod enim imperfectū est, nequaquàm debet esse regula perfectiorū: sed quia ille scribit se docere uelle corporis simpliciter insalubris signa, ita dicemus, quòd omnia sana corpora sint uel salubria, uel insalubria, uel neutra, & quòd ad ea, quæ intermedia sunt, oporteat extremorum cogni-

tionem habere, sunt autem extrema simpliciter insalubre, & simpliciter salubre, ex quibus A reliquæ duæ latitudines (inquit) fient manifestæ: quæ autem sint aliæ duæ latitudines non docet, intelligunt interpretes neutra, & ut multum salubria. At vbi relinquentur salubria & insalubria ut nunc. Præterea illa non faciunt latitudinem magnam, quam dixit esse in salubribus, insalubribus, & neutris. Ratio autē vellet, vt sicut unum extremum ponit optimam constitutionem, quod non est simpliciter salubre, sed prorsus salubre: ita non simpliciter insalubre, sed prorsus insalubre ponat alterum extremum: inter hæc autem relinquuntur salubria, & insalubria ut multum, & ut nunc, & omnia neutra. Sed Galeni negligentia, qua vsus est in scribendo hoc opere, nos confundit. Quare alijs relinquo hæc excutienda, præsertim quòd parui aut nullius sint nostra in arte momenti. Verum si verba Authoris diligentius expendemus, intelligemus locum esse corruptum, ex eo, quod scribit: generaliter igitur prius a nobis &c. dicit enim se postea uelle particulariter tradere signa optimę constitutionis, quod generaliter alibi fecit: tamquam illa debeat esse aliorum B corporum regula. legendum ergo loco insalubris, salubris: ita enim recte dicet, ex cognitione corporis simpliciter salubris, reliquas duas latitudines, nempe neutrorum & insalubrium innotescere: & quadrat hęc lectio sequenti tractationi, in qua signa solum docet corporum salubrium: tamquàm ex illis reliqua pateant per declinationem, & recessum ab illis.

Sunt verò earum quattuor uniuersæ differentiæ: quoniam nonnullæ earum principia quædam existunt. Aliquæ verò ab ipsis originem habent. Aliquæ nec aliarum gubernationi præsunt, nec aliunde gubernantur, cum insitas habeant a natura potentias, a quibus reguntur: quædam verò sunt quæ insitas simul, & aliunde emanantes habent. C

Cur de partibus, illarumq; temperaturis in sequentibus agat, antequam absoluat disputationem de toto, ratio hęc est: quoniam totius corporis status, & maxime temperies mutatur ad mutationem partium, quæ corpus ipsum regunt & gubernant. Quare hactenus id solum docere potuit, quòd optimam constitutionem nobis describeret, & generaliter alias omnes, quæ ab optima declinant: speciatim autem non licuit. Neque enim de salubri constitutione in qua calor aliquantulum exuperet, uel frigidum vel humidum, vel siccum, aut de insalubri, uel neutra, in quibus excessus hi maiores sunt, cognoscere possumus, nisi cognita natura illarum partium, quæ horum excessuum causæ sunt. Sic nec operationum vitia, & perfectio in corpore dignosci possunt, nisi prius eo intellecto, quænam scilicet sint partes operationum illarum causæ. De partium ergo structura bona, & mala D agendum fuit, & quibus signis illæ dignoscantur. At quoniam non de omnibus partibus agendum erat, quippe cum non omnes mutandi corpus vim habeant, ideo ab initio partes diuidit ut eas sumat tractandas, quarũ in hac re est vsus: estque hoc caput difficillimũ, tum quòd partium diuisionem faciat & obscuram, & minimè diuisionibus alibi factis consentientem: tum quòd de facultatibus agendum sit, quibus nostrum corpus regitur: qua tractatione nulla difficilior est. Nam res ipsa per se difficilis est, & authores qui duces esse solent ad veritatem inuestigādam Peripatetici, Academici, & Stoici, in hac re maximè dissentiunt. Præterea Galenus noster tam sparsim, tamque confuse hæc tractauit, ut maximo labore opus sit ad omnes locos colligendos, & inter se distinguendos, & componendos. Conabimur tamen (vt solemus) methodum aliquam statuere, quæ, quantum licebit, rem aperiat. Primum ergo partium diuisionem, quam hic tradit, ostendemus bonam non esse, nisi aliter intelligatur quàm verba sonent. Deinde ostendemus hanc diuisionem differre E ab alijs, quæ ab eodem authore in alijs libris fiunt. Tertio ex omnibus diuisionibus conabimur vnam efficere, quę ambiguitates tollat, locosq; omnes conciliet, aut saltem rem ut est explicet. postea de facultatibus agemus. Porro diuisionem partium nec bonam, nec malam asserere posumus, nisi terminos intelligamus, quibus in ea vtimur. Ergo primum videndum est quid per principia intelligat, cum dicit partium alias esse principia. Posset enim aliquis intelligere eas principia vocari, a quibus aliæ quædam partes oriuntur, in quo sensu non quatuor solum principia, sed multo plura essent. Nam nulla fere pars est, a qua aliæ

Pars corporis quot modis principiũ dici possit.

non

A non oriantur: A Pulmone enim arteria aspera, a ventriculo intestina & gula, ab ossibus cartilagines, & ligamenta nascuntur. Nec sumi quidem potest principium pro parte, quæ ad vitam ipsam confert: quomodo sumit Gal. lib. 6. cap. 7. de usu partium, ubi ita scribit: quę ad vitam ipsam conferunt partes, hæc sunt principia: sic enim testes principia non essent, quia ad uitam non conferunt, ut cap. primo lib. 14. de vsu partium. Nec principium hic sumitur pro parte, quæ sit necessaria ad vitam, uel publicam habeat actionem, vel sit magni momenti in corpore, ut sumere videtur 7. methodi cap. vltimo: quia sic ventriculus, pulmo, lien, renes, vesica, essent partes principes. Principium aliquando intelligit solũ cor & hepar. vt in fine 7. cap. lib. primi de symptomatis. Nec vero principium capi potest pro parte, quæ aliquam facultatem solum mittit in alias partes, quia hepar non esset principium: quippe cum nullam facultatem in alias partes mittat. Monachus principium definit, a quo prosiliunt virtutes in membra, & aliã cum eis, ut sanguis & spiritus: sed male.
B Nam ab hepate (vt postea ostendemus) non influit aliqua virtus, & a cerebro nihil, præter virtutem deriuat. Galenus autem lib. 3. de placitis Platonis & Hippocratis, partem illam principium esse definit, quæ his quæ ab ea enascuntur, aut virtutem siue facultatem, aut omnino materiam suppeditat. Quæ definitio optimè huic loco quadrat. Nam partes, quæ hic principia dicuntur (vt postea patebit) aut solam virtutem, aut solam materiam, aut vtramque suppeditant illis, quæ nascuntur ab ipsis principijs: inter quæ nonnulla sunt, quæ non solum natis ab ipsis, sed alijs etiam hæc tribuunt. Etenim cerebrum non solum neruis, sed etiam alijs partibus per neruos sentiendi vim præbet: cor uero solum arterijs pulsandi vim exhibet. Secundum genus partium est, quod a principijs originem habet: addendum ex sequentibus, & principijs ministrat. Non enim omnis pars, quæ a principijs originem habet, secundi huius generis est. A corde enim alię partes, quàm arteriæ, quas solas
C numerat hic inter eas, quæ ab illis originem ducunt, enascuntur, ut auriculæ cordis, membranulæ, quas valuulas uocant: quare definiendum est secundum hoc genus hoc modo: Aliæ sunt partes, quæ a principijs originem habent, & illis seruiunt, quod ipse paulo postea docet. Quomodo autem ab illis originem habere dicuntur, & illis seruire, videndum est. Porro ita dicuntur, uel quia ex principiorum substantia prodiere ut nerui, & spinalis medulla a crebro: sunt enim eiusdem substantiæ cum cerebro: uel quòd in principijs suas veluti radices habent, ut venæ, & arteriæ, & meatus spermatici: Arteriæ enim diuersam habent substantiam a corde, vtrumq; siquidem viscus rubrum: arteriæ autem, & venæ candidæ ex semine, ut Galenus credit confectæ, antequàm hepar, & cor sint formata, ut docet in libro de formatione fœtus: de qua re nos postea diligentius agemus: maior tamen est connexus uenarum, & arteriarum cum hepate & corde, quàm seminariorum vasorum cum testibus: quippe cum venae, & arteriae continuae cum suis principijs sint, nec ab illis separari
D possint: seminaria autem vasa in propriam testium substantiam non perueniant, sed solum in tunicas testes inuoluentes. Vnde venas ab hepate, & arterias a corde oriri omnes fatentur, de qua re postea agemus. Seminaria autem vasa a venis, & arterijs emulgentibus enasci docent anotomici, & ipse Gal. vnde forte apte non dicimus secundum hoc genus partium esse, quod a principijs oritur, cum seminarijs vasis non conueniat definitio, nisi quãcumque implantationem per ortum hic intelligas: quod absurdum esse uidetur. Sic enim tendines ab osse oriri diceres, in quod inseruntur, & in hoc genere partium contineri: præstaret ergo ita definire, quòd scilicet hoc genus partium sit, quod principijs ministrat, nulla ortus facta mentione. Ceterum ministrare principijs non vno modo omnes videntur. Nam venæ mesaraicæ ministrant, & seruiunt hepati, eo quòd chyllum a ventriculo ad hepar deducant: venæ autem aliæ, quòd sanguinem in hepate genitum in totum corpus distribuant. Arteriæ autem cordi ministrant, non quòd illi aliquid largiantur, sed quòd ab eo
E semper aliquid recipiant. Sic cerebrum a neruis nihil capit, sed illis largitur sentiendi, & mouendi vim. Testes a vasis spermaticis seminis materiam capiunt: uasa autem vocata deferentia semen iam confectum a testibus recipiunt. An verò uim aliquam sumant uasa hæc, non satis adhuc patet: sequitur tertium genus partium, quod duobus superioribus opponi videtur: primum enim erat, quod alios regebat, secundum uerò, quod ab alijs regebatur: tertium hoc est, quod nec regit nec regitur, sed a se ipso gubernatur. Quartum genus ex tertio constat, & præterea capit aliquid a prioribus. Dicuntur autem ab alijs regi siue gubernari, quę insitas eas non habent facultates, sed ab alijs capiunt. Ingenitas verò habe-

Principij significatio huic loco conueniens

Pars quæ et quomodo dicatur ab alijs originẽ habere.

Partes quæ dicantur ab alijs regi.

partes quomodo dicãtur habere ingenitas uires.

re,quæ non ab alijs ſumunt. Sic partes illę dicuntur ingenitas, & aduentitias habere facultates, quæ diuerſas facultates habent, quarum aliæ ex propria natura illis inſunt,aliæ verò aliunde ueniunt. Sed hæc poſtea melius intelligentur,cum de facultatibus egerimus. A
Nunc verò ſequitur examinandum an bona ſit hæc diuiſo, & quomodo conueniat cum reliquis, in quibus partes eodem modo Gal.diuidere conatur. Quòd verò bona non ſit hæc diuiſio patet.primum quòd membrum primum cum quarto coincidat. Nam principia & natiuas ſuas, & aduentitias alias facultates habent: veluti cor pulſandi inſitam uim habet, & præterea ſentiendi uim a cerebro recipit. Deinde terminos mutat in ſecunda diuiſione. Oportebat enim ita dicere: aliæ ſunt,quæ nec principia ſunt,nec a principijs oriũtur. Tertio vngues,& pili non continentur in aliquo ex quattuor membris,ut ille in fine huius capitis docet. Nec dicere oportet omiſſum fuiſſe illud membrum, eo quòd ſolum partes tractare uoluerit, quæ ad totius temperamentum cognoſcendum faciunt; quoniam oſſa inter ſuperiora membra continentur, quæ tamen ad totius temperamentum dignoſcendum non conferunt. Et hac ratione illa eſſent in vno ex quatuor membris comprehendenda, quoniam ex illis totius & partium temperamenti notas ſumit. Nec etiam quod Curtius ſcribit,rẽ explicat,ꝙ ſcilicet ungues non ſint de his partibus, quæ corpus conſtituunt: propterea quòd nõ ſemper eędẽ permanent,ſed atteruntur,decidunt, regignũturq;. Nõ.n. manus aut pedes ſine vnguibus cõſtare poſſunt,& bene habere: dicendũq; illud ꝙ atteritur & regignitur,atque excreſsit, non eſſe de ſubſtantia & cõpoſitione partis: quoniam oportet vngues æquales eſſe carni digitorum. Mala præterea oſtenditur hæc eſſe diuiſio eo, ꝙ in libro ſecundo de arte curatiua ad Glauconem,vbi de indicationibus ſumptis a partibus egit,aliam faciat diuiſionem,ſumptam ab ijſdem rebus,ita vt neceſſe ſit, vel hanc, vel illam malam eſſe: talis autem eſt,quæ eo loco habetur. Ex partibus corporis,nonnullę ab influẽtibus virtutibus gubernantur, quędam etiam a proprijs & natiuis: & ex his,quędam ſibi duntaxat,quędam etiam alijs fons & origo ſunt quarundam virtutum: & harum alię opus habent peculiare,alię autem commune. In hac enim diuiſione nullum genus partium ponit, quod a ſeipſo ſolum regatur, & multis alijs modis differt hęc ab alia, vt uidere licet. Nec dicere quidem poſſumus,quòd illic faciat diuiſionem conuenientem curationi, quia hęc etiam ad idem facit. Nam principiorum habenda eſt ratio. Eſt & alia diuiſio in lib. de totius morbi temporibus cap.7.vbi dicit inter partes noſtri corporis quædam ſunt principia,vt cerebrum,cor,hepar,aliæ ortæ ex principijs,nerui,uenæ,arteriæ: aliæ quę propriam naturam habent,ſed ab omnibus principijs reguntur,quædam æqualiter, aliæ magis, aliæ minus. Quare videtur diuiſio hoc modo eſſe facienda,ut comprehendat omnes partes corporis ex oppoſitione primum propoſita. Partes quædam ſunt principia, aliæ uero non. Principiorum quædam ad vitam ſunt neceſſaria,alia non. Porrò earum, quæ non ſunt principia, quædam a principijs oriuntur,quædam non. At eorum, quæ a principijs oriuntur, quædam ſolis ipſis principijs, aut maxime ſeruiunt, vt auriculæ cordis ipſi cordi, & uenæ meſaraicę hepati: aliæ uerò alijs,vel toti corpori, vt venæ, nerui,arterię, quæ per vniuerſum corpus diuiduntur: vel vni duntaxat parti miniſtrant,vt arteria venoſa pulmoni. Rurſus quædam a principio facultatem tantum recipiunt,vt nerui:aliæ ſolam materiam, ut uenę ſanguinem; aliæ vtrumque, vt arteriæ ſpiritum & vim pulſandi. Quæ uerò facultatem recipiunt,quædam ſolæ eam habent,ut arteriæ pulſandi uim,aliæ reliquis etiam impartiũtur,vt nerui ſentiendi & mouendi facultatem habent a principio, & eam alijs largiuntur. Ceterum inter partes,quæ non oriuntur ex principio,quædam nullas habent facultates,vt pili,vngues,pinguedo: aliæ habent,& eas quidem,vel ſolum ſibi inſitas vt oſſa, cartilago, ligamentum, membrana: aliæ & inſitas & influentes plures vel pauciores: & has uel communes vniuerſo corpori,ut uentriculus,lien,renes,pulmo: aliæ ſibi duntaxat proprias, ut caro,vterus. Verùm etſi in hoc loco ità principij nomen capere oportet, tamen in tota facultate noſtra latius patere debet principij ſignificatio. Nam ut Galenus docet in libro de formatione fœtus,quædam ſunt principia originis,alia diſpenſationis: & illa intelligi debent talia eſſe, a quibus enaſcuntur alię partes: hæc verò,quæ uim, aut communem materiam,uel inſtrumentum a ſe emittunt. Porrò principia,quæ origines ſunt aliarum partiũ, ſunt in uaria differentia. Nam quędam ita ſunt principia,ut ex eadem ſubſtantia procreet, quod a ſeipſis exit, quomodo cerebrum neruorum origo dicitur: alia uerò non eandem prorſus ſubſtantiam proferunt, ſed ſibi ſatis ſimilem, quomodo oſſa dicuntur eſſe princi-

Diuiſio partium a Galeno hic poſita notatur

B

C

Partiũ diuiſio alijs melior.

D

E

A pia cartilaginum : alia uerò principia dicuntur, quę sunt ueluti annexa, & firmamentum eorum, quę longius produci debent: quo modo testes uasorum spermaticorum initia diximus esse. Alia rursus principia originis esse creduntur, quòd a seipsis, aut ex eo loco, in quo ipsa sunt, maximè fiant diuisiones earum partium, quæ per corpus sparguntur: quomodo hepar uenarum principium, & cor arteriarum intelligere oportet. Nam omnes uenæ, & arteriæ, ut Galenus tradit in libro de format. fœt. factæ sunt ex semine ante alias omnes partes. Sed quoniam oportebat hepar fieri, vt esset officina sanguinis, & cor, ut esset spiritus fons. Natura hepatis substantiam posuit, vbi maximæ erant uenarum diuisiones, quæ possent uniuersum sanguinem in hepate genitum statim suscipere, & postea per minores uenas eum spargere: nec alia quidem ratione hepar uenarum principium statuere oportet. Nam quomodo alioqui principium esse potest, quod post uenas est genitum ex diuersa planè materia, & forma. Idem de corde dicendum. quia enim maximæ arteriæ illic sunt, ubi
B ipsum est positum, & naturali, mirabilique nexu illis adnascitur, vulgus crederet ab eo viscere arterias enasci: at qui principium intelligit esse reuera non posse, quod post alia habet generationem, aliter statuunt. Sed hæc adhuc postea fortè attingemus aptiore loco. Verum cum dictum sit, principia illas esse in nostro corpore partes, quæ uel facultatem, uel materiam aliquam alijs suppeditant, cogimur, ut hæc intelligantur, & alia, quæ passim docet Galenus, de facultatibus diligenter agere.

Ac quàm difficilis sit & obscura tractatio de facultatibus, omnibus constare puto, qui Galenum multis in locis de hac re variè differētem legerit, aut secum ipse cogitauerit, quid de illis sentiendum sit, aut perspexerit quantum recentiores inter se discrepent, cum hæc tractant: atque ut disputatio nostra methodo procedat, primum docere oportet quid sit facultas, secūdo quæ facultatum essentia, tertio quot sint facultates, quarto quænam sit sin- *de facultatibus disputatio.*
C gularum substantia, eadem ne, vel diuersa in singulis, quinto a quo loco oriantur, an ab uno principio, vel a multis, sexto quomodo influant & spargantur a principio in corpus: septimo quænam sint officia singularum facultatum: postremo quam inter se communionem habeant, & quem usum sibi inuicem pręstent, enarrare conueniet.

Porrò siue facultatem, siue potentiam, siue uim, siue speciem dicas, nihil referre, quilibet intelligere potest, qui Galenum legit. Definit autem facultatem in libro primo de nat. facult. capit. quarto quòd scilicet id sit, quod est primo actionis causa. Verum non docet quænam sit huiusmodi causa, efficiens ne, vel materialis, vel formalis, vel finalis, vel instrumentaria. At in libro primo de simp. cap. primo dicit facultatem esse quandam causam effectricem. Verum hæc definitio non docet, qualis sit effectrix, an propinqua, vel remota. Præterea non docet proprium genus, & propriam facultatis essentiam. Oportet enim dicere an sit substantia aliqua, vel aliquod accidens, & illud, quod est in definitione assumē- *Quid facultas.*
D dum. Solet etiam dicere facultatem esse causam ignotam. Fernelius facultatem definit esse uim & potestatem, quam anima tamquam de sinu suo promit, & ad munerum functiones profert. Id autem perinde est, inquit, ac si dixeris insitam & vernaculam animę proprietatem, quæ accidens quidem est, sed animæ intimum & intestinum. Differre autem illam ab animæ parte, quòd facultas possit ab animæ substantia seiungi, pars uerò nequeat. Etenim vim & facultatem augendi, post uigorem aboleri, Tametsi eadem superest animæ substantia. Scribit quoque animam proprijs facultatibus vti, tanquam causis adiuuantibus, ad omnia, quæcumque obit. Porrò esse tria animæ genera, naturalem, sentientem, & intelligentem: facultates uerò nihil istorum esse. Verum Fernelij opinionem multa refellunt: nam non solum in his, quæ animam habent, facultates inesse dicimus, sed in alijs, ut alimentis, & medicamentis: quare generali definitione per animæ proprietatem facultas definiri nequit. Præterea si facultas est proprietas intima, & (ut ait ille) intestina animæ, quomodo ab anima separari potest. Nouimus enim proprietates rerum, a rebus seiungi nō *Fernelij opinio de diffinitione facultatis que & confutatur.*
E posse, vt risibilitatem ab homine. Et quomodo erit accidens, si est proprietas: & quomodo erit proprietas, si cuiusque rei una est proprietas: facultates uerò infinitæ. At si facultas causa est adiuuans (ut ille vult) animæ erit instrumentum, non proprietas, quæ nullius causæ rationem subit. Ceterum facultates animæ distinguere ab animæ partibus non potest Fernelius ex Galeno. Nam Galenus passim in libro de placitis, nihil differre putat, siue facultates, siue partes, siue species dicas. Est locus de hac re in libro quinto illius operis, ubi ita scribit. Tres animæ particulæ secundum animæ impetum nos mouentes, habentur:

non enim plures sunt, siue partes, siue particulæ, siue facultates, quibus vita nostra gubernatur. In vna ratiocinamur, in altera irascimur, in tertia concupiscimus: est alius locus in libro sexto vbi ita legitur. Anima nostra tres species habet. Item in tres partes diuiditur. Etenim & species & partes animæ recte aliquis nominauerit, ratiocinatricem, irascibilem, & appetitricem. Addit Aristotelem, & Possidonium, species aut animæ partes non dicere, sed facultates. Ex quibus quidem, & alijs plurimis locis constat, ex authoribus antiquis quosdam vocasse facultates animæ, quas alij partes, species, & particulas nominarunt. Nec uerò ad id facit, quod scribit Fernelius auctricem facultatem transacto vigore aboleri: animam verò totam integram perstare. Nam non aboletur animæ aliqua facultas: sed illa perpetuo exerceri nequit materiæ, uel subiecti, uel instrumenti vitio. Eodem pacto magnes perunctus allio, non amittit facultatem trahendi ferrum, sed illam exercere nequit: des seni corpus pueri, uidebis in eo rursus fieri auctionem: non ergo abierat ab anima facultas auctrix. Fuchsius, ut qui solum nouerit aliorum dicta transcribere, non uidet se contraria de facultatibus tradere, cum scribit Galenum nihil aliud intelligere per facultatem, quàm cuiuscumque rei quamcunque efficientem causam. Erunt ergo ex eius opinione, Deus, elementa, & quidquid nostrum corpus mutat, facultas. Quòd si ita est, quomodo potest alia ratione definire facultatem esse, non nisi natiuam rerum temperiem. Est ne qualiscumque rei causa, temperies. An etiam temperies acquisititia causa non est. Et si temperies est, quomodo in initio primi de naturalibus facultatibus, dicere potest Galenus, se causas rerum ignotas, facultates uocare. An temperies rerum ignoratur, cuius signa, vim, & conseruationẽ docet per omnes differentias. Ego, vt dicam quod sentio, uideo Galenum facultatis nomine duobus modis uti. Vsurpat enim facultatem aliquando pro relatione, quam habet causa efficiens ad suum opus: vt cum dicit, vnam & eandem rem diuersas habere facultates, ut aloem purgandi, roborandi, glutinandi, siccandi, astringendi: dicitur enim tot habere potentias, quot potest opera præstare. Tunc enim facultatis nomine, non intelligimus aliquid, quod re uera, sit causa efficiens. Nam quod efficiens est, subsistit, & est res aliqua, quæ agendi habet vim: nec solum constat ex ea ratione & relatione. Hæc significatio nullius est usus & momenti in medicina, aut alia arte. Nam nec ad curationem, nec ad dignotionem affectuum, nec aliam medicinæ partem confert. Philosophos uerò uidemus aliàs causas, & ipsam efficientem, sub qua potentias has contineri uolunt huius rei authores, ducere ad suos effectus absque istarum potentiarum mentione: quæ scilicet sint specie, & natura diuersæ, tamquam animæ partes inter se discrepantes. Nam si ex eo quod aliquid facere potest, introducendæ sunt istæ potentiæ, infinitas profecto illas esse oportet: quoniam infinita sunt particularia, quæ ab eodem fieri possunt. Sed quid opus est de his libros implere: quippe cum uno uerbo quicquid in illis continetur, expediri possit, nempe rem vnamquamquamque posse præstare multa, & propterea multas habere potentias. Sic enim Aristoteles docet, unam & indiuisibilem secundum speciem esse animam, quæ plures potentias habeat, id est multa præstare ualeat ob subiecti diuersitatem. Sed in hoc non est laborandum, ut quæramus qualis sit illarum essentia, cum vna & eadem sit. Nam hæc, & alia similia temere de his quæruntur, quæ in sola relatione sunt posita. Alio modo sumit facultatem pro eo, quod est proxima & & præcipua causa actionum, quas res ipsæ edunt. Eo modo sumit facultatẽ, cum dicit tres solum esse animæ facultates, naturalem, vitalem, & animalem. Ad idem pertinet, cum scribit calidum natiuum esse instrumentum, vel essentiam facultatum. Hæc enim conueniunt rebus, non relationi. Quinetiam ad id facit, quod scribit textu quinquagesimo commentarii quinti sexti epidemiô cum ait. Tertia anima siue facultas, siue alio nomine vocare velis. At anima non est relatio, sed forma & actionis causa. Quòd si facultas, & pars animæ, idem sunt (vt antea ostendimus) constat profecto facultatem hoc modo sumptam, non esse relationem illam, quę est ad opus. Nam animæ partes nullę sunt, cum ipsa sit indiuisibiles: facultates verò, quoniam particularia opera sunt propemodum infinita, infinitæ quoque sunt. Et re vera, si quis diligenter expendat, inueniet Galenum nihil aliud per facultatem significare posse, quàm formam cuiuscunque rei. Est enim hæc, per quam res est, & agere potest, & efficiens causa: & in his, quæ animam habent, anima ipsa. Scribit se facultatum essentiam ignorare

Fuchsius exploditur

Facultas duobus modis sumitur a Galeno.

Facultas corporis & forma idẽ.

A B C D E

A ignorare: quod pariter tradunt philosophi de formis: relationis autem illas nemo ignorat. Est & natura. Merito quoque de forma quæri potest, an aliquis sit illius fons & principium, aut eadem in omnibus partibus essentia: quodnam illius instrumentū, quid præstare possit: an sit proxima causa actionis, & idem esse facultatem & animæ partē. Est enim animæ pars, forma, uel formę pars: & denique omnia, quæ de facultatibus tradit Gal. non possunt conuenire, nisi formis rerum. Sed quoniam ille potissimum Stoicos in hac re est sequutus, non Arist. & peripateticos, contra quos libenter pugnabat, maluit facultatem quàm formam vocare. Aristoteles videtur (vt dixi) intellexisse per potentias, siue facultates animæ, relationē quā anima habet ad opus, aut aliquid simile radiis solis, qui quod anima efficere potest per corpus spargunt, aliquando videtur partes animæ vocare, in qua varietate, oportebat profectò illius interpretes definire, quid essent huiusmodi potentiæ, & quomodo idem, vel diuersum essent ab ipsa anima, & an diuersitas facultatum a diuersitate animarum, vel corporum proueniat. Ego verò, vt dicam quod sentio, in rebus tractandis iudicarē esse ponendā propriam cuiuscunque rei formam: quæ suaptè natura, nata & apta est dare esse composito & pro illius, & diuersorum suorum instrumentorum conditione, diuersa operari: facultates verò ponere alias, nihil aliud est, quàm aptitudines illas exprimere, de quibus temere, tot separatę tractationes instituuntur: tāquam res essent diuersæ, prouenientes ab ipsa forma & anima: cum tamen tota differentia actionum in eodem indiuiduo, vel etiā in eadem specie proueniat à diuersitate instrumentorum. Nam (vt hoc exemplo vtar) si omnes corporis partes essent oculi, omnes vtique viderent, & nulla alia in nobis fieret actio, præterquam visio.

De facultatum & animæ essentia quid cognosci possit. (B)

tecū sentio

Quantum verò Gal. sit dubius in tradenda essentia facultatum, omnibus constare puto. Nā in cap. primo primi de simplicibus ex calido, frigido, humido, & sicco, tum corpora nostra, tum essentiam facultatum constare scribit: in lib. vero. 2. cap. 2. ad Glauconem tradit C natiuum calorem esse, uel substantiam facultatum, uel saltem primum & maximè necessarium ipsarum instrumentum. Ad id pertinet, quod scribit cap. 3. primi de natu. facult. singulas partes ob certam quandam temperiem hoc, vel illo modo agere, & diuersas habere facultates. Accedit quod scribit in libro de facultatum substantia, quosdā incorporeas quasdam facultates corporibus inesse, affirmare: alios uerò corpora ipsa operari pro sua cuiusque natura, quæ ex quattuor elementorum temperamento conflata sit. At in libro de causis pulsuum primo, agens de causa pulsationis arteriarum ita scribit: non est facile causam ipsius inuenire. Quidam enim innatum calorem esse censet, alius naturæ robur, alius temperamenti quandam proprietatem, alius totam corporis constructionem: alius solum spiritum: alius horum quædam: alius omnia simul. Iam uerò (inquit) sunt, qui facultatem introduxerunt incorpoream, quæ accōmodatis ad mouendum, his, quę diximus instrumētis utatur, aut omnibus, aut quibusdam, aut certe uno loco. Scribit alibi passim se animæ D essentiam ignorare: alibi uerò nihil aliud esse animam, quam temperamentum: eò, quòd temperamento dissoluto, anima expiret. Ex quibus quidem locis patet, quam incertus sit Galenus de substantia facultatum. Fuchsius grammaticus cum statuisset facultatem esse rerum natiuam temperiem, postea non ueretur dicere, idem esse naturam & facultatem: & eam consistere in singularum partium commodo temperamento. Quòd si ille philosophiam didicisset, intellexisset utiq; philosophos per naturam intelligere materiam vel formam, & potius ipsam formam, quàm materiam: ille uerò nihil putat differre, si quis dicat facultatem esse temperamentum, uel illam in temperamento positam esse: quasi nihil referat dicere, albedinem esse corpus, aut in corpore consistere. Præterea si facultas est quælibet causa efficiens actionis, non solum temperies, sed structura partium organicarum erit quoque facultas: Nam actiones instrumentorum non a temperie, sed a structura sua fiunt. E At si facultas nihil aliud est, quàm temperamentum, quomodo colligere potest tres solum esse inter se genere, & sedibus disclusas facultates in nostro corpore: plures enim sunt in corpore partes, quàm tres, quæ temperamentum habent inter se diuersum. Addo quòd si facultas est temperamentum, dicemus ergo facultatem quandam esse calidam, aliam frigidam, aliam æqualem, aliam inæqualem, vt temperamentum his nominibus distinguimus. Tradit idem bonus vir, vnamquamque temperamenti proprietatem suam sequi facultatē, & unamquamque facultatem suam actionem: & interim sui oblitus, docet facultatem nihil aliud esse, quàm temperamentum: Et rectè quidem, si id, quod sequitur aliud, idem est cum eo, quod præcedit. Ponit hæc tria inter se distincta, & se inuicem consequentia, tempe-

de essentia facultatum in qua Gal. varium iudicium ostēditur.

Fuchsius ridiculus ostēditur.

ramentum

ramentum facultatem,& actionem : vbi verò definitionem morbi a Galeno traditam tueri aduersus me vult, contendit nihil aliud esse facultatem, quàm temperamentum,& hoc esse proximam actionis causam : sed hunc mittamus, quem potius (vt dixi) grammaticũ, quàm medicum aut philosophum agnosco : & ad Galenum redeamus, qui laudandus quidem est, quando essentiam formarum & facultatum se ignorare scribit. Nam quis animæ essentiam exprimere possit? Potuit Arist. eousque progredi, vt animam agnosceret esse causam mouentem, & præcipuam actionum, quæ fiunt in rebus animatis : & quòd ea sit actus & forma corporis : sed quænam sit propria illius formæ essentia, & quo pacto differat ab alijs formis, nequit docere, nisi ex diuersis operibus, & (vt philosophi aiunt) a posteriori. Animam verò existimare esse temperamentum, vel in temperamento essentiam habere, eò, quòd illa deserat corpus vitiata corporis temperie, perinde est, ac si quis dicat animam esse caput, eò, quòd capite sublato, cogatur illa corpus deserere : aut si quis dicat hominem esse domum, eò, quòd ea flagrante, aut ruente, homo vel obruatur, aut abire cogatur. Requirit anima temperatum corpus, si in eo debet consistere, & propria munia exercere : requirit & calidum innatum, tamquam instrumentum aptum ad eadem munia obeunda, nihil tamen horum propterea est anima. Absurdum quoque est, animam tradere esse temperamentum, eò, quòd animi mores mutentur mutato temperamento. Nam temperamentum vim quidem habet alterandi, & immutandi mores animi : non tamen edendi nouas actiones natura diuersas. Debilius validiusque agit anima ob temperamentum corporis : sed non fiet, vt homo sit bestia : & si simile sit nonnunquam temperamentum : alioqui porci, qui simillimum a Galeno dicuntur homini habere temperamentum, simillimos haberent cum homine animi mores. Demus ergo animæ quod suum est, a temperamento diuersum, & eam essentiam, quam deus optimus mundi opifex singulis formis est largitus. demus & temperamento, & calido natiuo suam vim, nec omnia confundamus. In quo quidem Gal. rectè quoq; sentit, cum præter temperamentum agnoscit in medicamentis, & alimentis totam (vt vocat) substantiam : quam aptius, si uoluisset, formam nuncupasset, vt vniformis fieret philosophorum & medicorum tractatio. Igitur cum facultas, ut sumit Galenus nihil aliud re uera sit, quàm forma, non erit vna & eadem substantia facultatum omnium : quia duplices sunt formæ, una essentialis, alia accidentalis. Huius enim substantia ex accidentibus, nempe quattuor qualitatibus prouenit, & nihil aliud est, quàm temperies : non calor natiuus, qui instrumentum est temperaturæ & essentialis formæ. Essentialis uerò forma in viuentibus est anima : in alijs uerò simplex nomen non habet : sed propria cuiusque natura agnoscitur ex actionibus, quas edunt diuersas ab ijs, quas a temperamento prouenire percipimus. Quapropter non rectè Galenus Dioscoridem reprehendit, cum ait illum empirice cuiuscumq; medicamenti singulares proprietates docere. Rationalē enim medicum solum docere debere, quomodo res vnaquæq; temperata sit : ex hoc enim ellici particulares illos effectus. Nam si temperamentum solum esset causa actionum, quo pacto possent rhabarbarum & casia eosdẽ purgare humores : aut hæc, quæ temperamento longè sunt diuersa, purgandi vi esse prædita : alia uerò, quę idem, vel certe simillimum cũ alterutro temperamentũ obtinent, eadẽ esse destituta. Possem in hac re plura dicere, sed hoc sufficiat dixisse Gal. etiam nouisse duplicem illã formam, cum ponit totam illam substantiam, & temperiem. Est enim tota substantia, rei propria forma, ex qua res est, id quod est, & re uera ab alijs differt : tẽperies verò forma est, per quàm res sunt similares, & constant ex communi natura, & principijs communibus. Hæc qui non retinebit distincta, monstra pariet, cum omnia ad temperiem redigere studebit.

De facultatum & animae essentia quid cognosci possit.

Totam substantiam quam ponit Gale. idem esse cũ forma.

facultas Galen. & forma rerum idem & illa duplex.

Dioscoridẽ malè a Galeno reprehendi.

Cæterum aliarum rerum formas, siue facultates, non est nostri instituti hoc loco prosequi, sed duntaxat nostri corporis. Tradit autem Fernelius animam esse formam uiuentium, & illius tamquam propriam & inseparabilem actionem esse uitam. Animam enim esse, per quam res animatæ fiunt & viuunt. Porrò ex vitæ differentijs, animæ tria genera constituit, naturale, sentiens, & intelligens : quoniam scilicet, quædam solius naturæ beneficio viuunt, alia sentiunt, alia uerò simul etiam ratione sunt prædita. Prioris generis esse stirpes, secundi bruta, tertij homines. Esse autem ita distinctas tres istas animas, vt nequeat naturalis esse sentiens & hæc, rationalis : imò negat in eodem posse consistere intelligentem & sentientem animam, aut sentientem & naturalem : quoniã inquit plures nequeunt esse eiusdem materiæ substantiarum formæ. Propterea non posse idem,

Quot sint facultates in nostro corpore & quae.

Fernelij sẽtentia de diuisione facultatũ animae.

hominem

A hominem esse, & beluam, aut plantam & beluam. Vocari autem tres illas animas, partes totius animæ, quando connexæ considerantur: animæ verrò genera dici, quando sedibus sunt distinctę. Verum in homine, intelligentem animam simplicem inesse, cuius partes sint sentiens & naturalis, non quidem actu, sed potentia duntaxat in ea consistentes. Cæterum sentientis animę, non genera, nec partes, sed facultates esse appetitricem, cogitatricem, & motricem. In quaquidem re illud primum non probo, quod scribit, uitam esse propriam actionem animę. Nam (ut postea ostendemus) uita nulla est actio: tametsi ex actionibus deprehenduntur res viuere: & qualis nam actio quæso vita est? Deinde ex vitæ differentijs, animę genera constituere, quid nos cogit? An dicere non possumus, animas rerum animatarum esse inter se diuersas, nec posse omnes idem præstare. Itaque quandam esse animam, quæ possit solum esse causa nutritionis, auctionis, propriæ, & alterius sibi similis generationis: uel quod una, & eadem anima ob diuersitatem subiecti, diuersas actiones & usus præ

Fernelius reprobatur

B stet. Cæterum naturalem animam vocare, est impropria loqui. Nam sentiens & intelligens anima, rebus a natura, & omnium opifice sunt inditæ. Ait ideo Fernelius animam illam naturalem uocari, quòd ea corpora, quę illa sunt prædita, solius naturæ beneficio uiuant: sed quid quæso intelligit naturæ nomine, & naturæ beneficio? Nã quę sentiunt, sentiunt etiã naturæ beneficio, nempe animæ, quæ est illorum forma, & natura. Gal. initio lib. de naturalibus facultatibus φυτικὴν, idest plantatiuam (ut verbum uerbo reddam) dicit uocari eam facultatem, quæ φυτὰ, idest plantas gubernat: & alio loco naturam a Stoicis: Arist. vero interpretes uegetatiuam vocant. Hæc est ratio cur naturalis uocari debeat hæc pars, siue facultas animæ: non quòd ea potius, quàm aliæ a natura rebus sit data. Iam verò si una, & eadem pars simul sentit & nutritur, quomodo non potest in eodem loco sentiens, & naturalis anima simul consistere: præsertim cum alibi ille statuat non esse absurdum rebus iam

C forma pręditis, aliam accedere formam: quomodo os aut caro accedente anima simul euadunt animata. Illud uerò non uideo cur debeant animæ genera uocari, quæ sedibus sunt seiuncta: partes uerò quando coniunctæ considerantur. Nam genera rerum non hac separatione, aut coniunctione fiunt: sed ex diuersa natura, quæ sub eadem essentia comprehendi nequit. Ac tunc maximè ut partes considerantur, quando sunt diuisæ, siquidem partis ratio in eo potissimum consistit, quòd totum diuidat. Atqui si sentiens, naturalis, & intelligens sunt locis, & natura distinctæ animæ, quo pacto possunt omnes sub intelligente potentia contineri? Facultates uerò animæ ab animæ partibus distinguere nos prohibet Galeni authoritas: qui idem dicit esse animæ partem, speciem, & facultatem: id quod licebit adhuc intelligere, excussa de hac re Galeni & philosophorum aliorum opinione, quorum ipse mentionem facit. Scribit ergo ille lib. 4. de placitis, Stoicos vnam ponere facultatem, unamque substantiam, quæ omnes actiones præstet & effectus, & eam ab illis ratio-

D nalem uocari. Septimo autem lib. eiusdem operis scribit, Aristotelem vnam etiam constituere facultatem, quæ plura nomina prout diuersa respicit, consequatur. Item lib. 5. ita habet, Arist. & Posidonius species, aut partes animę non nominant, sed facultates, esseque illas vnius substantię. Aliter tamen de Arist. scribit lib. 4. cum ait, eum plures in anima facultates, quæ genere inter se discrepent, ponere: non tamen concedere, ut in diuersis partibus sint collocatę: quippe cum statuat cor omnium principium. Hic enim plures & diuersas genere, illic verò unam, quæ nominibus solum differat ob relationem ad plura poni ab eo, tradit. Ait & Platonem tres ponere facultates, quas & species & partes vocare solet, irascibilem, concupiscibilem & rationalem: quam diuisionem fecit etiam (inquit) Hippocrates. Ex quibus quidem patet Platonem Stoicos, quos Galenus in hac re sequitur, non ponere discrimen inter facultates, & partes, & species animæ. An etiam monstrum non est, tria genera animæ in nobis ponere. Nam si anima forma est corporis, & cuiscunque corpo

E ris vna est forma propria, nequeunt profecto tot animæ in nobis consistere aliqua in re inter se discrepantes, tantum abest, ut genere inter se differant. Addo quòd aperte a Galeno dissentit, & ab ipsa ratione, cum sub intelligente anima sentientem & naturalem comprehendit. Nam intelligens sub animali facultate continetur principe: a qua quidem seiuncta est naturalis genere, & sentiens specie: quippe cum Gal. facta diuisione facultatum in animalem, uitalē, & naturalem, tamquàm in generales differentias, postea sub animali sentientem comprehendat. Et quomodo quæso sentiens, & naturalis animæ potentiæ, sunt partes intelligentis: sic enim sua opera separatim sine intelligentia exercere non possent: opor

teret

teret hęc Ferneliũ probare, nõ pro arbitrio ita statuere legislatorũ more. Quot autẽ Gal. facultates ponat, ambigere quis posset, ob variam illius de hac re sententiam. Nam in lib. 5. de placitis contendit non plures eas esse, quàm três: in una inquit ratiocinamur, in altera irascimur, in alia concupiscimus. Sunt alij loci, in quibus perpetuo asserit tres esse facultates nostrum corpus gubernantes, animalem, vitalem, & naturalem. Animalem diuidit in principem, sensitiuam, & motiuam: & hanc induisibilem relinquit: sensitiuam diuidit in sensum communem, de quo cap. 10. tertij de causis pulsiuum: cuius affectionem dicit esse somnum, & vigiliam. Principem verò in cogitatiuam, ratiocinatiuam, & memoratiuam. Verum cum lib. primo de locis affectis, & 8. de usu partium, & in libris de placitis, dicat animalem esse authorem mentis, intellectus, considerationis, opinionis, iudicij, sapientiæ, necesse est, ut has facultates comprehendamus sub ratiocinatricè: ut ille aliquando vnam pro alia ex his usurpat. Appellat autem generalem eam facultatem, quæ omnes istas comprehendit, animalem, quòd animalibus sit propria, & non etiam plantis communis. Porrò vitalem nuncupat, quòd vitæ ex illius opinione sit principium: uocat illam aliquando irascibilem, quòd ex ea irascamur: nonnunquam etiam uirilem, eò, quòd opera admodum ualida proferat: alias uerò irrationalem, quòd nobis cum belluis sit communis, & illarum more nos ad iram, & crudelia perpetranda inducat. Hanc facultatem authorem esse dicit animositatis, timiditatis, pusilanimitatis, timoris, moeroris, anxietatis, excandescentiæ, doloris, fortitudinis, constantiæ, pulsationis cordis, & arteriarum, item caloris, qui in singula membra mittitur, generationisque spiritus vitalis. Quæ quidem videre licet textu tertio primi commentarij sexti epidemion, & quinto textu secundi libri de natura humana, & ex libris de Placitis. Cæterum naturalem uocat eò, quòd omnibus viuentibus, tanquam natura quędam omnibus sit communis: ab Arist. altrix siue vegetabilis: a Platone ob cupiditatum multitudinem, quas parit, concupiscibilis: a Stoicis, quos Gal. est sequutus, vocatur natura siue naturalis, φυτική, id est plantatiua, ut initio primi libri de naturalibus facultatibus. Hanc diuidit eodem libro in generatricem, auctricem, & nutricem. Generatricem rursus in alteratricem, & formatricem. Alteratrix, inquit eo, loco diuiditur in tot species, quot sunt partes corporis simplices: vnde ossificam, neruificam, membranificam, carnificam, tunificam, ligamentificam facultatem dicit, quòd materiam alteret, & aptam faciat ad os, neruum, membranam, carnem, & alias partes similares gignendas. Porrò formatricem figurę, concauitatis, asperitatis, leuitatis, proprij situs, connextionis, numeri, magniiudinis authorem esse scribit. Erat tamen rationi consonum sub formatricę comprehendere, ossificam, (vt ille ait) carnificam, & alias prædictas. Huius enim muneris est, non alteratricis, formam dare singulis partibus. Auctrix simplex ab eo ponitur: cuius officium esse dicit genitum animal in omnes partes, quantum fieri potest, augere. Nutrix vnica (inquit) est facultas, sed habet plures famulas, appositricem, adhæsitricem, agglutinatricem, attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem. Concoctricem diuersa nomina capere dicit a materia, quæ concoquitur: vnde sanguificam, & chylificam facultatem vocat. Hanc naturalem facultatem cupiditatum, & voluptatum authorem esse, & ea, quæ diximus, sub se continere, tradit in libris de placitis, & in libris de naturalibus facultatibus, passimque alibi. Conatur autem in libris de placitis ostendere tres istas esse distinctas facultates substantia, & locis, nec vnam solum esse posse, quę omnium istorum operum sit author. Esse enim animalem in cerebro, uitalem in corde, naturalem in hepate. Porro esse tres facultates natura distinctas, ex his probari dicit, quòd diuersa opera conspiciantur: diuersas ergo esse facultates. Antecedẽs probat, quod sæpe trahamur ad desideria illicita, & quod ab eisdẽ retrahamur: quod sentiamus, ratiocinemur. Consequentiam probat, eò, quòd ab eodem secundum idẽ diuersa fieri non possint. Secundò inquit ostendunt pueri, qui ratione minime vtuntur: cupiditatibus autem vehementissimis ducuntur; adulti verò rationem maxime sequuntur. De loco facultatum postea agemus, Nunc autem diuisionem in tres facultates, & illarum substantiam expendamus. Si Galenus quattuor ponit in hoc opere principia, inter se distincta, quattuor erunt necessario facultates, non solum tres: alioqui frustra ponuntur tot principia: licet idem probare eo argumento, quo ipse ternarium suum numerum concludit, nempe ex diuersis operibus. Videmus enim masculos, & fœminas diuersos habere mores, diuersas actiones, & affectiones in corpore, quando testes habent, aut illis carent. Nec possumus facultatem huiusmodi, quæ agnoscitur esse in testibus, redigere uel ad naturalem, uel

Galeni opinio de numero facultatum.

Animalis facultas quas sub se contineat ex Galeno.

Animalis facultas unde dicta.

Vitalis unde dicta & quæ sub se contineat.

Naturalis facultas unde dicta, et quas alias sub se contineat.

Generatrix quas sub se comprehendat.

Nutricis famulæ facultates.

Quibus rationibus Galenus ostendat has facultates natura distinctas.

Disputatio cõtra Gal. de numero facultatum

A vel vitalem, aut animalem: ut satis constat ex his, quæ sunt comprehensa sub illis facultatibus. Quare addenda est quarta facultas: quam melioris vocabuli penuria, proprij sexus causam vocabimus. Ex ea enim masculus, est masculus, & masculinitatis officia exercet: & fœmina est fœmina. Vnde videmus gallinas castratas pinguiores reddi, vocem & habitum mutare. Deinde contra eum numerum hoc facit, quòd multæ ponantur esse facultates, quæ reuera non sunt, ut auctrix, nutrix, agglutinatrix, assimilatrix, appositrix, vitalis, naturalis, animalis, sanguifica, chylifica, & multę aliæ. Nam si facultas est pars, siue species animæ, nullam inueniemus facultatem ex prædictis: quoniam nulla est pars, aut species animæ, quæ proprium habeat officium assimilandi, agglutinandi, augendi, nutriendi: Quod etiam ex eo, quod dicunt facultatem esse causam efficientem, probare possumus. Nullam enim inueniemus facultatem ex prædictis: quoniam nulla est causa efficiens prædicta opera, sed illa nascuntur per accidens, & ex consequenti ex alijs actioni- *Facultas quarta, quæ causa est, vt masculus sit, & fœmina.* *Quae ponātur esse facultates a Gale. quae tamen non sunt.*
B bus. Quando enim nutritur corpus, & plus reponitur, quàm sit dissipatum, tunc sequitur augumentatio. Sic quando fit concoctio, quia ea fit per assimilationem, sequitur assimilatio: ad hanc nutritio, ad retentionem verò & concoctionem, sequitur appositio, agglutinatio, assimilatio & nutritio. Porro animæ pars nulla est naturalis, animalis, & uitalis: quia nulla est facultas, quæ exerceat communia aliqua officia, ut communes ponimus, & vniuersales illas facultates. Absurdum præterea est genere, & substantia diuersas ponere facultates, quoniam diuersa fiunt opera. Nam cum diuersitas operum fiat, non solum ob diuersitatem causarum efficientium, sed etiam ob diuersitatem subiectæ materiæ, & instrumentorum, oportebat vtique Galenum probare, non fieri ob diuersitatem aliarum causarum diuersa ea opera: & tunc optimè ostendisset animæ partes, & facultates inter se subiecto, & natura diuersas. Quid enim prohibet, quominus dicamus cum Aristotele vnā *Ex diuersis operibus nō probari facultates esse diuersas natura*
C & eandem esse animam, indiuisibilem secundum speciem: quæ in diuersis partibus, ob illarum discrepans temperamentum, & structuram, diuersa efficiat opera. Idem est sol, qui ceram liquat, & lutum indurat ex vna & eadem ui & facultate: nec ex eo, quod diuersa ab eo fiunt, statuere debemus diuersas natura in eo esse partes, aut species, ita ut una indurandi, alia liquefaciendi vim obtineat. Calefacit ille duntaxat: sed quoniam calor recipitur in materia, quæ est apta, ut liquefiat, ea quidem liquefit, alia verò induratur, quæ hoc pati est apta, nataque. Eadem est in corpore uis mouendi, sed ob diuersam pedis, & manus structuram fit, ut ille ad gressum, hæc verò ad apprehensionem sit apta. An dicemus duas esse facultates motorias substantia diuersas, & vnam esse ambulatoriam, aliam apprehensoriam: quoniam apprehendere, & ambulare diuersa sunt opera. Ridiculum sane est, ex diuersis operibus diuersas natura in anima ponere facultates: & ex infinito operum numero, infinitas imaginari facultates. Possumus quidem tot ponere relationes cau-
D sæ efficientis ad opera, quot sunt ipsa opera: sed hoc nihil ad animæ partes. Hæc enim ex eo, quod in ea est, vnitatem, aut diuisionem recipere debet, non ex eo, quod ab ea fit. Ergo dicamus vnam esse naturam, & formam animæ indiuisibilem in plures species, vel partes, quæ vnicam ob id sua natura habet facultatem, operantem tamen diuersa, ob partium diuersitatem. Nam in capite sensus, motus, imaginationis, cogitationis, & memoriæ est author, & non in alijs partibus: quia cerebrum solum inter alias omnes partes aptum est exercere, & alijs largiri has facultates. Eadem anima in hepate sanguificationis est author, & in corde pulsationis, & generationis spirituum: quia peculiarem habent illæ partes ad ea officia obeunda constitutionem. Hanc opinionem nullum absurdum refellit. Nam quod dicit Galenus, nos trahi & retrahi a uoluptatibus: fatemur quidem, & ab eodem sui ratione non posse diuersa fieri: sed hoc non ostendit diuersas esse facultates & species animæ: quoniam non in eodē, sed in diuersis partibus hæc fiunt. Pueri.n. cupiditatibus, adulti ratione magis
E ducuntur, quòd ratio in humido cerebro imbecilla sit: vnde sicci senes, & melancholici, prudentes, rationiq; obtemperantes dicuntur esse. Ea verò pars, quæ obtemperat affectibus, in pueritia est ita affecta, ut sola dominetur, nondum potente ratione, quæ vsu etiā rerū inualescit, illius vim coercere. Des (inquit Aristoteles) seni oculū iuuenis, uidebit vtiq; tunc ille, ut iuuenis: tamquàm diuersæ actiones non proueniant a diuersitate formæ sed instrumentorum. Sed si quis quærat, quot re uera officia in corpore exerceat anima, siue quot potentias habeat, vt Arist. potentias sumit, tunc licebit intelligere, quando egerimus de fontibus vnde dicuntur nasci huiusmodi facultates. Quare rem hanc expediamus.

De locis in quibus residen t, & a quibus prodeunt facultates.

Si vna est indiuisibilis & eiusdem substantiæ anima, cur tota in vniuerso corpore non est sensitiua, motiua, imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua, & denique non habet omnes facultates. An ipsa quidem anima suapte natura in omnibus membris omnia præstare potest, sed singula instrumenta ad id non sunt idonea? Quia enim cerebrum temperiem & structuram habet aptam ad certas actiones exercendas, & ad alias transmittendas in alias partes, ideo illarum fons & subiectum dicitur esse, quod quidem cor nequit esse: quia aliam temperiem & structuram habet. At si anima perpetuo hęret corpori, & insita est singulis membris, quomodo potest a certis partibus in alias spargi. An non ipsa anima, sed ipsius facultates & uires sunt, quæ immittuntur? Idem enim contingit, quod in sole euenit. Nam etsi ipse sol perpetuo fixus est cœlo, suam tamen vim, lumenq; per radios immittit in alia subiecta corpora: ob animæ enim coniunctionem cum corpore fit, ut anima ob certam quarumdam partium structuram posit, non solum in illis partibus diuersa præstare, sed ab illis in alias, peculiares quasdam uirtutes immittere, quæ propterea non ostendũt diuersas esse in ipsa anima aut partes, aut facultates: quod enim ratione subiecti fit, ad ipsã animam pertinere absurdum est dicere. Igitur ab aliquo peculiari loco facultates oriri necesse est, si inter corporis partes quædam regunt, aliæ reguntur. Quare uidendum est a quo loco, an scilicet ab uno omnes, uel a diuersis, in alias partes deriuent huiusmodi facultates. De qua quidem re maxima semper fuit tum inter philosophos ipsos, tum etiam inter medicos & philosophos controuersia. Nam Plato & Galenus, ut tres ponunt animæ facultates inter se substantia & natura diuersas, sic locis eas separant. Animalem enim in cerebro esse, & ab eo in reliquas partes emanare: vitalem uerò a corde oriri: naturalem ab hepate. Contra Arist. & qui eum sunt sequuti vt Auerroes, cor omnium facultatum principium statuunt: in diuersis tamen partibus eas exerceri, errareque illos tradunt, qui dicunt cerebrũ sensus & motus, & propterea partem principem in capite esse. Et hæc quidem scribit in lib. secundo de partibus cap. 7. & 10. item lib. 3. cap. 3. eiusdem. Ac primum quidem rationes adferemus, quibus ille refellere se putat illorum opinionẽ, qui cerebrum sensus & motus principium esse asserunt. Primum enim inquit cerebrum nullam habet continuitatem cũ partibus sentientibus, vt patet intuitu: sed in eo fallitur. Nam ex Anatome apparet illud coniungi cum neruis, & per illos cum omnibus partibus sentientibus. Deinde ait cerebrũ nullum efficere sensum cũ tangitur, sed prorsus esse sensus expers, non aliter, quàm quoduis excrementum. Respondet Galenus cerebrum non esse factum ut sentiat, sed vt sentiendi vim alijs det. Non sentit autem, quia nerui per illum non sparguntur, sed ab illo in alias partes. vim autem illud dare sentiendi probat Galenus ex interceptione neruorum. Tertio inquit Arist. capitis partem posteriorem sentire, in qua tamen non est cerebrum. Respondetur falsum esse posteriorem capitis partem non habere cerebrum. Et quid hoc ad rem. Ita enim agit Arist. quasi necessarium sit, solas eas partes sentire, in quibus est cerebrum. Addit Arist. cerebrum non posse sentire, quia sanguinea non est pars: At nerui non sunt sanguinei & tamen illi primò, & per se sentiunt. Sequeretur præterea ventriculum, & intestina non sentire. In eo autem est deceptus, quòd putaret carnem esse primum instrumentum tactus. Ait etiam non sequi cerebrum esse sensuum originem, quia aliqui sensus sint in capite, vt auditus & uisus. Nam inquit, tactus & gustus ex corde aperte dependent: olfactus uerò medium tenet: Auditus & uisus in cap. sunt positi, propter sensoriorum naturam. Visum enim esse aqueum, qualis est temperies cerebri: auditum aereum, vt est pars in capite aere plena. Ad hoc respondendum est, ꝙ gustus semper sit in capite, & falsum sit illum, & tactũ a corde dependere: & quòd sensus, qui in capite sunt, ostendant manifesto cerebrum esse sentiendi & neruorum principium: quia sensoria illa postulant molles neruos, qui nõ possunt a partibus remotis duci. Præterea quòd non probet tactum & gustũ dependere a corde: quippe cũ lingua semper sit in capite: tactus autẽ per totũ corpus sparsus. Quinetiam illos errare dicit, qui arbitrantur cerebrũ esse sensus & neruorum principium, quòd spinalis medullæ sit origo. cerebrum enim omnium partium corporis frigidissimum esse, ideo nõ posse esse principiũ medullæ, quæ calida res est: id tamen facere, vt cerebro continuari possit: quoniam natura solet excessum rerum per coniunctionem contrarij temperare. Sed ille non intellexit spinalem medullam, non esse reuera medullam: quia non liquefit, sed per concoctionem indurescit, (vt ipse dicit cerebrum durescere) tanquam eiusdem hæc sint naturæ. Dicitur autem spinalis medulla, esse medulla: ꝙ in cauitatibus ossiũ, vt uera medulla cõtineatur.

Platonis et Gal. opinio de diuersis locis facultatum.

Aristotelis de eadẽ re contraria opinio.

Cerebrum nõ esse sensus & motus principiũ quomodo probet Arist. & refellatur ille.

Aristotelẽ male credidisse carnẽ esse instrumẽtum sensus tactus.

A tineatur. Præterea cũ dicat unã partem eſſe factam ad temperandũ exceſſum alterius, ſi cere
brũ tẽperat caliditatẽ medullæ, non poſſet tẽperare exceſſum cordis, vt ille vult. Pugnat ad
huc alio argumento. Nam, inquit, cerebrum factum eſt ad temperandum calorẽ cordis, nõ
ergo ſenſus eſt principiũ. Antecedens probat, ꝙ conſtet ex aquea & terrea ſubſtantia, nõ ex
carne: quòd frequentes & tenues venas habeat continentes ſanguinẽ tenuẽ & ſyncerum: ꝙ
ſanguine careat, quòd tactu frigidum ſentiatur, ꝙ fluxiones ex capite oriantur, ꝙ animalia,
quæ calidiſsimum habent cor, plurimum habeant cerebrũ: ideo hominem inter omnia ani
malia proportione ſui corporis, & marem plus cerebri, & plures ſuturas, quàm fœminã ha
bere. quòd præterea homo, ob caliditatem cordis & pulmonis, ſolus inter animalia rectus
incedat. Ex quibus concludit, cerebrũ, nec inter partes continuas enumerandum, nec aliũ
habere vſum, quàm quod cor ipſum refrigeret. Reſpondetur Ariſtoteli a Galeno ꝙ pedes
potius quàm cerebrum qui maiorem habent vim refrigerandi (vt experientia docet totum
B corpus compati ex frigiditate pedum) haberent hanc uim. Deinde quòd non poſsit docere
modũ, quo cor refrigeretur a cerebro. Nec valet, quod dicit Auerroes, ideo refrigerari cor,

Auerroes quomodo intelligat cor a cerebro refrigerari.

ꝙ ſpiritũ uitalem cerebrum refrigeret. Nam hoc etiã conceſſo, ꝙ ſpiritus vitalis a cerebro
reſrigeretur: non tamen ex eo cor refrigerari poteſt. Nã ſpiritus ille refrigeratus, vel manet
in cerebro, aut diſſoluitur: nec amplius deſcendit ad cor, repugnante natura ſpiritus, qui ſu
periora petere eſt natus. Nec refrigerare quidẽ poteſt cerebrũ ipſum cor, ꝙ pituitoſum hu-
morẽ gignat, qui poſtea deſcendendo cor refr igeret: quoniã per antiperiſtaſim cor calefit,
& non refrigeratur. Quòd uerò carne non ſit onuſtũ caput, hoc non eſt factũ, vt cerebrum
frigidius reddatur: ſed ne grauatũ caput, impediatur erigi & circumuolui. Venas autẽ ha-
bet cerebrum, nõ ſolum tenues, ſed etiam magnas: nec ſanguine tenui & ſincero alitur, ſed
frigido & craſſo, qualis eſt ipſius ſubſtantia. Frigidum tactu illud ſentiri, falſum eſt: quan
doquidem in aere æſtiuo cogimur vulnerato cerebro ignem accendere: tamquam non ſuf
C ficiat æſtiuus aer cerebrũ conſeruare in ſuo calore. Præterea taurus & leo plurimum habe-
rent cerebri, non homo: quippe cum illa habeant cor & pulmones longe calidiores, ut o-
ſtendunt tactus, & illorum actiones. fœminam minus habere cerebri, & pauciores ſuturas,
refellit anatome. Habet quidem minores, ſed non pauciores ſuturas fœmina: & mas ex latio
ribus ſuturis habet, vt facile poſsit ſua excrementa vacuare. Quòd ſi excrementorum quan
titas plures exigit ſuturas, cur etiam duas veſicas, ad bilem recipiendam, mari non dedit na
tura. Hominem ideo erectum incedere, quia calidiſsimus ſit, eſt abſurdum. Primo quòd leo
ni & tauro cõtingeret erectus habitus potius, quàm homini, ſecũdo maſculo magis, quàm
fœminæ. Oportebat enim ſicut in ſuturis, ita in erectione fieri differentiã inter maſculũ &
fœminam. Tertio ſi calor cauſa eſt erectionis: cur etiã non erit cauſa motus, atq; ita nõ dici
mus uolucres uolare, quia calidi ſint. Non .n. ſequitur erectus inceſſus calorẽ, ſed corporis
D ſtructurã, quam oſſa potiſsimũ efficiũt: unde ex uaria ſtructura corporis, quædã erecta, alia
prona, alia humi ſerpentia incedunt. Poſtremo ſi cerebrũ nullã habet cõiunctionẽ cum par
tibus ſentientibus, quomodo poterit tẽperare calorẽ cordis: ſi quidẽ ille dicit naturã tempe
riem hanc facere per coniunctionẽ partiũ. Hæc ſunt, quæ Ariſt. adfert contra eos, qui cere-
brũ ſenſus & motus principiũ eſſe ponũt. Hę ſunt etiã ſolutiones argumentorũ ipſius. Nũc

Ariſtotelis rationes, quibus probare ſe putat, cor omnium facultatum eſſe principium

uideamus, quibus rationibus efficere uelit, ut cor ſit principiũ omniũ facultatũ, nec nõ ner
uorũ, & uenarũ. Primo, inquit, unũ, niſi quid impediat, ponendũ eſt principiũ, & illud in
loco medio, qui omniũ eſt aptiſsimus, ut omnes partes illud æqualiter participare poſsint.
Cor ergo, quod in medio eſt collocatũ, erit principiũ: a quo omnia oriũtur, quæ in alia mẽ
bra ſparguntur, & in quo omnia fiunt, ad quodq; omnia referuntur: hepar autẽ (inquit) nõ
poſſe eſſe principiũ, quia non eſt in medio. Sed contra hæc, facile eſt diſputare. Impediũt.n.
multa, ne poſsit fieri vnũ principiũ in corpore hominis. Ac natura primũ & ortus inſtrumẽ

Confutatur Ariſtoteles.

E torũ diuerſorũ, uenarũ inquã, arteriarum, & neruorum, quæ non poſſunt ex una ſubſtãtia
mẽbri oriri. Deinde ꝙ magnitudo vnius uiſceris, nõ ſufficiat ad exortũ, & locũ prębendum
tot inſtrumentis. Præterea, oportet neruos quoſdã eſſe molles, alios duros, quoſdã ueluti
a mucũ concretũ, ut ſunt nerui olfactus. At nõ poſſunt ab uno mẽbro tot partes oriri tanto
pere diſcrepãtes. Tertio cũ facultates animæ poſtulent diuersã tẽperiẽ, nõ poteſt una pars ha
bere oẽs illas tẽperies, quas diuerſæ facultates poſtulãt. quarto pulmo potius, quàm cor, ut
qui dextras, ſiniſtras & medias partes occupet, principiũ eſſet, & cor ipsũ oporteret eſſe in
umbilico, quia illic eſt medius locus totius corporis quĩto ponere unũ prĩcipiũ cui alię oẽs

partes seruiant, corrumpit usum multarum partium corporis; veluti cũ dicit, testes, non es- A
se necessarios ad generationem; sed factos, vt fiat reuolutio in seminalibus uasis, ne prõpta
ad crebram venerem reddantur animalia, quæ casta esse oportet. Pendere autẽ illos, ne mea
tus retrahantur: & propterea taurum inuentum esse, qui statim a castratione generauerit.
Tendi etiam cor ex pondere testium: propterea castrata animalia esse debilia, quia cor ten
sionẽ amisit, sine qua non potest esse robur. At contra id facit, primò ꝙ negat animalia om
nia habere testes: & propterea non esse illos necessarios ad generationem. At satis est, si il-
la aliquid proportione testibus habeant: deinde & si non necessarij sunt in omnibus, non
sequitur, ꝙ non sint necessarij in illis, quibus sunt dati. Sic enim diceremus pulmonẽ non
esse necessariũ hominibus ad vitam, quia pisces sine illo viuũt. Tertio in Anatome testes ap
parent sæpe tumidi, & semine pleni. Quarto ridiculũ est, quod scribit de tauro, quippe cũ
dolor ex castratione illatus, coeundi desideriũ tollat. Pręterea si hoc etiã conceditur, tamen
hoc factũ est, quia uasa deferẽtia dicta erãt repleta semine: ex quo facta fuit generatio. Quin B
to si natura dedit testes castitatis causa, frustra videbitur dedisse uolucribus & multis alijs
animalibus: piscibus autẽ & serpentibus, aut alijs non: cũ non referat illa esse castiora alijs.
Addo ꝙ multa sunt testibus prędita, vt passeres, salatiora alijs, quę non habent testes. Sexto
si testes faciũt ad pondus, & tensionẽ, quibus testes sunt solũ contusi, erit idem robur: quia
tensio non multũ minuitur ex contusione. Præterea ꝙ appenso æquali põdere ex ferro, aut
ligno ipsis meatibus, maneret eadẽ tensio cordis, & idem robur. Quin etiã plurimę reuolu
tiones venarũ & arteriarũ, & leue pondus ipsorum testiũ, impossibilẽ ostendunt hanc tẽsio
nẽ cordis. Sequeretur etiã illos semper esse animosiores, qui maiores haberent testes: quod
experientia non docet. Ac cũ testes non semper pendeant, sed intus in multis recondantur,
non possunt esse facti ad tensionẽ. Igitur testes non sunt facti ad usum cordis, sed ut semen
gignant, & vim immittant in corpus: quibus quidẽ ablatis, pereũt illæ actiones, quæ a testi-
bus prodibant. At verò hęc etiã principatũ huiusmodi refellunt, ꝙ non possunt docere usũ C
hepatis, lienis, renũ, cerebri & multarũ aliarum partiũ. Postremo si anima tota est in toto,
& in qualibet parte, quomodo potest vnũ principiũ cõstituere illius & partium. Instat alio
argumento Aris. vt probet cor omniũ esse principiũ. Ait enim non aliam partem sanguineã,
nec sanguinẽ ipsum habere vim sentiendi: sed quod primum sanguinẽ habet, & ita habet,
vt vas: id enim inquit est quod sentit. At cor huiusmodi est: quippe cũ nullum animal san
guine præditũ corde careat, & ipsum sanguinẽ contineat vt vas: & quod in prima partiũ ge
neratione statim cor palpitare cernatur, tãquam id, quod est naturæ eorum, quæ sanguinẽ
habent. At hoc argumentũ plurima refellunt. Primũ enim falsum est, nec probatũ ab eo, il
lud esse principiũ sensus, quod est principium sanguinis, imò sensus, est primum in neruis,
non autem in parte sanguinea. Deinde ex motu cordis, non probat illud esse principiũ mo-
tus corporis: quia alterius naturæ est motus cordis, a motu aliarum partium. Tertio falsum
est, cor prius formari hepate: nam prius postulat conceptus materiam, quæ suppeditatur D
per venã vmbilicalem hepati. Postremo si ex eo, quod cor in omni animali sanguine prędi
to reperitur, illud principiũ ponitur, hepar quoq; erit principiũ: quippe cum nullũ animal
sanguineũ hepate careat. Addit Arist. eam partẽ esse sensus & motus principium, a qua ner
ui nascuntur. Illud autem esse cor, ostendit inquit anatome: quippe cum multi sint nerui
in corde. Atqui anatome contrarium ostendit. Non enim sunt nerui, qui in corde apparẽt,
sed ligamentosa quædam substantia: deinde non videmus neruos a corde in alias partes fer
ri: aut certe nullus est in eo neruus, qui posit esse aliorum principium. Qui enim in eo est,
exiguus est, & in tunicam illius solum inseritur. Hęc (vt puto) satis refellunt Aristotelis argu
menta. Videamus nunc, quibus rationibus idem probare nitatur Auerrois, nempe cor esse

Auerrois de principatu animæ opinio.

principium sensus, motus, & omnium facultatum. Ait ille, ibi primam esse virtutẽ animæ,
quæ est sensitiua & motiua, vbi est primum animę instrumẽtum, nempe calidum natiuũ. At
in corde, primum esse animæ instrumentum. Respondent nonnulli, virtutes animæ plures E
esse, & vnamquamque habere suum instrumentum, nempe animalem virtutem habere spi-
ritum animalem. Nos dicimus hanc responsionem non esse bonam: quia naturalis non ha-
bet proprium instrumentum: sed neganda est maior. Non enim necessarium est, ab eodem
fontem primam facultatem, & primum instrumentum prouenire. Deinde negari potest,
sensitiuam & motiuam virtutem esse primam. Nam dignitate ratiocinatiua: vegetatiua ue-
rò tempore præcedit. Postremo calor natiuus non est primum, sed commune instrumentũ.

Secundum

A Secundum Auerr. argumentum hoc est: Vt uniuersæ animæ facultates, ad unam animam redigũtur: ita oportet uniuersa organa, ad unum organum redigi. Respondemus omnẽ calorem redigi ad unum fontem, a quo omnia instrumenta calorem suum sumunt. Negatur autem necessarium esse, omnia organa ab uno principio nasci: præsertim cum dicat Aristo. cap. 10. secundi de partibus, sanguinis calidioris agitationem, officium sentiendi impedire: tamquam nequeat, caloris & sensus idem esse principium. Tertio inquit Auerrois, in timore sensus & motus debilitantur. At id non contingit alia ratione quàm quòd animæ facultas motiua & sensitiua versus cor, tamquam ad fontem cõfugiant. Respondetur sensum & motum lædi, non læsa fecultate, sed deficiente calore, sine quo non potest aliqua actio fieri. Quarto, si animalis spiritus author est sensus & motus (ut medici uolunt) Ostendit (inquit) id cor esse principium facultatum: quandoquidem cerebrũ, eò quòd frigidum sit, nequeat naturæ opera perficere, & spiritum aliquem gignere. Respondetur, nullum esse spiritũ ani-

B malem, & si ponatur, tamen potest fieri a cerebro, quoniam non est frigidum actu, sed frigidum dicitur, quòd sit frigidius temperata parte. Quod autem tale est, potest substantiam aliquam conficere: ex calida autem frigidiorem, ut testes semen conficiunt, & mammæ lac, quod est sanguine frigidius. Auerroes igitur concludere se putat, cor esse sensus, motus, & aliarum facultatum principium, eò quòd caloris sit principium: quod ostendit, cum agit de somno. Dicit enim somnum fieri in corde, quoniam est affectus communis sensus: qui in corde apparet esse, nimirũ quod per recessum natiui caloris uersus cor somnus fiat. At cõtra facit: primo, quod Aristoteles sumat argumenta ab origine neruorum, & sanguinea substãtia: quod esset superfluum, si putaret, cor esse sensuum originem, quia sit principium caloris. Secundo facultates animę distinctæ sunt a calore. Nam hic, instrumentum illarum est, & corporis, ut Arist. etiam testatur. Cæterum de usu cerebri Auerroes hæc scribit. Cerebrum esse factum, ut temperet spiritus cordis: sine qua temperatione nequeant sensus & motus

C fieri. Ideo in cerebro sensum exerceri, a corde tamen prodire. Verum contra id plurima pugnant. Primo quòd argumenta Auerrois & Arist. nihil aliud probent, quàm cor esse principium caloris, non autem sensus & motus. Secundo dissentit Auerroes ab Arist. Nam hic dicit, cerebrum factum esse, ad refrigerium cordis ob suam temperiem contrariam, & hunc usum dari cordi, per connexionem, quam habet cum cerebro: non autem refrigerium fieri spiritus alicuius. Tertio falsum supponit, nempe sensum & motum non posse fieri a spiritu non refrigerato in cerebro: quia per febres ardentes spiritus omnes feruent, & tamen sensus fit. Quarto, ut calor cordis non requirit mutationem in alijs partibus, & actionibus, sed dicitur esse sua natura aptus: sic ad sensum & motũ, nõ debemus requirere peculiarem aliquã alterationem spiritus in cerebro. Ergo Arist. & Auerrois argumenta (ut optime scribit Galenus in lib. de placitis) solum concludunt, calorem emanere a corde. Pugnant in eadẽ re Dru-

D sianus his argumentis. Primò, ut anima per se est impartibilis, & vnam habet essentiam, diuersam habentem potestatem: ita corpus vnum est, cuius organa ab vno principali organo originem habent. Hoc autem ex Anatomis & experientijs probatur esse cor. Negatur similitudo. Nam plura cognoscuntur esse organa distincta natura & principijs: nec anatome, & experientia docent, quod ille dicit. Secundum illius argumentum hoc est: cor primum viuit, & vltimum moritur, ergo vitæ principium: cui respondere non possumus, nisi intelligamus, quid vita sit. Dicam ego quid de hac re sentiam. Viuere nihil aliud est in rebus animatis quàm esse: dicuntur enim illa esse, & viuere, quæ animam habent, & quãdiu habent: mortua uerò tunc sunt, & dicuntur, quando amplius non suut animata: ac tunc mori quando anima a corpore recedit. Quia igitur animata aliter sunt, quàm alia, quæ anima carent, ideo illorum essentia, & subsistentia, peculiari nomine vitæ significatur: quod perinde est, ac si dicas, animata certo suo modo sunt: quem modum, vitam maioribus nostris appellare pla-

E cuit. Est ergo animæ præsentia vitæ causa, & absentia, mortis: quod idem est, ac si dicas, animam esse causam, ut res sit, aut non sit. Signum autem illius præsentiæ, sunt operationes, quas illa edit cum corpore. Agnoscimus enim res viuere, quãdiu operãtur, & mortuas esse, quãdo amplius operari nequeũt. Porro agnoscitur animal viuere, vt animal, ex sensu & motu: vt corpus animatũ, ex nutritione: vt homo ex ratiocinatione. Quare nutriri, augeri, sentire, moueri, ratiocionari, nõ est viuere, ut Aristoteles in libris de anima scribit: sed ex istis, plante, animalia, & homo viuere id est esse cognoscuntur: Cæterum ut operationes fiant requiritur non solum anima, sed instrumenta corporis, & calor natiuus: ac uno deficien-

Argumentum Arist. & Auerr. quid cõcludant.

drusiani de principatu animæ rationes.

Quid vita viuere, vitæ causæ, signa.

te ex his, desinunt fieri operationes, & perit totũ aut pars. Nam ad argumentũ respõdetur, A
quòd cor non det vitam nec omnia necessaria ad vitam. Non enim dat animam, quæ tota
est in toto: non dat instrumenta, ut caput, pulmonem, ventriculum, hepar, & alias partes
in nobis necessarias ad vitam; sed solum dat calorem. At dare calorem, non est dare vitam
sed vnam ex causis vitæ. Sicut uentriculus, intestina, & hepar aliam dant, nempe materiam
nutritionis, sine qua nequit vita persistere. Viuit autem non primum cor, sed hepar. Primum enim formari oportet partem, quæ materiam præbeat. Superius enim ostendimus ex
connexione venæ vmbilicalis, primum formari hepar. Quòd autem cor vltimo moriatur,
ratio est, non quòd illud sit vitæ principium: sed quòd calor deserat prius alia omnia membra, quàm ipsum cor: mors autem prius non accidit, quàm recedat calor. Negari ergo potest etiam consequentia. Non enim sequitur, illud esse vitæ principium, quod primum viuit, & ultimum moritur, quia solum sequitur, illud esse caloris principium. Tertium argumentum Drusiani hoc est: A calore inquit anima potisimum pendet: propterea membrum, quod dat calorem, erit principalissimum. Respondetur, illud esse principalissimũ B
membrum, quod principalissimam animæ facultatem continet, siue a quo illa emanat: &
non illud, quod dat id, sine quo nequit anima ipsa stare. Sic enim ventriculus esset pars
principalissima: quia dat cibum, sine quo nequeunt calor, & anima persistere: & sic inter
famulos Regum, cocus, pistor, lanius, lixa essent principales: quia sine illis Reges non possunt uiuere. Quarto pugnat Drusianus: in corde (inquit) est principium spiritus, qui est
uehiculum omnium facultatum. Ergo facultates omnes in corde: alioqui si spiritus sine facultate recederet a corde, esset otiosus. Respondemus, spiritum non vehere facultates: sed
solum suo calore illas excitare, & eis seruire. Falsum quoq; est, quod dicit, uirtutem esse
vnam, sed diuersos facere effectus ob diuersitatem spiritus factam (ut ille ait) a partibus, in
quas incidit. Nam potius dicendum est, vnum esse spiritum: facultates verò ipsas diuersas,
ut in cerebro apparet: ubi cum unus sit spiritus, diuersissimæ tamen fiunt actiones, sensus C
inquàm, plures, imaginatio, cogitatio, memoria. Postremo, etiã si cõcedamus spiritum vehere facultates, nõ tamen erit frustra, qui exit a corde: quia erit comes facultatum a corde prodeuntium. Quinto, ex similitudine idem nititur probare. Sicut (inquit) sol est fons luminis, vitæ, generationis, & corruptionis in uniuerso per motum, & lumen: ita cor in animali est principium vitæ, & omnium facultatum per motum, & emisionem spiritus uiuificãtis totum. Et quemadmodum non sufficit lux solis, sed opus est illam recipi in alijs planetis; ita spiritus cordis, in certis partibus inducit nouam complexionem, conuenientem vni
generi operationum. Quare spiritus exiens a corde, confusè habet omnem virtutem: quam
non potest exercere in singulis operationibus, nisi capiat peculiarem complexionem. Ac
partes, quę inducunt huiusmodi complexionem, dicuntur principia, ut cerebrum, quod
quidem aptat spiritum pro sensu communi, imaginatione, cogitatione, & memoria, sensu, & motu: Et propterea post cor, principinm esse istarum facultatum dicitur. Sic de hepate, & testibus sentiendum. Respondetur primò, quòd ad mentem Arist. non dicatur cor D
esse principium omnium facultatum, propter spiritum: quia non caperet argumentum ab
origine neruorum, venarum. Deinde quòd non posset dicere, cor esse principium eo quod
omnia instrumenta facultatum ab eo nascantur: si solum putaret illud esse principiũ, quia
spiritum det & calorem. Præterea vult principium esse, non solùm quòd omnia nascantur
ab illo: sed etiam quòd omnia in illo fiant, & ad illud referantur. At quomodo ad cor redeunt, & referuntur alij spiritus, qui a secundarijs principijs (vt illi uolunt) feruntur per
vniuersum corpus: nec amplius ad cor redeunt. Omittit quòd pronũtiat ille multa de spiritibus, & nihil probat. Sexto dicit animam & illius potentias, per essentiam non tantum
esse in corde, sed in omnibus membris: dicitur autem principalius esse in corde, sicut in
loco, vnde exhauriat principale omnium suarum facultatum instrumentum: ex cuius fluxu accidit opinari, quòd animæ potestates ab eo spargantur. Sic Arist. ergo non docuisset E
quod verum est, sed solum quod opinatur vulgus. Verum quoniam ista, & etiam, quæ sequuntur, non possunt intelligi, nisi intellecta tractatione de spiritibus: ideò de illis hoc loco agendum: docendumque an sit spiritus aliquis in corpore: etsi sit, quid sit, quotuplex,
in quo loco gignatur, quomodo sit instrumentum animę & corporis. Galenus Aphorismo
decimoquinto primi libri dicit tria esse, quæ complent substantiam nostrę corporis, spiritum, sanguinem, & semen. Secundo, libro quinto de Simplicibus, cap. de suppurantibus
scribit,

Cor nõ esse primum viuens.

Cor ultimo mori nõ tamen propterea esse uitæ principium.

De spiritibus disputatio.

A ſcribit, ſpiritum contineri in omni parte corporis, præſertim in ſpatijs uacuis. Dicit præterea in libro primo de differentijs febrium cap. primo, corpus conſtare ex contentis, continentibus, & impetum facientibus, id eſt ſpiritu. Sunt & alij loci apud illum de hac re, in quibus ſtatuit eſſe ſpiritus: ſed id non probat. Fernelius uerò dicit, hoc probari ex eo, quod animalium corpora accendi & comburi poſsint: ſed hoc ſolùm oſtendit in nobis aeream contineri ſubſtantiam, quæ diuerſa eſt a ſpiritu. Eſſe autem ſpiritus docet mors, quæ contingit ſolo expirante ſpiritu per uulnera, vbi nec calor, nec frigus externum nocent: conſtamus autem illis, ex quibus fit diſſolutio. Secundo docet reſpiratio, quæ immittit aerem ad congenerem ſubſtantiam fouendam: & emittit ſpirituoſam ſubſtantiam, genitam ex quatuor elementis, cum ſit aere craſsior. Tertio oſtendit ſemen, principium generationis, multo ſpiritu plenum. Quarto vbi humor & calor eſt, neceſſe eſt fieri exhalationes, & ſpiritus generationes. Quinto id docet calor, qui exiens a fonte in uniuerſas partes, non poteſt ſine

Fernelij opinio quòd ſint ſpiritus Rationes, quae docet ſpiritus cōtineri in noſtro corpore.

B ſubiecto ferri. At nullum poteſt eſſe ſubiectum, quod reſpondeat momentaneis motionibus caloris, præterquam ſpiritus. Poſtremo docent ſubitæ paſsiones, vt ſyncope, timor, erubeſcentia, reſtauratio per odores. Hæc enim omnia oſtendunt eſſe tenuem quandam ſubſtantiam, quæ poteſt facile conſumi, reſtitui, & moueri. Spiritum Fernelius definit eſſe corpus æthereum, caloris ſedem, animæ, & corporis vinculum, primum actionis inſtrumentū, non ex elementis, nec ex alio, quod habet hic inferior mūdus, natum. Idq; probari dicit: primò quod Academici dicant animū cœleſtem, & diuinū non poſſe coniungi cū mortali, & terreno corpore, niſi intercedente medio alio vinculo. Propterea animum duplici ueſte indui. Vna ex corpore cœleſti, puro, & aſtro ſimili, inſeparabili ab ipſa anima. Alia uerò genita ex puriore parte elementorum. Secundo id oſtendere cauitates arteriarum, quæ continent pertenuem aurā. Tertio aerem inſpiratum, non ſolum ad refrigerium, ſed ad

Quid ſpiritus ex Fernelio.

C nutrimentum huius ſubſtantiæ idem monſtrare. Quarto id oſtendi ex triplici humore, oleoſo, alimentoſo, & aqueo, & ex oleoſo ſpiritum ali. Quinto Ariſt. dicere in lib. de generatione, in ſemine ſpiritum, in hoc naturam reſpondentem elemento ſtellarum contineri. Montanus verò dicit eſſe ſubſtantiam perſpicuam, & lucidam. Verum contra hos multa faciunt. Nam ſi ſpiritus eſt ex celeſti, & ætherea ſubſtantia, immortalis erit: quare nutriri, augeri, & minui non poſſet, ut illi uolunt. Secundo repugnant ſibi ipſis, cum dicunt eam ſubſtantiam eſſe cæleſtem, & ardere poſſe, ac refrigerari. Tertio teſtes, quas afferunt ex Academicis, non habent auctorem, & figmenta ſunt. Recte quidem dixit Ariſtoteles, naturam contineri in ſemine, & ſpiritu, nempe uim formatricem, quæ diuerſa res eſt, neq; ex elementis nata: ſed hoc nihil ad ſpiritum, & illius ſubſtantiam. Quinto quòd ipſi tractationē ſuam damnent, cum primos duos ponant ſpiritus: poſtea verò ea quę dicunt, ſolum conueniant ſpiritui facto ex elementis. Sexto non docent, quemnam ex ſpiritibus uelint eſſe ani-

Quid ſit ſpiritus ex Montano.

D mæ inſtrumētum: an ſolum illū æthereum, an alium elementalem: an eum, qui ex ſemine partibus inditur, an qui influit a corde, vt reuera hic dicitur eſſe a Galeno. At hic ex humoribus gignitur quotidie in nobis, & æthereus non eſt, nec cœleſtis. Septimo, qui ſpiritum dicunt eſſe ſubſtantiam lucidam, & ſplendidam, uidentur hoc ex vulgi opinione tradere: qua creduntur Angeli ſplendidi eſſe. Quapropter quærenda eſt alia probabilior definitio, quæ talis eſſe poteſt. Spiritus eſt exhalatio quædam ex benigno ſanguine & humore viuentibus proprio aſſurgens, & hęc probatur vera eſſe definitio, primò quòd ſit Galeni ſexto de vſu partium, ſecundò quòd conueniat talis ſubſtantia compoſitioni noſtri corporis ex elementis, & ex primis principijs, ſemine & ſanguine. Tertio talis ſubſtantia eſt, quæ expirat & per inſpirationem trahitur. Verum hæc definitio ſolum continet ſpiritum influentē, & hominis bene ſani. Quare ita ſpiritus definitur communi definitione melius. Spiritus eſt uaporoſa ſubſtantia, qua noſtrum corpus conſtat, uel utitur ad vniuerſas actiones obeundas. De generibus ſpirituum agendum: de quibus agens Galenus duodecimo metho-

Spiritus quid.

E di cap. quinto ponit duos ſpiritus, vnum vitalem, alium animalem: dubitat autem de naturali. Item libro quinto de Simpl. cap. de pus mouentibus, ponit ſpiritum quendam innatum in omnibus animalis partibus: qui cum nec vitalis ſit, nec animalis, merito erit naturalis. At in libris de placitis, præter vitalem & animalem, alium addit ſpiritum, quem materialem vocat. Cæterū, quæ dicit in Aphoriſmo decimoquinto, ſcilicet ſingulas partes conſtare ex ſpiritu, non poſſunt intelligi de vitali & animali, qui non manent fixi in partibus, & propterea non poteſt pars aliqua ex illis conſtare. Contra hunc numerum ſpiri-

de generib. ſpirituū et Galeni opinio.

tuum,plurima faciunt.Et primò,quòd Gal.non probet tres esse,sed dubitet de naturali,de vitali dicat nullam esse euidentem demonstrationem: verum solum rationi esse consonũ, ut recipiatur: De animali autem esse euidentem demonstrationem. At ex quibus quæso ea sumitur. Nam excussis omnibus eius libris nulla reperitur alia nisi ex plexu retiformi. At ille non est in hominibus,aut certè non ita euidens,ut in brutis:cum tamen homines postulent puriorem spiritum,& propterea euidentiorem plexum, & magis artificiosum. Deinde etiam si ponatur,non tamen sequitur,illic fieri aliquem spiritum:sicut non sequitur,fieri in reuolutione vasorum spermaticorum.Præterea si retia huiusmodi sint necessaria ad generationem spirituum,cur etiam illa non fiunt in corde,ad generationem vitalis? Secundo falsam ostendit hanc esse opinionem eo, quòd dicat animalem spiritum nunc ex uitali, nunc ex aëre inspirato,nunc ex sanguine gigni,dicatq; esse igneæ substantiæ. Tertio, quòd non possit assignare locum,vbi gignatur. Nam aliquando eum in plexu, aliquando in ventriculis cerebri: & nunc in duobus anterioribus,nunc in medio, nunc in postremo, nunc in venis,quę ad ventriculos pertinent, illos gigni scribat. Quarto,si spiritus animalis continetur semper in cerebro, semper fierent actiones,ut cogitationes,sensationes: nihil enim deesse potest tunc cerebro ad actiones obeundas. Quinto non est necessarius spiritus animalis, ad actiones animales exercendas: cum dicat vltimo cap.1.de locis affectas, talem facultatem, sine aliqua substantia, ut radios solis in terram ferri. Sexto,si necessarius est spiritus ad animalem facultatem vehendam, descendet ergo vsque ad pedes minimo momento spiritus hic,quem ignec,aerea,& leuissimæ substantiæ esse dicit. Septimo,non docet talem spiritum esse dilatatio pupillæ quæ fit altero clauso oculo: quoniam per arterias, & nõ per neruos influit ille spiritus, & propterea non est animalis. Octauo si plures sunt spiritus proprij singulis actionibus, non utiq; possent fieri actiones corporis:quoniam per somnũ, vigiliam, iram, tristitiam, gaudium perpetuo miscentur, & confunduntur minimo momento hi spiritus: nec possunt subito separari, aut regigni, præsertim animalis, qui tantam elaborationem postulat. Nono, si actiones natura diuersæ postulant suum proprium spiritum, cur manifestè non ponit naturalem. Nec dicendum est, vitalem posse illis seruire: quia etiam sufficeret animalibus facultatibus, cum par sit distantia, & differentia ab vno, ut ab alio. Quare unum,& non plures spiritus influentes ponendum esse censeo. Idque multis rationibus. Nam si innatum calidum est spiritus(vt Galenus dicere solet) vnus erit spiritus, quia calidum innatum vnum est: nec dicitur esse naturale vnũ calidum aliud uitale,aliud animale. Secundo, actiones nostri corporis diuersæ,commune uolunt instrumentum:nam plura se impediunt. Tertio, ut vnum est nutrimentum ex tota massa humorum, quæ vnam habet formam conuenientem omnibus: sic vnus est spiritus, qui ex tota massa consurgit. Quòd si spiritus aliquando crassior,tenuior,calidior,frigidior, & humidior est, non tamen propterea speciem mutat: sicut,nec humores speciem mutant ob istas qualitates. Quarto spiritus insitus singulis membris,vnius est naturæ: ergo & influens,qui insitum conseruat, & auget. Quinto tot partes, & facultates diuersæ, aliquid commune postulant, quo coniungantur,& mutuo communicent suam uim.Postremo idẽ sentit Arist. cap.ultimo lib.5. de generatione animalium:ubi scribit, sic se habere spiritum in rebus a natura constitutis, ut malleum in arte fabrili: Vnum scilicet esse instrumentum, quod ad plures actiones est utile. Idem scribit in fine libri de cõmuni animalium motu. Vnus ergo spiritus: quem nec vitalem,nec naturalem nec animalem uocare debemus, si intelligamus his nominibus diuersam esse illius formam & naturam: sed ita vocare possumus ut Arist. animam vnam dicit esse, quę ob diuersam relationem nunc sensitiua, nunc motiua, nunc vegetatiua dicitur. Sic igitur naturalem spiritum dicemus esse,quando naturalibus,animalem quando animalibus,uitalem quando vitalibus seruit functionibus.Porrò spiritus non seruiunt corpori,eò,quòd ferantur per instrumenta, & per illa ducant facultates (vt nonnulli seutiunt.) Nemo enim concipere potest per neruos solidos, & duros spiritum minimo momento posse subire, accedere,recedere. Quòd si constrictis, aut obstructis neruis, non fit sensus,& motus:id tamen non ostendit spiritum per eos immitti: nam facultas postulat sua instrumenta, & media expedita, etiam si non moueatur cum aliqua substantia. Idem enim contingit, ut in solis lumine, quod non potest per nebulam fieri. Præterea, si nerui postulant ad motum, & sensum spiritum, qui feratur per eorum substantiam, cur etiam non dicemus per substantiam arteriarum,& venarum,ac non solum per earum caui-

tates

Spiritum unũ influentem & nõ plures esse ponendos.

Spiritus influens quo nomine uocandus.

Spiritus influẽtis usus & facultas

A tates spiritum ferri? Ad hæc cur non fierent in neruis frequentes conuulsiones, ubi spiritus est crasior. Dicemus ergo spiritum seruire singulis facultatibus non alia ratione, quàm quòd suo calore excitet insitum calidum. Sic enim calidum influens a corde, instrumentum totius corporis, & actionum illius esse dicimus. Hac ergo quæ dicuntur de spiritibus non probant cor esse omnium facultatum principium. Quare verior est Galeni opinio, qui plura statuit principia facultatum. Verum uidendum est, an cerebrum, hepar, cor, testes, sint principia omnium facultatum, quas recenset ipse, uel in illis exerceri aut ab ipsis in alias partes prodire. Porrò cerebrum esse sensitiuæ & motiuæ facultatis principiũ, multis rationibus probat Gal. primo quod collisis ventriculis cerebri, animal sensum, & motũ amittat, permanente tamen cordis, & arteriarum motu, ac nutritione incolumi: quod signum est, non omnes facultates exire a corde, sed diuersos esse illarum fontes. Secundo, quòd neruis laqueo interceptis, pars, quę post ligaturam est, insensibilis, & immobilis maneat, & vnà cum ea omnes partes, quæ ab illa neruos capiunt: quæ verò versus cerebrum est, sensum & motum retinet. Oporteret autem contrarium fieri, si a corde sensus, & motus emanarent. Nec dicere oportet, quòd hoc fiat, quia spiritus non descendat a cerebro, & sine eo non posit fieri sensus, & motus, etiam si virtus a corde immittitur. Nã antea ostendimus, nullum spiritum in cerebro gigni: & si quis mittitur ab eo, non mittitur per neruos, sed per arterias & venas: quæ cum vicinę sint neruis, spiritum spargere in eos possunt. Ergo non fiunt sensus, & motus, quia facultas non immittitur a cerebro. Tertio docent remedia, quę læso sensu & motu, prosunt, cum cerebro admouentur, nisi lęsio contingat vitio calidi innati, cerebrum esse originem harum facultatum. Quarto idem probant cerebri affectus, qui nunc sensum, nunc motum labefactant. Hæc ergo manifestè ostendunt, a cerebro prodire facultatem sentiendi & mouendi. An verò in cerebro fiat imaginatio, cogitatio, & memoria: & quot sint illic facultates istarum actionum, probare licet ex prædictis argumentis: q scilicet illæso corde, & hepate, & solo affecto cerebro, nunc vna, nunc duæ, nunc omnes illę actiones lędantur. Docet itidẽ remedia, quę cerebro admouentur per huiusmodi affectus. Nã in lethargo & inflãmationibus cerebri vulneribusq; deliria oriri conspicimus: in apoplexia uerò & epilepsia, etiam aboleri eas actiones: præstantisima que esse remedia, quæ cerebro admouentur. Sumit aliud argumentum Gal. primo de locis affectis. Ait enim indicio esse, quod facultas rationalis sit in cerebro, quia fatuos dicimus cerebrum non habere: mirũ tamen est, quòd ipse hoc argumento vtatur eo loco, quod in libro de Placitis reijcit tanquam rhetoricum, & ineptum ad probandum originem facultatum. Addit quartum argumentum ex Platone, quòd partem, quæ dominari debet, & diuina est, in loco eminentisimo collocari oporteat, ut prospicere posit tãquam ex arce, quid in alijs partibus rectè, aut malè fiat: ac ut a terra maximè recedat, quod diuinitatis est particips, ut nos ad cælestem cogitationem ducat. Sed hoc etiam est probabile argumentum. An verò distinctæ sint locis in cerebro hæ facultates, in sequenti capite expendemus, ne prolixior euadat hæc tractatio. Quòd si imaginationis, cogitationis, & memoriæ cerebrũ sedes est, erit quoque sedes considerationis, opinionis, iudicij, ingenij, sapientiæ: quæ facultates, & actiones, sub animali facultate a Gal. comprehenduntur. Porrò multas facultates sub vitali comprehendi, a Galeno antea ostendimus, qui etiam tradit, in corde eam esse, & ab eo per arterias in vniuersum corpus transmitti, pasim commemorat: nec tamẽ interim aliqua ratione probat, vim aliquam vitalem in corde esse, aut ab eo prodire. Si enim viuere est uegetari, sentire, & moueri, ut in lib. secundo de anima tradit Arist. aut rectius, si vitam ostendit vegetatio sensus, & motus, ut nos antea ostendimus: vel si viuere est gubernari a tribus facultatibus, ut Gal. scribit vndecimo methodi, Cor neutiquã erit vitæ, aut vitalis alicuius facultatis principium. Nam nec nutritionis, nec sensus, nec motus volũtarii principium est cor: nec tres istę facultates a corde procedunt solo, sed a tribus fontibus, singulæ a singulis. Quòd si quis diligenter expendat, quid a corde extra mittatur, nullam agnoscet ab eo exire facultatem, quæ vitalis dici posit. Nam cor in arterias immittit vim, qua illæ dilatantur & comprimuntur: & præterea sanguinem spirituosum. At ex motu, arteriarum, & sanguinis, spiritusque influxu, fit conseruatio caloris natiui in singulis partibus: & nihil præterea a corde emanare nouimus. Ex quo sequitur, corpus a corde sumere calidum influens. vitæ, & omnium actionum instrumentum, arteriasque comparatas esse ad illud calidum spargendum, & conseruandum in singulis membris. At hoc non ostendit, vitalem aliquam facultatem

Plures esse fontes, & principia facultatũ: & quæ nã a singulis principijs prodeant.

Cerebrum quarum facultatũ sit principium

An a corde uitalis aliqua facultas prodeat

tem a corde proficisci. Agnouit Fernelius hanc dubitationem, sed parum fæliciter tueri vult vitalem huiusmodi facultatem. Nam eousque rectè quidem progreditur, ut pulsandi vim in arteriis ostendat a corde oriri, & diuersam esse a facultatibus animalibus, & naturalibus: sed propterea non ostendit vitalem eam esse facultatem. Nam statuit vitalem facultatem esse totius animæ summam quandam facultatem: quæ partes animæ perficit, tuetur, & quasi nexu coniungit (ita enim ille loquitur.) Sed nihil istorum probat, ac in eo etiam sibi repugnat, quòd totius animæ dicat esse facultatem. Nam cum animam diuidat in tres partes, substantia & locis distinctas: asseratque vitalem a solo corde emanare: quo pacto potest esse totius animæ facultas. Nec est quòd quispiã dicat pulsandi vim, quæ est in arteriis a corde insita, eam esse, quam vitalem vocare debemus. Etenim vitalem in vniuersum corpus, quod viuit, immitti a corde tradit Galenus: arteriarum autem motus, non alijs datur partibus, præterquam cordi & ipsis arterijs. Ergo nulla facultas vitalis a corde. Pulsandi autem vim arterias sumere a corde, hoc argumento est quòd iniecto aliquo vinculo, & eo constrictis arteriis, pars illarum, quæ vertit ad cor, pulset, alia verò minime. Esse autem cor caloris & spiritus influentis principium, intelligere possumus ex eo, quòd cordis sinus, & quæ in illis sunt, feruere, aut certè vehementer calere sentiantur: ac quod per iram expandi calorẽ, & in tristitia eundem contrahi ad cor, deprehẽdamus. Cæterum motus arteriarũ, & ipsius cordis, ostendunt eas partes ad caloris conseruationem esse comparatas. Nam in dilatatione, attrahitur aer frigidior: in compreßione verò emittuntur fuliginosi vapores: ex quibus fit caloris natiui conseruatio. Porrò in timore, tristitia, ira, gaudio, risu, cor euidenter pati agnoscitur. Nam in tristitia & timore contrahitur: in gaudio dilatatur: in ira ebullitionem quandam in seipso excitat. An verò constantia, fortitudo, magnanimitas, aut pusillanimitas pariter in corde fiant, probare nequeo. Est enim vulgare illud argumentum, quo vtitur Gal. quòd scilicet dicamus timidos non habere cor, animosos uerò cordatos. Ex hoc enim ostenditur, quod vulgus dicere solet: non autem quod ratio suadet. Iam verò superius ostendimus, facultatem naturalem multas sub se continere ex Galeni opinione facultates. Nunc videndum est, quis nam sit fons & principium harum facultatum. Paßim scribit idẽ author, & ab alijs omnibus medicis receptum est, hepar esse huiusmodi principium. Verũ cum paulo diligentius rem hanc expendo, inuenio nullam facultatem ab hepate prodire in alias corporis partes. Nam vt a generatrice exordiamur: gignitur, formaturque animal in utero agente semine, ex insita sibi facultate generante: At hæc forma, a toto corpore, nõ ab aliqua parte semini inditur: aut certe, si ab aliqua parte, a testibus, vbi semen fit, non autem ab hepate emanat. Agente igitur semine, & patiente sanguine menstruo, nulla intercedente facultate, quę ab hepate procedat, generatio nostra fit, non autem ab hepate emanat, quod ipsum etiam, ab eadem facultate gignitur. Auctrix autem, & nutrix facultas nulla est, ut antea ostendimus. Sicut etiam nulla est facultas, quæ apponat, uel adhęrere faciat, aut aggluti net, aut aßimulet nutrimentum: nam positis quattuor facultatibus, quas Galenus naturales vocare solet veritate uictus, quasi illæ solæ naturales sint facultates, non est opus alias ponere, quę hæc opera perficiant. Sequuntur enim opera hæc per accidẽs, actionem quattuor prædictarum. Nã cum attrahitur nutrimentum, retinetur, & concoquitur: apponitur, adhæret, agglutinatur, aßimilatur & nutritio fit. Cum verò plus aßimilatur, quàm sit dissolutum, tunc sequitur augmentum. Nec uerò quattuor istæ facultates, ab hepate in alias partes mittuntur: quandoquidem paßim Galenus alibi, & in hoc capite scribit, insitas eas esse ex proprio temperamento: nos verius dicemus ab anima. Nec putare quidem debemus, facultatem aliquam ab hepate immitti, quòd uenę dicantur a Gal. 8. de naturalibus facul. & quarto de vsu partium vim sanguificandi habere, & illam ab hepate sumere. Falsum enim est, venas huiusmodi vim obtinere: quandoquidem quælibet pars, in sibi similem substãtiam mutat id, quod alterat: vnicam autem substantiã habent venæ, & illã albã, ex qua non possunt aliquid gignere rubrum. Nam cum per contactum fiat actio, necesse est, ut qualitates corporum, quæ agunt, & patiuntur, ita afficiuntur, ut id quod patitur, mutetur in qualitates agẽtis. Præterea si ex chylo sanguinẽ, id est substantiam rubram gignunt venæ, cur ex sanguine rubro putrescente, pus in illis gignitur album. Deinde cur hypostasim, & alia contenta in urinis, alba reddunt uenæ: chylum autẽ rubrum. Nec ad id facit, quod dicunt quidam, ideò ex sanguine rubro, pus fieri album, quòd inter membranas contineatur materia hæc, & ex contactu albescant: chylus uerò contineatur in cauitatibus. Nam locus diuersus ad id non facit:

Fernelius taxatur.

Vitalis facultas Fernelio

Quæ paßiones fiant in corde.

Quæ sint verae facultates naturales & an aliquis sit illarum fons.

Venas non habere uim sanguificandi.

A cum eadem sit materia, idem efficiens, idemque per contactum agendi modus. Sed quid de hypostasi dicemus, cuius materia pari modo ut chylus in ventriculi sinu, & sanguis in venarum cauitatibus, continetur. Præterea si uenis sanguinis gignendi, cur etiam arterijs non concedetur aliqua uis generandi aliquid? Ipsè tamen nusquam aliquam tribuit facultatem arterijs, præterquam pulsandi, recipiendique, & ducendi per vniuersum corpus sanguinem spirituosum, in corde genitū. Postremo si putat, ideo cōcedendam esse talē uim uenis, ne otiosæ maneant, dum chylum ad hepar uehunt: cur etiam non dicemus uenas, quæ sunt post hepar, uim habere gignendi carnem, neruum, os, cartilaginem, membranā, cerebrum, pulmonem, & denique substantiam omnem, quæ ab hepate nutrimentum capit. Ita enim præparant materiam hæ venæ his partibus, vt venæ mesaraicæ chylum hepati. Quare si chylus rudem formam sanguinis a uenis mesaraicis accipit, quæ postea in hepate absoluitur,
B profectò censere debemus, venas, quæ sunt post hepar, vim habere inducendi rudem formā eius, quod postea perfectè sanguinem mutat in sui substantiam. Nam absurdum est dicere, venas omnes, quæ eandem habent substantiam, & idem principium, non obtinere eandem vim. Absurdius quoque est, uenis, quæ sunt post hepar, concedere vim gignendi sanguinē, quia iam perfectam generationem & formam habuit in hepate. Absurdissimum & illud est, uenis mesaraicis vim aliquam impartiri, alijs uerò nullam largiri. At si aliquam illis cōcedimus ad proportionem, non aliam inueniemus dari posse, quàm ut rudem formam immittant earū partiū, in quas postea materia ea perfectè conuertitur: sed hoc omnē absurditatem uincit. Ergo dicamus uenas nullam habere facultatem sanguificandi. Nam qui in uenis mesaraicis est sanguis, ab ipsis uenis non est factus, sed transmissus ab hepate ad intestina, & alias partes nutriendas, in quas uenæ ipsæ inseruntur. Quod & Galenus ipse in libris de naturalibus facultatibus testatur: cū docet easdē uias a natura accommodari, ad trasmit-
C tēdas diuersas materias, a diuersis principijs veniētes. Quod si ita est, nulla facultas ab hepate prodit. Cur igitur passim Gal. scribere solet, hepar naturaliū facultatum esse principiū. Audite quid scribat in lib. de placitis. Cum sanguis (inquit) ad nutriendum corpus procreetur, gignaturq; in hepate, merito fit, ut hepar nutritoriæ facultatis sit principiū. Quod enim alendo toti corpori prospicit, hoc nutritoriæ facultatis est initium. Ex quibus verbis satis constat, quòd dicat, & uelit hepar nutritoriæ facultatis esse principium: non quòd facultas aliqua ab eo emanet in corpus, sed quòd materia ad nutritionem necessaria in eo gignatur, transmittaturq; in totum corpus. Ex quo constat, quàm parum diligens sit scriptor Gal. & inconstans: qui facultatem (ut ostendimus antea) causam quandam efficientē actionis esse dicit: nunc autem dicat, illud facultatis esse originem, quod materiam ipsam suppeditat: Ad eundem modum, auctricis, & generatricis facultatis principium esse dice-
D tur, quòd materiam, nempe sanguinem, quo corpus gignitur, & augetur, procreet. Nec alia quidem ratione, attractricis, retentricis, concoctricis, & expultricis facultatis principium esse potest. Nam hæ facultates (vt antea diximus) insitæ sunt singulis membris ex proprio temperamento, uel potius ab anima: exercent autem sua officia in sanguine, quem hepar conficit, & mittit per corpus. In qua quidem re, refellenda est Acachiæ opinio, qui putat has facultates immitti ab hepate, argumento quòd Gal. scribat in lib. de placitis, hoc uiscus esse materiæ, qua alitur corpus, & uirtutis principium: verum ille fallitur. Non enim Gal. eo loco ita habet: sed (vt antea ostendimus) quia inquit materiæ, qua alitur corpus, est principium, ideo virtutis nutritoriæ principium esse dicitur. Tribuit autem Acachias singulis partibus facultates quasdam influentes ab hepate, nempe quatuor dictas naturales: alias vero insitas vires, quibus gignunt sibi propriam, ex qua constant, substantiam, nempe carnem habere vim gignendi carnem, os gignendi os, ventriculum gignendi chylum. Hanc
E opinionem passim refellit Gal. qui statuit omnes similares partes, ex proprio temperamento habere insitam vim attrahendi, retinendi, concoquendi, & expellendi: quarum quidem, & non aliarum facultatum beneficio, carnem, os, & reliquas proprias substantias regignūt, alunt, & augent. Nam ad concoctionem, quæ assimilatio est, uel per assimilationem fit, hæc sequuntur: sed dicat quæso ille, quid fiat a quatuor illis facultatibus, & quid attrahatur, retineatur, concoquatur, expellatur, si aliæ quędam sunt facultates, quæ sanguinem attrahunt, retinent, concoqūt, ex quo pars sibi similem substantiam gignit, & excrementa post concoctionem derelicta extrudit. Mirum enim est, si in una materia uersari oporteat octo facultates, duas attractrices, totidem retentrices, concoctrices & expultrices. Sunt

Acachiæ negligẽtia arguitur.

ergo

ergo hæc somnia: nec possumus statuere, hepar esse principium alterius rei, quæ in alias partes mittatur, quàm sanguinis. Sanguificam enim facultatem habet quidem hepar: quod ostendit illius substantia, sanguini sim illima, & venarum exortus: solet enim natura instrumenta producere ab ea parte, quæ materiam aut vim dat, quam instrumenta deferre sunt apta: sed eam facultatem in se ipso exercet, quatuor facultatum naturalium beneficio. Non enim prçter illas, sanguifica aliqua addenda est facultas: sed quia concoctio per contactum fit, sequitur sanguinem ab hepate rubro gigni. An uerò concupiscentia incontinentia in eo etiam posita sit, certo indicio asserere nequeo. Nam fabulosum est argumentum, quo vtitur Gal. primo de locis affectis, & in lib. de placitis: ideo in iecore eam esse collocatam, quòd poetæ dicant, Tytio iecur ab aquilis erodi. Voraces quidem & edaces esse, quibus magnum est hepar, experientia docet. At testibus tribuit Gal. facultatem gignendi semen, & merito: quandoquidem illi sæpe apparent in disectionibus semine pleni. Non est tamen separata hæc quædam facultas, sed ex concoctione insita testibus, fit seminis generatio. Hanc facultatem hoc loco, & alibi, Gal. uult a testibus immitti in vasa seminaria. Verum suspecta mihi est hçc opinio. Nam scribit ille cap. 15. primi de semine, seminaria uasa non nasci a testibus: id quod ex anatome constat. Duplicia enim uasa cum testibus coniunguntur: quædam, quæ seminis præparatoria dicuntur, quæ a venis emulgentibus enascuntur: & in membranas testes inuoluentes inseruntur. Alia autem, quæ a testibus enata, in pudendum terminantur: quæ seminis delatoria dicuntur. Certum est, nullum genus horum vasorum, talem facultatem a testibus capere: quippe cum præparantia, a testibus nō oriantur: delatorijs autem natura solum utatur, ad semen eiaculandum, quod perfecte in testibus iam confectum est. Quòd si quis dicat, in præparantibus semen conspici non perfectè elaboratum, concedemus id nos quidem: sed negabimus, eam vim a testibus influere: cum insitam eam habeant ex proprio temperamento & substantia. Sunt enim corpora illa diuersa à venis: vnde venæ rubram substantiam continere conspiciuntur, cum ad sanguinis per vniuersum corpus distributionem, a natura institutæ sint: vasa autem illa, semen conficiunt non quidem perfectum (hoc enim postea fit in testibus) eam tamen quam habent vim nulla ratio ostendit à testibus influere. Cæterum virilitatis, fœminilitatisque vim in testibus sitam esse, & ab illis immitti in vniuersum corpus, argumento est, quòd masculus exectis testibus, masculinum robur amittat, & infemineā mollitiem & habitum degeneret: & fœmina, pariter aliam naturam assumat: ut in gallinis castratis apparet. Quomodo autē hoc fiat non satis patet. An forte id fit, quòd vis aliqua ab illis per meatus spermaticos, uel per aliam viam, in vniuersum corpus transfundatur. An potius calor quidem solus, uel etiam cum vi ipsa mittitur. Ego uerò crediderim, & calorem, & vim immitti a testibus. Nam caloris argumentum est, quòd frigidiora reddantur castrata animalia. Habitus uerò, uocisque mutatio, ostendunt vim etiam ipsam esse deperditam: quandoquidem diminuto solo calore, nequit tam magna fieri permutatio. Duplices esse facultates, quasdam insitas partibus, alias influentes, antea ex Galeno ostendimus. Nec obstant, quæ aliquando scribit Galenus. Nam in lib. de constitutione artis scribit: partes habere diuersas facultates & proprietates: ita ut alia sensibilis sit, alia insensibilis, uel alia facultate prædita ob diuersum temperamentum. Ad idem facit, quod habet .7. methodi, actiones scilicet diuersas fieri ob diuersum temperamentum. Ergo neruus sentiendi, & mouendi vim habebit ob suum temperamentum. Eadem ratione arteriæ, pulsandi facultate erunt præditæ ob suum temperamentum. Quòd si ita est, innatæ erunt omnes facultates, nec aliqua influens dicetur: nec præter temperamētum, ponenda erit anima actionum causa. De hac re (ut antea quoque annotauimus) varius est Gal. & planè anceps: vt etiam ostendit textu .5. secundi commētarij sexti epidemiòn, vbi ita scribit. An fiant actiones in nostro corpore, ob singularum partiūtemperiem, an ob vim illis a creatore inditā, quæ nobis moriētibus abeat, nec ego nec alius affirmare potest. Nos autē ostendimus, id affirmari posse ex actionibus genere & natura diuersis: quas ad temperamentum diuersum, nullo pacto referre possumus. Non enim tantum differt temperamentum hominis, & suis, quantum actiones & mores illorum inter se discrepant. Quòd uerò omnes insitæ non sint facultates, ex eo patet: quòd ligato neruo, sentiendi vis in ea parte amittatur, quæ est post ligaturam: seruetur verò in alia. Facit quidem partis temperies & natura, ut pars reddatur apta, vel inepta ad facultatem influentem recipiendam, & exercendā: sed nequit temperies esse anima, aut causa actionum, quç ab ipsa anima procedunt. Iam si in-

De passionibus consistētibus in hepate authoris opinio. Testes quarum facultatum sint principium

A B C D E

fluentes

A fluentes aliquę sunt facultates, videndum est quo modo illæ influant, & an una & eadem ratio sit in singulis facultatibus, nempe animali, uitali, & naturali dicta. Nec facile quidem est uerum in hac re inuenire. Nam ut primum incipiamus à sensitiua & motiua, quæ putantur habere sui influxus clariora indicia, dubium est an cum spiritu, uel sine spiritu facultates illæ à cerebro ad neruos, & à neruis in partes, quę sentiūt, & mouentur, ferantur. Nam si Gal. in hac re sequamur, ut qui solus aggressus sit modū docere huius influxus, inueniemus pro fecto non esse facile intelligere ob illius uarietatē quid sentiendum sit. Etenim in primo lib. de loc. aff. & in lib. de placi. scribit eam uim recipi in neruis à cerebro, quēadmodū aer recipit lumē Solis: hoc enim absque aliqua substātia ab ipso sole in hæc inferiora demittitur. De inde si cū spiritu trāsmitteretur facultas, ligato neruo statim sensus & motus nō perderētur, nec eo soluto restituentur. Neque enim spiritus momento temporis á cerebro in extremas partes peruenire posset, nec statim etiam euanescere. Idem scribit circa finē primi de semine

B nempe non solum animalem, sed etiam uitalem, & genitalem facultatem sine substantia aliqua immitti in corpus. Nam, inquit, una minima ueneni impresio, ut in scorpionis morsu apparet, totum corpus alterat, non quòd illa gutta, sed quòd uirtus eius per totum corpus extendatur. Cæterum in libr. primo de causis syptomatum scribit facultatem animalem ad neruos diuerso modo labi. Ad eos enim, qui meatū habent ueluti per uiā. Ad alios uerò ueluti solis radii, qui per aquam & aerem transeunt. Nerui autem qui cauitatē habent, sunt (vt ille tradit passim) uisorij. Verum anatome docet hoc falsum esse. Sunt illi quidem molles, sed absque ulla cauitate. Nec contra facit, quòd uno clauso oculo, alterius pupilla dilatetur. Nam hoc docet quidem spiritum aliquem ad oculi pupillam ferri: sed uia ei patet per arterias, nequaquam uerò per neruos. Iam uerò in septimo libro de placitis ait omnes neruos iusta spinalem medullam ita sensibilem meatum habere, ut optici nerui: idque, ut spiritus animalis, qui motui plurimum seruit, unà cum uiolentia & ictu

C incidens, facultatem augeat facilioremque ad distributionem reddat. Ex quibus patet, eum uelle si non per totum meatum, saltem per aliquod spatium, spiritum, facultatemque animalem simul descendere: id enim ostendit, cum dicit spiritum cum ictu, & uiolentia in neruum incidere, ut facultatem augeat. De uitalis & genitiuæ facult. influxu idem, quod de animali ex superioribus sentiendum est. Illud autem communiter omnibus conuenit, quòd sine instrumento in proximas particulas quadamtenus facultas distribuatur, ut quarto de usu partium scribit Gal. Non enim necesse est partē, quæ sentiat, neruū in omni sua particula habere: sed satis est, si per partē nerui dispergantur, a quibus postea facultas excidit in minimas particulas. Ita quidem de influxu facultatum ex Gale. opinione sentiendum est. Qui uero arbitrantur animam totam esse eiusdem naturæ in toto & qualibet parte, suaque natura indiuisibilem, coguntur fateri nullum fieri huiusmodi influxum, sed ipsam animam sem per præsentem esse in omnibus partibus: quæ tamen non idem efficiat in singulis membris,

D quoniam illa differunt, vel quia propria instrumenta sunt male affecta. Qua ratione sensus perditur in neruorum resolutione, non potente instrumento sensus & motus recipere animæ vim. Aliquando verò etiam si illa recepta est, tamen exerceri non potest, quoniam deest calidum influens, sine quo anima nequit sua officia in corpore exercere: quomodo sensus otiantur per somnum, non quòd sensorijs desit anima, vel sentiendi vis: sed quia (ut alibi ostendimus) abest a sensorijs influens a corde calor. At si quis dicat, cur ergo ligato neruo qui a cerebro ad cor fertur, pars quæ cordi coniungitur, non sentit, alia uerò sentit. Vtraque enim nerui pars animam & vim sentiendi obtinet, & calor deest potius ei, quæ vicinior est cerebro, quā alteri, quæ propinquum habet caloris fontem. An id fit quòd facultas sensitiua & motiua non est apta recipi per finem nerui, sed per principium. Hoc verò est in cerebro, & nō in corde. Cæterum facultates omnes vel vitę causa, vel ad generationis cōseruationem, uel ad commodiorem vitam homini sunt datæ. Vitæ quidem causa sensitiua, motiua, pulsatoria in corde & arterijs, attractiua, retentiua, concoctrix, & expultrix. Adpropaga

E tionem uerò facit, quæ in testibus est collocata. Ad commodiorem autem uitam, vel potius ad humanam uitam necessariæ, imaginatrix, memoratrix & ratiocinatrix: sine his enim humana uita a brutis non differret. Sic irascibilis, & concupiscibilis melioris uitæ causa hominibus data est. Nā irascibilis ad rōnalis subsidiū aduersus cupiditatē creata est, tanquā canis quidā cōtra agrestē & multorū capitū ferā, vt in. 6. lib. de placi. scribit Gal. Cur aūt cupiditas nobis sit indita, nō docet Gal. est aūt hæc rō, ut sine voluptatibus nō viueret aīal. Cæterū rōnalis nūc iracūdiæ, nūc cupiditati auxiliatur. Iracūdia uerò nunquā cupiditati: nullus

nullum fieri influxum facultatum

De usu facultatum.

an facultates influant & quomodo

neruos visorios cauos nō esse

neruos iuxta spinalē medullā omnes cauos esse Galeno meatu ...

sine instrumento quadamtenus in proximas facultates distribui

enim vnquam seipsum increpauit, quòd ab intempestiuis cupiditatibus non sit captus. Irascibilis autem (ut diximus) rationi aduersus concupiscibilem, cum ab hac ratio vincitur, & ad vindictam sumendam ratio iudicat vindicta opus esse, opitulatur. Nonnunquam tamen irascibilis aduersatur rationi, quando scilicet male est affecta. Hinc fit u t rationalis, sola possit consistere, ut in dijs, sicut etiam concupiscibilis in plantis. irascibilis autem nequaquam: quippe cũ ad subsidiũ rationalis hæc sit creata. Propterea tria ista principia inter se sunt colligata per venas, arterias, & neruos, ut sibi inuicem seruire possint. Porrò, quæ doloris tristitiæ, mestitiæque est causa facultas, videtur data ad contrarios excessus mitigandos. Nimia enim voluptate & lætitia homo nonnũquam dissolueretur, nisi ex contrarijs affectibus medicina esset parata. Videtur etiam eadem facultas eum habere usum, ut naturam nostrã fragilem & caducam deleamus. Iam verò rationalis in primis annis nostrę ætatis inquit Galenus in libris de placitis est imbecilla: euadit tamen robusta circa decimum & quartũ annũ. A

Quando in nobis vigeant aut imbecilles sint hæ facultates.

irrationalis autem in primis annis valida est. Hæc quidẽ tradit Galenus: sed exactius ita res explicari potest. Concupiscibiles & naturales aliæ facultates in primis ætatibus vigent: vitalis, sensitiua, & motiua in adolescentia & iuuentute. Inter rationales ingenium in adolescentia: apprehẽsio in pueritia & adolescentia: iudicium in consistentia & prima senectute: in iuuentute memoria uigere videtur. In illis enim temporibus anima habet instrumẽtum aptũ ad certas eas actiones fœliciter obeundas. Atque hæc quidem sufficiãt de facultatibus. B

Partes quæ dicantur esse principia.

Nunc verba, quæ in textu continentur exponamus. Dicuntur ergo illa esse principia, quæ vel facultatem, vel materiam aliis partibus primò exhibent. Originem verò habere dicũtur a principijs, quæ vel ex substantia principij originem ducunt, aut ab alia substantia, quæ in principio apparet. Subministrare autẽ principijs intelliguntur, quæ uel aliquid capiunt a principijs, uel ipsis principijs largiuntur. Illę autem dicuntur nec gubernare nec gubernari, quę solum obtinent quattuor facultates naturales. Has enim solas nonnumquam pronuntiat Galenus gubernare, ut patet in primo textu quinti commentarij sexti epidemiòn, vbi ita scribit, omnes animæ facultates, quibus animal regitur, quattuor sunt, Attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix. Insitas & aliunde emanantes habere dicuntur, quæ quattuor illas habent, & pręterea sensum & motum recipiunt. Nerui & spinalis medulla a cerebro oriuntur, & subministrant, sed diuerso modo. Nam seruit spinalis medulla cerebro eò, quòd ab illa nerui oriuntur, qui in corpus postea sparguntur, & sentiendi mouendique vim a cerebro in medullam primo influentem in corpus deferunt. Nerui autem, non quòd ex illis aliquid oriatur, sed quod ipsam facultatẽ deferant a cerebro sumptam si sensitiui sint: a spinali medulla, si & sensitiui & motiui fuerint. Arteriæ a corde oriuntur, & illi seruiunt, quoniam motu suo calorem totius corporis contemperant: pulsandi autem vim a corde capiũt; quam non reliquis partibus communicant, ut nerui sensitiuam & motiuam, sed solæ ipsæ exercent totius tum corporis (vt diximus gratia) tum ut illius & cordis etiã calor conseruetur. Venæ ab hepate ortum habent, & ei seruiunt, quędam ut diximus ad illud deducendo alimentum ut mesaraicæ: alie vero distribuendo sanguinem ad nutritionem per totum corpus. Vasa autem seminaria, quę seminis delatoria dicuntur, a membranis testes inuoluentibus nascuntur, præparatoria autem a venis emulgentibus. Seruiunt autem illę testibus, eo quod sanguinem a venis ad testes deducant, hæc autem quia semẽ elaboratum a testibus ad penem trãsmittunt. Cartilaginem vocant medici, quod ab osse oritur, & ipsa ambit. Ligamentum verò quod ab osse oritur, & ossa inter se connectit. Membranam si ut solet Galenus hic sumamus, falsum erit quod a se ipsa gubernetur. Nam cerebri & fœtus inuolucra membranas vocant: illa autem venas arterias & neruos habent. Intelligere itaque debemus membranarum nomine peritoneum: vix enim aliũ reperio in corpore huius generis. Ex ossibus dentes excipere oportet: illi enim sentiunt, non ex sua natura, vt aliquando Gal. sentire videtur, sed quia neruos recipiunt. Quòd si in radices solum uerui inseruntur, tamen in reliquã partem sentiendi facultas sine neruo spargitur, vt antea ostendimus. Adenes in duplici sunt differentia, alij enim sunt, qui solum usum habent quales sunt, quæ ad uenarum diuisiones replendas securitatis uenarum gratia, ne in diuisione rumpantur, positæ sunt, ut sunt glandulæ inguinum, ceruicis, & axillarum. Aliæ sunt quæ habent actionem etiam sibi propriã, vt glandulæ mammarum, quæ lac gignunt: & testes etiam, quæ semen efficiunt. Caro simplex viscerum (quam affusionem quod scilicet circa vasa affusa sit, vocant) aut non sentit, aut non omni sui parte, quemadmodum etiam caro hepatis & cerebri. Cæterũ per reliquas partes C D E

Quae dicãtur ab aliis originẽ habere.

Quae ministrare principiis.

Quae nec gubernantur nec gubernent.

Quae insitas & aliũde emanantes habeãt.

Nerui & spinalis medulla quomodo cerebro seruiãt.

Quomodo Arteriae cordi seruiant.

Quomodo Venae hepati seruiãt.

Vasa seminaria quomodo testibus seruiãt.

A partes intelligit musculos,tunicas,& membranas,& denique quicquid sensu preditum est' hæc de facultatibus sufficiant,quæ alijs materiam præbere possunt meliora excogitandi.

Cartilago ligamentũ menbrana. Ossa. Dẽtes quomodo sentiant. Adenes.

Capillorum autem atque vnguium neque regimen vllum est, sed generatio tantummodo.

Quæ hic de capillis & vnguibus tradit,satis(vt antea obiter docuimus) ostendunt diuisionem partium in quattuor differentias non comprehendere omnes partes corporis: nam capilli & vngues excipiuntur ab illis. Nec credere quidem oportet Galenum partium constituentium corpus diuisionem fecisse:vngues autem & pilos partes re vera non esse. Nam vt sine ossibus & cute,manus & pedes recte constitui nequeunt:ita profecto nec sine vngui
B bus. Nam si ad partium dissimilarium structuram eas similares iudicamus esse necessarias, sine quibus instrumenti actio commode exerceri nequit, nemo est, qui vngues excludere possit a compositione earum partium,quibus illi a natura sunt dati. Eadem est ratio de pilis,qui circa oculos sunt positi;nequit enim visio absque illis fieri. Postulat autem hic locus vt de pilis agamus diligenter, quoniam ab illis Galenus multarum partium signa capit: ac multa obscure sunt de hac re scripta a Gal.libro.2.de temperamentis cap.5.&.11.de vsu partium cap.14.& primo de compositione medicamentorum:nec non ab Arist.lib.3.de historia animalium cap.11.&.12.& lib.5.de generatione animalium cap.3.&.5. Porrò exigit hæc tractatio ut doceamus quid pilus sit, quæ illius causa materialis, efficiens, finalis, sine qua non:quis modus generationis,quis usus,quæ & quot differentiæ, quæ causæ singularũ differentiarum,quid demum ostendere possint in nostro corpore. At hæc omnia hoc loco ne
C quaquam prosequemur,sed ea solum,sine quibus illius generatio intelligi nequit: reliqua verò postea suo loco docebimus. Galenus in fine primi de temperamentis scribit pilum omnium,quæ sunt in corpore frigidissimum & siccissimum esse. Explicat autem.2.lib. eiusdẽ operis non simpliciter omnium partium, sed earum solum, quæ in cute extant, pilum esse siccissimum:quippe cum ossa,quæ durissima sunt,& nequaquam flecti possunt, videantur pilis ficciora. Verum ex his verbis non tam definit Gal.quid sit pilus, quàm qualis sit illius temperies. Potest autem aptè hoc modo definiri. Pilus est corpus tenue, lõgum,rotundum, fragile,flexile,siccissimum,extans in cute corporis. Materiam pilorum tradit Arist. in lib.5. de generatione cap.3.esse humorem exhalantem a cute. Cui quidem opinioni primum repugnat Galenus 11.de usu partium &.2.de temperamentis,dicens esse vaporem. Deinde humor nõ ita potest ascẽdere ad caput,& transire per suturas capitis,præsertim quòd oporteat talem humorem esse pituitosum:nam alij non sunt viscosi,& propterea non possunt trahi
D in longum vt sunt pili. At color pilorum ostendit non esse semper pituitam causam, cũ pili sepe nigri,russi,& flaui appareant. Postremo non docet Arist. an huiusmodi humor, quẽ dicit exhalare a cute, velit in ipsa cute gigni, & ab ea sola exhalare, uel a subiectis partibus prodire,nec quem,qualéue uelit esse,an unum ex quattuor humoribus,uel plures, aut aliã quampiam humoralem substantiam ab illis diuersam:& eam quidem uel crassam uel tenuẽ aut uiscidam,aut friabilem,uel alterius qualitatis. Gal.uerò in li.2.de temperamentis &.9. de usu partium uult materiam pilorum esse uaporem fuliginosum, crassum, & terreum. Quam quidem opinionem Auerroes improbat hoc argumento,quòd ex tali vapore fuliginoso,fragili,friabili,terreo,nequeat corpus continuum & longum fieri. Adde quòd ex tali vapore nunquam posset pilus albus fieri. Scribit præterea in lib.14.metho. pilos fieri ex parte limosa humorũ,qui per cutem transpirant:sed quid,& cuius naturæ sit hoc ipsum quod in humoribus limosum vocat,non docet,an scilicet velit esse quicquid ex singulis humori-
E bus,vel ex omnibus simul iũctis crassius reperitur. At in omni opinione dubitationes nascuntur,nec facile est verum inuenire. Mihi autem videtur materia pilorum constare ex duplici substantia, nempe ex vapore crasso & fuliginoso vel materia crassiore ipsó uapore & præterea viscoso quodam humore. Nam pili generatio maxime in superioribus partibus & externis ostendit esse opus vapore:illius verò siccitas & durities docent uaporem non esse halituosum,is enim exhalat,sed esse siccum & terrestrem,fragilemque,qualis est ipsius pili natura. Requiri autem humorem viscosum cum tali vapore, pili continuitas ostendit: ac superante nunc vapore,nunc tali humore,aut gignuntur,aut non gignuntur pili,aut differẽ-

Vngues pilos partes esse constituentes corpus.

Tractatio de pilis quibus constet

Pilus quid & eius tẽperies.

de materia pilorum & Arist. opinio.

Gal.opinio de materia pilorum.

Authoris opinio de materia pilorum.

tias mutant in colore, consistentia & in alijs differentijs. A qua uerò re vapor ille eleuetur A expendere oportet: quod quidem miror a Gal. prætermissum, cum tamen absque huius rei consideratione nequeat quis dicere, cuius rei temperiem illi ostendant. Montanus tradit talem vaporem fuliginosum ab omni humore eleuari, sed in eo errat: nequit enim ab humore humido, & halituoso qualis est pituita, sanguis, & serosus humor attolli vapor, qui sit fuliginosus, siccus & terreus. Præterea si ex massa humorum, aut ab vnico duntaxat humore vapor ille eleuatur, quomodo potest partium corporis naturalem temperiem indicare? Mihi autem videtur vapor ille crassus & fuliginosus nihil aliud esse, quàm excrementum crassum resultans ex cōcoctione, quæ in singulis partibus ad propriam nutritionem obitur: de quo quidem Gal. tertio lib. de natura. facul. & 3. methodi, & quinto de vsu partium meminit: vbi docet ex omni concoctione resultare duo genera excrementorum, vnū tenue, aliud crassum: tresque concoctiones fieri, vnam in ventriculo: cuius excrementum tenue est vrina, crassum est stercus: aliam in hepate, & huius excrementum tenue esse bilem flauam: crassum, humorem melācholicum: tertiam uerò cōcoctionem obiri in singulis partibus, cuius excrementum tenue sit vapor, qui exhalat insensibiliter, crassum autem, sordes: quam nos agnoscimus cuti adhęrere, & camisias tingere, inficereque. Hoc ipsum est pilorum materia vna. Nam vbi alioqui relinquitur tale excrementum, quid ex eo fit? Igitur sordes illa crassa cum perniciosa sit, si maneat peracta concoctione, ideo ui caloris & uaporis, qui perpetuo exhalat a corpore natura ita prouidente attollitur ad supernas & externas corporis partes: ubi cum illius pars nequeat libere expirare, hæret, ac cum humore uiscoso & pituitoso, naturaliter cuti subiecto miscetur, fitque materia pilorum. Quod autem non ex humoribus qui in uenis continentur, sed ex ipsis partibus corporis materia pilorum educatur, id etiam argumento est, quòd etiam mortuis in quibus humorum nulla est amplius generatio in venis, pili prouenient & augeantur. Quod quidem non potest aliter fieri, quàm quòd ex putredine fuliginosa excrementa in dissolutione corporis gignantur, quæ eo viuente in concoctione prouen iebant: & quòd otiosis, melancholicis, & his qui in profundis carceribus detinentur, barba & capilli plurimum crescant. Ab his enim causis plurimum talis excrementi gignitur, & minimum liberè expirare potest, quare totum fit pilorum materia. Accedit quod mulieres pituitosæ pilos etiam procreent. hoc enim ostendit non ex humoribus ipsis in venis contentis, qui in tali natura inepti sunt ad huiusmodi fuliginosam materiam emittendam, sed ex excremento illo nato ex crassiore parte alimenti, quod fit excrementum in tertia cōcoctione, quo nullum humanum corpus caret, materiā pilorum sumi. Nonne etiam oporteret pilos perpetuo esse ruffos aut rubros? Nam cum necesse sit vaporem illum quem materiam esse pilorum illi dicunt, attolli ab humorum tota massa, referet utique ille sanguinis magis, quàm aliorum humorum naturam, quoniam semper plus est sanguinis quàm alterius cuiuscumque humoris. Cæterum causam efficientem pilorum videtur ponere Galenus caliditatem & siccitatem. Ait enim illos ab his qualitatibus fieri. Verum huiusmodi qualitates causæ potius sunt, quòd materiam gignant pilorum: nam exuperantibus illis qualitatibus, plurimum illius terrestris materiæ ex alimento gignitur: aut certe non nisi causæ efficientes remotę, rationem habent: propinquum autem efficiens, motus est ipsius excrementi: ex illius enim motu per cutem (ut postea ostendemus) fit pilus: calor autem & vapor, materiam illam mouent & subleuant. An forte etiam illa extruditur ab expultrice ui partium internarum in quibus gignitur. At causam sine qua non possunt pili gigni, & cum qua apte gignuntur, a cutis natura sumitur. Oportet enim illam non esse nimis siccam vel duram, vel humidam: vel cui subiecti non sint tendines multi & crassi. Duram enim & siccam cutem ægre peruadit huiusmodi uapor & excrementum. In humida concidunt meatus, qui sunt in cute. Vbi autem tendones E multi subsunt, vt in vola manus & pedis, aut pauca gignitur materia pilorum, aut ad cutē nequit peruenire, aut per illā nequit transire. Quis sit finis & vsus generationis pilorum docet quidem Galenus, sed non semper eosdem scopos tradit. Nam in secundo de temperamentis scribit vel ad ornatum, vel operimentum illos esse factos. Vndecimo vero de vsu partium, vbi de capitis pilis agit, scribit eos ob duplicem vtilitatem factos, ad operiendum scilicet caput, & ad crassiora excrementa consumenda, quæ caput ipsum alioqui offenderent. In hos ergo tres fines pilos omnes reuocare possumus, vel ad ornatum, vel ad operimentum, vel ad temperamentum: quod contingit ex consumptione excrementi. Adde si

Montani opinio de materia pilorū confutatur.

Materia pilorū ex duplici substātia.

B

non ex humoribus qui in venis continentur sed ex ipsis corporis partibus materia pilorū educi

C

D

Pilorū causa efficiens.

Causa sine qua non pili gignuntur.

De usu pilorum.

A uis quartum scopum ob necessitatem materiæ, & quintum ob naturæ prouideutiam, ut membra quædam ex illis componantur. Ac nonnunquam ob unum ex his solum, aliquan do ob plures scopos facti pili agnoscuntur. Porrò ornatus gratia uidentur facti pili in naribus, pudendis, axillis. Nam pudenda tamquam obscenæ partes, tegenda sunt. Axillarum verò & narium cauitates tamquam deformes, pilis replentur. Cæterum ad utilitatem in nulla parte uidentur facti pili, quin etiam coniunctum simul habeant ornatum. Capitis enim & barbæ pili, non solum utiles sunt, sed etiam partes subiectas ornant: ita utilitas ab ornatu separari non uidetur: ornatus autem ab utilitate separatur, ut in exemplis prędictis. Iam verò ob materiæ necessitatem, nec utilitatis, nec ornatus gratia pili tibiarum & brachiorũ uidentur facti. Neque enim partes illæ munimento ex pilis aduersus frigus, ut caput & facies egent: nec magis ornatas quando pilos habent, quàm cum illis carent esse agnoscimus: fiunt autem quoniam aliter fieri non poterat. Oportebat enim excrementa illarum partiũ

B uacuari, nec aliter quidem uacuari poterant, quàm conuersa aliqua sui portione, quæ scilicet pertinacius hæret, in pilos. At pili oculorum facti sunt, quoniam sine illis oculorum compositio & uisio constare non poterant. Cæterum generationis pilorum modus optime docetur a Galeno in libro secundo de temperamentis. Cum enim (inquit) uapor fuliginosus crassus & terreus meatibus cutis impingitur, ita ut nec facilè intro redire, nec extra propelli possit, quem alius rursus ex profundo subiens ferit, prorsumque impellit, & alius alium deinceps, donec multi coniuncti & simul complicati fuerint, qui ob transitus angustiam stipati, in angustam prorsus formam rediguntur, propelluntur que a similibus uaporibus, quibus exitus est negatus, quia meatus iam est occupatus, cogitur ergo exire a cute iam lori formam adeptus pilus: assimilarique potest, quod in meatu est impactum stirpis radici: quod uerò extat ex cute ipsi uelut stirpi. *de modo generationis pilorum.*

Differentias pilorum sumit Arist. 5. de generatione animalium ca. 3. a duritie, mollitie,

C longitudine, breuitate, crispitudine, multitudine, paucitate, coloribus. Verum non omnes differentias complectitur: omittit enim eam, quæ a crassitie est, & tenuitate, ortusque & decidentiæ tẽpore. Quare præstat differentias sumere a figura, consistentia, quãtitate, incrementi modo, colore, ortus, & casus tẽpore, a causis, vsu. A figura enim sumuntur hæ differentię quòd quidam recti, alij crispi, alij inter rectos & crispos medij: alij vniti, alij diuisi. A consistentia ꝙ quidã crassi, alij tenues, alij medij, alij item duri, alij molles, alij asperi, lenes, medij. A quantitate continua, ꝙ alij longi, alij breues, alij medij. A discreta ꝙ alijs paucis, alijs nulli, alijs multi, alijs inter has differentias medij pili dati sunt. A colore quod alij sint albi, alij nigri, alij pallidi, alij ruffi, alij subflaui, & sic de alijs coloribus qui in pilis reperiuntur. Non enim omnes colores pili recipiunt: cum nec uirides, nec rubri in hominibus reperiantur: in volucribus autem pennæ tali colore prædita apparent. Ab incremen *De differẽtijs pilorũ.*

D ti & decrementi modo, sumuntur differentię: nam alij augentur, alij non, vt palpebrarum pili: alij cum ordine, alij sine ordine crescunt. cum ordine vt superciliorum & capitis etiã pili: sine ordine autem, reliqui ferè omnes. Ab ortus tempore, nascuntur quoque differẽtię; quoniam alijs citius oriuntur, alijs tardius, alijs iusto tempore: Ita alijs cito cadunt, alijs tardius, alijs iusto tempore. Porrò ab usu sumitur etiam differentia, alij enim ad operimentum, (vt ferè omnes qui in corpore sunt) alij ad ornatum, vt superciliorum, alij ad utrumque simul, vt barba: causas verò prædictarum differentiarum postea docebimus, ubi mentio illarum fiet a Galeno. In eodem genere partium cum pilis ponit vngues: qui reuera & ipsi nullas habent facultates, sed solum per additionem crescunt, posteaquam geniti fuerint, non docet autem Galenus ex qua materia gignãtur & crescunt. Scribit autem Acachias vngues gigni ex crassis terrenisque neruorum excrementis: quod rationi non est consonum. Nam si ex tali materia gignerentur vngues, cur in alijs partibus corporis vbi nerui *de materia unguium et Acachias refellitur.*

E multo maiores sunt, quàm in digitis, non appareret vngium generatio, quid enim aliud potest fieri ex eodem excremento. Præterea cur nerui potius quàm ossa & ligamenta facerẽt, talia excrementa. Quod si ratio conuincit, vt etiam illę partes similia excrementa procreẽt, necessarium utiq; est, vt vel vngues, aut aliquid simile ex illis gignatur. Accedit quòd oporteret maximos esse in digitis neruos, qui tot excrementa gignant. Addo quòd vngues partes sint corporis ex naturæ prouidentia in prima generatione comparatę, quæ ex excrementis fieri nequeunt. postremo cum molles sint vngues, aut certe flexiles, non possunt ex crassa & terrena materia gigni. Ait & ille nutriri ungues: quòd si ita est, erunt præditi quattuor

facultatibus, attractrice, retentrice, concoctrice, & expultrice (sunt enim hæ facultates partium, quæ nutriuntur, & nihil nutritur quod præditum non sit illis facultatibus) non ergo nutriuntur, aut reuera augentur. Vel si ita sit, non constant ex excrementis. Verum ut diximus solum crescunt per aditionem. Prior enim pars a posteriore pellitur. Generantur etiam improprie sicut pili & excrementa. Non ignoro equidem Galenum in fine lib. secundi de institut. anatomic. simile quid habere: cum illarum sententiam probare videtur, qui vngues ex osis, nerui, cutis, & carnis etiam concretione procreatos tradunt, putantq́; . Arterias, venas, & neruos vnguibus iungi sensus vitæ, & alimenti gratia. Tamen, vt diximus, non sentiunt, non viuũt, nec verè nutriuntur vngues, vt ille eodem loco fateatur oportet, cum scribit vngueis pilorum modo a radice exire, & augeri. Verùm cum docet modũ, quo constant vngues ex multiplici illa substantia, concretionem nescio quam imaginatur, quæ non facilè intelligi potest. Nam ex osse quid produci potest, quod perpetuò pullulat, & atteritur? Et cur in extremis partibus concretio illa fit, in alijs uerò minime? Aristoteles in quodã problemate docet vngues ex cute prouenire, sed ut satis constat ex illorum duritie, nõ rectè. Itaque placet magis eorũ opinio, qui uoult vngues prouenire ex cartilaginosa substãtia extremę partis digitorum indurata. Nam vnguium durities media est inter ossa & cartilaginem, tamquam ex cartilagine exsiccata & tendente ad osis naturam cõsistant. Videntur autem crescere naturæ quadam prouidentia, quę huiusmodi cartilagines tales ab initio fecit, ut perpetuo pullulare & excrescere valeant, ne desit quod in locum attriti & consumpti reponi posit. At si pili, & ungues non uiuunt, unde illis illud incrementum accedit? Nam sine nutritione nihil augeri uidetur. Quod uerò nutritur, uita esse præditum nemo negat. Quod plane etiam fatentur, qui pilum dicunt nil aliud esse, quàm plantam. Ego uerò ita puto sentiendum, pilos inquam, & ungueis mediam naturam habere inter viuentia, & non uiuentia, cuius generis corallus, fungus, spongiæ marinæ, & alia quædam esse agnoscuntur.

Mediã naturam habẽtiã inter uiuentia & nõ uiuẽtia.

Indicia autem cuiusque temperaturæ sumpto a cerebro initio deinceps dicemus. Sunt uero quinque uniuersa genera, quæ ipsius naturam ostendunt. Primum quidem totius capitis dispositio. Secundo vero sensibilium operationum uirtus & uitium, & tertium actiuarũ, quartum earum, quæ tenent principatum, & quintum naturalium. Aliud uero genus præter hæc omnia ea, quæ extrinsecus uenit alteratio, & quidem totius capitis dispositio ex magnitudine & figura sumitur atque capillis.

Enumeratis & diuisis partibus corporis proponit suum deinceps institututum, quod est, inquit, explicare velle singularum partium omnium temperaturarum indicia, & simul proponit a cerebro esse incipiendum, & a quibus rebus signa sint sumenda, ad cerebri temperies cognoscendas. Verum illud intelligendum non est, Galenum velle omnium partiũ enumeratarum temperaturas & illarum indicia tradere velle: nam id non facit in hoc opere, sed solum illarum partium temperaturas manifestat ex suis signis, quæ quidem habent vim mutãdi temperiem corporis, vel tanti sunt momenti in corpore, vt illarum natura pręnoscenda sit à medico, tamquam necessaria ad illius propria officia exercenda. Sunt autem prioris generis cerebrum, cor, hepar, & testes: secundi uerò pulmo & ventriculus. Porrò a cerebro initium sumit, tamquàm a digniore parte: tum etiam quòd in eo posit facilius methodus exerceri, quæ instituitur de signis cognoscendi temperamenta partium. Non enim ex omnibus fontibus signa sumuntur ad omnium partium temperies significandas. Nam ad cerebri temperies dignoscendas scribit ex figura & magnitudine capitis, indicia capi: in corde verò, hepate & alijs partibus, quarum figura & magnitudo sensum fugiunt, non licet ex illis signa ducere. Ergo ex omnibus fontibus signa sumenda sunt, quæ possunt singulis partibus accommodari, nec mutandi quidem sunt fontes illi signorum, quos antea posuimus communes esse rebus omnibus dignoscendis, nempe ab essentia, ab illis, quæ essentiam sequuntur, a causis & similitudine rerũ, semper enim inueniemus in illis, quod ad

A ad rem propositam significandam cõferat. Verum quoniam pollicetur Galenus se velle docere omnium temperaturarum, quæ in prædictis partibus, & in toto etiam corpore repe_riuntur signa, postulat utique nostrum officium, vt hic explicemus, quæ & quot sint temperaturæ, & quæ in illis reperiuntur differentiæ: ita enim occasionem sumemus explicandi in hoc opere, quæ alibi Galenus docet, sequentique tractationi lucem adhibebimus, & si quid desit in ea, intelligemus an rectè, vel perperam id ab authore sit prætermissum. Ac ex superioribus quidem patet, quid sit temperies: illud tamen non constat, an vna sit temperies in homine, an plures specie diuersæ. Nam Hippocrates primus, & post illum Galen. alijque medici, non nisi vnam videntur asserere, cum tradunt corpora nostra constare ex quattuor elementis, ac ex illorum mixtione temperari, temperiemque in illis fieri. Ad idẽ pertinet, quod illi scribunt, cum homo moritur, singula elementa a se inuicem separari, & ad suam naturam, id est ad elementa mundi discedere. Aiunt etiam non esse parem in

Antiquos non cognouisse plures temperies specie & natura diuersas.

B animalibus singulis elementorum portionem, sed in aliquibus plus esse ignis, in alijs plus terræ, vel aeris & aquæ: & proinde plus vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel sicci, quæ quidẽ, & aliæ huiusmodi sententiæ ostendunt nos vnicam habere materiam ex substantia elementorum confectam, vnamque temperiem, ex elementorum qualitatibus inter se agentibus & patientibus resultantem. Verum si diligentius, quàm illi fecerint, hæc perpendemus, inueniemus profecto, specie & natura diuersas in nobis esse temperies, & substantias, quæ diuersam tractationem requirunt. Nam alia est materia partium nostri corporis, quatenus illæ corpora sunt, alia vero quatenus uiuunt: alia quoque est temperies materiæ, quæ corpus constituit, ab ea, quæ propria est materiæ uiuentibus. Quod sic ostendo. Nam mortuo homine ætatis cursu in extrema senectute, uel in alio quocumq; tempore per febres hecticas, & tabem, manet corpus illius, cadauer inquam integrum ex elementis compositum, & pro

Materiam & temperiem unam esse uiuentibus propriã aliam propriam cadaueri.

C cadaueris natura temperatum. Ea uerò materia, quæ est caloris & temperaturæ uiuẽtis subiectum, ac coniunctionis animæ cum corpore, uitæque causa, consumpta est. Nam si illa non deesset, numquam naturaliter, idest ab internis principijs periret homo. Quinetiam diuersas has esse compositiones, docent diuersi modi corruptionis hominis & cadaueris. Nam homo moritur naturali morte, & per tabem dissoluto ui caloris corporis uiuentis, eo humore, qui est pabulum & subiectũ illius caloris, qui & ipse simul euanescit ad humoris consumptionem, ut ignis marcescit, consumpto humore ligni: cadauer vero ipsum (vt rectè tradit Aristoteles in libro quarto meteorum). Non nisi per putredinem naturaliter, idest ex suis principijs dissolui potest: ac post dissolutionem, quæ conspici possunt elementa, per putredinem separata reperiuntur, cinis, aqua, & vapor. Deinde, si vna & eadem esset materia uiuentis & cadaueris, eademque temperies, cur tabidæ febres pariter utramque non consumunt. At nullus reperitur morbus, modo ille sit sine putredine partium, qui

D cum hominem occidit, cadauer non relinquat integrum. Idem probant principia propria viuentibus. Nam sanguis & semen propriam habent materiam maximè recedentem a nudis & puris elementis: Ex quibus res omnes, quatenus sunt corpora composita, constant. Etenim viuentia pro ratione perfectionis formæ, materiam requirũt maxime compositam & proinde maxime recedentem a prima elementorum mixtione & temperie. Addo quòd hominis corruptionem appellamus mortem: corruptionem vero cadaueris, putredinem: tamquam generatio & compositio illorum natura inter se differant, quorum scilicet nomina tantopere discrepent. Itaque ex his patere omnibus puto, unam esse materiam hominis, quatenus ille habet corpus ex elementis compositum: Aliam verò, quatenus habet corpus animæ calorisque proprij uiuentibus subiectum. De quibus sigillatim nunc est agendum, vt propria cuiusque natura, temperies, & uis innotescat. Porrò compositio, ex qua fit cadauer, quod uiuentibus etiam subijcitur, constat ex primis mundi, & proximis cuiuscũque rei elementis, qualia sunt in nobis quattuor humores inter se confusi & commixti: &

Materia cadaueris ex quibus sumatur.

E hæc compositio reuera efficit molem ipsius corporis, multa enim est materia, quæ assumitur ex elementis & principijs. Nam elementorum omnis substantia, & materiæ quædam portio, quæ est in nostris principiis, assumitur ad hanc compositionem. Compositio uerò, quæ est uiuentibus propria, habet quidem materiam ex elementis, sed propria quadam ratione elaboratam. Nam etsi semen & sanguis, reliquique humores, quibus homo constat, ex elementis materiam habent, & reuera constant: tamen ab his, in quibus gignuntur, recipiunt propriam quandam formam, & temperiem, quæ conuenit solis uiuentibus.

tibus. Pinguis enim & oleosa est propria uiuentibus materia. Sed de hac postea. Prior vero, compositio, de qua agimus, constat quidem ex una & eadem massa elementorum, & humorum: quæ tamen ex diuersis natura rebus, & diuerso modo temperatis, conficitur. Ac in generatione partium diuersarum, quales sunt in nostro corpore, etsi ex omni substantia aliquid sumitur, vt corpus fiat compositum ex quattuor elemẽtis & quattuor humoribus: tamen pro diuersitate partium, plus aliquando terræ, vel aquæ, vel aeris, vel ignis, aut pituitæ, bilis flauæ, uel atræ, & sanguinis ipsius assumitur: vnde partes inter se differunt calore, frigore, humiditate, siccitate, duritie, mollitie, colore, sapore, & alijs qualitatibus: fitq; vt quædam melius, aliæ deterius: & quædam etiam quantum sensus iudicare potest, exactè temperatæ sint, & dicantur esse. Cæterum hæc compositio ut propriam habet materiam, propriamque temperiem ex elementorum substantia & qualitatibus confectam. Ita corruptionem & insignes alterationes, a nullo alio pati potest, quàm a suis principijs (excepto ab igne, cuius inquit Arist. omnia sunt materia). Nam si os, carnem, neruos, ligamenta, & uiscera, vel in aqua feruenti decoquas, non corrumpes eam compositionem, quam habent ex elementis: nec etiam euidenter alterabis illarum temperiem. Quod euidentissime docet temperies ossis, quæ nihil humidior fit ex aquæ contactu, vel longa in ea mora. Caro uero & aliæ partes molliores, rarioresque, etsi humore imbuuntur, cum tamen tamquam spongia admittunt, non mutata propria temperie ipsius substantiæ. Quòd si ab aqua feruenti, nec corruptionem, nec insignem alterationem patitur huiusmodi compositio, minus certe a morbis & morborum causis, quæ sunt propria uiuentibus, & a principiis uiuentium proficiscuntur, affici poterunt: quod docet euidentissime experientia. Nam ossa eorum qui tabe moriuntur, nihil uidentur a calore, qui mortis fuit causa, plus exsiccata, quàm in alijs, qui ex aliis morbis moriuntur. Quod euidentissimum est argumentum, longe diuersam esse compositionem, quæ fit ex elementis, ab ea, quæ uiuentibus est propria. Quod & huius proprietates ostendunt. Nam (vt diximus) uiuentia materiam propriam habent, qua illorum calor fouetur & accenditur: quæ quidem, (vt iam diximus) ex Aristot. unctuosa est & pinguis: quod multis indiciis probare possumus. Primum enim omnes partes nostri corporis, cum manibus contrectantur, unctuosum aliquod relinquunt: & tanto plus, quãto animalia sunt iuniora: in quibus plurimum illius humoris est adhuc in corporibus: seniora uero animalia, minus habent huius materiæ. Docent præterea idem nostra principia semen & reliqui humores, qui pinguem talem substantiam in se continent: nec non destillationes, quæ ui ignis non solum ab animalium, sed etiam plantarum partibus, oleum elliciunt: & illud quidem tanto copiosius, quanto iuniora sunt uiuentia & illorum partes. Est porrò ea pinguis substantia eiusdem quidem generis cum ea, ex qua obæsa redduntur animalia: sed ex puriore substantia confecta, & magis elaborata. Id quod docet seminis nostri purissima, aerea, & quodammodo ætherea substantia. Præterea natiua hæc pinguis, & oleosa materia, diligenter est cum elementari commixta. Nulla enim est uel minima in nobis particula, quæ illius non sit particeps: id enim postulant nostra principia, ex quibus partes singulæ uiuentis fiunt. Pinguedo uerò, quæ ex otio, & delicatiore uictu in animalibus succrescit, circa membranas, uel tota, uel certè maxima sui parte colligitur: in ossibus uerò neruis, ligamentis, & aliis partibus solidis & duris, aut in cerebro & in uiscerum substantia non recipitur. Quare uitalis hæc non est, nec uitalis caloris subiectum, & pabulum: quin potius, ubi abundè creuit, onus fit corpori & animæ, mortemque accelerat. Contra uerò natiuus ille humor, oleosus & pinguis, quanto magis abundat, tanto magis utilis est ad omnia uitæ munia, & ad uitam producendam. Eò enim pertinet quod scribit Hippocr. Quæ crescunt corpora plurimum habent calidi innati, & plurimo propterea egent nutrimento. Scribit etiam Arist. in lib. de long. & breu. uitæ, tum plantas, tum animalia longissimæ uitæ esse, quæ pinguis huius substantiæ plurimum ex suis principiis receperunt. Est porrò hic humor (ut diximus) confusus & commixtus cum alio, qui in partibus est ex elementis insitus, naturali mixtione, sed caloris externi, & maximè interni ui, ab alio separatur per euaporationem solam, si calor intra naturæ suæ limites contineatur. Quod ostendit mors, quę sine morbo, cursu ætatis dissoluto hoc humore, contingit: alioqui etiam per colliquationem, ut accidit in febribus colliquantibus. Nam non solum in urinis, sed etiam aliquando in alui excrementis conspicitur oleosa hæc materia. Cæterũ ut hæc in omnibus viuentibus pinguis est & oleosa. Ita non solum multitudine, sed etiam crassitie, tenuitate, uiscriditate, & aliis

Materia et temperies cadaueris quid & a quibus pati possit.

Materia propria uiuentibus qualis.

A & alijs qualitatibus differt. Id enim postulant diuersa uiuentium natura, diuersaque illorum principia, & inæquale uiuendi tempus. nam & hæc etiam Arist. in lib. de longit. uitæ memoriæ prodidit: nempe ea diutius uiuere, quæ crassiorem & tenaciorem eiusmodi humorem obtinent. Verum in uno & eodem indiuiduo animali, & in singulis illius partibus, necessarium est eum humorem eandem habere quantitatem, easdem prorsus qualitates. Nam si in aliquo ex his uel minima esset differentia, fieri non posset, ut eodem tempore partes omnes uiuerent, & morerentur, aut etiam generarentur, nutrirentur, & augerētur. Quicquid enim differentię in eo posueris, celerioris, aut tardioris actionis & passionis causa erit. Iam uerò temperies huius humoris, calida & humida est in omnibus: propterea maiores nostri uiuentia omnia dixerunt esse calida, & humida: non quidem comparatione facta ad seipsa mortua, ut ridiculè interpretatur Galenus, sed ex hoc ipso humore, quo animalia uiuunt: & quandiu eum in se continent, calida & humida rectè dici possunt: magis tamen, qui plus illius habent in primis ætatibus, in quibus ille integer ferè adhuc est, uel etiam plurimum augetur. Hanc temperiem docet etiam olei & pinguedinis natura, maximè aerea, & proinde calida & humida. Ac ut communis hæc est huius humoris tēperies, ita in singulis hominibus paulo plus intenditur & remittitur, ut in aliis qualitatibus & in quātitate mutationem (vt antea diximus) accipit. Id enim vt fiat necesse est, cum eadem non sit temperies eorum, qui materiam hanc procrearunt. Augeri verò, & minui hanc substantiam (quod multi negant fieri posse, qui eam perpetuo minui contendunt) ostendunt morbi, qui nos consumunt non alia ratione, quàm dissoluta ea substantia: & nutritio, quæ illam restituit. Verum tandem minus gignitur in nobis, quàm dissipetur, & ea semper deterior, quàm quæ ex nostris principijs nobis in generatione est indita: propterea quòd calor, qui illam restituit, agendo teritur, & tandem ineptus redditur ad illius restitutionem,

Temperies materiae uiuētis qualis.

Materiam viuentibus propriā vicissim augeri & minui.

C & ob alias causas, quas alibi prosequuti sumus. Ac propter hanc inæqualem dissolutioni restitutionem, coguntur omnia uiuentia mori. Duplicem ergo iam inuenimus esse substantiam natura longè diuersam. Nam vna est, ex qua corpus & illius moles primum fit ex ipsis elementis, quæ cadaueri est propria, & uiuentibus substrata: non ut ex ea, illa uiuant, sed ut subiectum sit alterius, quæ propria uiuentibus est, nec etiam cadaueri communis: quę quidem substantiæ copia, qualitatibus, actione, & ui, longe etiam inter se differunt. Quæ enim corpus cōstituit ex elementis, variat, & copia & qualitatibus in omni parte, vt & ipsæ partes, quæ ob diuersam proportionem elementorum factę sunt duræ, molles: & aliæ ex ipsis calidiores, & frigidiores, humidiores, sicciores. Alia verò, quę uiuentibus est propria, in omnibus partibus eiusdem corporis, pro magnitudine partium, eiusdem est quantitatis, & in omnibus eiusdem temperaturæ, calida nempe & humida, pinguis, oleosa, viscida. Hæc ob euaporationem ab alia separatur, & dissoluitur caloris ui, & per seminis excretionem, facillimeq; patitur dissolutionem: vnde breuissimo temporis spacio corpora nostra graciliora, crassiora, rugosa, & tensa euadunt. Nam etsi præcipuam partem molis suppeditat alia substantia, hæc tamen suam quoq; in hoc uim habet. Quod maximè ostendit senectus rugosa, & extenuata ob defectum huius substantiæ. Alia uerò per solam putredinem corrumpitur, nec ipsius temperies à principijs uiuentium mutationem accipit. Differunt quoq; ui & actione. Nam elementaris substantia, ut nihil in nobis pati potest, ita meo iudicio nihil potest agere. Quomodo enim aget, si elementa, quæ eam conficiunt, sunt uel potentia in ipsa, vel in actu refracto. Præterea cur non ageret etiam in mortuis, in quibus eadem compositio seruatur. Quòd si augetur in viuentibus, hoc tamen non fit ex illius actione, sed ex temperie substantiæ uiuentis. Huius enim est concoquere materiam aptam ad nutritionem & auctionem. Et quoniam in nutrimento continetur materia constans ex elementis, & apta etiam ad restituendam substantiam propriam uiuentibus, ideo contingit vtramqua augeri. Verum nec substantia quidem viuentibus propria per se agere potest, sed apta solum est, ut sit subiectum caloris vitalis, & cum eo animæ. Nā & illa quoque qualitates habet uel potentia, aut certe refractas, vnde illę tactu calidæ non sentiuntur ex propria sua compositione. Quare vt agere in nobis possint, postulant alium calorem efficaciorem, qui actu sit, & actus insiti caloris substantiæ huius propriæ uiuentibus. Quæ quidem ita ostendo. Cum moritur animal in primis ætatibus, in quibus plurimum est substantiæ illius pinguis & oleosę in singulis partibus, nulla eo extincto amplius fit actio: cum tamen temperies adsit cum sua substantia. Et quid commemoro mortua corpora,

materia cadaueris ex elementis quę vsum praebeat uiuentibus.

D

Temperiē ex elementis nihil pati nec agere posse in nobis. per sola putredine corrumpi

Quomodo materia ex elemētis augeatur in uiuentibus.

E

Materiae viuentibus propriae insitae singulis partibus usus.

pora,

pora, quando etiam per somnum externę partes desinunt fungi suis muneribus: ac in animi defectu omnes partes excepto corde intermittunt sua officia. Id quod fit, non quòd desit insita tẽperies substantiæ propriæ viuentibus, sed quia deest calor influens à corde. Atq; in alijs animalibus, & plantis, quæ cor non habent, deest pars, quæ cordi proportione respondet. Cor ergo in nobis fons est huius caloris, qui ex substantia illa oleosa consurgit quidem & gignitur; & ob peculiarem cordis constructionem in eo retinetur, in spiritumque vertitur feruentem: qui postea per uasa propria, arterias inquam, spargitur per vniuersum corpus, singulasq; partes calefacit, excitatq; insitum in materia oleosa calorem: atq; ita partes singulæ vtroq; calore perfusę, iam aptæ redduntur ad agendum: et huiusmodi calor iam aptum est animæ instrumentum. Porrò ut fundamentum, & materiam huius spiritus, & flammæ suppeditat insita oleosa illa & pinguis substantia: ita spirituosa hæc, quæ partim etiam suppeditatur à sanguine, mutuo aliam fouet. Quò fit ut ętatis progressu deficiente in membris oleosa substantia, minuatur quoq; spiritus, & flamma, quæ à corde consurgit, & per membra spargitur. Contra verò deficiente ipso spiritu, & sanguine, qui cum spiritu fertur per corpus, minuitur insita ea substantia. Id enim meritò accidat, oportet, vbi flamma hæc eam dissipat, & nihil accedit, quod sit aptum ad eam restituendam: propterea natura venas, & arterias vicinitate coniunxit, ut simul substantiam aptam ad nutritionem, & augumentum, & actualem calorem per omnes partes spargere possit. Est ergo pręter duas prædictas tertia substantia: & ea quidem solis viuentibus, & maximè animalibus perfectis propria, sua propria temperie prædita. Est autem ea substantia spiritus cum sanguine spirituoso mixtus: talis enim substantia apta est, vt promptè accendatur, & calorem per vniuersum corpus spargat: quare natura instituit, vt illa semper ferueat: & propterea rectè quoq; Gal. in lib. de rigore scribit cor, quod est fons huiusmodi substantię, & caloris, perpetuo feruere debere: satis autem esse, si aliæ partes non frigeant. Verum vt influens hæc substantia feruens, & quæ insita est oleosa, ad certum tempus mutuo sibi fauent, & communi concordia augentur: sic postea, quæ insita est, non seruata proportione minui incipit, agente calore, qui perpetuo illam agitat, & absumit. Atq; ita ipse suo pabulo destitutus, simul etiam deficit, & expirat. Interim verò cum hæc fiunt ætatis cursu, & per morbos & alias alterationes corporis, magnæ mutationes contingunt in calore, & sibi subiecto spiritu: nec non in humore oleoso insito singulis membris: & quæ in vno ex illis primum nascitur mutatio, statim ad alterum pertinet. Nam id accidit inter agentia & patientia: ut scilicet agentia mutent materiam ob affectiones, quas illud habet: & materia contra, mutet vim agentis ob varias suas conditiones. Sic calor, qui cum humore multo ab initio erat coniunctus, agente ipso calore, minuitur humor, atq; ita mediocris temperies rebus comparatur. Postea verò perseuerante actione caloris, & diminuto magis humido, calor acrior redditur, calidiusq; corpus reddit. Tandem etiam maiore defectu humidi, calor iam elanguescit, & tandem illo consumpto hic expirat. Sic cum humor primum ab alijs causis absumitur, ut ab exsiccantibus, vel alimenti defectu, ad sui proportionem mutatur calor. Est igitur tertia quædam temperies in nobis a duabus prioribus distincta, ex qua calidum hoc vitæ & actionum instrumentum constat. Quo quidem expirante calore, vel alio quocunque modo violenter læso, mors necessario sequitur: vt per febres apparet, obstructiones, & suffocationes aliasque passiones, quas hoc calidum corpus patitur, de quibus in lib. de somno egimus. Per mortem vero naturalem, aut per tabem recedit, eò quòd in suis fontibus calor & humor insitus, viuentibus proprius, non amplius illi præbet fomentum, id est gignere non potest spiritum, & sanguinem spirituosum, quo ille nititur, moueturque per vniuersum corpus. Hic porro calor pro uaria qualitate, & conditione, vario modo singulas partes temperat. Si enim vehementer inflammatur, ut per febres accidit, omnes partes sui ardoris participes reddit. Sic vniuersum corpus refrigeratur, quando cor fons istius caloris, refrigeratum fuerit. Tunc enim frigidior spiritus, & sanguis gignuntur. Iam verò his positis principijs, excutiamus quæ de temperamentis a maioribus nostris sunt tradita. Nam cum dicunt illi corpus nostrum, nostrasque partes temperatas esse, vel calidas, frigidas, humidas, vel siccas, dubium statim oritur, de quo calore, frigore, humido, sicco, & de qua temperie intelligere nos oporteat: an scilicet de temperie substantiæ, quæ viuis cum cadauere est communis, vel de temperie substantiæ oleosæ vel spirituosæ, quæ solis viuentibus sunt propriæ. Cum enim Gal. in lib. de natura humana explicat-

Caloris influentis uis & usus.

Tertia substantia animalibus propria influēs à fontibus caloris.

Quomodo tẽperies uiuētibus propria mutetur.

Temperies calidæ substantiæ influentis tertia in animalibus.

Temperiem propriā uiuētibus mutari ob mutationes calidi influentis.

Magna confusio apud maiores nostros de temperamentis

A B C D E

A plicat dictum Hippocratis, quòd nos constamus ex illis, in quæ fit resolutio, & elementa, ex quibus constamus, redire ad elementa mundi cum fit corruptio: non aliam temperiem, & cōpositionem intelligere potest, ut antea notauimus, quàm quæ cadauer componit. Nā compositio viuentium, non dissoluitur per separationem elementorum, sed per solam dissolutionem humidæ, & spirituosæ substantiæ viuentibus propriæ. Siquidem (ut antea diximus) intacta manent elementa, & compositio corporis, pereuntibus principijs proprijs viuentibus. Deinde eò pertinet quod scribit pasim in lib. de natura humana, nihil referre si dicas corpora nostra constare ex calido, & frigido, humido, & sicco, vel ex igne, aere, aqua & terra: quibus verbis compositionem & temperiem non docet viuentium, sed duntaxat eam, quę fit ex elementis. Denique vbique Gal. vnicam tradit in nobis compositionem ex ipsis elementis & quattuor humoribus, quatenus sunt calidi, frigidi, humidi, & sicci: non quatenus aliquid habent in se oleosum, & spirituosum, ex quibus constant materia & tem-
B peries viuentium. præterea cum temperiem osis, carnis, cutis, & omnium aliarum partiū metitur ad pondus, & quod ab eo recedit, non potest aliam materiā intelligere, quàm quæ ex solis elementis fit. Nam siue uiuat, aut mortuum sit os, certum est illud semper esse frigidæ, & siccæ temperaturæ: siccum enim agnoscitur esse, quoniam durum: siue cute durius intelligamus, siue compositionem spectes, quæ tactui non cedit. Frigidum autem necessario est, si terrenum est, & ex frigidioribus humoribus confectum. Ita sanè caro calida est, & humida, si compositionem suam spectes ex elementis. Est enim veluti sanguis concretus, qui calidus est, & humidus: & mollis etiam apparet. Cutis quoque mortua temperata est in humido & sicco: cum nec mollis sit, neque dura immoderate. In calore verò, & frigore temperata, Gal. in libro de temperamentis ideo dicit talem esse, ꝙ illius substantia videatur mista ex neruo, & carne inter se confusis. Hæc ergo ostendunt Galenum agere aliquando de temperie partium, prout illæ constant & temperantur ex ipsis elementis. Cæterum
C cum scribit in sequentibus temperiem singularum partium sequi temperiem cordis, & hepatis, hoc non potest intelligi de eadem temperie, sed solum de ea, quæ propria est viuentibus in humore oleoso insito singulis membris. Nam (vt antea ostendimus) quæ facta est compositio ex elementis, non mutatur ob sanguinem, & spiritum influentem ab hepate & corde: non enim si cor, & hepar habuerint temperaturam calidam, & humidam, os, caro, neruus, ligamentum & reliquæ partes similares fient calidæ, & humidæ At substantia viuentibus propria necessario sequitur illorum viscerum temperiem, ut antea diximus, cum vim & actiones spiritus influentis a corde, ostenderemus. Sic etiam refrigerato hepate & sanguine, statim videmus eiusdem mali participes fieri omnes partes similares, ut in hidrope leucophlegmatia apparet. Iam vero cum dicit temperiem esse animæ essentiam, & authorem omnium actionum, quæ fiunt in viuentibus, hoc intelligi non potest de temperie illa
D prima, quę mortuis etiam est insita. Illa enim (vt ostendimus) nullam uim habet agendi in nobis: nec patiendi a viuentium principijs. Nec sanè hoc idem intelligi potest de temperie, quæ est in substantia oleosa: illa enim per se etiam non agit, & proinde nō potest esse animæ instrumentum. Nec etiam idem videtur conueuiri soli spiritui, & sanguini influenti. Nam vt hæc recte dicuntur esse commune instrumentum eo, quòd omnibus partibus seruiant: sic quod permanens non est, sed continuo influit, & refluit recte non dicitur esse animæ essentia. Quare hoc potius pertinet ad insitum temperamentum proprium oleosæ substantiæ. Est enim illa, & eius temperamentum, materia & fundamentum, quo influens calor, & ipsa anima nititur: quod verò dicitur temperamentum esse animæ instrumentum, pertinet ad influentis substantiæ temperiem. Cæterum cum dicit temperiem nostri corporis, & singularum partium iudicandam esse tactu, non paruum dubium est, quam hic temperiem intelligere oporteat. Nam nec temperies, quæ fit ex elementis, & communis est ca-
E daueri; nec quæ propria est substantiæ oleosæ, tactu diiudicari potest calida esse vel frigida. Nam extincto in primis annis animali, quo tempore viuentium materia, & quæ in illa sunt qualitates, integræ adhuc sunt, tactus nullum ponet discrimen inter carnem, ossa, viscera, cutem, adipem, & alias partes, quas plurimum temperamento differre scribit, & tactum esse illarum differentiarum iudicem. Superest ergo vt temperiem intelligat Gal. in nobis uiuentibus, & eam quidem, quæ partim fit ex insita & principijs viuentium, & influente a fontibus caloris. Quæ enim talis est, autor est omnium actionum, & tactu dignosci potest esse plus vel minus calida. Ad idem pertinet quòd scribit temperiem nostri corporis mutari

Temperatū ad pondus, quam compositionem proprie respiciat.

mutari ætatum vicissitudine. Non enim per ætates mutatur ex elementis temperies, sed quæ propria est uiuentibus in humore insito singulis partibus, & in spirituosa, sanguineaque substantia influente. sic etiam cum cutem dicit esse regulam temperaturæ aliarum partiũ, non potest alio modo cutem intelligere, quàm quæ influente calore moderate affecto frui tur. Nam vrgente externo frigore, aut inflammato calore per febres, nequit cutis temperata esse & regula aliorum. Ad id etiam pertinet, quod postra scribet, temperiem singularũ partium sequi temperaturam cordis, & hepatis: quasi quæ insita est, non sit perfecta temperies, nisi aliunde alia accedat. Verum si hanc opinionem recipimus, fortè in maiores difficultates incidemus. Nam temperiem constituere propriam rebus, ex eo, quod influit, & nunc adest, nunc abest, augeturque & minuitur momento temporis, absurdum esse videtur. Sic enim alia erit temperies dormientis, alia vigilantis, alia quiescentis, alia laborantis, alia ieiuni, alia saturi: ac (ut breuiter dicam) nulla erit temperies, quæ temporis momento consistere possit. Quo modo ergo erit illa animæ, quæ perpetuo hæret, & insita est corpori essentia, aut certe subiectum. An partim hæc vera sunt, nec vllum absurdum sequitur, si concedantur talia esse: partim vero falsa. Nam cum multiplex sit temperies in nobis, illa, quæ est ex elementis, stabilis est & firma, nec mutatur ob aliquam causam, vt antea docuimus. Quæ vero propria est in humore pingui viuentibus proprio, est quidem & illa suapte natura eadem, nempe calida & humida in omnibus, & stabilis hoc modo, ꝙ illa numquam deserat corpus, donec illi deficit per ætatem & vehementiores, longioresq; morbos subiectus humor: sed absurdum non est concedere illam continuo mutationes accipere ob diuersam conditionem influentis caloris: quandoquidem mutuo patiuntur, & sese afficiunt hæ duæ substantiæ: Iam vero quoniam medici temperiem vnam dicunt esse ad pondus, quæ ex æqualitate elementorum, quantum sensus iudicare potest, efficitur. Aliam verò, quæ dicitur esse ad iustitiam, quæ conuenit singulis corporibus, & singulis partibus propria, ad proprias totius & singularum partium actiones exercendas, in qua quidẽ temperie spectamus elementorum proportionem, aptam ad ea officia obeunda, sequitur vt expendamus, quam compositionem hoc vel illo modo metiri oporteat, & quo modo singula dignosci possint. Porro temperiem, quæ est ad pondus Gal. videtur componere ex duplici compositione & temperie, nempe ex ea, quam diximus esse elementarem, & ea quę est in spirituosa substantia, ab eaque in omnes partes spargitur. Ad id enim pertinet, quod ille scribit, cutem (quam dicit esse temperatissimam ad pondus) tactu sentiri mediam inter omnes excessus caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis. Verum (meo quidem iudicio) ita sentiendum non est. Nam ut in cute hæc ratio forte respondet, sic in alijs partibus locum non habet. Vbi enim carnem, ligamentum, menbranam, cordis, hepatis, & aliarum denique partium substantiam, & in quibus tangere vult, ut singulas partes iudicet esse vel calidiores vel frigidioros cute. Nam in mortuis hoc faciendum non est: quippe cum omnia in illis pariter frigeant. In viuis autem tangi non possunt, nisi violata corporis structura, & temperie. ratio tamen conuincit omnes partes, quæ sub cute continentur, tactu sentiri longe calidiores cute: quandoquidem & cerebrum ipsum, (quod frigidissimũ esse ille scribit) denudatum, quouis aere feruentissimo calidius sentitur. Ergo temperies, quæ est ad pondus, pertinet solum ad compositionem primam ex elementis, & ea tactu dignosci non potest. quod Gal. in lib. de temperamentis, quasi seipsum retractans, satis ostendit. Cum enim dixisset calidam temperiem omnium partium, vt & alia omnia, quæ calida & frigida dicuntur, solo sensu esse dignoscenda: postea cum carnis, & cutis, huiusmodi temperiem dijudicare vult, nec docere potest, quomodo tactus iudex esse possit, sumit indicia ab his, quæ ingrediuntur earum partium compositionem: ac ideo dicit carnem esse calidam, & humidam, quoniam ex sanguine est confecta: cutem vero temperatam, quia compositam habet naturam ex carne & neruo: neruum uerò, & alias partes exangues, frigidas esse, quoniam nõ ex sanguine, sed ex semine sunt factæ: pituitæ uerò aliorumque humorum, & singularum partium temperiem statuit esse frigidam calidam legum latorum more, non quòd tactu ostendere possit illa esse talia. Sic itaq; sentiendum esse puto de temperie ad pondus, quòd scilicet illa propria sit compositioni, quæ fit ex elementis, & quòd tactu illa dignosci non possit. Nam & si per se uerum est, sensum solum esse uerũ iudicem calidi, & frigidi: tamen ubi res tangi non possunt, aut non tales, quales sua natura sunt, a tactu iudicium sumi nequit. Iam uero uidendum est, qualis sit temperies, quæ dicitur

Temperies quæ firma, quæ vero mutetur singulis momẽtis.

Temperies ad põdus tactu dignosci nõ potest

Tactum nõ posse semper esse iudicẽ calidi et frigidi.

A dicitur ad iustitiam,& ex qua materia,& qualitatibus cõstet. Præterea quo iudice dignosci posit conueniens esse in singulis partibus. Porrò appellat Gal. temperiem ad iustitiam (ut diximus) quæ cõuenit uiuentibus ad propria officia obeunda: quam propterea diuersam in esse in singulis speciebus animalium, & in singulis partibus necesse est. Quia enim longè diuersæ sunt actiones, quas homo edit ab his, quas efficiunt leo, bos, ceruus, plantæ, ideo aliam oportet esse in singulis speciebus rerum temperiem. Eadem quoq; diuersa est temperies ossis, à temperie carnis, ligamenti, nerui, cerebri, cordis, hepatis: quoniã officia & vsus illarum partium longe inter se differre oportet. Sed qualem quæso,& in quibus differentiã ponemus? An in compositione ipsa, quæ fit ex elementis: vel in ea, quæ est propria uiuentibus? Est quidem aliqua in ea, quæ fit ex elementis differentia: quandoquidem partes, quæ eiusdem sunt generis, ut ossa, caro, diuersam compositionẽ ex elementis habent. Sunt enim leonum ossa duriora nostris, & caro durior quoque & siccior,& plus proinde terrenæ sub
B stantiæ habet. Sed præcipua differentia sumi debet à compositione, quæ illis conuenit, ut uiuẽtia sunt,& suo modo uiuunt. Quia enim leo actiones debet edere ualidißimas & crudelißimas, ferocißimasque, ideo suum humorem craßiorem,& temperiem, quæ in eo resi-det calidiorem, sicciorem que esse necesse est. Talis enim temperies ad ea officia obeunda est aptißima. Quia verò homo sapientißimus & humanißimus est inter omnia animalia: propterea suum humorem, suamque temperiẽ calidam quidem & humidam esse conuenit. Talem enim esse oportere ostendimus uiuentis temperiem, sed in eo excessu, quod tẽperatius est, homo est consecutus. Et hæc nullam difficultatẽ habent (ut arbitror) in diuersis speciebus,& in diuersis indiuiduis unius speciei. Tẽperies enim tantũ uariat in singulis, quantum differunt inter se actiones. Verum in eodem indiuiduo quid potest temperiem debitam singulis partibus mutare. Si enim æqualis est,& eiusdẽ qualitatis, ac temperaturæ humor oleo
C sus,& à corde, hepateq; recipiunt illę eundẽ spiritum, eosdemq; humores, cur os, cerebrũ, & partes neruosæ dictæ dicuntur debilius concoquere sanguineis: & cur quibusdam cerebrum malè, uentriculus benè temperatus esse dicitur? Nam si uerum est, quod diximus, temperiem quę fit ex elementis, nõ esse authorem concoctionis, uel aliarum actionum, quæ in uiuentibus fiunt: sed eas solum fieri à temperie, quæ est propria uiuentibus, facta ex duplici substantia, nempe insita singulis membris, & influẽte à corde & hepate, ratio conuincere uidetur, ut partes omnes idem robur obtineant: quoniam eandem temperiem sortiuntur. Verum aliter sentiendum est. Nam etsi eadem est substantia, quæ insita est singulis membris ex principijs uiuentium, & eadem quoq; quæ influit à suis fontibus: tamen non omnes partes æqualiter,& eodem modo participes fiunt influentis humoris, & substantiæ. Nam quæ longè distant à fontibus caloris, etsi eiusdem naturæ sunt: tamen minus calefiunt,& minus abundant substantia ea influente: propterea nerui, qui sunt in thorace,& in visceribus re-
D conditi, non sentiunt vnquam eam frigiditatem, quam experimur in pedibus, manibus,& reliquis partibus externis,& distantibus. Sic sane cerebrum ob eandem distantiam frigidæ & humidæ est temperaturæ, & ad procreandam pituitam aptum. Nam si vnus pulmo esset in cerebro, & alius in thorace situs, ille qui in capite esset collocatus, frigidior alio appareret, qui est in thorace: quoniam hic fruitur multo, & feruentißimo calore ob uicinitatẽ cordis, alius verò minore, nempe iam in uia longiore dissoluto. Partes præterea, quæ densiores sunt, facile non admittunt influentem eum calorem, & ob id frigidiores redduntur. Ac ob hanc causam membranę, tunicæ, nerui, uterus, stomachus, & aliæ omnes partes neruosæ dictæ, frigidiores carne semper reperiuntur esse, etiamsi iuxta fontes caloris sint collocatæ. Craßities quoque partis nimia, prohibet ne idem calor facile posit per substantiam membri æqualiter spargi: propterea crassa & pinguia animalia, & cerebrum etiã ipsum ob suã craßitiem, frigidiora conspiciuntur. Gracilitas verò partiũ immoderata frigi
E ditatis quoque causa est eò, quòd cõcipere, & sistere nõ posit in se caloris uim in spiritibus positam. Ac propter has causas, cutis omnium partiũ tẽperatißimum obtinere calorẽ cẽsetur: quoniã influens calor cũ ad eam peruenit, iam feruorem, quẽ habebat in suis fontibus amisit,& ad temperiẽ est redactus: eundẽq; ipsa cutis ob raritatem admittit undequaque, & ob subiectã sibi membranam,& propriã corpulentiã admissum retinet & fouet. Adhæc etsi substantia ex elementis,& quæ in ea est tẽperies nõ edit actiones uiuentis: tamen cõfert ad maiorem uel minorẽ calorem cõcipiendũ. Nã cũ influens calor incidit in partes aquosas uel terrenas, magis obtunditur, quàm cũ in alias incidit, quę calidiorem cõpositionem ex elementis receperunt. Quàobrem fit, vt aliquibus uentriculus debilis sit, alijs uerò cerebrũ:

Temperies propria uiuentibus quomodo mutari possit in singulis partibus

cur temperatissima omnium corporis partium cutis

l tametsi

Cur par nõ sit robur in omnib. partibus uiuentibus.

tametsi quę propria est tẽperies & substantia uiuentibus, eadẽ est. Nã inęqualitas, quę facta A est ex elementorũ qualitatibus, & substãtię copia vel inopia in una parte potius, quàm in alia, facit ut influens calor, & substantia uiuẽtibus propria, minus aut magis apta sint ad agẽdum. Hęc ergo sufficiant de substantijs & temperaturis specie diuersis, quę in nostris corporibus reperiuntur: quę ut noua & paradoxa sunt, ita (ut arbitror) uera, & maximę necessaria & utilia, non solum ad tractationem de temperamentis, quę alioqui magnam confusionem patitur, sed etiam ad alia multa intelligenda pertinẽt. Nunc uerò de differentijs, quę in his generibus temperaturę reperiuntur, tempestiuum est ut agamus.

De differẽtijs tẽperaturarum.

Porrò si temperies fit ex mixtione quattuor primarum qualitatum, quot modis inter se illę misceri & temperari poterũt, tot erunt profectò temperamentorũ differentiæ. Misceri autem possunt nouem modis: vnus fit, quando par est omnium qualitatum mensura: quattuor sunt simplices modi, in quibus una sola qualitas superat, calida inquam, uel frigida, uel humida, uel sicca: quattuor denique compositę, in quibus duæ qualitates quæ se se compatiuntur, con B iunguntur: scilicet caliditas & humiditas: caliditas, & siccitas: frigiditas & humiditas: frigiditas & siccitas. Cum enim quattuor undecim solum modis inter se componi possint, duæ autem complicationes in rei natura subsistere nequeãnt, in quibus scilicet duo contraria simul exuperant, caliditas inquam & frigiditas, humiditas & siccitas: relinquitur nouem superesse complicationes, & totidem quidem a Gal. traduntur in lib. 1. de temperamentis, vbi etiã quattuor simplices tẽperies peculiari quadam ratione probat esse. Nã (inquit) si calida non est necessario humida, sed licet eã siccã esse, licebit & illã mediã esse: uicinior enim est media humidæ, quàm sicca: mediã autem (vt satis constat) appellat quæ sola est. Eadẽ ratione in alijs tribus qualitatibus utitur. At hæc quidẽ (dicet aliquis) probant in rei natura has nouẽ qualitatũ cõplicationes consistere posse: in hominis tamen tẽperamento (de quo potissimũ agimus) eas non reperiri. Ac antiqua sanè fuit hæc quorundã opinio, vt Gal. in prin C cipio libri de tẽperamentis meminit. Putant .n. quidã calidã cũ humida, & frigidam cũ sicca tẽperie consistere non posse: propterea ꝙ calor humorẽ depascatur, cui necessario succedit siccitas: frigiditas autẽ superfluos humores ĩ corpore cõgerit, & humidã proinde sibi associat qualitatẽ, addit Auerroes humidũ & siccũ materiã esse calidi & frigidi, & propterea impossibile esse formã sine materia cõsistere: necessario ergo cum calore & frigore excedere humidũ & siccũ. Verũ hæc argumenta efficiunt forte, ꝙ semper non possint simul consistere duæ illę cõplicationes, id quod in nobis apparet. Infantes .n. humidissimi conspiciũtur, sed humor vi caloris paulatim absumitur: & ita in iuuẽtute corpus, quod antea calidũ & humidũ, iã calidũ & siccũ cõspicitur: quod postea defectu nutrimenti tabescit, frigiditasq; succedit, quæ ob coctionẽ debilẽ, humida excrementa & pituitosa plurima congerit: non tamẽ illa faciũt, quominus aliqñ hæ duæ tẽperaturę cõspiciãtur in corpore uigere.

An calida cum humida & frigida cum sicca tẽperie consistere possit.

Quid etiã obest, quominus in toto vitæ cursu plus sit humoris & caloris in partibus corporis, quàm tẽpe D ries exigat moderata in singulis ætatibus. Ita .n. dicimus quosdã senes tẽperiem habere calidã & humidam, non ꝙ reuera ita sit: sed quod plus caloris & humoris habeãt, quàm tribuamus homini temperato, cũ ille ad senectutem peruenerit. Auerrois autem ratio efficax est, si referatur ad gradum & vim actionis caliditatis & frigiditatis: verum si referatur ad gradum caliditatis seu frigiditatis vt Galenus intelligit excessum in complexionibus inæqualibus, est prorsus inefficax. Nihil ergo obest quin medici ponere debeant nouem temperies in corpore humano. Verum in eo quod temperatum diximus esse coeuntibus inter se ad quandam æqualitatem qualitatibus, non minor est difficultas: nam hanc æqualitatum duplicem ponit esse Galenus (vt paulo antea docuimus) unam in qua elementa & qualitates sumuntur in æquali portione & pondere, quod temperamentum propterea uocat illę ad pondus: aliam autem uocat æqualitatem ad proportionem & ad iustitiam: quam qui E habent temperati ad iustitiam uocantur. Nam cum temperies requiratur idonea in singulis animalibus, & plantis, ac in partibus illorum ad actiones edendas pro cuiusque natura: aliam profectò oportet esse proportionem elementorum in animalibus, quàm in plantis: aliam in homine, quàm in leone & cane: aliam in corde, quàm in hepate, vel cerebro, quoniam diuersæ sunt propriæ actiones totius corporis & singularum partium, quæ æqualitatem quidem & certam proportionem exigunt, sed nõ eandem. Dari igitur temperatum ad iustitiam geometricam & proportionem certum est.

Temperatũ ad pondus an dari possit.

Verum an dari possit & reperiri corpus aliquod, vel aliqua in eo pars temperata ad pondus, non ita est facilè iudicare posse. Nam ex una parte mouet Galeni authoritas, qui nonnunquam hominem, & sæpe cutem in

internam

A ternam manus hominis, huiusmodi temperiem obtinere scribit, & id etiam probare nititur in libro primo de temperamentis. Hominem enim quadratum totius substantiæ medium illic esse statuit: quod medium ex æquali portione elementorum constare eodem loco docet: talem enim debere esse hominem, qui & totius substantiæ, & omnium animaliũ & plantarum regula sit futurus. Talem quoque esse & rationi consonum ut sit cutis internæ partis manus: illam enim esse compositam ueluti ex sanguine prædito neruo, & ob id mediam obtinere temperiem, cum plane exanguis non sit vt neruus, nec sanguine abundãs vt caro. Necessarium præterea esse, vt instrumentum quod omnes differẽtias tactus dignoscere & distinguere debebat, omnis excessus expers sit. Id quod maximè uidetur, cum nec in calore, frigore, humore, & siccitate, uel in duritie, aut mollitie, nec in alijs qualitatibus excessus aliquis appareat. Quæ quidem argumento sunt, illam constare ex æquali prorsus elementorum portione: est hæc quidem Galeni opinio, quàm alij refellere conantur. Nam

B Auerroes duabus rationibus ex Arist. principijs ductis contra illum pugnat, quarum prima sumitur ex primo libro de cœlo, vbi scribit Arist. omne mixtum moueri ad motum elementi prædominantis, quod si mixtum temperamentum ex æqualibus ad pondus daretur, uel non moueretur, uel quiesceret in medio aeris & aquæ. Nulla enim ratio esset, quare magis ad vnum locum, quàm ad alterum ferri deberet ex æquis elementorum portionibus cõstans: quare suspensum inter aerem & aquam staret. Atq; hoc modo nec motũ propriũ, nec locũ, nec quietẽ naturalem haberet. quælibet enim res in loco proprio quiescit: quem autẽ illi locum proprium dabimus inter aquam & aerem in tanto spacio. Secunda illius ratio sumitur ex quadragesimo quinto textu secundi de generatione, vbi agit de mixtionis ratione, & mixti generatione. Oportet enim in mixtione unũ esse quod sit potentia, aliud quod sit actus, si modo actio & mixtio fieri debet. At inter æqualia cessat actio, cessabit ergo &

Auerrois argumenta quòd cutis non sit temperata ad pondus.

C mixtio & generatio. Igitur inæquales oportet esse elementorum portiones. Adde si calidi tas frigiditatem longe superat in agendo, in resistendo uerò magnopere superatur (vt superius ostendimus) nequeunt vtique æqualitates inter se coæquari & librari, ut alterutra in alteram agat. Quòd si huiusmodi æqualitas attendatur penes quantitatem & molem elementorum, nequit etiam hoc modo temperatum fieri ad pondus. Cum enim elementa actiua, ignis videlicet & aer vim maiorem habeant, quàm passiua: necesse est, vt mole passiua superent actiua: ideò materia mixtorum corporum sunt aqua & terra, & in omnibus, uel in plurimis plus terræ est quàm aquæ. Igitur terra & aqua mole longe superant ignem & aerem. Postremo cum omnia mixta constantiam quandam obtineant, ratio uincit terram & aquã superare in illis aerem & ignem. Itaque in rerum natura nequit reperiri temperatum hoc modo ad pondus, quod prorsus æqualem elementorum portionem recipit. Nec quidem respondent superioribus argumentis Curtij rationes, qui concedit cutem manus in medio

Gale. quomodo a Curtio defendatur.

D aeris & aquæ consistere suapte natura, sed obstare alias partes, quibus cutis ipsa est coniunctæ: illas enim, quæ plus terræ habent, deorsum ferri, & cutem secum trahere. Quòd si cutis auellatur, & separatur ab alijs partibus, tunc non amplius esse temperatam, ut quæ mortua sit. Non mirum igitur si hæc labitur, illa verò, quæ uiuebat, alium locum suapte natura appetit. Verum ut ille non potest redargui ex motu cutis coniunctæ cum alijs partibus (& si quilibet agnoscit viuentem illam cutem, si forte separata reperiretur, ferri deorsum, ut quę plus terrenæ substantiæ habet) ita argumenta alia, quæ ex constantia & mixtione sumpta sunt, facile illius euertunt opinionem. Nec facit quod idem etiam adfert ad rationem de mixtione. Ait enim necessarium quidem esse, ut cum fit mixtio, unum debere obtinere rationem actus, alterũ potentiæ, & ita vnũ ualidius esse altero, sed facta mixtione, æqualia illa remanere: nã quomodo æqualia remanere possunt, si calor perpetuo depascitur postea humidũ, & cutis senescit, & moritur, sicut aliæ partes. Præterea quid esse potest, quod redegerit ad mediocritatẽ post mixtionẽ factã id, quod superabat cũ fieret mixtio. Non .n. potue

E rũt id facere passiuæ qualitates, quæ ab actiuis sunt uictæ. Nec a seipso aliquid remittit. Nõ ne ẽt Gal. in li. 1. de sanit. tue. in ipsis principijs nostra generationis sanguine inquã & semine plus caloris dicit esse quã frigoris, & in oĩbus etiam animalibus sanguine præditis. Nam concoctio, nutritio, incrementum, decrementum, senectus, uita, mors & omnia naturæ opera, calorem exuberantem testantur. Galeni igitur opinio de temperato ad pondus intelligenda est, non secundum exactam rei veritatem, quam ratio agnoscit: sed quod temperies hæc virtute & gradu maximè accedat ad eã exactam temperiem, quantum sensus ipse diiu-

Quomodo ab authore defendatur

dicare potest: is enim inæqualitatẽ nullam deprehendere potest. Datur ergo ad sensum temperatum ad pondus, & ita intelligere videtur Gale. quandoquidem ex sensu illius qualitates & conditiones explorat & diiudicat: & inter omnia viuentia homo, & in homine cutis interna manus, in ea præsertim parte quæ summitatẽ digitorũ vestit, vbi est exquisitior tactus, ad eã æqualissimã elementorum mixtionem & paritatem maximè accedit. Ex quibus quidem constat quod sint differentiæ temperaturarum, & quomodo dicantur dari & esse. Sunt verò differentiæ quædã in prædictis temperaturis, in quibus excessus est qualitatũ. Nã ut diximus, quod æquale est ad pondus, differentiã non recipit, cum sit positũ in quodam indiuisibili. Quod verò ad proportionẽ & iustitiã est tẽperatum, in diuersis speciebus rerũ magnã habet differentiã, vt magna est differentia inter actiones & officia illorũ. Hominem enim sapientissimũ & prudentissimũ esse oportet: canẽ erga domesticos mãsuetissimũ & fidelissimum, cõtra verò inimicos audacissimũ. Leonẽ autẽ ferocissimũ esse oportet: timidissimũ Leporẽ, astutissimã vulpẽ, voracissimum lupũ & crudelissimũ. Vt ergo singulis animalibus, plantis, & alijs rebus actiones & virtutes proprias natura cõcessit, sic etiã formas, tẽperies, & instrumẽta, quæ illarũ sunt causæ, diuersa esse oportet. Tamen in singulis speciebus exigua quoq; ponitur in optima ea tẽperie latitudo. Nã inter homines & leones bene tẽperatos oportet proportionẽ eã elementorũ & propriorũ principiorũ seruari, quæ ad perfectionẽ suarũ functionũ est cõueniens: a qua si recedant, sanitatẽ quidẽ suã in quadã latitudine retinere adhuc possunt, sed perfectã suã naturã nequaquã. Illa enim ut perfecta est, ita perfectã proportionẽ exigit: ꝙ si maior fiat excessus, sanitas illorum & perfectio iã violatur, & neuter, morbosusq; status fit. Est quoq; differentia in tẽperamentis, qua dicimus tẽperamentum quoddã esse æquale aliud inæquale, ut ostendit lib. Gal. de inæquali in tẽperie scriptus, etsi ille nõ satis explicat eo loco oẽs significationes inæqualis tẽperamẽti. Etenim in eo lib. vocat inęqualẽ intẽperiẽ, quę ĩ oĩbus partibus corporis, quod alteratur, æqualiter nõ est insita; quo modo febres putridas inæquales morbos appellamus, ꝙ per eas partes solidæ nõ dũ planè sint excalefactæ, sicuti humores, quos calor pœnitus occupauit, & insigniter affecit: & vt clarius dicã cõsuetis philosophis & medicis noĩbus, ꝙ humores sint excalefacti partes verò solidæ adhuc in ipso calefieri & mutari. Cæterũ in lib. de causis morborũ, inæqualẽ intemperiẽ intelligi scribit, in qua corpus a causis cõtrarijs pari modo agentibus simul alteratur, mutaturq;, ut cũ eodem tempore calidius, frigidiusq;, vel humidius, sicciusq; redditur, quòd ostẽdũt lipariæ vocatæ febres, in quibus calor & frigus simul sentiũtur: qui modus ab alio profecto differt, ut satis oĩbus cõstare puto. Nã in illa intẽperie excessus vnius est qualitatis, alia omnino est remissa: in hac verò cõtraria simul, sed diuersis locis, ut in illa etiã uigent. Appellat & ĩ lib. de differẽ. febriũ accesiones inæquales, quæ diuerso modo, cõtrarijsq; motibus affligunt, qualis est tertianæ accesio, & oĩum aliarum febriũ, quæ cũ frigore inuadunt, cui postea calor succedit: æqualẽ verò qui solum calefaciendo vel refrigerãdo molestat. Sic igitur & morbũ ęqualem, inęqualẽue alio modo capere oportet. Quinetiã lib. 6. de sanit. tuẽ. æqualẽ temperiẽ censet esse, qua oẽs corporis partes afficiuntur: inęqualẽ uerò quãdo in diuersis partibus differentes sunt intemperaturæ. Qua rõne corpus illud intempe ratũ dicimus, cui si uelis hepar vel caput frigidũ existit: aliæ quædã partes calidæ. Postremo inæqualẽ alio modo nominat morbũ Aphorismo. 23. 2. qui inæqualẽ ita motũ habet, ut nũc minuatur nũc verò increscat. Sumũtur alię differentiæ tẽperaturæ ab eo, quod est actu & potentia: alia enim sunt actu tẽperata, alia potentia. Nã multa medicamenta dicũtur esse tẽperata uel intemperata, nõ ꝙ actu talia sint, sed potẽtia, & ꝙ admota corpori nostro talia actu euadẽt: partes verò corporis, & totũ ipsum corpus temperata bene aut male dicuntur, quòd actu talia sint cũ receperunt influens calidũ, alioqui, ut antea ostendimus, suam etiã habent tẽperiem potentia. Quòd aũt intemperatũ est siue actu, siue potentia sit recipit differentias secundũ quattuor simplices qualitates, vel inter se cõpositas, vnde simplex & cõposita temperies dicitur: Ac pro excessus quãtitate dicũtur quędã imtẽperies magnæ, alię paruæ, & proinde quædã sanæ, aliæ ægræ, aliæ neutræ: & inter sanas quędam salubres, aliæ insalubres, aliæ neutræ: in quibus (ut etiam diximus) latitudo quædam ponitur in eo, quod est magis uel minus salubre, insalubre, & neutrum, & magis sanum & ægrum: & in ea intemperie, quæ est ægra, sunt etiam quędam differentiæ. Nam quædam est salutaris, alia læthalis intẽperies. Sumuntur & alię differentiæ ex more: quædam enim benignæ aliæ malignæ, intemperies sunt. Nec non aliæ capi possunt nõ inutiles differẽtiæ a causis, quæ faciunt: quædã enim

Inæquale temperamẽtum quot modis fiat.

fiunt

A fiunt intẽperaturæ ab his, quæ assumuntur, aliæ ab his, quæ admouẽtur corpori, aliæ ab his, quæ fiunt a nobis, aliæ ab his, quæ excernuntur vel retinẽtur. Alias verò dat differentias sub iectũ, in quo fiũt intẽperaturæ: quædã enim uniuersales, quæ vniuersum corpus occupant, aliæ particulares, quæ unam vel plures partes afficiunt. Licet & alias ducere differentias a causis sine quibus non, ut a tempore, quo incipiunt: aliç.n. sunt natiuæ temperaturæ, quæ ex primis generationis principijs, aliæ acquisititiæ, quæ postea ex alijs causis sunt cõparatæ. Nec absurdũ quidem est ab effectis temperaturarum differentias capere: aliç enim dicuntur tẽperaturæ excrementosæ, quæ excrementa multa pariunt, aliæ ad bonos mores, aliæ ad malos, aliæ ad aliud efficiendum aptæ, ab his fontibus licebit alias differentias si: quæ reperiuntur in nostris authoribus, ducere. Satis enim nobis est methodum docuisse, ex qua inueniri posint differentiæ huiusmodi: quæ quidem prætereundç non sunt a medicis, quoniam rationem prædicendi, curandi, & alia officia obeundi, & dignoscendi corporis affectiones il- B læ mutant. Agnoscimus enim leue esse malum & salutem sperari, & facile curari posse intemperiem morbosam, quæ benigna est, parua, particularis, & recenter facta. Sic aliæ differentiæ singulæ præbẽt suos vsus. At verò cum tot sint temperaturæ, non omnium notas hic tradit Galenus, sed illarum duntaxat, quæ sunt in latitudine sanitatis, vt satis patebit ex ipsa tractatione. Cæterum diuisio eorum, a quibus signa sumit Galenus ad cerebri temperiem dignoscendam, ita fieri debet: ex his, quæ cerebri temperiem ostendunt, quçdam sunt extrinseca, alia intrinseca, extrinseca continent ea, quæ extrinsecus afficiunt, caput alterãdo, a quibus iuuatur, aut offenditur facile. Intrinseca verò duo esse dicit, totius capitis dispositionem, quæ ex magnitudine, figura, & pilis sumitur. Secundum continet actiones sensitiuas, motiuas, principes & naturales. Verum in hoc primum reprehendendus videtur Galenus, quòd proponat se velle docere signa temperaturarum cerebri, & quedam signa sumat ab his C quæ nullã habent in hoc vim: cuius generis sunt magnitudo, paruitas, & figura capitis, nec non ea, quæ ab ipso capite oriuntur. Hæc enim vt bonam & malam capitis, & cerebri structuram, quatenus instrumentariç partes sunt, ostendunt, sic (ut ille etiam satis docet) temperiẽ non monstrant cerebri. Deinde nec omnia ponit capita signorum, a quibus indicia postea sumit ad dignoscendam structuram, aut temperiem cerebri. Nam (vt diximus) ex ceruicis robore, & imbecillitate, & neruosa substantia indicia sumit, quæ in nullo fonte ex prædictis continentur. præterea ex venis oculorum, & excrementis, & qualitatibus, quç in capite, & in partibus in eo positis apparent, inditia sumit: quæ quidem non sunt comprehensa in prçdictis fontibus. Addo quòd non nulla ex signis, quæ ponit, ostendunt aliud, quàm cerebrum bene vel male affici in sua temperie. Nam sensus, motus, imaginatio, cogitatio, ratio & memoria alias habent causas prçter cerebri temperiem, nempe illius structuram, & particularia instrumenta, destinata singulis functionibus: & prçterea calidum influens a D corde: quibus affectis vno uel alio modo, necessariũ est immutari actiones illas non minus, quàm ex diuersa cerebri temperatura, id quod in progressu nostræ cõmentationis suis locis docebimus. Quid per dispositionem totius capitis intelligat, nunc explicandum est. Aiunt quidam per dispositionem intelligi constitutionem, sed illi vtuntur interpretatione eodẽ modo obscura. Explicat autem Galenus paulo postea se nihil aliud intelligere, quàm magnitudinem, figuram, & capillos capitis: adderem tamen ego colorem cutis, duritiem, & mollitiem, quoniam ex his postea signa sumit. Per sensibiles operationes intelligit eas, quæ a quinq; particularibus sensibus fiunt: tametsi melius esset etiam comprehendere sensum omnem, quoniam a somno & vigilia indicia postea etiam capit. Cæterum actiones vocat actiuas, quæ proprie motiuæ dicuntur: motus enim actione partium, sensus verò illarum pasione potius fieri dicitur. non quòd in sensatione non fiat etiam actio animæ & sensoriorum apprehendentium obiecta, sed quoniam apprehensio hæc fieri non potest, nisi obiecta primo sensoria afficiant. Quia ergo in sensatione primo fit pasio, ideo dicitur sensus fie- E ri patiendo: in motu autem voluntario, etsi appetitus mouetur ab obiectis, tamen partes ad motũ destinatæ nihil patiuntur ab illis, sed motus incipit agente & mouente primũ anima ipsa motus instrumẽta. per actiones obtinẽtes principatũ quid intelligat, docet author paulo inferius, cũ dicit illas esse, quæ a solo principio proueniãt. Sunt autẽ imaginatio, cogitatio, & memoria, quçin ipso cerebro exercẽtur, & propterea ab ipso solo prouenire dicũtur. In sensu verò & motu exercẽdo præter eã vim, quã cerebrũ prçbet, requirũtur ꝓpria instrumẽta illarũ actionũ, & ideo nõ in ipso cerebro, sed extra, & nõ ab ipso solo tales functiones

Fõtes signorum, quos hic ponit Gal. notatur.

Quid per dispositionem capitis intelligendum.

Operationes sensitiue quæ.

Actiuæ actiones.

Actiones obtinentes principatũ

A subiecto
a causis sine qb non
Ab effectis

exercentur. Naturales actiones intelligit Acachias appetentiam veneris, cibi potus, & alias omnes naturales, quas ipse ante posuit, quod est absurdum. Nam Galenus hoc loco non potest intelligere alias actiones, quàm quæ possunt cerebri affectiones ostendere, quoniam de solius capitis & cerebri signis agit: at veneris, cibi & potus appetentia, ab hepate & ventriculo prouenit. Intelligit ergo naturales actiones attractricem, retentricem, concotricem & expultricē, quas passim solet uocare naturales: hę enim, ut communes sunt omnibus partibus, ita ostendere possunt cerebri constitutionē. In vltimo fonte signorum comprehendit quæ foris (inquit) cerebrum possunt afficere, sed latius sumit foris incidentium nomen. Nā in libro de sanitate tuenda intelligit eo nomine, quæ solum extrinsecus agunt, ut aerem ambientem, vulnerantia, contundencia, & reliqua huiusmodi: hic uerò necesse est, ut etiam intelligat ea, quæ in corpus assumpta cerebrum afficiunt, ut patet in capite de signis caloris cerebri. Nunc sequitur ut doceamus an signa, quæ a predictis funtibus sumuntur, necessario ostendant cerebri constitutionem. Certum autem est in sensatione requiri bonam constitutionem sensoriorum, & ipsius calidi natiui influentis a corde mediocrem copiam, bonam temperiem, & aptos motus, præter ipsius cerebri constitutionem. Nam oculus inflammatus perperam uidet: senes autem malè sentiunt, deficiente spiritu & calido natiuo, quo etiam exhalante absque alicuius partis affectione mors sequitur. Sic absque eiusdem calidi bona affectione, principes cerebri actiones, & naturales rectè obiri nequeunt. Quinetiam ob alimenti copiam, inopiam, & diuersas qualitates necessarium est naturales actiones immutari. Nam si plus alimenti, quàm posit concoquere, ad illud feratur, lædetur quidem cerebri concoctio, sed id illius vitium non ostendit. Ergo actionū virtus non potest esse absque cerebri constitutione recta; uitium uerò cum ex una sola causa prouenire posit, non ostendit necessario originem actionis labefactatam, sed alias potest causas significare. Addi hic etiam possunt signa, quæ ab excrementis sumuntur. Nam hæc solet Galenus ab actionibus distinguere: ostendunt autem non ipsius cerebri temperiem duntaxat, sed etiam suorum meatuum bonam uel malam structuram, & materiæ, ex qua gignuntur, copiam, inopiam, qualitates. Sed hæc omnia in explicatione singulorum capitum magis patebunt.

Naturales actiones quæ.

foris incidē tia quæ dicantur.

A B C

Et quidem totius capitis dispositio ex magnitudine & figura sumitur, atque capillis. Paruum igitur caput uitiosæ constitutionis cerebri proprium est indicium. Magnum uero non necessario indicat bonam cerebri composituram, sed siquidem ob insitæ uirtutis robur, quæ multam, atque optimam materiam formauerit, euenit, optimum est signum. At si ob materiæ tantum multitudinem, haudquaquam bonum.

D

Cum dixerit signa, quæ ostendunt temperiem cerebri, sumi uel ex capitis dispositione vel ex actionibus ipsius, vel ex his, quæ ipsum afficiunt, nunc sigillatim illa percurrit: & primum docet quid per capitis dispositionem intelligat, & quomodo singula, quæ in dispositionis nomine continentur, signa sua præbere posint. Dicit ergo capitis dispositionem continere magnitudinem ipsius, paruitatem, & figuram, & præterea capillos: & paruum caput necessario ostendere vitiatam cerebri constitutionem, magnum verò idem ostendere, si magnitudo facta sit ob solam materiæ multitudinem. Si uero magnitudo fiat ob facultatis propriæ robur, tunc optimum esse signum: ostēdi autem hæc ex figura ipsius capitis, & ab his, quę a cerebro oriuntur. Qua quidem in re illud primum explicandum est, quid per paruum & magnum caput intelligat. Hoc enim negligenter explicato, non possumus ad alia progredi. Putat Acachias caput mediocre intelligendū esse, quod proportionē cum reliquo corpore seruat: paruum autem aut magnum esse, quod minus, aut maius est, quàm exigat proportio aliarum partium. In eadem est opinione Biesius ille Gandanensis, qui recentes, sed foetidos edidit in hoc opus commentarios. Verum illi aberrant. Nam Arist. tertio problemate trigesimæ sectionis querit cur homo omnium animantium sit prudentissimus, & inquit, quia capite minimo est ad sui corporis proportionem. Ergo omne caput

Caput magnū et paruū quomodo alÿ intellexerint.

Achachiæ opinio.

E

A caput hominis paruum esset, si quidem omnis homo inter reliqua animalia est prudentissimus. At Galenus hic dicit quosdam homines habere caput magnum, alios paruum. Præterea idem Gal. ostendit illos errare, cum dicit caput magnum esse bonum, cum ea, quæ a cerebro oriuntur, sunt robusta, crassa, & boni habitus, tamquàm tunc seruetur proportio magnitudinis capitis cum illis partibus. Quòd si magnum caput potest esse cum proportione aliarum partium, poterit & paruum: semper tamen malum erit paruum caput, vt postea ostendemus. Posset quispiam intelligere caput paruum, quod minus est, quàm conueniat homini temperato: sed id etiam perperam. Nam magnitudo, & paruitas corporis & singularum partium, temperiem nullam sequitur: potest enim inquit Galenus in lib. de constitutione artis bona constitutio consistere cum paruitate, & magnitudine corporis. Nec verò intelligere possumus caput mediocre, quod congruit cum mediocri statura corporis: & magnum illud esse, quod homini conuenit mediocrem staturam excedenti: paruum verò, quod minus est, quàm postulet mediocris statura. Nam magnitudo & paruitas capitis, certam sibi non determinat corporis staturam. Intelligere etiam quis posset caput paruum, comparatione habita ad capita aliorum animalium: At in hoc significatu nullus homo haberet caput magnum: quandoquidem scribit Arist. hominem inter reliqua animalia proportione sui corporis paruum caput, sed plurimum cerebri habere. Ego verò non alia ratione puto intelligendum esse caput paruum & magnum, quàm quòd consuetam humanæ conditionis naturam excedit, aut ab ea deficit. Nam cum videmus in omni corporis habitu eandem esse capitis molem, aut certe minimum esse discrimen in magnitudine & paruitate: vitium oportet esse, quando naturæ limites nequaquam seruantur, & huiusmodi capita statim quilibet agnoscit. Cur verò caput paruum semper sit malum, ratio peti potest ab Arist. qui scribit hominem talem esse debere, ut inter reliqua animalia plurimum cerebri obtineat ad proportionem sui corporis. Atqui non potest paruum caput plurimum cerebri continere. Explicat Galenus textu tertio primi commentarij sexti Epidemiòn particularius huius rei causam. Paruum enim (inquit) caput ideo malum est, quòd paruum cerebrum, & proinde paruos vètriculos cerebri & spinalem medullam exiguam ostendat: vnde actiones, quæ a cerebro pendent, læduntur, & cogitatio etiam ipsa: & non solum orta a cerebro, sed etiam sępe alia duo principia hepar & cor imbecilla sunt: ut quæ nec materiam, nec vitalem potentiam sufficientem ad illud efformandum suppeditare potuerint: non autem malum est, quod ob suam paruitatem nequeat plurimos spiritus (ut inquit Montanus) continere. Nam ad hos suos spiritus continendos (si qui tamen sunt) satis sufficit quantuluncumque caput. si modò arteriæ sufficiunt, quę a corde ad cerebrum feruntur, & vitalem (vt vocant) spiritum, ex quo animalis fieri creditur, ad cerebrum deferunt. Ridēdum & illud est, quod scribit, periculum esse ne spiritus in capite paruo cerebrū comburant. Quis enim unquam calorem aliquem in suo capite sensit ex præsentia suorum spirituū: aut cur spiritus vitales, qui omniū sunt calidissimi arterias angustissimas iamdudū non redegerunt in cineres. Hic certè eloquens fuit vir, & ad persuadendum (vt aiunt Itali) plusquam ciurmator. Paruum ergo caput malum est, tamquam causa & signum, quòd malam cerebri structuram, nempe ventriculos paruos habet & ostendit: sed hoc nihil ad Galeni institutum, qui pollicetur se tradere velle, signa temperaturæ singularum partium, & primum ipsius cerebri. An fortè etiam imbecillitatem formatricis facultatis ostendit caput paruum. Nam cum natura maximè solicita sit, vt rectè cōformentur principes corporis partes, imbecillitatem, quæ ex intemperie nascitur, subesse oportet, si tantum attrahi & elaborari materiæ non potuit, quantum necessarium est ad caput iustæ magnitudinis efformandum. Verum si caput paruum hoc loco a Galeno damnatur, cur est, quòd ab Aristotele laudetur citato problemate, cum hominem eò prudentissimum esse dicat, quòd capite sit paruo. Est porrò ratio huius rei, quòd Galenus intelligat paruum, præter naturæ ordinem: Aristoteles verò paruum sumat inter reliqua animalia proportione sui corporis. Non enim si homo inter reliqua animalia prudentissimus est, eò, quòd paruum caput obtinet, sequitur inter homines eum prudentiorem fore, qui minore sit capite. Sed quænam est ratio, cur homo ob sui capitis paruitatē debeat esse inter alia animalia prudentissimus. An q homo rectam staturam sortitus, grauaretur a magno capite: an fortè meliore ratione id accidit. Cum enim ex partium principalium diuersa temperatura, temperatum corpus constituatur, si magnū esset caput, plus cerebri haberet, & propterea plus humidi & frigidi: prudentia autem tem-

Alia interpretatio quæ & confutatur.

Alia quæ etiam mala

Alia interpretatio quæ & improbatur.

Authoris interpretatio.

Caput parū cur malum.

Mōtani rationes contemnūtur.

Aristotelis & Galeni sententia de capite paruo conciliatur.

Cur homo inter reliqua animalia debeat esse capite paruo.

perie sicca gaudet, vnde senes prudentes censentur esse, quia sicci: corpora verò frigidiora & humidiora sunt obtusiora, & ad motum animi & corporis ineptiora: hæc enim frigiditatem & humiditatem corporis sequuntur. Præstat sanè ita Aristotelem interpretari, quàm damnare, ut Montanus facit, qui dicit ei nõ esse in hac re credendum, sed Galeno: quasi magna sit inter eos de hac re discrepantia. Paruum ergo caput necessario malã indicat cerebri & partium, quæ a cerebro oriuntur, structuram, qualemcunque figuram habuerit. Quòd si præter paruitatem obtineat quoque figuram malam: ostendet aut materiam ipsam fuisse intemperatam, ut quæ naturalem figuram recipere non potuerit, aut formatricem admodũ imbecillam, nimirum quòd paucam materiam formare nequiuerit. Magnum autem caput (inquit) bonum, si propter facultatis robur magnum fiat, quæ materiam probam & multã finxit. Si vero ob solam materiæ copiam magnum sit factũ, malum: verum intelligere nequaquam debemus magnum fieri ob solã materiæ copiam non agente virtute formatrice. Nõ enim materia ex se ipsa fit caput, ut nihil sine agente fit aliud, sed quòd materiæ copia in ea abundauerit parte, quæ formatricem quodammodo oppresserit debiliorem ad tantum opus conficiendum. Qua quidem ratione dicimus excretiones quasdam esse symptomaticas, non quòd fiant non agente natura, sed quòd fiant illa intempestiue, & præter modum irritata a materia non euicta a natura. Est ergo caput huiusmodi malum, non quia magnũ, sed quia cum tali magnitudine, figura capitis & orta a capite rectè habere non possunt. Quòd si materia ex qua magnum hoc caput est confectũ, cum copia, quam habet, fuerit etiam intemperata, malum erit alia quoque ratione: quia scilicet intemperatum. Cæterum caput, quod magnum est factum dominante planè formatrice facultate, bonum est, quia ostendit in materia nullum fuisse vitium, quod natura non uicerit, & huiusmodi caput cerebrum habet magnum: hoc autem propter rationes prædictas bonum.

Aristotelẽ a Montano defendit.

A

B

Disti nguenda uero sunt hæc & ex figura ipsa, & ex his, quæ ab eo habent ortum. C

An caput fiat vincente naturæ robore, an ob materiæ multitudinem, distingui ait ex ipsius capitis figura, & ab illis, quæ ortum habent a capite. Etenim cum figura solum fiat a formatrice facultate, merito si illa rectè habebit, ostendet ipsius robur: si uero mala est figura, natura non vicit, idque ob suam infirmitatem, uel nimium excessum materiæ. Nam etsi mediocriter est affecta uirtus, tamen magnos materiæ excessus nequaquam potest regere. Non ergo mala figura capitis uirtutis infirmitatem ostendit, sed multitudinem materiæ cũ imbecillitate, uel mediocritatem uirtutis. At si præter malam figuram in capite aliud uitiũ adsit, quod ad temperiem, vel structuram ipsius pertineat, maius adhuc indicium est uitiatæ materiæ & in copia & in qualitatibus. Orta uerò a cerebro dicit esse tertio textu primi commentarij sexti libri Epidemiôn spinalem medullam, neruos, & cum ipsis ossium, musculorumque materiam, quæ inquit necessario cum capite augentur & roborantur. At ꝙ spinalis medulla & nerui sequantur bonam & malam constitutionem cerebri, rationi est consonum: quippe cum cerebrum illorum omnium sit origo, non quòd ex peculiari suo affectu postea lædi nequeant, sed quòd in ipso ortu ita fiat. Verum de ossibus uniuersis, quis dubitare posset, tamen cogetur id etiam concedere. Nam si spinalis medulla magna est, & bene figurata, eodem modo oportet ipsa ossa spinæ esse affecta, vt quæ sint facta ad medullam ipsam continendam: ossa autem spinæ reliqua omnia sequuntur: illa enim est ueluti radix omnium ossium. Cæterum materia musculorum ex neruis & carne constat: huius autem generatio sequitur hepatis constitutionem. Quare multos conspicimus crassis ossibus præditos, non tamen carnosos: ergo non tota musculorum materia, sed quod in illis neruosum est, & præcipua materia musculorum, sequitur capitis & spinæ conditionem.

Orta a cerebro quæ sint.

D

E

A figura quidem ipsa, si concinna, semper enim hoc bonum est signum.

An caput magnum sit bonum uel malum, dixit distingui ex ipsius figura, & ex illis, quæ a capite

A a capite ortum habent. Nunc docet qualis debeat esse capitis figura,& ea,quæ a capite oriũtur. Figura inquit debet esse ἔνρυθμος, id est concinna, numerose facta,ita ut nulla inæqualitas appareat. Hoc enim (inquit) semper est bonum signum: æqualitas enim operis, agentis dominium,& materiæ,quæ figuratur,iustam mensuram, & probam temperiem mõstrat. Postea uerò particularius docebit qualem oporteat esse capitis figuram.

Ex his autem, quæ ab eo ortum habent, si ualida est ceruix, & si aliis ossibus optime constet, atque omnis præterea neruosa substantia boni sit habitus,ac robur habeat intentum.

Vno & eodem negotio docet quænam sint illa,quę oriuntur a cerebro,& qualia oporteat esse: facit autem mentionem inter ea,quæ oriuntur a cerebro ceruicis, & neruosæ sub
B stantiæ: etsi loco præcitato ex libro sexto Epidemiôn plura comprehendit inter illa, quæ a cerebro oriuntur. Pręterea quod noster interpres uertit (etsi alijs ossibus optime constet) legendum est (& alijs ossibus optime compactum siue compositum). Item quod dicit (boni sit habitus,ac robur habeat intentum), vertendum est (bene nutrita & ualida). Ita .n. verba Græca sonant εὔτραφὲς καὶ εὔτονον. Intelligimus autem ceruicem validam,quæ crassa est & robusta in suis actionibus. Per alia vero ossa non potest intelligere ceruicis ossa, vt quæ iam sint comprehensa,sed reliquas partes spinæ, & fortè etiam totius corporis. Antea enim diximus omnia ossa tandem oriri a capite,aut certe sequi capitis constitutionem. Dicuntur autem alia ossa rectè habere,cum magnum & bonum est caput,quando magna sunt & ad sua officia ualida. Eodem pacto neruosa substantia dicitur bene nutrita, quæ pariter
C dicitur boni habitus: huiusmodi autem est,quod est crassum & solidum. Nam ad bonam nutritionem hæc sequuntur,sicut & ipse bonus habitus ex actionum robore dignoscitur. Si ergo talia hæc omnia fuerint,intelligemus caput magnum,bonum esse.

Propria autem capitis figura est, ueluti si excogitares sphæram exquisite rotundam ex cera constructam, paulatim utrinque depressam. In hac enim necesse est ut priores posterioresque partes plus gibbæ fiãt, quam sphæræ conueniat,quæ uero utrinque consistunt magis rectæ.

Cum docuerit qualia esse debeant illa,quæ a cerebro oriuntur, nunc describit propriã capitis figuram,& deinde vitia, quæ in ipsa figura capitis contingunt. De qua re libro no-
D no de vsu partium abundantur disseruit:& nonnulla etiam habet in libris Epidemiòn,quę ad locum paulo postea explicandum plurimum facient. Scribit autem libro nono de vsu partium quinque statui posse varias capitis figuras, quarum quattuor subsistere possunt, quinta autem minime: vna in qua tres suturæ adsunt,coronalis,recta siue sagittalis, tertia lambdoides: quæ figura duas eminentias facit, vnam in anteriore parte, aliam in posteriore,& latera leuiter compressa: & hæc propria est & optima capitis figura. Secunda est quãdo deficit eminentia anterior,& amittitur coronalis sutura. Alia est quando posterior eminentia amittitur,& in duabus figuris coronalis sutura cum illa,quæ seruatur coniuncta T. litteræ Gręce similitudinem repræsentat. Quarta figura quando utraque eminentia anterior scilicet & posterior deficit: in qua duæ fiunt cõmissurę seinuicem intersecantes admodum X litteræ Græcè,& hæ tres sunt non naturales, cum quibus tamen uita consistere potest, & hi uocantur ab Hippoc. φοξοι, idest acuminati capitis. Quinta est præter naturam
E omnino,cum qua uita nullo modo potest stare, quæ fit cum magis latum, quàm longum caput est: ita ut eminentiæ,quę ante,& retro ponuntur,in lateribus constituantur. Oportere autem talem esse figuram propriam & optimam capitis,qualem hic describit Galenus, nempe rotundam,& leuiter utrinque depressam, facile probare licet. Rotundam enim oportuit esse,quoniam hęc figura omnium est capacissima,& iniurijs externis minimum exposita: capacissimam autem oportuit esse illius figuram,quoniam cerebrum continere debet,quod homo pro magnitudine sui maximum habet,in capite paruo: ac vt uarij exortus neruorum spinalis medullę, & cauitates fieri possint: tutissimam etiam oportebat esse figuram,

Capitis figuræ quot & quæ.

Capitis optima figura quæ & cur talis.

gurã, vt nobilißima tõtius corporis pars difficillime pateretur: leuiter autẽ utrinq; depreßã cõuenit esse, ut ad partes, quæ in anteriore, & posteriore cerebri parte cõstitutæ sunt, cõmo di exortus fieri possent: ad spinalẽ inquam medullam producendam, & oculorũ nariumq; neruos, quos molles admodum esse oportebat: quod fieri non poterat, nisi cerebrum illis partibus admodum vicinum esset. depreßio tamen leuis esse debet, ne angustiores prominentiæ utrinq; fierent, anteriores inquam & posteriores, & cauitates ipsius angustiores. Quæ uerò utrinq; sunt partes, debent rectè planè & æquales esse: & hoc erat quod dicebat concinnam oportere esse illius figuram. Et hæc de propria bonaque capitis figura. A

Quod si ea, quæ secundum occiput eminentia minuatur, simul intueri oportet neruos, atque ceruicem una cum oßibus aliis. Nam si secundũ naturam constiterint, materiæ defectu, non uirtutis imbecillitate contingit. Illis uero non recte se habentibus, principium est debile: sed magna ex parte defectus, qui occipiti eueniunt, consequitur eorum, ut ante diximus, imbecillitas, rarißimeque alias euenire consueuit. B

Posteaqum Gal. docuit qualem oporteat esse bonaã capitis figuram, docet uitia, quæ in eadem contingũt. Porro in figura naturali capitis, ex depreßione quæ fit in lateribus, duæ fiunt eminentiæ, una in occipite, alia in sincipite: quibus quidem diminutis, auctis, & malè figuratis, necesse est capitis constitutionem uitiari. Et primum agit de diminuta eminentia posterioris partis: quam quidem per se non damnat, sed prius considerat qualis sit const itutio eorum, quæ ab ea parte nascuntur. Si enim inquit nerui, ceruix, & alia ossa secundum naturam constiterint, materiæ defectus iudicatur, non uirtutis imbecillitas: ꝙ si illa non rectè habuerint, signum est principium esse debile: ut plurimum tamen occipitis defectum sequitur prædictorũ imbecillitas, & raro aliter euenire solet. Hunc contextũ omnes interpretes exponunt, tamquam in eo nullũ sit uiciũ, cum tamen euidens sit. Nam quemadmodum caput ipsum paruum antea absolute pronunciauit esse malum, nulla habita ratione earum partium, quæ ab eo oriuntur: Sic malum est, si pars una minuatur, cuius ratione fit, ut caput totum paruum & male figuratum redditur. Præterea si principia, & quæ ex principijs oriuntur (ut paulo postea scribit) mutuò se produnt: quo pacto quæso rectè & secundum naturam habere possunt, quæ oriuntur a principio, hoc ipso vitiato. Confirmat meam interpretationem locus Galeni, qui habetur tertio textu primi commentarij in sextum librum de morbis uulgaribus, ubi scribit, acuta capita fieri, aut ob frontis, uel occipitij eminentiam diminutam, aut alterutra, aut utraque producta: & malum perpetuo esse caput, quod ex comminuta eminentia acutum est: nec addit esse conside randa, quæ oriuntur a capite, sed simpliciter malum pronunciat. In eo verò, quod ob producta eminentias acutum est, figuram considerandam esse, & ceruicem, & magnitudinem eminentiæ. Si enim (inquit) eminentia neque indecora fuerit, nec vltra modum grandis, validamque ceruicem habeat, huiusmodi capitis acumen probato: quoniam huiusmodi homines aliorum membrorum præcipuè oßium viribus pollent: vbi etiam probat magis occipitij, quàm sincipitis auctam eminentiam: quoniam illic nobilißimus est ventriculus, & dorsi medullæ exortus. Dicendum ergo ita erat (at si occipitij eminentia imminuta sit, hoc semper malum) quibus verò modis sit malum, sequentibus verbis ostendit, nempe ꝙ uel defectum materiæ: uel naturæ imbecillitatem ostendat. Quòd si cum paruitate occipitij, nerui, ceruix, & alia ossa naturalem figuram habuerint, materiæ ostenditur defectus: si autem non seruatur illarum partium figura, indicatur principij imbecillitas (id autem intelligit per ea, quæ dicit, si secundum naturam constiterint) nam parte illa capitis existente parua, orta ab ea nequeunt iustam magnitudinem obtinere, at figuram possunt: Acachiæ autem interpretatio refellenda est, qui scribit non esse protinus pronunciandum bonam aut malam esse capitis constitutionem, si posterior eminentia est minor, quàm exigat naturalis conditio. Nam si ex eo vitio vniuersum caput minus redditur, profecto hoc malam capitis constitutionem ostendit, quomodocumque sint affecta, quæ a capite oriuntur: alioqui caput paruum de necesßitate non est malum

Locum hũc probat esse corruptũ.

Locus restitutus ex. 6. libro Epidemiõn.

C

D

E

paruum

A paruum autem esse oportet diminuta posteriore parte, seruante suam anteriorem naturalem magnitudinem & figuram, vt hic supponitur. Hæc solent absurda eos comitari, qui scriptores antiquos multa habita ueri ratione interpretari solent. Præstat ergo sequi Galeni seutentiam, quæ habetur in textu præcitato ex libris Epidemiòn, & ad sequentem contextum accedere, de quo scribi debent, quæ de eminentia diminuta hoc loco tradit.

Caput uero, quod secundnm occiput in acutiem tendit, animaduertere oportet iisdem adhibitis distinguendi rationibus, quibus antea in capite grandiori facto utebamur: ut plurimnm uero & hic optimum est signum figura concinna eius partis, quæ cerebro adhæret, quam nonnulli medici posterius cerebrum appellare cõsueuerunt, quemadmodum B & posterius existit ea sutura, quæ Græce literæ Λ formam habet præfinitam.

Quid ostendat aucta præter solitum occipitis eminentia nunc explicat, dicitque esse adhibendas eas distinctiones, quas notauit in capite magno. dicemus ergo eam malam esse, si corruptam obtinet figuram, & ea, quæ nascuntur ab ea parte, fuerint debilia & mali habitus: contra verò probanda est ea eminentia, cuius figura est concinna & robusta, ac boni habitus existunt orta ab ea capitis parte. Quænam sit, & quo nomine uocetur ea pars, obiter etiam docet, aitque nominari posterius cerebrum & cerebellum eò, quòd paruum sit cerebrum, aut cerebri minor pars & postrema: & id propterea quod post suturâ lambdoidem existat. C Ex quibus quidem apparet, quod antea diximus, scilicet considerationem ortorum a capite locum habere, vbi magnum totum est caput, aut pars illa, a qua alia oriuntur: non autem in diminutis partibus capitis. Nam hic admonet idem esse obseruandum, quod antea in capite magno expresit, quoniam in utroque affectu est magnitudo. Ergo nihil erit obseruandum in diminuta eminentia, quia in capite paruo nihil dicit esse considerandum, sed absolute damnauit huiusmodi paruitatem. Hunc enim sensum postulat docendi ratio.

Est vero huiusmodi pars spinalis medullæ principium, & eius ratione neruorum omnium, qui actionibus obseruiunt. Ipsa uerò pars posterior per seipsam paucos admodum sensitiuos obtinet neruos, plurimos vero D actiuos: sicut & anterior sensitiuos quidem plurimos, paucos admodum actiuos. Quare ubi bene fuerit affecta utraque pars, robustas habebunt eas, quæ ab eis deriuationes.

Cum dixerit ex his, quæ oriuntur a posteriore parte cerebri, considerãdum esse an bona, vel mala sit posterior eminentia capitis, nunc exponit, quæ sint illa, quæ ab ea parte nascuntur, & ait esse spinalem medullã: & propterea omnes neruos motiuos, quos actiuos vocãt: quoniam vt in libro de locis affectis ostendit, motus voluntarius agendo potius fit, sensus autem patiendò: non ꝙ in vtraque operatione anima non agat, & instrumenta ipsa nõ impellat: sed quòd in motu instrumenta nihil patiũtur ab his, quæ extrinsecus sunt posita: sensus autem fieri ne queant, nisi prius obiecta in sensoria agant. Scribit hic & pasim alibi a cerebello spinalem medullam oriri: sed periti anatomicæ artis ortum illius docent esse a cere- E bro. Rectè autem illud scribit, a spinali medulla plurimos neruos motiuos, sensitiuos autẽ paucos. Cõtra verò ab anteriori parte cerebri sensitiuos plurimos: motiuos verò paucos oriri. Nam spinalis medulla est dura, anterior verò pars cerebri mollis. Quare ab illa oportet neruos motorios nasci: quoniam motus requirit robur, quod cum mollitie instrumentorũ consistere nequit. Hanc verò requirunt sensus, qui cum pasione fiunt. Propterea Galenus nono de vsu partium scribit ad hũc modum, nerui duri ad motum optimè comparati sunt, ad sensum ineptisimi: molles autem omnino nullo pacto motorij, sed sensitiui solũ sunt: qui verò non ita molles, ad sensum satis apti, imbecilli verò ad robur motionis: Ac molles quidem

Motus quomodo inteligatur fieri agendo & sensus patiẽdo.

Spinalis medullæ exortus vnde.

Nerui sensitiui motorii vnde nascãtur.

quidem ex anteriore cerebri parte oriuntur, Duri autem planè, ex spinali medulla: quoniã tanto duriores sunt, quanto ex inferioribus medullæ partibus enascuntur: Medij autem inter molles & duros ex cerebri illis locis oriuntur, quibus spinalis medulla cum cerebro coniungitur: fierique addit molliorem neruum, motorium, cum ex viæ progressu duritiem acquisiuerit. Scribit item in libro octauo neruum mollem nullum ex posteriore cerebro oriri. Quare constat, & sensorium nullum neruũ a posteriore parte nasci, idest, qui solum sensum adferat: ex anterioribus autem duri & motorij oriuntur hi, qui oculos mouent. at non ex profundis cerebri partibus, ut visorij, sed ex duris & superficiarijs. Quare pars illa contextus vera cõspicitur, qua scribit, anteriorem partem cerebri sensitiuos plurimos, motiuos autem paucos emittere: cum eos solum, qui mouent oculos ex actiuis edat: sensitiuos autẽ & eos, qui visionis, odoratus, auditus, & gustus authores sunt: atque hi planè & solũ sensitiui sunt. Hi, autem, qui a posteriore parte enascuntur, nulli planè sensitiui sunt, cum omnes duri sint, & ad mouendum potius destinati. Ex illis tamen propagines etiam quædam in cutem & vicinas cuti partes deferuntur, qui obtusum sensum, quo præditi sunt, illis partibus impertiantur. Igitur si nerui sensitiui ab anteriore cerebri parte oriuntur, motiui verò a posteriore, merito fit, vt ex illis neruis iudicare posśimus, qualis sit prioris & posterioris partis cerebri constitutio: & contra ex constitutione illarum partium cerebri, licebit cognoscere, qualia sint orta ab illis. Hæc enim mutuo sese produnt, vt postea melius docebimus. A B

Eædem quoque distinctiones adhibendæ sunt ad partes capitis anteriores ad frontem attinentes, quæ etiam ad posteriores, earundemq; & paruitatem & magnitudinem inspicere oportet, atque ibidem figuram, & sensus ibi collocatos, visum, gustum, atque odoratum. Hæc enim se inuicem indicant & attestantur, & quæ a principiis oriuntur, principii virtutem vel vitium, & principium eorum, quæ ab ipso nascuntur. C

Cum de posterioris partis capitis incremento & diminutione egerit, nunc de eminentia & decremento anterioris partis agit, scribitque eadem esse obseruanda, quæ in posteriore capitis parte annotauit, nempe magnitudinem, paruitatem, & figuram ipsius partis capitis. Esse autem paruitatem malam: magnitudinem verò bonam, si figuram decentem habuerit. Ostendent & bonitatem illius partis cerebri auctæ, sensus, qui neruos ab ea recipiunt, visus, gustus, & odoratus. Nam auditus a media cerebri parte neruos capit. Ac quemadmodum sensus virtutem & uitium produnt: Sic ipsum principium affectiones ostendit eorum quæ nascuntur ab illo. Ac cum variæ sint aliæ differentiæ in sensu, & motu, postulabat vtique docendi ratio, vt illas enumeraret, & qualem affectionem ostenderent, indicaret. Quidam enim infirmos habent: alij validos motus: alij promptos, & expeditos: alij segnes, & pigros: alij celeres, alij tardos, alij vehementes, alij veloces, alij languidos: alij denique aliter circa motus se habent. Eadem ratione quidam exquisite: alij obtusè sentiunt: alij non nisi propinqua obiecta: alij etiam remota sentire possunt: alij nequeunt ferre obiecta vehementiora sine molestia: alij innoxie illa sustinent. Docent quidem hę differentiæ, quæ in sensu, & motu sunt, cerebri affectiones: verum non solius cerebri, sed aliarum etiam causarum, quæ ad has actiones edendas sunt necessariæ, passiones indicant. Nã sensoria lædi possunt ex propria sibi affectione, a causis extrinsecis, vel etiam internis, nihil interim patiente cerebro, vt in refrigeratione, contusione neruorum, in fluxionibus, & in alijs plurimis malis fieri agnoscimus. Nonne etiam ob calidi natiui influentis a corde debilitatem, contractionem, ardorem, immoderatã refrigerationem, impeditum motum & suffocationem, videmus sensum, & motum labefactari? At hæc vitia cerebri vitiũ non ostendunt. Ergo dictum Galeni, quòd sensus, & motus ostendant cerebri virtutem, & vitium, intelligendum est, quãdo vitium accidit in illis actionibus, ob facultatem sensitiuã, & motiuam, cuius principium est cerebrum. At verò quum Galenus polliceatur se velle docere signa temperaturarum cerebri, oportebat illum explicare qualem temperiem ostendant affectiones, quæ in sensu, & motu accidunt, & an solam temperiem sequantur, an et bonam, aut malam cerebri structuram, & illius crassitiem, vel tenuitatem, puritatem, vel impuritatem, aut aliud, quod in ipsius substantia sit positum. Nam vt ingenium, & alias cerebri D E

Sensuum et motionum differẽtias non solius cerebri affectiones ostendere.

A cerebri operationes, ad alias causas refert, sic motus, & sensus affectiones aliud requirunt in cerebro, quàm ipsius temperiem. Quorsum enim natura tot cauitates fabricasset in cerebro, & certam figuram, ac magnitudinem illi dedisset, aut illius substantiam diuisisset in multas partes, nisi voluisset illud esse instrumentariam partem, & edere actiones suas, & sibi proprias, vt pars est instrumentaria. Quorsum quæso Galenus duplicem compositionem in corpore ostendit esse, vnam similarium partium, aliam organicarum, & diuersas esse actiones similarium, ab actionibus organicarum, si posteà omnia vitia, quæ in omnibus actionibus reperiuntur, ad solam temperiem redigimus. An rationabilius non est dicere cerebrum sentiendi, mouendique facultatem insitam habere, quod nulla alia pars habet, ob peculiarem suam structuram, potiusquàm ob temperiem? Hæc enim, vt communis est in omnibus alijs partibus, sic communium actionum, nempe attractionis, retentionis, cōcoctionis, & expulsionis est causa. Ita propria quoq; structura causa est, vt aliæ partes

Hæc notād a, quæ in tota medicina magni sunt usus.

Temperies quarum actionum sit causa.

B tes instrumentariæ nequeant præstare, quod cerebrū efficit, quia eandem non habent structuram cum cerebro. Quod si a temperie prouenirent sentiendi, & mouendi facultates, cur aliæ partes eisdem facultatibus non sunt præditæ? Dices, credo, non eandem prorsus esse temperiem cerebri, & aliarum partium: Id quod ego libenter concedo: Sed cum ea, quæ est in ipsa temperie differentia, non faciat differre cerebrum ab alijs membris in attractione. retentione, cōcoctione, & expulsione, cur quæso, in alijs differentiam aliquam faciet? Non enim tantum inter se differunt temperies organorum, quamtum discrepant peculiares facultates, & actiones, quas singula instrumenta edunt. Credimus ne cerebrum sensus, & motus authorem fore, si suam amitteret formam, & structuram, sola seruata temperie? Ego certè id mihi non persuadeo fieri posse, & libenter concedam alijs, ut ita credant, qui omnes causas eorum, quæ fiunt in nostro corpore, ad solam partium temperiem redigere nouerunt, quasi anima nihil sit, & frustra animę instrumenta sint condita, & nihil ra-

C tione materiæ fiat, nihil conferat partium habitus, nihil calor influens, spirituosaque substantia.. Quæ omnia qui subtilius philosophantur, & meliore, liberioreque ingenio sunt præditi, agnoscunt longè differre a temperie, & propriam vim, & vsum in corporibus habere.

Actionum nostri corporis preter tēperiē causæ quæ.

Earum autem operationum, quæ obtinent principatum, uirtus, & uitium sunt ipsius principii seorsum tantummodo indicia. Voco autem operationes principatum obtinentes, quæ a solo principio proueniunt. Ingenium quidem igitur subtilem cerebri substantiam indicat. Tarditas uero intellectus, crassam.

D Prosequitur Galenus explicare signa, ex quibus antea dixit, cerebri constitutionem dignosci. Posuit autem ex actionibus, quæ tenent principatum, indicia quædam sumi. Quod quomodo fiat, nunc docere instituit: primumque docet differentiam, quæ est inter has actiones, & sensitiuas, atque motiuas, de quibus modo egit: sed satis leuiter id facit, quū scribit principes actiones solum ostendere virtutem, & vitium ipsius principij: sensum uero, & motum non solum ipsius principij, sed aliorum quoq; dispositionem declarare. Id autem docet ex definitione actionum, quæ principes nuncupantur: illæ enim tales (inquit) dicuntur, quæ a solo principio proueniunt. Verum hæc non probat ita se habere. Nam requiri ad sensum, & motum præter ea, quæ a cerebro emanant, instrumenta sensus, & motus, quilibet agnoscit: At principes actiones a solo cerebro prouenire, & proinde illius dispositionem ostendere, mihi persuadere non possum: Nam si omnes actiones nostri corporis, vt ille passim scribit, egent calore influente a corde, continget profectò lædi actiones ipsius cere-

An principes actiones proueniant a solo principio.

E bri, non ipso quidem læso cerebro, sed uitiato calido influente: Sic enim videmus per timorem, imaginationem, rationem, & memoriam perperam exerceri: quoniam in ea passione cor afficitur, caloris illius sedes: contrahitur enim in corde tunc calor, deseritque externa membra, atque ita illa necessario calore destituta, suis muneribus fungi nequeūt. præterea videmus in decrepitis omnes principes facultates debilitari, non vitiato cerebro, sed deficiēte calido innato, quod hepar, & cor suppeditant. Contingunt etiā per febres, & uteri, atq; aliarū partiū inferiorū vitia, in principibus actionibus mala, inflammato, vel corrupto, aut

ſuffocato,aut im pedito propter obſtructiones eo calore. Videndum igitur an ipſius cere- A
bri, vel caloris uitio labefactentur actiones principes. Iam uerò uidendum eſt, quot &
quænam ſint principes facultates, quæ ſcilicet a principe omnium parte, nempe cerebro
exercentur. Nam inter quattuor principia corporis, cerebrum principatum ob ſuarum a-

Quæ & quot ſint principes facultates.

ctionum pręſtantiam, obtinere uult Galenus. Hic meminit ingenij, imaginationis,& me-
moriæ, nec alio loco ſolet præter tres,enumerare principes actiones. Verùm quis ex varia
Galeni, & aliorum tractatione plures fortaſſe putabit eſſe facultates principes. Nam apud
illum legitur σύνεσις id eſt intellectus. γνώμη quæ voluntas,iudicium, διάνοια quæ diſcur-
ſiua uirtus,ſiue ratiocinatrix dicitur: νοῦς, & φρὴν, quæ & mens nūcupatur: δόξα quæ o-
pinio. Quomodocunque autem appellentur,conſtat,at aliud eſſe intelligere,aliud opina
ri,aliud diſcurrere,ſiue ratiocinari,aliud imaginari. Quid ergo dicemus? prætermiſſa eſſe
multa ex iſtis? Minimè: Nam omnia illa, nempe intellectus, iudicium, raciocinatio, mens,
idem apud Gal. ſignificant,ut ex quarto textu primi cōment. prorrheticorū,& multis alijs B
locis intelligere licet. Nam et ſi diuerſæ ſunt illæ actiones,ab vna tamen facultate, & uno
loco cerebri proueniunt,quæ particularia nomina ex particularibus actionibus ſortitur.
Quum enim intelligit,intellectus,quum diſcurrit,διάνοια: quum conſiderat,νοῦς:quum cō
ſultat conſilium,& fortè etiam quum opinatur, opinio:et ſi non inuenio an hæc ſub ima-
ginatrice magis,quàm ſub ratiocinatrice poni debeat. Tamen ratio vult, vt ſub ratiocina-

Opinionis ortus.

trice ponatur. Naſcitur enim opinio,cum intellectus rerum externarum imagines receptas
in imaginatrice facultate colligit, & expendit,an veræ ſint,an falſæ, & cum quadam ratio-
ne ueras,aut falſas eſſe ſibi perſuaſerit,deinde huic perſuaſioni aſſentitur:Sic inquam naſci
tur opinio:quæ dicitur uera,& falſa eſſe poſſe,& mutari,quoniam ratiocinatio uera, & fal
ſa poteſt eſſe, meliorique inuenta a priore recedimus. De qua verò actione principe hic a-
gat autor,nunc expendendum venit. Agit autem de Anchinia, quam Leonicenus ingeniū C

Anchinia quid.

interpretatur,Acachias uerò mentis celeritatem:quam exponit eſſe promptam intelligen-
tiam: eos enim,qui prompte res mente concipiunt,ac intelligunt,cerebrum habere prædi-
tum partium tenuitate. Verum magis probo Leoniceni verſionem:opponit enim Anchi-
niæ Ariſtoteles tarditatem Dianoeæ.i.diſcurſiuę:tamquā Anchinia nil aliud ſit, quam facili
tas,& promptitudo diſcurſiuæ, de qua agit Ariſt. vlt. cap. primi poſteriorum,& ab eodem
definitur ſolertia, uel perſpicacitas,uel ut alij uertunt, ſubtilitas ſtatim inueniendi medi-
um: veluti ſi quis quempiam uideat cum diuite differentem, & putet propterea id fieri,
quia mutuum ab eo accipere uult: Et denique qui cauſam ſtatim inuenire poteſt, ille An-
chinia pollere dicitur. Nos uerò talem uocamus non mente celerem,ſed ingenio præditum

Ingenioſi qui dicātur & Mōtani atq; Achachie lapſus.

& ingenioſum. Igitur ingenium intelligimus perfectionem diſcurſiuæ uirtutis: Sic enim
ingenioſos uulgo uocamus, qui cito, & bene intelligunt,diſcurrūt,& ratiocinantur. Vn-
de Achachias,& Montanus errant,qui dicunt ingenium nihil aliud eſſe,quā uirtutem,quæ D
recipit ſpecies rerum. Hoc enim munus eſt imaginatricis,non ingenij,quod mediū.i.cau-
ſas rerum inueniendi habet poteſtatem. Stultitia uerò,& fatuitas,amentia,dementia, deli-
rium,grauiora ſunt uitia,quàm ut ſanis conuenire poſſint: ſunt enim Symptomata, mor-
borūq; effectus. Cæterum ſcribit Galenus ingenium oſtendere cerebri ſubſtantiam eſſe te-

Galenus notatur.

nuium partium: Nec id quomodo fiat,oſtendit: Nec ſi oſtenderet,ad rem ſibi propoſitam
pertinet,nec interim ſua ſeruat principia. Ac ut res facilius intelligatur,quid per cerebrum

Cerebrum tenuiū partium quo modo intelligi poſsit.

tenuium partium intelligere poſſit,ex alijs locis iam doceo. Definit in lib. de ſimplicibus
medicamenta,& alimenta craſſarum partium eſſe,quæ ad nos relata,in tenues.i.exiguas,&
craſſas, ideſt maiores partes diuiduntur,& in omni temperie oſtendit reperiri tenuitatem,
& craſſitiem iſtam ſubſtantiæ. Docet & medicamenta promptius, aut ægrius ſe in corpus
noſtrum inſinuare ob eiuſmodi tenuitatem,& craſſitiem,& rectè quidem: Quippe cū no- B
ſtrum corpus,cauitatibus,& meatibus ſit plenum,per quos facilius penetrant tenuia quàm
craſſa. At nuſquam docuit actiones noſtri corporis fieri ab huiuſmodi tenuitate,& craſſitie
partium,ſiue ſubſtantię, quæ in eo eſt. Cur enim magis ab his,quam à uiſciditate, & friabi
litate,flexibilitate,& inflexibilitate,denſitate,& raritate,& alijs ſimilibus, quæ in partibus
ſunt, fierent actiones noſtræ? Quod ſi ipſe alibi paſſim uult ſolā tēperiē inter illa, quæ in
partibus noſtris ſunt,eſſe cauſam actionum,quo pacto nunc præter temperiem, aliam cau-
ſam affert in cerebro ingenij noſtri? cur non dicit, indicari aliquam temperiem, præ-
ſertim cum ex ſuo inſtituto polliceatur temperaturarum indicia? Quod ſi actiones
cerebri

A cerebri ad crassitudinem, & tenuitatem suæ substantiæ refert acceptas, cur quæso, idem non facit in actionibus cordis, hepatis, testium, & denique omnium corporis partium, & ita eandem, & vniformem non facit doctrinam? Sed qualem, quæso, tenuitatem substantie excogitare possumus in cerebro, quod inter omnes parteis corporis est viscidum, crassum, terrenum, frigidum, graue, & crassissimi, quum editur, alimenti? Has angustias, & difficultates cum uiderent Montanus, & Akachias, interpretati sunt cerebri tenuitatem, spirituum tenuitatem: extenui enim materia aiunt synceros, & claros spiritus nasci, ex crassa turbulentos, & caliginosos: In illis rerum imagines citius, & melius: in his tardius, ac deterius animo comprehendi. Sed illi animaduertere debebant Galenum hic cerebri naturam prosequi, non alicuius spiritus. Deinde ex substantia cerebri non fiunt spiritus aliqui: nec a cerebro crassarum partium fiunt magis crassi, quàm tenues spiritus: quandoquidem crassities, & tenuitas, nullam habet vim gignendi

Cerebrum tenuiū partium quam male Montanus & Acachias interpretētur.

B quod est tenue, vel crassum, sed calor, frigus, potissimum, humidum, & siccum. Sic enim solet dicere Galenus tenuem aerem fieri in maximo frigore, vel æstu, vel spirante Borea. Sunt verò, qui intelligant substantiam cerebri tenuium partium, claram, & lucidam. Sed qualis, quæso, claritas, & luciditas in denso, & opaco corpore esse potest? Addo quod hæc interpretatio vim facit dictioni Autoris. Probabilior quidem est aliorum interpretatio, qui cerebrum interpretantur syncerum, & ex puriori materia confectum. Quæ sanè opinio vera forte esse potest, sed nequaquam quadrat dictioni, & sententiæ Autoris. At verò illud mirum est, quod scribit Galenus ingenij perspicacitatem, & tarditatem solius cerebri constitutionem docere, & illius solam substantiæ tenuitatem, & crassitiem: Nam 8. de vsu partium scribit intellectum non compositionis uarietatem, sed corporis, quod intelligit, & cogitat, quodcunque illud sit, bonam temperiem sequi. Neq;

C enim, inquit, bonitas, & perfectio intellectus, multitudini spiritus animalis, potius videtur attribuenda, quàm qualitati. Ex quo quidem loco constat, ex temperie primarum qualitatum ipsius cerebri, & spirituum, intellectum uariari. Item text. 3. primi comment. 6. Epid. scribit eos esse mente læsa, qui aut nimis magno capite, aut paruo sunt. Hic magnitudinem, & paruitatem cerebri, & mediocritatem, causas esse ait bonæ, & malę intellectionis. Item 24. text. 4. comment. 6. Epid. scribit, tardiores ad intelligendū, & agendum homines reddi, quibus os ventriculi est frigidum: compatitur enim illi anima parti. Denique si alios omnes locos consulamus, in quibus hic autor de hac re tractat, nusquam inueniemus eum id scribere, quod hoc loco docet. Igitur ut in alijs actionibus, ita in his requiri certam temperiem cerebri, & calidum natiuum benè affectum. Fateor equidem. Sed quod ab istis sumitur, nec totum est, nec pracipuum: quādoquidem ut Aristoteles docet in primo problemate 30. sectionis uidemus melancholicos esse plurimum ingeniosos, quibus cerebrum est cras-

D sarum partium, & frigidæ, siccæque temperaturæ. Sunt & biliosi, & pituitosi multi pariter ingeniosi. Verum quod maximum est in hac re, sumitur ex structura ipsius cerebri, quatenus ipsum organica pars est: & id est, quod Aristot. lib. primo de hist. animal. & in lib. de physiognomia euidenter expressit, cum ex frontis temporum, nasi, superciliorum, oculorū palpebrarum, & aliarum partium, quæ in capite sunt, varia constitutione, animi mores diju dicandos esse docet. Nam, vt superius ostendimus, has actiones non edit cerebrum ut est pars similaris, sed ut organica. Quare spectandum est quid in eo fiat ob uariam ipsius structuram: & id quidē ex continentibus, & uicinis partibus proditur: discendumque ab autoribus, quid ostendant singula, quę in illis apparent. Qui tamen hæc nostra non probabunt, meliora, si possint, inueniant.

Ingeniū et solertiā potius structuramquā tēperiem cerebri sequi

Discendi vero facilitas formarum facile susceptiuam.

E Posteàquam Galenus de ratiocinatrice facultate ægit, nunc ad imaginatiuā, siue apprehensiuam transit: quæ & si ordine aliam præcedit, tamen dignitate sequitur. Inquit ergo quod discendi facilitas siue facilis apprehensio rerum, indicat cerebrum facilè susceptiuū formarū: discimus enim, cū suscipimus. Qua in re docet quidē Gal. quod fit facilis huiusmodi susceptio in cerebro, cum discimus facilè. Verū nō docet, quā ob causam fiat in cerebro facilis, aut difficilis ea receptio, & an alia in actione exercenda causa requiratur, quæ non a cerebro oriatur, sed aliunde proficiscatur. Recipit enim facile corpus, quod

Facilis susceptionis causæ.

t ij rarum

rarum est, vt spongia, vel molle, vt pulmo, & glandulæ, vel quòd magnas habet cauitates, vel est debile, vel in eo situ positum quo sponte fertur quod mouetur. Et in aliquibus quod multam habet substantiam: & in nonnullis, quod ex materia diaphana constat. Ac cum ignoremus quonammodo res discamus, difficile est iudicare, quomodo cerebrum facile rerum imagines suscipiat. Si enim per contactum fieret hæc actio, fieret fortè id ob illius mollitiem, quæ impressionibus cedit facile. Verum cum videatur cerebrum non aliter suscipere, quàm oculus colores, & specula rerum imagines, videretur causa sumenda esse ex illius substantia pura, & diaphana. Verum ab hac opinione cogimur recedere, quòd cerebri substantia sit opaca, densa, nihil habens perspicuum: Quare nec etiam ob raritatem recipere potest. Quod verò in pueris apparet, & senioribus, cogit nos imaginari cerebri mollitiem, quæ ex natiua humiditate nascitur, causam esse posse huius rei: prompti enim, & faciles sunt pueri ad discendum: Inepti vero, & difficiles senes. Quod non videtur alia ratione fieri, quàm quod in illis mollia sint adhuc membra, quæ facile; In his verò sicca, dura, & solida, quæ difficile omneis impressiones recipiunt. Propterea rectè scribit Aristoteles, molles carne ad discendũ aptissimos esse. Verum vt natiua humiditas, quæ mediocrem mollitiem parit, causa est, vt quispiam facile discat, ita humor excremento sus stupiditatis est causa. Quare rectè quoque Galenus stupidos, & stolidos tales esse scribit, imò etiam sanguineos. Nam nimia humiditas, & mollities cerebri faciunt, vt impresiones hærere non possint, & imprimi. Confert igitur quidpiam temperies cerebri ad facilitatem, & difficultatem discendi. Sed quod præcipuum in hoc est, (meo quidem iudicio) sumi debet ex structura ipsius cerebri, vt pars est organica. Nam vt cerebrum qualicunque temperie præditum, has actiones sibi proprias non ederet, ita ad propriam illius structuram confugiendum est, cum præcipuam illarum causam quærimus. Id quod pariter Aristotel. & Physiognomici satis ostendunt, cum ex figura, & magnitudine frontis, & aliarum partium, quæ circumstant priorem partem cerebri, docent quinam sint tardi, aut prompti ad discendum. Cæterum vt aliæ omnes corporis actiones requirunt calidi natiui influentis, & spirituosæ substantię rectum statum, & conuenientem, ità in hoc quoque opere huic causæ suam dabimus vim. Scribit enim Arist. capit. 4. lib. 2. de part. animal. ea animalia prudentiora, sapientiora, & sensibus nobiliora esse, quæ sanguine tenuiori, & synceriore constant: id quod & experientia docet, ex alimento enim, & aere puriore, tenuioreque homines reddi ad discendum habiliores. Nonne & somnus superfluus, & immoderata vigilia nos hebetes, & segneis ad discendum faciunt. Non quidem mutata cerebri temperie, vel structura, sed solum affecto natiuo calido, & spirituosa substantia? Mirum enim, si spiritus animales, quibus Galenus tantum tribuit, non conferant, aut non obsint, ob variam illorum conditionem, huic actioni cerebri, si absque illis nulla alia ipsius functio, vt ille credit, exerceri potest. Vna ergo causa, cur facile, aut difficile discamus, sumetur a mollitie, & humiditate cerebri. Alia & pręcipua, ex certa ipsius structura. Alia vero ab humoribus, & spiritibus. Alia fortè etiam exercitationi tribuenda est. Nam vsus optimus discendi, docendique magister.

Quomodo cerebrũ suscipiat rerum imagines non posse explicari.

Causæ cur dociles simul aut stupidi.

A B C D

Memoria autem stabilem ac firmam, sicut & discendi difficultas formarum non facile susceptiuam & obliuio fluidam.

Quid memoria sit, ostendit Aristot. lib. de memoria, eam scilicet esse habitum phantasmatis, vel imaginis eius rei, quæ imaginationi subijcitur: vel vt vulgarius dicam, sed facilius, est thesaurus receptarum per imaginationem immaginum rerum. Quanto ergo pertinacius retinere poterit eas imagines cerebrum, tanto ad memoriam aptius erit: ineptũ autem, quod eas retinere non potest: est autem illud, inquit Galenus, quod manentem & stabilem substantiam habet: obliuiosum verò, quod effluentẽ & fluxibilẽ obtinet. Quid autem per permanentẽ & stabilẽ substantiã intelligat & fluxilem interpretes nõnulli docẽt, cũ dicunt stabilem esse substantiã, quæ in eodem statu permanet: fluxilẽ autem, quæ nõ permanet: ob id pueros & senes memoria nõ valere: quoniam pueris cerebrũ augetur: senibus verò minuitur. Quam quidem interpretationem ex Arist. lib. de memoria sumpsisse videntur

B

A tur. Verum cerebrum non adeo decrescit senibus, aut augetur pueris, ut necesse sit deperdi factas in ipsius substantia impressiones. Quid enim est, quod eas semel infixas tollat. Vt enim aliæ qualitates ut color, sapor, odor, ad incrementum & decrementum corporis non mutantur, sic nec huiusmodi impressiones mutari suadet ratio: præsertim quòd in senibus paruum nut nullum fiat decrementum. Vt enim incrementi, sic decrementi finem quendam esse oportet, ultra quem naturalis cursus progredi nequit. Nam & Gal. partes solidas posteaquam ad summum incrementum peruenerint, in eadem magnitudine permanere postea scribet. Præterea si aliquod fit decrementum in senibus, illud certè sensim admodum fit: obliuio autem subita senes occupat adeò, ut uideamus sæpe decrepitos oblitos eorum, quæ proximis horis uiderunt, aut egerunt. Itaque effectus celeritas non respondet tarditati causarum. Ad hæc si huiusmodi mutatio, quæ incrementi, decrementique ratione fit, obliuionis est causa, oporteret eos obliuiosos magis esse, in quibus maior fit muta-

B tio: at pueris magis crescit cerebrum, quàm decrescat senibus. Oportet enim singulas partes ad totius proportionem augeri, videmusque sæpe exiguum puerum duorum annorum interuallo in grandem adolescentem euadere: decrepitos verò nihil minui, quod sensus agnoscat. At senes magis obliuiosi, quàm pueri, vnde & obliuiosa dicitur senectus. Stabilem ergo substantiam cerebri intelligere oportet, non quæ incremento aut decremento variatur, sed quæ ita suapte natura affecta est, qualis est, quæ duriore & proindeficciore temperamento constat: fluidam autem, quæ mollior est, & nimio humore diluta: vnde pueri memoria non valere dicuntur eo, quòd in cerebro illorum molliore impressiones debiliores fiunt, & si facilius fiunt. Quod enim facile fit, facile quoque corrumpitur. Senes autem ob id memoria non valent, etsi cerebro duriore sunt, quia nimia pituita cerebrum illorum irrigatur, quod impressiones fieri prohibet, & factas eluit. Verum etsi ratio ita per-

Cerebrum stabile quid ex authoris opinione.

C suadet, ut quæ veras harum rerum causas non agnoscat, tamen quod de pueris dicitur, quotidiana experientia, & quod etiam singuli in se experiuntur, falsum esse ostendit. Omnes enim, quæ in primis annis egimus, quàm diutissime memoria retinemus. Vnde illud etiam Horatianum. Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem testa diu. Est quidem obliuionis vna causa humiditas, sed non sola. Nam Gal. in lib. primo de locis affectis scribit memoriam lędi ab intemperie frigida absque humore: nec non a labore, vigilia: quæ si obest humiditas, prodesse deberet. Etenim siccitas & frigiditas ad stabilitatem faciunt. Nam siccitas difficile quidem admittit impressiones, sed semel receptas pertinacissime retinet: frigiditatem autem paulo post tradit conferre ad stabilitatem opinionis: cur ergo ad memoriam pariter non faciet. An dicendum est omnes insignes intemperies non solum memoriam, sed omnes actiones partium lædere: læsiones tamen mediocres, ab una magis, quàm alia intemperie committi. Igitur memoriæ læsiones, quæ intra latitudinem sanita-

Obliuionis multæ causæ.

D tis continentur, rectè dicemus ab humido fieri, non frigido, aut sicco: graues verò & morbosas illius læsiones potissimum a frigido. Senes verò obliuiosos esse dicerem, non tam ob siccitatem, aut frigiditatē, vel humiditatē ipsius cerebri, quàm quod illis deficit calidū natiuū influens. Vt [illegible]llius vitio concoctio, motus, & aliæ animi & corporis actiones, sic & memoria male exercetur: pueri verò etsi humidiore sunt cerebro, quia tamen calido natiuo abundant, memoria valent: quandoquidem integra poemata memoriter recitare solent. Verum in hac quoq; actione percipua causa sumenda est ex structura ipsius cerebri: valent.n. plurimum memoria, qui posteriorē capitis eminentiā habent insignē, & cauitatem occipitis satis amplā: & id experientia docet. Nā ego, qui nullā intemperiem in meo cerebro agnosco, minimū in omni ætate memoria ualui, nimirū ꝙ caream eminentia occipitis. Sunt hæc, fortè causæ memoriæ & obliuionis. Reminiscentia verò, cum fiat cum quadam ratiocinatione, & discursu, ad ingenium refertur.

Senes cur obliuiosi.

E Mobilitas quoq; in opinionibus calidam, stabilitas uerò frigidam.

Posteaquam ex operationibus imaginatiuæ, memoratiuæ, & ingenio (quæ est vna operatio intellectus) signa sumpsit ad cerebri naturā dignoscendā: nunc ex alia intellectus actione, nempe opinione, signa capit. Nam ut intellectui tribuimus ꝙ intelligat, ratiocinetur, cogitet, sic ad illum pertinet opinari. Et enim (vt diximus) unam & eandem facultatem statuit Gal. quæ hæc omnia præstat. Porro mutationem opinionis intelligere debemus,

non ſolum circa verum & falſum,ſed etiam circa id, quod volumus, aut nolumus ; appeti- A
mus,aut non appetimus. Mutare enim eos opinionem dicimus,non ſolum qui ex vero ad
Mutationis opinionis plures cauſæ. verius, vel ad falſum, aut ex falſo ad verum mutantur, ſed eos etiam, qui rem vnã nunc vo-
lunt, nunc nolunt , aut appetunt,& reſpuunt. Merito autem mutatio opinionis calidita-
tem cerebri arguit : calidi enim eſt agitare,& mouere. Habent fortè calidum innatum &
ſpiritus influentes a corde, ſuam quoque in hac re vim. Nam ex agitatione & calore ſpiri-
tuum,vt varij motus corporis, ſic & animi mutãtur operationes.Humiditas cerebri ad opi
nionem non facit,quoniam qualitas eſt paſsiua, quæ mouere nequit : opinio autem ab eo,
quod habet vim mouendi,prouenit. Verum quidem, & illud eſſe videtur , quod frigidi-
tas ſtabiles opiniones reddat : frigidum enim immobilitatis eſt cauſa. Verum in eo quoq;
ſiccitas ſuam videtur vim habere. Nam ad retentionem eorũ, quæ ſemel concepimus,con
fert ſiccitas. An etiam craſsitudo ſpirituum, & ipſius cerebri non poſſunt eſſe huius rei cau B
ſa. Eos enim,qui pertinaces ſunt in ſuis opinionibus, tales eſſe fere agnoſcimus. Ceterum
non abs re hoc loco erit quærere , in quo loco prædictæ facultates reſideant , & ſuas actio-
Quem locũ in cerebro obtineant principes facultates. nes exerceant. Nam vt dubium non eſt cerebrum eſſe illarum ſedem, ita nequaquam faci-
le eſt iudicare, an omnes pariter in omni parte cerebri ſint collocatę,an ſingulæ peculiarem
locum ſibi vendicent. Etenim ferè omnes neoterici volunt imaginatiuam facultatem in
pinnis ventriculis cerebri reſidere, cogitatiuã in medio , memoratiuam in poſtremo. Ve-
rum nullis neceſſarijs argumentis probant ſuam opinionẽ. Quòd enim primo dicunt vnã
actionem aliquando lædi alijs non læſis , verum quidem eſt,ſed id fieri non poſſe (vt illi vo-
lunt) ſi in eodem loco omnes conſiſtant, verum non eſt. Nam cum vnaquęq; pars prędita
ſit attractrice, retentrice , coctrice & expultrice ui, videmus per intemperies vnam aliquan
do lędi, alias verò non,vt concoctio læditur,non retentrix,per intemperies ſiccas. Præte-
rea quod dicunt læſa parte anteriore cerebri lædi imaginationem,non autem cogitationẽ, C
quæ vitiatur læſo medio ventriculo,nec memoriam labefactari, quando integer eſt poſtre-
mus ventriculus,id refellit experientia: quippe cum per vulnera & cõtuſiones cerebri,qua
cunque parte ipſius affecta, omnes lædantur, vt ſæpę medendo didici. Tertio (inquiunt)
ſenſus in priore parte cerebri poſitos eſſe : & propterea imaginationem, quę imagines rerũ
apprehendit,in anteriore parte ponendam eſſe. Poſtea verò merito cogitationem ſecũdum
locum ſibi vindicare,vt quę rerum imagines inter ſe diſtinguat,& diſcretas memoriæ com-
mendat : & ob id memoriam in poſtremo loco contineri. Itaque rationi eſſe conſonum,
vt detur ordo in locis ipſarum facultatum, vt datur in ipſis operationibus facultatum. Ad
hæc naturam cerebri partes diſtinxiſſe in anteriores,poſteriores , & medias, non alia, vt vi-
detur,ratione,quàm quòd ſingulis facultatibus proprium & ſeparatum locum daret. Hæc
argumenta ſunt quidem probabilia,ſed nihil neceſſariũ cõcludunt.Nã de his fortè,quæ per
odoratũ,viſum,& guſtũ admoniti imaginamur,aliquid poſſemus concedere:de auditu aũt, D
qui in media parte cerebri poſitus eſt,& de tactu,qui per neruos ad partes anteriores & po-
ſteriores per ſpinalẽ medullã qualitates ſuas ad cerebrũ defert, nõ itẽ. Nã cerebri poſterior
pars primo apprehẽdit ſenſationes delatas per neruos ortos a medulla: aliæ aũt ſecundo lo-
co , & tertio. Quare ſi ordo aliquis ſtatuendus eſſet in primo caſu, imaginatio in poſterio-
re parte,memoria in priore poneretur. Natura diſtinxit quidem cerebri partes, ſed non ea
ratione, ut ſingulis ſingulas facultates concederet . Nam plures cauitates, plures diſtinctio
nes ex inuolutionibus membranarum in cerebro apparent , quàm ſit numerus ipſarum fa-
cultatum,quas in cerebro reſidere agnoſcimus) ſed alijs rationibus,quas Gal.in lib. de vſu
partium explicat . Galenus verò nihil de hac re aperte docet:& ſi aliquando inclinare vide-
Galeni ſententia de facultatibus principibus locis diſtinctis. tur in eam locorum diſtnctionem. Nam tertio de locis affectis, læſa anteriore parte cerebri
ait non lædi cogitatiuam;niſi medius ventriculus lædatur . Eodem libro voluntatem in ce- E
rebro iuxta neruorum originem ponit.Alibi tamen non videtur aliquam ſeparationem po
nere, vt tertio lib.de placitis,cum inquit cerebro colliſo,uel aliquo ex illius ventriculis cõ-
preſſo, mutum,& ſine reſpiratione & ſenſibus motibuſque voluntarijs priuatum collabi-
tur animal . Non enim differentiam ponit in locis, ſenſitiuæ & motiuæ facultatis : tametſi
neruos motiuos a poſteriore parte oriri ſcribat: ſenſitiuos verò a priore . Vt ergo ſenſitiua
facultas per totum cerebrum eſt ſparſa, & motiua quoque ita habere agnoſcitur, cur idem
non continget in alijs facultatibus. Illud quoque perpendendum eſt,quod ſcribit Galenus
in ſeptimo lib.de placitis,non lædi,inquam,ſenſum & motum læſo cerebro,niſi læſio attin
gat

A gat aliquem ex ventriculis: fortè quidem id in sensu & motu verum est: quandoquidem nerui, vnde prouenit sensus & motus, nequaquam læduntur, nisi affectis ventriculis: alias verò facultates inflammatis solis membranis, nequaquam affectis ventriculis cerebri, labefactari experientia sæpe docuit. Verum etsi prędictæ rationes efficere videntur, ut principes facultates sedes non habeant in cerebro distinctas: tamen non desunt alię, quæ contrarium persuadere videntur. Nam eos, qui latum habent occiput, & amplam eam cauitatem, quæ ceruici coniungitur, memoria plurimum valere agnoscimus: contra verò affici, qui contrario modo in eo loco habent. Eadem ratione quibus frons & sinciput est amplũ, tribuimus fœlicem imaginationem & aprehensionem. Illos verò iudicio pollere uidemus, qui mediam & supremam capitis partem obtinent amplam, & optimè figuratam. Nonne & totum ipsum caput damnamus cum minimum est, aut maximum, & perperam figuratũ. Ac fatuos, stolidos, amentes, aut aliter male affectos eos agnoscimus, qui vitiatam habent B structuram capitis. Docet & id Arist. cum ex figura & magnitudine frontis, & aliarum par tium capitis, indicia sumit ad animi mores dignoscendos. Nam mirum profecto si cerebrum tot cauitates, & diuersam ab alijs partibus structuram obtinuit, quæ nihil conferant ad eas actiones, quarum est proprius & vnicus fons & sedes.

Adhuc autem duo indiciorum genera mihi uideor prætermisisse, de quibus sum ab initio me dicturum pollicitus. Quorum alterum ad operationes attinet naturales, alterum uero ad ea, quæ extrinsecus occurrunt. Erit autem in utrisque sermo communis.

C Antea proposuit Galenus fontes signorum omnium temperaturarum totius corporis & partium singularum: & hactenus docuit quomodo signa sumantur a capitis dispositione, a sensibilibus operationibus, nec non a motiuis, & principibus actionibus: tametsi sensitiuas & motiuas actiones leuiter admodum attigit. Nunc uerò prosequitur signa, quæ sumũtur a naturalibus actionibus, & ab his, quæ extrinsecus afficiũt: ex illis enim indicia quoque sumimus ad cerebri dispositionem & temperiem dignoscendam. Nam qui cerebrum habent infirmum, vel intemperatum, vel rarum, & molle, facile læduntur a uaporibus assurgentibus a uentriculo, & alijs internis partibus. Quinetiam eos, quibus calidum est cerebrum, prompte accendunt & offendunt ira, labor, cibi, potionesque calidæ, & omnia denique, quæ calefaciendi uim in corpore obtinent. Sic sanè alias intemperaturas & dispositiones cerebri aliæ causæ intrinsecæ iuuant, aut lædunt. Non docet autem generali aliqua ra-D tione quomodo naturales actiones sua præbeant intemperaturis cerebri & aliarum partiũ dignoscendis indicia. Sed statim ad particularia transit, & accommodat tractationem temperato cerebro: methodus tamen docendi postulat, vt aliquid generale tradatur. Qua quidem in re Montanus & alij interpretes dicunt naturales actiones non nisi per excrementa indicari, quod falsum quidem est. Nam quis non dicet concoctionem ventriculi, quæ male peragitur, indicari ex grauitate, pondere, dolore uentris, ex ructibus, flatibus, & fluctuatione, ex sapore & odore, qui percipitur in ore, dum coctio fit: nonne & color, qui in cute apparet, ostendit qualis facta sit non solum excrementorum, sed etiam ipsorum humorum generatio. Habent attractio, retentio, & expulsio suas notas ex eo sensu, qui percipitur in ipsa operatione, & ex his, quæ operationem ipsam sequuntur qualitates, & alia opera, præter ipsa excrementa. Cæterum per operationes naturales non alias intelligit Galenus hoc loco, quam attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem: tametsi alibi scribit E hepar naturalium facultatum esse principium, & in eo fieri concupiscentiam, & uoluptatem, generationem & auctionem, a quibus indicia quoque capiũtur ad hepatis dispositiones dignoscendas. Sed quoniam, quæ propria sunt, non ueniunt in methodum communẽ, ideo naturales actiones eas solum intelligit, quæ communes sunt omnibus corporis partibus, quatenus sunt similares. Verum cum ad actiones naturales obeundas requiratur non solum ipsa temperies partis, sed etiam materia, quæ attrahitur, retinetur, concoquitur & expetitur: & præterea in certis partibus recta instrumentariæ partis structura: merito fit, ut semper culpare non debeamus temperiem partis, ubi illarum actionum opus male peragitur, sed nunc materiam ipsam, aliàs uero malam structuram ipsius instrumenti. Siquis

Naturales actiões quo modo dignoscantur affectæ.

Montanus reprehenditur.

Naturales actiones a quibus lædi possint.

enim cibos ingerat, qui inimicam homini substantiam habent, vel qualitates, uel in mensura excedunt, aut deficiunt, aut iusto modo, uel tempore, aut ordine non assumuntur, nequaquam bona fiet concoctio, nec excrementa secundum naturam habebunt: cum tamen nullum sit in ipsa temperie partis, & in actionibus naturalibus uitium. Eadem ratione si venæ, aut intestina, vel cutis, aut alij meatus, per quos excremēta expurgari solent, sint obstructi, aut præter modum aperti, excrementa corporis rectè non excernentur, sed id sine uitio ipsarum facultatum naturalium. Hæc ergo animaduertenda sunt, antequam temperiem ipsam & facultates damnemus. At uerò & in his quoque, quæ extrinsecus vel intrinsecus afficiunt, animaduersiones quædam sunt adhibendæ. Nam si ob raritatem, aut densitatem, vel mollitiem, & spongiositatem, vel situm partis, aut vitium partium vicinarum, aut circumstantium, aut agentis imbecillitatem, uel ob aliam similem causam, pars cuius temperamentum quærimus, facile aut difficile patiatur, perperam ad ipsam temperiem referemus, quod ad alia pertinet. An dicemus quæso eos, qui rariore sunt cute & ossibus capitis, frigido esse cerebro, eò, quòd ab aere frigido prompte lædantur: an dicemus eum frigida temperie uentriculi constare, qui ob carnis circumpositæ ex musculorum ventris substantię defectum, male bonos cibos concoquit: pulmo ob situm, mollitiem, & spongiosam substantiam facile recipit transmissos aliunde humores: sed id non ostendit aliquam in eo, præter ipsius naturalem constitutionem, intemperiem. Qui frigido & imbecillo est uentriculo, si bene concoquat exiguam cibi boni portionem, propterea non est bene temperatus. circumspiciamus igitur omnes causas, quæ in uno opere perficiendo cōcurrunt, & singulis tribuamus, quod ab illis nascitur, ne demus alijs, quod ad eas nequaquam pertinet.

Extrinsecus agentia quomodo signa certa præbere possint.

A — B

Siquidem cerebrum sortiatur bonam quattuor primarum qualitatum temperaturam. C

Methodum, quam proposuit de signis, nunc primum temperaturis cerebri accommodat: postea uero alijs partibus, quorum signa se tradere uelle proposuit: postremo uero vniuerso corpori. Et quoniam temperati, intemperati, calidi, frigidi, humidi & sicci mentio fit passim in hac tractatione, & in uniuersa medicina, nec uno & eodē modo res tēperatæ, intēperatæ, calidæ, frigidæ, humidæ dicuntur, ideo vt principia ponamus his, quæ sequūtur in hoc opere, & lucē præbeamus alijs tractationibus, operæpretiū esse duco hoc loco ea diligēter exponere. Arist. calidum, frigidum, humidum, & siccum tradit in logicis solam ipsam qualitatem nempe caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem significare: at medicis non solum id, sed etiam substantiam, siue corpus, quod ea qualitate est præditū, significat, & optime quidem. Nam percumctanti quid sit caliditas, corpusve quod eam habet, apte respondemus aliquid esse calidum, ut albedo est quidpiam album: nec non etiam corpus, quod dealbatum est, album est. Calor uerò ipse solam caliditatem significat: propterea cum medici quærunt, an pueri plus habeant calidi innati, quàm iuuenes, uel minus, de calore ipso & qualitate non est quæstio, sed de substantia ipsa innata, quæ calida est. Porrò corpus calidum dicitur, quod caliditatem habet. Vsurpatur & calidum pro eo, quod est calidius: ueluti cum cerebrum, uel cor, uel aliam partem, aut totum etiam ipsum, calidum dicimus: non aliud intelligimus, quàm quod calidius est eo, ad quod dicitur calidius: uel quod qualitatem habet calidam eo modo, quo aliquid calidius dici potest. Dicitur autem multis modis aliquid calidius Arist. teste lib. 2. de partibus animalium. Nam calidius primo dicitur, quod vehementius tactum calefacit. Item quod magis liquefacere liquabilia, & cremare, quæ cremari possunt. Præterea quod plus caloris in se continet, calidius uocatur, eo, quod minus habet. Item quod lēte frigesit, calidius alio est, quod cito idem patitur: & quod calefit citius, eo quod lentius, calidius censetur. Hæc quidem Aristot. Verum non solum his modis, sed alijs duobus præterea aliquid alio calidius dicitur. Nam calidius est, quod plus habet substantiæ calidæ, ubi par inest caliditas: item calidius uocamus, quod alteri collatum, huiusmodi apparet, etsi exiguum in se habet calorem. Cæterum calidi, frigidi, humidi, siccique nomina in medicina dicuntur fere solum de elementis, humoribus, partibus corporis, & toto ipso corpore, de medicamentis, alimentis, ætatibus, sexu, ut masculo, fœmina: de aere ambiente, & proinde de regione, cœli statu, & anni temporibus: sed ut calor, & aliæ qualitates primæ non eodem modo in illis sunt, ideo diuerso modo illa calida

Calidum quid significet.

Calidius quot modis dicatur.

Calidum de quibus rebus dici soleat in medicina.

D — E

A lida sunt, & dicuntur, diuersæque significationes sunt excogitatæ, ne longa percontatione & dictione quæreremus, quod intellecta propiie vniuscuiusque significatione, statim innotescit. Propterea enim quòd alio modo calidum inest primis elementis, quàm in humoribus, & alijs rebus, ideo (vt diximus) varium calidi nominis vsum excogitarunt maiores nostri, qui artes conscripserunt, ut simplici calidi appellatione perciperent lectores, quonam modo singula corpora, quæ calorem in se continent, calida intelligantur. Ac ne longius abeas, cum calidum in elementis sit, in summo gradu, cum dicimus ignem esse calidum, intelligimus ita, ac si diceremus ignem summè esse calidum. Igitur calidum, frigidum, humidum, & siccum, cum de corpore dicitur, uel absolute, vel non absolute intelligitur (inquit Galenus) verum cum tractationem confundat uario usu nominis absoluti, utile in primis esse duco, ut æquiuocationem hanc ostendamus, quod in primo commentario utcumque fecimus. Igitur verbum ἁπλῶς quod nos absolute dicimus, sumitur apud Galenum uno modo pro eo, quod est prorsus, quomodo ignem absolute calidum pro eo, quod est prorsus, & extremè calidum dici scribit: sumit item absolute pro eo, quod est sine collatione ad aliquam rem priuatam, sed propriæ temperaturæ ratione, in qua calidum hoc superat: quo pacto sanguinem calidum esse statuit absolutè, id est temperaturæ suæ ratione, in qua calor frigus exuperat: item absolutè idem est, quod sine additione illius, cuius res est, dicitur: ut si quæratur cuius temperamenti sit os, non adiecto leonis, aut alterius animantis, id absolute quæri dicitur: Alio modo absolutè idem est, quod exacte, ut temperies animalis absolute optima non dicitur, cum æqualem mixtionem ex contrarijs exquisitè non habeat: præterea absolute usurpat pro eo, quod est sine distinctione, ut absolute non esse respondendum ait, vbi quæritur, an aliquid sit frigidum, uel calidum: Capitur & absolute calidum pro eo, quod est cum collatione ad sui generis medium, quo pacto vermis absolute loquendo siccus uel humidus intelligitur, id est, quòd talis statuatur ad medium comparatum, quod inter vermes ponitur: quomodo etiam magnum & maius in libris de pulsibus differre scribit, quòd magnum absolute dicatur, maius autem minime: nã magnum non minus, quàm maius dicitur sine collatione: sed id ad quod magnum dicitur, non additur, cum respectu ad medium sui generis dici intelligatur: additur autem id, ad quod dicitur maius. Tot ferè aut pluribus etiam modis absolute aliquid dici apud Galenũ tum ex alijs locis, tum ex primo illius libro de temperamentis intelliget vnusquisque, qui diligentius eum authorem perleget. Qua quidem varietate nusquam expressa, dum videtur eodem modo absoluti nomen usurpare, tractationem obscuram reddit. Nos autem ne rudiores cõfundamus, vbi incidet mentio huius vocabuli, absolute sumemus pro eo, quod est sine collatione, sed suapte natura ab exuperante qualitate calidum, frigidum, humidũ, D siccum, euadit & dicitur. His ita positis iam ostendamus, quonammodo res prædictæ, quarum diximus in medicina mentionem fieri calida, frigida, humida, sicca, & temperata dicantur. Elementa, ut ab his incipiamus temperata nequaquam dici possunt, cum temperies non fiat, nisi ex quatuor qualitatibus, sed calida, frigida, humida & sicca dicuntur & intelliguntur, quòd summas habeant eas qualitates, a quibus denominantur: & in his calidum, siccum dicitur, quod summam caliditatem & summam siccitatem obtineat. Humores verò calidi, frigidi, humidi, & sicci dicuntur, quòd illæ qualitates contrarias suas exuperent, ut sanguis calidus & humidus, quia in eo calor frigus, & siccitatem vincit humiditas: temperati autem dicuntur humores, in quibus æqualis est qualitatum mensura & gradus, aer ambiens, regio, cæli status, & anni tempora eodem modo ab excessu uel æqualitate qualitatũ calida, frigida, humida, sicca, & temperata dicuntur esse. Porro alimenta & medicamenta E cum ad vsum animalium referamus, merito fit ut collatione facta ad ea, quorum sunt medicamenta uel alimenta, calida vel temperata dicantur. Sic sanè illud iudicamus homini medicamentum, quod eum mutandi uim habet: alimentum verò, quòd nutrire potest: eaq; calida, frigida, humida, & sicca nuncupamus, quę hominem calefaciendi, refrigerandi, humectandi, & siccandi uim habent. Temperata verò, quæ illius temperiem in eodem statu conseruant. Cæterum ętates scribit Gal. calidas, frigidas, humidas, siccas intelligi, collatione facta ad eam ætatem, quæ omnium optima temperatissimaq; censetur. Est autem ea adolescentia, quam ideo temperatissimam statuimus, quod ad corporis, animique actiones edendas omnium sit aptissima: ad quam sane spectantes, pueritiam calidam & humidam: iuuen-

Simpliciter quod modis aliquid dicatur.

Elementa quomodo dicãtur calida frigida humida sicca.

Humores quomodo ita dicãtur.

Aer, regio animi tempora quomodo.

Medicamẽta alimenta ætates quomodo calide intelligãtur.

iuuentutem calidam & ſiccam: conſiſtentem, ſiue declinantem ætatem remittente iam ſe omnium actionum robore, quæ caloris uigore perficitur, frigidam & ſiccam, ſed non magno exceſſu iudicamus. Senes vrò omnes pariter frigidos & ſiccos, ſed maiore qualitatum exceſſu ſtatuimus: inter quos eos, qui in vltimis ſenectutis partibus conſiſtunt tum frigidos, & humidos reputamus, quòd frigiditatis uehementi exceſſu malè cibus elaboretur, plurimaque ob id in illis pituita redundet, quæ ſuperfluo humore & frigore, ſolidas partes irrigat, corporiſque omnes actiones labefactat: ita ut iam non minus in humiditate, quàm ſiccitate emendanda verſari medicum oporteat. Qua ratione commotus Gal. lib. octauo de placitis Platonis, cum alibi uel frigidos, & ſiccos, vel frigidos, & humidos ſimul ſenes pronunciaſſet, decrepitos ſimilem hyemi temperiem obtinere ſcribit, quòd ſcilicet deſperata iam correctione ſiccitatis ſolidarum partium, ſatis aſſequi putetur medicus, ſi pituitoſa mucoſaq; excrementa, quæ non minus, quàm ipſarum partium ſolidarum vitia obſunt, emendare valeat. Iam verò maſculos calidos & ſiccos, fœminas frigidas & humidas dicimus eſſe, quòd plus caloris ille habeat, quàm fœmina, hæc verò minus: non quòd in fœmina frigiditas calorem ſuperet. Cæterum ut facile eſt docere, quomodo calida, frigida, humida, & ſicca & temperata prædicta dicantur, ita difficilius eſt explicare, quomodo tales dicantur partes corporis, & totum ipſum corpus. Nam Gal. ſcribit quidem hæc per collationem aliquando dici, aliquando vero ob exceſſum, uel æqualitatem mixtionis. Verum quænam, & quot ſint, quæ alijs conferri poſſunt, & quę & quot ſint, ad quæ ſit collatio, ex ſua tractatione nemo colligere poteſt: toto enim perfecto lib. primo de temperamentis, in quo hæc proponit ſe uelle docere; nihil profecto inueniemus, niſi variam earundem rerum repetitionem, ſine aliqua certa ſententia & concluſione. Nos verò ita rem hanc explicare aggrediemur. Totum & partem, de cuius temperamento agimus, vel ut genus, vel vt ſpecies, uel indiuiduum, vel medium generis, aut ſpeciei conſideratur. Licet enim de Socrate petere cuius temperamenti ſit: cuius item animal, cuius medium, quod in ſuo genere, uel in ſua ſpecie ponitur. At cum genus omne temperatum non ſit, ſed ſolum, quod in ſubſtantia continetur: ideo nihil, quod in quantitate uel qualitate, vel cæteris prædicamentis ponitur, temperatum uel intemperatum dicetur: niſi quatenus ſubſtantiam ſignificat. Sed nec etiam ſubſtantia, nec corpus ipſum: non enim omne corpus, nec omnis ſubſtantia ex quatuor qualitatibus conflatur. Quare nec quarere poſſumus cuius temperamenti ſit ſubſtantia, aut corpus: quippe cum nullam temperiem hæc actu habeant. Prima ergo de quibus quærere poſſumus, ſunt corpus compoſitum, & ſimul animatum: vel compoſitum, & non animatum: uel ſimplex, & elementare. Aptè enim ſciſcitabimur cuius temperamenti ſint corpora animata, inanimata, & elementa. Deinde de omnibus ſpeciebus illorum & indiuiduis quærere poſſumus, ut de animali, plantis, lapidibus, aere: & ſic de omnibus ſpeciebus, & indiuiduis illorum. De medio autem, quod in genere ſubſtantiæ corporeæ ex elementis compoſitæ ſtatuitur, quærere poſſumus facta collatione ad omnia genera inferiora, ſpecies, & indiuidua: Eſt autem medium illud temperatum ex æquali portione omnium elementorum, iudicaturque illa temperies optima inter omnia corpora temperata, quæ omnino, quantum natura noſtra admittit, & ſenſus noſtri iudicare poſſunt, exactam & æqualem elementorum portionem recipit. Petere ergo poſſumus cuius temperamenti ſit huiuſmodi compoſitum abſolute, id eſt ſolum expendendo propriam ipſius temperiem: inueniemuſque illud temperatiſsimum eſſe. Sic etiam ad omnia genera, ſpecies, & indiuidua collatum, tale iudicatur. Semper enim temperatum dicetur: nimirum quòd exactiſsimam temperiem obtineat. Ergo genus, quod temperatum eſſe incipit, ad reliqua conferri nequit, quia nullam temperiem actu habet: medium autem illis omnibus aptiſsime confertur. Nam ut inepte quis peteret, qualem temperiem habeat corpus, quod ex elementis conflatur: ita aptiſsimè quæret, cuius temperamenti ſit corpus, quod parem ex elementis mixtionem accepit. Eſt autem illud optimi temperamenti. Genus autem proximum, primo, & illius medio, & oppoſitis ſpeciebus, & medio, quod inter eas ponitur, & oppoſitis indiuiduis conferri poteſt. Petere enim poſſumus cuius temperamenti ſit animal, ut eſt corpus animatum, & cuius temperamenti ſit reſpectu corporis æqualiter temperati, & reſpectu inanimatorum, & medij, quod inter inanimata ponitur: & collatione facta ad lapidem, & illius ſpecies & indiuidua. Ad ſuas verò ſpecies, & indiuidua nequaquam poteſt conferri: perperam enim quis quæret cuius

Senum temperies.

Maſculus calidus fœmina frigida quomodo dicatur.

Totum & partes quomodo calida dicãtur difficile eſſe inuenire ex Gal.

Authoris de ea re methodus.

Quæ non poſsit dici calida uel temperata.

De quibus querere poſſumus qualis ſit illorũ temperies.

Mediũ generis quibus comparari poſsit.

Genus proximi collatio ad quæ fieri poſsit.

A cuius temperamenti sit animal respectu hominis, & indiuiduorum hominum. Ad medium autem animatorum corporum animal confertur quidem, sed cum ipsum medium sit, contingit, ut idem ad semetipsum conferatur: inter animata enim animal optimi temperamenti censetur. Cæterum opposita genera, summo generi, & medio illius, & opposito generi, quod medium quidem est, & eius speciebus, & indiuiduis optimæ confertur: ut brutum animal genus quoddam est animalis: de cuius quidem temperie quærere possumus quatenus est compositum ex elementis, quatenus animatum, uel hominis uel Socratis respectu. Eodem modo species cum generibus suis, & medijs generum, speciebus oppositis, & illarum medijs, & indiuiduis conferuntur: cum suis verò indiuiduis non item. Porro indiuidua omnia omnium specierum ad omnia conferri possunt, nempe ad omnia genera, ad omnes species, & omnia media, & ad omnia indiuidua. Optimè enim quæremus cuius temperamenti sit Socrates, ut corpus est compositum ex elementis, ut animatum, ut animal, ut homo. Item respectu medij, quod in genere corporum compositorum ex elementis, animati, inanimati, animalis, plantæ, hominis, bruti, Platonis uel alterius indiuidui collatione. Nec illud quidem ignorandum est, omnia prædicta sibi ipsis mutatis conferri posse, ut animal uiuum cum mortuo, sanum cum ægroto, & sic de reliquis. Ex quibus quidem patet, quæ possint, & quot modis singula alijs conferri. Iam verò cum omnia prædicta dicantur temperata, calida, frigida, humida & sicca, uel propriæ temperaturæ ratione, uel ex collatione: multis autem modis singula, vt ostendimus, conferri possint: illud explicandum occurrit, quot modis temperies fieri dicatur, & cuius respectu de singulorum temperie pronunciemus. Egimus ex nostra opinione superius de hac re. Nunc uerò cum nihil referat ad præsentem tractationem quærere quod est exactum, Galenum sequentes dicemus temperata, quædam esse ad pondus, alia ad iustitiam, alia ex collatione: intelligimus autem illud temperatum esse ad pondus, quod æqualem omnium elementorum portionem in se habet, cuius generis in corpore nostro creditur esse, quantum sensus iudicare potest, cutis uolæ manus, & ipsorum digitorum. Porro medium illud statuimus temperamentum tanquam regulam, ad quam respicimus, cum expendere uolumus, quanta sit portio singulorum elementorum in singulis partibus: hac enim ratione dicimus ossa, ligamenta, cartilagines, neruos, frigida & sicca temperie constare, quòd scilicet plus frigidi & sicci & terrenæ substantiæ obtineant, quàm ea cutis manus. Sic partes, quæ ea molliores sunt, humidiores: quæ calidiores sunt, calidiores: & ut uno verbo dicam, omnes excessus partium, cum mixtionem elementorum expendimus, ad cutem facta collatione pronuntiamus. Est alia temperies, quæ ad iusticiam dicitur, quæ recta & iusta est, prout conuenit singulis partibus rectè affectis. Partes autem singulæ debent habere temperiem, quæ sit aptaad proprias actiones edendas. Quare cum singulæ partes actionibus differant, eadem non potest esse omnium temperies. sed necesse est in aliquibus plus inesse calidi, aut frigidi, aut humidi, uel sicci: propterea ad pondus temperatæ illæ esse nequeunt, sed habebunt optimam, & iustam temperiem, quando eam obtinebunt, quæ omnium sit conuenientissima ad proprias functiones exercendas: a qua cum deflectunt, intemperatæ censentur. Eadem est ratio de toto, quæ de partibus. Nam ut diuersæ sunt hominis actiones ab actionibus aliorum animalium, ita & illius forma & temperies diuersa est. Atque hęc commemoranda fuerunt, vt sequens disputatio cum præcedentibus cohærere possit. De his verò, ad quę collatio fieri debet, ita scribit Galenus lib. primo de temperamentis: Siquis, inquit, interrogetur quomodo calidum aliquid dicatur, si apte respondere uelit & non decipi, necesse est eum omnia calidi significata, & ea, ad quæ collatio fieri potest, enumerare, & postea sciscitari quomodo, & ad quid collatione facta, calidum illud vocare uelit. Verum hæc regula mihi parum artificiosa, & laboriosa multum esse videtur: nihil enim hoc modo in arte nostra certò affirmare poterimus: Nunquam enim temperamenti calidi signa, causas aut curationem, vel conseruationem scribere poterimus, nisi semper repetita hac multiplici & varia significatione, & collatione: id quod cum non faciamus, constat iam positum esse id, ad quod referimus, quod calidum vel temperatum pronunciemus. Quid autem illud sit, iam expendamus. Porro ex modo interrogationis intelligimus sæpe ad quid sit respiciendum. Age enim si quis de Socrate ad hunc modum petat, cuius temperaturæ est hoc corpus, quis non videt

Oppositorũ generũ collatio ad quæ fieri possit.

Indiuiduorũ collatio ad quæ fieri possit.

Omnia cũ seipsis mutatis comparari posse.

Temperatũ quot modis dicatur.

Regula Galeni, qua docet quomodo respondendum sit de temperamento rerum, notatur.

Methodus respondendi de temperamento cuiuscunq; rei, et primò de temperamento totius.

videt respiciẽdum esse ad mediũ quod inter corpora statuitur: quod cum ex pari portione A
elementorũ conflatum ponatur, calidum & humidũ pronuntiandũ est, de quo agitur: quoniam in eo hæ qualitates præualent. Siquis autem de eodẽ petat, cuius temperaturæ sit hoc corpus animatum, eadẽ ratione ad mediũ, quod inter corpora animata ponitur, respiciens qui respondet, pronunciabit. At cũ sit perfecta species inter alias oppositas, (vt postea ostendemus, cum adhuc de medio agemus) erit animal inter corpora animata optimę temperaturę, quoniã ipsum est mediũ. Sic sanè si quæratur cuius temperaturæ sit hoc animal loquendo de Socrate, cum inter animalia homo sit mediũ, Socrates autem homo, etiã optime temperatum dicitur. At verò si quis interroget cuius tẽperamenti sit hic homo, protinus ad medium, quod in humana specie cõstituitur, spectandum est, temperatusq; iudicabitur, si idẽ sit cũ medio: intẽperatus autem, si diuersus, & calidus vel frigidus ab excessu scilicet illius qualitatis, quæ exuperare agnoscitur, appellabitur. Quòd si ille petat cuius temperamenti B
sit Socrates, vt Socrates est, cum Socrates nullam habeat temperiem, nisi quatenus est homo, idem quæret cum alio, qui petebat cuius temperamenti esset, quatenus Socrates homo erat, idem quoque respiciendum, & respondendum. At verò si quis quærat quale habeat temperamentum respectu contrarij generis, contrariarum specierum, & indiuiduorum, vt inanimati corporis, bruti, leonis, & huius, vel alterius leonis, optimi temperamenti semper censebitur, quoniam semper medium est. Respectu verò alterius indiuidui eiusdem speciei, ut Platonis, vel suimet mutati, talem pronunciabimus esse, qualem excessus, varietasque naturæ ostendet: vt iuuenem Socratem calidiorem seipso puero, quòd sensus & alia signa id ostendant. De aliquo verò leone si quis petat cuius temperamenti sit, vt corpus est compositum ex elementis, calidum & humidum eodem modo dicetur. Si verò postulet cuius temperamenti sit hoc corpus animatum, admonemur esse respondendum quod sit temperatum: quoniam hoc animal est. Si verò interrogemus de eo, C
cuius temperamenti sit hoc animal, calidum & siccum pronunciabimus, quoniam homine calidior & siccior est leo. At si postulemus qualem temperiem habeat hic leo, calidus uel frigidus aut temperatus dicetur, prout cum temperie leonis temperati, medij in sua specie consentit, vel discrepat. Si quis præterea quærat cuius temperaturæ sit hic leo respectu alterius leonis, uel sui ipsius mutati, talis dicetur esse, qualem excessus ostendit. Quòd si cum alio animante conferatur, siquidem cum specie, quæ media est totius generis, nempe homine, idem respondendum, vt diximus esse faciendum, cum quærebatur, qualis esset illius temperies, ut animal. Nam eadem est diuersis nominibus explicata interrogatio, cum in vtraq; quæratur, qualis sit respectu medij, quod statuitur in genere animalium, sitq; illud homo, inuenietur male temperaturæ esse, & calidioris sicciorisq;, quoniã ita habet ad hominem collatus. Si verò cum alijs animalibus collatio fiat, aut meliosis tẽperarturæ, aut deterioris, uel calidioris, uel frigidioris inuenietur: si quidẽ animal alio animali perfectiorem D
habet, aut deteriorem temperiem: id quod ex medio, quod statuitur in vnaquaq; specie intelligitur. Nam quæ mediũ habent perfectius, ea quoq; perfectiore tẽperie donata censentur. Sumitur autem medium, vt postea ostendemus, in vnaquaq; specie ex proprijs actionibus: vnde meliorẽ temperiem ea species habere dicitur, quàm alia, quæ meliores edit actiones. Cæterum quod de animali dictum est, & idem de plantis dicendũ, & partibus illarum: Ac ne eadem sæpius repetere cogamur, cum eadem plane sit ratio in plantis, quæ est in animalibus, sufficiet in partibus docuisse eandẽ etiam esse rationẽ. Igitur si quis os, & tibiæ Socratis statuat, & quærat cuius tẽperamenti sit hoc corpus, frigidi & sicci dicetur esse: q plus frigidi, & sicci habeat, quàm calidi & humidi: vel vt mediũ, quod in genere corporum temperatorũ ex æquali elementorũ portione mixtũ statuitur. At si quis petat cuius sit temperamẽti hoc corpus animatũ, vel pars animalis, optimi dicet. Vt.n. totũ animal mediũ erat, sic & illius partes cum aliorũ partibus collatæ. Eodem modo, vt hominis pars est, optimi tẽpe- E
ramenti fuerit: Vt verò os, & tibiæ os, & hominis tibiæ, ad mediũ, quod etiã statuitur inter ossa & tibiæ, & hominis tibiæ ossa, collatio facienda est: Vt pars verò cuiusdã hominis facta interrogatione, respondendũ est facta collatione ad mediũ, quod inter hominis partes ponitur: Est autẽ, (vt postea ostẽdemus) in hac re nõ cutis, sed alia pars. At verò cũ simpliciter, & nõ indicato ex interrogationis eo modo, quid spectare debemus: vt si quis petat cuius tẽperamenti sit Socrates, aut animal: aut si etiã sine interrogatione pronunciet de tẽperie alicuius rei, quemadmodũ describimus signa animalis, vel hominis, vel Socratis tẽperati, non

Species quæ dicatur melioris esse tẽperamẽti

Methodus respondendi de temperamẽto singularũ partium.

Secundus modus respondendi & statuendi de temperie rerum.

ita

ita cōſtat ad quid reſpiciēdū ſit, cum nihil de hac re Galenus tradat, quod omnibus ſit com-
A mune. Mihi aūt uidetur cū de genere aliquo agitur, ſpectari mediū ſummi generis, quod ex æquali mixtione elementorū tēperatū ponitur: cum de ſpecie, mediū proximi generis: cū de cōtentis ſub ſpecie, medium ſpeciei: ſic enim animal omnes ſcribimus eſſe calidū, quòd in eo calor exuperet, qui pari portiōe in medio ſummi generis cōpoſiti cū alijs qualitatibus temperatur. Leonem verò calidum & ſiccum, hominis ſiue medij generis animalium collatione: bilioſos homines, calidos: pituitoſos, frigidos. Sic Socratem & Platonem, quòd bene temperato homine calidiores frigidioreſq; ſint. Eadē ratione in partibus, genus aliquod partis, vt os frigidum, & ſiccum appellamus, quòd æqualem mixtionem non habeat ut medium ſummi generis, ſed in eo frigiditas, ſiccitaſq; præpolleat: os uerò leonis calidum & ſiccū, quòd in eo humanū os vincat: huius uel alterius leonis os frigidū, uel calidū, ſi frigidius uel calidius ſit, quàm cōueniat oſſi tēperato leonis. Atq; hæc ſatis quidem de his, ad quæ col-
B latio fieri poteſt, & quæ cum alijs conferuntur. Hactenus probauimus ex Gal. duo eſſe media, ſiue duas temperies moderatas, ad quas totū ipſum corpus, & ſingulas corporis partes collatas pronunciamus, temperatas, uel intemperatas, calidas frigidas, humidas, & ſiccas: & vnū ex illis medijs diximus eſſe tēperatum ad pondus, ideſt ex pari elemētorum portione, & nihil eſſe in rerum natura quantum ſenſus deprehendere poteſt, quod magis eam tēperiem oſtendat, quàm cutis, quæ intrinſecus digitis ſuperducitur. Itaq; ad illā eſſe reſpiciendum, cū temperiē rerū expendimus, quatenus ſunt corpora ex elementis tēperata: alterū uerò eſſe mediū ad iuſtitiā temperatū, in quo non æqualem elemētorum portionē ponimus, ſed eam quæ iuſta ſit pro cuiuſq; partis conditione, in qua cōſideramus tēperiem qualē res poſtulāt aptam ad ſua officia exercenda: hoc mediū in omni genere rerum quæ actiones edunt, Galenus ſtatuit hominē eſſe: eum enim omniū perfectiſsimas actiones edere: & propterea eū merito optimā tēperiem ſortitum a natura. Igitur duo duntaxat eſſe media, ad quæ alia om-
C nia conferri debeant ex Galeno patet, cutē nempe internam manus hominis, & ipſum totū hominem. Verū ratio docet alia adhuc eſſe addenda media. Nam vt homo inter animata corpora & animalia mediū reuera eſt, cum de aliorum temperie iudicare uolumus, quatenus animata ſunt & animalia: ita cum inter bruta animalia, aut inter plantas expendere uolumus, quænā meliore aut deteriore, aut calidiore, uel frigidiore, uel humidiore uel ſicciore tēperie ſint prædita, ad hominem non poteſt fieri collatio, quia temperiem non habet inter bruta & plantas ad actiones illorum edendas aptiſsimam: Quod nā igitur erit medium in diuerſis ſpeciebus? nō aliud (meo quidē iudicio) ſpectamus, quā eā ſpeciem, quæ reſpectu aliarum oppoſitarū omniū eſt perfectiſſima. Nā ut in genere animaliū homo optimā temperiē cenſetur habere, quia perfectiſſimas edit actiones: ita in genere brutorū, ſpecies una aliarū regula eſt, quæ præſtantiores actiones edit, ſitq; (ſi placet) leo: ad hunc ergo reſpiciētes dicemus alia bruta eſſe calida, frigida, humida, ſicca, quæ ſcilicet excedūt aut deficiunt in ſuis
D qualitatibus alio modo, quā tēperies leonis habet. Ita in plantis una ponēda eſt aliorū regula, ad quā reliquarū tēperiē cōferamus. Vt aūt inter ſpecies ſemper mediū eſt, illa quæ præſtat alijs: ſic in una ſpecie, indiuiduū, quod perfectiſſimas actiones edit, tēperatiſsimū & regula aliorū eſt cēſendū: & prædictorū partes, aliorū partiū erunt regula. Aliud præterea mediū inter partes corporis ſtatuendū eſt, ad quod reſpiciētes, meliorē aut deteriorē ad iuſtitiā iudicamus eſſe aliarū partiū tēperiē. Etenim cutis mediū quidem eſt ad pōdus, nō tamen ad iuſtitiā. Nā ſi eas partes iudicamus meliore & iuſtiore tēperie donatas, quæ perfectiores edūt actiones: nemo ſane dicet cutē eſſe huiuſmodi partē & regulā. Nā cerebrū, cor, hepar, lōge maiorē dignitatē in corpore, quā ipſa cutis obtinēt. Ergo pars una ponenda eſt in corpore, quæ ob ſuas actiones agnoſcitur dignitate, & tēperie reliquis præferēda, ſitq; illud, ſi placet cerebrū. Ad id ergo reſpiciētes dicemus alias partes meliore, aut deteriore tēperie præditas, quæ ſimilē, aut diſsimilē ei tēperiē obtinēt. Ex his iā patere puto quęnā, & quot ſint quæ tē-
E perata intēperata, calida, frigida, humida, & ſicca dicātur. quot modis præterea, & ad quid reſpiciētes res dicātur, tēperatę, intēperatę calidæ, frigidæ, humidæ & ſiccæ: bonū igitur cerebrū habebit tēperiē ex quatuor qualitatibus talem, qualem poſtulāt bonę actiones cerebri.

Mediū cū agimus de tēperie ad pōdus quid ſit.

Mediū cū agimus de tēperie ad iuſtitiam quid ſit, in uniuerſa rerū natura.

Medium inter bruta quod nā ſit.

In una ſpecie quod medium ſit ponendum ad iuſtitiā.

In partibus quod mediū ad iuſtitiā ſit ponendū

Omnia que diximus habebit moderata.

Ex dictionis ſerie (per omnia) neceſſe eſt vt intelligat capitis figuram, magnitudinem, orta a capite, nec nō ſenſitiuas, motiuas, & principes facultates: hæc enim omnia dicta ſunt

v Verum

Verum ratio aliter suadet. nam ut figura forte fieri non potest apta secundum naturam absque bona temperie: ita magnitudo excedere potest, etiam si temperata est materia, ex qua caput est confectum: quod & ipse Galenus antea docuit. Eodem pacto, quæ oriuntur a capite, illius magnitudinem aliquando sequuntur. Ergo magnitudo & paruitas capitis moderatam temperiem semper non comitatur. Præterea sensitiuæ & motiuæ operationes cũ non pendeant a solo principio, sed partim etiam a suis instrumentis, si bene habent, non solum temperiem cerebri, sed etiam suorum instrumentorum rectam costitutioné ostendunt. Illorum verò vitia, in solis instrumentis non uitiato cerebro consistere valent. Requirunt etiam (vt diximus) principes facultates præter temperiem cerebri, eiusdem quoq; structurã moderatam, & natiuum calidum influens bene affectum. Quòd si ingenium (vt ille tradit) sequitur tenuitatem & crassitiem substantiæ cerebri, erunt & illa quoq; præter temperiem addenda. Illud tamen verum semper erit, bonam necessario subesse temperié, si illæ actiones rectè peragũtur: non tamen contra fit, ut temperiem necessario damnare oporteat, ubi huiusmodi functiones sunt vitiatæ. Nam ut bona actio nequit fieri absque concursu omnium causarum, quæ necessariȩ in eo opere agnoscuntur: ita una ex causis labefactata, actioné ipsam vitiari constat. valet ergo argumentũ de tẽperie affirmatiuè, non auté negatiuè. A B

Et excrementa, quæ per palatum, vel aures, vel nares, vel oculos expurgantur, hæc quoque moderate se habent.

De excrementis cerebri disputatio.

Præter signa prędicta, alia addit ex excrementis, ex quibus bona cerebri temperies indicari potest. In qua quidem re illud primum expendere oportet, quęnam sint excreméta cerebri: deinde per quos meatus excerni debeant excrementa cerebri tẽperati: præterea quomodo moderata intelligat huiusmodi excrementa: postremo an ad huiusmodi excrementorum moderatum effluxum requiratur solum bona cerebri temperies. Porrò sunt qui putent pręcipuum cerebri excrementum esse pituitam, quam expuimus, & emungimus: illam enim illic gigni, & cerebrum esse illius sedem. Verum aliter res habet. Nam scribit Galen. lib. tertio meth. in omni concoctione corporis duo fieri genera excrementorum. Vnum tenuius, alterum crassius, & ea perfecta concoctione, sua excrementa separari ab eo, quod vtile debet manere in corpore, & foras tandem excerni, vnde & excrementi nomen natum est. Quod si ita est, pituita quæ per uenas fertur commixta cum alijs humoribus, excremẽtum non est: propterea quòd cum alijs humoribus mixta est, tanquam necessaria ad temperiem humorum faciendam, & nutriendas singulas corporis partes: quæ ut constant ex quatuor humoribus, ita eosdem postulant simul mixtos ad propriam nutritionem. Ergo pituita non est excrementum concoctionis, quæ in cerebro perficitur, nimirum cum humor sit, qui per uenas cum alijs ad cerebrum fertur, genitus in hepate, unà cum alijs ex alimẽti portione frigidiore, & humidiore: quænam ergo propria habebit cerebrum cõcoctionis, quæ in eo fit, excrementa: non alia quidem potest habere, quàm alię partes, quæ ad publicam cõ coctionem a natura non sunt destinatæ: cuius generis sunt, solus ventriculus, & hepar. Hæ enim partes, cum plus concoquant, quàm illis sit necessariũ, plura quoque, & alterius generis procreant excrementa: Ventriculus quidem stercus, & vrinam: hepar biliosum humorem, & melancholicum: Reliquę verò omnes corporis partes cum ex eadem massa humorũ nutriantur, nempe ex eo, quod ab hepate per uenas mittitur, & a singulis membris trahitur, eiusdem generis habent excrementa, vnum crassius, quod ueluti sordes quædam est: Alterũ est halituosus quidam uapor. Sordé suam partes vicinę cuti, ad eam extrudũt, & ea est, quæ camisias tingit, & ex cute capitis depectitur, tanquam furfur quidam. Aliæ verò partes, quę situm habẽt in corpore profundiorem, per interiores corporis meatus (ut mea fert opinio) hoc genus excrementorum extrudunt. Verum (ut antea ostendimus) pars huius excremẽti quę uiscosior est, materia fit pilorũ. Vaporosum uerò aliud excrementũ per cutem uidetur ab omnibus partibus prodire ex propria ipsius inclinatione. Porrò huius excrementi exeuntis a nostro corpore, & mixti cum aere, odore cõmoti canes, dominos suos agnoscunt, sequuntur, & amissos inueniunt: inimicos uero, & feras uenantur, & persequuntur. Itaque cerebrum non alia debet habere excrementa propria magis, quàm pulmo, cor, caro, & etiam ipsum iecur, & uentriculus, quatenus posteà nutriuntur, rursus elaborata adhuc portione illius massæ humoris, appositæ singulis suis particulis, quam in concoctione necessaria pro toto corpore primo elaborarunt. At si ita res habet pitui- C D E

ta

A ta, quam per oculos, nares, & os emittitur, aut per neruos ad alias partes descendit, aut alio modo subiecta membra afficit, cerebri non est excrementum. Quod & ex eo etiam intelligere possumus: quia nemo vel temperatissimus, aut siccissimus caret unquam proprijs suis excrementis, vt quæ necessario ex parte dissimili, quæ est in alimento post concoctionem resultant. Pituitam verò a cerebro multi sunt, qui nunquam emungunt, uel expuunt, aut certè non pari, sed longè diuersa mensura, & qualitate, quod non contingeret (vt dixi) si esset naturale, & proprium ipsius cerebri excrementum. Multo magis illi aberrant, qui persuasi ex uulgari medicorum opinione, credunt huiusmodi pituitam ex uaporibus ascendentibus a uentriculo, & alijs partibus subiectis, & postea concretis in cerebro, pluuiæ modo gigni. Nam ex vapore res crassa, & uiscida cuiusmodi est sæpe pituita, fieri nequit, præsertim in cerebro actu calente. Ad hæc cur cũ omnes concoquant in uentriculo, & hepate alimenta, eodem modo pituitam non emittunt a cerebro? Igitur nec

Pituitā quæ emungitur non fieri ex uapore refrigerato in cerebro.

B in cerebro gignitur pituita, tamquam proprium eius partis excrementum, nec ex uapore concrescit: Sed quæ iam erat genita, & mixta cum alijs humoribus, & delata per vniuersum corpus, si fortè inciderit in partes frigidiores, planè, & æqualiter assimilari nequit: uerùm accepta illius portione tenuiori, & calidiori, quod reliquum est, relinquitur, atque ita excernitur, & excrementum redditur: non ut id quod absoluta concoctione, & assimilatione relinquitur, vt inimicum ad illius partis nutritionem, sed ut quidpiam iã genitum: quod ob suum uitium absumi cum alijs æqualiter non potuit. Quapropter uidemus pituitam in illis potissimum redundare, qui refrigerato sunt cerebro, aut plus alimenti frigidioris, aut etiã boni assumpserunt. Nã ubi calor planè uincere, & assimilare non potuit alimentum, illud frigidius remanere, & propterea pituitam in eo superare necesse est. Vapor autem, & calor, & frigus, etiam externa pituitam commouent a capite, non autem eam gignunt. Ita ergo de pituita, quæ emittitur a cerebro censendum esse puto. Est aliud

C excrementi genus, quod per aures excernitur, sordes inquã illa flaua, & crassa, quæ naturaliter ab omnibus excernitur: eã non puto aliud esse, quã portionem illius excrementi crassi, quod in singularum partium concoctione prouenire diximus. Excernitur autem per cutis meatus ab aliis partibus. A cerebro autẽ, quòd ossibus duris, & crassis undequaq; ambitur, nequit expirare: et propterea utrinque colligitur, & per meatus ad id a natura in auribus comparatos, expurgatur. Est igitur hoc excrementum ipsius cerebri, quia ex concoctione, quæ in cerebro fit, gignitur. Amarum autem dicit esse Aristotel. lib. tertio de part. animal. quia inquit, uapor diu detentus, putrescit, & assatur. Mihi autem non uidetur naturale excrementum ex putredine fieri, quæ præter naturam est. Nec ex uapore gigni. quippe cum excrementi crassities, corpulentiorem quàm sit uapor, materiam, ex qua fiat, requirat. Quare mihi probabilius uidetur, si dicamus huiusmodi excrementum procreari ex terrena portione alimenti, quæ priores concoctiones effugit, & caloris vi tandem assata est. Ex assatio-

Sordes biliosa quæ per aures extrahitur quid sit. Aristotelis opinio de excremẽto aurium improbatur.

D ne autẽ res amaras fieri, & tandem salsas, docet mellis coctio, & bilis generatio: cui cum simillimum sit hoc excrementum, nequaquam dissimilem habebit generationem. Alterum ipsius cerebri proprium excrementum est uapor, qui insensibiliter ab eo, ut ab alijs partibus expirat. Pituita autem (sicut diximus) ut non est excrementum ipsius cerebri, ita non nisi in male affectis, aut qui largiore, frigidioreque cibo, & potu utuntur, uel alia ratione pituitam procreant, gignitur. Sed quæcunque sint excrementa, quæ a cerebro exeunt, moderate se habere intelligentur, cum moderatas qualitates, iustamq; mensuram obtinebunt, & præterea eo modo, & tempore excernentur, quo moderata natura postulat. Non erunt ergo calidiora, frigidiora, humidiora & ficciora, quã exigat tẽperies ipsius excrementi. Eadem ratione nec in odore, colore, sapore, crassitie, tenacitate, aliquod erit uitium, quod mediocritatem corrumpat. Nullus erit in ijs excessus, nullus defectus. Hæc enim intemperiem necessario ostendunt in cerebro, nisi alimenti vitium sequatur. Quod si tardius per suos mea-

E tus exeunt, aut citius, quã oportet, nisi in meatibus aliquod vitium sit, culpandæ sunt facultates naturales, & cum iis intemperies. Cæterũ cerebri propria excremẽta, nõ nisi per aures, & insensibiliter per cutim (vt diximus) exeunt. Pituita uerò ipsa uias habet paratas a natura, per os: & id est, quod expuimus: Per nares, & illud est muccus, quem emungimus. Per oculos uerò, in sanis, & benè affectis corporibus nihil excernitur, imo nec per nares aliquid emittunt temperata corpora. Solam enim expurgationem, quæ per os fit, sanis corporibus sufficere scribit Galenus libro octauo, de vsu partium, capite sexto.

Cerebri propria excrementa per quas uias expurgari debeant.

Galenus taxatur. Quod si ita est, temere hic dici putarem eos, qui temperato sunt cerebro, & proinde omnium optimè affectis, excrementa emittere moderata per nares, & oculos. Nam si nulla debent per eas partes emittere, nec moderata, aut immoderata illa erunt: modus enim, & mensura in illis quæritur, quæ sunt. Vnde damnandi sunt medici, qui cum uident non excerni excrementa per nares, iudicant aut cerebrum esse siccius, aut viam esse obstructam. Quòd si contingat ob uictum grauari cerebrum, ita ut pituitam quoque per nares excerni sit necesse, nec in eo quoque casu moderata habebit excrementa cerebrum temperatum. Nam ut mediocrem uim habet agendi, ita excessus nequit planè corrigere, & mediocritatem assequi. Hæc nobis placet interpretatio. Aliam alij, si velint, sequantur. A

Atque ab his, quæ extrinsecus occursant, minime læditur. Quæ scilicet calefaciunt, uel refrigerant, ue l humectant, uel exsiccant. B

Sumit alia indicia ad dignoscendã moderatam cerebri temperiem, ab his, quæ extrinsecus lædere possunt: & ea inquit, sunt, quæ extrinsecus calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant. Cerebrum enim, quod temperatum est, ab illis minimum læditur. Verbum enim ἥκιστα, duo significat, vt Gal. quodam in loco in Epid. admonet, minimè inquam, & minimum. Falsum autem est, temperiem mediocrem nequaquam lædi posse a prædictis causis: Verum autem est, minimum eam lædi: quoniam ad omnes causas magis habet rationem contrarij, quàm una ex alijs temperaturis. Nam calida a frigido minus quidem lędetur. A calido uerò ipso magis, quàm moderata temperies; quippe cum aduersus frigus ex repugnante contrarietate munimentum habeat. A calore uerò facile trahitur ob similitudinem in morbosam temperiem. Ergo aliæ intemperaturæ contrarijs suis causis facilius resistunt, quàm temperata natura. Hæc uerò omnibus causis moderatæ. Cæterum afficiunt cerebrum non solum, quæ alterant per primas qualitates, sed etiam quæ agunt a tota (vt inquit Gal.) substantia, vel ut philosophi aptius loquuntur, agunt per suam formã, cuiusmodi sunt uenena: quæ ob suam contrariam formam vniuerso corpori, aut aliquibus partibus obsunt. An etiam magis resistet bona temperies his causis. Mihi non uidetur, quoniam nec ex robore, nec ex temperie repugnantia hæc sumitur, sed ex ἀντιπάθεια, & συμπάθεια maiore, & minore. Id quod pestes ostendunt, illę enim temperatiores aliquãdo inuadunt, & perimunt. Senes uerò debiles, & intemperatos nequaquam attingunt. Aliquando tamen aliter fit pro natura, & forma ipsius pestis, quæ maiorem, aut minorem habet analogiam cum quibusdam temperaturis. Prætermisit ergo Gal. ea, quæ agunt a tota substantia, quia nihil perpetuum habet magis, quàm alia, mediocris temperies. Eadem ratione quæ vulnerant, contundunt, aut alio modo violentius agunt, non minus lædunt temperatum cerebrum, quàm intemperatum. Poterat tamen Gal. illa etiam comprehendere, quæ intrinsecus ascendunt ad caput, & cerebrum lædunt; Cuius generis sunt uapores frigidi, calidi, humidi, & sicci, multi, & crassi. Eos enim ægrius fortè admittit temperatum cerebrum, & admissos facilius uincit, & concoquit, nisi in concoctione plus possit calida, & humida temperies. Videndum præterea est, ne temperatum cerebrum damnemus, eo quòd ob cutis, & ossium capitis raritatem, & tenuitatem facilè læditur ab extrinsecus alterantibus. Sunt ergo animaduertenda illa, quæ annotauimus superius, vbi generatim notas tradidimus, sumptas ab his, quæ extrinsecus agunt.

An temperies bona magis resistat uenenis alijs.

C

D

Talibus igitur, capilli, cum adhuc sunt infantes, subruffi. Quum uero pueri, subflaui. Quum iam adoleuerint, flaui fiunt. B

Prosequitur signa temperati cerebri ex colore pilorum. De qua re operæpretium est hoc loco communem tractationem instituere, vt ea, quæ posteà dicentur, de coloribus pilorum in singulis partium temperaturis, ex hoc loco sua principia sumere possint. De qua quidem re scribit Arist. libro quinto de generatione animalium, vbi tradit in cæteris animalibus, cutis naturam, causam esse, vt illa unicolora sint, & uaria: in hominibus uerò cutem nihil conferre, nisi ad canitiem, quæ ex morbo accidit, vt in uitiligine apparere dicit. Naturalem enim caniciem fieri ex putredine humoris facta a calore aeris ambientis. Reliquos uerò

Aristotelis opinio de coloribus pilorum.

A verò colores, qui in pilis conspiciuntur, non apertè docet ex qua causa fiant. Nam aliquando pilos, pennas, & cutes gigni scribit, & variari ob varios motus, & excrementa alimenti. Aliquando verò in externas causas reijcit rationem pilorum, quum scribit aquas calidas pilum facere album, frigidas verò nigrum. Aristotelis opinionem alij comprobant, qui putant agricolarum, & pastorum pilos albescere, quòd a calore externo afficiantur. Sicca enim a calore albescere, humida verò nigredinem contrahere, pinguia autẽ magna ex parte fulua, aut flaua, aut alba reddi, cum multum contineant aeris, vt gummi resinæ, adipes, camphora. Galenus verò lib. 2. de temperamentis, causam omnium colorum, qui in nostris pilis apparent, refert, vel ad vaporem, vel ad humorem. Album enim fieri ex pituita: alios verò colores fieri ex vapore fuliginoso, plus, vel minus adusto. Verùm Arist. opinio mihi probabilior videtur. Nam Aethiopes cuiuscunque ætatis, & temperaturæ fuerint, pilos habent nigros, non ab interno humore, vel vapore, sed ob vehementissimum solis ardorẽ, qui B illos torret. Quinetiam mulieres nouerunt aquas diuersorum locorum, diuersos facere in capillis colores. At verò si vnicam materiam pilorum ponit ex vapore fuliginoso: quo pacto postea Gal. album colorem in illis tradit fieri ex pituitoso humore? Non enim pituita potest id facere, nisi pilorum materiam suppeditet. Quare rectè (vt puto) nos superius ostẽdimus pilos fieri, partim ex terrestri excremento, quod in tertia concoctione prouenit, internarum, & externarum partium: quod vapor attollit, & natura etiam expellit ad supernas, externasque parteis: partim verò ex pituitoso, muccosoq; humore, cuti naturaliter subiecto, & pro huius, vel illius exuperantia, color in pilis variatur. Verum antequam vltra progrediatur nostra tractatio, vt intelligamus, quantum conferre possint signa, quæ sumũtur ex pilis, ad partium temperiem dignoscendam, operæpretium esse puto hoc loco tractare, an ex pilis possimus totius corporis, partiumque singularum, & præsertim cerebri tẽperiem C dignoscere. Scio omnes Medicos Galeni & aliorum medicorum authoritate commotos, id habere tamquam firmum, & ratum. Verum qui rationum momenta sequuntur, aliter fieri agnoscent. Nam si naturam pilorum, & omnium differentiarum, quæ in illis notãtur, causas excutiamus, inueniemus profectò capitis pilos cerebri temperies, & mutationes nequaquam sequi. Docet enim Gal. pilorum materiam esse vaporem fuliginosum, qui in cute hæret, tandemque illam perforat, & in transituus difficultate eam, quam videmus in illis esse, formam recipit: quæ quidem mutatur pro excrementi illius, & cutis varia conditione. Atqui nec excrementum illud nascitur a cerebro, a quo tot capilli, & barba fiunt: nec per cerebrum transit. Nec verò cutis ipsa capitis commune quidpiam habet cum temperatura cerebri. Mirum profectò esset, si cerebrum frigida pars, & humida tantum procrearet excrementum, quantum requirunt pilorum multitudo & incrementum: sic enim oporteret reliquas partes corporis, quæ calidiores, sicciores q; sunt, & maiorem substantiæ D molem obtinent quàm cerebrum, in cute sibi obiecta, & supertensa, comam gignere, & alere multo maiorem, quàm videamus in capite, & barba. Cur ergo hepar, cor, nates, plures, & longiores, & crassiores nõ habent pilos, quàm caput? Addo quod Gal. in li. 10. de usu part. scribit materiam pilorum capitis, magna sui parte a toto corpore cõsurgere, tamquam siccæ exhalationes, quæ suapte natura superiora loca petũt. mirum enim & perpetuum oporteret esse in cerebro ardorem, & ignem, qui tantam fuliginem a seipso excuteret. Quod si hæc fuligo transiret per cerebrũ crassum, uiscidum, densum, cur in eo non fiunt tumores præter naturam: uel perpetua deliria, aut saltem non sentitur ardor: uel non consumitur, quæ in eo est pituita: aut in dissectionibus non apparet cerebrũ infectum, & maculatum ex ea fuligine? Sed per quam, quæso, uiam ei pateret aditus? nullus certe alius est idoneus nisi per suturas. Nam ossa alibi solida, dura, & densa, imperuia sunt crassæ materiæ: quandoquidem nec etiam probabile est, uapori tenui & halituoso uiã dari posse. At si solùm per sutu- E ras transeunt ea excrementa, pili solũ in cute, quę suturas tegit, aut certè in ea parte maximè abundarent, nec unquã caluities illic fieri posset. At in occipite, & circa tẽpora plurimi pili fiunt, qui nunquã decidunt. Vbi autẽ sunt, recta, & coronalis suturæ, rarę, & latę, pauciores sunt pili: vnde calui ea parte potissimũ fiunt homines. Non ergo per internas parteis ossiũ, nec per cerebrum ipsum transit materia pilorum, quæ ab internis partibus attollitur: sed per uenas, & arterias, quæ extrinsecus sub cute feruntur. Quid ergo possunt pili ostendere de temperie cerebri, si illorum materia in cerebro non fit, nec illud attingit? At nec cutis natura cerebri temperiem sequitur: fit enim illa dura, mollis, crassa, tenuis, pro natura

Galeni sententia de coloribus pilorum.

Authoris opinio de colore pilorũ.

Quæstio an ex pilis tẽperies corporis dignosci possit.

sanguinis, quo nutritur, & propria sua temperie. Rara autem, & densa ob qualitates externarum causarum, uel ipsius quoque sanguinis ex quo nutritur. At sanguinis mutationes, hepatis, & cordis temperiem sequuntur. Sed alijs argumentis hanc opinionem conuellamus. Nam si capilli, & barba sequuntur temperies cerebri: cur ferè omnes homines ætate declinante, uel etiam florente, nigros illic habent pilos: cum tamen plurimi ex illis cerebri temperie differât? cur præterea ruffi, qui ob hepar, & humores in eo genitos, tales sunt, capillos quoque, & barbam per omnes ætates usque ad senectutem habent ruffos, ut in Scotis apparet, qui omnes ferè tales habent pilos, non eandem tamen temperiem cerebri? Ego certè quicquid dixerit vmquam de hac re Galenus nunquam potui, nec alium puto agnoscere posse temperiem cerebri ex pilis. Nunc verò reddendæ sunt causæ colorum, de quibus mentionem facit in hoc textu. Scribit igitur eos, qui temperatum habent cerebrũ, in infantia, capillos capitis habere subruffos: & rectè quidem dixit, capitis: quoniam infantes pilos solum habent in capite. De his coloribus scribit Galenus in libro primo de A

Colorum distinctio.

cris. vbi dicit, ruffum colorem a flauo & pallido ita differre, quòd pallidus sit magis albus ruffo, & ruffus flauo: & quod ruffus magis ad album: & flauus ad splendidum magis vergat. Subruffum autem, & subflauum colorem, ait, representari, si sanguinis partem subtiliorem, & serosam, & bilem ruffam aquæ permisceas. Subpallidum ostendit color paleæ tritici. Hos colores, ut paulò antea notauimus, Galenus non ex eadem materia gignit. Nam album ex pituitoso humore: ruffum uerò, vt qui .s. sit medius inter album, & flauũ, ait fieri ex limo pituitosæ biliosæq; materiæ: nigrum uerò ex uapore conuerso in exactam fuliginem: flauum ex uapore minus tosto: verum si unica materia est pilorum, vt ille docet, vapor, quomodo pituita erit materia albi pili? & qualem, quæso, fæcem imaginatur ex bile, & pituita fieri? & quomodo niger, & flauus pilus fient ex solo uapore, ruffus uerò ex solidiore materia? cur etiam ex fæce sanguinis, aut ex ipso sanguine, aut eius vapore non dicit fieri colorem aliquem in pilis? Nam si ex pituita abundante in corpore sumitur materia aliquorum pilorum, & colores, qui in illis apparent, cur eadem non dicemus fieri a sanguine. Addo quod si ab humoribus ipsis sumitur pilorum materia, & color, nequaquam licebit de temperie solidarum partium ex pilis iudicare. Postremò non est necesse vapores esse nigros, qui ex nigra materia, nec flauos, qui ex flaua consurgunt, ut ostendunt destillationes, quæ fiunt ex herbis, & alijs rebus ui ignis in uasis uitreis, aut plumbeis. Quis enim uidit vnquam virides vapores ex viridibus herbis attolli, aut ex pice nigros? & in quo, quæso, loco, in corpore, & quando torrentur illi vapores? An in ipso transitu momentaneo, dum ab internis partibus ad externas euolant? & quam ob rem nos sensibiliter non calefaciunt, si ita sunt torridi, & adusti? Hæc quidem absurda sequuntur Galeni opinionem, cum nũc ex una re, nunc ex alia pilos, & omnia quæ in pilis apparent, fieri scribit. Aristoteles ex humore rectius sentit pilos gigni: sed cum non explicet, ex quibus humoribus gigni possint, cogimur ab illius opinione recedere. cur enim ex sanguine non fient pili, sicut ex pituita, & humore melancholico? Quare persisto in ea opinione, ut credam pilos fieri ex terreno illo excremẽto, quod in tertia concoctione in singulis partibus gignitur, & postea miscetur cum eo pituitoso humore cuti subiecto. Ita enim seruatur natura fragilis, & continua ipsius pili, & colores, & aliæ differentiæ, quæ in illis apparent. Nam ut bilis, & aliorum humorum qualitates, & consistentia mutantur ob materiam, quæ assumitur, & diuersas temperies corporis: ita absurdum non est, illud excrementum terrennum mutari ita, vt in quibusdam ætatibus, & temperaturis nigrum fit, in alijs verò alio colore, alijsque qualitatibus præditum. Quod quidem postea cum exactè miscetur cum pituitoso illo humore, subiecto cuti, differentias illas facit, quæ in coloribus apparent, superante plus, vel minus nunc vna, nunc alia materia. Non mirum ergo, si in infantia temperati, pilos habent subruffos: quoniam tunc recenter ex sanguine concretum est corpus, & proinde excrementum, quòd in tertia concoctione gignitur, sanguinis ichorem quendam refert. Ex tali enim materia cum exigua bilis portione mixta, & aquoso, vel pituitoso humore, talem colorem gigni, ex Galeno antea ostendimus. Quum verò talis temperies fuerit in pueritia, subflauos reddet capillos: quoniam siccescente corpore, calor iam acrior redditur, & propterea plus bilis gignitur, & excrementum etiam illud, ex quo pili fiunt, biliosius quoque fit. Quum verò adoleuerit, hæc temperies, flauos, inquit Gal. reddit capillos: quod mihi admodum probabile non videtur. primùm quod non videamus aliquos in aliqua ætate flauos habere capillos,

Causæ colorum pilorũ ex Gal. expenduntur.

Authoris opinio de causis colorum qui fiunt in pilis.

Subruffi pili cur fiant in infantia

Subflaui cur fiant in pueritia.

Flaui cur in adolescẽ

B C D E

A capillos, nisi temperiem planè biliosam habuerint. Deinde quod Galenus libro primo de cris: scribat flauum colorem fieri ex pura, & splendente vi ignei caloris ipsa bile. At si temperati, cum adoleuerint, talem procreant bilem, qualem, quæso, procreabunt, qui ab initio calidi, & sicci esse censentur? Nam vltra flauum colorem, nullus alius est, qui purioris, & calidioris bilis certius sit indicium. Cæterum omittit Galenus colorem pilorũ, qui in iuuentute, & declinante ætate, in tali temperie esse debet. De qua quidem re videtur agere in secundo libro de temperamentis, cap. quinto: vbi dicit capillorum nigrorum multitudinem indicare æqualem, siue temperatam cerebri temperiem. At si illi nigros habent pilos, quales nam habebunt, qui natura biliosi sunt, aut melancholici? At si temperati in ea ætate ita adurunt humores, vt ex adustione nigri reddantur, quid facient alij, qui ab initio igneum habent calorem. Nos verò eæ angustiæ non premunt, qui non per adustionem unius humoris, qui primò suppallidus, deinde pallidus, subruffus, rufus, subflauus, flauus, & tandem niger euadat: sed ex naturali excremento, quod quotidiè in nobis

B gignitur ex eo, quòd relinquitur terrenum, in nutritione singularum partium, pilos gigni dicimus. Nam vt videmus pro varietate temperaturæ, & nutrimenti, sordem, quę tingit nostras camisias, nunc flauescere, nunc nigrescere, vel alijs coloribus prædictis præditam: ita mirum non est, si pili, qui ex portione eiusdem materiæ nascuntur, progrediente ætate mutantur: & in eadem ætate ob diuersas temperaturas, & viuendi rationes, colorem mutant. Igitur quia declinante ętate plurimùm humoris melancholici in omnibus gignitur ex ipso alimento, non ex adustione alicuius humoris, sed vi ipsius temperaturæ, quæ tunc viget frigida, & sicca, non mirum, si illud quoque excrementum, ex quo pili fiunt, tunc atrum quoque euadit, vt in superioribus ætatibus, eos colores referebat, quales erant alij humores, & temperaturæ propriæ singulis ætatibus.

tia fiant ex Gal.

Authoris sentẽtia diuersa a Galeno.

C

Mediique sunt inter eos, qui omnino sunt crispi, & simplices.

Nunc Galenus signa prosequitur eiusdem temperaturæ, sumpta a pilorum figura. De qua quidem re agit Arist. in libro quinto de generat. animalium, cap. tertio & si non satis apertè hanc rem tractat. Ait enim crispos fieri pilos ob fumosam exhalationem, quę sua calditate sursum, & ob terream substantiam deorsum fertur. Composita namque exhalatio ex ignea, & terrea substantia, diuersos motus habet: ob igneam enim portionem, sursum: ob terream, deorsum mouetur. Ex contrarijs autem illis motibus, necesse est figuram pilorum intorqueri. Ergo ob naturam exhalationis, Arist. teste figura pilorum variatur. quibus enim ex diuersis naturis confecta est, crispos illi pilos habent: quibus autem ex vna, vnicum motum affectante, simplices erunt. Ergo quibus calida solùm, aut terrea solùm,

D simplices erunt pili. Ab aeris ambientis temperie mutari figuram pilorum, eodem loco testatur: siccus enim aër, inquit, euaporata humidiori portione, pilos contrahit, vt videmus fieri, quum iuxta ignem admouentur. Ad humoris abundantiam, & paucitatem, pilorum figuram referri acceptam, eodem loco clara est sententia. Scribit enim, simplici sunt pilo, qui humore abundant: vnde Scythæ, quoniam humidi sunt, tali pilo sunt prędit: Aethiopes verò crispo, quoniam sicco sunt cerebro, Galenus autem libro secũdo de temperamẽt. propter siccitatem temperamenti, vel propter meatuum, in quibus radicantur, obliquitatẽ crispos fieri pilos scribit, cum tamen postea in tres causas crispitudinem pilorum referat, nimirum in temperamenti siccitatem, meatus obliquitatem, exhalationisq; imbecillitatem. Verùm ad Arist. opinionem illud dici potest, quomodo intelligere possimus, quorundam pilorum materiam constare solùm ex calida exhalatione. An non omnis pilus necessariò non habet terrenam materiam, & quid, quæso, conferre potest ad figuram hanc pilorũ mix

E ta hæc materia? Nam vbi ad cutim iam peruenit, quæ caput tegit, cogitur terrena, & ignea portio eundem motum sequi. Præterea quod de humoris abundantia scribit, dubium est, an scilicet intelligat humorem, ex quo pili ipsi fiunt, an illum potius, quo cutis constat. Mihi videtur, vtrumq; intelligere posse. Nam vbi materia pilorum copiosa est, ea sibi faciliorem mollitur viam per cutim: & hæc vbi mollis est, promptiorem transitum præstat. Galenus verò si siccitatem nostri temperamenti intelligit, & ipsius cutis, omittit causam crisporum capillorum, quæ ducitur ab aëris siccitate, & ardore: & posita siccitate cutis, frustra videtur ponere aliam causam ex obliquitate meatuum. Hæc enim non aliter uidetur

Figuræ pilorum causæ ex Ari.

Gal. sententia de figura pilorum

Aristotelis & Gal. opinio expenditur.

Authoris opinio de figura pilorũ et primo de crispis.

fieri, quàm ex siccitate inæqualiter constringente. Quare vt colligam immediatas causas, & inter se natura distinctas, dico pilos fieri crispos, vel ob aeris caliditatem, & siccitatem, vel arte, quo modo mulieres suos capillos intorquent calamistris, vel ob meatus cutis obliquitatem, vel ob exhalationis imbecillitatem. Nam ab aere calido, & sicco pili intorquentur, ebibito eorum humore, postquam ex cute illi prodierunt. Eo sanè modo, quo ignis eosdem conuellit, & contrahit. Et hac de causa Aethiopes crispo sunt pilo. Cum uero meatus ob nimiam siccitatem sunt constricti, obliqui, & excæcati redditi, exhalatio nequit per illos rectam viam sibi moliri, sed cogitur per anfractus ferri. Atque ita in radice pili cõtorquentur. Id quod etiam fit, cum exhalatio est imbecilla. Vt enim debilis flamma sursum agi prohibita, in obliquum fertur: sic cum paucum est excrementum, vel debiliter mouetur ab eo, quod illud extrudit, vel attollit, viam rectam sibi parare nequit, sed in latus flectitur, & per obliquas, sed faciliores vias sibi exitum parat. Qualem verò figuram intus sumunt, talem foris retinent. dura enim, & sicca corpora, obliquaque facta, in rectum fingi nequeunt (inquit Galenus) nisi molliantur. Quod si hæ causæ veræ sunt, sequitur parum crispos fieri pilos, quibus aut tres hę causæ parum admodum a mediocritate recedunt, nempè paulò siccior cutis est, & simul paulò imbecillior exhalatio, & aer paulò siccior, vel quibus vna ex illis plusculùm exuperat. vehementer autem crispi accidunt illis, quibus aut tres causæ coeunt paulò validiores, aut duæ adhuc, quæ maiorem vim habent, aut vna etiam validissima, vt in Aethiopibus apparet. Nam etsi inter illos dubium non est, aliquos reperiri, qui cute sint humidiore, & abundent valida exhalatione, multoque excremento, ex quo pili fiunt, omnes tamen admodum sunt crispi, ob solùm aeris ardorem. Cæterum ex contrarijs causis fiunt plani, & recti pili, nempe ex valida exhalatione, cutis mollitie, & aeris temperie, quæ non sit admodum calida, vel sicca. Porrò videmus quosdam, habere pilos in fine diuisos, vel etiam in alijs suis partibus. Alios verò habere vnitos. Cuius rei causam nullus scripsit. Videtur autem mihi ea sumenda ex modo implicationis materiæ, quæ pilos gignit: fuliginosa enim illa excrementa, vel potius sordes illa, quam diximus esse materiam pilorum se se implicant, aliquando arctius, aliquando læuius cum humore glutinoso: atque ita pili, qui læuius glutinantur absumpto humore, quo coniungebantur, diuiduntur ea parte, qua erant perperam glutinati. Alij verò indiuisi manent, qui tenacius sunt coniuncti.

Pili plani & recti a quibus causis fiat.

Cur pili sint diuisi in fine uel uniti

A

B

C

Non tamen facile caluitium patiuntur.

Quid caluities sit, & quæ illius causa, cur præterea aliqui caluescant, alij verò non, & quamobrem in certis partibus caluities contingat, in alijs verò nequaquam, & quę demum causa sit, cur senilis caluities corrigi nequeat, hoc loco a nobis docendum est. Porrò caluitiem non vocamus esse, quando pili decidunt per morbos cutis, erosis radicibus pilorum a vitiosis humoribus, quos natura in ipsa cute gignit, aut ad illam eosdem extrudit, ut nobiliores partes expurget, vt in alopecia, & in vulgo dicta Pellarela ex lue venerea nata contingit, sed quæ ob senectutem fit, aut ob eas causas, quæ in alijs ætatibus idem efficiunt, quod illæ præstant, quæ in senectute caluitiem adferunt. Cæterum Arist. in libro quinto de generatione animalium cap. tertio caluitiem fieri scribit inopia calidi humoris, qualis præcipuè est humor pinguis. Vnde nemo inquit caluescit, antequam coire incipiat: & propterea addit mulieres non caluescere, quoniam earum natura similis est naturæ puerorũ, quæ sterilis est seminalis excrementi. Qua quidem in re illud compertum non habeo, an non caluescant, qui ad extremam senectutem perueniunt casti. Deinde etiamsi hoc fit, tamen hoc non accidit ob penuriam humoris pinguis: sed quia veneris vsus aliud facit, ad quod sequitur caluities, vt postea ostendemus. Præterea falsum est mulieres caluitiem non pati, sæpe enim vetulas videmus pilis nudatum habere caput, & hoc vitium alieno crine tegere. Quòd si fortè mulieribus id accideret, non tamen ea ratione puto contingere, quòd semen illæ non emittant, vt Arist. putauit: nam id antea cum de generatione nostri corporis ageremus, abundè refellimus. Quid præterea confert humor pinguis ad pilorum generationem & conseruationem, dum in corpore est: aut ad caluitiem cum excernitur. Quòd si aliquis est pinguis humor ad pilorum tutelam necessarius, non tamen ille ex semine petitur: nec excreto semine ille simul exit: alioqui caluescerent homines in omni capitis parte: nimirum

Caluities quid.

Caluities quomodo fiat ex Aristotele.

D

E

A nimirum cum vnam potius, quàm aliam non afficiat excretum semen: in temporibus non solet fieri caluities, nec in occipite, sed in sincipite. Sed re vera nullus est humor pinguis necessarius ad pili constitutionem: sed sufficit viscidus & pituitosus, qui cuti naturaliter semper subest, & maximè in senibus abundat. Aut si absque humore pingui pili non constant, vt apparet in tabidis, qui consumpto humore viuentibus proprio calui redduntur: tamen humor hic non est vt materia pilorum, sed vt caloris subiectum, qui materiam pilorum procreat. At verò Galenus in secundo de temperamentis aliter statuit de caluitie, illam enim fieri scribit ob siccitatem cutis. Quemadmodum (inquit) quum terra exsiccatur, herbæ decidunt: ita & pili in cute arida & sicca consistere nequeunt. Verum non eadem est ratio de ortu, & casu herbarũ & pilorũ: nam Solis ardor, aut vehemẽs frigiditas, quidquid extat in terræ superficie, absumit. Cutis verò nostra, etsi rugosa est, cum peruenimus ad senectutem, tamen adhuc est mollis, & multo humore perfusa. Præterea videmus senibus B decidere pilos in cruribus, brachijs, & vniuersis partibus corporis, in quibus tamen nemo cutis tantam ariditatem agnoscit, quæ pilos abigere possit. Caluescunt Eunuchi, in quibus humor abundat: necnon Iuuenes, in quibus siccitatis non potest esse tantus excessus, ut cutis illorum ob ariditatem inepta fiat ad pilorum generationem & conseruationem. Non ergo siccitas per se causa est caluitiei. Quod cum videret Mont. dicit ob id senes caluitium pati, quoniam eorum cutis ob siccitatem latiores meatus assequitur, in quibus pili firmari non possunt. In qua quidem re non solum rationi, sed etiam experientiæ repugnat. Nam siccitas sine humore raritati repugnat: raritas enim non fit sine distensione, & dilatatione quadam, cui siccitas refragatur: quod ostendit terra, quę quoniam est siccissima, est densissima. Præterea siccitatis non est rarefacere, sed caloris, vt Gal. ostendit in libris de simplicib. Corpus autem, quod rarefit, nec siccum, nec humidũ nimis esse debet. Illud enim dilatari, & rarefieri nequit: in hoc verò concidunt meatus, nec multi & ampli seruantur, vt C rari corporis natura postulat. Addo quod cutis senum rugosa tangitur, & videtur: Id quod aduersus raritatem facit: nam ex rugis meatus occluduntur. Igitur cutis siccitas & durities aliquid quidem confert in senibus ad caluitiem: sed præcipua huius rei causa, tum in illis, tum alijs omnibus sumitur ex penuria excrementi terreni, & sordidi, ex quo diximus pilos procreari, vt Gal. in decimoquarto Meth. cap. 18. apertè ostendit, vbi ita scribit: siquidẽ ostensum in his est, quod ex succis, qui per cutem transpirant, quod limosum est, id pilos tum à principio gignit, tum de cætero veluti succrescendo auget. Hoc igitur quoties vel prorsus perijt: uel redditum est vitiosum, toties pilos corrumpi est necesse. Ac prorsus quidem perdito eo, qui pilos alit, succo, caluities oritur: Eodem vitiato, ophiasis, & alopeciæ proueniunt. Hæc igitur est vera & præcipua causa caluitiei, penuria excrementi terreni, quod per cutem exhalat: sed fortè quis dicet, quo modo deficere illud possit: quip-D pe cum illud ipsum, excrementum esse posuerimus tertiæ concoctionis. Vt enim concoctio nunquam deficit, interim cum uiuit animal: ita semper oportet excrementa gigni, quæ ex concoctione necessariò resultant. Equidem non ignoro quædam fieri excrementa ex omni concoctione: Sed ut ob temperiem diuersam corporis nunc bilis, nunc pituita, nunc humor melancholicus augentur, & minuuntur. Ita sentiendũ est de illo sordido excremento. Vbi enim admodum refrigeratum est corpus, minimum illius gignitur: nimirum cum illius generatio non fiat sine aliqua adustione, sicut flaua bilis & atra. Vt ergo in senibus illi, ita hic humor deficiũt, & viget pituita refrigerato ætatis cursu, uel ex morbosis causis corpore. Accedit quod ad pilorum generationem in partibus, quæ minimum cõcoquunt, & propterea exiguum illius excrementi procreant, necesse est à partibus subiectis eam materiam attolli: quod egrè, & tandem nullo modo fit, deficiente calore, qui exhalationum est causa. Igitur non mirum si sinciput, & capitis vertex promptissimè calue-E scunt: Tempora verò, & occiput difficillimè. Nam illæ partes cum sola cute absque carne tegantur, exigua egent nutritione, & propterea minimum ex ea prouenit terreni excrementi: Atque ita nequit ex concoctione, quæ fit in ipsa cute materiam molliri, quæ sufficiat ad augendos, & conseruandos pilos. Ac cum deficiant etiam exhalationes eiusdem excrementi, deficiente calore, nulla relinquitur materia ad retinendos pilos apta, Aliæ verò capitis partes cum carnem ex musculis habeant subiectam, aptæ sunt in se gignere tale excrementum ex abundante nutrimento, quo carnosæ partes egent: propterea pili in illis optime nutriuntur, & conseruantur. Eadem quidem ratione ob frequentem veneris vsum cadunt

Galeni sentẽtia de causis caluitiei

Montanus confutatur

siccitas sine humore raritati repugnat

Authoris opinio de causis caluitiei.

Cur sinciput proptẽ tẽpora difficile calue scant.

Cur ex frequenti Venere caluities contingat.

Cur Eunuchis cadat barba. *Cur in cauitatibus axillarum & pudedis pili non cadāt.* *Cur pili ex tibijs cadāt progrediente ætate.* *Tabidis cur decidūt pili*

cadunt pili, refrigeratur enim corpus semine, & spiritu multo cum illo excreto. Pari ratione Eunuchi amittunt barbam, & alios corporis pilos: quoniam exectis testibus vniuersum corpus refrigeratur, & humectatur, atq; ita minimum illius excrementi prouenit. In pudendis rursus & axillis seruantur pili vsq; ad vitæ extremum, quia illic calor abundat felicissimæ concoctionis, & plurimi excrementi author. Ex tibijs verò progrediente ætate effluunt pili, nequeunte calore sese spargere in partes illas distantiores, & natura frigidiores. Tabidis pariter decidunt pili, cum iam morti sunt propinqui: quoniam consumpto iam ferè omni humore, calor languescit, & marcescit, ita ut nequeat amplius illius ui elici torridum ex nutriméto excrementum. Qui verò ex longioribus morbis caluescunt, rursus pilosi fiunt, victa tandem, & mutata morbosa temperie. In senibus verò nullum remedium caluitiem emendare potest: quia indies illorum calor necessario minuitur. Atque hæc de caluitie sufficiant. A

B

Quæ verò dicuntur, ac posterius dicenda indicia sunt, accipere oportet, ut in bonam habentibus temperiem habitationibus.

Quoniam inquit Gal. signa quæ dicuntur ostendere optimam corporis constitutionem, & quæ posteà tradentur indicia, ex quibus non solum cerebri, sed etiam aliarum partium temperiem dignosci ostendet, variari possunt ob intemperiem regionis: admonet eas notas, quas scribit, solum vera deprehendi in regione temperata: regiones verò intemperatas illas immutare: Ne igitur tribuamus temperaturæ, quod regioni asscribendum est, rectè admonet, non nisi in regione temperata sua signa esse examinanda. At fortè videbitur hac ratione inutilia medicis præcepta tradere: quippe cum pauci sint, qui habitent regiones temperatas. Verum aliter res habet. Nam temperatam regionem non intelligimus, quæ prorsus, & exactè est media in omni excessu qualitatum: sed quæ magnos excessus nō habet. Sic enim Gal. tertio Aphorismorum decimoquarto Aph. regiones omnes temperatas vocat, illis exceptis, quæ sunt vel in climate frigidissimo, vel calidissimo, & remotæ à mari. Quæ enim prope mare sunt, etiam si in climate sint frigidissimo temperatæ tamen dicuntur: quoniam frigiditatem remittunt ex ventis calidis: sicut ex frigidis caliditas regionis temperatur. Sic cap. 85. postea aerem intra mediocritatis terminos cōtentum vocat, qui propter frigus vehemens horrorem non excitat: neque propter æstum, sudorem. Reliquos autem mediocres excessus caloris, uel frigoris, humoris, vel siccitatis, sub temperato aere comprehendens. Temperatissima verò illa est, quæ omnino media est inter omnes excessus. An verò talis sit, quæ est sub equinoctiali, ut Auicennæ placuit, & nauigationes nouæ ostenderunt. An potius quæ sub quarto est climate, vt voluit Gal. An potius, quæ sub quinto climate, vt sensit Auer. vel sub sexto, vt Manardus, non est hoc loco discutiendum. Nec illud etiam quærendum, quæ sint causę caloris, & frigoris in aere: An scilicet possint esse stellæ aliquæ uel calidæ, vel frigidæ, vt uidemus vna die calorem vehementiorem esse præterita, uel sequente: vel potuis motus solis in Zodiaco, qui facit solem ad nos magis appropinquare, vel distare: vel tardior, aut velocior motus ipsius solis. An potius diuturna mora solis super terram, vel omnes simul istæ causæ concurrant, & quæ similia sunt, à nobis sunt omittenda Philosophis, ne omnium tractationem amplecti uelle videamur. Illud verò videamus, an omnia signa prædicta, quibus partium constitutionem, & potissimum temperamenta dignoscimus, solùm locum habeant in regionibus temperatis. Certè fons signorum, qui sumitur ab essentia, ita habere agnoscitur. Qui enim in frigidis regionibus degunt, etiam si natura nati, & facti sunt temperati, exterius tamen frigidiores apparent, calore scilicet externarum partium ad internas à frigido aere repulso: vnde inæquale illorum temperamentum redditur, cum internæ partes caleant, externæ frigeant. Contra verò in regionibus, calidioribus ob aeris ambientis æstum, ab internis partibus calor euocatur, vnde externæ calidiores, internæ frigidiores apparent, plusquàm natiua illarum temperies postulet. Variatur quoque ob aeris ambientis conditionem, figura & magnitudo partium. Nam Aethiopes omnes propemodum labris crassis, naso simo. Hispani verò adunco potuis naso, & oblonga facie: rotundiore verò Angli, & Flandri præditi apparent. Ex sola enim vultus figura nationes hominū distinguimus. Variatur quoq; ob ean-

Regio temperata quo modo intelligatur. C

Sub quo climate sit regio temperatissima. D *Causæ caloris & frigoris in aere.*

E

Figurā corporis uariari ob regiones.

A ob eandem causam signorum fons, qui à secundis qualitatibus sumitur, Candidiores enim sunt Galli & Germani; Fului & rufsi sunt Scoti. Rosei Angli. Bene colorati, qui proximas Galliæ partes incolunt Itali, vt Pedemontani, Longobardi, Hetrusci. At Romani, Neapolitani, & maximè Siculi liuidiores apparent. Atri & nigri iam sunt Aethiopes. Sic durior & asperior cutis in calidioribus regionibus tangitur. Mollis, & lenis in frigidis. Quinetiã actiones ob regionum temperiem mutantur. Hinc Gal. in secundo de temperam. Gallos scribit esse furibundos, consilij præcipites: propterea quòd sanguis vnà cum spiritu ad internas partes propulsus, & illic veluti coarctatus, cor vehementius agitat. Contrario modo affecti sunt, qui calidas regiones incolunt. Illi enim timidiores, & imbecilliores dissipatis spiritibus è natiuo calore euadunt. Redduntur quoq; homines ob aerem, in quo degunt, alij perspicatiores, acutiores, ad motus, & denique ad omnes animi & corporis actiones peragendas, aptiores. Variantur pariter & somni, vigiliæ, concoctiones, vniuersa nutriendi ratio, & quæ ex ea resultant excrementa ob easdem causas. Ergo signa omnia, quæ dicta sunt, & etiam dicenda: & non solum quædam, ut Montanus perperam interpretatur, variantur in regionibus intemperatis, nec ostendere possunt natiuam constitutionẽ & temperiem: quandoquidem etiam adulti, qui transeunt in alienas regiones, & ibi diutius habitant, paulatim degenerant à sua natura, ac non solùm mores, sed etiam corporis habitum induunt peregrinum: tanta quidem est uis aeris, in quo viuimus, & aquarum, quibus vtimur.

Secundas qualitates uariari ob regiones.

Actiones mutari ob regiones diuersas.

B

Quæ autem ad capillos attinent, non ad locorum tantum, sed ad humorum quoque temperaturam, qui cerebri temperaturæ proportione respondent, sunt referenda.

C

Quid obseruandum sit, cum ex alijs signis dijudicare uolumus corporis & partium constitutionem & temperiem, docuit: nempe quòd in regione temperata vim signorum perpendere debeamus, ne scilicet impressiones ab aere intemperato factas, naturali constitutioni tribuamus. Nunc cum ex pilis volumus dignoscere temperiem corporis, docet aliud præterea esse animaduertendum, ut scilicet videamus, an humores, qui sunt in corpore, proportione respondeant temperaturæ cerebri. Si enim ita fiat, tunc pili vera erunt indicia temperaturæ cerebri, alioqui nequaquam. Quid verò hoc ipsum sit, quod scribit humores respondere proportione temperaturæ cerebri, non rectè (vt puto) interpretes explicant. Nam Montanus non humores, sed aerem ipsum proportione respondere temperaturæ cerebri, aliquando scribit: aliquando verò de ipsis humoribus idem interpretatur. Sed in quo consistat hæc proportio, an in consensu, vel repugnantia temperaturæ inter humores, & cerebrum, non satis explicat. Alij verò hanc proportionem intelligunt, si talis fuerit temperatura cerebri, qualis est temperies humorum: Tunc enim nobis licere ex pilis iudicare de cerebri temperie. Si verò hæc inter se temperie differant, fallax esse iudiciũ. Ego verò aliter sentio. Si enim fortè humores corporis fuerint adusti, & copiosi, & cerebrum pariter calidum & siccum, non vtique licebit dicere, quòd ex nigris & multis capillis calidum & siccum temperamentum cerebri sit. Nam ex solis humoribus id fieri potest, nihil ad hoc conferente cerebro. Oportet ergo humorem, ex quo pili gignuntur in capite, talem esse, ut ei adscribere non possimus id, quod in pilis fit: sed solùm ipsius cerebri temperamento. Quod fiet, si humor uel mediocritatem inter omnes excessus habeat, vel cerebri temperamento contrarietur. Tunc enim licebit colligere qualis sit temperies cerebri: veluti si excrementum fuliginosum, quod à profundis partibus consurgit, quantitate, & qualitate mediocre sit, aut parcius & non adustum. Gignantur autẽ pili in capite multi, & nigri, signum est, non ex ipsis humoribus eos esse genitos, sed cerebrum esse calidum & siccum: vt pote quod plurimum excrementum in seipso gignat, & adustum, ex quo multi, & nigri pili nascuntur. Sic & in alijs differentijs res intelligatur: vt dicamus proportione respondere excrementum cerebri temperaturæ, quod ei repugnat: quale esset, quod vehementer est contrarium naturę cerebri, ut illi omnis effectus tribuendus sit. Nec ita consentit, ut quid à cerebro nascatur, intelligi non possit, sed quòd tale est, ut actionem cerrebri sequatur. Illud autem (ut diximus) est, quod nec multum contrariatur, nec in

Quid sit humores respondere proportione temperaturæ cerebri.

D

Mõtani interpretatio reprehenditur.

Autoris interpretatio

E

A
in consensu superat, quod à temperie cerebri potest prouenire: Hæc quidem est Gal. sententia: sed quidquid sentiat, nunquã efficiet, ut certa aliqua indicia sumi possint ex capillis ad cerebri, uel aliarum partium internarũ temperiem dignoscendam, ut anteaostendimus.

Si uerò calidius sit, quàm oporteat. In altera uerò oppositione bonam habeat temperaturam: siquidem in caliditate excesserit, omnia quæ dicentur, ualidiora erunt indicia, sed si paruus fuerit excessus, imbecilla. Communis autem hæc ratio statuatur in omnibus partibus, quarum in temperaturis vniuersis indicia sumus tradituri.

Docendi ratio postulat, ut posteaquàm docuit signa temperati cerebri, prosequatur indicia intemperaturarum: quippe cum medicina non solum temperatis, sed etiam alijs omnibus suam operam polliceatur: Ac quoniam inter intemperaturas, quædam sunt simplices, aliæ compositæ, postulat pariter docendi methodus, vt à simplicibus exordiatur, & à calida potiusquàm ab alijs: quoniam illa maioris est dignitatis, & efficaciæ. Quia præter ea dantur in excessu harum qualitatum differentiæ per magis & minus, admonet has differentias esse notandas. Nam quædam signa sequuntur solùm magnos rerum excessus: alia verò non nisi exiguos, ut ipse postcà exemplis docet. Porrò hanc differentiam, quæ est inter magis, & minus, sunt nonnulli, vt Acachias, & Curtius, qui quattuor gradibus distingunt, adeò ut in primo constituantur, qui obscurè: in secundo qui manifestè: in tertio, qui vehementer: in quarto, qui summe calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant: & vltrà hos non consistere sanitatem, tradunt ijdem egregij authores, qui profectò adhuc sunt ferula digni. Nam tradit quidem Gal. in lib. de simplicib. hos gradus in medicamentis, quæ possunt omnes alterationes nostri corporis emendare. Sed quid hoc quæso pertinet ad excessus, qui fiunt in latitudine sanitatis? An fortè putabimus corpora nostra sana adhuc esse, quæ calorem habeant, qui adurere posit: qualia sunt medicamenta in quarto gradu calida: quandoquidem nec acutissimarum febrium calor ad eam vehementiam peruenire potest. Stuporem pariter inducat oportet frigus, immo mortem, quod in quarto gradu excedit. Item non erit corpus compositum, & humanum, sed terra ipsa, & aqua, quod in quarto gradu siccum est, vel humidum. Igitur quatuor illi gradus quos statuit Gal. in medicamentis, omnes excessus, qui reperiri possunt in materia medica, rectè circumscribunt. At in nostra temperie præsertim sana tanti excessus fieri non possunt, nec potest excedi primus gradus. Nam secundus, qui manifestè alterat, morbosus iam est, quod ostendunt medicamenta, quæ in eo gradu alterant. Si enim illa sensibiliter agunt, medentur profectò affectionibus, quæ sensibiliter nos lædere possunt. Eæ autem sunt morbi ipsi, non declinationes læues à perfecta sanitate. Ergo in primo eo gradu, si quæ est latitudo inter salubria corpora, ponenda est.

Gradus quot possint esse in sanorum tẽperie, cum excedunt qualitates, in quo Curtij & Acachiæ opinio damnatur.

Excessus sanorum non excedere primũ gradum.

B C D

Deinceps igitur signa caliditatis cerebri praeter ea, quae nuper diximus, sunt, quòd ea, quae circa caput rubicunda & calida magis, & quae in oculis venae magis sensui patent. Capilli quoque in his statim in lucem editis habent in capite ortum, & cum plurimum in caliditate à mediocri temperatura recesserint, nigri, & robusti, & crispi fiunt: Cum verò non multum, subflaui quidem ab initio fiunt, deinde nigricant: ac progredientibus ætatibus, caluitium patiuntur: atque eo magis, qui plus modico sunt calidiores. Excrementa uero, quae per palatum & nares, & oculos, & aures, pauca & concocta ipsis existunt, cum integram habuerint sanitatem. Cum uero eis caput repletur, (continuo enim ac tum praesertim cum nullam uictus seruauerint rationem tale quid eis accidit) plura quidem in ipsis excrementa, sed non incocta generantur, implenturque, atque aggrauantur eorum capita à calidis cibis, & potibus, odoribus atq; hisce omnibus, quae extrinsecus occursant:

A ſant: in quorum numero eſt, & qui nobis circunfunditur aer. Sed praeterea magis ſi non ſolum natura calida, ſed etiam humida corpora extiterint. Breuibus autem ſomnis huiuſmodi temperaturae contentæ ſunt, neque admodum profundis.

Proſequitur Gal. ſigna cerebri calidi. Nam anteà ex mobilitate opinionis eam temperiē indicari dixit: ſed non addidit reliquas notas, quia aliud tractabat. Eas igitur nunc adijcit. Ac in hoc quidē illud primo notandum eſt, quod iam obiter diximus, & cōfirmatur ex cap. 15. tertij lib. de cauſis pulſuum, cum partem aliquam dicimus calidiorem aut frigidiorem, par uos exceſſus intelligi. Ita.n. ille de languidiore pulſu intelligendum eſſe ſcribit, cerebrum item calidum, aut aliam partem intelligimus, quod ſit cerebro temperato, aut alia parte ſui generis calidius. Prima ergo nota, quam dicit eſſe cerebri calidioris, eſt (inquit) quòd ea quæ circa caput ſunt, ſint omnia rubicunda, & calida magis. Intelligendū eſt magisquàm in cerebro temperato, nō ſimpliciter, vt Mont. & alij interpretes, qui huiuſmodi cerebrū fingunt, attrahere ad nutritionē plurimum ſanguinis, & ſpiritus, ex quibus rubor & calor in omnibus partibus circa caput apparent. Nam cerebrū per exteriores venas, quæ ſunt in cute, vbi ſit color & rubor, ſuum nō trahit alimentum: nec alias quidem partes, vt cutem videmus rubere, aut calere inſigniter plus ſolito cum nutriuntur: aut ſi quid huiuſmodi in ea fit, non ex attractione nutrimenti hoc contingit: ſed quia ex partibus inferioribus cibo & potu refectis, ſpirituoſa conſurgit ſubſtantia cum ſanguine tenuiore: ex quibus externæ partes læui rubore & calore ſuffunduntur. Nam oporteret vtiq; morboſum eſſe calorem, ſi per attractionem hæc fierent: Quæ enim in primo vel etiā ſecundo gradu calida ſunt (Gal. autore) rarefaciendi, dolorem mittigandi, & nō attrahendi ad partem vim aliquā habent. Quòd ſi liberius aliquid dicere auſim, nullius eſſe momenti hæc indicia arbitror. Nā quid quæſo ſalubris calor cerebri vndiquaq; ſepti oſsibus conferre poteſt ad ruborem, & calorē faciei, & aliarū externarum capitis partium. Quid item in hoc efficere poteſt, ad amplitudinē venarum, quę ſunt in oculis? Opinionem pariter de generatione capillorū ob cerebri temperiem anteà refellimus. Apparent quidem aliquando in nuper natis capilli iam nigriores, robuſti, & criſpi: Sed id ex hepatis temperamento calidiore, ex quo plurimū elicitur terreni, & aduſti illius excrementi, ex concoctione humorū accidit, non ex cerebro: quod veluti ex ſulphuris ardentis cauerna vapores aut humores fuliginoſos euomat. Cæterū craſſos pilos & robuſtos, de quibus hic agit author ſcribit Ariſt. fieri ob cutis craſsitiem, vel raritatem, & humorem pinguē, atq; multū. Verū ratio exigit vt craſsi à craſſo, & multi à multo fiant, & raritas cutis ad id conferat. A pingui verò excremento ſequaces, & cōſtantes, nō craſsi fiunt, ſi quid pinguedo ad pilorū generationem confert. Sed quid eſt quæſo quod caluitiē in his adferat, qui non multum ab initio ſunt calidi progrediente ætate? Siccitas enim ob leuem eum calorem cum nulla ſit ab initio in humido, & ſicco defectus, induci non poteſt, ut ob ariditatem cutis pili cogātur cadere: & hanc cauſam, quæ ex cutis ſiccitate petitur, minimi momenti eſſe anteà oſtendimus. At verò quæ nam imaginatur excrementa in his, præſertim cum rectè valent, per palatum, nares & maximè per oculos. Vbi enim humor & ſiccitas moderatè inter ſe temperantur, & calor exuperat, non debent fieri per nares, & oculos aliqua excrementa. Et qualem quæſo concoctionem in his, quæ per palatum excernuntur, inuenit, quæ cerebri concoctionē declaret? Præterea excrementa aurium neceſſe eſt in his abundare ea ratione, qua dixit pilos in his fieri nigros & robuſtos. Hæc enim pariter ſequuntur calorem, & generationem copioſæ bilis. Quod verò ſcribit illorum capita grauari à copioſo, & inordinato victu, fortè eſt rationi conſonum. Ad partem enim calidiorem liberius aſcendunt vapores: nec alienum quidem eſt, vbi calor prædominetur, ſalubris tamen, concoctiones fœliciter obiri. Grauari verò & offendi huiuſmodi temperiem à calidis potionibus, odoribus, cibis, & alijs calefacientibus, notum eſt: ſiquidem intemperies ſimilibus læduntur, contrarijs verò temperantur. Quod verò hic addit de temperie humida, non eſt huius inſtituti, ubi ſolum ſimplicem intemperiem calidam proſequitur. Cæterum cur ſomni in hac temperie fiant breues, & leues, non poſſunt alij interpretes docere, qui ſomni naturalis omnem cauſam referunt in vaporis benigni, aſſurgentis à concoctione inferiorum partium copiam. Nam ad horum vaporum generationem nihil confert cerebri

Montanus damnatur.

Authoris iudiciū de ſignis, quæ hic ponit Gal.

hoc age

Craſſi pili, et robuſti à quibus cauſis fiāt Ariſtotelis opinio.

De excrementis in hac temperie cerebri Galeni opinio reijcitur.

x

rebri temperies aliqua ex se, aut vigiliam, vel somnum parere. Nos verò in lib. de somno, & vigilia (Galeno authore) docuimus somnum, fieri cum calor non fertur ad sensoria, & in illis versari non potest. Vigiliam verò contra accidere ex caloris motu ad cerebrum. Porro non vna est causa, cur calidum innatum influens nequeat assurgere à suis fontibus ad sensoria, & in illis versari. Vel enim id fit, quòd illius substantia sit veluti congelata: quo modo frigida alimenta & medicamenta intus assumpta, & exterius admota somnum pariunt. Vel quòd ea substantia non gignatur: quo modo ex inædia, & parciore cibo tandem somnus etiam oritur. Vel quòd genita dissoluatur: qua ratione cogitationes, corporis labores, vigilia ipsa, & quicquid euacuat, digeritque nostrum corpus, somnum conciliant. Alio modo genita substantia spirituosa somnum parit, cum rectos suos motus ad cerebrum non sequitur: quo modo nauigationes, & ambulationes circulares somnum adferunt. Cum verò multi vapores à concoctione alimenti attolluntur ad caput, oboritur somnus, quia ab illis via calori occluditur. Quæ verò extrinsecus admouentur ceruici & capiti, somni sunt causæ, quia calorem repellunt à sensuum fonte: quemadmodum etiam per soporosos affectus contundentia caput, aut graues abscessus morbosum somnum pariunt, occlusis cerebri ventriculis, per quos patere debet liber additus calido influenti. Cæterum cum ad concoctionem distrahitur calor, aut allicitur ad inferiores partes per læues frictiones, & lotiones, somnus nascitur, quia à primo sensorio retrahitur idem calor. Porro nox, tenebræ, oculorumque conniuentia somnos alliciunt: quia obiecta, quæ sensus mouent, & calorem naturæ instrumentum ad se commouent, tollunt. Idem facit animi securitas, & cessatio cogitationum, strepitusque aquarum ex alto cadentium, atque suauis cantus, & alia, quæ ueluti in quiete animum, & sensus collocant. In quibus cum calor nihil habeat quod agat, ne sit otiosus, refugit ad interna viscera, vbi semper aliquid habet, quod concoquat. Hæ sunt inquam somni causæ, quas (vt diximus) alibi diligentius enarrauimus, & hic breuiter repetere sumus coacti, vt ex communi tractatione, quod singulis erit proprium trahere possimus. Fiunt igitur breues in his somni, & læues, quia cerebri calor allicit a suis fontibus influentem calorem, nec eum diutius in visceribus sinit consistere: ac vbi ad cerebrum peruenerit, nihil inuenit humoris, aut vaporis, quod illius cursum, & motum impedire possit. Fit autem (vt diximus) vigilia, cum calor adest ipsi cerebro sensuum fonti, & in eo liberè versari, & ab ipso in sensoria omnia absque impedimẽto spargi potest. Quæ verò adfert Acachias de resolutione facultatis animalis, & alijs causis somni, nihil faciunt ad Gal. institutum. Hæc quidem sunt indicia, quæ adfert Gal. indicare cerebri caliditatem: sed ille sui instituti immemor omittit signa, quæ sumuntur ex sensibus, motibus, operationibus principibus. Est enim rationi consonum, vt hæc temperies circa magnitudinem, intelligentiam, memoriam, sensus, & motus peculiariter aliquid agat, quod alijs intemperaturis non conuenit, promptiores enim edat omnes suas actiones necesse est: id enim caloris excessum sequitur.

Somni causæ ex authoris opinione.

Quæ signa hic Gal. omittat.

A B C D (margin letters)

Frigidioris uero quàm oporteat cerebri indicia, sunt plura in propriis meatibus excrementa, & capilli recti & ruffi, & stabiles, & qui longo post natiuitatem tempore nascuntur, tenues, atque ab initio male nutriti, & facile a causis frigidis offenduntur, atque hoc ipso offensionis tempore, destillationibus & grauedinibus capiuntur, neque, si tetigeris partes ad caput attinentes, admodum calidæ sentiuntur, neque si inspexeris rubicundæ apparent, & oculorum uenæ omnino uisum effugiunt, & somnolenti, quodammodo sunt.

B

Excrementa non solum plura, sed etiam cruda & aquosa resultant, vbi calor est imbecillior. Hoc enim debilem concoctionem sequitur. Nec mirum est, cur cum hic simplicis intemperaturæ notas quærat, dicat excrementa gigni, quæ cum duas habeãt qualitates, vt omnes humores exuperantes, non videntur fieri posse ab vnica qualitate vincente. Nec dici potest, quòd vna qualitas aliam inducat. Nam caliditas siccitatem tandẽ inuehit. Id enim forte in calore verum apparet: frigiditas autem per se nec humiditatẽ nec siccitatem sibi adiungit.

A git. Præstat vero (vt arbitror) dicere, cum agamus de excrementis pituitosis, quòd materia humiditatum suppeditetur ex alimento: sola vero frigiditas requiratur ad formam inducendam. Nam materia omnis, quæ non vincitur a calore ob imbecillitatem, pituita fit: vel quod verius est, dicatur, pituitam non gigni a tali temperie, sed quę genita est cum alijs humoribus in hepate, & fertur per uenas ad nutritionem singularum partium: cum incide rit in partes frigidiores, cuiusmodi nunc cerebrum ponitur esse magna sui parte, relinquitur post nutritionem, & excrementum fit: quæ quidem postea per nares, os, emittitur. Sũt enim hæc proprij meatus non oculi, vel aures. Porrò capillos rectos sequi hanc temperiem tradit quidem Gal. sequutus cutis conditionem, in qua cum nulla sit siccitas, aut quæ possit exsiccare causa, faciles habent meatus, per quos excrementa libere permeare possunt. Verum cum ille doceat etiam in lib. de temperamentis ob imbecillitatē exhalationis, crispos fieri capillos, nequeũt vtiq; illi omnino recti esse, repugnante scilicet ipsa exhalatione. Ruf B fi vero in his fiunt pili: quoniam excrementum, ex quo fiunt non est torridum, sed quodammodo in pituitam degenerans. Stabiles vocat, qui non facile decidunt eò, quòd nõ sit siccitas cutis, quæ illius opinione caluitiem parit: sed quoniam pauca in his fiunt excremẽta, ex quibus pili nascuntur, alia accedit illis difficultas ex paucitate materiæ. Porro nascuntur in his pili tardè, & ab initio graciles & male nutriti: quoniam huiusmodi tẽperies paucum excrementum elicit a nutrimento. Merito vero a causis frigidis offenduntur: quoniã proprium hoc est singulis intemperaturis, vt a suis similibus causis offendantur. Ac in ipso offensionis tẽpore oriuntur destillationes & grauedines, descendente pituita ad nares, guttur, & subiectas alias partes. Nec partes ad caput attinentes calidæ sentiri possunt in frigidiore hac tẽperie: nec rubicundæ apparere possunt. Venæ etiam oculorũ ob eam rationẽ uisum effugiunt. Porro somnolenti quodammodo sunt: propterea q; deest causa, quæ calo C rem a fontibus suis alliciat ad fontẽ sensuum & discutiat, si quid illic est crassioris vaporis, aut humoris frigidioris, quod motum calidi innati per cerebrum impediat. Acachias uerò ideo hos esse somniculosiores aliquanto scribit, quoniam, inquit, unam habent tantum somni causam, nempe frigiditatem, quæ ad procreandum somnum minorem, quàm humiditas vim habet. Sed ille ignorauit quod Gal. scribit ca. 5. tertij de locis affectis, calidã inquam & frigidam intemperiem primam facultatem ad vigiliam & sopores inducendos habere. Sunt etiam in istis sensus quodammodo turbulentiores, & tardiores imbecillioresque omnes corporis motus: & quæ ad imaginationẽ, ingenium, & memoriã pertinent, obtusiora.

Pituita quo modo exuperare possit ĩ sola frigiditate cerebri.

Somnolenti cur tales sint.

Siccioris autem cerebri indicia sunt paucæ superfluitates effluentes, & sensuum perspicacitas, sunt autem ad uigilias prompti, & capillos habẽnt robustos, & qui celerrime eis genitis innascuntur, crispi autem D potius sunt quàm recti, cito autem calui fiunt.

Superfluitates intelligit pituitosas: nã biliosis, quæ per aures excernuntur, potius abundant. Porrò pituitosæ non solũ paucæ, sed etiã crassæ in his sunt: hoc .n. humoris defectũ sequitur & calorẽ mediocrẽ. Sensus merito sunt perspicaces: nã vbi organa illorũ sunt ex purgata ab excrementis, vis sentiendi vegetior exercetur: vnde venatores suffitu canũ nares exsiccant. Ac non solũ quidẽ sensus, sed etiã ingeniũ & memoria felicissime exercentur in cerebro sicciore: vnde melancholici ingeniosi, & senes prudentes & sapientes iudicantur esse. Badẽ ratione vigiles hi sunt: quoniã in sensuũ fonte nullus est superfluus humor, vel crassus uapor, qui caloris influentis motũ & actiones impediat. Sequitur uero suã de caluitie opinionẽ, ob siccitatem cutis, cũ illos cito caluescere & crispos habere capillos scribit: rectè tamen sentit, cũ illorum capillos scribit esse robustos, & celerrimẽ gigni. Nã huiusmodi tẽ E peries terreni illius excrementi plurimũ gignit, ex quo pili fiunt, idq; statim ab ortu. Adde re debebat lædi a siccis, & quæ apparent circa faciem & caput sicca apparere.

Humidioris uero cerebri indicia, capilli plani & nequaquam calui fiunt, sensus autem turbulenti, & excrementorum multitudo, somni multi atque profundi, & hæ quidem simplices sunt intemperaturæ.

Capilli plani, quoniã per cutẽ molliorẽ facile transit exhalatio, calui nõ fiũt, aut omniũ difficillimè, quoniã nec nutrimentũ deest capillis, nec cutis ipsa siccior reddit. Sẽsus turbulẽti

sunt, quoniam & organa multo humore imbuta, sensibilia corrumpunt: & quoniam spiritus ipsi sensifici, humidiores crassioresque sunt. Somni multi & profundi, quoniam calor natiuus multum grauatur ab humore. Omittit signa, quæ sumuntur a lædentibus & iuuantibus, quæ a calore, & primis qualitatibus, a motu & principibus actionibus sumuntur. A

Compositæ autem primum calida & sicca, secundum quam & superfluitatibus carent, & sensibus uigent, & plurimum uigilant, & cito calui fiunt. Et prima quidem capillorum generatio celerrima est, ac plurimo abundans alimento. Capillos uero habent nigros, & crispos, & tangentibus caput calidi sentiuntur, & sunt rubicundi usque ad ætatem consistentiæ. B

Si calida sola aut sicca, pauca gignit excrementa, vtraq; simul nulla gignet. Viget sensibus, promptiq; sunt ad sentiendum, & ad bene sentiendum: quoniam spiritus calidi, & sicci ad motũ promptæi, & puri, sensoriaq; etiam ipsa pura sunt: mobiles tamen habent sensus plusquàm oporteat. plurimum vigilant, quoniam caloris est mouere, & nullus humor est, qui obruat & impediat illius motiones. Rubicundi sunt vsque ad ætatem consistentiæ, attrahẽte calore ex partibus subiectis ad caput & partes vicinas sanguinem. Declinante autem ætate, in qua sanguis deficit, color amittitur. A iuuentutibus & lædentibus signa omittit, & quæ ab alijs actionibus signa sumuntur, quæque a partibus annexis, vt ab oculorum venis & colore ducuntur. Methodum præterea, quam sequenti capite tradit, hoc loco describere debebat. Quod enim omnibus commune, illud præponendum. Talis autem methodus est, vbi plura inter se coniunguntur, vt illa inter se pari mẽsura excedere statuamus. De inde inæquali mensura & parem excessum ponamus, paruum primo, deinde mediocrem, postremo maximum, quantum in ea latitudine esse potest. Quũ autem inæqualiter exuperant, ita expendamus, vt alterũ parum, vel mediocriter, vel multũ excedere statuamus, & cũ illis differentijs, alterius differentias coniungamus. Ita enim methodus optima fit. C

Si uerò humiditas adiungatur caliditati, parum utriusque qualitatibus superantibus mediocritatem, color bonus, & quæ circa oculos calidiora, uenæ magnæ, & plura excrementa, & mediocriter cocta, & capilli recti, subflaui, & non facile calui fiunt. Implentur uero atque aggrauantur eorum capita a calidis. At si humectentur, tunc multo magis excrementorum habent multitudinem. Et si plurimum caliditas atque humiditas creuerit, his caput ægritudinibus est obnoxium, atque excrementis abundans, & quod facile a calefacientibus, atque humectantibus offendatur. Auster uero semper eis aduersatur, atque optime in Aquilone se habent, non tamen diu uigilare possunt, & cum se ad somnum conuerterint, simul graui somno tentantur, & uigilant, & sõnia habent imaginationibus plena, uisus eis turbulenti, neque satis sensibus uigent. Quòd si plurimum in caliditate cerebrum a mediocritate recesserit, paululum autem humidius extiterit, calidæ temperaturæ indicia quidem superabunt, cum quibus læuia quædam humiditatis signa coniungentur, ueluti si longe quidem humidius, paululum uero calidius, uehementia quidem erunt ac manifesta humiditatis indicia, debilia autem caliditatis. Communis uero hæc ratio in omnibus compositis intemperaturis existit. D E

Sunt quæ dicuntur de signis temperaturæ compositæ fere nota ex superioribus. Quare deinceps minimo labore erit opus. Vt autem anteà admonui, ita nũc cerebri temperies nullam

A Iam mihi uidetur habere vim ad colorem & alia, quæ in facie, & cute capitis sunt mutanda. Nam qualiscumque sit cerebri temperies, hæc sequuntur hepatis & cordis naturam. Sed quoniam interpretes sumus, sequamur authoris errores, & illis fucum aliquem inducamus. Erit ergo color bonus, qui mixtus est ex rubro & albo: quoniam huiusmodi temperies sanguinem multum ad se allicit, qui effunditur in partes uicinas. Eadem ratione humidiores & calidiores apparent eędem partes. Venæ autem oculorum illis sunt magnæ ob eandem attracti sanguinis copiam, quo pars eget ad nutritionem. Porrò etsi calor & humor authores sunt fœlicisimæ concoctionis: post eam tamen solent plura excrementa relinqui. Nam vbi plurimum concoquitur vtilis materiæ, plurimum quoq; prouenit excrementi, sed bene concocti, præualente scilicet concoctione. Intelligimus autem mediocriter ea esse cocta ex mediocri crassitie & viscitate: capilli recti, inquit, in his fiunt: quoniam siccitas cutis nulla adest, quæ impediat liberum transitum materiæ pilorum: & quoniam etiam copia excrementi uiam sibi munit promptam, Subflauos vult esse istorum capillos: rectius fortè si subruffos dixisset: hi enim a minore ardore fiunt, qualis est necessariò, cum calor humori iungitur. Cæterum hi non facilè caluescunt: quia excrementum plurimum suppeditatur, & ob siccitatem non coguntur decidere pili. Non mirum autem, si huiusmodi capita facilè replentur, & grauantur. Nam difficile est humorem calori ad proportionē suppeditari. Quare quoties internæ, vel externæ causæ, vel solū quę humectant, aut calefaciunt, aut utrumque præstant: uel etiam geniti in capite humores a frigidis ventis exprimuntur: sequitur grauitas, & maximè, inquit, si humiditas præualet calori. Nam tunc dominatur, quod parere est natum. At si plurimum calor & humiditas excesserint, tunc huiusmodi cerebrum non iam salubre, sed insalubre iudicandum est. Promptè enim ab omnibus causis offendetur: maxime uerò ab Austro, & alijs calefacientibus & humectantibus. Aquilo verò & cætera refrigerantia & exsiccantia illis prosunt, nisi uehementius concutiant cerebrum. Tunc enim etiam laborant, & subiectas partes fluxionibus replent. Iam uerò nequeunt isti diu uigilare: cum calor vigiliæ author perpetuum ferè in cerebro sensuum fonte habeat impedimentum sui motus. Quòd verò scribit noster interpres, eos graui somno tentari, & simul vigilare falsum est, & perperam ex Græco interpretatum. Nam huiusmodi affectus, in quo est somnus grauis, & simul vigilia, non cadit in sanos, sed in illos, qui pessimis laborant morbis soporosis, ut Galenus in libro de locis affectis, & passim alibi ostendit. Est autem relinquendum uerbum Græcum (Coma) quod significat inclinationem, & delationem ad somnum. Hi ergo ob humorem eam habent delationem: ob calorem verò minuitur ea inclinatio, & irritantur sensus. Quare vtramque habent inclinationem nempe ad somnum, & ad uigiliam. Cæterum quod scribit de insomnijs, difficilem habet rationem, & non solum in re præsenti, sed etiā in tota tractatione de insomnijs. Nam Aristoteles vbi multus, uel humor, & uapor circa cerebrum abundant, tunc insomnia non fieri scribit: quod experientia pariter docet. Nam qui cibo, & potu liberaliter sunt usi, circa primas somni horas non somniant: nec pueri eadem fortè ratione, non somniare dicuntur, quòd scilicet superfluo humore abundant, quo imaginatio, & sensifica uis, ueluti obruta, nequeat eam uim exercere, quæ ad insomnia requiritur. Quæ quidem si uera sunt, qui calido & humido sunt cerebro, ob humorem fortè uidebuntur inepti esse ad somniandum. An humor quidem solus obest, sed a calore agitatus nequaquam. Nam calor, cuius officium est mouere, non finit sensoriam facultatem quiescere. Quare non mirum si cum ille intus se recepit, nec circa externa obiecta versatur, aliquid interius agat, vnde insomnia fiunt: quorum tres perhibentur esse differentiæ. Quædam enim ex humoribus, & internis causis originem ducunt: qua ratione medici colligunt eos pituita abundare, qui somniant se uersari in aquis. Biliosos uerò eos esse, qui uel ignem, uel lites, & rixas insomniant. Illos uero melancholicos, qui uel mortem, uel mortuos, aut aliquid aliud triste imaginantur. Sanguinei uero creduntur esse, qui se per somnum credunt esse sanguine conspersos, uel profluuio sanguinis laborare, uel rubra quædam sibi obijci. Seminis uerò abundantis indicia sunt, si quis per insomnia putet se uenere uti, aut pollutiones uenereas patiatur, uel quidpiam aliud de uenere cogitet. Iam uero, si quis imaginetur se uolare, aut aliquid leue, hoc nota est abundantiæ humoris aerei, ut grauitas testatur humorem terrenum uigere. Qui uero sordida somniant, putridis

Margin notes: *color bonus* (handwritten); *Interpretis lapsus.*; *de insõnijs.*; *Insomniorũ tres differentiæ.*

Section letters in margin: B, C, D, E

& fœtidis humoribus abundant. Qui pura, bene olentia se videre putant, puris humoribus sunt referti. Pendent ergò huiusmodi insomnia ex nobis, internisque causis. Alia uerò ex animi cogitationibus. Quæ enim uigilando cupimus, illa sæpe per insomnia repræsentamus. Vnde apud Catonem scriptum est: A

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
Dum vigilat sperans, per somnum cernit idipsum.

Alia autem diuinitus immitti creduntur, vt rerum euentus præcauere posimus, tamquàm a Deo admoniti. Ac sacræ literæ, & antiquorum historię multa de huiusmodi insomnijs memoriæ prodiderunt. Cæterum ad quam animæ partem pertineant insomnia, & quomodo illa fiant, & reliqua, quæ sunt philosophicæ tractationis, ex Aristotele quilibet discere potest. Quod verò addit eos, qui calido, & humido sunt cerebro, visum habere turbulentum, & alijs sensibus parum valere, euidentem habet causam. Nam humiditas sensoria uel obstruit, vel certè minus expedita reddit. Quare non mirum, si cum sensoria B veluti caligine quadam sunt obducta, perperam fiant sensationes. Quod uerò sequitur de excessu vnius qualitatis magis, quàm alterius, cum qua complicatur, ita per se patet, vt nullam interpretationem requirat.

Frigidæ vero & siccæ cerebri intemperaturæ frigidum, & minime coloratum sui ratione caput reddunt, semper enim memoria repetenda; quæ a nobis ab initio est distinctio posita, ut præterea aduertamus quātum ex humorum temperatura alterentur, quæ circa ipsum cōsistunt. Protinus autem huiuscemodi temperaturæ venis carentes habent oculos, & a causis frigidis facile læduntur. Quare & inæquali sanitate C fruuntur, quoniam nonnunquam leuissima habent capita, & excrementorum moderatos effluxus, nonnunquam vero grauedinibus & destillationibus minima ex causa capiuntur. Sensus autem eorum in iuuentute quidem omnes vigent, atque omni vitio carent, sed pro grediente ætate cito marcescunt. Et ut summatim dicatur omnes celerrimam, circa caput senectutem ostendunt. Quare & cito cani fiunt, capilli uero ipsis quidem genitis uix exeunt, & male nutriuntur, & ruffi sunt. In progressu autem ætatis, superante magis frigiditate caliditatem, quàm siccitate humiditatem, multum non caluescunt, contra vero si contigerit, siccitatem quidem plurimum dominari humiditati D frigiditatem uero caliditati, parum calui fiunt hi.

Prosequitur signa cerebri intemperati ob frigiditatem, & siccitatem præualentem intemperie: & primum indicium sumit, ab essentia partium circumstantium, nempe a frigiditate ipsius capitis, & secundum ex decoloratione. Est enim, inquit, caput frigidum, & decoloratum in his, qui frigido, & sicco sunt cerebro, ex temperamenti ipsius cerebri ratione: quasi diceret, quòd ex ratione humorum, spirituum, & caloris, quæ ab hepate, & corde mittuntur ad caput, posit, & calor, & color bonus induci ipsi capiti. Quo quidem sophismate tegit errorem, qui nascitur ex temperie ipsius cerebri. Nam si facies, & caput calida & colorata appareant, vbi euidentissima sunt alia cerebri frigidi & sicci indicia, semper habebit, quod adferat, id fieri ob temperiem humorum, & spirituum abundantiam. Reuera autem, (vt iam ante admonuimus) exigui hi excessus qualitatum, qui in sanorum temperie reperiuntur, præsertim in cerebro parte suapte natura frigida, & osibus vndique circūnallata, vim nullam habent mutandi calorem, & colorem partium circumstantium. In eodem etiam errore versatur, quod scribit de venis non apparentibus in oculis. Nam hoc etiā sequitur venarum, & arteriarum atque humorum, & spirituum conditionem, non autem cerebri temperiem. Certius verò est indicium, quod sumit a causis frigidis lædentibus. Nā frigidum a frigido facile læditur, præsertim si causæ refrigerantes præualent temperaturæ: B

alioqui

A alioqui nec lædunt, nec iuuant. Cæterum, quod scribit, huiusmodi temperiem inæquali sanitate frui, probat ex eo, quòd nonnunquam leuissima habeant capita, & excrementorum moderatos effluxus: nonnunquam uerò grauedine & destillatione ex qualibet leui occasione capiantur: & meritò quidem: nam debilis illorum calor, si non accedunt externæ causæ, quæ humorem copiosum addant, ob subiectam siccitatem, potens est cerebrum vacuum excrementis reddere. Si uerò multitudo humoris subministretur a venis, tunc cruditates nascuntur, & generatio pituitæ: ex cuius descensu destillationes, & grauedines oriuntur. Porrò qui frigida, & sicca temperie cerebri sunt affecti, meritò in iuuentute, & in prioribus ætatibus sensus habent acres, & perspicaces: propterea quòd sensoria sunt excrementis vacua, nec calor deest in illis ætatibus aptus ad agendum. In sequentibus verò ætatibus crescente frigiditate ætatis cursu, calor minuitur, & excrementa augentur: quo fit, vt deficiente calore, & oneratis sensorijs ab excrementis, deteriores fiant sensationes. Et non solum
B quidem hę, sed etiam actiones principis facultatis, imaginatio, cogitatio, & memoria perperam exercentur. Quod verò scribit, huiusmodi temperiem ostendere circa caput celerrimam senectutem, ex suis principijs ducit: scilicet cerebrum vim habere mutandi cutem, & carnem, quæ extrinsecus caput tegit. Nam si hoc fit, meritò frigida & sicca cerebri temperies, ut quæ eiusdem sit naturæ cum senectute, hanc accelerat. Citò ergo isti, inquit, cani fiunt, sed hic author, qui nullam aliam materiam ponit generationis capillorum, quàm fuliginosum vaporē, non potest de canitie aliquid statuere. Illa enim a fuligine non fit: quippe cum fuligo sit nigra, uel ignea, alba verò nunquam. Et mirum profectò, quòd cum ille in secundo de temperamentis primum statuerit solum eum vaporem esse materiam pili, postea scribat albos pilos fieri ex pituita. Ridendaque in hoc est Montani opinio, qui nō ex ipsa pituita, sed ex uapore eleuato ex pituita, album pilum fieri scribit: quasi oporteat ua-
C pores eiusdem esse coloris cum re, a qua attolluntur. Tradit Galenus in libro secundo de temperamentis cap. quinto canitiem fieri, quoniam alimentum, quo aluntur pili, est uelut situs pituitæ, quæ spatio computruit: vbi enim, inquit, meatus etiamnum manet, excrementum uerò exiguum est, & lentum, ac languidè a calore propellitur, non dissimiliter putredini afficitur. Cuius quidem opinio non placet. Nam quod alimentum pilorum imaginatur ex pituita, si pilus nascitur ex fuliginoso uapore: ex eodem enim illum foueri, & augeri necesse est. Præterea quam quæso hic putredinem pituitæ imaginatur. Mirum enim est, si putredo canos omnes perpetuò afficit, cur igitur non fœtent? Modus etiam huius putredinis, quem tradit ex meatu, exiguoque & lento excremento, languidè a calore propulso, nihil habet rationi consonum. Nam putredinem omnem docebimus postea fieri ex prohibita transpiratione, quæ hic non docetur. Et quid quæso opus est putredinem inducere pituitæ? An non ipsa sola, sine putredine, apta non est canitiem adferre? Porrò Aristoteles
D in libro quinto de generatione animalium cap. quarto simile quid habet cum eo, quod tradit Galenus. Ait enim pilorum alimentum, cum non concoquitur, putrescere, atque ita canitiem parere, quæ alba propterea inquit est, quòd & situs unus cariosorum ferè albus est: cuius rei causa est, quòd multum aeris continet. Ego uerò euidentiores (ut puto) quam illi, canitiei causas adfero. Nam antea docui duplicem esse pilorum materiam, unam, quæ sumitur ex terreno & sordido excremento, genito in tertia concoctione: aliam uerò, quæ sumitur ex pituita naturaliter subiecta, & adhærente membranæ cuti subiectæ. Ac cum exiguum quidem illic est pituitæ, pilus refert colorem excrementi terreni exuperantis: cum uerò pituita abundat, tunc fragilitatem ex excremento terreno pilus quidem retinet, sed colorem ex pituita sumit: ac pro uaria mixtione utriusque materiæ, plus, uel minus albus uel niger, uel alterius coloris pilus redditur. Meritò itaque potissimum, & ferè soli canescunt senes: quia ob caloris imbecillitatem, plurimum pituitæ, præsertim sub cute naturali-
E ter frigida in illis procreatur. Ac in alijs ætatibus, illi potissimum canescunt, qui capita habent multa carne, & pinguedine obducta. In illis enim plurimum quoque pituitæ aceruatur. Sic etiam per longiores morbos cani redduntur homines, dissoluto & debilitato calore, & ita abundante pituita. ac cum postea bona temperies corpori restituitur genitis melioribus humoribus, & deficiente pituita, tursus pili recipiunt pristinum colorem, & cani esse desinunt. Hæc nostra opinio ratione, & experientia nititur. Quæ uerò sequuntur ex supradictis ubi agebamus de caluitie, & ortu, & incremento, capillorum, omnibus patere puto.

De causis canitiei.

Mōtani ridenda sentētia de causis canitiei. Gal. de eadem re opinio.

putredo ex prohibita transpiratione

Aristotelis opinio.

Authoris sentētia de causis canitiei.

recte

Humidae uero & frigidae cerebri temperaturae faciunt homines graui somno tentari, & ad somnum facile conuerti, sensibus quoque minime uigentes, atque excrementis redundantes, & qui caput frigiditati ac repletioni habent obnoxium, ac destillationibus & grauedinibus facile tentantur, neque tamen hi calui fiunt. Haec igitur indicia sunt cerebri temperaturae, a quibus si progrediaris ad unumquodque sensorium, dignotiones transferre licebit. A

Primũ indiciũ, quod dicit indicare cerebri temperaturã frigidam & humidã, sumitur ex graui somno, & quod facilè ad somnũ conuertantur, qui ea sunt affecti (ut noster interpres uertit) Acachias uero eos somniculosos & soporosos fieri uertit. Appellat autem soporem grauem, uehementemque somnum, sed uterque turpiter fallitur. Nam qui cerebro sunt B frigidiore, & humidiore in latitudine sanitatis, in qua describuntur leues recessus a mediocri temperie, non patiuntur coma illud morbosum, in quo grauis est somnus, difficilem habens expergefactionem: de quo Galenus in Aphorismo secundi libri, in quo scribit Hippocrates, somnus atque vigilia utraque si modum excesserint, malum. Præterea si eiusmodi temperies graues somnos, aut sapores (vt alius vertit) patiuntur frustra, postea adderet autor eosdem somniculosos reddi: grauissimus enim affectus leuiorem in se includit. Rectius autem Gal. scribit hoc modo intemperatos, fieri comatosos, & somniculosos: intelligens per comatosos, non eos, qui graui & difficili somno sunt oppressi, sed qui inclinationem habet ad somnum, ut quidem autor sumit in primo commentario tertij libri epidemiôn, textu septimo, & textu primo primi commentarij in prorrhetica. Nihil enim reuera significat coma, aliud, quàm delationem & inclinationem illam in somnum, siue postea sequatur somnus leuis, uel profundus, uel etiam uigilia, & loci adducti sunt legendi. Igitur hi inclinationem habent ad somnum, & præterea somniculosi sunt, idest multum & profunde etiã dormiunt. Ita enim uerbum (somniculosi) interpretor. Nam frigida, & humida temperies ob frigiditatem non allicit calorem, & ob humiditatem illius motum impedit, quare sensoria uis diu prohibetur exercere sua officia, atq; ita longior & profundior fit somnus, & sæpe dormire appetunt. Cæterum ob eandem rationem hi habent sensus obtusos, non autẽ deprauatos, ut uertit Acachias. Nã deprauatio actionum grauissimus est affectus, & solum maximis morbis proprius: Sed ille uerbum φαύλους arctius interpretatur, quàm huic loco conueniat: nihil enim aliud uult autor intelligere, quàm quòd sensus non probè exerceantur, sed obtusiores sint. Propterea Leonicenus melius uertit minimè uigentes. Porrò rectè illud dictum est, huiusmodi temperiem excrementis redundare: quod intelligendum est de excrementis pituosis, quę frigida sunt & humida. Nam excrementa aurium, quæ sunt biliosa, in his pauca sunt. Quinetiam hæc temperies meritò a frigidis, & humectãtibus promptè læditur, tanquam a similibus. At facile quoque destillationibus & grauedinibus tentatur, redundante scilicet pituita, quæ harum affectionum est causa. Addit hos non fieri caluos, sequutus suam rationem, quòd caluities solum sequatur siccitatẽ cutis. Omittit signa sumpta ab essentia temperamenti, quòd hi circa cutem capitis, & faciei, frigidi & humidi appareant: nec non quæ ducuntur a colore. Ratio enim, qua hactenus vsus est in alijs, conuincit eos, qui ita sunt intemperati, male coloratos esse. Erant etiam signa addenda ex multitudine crassitie, & colore pilorum, quæ nos quidem libenter silentio inuoluimus, quoniam persuasum habemus ea nihil conferre ad cerebri temperiem ostendendam. Cæterum quod scribit hanc methodum, qua vsus est in cerebri temperatura dignoscenda, trãsferri facile posse ad sensoria singula, apud me dubium est. Nam in instrumento odoratus, auditus gustus, & tactus magnitudinem, figuram, colorem, nec primas quidem qualitates deprehendere possumus: quippe cum hæc in illis sensum fugiant. Quare ex solis operationibus, & iuuantibus, lædentibusque causis signa sumere possumus.

Acachie uersio dãnatur.

Sed sufficiet de oculis facere mentionem: quicunque tangentibus quidem manifeste calidi existunt, & facili ac crebro motu cientur, & venas latas habent hi, calidi omnes sunt; frigidi vero his contrarii. Et humidi quidem

A quidem molles simul, & multa humiditate pleni: sicci vero duri simul & aridi. A similibus autem suæ temperaturæ causis facile offenduntur. Iuuantur a modico contrariorum vsu. sed hoc quidem commune in omni cuiuscunque partis temperaturæ dignotione oportet meminisse.

Dixit præscriptam methodum, & fontes signorum, a quibus indicia temperaturarum ducimus, accõmodari posse omnibus sensorijs: quod an verum sit, paulo antea docuimus. Nunc ait se solum in oculis velle eam methodum exercere. Ac melius quidem forte dixisset se solum posse eam ostendere in oculis: atque vtinam etiam id posset præstare. Nam primũ signum, quod ab essentia temperamenti ducit, in quo dicit oculos calidi esse temperamenti, si calidi tactu iudicentur, nullius est momenti. Neque enim puto illum uelle digitũ mittere in oculos, ut illorum calorem exploret: quòd si palpebram tangat, cutemq; tegentem oculos, non propterea oculum iudicabimus temperatura sua calidiorem, si forte cutis illa calidior fuerit: quippe cum ipsius temperies sequatur temperiem habitus corporis, & proinde hepatis & cordis, nihil ad hoc conferente oculi temperatura: quod ostendunt febres, in quibus ardet cutis, aucto in corde calore, nihil uel minimum certe mutato oculi ipsius calore. Eadem ratione ex facili, & crebro motu oculorum caliditatem illorum arguere, nequaquam debemus, sed cerebri & cordis potius. Nam oculi in seipsis vim mouendi non habent, sed a cerebro eam mutuantur per neruos & musculos: pręterea instrumenta corporis sequuntur animæ motus & imperium. Perinde enim est, ac si dicas tibias his esse calidas, qui ad cursum & alios motus sunt prompti & ueloces. Facit quidem ad promptitudinem motionum instrumenti, bona habitudo, gracilitas, quę oneri non est facultati, & calori mouenti: sed ipsius temperies nihil ad hoc confert, & merito quidem. Nam motus voluntarius actio est instrumentorum corporis, non autem partium similarium. Itaque structura apta ad motum cõfert quidem eò, qaòd facile obediat: sed pręcipua causa sumitur ex calore natiuo, qui aerea substantia abundat: propterea dicebat Hippocrates, pueros eos, qui sunt viuaciores, & mobiliores, pluri cibo egere. Nam mobilitas & uiuacitas, spirituosę substantiæ abundantis est indicium. Igitur cum oculi ab alio moueantur, & in seipsis nõ habeant motus principium, differentiæ, quæ in ipsorum motibus apparebunt, differentiam motoris ostendent, ad hoc solum cõferente oculo, quod grauior aut leuior existat, & recte aut perperam sit cum vicinis partibus connexus. Hæc enim ad liberiorem motum faciunt. Quinetiam signum quod sumit a duritie & mollitie, nullius momenti esse puto: quod si admittatur, contrarium potius ostendet. Cum en im durum & molle pasiones sint simularis corporis eò, quod sequantur temperiem: oculus autem pars sit ex multis composita, nimirum cum sit organum uisus, quomodo ex duritie, & mollitie, illius temperamentum dignoscemus. At si etiam donemus duri nomen pro tenso, uel concreto sumi, & non solum pro eo, quod a siccitate & vere durum dicitur, quomodo quæso molle & durum hic sumi uelit, non uideo. Nec enim excogitare possumus oculum sani hominis durũ esse a siccitate, cum multis humoribus abundet. Quòd si ut in senibus siccitas uehementer exuperet, minuentur quidem aliquo modo humores, vnde rugosa cornea tunica, vt ipse ostendit in lib. de symptomatis, & totus etiam oculus minus plenus euadit, ex quo fit ut prẽmẽti digito magis cedat: quod autem cedit, molle, non durum, est. Ergo cum ad siccum sequatur humorum consumptio in oculo, ad hanc rugositas & laxitas tunicarum: quod autem laxum est facile cedat tactui, quod autem tensum, minime, sequitur mollem fore oculum, si siccitas abundet, durum si humiditas. ergo nec durum a siccitate fieri potest, nec molle ab humiditate. Si autem durum capiat pro tenso, idem fiet. Nam tensio in oculo fit, quando tunicæ ab humoribus subiectis vehementer distenduntur. Quare durum hoc modo humoris copiam indicat, non siccitatem, molle autem paucitatem. durum uerò a concretione in oculo fieri non posse, certius est, quàm ut demonstrari debeat. Nam concretio effectus est insignis, externi frigoris, quod in parte uiuente contingere non potest. Iam uerò quod scribit oculos facile lædi a similibus suæ temperaturæ, si de extrinsecis causis intelligat, ut intelligendum uidetur, hoc potius sequitur conditionem cutis tegentis oculos, quàm ipsius oculi temperiem. Nam qui tenuiore, molliore, & delicatiore ea sunt cute, facile admittunt frigus

An methodus proposita posit accomodari sensorijs omnibus aut saltẽ oculis.

(Letters B, C, D, E in left margin.)

Similia lædi a similibus, & iuuari a contrariis quomodo intelligendum.

gus, calorem, fumum, & quicquid extrinsecus oculos infestare potest. Quin etiam oculi fluxionibus, & internis malis facile, aut difficile sunt obnoxij, non tam ob suam temperaturã, quàm ob mollitiem, raritatem, vasorum amplitudinem, & alia, quæ ad structuram partis organicæ pertinent. Cæterum a similibus lædi singulas partes intelligendum est, si similia excedant partis temperiem. Nam in pari gradu non fit læsio aut iuuamentum. Rectè uerò scribit iuuari intemperies moderato contrariorum vsu. Nam immoderatus usus, qui scilicet excedit gradum uitij, quod est in intemperie, aliam inducit malam temperiem. A

Magnitudo oculorum quidem vbi concinitas adsit, & operationum virtus, multitudinem bene temperatæ substantiae ostendit, ex qua sunt conformati, quae si desint, multam quidem substantiam, non bene temperatam ostendunt. B

Quæ hic de magnitudine oculorum scribit, causas suas per se ostendunt. Nec res magna fieri potest sine copiosa materia. Verum quod addit de concinnitate, quòd ea scilicet bonam temperiem substantiæ ostendat, non rectè dictum est. nam concinnitas, quę potissimum figuram spectat, & alia, quæ sunt propria naturæ instrumenti, non sequuntur temperiem, sed formatricem facultatem, vt ipse in secundo de temperamentis capite octauo aperte docet: vbi eorum opinionem refellit, qui ad temperiem hæc referebant. Diuinioris enim (inquit) vt ait Aristoteles, originis est, atque a calido, frigido, humido, & sicco res diuersa, causa, quæ particulas nostri corporis effingit. Ea enim cum nata sit similia sibi efformare, non ob debilitatem ipsius, natam ex intemperie, vel ex alia causa efficit uariam conditionem, quæ in instrumentis apparet, sed solum ob insitam a forma vim, qua alia generare potest sibi similia. Sic parentes, qui simo, vel adúcho sunt naso, aut oculis magnis, uel paruis, uel prominentibus, uel occultis; aut tibijs rectis, vel obliquis: aut fronte lata, uel angusta, similes filios vt plurimum procreare solét, ex materia quidem apta, sed non quę ostendat vnam potiusquã aliam in ea temperiem. Et quanta sit autoris huius instabilitas ex collatione huius loci, cum eo, quem adduximus ex secundo de temperamentis, quilibet indicare potest. C

vis formatrix Aristotelis (manuscript)

Loci Galeni repugnãtes

Paruitas uero oculorum adiuncta quidem concinnitate, ac virtutum operatione, paucam qnidem, sed bene temperatam substantiam ostendit, ex qua sunt conformati. Si uero, sociam habuerint inconcinnitatem quandam, atque operationum uitium, tunc paucam, simul ac vitiosam materiam ostendit. D

Quod de magnitudine oculorum anteà dixit, idem nunc repetit de paruitate. Paruitas enim paucam materiam necessariò ostendit: verùm si cum paruitate coniuncta sit concinnitas, ac perfectio operationis, id est visionis, tunc (inquit) pauca ea materia, ex qua oculi sunt conformati, temperata agnoscitur esse. At si oculi fuerint parui, & inconcinni, idest malè figurati, quales sunt omninò rotundi, vel nimis oblongi, aut plus iustò prominentes, vel concaui, vel malè connexi, aut in alio uitiosi, ex quo uisio, vel illius motu impediantur, tunc agnoscimus paucam simul & uitiosam materiam subesse. Verum (vt anteà diximus) vitia, quæ in illis contingunt, à quibus inconcinni redduntur, & perperã sua officia exercent, tribuenda potius sunt erroribus formatricis, quàm temperaturæ materiæ. Nam illius officium est figurare, & formare partes: & raro, aut fortè nunquã contingit materiam in ipsa conformatione uitiosam esse: aut si mala est, non ob intemperiem, sed ob copiam, quæ formatricem bene agentem impedit, errores accidunt. Verum vt diximus, non tam materia damnanda est, quàm natura agentis & formantis. Nam luscus luscos, & strabo strabones procreare solet. At cur cerebrum & caput paruum omninò damnauit: oculum verò paruum & concinnum non minus laudat, quàm magnum? An quòd in paruo capitè, & cerebro, non potest dari locus omnibus cauitatibus, & ortui neruorum omnium, & aliarum partium, quæ necessarium habent a cerebro ortũ: oculus verò vnius E

malę figurę oculorũ (manuscript)

actione,

A actionis est author, visionis inquam: cui vel minimum in suo genere instrumentum sufficit: tametsi (vt Arist. scribit in lib. primo de historia animalium) optimi illi censendi sunt oculi, qui nec grandiores, nec parui sunt, sed qui moderati.

Quæ vero ad colores attinent ita distinguere oportet. Glauci quidem oculi, qui pura humiditate, ac non multa præfulgent, tales fiunt ob splendidi luminis abundantiam. Contra vero nigri, & qui intermediam naturam seruant, causas quoq; intermedias habent: Glaucus igitur oculus fit, vel propter magnitudinem, vel propter splendorem humoris, qui à Græcis crystalloides nominatur: vel propter situm prominentẽ,
B aut propter tenuis & aquei humoris, qui in pupilla existit, paucitatem & puritatatẽ atq; omnibus quidem in vnum cõuenientibus fit glaucissimus oculus. *Quòd si aliqua adsint, aliqua vero nõ, tunc maior, minor* ue glaucedo cõtrahitur. Niger uero oculus fit aut ob paruitatem crystalloidis, aut propter profundum situm, uel quoniam splendidus ac fulgidus exquisite non est, uel quoniam tenuis humor, uel superabundat, uel purus non existit, uel propter unam aliquam ex his, quas ante diximus causas, aut propter omnes fieri consueuit. In ipsis autem magis, & minus (ut antè diximus) reperitur. Tenuis igitur humor, quo magis ad aquæ naturam accedit & superabnndat, humidiorem ocu-
C lum ostendit: quemadmodum si crassior, ac minor fiat sicciorem: crystalloides autem, siquidem durior existat, sicciorem efficit oculum: Si uero mollior humidiorem. Sic & si plus modico tenuem humorem excesserit, sicciorem, si autem defecit, contrarium.

Quæ hic dicuntur de colore oculorum, oculi compositionem & partes prænotas supponunt. Habet igitur oculus tres in se humores crystalinum, uitreum, & aqueum, quem recentiores vocant albugineum. Crystallinus primum, & præcipuum est visionis instrumẽtum, estque albus, clarus, splendidus, & purus ut crystallus, a quo nomen sumpsit: est mediocriter, durus, non exacte rotundus, sed oblungus, & depressus. Alius est humor, qui vitreus dicitur, quòd vitro fuso sit similis factus, ut sit sedes, & nutrimentum crystallini. In
D eo enim natat, & media parte sui submergitur crystallinus: is non est exacte albus, sed ita, ut si intelligas pauco nigro multum album temperatum, vitiata per totum perfectione albedinis. Aqueus humor tenuissimus est, & multo spiritu perfusus, factus a natura, vt locum inter corneam, & crystallinum medium repleat, ne crystallinum exsiccari patiatur. Porrò inter tunicas oculum componentes prima et extrinseca est, quæ annata, siue coniunctiua vocatur, nata a pericranio, oculum firmans in cauitate sua, quæ facta est in ossibus capitis, eaq; album oculi constituit, in quo fit ophthalmia Alia est tunica, quæ uocarur cornea eò, quòd sit solida, dura, densa, lucidissima, sicut albissimum lanternæ nouæ cornu, & talis est solum ea parte, qua extrinsecus respicit humorem crystallinum. Nam alibi posteà densa quidem & solida est, sed non perspicua & perlucida: quippe cum perspicuitatem, ea solùm parte requirat, qua extrinsecus colores transmittit ad humorem crystallinum. hæc tunica nascitur a dura meninge. Tertia est tunica, a tenui meninge nata, cerulea, & ragoydes di-
E cta, & Coroydes: vuea quidem vocatur, quòd eius externa leuitas, & interna asperitas acino vuæ comparetur. Coroydes verò, quòd multis venis, & arterijs vt corion fætus membrana, sit intertexta. Triplici colore ea est prædita, fusco, nigro, & cæruleo, ut crystallini, & vitrei humoris splendorem diligentissimè seruet, contineat, ac constringat, ac vt laborantem visum interno spectaculo, medicamentoso reficiat: indicio quòd cum in splendore lucis offendimur, statim palpebras claudimus, ad natiuum remedium properantes. Hæc tunica, qua parte crystallinum humorem tangit, humida est, & vt spongia mollis, ne contactu humorem offendat: exterias densa, vbi versatur cum cornea, ne scilicet a cornea lædatur.

Oculi compositio.

Humores.

Tunicæ.

datur. Et eadem tunica, qua humorem uitreum ambit parte, intus aspera est, foris leuis: habet quoque tunica circa pupillam, foramen: & qua parte foramen est, nulla alia inter crystallinum humorem, & corneam tunica est, sed ueluti per cornu tenue admodum, & album, splendor internus cum externo communicatur, & commiscetur. Illius foramen spiritu aereo repletum, & distentú efficit, quòd pupilla dicitur. Alia est tunica, quæ Amphlyuistroides, eò quòd reti sit similis, & propterea retiformis a nostris vocatur, facta ex neruo optico dilatato, a natura ita comparata, ut crystallini humoris alterationes sentiat, & vt vitreo humori alimentum adferat. Demum alia est tunica telis araneorum simillima, vnde Arachnoydes vocatur, ex tenuibus filamentis coroydés tunicæ orta, & ad humorem crystallinum extensa, & ipsum ambiens, illumq; ligans, & nutrimentam ad eum ferens. Neruos duplices habent oculi opticum mollem, & crassum, qui falsò creditur a Galeno perforatus, argumento, quòd vno clauso oculo, alterius pupilla dilatetur. Nam hoc quidem fit transmisso spiritu ad oculum apertum, qui ad vtrunq; anteà ferebatur: At non per nerui cauitatem, sed per arterias descendentes in tunicas oculorum cum venis hic spiritus immittitur. Falsò quoq; creditur hic spiritus esse lucidus, splendidus, veluti solis radij. Nam in nostro corpore nullus talis spiritus gigni potest: Fertur ergò uis uisiua per neruum quidem opticum idest uisorium, sed absque spiritu aliquo, vt vis sensitiua, & motiua, per alios neruos immittitur in alias partes, ut radij Solis, qui ad nos descendunt absque aliqua substantia, ut optimè Galenus in lib. de locis affectis anteà a nobis præcitato ostendit. Habet oculus etiam neruos motorios, qui in musculos inseruntur, quorum vi oculus attollitur, deprimitur, circumagitur, ad suos angulos mouetur, & intus firmatur. Quibus quidem ita explicatis sequitur vt doceamus, a quibus causis fiant colores, qui in oculis hominum apparent. Nam vt Aristoteles scribit, in libro primo de historia animalium candidum oculi magna ex parte simile in omnibus est: at quod nigrum dicitur, variat præsertim in homine: quippe cum ceteris animantibus in singulo genere idem sit color, equis exceptis, qui interdum oculis proueniunt cæsijs. Inter homines verò nigram oculi partem alij habent atram, alij cæsiam, siue glaucam, alij fuluam, alij caprinam, quæ morum optimorum est indicium, & ad cernendi claritatem, ut idem est author primatum obtinet. Cur verò aliquibus sint oculi cæsij: alijs uerò nigri, idem rationem reddit libro quinto de generatione animalium, capite primo: vbi postea quàm refellit illorum opinionem, qui putabant cæsios oculos fieri ob ignis abundantiam: nigros uerò ob aquæ copiam, ait nigros oculos fieri illis, qui multum humoris continent, quoniam humoris copia transpici satis non potest. Cæsios verò reddi ex paucitate humoris, quod ostendit ex his, quę in mari cernuntur. Etenim quantum eius satis transpicitur, cæsium apparet, quantum minus, aquinum, quantum prægurgite alto non præ finitur, id oppacat, & nigrú, aut cæruleum sentitur. Qui autem inter eos sunt, eò iam differunt, quòd magis, minus ue ita constiterint. Eandem causam esse (inquit) putandum est, vt cæsij acutè interdiu cernere nequeant, nigri noctu. Cæsij enim præ sui humoris exiguitate mouentur magis a luce, & rebus uisilibus, scilicet qua humidi, quaque perlucidi sunt: quamquam motio eius partis, uisio est, qua per lucida, non qua humida. Nigri verò ob humoris copiam minus mouentur. Lux enim nocturna ex illis est, & simul quiuis humor per noctè moueri difficilius potest. Subiungit uerò postea pueros paucitate humoris cæsios fieri. Addit cæsietatem cruditatem quandam esse eò, quòd ex cruditate humoris etiam nascatur, ut canities. Hæc quidé Arist. de causis horum colorum: quæ suo more difficilius tradit. Ná debebat in primis docere quos humores intelligere velit paucos vel multos, coctos, uel crudos: an omnes, qui sunt in oculo, an quosdam dumtaxat, non enim id ad omnes pertinet: deinde quam cruditatem agnoscere potest in pueris, aut paucitatem humoris, magis, quàm in alijs ætatibus. Vt enim illi plurimum habent calidi innati, ita omnium felicissime concoquunt, & pluribus humoribus abundant: quod ostendit felicissima nutritio, magnum incrementum, & singularum partium tensio, bonusque habitus. Auerreos quoq; parum doctus in medicina, albedinem oculi dicit fieri ab humiditate, ingrediné à caliditate: quia inquit albedo fit per indigestionem: quasi omnia alba fiant expituita, & cerebrum, ossa, & aliæ partes nostri corporis albæ, & dura perfectam non ostendant concoctionem. Quare melius hoc loco Gal. hæc explicat: nam cum in oculo sit humor crystallinus candidissimus, splendidissimus, diaphanus, rationi est consonum, vt tanto splendidiores, & candidiores oculi appareant, quantò

Pupilla quid.

Nerui oculorum.

De coloribus oculorũ Aristotelis sentẽtia.

Aristotelis opinio expenditur.

Auerrois sentẽtia de coloribus oculorum reprobatur.

Galeni opinio laudatur.

A B C D E

A tò uis illius corporis splendidi,& luminati,conspicua magis fit. Id quod necesse est contingat,quoties ipse humor maior est in aliquibus,quàm in alijs,uel splendidior,aut magis prominet,ad superficiem oculi vergens,& minus immersus est in humore uitreo. Tunc enim ipse humor splendoris,& albedinis causa est. Aliquando uerò ob corpora,quæ illi obiiciuntur,idem contingit. Nam (vt ille inquit) si aqueus humor tenuis,paucus, & purus fuerit, splendor & albedo ipsius crystallini perspicua magis redditur, vnde oculi fiunt glauci. Ita nigri tunc euadunt, cum idem humor multus est, crassus, & impurus. Quantò enim plura impedimenta obiiciuntur candidis rebus, tantò nigriores illæ apparent: vnde in profundiore mari,si quid album resideat,minus album cõspicitur,quàm si illud attollatur, & per minorem aquæ copiam. Verum quod ille scribit solum de humore tenui,idem mihi uidetur dicendum de spiritu,quo repletur pupilla,& cornea tunica. Nam qui spiritum illum B habent maximè tenuem & elaboratum,cæsios habent oculos: qui uerò crassum,ac ueluti nebulosum,nigros. Atque hac quidem ratione crediderim pueros cæsios habere oculos: nam ob fœlicem concoctionem aqueũ humorem,& spiritus ipsos tenues,puros, & maxime elaboratos obtinent. Contraria ergo pœnitus ratione Aristoteli, contingit pueros esse cæsios. Ille enim ob cruditatem: nos uerò ob perfectam concoctionem hoc contingere putamus: propterea tantò progrediente ætate redduntur oculi nigriores,quantò diminuto calido natiuo concoctio deterior euadit. Non ne etiam rationi consonum est,quibusdam factam esse corneam tunicam lucidiorem,& ob hanc rationem cæsios fieri oculos: alijs uero nigros ob contrarias eiusdem tunicæ conditiones. Qui vero adferunt etiam cæsios oculos fieri eò, quòd uisorij spiritus quibusdam lucidiores sint,nugas adferunt. Nam tenuitas, puritas,in illis agnoscitur esse: splendor uero,ut illi immaginantur,qualis est in radijs solaribus,nullus in illis esse potest. Hæc quidem sufficiant de extremis coloribus oculorum.

Pueri cur oculis sint cesij.

Explodenda C uero est Montani opinio,qui glaucos oculos fieri dicit, quando tunica uuea est alba: & ideo pueros glaucos habere oculos:alios uero postea nigros,quoniam ea tunica ab initio alba,ætatis progressu nigra redditur. Nam quis vnquam vidit eam tunicam albã esse, aut colores,qui in omnibus iidem semper sunt & natiui,ætatis cursu mutari. Quòd si dixisset illius foramen ob angustiam & amplitudinem aliquid ad id conferre,non esset fortè reiiciẽda illius sententia. Nam angustia tegit partem humoris crystallini,amplitudo detegit: ex hòc niger,ex illo glaucus redditur oculus: ex quibus medij facile elici possunt.

Montani opinio exploditur.

Nunc uero,quæ scibit Galenus de temperie oculi ex humoribus suis,expendamus. Vult enim ille oculum temperamentum mutare ob abundantiam,crassitiem,tenuitatem,duritiem, & mollitiem, Sed (meo quidem iudicio)hoc perperam statuit. Nã oculi humores,& si actu humidi sunt, ut aqueus & vitreus: alius verò durus & siccus ut crystallinus: tamen nullus illorũ vim habet humectãdi, vel exsiccandi, ut faciunt humores corporis. Quis enim quæso sensit vnquã D ex suis humoribus,quibus propriè oculi constant,calorem vel frigus, vel humorem,aut siccitatem. Patitur quidem oculus,& afficitur his qualitatibus: At non ab illis humoribus, sed a fluxionibus aliorum, & alijs internis externisque causis. Itaq; si illi nullam vim habẽt alterandi,nec quoque facultatem habebunt mutandi temperamentum, quod non aliter, quàm per alterationem inducitur. Quo magis etiam illorum temeritas damnanda est,qui ex colore oculorum,illorum temperiem dijudicare volunt. Nã causæ quas adduximus,quibus contingit fieri oculos cæsios,vel nigros,ad temperamentũ non pertinent: sed uel ad situm,uel abundantiam,uel paucitatem,aut crassitiem,uel tenuitatem humorũ, & spirituũ, vel splendorem crystallini,& corneæ tunicæ,& huius etiam tenuitatem,& tensionem,quæ omnia nihil ad temperamentum ipsius organi pertinent.

Galeni opinio de temperie oculi ob humores suos.

Illud vero hoc loco prætereundum non est. An scilicet oculi humores uiuant, & animati sint. An aliter habeant, ut E quatuor humores corporis, qui solum materia sunt generationis, nutritionis, & incrementi nostri corporis, sanitatis morbique causæ. Curtius concedit crystallinum humorem animatum esse, cum sit instrumentum visionis: Animæ autem propria instrumenta, animata esse oporteat: de humore autem vitreo & aqueo statuit diuersam esse rationem. Eos enim eò, quòd nutrimentum præbeant humori crystallino, non esse animatos, non magis quàm sanguinem. Verum ego aliter sentio: nam cum oculus pars instrumentaria et composita constet ex illis, tanquam ex suis similaribus partibus, & geniti illi sint ex primis nostris principijs, & præterea augeantur, vt aliæ similares partes: meritò illos inter viuentia, & partes similares recipiemus: et si interim vnus alteri seruiat ad nutri-

An humores oculi uiuant.

Curtij opinio, quæ dãnatur.

Autoris sententia.

An uitreus humor crystallini si nutrimentū, dubitandum.

Visionē fieri partim intro partim extra mittendo.

tionem ut Galenus credit: quod fortè etiam verum non est, cum venulæ, & arteriæ, quæ in illos uel loca vicina sanguinem spargunt, eandem ostendant fieri in illis, vt in alijs similaribus partibus, nutritionem. In hoc etiam loco medici quæstionē tractant, quo modo visio fiat, An intro, ut Aristot. uel extra, ut Galenus probare nititur in libro septimo de placitis: sed quoniam hæc longiorem postulant tractationem inutilem medicis, & argumenta, quæ vtrinque adferuntur probabilia quidem sunt, sed minime necessaria: ideò hæc silentio pertransire decreui. Dicam tamen breuiter quod sentio, ueriorem meo iudicio esse opinionem, si quis statuat visionem fieri partim intro, partim extra mittendo: quod & commune in omni sensatione esse puto. Nam ut sensus fiat, necesse est, ut species obiecti in sensorio recipiatur, & anima eam cognoscat. nam (ut inquit Aristoteles) sentire est cognoscere, hoc ipsum autem est agere. Nam anima in omni operatione, in qua vtitur instrumentis corporeis, cum aliquid agendum est, prodit, & veluti recedere a corpore videtur, vt occurrat obiectis, & illa apprehendat, & diiudicet: in quo opere calorem & spiritum, sine quo nihil agere potest, secum profert, & educit, atque ita veluti complexu quodam agendo ipsa, & recipiendo passiones factas in sensorijs, fit sensus & cognitio. Nam si solum fieret visio intromittendo, & recipiendo, quænam esset animæ vis, cuius natura est agere, & alia mouere: non autem pati, nisi per accidens. Sed hæc, vt dixi, sunt logicæ (vt inquit Galenus) quæstiones, nihil ad nostram facultatem conferentes.

De cordis autem temperaturis deinceps dicendum est, si prius hæc in memoria reuocauerimus, quòd vnamquamque partem seipsa uel calidiorem, uel frigidiorem, uel sicciorem, uel humidiorem dicimus factam, non alicui rei alteri comparantes, sed ad seipsam. Sic enim utcumque extiterit cor natura frigidissimum, multo sane calidiorem temperaturam possidebit calidissimo cerebro.

Quid pulmo conferat cordi.

Cordis usus

Quatuor posuit ab initio huius tractationis nostri corporis principia, cerebrū, cor, hepar, testes. Ac cū de cerebro hactenus egerit, nūc aggreditur signa tēperaturarū cordis, quod & situ, & dignitate cerebro propinquius est alijs principijs: sed non eadem plane vtitur docēdi rōne. Nam cerebri temperati notas prius docuit, deinde notas tradidit singularū illius intēperaturarū, & merito quidem: nam quod perfectum est, aliorū regula esse debet. Hic verò statim aggreditur signa temperaturæ cordis calidi, fortè quòd vno & eodē negotio, extrema, & media temperatura facile intelligi posset. Neque enim ad cerebri temperies dignoscendas, indicia sumere possumus ab his, quæ ipsi insunt secundum essentiam: quippe cum illius figurā, formā, magnitudinem, calorē, & quæ ab eo sunt orta, sensibus deprehēdere nō possimus. Causæ etiam iuuantes, aut lædentes minimā in hac re vim habent: cū per multas partes intermedias vim suam immittant in cor. Quare solū ferè ex ipsius actionibus & passionibus signa ducere possumus. At facile est dicere, cor esse temperatum, quod actiones mediocres edit, & moderatis passionibus est obnoxium. Non ergo arte & præceptis fuit opus ad hæc dignoscenda. At non ita patet, a quibus causis excessus & defectus actionum & passionū fiant. Igitur de eo, quod difficilius est, præcepta tradit: ac ab initio admonet, quo nā modo calidum, frigidum, humidum, & siccū cor intelligendū sit: est enim de his omnibus eadē ratio, quòd scilicet calidū intelligatur, nō quòd calidius sit ea parte, quæ ad pondus tēperata esse statuitur, nempe cute, uel quòd calidius sit alia quacunq; parte. Sed in hoc solū esse spectandum cor ipsum hominis temperati: quod enim eo est calidius, calidum dicitur, sic de alijs qualitatibus intelligendum. Sed nos hæc antea explicauimus, ut docendi methodus postulabat. Nā eodē modo cerebrū etiā calidū, frigidū, humidū, & siccū dicitur, & propterea quod commune multis est, in ter initia docendum erat. Oportebat præterea hic quædā cōmemorare de vsu, actionibus, & passionibus cordis, sine quibus signa, quæ tradētur, intelligi nō possunt. Quod nos breuiter faciemus. Igitur cor (ut ab illius vsu exordiamur) factū est a natura, ut sit fons & officina caloris, quo singulæ partes corporis egēt ad suas actiones obeūdas: propterea ipsum semper feruere oportet, ut perpetua fiat caloris generatio, ut cōtinuus debeat esse illius vsus. Gignitur aūt hic calor cū substātia spirituosa, quæ ex sanguinis

A nis feruore in ſiniſtro cordis ventriculo elicitur. Et quoniam in omni ebullitione rerum neceſſe eſt fuliginoſa quædam excrementa gigni, quæ ignem & calorem ipſum extingunt, ſi retineantur: ideò illa continuo expurgari oportet: & præterea neceſſe eſt, ut immittatur frigida aliqua ſubſtantia, quæ temperet acrem eum calorem: propterea quòd duplici motu utitur, vno quo dilatatur, alio quo comprimitur, & ſubſidet: & hoc ipſo quidē fuliginoſa excrementa a ſe expellit: Illo uero externum aerem ad ſe allicit, & in ſe recipit. Et quoniam aeris qualitates ſæpe ſunt corruptæ, ne talis perueniat ad partem maxime nobilē, qui puri ſpiritus, & caloris uitalis author eſſe debet, ideò natura pulmones circundedit cordi, ut in eum cor fuliginoſa ſua excrementa expellat, & ab eodem frigidiorem aerem ſuccipiat. Et quia pulmo fulginoſum eum uaporem extrudere debet, id quod ſine compreſsione fieri non poteſt: & externum aerem per nares, os, & aſperam arteriam in ſe recipere, & id abſque dilatatione præſtare nequit, nec habet in ſe harum motionum principium: ideo B natura eum alligauit pectori & dorſo, & has partes voluntarie moueri inſtituit, ut quoties urget neceſsitas caloris, motus variari poſſint. Atque eo modo, quo fabri ferrarij follibus dilatatis & compreſsis aerem intromittunt frigidiorem, & expellunt fulginoſa ignis excrementa, fouentque, atque temperant ignem ſubiectum, quo vtuntur: ita dilatatione pulmonis & cordis, temperatur cordis calor. At verò quoniam oportebat calorem & ſpiritum genitum in corde, communicari ſingulis partibus corporis: ideo natura arterias a corde eduxit, & in omnes corporis partes diduxit: quæ cum ſpiritum contineant etiam feruentem, qui iiſdem auxiliis eget ad ſuum contemperamentum: ideo arteriæ eo modo, quo cor, dilatantur, & comprimuntur, attrahuntque per cutis & aliarum partium meatus externum, qui nos ambit, aerem: atque in eundem emittunt fulginoſa, quæ ipſæ gignunt, excrementa. C Appellatur autem arteriarum compoſitus hic motus ex dilatatione & compreſſione, pulſus: quo nomine etiam cordis motus, rectè nuncupatur. Motus verò pulmonis, quo ille pariter dilatatur, & conſtringitur, dicitur reſpiratio: cuius dilatatio, per quā intromittitur aer, inſpiratio: conſtrictio uero, per quam emittitur fuligo in corde genita, expiratio vocatur. Non mirum ergo, ſi pulſus reſpirationi, inſpiratio dilatationi arteriarum, & expiratio compreſſioni illarum reſpondet: quippe cum idem ſit vſus, eadem neceſſitas in diuerſis organis. Atque eæ ſunt actiones & motus ipſius cordis, & partium, quæ æmulantur illius motus ipſique ſeruiunt. Affectiones verò & paſſiones cordis multæ traduntur eſſe a Galeno in hac tractatione: nempe audacia, promptitudo ad actiones, iracundia, temeritas, ſegnitia, impudentia, furor, timor, mœſtitia: quibus addi poſſunt manſuetudo confidentia, verecundia, commiſeratio, indignatio, inuidia, ęmulatio, ſuperbia, ambitio, odium, lætitia, miſericordia, conturbatio, deſperatio. Hæc enim & eorum contraria a corde, & in ipſo corde fieri creduntur ſolo affecto corde, vel etiam ſimul concurrrente ratio- D cinatrice facultate. Nam ratiocinandi facultates rerum imagines æſtimat, quæ cū præſentes ſunt, oritur lætitia, maleuolentia, odium, ira, inimicitia, prout res bonæ, uel malæ iudicantur eſſe. Ex futuris verò rebus oritur cupiditas, ambitio, mœtus, timor, terror, pauor, cōturbatio, deſperatio, exanimatio, pudor, ſpes, & illis contraria: quæ quidem quo modo in corde gignantur, aut ab eo excitentur, non facile eſt intelligere, & explicare poſſe. Nam Fernelius iram, odium, inimicitiam & alias huiuſmodi perturbationes, ex ſanguinis ebullitione, aut alia alteratione circa cor oriri & excitari, & poſtea, appetitum moueri, & rationem affici putat: ſed meo quidem iuditio perperam. Nam ratio, uel mens, aut quæcunque alia facultas, cuius officium eſt res agnoſcere, & æſtimare quales, quantæq; ſint, primùm mouetur, & poſteaquàm iudicauit illas eſſe appetendas, uel fugiendas, excitantur illæ facultates, uel potius paſsiones, quæ aptę ſunt ſeruire imperanti facultati, ut manifeſte apparet in ira. Nam ratio primum iudicat ſe, uel ſuos eſſe contemptos: ex hoc oritur appetitus ultio- E nis, & quoniam hæc fieri non poteſt, abſque roboris intenſione: hæc verò ebullitionē ſanguinis & ſpiritus in corde requirit, meritò excitatur ea vis, quæ apta eſt mouere cor, eo modo, in quo ebullitio ea naſcitur: ac pro diuerſitate temperamenti earum partium, in quibus hę paſſiones reſident, accidit ut prompte aut difficile quis, uel magis, aut minus quàm ratio ipſa poſtulet iraſcatur. Eadem eſt ratio de timore, mœſtitia, deſperatione, & alijs paſſionibus. Modum enim illis imponit bene inſtituta ratio, & moderatur temperamentum illarū partium in quibus paſſiones huiuſmodi reſident. Igitur in his paſſionibus excitandis duæ concurrunt cauſę, ratio quę in cerebro reſidet, & animoſa ea facultas, quæ ſedem habet in

Quid pulmo cōferat cordi.

Arteriarū uſus.

Reſpirationis uſus.

Affectiones & paſſiones cordis.

Fernelij opinio de modo quo gignuntur paſsiones in corde.

corde, & nunc vnius, nunc alterius, aut utriusque vitio passiones istæ potentes sunt, uel imbecilles. nam illi quibus ratio corrupta est, aut infirma, facilè irascuntur, quoniã res uel minimas iudicant vindicta esse dignas. Qua ratione mulieres facile irascuntur, non quidem ex cordis calidiori temperamento, sed rationatricis facultatis uitio. Qui verò corde sunt calidiore, rationem non permittunt libere dominari, sed eam cogunt res ęstimare sæpe, quales non sunt, & eam commouent, atque perturbant: quomodo iuuenes ad iram, audaciam, & temeritatem sunt procliues, feruente nimirum in illis sanguine circa cor: atque idem illis accidit, quod equis furiosis, qui insidentes ipsis sępe rapiunt, & præcipitant. quòd si cordis temperies, & ratio simul fauent perturbationibus, tunc illæ maximæ sunt, nec facile sedari possunt. Videndum ergo rationis ne, uel cordis uitio huiusmodi passiones fiant. A

Calidioris igitur cordis ut ad modum, qui ei proprius est atque conueniens indicia quædam sunt inseparabilia, & propria, magnitudo respirationis, & pulsus uelocitas, & frequentia, & audacia, & ad actiones natura prompta. Quòd si multum in caliditate excesserit, tunc furibunda quædam iracundia, & temeritas adsunt. Est autem thorax hispidus, & præsertim pectus, & quæcunque hippocondriis partes proximiores. B

Posteaquàm docuit quonam modo velit cor intelligi calidum in hac tractatione (quod idem etiã intelligendum est de frigido, humido, & siccò) iam aggreditur tradere signa cordis calidioris, explicatque rursus, quo modo calidius illud intelligat, quòd scilicet calidius sit, quàm conueniat modo, & mediocritati, quæ debetur cordi hominis temperati: qualis verò & quantus sit huiusmodi calor, hic non docet, quasi notum putet experientia ex actionibus, & passionibus, & alijs indicijs, quæ ratione cordis apparēt in hominibus temperatis. Porrò appellat inseparabilia illa esse signa, quæ omni conueniunt: & propria, quæ soli. Id enim ex libro primo de different. febrium facile patet. Quæ sint autem huiusmodi signa, explicat. Primum, inquit, est respiratio & pulsus: certe respiratio mutari multis modis potest, sed in magnitudinem, velocitatem, & frequentiam nunquã, nisi cor calidius fuerit redditum. Difficilis autem (ut dico) fieri potest ex solius thoracis morbis, ut inflãmationibus, vlceribus, vulneribus, quæ impediunt liberum ipsius motum. Pulsus verò in parte aliqua ex calefacta, uel inflammata, maiores, velociores & frequentiores fieri possunt: non affecto corde: At in omnibus partibus (ut hic intelligendum est) nequaquam. Illud verò hic pręnoscendum est, magnam respirationem, & pulsum magnum, tres habere easdem causas immediatas, & ut Galenus scribit in lib. de different. pulsuum, coniunctas, nempe caloris incrementum in corde, obedientiam instrumentorum, thoracis inquam & arteriarum, & robur virtutis mouentis thoracem, & ipsas arterias. Aliqua enim ex his causis deficiēte, nec magni pulsus, nec magna respiratio fieri possunt. Illud quoque ignorandũ non est, quod in lib. de pulsibus demonstratur, naturam, vbi sola magnitudo respirationis & pulsus non sufficiunt, adiungere sibi primo velocitatem, deinde frequentiam. Meritò ergo hic scribit vbi cor est calidius, fieri magnam respirationem, quoniam vsus, & refrigeratio caloris id postulat: nec virtus in homine sano, de quo hic agimus, nec instrumentum etiam repugnat. Verum ex mala versione Leoniceni orta est controuersia inter interpretes. Nam Montanus magnitudinem ad solam respirationem refert, velocitatem & frequentiam ad solos pulsus. Acachias verò & melius magnitudinem, velocitatem, & frequentiam refert pariter ad respirationem & pulsus. Ridiculum verò est quod in hac re scribit Montanus, magnitudinem pulsus non posse cognosci in hominibus sanis, eò, quòd sit in musculosis hominibus, & a velocitate & frequentia sepulta & ignota manet: ideo Galenus solum posuisse velocitatem & frequentiam in pulsu. Nam huius opinionis falsitatem detegit Gal. passim in libro de causis pulsuum, ubi sanorum pulsus referens, sæpe has omnes differentias coniungit: quòd etiam facit inferius cum cordis calidi & sicci, & calidi & humidi pulsus explicat. Pręterea clara est de eadem re sententia apud Galenum capitulo tertio primi de causis pulsuum, vbi cordis calidi pulsus explicans, magnitudinem, uelocitatem, & frequentiam coniungit, & hoc nihil clarius esse potest. Est autem magnus pulsus, qui in omnes dimensiones dilatatur. Velox, qui multum spatium breui tempore conficit. Frèquens, qui pa-

Signa inseparabilia et propria quæ

Montani ridicula opinio.

Pulsus magnus velox

C D E

A qui parum quiescit, & sæpe tactum ferit: quare potius de eo dubitandum est, an magna, velox, & frequens respiratio, & magni, veloces: & frequentes etiam pulsus fieri debeant, vbi cor quocunque modo paulò calidius est, quàm conueniat cordi temperato. Nam si magnos excessus describeret, quod paulo postea facit, cum dicit, quòd si multũ in caliditate excesserit, fortè illius opinio tolerari posset: sed cum in omni excessu caloris has ponat differentias, minus profectò probabilis, aut etiã falsa apparet illius sententia. Quos enim videmus sanos ita cum magna, ueloci, & frequenti respiratione anhelantes. Hæc enim in malis habitibus, crassis, & pinguibus, in quibus libera non fit respiratio, aut in sanis cursu, aut alio labore agitatis, uel in ægris febre correptis fieri videmus: ob solam verò naturalem temperiem cordis calidiorem, nequaquam. Nam si thorax ad proportionem cordis caloris latus est, & amplus, mediocris respiratio sufficit: alioqui sola magnitudo respirationis, absque uelocitate, & frequentia naturalem usum perficit. Sic B magnus pulsus satis calorem singularum partium temperat sine uelocitate, & frequentia. Addit cordis calidioris indicia esse audaciam, & ad actiones obeundas promptitudinem. Audaciã interpretatur Acachias confidentiam, & eam fieri scribit cum animus mouetur ad adipiscendum magnum aliquod bonum, aut ad expellendum magnum aliquod malum. Quæ si cum ratione & iudicio fiat, fiduciam uocari scribit, alioqui confidentiam, quæ si exuperet, temeritas uocatur, cuius etiam excessus furor, & furiosa temeritas appellatur: ex fiducia uerò ait nasci promptitudinem, & impigritatem ad labores, & res agendas, cum ratione susceptas. Ex confidentia uerò, & audacia nasci quoque eandem promptitudinem ad res gerendas, susceptas tamen temere. Cuius quidem opinio non displicet: tametsi rectius fortasse audaciam non ad quascunque res, sed ad eas, quę cum periculo suscipiuntur extenderet. Nam illa fortitudini opponitur, quæ in solis periculis uersatur (autore Aristot.) C Cæterum quòd scribit hanc temperiem promptos ad actiones homines reddere, dubium est, de quibus actionibus intelligendum sit. Nam antea mobilitatem in opinionibus, & discendi facilitatem tribuit cerebri substantiæ. An dicendum est, cor non solum suis passionibus & proprijs actionibus, sed etiam aliorum principiorum, uim quandam addere, quoniam caloris est fons, quo omnes partes utuntur, ac pro illius diuersitate diuersa quoque agunt & patiuntur: & si agendi facultatem non a corde, sed a se ipsis obtinent. Iam verò illud quoque dictum est, eos qui corde sunt calidiore, habere thoracem hirsutũ, & præsertim pectus, & partes proximiores hypochõdrijs. Est autem thorax pars corporis, quæ medium uentrem circumscribit, ex costis, & dorso, cuius anterior pars, pectus, posterior dorsum nuncupatur: & suprema incipit a clauiculis, & infima desinit in septum transuersum. Hypochõdria uerò appellantur proprie, & uulgo dicti uentris primæ partes, costis utrinque subiectæ: quorum unm est dextrum, sub quo he D par, alterum sinistrum, sub quo lien continetur. Quia ergò cor in thorace cõtinetur, non mirum, si thorax ipse hirsutus redditur, quibus cor est calidius. Nam ex calore & feruore cordis, sequendo Galeni opinionem in generatione pilorum, excitantur fuliginosa plurima excrementa, quæ sunt materia pilorum, & ea quidem potius per partem thoracis anteriorem, rariorem, & minus honoratam ossibus & carne exeunt, & illic pilos generant, ex motu & necessitate materii, non ui generatiuæ facultatis, ut pueriliter existimat Mõtanus.

Frequens quid.

Gal. sententia de pulsu magno, ueloci, & frequenti in cordis intẽperaturis sanis, expenditur.

Cor ad omnes actiões mutandas uim habere

Thorax quid.

Hyppochõdria.

Magna uero ex parte calidi cordis temperatura uniuersum corpus calidum reddit, nisi hepar uehementius obstiterit. Dicemus autem paulo inferius totius corporis indicia.

E Aliud sumit indicium cordis calidioris, quòd scilicet soleat uniuersum corpus suæ caliditatis signa præbere, nisi inquit frigiditas hepatis obstiterit. At quomodo dicet quispiam obstare vnquã potest hepar caliditati cordis, quod fons est caloris, qui omnes corporis partes calefacit. An hoc verum quidem est, actualem calorẽ à corde diffundi per arterias, & spiritum ab eo influentem: nihil tamen obstat quò minus hepar, & aliæ partes dicantur suapte natura calidiores, quoniam ex principijs, & materia in ipsa conformatione sunt factæ calidioribus, cuius caloris ui, adiuuante postea illo, qui a corde immittitur, singulæ partes suas actiones exercent. Itaq; hepar ob diuersam suã temperiẽ, sanguinẽ gignit diuersum: quo fit

Quomodo hepar cordis calori obstare possit.

ut si ipsum frigidius fuerit humores gignat frigidiores, quibus cum nutriatur cor, & spiritus illius temperentur, accidit ipsum cor, & ipsos spiritus, quibus vniuersum corpus calefit refrigerari, & eodem modo vniuersum corpus affici. Rectè uero, dixit, nisi hepar vehementius obstiterit. Nam si paruus sit ad frigiditatem lapsus, & magis si hepar fuerit temperatum, corpus sequetur cordis temperiem: tametsi ego puto maiorem uim tribuendam esse hepati in mutatione temperamenti corporis, quàm cordi. Nam magna est uis nutrimenti continui, transeuntis in naturam partium singularium, id quod ostendunt lepræ, cancri, cachexia, & alij infiniti affectus, qui ex mala nutritione nascuntur, cui obsistere non potest cordis aliqua temperies. A

An plus posit temperies cordis quàm hepatis in mutando temperamento corporis.

Est quidem & latitudo thoracis, caliditatis indicium, nisi & hic quoque cerebrum plurimum obstiterit, quoniam ei magna spinalis medulla respondet, tantæ uero erunt magnitudine uertebræ, quanta & spinalis medulla, quare & spina uniuersa. Configitur uero thorax ad eam spinæ partem, quæ metaphrenum, idest dorsum dicitur, tamquam ad carinam nauis. Quare necessariò eius longitudo æquabitur dorso, latitudo uero erit pro uertebrarum ratione, quando ad proportionem earum crassitudinis fuerit confixus. Cum uero cordis caliditas superās perflauerit, ac dilatauerit in suo primo ortu thoracem, erit eiusdem caliditati proportione respondens. Quare cum caput paruum, thorax autem latus extiterit, maximum hoc tibi fuerit cordis caliditatis indicium. Cum uero magno existente capite, paruus fuerit, propriissimum hoc fuerit cordis frigidioris signum. Si uero capiti fuerit proportione respondens, tunc aliis signis de corde distingues, ex ipsius thoracis amplitudine nihil assumens. B C

Cum de cerebro ageret, primum genus signorum sumebat ex totius capitis dispositione, tamquam ab eo, quod cerebrum continet, & illius dispositionem ostendit: nimirum cum continens pro ratione contenti, fieri oporteat, ita nunc ex forma, figura, cauitate thoracis, cordis temperiem significari scribit. Rationi enim putat esse consonum, ut thorax latus fiat, vbi cor calidius fuerit. Verum mihi hæc opinio non placet. Nam cor non est, quod partes format & figurat, sed formatrix uis, quæ in semine est: quæ uis, agentis parentis naturam sequitur, Magni enim parentes, magnos generant, parui paruos, & mōstrum est, aut adulterina proles, si ex vtroque parente magno paruus gignatur fœtus. Confert ad hoc etiam materia quam mater suppeditat sua copia, vel inopia. Quare quid quæso potest cor conferre ad amplitudinem thoracis. Non enim in ipsa generatione, in qua ipsum, uel nondum est factum, aut exiguam omnino habet magnitudinem, & nondum caloris fons dici potest totius corporis, quod nondum est conformatum, potest thoracem, vel aliam partem dilatare. Nec post generationem hoc efficit. Nam his qui frequenter febribus laborant, thorax cresceret ob uehementissimum calorem. Præterea cur eandem vim non tribuit cerebro, & hepati calidiori? Nam si proprium ex natiua temperie calorem sequitur circunstantium partium amplitudo, cōmunis debet esse in omnibus ratio, ut in alijs omnibus signis communis est. At ridiculum est dicere, eos esse capite maiore, qui cerebro sunt calidiore, & illos uentre inferiore latiore esse, quibus hepar calidius subijcitur. Nam (vt diximus) generatio nostrarum partiū, & totius corporis, non a nostris partibus fit: sed a nostris principijs, quæ extrinsecus a nostris parentibus accedunt. Illa enim omnia efficiunt, ex quibus, tum similares, tum organicę partes, & uniuersum corpus ex illis constat. Est autem vt forma, figura, numerus, connexio, sic magnitudo partium formatricis facultatis opus. Itaque si a cordis calore hæc immutari possent, cur non dicemus illos plures habere costas, aut pluribus vinculis connexas cum alijs partibus, aut singulas costas latiores, quibus cor intus cōclusum calidius est, quàm sit temperatis, aut reliquis hominibus? cur ergo nō dicemus thoracem illis fieri longiorem, & suprema sui parte ascendere usque ad caput, infima vero D E

An thoracis magnitudo sequatur temperiē cordis.

usque

A usque ad umbilicum descendere? Nam caloris officium est, non magis secundum latitudinem, quàm secundum alias differentias res maiores reddere. Quòd si arterias, & ipsum cor diceret crescere ex eo calore, probabilior esset illius opinio. Sed quod etiam illius uis extédatur ad ossa thoracis, nulla ratione id persuaderi potest: quippe cum, nec tempus, nec modus, quo id fiat, ostendi possit. Nam antequam hepar sit factum, cor non potest spiritus generare, quos facit ex sanguine: hepate verò iam conformato, & corde iam generante spiritum ossa iam sunt facta & iam duriora, quam ui caloris distendi queant. Prçterea cor, nó quòd ex se emittat calorem ueluti fumum, calefacit, sed quòd spiritum calidum per arterias spargat in omnes partes, fons dicitur esse caloris: at spiritus qui in arterijs delatis ad thoracem continetur, nó potest tantam habere uim, aut si habet, hoc ipsis, & non cordi calidiori est asscribendum, vt Gal. contendit fieri. Sumamus ergo aliam, quàm hic adfert causam, & illam perpetuam esse putemus, quòd scilicet pro magnitudine cerebri, & spinalis medul B læ tum caput, tum spina, & costæ ipsę, qúæ thoracem constituunt, sint conformata. Nam quòd scribit thoracem, fieri magnum aliquando, cum caput paruum est, experientiæ repugnat, quomodo enim vbi materia deest in principijs, in alijs potest abundare? aut ex sola ui caloris, sine multa materia, res potest fieri ampla? Nam antea cum ageret de paruitate, & magnitudine capitis, dixit principia, & quæ a principijs oriuntur se mutuò indicare, & attestari. Quare quæ hic tradit, illi sententiæ, quæ uerissima est, repugnant.

In frigidiore uero corde pulsus minores, existunt, quàm modo naturæ có ueniat, non tamen necessario tardiores uel rariores. Respiratio autem si quidem tanto thorax minor extiterit, quanto cor frigidius, pulsibus C erit proportionalis. Si uero maior fuerit, quàm pro frigiditatis uehementia, non minor est tantum, sed & tardior & rarior, tales autem timidi natura sunt, & sine audacia, & segnes, & nudum pilis habent pectus. De eius uero paruitate distinguendum ut diximus prius. Eodem modo & de totius corporis caliditate.

Quæ hic & postea dicentur de temp. cordis ex positis principijs, & his, quę dicta sunt de corde calido, facilè intelligetur. Quare breuior in his ero. Quod ergo scribit pulsus fieri minores, quàm conueniat modo naturæ. i. mediocritati, quæ est in corde téperato, rectè dictú est: sed nó fiunt tales pulsus ob uirium imbecillitatem, vt quidam credunt, cú hic naturales intemperaturas explicemus, in quibus nulla potest esse imbecillitas, aut instrumenti vi- D tium, quæ impedire possint magnitudinem pulsus: Causa ergo est sola necessitas diminuta. Vbi enim calor infra mediocritatem consistit, non possunt magni fieri pulsus. Nam magna actio fieri non debet, nec potest, vbi magna non est agendi necessitas. Non tamen inquit pulsus necessario erunt tardiores uel rariores, quàm sint pulsus téperati cordis. Magna enim est latitudo cordis frigidioris: quandoquidem potest a mediocri temperie tam paruus fieri recessus, ut necessitas expleri non possit, si parui, rari, & simul tardi fiant. Quare tunc parui erunt, veloces, & frequentes. Quòd si maior fuerit recessus in frigiditate, fient pulsus parui, & mediocres inter raros & crebros, veloces, & tardos. In maximo verò, qui fieri potest, recessu, erunt parui simul rari & tardi, & hæc est Gal. opinio in libro de causis puls. vbi explicat frigiditatis causas. Cæterum hoc loco explicandum est, quod Montanum valde torquet. Nam Gal. scribit in lib. de caus. puls. vbi necessitas diminuitur, primam differentiam, quę tollitur, esse crebritatem, postea velocitatem, vltimò magnitu- E dinem, ut patet in his, qui vrgentur aliqua necessitate magna mouendi corpus. Hi enim magnis, uelocibus, & frequentibus passibus incedunt: vbi verò necessitas minuitur, remittunt illi frequentiam, postea velocitatem, & vltimo magnitudinem. Idem ergo esse dicendum in hoc casu. Rariores enim, & tardiores pulsus sequi, & seruare magnitudinem, aut certè mediocritatem, vbi calor in corde est diminutus. Verum Montanus non animaduertit non eandem esse rationem de pulsibus sequentibus naturalem temperiem, & illis, qui ex causis non naturalibus & præter naturam fiunt. Nam natura pro ratione caloris, pulsus edit, nunc magnos, nunc veloces, nunc frequentes, nec potest vna & eadem differen-

De differétijs pulsus quæ diminuta necessitate prius perduntur.

Mótani opinio damnatur.

tia omnibus conuenire. Cum verò natiuus calor ab alijs causis augetur, illæ differentiæ, A quæ primum mutantur in pulsu, vltimo loco desinunt, & quæ postremæ sunt assumptæ, primò deficiunt. Et merito quidem. Nam quæ nunquã assumuntur, nisi cum necessitas maximè vrget, ratio vtiq; suadet, ut diminuto eo gradu necessitatis, pereat ea differentia, quæ illius causa fuerat assumpta. Hoc apparet manifestè in febribus. Nam pulsus primum fiunt maiores, quàm naturalis conditio postulet, postea crescente necessitate, velociores, & eadem magis aucta, accedit frequentia. In maxima verò necessitate, fiunt maximi, velocissimi, & frequentissimi pulsus: & ultra illos natura nihil præstare potest, quod remedio sit vehementiæ caloris. Quòd si tales pulsus non sufficiunt ad calorem temperandum, mors sequitur. In his verò, qui liberantur, & declinante febre minuitur calor, primum remittitur frequentia, postea velocitas, postremo magnitudo, & ita reditus fit ad naturalem statũ. Dictum ergo Gal. quòd magnitudo seruatur amissa frequentia & velocitate, non repugnat B huic loco, in quo scribit amitti magnitudinem, & seruari velocitatem & frequentiam: quoniam hic caloris temperies naturales: illic verò acquisititias prosequitur: quarum longe diuersa est ratio: quippe cum in naturali statu, a natura constituantur differentiæ, quæ sunt firmæ & stabiles, & non perduntur in eo statu: in alio verò assumit alienas differentias secundum gradus caloris, qui accrescunt corpori. Et illi contrario ordine abeunt. Quod verò de respiratione hic tradit, est pariter rationi consentaneũ. Nam si thoracis amplitudo proportione respondeat frigiditati cordis, pulsibus erit proportionalis, idest parua: non tamen necessario tarda & rara. Si verò ob spinæ magnitudinẽ maior sit thorax, quàm cordis frigiditas postulet, non minor solum, sed etiam tardior, & rarior necessario erit respiratio. Nam vbi thorax amplus admodum est, etsi paruam respirationem faciat, maior tamen adhuc est illa ob thoracis amplitudinẽ, ut explere necessitatem exigui caloris ipsius cordis possit. Quare tardiorem & rariorem illam esse necesse est. Quod enim in magnitu- C dine superest, in alijs differentijs minuitur. Illud verò etiam non absque ratione fit, vt huiusmodi temperies reddat homines timidos & minimè audaces: fortè etiam reddit parum sperantes, & minimum confidentes, & contemptores gloriæ & honoris, atque misericordes. Nam hæ passiones sequi videntur frigiditatem huius visceris: quod ostendunt mulieres, quæ propterea quòd in humano genere corde sunt frigidiore, his passionibus maximè sunt obnoxiæ. Gal. verò timoris, audaciæ, iræ, solùm mentionem facit cum cordis temperies prosequitur: cum tamen ratio exigat, vt de alijs perturbationibus mentionem faciat. Segnes verò uocat, ad animales actiones pigros. Nam calor natiuus, qui à corde nascitur, instrumentum est omnium actionum: quare cum ipse deficit, mirum non est actiones aliarum partium imbecilliter exerceri. Porro huiusmodi naturę pectus habent pilis nudum, Gal. authore, eò quòd imbecillis calor nec gignit fuliginosa excrementa, nec ea attollit & emittit ad corporis superficiem, quæ respondet regioni cordis, nempe ad pectus: D Addit etiam in pectoris, & thoracis paruitatem adhibendam esse prædictam distinctionẽ, idest quòd in his thorax erit exiguus, nisi cerebri & spinalis medullæ magnitudo impediat. Corporis etiam totius temperies frigidior erit, nisi hepatis caliditas obstiterit.

Affectiones quæ sequũtur hãc intemperiẽ

Cor autem siccius pulsus efficit duriores, & iram non promptam quidem, sed feram, & quæ non facile sedari queat: magnaque ex parte vniuersum corpus siccius existit, nisi hepar obstiterit.

Ratio multa fingit, quæ experientia ipsa, & iudicium eludunt. Nam etsi arteriæ implantantur cordi, ut arbores terræ, & cordis ipsius caro eas firmat, vel etiam a corde ipso, E vt hic author putat nascuntur, repugnante ratione, quæ non admittit spermaticam partem a sanguinea enasci posse: tamen nunquam efficiet, ut ob leuem siccitatem, qualem hic describit in temperie hominis sani, vt pulsus fiant duriores. Nam si (eo authore, vt videre est in lib. primo de differentijs febrium) pulsus non fiunt duri in omni hectica febre, quo modo tales fieri poterunt in casu proposito: & quis vnquam tetigit tales pulsus in hominibus sanis, nisi fortè qui malè distinguit tensum a duro. Præterea in nostris corporibus durum non potest fieri, nisi calor siccitatem pariat in rebus, quæ ab alijs nascuntur. Nam hoc sequitur potius materiam, ex qua partes sunt conformatæ, cum naturaliter homo habet.

Pulsus duros fieri nõ posse in hac temperie.

Sic

A Sic enim venæ tunica solida & densa ab hepate, quod longè diuersæ est naturæ, nasci dicitur. Quòd si affecto ipso hepate durities nascitur in venis, non potest a visceris siccitate, quæ nullam agendi vim habet, ea proficisci, sed a caliditate, quæ humorem depascitur, & ita siccitatem inducit. Igitur quod scribit de duritie arteriarum ex siccitate cordis, præsertim in sanis hominibus, inter nugas reponendum est. Vehementes enim oportet esse causas exiccantes, quæ durum pulsum efficiant, ut ille docet in libro primo de differentijs febrium cap.7. quales esse non possunt in statu, de quo agimus. Cæterum quod scribit de ira, quæ difficile accenditur, & accensa difficile sedatur, hoc potius signum est temperaturæ calidæ, & siccæ cordis, quàm siccę solum. Nam etsi siccum difficile suscipit impressiones, & eas pertinacius postea retinet: tamen nisi adsit quod pasiones infert, non fiet susceptio nec retentio. At sine calore ira fieri non potest, & calore cessante, non potest perseuerare ira, ut quæ nascatur ex ebullitione sanguinis in corde. Illud etiam, quod adfert de B vniuersi corporis siccitate, eget animaduersione. Nam sicca intemperies in corpore inducitur ex contactu humorum, qui siccandi vim habent, ex vtraque inquam bile, cum quibus nihil habet commune siccitas cordis: quippe cum hepar sit fons & officina omnium humorum. Cor verò solum potest in hoc vim aliquam habere, si fortè calidiores spiritus gignat, qui per vicinitatem arteriarum, & venarum humores calidiores, sicciores que ob id reddat. Quæ quidem fieri non possunt a sola cordis siccitate.

An ira pertinax fieri hic posit.

An corpus siccius euadat ob solã sicciorẽ intemperiem cordis.

Cordis vero humidioris signa pulsus molles, & mores ad iram quidem procliues, sed talem, quæ facile sedari posit, & uniuersum corpus humidius existit, nisi hepar obstiterit. Secundum vero coniugationem qualitatum primarum uitiosæ cordis temperaturæ ita se habent. C

Quæ hic dicuntur de temperie humida patent ex eo, quod diximus de temperie sicca. Nam vt in vehementioribus affectibus præter naturam pulsus duriores, & molliores fieri possunt: sic in paruo excessu qualitatum, nec durities nec mollities aliqua fit, quæ temperiem cordis significare posit. Sic etiam non video, quo modo ex humiditate cordis promptè quis irasci posit, si à solo corde, & ab illius calore solo, hanc pasionem oriri author hic & philosophi tradunt. Quòd si turbata ratio est, quæ excitat huiusmodi pasiones, & cor eas suscipit & adiuuat, forte aliquid conferet mollities & humiditas cordis ad earum susceptionem. Sed cum à corde solo illas oriri, & in eo fieri authores nostræ facultatis scribant, difficilius reddi ratio potest, quo modo temperies, quæ sine calore est, ad iram aliquid conferat incitandam, vel remouendam. Quæ verò de corpore humidiore addit, ex superiore D commentatione patent. Nam contrariorum eadem est disciplina, & eorumdem errorum eadem confutatio.

An molles pulsus et ira fieri posit in hac temperie.

Calidi & sicci cordis pulsus duri sunt & magni, & veloces, frequentes, & respirationes magnæ, veloces, & frequentes, & multo magis ad velocitatem ac frequentiam uergunt, thorace cordi non aucto proportionaliter. Hi uerò præ cunctis pectus habent maxime hirsutum, & hypochondria: ad actiones autem prompti sunt, & iracundi, & impudentes & mores tyrannicos habent. Etenim ad furorem faciles, non facile vero placabiles. De totius autem corporis temperatura & thoracis amplitu E dine his, quæ ante diximus proportionaliter est distinguendum.

Explicatis indicijs simplicium imtemperaturarum cordis, aggreditur signa compositarũ intemperaturarum: & primum enarrat signa, quæ sumuntur ab actionibus ipsius cordis vt ipse credit, nempe motu ipsarum arteriarũ. Ait igitur pulsus fieri duros, simul & magnos, & veloces. Quod quidem temerè credere non oportet. Nam si arteriæ vt ille docet in libr. de formatione fœtus prius sunt factæ quàm cor, vt rationi est consonum, si modo illæ ex semine, quod primo inditur ex parentibus. Illud verò ex sanguine menstruo, qui postea (vt ille scri-

Arterias nõ nasci à corde.

le ſcribit)per arterias & venas aſſumitur,reparatam & diuerſam vtique naturam habebunt & ſubſtantiam arteriæ à corde,vt certe habent & eodem libro ca.5.teſtatur. Quare nec cor illarum erit principium:quomodo enim principium eſſe poteſt,quod ſecundo loco gignitur, & diuerſa conſtat ſubſtantia, quæ quidem agnaſcitur tanquam ſtebe & firmamentum ipſis arteriis.Implantantur igitur arteriæ cordi,aut potius cordis ſubſtantia accedit iam arteriis factis, adeò vt nullus verus ortus arteriarũ à corde trahi poſsit, qualis eſt ortus neruorum à cerebro, qui eiuſdem ſunt cum ipſo cerebro ſubſtantiæ: quod ipſe aperte teſtatur in libro de formatione fœtus cap.4. dicens arterias & venas omnium primas ex ſemine generari,& eos errare,qui cor vel iecur ingeneratione principium aliorum ſtatuunt. Igitur arteriæ non neceſſariò referunt temperiem cordis. Præterea leues exceſſus caloris & ſiccitatis, quales hic ſignificare vult,vim non habent indurandi cor,aut arterias: vt ante quoq; annotauimus huiuſmodi affectiones non ſequi niſi morboſos, & eos maximos affectus: deinde ſi duri fiunt pulſus, quomodo poſſunt eſſe magni. Nam ſi inſtrumentum, non eſt aptũ ad liberos motus, non poteſt(inquit ille) fieri pulſus magnus: At cum duritie eſt renitentia, cum qua ipſe alibi paſsim docet non poſſe fieri magnos pulſus: poſtremo ſi pulſus magni veloces & frequentes fiunt in hoc leui exceſſu caloris & ſiccitatis, quid fiet per febres. Alias enim oportebit differentias aſſumere, quæ neceſsitati maiori ſatisfacere poſsint: at prę ter illas nullæ aliæ reperiri poſſunt. Quod verò de pectore hirſuto ſcribit, naſcitur ex ſuis principiis, pilos inquàm in illis locis maximè abundare,quibus ſubeſt calor & ſiccitaſquæ vix tamen ad hippochondria pertinere poteſt pilorum generatio, ob calorem cordis. Nam illud poſtea dicit fieri ob temperiem hepatis, quod hippochõdriis ſubiicitur. Tales inquit ſunt prompti ad actiones.Intelligendum eſt ad actiones animalis facultatis, motum, ſenſus:has enim ſolet vocare actiones.Nam quod non ſolum intelligat paſsiones cordis, ex eo conſtat, quòd de his ſtatim poſtea ſcribat, & quòd in libro de temperamen. idem ſentiat.Nam calor cordis omnibus functionibus promptitudinem addit & celeritatem: & iracundos atque impudentes homines reddit cum ſiccitatem addiderit.Et mores inquit huiuſmodi temperies tyrãnicos reddit: explicat autem quales ſint tales mores, qui ſcilicet faciles ſunt ad furorem,non facile verò placabiles.Nam calor promptitudinem efficit, ſiccitas verò conceptum furorem diu retinet. Oportebat autem illum addere alias paſsiones, quæ fiunt in ipſo corde,& non ſemper immorari in ſola ira, audacia,& timiditate.An etiam nõ reddit huiuſmodi temperamentum homines audaces,confidentes, immiſericordes,temerarios,crudeles,inuidos,contẽptores,& aliis huiuſmodi paſsionibus agitatos. Quæ verò poſtremo loco addit, ex ſuperioribus patent. Nam totius corporis temperatura calida, & ſicca redditur,calido & ſicco exiſtente corde,niſi hepar obſtiterit.Thoracis quoque amplitudo ſequi ſolet(eo authore)cordis caliditatem,niſi impediat capitis & ſpinalis medullæ paruitas & anguſtia. Quod ſi fortè contingat caput & ſpinam ipſam exiguam habere materiã, & thorax latus ſit,tũc certum inditium eſt,de caliditate cordis,ut ipſe ſentit. Ego verò hoc fieri non poſſe ſuperius oſtendi. Nam etſi oſſa,quæ aliorum ſunt principia,exigua ſunt, reliqua,quæ ab illis naſcuntur,nequeunt eſſe magna, quicquid calor efficere poſsit.

Actiones quas ſimpliciter intelligere ſoleat.

Mores tyrãnici quales.

Si verò caliditas una cum humiditate dominabitur, minus quidem his quos antea diximus,hi ſunt hirſuti,ad actiones uerò nihilominus prompti, non tamen ferior eſt animus, ſed ad iram procliuis tantummodo. pulſus uero magni ac molles, veloces & frequentes exiſtunt. & reſpiratio, cum thorax cordi fuerit proportionalis, eandem pulſibus formam ſeruabit. Si uero minor extiterit, tanto illis uelocior erit, & frequentior, quanto & thorax minor extiterit. ſi autem multa facta fuerit euerſio in temperatura, ac ſi hoc preſertim in humiditate contigerit, præter ea quæ diximus, contingent, etiam ex putredine morbi his, qui in ipſis fuerint humoribus corruptis, ac putrefactis; expirationes autem maiores ſunt, ac uelociores inſpirationibus, & ſummiſsio arteriæ in pluribus velox.

Merito

A Meritò huiusmodi temperies minus est hirsuta, & quæ, propter humorem coniunctum cũ calore, pauciora gignat excrementa fuliginosa. Sed fortè illud non est rectè dictũ, hos nõ minus esse promptos calidis & siccis ad actiones obeundas. Nam calor cum siccitate coniunctus, maioris est efficaciæ & promptioris virtutis, quã sit calor coniunctus cum humore: nam alioqui sanguinei non essent minus prompti quàm biliosi, & sanguineæ febres essent ęquè ardentes vt biliosæ, & aer perinde leuis & eiusdem promptitudinis in agendo vt ignis: quæ omnia rationi & experientię repugnant. Animus in his non est quidem ferus, sed mitis, nec ad iram admodum procliuis, quoniam hoc calidis & siccis maximè est proprium, aut calidis vbi non repugnat humor. Nam vbi hic abundat, caloris feruorem temperat, sunt hi potius pij, mites, misericordes, humani: nam hoc humiditatem sequi solet, & reliquę pasiones, quæ mollitiem animi referunt: quòd si aliquãdo irascuntur ita affecti, citò exoluitur in illis ira. Ceterum quod scribit de pulsus magnitudine, rationi est consonum.
B nam auctionem caloris magnitudo sequitur, mollities verò, velocitas, & frequentia superfluò addũtur. Nam ut durities, ita nec mollities in leui humoris excessu, qualem hic depingimus, in pulsibus fieripotest, præsertim cum arteriæ, vt ostendimus, a corde originem non habeant. Præterea si veloces & frequentes vnà cum magnis pulsibus fiunt, in naturali temperie cordis calida & humida, quid fit in calida & sicca, & in febribus ipsis? Oportet enim non omnes differentias pulsus assumere in omni gradu & differentia caloris. Idem sentiendum est de respiratione: neque enim in his debet esse magna, velox, & frequens: nam non solum ratio, sed etiam experientia hanc complicationem ex tot differentijs refellit. Quod verò scribit accidere, vt respiratio, quæ non potest magna esse ob paruitatem thoracis tanto velocior & frequentior edatur, rationi est consonum. Nam vbi deest magnitudo, natura in subsidium intendit velocitatem & frequentiam. Cæterum quod addit de morbis ex
C putredine, & humorum corruptione, ac putrefactione, non possum hic ex suis principijs comprobare aut refellere: postulat enim id tractationem exquisitam de putredine, quam in tertio commentario instituimus. hoc solum hic dicere volo, non esse mentionem hic faciendam de putredine humorum: nam cordis salubres intemperies vim non habent corrumpendi & putrefaciendi humores in ipso corde: in quo (si Galeno ipsi credimus) putredines non fiunt, nisi in pestilentibus febribus. Quòd si non possunt fieri in uiscere, in quo primum ponitur intemperies, de qua agimus, quid fiet in alijs partibus, in quibus vitium hoc exoluitur ob mixtionem sanguinis, quem gignit, & mittit hepar: ad quod profectò vitia, quæ in humoribus fiunt, potius sunt referenda, quàm ad cordis temperies: id enim solum spiritum cum exiguo sanguine spirituoso spargit per corpus, nec ad putredinem aliquid conferre potest, si spiritus ille plus fortè, quàm proportio exigat, aliquid humidæ & aereæ qualitatis in se contineat: siquidem naturalis illius conditio id postulare
D videtur: nam spiritus & calidi natiui substantia igneam & maximè aeream esse oportere hic author pasim commemorat. Iam uerò quod scribit de expirationibus, inspirationibus, & systole arteriarum, eget pariter consideratione: nam in libro de pulsibus docet pulsum constare duplici motu, dilatationis scilicet & compresionis, quem Gręci diastolem & systolem vocant, & illam comparatam esse ad attrahendum externum aerem frigidiorem, quo temperetur feruor spiritus ebullientis in corde. Hac verò expelli fuliginosa excrementa, quæ ex ea ebullitione necessariò resultant: hincque fieri, vt cum maior est necesitas refrigerationis, quàm expulsionis eorum excrementorum, magis intendatur diastole, quàm systole. Contrarium verò fiat, vbi maior est necesitas expulsionis excrementorum, quàm attractionis aeris frigidi: quæ si vera sunt, ut certè uera esse ostendit ratio, falsum uidetur esse, quod in hoc loco scribit. Nam vbi calida & humida est temperies, ob calorem exuperantem, vsus dilatationis maximè necessarius est, compresionis verò necesi-
E tas minuitur. Nam fuliginosa excrementa requirunt calorem & siccitatem: cum humore uerò & calore illa non gignuntur, aut certè pauciora: quod ipse in libro secundo de temp. cum agit de calore pueri & iuuenis, & de generatione pilorum, apertisimè ostendit. Nam & ipsa fuligo & fumus, qui ab igne assurgit, idem docent. Erat ergo hoc scribendum potius de intemperie calida & sicca cordis, vbi cum mitiore calore plurimum exuperat siccitas. Nam vbi pari modo vtraque qualitas vincit, æqualitas quoque seruatur inter diastolem & systolem & inter inspirationem & expirationem: sed cur de hac proportione inter duos hos motus in alijs intemperaturis cordis antea non egit?

Locus hic de putredine expenditur.

pulsus quid & quibus cõstet usus que illius.

Humi-

A

Humidioris uero & frigidioris cordis pulsus quidem molles, moribus autem nequaquam audaces, sed timidi & segnes existunt. Tales etiam glabrum pectus habent, minimeque iram retinent, sicuti & ad iram non admodum sunt prompti: quæ uero ad thoracem & uniuersum attinent corpus, distinguere oportet, sicuti ea, quæ antea diximus.

Antea docuimus ex mollitie & duritie pulsuum nulla euidentia signa sumi posse, ad hos leues excessus qualitatum declarandos. Quandoquidem non quicquid in corde fit, arterijs communicari potest, vt quæ priorem separatamq; habent generationem & materiam. Præterea ex eo, quod scribit ipse duros pulsus non fieri in omni hectica febre, ostendit nec duritiem nec mollitiem fieri posse in arterijs, nisi a causis validissimis cor alterãtibus. Quare rectius addere debebat eas differentias, quæ necessario sequuntur frigiditatem & humiditatem. Fiunt enim necessario in his pulsus parui, tardi, & rari, & similis quoque respiratio. Porrò illud rationi consonum est, eos, qui corde sunt humidiore & frigidiore, minimum retinere iram, & ad illam concipiendam non solum non admodum esse promptos, sed etiam difficiles. Sed cur quæso solius audaciæ, timiditatis, & iræ mentionem facit in omnibus intemperaturis, reliquas uero omnes cordis passiones semper omittit. An etiam rationi non est consonum, eos, qui hoc modo afficiuntur, esse pios, clementes, humanos, verecundos, desperantes in aduersis fortunis, & vt semel dicam muliebri animo & mollitie præditos. Quæ uero de glabro pectore & thorace scribit, ex superioribus patent. Nam exuperante humido & frigido, docet ille in libro de temp. corpus glabrum reddi, & nisi magnitudo spinę obstiterit, thoracem angustum fieri oportere. Est quoq; inspiratio expirationi, & dilatatio arteriarum compressioni æqualis: quippe cum pariter necessitas refrigerationis & expulsionis excrementorum minuatur. Quòd si aliqua statui potest in ea re differentia, uidetur rationi consonum, vt expiratio & systole magis intendantur inspiratione & compressione. Nam humoris abundantia excrementosum reddit corpus. Quæ excremẽta, etsi non postulant parem compressionem & expulsionem, vt ea, quæ fuliginosa sunt, tamen aliquam intensionem actionis requirunt: frigiditas verò usum minuit inspirationis & dilatationis.

Frigidius uero cor & siccius pulsus quidem duriores reddit & paruos: respirationem autem, si quidem thorax paruitatem cordis frigiditati proportionalem habuerit, moderatam: si uero maior extiterit, raram, ac tardam. Hi uero præ omnibus minime ad irascendum prompti: cum autem coacti fuerint irasci, quibusdam retinent iram. Habent autem maxime omnium nudum pilis pectus. De paruitate autem thoracis, ac præterea totius corporis frigiditate, similiter distinguendum. Vnum illud commune in hisce omnibus memoria repetentibus, quòd quaecunque de moribus siue nunc, siue quouis alio sermone explicata sunt ad temperaturae cognitionem, non de optimis moribus, aut uitiosis, qui ex philosophia hominibus adueniunt, sed de insitis unicuique ac naturalibus nos exposuisse.

Pergit in ea opinione de duritie pulsus in siccitate lęui & secundum naturam, quam opinionem nos iam sæpius refellimus. Meritò autem fiunt pulsus parui, non quòd siccitas impediat liberam dilatationem, sed quia ob frigiditatem necessitas est diminuta: fortè etiam fiunt tardi & rari, siquidem vsus minor adhuc fuerit. Possunt esse parui, veloces, & frequentes si necessitas maior postulat. Id enim ex superioribus patet. Seruatur etiam proportio inter diastolen & systolen in hac complicatione qualitatum. Porrò respirationem moderatam intelligere debemus, non quæ simpliciter mediocris est: nam diminuta necessitate

A ſitate vltra mediocritatem, neceſſe eſt pariter minui ultra mediocritatem actionẽ: ſed moderatam intelligimus proportione reſpondentẽ pulſibus, ut de corde frigido oſtendimus. Prę terea ſi calidi & humidi perinde prompti ſunt ad iram & actiones, ut calidi & ſicci (ut antea oſtendit) ſequitur vt frigidi & ſicci perinde prompti ſint, vt frigidi & humidi. cũ enim caliditas cõmunis ponebatur ſiccitati & humiditati, paria fiebant (eo authore) ab humido & ſicco. Sic igitur poſita communi frigiditate, cur æqualis nõ debeat fieri promptitudo ab humido & ſicco, nulla ratio ſuadere poteſt; nõ ergo hi præ omnibus difficilius iraſcuntur, ſed eo modo ut frigidi & humidi, aut etiam promptius illi quàm hi, id patiuntur: quippe cum humor imbecillo calori ſit impedimento, ſiccitas verò faciliores reddat illius motiones. Quinetiam illud omnino a veritate alienum eſſe videtur, quod hic ſcribitur, frigidam & ſiccam temperiem aliarum omniũ maximè pilis nudam eſſe. Si enim calida magis quàm B frigida, & ſicca magis quàm humida aptior eſt ad pilos gignendos (ut antea oſtendit) cum de humido & ſicco cerebro ageret, omnium maxime glabrã oportet eſſe, quæ frigida & humida eſt, non quæ frigida & ſicca. & fruſtra quidem interpretes conantur locum iſtum interpretari: cum ipſemet Gal. 2. de temperam. idem, quod nos, aperte ſcribat, frigidam ſcilicet & humidam maximè omniũ pilis nudam eſſe, minus autem hac frigidam, & ſiccam. Vel ergo omnes codices deprauatos oportet exiſtimare, vel incõſiderate hæc authorẽ ſcripſiſſe. Addere etiam debebat ſigna, quæ ſummuntur ex alijs paſsionibus cordis: quas fortè ea ratione prætermittit, quòd difficile ſit earum cauſas tenere. nam præter temperiem, magnitudo, & cõformatio ipſius cordis, maximam videntur vim obtinere ad paſsiones excitandas: quã quidem ille in lib. de placitis Plat. & Hipp. ſcribit eos eſſe animoſos & audaces, qui cor habent exiguum. Id enim rationi conſonum eſt: propterea quòd ſpiritus ſeruantur in viſcere anguſto vniti & ueluti contracti, quod fortitudinis & vigoris eſt cauſa. Recte verò illud C etiam admonet eſſe iudicandũ de moribus & paſsionibus cordis in homine, qui nec ſtudio philoſophiæ, nec cultu religionis, paſsiones ſuas temperat, aut nullo metu legum, pro libidine omnia tentat & audet.

Expendit quæ dicit Gal. de ira.

Expendit quæ autor ſcribit de pilis.

Paſsiones cordis alias habere cauſas propter temperiem

Hepatis calidioris indicia, venarum latitudo, flauæ bilis abundantia, in cõſiſtente vero ætate etiam atra: calidior ipſe ſanguis, atq; eadem ratione corpus vniuerſum, niſi obſtiterit cor: his venter & hypochõdria hirſuta.

Poſteaquàm cerebri & cordis temperies indicauit, aggreditur ſigna temperaturarũ tertij principij ex propoſitis, nempe hepatis, eo ordine ſeruato, quo antea eſt vſus. A ſimplicibus enim & perfectioribus temperaturis orditur, deinde ad cõpoſitas tranſit. Temperatũ verò hepar nõ deſcribit, eò quòd ex extremis fortè putaret medium facile deprehendi poſſe. Pri D mum aũt hepatis calidi indicium ponit eſſe venarum latitudinẽ: quod ego nullius momẽti eſſe puto: Nã ſupponit hoc indicium hepar eſſe principiũ venarũ, & propterea rationi eſſe conſonum, ut ea, quæ naſcuntur a principijs, originem ſuam prodant. Propterea ſequi, ut exuperante in hepate calore, cuius officium eſt dilatare, venæ corporis latiores reddantur. Verum ſi venæ fiunt ex ſemine parentum antequàm hepar ſit factum, & illis poſtea affunditur hepatis ſubſtãtia, & propterea parenchyma venarũ dicitur eſſe, vt ille in lib. de formatione fœtus, & ſecũdo de temperamentis aperte ſcribit, non erit hepar venarũ principium, quòd poſteriorem habet generationem diuerſamq; ſubſtantiam & materiã. Quod ſi venæ prius ſunt factæ, quàm hepar, profecto magnitudinẽ ex materia multa, ex qua ſunt factę, nõ ab aliquo calore ſumunt: aut ſi calor aliquis in ea re aliquid poteſt, id calori, qui eſt in ſemine, & utero tribuendũ eſt, non ei, quod in carne hepatis eſt inſitus. Abſurdũ præterea eſt ve E narum latitudinem tribuere alicui calori: nam partiũ magnitudo, ut idem author docet in ſecundo de temperam. cap. 8. ſequitur virtutem formatricem, multitudinemque materiæ: quod etiam ante oſtendit, cum de magnitudine & paruitate capitis tractaret: aut cur alioqui non dicit, cerebri, cordis & hepatis caliditatem, eorũ viſcerum magnitudinem ſequi, immo vniuerſum ipſum corpus maius illis fieri, qui calidiore ſunt temperamento, quod eſt planè ridiculum. Cur etiam non dicebat arterias & neruos fieri maiores, ob cerebri & cordis temperiem calidiorem. Præterea venæ in nobis non apparent magnæ, niſi cum ſunt plenæ ſanguine & ſpiritu. Quamobrem niſi cum hepate calido adſit humorum & ſpiritus copia, nobis non licebit perſpicere venarum latitudinem. At verò cum illa adſunt, ignora-

Signũ a uenarum latitudine nulliusmomenti hic eſſe.

Hepar non eſſe uenarũ principium

qui

mus an latitudo sequatur magnam tensionem, potius quàm temperiem hepatis. Secundũ A indicium sumitur ex generatione & abundantia flauæ bilis: quod mihi etiam est suspectũ. nam bilis flaua quæ calida est & sicca, postulat non solum calidam, sed etiam siccam temperiem: alioqui confunduntur signa calidæ, & calidæ atq; siccę temperaturæ: nam in vtraque idem ponit signum. Præterea si per febres diarias, & synochas non putridas, bilis necessario nõ gignitur, sed solum spirituosa substantia & massa humorum calidior redditur, quo modo gignetur bilis ex leui & simplici calore secundum naturam. At verò in eo maior dubitatio est, quod scribit in consistenti ætate ob hanc temperiem abundare atram bilem: nã ille passim scribit atram bilem ex adustione sanguinis, uel flauæ bilis, uel humoris melancholici procreari. Dubium autem hic est ex qua materia velit hanc bilem attram gigni. Præterea scribit ille atram bilem fermentare terram, & malignum esse humorem: & in fine libri de atra bile addit huiusmodit humorem non nisi in ægris & præter naturam affectis corpo ribus procreari. Quapropter illud quoque sequeretur, omnes morbos præsertim scabiem, B & vlcera quæ a nigro humore procedunt in consistentibus ætate, cancerosa esse & insanabilia. Ratio tamen conuincit ex adustione in sanis fieri mutationem humorum. An dicendum dari latitudinem in generatione atræ bilis: vnam enim ex leui & naturali adustione procreari: aliam verò ex calida & maligna quadam intemperie, & hanc esse, de qua pessima omnia scribuntur: in qua etiam dantur gradus malignitatis: Illam verò esse secundum naturam, ut quæ secundum ætatis cursum, & mediocres causas fiat. Illud etiam notandum est, quod scribit Gal. sine distinctione, atram bilem esse acidam: quæ enim vel ex sanguine adusto, vel ex flauæ adustione gignitur, acida esse nequit. Nam dulcia per adustionem primum fiunt amara, posteà salsa, acida verò nunquam. acerba verò & austera in acidum saporem sæpe verti docet Gal. in lib. 4. de simplicibus. Quare solum ea atra bilis erit acida, quæ ex humore melancholico est facta. Cæterum indicium quod sumitur ex sanguine calidiore, est maximè rationi consonum, cum hepar officina sit sanguinis, & pro sua temperie qualitates diuersas inducat in sanguinem. Porrò ex sanguinis affluentis calore, ratio C intelligit vniuersum corpus calidius reddi, nec in hoc cor multum repugnare potest. Nam multos videmus, quibus adsunt omnia signa frigiditatis cordis, biliosos & calidos ob hepatis caliditatem. tantum enim virtutis habet in mutanda temperie partiũ continua ex sanguine nutritio. Quòd si cor eandem habuerit cum hepate temperiem, euidentiora erunt caloris in vniuerso corpore indicia. Quod verò scribit de hypochondrijs & ventre hirsuto, hoc fit, quoniam hepar illis partibus subijcitur, & excremẽta fuliginosa ad illas emittit. sed quod magis mirandum est, silentio transit indicia, quæ sumuntur a passionibus ipsius hepatis, nempe a concupiscentia uoluptatum, cibi & potus, omnes enim brutorum passiones in nobis esse docet ille in libris de placitis Plat. & Hipp. eò quòd hepar sit illarum sedes & principium. An igitur rationi non est consonum, eos qui hepate sunt calidiore varijs D cupiditatibus agitari, cibos & potiones multas appetere & consumere, sordidis uoluptatibus esse obnoxios. Docuit etiam experientia illos maximè esse edaces & voraces, quibus magnum est hepar. Quod illis etiam fortè contingit, qui eodem viscere sunt calidiore. Cur etiam a iuuantibus & lædentibus signa non sumit, sentiunt enim qui ita sunt affecti, volas manus calidiores, & frigidis iuuantur cibis, potionibus, aere, & calidis morbis sunt obnoxij, sunt pariter siticulosi nisi ventriculi frigiditas & humiditas multum obstiterint.

Expendit quæ scribit de generatione bilis.

Quid de abundantia atræ bilis sit sentiendum.

An bilis omnis atra sit acida.

De signis sumptis a cupiditatibus.

Qui maxime sint edaces.

Quomodo frigiditas hepatis cõferre posit ad generationẽ pituitæ.

pituitæ nomen dupliciter sumi.

Frigidioris uero angustia uenarum, pituita abundantior, sanguis frigidior & totius corporis habitus nisi a corde calefiat. Venter illis glaber est atque hypochondria. E

Patent omnia ex superiore capite, quę in hoc scribuntur. nã cõtrariorũ eadẽ est disciplina, vno tamẽ excepto, quod de generatione pituitæ tradit. Quũ.n. alibi scribat pituitã gigni in vẽtriculo, quid cõmune nũc habet cũ hepate. Præterea cũ pituita frigida & humida sit, hepar aũt frigidũ solũ ponatur, quomodo pituitã gignet. Hæc interpretes sicco pede trãseũt: quæ tamẽ maioris sunt momẽti, quã quę hoc loco præter institutũ tractãt. Nos verò ita dicimus, pituitæ nomen a Gal. dupliciter vsurpari. Sumitur enim nunc pro quarto humore, verumque

A verumque est eam gigni in uentriculo ex cibis: sumitur & pro sanguinis massa tota diminutè concocta, fit autem hęc in hepate, & vbi hepar frigidius est, nutrimentum planè vincere non potest. Sed pituitosus sanguis frigidior & humidior quàm par sit, fit: vel aliter dicendum ꝙ scilicet pituitam quartum humoré gignat ex frigidiore portione & humidiore ipsius chyli. Cogimur ergo fateri in hepate gigni pituitā: alioqui quid ex humidiore & frigidiore ea alimenti parte illic gigneretur. In ipso quoq; uentriculo eadem procreatur ex frigidiore & humidiore portione assumpti alimenti. Ac vniuersus ipse chylus, cum perfectā concoctionem non assequitur, crudus & ob id pituita dicitur esse. In venis autem, cerebro & alijs partibus corporis nequaquam gignitur: sed quæ genita est, vbi calor illarū partium debilis est, assimilari nequit vniuersa: quare relinquitur ex ea pars, quæ crassior & frigidior est: quæ postea tanquam excrementum per nares, & alios corporis meatus excernitur, aut retenta morbum facit. Est porro ea pituita quæ in hepate gignitur, vera, ut quę in officina humorum gignatur, ac cum sanguine commixta, & vtraque bile. propterea ea humoris nomen meretur, cum materia sit apta ad generationem, auctionem, & nutritionem: quæ verò in uentriculo procreatur, re vera humor vocari non potest, sed potius excrementum. Nam in eo cōsistit excrementi ratio, quod sit à sanguine separatum & secretū. Vt enim bilis in vesica sua recepta, & humor melancholicus attractus a liene, amplius humor uocari non potest, sed excrementum biliosum, & melancholicum, idem de pituita censendum: nec existimandum quidem est, unquam talem pituitam fieri posse sanguinem: quandoquidem in generatione sanguinis quatuor humores simul fiunt: facta autē pituita rursus fieri nequit. Sed hæc alibi diligentius demonstrauimus. Illud autem quod secundo loco dicebamus, pituitam a frigido & humido fieri, concedimus: At utrunq, adest in frigidiore hepate. Nam humorem ex cibo capit: quem cum ob frigiditatem suam planè uincere nō potest, plurima sui parte hepar frigidum in pituitam degenerare facit: sicut etiam fortè calor, ex alimenti portione potentia biliosa, elicit bilem, & non solum ex ea, sed etiam ex parte, quę in temperatis alioqui fieret sanguis quartus humor. Clarum uerò illud est, sanguinem, vniuersiq; corporis habitum, frigidiorem reddi, ubi hepar frigidius extiterit. nam omnes partes quæ in habitu sunt, ab eo viscere nutrimentum capiunt: ex nutrimento autem temperies illis accedit. Rectè autem dixit uniuersi corporis habitum, non autem uniuersas partes: nam vētriculus & intestina nō sequuntur hepatis temperiem, qui ex chylo nutriuntur. Quòd si ut aliæ partes quę sunt in habitu, ex sanguine aleretur, dixisset utiq; Gal. omnes partes sequi frigiditatem hepatis. Nam si commune esset nutrimentum, communis quoq; esset temperies. An etiam cor, pulmo, lien non sequuntur temperiem hepatis & sanguinis. De hepate & liene non esse dubium, cum nullam in se repugnantiam habeant. Cor uerò cum sit principium caloris, & spiritus feruentis, non patitur se uinci a frigiditate hepatis & sanguinis: Retundiiur tamen etiam illius caliditas ob continuum affluxum sanguinis, ex quo etiam ipsum nutritnr. Quòd si in eandem temperiem conspirent hepar & cor, sine controuersia uniuersus corporis habitus recipit eam tēperiem, quam ea uscera immittunt: si uerò inter ea repugnantia est, sequuntur aliæ partes uincentis principij temperiem, & magis hepatis quàm cordis. Quę uerò de hypochondrijs & uentre glabris scribit, patent. hoc solum addendū nō prorsus glabras illas esse partes ob simplicem frigiditatem: hoc enim sequitur frigiditatē coniunctā cum humiditate. Omittit hic etiam indicia sumpta a iuuantibus & lędentibus causis, & a differentijs cōcupiscentiæ, quibus parum uidentur esse obnoxij, qui frigidiore sūt hepate: aut certè ignoramus, quas passiones huiusmodi frigiditas inferre possit.

Pituita nomen dupliciter sumi.

Pituita non gigni in uenis & cerebro.

Pituita quæ uera & humor uocari possit.

Excrementi ratio in quo consistat.

Quæ partes dicantur se qui hepatis temperiem

In corporis tēperie mutanda plus conferre hepar quàm cor.

E Siccioris autem, sanguis quidem crassior, & minime abnndans: uenæ duriores, & totius corporis habitus siccior.

Perinde agit Gal. de siccitate hepatis, ac si agendum esset de siccitate terræ. Nam crassus sanguis idest spissus in nobis non fit, ob mixtionem terrenæ substantiæ a siccitate hepatis, ut aqua crassescit mixtione terræ: nec ob congelationem ut glacies ex aqua, sed ob adustionem & actionem qualitatum: At in nobis, & alijs uiuentibus siccum non agit, nec humor nec etiam frigiditas, sed solus calor moderatus, uel imbecillus, aut excedens. Ille enim ab initio suum humorem depasci incipit, & in eo malo perseuerat, donec nos perimat: interim uerò pro ratione patientis humoris nos temperat, calefacit, refrigerat: semper autem siccat solidiores partes: humores autem tunc crassiores reddit, cum uim ha-

An crassities sanguinis sequatur siccitatem hepatis Calorem solum in nobis agere.

bet euaporandi humorem, qui in ipsis est: postea verò cum ipse calor iam elanguescit, pituitosos, & aquosos humores aceruat. Non ergo dicere possumus siccitatem, quę est in hepate, reddere sanguinem crasſiorem, aut aliquid aliud facere posse, cum multam vim agendi habeat: alioqui qui scyrrho hepatis laborant huiusmodi sanguine abundarent: At illi aquosos humores & pituitam aceruant, vnde nascitur aqua inter cutem, sic etiam senes sanguinem crassum efficerent, & non muccosum, & aquosum: si igitur in nobis fit sanguis crassus, hoc accidit, vel ex crasſis alimentis, vel à calore hepatis uiolentius humorem consumente. Abundantia quoque sanguinis sequitur copiam alimenti, & optimam concoctionem. Defectus verò non sequitur siccitatem hepatis, nisi fortè ea ratione, quòd cum siccitate calor nequit bene concoquere. At hoc per accidens fit a sicco: caloris verò imbecillitas præcipua & per se est causa. Cæterum ridiculum esse puto indicium hepatis sicci- A oris, quod sumit a duritie venarum & totius corporis habitu sicciore: quis enim sub cute occultas venas dignoscere potest esse duras, vel molles, nisi tensas fortè putet esse duras. B Et quo modo, quæso, hepatis siccitas vim habet indurandi, cum nullam habeat agendi vim. Ego núquam ex scyrrho hepatis vidi mutationem aliquam fieri in venarum duritie, & mollitie. Vbi verò adsunt febres ardentes, fit quidem a calore siccitas, & ex siccitate durities. At hoc non fit agente ipsa qualitate sicca, cuius hic notas quærimus. Eadem est ratio de corporis habitu sicciore: qui talis quidem fit, consumpto humore ui caloris, & non sicci. Sed cur hic etiam a iuuantibus, & lędentibus, & pasſionibus hepatis indicia aliqua non ducit. Essent enim hęc præcipua, ut quæ in solo eo viscere fiant, nec ab alijs obscurari possunt. Sed Gal. quę difficilia sunt, omittit: quæ verò nullius sunt momenti, tradit. Quorsum enim oportebat illum tantum laborare in distinguendis animæ facultatibus, & singulis collocandis in certis & distinctis locis, si posteà illarum vsum & uim docere non potest.

Signum hepatis sicci ex duritie uenarũ ridiculum.

Humidioris autem sanguis quidem abundantior atque humidior: uenæ autem molliores, ita uero & uniuersum corpus, nisi partes ad cor attinentes, obstiterint. C

Quę hic scribit de humidiore hepate, patent ex his, quæ dicta sunt de sicciore: & si illa parui, hæc magni momenti esse nõ possunt, ut certè nõ sunt: neq; enim sanguinis abundantia fieri potest ab humido, sed a calido & humido: talis enim est sanguinis quarti humoris natura. Sanguis vero, qui suo nomine vniuersos humores comprehendit, exigit mediocrem temperiem: vbi verò mediocris est calor (ut hic statuitur) & exuperat humidum, crudiores fieri humores necesse est: In quo casu sanguis abundare non potest. Verum autem illud est, eum, qui gignitur, sanguinem, humidiorem & aquosum esse. Sed illud inutile est hic quoque ex mollitie venarum uelle significare humiditatem hepatis. Cur etiam non dixit huiusmodi temperiem obnoxiam esse morbis ex putredine, & qui nascuntur ex D aquosis fluxionibus, & ad cupiditates suscipiendas, & deponendas faciles esse, & alia huiusmodi, quæ ratio quidem fingit ab humido nasci, nihil tamen certum statuere potest.

Signa hæc contemnit.

Calidioris verò simul ac sicciores hepatis indicia, hypochondria plurimum hispida, sanguis crasſior simul ac siccior, flaua bilis plurima est: consistente autem ætate, & atra. venarum autem latitudo, & durities: sic verò & uniuersum corpus se habet. Nam, quæ ex corde caliditas originem habet, potest obtundere eam, quæ ab hepate nascitur frigiditatem: sicuti & frigiditas caliditatem, siccitatem vero non potest humidius cor ad contrarium habitum transferre. Media vero inter has, quæ E dictæ sunt, ea, quæ ab hepate humiditas oritur. Magis enim à cordis siccitate superatur, quàm siccitas ab humiditate, minus autem à caliditate: adhuc vero multo minus frigiditate. Hæc enim inter omnes qualitates, que ab hepate eueniunt, facillimè vincitur. liquet autem quod cũ in unum conuenerint utrinq; principii temperaturæ, totum exquisite secundũ illas afficitur corpus paulo uerò inferius ipsius dicentur indicia.

Quæ

A Quæ hic dicuntur de signis hepatis calidi,& sicci,patent ex superioribus. Nam coeuntibus duabus his qualitatibus,hypochondria valdè hispida fieri necesse est, & sanguiné crassiorem,& sicciorem gigni ob euaporationem, quam facit calor, & repugnantiam siccitatis aduersus humorem. Fit igitur bilis flaua hac ratione ob adustionem calidioris partis sanguinis: & quoniam ex plurima alimenti portione bilem elicit, & procreat huiusmodi temperies. Porrò in ætate consistente atra bilis in his exuperat, non ex adustione flauæ, ut alij credunt. Nam per tam longam ætatem non potest durare eiusdem humoris adustio, ac facta bilis purgatione, sublata esset materia apta ad generationem atræ bilis: sed temperies, quæ est calida,& admodum sicca ex ipsomet alimento plurimum humoris crassi, & melancholici elicit: sicut aliæ temperies natæ,& aptæ sunt sibi similem gignere humorem. Nam ex eodem cibo plus pituitæ gignet frigida & humida temperies,quàm aliæ: & calida & humida plus sanguinis: calida & sicca plus bilis. Eadem temperies,vbi iam remittitur calor

Bilis flaua quomodo ĩ his gignatur.

Atra bilis quomodo abundet in ætate declinante.

B & humor,quod fit in declinante ætate,plurimum humoris melancholici,aut etiam atræ bilis, id est cum aliqua adustione,procreabit. Quod verò legitur de sanguine crassiore simul & sicciore,meliorem habet in alio codice Græco dictionem. Legitur enim (sicciorem & parciorem) sequitur enim sanguinem fore siccum,si crassus est: repugnat autem rationi,si in hac temperie multus sanguis gignatur. Hic enim a calida & humida temperie plurimus fit: nec quidem potest sanguis exuperare vigentibus causis,quæ bilem flauam, & atram abundare faciunt. Ac in hac quidem re ridenda est Acachiæ interpretatio, qui putat ideo sanguinem abundare debere,quia subiungit Galenus venas in hoc statu esse latas,quasi necessarium sit loca vacua, & ampla necessario repleri solidiore materia. Videndum enim est,an id,quod replendi vim habet, adsit: adesse autem non potest sanguis in venis, nisi gignatur in hepate: gigni verò non potest (vt diximus) a temperie, quæ repugnantes habet

Acachiæ sentẽtia ridenda.

C qualitates cum natura sanguinis. Cæterum quod scribit de venarum latitudine,& duritie, iam sæpe refellimus. Sequitur enim venarum latitudo copiam materiæ,ex qua sunt factæ, & formam agentis. Nam parentes & magni sibi similes filios gignunt: & si quid illi magnum habent,illud idem magnum efficiunt in sua prole,si interim materia illis non defuit in ipsa generatione. Durities vero in venis non sequitur,nec colorem, nec siccitatem hepatis,si quidem illæ factę sunt, antequam hepar esset conformatum: deinde si venæ sunt durę, & siccitas calori coniungitur, quomodo latæ esse possunt. Repugnat enim dilatationi durities, & siccitas. Cæterum cum sæpius de repugnantia hepatis & cordis egerit absque distinctione, in hoc capite docet, quid possit cor aduersus hepar, & quam temperiem hepatis emendare possit. Illud autem notandum in primis est,quod scribit illis verbis (nam, quæ ex corde caliditas) non enim omnis caliditas, quæ in corpore est, a corde proficiscitur. Nam (vt superius diximus) vna est caliditas ex ipsis elementis: alia ex proximis prin-

D cipijs uiuentium singulis partibus cum proprio humore indita. Sunt præterea tres fontes caloris,cor,hepar, & testes,ut antea ex primo de semine, & sexto de morbis vulgaribus ostendimus. Ergo caliditas cordis potest frigiditatem hepatis emendare,id est temperiem, quæ a frigido hepate in corpus spargitur: quoniam cor suapte natura admodum calidum est,& feruentes spiritus in singulas partes spargit. Quòd si calidius adhuc fuerit, quàm illius mediocritas postulet: non mirum si duplici caliditate immissam ab hepate frigiditatẽ emendet: & econtra frigiditas cordis caliditatem hepatis temperet. Nam si calidissimum suapte natura uiscus, frigidius sit, quàm ratio postulat, minus calefiet corpus ab eo, & ita frigidius euadet. At verò non potest (inquit) siccitatem hepatis humidum cor emendare: quoniam suapte natura cor admodum est siccum,ita vt tantam humiditatem acquirere nequeat, quæ sufficiat ad siccitatem hepatis corrigendam. De quo ego dubito. Si enim cor

Quid præstare poßit in corpore cordis temperies & hepatis in mutua repugnantia.

E humidius fuerit, sanguinem arteriosum, & vitales spiritus humidiores efficiet, ex quibus siccitas,quæ ex sicciore sanguine ab hepate profecto in singulas partes resultat, temperabitur. Humiditas autem hepatis (inquit) a cordis siccitate emendari potest, sed minus facile, quàm caliditas,aut frigiditas: quoniam cor siccum suapte natura est, & sicciores spiritus,& sanguinem efficit,quæ superfluum ab hepate humorem refundere possunt: non tamen ita facilè,vt in actiuis qualitatibus,& quia cor plus potest in calefaciendo, quàm in exsiccando. Ergo cor in calefaciendo primam vim habet: in refrigerando secundam: tertiã verò in siccando. Hepatis autem siccitatem cor in contrarium habitum transferre non potest: quasi diceret, retundere,& aliquo modo temperare potest: vincere autem omnino,

& in sui naturam transferre nequaquam. Cæterum ut cor suapte natura siccum, nunquam potest ita humidum esse, vt siccitatem hepatis emendet: ita hepar humoris fons, nunquam ita siccum esse poterit, vt humiditatem cordis in contrarium habitum transferat. Humiditas autem hepatis facillimè siccitatem a corde proficiscentem vincet: caliditas autem hepatis postea frigiditatem a corde emendare statuatur. Postremo loco frigiditas caliditatē: vtrumque enim cum calidum sit, minus poterit alterius frigiditatem emendare. In vniuersum tamen, vt semel dicam, plus potest hepar ad mutandam totius corporis temperiem, quàm cor: quoniam ab illo nutrimentum mittitur, quo substantia partium mutatur, tum etiam quòd solidior sit sanguis, quàm spiritus, & propterea validiores impresiones facit: vnde videmus frustrata sanguificatione vniuersum corpus pituitoso, & frigido humore abundare, frigidisque morbis corripi. In affectibus verò præter naturam calidis creandis, cor potisimam, & maximam vim habet. Quod uerò scribit vniuersum corpus exquisitè se qui temperiem eandem cordis, & hepatis, verum quidem est: sed etiam testes non minimā habent in hac re vim: quandoquidem illis præsentibus corpus calidius, & siccius euadit. Illis verò exectis degenerant mares a sua natura, & temperiem atque mollitiem mulierum induunt, (vt superius docuimus) viuentium temperiem uel momento mutari ob illorum uiscerū alterationes. Vnde pinguiora redduntur castrata animalia, & pilos alere nequeūt. Addere quoque hic debebat signa, quæ sumuntur a pasionibus hepatis. Oportet enim hos cupiditatibus maximè obnoxios esse, cum calor siccitati coniunctus, maximæ sit efficaciæ. Dant etiam sua indicia causæ iuuantes, & lædentes: nam a similibus læduntur, a contrarijs verò iuuantur. Eandem etiam temperiem produnt morbi calidi, & sicci, qui frequentes in hoc statu gignuntur. A B

Humidius autem, ac simul calidius hepar, minus quidem, quàm calidius & siccius hypochondria reddit hispida. Plurimum uero sanguinis, & uenas amplas, habitumque calidiorem, atque humidiorem facit, nisi obstiterit cor. Si uero amplius in ambabus qualitatibus a naturae modo recedat, a morbis, qui ex putredine, ac uitiosis humoribus fiunt, facillime capitur. Adhuc autem magis, si plurimum augeatur humiditas, caliditas uero non ita. Si autem contra, parum quidem humiditas crescat, plurimum uero caliditas, minime uitiosis humoribus laborant. C

Quæ de pilis hic scribit, frustra in omnibus intemperaturis repetuntur: aut certè nos non cogimur pilorum semper reddere rationem, quoniam ex contrariis contraria patent. Meritò autem in hac temperie sanguis plurimus gignitur, quoniam hic calidus, & humidus, qui a simili temperie abundat. Quæ verò scribit de uenarum magnitudine, iam sæpe inter nugas reposuimus. Quæ uerò de temperatura habitus corporis adfert, uerisima esse antea quoque ostendimus. Rectè quoque scribit huiusmodi temperiem obnoxiam esse putredini humorum, & morbis, qui ex illis nascuntur: quoniam difficilè retineri potest in hac complicatione dominium caloris supra humorem: sed sæpe ex nostris erroribus accidit humorem dominari ex quo (vt postea ostendemus) incipit putredo. Non autem ea fit, (vt Acachias scribit in suis commentarijs) quòd natiuus calor in humido disipetur, & alienus immittatur, & hoc fit, vt inquit putrescere. Nam vnus & idem est calor, solum differēs per magis & minus, nec unus rem deserit, vt alteri cedat: nec putredo est immisio caloris, sed corruptio rei: atque ea quidem fit, ut scribit Arist. in quarto meteo. quando pasiuæ, qualitates dominantur actiuis: hic autem nullum ostendit dominium humoris supra calorem. Quare nescit etiam quid sit putredo, & quomodo fiat, sed, vt diximus, hæc postea diligentius fortè, quàm alij omnes fecerint, tractabo. Sunt etiam huiusmodi corpora dedita maximè gulæ, & edacia, voluptatibusque omnibus obnoxia. Nam ex humore suppeditatur materia, quæ sufficit ad uoluptates, & ex calore uis agendi incitatur. Læduntur pariter a calidis, & humidis: frigidis, & siccis iuuantur. D E

Acachiæ error.

Humidius autem & frigidius hepar habet hypochondria glabra, sanguinem

A nem uero ad pituitae naturam accedentem generat, cum uenarum angustia sic & reliquum afficit corpus, nisi a corde ad cõtrariam naturam transferatur.

Vt patent ex superioribus, quæ scribit de hypochondrijs glabris, & agnoscuntur esse nugæ, quæ semper repetit de uenarum angustia: ita quod scribit de sanguine pituitoso, confirmat meam opinionem, quòd pituita uera gignatur in hepate. Nam si sanguinem pituitosum gignit, pituitã quoq; gignit. Est huiusmodi temperies cupiditatibus minimum subiecta, & facilè offenditur a frigidis, & humidis: nec siticulosos, aut uoraces reddit homines: quandoquidem ipsum hepar ita affectum, non potest multum concoquere, nec humorem a uentriculo sugere, ex cuius defectu fames, & sitis nascuntur.

B

Frigidius autem & siccius hepar cum pauco sanguine, & uenarum angustia efficit corpus atque frigidius, & hypochondria glabra, nisi & hic cor dominetur.

Quæ de pauco sanguine hic scribit, uidentur rationi consona: & fortè etiam addendũ est sanguinem illum pituitosiorem esse. Nam huiusmodi temperies similis est ei, quæ in senibus conspicitur. Quid uerò de uenarum angustia sentiendum sit ob hepatis temperies, sæpius iam ostendimus. Frigidius corpus necessariò sequitur ob sanguinis frigiditatem: nec cor multum in ea re potest, ut ostendit species ea hydropis, in qua multa pituita aceruatur ob hepatis frigiditatem, & frustratam in eo sanguificationem, quam cordis nulla intemperies emendare potest. Porrò si pili sequuntur caliditatem & siccitatem, frigida & sicca temperies non erit glabra, sed frigida & humida. Omittit etiam hic signa, quæ sumuntur à iuuantibus & lædentibus causis, & ab alijs iam sæpius repetitis.

C

De temperaturis testium.

Ex quatuor partibus nostri corporis, quas Galenus posuit principia in eo esse, superest ut de testium temperatura agamus. Quæ res cum attingat seminis generationem, maris & fœminæ procreationem, promptitudinem, vel segnitiem ad uenerem, & eiusdem noxium, innoxiumque usum, (hæc enim omnia pro diuersitate temperaturarũ testiũ ille fieri scribit) cogimur profectò altius rem exordiri, ne ex incertis principijs disputatio instituatur. Supponit enim hic Galenus testes esse, qui semen gignunt, quod Aristoteles negat esse verum. Quòd si testes ipsi semen conficiunt, non tamen propterea constat, ex qua materia illud efficiant: nec patet adhuc, quid ipsum sit semen, & ex quibus partibus decidatur, & ubi gignatur, quamque habeat illud vim ad generationem. Itẽ qua ratione nunc mares, nunc fœminæ, & illi similes & dissimiles patri procreentur et matri. Ac inter hæc quidem ab eo aptissime exordiemur, an scilicet a natura testes facti sint ut semen gignant. Negat id (ut diximus) Aristoteles in lib. de partibus, & generatione animalium, vbi cum statuisset cor principium esse, a quo omnia nascuntur, & ad quod aliȩ omnes partes referuntur, nititur probare testes non esse ad generationem necessarios, & ea quidem ratione, quòd nõ ad sint omnibus animalibus, quæ generant, ut serpentibus, & piscibus: sed ideo factos esse, ut reuolutionum et anfractuum in seminalibus meatibus sint causæ, ne prompta ad crebram uenerem sint animalia, quæ castiora esse oportet: pẽdere autem illos, ne meatus retrahãtur. Quò fit ut illis exectis, nequeat animal generare: quoniã scilicet meatus retrahũtur: huncq; esse usum illorum, ex eo doceri, quòd inuentus sit taurus, qui statim a castratione nondum retractis seminalibus uasis coiuerit, ac generarit. Alium tradit eorum usum: quòd veluti pondera, quæ telis adnectuntur ad tensionem, cor tendant: hoc enim esse roboris principium: sine tensione autem robur esse non posse: et propterea castrata animalia infirma debiliaque reddi, quia desit tensio cordi, quam testes antea præstabant. Verum Aristotelis argumenta facilè refelli possunt. Primùm enim illud non sequitur, testes non esse necessarios ad generationem, eò, quod eos non habeant omnia, quæ generant. Nam ita responde

Disputatio an testes facti sint ut semen gignant. Aristotelis opinio.

D

E

Cõfutatur Aristotelis opinio.

re possumus. Omnia, quæ generant, uel testes habere, uel aliquid, quod proportione testibus respōdet: quod Aristoteli sufficere uidetur, cum in singulis animalibus satis esse putet, si aliquid huiusmodi reperiatur. Deinde etiam si concedamus, nec testes, nec aliquid, quod illorum uicem gerat, in multis reperiri: tamen & hoc etiam non sequitur, non esse illos necessarios ad generationem, quibus dati sunt. Hac enim ratione diceremus pulmones non esse necessarios ad uitam homini, eò quòd pisces sine illo uiuant. Non enim eò, quòd aliqua pars in vniuerso genere animalium non reperitur, ideo quibus illa adest, non est necessaria. Ostendere debebat Aristoteles testes non esse necessarios ad generationem in homine, equo, & alijs animalibus, quibus eos natura largita est. Et quomodo, quæso, id posset facere: quippe cū testes reperiantur in dissectionibus sæpe uel semine pleni & tumidi, aut certè nunquam prorsus sine semine. In meatibus autem, qui præcedunt testes, aut sanguis solus, aut nondum confectum semen inueniatur: in alijs autem, qui à testibus enascūtur, quæ ab Anatomicis deferentia uasa nominantur, iam elaboratum semen contineatur: tanquā testes sint a natura facti ad semen ipsum formandum perficiendumque: quod & ipse Aristoteles nescit, quomodo in primo de generatione animalium cap. 12. testatur, testes inquam semen genitale perficere. Illud uerò ridiculum esse puto, quod scribit, inuentum esse taurum, qui statim a castratione coiuerit, & generauerit: quasi dolor, qui affligit ob testes recenter auulsos, non adimat coeundi desiderium. Quòd si id concedimus: ob aliam tamen rationem, quàm quòd nondum sint retracti meatus, factum credemus. Nam dicimus a testibus iam elaborati seminis tantum esse transmissum in uasa deferētia, ut ex eo gignere possit animal: sed hoc non ostendit testes, non esse necessarios ad generationem illis, quibus a natura adsunt: quandoquidē repleri non poterant meatus semine genitali, nisi testes illud prius elaborassent. Quòd si natura dedit testes castitatis causa, uidebitur utique in multis animalibus huius rei rationem frustra habuisse. Cur enim uolucres & terrestria plurima animalia castiora esse oportet, quàm serpentes, & pisces: præsertim quòd passeres, & multa alia animalia testibus prædita, multò salaciora conspiciantur esse illis, quæ testibus sunt priuata? At si testes facti sunt ad tensionem seminalium meatuum: nequaquam verò ad necessitatem generationis, nisi quatenus eos meatus tendunt, fiet utique, ut, si quod meatibus appendatur pondus æquale testibus, gignere posit animal, non minus cui testes sunt exempti, quàm cui adhuc adsunt. At vero nec illud docere potest, quo pacto testes motum excrementi genitalis stabiliorem (ut ille ait) faciant, & castitati hac ratione conferant. Nam si quemadmodum ea animalia, quæ intestina habent recta, uoraciora, sic propensiora ad venerem sunt, quibus meatus seminales recti sunt dati. Testes potius frequentem venerem excitabunt, ut potè quos dicat in plurimis animalibus ad tensionem meatuum comparatos. Cæterum testes esse factos ad cordis tensionem, & corporis, animique robur, eadem refellit ratio: quòd scilicet appenso aliquo pondere æquali testibus, idem robur in castratis, & integris animalibus resideret. Sed dicat, quæso, Aristoteles, an arteriarum, venarum, & neruorum, (si uelit) plurimæ reuolutiones, quæ fiunt in spatio intercedente inter cor & testes, non impediant eam fieri tensionem, quam ipse finxit? Oporteret enim grauissimū esse pondus, quod tensionem facere aptum esset in partibus tam laxis, si ex illarum pondere tandem cor etiam ipsum tendi necesse sit. Essent præterea animosiores semper, quibus testes sunt maiores: sequitur enim maior tensio ex pondere & magnitudine tendentium partium. At nihil huiusmodi docet experiētia. Sed cur nō seruatur generandi uis & robur illis, quibus testes duntaxat sunt contusi & collisi? Castrantur enim, & inepta redduntur ad veneris usus multa animalia, vt boues & arietes eo modo, & non detractis testibus. In qua re cum seruetur tensio meatuum, cordisque, & tamen pereat robur, generandique facultas, necesse est profectò alium esse ipsorum usum. Adde quòd hæc tensio nequit in omnibus reperiri, ueluti in ijs, quibus testes intus conclusi sunt, & alicui parti annexi, ut in porcis fit. Quomodo enim in illis fiet tensio, cum tamen in omnibus amittatur robur ablatis testibus. Nō est quidem hæc ratio infirmitatis in castratis animalibus, quòd remittatur tensio cordis: Sed quia vis calorifica, & propriæ naturæ causa quędam, ut ille etiam testatur, in uniuersum corpus immittatur, quę detractis testibus euanescit, degenerantque mares & fœminæ ob id a sua naturali conditione. Atque hæc sequuntur incommoda eam opinionem de vno principio in corpore: quam etiam refellunt usus, quos hepati, lieni, & multis alijs partibus adscribit. Igitur testes semen conficiunt, & ad generationem sunt necessarij. An uero solis testibus cōcessa

Cur castrata animalia amittāt natiuū robur.

A B C D E

A cessa sit hæc vis, nunc videndum. Putāt enim aliqui etiam in vasis dictis spermaticis semen gigni, & communem hanc esse illis cum testibus facultatem, ut venis, & hepati, communē uolunt esse sanguificationem. Alii uerò uolunt illud gigni in omnibus partibus corporis, & ab illis decidi in coitu. Alii autem non in toto quidem corpore, nec in singulis partibus, sed in illis solum, quæ solidæ & spermaticæ a medicis dicuntur, illud generari contendunt. Nec desunt harum opinionum authoribus probabiles rationes: & si Aristoteli aliquæ non placent, de cuius etiam sententia postea agemus. Igitur qui putant semen gigni in vasis seminalibus, aberrant: Nam argumento, quo utuntur ex sanguificatione communi hepati, & venis, refelluntur. Soli enim hepati sanguificandi vis est concessa: non autem venis aliquibus, ut superius ostendimus. Eodem pacto soli testes semen conficiunt: vasa uerò seminalia alterant quidem materiam, ex qua postea fit semen: tamen ea alteratio formam seminis non inducit: nec semen uocari debet, quod in testibus nondum est receptum, & in illis postea B concoctum & elaboratum. Alias uerò propositas opiniones, nec probare, nec improbare possumus: nisi prius intellexerimus, quid ipsum sit semen, & ex qua materia fiat, & quomodo. Quare de his nunc agendum. Porrò Aristoteles in libro primo de generat. animalium, quærens quid sit semen, diuidit omnia, quæ sunt in corpore, in partes corporis, alimētum, colliquamentum, & excrementum alimenti: docetque semen non esse partem corporis secundum naturam: quoniam ex eo, quamuis similari, nihil constituitur, ut ex neruo, aut carne: et quia ipsum separatum non est, ut partes omnes sunt separatæ. Nec illud quidem esse partem præter naturam, cum in omnibus insit, & natura ex ipso oriatur. Cæterum alimentum non esse: quoniam alimentum res est aduentitia. Et multò minus colliquamentum esse, quoniam semen secundum naturam est: colliquamentum uerò præter natutam, quod ex C toto secedit propter motum caloris. Itaque semen esse excrementum: verum non inutile: hoc enim naturæ nihil conferre, sed plus obesse, quo plus assumitur: & idem in his, qui male habent, plurimum esse: semen uerò minimum. Quare esse vtilis excrementi partem aliquam, sed non esse prius excrementum utile, ut pituita: quę cum cibo mixta, potest alere, laboreque absumitur: sed posterius esse, & ultimum excrementum. Illud enim esse, ex quo vnumquodque gignitur membrum. Concludit ergo semen esse excrementum alimēti sanguinei, quod vltimum in membra digeritur. Verum Aristotelis opinionem diligenter expendere oportet. Primùm enim, dum vult quærere quid sit semen ex enumeratione eorum, quæ sunt in nostro corpore, omittit multa, ut humores, spiritus, spirituosamq; substantiam: quæ vel semen est, vel proxima seminis materia. Præterea omittit pinguedinem: nec facile quidem est docere, quomodo hæc a semine differat: nimirum cum videamus in illis deficere alterutrum, cum aliud abundat. Præterea cum menstrua etiam sint excrementa vt semen, (quemadmodum ille scribit) non satis docet, quomodo illa inter se differant: cum D dicit, menstrua semen esse non purum, sed indigens confectionis. Non enim sanguis menstruus fieri potest semen: quippe cum natura soleat per menstrua euacuare non solum sanguinem, qui copia grauat, sed etiam quod qualitate & substantia est noxium & malignum: Semen verò ex eo, quod est in sanguine aereum, oleosum, pingue, & perfectum, gignatur. Quo fit ut semine excreto, & si pauca est materia, corpus debilitetur: quia spirituosa est, purissima & maximè cognata nobis: sanguis uero menstruus excretus, & si plurimus est, naturam tamen alleuat, tanquam inutile excrementum. Adde quòd rectius uocasset semen esse excrementum quantitate, quàm vltimum & utile. Nam ferè repugnat, aliquid esse excremētum & vtile. Nam ideo excrementum dicitur, quòd excernendum sit, quia inutile. Quæ enim sunt vtilia, ea natura retinet: quæ verò naturaliter expelluntur, ideo expellūtur, quia molesta sunt, & propterea inutilia. Ac quantitate quædam agnoscuntur esse excrementa, quales sunt optimi humores, qui adeo sunt aucti, ut uasa sua distendant, & naturam grauēt: E quibus natura remedium inuenit per euacuationem, ut in pueris, & adolescentibus accidūt sanguinis profluuia ex naribus, eo, quòd in illis plus humoris gignatur, quàm exigat corporis nutritio. Hoc sanè modo semen excrementum esse agnoscitur: quippe cum in pueris, dum in alimentum humores consumuntur, & in senibus, vbi illi deficiunt, semen nō gignitur. Nec illud quidem omittere possum, quod scribit Aristoteles, semen esse sanguinis & alimenti excrementum. Nam corporis & concoctionis, quæ in corpore fit, non alimenti dicūtur esse excrementa, quomodo stercus, vrina, & bilis utraque dicuntur esse excrementa, eò quòd post concoctionem relinquātur inutilia: Semen verò ex sanguine ipso fit. Non ergo excre-

An uasa spermatica uim habeant generādi semen.

Quid sit semē ex qua materia et quomodo fiat Aristotelis opinio

Aristotelis opinio expēditur.

Seminis materia ex purissima parte sanguinis.

Excremēti ratio in quo sit posita.

Semen quomodo sit excremētū

Semē quid & an fiat in singulis partibus antiqua opinio.

excrementum est. Nam partes similares non dicuntur esse excrementa humorum, ex quibus fiunt: nec sanguis ipse dicitur esse excrementum chyli, ex quo conficitur. Ex quibus patere puto genus, quod assumendum est in definitione seminis. Est enim semen excrementū, non qualitate, sed quantitate eius partis, cuius est excrementum. Verum in eo dubium maximū est, vbi nam fiat, & ex qua materia. Nam, ut diximus, quidam, nulla facta mentione testium, (in quo euidenter errant) contendunt semen fieri in singulis partibus, & ab illis in coitu secerni. Et antiqua fuit hæc opinio, quatuor potissimum, ut in quit Aristoteles, argumentis innixa. Quorum primum sumitur ex similitudine natorū, & parentū. similes enim gignuntur filij parentibus toto corpore, & singulis partibus: quod aiunt huius opinionis authores fieri non posse, nisi ex toto, & singulis partibus parentum aliquid uenerit: id autem nihil aliud esse posse, quàm semen. Secundum argumentum sumunt, quòd ex mutilatis procreentur mutilata: Semen enim ab ea, quæ deest, parte proficisci negant: accidere autem vt id non procreetur, vnde semen non decesserit. Tertium ducunt argumentum a uehementia uoluptatis, quæ in seminis excretione fit: quæ cum vniuersum corpus afficiat, ab vniuerso corpore id proficisci ostendit. Vltimò rationi esse consonū, vt quemadmodum totius aliquid est, ex quo primum generetur: Sic partis quoque cuiusque sit semen aliquod proprium. Verùm his argumentis respondet Aristoteles. Et primū ait similitudinem nullum adferre indicium: quandoquidem voce, vnguibus, pilis, & motu similes procreantur, ex quibus nihil prouenit. Nonnulla etiam ex illis nondum habēt, cum generant, vt canos aut barbam. Maioribus item suis plerunque sunt similes, ex quibus nihil secessit: vt accidit in Helide, quæ cum Aethiope concubuerat, non filium forma Aethiopis peperit, sed natus ex filia erat Aethiops: Præterea, inquit, oporteret in plantis ab omnibus partibus semen proficisci. Cum tamen illæ plerasque partes non habeant, aut quisque abscindere potest. Quinetiam ex fructibus nihil secedere, & tamen eos eadem forma prouenire. Adhæc similitudinem maximè esse cum parentibus in partibus organicis, non tamen ex illis: sed ex similaribus, quæ alterandi vim habeant, & conficiendi semen ipsum proficisci. Alias addit confutationes huius argumenti eo loco, sed præcipuæ hæ sunt. Ad argumentum ex mutilatis desumptum respondet: non mutilatos ex mutilatis etiam gigni: ac filij quoque dissimiles suis parentibus procreantur. Cæterùm uoluptatē, quæ fit in coitu, non propter recessum seminis a toto, contingere, sed quia prurigo uehemens accidit. Quamobrem accidere vt minus voluptate afficiantur, qui frequenti venere vtuntur. Item voluptatem hanc in fine coitus potissimum esse. At si ex toto secerneretur non simul, sed singulis partibus, alijs prius, alijs post exultaret. Ad id uerò, quod illi dicunt, rationi esse consonum, vt partis cuiusque sit semen aliquod proprium, vt totius aliquid est, ex quo primùm gignitur, respondere videtur, ex semine nihil fieri vt ex materia, sed vt ab agente: in eo autem esse, quod vim habet totum & partes formandi: non tamen propterea esse necessarium, vt uis, quæ singulas partes format, in semine sit, quod a singulis partibus sit decisum.

Aristotelis confutationes expenduntur.

Sunt quidem Aristotelis confutationes probabiles: sed quæ contra illum adferri possunt, non minus vero sunt proxima. Nam a uoce, motu, & colore, alijsque accidentibus corporis, quibus filij parentibus sunt similes, semen proficisci non debet: quoniam hæc sequuntur partium constitutionem, tanquam vmbra corpus: propterea a partibus ipsis rectè sentiunt illi semen secerni, & similitudinem fieri in partibus natorum, ad quas sponte sequitur accidentium similitudo, scilicet pilorum, excrementorum, & si quid aliud est simile. Quòd uerò filij non parentibus, sed cognatis & maioribus nonnunquam sint similes, dicere possent huius opinionis authores, hanc similitudinem non ex semine fieri, sed ex imaginatione, ut mulieri accidit, quæ filium peperit nigrum, eò, quòd picturā Aethiopis intueretur dum coiret. Id quod etiam docent maculæ, quas prægnantes mulieres filijs imprimunt ex rerum, quas appetunt, similitudine. Adferre possent & in plantis rudiorem esse generandi rationem, quàm in animalibus, quæ ex semine procreantur. Hæc enim ex solo semine in utero recepto generari posse: plantas uero non solùm ex semine, sed etiam ex plantatione, insitione & alijs modis passim prouenire. Cæterùm concedent illi eos, qui mutilati sunt post natiuitatem, integros filios gignere: eos uerò, qui uitiati sunt in sua generatione, tales semper liberos generare quales ipsi sunt. Quòd si aliquando aliter cō tingit, id fieri, quia alterius parentis sani & integri semen, uitium alterius emendauit. Illud uerò negare non potest Aristoteles, uoluptatem quæ fit in coitu, magna sui parte contingere ob

re ob

A re ob excretionem, quæ fit a toto corpore. Id enim docent totius corporis macies, decoloratio, debilitas, oculorum cauitas, & alia multa accidentia, quæ eos sequuntur, qui immoderata utuntur uenere. Sed vt hæc indicant vniuersum corpus commoueri, & aliquid ab illo secedere: ita propterea nollem affirmare semen esse id, quod a toto proficiscitur. Sed de hac re postea. Qui uerò putant semen non a toto secerni, sed solùm a partibus solidis, & albis, ijs utuntur argumentis: quòd illæ partes a semine sint factæ, & propterea a semine nutriantur. Igitur in illis fieri illud. Verùm illi aberrant. Nam nulla pars ex semine fit, sed omnes pariter ex sanguine, ex quo etiam nutriuntur. Præterea si semen gignitur in illis partibus, cur eunuchi non possent generare. Addo quòd similitudo filiorum non solùm est in partibus illis, sed in figura, & forma totius corporis, in qua constituenda omnes partes, & non solum spermaticæ ab illis dictæ assumuntur. Iam vero Aristotelis opinionem aggredior, quæ mihi tantò erit difficilior ad confutandum, quantò difficilius est ab ipso authore B conscripta. Cum enim statuisset semen esse excrementum alimenti sanguinei, infert ideo filios similes esse parentibus, quia simile est, quod ad partes accesit. Itaque semen manus, aut faciei esse manum indefinitã, aut faciem, & potentia semen tale esse, quale quodque illorum est actu. At suam opinionem ait differre ab alia, quòd illa dicat semen a toto secedere: sua verò ad totum facere, vltimumque accedere, & reliquas esse similes ei, quod est consumptum. Contra quam opinionem multa dici possunt. Nam præter ea, quæ diximus antea de seminis natura, si illud excrementum est, ut ipse diffinit in fine quarti capitis secundi libri de generatione animalium, quod inconcoctum remanet, & terrenum simul est in corporibus, quomodo semen excrementum uocari potest? Est enim illud spumosum, pingue, & propterea aereum, & aqueum, (vt ille etiam alibi tradit). Et siue, (vt ille vult) vltimum in membra digeritur, siue (vt Anatome docet) in testibus, & uasis spermaticis C angustis, & per multas reuolutiones implicatis continetur, necesse est, non esse in eo cruditatem aliquam, sed perfectam concoctionem: & meritò quidem, si in illo forma iam residet, quæ quidem perfectissima res est, & non nisi in perfecto, elaboratoque subiecto apta est esse: in excremento verò aliquo maxime crudiore minime. Præterea similitudo filiorũ ad parentes, non potest sumi eo modo, quo ille scribit. Nam si demus semen accedere ad partes, tamquam excrementum ultimi alimenti: non propterea ex eo accessu similitudo oriri potest. Cur enim hoc primum non contingit sanguini, quod maxime accedit, & transit in naturam singularum partium, quas nutrit. Nam excrementa, vt quæ ex dissimili materia fiant, ex contactu & accessu, quem habere possunt cum partibus, numquam penitus similia his fieri possunt, vt apparet in generatione sanguinis: id enim, quod in eo est, ex quo bilis utraque fit, dissimile manet: & quia dissimile est, & inutile, ideò postea excernitur. Est ergo excrementi natura hæc, quòd sit dissimile. Quare non potest proles similis fieri pa D rentibus, si semen est excrementum. Addo quòd si ex accessu nutrimenti ad partes, nutrimentum ipsum, vel excrementum, quod ex eo fit, formam partium recipiunt, cur chylus, qui concoquitur & assimilatur a ventriculo, vel excrementa, quæ relinquuntur ex illius concoctione, formam uentriculi non recipiunt, & uentriculum alium generare possunt. Deinde cum similitudo filiorum ad suos parentes, sit in omnibus similaribus partibus, semen autem ipsum sit album, non posset esse similitudo, nisi in partibus exanguibus, quas medici spermaticas uocant. Carnosæ enim, quæ rubent, non possunt excrementum seminale gignere. Adhæc cogitur Aristoteles fateri, semen ab omnibus membris rescindi post suum ad illa accessum. Nam in primis id docet, quòd per coitum membra omnia exteriora appareant fieri graciliora, pallidiora: quod sine euacuatione fieri non potest. Et quomodo, quæso, semen manus (vt ille ait) potest esse potentia manus, si semen semper accedit partibus, & a manu non recedit, ut in eo, qui gignitur, similem manum pro E creet. Nec hoc quidem prætermittendum est, quòd si semen est alimenti vltimi excrementum, necesse est, illud esse omnium partium excrementum, & ita ab omnibus partibus secedet, vt alij volunt. differet ergo Aristotelis opinio ab aliorum opinione, quòd illi solum recedere a singulis partibus semen putent: Aristoteles uero primum accedere ad illas, deinde recedere ab eis statuat. At si semen fit per alterationem, & concoctionem sanguinis, vel est illius excrementum, non poterit habere similitudinem, cum partibus organicis: quippe cum concoctiones, & excrementa fiant per alterationem & concoctionem: quæ actiones proueniunt a temperie partium similarium, non a structura partium organicarum

An semen a partibus solidis decidatur.

Aristotelis opinio de loco vbi fiat semẽ & a quibus locis decidatur.

rum. Accedit quòd Aristoteles non posit docere, vbi semen hoc fiat. Nam si in testibus nõ fit, (vt ille vult) & accedit in omnes partes, in illis quoque fiet: & cum excernetur, ab illis recedet, quod negat fieri posse: habet ille in fine cap. quinti lib. secundi de generatione, purgationes seminales a septo uenire: principium enim naturæ illic esse: & propterea motus a genitali ad pectus deuenire: quæ verba ostendunt eum authorem dissectionis nostrorum corporum planè ignarum fuisse. Quis enim vnquam vidit in Anatomis, uel in septo contineri semen, aut ab illo meatus aliquos ferri ad pudenda, per quos semen ferri possit: cum nihil euidentius sit, quàm ipsum semen in ipsis testibus procreari, in illis contineri, & ab illis per coitum emitti. At si semen est potentia manus indefinita, aut alia pars, quomodo habebit rationem artificis, & formam dare singulis partibus poterit: actu enim sit, oportet, quod aliquid facere, & hæc præstare potest. Postremo quomodo filij possunt esse similes matri, si fœmina semen nullum procreat, vel emittit? Sed solum materiam pręⁿbet. Nam opificis est, & non materiæ, formam, quam habet, præbere alijs. Hæc contra Aristotelem sufficiant. A B

Authoris opinio.

Ego uerò quid sentiam in re tam dubia nunc subijcio. Et dico semen gigni in testibus: qui ut instrumenta generationis facta sunt, & comparata a natura, ita insitam uim habent, ut præstare posint, quicquid ad seminis generationem pertinet.

Semen ex sãguine fieri probat et non esse excrementum sanguinis.

Nam semen ex sanguine fit: non autem ex excremento sanguinis, vt ostendunt uasa spermatica a uena & arteria magna orta, & in testes implantata. Illa enim non excremento aliquo, sed sanguine puro plena apparent in dissectionibus, & qui continetur sanguis, tantò magis albescit, & ad rudem seminis naturam accedit, quantò propinquior est testibus: in quibus semen iam perfectum residet copiosum in illis, qui rara utuntur venere. Porrò talem sanguinem pinguem, oleosum, & puriorem testes ipsi primo trahunt a uena, & arteria magna, & consequenter ab omnibus aliis uenulis, & a singulis etiam partibus, per quas est sparsus roris modo, & nondum planè asimilatus, & factus nutrimentum partibus. Nam vt vesica, quæ recipit vrinam, aquosum humorem elicit, a singulis partibus, tamquam sibi familiarem: sic testes, quod est in massa sanguinea pingue, & oleosum, vndequaque trahunt, & cum exit semen in illis elaboratum, naturali appetitu simul cupiunt repleri: atque ita commouent a toto corpore eam materiam, & ea deciditur a singulis membris, ad testesque descendit. C

Testes vi suã attrahere vndequaque materiã aptã ad generationẽ seminis.

Vnde uidemus post coitum, & seminis emisionem corpus reddi flaccidius, & rugosum, quod uacuationis factæ a singulis partibus est indicium. Et quia materia illa est multo spiritu plena, & purisima substantia, pariter fit, vt post coitum animalia reddantur debiliora, & mœsta.

Cur post coitum animalia rugosa debilia & mesta fiãt.

Maxima autem ea uoluptas oritur ex confricatione quidem pudendi. verum non per se: sed quatenus ex ea testes, & vniuersum corpus commouentur, ab illisque materia, ex qua fit semen, & ipsum semen a testibus agitatur, & tandem exit. In excretione autem, uoluptas contingit, si naturales illæ fuerint, vt patet in excretione alui, vesicæ & uteri: & tantò maior uoluptas fit, quantò angustiores sunt uiæ, per quas fit excretio: & quantò ualidior fit expulsio, & a pluribus partibus, tanto plus intenditur uoluptas. Sic enim Plato & Galenus, docent uoluptatem, & dolorem fieri, quando mutationes confertim fiunt. D

uoluptas in coitu vnde nascatur.

In semine formam esse actu & illam a testibus indi.

Cæterum testes ipsi semen efficiunt, ob talem vim, quam habent a natura, ut solus fructus, veluti poma, pira suum semen in se efficiunt, in quo forma est singularum partium, & totius: eaque forma in semine est actu, ut in semine hominis anima hominis est actu: alioqui quomodo semen agentis, opificis, & artificis rationem habere potest? si in eo forma est solum potentia: id enim nullam agendi uim habere potest.

Semen hominis esse hominem.

Est ergo semen hominis iam homo, quia formam hominis habet: desunt solum membra expressa, & delineata, ac figurata, & in eo dicit Aristoteles semen esse potentia manum, caput, & alias partes. Sicut ergo non quærimus in plantis, an semen, quod in fructu gignitur & continetur, decidatur ab omnibus partibus ipsius plantæ: cum certissimum sit ipsum in solo fructu gigni: & tamen ex eo semine fiunt & nascuntur plantæ eiusdem naturæ, & similitudinis, qualis erat planta, quæ semen illud procreauit: sic non est quærendum, quomodo filij similes parentibus euadere possint, si semen a singulis partibus non deciditur. E

Autor quomodo similitudinẽ seruet inter parẽtes & filios, etiam

Nam testes eam vim habent in corpore nostro, qualem poma, & pira, gignendi inquam in se semen, quod formã totius habet: & in hoc solo differentia est, quòd in animalibus proxima materia seminis a toto corpore veniat, vt ipsa animalia allicerentur ad coitum, & generationem ob eam, quę fit illius materiæ commotionem, & excretionem a toto. Non ergo mirum est, cur toto corpore, & singulis partibus nati similes sint patri.

Nam

A Nam cum pater in se partem habeat, nempe testes, aut quod testibus proportione respõdet, quæ nata & apta est generare semen simile toti & singulis partibus: & ipsum postea semen generatum, formã & vim habeat eius, a quo genitum est, cum materiam est nactum idoneã, ideo eam, quam habet in se formam, indit materiæ, & aliud sibi simile efficit. eo planè modo, quo fit in plantis. Nam fructus (ut diximus) in se gignit semen, in quo est forma totius plantæ: semen vero ipsum postea terra idonea obrutum, ex proprio humore, materiàque, quam in ipsa terra habet, aliam gignit plantam sibi similem. Ergo homo cum semen gignit in testibus, hominem gignit, quia in semine hominis forma continetur: deest solum materia, & organa expressa. Cum verò mas semen in vterum feminæ eiaculatur, & illic sanguinem optimum in qualitate & quantitate ad membra procreãda inuenit, perfectum iam hominem procreat. Hæc opinio, & generandi hic modus omnia absurda euitat, in quæ alij omnes inciderunt, qui aliter senserunt: & ea, quæ in hac re sequuntur explicanda, ex his B principijs facile trahi possunt. Nam cur claudi, & mutilati aliquando sibi similes, aliquando verò dissimiles generent, primum distinctione opus est de parentibus, qui natura, uel casu male sunt affecti. Qui enim natura sunt claudi, tales solent procreare: quoniam testes habent, in quibus vis residet, quæ naturam singularum partium refert. Qui ergo ab ortu ita sunt vitiati, ut plurimum, & diu similes natos gignent, nisi muliebre semen certo suo modo præualeat, & malum emendet, aut masculi semen corrigat uitia insita in semine fœminino. In claudis verò & mutilatis casu, aliter contingit: non enim claudus claudum generat: quippe cum testes facti sint in prima conformatione cum integris alijs omnibus partibus, quarum vim & formam integram & perfectam illi referunt. Nec eam quidem amittere possunt ob mutilationem membrorum: sicut cor, & hepar, & cerebrum insitas sibi a natura facultates perpetuò retinent. Qui verò semen secedere ab omnibus partibus, uel C ad omnes partes accedere, tanquam vltimum & vtile alimenti excrementum, dicunt, reddere non possunt rationem, cum mutilati casu non etiam gignant sibi similes, ut alij, qui a natura sunt corrupti. Nam non minus in his, quàm in alijs accedit ad omnes, aut recedit ab omnibus partibus semen. Patere igitur puto cur filij patri similes esse debeant. Dat enim pater semen, in quo illius est forma, & omnium partium figura magnitudo, numerus, situs connexio: semen verò ipsum formam, quam in se habet, ut generationis opifex & artifex in idoneam materiam immittit. Cur vero etiã matri proles similis esse soleat, Arist. qui negat feminas semen emittere, ostendere nõ potest. Sed excutiamus, quæso, illius de hac re opinionem. Ait. n. ille in lib. 1. de generat. animal. cap. 19. & 20. fœminas menstrua emittere: & propterea etiam semen nec gignere, nec emittere posse. Si enim inquit semen esset, menstrua non essent: nunc ideo illud non est, quia hæc sunt. Sunt autem menstrua excrementum, ut semen: quare duæ simul secretiones seminales in illis fieri non possunt. Præterea addit il- D los errare, qui putant fœminam ideò semen conferre ad generationem, quòd illa interdũ in coitu simili voluptate afficiatur, ut mas, similisque aliquid humoris secernat. Nã (inquit) id, quod ab illis secernitur, non est humor seminalis, sed loci proprius. Vteri enim excretio est, quæ alijs euenit, alijs non euenit, (quod plurimum dixerim) his, quæ nitidæ fœminaresque sunt: non euenit his, quæ fuscę atque viragines. Copia verò quibus euenit, non pro seminis emissione interdum est, sed multo excedit: tum etiam ciborum diuersa ratio plurimum facit, vt plus minusue huius humoris excernatur. Voluptas autem, quæ per coitum sentitur, non solum semine exeunte accidit, sed etiam spiritu, ex quo consistente semen emittitur. Quod patet, tum in adolescentibus, qui nondum emittere queunt: tum in viris genituræ expertibus. voluptas enim his omnibus scalpendo excitatur. Adhæc, inquit, mulierem & adolescentulum forma similem esse, & mulierem quasi marem sine se- E mine. Impotentia enim quadam fœminam esse, eò, quòd semen ex vltimo alimento concoquere nequeat. Scribit etiam menstrua semen esse non purum, sed indigens cõfectionis. Ex quibus quidem concludit, marem ad generationem conferre semen solum: mulierem verò sanguinem menstruum, & hunc solam materiam, illud verò solam formam gignendis rebus largiri. Ita enim se habent (inquit) menstrua & semen, ut lac & coagulum. Coagulum siquidem solum dat formam caseo: materiam verò minimè. Porro lac materia est casei, ad formam verò nihil confert. Quibus quidem positis, videamus quomodo ille probet, cur matri aliquando similis gignatur fœtus. Agit de hac re in lib. 4. de gener. animal. cap. 3. vbi vniuersam huius rei rationem ex tribus principijs sumit. Quorum primũ est, omne agens

Hominem gignere in se hominẽ, eum semen in se gignit

Cur claudi aliquãdo similes, aliquando dissimiles filios generent.

De similitudine filiorũ ad matrem disputatio.

quod [illegible] mulier [illegible] emittat [illegible] forma [illegible] singul[illegible] [illegible] sed omni [illegible] & per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nõ [illegible]

excepto primo, agendo repati: alterum ꝙ agens aliquando magis patiatur, quàm agat: veluti cū aliquid calefacit, & illud magis refrigeratur a patiente, quàm illud ipsum calefaciat: tertium principium est, degenerare in oppositum, quod superatur: quo modo frigidū redditur, quod calefieri non potuit. Itaq; (inquit) cum semen viri planè vincere nō potuit materiam mulieris, tunc fœtus similes redduntur matri: nec videtur aliud concludere posse Arist. ex longa ea tractatione, quam in eo loco de hac re instituit. Sed (bona ipsius venia) cogor hanc opinionem multis modis refellere. Atq; illud primū aggredior, quod scribit fœminas semen nō emittere posse, quia non possunt in se generare semen & menstrua. Quod enim ratio fingit fieri non posse, ostendit experientia. Quis enim est rei uenereæ tam ignarus, qui non sentiat in ipso coitu semen emitti a mulieribus. Agnoscit enim hoc ipsum vir, cum sibi pudendum affatim aspergi, & calefieri seminis illius affusione sentit. Idem sentiūt mulieres antequā illud excernant, & cū ipsum iam eiaculantur. Nec existimare oportet id, quod ipsę reijciunt, esse excrementum vteri, vt ille putat, aut menstrui portionem, vel aliud quidpiam, quàm ipsum semen. Nam aliarum rerum excretionem, quæ ab utero prodeūt, nec tardare, nec accelerare fœmina potest: seminis autem potest. Ac generationis quidem periti viri, mulierem hortantur, vt studeat eodem temporis momento semen emittere, ut simul utrumque semen permisceatur, & ex eorum mixtione generatio fiat. Deinde aliorum humorum excretio in mulieribus aut est cum dolore, aut certè sine voluptate. Id verò quod nos dicimus semen esse, non sine maxima voluptate eijcitur. Nec existimare quidem oportet (vt ille credit) uoluptatem, quam sentiunt fœminæ in coitu, contingere solum ex pudēdorum confricatione, ex qua oritur pruritus, & titillatio quædam. Nam idem accidit illis, quod uiris, qui ex ea confricatione sentiunt quidem magnam voluptatem: sed omnium maximam, cum semen iam excernitur. Id quod accidit, non solum in coitu, sed etiam per insomnia. Ex quo patet non solum pruritum, & confricationem, sed maximè ipsius seminis excretionem quomodocunque factam, uoluptatem parere. Idem docent accidentia, quæ propriè viduas offendunt, quæ semine excreto quiescunt. Quid? quòd fœminæ castratæ uenerem non appetunt, etsi illis menstrua non desunt: ostendit enim id, semen in mulieribus gigni. Quod cum etiam ostendant ea, quæ in dissectionibus apparent (vt anteà ostendimus) nemo amplius de eo dubitare debet. Præterea eum humorem, quò vterus semper abundat, mulieres continuo emittunt in coitu, ex quo superfluo madent illorum pudenda, semen autem raro emittunt mulieres: sed tunc solum, cum eo abundant: atque inter mulieres, quæ boni sunt habitus, exercitatæ & uiragines, vt alijs plus seminis gignunt: ita etiam frequentius, cum venerem exercent, illud eiaculantur. Excrementis uerò utero proprijs, quæ malè affectæ sunt fœminæ, magis abundant. Ex quo quidem apparet, Arist. malè intellexisse excrementum vteri, pro semine: cum huiusmodi mulieres eo maximè redundare: uiragines uerò minime, scribit. Addo non esse absurdum, si fœmina semen & menstrua gignat: quippe cum pura sit seminis materia: menstrua uerò ex cruditate fœminis accidant. Cur enim ex vniuersa sanguinis massa sæpè expurgata a menstruis purgationibus, non habebunt aliquid purioris humoris, ex quo semen in se gignere possint. Sed quid opus est rem, quæ se oculis offert, negare. Possunt enim mulieres semen suum ostendere album, uiscidum, spumosum, eiusdem denique naturæ, cuius est masculi semen: etsi illud imperfectius est: hoc verò perfectius concoctum & elaboratum. Postremò quo modo negare potest Aristot. mulieres semen generare, & emittere: cum in cap. 1. libri quarti de gener. animal. scribat hæc uerba. Maris autem semen differt, quòd principium in se contineat tale, quo moueat, & alimentum in animali vltimum concoquat: fœminæ semen materiam tantum præbet. Ex quibus fatetur fœminas semen emittere: quod multis rationibus fieri non posse in eodem opere acerrimè contendit. Non curans interim, si illud solius materiæ, uel etiam formæ uim in generatione haberet. Itaque cum iam constet fœminam semen emittere. Sequitur, ut expendamus, cuiusnam principij uim obtineat: materiæ (inquit hic Aristot.) quod suis principijs repugnat. Nam passim alibi nullam aliam materiam conferri ad generationem tradit, præterquam menstruum sanguinem. Deinde si muliebre semen materiam præbet, cur etiam masculinum idem non faciet: & si hoc formam dat his, quæ gignuntur, cur idem non faciet fœmininum semen. Erit ergo in utroque semine utrumque principium, ut uult Galenus, cui opinioni prorsus repugnat ipse Aristot. qui in nostra generatione marem efficientis: fœmininam materiæ rationem

Aristotelis opinio confutatur.

An fœmina possit semen & mēstrua facere.

An semen muliebre materiæ, uel efficientis rationē habeat.

A tionem obtinere scribit, eò, quòd hæc materiam solam, nempe sanguinem menstruum: ille uerò semen, in quo solum continetur agendi generandique vis, conferat. Atque ita profectò melius est sentire. Ex quo sequitur omne semen agendi vim obtinere: & propterea in semine fœminino eandem quoque esse vim. Qua posita, facile est reddere rationem, cur fœtus similis sit matri, aliquando non minus, aut aliquando etiam plus, quàm patri. Si enim agendi vim habet, cum omne agens sibi assimilando agat, mirum non est, si in hoc opere fœmina etiam suam uim obtinet exercetque. Nec sequuntur quidem propterea, quæ scribit Aristoteles, fœminam in se gignere posse, si semen gignat. Habere enim tunc illam in seipsa agendi & patiendi principium. Nam muliebre semen, etsi actum in se habet, tamen perfectiorem alium adhuc ex masculi semine requirit. Est enim actus, qui in semine fœminino insidet, ueluti potentia, si ad semen viri conferatur, eo modo profectò, quo est calor insitus singulis nostris partibus ex elementis, & proprijs uiuentium principijs, qui impotens est ad agendum, nisi influat calor alius a corde: qui cum eo coniunctus efficit, vt perfectæ omnes reddantur operationes. Atque tantò quidem probabilior videtur hæc esse opinio, quantò magis, ratio similitudinis ad matrem, quam tradit Arist. nec philosophiæ, nec his operibus naturæ respondet. Nam quòd omne agens agendo repatiatur, hoc conceditur. Id enim docet ratio & experientia. Verum agentia fieri similia patientibus, cum illa non uincunt, & hæc non vincuntur, penitus negandum est: quia nihil ostendit id uerum esse. Obtunditur quidem & irrita fit agentis facultas: sed propterea illa non degenerat in naturam patientis. Hoc enim fieri non potest sine agente alio: quippe cum in omni actione, & generatione rerum necessarium sit esse id, quod agat. Quare si id, quod anteà agebat, ei, quod pati debebat, assimilatur, necesse est vt id, cui fit assimilatio, agendi naturam assumat: nam assimilare est agere, & agentis vis maximè in hoc casu requiritur, vbi non solum simplicem generationem qualitatum quærimus, sed generationem figuræ, conformationis, numeri, situs, connexionis partium. Hæc enim opificem desiderant maioris dignitatis, & præstantiæ. Redditur quidem calidum corpus, cum frigidiori admouetur, aliquo modo frigidum: & frigidum, calidum, cum calido applicatur. Sed non propterea substantia calida, frigida redditur, cum calefacere non potuit. Perinde enim esset, ac si quis diceret ignem degenerare in ligna, cum ille ob crassitiem, & humiditatem ligna accendere non potest: aut si dicamus securim fieri lignum, cum lignum a securi non scinditur. Ratio ergo Aristot. quæ sumitur ex reactione & passione, ostendere non potest, cur filij similes aliquando matri reddantur. Quid uerò Gal. noster de hac re sentiat, operæpretium est vt expendamus. Agit de ea re in secundo libro de semine, vbi primum ponit quædam principia. Deinde ex illis nititur efficere, quod vult. Principia autem hæc sunt. semen & menstruum pariter præbere in generatione efficiens & materiam, sed inæqualiter. Agendi enim principiũ in semine potentissimum esse: materiale verò exiguum. Contra verò in menstruo materiale esse validissimum, efficiens verò imbecillum. Præterea in semine masculino potentiorem esse agendi vim, quàm in semine fœmineo, & propterea ex solo fœmineo semine nihil generari posse. Eam tamen vim, quæ in eo semine est, roborari, & augeri ex menstruo sanguine, qui per nouẽ menses illi (inquit) assidet: probabiliusq; esse, vt potius semini fœminino, quàm masculino faueat, roburq; addat adeò vt mirũ non sit, fœmineũ semen, quod in primo congressu imbecillius erat, tẽpore accessione menstrui, validius aliquando reddi. Aliud principiũ ponit, triplicẽ esse similitudinẽ, vnã quidẽ totius substãtiæ, veluti cũ homo hominẽ, & equus equum generat, & hãc sequi materiã, quam mater præbet. Alterã esse similitudinẽ & differentiam eorũ, quæ sunt in eadẽ specie, ut hominis ad hominem, quæ (inquit) nascitur ex prædominio seminis. Alia est similitudo & diuersitas, cũ nũc mas, nunc fœmina generatur, quæ res causam sumit ex causis calidioribus aut frigidioribus: & potissimũ ex semine vtriusq; calidiore vel frigidiore. Tunc.n. marem generari, cũ semen est calidius & melius cõcoctum: fœminã verò, cũ illud frigidius est, maleq; elaboratum. Sed omissa generatione maris & fœminæ, de qua posteà agemus, Infert ex prædictis Gal. rationem in promptu esse, cur aliquæ partes similes potius sint matri, quàm patri. Nam in quibus partibus (inquit) semen fœminæ præualet, in illis fit similitudo. Non enim propterea sequi omnes partes similes patri euadere debere, quia uirile semen suapte natura præualet muliebri. Nam præter eam vim, quam dixit semini fœminino accedere ex menstruo, aliam addit ex diuersis partibus ipsius seminis, quæ in coitu in di

Cur fœtus matri aliquando sit similis faci lis ratio ex authore.

B

Aristotelis ratiões cur filij sint similes matri improbantur.

C

Galeni opinio de similitudine filiorũ ad parentes.

D

E

uersis temporibus excernuntur. Illa enim seminis pars, quæ primo excidit, crassior, spirituo- A
sior, meliusq; concocta, & elaborata est alijs, quæ in secunda, vel tertia eiaculatione emitti-
tur. Quo fit, ut in commistione vtriusq; seminis, in quibusdam partibus maris, in quibus-
dam fœminæ semen preualeat, & qua præualuerit, ea pars fœtus, ei cuius semen, præualet, si-
milis euadit. Hæc sunt Gal. verba, hæc est sententia, qua nulla quidem probabilior mihi vi-
detur inueniri posse, sed principia, ex quibus illam ducit, egent animaduersione. Nam in v-
troque principio, nempe in semine & menstruo ponere materiam, & id quod agendi uim
habet, absurdum est. Etenim anteà validissimis rationibus probatum est, semen solius o-
pificis rationem obtinere, cum nihil in seipsum agere possit, ita vt ex seipso aliud efficiat,
sed separatam materiam requirat. Longè absurdior est opinio, quod in menstruo san-
guine agendi aliqua vis sit insita. Quod enim est purum excrementum, & frequentem
habet excretionem, ac post generationem facit ad nutritionem, & incrementum corporis,
nullam debet in se habere generandi facultatem, alioqui frustrà sæpe illa in eo esset: nā ab- B
soluta generatione, vbi sola nutritione opus esset, otiosa illa esset. Deinde vbi quæso illam
caperet, an ab omnibus venis, a quibus cōfluit, an in ipso vtero: quæ sanè vt absurda, statim
patent. Oporteret enim partem aliquam esse, quæ esset destinata a natura ad hanc vim &
formam inducendam: quo modo videmus testes natos, & factos esse, vt semen conficiant.
Igitur cum Gal. ostendere non possit locum, in quo menstruum sumat hanc uim: nec ali-
qua ratione, aut ex eo quod euidens est sensibus, confirmare possit suam sententiam, di-
camus cum Aristotele ex sanguine menstruo solam materiam conferri ad generationem. Ri-
dendum verò & illud quidem est, quod scribit, menstruum sanguinem augere solum vim,
quæ est in semine fœminino. Quomodo enim non augebit etiam eam facultatem, quæ
est in masculino: quandoquidem vtrumque semen statim in primo congressu vbi genera-
tio fieri debet, ex illius opinione simul exactè miscetur adeò, vt impossibile sit vnum affici,
alio intacto. Prætereà si semen ipsum attrahit ad se sanguinem menstruum, vt materiam ha- C
beat generationis, plus sanè attrahet masculinum semen, quàm fœmininum, vtpotè quod
calidius, & validius sit. Postremò cum semen desinat esse semen in primis diebus, in qui-
bus delineantur, & conformantur partes, cur fingit toto eo spacio, quo fœtus in vtero
continetur, huiusmodi seminis vim ab alio semine augeri. Hæc ergo reijciantur ex hac tra-
ctatione: ut illud etiam, quod scribit similitudinem substantiæ sumi a matre & materia.
Nam quod homo gignatur ab homine, causa est hominis semen, quod gignendi sibi simi-
le vim habet. Maneat verò quod bene dictum est, ex parte seminis, quæ præualet in gene-
ratione, fieri partes similes ei, cuius est semen. Iam uerò cum pateat cur nati nunc patri,
nunc matri toto corpore, uel aliquibus partibus similiores sint, videamus iam quare con-
tingat, vt maioribus similiores aliquando sint, quàm proprijs parentibus. De hac re ni-
hil scribit Galenus, agit autem Aristotel. in libro quarto, cap. tertio de generatione anima- D
lium, & dicit hoc fieri: quoniam in semine generantis sunt facultates non solū propinqui
agentis, sed etiam maiorum. Atque ex his facultatibus quasdam esse actu, alias verò poten-
tia. Actu enim insunt (inquit) motus eius, qui generat, & vniuersalium vt hominis, anima-
lis. Potentia insunt motus fœminæ, & maiorum tam in patre, quàm in matre. Aliud su-
mit principium, de quo antea egimus, scilicet id quod in generatione non superatur, tran-
sire in oppositum pro ea facultate, qua non superarit quod generat. Itaque accidere, ut
cum exoluitur motus eius, qui generat, ob minimam differentiam, vt primum in motum
patris transeat, mox in aui, atque deinceps ad hunc modum in cæteros similes. In fœmi-
nis quoque transitus inquit fit. Motus enim concipientis, in motum soluitur matris: si
non in eum, in auiæ, eodemque modo in superiores. Quòd si motus & facultas, quæ a
mare est, superarit: quæ verò a Socrate est non superarit, tunc ita euenit, vt mares similes
matri, fœminæ similes patri generentur. Quod si motus patris, vt mas est, & Socrates est, su- E
perauerint, fiunt mares similes patri, & ferè ita accidit, vt mares patri, fœminæ matri simi-
les fiant. Item si motus, qua mas est, seruetur, socratis autem soluatur, mas erit auo simi-
lis, aut alicui cæterorum superiorum maiorum, prout solutio tetenderit: sed si qua-
tenus est mas, superetur, fœmina erit similis potissimum matri, si autem & hic serua-
tur motus, matri assimilabitur matris, aut alicui superiorum pari ratione. Idem mo-
dus partium quoque est. Sæpè enim aliæ, patri similes, aliæ matri, aliæ maiorum
alicui similes fiunt: quoniam & partium motus alij actu, alij potentia. Denique totam
huius

Gal. sententia expenditur, et principia, quæ ponit notātur.

Cur nati maioribus suis sint similes.

Aristotelis opinio.

A huius rei rationem ex his sumi inquit, quòd motus & facultates quidam sint potentia, alij actu, & quòd degeneret in oppositum, quod superatur, & quòd transeat in motum proximum id, quod soluitur: & si minus, soluitur in propinquum, si magis in remotiorē discede re, demumq; ita confundi, vt nemini suorum similes prodeant, sed commune tantum relinquatur, ut homo sit. Cuius rei causa est, quòd commune particularia consequitur omnia. Porrò causa, ut motus exoluatur, est (inquit) quòd omne agens patitur etiam a patiente, & quòd etiam fiat, vt quod agit magis patiatur, quàm agat. Hæc quidem est Arist. sententia, quæ eget consideratione. Nam rationi esse consonum constat, vt in semine plures motus & virtutes & facultates ponantur, ut ostendit generatio corporis organici, in quo diuersæ natura partes continentur. Quod quidem a semine habēte uim vnicam & simplicem fieri nō potest: sed ponere in eo non debemus motus quosdam esse actu, alios uerò potentia. Nam si omnibus tribuimus vim agendi, & assimilandi, non possunt utique aliqui ex illis esse po-

Summa rationū Aristotelis.

Aristotelis opinio examinatur.

B tentia: nimirum quòd vim agendi non habeat, quod non est actu. Deinde (quod iam etiam ostendimus) mutatio fieri non potest in oppositum ex sola repugnantia materiæ, & passione eius, quod agit. Nam similitudo requirit omnino, ut agat id, cui aliud sit simile. Præterea non patet, quod ait, in propinquum potiusquàm in remotum fieri transitum. Nam cum id, quod est maximè remotum, sit quodammodo vt vniuersale: id autem maximè seruari dicat, uidetur rationi esse consonum, vt potius antiquorum, quàm propinquorum, affinium, cognatorumque similitudo seruetur. Postremo si materia est, quæ exoluit motus seminis agentis, cur potius vna facultas, quàm alia ex his, quæ sunt in semine, aut omnes simul non exoluuntur. Cur enim facultas, exempli causa, quæ in semine est gignendi marem, potius exoluitur, quàm illa, quæ est gignendi similem patri: aut hæc exoluitur, seruatur uerò illa, quæ potest generare similes auis. Quæ enim propinquioris est agentis, validior, (vt

C ille inquit) est. Quare ab eadem causa non uidetur similiter exolui posse. Debebat etiam Arist. reddere rationem, cur similitudo transeat aliquando ad extraneos, qui nulla cognatione cum parentibus sunt coniuncti: in illis enim semen, & qui in semine sunt motus, nihil efficere possunt: quippe cum alienum sit ab eo genere semē, a quo proles nascitur. Ego, vt verè dicam quod sentio, puto hac tractatione nihil esse in vniuersa philosophia difficilius. Si quid tamen dici potest, illud probabilius esse puto, quòd vtrunque semen, maris in quam & fœminæ, simul habeat agendi & patiendi vim: & vtrunq; habeat in se actu diuersas facultates: quas integras vnumquodque seruat, quantum alterum semen permittit. Nam si masculinum semen secundum omnes suas facultates vinceret, perpetuò fierent filij similes patri, & suis maioribus, quoniam similitudo seruatur in semine, & ueluti per manus descendit ad posteros. Itaque nunquam appareret aliqua dissimilitudo inter cognatos, qui ab vno parente originem duxissent: sed quoniam fœmininum semen suas quoque habet fa-

Autoris opinio de similitudine ad maiores

D cultates, & proprios motus, fit dissimilitudo ex mutua victoria, superante nunc magis vno semine, nunc alio: nunc vero non toto ipso semine vincente, sed vel vna sola, uel pluribus particulis. Quod quo modo fieri possit, anteà ex Gal. ostendimus, cum docebamus uniuersum semen, quod in vno coitu excernitur, non æqualiter esse concoctum & elaboratū: propterea contingere, vt quod elaboratum est, efficacius sit & uincat. Quibus quidem positis, iam fortè patebit, cur similitudo transeat aliquando ad maiores. Id enim accidere putabimus, quoniam seminis ea pars, quæ membrum aliquod efformauit, integris viribus reseruata est in commixtione cum semine fœmineo, ita vt referre possit maiorum, a quibus propagatio facta est, similitudinem. Sic enim videmus aliquando omnes, qui sunt ex eadem familia, per multas successiones nasum habere, vel simum, vel aduncum, vel os latum, vel angustum, aut aliam partem referentem maiorum suorum imaginem. Sed maior

De similitudine ad extraneos.

E adhuc difficultas manet in similitudine ad alienos, qui nullam in semine, vel in materia societatem habent: nihil enim habemus in his, quod ex principijs naturæ duci possit. Sūt, qui velint id tribuendum esse imaginationi, & eam dicunt oportere esse uehementem. Ideo enim accidere, vt spurij marito similes etiam fiant: quoniam uxor in coitu cum adultero, fixam habet coniugis imaginem, eò quòd vereatur, ne ab eo deprehendatur. Quinetiam ob eandem imaginationem fieri, ut grauidæ mulieres diuersis, atq; etiam fœdissimis maculis fœtus suos inficiant: factumque illud aliquando fuisse, ut mulier similem filium pepererit, cuius imaginem in coitu intueretur. Hæc quidem, vt fortè nullam aliam habent causam, quàm imaginationem, ita uehementiam ab imaginatione excludunt: quandoquidem

An matris imaginatio causa esse possit similitudinis filiorum.

grauidæ mulieres, quæ maculas ex rebus externis contrahunt in suos fœtus, aiunt se vix animaduertisse, cum ex earum rerum aspectu uel leuisimè fuerunt affectæ. Cur verò non iam seruetur similitudo indiuiduorum generantium, nec speciei, sed gignatur monstrum; in quo magnæ differentiæ reperiuntur, cum minus, aut magis a natura generantium recedi-tur, causa rectè ab Arist. traditur ex materia, quæ facultates, & motus generantis plus, uel minus impedit. Ac vbi materia est idonea: non tamen superatur, fit quod est maximè uniuersale, cum fieri non posit particulare, quod perfectam proximi agentis formam requirit. Fit enim animal aliquod ex sanguine menstruo, cum homo fieri non potest. Tendit enim natura ad id, quod melius est semper. Quòd si magis impediatur seminis agentis facultas, ita vt animal gigni non posit, tunc aliquid fit, quod inter uiuentia & non uiuentia mediam naturam obtinet. Cuius generis sunt molæ mulierum: quæ etsi obscuros, habent tamen quosdam motus, quibus animalis naturam æmulantur. Quòd si materia penitus inepta est ut mutari posit a natura agentis, & hoc ipsum male affectum, fit id, quod toto genere præter naturam a Gal. dicitur esse: cuiusmodi est in nobis generatio calculorum. In eo verò superest dubitatio, cur scilicet accidat, cum gignitur monstrum, vt vnius potius, quàm alterius animalis forma repræsentetur. Nam repertæ sunt mulieres quædam, quæ filios pepererunt ore leporino, aliæ pedibus ouillis. An in hoc etiam aliquid confert imaginatio: cum fortè huiusmodi animalia vidissent prægnantes, & eas partes appetiuissent. Hęc vt dixi, ita obscura sunt, vt videantur adhuc in arcanis naturæ esse recondita. Sed fortasse multorum labore tandem peruia reddentur: quare ad reliqua pergamus. A B

Cur in generatione monstra fiant.

Generatio eius quod tota natura est dissimile.

Cur in generatione mõstri vnius potiusquã alterius animalis forma repræsẽtatur.

Temperatura uero testiculorum calida quidem ad venerem procliuis, & masculorum generatrix, & fœcunda, celerrimeque genitales partes obsepit pilis, simul autem & circumiacentes attingit partes, frigidior uero contraria efficit. Et humida quidem multo & humido semine abundat. Sicca paucum & modice crassum generat semen. C

Inter indicia calidæ temperaturæ testium primum ponit Galenus promptitudinem ad venerem: & meritò quidem id sequitur huiusmodi temperiem. Nam coeundi appetitus insitus est animalibus a natura, vt semen, quo grauantur & turgent, excernant, tamquam noxiam materiam, quod ostendunt uidui, & alij, qui coire consueuerant, atque intermissa venere plurimis malis afficiuntur: quæ nullo alio remedio, quàm seminis excretione tolli, nec etiam mitescere sæpe possunt. stimulat autem animalia ad venerem semen quidem solum: sed in hoc maiorem vim habet, quod est copiosum, & acre. Quæ enim huiusmodi sunt, expultricem facultatem in cæteris etiam excretionibus maximè commouent. Igitur calida solum temperies acrimoniam semini addit. Ac cum modus seruetur in siccitate, & humiditate, materia suppetit ad copiosum semen generandum. Ac non solum quidem, qui ita sunt affecti, salaces sunt, sed etiam veneris vsum moderate ferunt, nisi corporis temperies siccior obstiterit. Nam vbi sanguinis copia in venis continetur, testes calidi materiam habent, ex qua possunt semen suppeditare, & venerem repetere. Sunt verò etiam ad uenerem prompti, qui acri spiritu & flatu sunt pleni: Ab huiusmodi enim materia spongiosus neruus, qui distensionis pudendi in masculis est causa, inflatur, & natura ab illius acrimonia irritatur, sed ad inanes conatus: Frequentes enim illi sunt in venere, sed raro aliquid emittunt: nimirum cum semen sit, quod emittitur, quo illi non abundant. Quinetiam illi, qui seroso semine abundant, venerei maximè sunt: quo modo mulieres plurimæ frequenti gaudent coitu: serosum enim in illis est semen. Idem contingit in his, qui biliosum semen aceruant. Ergo quidam ob seminis copiam, alij ob acrimoniam, alij ob flatus, salaces fiunt. Alijs verò id contingit ratione obiecti: omnes enim promptiores ad venerem redduntur, si coeant cum muliere formosa, & sibi amica, quàm si cum deformi, & ingrata. Nam cum ueneris vsus non expleatur nisi per partes, quæ uoluntati obediunt, accidit ut cum cupiditas, & uoluntas maximè commouentur, partes etiam promptę reddantur ad sua officia excercenda. Natura enim corporis instrumenta creauit, ut animæ facultatibus pareant. Igitur musculi & nerui pudendũ mouentes, atq; erigentes, & pudenda etiã ipsa viri & mulieris, quæ voluntati etiã nostræ obediunt, adsunt prompta cum venerẽ appeti- D E

Causæ quæ salaces homines reddunt.

Mulieres cur venereæ.

A appetimus. Atque etiam docet experientia testes ipsos sequi voluntatis imperium : alioqui reddi ratio non potest, cur illi in primo concubitu euacuati rursus sanguinem attrahant a venis, & ferè temporis momento nouum semen procreent, quod per sequentes concubitus excernitur. Secundum indicium huius temperaturæ est (inquit Gal.) quòd mares procreentur potius, quàm fœminæ. De qua re apud Arist. in primo cap. lib. 4. de gener. animal. Quidam enim protinus in seminibus hanc esse contrarietatem aiunt. semen enim quod a parte dextra excernitur, marem gignere, si præualet ei, quod a sinistra reijcitur: Contrariũ verò accidere, si fœmina gigni debet: propterea sunt qui ligant testem sinistrum cum gignendis masculis incumbere uolunt. Alij verò id dicunt accidere ex prædominio seminis masculi uel fœminæ: tunc enim marem prouenire, si masculinum semen euincit fœmininum: fœminam verò, si fœmineum præpollet. Alij uerò non simpliciter in semen maris, aut fœminæ causam reijciunt: sed si superauerit semen illud, quod ab ea prodit parte, qua

Testes sequi uoluntatis imperium.

De generatione maris & fœminæ disputatio.

B mas & fœmina inter se differunt. Sunt verò, ut Gal. qui solum in seminis caliditatem uel frigiditatem causam sexus reijciant. Ait enim ille in lib. de usu part. & de semine, partes genitales in viro non differre a partibus genitalibus fœminæ, quàm situ & magnitudine: hæc autem ratione caloris fieri. Nam (inquit) mulier intus conditas habet genitales partes, quoniam illæ caloris defectu extra protrudi nequaquam potuerunt: quod in masculis fit propter caloris abundantiã. Alij uerò sunt, qui nõ in ipsum semen sed in vterũ, causam hanc referunt. Sed hi nõ eodẽ modo sentiunt. Nã quidã ex ipsis id ascribunt simpliciter tẽperaturę ipsius vteri. Masculos. n. fieri si semen incidit in vterum calidum: fœminã vero si nanciscatur vterum frigidum. Alij verò sunt, inter quos videtur etiam fuisse Hipp. qui in latere dextro marem contineri: fœminam verò in sinistro arbitrantur. Iam verò Arist. in eodem lo-

Aristotelis opinio.

C co causam huius rei sumit, ex actione & passione. Cum enim inquit principium non superat, neque concoquere potest propter caloris inopiam, neque ducit in suam formam, sed tantisper superatur, mutari in contrarium necesse est. Contrarium autem mari fœmina est, videlicet quo alterum mas, alterum fœmina est. Hæc ferè sunt, quæ extant apud celebres autores de generatione maris & fœminæ: quæ facilius est refellere, quàm veriores causas inuenire. Nam qui aiunt, masculũ gigni ex semine emisso a dextro teste, refellũtur ex eò, quòd nonnulli auulso teste dextro, ex semine sinistri testis mares & fœminas gignant. Qui verò aiunt fœminam gigni exuperante semine fœmineo, ostendere deberent fœminas semper similiores esse matri, quàm patri. Nam vincente matris semine, cur in omnibus non fit similitudo ad matrem, sed sexus seruatur, figura uerò partium mutatur. Eorum verò opinio, qui dicunt id fieri ob partes seminis venientes a pudendis, & vincente nunc parte, quæ a pudendis masculi, aliàs verò superante, quæ a pudendis fœminæ deciditur, ex eo refutata est, quòd semen ab omnibus partibus non secernatur. Galenus uerò, qui tradit ob seminis cali-

Quòd mares non fiat ex semine dextritestis

Vel exuperãte semine uiri.

Vel ex semine deciso a pudendis masculi.

D ditatem & frigiditatem diuersitatem hanc contingere, rectè fortè sentiret, si modum uerũ doceret, quo caliditas uegeta, aut debilis hæc efficere possit. Nam ridiculum est credere intus esse conditos uteros mulierum ob debilitatem caloris, cur enim uesica, intestina, & aliæ multæ partes pariter in uiris, ut pudenda non extrà prominent. Nam unam partem potius quàm aliam calor non debet propellere. Deinde frigoris officium est potius quàm caloris comprimere, exprimere, & propellere: huius uerò est attollere, dilatare. Erunt ergo mulieres calidiores, quarum scilicet genitales partes maiores, profundiores. Addo quòd male distinguit maris genitalia ab his, quæ sunt in fœmina, maximè ob situm & magnitudinem. Nã conformatio præcipuam ostendit differentiam. Sunt enim concauæ partes mulierum, solidæ uerò uirorum: conformatio uero, in qua spectamus figuram, concauitatem, asperitatẽ & lenitatem partium, ut etiam numerus, magnitudo, situs & connexio, opera sunt formatricis facultatis non ipsius caloris. Iam uerò qui aiunt marem fieri ob solius uteri caliditatem,

Ridiculũ esse credere uterum ob frigiditatẽ intus latere uiri pudẽda extare ob caliditatem

Marẽ non fieri ob uteri caliditatẽ

E non uident se recedere a principijs naturæ. Nam cum hoc pertineat ad conformationẽ partium, necesse est ut causam sumat a generante, a quo motus omne principium. Ex quo etiã refellitur Hipp. & aliorum opinio, qui sexum mutari dicebant ob dextram, uel sinistram uteri partem. Nam si in ipso seminę non fuerit hęc uis, ab utero ea sumi non poterit. Præterea putabant illi muliebrem uterum diuisum esse in dextram, & sinistrã partem, & in unaquaque distinctos esse locos, in quibus si contingeret, plures fœtus concipi possent. Quod quidem experientia planè falsum ostendit. In canibus uerò & alijs multis animalibus loci distincti apparent: muliebris autem uterus formatus est instar cucurbitæ, quæ ceruicem ha-

Hippocratis opinio non recipitur, quòd ob diuersos locos in utero mas aut fœmina gignatur.

bet oblongum, fundum uero latius, in quo nulla penitus est locorum distinctio. Propterea A mulieres sunt, quæ mares gerunt in latere dextro, aliæ in sinistro: aliæ, quæ uterum gestant altius, vbi comprimitur septum transuersum, aliæ depresius, ita vt nihil ex gestatione, loci ipsius vteri, & fœtus situ in hac re certum colligere posimus. Cæterum Arist. opinionem, quæ nititur actione & pasione, iam anteà refellimus. Nam conformatio diuersa partium, diuersi situs, differentes connexiones, fieri non possunt ex eo, quòd materia resistat agenti, & se planè vinci non patiatur: requirunt enim hæc alicuius agentis vim, quæ posit sibi assimilare & formare in suam naturam id, quod patitur. Præterea nisi semen vinceret, & dominaretur pro suo arbitrio, non posset vtiq; cum tanto artificio muliebria fingere & figurare. Quid ergo in hac re dicendum. Dicam post tantos viros, bona omnium venia, differentiam sexuum fieri potisimum & maximè ob caliditatem & concoctionem perfectiorē, aut deteriorem. Vtrunque enim semen pariter habet in se uim gignendi hominem, quo- B niam in semine est solū forma hominis, cuius mas & fœmina æqualiter sunt participes: non est autem in semine forma fœminę potius, quàm maris, quoniam mas & fœmina forma non differunt, sed solùm sexu, in quo cognoscitur perfectio maior & minor: mas enim fœmina perfectior est & propterea à perfectioribus principijs ille debet gigni. At cum perfectio hęc non posit sumi à substantiali forma: necesse est, vt sumatur ab accidentali, nempe a primis qualitatibus, quibus illa utitur, tanquam instrumentis ad naturæ opera formanda & exercenda. Ac mirum quidem uideri non debet, si natura, quæ eadem est in semine, ob diuersa proxima sua instrumenta, seruata eadem forma totius, diuersum sexum efficit: quandoquidem id etiam docent artes, quæ ob diuersitatem instrumentorum contundunt, secant cæsim, punctim perforant, aut aliud quidpiam diuersum efficiunt. Igitur, ut hæc colligā, semen calidius, optimeque concoctum mares gignit: quod verò frigidius est, & malè elaboratum uel generare non potest, aut fœminam procreat. Illius enim generatio perfectio- C ra instrumenta, hæc verò imperfectiora desiderat: quod etiam docent, quæ in generatione contingunt. Qui enim frequenter coeunt, aut vesperi, aut vino & crapulæ sunt dediti, aut studijs animi incumbunt, aut seniores, aut iuniores existunt: vel alio modo ita sunt affecti, ut semen benè non concoquant, illi fœminas procreare solent: masculos verò, qui concoctionem perficiunt, & coitum expectant, donec abundat semen optimè elaboratum. Propterea non temere etiam creditur conferre semen, quod emittitur à teste dextro. Est enim ille alio, ut dextræ partes sinistris, calidior, & propterea ad concoctiones fœliciores obeundas aptior. Confert fortè etiam aliquid menstruus sanguis, & vteri caliditas. facilius enim caliditas, quę in semine est, potest suum munus exercere, vbi materiam sibi similem, & locum accommodatum, in quo fit generatio, inuenerit. Hęc habui, quæ de generatione maris, & fœminæ excogitare potui. fœcundam huiusmodi temperiem esse dicit, eò, quòd D plurimū & bene concocti seminis hęc gignat: nam fœcunda ea natura esse non potest, quæ uel raro coire potest, uel semen procreat male concoctum. Duæ ergo conditiones requiruntur ad fecunditatem, quas meritò obtinet temperies calida. Nam ob calorem dominantem optimè ab ea concoquitur semen. Quoniam verò in humido & sicco seruatur mediocritas, materia suppetit satis copiosa ad seminis generationem. Eadem temperies genitales partes, & circumiacentes, quales sunt perineum, inguina, & infimus venter, celerrimè, idest in primis annis adolescentiæ pilis obsepit. Nam hæc temperies terrenum excrementum suapte natura generat, cutemque exsiccat, in qua postea fiunt constantes perforationes, in quibus pili firmas radices figunt. Cæterum frigidior temperies testium contraria (inquit) efficit, idest ad uenerem non est procliuis, & fœminarum generatrix, & infœcunda, eò, quòd aquosum & paucum semen generet. ex quo nihil, aut fœmina generatur. pau- E cos etiam edit pilos huiusmodi natura. Iam verò humida temperies multo, & humido semine abundat: multo quidem ex sua opinione, quia humor testium materiam suppeditat copiosam: humido verò, quia moderatus calor, qui hic ponitur esse, exuperante sola humiditate, non potest humoris hunc excessum absumere. verùm cum seminis materiam suppeditent uenæ & partes corporis, ut generetur copiosum semen, non testium humiditas, sed sanguinis benigni & oleosi abundantia in corpore, causa erit. Quòd verò humidius gignatur, hoc certè facit testium intemperies humidior. Porro quod scribit de sicca temperie, minus quidem probabile est: Nam siccum in nobis non agit: quare nec paucum, nec crassum generare potest semen. Caloris enim est, quæ in nobis crasiora fiunt, incrassare resoluendo

Aristotelis opinio confutatur.

Authoris opinio cur mas & fœmina gignātur.

A soluendo partes tenuiores, & alias cogendo. hic non ponit alia indicia temperaturæ humidæ & siccæ. An etiam non est rationi consonum, humidam ad venerem satis esse procliuem, si multo semine abundat, & fœminarum generatricem, & procreatricem paucorum pilorum: siccam verò non esse quidem ad uenerem procliuem, nec fœcundam: nimirum quòd semine non abundet: sed tamen esse masculorum generatricem. Nam vt calor, sic siccitas facit ad masculorum generationem: quippe cum mas non solum calidior, sed etiam siccior sit fœmina. Addere etiam debebat signa, quæ sumuntur ab incremento testium. Nā calida temperies statim attollit testes, & illos maiores reddit: frigida verò tardi & exigui est incrementi: humida verò calidam sequitur: sicca verò omnium fortè minimè confert ad incrementum.

B Calidior verò ac siccior crassissimum semen habet, & fœcundissima est, ac celeriter ab initio protinus ad coitum excitat animal. Sed & his genitales partes citissime hispidæ fiunt, atque omnes, quæ circunstant, supra quidem usque ad umbilicum: infra uerò usque ad media fœmora. petulca igitur est, & ad libidinem prona huiuscemodi temperatura, statim uero satiatur, & si cogatur, offenditur.

Tradit nunc indicia compositarum temperaturarum testium, & (vt solet) primum incipit à calida & sicca, quam meritò dicit inter alias omnes crassissimum semen generare. Nam siccitas copiosum humorem dominari non patitur, & eum digerit calor: ex resolutione verò tenuioris portionis, quod superest, crassius euadit. Porro fœcundissimam huius C modi temperiem uocare non potest, quòd plurimum seminis efficiat. Nam absq; humore copioso hoc fieri non potest. Sed quod semen genitum maximè sit elaboratum & perfectū adeo vt minima illius portio apta sit formare corpus. Nō enim ea ratione dixit, huiusmodi semen fœcundum esse, ut Acachias putat, eò, quòd ex illo facile formari partes possint: habet enim semen efficientis, & non materiæ rationem. Quòd si ob Galeni authoritatem credit, semen etiam conferre materiam, tamen eam hoc loco non spectat: id quòd ostendit, cùm dicit ob diuersitatem seminis mares uel fœminas generari. Cæterum, qui hac temperie sunt prædití, celeriter, id est in ipsa etiam pueritia ad venerem excitantur: id, quod accidit ob seminis acrimoniam, & ob promptam seminis generationē. Quæ verò de pilis hic dicuntur, ex prædictis satis patere puto. Multitudo enim pilorum maximè sequitur caliditatem & siccitatem. Illud verò, quod scribit, huiusmodi temperiem promptam quidem esse ad venerem, sed ea celerrimè satiari, & offendi, si cogatur venerem frequenter repete- D re, pertinet potius ad totius corporis, quàm ad testium temperiem, ut idem author docet in libro sexto de sanitate tuenda: Et meritò quidē. Nam si humores in corpore abundant, venus proderit: oberit verò, si corpus calidius, & siccius fuerit, quacumq; temperie affectis testibus. Demus (si placet) hepar calidum & humidum esse, ex quo sequatur plurima boni sanguinis generatio: testes verò esse calidos & siccos, quid incommodi sentiet corpus ex frequenti venere? minimum profectò. At multo maius sequetur, si testes fuerint calidi & humidi: hepar verò & uniuersum corpus frigidiora, & sicciora extiterint. Igitur promptitudo quidem ad venerem sequitur temperiem testium, qui calidius & acrius semen procreant. Iuuamentum verò & læsio sequuntur temperiem corporis, in quo illa etiam sentiuntur. Exoluitur enim, & elanguescit corpus ob superfluam venerem: in testibus verò nulla læsio sentitur. Quòd verò Acachias credit huiusmodi temperiem ideo lædi ob fre- E quentem coitum, quia maiore uoluptate ea afficiatur, quàm aliæ temperaturæ, est refellendum. Nam nocumentum, quod accidit, putat Galenus sequi, quoniam paucum semen in hac temperie gignitur: deficiente uerò semine, uis inferatur uniuerso corpori, à quo propria seminis materia elicitur.

promptitudo ad uenerē, & iuuamentum et læsio a uenere unde pro ueniant. Acachias cōfutatur.

Si autem caliditas humiditati coniungatur, hirsuti quidem tales minus, plus uero semine abundant, non tamen plus ceteris appetunt. sed minori detrimento præter modum uenereis indulgent. Quòd si satis excreuerint,

creuerint, & caliditas, & humiditas, non sine detrimento à venereis abstinent. A

Quæ de pilis hic scribit, probabiliora sunt, quàm illa, quæ tradit de seminis abundantia. Nam hæc sequitur potissimum copiam sanguinis contenti in venis: Quæ si suppetit, plurimum seminis facile gignitur in testibus calidis & humidis. Viget enim maximè cum hac temperie concoctio: deficiente verò in uenis sanguine, nulla temperies testium semen abundare facit. Rectè verò docet, hanc temperiem non esse admodum procliuem ad uenerem, si cum calida & sicca comparetur. Nam ea promptitudo potius sequitur accrimoniã, quàm abundantiam seminis. Indulgent autem calidæ & humidæ corporis temperaturæ veneri sine noxa, quoniam in illis est copiosa seminis materia: quę nisi excernatur, obest: B non quòd semen corrumpatur, & ueneni naturam sumat, etiam si ueneni accidentia inferat: corruptio enim illi accidere non potest in suis locis, ubi melius semper concoquitur, sed ob suffocationem spiritus, & calidi innati, qui cum semine excernitur. sed de hac re agemus in tertio commentario diligentius, ubi ueneris commoda & incõmoda enarrabimus.

Si uero frigidiorem & humidiorem temperaturam testiculi habuerint, partes circumpositæ glabræ sunt, & tardæ rem ueneream exercere incipiunt: neque proni ad actum huiusmodi sunt. Aquosum uerò, & tenue ipsis semen est, & infœcundum, & fœminarum generatiuum, uel omnino non generans.

Hæc satis patent ex superioribus. Nam sæpius iam ostendimus, inter omnes temperies C frigidam & humidam ineptam esse ad pilorum generationem: ad uenerem quoque serius accedunt hi, nec prompti in eam ruunt, quoniam semen gignunt aquosum, & obtusum, quod etiam uel ineptum est ad generationem, aut certè solũ aptũ ad fœminas procreandas.

Frigidior verò & siccior temperatura similis quidem in reliquis est antedictæ: crassius uerò semen in ipsa existit, atque omnino paucum.

Intelligere non debemus frigidam & siccam temperiem prorsus similem esse frigidæ & humidæ in omnibus, præterquàm in semine, ut Acachias putat. Nam quam differentiam facit in semine, eam quoque parit in alijs: vbi enim exuperat siccitas, corpus non est prorsus sine pilis. siccitas quoque magis quàm humiditas nos ad venerem stimulat: quoniam a D sicco accrimonia etiam nascitur: offenduntur etiam hi magis a coitu, quàm frigidi & humidi: Nam in his suppetit seminis copia, & si illud malè est elaboratum: vbi verò siccitas adest, ex Galeni opinione semen deficit. Verum illud paucum, quod gignitur: si crassius, fœcundius etiam est. sed ratio non agnoscit, ob hanc temperiem semen procreari crassum. Nam crassum idem est, quod spissum: quod in nobis fit, uel statim ob mixtionem terrenæ substantiæ, vel ob resolutionem humidę & aereæ substantię mixtæ cum terrena: illa enim consumpta, quod reliquum est, crassius euadit. At partes nostri corporis nihil miscent cũ semine terrenę materiæ, ex qua semen fieri possit crassum: nec siccitas habet uim euaporandi humorem: id enim solius caloris ui efficitur. Quòd si frigida & sicca temperies crassum semen, vel aliam materiam in corpore procrearet, senes huiusmodi semine utique abundarent: quod experientia falsum esse docet. Nam illi, ut aquosum sanguinem, ita aquosum B semen efficiunt, ut omnia aquosa redduntur, ubi debilior fit concoctio. Hæc sufficiant de temperaturis testium, quibus addi possunt alia indicia, ex alijs fontibus sumpta, quæ, quoniam iam sæpius a nobis in alijs partibus sunt commemorata, consultò hic prætermitto.

Totius autem corporis habitus, diximus & superius quomodo & hepatis & cordis naturam sequatur. Ei autem magis assimulatur, quod vnam aliquam ex primis qualitatibus potentiorem habuit, quas & effectiuas appellat.

A appellat. Totius vero corporis habitus in illis maxime dicitur partibus, quæ præ oculis subiiciuntur. Sunt uero hæ masculi, qui omnia ambiunt ossa, carnes quædam compositæ ex prima & simplici carne, & præterea fibris quibus innascuntur. Propria enim musculorum substantia his duobus constat. quæ uero ad ipsos vasa pertingunt, ueluti riui quidam sunt, qui non substantiam complent, sed eis subministrant, ut in uita permaneant. Dicentur igitur & horum temperaturæ indicia in bene temperata habitatione. Nam quæ male temperatæ sunt, cutem permutant ex seipsis formantes, & quaedam ex indiciis corrumpunt. Ita & in B bene temperata regione, si quis se tempore aestatis nudum soli exposuerit, permutabit indicia quae ex colore, & duritie & mollitie sumuntur. Si uero quemadmodum bonam temperiem obtinet locus, ita & ipse bene temperato uictu usus fuerit, ut qui neque se nudum singulis diebus in sole plurimum torrefaciat, neque sicuti pleriq; more puellarum continue in umbra degat, hic certa atque exquisita temperaturae indicia prae se fert, tanquam igitur de hoc futuro sermone nunc ad ipsum accedemus.

In primo com. huius operis proposuit se velle tractare de corporibus, signis, & causis C salubribus, insalubribus & neutris: & propterea opus distinxit in tres partes. Ac in prima quidem agit de corporibus, in secunda de signis, in tertia de causis. Absoluta uerò prima parte, aggressus est tractationem de signis: & posteaquam signa definiuisset, & diuisisset, cœpit docere quæ nam essent signa corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum generali quadam ratione, ab optima constiturione incipiens, & posteà ad alias progrediendo. Sed quoniam illa tractatio non videbatur sufficere ob multas & peculiares differẽtias, quæ in nostris corporibus reperiuntur: Ideò proposuit speciatim se velle de illis agere. Verum quoniam non poterat totius corporis ea indicia docere, nisi explicatis natura & signis principiorum nostri corporis, a quibus ipsius moles regitur & immutatur: coactus fuit hactenus de principijs, & illorum temperatura agere. Qua re perfecta, iam ad propositum institutum reddit, & totius corporis omnium temperaturarum, quæ sunt secundum naturam, indicia prosequitur. In qua quidem tractatione, primo quædam supponit, quòd scilicet intelligere debeamus, cum totius corporis nomine vtimur, non omnes partes, quæ in cor- D pore sunt: sed solum eas partes, quæ sunt in habitu corporis, & eum constituunt: principia verò corporis, & viscera, quæ in cauitatibus corporis continentur, ut pulmo, ventriculus, intestina, lien, renes, vesica, vterus, non dicuntur hoc loco esse partes corporis: quoniam hæc non sequuntur temperiem principiorum, sed propriam & separatam obtinent naturam: propterea de illorum quoque temperie separatim aget ex proprijs singulorum indicijs. Non enim sequitur ventriculum, aut pulmonem esse calidæ & siccæ temperaturæ, si cor & hepar eius naturæ fuerint. Quòd quidem dicit sequi in partibus, quæ sunt in corpore, idest in habitu corporis. Explicat autem quid nomine habitus corporis sit intelligendum, quòd scilicet ea appellatione comprehendamus maximè, idest solum partes, quæ primæ oculis subijciuntur: sunt autem hæ inquit musculi, qui omnia ambiunt ossa. Rursus musculorum compositionem docet ex simplici carne, & fibris, quæ ipsi carni innascuntur: carnem enim simplicem uocamus, quam vulgus etiam carnem propriè appellat. Nam visce- E rum substantiam non simpliciter carnem appellant, sed addito viscere, cuius caro exprimitur, ut cum dicimus carnem hepatis, carnem pulmonis, vt Gal. etiam docet in lib. secundo de temperament. cap. 3. vbi etiam istarum fibrarum naturam docet. Ait enim fibras, quę in musculis habentur, neruorum & ligamentorum esse particulas. Cordis verò propriã quandam esse fibrarum speciem: sicuti etiam tunicæ venarum, arteriarum, intestinorum, ventriculi, vteri, & vtriusque vesicę: licet enim inquit in his quoque instrumentis propriam quandam videre carnem suis ipsorum fibris circumnascentem. Verum non docet an ex eadem materia, an ex diuersa fiant fibræ illę, & caro, quæ ea circumtexit: fortè ille, qui ex semine

Partes corporis et corpus quid hoc loco significent.

Corporis habitus quid.

Musculorũ compositio.

Fibrarum duplex genus.

mine partes exangues gigni tradit, diceret ex seminis portione tenaciore fibras constitui, ut quæ veluti filamenta quædam in longitudinem protrahantur. Qui verò ex sanguine omnes partes fieri putant, habent etiam optimam materiam ex parte sanguinis magis pituitosa, & ex eo, quod in pituita est viscidum. Porro natura ex fibris & carne circumtexit venas, arterias, neruos, vterum, & alias prædictas partes, ut firmior esset compositio, quo modo telæ texuntur ex filis longis, & transuersis. Meritò autem scribit musculorum propriam substantiam ex simplici carne, & fibris neruorum atque ligamentorum componi. Habet enim ex ea compositione, ut musculus sit, idest instrumentum motus: venas autem, & arterias in se recipit, ut nutriri, & viuere possit: atque membrana circumuoluitur, ut omnium, quæ in ea sunt, compositio firmior reddatur ad flectendos extendendos, & alijs motibus articulos flectendos. Alterum verò, quod supponit, est corporis habitum sequi cordis & iecoris temperiem: de qua re obiter anteà diximus. sed hoc loco diligentius agere cogimur. Et primum quidem repetendum est, quod antea annotauimus, rationi esse consonum, ut testibus suam quoque demus uim, quam re vera habent in mutatione totius corporis: si enim pinguescit corpus, & pilos exuit, habitum, vocemque & animum muliebrem induit, cum testes amisit: seruat verò, & optimè alit, quæ maximè pertinent ad virilem habitum & conditionem cum testes habet, & pro magnitudine ac paruitate, atque temperie testium agitatur, turbatur, atque etiam furit, cur non agnoscemus temperiem mutari etiam à testibus. Fortè etiam cerebro in hac re aliquid tribuendum est. Nam præter id, quod scribit Arist. cerebrum esse a natura factum, ut corpus temperetur, non parum videmus corpus compati, cum ab illo fluxiones in subiecta membra decumbunt. An etiam ventriculus ob bonas, aut malas, quas præstat concoctiones, magnam non habet vim ad vniuersum corpus mutandum. Quid dicemus de mulieribus, quæ cum vterum nactæ sunt benè affectum, optimè degunt: alioqui non solum intemperatè viuunt, sed omni genere morborum torquentur. Ergo si de influentibus temperaturis agamus, præcipua quidem vis cordi, & hepati tribuenda est: alijs tamen non est neganda sua facultas. Quòd si de proprio & innato singulis partibus temperamento tractamus: nec cordi, nec hepati aliquid in ea re concedendum est: habent enim, ut antea ostendimus, singulæ partes ex elementis, ex quibus sunt generatæ, suam materiam, suum temperamentum, & formam: & propterea diuersum ostenditur esse a Gal. in lib. secundo de temperamentis, temperamentum carnis a temperamento membranæ, ligamenti, cartilaginis, nerui, osis, & hæc, & viscera omnia, & quicquid in corpore est, diuersum ab alio, diuersi temperamenti pariter esse agnoscitur, & creditur esse. Nec unquam quidem efficiet cordis frigiditas, aut hepatis: quin caro inter partes corporis non sit, & non dicatur esse temperaturæ calidæ & humidæ, & neruus frigidæ & siccæ. Ergo principia possunt augere uel minuere insitas qualitates singulis partibus similaribus: At pœnitus auferre, quod a suis principijs acceperunt, certe non possunt. Quæ quidem ratio non solùm videtur pertinere ad carnem, sed etiam ad alias vniuersas partes: quippe cum omnes pariter recipiant a principijs corporis eam materiam & vim, quam illa a se emittere, & in alia membra spargere sunt apta. Itaque locus iste non temerè recipiendus. Tertiū uerò, quod hic supponit, est ut de temperaturis iudicemus in bene temperata habitatione, & in temperato anni tempore, quod etiam antea annotauit: & rationem huius rei subdit. Addere etiam debebat, quæ in secundo de temperamentis commemorat, cum uolumus iudicare de temperatura corporis, tunc iudicandum esse, quando corpus in omni mediocritate est constitutum, ita ut nec uigilia, nec somnus, aut cibus recenter assumptus, aut longa inedia, aut venus, uel labor, aut otium, uel animi perturbationes nos affecerunt: aut alia adsunt, quæ nos præter modum calefaciunt, refrigerant, humectant, siccant: sic enim intelligere non possumus quid verè sequatur, quod in nobis est secundum naturam ex nostris principijs inditum. Quibus ita positis tractationem suam aggreditur.

An corporis habitus sequatur solum cordis, & hepatis temperiem

Non solum corporis habitum, sed etiam alias omnes partes sequi tēperiē principiorum.

Moderatæ temperaturæ indicia secundum totum animalis habitum: color quidem ex rubro & albo commistus, capilli verò flaui, & ut plurimum mediocriter crispi, carnositatis autem mediocritas in qualitate & quantitate. Medium est enim exquisite huiuscemodi corpus inter omnes

A omnes exceſſus, ut qui ad ipſum dicantur & cognoſcantur. Nam & craſſum corpus ad hoc cōparatum dicitur craſſum, & tenue ad hoc eodem modo, & carnoſum & macilentum, & pingue & durum, & molle, & hiſpidum & glabrum. Nullum igitur horū corpus eſt mediocritatem habens, ſed qualis Polycleti regula ad ſummam totius peruenit mediocritatis, adeo ut neque tangentibus molle uideatur, neque durum neque frigidum: inſpicientibus uero neq; hirſutum, neque glabrum, neq; craſſum, neque tenue, aut aliquem alium habens exceſſum, uel defectum.

B Illis ſuppoſitis, quæ ſuperius dixit eſſe neceſſaria ad rectè iudicandū de temperaturis corporis, tractationem aggreditur: ſed nulla propoſita ſibi methodo: nec illa quidē obſeruata, quam ab initio huius ſecundi cōmentarij induxit, cum oſtendebat, omniū corporū dignotiones ſumendas eſſe ab his, quæ ſecundum eſſentiæ rationē corporibus inſunt: necnon ab his, quæ neceſſario corpora ſequuntur, quæ ſunt operationes & accidentia eorū, quibus poſtea addit fontē, qui continet iuuantia & lædentia, & nos alium fontē illis addebamus, qui continet omnes corporis cauſas. Ipſe uerò in hoc loco particularia quædā numerat, & multa omittit, quoniā fontes ſibi non proponit, & propterea expendere non poteſt, quid ab illis emanare poſſit. Prima verò indicia, quę capit, ſumuntur ab accidentibus cōſequentibus temperiē: inter quæ primū locum tenet color, quem dicit eſſe ex rubro & albo commixtū: mixtionis autē modum non tradit. Poſſet etiā quis dicere ex nigro & flauo eū oportere eſſe cōmixtū, quoniam etiā in ſanguine continetur humor biliosus & melancholicus. Itaq; rei C natura, vult, vt ex proportione quattuor humorū color diffiniatur. Eſt porrò in maſſa humorum plus ſanguinis, quàm pituitæ, & huius plus, quàm bilis pallidę, & huius plus, quàm humoris melancholici: vnde colorem, qui ex his humoribus reſultat in temperata natura, oportet plus rubedinis, quàm albedinis in ſe continere, & iſtorū plurimum: & plus palliditatis, quàm nigredinis, & huius minimum. Capilli verò, inquit, erunt in hac temperie flaui, & utplurimum mediocriter criſpi: intelligendum id eſt, in pueritia. Nam in ſequētibus ætatibus omnibus redduntur capilli plus, uel minus nigri: nec ſolum quidem debent eſſe mediocriter criſpi, ſed etiam in multitudine, paucitate, aſperitate, leuitate, craſſitie, tenuitate, longitudine, breuitate: nec non in ortu & caſu mediocritatē ſeruare debent: ſed quo pacto, quæſo, capilli oſtēdent temperiem habitus corporis, quam dicit ſequi temperiē cordis & hepatis, ſi antea ex illis propria ſumpſit indicia ad tēperies cerebri detegendas? Quòd ſi ex capillis, tum cerebri, tum habitus corporis tēperies ſignificari poſſe credit: docere uti-D que debebat, quid proprium in illis notari poſſet, ne vni tribuatur, quod ad aliud pertinet. Verùm (vt diximus) pili nihil oſtendere poſſunt, quod ad temperiem cerebri faciat. Quare, quæ ex illis ſumentur indicia, reuera pertinebunt, ad temperiem habitus corporis. Addit huiuſmodi temperiem mediocriter eſſe carnoſam in qualitate & quantitate: intelligit autem mediocritatem in qualitate, quæ eſt in duritie, mollitie, & fortè etiam in aſperitate & leuitate. Verùm ego hæc indicia, quæ ſumuntur a qualitate & quantitate carnis, nullius puto eſſe momenti. Nam vt re uera duritiem & mollitiem carnis deprehendere non poſſumus, ob ambientem vndique cutem: ſic tenſum pro duro, & flaccidum pro molli nobis imponit. Qui enim multum habent carnis, ſolida habent membra, compacta, & tenſa: at hoc non eſt durum. Qui verò carnoſi non ſunt, flaccida & rugoſa membra obtinent, & hoc non eſt molle. dicat uerò ipſe, quo modo dignoſcere uelit ueram mol-E litiem & duritiem, quæ eſt in carne uiuentium corporum, imo etiam in mortuis. Fortè etiam, quod ſcribit de quantitate carnis, recipiendum non eſt. Nam carnis copia non ſequitur temperiem aliquam, ſed copiam bonæ materiæ, ex qua ab initio noſtra corpora ſunt conformata, & poſtea aluntur in reliquo uitæ tempore. Sic enim uidemus ex carnoſis parentibus filios naſci carnoſos, & eos, qui bono & plurimo nutrimento utuntur, & illud benè concoquunt, non ſolum pingues, ſed etiam carnoſos reddi: tamquam ſanguis multus ſiue ille ſiccior ſit, aut humidior, vel frigidior, aut paulò calidior, optima ſit materia ad carnis generationem. Addit præterea huiuſmodi corpus inter omnes exquiſitè eſſe medium: quippè cúm ipſum ſit aliorum regula, quæ in aliquo deficiunt, vel exce-

Tractatio hæc damnatur.

Color hominis temperati qualis eſſe debeat.

Notat contradictionem.

Pili quarū partium tē periem, & quam oſtendere poſſint.

Signa, quæ ſumuntur a qualitate & quantitate carnis nullius eſſe momenti.

Mollitiem & duritiē carnis non poſſe præbere in hac ſigna.

Carnis copiam nō ſequi temperiē aliquā.

dunt. Non erit igitur crassum, nec tenue, nec carnosum, vel macilentum, uel pingue, uel durum, vel molle, nec hispidũ, vel glabrum, nec (vt addit capite. 1. secundi de temp.) vel frigidum, cum tangitur. Et quod ad animũ pertinet mediũ erit inter audaces, & timidos, cunctantes & præcipites, misericordes, & inuidos. Erit (inquit) talis homo allacer, amicorum amans, humanus, & prudens, verum fortè dicendum esset, illum esse medium inter alacres & mœstos, & inter eos, qui amant, & odiunt. Nam alacritas & amor excessum uidentur denotare, non minus, quàm misericordia & inuidia. Erit (inquit) etiam hic humanus & prudens & edet bibetque in modo: & nutrimenta non solum in uentre, sed etiã in venis, & tota corporis mole probe concoquet: & vt semel dicit, omnes tũ naturales, tũ animales, & vitales inculpatas virtutes habet. Verùm hic quædam animaduerti possunt. Nã si temperies corporis sequitur solum cordis & hepatis temperiem, fortè nulla sumemus indicia ex eo, quod editur & bibitur, cum harum rerum appetentiam ille statuat fieri in uentriculo, qui separatam habet naturam. Præterea cum somnus, vigilia, sensus, & motus a cerebro proficiscantur, & nihil habeant cõmune (vt ille tradit) cum hepate & corde, nulla sumemus ab his actionibus & passionibus indicia. Ad hæc corpus, quod in omni re est mediocre, non solũ est optimè temperatum, sed etiam optimè constitutũ: optima autem constitutio in se continet non solũ optimã temperiẽ similariũ partium, sed etiam optimam structuram organicarum: quapropter videtur hic potius describere notas corporis optimè constituti, quàm tẽperati. Sed cur etiã signa non sumit a causis iuuantibus & lædentibus? Nã alibi maximum hoc esse indiciũ ponit temperatæ naturæ, si contra omnes lædentes causas mediocriter resistit. Et multo magis debebat cõmemorare notas, quę sumuntur ex causis concurrentibus ad generationem. Nam non leuis est hęc coniectura tẽperati hominis, si a parentibus benè temperatis est procreatus, & conceptus, atq; natus, cum temperata sydera fauebant, & optimè fuit a temperatissima nutrice educatus, & in reliquo vitæ cursu nutritus.

Corrigit Gal. dicta.

Gal. recedere a suo instituto.

A

B

C

Quæcunque autem in caliditate a medio recedunt: non tamen in humiditate & siccitate, hoc quantum ad carnosum genus attinet (de hoc enim præsens est sermo) videntur quidem tangentibus calidiora tantum, quantum & eorum temperatura calidior, tanto uero magis hirsuta sunt, quanto & calidiora, & minus pinguedinis habent, colorem autem rubrum, & capillos nigros habent.

Hic quoque plurima indicia omittit, quæ in superiore capite annotauimus ex suis fontibus duci, nec etiam ea tangit signa, quę ipse in moderata temperie dixit accipi, et quo modo hi se habeant, in carnis abundantia & qualitate, in crassitie & tenuitate, duritie & mollitie, hic tacet. Pinguedinis parum in his esse tradit, secutus eam rationem, quòd putet pinguedinem gigni ex concretione: & propterea illius materiam a calore dissipari, de qua re paulo post agemus. Colorẽ verò rubrum, quẽ proprius est sanguineis, idest calidis & humidis, quo modo solus abundans in temperie calor, efficere potest. pilos verò nigros, qua ratione emittit hæc temperies, quæ moderatam habet humiditatem, & solum excessum in calore: quales capillos, quæso, gignet calida & sicca, si qualiscumque solius caloris excessus, tales profert, & ille cum cerebri calidi signa enarrat, hoc solum tribuit magno caloris excessui. Addere etiam debebat capillos his statim nasci robustos, crispos, & citò caluitium pati, & exprimere ætatem, in qua nigri fiant. Præterea quòd a calidis lędantur, iuuentur uerò a frigidis, & quòd tales esse dignoscantur, si ex parentibus calidis, sub syderibus calidis fuerunt geniti & nati, & cum calidis rebus educati: quales etiam humores procreent, an bilem flauam, vel atram, vel aliquid tale, vt fecit in alijs intemperaturis. Nam authores, quæ sunt ex alijs nota, uel omittere debent: aut pro dignitate tractare, quæ particulatim explicanda suscipiunt.

Corrigit hic multa.

D

E

Frigidioris autem temperaturæ indicia sunt pilorum carentia, pinguedo.

Absolutis signis temperaturæ calidæ, aggreditur notas temperaturæ frigidæ: inter quas primas

A primas ponit pilorum carentiam: de qua, & illius causis sæpius antea dictum est, cum principiorum temperaturas frigidas explicaremus. Secundum signum frigidi habitus corporis dicit sumi a pinguedine. Pingues enim esse, quibus frigida temperies contigit. Cuius rei ratione omnes interpretes dicunt esse, quoniam pinguedo in li. 2. de temp. gignitur per concretionem a frigiditate membranarum. A quorum quidem opinione, cùm ego lõgè absim, cogor de adipe diligentiorem tractationem instituere, vt ex certis principijs controuersia dirimatur. Primùm ergo, quid sit adeps, pinguedo, seuum, sebum, axungia, sagina, unguen, vnctio, lardum, & quomodo inter se hæc differant, docebo. Secundò, quæ sit istorum materia, efficiens causa, & modus, quo gignuntur, & locus, in quo fiunt, enarrabo. Postremò illorum vsum, & incommodi, quæ illa corpori præbent, explicabo. Pinguedinis nomen nobis significat quicquid instar crassioris olei in animalibus cõcrescit, & igneo calore, aut certe uehementi dissoluitur.

De adipe pinguedine disputatio.

Pinguedo quid.

B Huius rei uariæ sunt species, forma, consistentia, & nominibus quoque distinctæ. Pinguedo generis nomen esse uidetur: & si etiam usurpari solet pro humidiori pinguedine simili oleo longa uetustate incrassato, vt videre est apud Galenum in libro tertio de alimentis. Colligitur hæc, vt idem testatur lib. 11. de Simp. medic. in animalibus valdè humidis, quales sunt sues. Adipis uerò & seui natura siccior densiorque est, & vt idem scribit, in animalibus siccioribus prouenit, vt sunt boues, oues, capræ, & alia animalia cornigera. Differt tamen seuum ab adipe, teste Aristotele libro secundo de partibus animalium cap. quinto, quòd seuum gignatur ex sanguine corpulentiore & crassiore. Propterea cornigera, una parte dentata, seuo pinguescunt. bisulca uerò, scissisue in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Propterea seuum concrescit, & friabile est, statim atque refrixit. Et circa renes animalium potissimum adnascitur. Adeps uerò non cogitur, nec siccitate frangitur: gigniturque in minus siccis animalibus, non tamen in humidissimis, ad

Pinguedinis species.

Adeps seuũ quid & quomodo differant.

C epigastrium & circa renes. In cornigeris verò animalibus circa musculos & cutem: & ille siccior duriorque est. Ita vt mediam referat naturam adeps inter pinguedinem propriè dictam & seuum. Cæterùm suillum adipem proprio nomine axungiam uocamus. Medulla verò pinguedo etiam est, cum calore fundatur, & ex eadem materia fiat, qua alij adipes: & in quibusdam animalibus, nempè humidioribus pinguis est, & adiposa: in alijs uero seuosa. Est igitur medulla pinguedo, quæ in ossium cauernis continetur. Vnguen verò & unctio uidentur exprimere pinguedinem iam coctam, etsi alio nomine quicquid ad vngendum est aptum. Lardum uerò est pinguedo suilla salsa. At saginæ nomen significat pinguedinem delicijs & arte superflua paratam. Vnde saginata animalia. Materia omnis pinguedinis sanguis est: ex eo .n. caro & pinguedo fit, & ut scribit Arist. li. 2. de hist. ani. ca. 16. cum pabuli copia suppetit, caro vertitur in pinguedinẽ, idest posteaquã caro copiosa est genita,

Axungia quid medulla.

Vnguen
Vnctio
Lardum
Sagina quid.

D si sanguis affluit, nõ amplius caro, sed pinguedo fit. prius enim de carnis generatione natura solicita est. Quòd uerò fiat ex sanguine adeps, ex eodẽ authore patet: qui. 19. ca. eiusdem lib. dicit adipem & seuum in ijs non fieri, quæ sanguine carent. Verum & si caro & pinguedo ex sanguine fiunt, tamen pinguedo puriorem sanguinem desiderat. propterea rectè scribit Arist. pinguia omnia sanguinem paucum, sed puriorem habere, & imputidũ, idem docet, ꝙ pingues homines benigni sint, hilares, humani, salubres, & diuturnæ uitę, nisi præter modum pinguedo excreuerit, ita ut transpirationem, & caloris motũ impediat. Gal. in lib. 2. de temp. particularius naturam sanguinis, ex quo fit pinguedo, expressit, cum scribit pinguedinem fieri ex eo, quod est in sanguine, oleosum, fluxile, pingue, leue & tenue. Quare videtur eadem esse materia bilis flauæ, quæ non ex cibo, sed ex adustione fit. Nam eam scribit Gal. in lib. 2. de diff. febrium ca. 12. fieri ex sanguinis parte pinguiore & tenuissima: vnde biliosi non pinguescunt: absumunt enim pinguedinis materiam. Arist. quoq; in li. 1. de gen.

Materia pinguedinis.

E anim. eandem materiam pinguedinis & seminis ponere uidetur: cum scribit eos, qui pinguiores euaserũt, paucum semen emittere, & minus venerem expetere: infœcũdos reddi: ac pinguedinem excrementum, vt semen: sanguinemq; esse concoctum, sed non eodẽ modo. Propterea non mirũ si castrata animalia pinguiora euadant. Quia eadem est seminis & adipis materia: ita vt alterutro deficiente, alterũ exuperare necesse sit. Fit ergo adeps ex calida materia, nempè aerea, spirituosa, oleosa: quod illius leuitas etiam ostendit: nec non effectus calidi, quos ipse adeps præstat, attenuando, discutiendo, maturando, quæ sunt in nostris corporibus. Et interim cum etiam nos aduersus frigus tuetur. Concipit facilè flammã, & a corpore extractus calidus sentitur, calefaciendiq; vim retinet, quam sanguis amittit.

Pinguedo fiat ne a calore uel frigore. Gal. opinio quòd fiat a frigore id quod improbatur.

Ceterum non perinde facile est docere, a qua causa fiat pinguedo, a calore scilicet, uel a A frigore, & an per concretionem, vel per concoctionem crassescat. Nam Galenus in lib. 2. de temper. scribit pinguedinem fieri, cum id, quod oleosum est in sanguine, in frigidum locũ venit, cuiusmodi sunt membranæ, & in illis concrescit. Vult ergo pinguedinem aceruari circa membranas, & per concretionem ab illarum frigiditate crassescere. Cuius opinio mihi non placet. Quod si authoritate certandum est, clara est multis in locis Aristo. sententia. Nam lib. 3. de partib. anim. ca. 9. inquit finis probæ concoctionis sanguineæ adeps est & seuum. Et li. 2. ca. 6. eiusdem operis. Sanguinis, inquit, per se concoctio & seuum & adeps est. & li. 3. de hist. anima. ca. 19. fit per concoctionem ex sanguine adeps. At si fit per concoctionem, ergo a calido fit: frigidum enim cruditatis est causa, & pituitam gignit, ut in senibus apparet, non adipem. Cur etiam circa ossa frigidissimas partes non concrescit pinguedo, sed potius circa lumbos calidissimas partes, & circa etiam ipsum cor, quod maximè ferB uet? Præterea nulla pars nostri corporis, dum viuimus, friget actu, sed calet. At in rebus externis uidemus concretionem, fieri non etiam a tepido calore, uel leui frigore, sed a uehementi. Quòd si membranæ per concretionem, & frigiditatem sanguinẽ crassescere faciunt in pinguedinem, cur etiam ventriculus, intestina, nerui, ossa, cartilagines materiam, quam alterant in nutritione, vel abscessibus, non inspissant per concretionem? Id enim Galeno repugnat, qui per concoctionem alterari, incrassari, & assimilari omnem huiusmodi materiam scribit. Quod si ita est, cur solùm adipem a frigiditate membranarum per concretionem crassescere statuit? Verùm quidem est adipem non fieri nisi circa membranas, sed non propter illarum frigiditatem id contingit: verùm propter densitatem: carnem enim promptè penetrat sanguis ille pinguis & oleosus, ex quo pinguedo fit: a solis verò membranis sisti, & contineri potest: vt & ipsum oleum non nisi in pellibus animalium admodum densis contineri est aptum. Igitur circa membranas collectus ille sanguis a calore calefit, & C tenuiore portione dissoluta, quod reliquum est densatur & crassescit. Cæterùm quòd densitas membranarum causa sit generationis pinguedinis, eo quod sistat motũ materię ipsius, docet Aristoteles li. 3. de partib. anim. ca. 3. vbi agens de omento scribit, circa illud pinguedinem generari, eò quòd densas habeat membranas. Sic in destillationibus ex vaporibus assurgentibus aqua gignitur in operculis densis, etiam calidis, adeò vt vix tangi possint: qua ratione etiam ex vaporibus ascendentibus ad caput, aquosi humores ob dẽsitatem ossium procreantur, non a frigiditate cerebri, vt vulgus medicorum hactenus credidit: de pituitæ autem, quæ in cerebro prouenit alia est ratio, vt superius ostendimus. Calor ergo cum densitate membranarum pinguedinem facit. At sicut frigus ineptum est ad illius generationẽ: sic calor, qui moderatus non est, sed igneus, ad idem opus est inhabilis. Hic enim materiam pinguedinis digerit & absumit, nec aliquid ex ea relinquit, quod in pinguedinem crassesce D re possit. Vnde in iuuentute, æstate, in temperamentis biliosis, in uiris quã in mulieribus pinguedo parcior. vehementior enim est in illis calor, quàm pinguedinis generatio requirat. Igitur ad generationem pinguedinis requiritur materia ex sanguine pingui & oleoso, densitas membranarum, & calor moderatus. Nec contrà faciunt, quæ adferri solent, illa in quàm a frigore esse concreta, quæ calore dissoluuntur & liquescunt, & contrà fieri, vt ea, quæ calore dissoluuntur, sint prius a frigore incrassata. Nam butyrum calore dissoluitur, & a calore factum & incrassatum est. Nam motu ex agitatione baculi comparato, factum & incrassatum est. Id quod ètiam ostendit, quia in uehementi frigore, non nisi iuxtà ignẽ fieri possit. Impedit enim uehemens frigus separationem partium diuersarum, quæ in lacte sunt, vt incrassationem oleosæ substantiæ. Quinetiam metalla ignea ui dissoluuntur & liquescunt: quæ tamen frigus non incrassauit: quippè cùm in profundis uisceribus terræ, & vbi calor plurimus est, gignantur: dissoluuntur autem a multo ignis calore, quia ex E diuersis substantijs, terrena, inquàm, & aquea inter se mixtis, a moderato calore sunt confecta. Non mirũ ergo si calore ignis, cui omnia (inquit Arist.) sunt materia, quiq; vim habet separandi homogenea, & fundendi humores, liquescunt. Calor ergo uehemens uim habet dissoluendi non solùm quæ a frigore, sed etiam quæ a moderato calore sunt incrassata. Sic enim pus a calore natiuo confectũ, igni admotũ funditur & liquescit: & mel, & oleũ nullo frigore incrassata, sed talia, qualia sunt a suo calore, igneo postea calore attenuãtur, & liquidiora reddũtur. Porrò pinguedinis in corpore nostro usus est, ut partes, quibus incũbit, calefaciat, quia ipsa ex calida substantia constat, & uiscosa est & crassa, ita ut uapores calidos a corpore

Adeps cur solum circa mẽbranas concrescat.

Soluit argumẽta eorũ, qui dicunt pinguedinẽ fieri a frigido.

Pinguedinis in corpore nostro usus & incommoda.

A a corpore exhalantes arceat, & intus contineat. Et quoniam externum frigus non facilè admittit, prodest etiam aduersus externum calorem. Eum enim temperat sua aerea humiditate. Propterea qui pingues sunt, in uehementi rigore, & æstu omnium temperatissimè degunt: inania quoque spatia replet, cutem tendit, & propterea pulchritudinem & uenustatem corpori adfert. Nimia tamen pinguedo non solum suo pondere corpus grauat, sed etiam sterilitatem adfert, consumpta seminis materia in pinguedinem: & in uiris peculiari ratione obest generationi: quoniam crescente ob pinguedinem præter modum abdomine, penis breuior redditur, aut certè nequit aptè coniungi cum muliebri pudēdo. Eadem ratione mulieribus obest: tum etiam, quia os vteri comprimitur, vt inquit Hippocrates. Adde quòd uterus pinguedine perunctus, semen viri retinere nequit: Vitam quoq; reddit breuiorem nimia pinguedo, quia corpori alimentum detrahit, dum sanguinis maior pars in eam conuertitur, & arterias, uenas, omniaq; uiscera grauat, atque ita calorem suffo-
B cat: vnde turtures, oues spontè præ nimia pinguedine moriuntur. Eadem quoque hominibus repentinam sæpe adfert mortem. Atq; hæc quidem de pinguedine. Ex quibus non absurda esse cognoscitur Galeni opinio, qui scribit in frigidiore habitu pinguedinem gigni, & hanc frigiditatis esse notam. Nam frigiditas, cuius hic signa quærit, est in latitudine bonæ sanitatis, & nihil aliud est, quàm calor temperato paulò remissior. Hic autem humiditatem sibi associare solet, & illam concoquere & incrassare, non autem dissipare est aptus. Quod si Galenus sua principia secutus intelligeret pinguedinem in ijs nasci, quòd frigiditas illorum aliqua sit, quæ sanguinem cogat, & incrasset, planè aberrat.

Idque tangentibus frigidum sentitur.

C Quandiu uiuunt nostra corpora, actu frigida esse nequeunt. Nec propterea tactu frigida sentiri possunt: frigidiora uerò temperatis sentiunt, quæ illis frigidiora sunt. Frigidum igitur intelligere oportet pro frigidius: Qui mos loquendi frequens est in medicina, ut Gal. in lib. de pulsib. & passim alibi docet: sic enim pulsum magnum, uelocem, & frequentem intelligimus, pro eo, qui maior est, uelocior, & frequentior, quàm sit pulsus hominis temperati. Porrò sentiuntur corpora, de quibus hic agimus, frigidiora: uerum non solùm illa, sed etiam, quæ carnosa sunt, & pinguia ut experientia docet, & ratio etiam suadet. Nam cum carnis, & pinguedinis abundantia, calor acris esse non potest.

Color uero unà cum capillis ruffus, & vbi frigiditas multum excesserit, liuidior, quem & plumbeum nonnulli medici vocare solent.

D Minimam puto hanc temperiem posse habere uim ad colorem corporis, & capillorum mutandum. Nam cum color sequatur humorum mutationem, simplex temperies in latitudine sanitatis, qualem quæso potest generare humorem: omnis enim humor duplici qualitate est prędius, & propterea compositam qualitatem in agēte postulat, a quo generatur. At multo minus illud mihi uidetur probabile, quod scribit de colore liuido. Nam lib. primo prognost. ait liuidum colorem magnam sequi læsionem, ut qui non longè distet a nigro. Quam rationem secutus Hippoc. posteà in secundo libro. Deiectiones, & urinas, & uomitiones liuidas, maximè exitiosas esse scribit. Addo quod huiusmodi colorem non uidemus nisi in ijs, qui uel morti sunt propinqui, uel in ijs, qui melancholico, & pituitoso humore simul redundant. Atqui habitu corporis est frigidiore in latitudine sanitatis, nec tales habet humores, nec lethalem illam caloris diminutionem, uel potius extinctionem,
E quæ possit huiusmodi colorem efficere.

Galeni opinio de colore, maximè liuido notatur.

Color liuidus quorũ

Siccior autem temperatura, tanto gracilior est, & durior bona temperatura, quanto maior est siccitas. In reliquis autem eodem modo se habet.

Gracilitas non sequitur qualitatem siccam temperamenti habitus corporis, sed paucitatem carnis, uel pinguedinis, aut ossium paruitatem: ossium autē paruitas sequitur uel pau-

Oßium magnitudo a quibus causis.
A quibus carnis abūdantia.

citatē materiæ, ex qua sunt facta, uel formā parentum: solent enim graciles generare graciles, vt parui paruos, & magni magnos. Carnis uerò abundantia fit ex abūdantia humorum, qui boni sint, aut certè nō admodū vitiati: vnde videmus vbi insignes sunt intēperies, carnē copiosam non gigni: tamen reperire est sanguineos, pituitosos, biliosos, & melancholicos carnosos: & tanto quidem magis reperientur esse, qui excessum habent secundum naturam in solis qualitatibus temperaturæ, maximè si vna sola qualitas excedit: ita & defectus carnis sequitur defectum humorum, etiam si in illis nulla siccitas, aut alia qualitas dominatur. Sic enim uidemus quosdam graciles, in quibus non agnosces aliquam siccitatem. Pinguedinis abundantia sequitur boni, & oleosi sanguinis copiam. Illius verò defectus nascitur ex defectu talis materiæ. Quòd si ità res habet, non rectè hic scribitur gracilitatem esse indicium siccæ qualitatis exuperantis in temperamento: & multò minus durities potest esse signum nostræ siccitatis. Nam & si in rebus externis durum fit (quod reuera durum est) a siccitate: in nostris tamen corporibus, in quibus semper humidi plus est, quàm sicci, (alioqui quomodo corpora uiuere, & flecti, erigique possent?) caro, cuius hic temperiem prosequimur, dura esse non potest. Mirum enim esset, si corpora in latitudine sanitatis posita, ob siccitatem dura redderentur: cum ea, quæ ex febribus tabescunt, nullam, aut certè uix aliquam ostendant duritiem. Tensa quidem aliquibus sunt membra, sed id ob carnis, & pinguedinis subiectæ copiam: & hæc tactui resistunt vt dura: At Galenus tensum a duro, & concreto differre docet. Igitur siccitas nostri temperamenti, cum pręsertim sani sumus, duritiem adferre non potest. Quod verò scribit in reliquis siccum temperamentum esse simile, non uideo, quomodo id dici posit. Nam si simile intelligat temperato, quo dicebat esse durius, & gracilius, ratio conuincit, vt non minus in alijs, quàm in gracilitate, & duritie inter se sint disimilia hæc temperamenta. Quare & id etiam fortè negligentius est scriptum. A B

Et humidior etiam in reliquis quidem eodem modo se habet, melius autem carnosa, & mollior, & quidem secundum coniugationemqualitatum primarum factæ intemperaturæ compositam habent indiciorum formam. C

Et in hoc, & in superiore capite dicit intemperata corpora solum differre a temperatis gracilitate & duritie, carnis abundantia & mollitie. In reliquis verò eodem modo se habere. Quod quo modo fieri posit, non video. Repugnat enim rationi & experientiæ hoc præceptum. Nam quo modo diuersa temperies, eosdem effectus parere potest, aut easdem habere causas. Quòd si in temperaturis habitus corporis hoc verum esse putat, cur idem etiam non docuit, cum ageret de temperaturis cerebri, cordis, hepatis, & testium. Itaq; non solum carnosior & mollior erit humida temperies, quàm sit temperata, sed etiam erit magis hirsuta, & citius caluitium patietur, & magis decolorata: atq; a siccis causis promptius lædetur, & alia habebit propria indicia ex suis fontibus ducta: quæ quoniam iam sæpius a me sunt repetita, silentio prætereo. D

Calidior simul ac siccior est hirsuta magis, ac calida & dura existit, & pinguedine caret, tenuisque est, & capillos nigros habet: si vero multum in caliditate excedat, color quoque niger illi adest.

Ne uideatur Gal. diminutus, singula prosequi vult, non curans interim si hoc negligenter facit. Nam si habitus corporis sequitur temperiem cordis & hepatis in easdem qualitates conspirantem, scire quoque id debebat, ea signa in habitu apparere, quæ anteà dixit in eo esse conspicua, dum eorum principiorum temperies significabat. Et tanto profectò euidentiores notas nunc esse oportet, quantò rationi consonum est, quando coniunctæ duorum uiscerum temperaturæ simul conspirant. Erit ergo hæc temperies maximè hirsuta per vniuersum corpus, & pili promptisimè in eo habitu nascētur, & in eodem citò decident: & non solum erunt nigri, sed etiam ob adustionem crispi, & multi, & prolixi. Tactu quidem sentietur hæc temperies calida: dura verò ob rationes prædictas nequaquam, tū etiam quod durum est similaris partis propria pasio: cum uerò tangimus corpus, plures partes similares E

A milares iuxta se positas preminus: quæ arctissimè se contingunt, duræ ignaris, solidæ uerò & tensæ doctis, qui hæc norunt distinguere, apparent. Porrò hæc temperies minimam alit pinguedinem: quoniam quod oleosum est in sanguine, absumit, & uiolentius dissipat. Nō eadem est ratio de carne. Nam sanguis, ex quo caro gignitur, sustinet maiores alterationes: & propterea non rarò videmus multos carnosos cum asperitate cutis, & multis pilis, & alijs indicijs, quę euidenter testantur calorem & siccitatem in ipsa intemperie, etiam plurimum exuperare. Cæterum in hac temperie color est niger ob adustionem humorum. Sed cur etiam non dixit in ipsis sanguinem crassum, & siccum, & primum flauam bilem, & posteà atram cum venarum latitudine & duritie abundare: pulsusque fieri magnos, veloces, & frequentes: nam hæc in habitu corporis fiant, & appareant, necesse est: si modo ille sequitur temperiem cordis & hepatis. Offenduntur pariter hi a calidis & siccis, iuuantur uerò a frigidis & humidis: Atque geniti sunt a calidis & siccis parentibus, sub astris calidis & siccis: B quæ indicia si posthac non repetam, ex his & superioribus intelligi uolo.

Calidior & humidior temperatura, mollior, & calidior & carnosior, tanto est bona temperatura, quantum & utrisque qualitatibus aucta fuerit. Quod si plurimum augeatur, cito similiter a putredinis corripitur morbis, quoniam & humorum uitio prompte laborat: si uero parum quidem humidior sit, multo uero calidior, molliores quidem parum huiuscemodi sunt his, qui bonam habent temperaturam, & magis carnosi, non parum verò hirsutiores, & tangentibus non parum calidiores. C Nigri uero eis capilli & caro pinguedine caret. Si uero paulo quidem calidior, multo uero humidior, mollis his caro est & multa, & color cō mistus est ex albo & rubro, & tangentibus paulo calidiores. Et ut summatim dicatur, omnibus temperaturæ coniugationibus semper super excedentis qualitatis indicia eminebunt.

Et hæc omnia patent ex prædictis. Nam si mollities sequitur humiditatem, & caro plurima gignitur cum plurimum sanguinis procreatur, necesse est hunc habitum longè molliorem esse, & carnosiorem temperata natura. Illam uerò distinctionem, quam hic ponit de excessu caloris, aut æqualitate cum humore uel econtrà, si putat hic necessariam esse, (vt re uera est) cur etiam in alijs illam non expressit. Plurimum enim refert, si in omnium par D tium temperie, quarum signa quærimus, ambę qualitates pari excessu coniungantur, aut unius maior sit, quàm alterius excessus. Causam uerò cur huiusmodi temperaturæ sint obnoxiæ morbis ex putredine, iam explicauimus, quòd scilicet a calore plurimi attollantur vapores ex humore subiecto: qui cum eos libere transpirare non sinat, calorem ex prohibita transpiratione accendat, ex quibus fit putredo. & non solùm quidem hi morbis ex putredine tentantur, sed etiam alijs, qui ex fluxionibus originem ducunt. Reliqua patent, & si quid desit ex prædictis fontibus illud addi potest.

Frigidior autem atque humidior temperatura, si parum quidem vtraque augeatur, capillis nuda est, & alba, & mollis, & crassa, & pinguis. Si E uerò magis excesserit, reliqua quidem sunt secundum proportionem augumenti qualitatum, color autem una cum capillis ruffus. Quemadmodum si plurimum vtraque augeatur, liuidus: si verò qualitatum augmentum fuerit, inæquale, eius quæ superexcesserit indicia eminebunt.

Patent hic etiam ferè omnia ex principijs, quæ illæ posuit in hac tractatione. Nam pili pauci admodum gignuntur ex hac temperie, color quoque est albus ob pituitæ abundantiam, & mollis ob humiditatem, & ob eandem qualitatem ea corpora sunt crassa. Nam humor materiam suppeditat, ex quo carnis, & pinguedinis abundantia, ex quibus crassi-

ties corpori accedit, adiuuante etiam frigiditate: quæ in paruo excessu non impedit concoctionem, & generationem carnis, & pinguedinem ideò cumulat, quia nō dissipat quod oleosum est in sanguine. Maiorem verò difficultatem facit, quod scribit de colore & capillis ruffis. Nam cum huiusmodi color non fiat sine bile exuperante, vix credi potest eum fieri, vbi pituitæ exuperantis sunt causæ. Quod verò de liuido colore subiungit, iam anteà refellimus: propterea quòd grauioris mali talis color est indicium. Cur etiam non addit hanc temperiem morbis pituitosis esse obnoxiam, & offendi a frigidis & humidis: Iuuari verò a calidis & siccis, & venas habere paruas, pulsusque paruos & raros, & reliqua quæ frequenti repetione iam mihi nauseam pariunt. A

Si autem frigiditas unà cum siccitate æqualiter augeatur, natura durum ac tenue & glabrum corpus habent, & tangentibus frigidum: pinguedo tamen ipsis etsi graciles sint, per carnes dispersa. Capilli autem & color frigiditatis modum, ac proportionem sequuntur. Vbi uero calida & sicca temperatura in tempore decrementi, in frigidum & siccum labitur habitum, tunc hi graciles fiunt & duri, atque atra bilis in eis dominatur, & ob id nigri simul & hirsuti euadunt, vbi igitur altera qualitas plurimum dominatur, altera vero parum a mediocritate recedit, superabunt eius quæ dominatur, exilia autem erunt alterius qualitatis indicia. In omnibus vero de quibus supra diximus & postea dicemus, commune est temperaturæ indicium, si membrum facile frigesit, uel frigiditatis, uel raritatis, si vero non facile, uel caliditatis uel densitatis. Si vero à desiccantibus offendatur, & aridum & siccum, & non facile mobile fiat, siccitatis, quemadmodum & si ab humectantibus grauiter se habeat, humiditatis. Inspicere autem oportet, si eandem omnes musculi seruant temperaturam, uel minimè eandem, atque in omnibus animaduertere subiectorum ossium quantitatem. Nonnunquam enim gracile uidetur membrum, cum tamen non sit gracile quo ad musculos attinet, sed propter ossium tenuitatem tale uidetur. Sic carnis, quæ uel aucta uel comminuta, uel durior aut mollior effecta, siccius aut humidius. Sic & intermedia spatia similarium corporum ut plus uel minus humidæ substantiæ in se ipsis continent vel crassius, uel tenuius, uel humidius, uel siccius membrum ostendunt, humidius quidem ubi subtilior & plurima est humiditas: siccius vero ubi crassior simul & minor.

B

C

D

Prosequitur hoc loco signa tēperaturæ frigidæ & siccæ: atque in illis explicandis maiore vtitur diligentia, quàm in alijs fecerit: adeò ut cum vult vsque ad minimas differentias & circunstantias rem ducere, incidat in illa, quæ uel nullius momenti sunt, aut nullo modo qualia sint, percipi possunt; quæ quidem suo loco patefaciam: Primum igitur statuit frigiditatem æqualiter augeri cum siccitate statim in primis ætatibus: deinde hoc idem fieri in declinante ætate ex calidæ & siccæ temperaturæ lapsu, postea verò docet, quæ sint indicia temperaturæ frigidæ & siccæ, vbi hæ qualitates inter se inæqualiter coniunguntur. Postremò quædam annotat, quæ possunt nobis imponere. Ac ut ad primum redeamus. Si frigiditas cum siccitate æqualiter est aucta in habitu corporis, erunt hæc signa: Corpus est naturà durum, tenue, glabrum, & tangentibus frigidum. Nos antea ostendimus durum, in carne non fieri à temperie sicca, quia siccum in nobis vim non habet indurandi cum semper partes nostræ humore abundent, ob quem flectuntur, & molles sint: tum quod durum est simplicis corporis similaris passio. Nos autem semper tangimus plures similares, inter se circumligatas, & propterea solidum pro duro, & flaccidum pro molli cogimur intelligere. E

A telligere. Quod enim solidum est, vel flaccidum sub cute, deprehendimus quidem: si quid verò esset durum, in eo quod est secundum naturam, nequaquam. Tenue præterea fit corpus ob paucam substantiam subiectam: sicca autem qualitas non tollit multitudinem: sunt enim multa corpora tum in internis, tum in externis rebus, ut ossa in nobis, sicca, & tamen crassa. Glabrum etiam corpus non fit, ubi exuperat siccitas, sed frigiditas cum humiditate. Nam siccitas causa est generationis fuliginosi excrementi, ut ille in libris de temperamentis docet. Porro ut verum non est corpus hominis sani vnquam esse frigidum cum tangitur, ita verum est, frigidius temperato illud sentiri, cum frigida & sicca temperies præpollet. Quod vero de pinguedine per carnes dispersa scribit, ut fortè uerum non est (siquidem necesse est oleosam & pinguem materiam deesse in hac complicatione qualitatum) ita nequit signum esse alicuius intemperaturæ. Nam si signum debet esse aliquid notius re significata, oporteret vtique cutem & carnes multifariam dissecare, ut pateat an illic contineatur pinguedo: quare multa sunt reiciēda ex Galeni intractatione, quę & si sequūtur nostras temperies, tamen signa esse non possunt. Capillorum verò, & corporis colorem dicit fieri ad proportionem, nec tamen facile est exprimere, quod hoc loco sicco pede transit. Nam cum antea frigidi, & sicci cordis & hepatis indicia traderet, non docuit qualis sit color in capillis & in cute corporis. Cum verò ageret de signis frigidi & sicci cerebri, dixit caput non esse coloratum, & capillos esse rufos: Non autem patet an eundem colorem hic velit repræsentari, an potius nigrum: quandoquidem hæc temperies in hepate gignit plurimum humoris melancholici, cuius particeps. Fit etiam habitus corporis. Cæterum quod scribit de successione huius temperaturæ ad calidam & siccam, est expendendum. Nam si in ea ætate omnes sunt frigidi & sicci, hoc non erat peculiariter notandum de his, qui in eam temperiem incidunt post calorem & siccitatem: deinde si frigidi sunt & sicci, & nihil habent amplius, quod adurere possit humores, quo pacto atra bile abundabunt. Quæ enim in prioribus ætatibus est procreata, dum temperies adurere poterat, in nutrimentum cum alijs humoribus est assumpta. Quare nisi continuò regignatur, abundare non poterit. Iam verò videamus quid uelit esse commune tum prædictis, tum dicendis temperaturis, & quid proprium aliquibus. Communis autem est (inquit) raritati & frigiditati frigiditas, quæ sentitur facile: quæ verò difficile, caliditatis uel densitatis est nota. Nam frigidum uel rarum corpus a frigido facilè offenditur: difficile uerò sentit frigus, calidum vel densum, & hoc verum est. ex quo efficere uult, spectandum esse, cum ex læsione facta a frigido iudicare volumus de temperie corporis, an ob raritatem, uel frigidam temperiem frigus facilè sentiatur. Nam si raritatis absunt indicia, intelligimus frigidam eam esse temperiem, quæ offenditur facile a frigido, & calidam esse, quę difficile sentit frigus, si densitas abest. Cæterum quæ offenduntur a sicco, facile illa utique sicca sunt: & quæ ab humectantibus, humida. Quod verò difficile mouetur ob duritiem membri, illud siccitatis quoque est indiciū: Sed illud in sanis corporibus, de quibus agimus, nō fit, & temere pro signo ponitur. Quod verò inquit, uidendum esse, an omnes musculi seruent eandem temperaturam, vel diuersam habeant, frustrà uidetur mihi præcipi. Nam si communem habent in generatione materiam, & ab eisdem principijs (vt ille uult) recipiunt suam temperiem, semper habebunt eandem naturam, nisi fluxiones aliquos offenderent, aut aliæ morbosæ causæ, de quibus hoc loco non est agendum. Quoniam verò sæpe a tenuitate & crassitie habitus corporis dixit indicari illius temperiem, hic admonet spectandum esse, an crassities, uel tenuitas fiant ob carnem, uel ossa subiecta. Nam si caro est in causa tenuitatis & crassitudinis, temperiem quidem (ut ille uult) habitus indicat: si verò illa fiant ob ossium magnitudinem, vel paruitatem, nihil de temperie corporis colligere possumus: quoniam ossa propriam & separatam habent naturam, & generationem, nec euidentem suscipiunt mutationem ob temperiem principiorum. Porro hic etiam tradit quædam, quæ inutilia sunt, cum distingui non possint certis aliquibus indicijs. Nam ob naturam humoris, & locum in quo continetur, vult fieri ut partes humidiores, vel licciores, vel crassiores, aut tenuiores appareant. Quis enim deprehendere potest, an humor qui continetur inter spatia inania, idest ut ille interpretatur, quæ media sunt inter partes similares, sit crassus vel tenuis, paucus uel multus: hęc quidem ubi tumores fiunt præter naturam ex humorum fluxionibus deprehendi uix possunt: In corporibus verò sanis nullo pacto.

cur reiiciat author multa signa quæ Gale. ponit.

Expendit quomodo atra bilis in his abundare possit.

Ipsis

Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ vere solidæ sunt ac primæ, nullo modo possunt effici humidiores. At satis est, si quis eas celerius exsiccari prohibeat. Intercepta autem in illis spatia, hac, uel illa humiditate complere posibile. Hæc uerò est proprium partium similarium alimentum, quod ex appositione fit, & non per uasa attrahitur. Communis autem hæc ratio, & omnium partium existit, & iterum in salubrium atque insalubrium causarum doctrina repetetur. Nunc autem ea, quæ ordine sequuntur, attingamus. A

Locus hic semper mihi visus est difficilis. Mirum enim est quod scribit, veras solidas partes nullo modo effici posse humidiores: satis autem esse, si quis eas celerius exsiccari prohibeat. Auget porrò difficultatem, quod de eadē re in undecimo meth. ca. primo scribit, quā titatem solidarum partium parem semper manere in his, qui adhuc augentur, numero duntaxat. In his verò qui absoluti iam sunt, etiam magnitudine. Carnosæ verò substantiæ magnitudinem, variari etiam si prætereà non augeatur animans. Nam primum in eo dubium est, quid per verè solidas partes intelligere velit. Nā in lib. primo de diff. feb. & in duodecimo meth. cap. secundo docet substantiam nostri corporis cōstare ex solidis partibus, humoribus & spiritibus, solidum intelligens quicquid humoribus, & spiritibus est solidius: alioqui aliqua substantia relinqueretur, quæ in diuisione non esset comprehensa. Atque hoc quidem modo intelligere non potest solidas partes. Nam pinguedinis & carnis substantia, vt ex loco præcitato ex methodo patet, augetur, minuitur, humectatur, exsiccatur, regignitur, & denique omnia pati potest in omni ętate, omnique corporis statu, vt idem quoque asserit, in fine decimi metho. Porrò in undecimo meth. cap. tertio nomine solidæ partis excludit partes carnosas, & ex eo loco, & ex hoc etiam non videtur aliud intelligere per solidas vere partes, quàm illas, quas constare ex semine ille tradit: quod etiam apertè testatur in lib. de semine & de formatione fœtus. Illæ enim verè solidæ sunt, duræ, & compactæ, & primæ: quoniam ex semine, quod est primum nostræ generationis principium, constant. Nam sanguis menstruus postea accedit. An hoc modo verè solidas partes intelligit hic, vt cum in fine decimi meth. ita scribit. Si quis taliū est seruatus, huic carnosā portionē marasmus occupauerat: Ipsis verò solidis exsiccatis, fieri nequit, vt homo prorsus persanetur. At absurdū est existimare marasmū, qui ex febre nascitur, vniuersum corpus occupante, inuadere solū carnosas partes: spermaticas verò dictas intactas prorsus relinquere. Quare eodē loco alio modo solidæ partis nomen vsurpat, ac sub eo aliam substantiā agnoscit. Inquit enim in singulis simplicium ac primarum, quas vocant, partium, aliam esse portionē substantiæ, quæ est veluti fibrosa: alia membranosa: alia carnosa: sicuti, exempli causa, cum vena vnicam tunicam habeat, & eam quidem tenuem, licet tamen fibras in ea inuenire multas, quæ sint araneosis quibusdam intersitis contextæ, quibus vtrisq; ipsa propria venæ substantia adnascitur. Hæc alia in alijs partibus habetur, nec vnum commune nomen habet. Cæterum docendi causa, nihil vetat eam carnosam substantiam voces, vel certè huius particulæ quandam carnem, quæ in ventriculo quidem sit alia; in iocinore alia: similiter in arteria & musculo. Nam proprie & simpliciter carnem vocant, eam solum, quæ est in musculo; eam verò, quæ est in visceribus, nempe iocinore, renibus, liene, & pulmone, parenchyma id est affusionem: quæ verò est in intestinis, ventriculo, stomacho, vtero, sine nomine relinquitur; tu tamen de nominibus non laborabis. Illud potius intelliges, singularum particularum substantiæ molem, ex tali maximè completam esse natura, quæ ut in sinuosis vlceribus videre licet, perire, & regigni potest. At verò nec fibrosa, nec neruosa, membranosaue natura eādem generationem habere cernitur: nec fas est huiusmodi singularum partium fibras à malignis febribus liquari, sicut carnes: quando animal ipsum priusquàm hæ prorsus sint siccatæ, interemerit. Hæc sunt Gal. verba: ex quibus illud primum constat, etiam in partibus spermaticis, quas ipse solidas ad differentiam carnosarum vocare solet, hunc authorem agnoscere duplicem substātiam: unam, ex qua fibræ & filamenta ducuntur: aliam uerò, quæ filamenta illa intertexit, quam propriam illius partis carnem appellat. Sed ut de hac re nunc agamus: ac ut in exemplo de uenis, arterijs, consistamus, non dubium est, quin in illis reperiantur filamenta quædam

De nomine solidæ partis controuersia.

Ex pēditur Galeni sententia de solida substātia.

B C D E

A dam oblonga:alia verò transuersa,& quædam etiam obliqua, ut eorum cōpositio firmior reddatur ex uario eo contextu,eo modo,quo telæ conficiantur: atque etiam ut usus attractionis,retentionis,expulsionis,qui diuersum ex fibris contextum exigit,expleatur. Verum non est diuersa materia & substantia,nec aliquid,quod in illis est,caro:aliud uerò,fibrę,uocari debet. Nam quicquid in illa est,fibrosum est,etsi fortè crassius est, quod inter filamenta recta intertexitur. In neruis uerò multò minus inuenias aliam substantiam, quàm fibrosam,quæ filamenta recta obtinet. Sed quid dicemus de ossibus, an illa etiam habent duplicem eam substantiam fibrosam,& carnosam,& quibus indiciis ea dignosci potest. Non erat ergo diuersa materia hoc modo fingenda in partibus exanguibus, spermaticisque uocatis, ex qua doctrina fit anceps & obscura,tamquā aliquid esset in ea simplici parte diuersa substantia. Sed præstabat dicere,ex ipso semine fieri unam partem eiusdem substantiæ, ut quæ ex uniformi semine constet,quæ tamen differret pro cuiusque partis usu, positu filamento

De fibris quæ reperiuntur in partibus nostris.

B rum,crassitie & tenuitate,vel alio modo pro natura & vsu cuiuscunque partis. Est quoque reperire in visceribus ipsis hepate,pulmone,liene,renibus, & carne musculosa, filamenta quædam,quæ à natura uidentur eò facta, ut materia ipsorum, quæ à sanguine affunditur, melius firmari posset. Quod enim ex crassamento quodam, veluti concrescit, firmum esse non potest,nisi filis quibusdam hæreat:quo modo diximus omnia firmissima esse,quæ per texturam componuntur: Verum non ex seminali substantia,ut nec etiam aliæ, quæ sunt in partibus dictis spermaticis,(ut Gal.putat) fiunt huiusmodi fibræ, sed ex eo, quod in ipso sanguine fibrosum est, uel magis pituitosum. Sunt & aliæ fibræ in musculis,ex multiplici neruorum,arteriarum,& venarum diuisione natæ,à fibris carnosis longè diuersæ. Hęc ergo de duplici substantia fibrosa & carnosa,quam Galenus posuit,habui,quæ dicerem. Sed iam prosequamur Gal.contextum transcriptum ex.12.meth. Dubium enim est,an hic velit

C quicquid est solidum in partibus,humectari non posse, totam inquam venam, an solum, quod in ea fibrosum, & verè solidum esse dicit. Dicemus ne igitur humectari, exsiccarique posse carnem venæ, illius uerò fibras nequaquam. At hoc mihi videtur absurdum, & experientiæ contrarium. Nam si tabidos,uel decrepitos post mortem dissecuerimus, & contemplari velimus,quid in illis viuētibus sit factum per morbos,& cursu ætatis,inueniemus profectò quicquid in vena est,eodem modo esse siccatum & affectum. Ridendum verò & illud est,quod scribit,non esse fas,ut fibræ singularum partium, sicut carnes à febribus malignis liquentur. Nam si tota vena,arteria,& neruus constat ex solo semine, cur eisdem passionibus non subiicietur omnis,quæ in illis partibus est,substantia:fortène id fit,quòd febris ob singularem amicitiam parcere velit fibrosæ substantiæ. Carnosam verò ob naturale odium, vel quòd suauior fortè sit,depascere appetat. At non solum carnosam substantiam, sed etiā totum corpus ipsius venæ,& aliarum solidarum partium exsiccari,humectari,augeri,& mi-

D nui posse multa docent,& in primis corporis incrementum,deinde continua nutritio,quę fieri nequeunt absque additione humidæ substantiæ. Pręterea ad id facit, quod scribit in commentario Aphorismi in quo ait Hippocrates. Quæ extenuantur corpora longo tempore reficienda esse. Dicit enim illic Gal.corpora,quæ longo tempore extenuantur,id pati ex colliquatione solidorum corporum,& addit graciles etiam reddi partes,per quas cōcoctio & distributio perficitur:tales autem sunt partes solidæ. Ad idem etiam fortè pertinet,quod habet in lib.primo de diff.feb.particulas,quę sunt veluti cordis elementa, ficciores reddi, & inopia alimenti teuuiores. Ex quibusquidem constat,fibrosam eam suam substantiā pati posse colliquationem,& consumptionem sui humidi:vanumque esse ponere vnicam compositionem,ut ille facit in corporibus nostris ex elementis, & statuere deinde aliquid in ea nihil pati posse:aliud verò omne affectionum genus experiri. Cæterum illud difficilius est

E ex hoc authore intelligere,quisnam humor sit,qui,(ut hoc loco scribit) restitui nō potest, & facit,ut partes aliquando numero, aliquando verò etiam magnitudine æquales maneāt. Nam in.7.lib.meth.cap.secundo quatuor ponit humores,unum,quo (inquit)constat substantia carnis,& adipis:alium uerò, quem dicit esse propriam humiditatem, ex qua partes nutriuntur, & eum dicit contineri in omnibus animalis partibus, per easque roris modo esse sparsum:qui quidem restitui non potest sine nutrimento, & propterea difficilem esse illius restitutionem,& curationem siccitatis,quæ ob consumptionem istius humoris nasci tur. Tertium addit humorē, qui in proprijs cuiusque particulæ exilibus arterijs, uenisque consistit,cuius consumptio prouenit ex sanguinis penuria,& hūc facile regigni. Quartum

verò

verò ponit humorem in solida similarium partium substantia, cuius defectu cum pars reddita est siccior, sanari non potest. Estque, inquit, tunc prorsus consumata siccitas. His verò humoribus non contentus, addit in hoc contex. alium esse humorem inter similarium partium spatia: qui, ut uidere est, longè differt ab aliis. Nam, ut de aliis dubium non est, ita differt ab illo, quem roris modo sparsum esse dicebat: quippe cum ille per uniuersam partis substantiam dispersus sit, hic uerò solum contineatur inter spatia similarium partium. Ac ex Galeni tractatione orta sunt, quæ postea à recentioribus medicis passim scribuntur de humoribus: ex quibus uocant, quendam esse cambium, alium esse gluten, alium radicalem, alium aliud, ne singula prosequar: quæ omnia nec intelligi, nec cōstare possunt, ut quæ nulla ratione nitatur, nec ex nostris principiis ducantur, & facile ob id refelli possint. Scribit enim Gal. unum esse humorē, quo caro & adeps constant, (quasi non referat materiā carnis & adipis distinguere): & eum differre statuit ab eo, quo constat solida similarium partium substantia: nec interim docet, quis sit humor ille, quo constat hæc substantia: docendum quoque erat, an unicum, uel plures uelit esse humores in partibus solidis, ut ponit duplicē esse in illis substantiam, fibrosam unam, carnosam aliam: & an uelit carnosam hanc eundē habere humorē uel diuersum ab alia, uel ab eo humore, ex quo dixit carnē & adipem constitui. Præterea si omnia, (ut diximus) eo authore constant ex solis quatuor elementis inter se mistis, quomodo possunt fieri tot separati & diuersi humores, tantopere inter se discrepantes, ita ut unus omnia, alius uerò nihil pati sit aptū. At uerò quid oportebat ponere humorē unum, qui contineatur roris modo in singulis partibus: aliū verò in exiguis venis aliū in spatiis inanibus natura inter se diuersos: cum hæc solum ostendant progressum quendā, qui fit, cum a maioribus uenis sanguis accedit ad nutritionem singularum partium. Nam si cut in paruis uenis humorem unum ponit, cur alium non ponit in maioribus, si illum putat ab hoc differre, & curationem fortè mutare. Nam ut ille, qui roris modo sparsus est, restitui nō potest sine nutritione, ita nec alius etiā, qui in aliis uenis cōtinetur. Quid aliud ergo oportebat dicere, quàm unum esse humorem, qui non est insitus membris, sed a uenis spargitur, & progrediendo, paulo minus, uel plus crassescit, & accidere ut cum primum in partes inciderit, & leuem alterationem acceperit a calore partium, roris modo inspissetur: postea uerò glutinis crassitiem: deinde si uelit, aliud acquirat. Quo præterea indicio deprehendit, continuo inter spatia inania contineri quendam humorem. An ille dolorem non faciet, uel fortè etiam putredini non erit obnoxius. Sed quomodo differet hic ab alio, quem roris modo sparsum statuit, si partes ab eo alibi: hic vero ab hoc nutrimentum sumere scribit. Et qua ratione id fieri potest, si hic solum in spacijs inanibus continetur: nutrimentum enim in omnia loca spargi necesse est. Adhæc cum dicit humorem, qui in solida parte continetur, restitui non posse, si fortè consumptus fuerit, explicare debebat, cur id potius humori huic, quàm alijs contingat. Quòd si in omnes partes humor, qui roris modo spargitur, pariter accedit, & ille est, qui insitum humorem restituit, cur eodem modo humor partis solidæ, ut carnosæ, reparari non poterit. Hæ & similes difficultates hunc authorē, & alios sequuntur, qui ab initio nō animaduerterunt nō vnicā esse in nobis cōpositionem ex elementis, uelut ille passim commemorat ex calido, frigido, humido, & sicco eodē. Nam, vt antea ostendimus, duplex in nobis est humor, longe natura diuersus.

Quæ partes in nobis humectari possint aut non disputatio.

A (margin, top); B; C; D (section letters)

Nam vnus est humor planè elementaris, quo partes terrenæ inter se glutinantur, & cōstant, ut corpora composita ex elementis: quæ compositio non solum solidis partibus, sed carni etiam subijcitur: & ea, posteaquam ad summum incrementum peruenit, nec augetur, nec minuitur, nec pati potest in nobis dissolutionem. Id ergo, quod est solidum in singulis partibus, idest firmum & stabile, per uniuersam uitam, & quod etiam post mortem relinquitur, ex ea compositione sumitur. Alius verò est humor proprius uiuentibus, caloris viuentium proprium subiectum, & pabulum: qui etiam in singulis partibus corporis cum alio exactè est mixtus, & continuo patitur sui dissolutionem a calore, & restaurationē ex nutrimento, qui & si vsque ad certum tempus in nobis augetur, ut ostendit corporis incrementum, tamen tandem pœnitus deficit, & ad illius diminutionem, & integram consumptionem calor illius minuitur, & pœnitus marcescit. Ac pro quantitate diminutionis huius humoris, febres hecticæ poni debent in prima, secunda, & tertia specie, non pro diuersitate humorum, vt Gal. facit: qui in una humorem roridum, in alia alium consumi scribit, alio intacto: quasi, ut diximus, febris, quæ omnem viuentis substantiam inuadit, omnem

dubitationes istas soluit ex dupli compositione nostri corporis.

Febriū hecticarū noua authoris distinctio.

A nem humorem uiuentis pariter non absumat. Nostra autem opinio tanto probabilior est Galeni opinione, quantò magis nititur suis principijs, & omnia absurda euitat. Nam cur hectica primæ speciei facile sanari possit, ratio in promptu est, quòd parum nostri humoris sit consumptum ita, ut in eo, qui superest extincto febrili, calor, qui proprius nobis est, vegetus resideat, atque ita ex nutrimento restituere possit, quod est consumptum. Maior verò in hectica secundæ speciei est difficultas. Maxima autem in tertia, quæ nobis subijcit ferè integram pinguis & proprij nostri humoris consumptionem, ex quo calor consurgere non potest, ut spiritus gignat, & materiam suppeditet influenti calori, atque ita ex communi coniunctione nutritio perfici possit, quæ tantam consumptionem restituat. Sed hæc ex præcedentibus patent. Quod uerò obiter solum attigimus, paulo diligentius hic prosequamur. Illud autem est, cur humor hic noster, si non augeri, saltem perpetuo foueri & conseruari non possit. Cur etiam siccior & deterior semper reponatur, etiam si augeatur illius substantia, ut apparet in illis, qui adhuc crescunt, sicciores tamen semper redduntur. Sunt porro huius rei rationes hæ. Primum quòd humor, qui ex primis nostris principijs præsertim ex semine nobis est insitus, per multas concoctiones est elaboratus, in uentriculo, hepate, habitu corporis, & in testibus: qui verò ex nutritione additur humor, ea elaboratione priuatur, quæ in testibus perficitur: quare ex concoctionum numero, nequit ille prorsus esse similis ei, qui insitus est, & postea dissoluitur. Præterea alia sumitur ratio ex qualitate caloris. Nam cum humor illi subiectus ab initio esset aereus, & oleosus, qualis erat, quæ adhuc recens est ipsius seminis substantia, & ipsum calor dissipare cœperit. aliumque reponat deteriorem, redditur pariter ipse calor deterior, & acrior, & sic sicciorem humorem gignit. Quia ergo ui caloris mutatur humoris qualitas, ipsum quoque calorem, ueluti per circulum mutari oportet, & diuersam, deterioremque agendi uim accipere. Alia verò sumitur causa ex agendi modo ipsius caloris. Nam cum omne agens agendo repatiatur, calorem continuo retundi necesse est: vnde non mirum si ab initio, vsque ad finem deterius alimentum sibi parat, & non solum siccius, vt ab initio, sed tandem prorsus ineptum. Id, quod ætatis progressu maximè apparet: quod signum est, hoc malum in ipsa generatione cœpisse ob insitum nobis calorem, qui humorem suum perpetuo afficit. Adde quòd continua semper est dissipatio, quæ fit ab insito singulis membris calore: continua autem nequit esse nutritio & restauratio: quia necesse est præcedere publicas concoctiones in ventriculo, hepate, quæ nonnisi certis temporibus fieri possunt, moraque egent. Quibus malis continuò auctis, tandem deest proprium pabulum calori uiuentium, cum insitus humor sit consumptus, & ex alimento amplius reparari non possit ob rationes prædictas. Patet igitur quot sint humores in nostro corpore, & quis augeri, & minui nequeat: quis verò ad certum tempus augeatur, postea vero semper minuatur & per qualitates deterior semper euadat: quis uiuentibus proprius, quis uerò cadaueri etiam communis: & q ex hoc solidæ partes, idest quod solidum & perpetuũ est in partibus, fiat: ex illo vero viuant, augeantur, senescant & moriãtur: vnde merito radicalis a recentioribus uocatur, forte quoniam uita nostra eo, ut plantę radice nituntur, uel quod ex nostris principijs tamquàm ex radice inceperit ille & omnia, quę in nobis fiunt. Hęc enim & alia, quæ sunt huius tractationis, partim ex his, quę nunc diximus, & ex superioribus patent, ad quæ Gal. sententiæ, quæ de hac re passim, scribit sunt referendæ. Sic enim quilibet intelligere poterit quid verum, quid falsum, aut etiam confusum, uel rectè ab eo scribatur.

Cur humor uiuentibus proprius perpetuo cõseruari non possit.

B Ventriculi indicia eius quidem qui natura siccior existit, si celeriter sitibundi fiant & paucus eis sufficiat potus, à plurimo autem aggrauentur fluctuationibus infestentur, aut superfluitet id quod abundat.

Absolutis indicijs tẽperaturarũ habitus corporis, properat ad signa tẽperaturæ earũ partiũ, quæ nõ pendent a tẽperie principiorũ, ut ille docet, plurimũ tamen conferunt ad totius corporis, & potissimũ ad ipsorũ principiorũ temperiẽ cõciliandã, propterea quod publicũ in corpore officiũ exerceãt, & principijs seruiant. Huius generis sunt ventriculus & pulmo. Hic aerẽ extrinsecũ attrahit, in se recipit, & cordis pręparat ad refrigeriũ ebulliẽtis in eo spiritus & quę ex ea ebullitione excitãtur fuliginosa excremẽta, rursus suscipit, & ea ꝑ expiratio

nem foras emittit: atque ita immissione aeris frigidioris, & emissione fuliginosi uaporis atque excrementi, temperatur cordis calor, & qui in eo gignitur spiritus: qui posteà calo ris natiui, qui spargitur per uninersum corpus est subiectum, & vehiculum. Ventriculus verò concoquit alimentum, quod ex cibo & potu assumitur, quo quidem & ipse, & vniuersum corpus postea alitur. Vbi enim ex eo concocto ipse abunde est nutritus, quod reliquum est, demittit in intestina tanquam sibi excrementum: quod tamen vtile est hepati, & vniuerso postea corpori, eo modo quo accidit (inquit Gal.) hominis excrementa suibus & canibus iucundissimum esse alimentum. Ex eo enim attracto ab hepate per venas mesaraicas ex intestinis, per quæ paulatim deuoluitur, & postea mutato in sanguinem, idest, quatuor humores, ipsi hepati primum, & postea quod relinquitur, similiter fit reliquis partibus, quæ post hepar sunt optimum alimentum, per aliam mutationem & concoctionem, quã singulæ partes præstant posteaquã ex tota ea massa ꝙ sibi familiarius est attraxerint, & ipsum in seipsis concoxerint. Ac quoniam animal in seipso alimentum non habet, quod sufficere posit ad continuam nutritionem, & propterea ab externis rebus illud repetere cogebatur, ne ex tanta rerum multitudine medicamenta, uel etiam venena pro cõmmodo alimento ingereret, ventriculo vim indidit appetendi cibum, & potum sibi & reliquis partibus familiaré, eamq; in orificio ipsius collocauit beneficio multorũ neruorũ, ut exqui situs in eo fiat deficientis, & proprij alimenti sensus: vocaturq; huiusmodi appetitus anima lis à medicis, eo quod etiam plantis non sit cõmunis. Nam hæ, ut quæ terræ sint infixę, paratum semper in ea alimentum obtinent: quare naturali appetitu sunt contentæ, quo etiam prædita sunt animalia: dum exhaustæ consumpto priore alimento rursus repleri, & nutriri appetunt. Ac ut duplex est alimenti genus, cibus & potus, in quibus etiam spirituosa substantia includitur, ex quibus triplex quæ in nobis est substantia solida, humoralis, & spirituosa reficitur & nutritur: sic duplex est in eo viscere appetentia cibi & potionis: atq, ea famẽs animalis, hæc verò sitis nuncupatur: & illa nascitur cum deest solidius nutrimentũ, hæc verò cum humidius est consumptum. Consumit verò calor quidem uel solus, uel cum humore & siccitate coniunctus utrunque: & quę etiam vim exsiccandi habent, per se apta sunt humoré absumere: propterea sitis à calido uel sicco fieri dicitur. potentissima verò fit, cum hæ qualitates simul iunguntur & potentes sunt: Debilior verò fit à solis exsiccantibus, ut quæ obtusiorem penetrandi, & agendi vim habeant. Habent tamen etiam illa aliquando non exiguam vim, ut ostendit sitis, quam acerbi fructus pariunt. Quod si exiguus calor cũ siccitate coniunctus est, fit quoq; ualida sitis, vt ostendit potus aquæ marinæ. Meritò ergo qui sicciore sunt ventriculo, celeriter fiunt sitibundi, quia in illis deficit humor, quod remedium est aduersus sitim: pauco tamen egent potu inquit Gal. quod putaret sitim in illis non fieri nisi exiguam. Quod si non egent nisi parciore potu ad sitim sedandam, & plurimum assumitur, necessario sequitur grauitas, ut in omni re, quæ superfluo onere premitur: ad aggrauationem sequitur fluctuatio, quæ nascitur cum ventriculus nequit vndique complecti, & superare potionem, quam in se continet: fluctuationes verò sequitur innatatio, quod interpres noster vocat superfluitare, nam cum fluctuat potus in ventriculo, veluti supernatat in eo, & ad os ipsum regurgitat.

Famis sitis usus, necessitas, causæ

Cibisque gaudent siccioribus.

Gaudere cibis, quid.

Ventriculum siccum dignosci ex eo, quod gaudeat cibis siccioribus, hic scribit: gaudere autem intelligere debemus, quòd appetat tales cibos, magisque humidos, & quòd ab illis melius habeat, iuxta illius sententiam qua pasim & paulo postea tradit temperiem secundũ naturam, sibi similia appetere, & illis conseruari: eas uerò, quæ præter naturam sunt, contraria appetere, & ea esse optima illarum remedia, & meritò id fieri. Nam quæ secundum naturam sunt, illa esse nobis amica, & vtilia, quare conseruanda esse: cõseruationem autem fieri per similia. Naturam igitur, quæ sui conseruationem desiderat, non appetere nisi similia: contra uerò, quæ præter naturam sunt, inimica esse, & noxia, propterea illa esse abigenda: Mutationem autem omnẽ fieri per contraria, & ea proinde appeti. Hac sententia confirmata hac sola ratione, ita recepta est ab omnibus medicis, ut nihil certius apud illos esse credatur. Verùm cum ego diligentius rem perpendo, video aliter sentiendum esse: primum enim affero, quod scribit Gal. in Thrasyb. Artis partem conseruatricem differre a curatrice in quanto, non in quali: vtranque enim partem emendare vitia nostri corporis, & ad mediocritatem

Disputatio an ea quæ sunt secundũ natura, similia: quæ uero præter naturam, contraria appetãt

A diocritatem redigere. quod exuperat: sed uitia, quæ emendat pars conseruatrix, esse minora illis, quæ emendantur à parte curatrice: quod & experientia docet. Eundē enim calorem au ctum, sed inæqualiter, temperat utraquæ pars: eandem repletionem uacuat & euacuatum corpus replet: uerum sanitatis custos leuem excessum caloris, qui scilicet adhuc est secundum naturam, nec actionibus obest, mitigat: febrilem autem calorem extinguit, qui curat: uacuat ille id, quod replet, & grauat naturam, excrementum inquam, quod ex nutritione relinquitur: hic uerò quod ex alijs maioribus causis auctum est. Restaurat sanitatis custos, adhibito alimento moderato, quod a calore nostro secundum naturam dissipatum est ex corpore: qui uerò medetur morbis, immoderatas euacuationes sistit suis remedijs. Itaque si conseruatio sanitatis, & curatio morborum non differunt specie, & qualitate correctionis, sed solum quantitate, non appetet natura in uno statu similia, in alio dissimilia, & contraria: Hæc enim qualitate, & specie differunt. Secundo cum conseruatio sanitatis, sit restauratio, & emendatio alicuius uitij, ut famis, sitis, uacuationis, repletionis, necesse est, ut mutatio fiat: hæc autē per contraria: id quod apparet si quis uelit discurrere per omneis causas salubres. Vbi. n. corpus per insensibilē transpirationē est euacuatū, subsidiū petimus ab eo, ꝗ est contrariū euacuationi, nempe ab alimento, quod reponit substantiā æqualē ei, quæ dissoluta est, a singulis partibus. Si friget aliquis sanus, a calefaciētibus cōseruationē suę medio critatis petit. Eodē pacto, si uigilia siccius reddidit corpus, & debilius, nō ab eo, quod habeat uim exsiccandi, petinus restaurationē corporis: sed a somno sibi contrario, qui humectādi uim habet. Igitur ne omnes aliascausas salubres persequamur, cōstat ex prędictis, naturā ad emendationem suorū uitiorū appetere cōtrarium: illud. n. solū habet uim moderāndi quod noxiū est, quod autē simile est, illud ipsum intendit. Quod superius, cū de oculis ageret, aperte scribit, & cōmune esse uult in omni tēperamento cuiuscunque partis, scilicet, ꝗ a similibus suo temperamento læditur quælibet pars, iuuetur autem moderato contrariorum usu. idest, qui æqualem habeant uim ei, quod exuperat: & passim alibi solam temperatam naturā similibus conseruari, & gaudere: alias uero omnes contrarijs gaudere & iuuari. Sed hoc ipsum ostendamus in actionibus ipsius uentriculi, de quo præsens est tractatio. Fatentur omnes solidam, & siccam substantiam dissolutam esse, quando ille alimentum solidum appetit: humidam uerò deperditam esse, quando appetit potum. At cur ille in fame nō appetit similia suæ affectioni, nempe euacuantia, & in siti non appetit exsiccantia? Cum enim illi sint secundum naturam & fames, & sitis, si similia appetuntur a naturalibus dispositionibus: ratio vtique cogit, ut fames sit appetitus euacuantium, & sitis exsiccantium. At si hoc repugnat naturæ, & experientiæ, cur non erit eadem ratio in qualitatibus? Cur inquam natura non appetet qualitates, quæ aptæ natæ sunt emendare excessus ipsarum qualitatum, quemadmodum excessus factos ex substantiæ deperditione temperat adiunctione, & appetitu substantiæ, quæ uim habet restaurandi quod est deperditum. Addo quòd ille sibi euidenter repugnet, cum ait siccum uentriculum siticulosum esse, & simul gaudere cibis siccis. Nam sitis rei humidæ est appetitus, siue in potu, siue in cibo uis sit humectandi. Non ne, qui sitiunt iusculis, herbis humidis, & alijs cibis humectantibus, potiusquàm exiccantibus gaudent, & illos appetunt. Quis idem in seipso non agnoscit? Quis enim post moderatā sibi exercitationem, in qua calor auctus est moderatè, ad sanitatis conseruationē in uniuerso corpore, & in uentriculo, appetet potionem calidam? Quis æstate non appetit frigida extrinsecus, & intrinsecus, atque hyeme calida? An qui hepate sunt calidiore, & manus propterea habent calidiores, nō gaudent potius cōtactu aquæ frigidæ, quàm calidæ? Itaque si partes omnes eandem habent appetētiam, ut emendent sua uitia: eadem erit ratio de appetentia ventriculi, quæ est de alijs partibus. propterea si externæ partes, quæ aliquem habent excessum, gaudent contrarijs, idem de uentriculo, & internis partibus sentiendū. Addo quòd principia sua in hac re non seruet: Nam cum hic dicat, siccum ventriculū gaudere cibo sicco, & calidum calido, & frigido non lædi, postea scribit frigidum uentriculum malè coquere cibos frigidos, & ex illis ructus acidos excitare. Pręterea scribit pulmonem frigidum euidenter lædi ab aere frigido, iuuari autem a calido. At quomodo potest gaudere pars aliqua eo, a quo offenditur? & cur calida pars melius debet concoquere calida, quàm frigida alimenta frigida? Addo quod scribit calidam ventris temperiem, ab ijs quæ extrinsecus calefaciunt, lædi, & frigidam à frigidis: Nam si ea, quæ secundum naturam sunt, propterea appetunt similia, quia sui cōseruationem postulant, una, & eadē debet esse ratio eo-

Medicinæ partem conseruatiuā a curatiua nō specie, sed solū per magis & minus differre.

rum, quæ habent uim conseruandi, siue illa intrinseca sint, siue extrinseca: cum eadem sit partis natura, quæ similem conseruationem postulat: omitto quod in intrinsecis non etiam seruat eandem rationem. Nam uentriculum ait gaudere cibis similibus suę temperaturæ: pulmonem uerò ait offendi ab aere inspirato sibi simili. Appetet ergo ventriculus, qui excessum habet siccitatis aliquem, humectantia: Alioqui cur potum appetere dicit ipsum: Appetimus enim ea, quibus caremus, non ea, quæ in nobis iam sunt, cum excessu: quod appetentiæ ratio, & experientia, in rebus omnibus, quæ appetimus docet: Mirum ergo esset, si in reliquis omnibus appetimus, quæ nobis desunt: In sola verò appetentia uentriculi appetamus eas qualitates, quæ in eo redundant. Quod si etiam diligẽtius expendamus, quæ dicuntur de conseruatione per similia, inueniemus profectò verius esse, quod nos putamus: Nam ventriculus, in quo siccitas, uel qualitas alia exuperat, est qui appetit sui conseruationẽ, & non est ea qualitas, quæ in eo exuperat: At uentriculus sui conseruationẽ postulat, quando mediocritatem affectat, cum qua perfectio consistit: At si appetat similia, excessum, atque corruptionem desiderat: contra verò ex contrarijs mediocritatem, & perfectionem assequitur, quã natura, quantum fieri potest, quærit. Explodamus ergo a nostris scholis hanc uanam opinionem, quæ nec ratione, nec experientia nec exemplis aliarum rerum nititur. A B

Humidioris autem, si neque sitibundi fiant, & superabundans humidum facile tolerent. & cibis gaudent humidioribus.

Meritò quidem fit, ut qui sunt humidiore uentriculo, siti non infestentur: quippè cum internum habeant humorem, aut certè humidam qualitatem, quæ remedium est aduersus sitim. Verum in eo principia sua non seruat, in quo scribit huiusmodi temperiem sine molestia, largiorem potum ferre. Nam cum iam in eo ventriculo naturalis sit excessus, si alium addas, ex largiore potu, utique mediocritatem corrumpes. Addo quod experientia hanc opinionem refellat. Nam in tempore pluuioso, & in omni alio humidarum rerum usu, in quo contingit ventriculum humectari, quilibet offenditur, si largius bibat. Nonne eò pertinet illud quoque quod scribit Hippo. in amphorismis, & ipsemet Gale. solam moderatã temperiem benè se habere usu similium, alias verò à similibus offendi, & contrariis iuuari: & propterea frigidas, ac humidas temperies hieme male habere, æstate optimè. Quod si ita est, quomodo humidior temperies uentriculi potest sine molestia largiorem potum sustinere: aut si hæc hoc facit: cur paulo inferius scribit frigidam uentriculi temperiem lædi largiore usu frigidorum, & pulmonem frigidum euidenter offendi à frigida inspiratione, & paulo antea dicebat sicciorem ventriculũ pati à siti, oporteret enim à defectu humidi ipsũ iuuari, si humidus ventriculus a superflua potione non offenditur. Hęc profectò qui expẽdet, inueniet nulla ratione cõstare, quemadmodum sanè & illud, quod scribit. Humidum vẽtriculũ gaudere cibis humidis. Quis enim potius nõ appetet acerba, & austera & carnes sale cõditas, quã aquosos fructus, & olera humectãtia, cũ ventriculus humore superfluo abũdat? His enim naturalis excessus augetur: Illis verò temperatur, & ad mediocritatẽ ducitur. C D

Calidior vero natura ventriculus melius quidem concoquit, quàm appetat, & multo magis, quæcunque dura sunt, & nõ facile alterationem suscipiunt. Nam quæ facila alterantur, in ipso corrũpuntur, gaudetque calidis potibus ac cibis, neque à frigidis vllam percipit noxam, si modice ipsis vtatur.

Cum in ventriculo fiat cibi & potionis appetentia animalis, & concoctio quę seruit vniuerso corpori in alimento ingesto, meritò præcipua signa sumit ab ipsa appetentia & concoctione, & dicit eos, qui calidiore sunt ventriculo, melius concoquere, quam appetere. Nã concoctio fit vincente calore humorem, & eumdem assimilante partibus cõcoquentibus, & ea quidem felicissime perficitur, quando in ipsa temperie calor & humor seruata inter se debita proportione exuperant: tunc enim & agens & patiens adsunt in ipsa temperie, quæ concoctioni fauent. Secundum locum obtinet temperies in qua exuperat calor, & humor E

A mor cum ſicco mediocriter habet, ut in hoc caſu. Calor enim tunc potens eſt ad agendum,
nec tamen propterea acris, ita: vt prorſus torreat alimentum: quia tamē ad proportionem
ipſi non reſpondet humor, non habet intus, a quo poſsit obtundi illius vis: quare alimenta
deſiderat craſsiora & duriora. Ita enim ex actione caloris vehementioris, & renitentia ma-
teriæ mediocritatem aſſequitur concoctio. Ex quo etiam ſequitur medicos vulgares errare,
qui illud in omnibus optimum eſſe putant, ſi cibus exactè dentibus comminuatur & conte
ratur. Nam qui calidiore ſunt ventriculo, quæ duriora & craſsiora ſunt (inquit hoc loco
Gal.) melius concoquũt. Vt enim durum, ſic craſſum difficilius vincitur. Perinde enim qui
ita ſunt affecti, inter homines ſe habent, ut leones & lupi inter bruta animalia, qui vix con-
tuſas dentibus carnes, & oſſa leuiter confracta deuorant, natura ita appetente, & præpará-
te ad concoctionem ipſi ventriculo alimentum. Nam quæ oris partes veſtit tunica, commu
nis eſt orificio ſtomachi. Quare mirum nõ eſt, ſi quod gratum eſt ori, idem etiam utile ſit
B ventriculo. Porrò vt hac temperies optimè comparata eſt ad cibos duriores, & craſsiores fe
liciter concoquendos. Ita inquit Gal. eos qui facile alterantur, corrumpit. Sed quos intelli-
git facile alterari poſſe, & quid per corruptionem hanc capere debemus. Porro ſi dura &
craſſa difficilè alterantur, & quæ talia ſunt difficile corrumpuntur, ſequitur illa facile cor-
rumpi, quæ mollia & aquoſa ſunt: id quod ex libris de alimentis videre licet. Nam Gale. in
in eo loco peponem facilius corrrumpi ſcribit melopepone, & cucumere, quoniã inquit
humidior eſt. Eadem ratione iubet mora & perſica inter primos cibos eſſe edenda, ne diu-
tius retenta & commixta cum alijs cibis, celeritur corrumpantur. Et denique quæ aquoſo
& excrementoſo redundant humore, ſunt quæ facile corrunpuntur. Itaque qui verentur
oua exhibere febricitantibus ob ſuſpicionem corruptionis, aberrant: nihil enim eſt in ouo,
ex quo bonũ & plurimũ nutrimentũ elicitur, quod quidem obnoxiũ ſit corruptioni: Sed
C ideò non dantur oua febricitantibus, quia purum nutrimentum, & craſsiorem uictum præ-
bent corpori: illi uerò medicamentoſo, & tenui uictu opus habent. Quid uerò ſit, quod
ſcribit Gal. corrumpi alimentum: & qualis ſit affectio huiuſmodi corruptio, non eſt facile
explicare. Nam ſolet ille author dicere, fit coruptio alimenti, & aliquando exprimit huiuſ-
modi corruptionem alienam eſſe, atque indicibilem ut patet in capite de moris, aliquando
uerò non exprimit corruptionis modum. Sic ſanè humores ipſos corrumpi paſsim pronun
tiat, nec tamen quid ſit hęc corruptio docet. Eſt quidem locus, ſed obſcurus apud illum in
commentario Aphoriſmi. 2. libri, in quo ſcribit Hippo. ubi cibus præter naturam plus in-
geſtus eſt, hic morbum facit. Illic ſcribit multitudinem quæ eſt ad uires, incipere quidem
poſſe abſque corruptione, non poſſe tamen optimam permanere: quoniam omnino eſt ne
ceſſe, ut ſecundum qualitatem tranſmutetur, & proceſſu temporis corrũpatur. Subiungit
eas diſpoſitiones, corruptiones uocari, quæ tam inſignem habent euerſionem a naturali ſta
D tu, ut non poſsint iterum ex naturæ concoctione ad primam humoris redire bonitatem.
ſicut enim (inquit) uina ex toto acida, non redeunt rurſus ad uini naturam: quæ uerò le-
uem habent aciditatem, ſæpius ad priſtinam naturam redire poſſunt. Sic ſi in ſanguine ma-
gna eſt facta corruptio, non redit ille amplius ad naturalem habitum: ſi uerò parua fuerit,
ubi id quod eſt ſuperfluum, fuerit euacuatum, quod reſiduum exiſtit, ad ſuam naturam re-
ſtituitur. Hęc quidem pertinent ad corruptionem, ſed ex illis non patet, quid ſit huiuſmo-
modi corruptio & ciborum & humorum. Ego uerò nihil aliud illam puto eſſe, quam pu-
tredinem quandam. Nam quo modo aliter cibus & humor corrumpi poteſt, & in quod.
Omnia enim quę ex ſolis elementis compoſitionem habent, & nõ uiuunt, oſtendemus po-
ſtea non poſſe aliter corrumpi naturaliter, & ſine uiolentia quàm per putredinem. Ad idē
facit exemplum, quod adfert de uini corruptione in acetum. Fit enim acetum non aliter,
E quàm per certam putredinem, ut ille etiam docet. Pręterea ex eo quod ſcribit, corruptionē
emendari partim euacuatione, partim alteratione & concoctione, remedia docet putredi-
nis. Sic enim in undecimo meth. ſcribit humores, qui ex putredine febrem accendunt, cor-
rigi. Aliquid enim neceſſario in illis eſſe, quod iam putredinem ſenſit, & illud euacuandũ
eſſe, quoniam corruptum eſt, & propterea redire ad ſuam naturam non poteſt. Aliud ue-
rò eſſe diſpoſitum, & in uia ad putredinem, quod per concoctionem cõſeruatur. Docet &
modus, quo corrumpuntur cibi, & humores. Nam cibis aquoſis corruptio accidit, quoniã
ex ſuperfluo eo humore fit, ut calor non poſsit dominari, ſed ex eius imbecillitate attollun
tur, nec tamen liberè tranſpirant uapores: Ex prohibita uerò tranſpiratione ut in. 3. com-

Omnes non debere exactè dẽtibus cõminuere cibum.

Quæ grata ſunt ori cur iocũda ſint uentriculo

Cibi qui facile dicantur corrumpi.

Oua cur exhibenda nõ ſint febricitantibus.

Quid ſit corrumpi alimentũ & humores.

corrũpi & putreſcere idem.

mentario patebit, omnis putredo nascitur, quæ propterea uarios gradus, uariasque formas recipit, quoniam gradus etiam sunt in ea transpiratione prohibita. vnde fit vt cum leuiter prohibetur hæc transpiratio, putent medici nullam adesse putredinem: aliter tamen res habet. Nam & aer conclusus in cauernis, & acetum absq; vehementi calore putrescunt, quoniam leuis quoque fit transpirationis prohibitio, quæ ad sui proportionem calorem accendit: qui ad sui etiam proportionem, corrumpit, & putrefacit. Fiunt ergo leues aliquando putredines, aliquando magnæ, & hæ solent esse variæ, & proinde indicibiles, vt apparet in perfectis gangrenis, in quibus præter maximum fœtorem, pars & humores putrefacti, varios & indicibiles colores & qualitates omnes referunt. Leues autem putredines videntur medici vocare potius corruptiones, quàm putredines. Sic enim appellamus corruptiones ciborum, in quibus obscura adhuc sunt putredinis indicia. Porrò calida uentriculi temperies ex aquosis cibis plurimos vapores attollit, qui traspirare prohibiti, per aquosi humoris abundantiam, calorem accendunt: ille postea rem corrumpit, & putrefacit: sed hæc non possunt exactè hoc loco intelligi. Cæterum quod ait Gal. huiusmodi temperiem minus appetere quàm concoquere, de cibo hoc intelligendum est: nam potionem auidissimè appetit, nimirum cum calor sitim pariat. Ad ciborum verò appetitum non solum requiritur dissolutio solidioris, quæ in nobis est substantiæ, quam calor quidem præstat: sed etiã opus est veluti corrugatione, & constrictione ipsius uentriculi, cui frigiditas prodest, obest verò calor: argumento quod æstate languescat cibi appetentia, relaxato, & veluti dissoluto stomacho a vehementiore calore externo, qui vsque ad viscera penetrat: Acida verò, acerba, austera, frigidæ ipsius potio ad appetitum conciliandum faciunt cõtraria ratione, quòd colligant, & veluti vniant arctius ventriculi substantiam, cum qua constrictione, & compresione, sensus & appetitus vegetiores redduntur. Illud verò quod scribit calidam hanc temperiem calidis potionibus & cibis gaudere, a frigidis verò nullam percipere noxam, nascitur ex ea falsa opinione, quod naturales intemperaturæ similia appetant. Nam nũquam quispiam efficiet, quin calor exuperans sitim adferat: huius verò remedia sunt cibi & potiones non solum potentia, sed actu refrigerantia: Quæ verò calefaciunt lædunt & obsunt. Quare contrarium dicendum est, scilicet hanc temperiem frigidis iuuari, si moderatè, idest pro excessu caloris illis vtamur: calidis verò offendi, & illis rursus gaudere, illis autem contristari. Cæterum in verbo modicè siue moderatè Acachias errat, cum non solum in eo iustam mensuram requirit, sed etiam sensim & paulatim vult mutationem fieri. Nam in actionibus animalibus vt studijs cuicumque proprijs, tutum non est subitas facere mutationes, id quod diligenter in commentarijs aphorismorum ostendimus: in naturalibus verò operationibus statim succurrendum est. Nam si quis vehementer sitiat, non paulatim, sed affatim bibendum: quo modo docet Gal. naturam per magnos, veloces & crebros pulsus uehementem calorem temperare.

Putredines leues corruptiones vocari.

Gal. merito hic notatur.

Moderatè quid & in eo uerbo Acachiæ error.

Frigidus uerò natura uentriculus ad appetendum quidem plurimum uiget, ad concoquendum autem minime, tales præsertim cibos qui frigidi sunt, & non facile alterationem suscipiunt, cito itaque in ipso acescunt, atq; ideo acidis eructationihus talis uentriculus plurimum abundat, & gaudet quidem frigidis, sed ab eorum usu immodico offenditur. Ita & ea, quæ extrinsecus frigida occursant, nequit longiori tempore tolerare, quemadmodum neque calidus calida. Malæ uero temperaturæ, quæ morbi ratione uentriculum occupant hoc differunt ab his, quæ naturales existunt, quoniam contraria non autem similia appetunt, quemadmodum naturales.

An qui uẽtriculo sũt frigido plus alijs appetant disputatio.

Scio nihil esse magis vulgare & tritũ in ore medicorum eo, quod hoc loco scribit Gal. eos, scilicet plurimum appetere alimenti, sed minimũ concoquere posse, qui frigidiore sunt ventriculo: a quibus ego dissentire cogor verissimis (ni fallor) argumẽtis. Aiunt enim huius opinionis authores, appetitum animalem nasci, cum ventriculi substantia dissoluitur, & ab eo fit euacuatio solidioris, qui in ipso est humoris: hanc uerò euacuationem fieri a partibus

A bus externis, quæ cum caloris actione sunt vacuatę & dissolutę, naturali desiderio repleri additione nutrimenti cupiunt: quod cum præsens non habeant, illud coguntur veluti sugendo trahere a uenis, & illę tandem attrahunt ab hepate: hoc uerò idem sugit a uentriculo & intestinis per uenas mesaraicas: ventriculus autem, cum aliam non habeat partem in corpore, a quo possit alimentum petere quo repleatur, ne ipse & vniuersum corpus contabescat alimēti defectu, a natura (vt diximus) ei inditos plurimos esse neruos quorū vi molestiā sentit, quæ fit ex suctione aliarum partiū, & ita appetitus animalis nascitur, quo animal admonetur deesse intus alimentum, dissoluique partes nisi extrinsecus succurratur. Atque in hoc quidem illi rectè sentiunt: sic enim verus & naturalis fit appetitus. Sed cum aiunt a frigida intemperie ventriculi etiam fieri hunc appetitum eò, quòd frigidi uis sit constringere, repellere, constringendo exprimere, & exprimendo vacuare ventriculum, in eo euidenter hallucinantur. Nam ventriculus, qui dicitur frigidus, actu est calidus, plusque habet in
B se caloris quàm frigoris, cum ui caloris generantis, vt aliæ partes sit factus, & viuentium calore humoreque abundet, & uiuat exerceatque viuendo officia dominantis caloris scilicet concoctiones, aliaque naturæ opera: frigidus verò dicitur eò, quòd minus caloris habeat, quàm cōueniat tēperato ventriculo. At qui ita frigidus, (vt diximus) calidus est actu, nec potest cōprimere, exprimere, & euacuare. Hoc .n. actu frigidi est munus, quod externę res frigidæ ostēdunt. At si aliquis est pituitosus humor acidus, aut humor melācholicus austerus, in substātia oris vētriculi inclusus, aut ipsius tunicis adherēs, poterit ille quidē exprimere, & euacuare humorem illic contentum, & hoc modo conferre ad appetitum: quemadmodum acetum, & austeri fructus ad eundem conciliandū prodesse sentiuntur: sed hoc non fit ob frigiditatem ipsius pituitæ, uel humoris melancholici: sed propter acerbitatem & aciditatem, quæ apta & nata est exprimere, quæ attingit: aut si hoc ipsum facit pituita
C frigiditate sua: non propterea idem facere poterit simplex qualitas frigida, insita ipsi membro, imo ipse calor, paulo debilior temperato. Nam temperata natura, fortè in compositione requirit tres gradus caloris, vnum frigiditatis in uiuentibus: in frigidiore temperie erunt forte duo solùm caloris gradus: dicant illi quæso, an duo caloris gradus, cum uno frigiditatis, uim habeant repellendi, exprimendi, & euacuandi a parte in qua illi sunt a natura insiti. Ac quòd huiusmodi temperies euacuationem non efficiat, quę ad appetitum conferre possit, ex eo ostendit in hoc ipso loco Galenus, cum dicit in tali uentriculo cibos accesere, & plurimas acidas eructationes excitari: hoc enim redundantis humoris sunt indicia: nolo tamen negare, si fiat euacuatio & suctio ab alijs partibus, aliquid conferre huiusmodi temperiem ad appetitum. verum hoc non fit (ut illi putant), quod frigiditas insita, euacuet, & exprimat humorem: sed quia cum ea temperie, seruatur robur ipsius uentriculi: quod quidem elanguescit cum nimio calore, ac ipsius substantia laxatur,
D & quodāmodo dissoluitur: sola ergo frigida temperies huius uisceris, (vt hic tradit author) appetitum mutare non potest: quandoquidem nec ratio, nec experientia eorum opinioni fauere potest. Illud verò rectius dicitur frigidiorem ventriculum minimum ualere ad concoquendum, præsertim cibos frigidos, duriores, & crassiores: requirit enim concoctio cū certa mensura caloris dominium: ac vbi agentia & patientia resistunt concoctioni, illam malè exerceri necesse est: vnde ex tali cōcoctione succedent cruditates cibi, aut certè debiles coctiones. in quibus & ipsi cibi accessent, & ructus acidi excitabuntur: sunt enim hæc effectus debilioris concoctionis. hi verò melius concoquent cibos suapte natura calidiores, sicciores, non tamen duriores & crassiores: nam qui in agente deest calor, ex materia suppeditatur: atque imbecillitatis agentis remedium est materiæ tenuitas & mollities. At verò in eo quoque dissentire cogimur, quod scribit frigidum ventriculum gaudere cibis frigidis: nam
E siue per verbum gaudere intelligat appetere, siue ex eis iuuari, vtroque modo falsa est hęc sententiā: nam experientia docet, eos qui acidis ructibus & cruditatibus abundant, uel etiā sentiunt se refrigeratos in uentriculo, sponte appetere piper, sinapim, allium, porrum. Nam ut calida intemperies, quæ sitim adfert, frigida quibus temperetur, exigit: sic frigida, calida requirit: sed cur ille non dixit, hanc temperiem a calidis etiam non offendi, sicut antea dicebat calidam a frigidorum moderato usu nullam noxam sentire? Præterea sicut scribit hanc temperiem ab immoderato usu frigidorum: lædi, ita debebat docere an a moderate refrigerantibus idem non patiatur: Inuenisset enim eandem esse rationem: quandoquidem utrumque intemperiē fouet: res autem bene habet, cum meliorem temperiem assequitur.

Fames quo modo fiat.

Frigidū solū actu non quod ex principijs nostris est insitū posse exprimere & euacuare.

Quomodo frigiditas uentriculi conferat ad appetitum.

Reprehendit quod dicitur, frigidum uentriculum cibis frigidis gaudere.

Multa ostēdit in hac opinione fieri absurda.

Sed quare quæso gaudebit frigidis, uentriculus frigidus: extrinsecus verò refrigerantia diu (vt ille ait) ferre non poteſt. An illum gaudere intelligit ſolum in uſu eorum, quæ aſſumuntur. Sed cur non erit eadem ratio in his, quæ extrinſecus ventriculum refrigerant. poſtremo ſi ventriculus frigidis gaudet, & hæc illi ſunt amica, non ſolum diu, ſed perpetuo quando uſus exiget, erunt frigida adhibenda debita menſura. Ergo & ea quæ foris occurſant, perpetuo conuenient, ſi modo iuſtam menſuram non excedant. Cæterum quod ultimo loco addit, & commune eſſe dicit omnibus intemperaturis, ſcilicet morboſas intemperies appetere contraria, naturales verò ſimilia, paulo antea refellimus. Nam res appetunt ſui quidem conſeruationem, cum bene habent: At conſeruatio non fit per ea quæ fouent, aut augent eorum vitia, ſed per illa quæ temperiem & mediocritatem conciliant. Quare ſolum temperata natura, ut quæ perfectionem iam ſit aſſequuta, ſimilia appetere poteſt, omnes verò intemperies ſiue ſecundum naturam ſint, ſiue præter naturam, contraria deſiderant: quoniam ab his mediocrem temperiem aſſequuntur. quod etiam Ariſtoteles in libro de reſpiratione his verbis teſtatur: habituum, qui calore excellent, in frigido poſiti, melius ſeruantur: contra qui frigore, in calido. Natura enim loci, habitus, exceſſum ad mediocritatem reducit: nam etiam temperata, cum egeat correctione, contraria poſtulat: quippe cum omnis correctio fiat cum mutatione: hæc vero requirat neceſſario contrarietatem. Nec exiſtimare quidem oportet veram eſſe Galeni ſententiam eò, quòd contraria exigant contraria: ſtatum autem ſecundum naturam contrarium eſſe, aut certè ſpecie differre ab eo, quòd eſt præter naturam. Nam nos antea oſtendimus hæc differre per magis & minus, & idem eſſe ſecundũ naturam, quod mediocre, & præter naturã idem, quod immoderatum: nõ autem ſanitatem & morbum opponi ut naturę opera & monſtra, quæ alio modo ſecundum & pręter naturam dicuntur. Igitur in ſtatu ſano & morboſo fiet eadem rerum appetentia intenſione & remiſsione duntaxat differens. Sed ut diximus hæc cum ageremus de ventriculo ſicco, abunde demonſtrauimus. A B C

Malæ autem temperaturæ in uentriculo coniugatæ ex cõpoſitione ſimplicium cognoſcuntur: oportet autem eas, quæ iam ſunt dictæ, diligenter aduertere, eaſdem ab his quæ dicentur diſtinguentes. Non ſolum enim ventriculus ſitibundos, & minime ſitientes facit, & frigidi calidiue potus appetentes, ſed ea quoque uiſcera quæ in thorace ſunt, ut cor & pulmo, ſed qui ob horum ſitiunt caliditatem, plus inſpirant, & longius expirant, atque æum in thorace ſentiunt, non ſicuti qui uentriculi ratione in hypochondriis caliditatem patiuntur, & cum potauerint, non ſtatim ſedatur ſitis, & magis cum frigidum hauſerint, quàm cum calidum nimis. Refrigerat autem eoſdem, & frigidi aeris inſpiratio, quæ nihil eos iuuat, qui ventriculi ratione ſunt ſitibundi, ita & hi, qui contrario modo ſe habent, à frigida inſpiratione ſenſibilem ſentiunt affectum. D

Methodus obſeruanda in explicãdis compoſitis intemperaturis.

Meritò prętermittit indicia intemperaturarum compoſitarum & ex duabus qualitatibus exuperantibus, quoniam ex ſimplicibus facilè compoſita elici poſſunt: præſertim quòd methodũ ſuperius docuerit, quæ in hac re eſt obſeruanda. Qui enim uult expendere quid poſsint coniunctæ qualitates efficere, debet utramq; qualitatem primum coniungere cum pari menſura: deinde cum inæquali. Ita ut par caliditas cum ſiccitate, & humiditate, & ſic frigiditas cum æquali humiditate & ſiccitate coniungatur deinde plus unius quàm alterius qualitatis addendum eſt, & gradus conſtituendi in eo, quod plus eſt, quantum latitudo ſanitatis patitur. Qua quidem obſeruata methodo, ſi quis intellexerit, quid ſingulæ qualitates ſuapte natura efficere poſsint, & quid præterea cum per certos gradus augentur, inueniet facile, quod in hac re quærit. Nunc verò abſolutis indiciis temperaturarum ipſius uentriculi, tranſire vult ad ſigna temperaturarum pulmonis, ſed prius quędam indicia, quæ communia ſunt uentriculo & pulmoni, docet, & quo modo illa propria fieri poſsint, oſtendit, ne uni parti tribuamus, quod ad aliam pertinet. Porrò etſi fames B

A fames propria est pasſio ventriculi, ſitis tamen naſci poteſt etiam ex affectionibus ipſius pulmonis. Nã fames fieri nõ poteſt ſine euacuatione facta in ventriculo, in quo opere nihil poteſt efficere pulmo. Sitis verò non ſolum ipſius orificij ventriculi paſsio eſt, ſed etiam gulæ, linguæ, & omnium partium quæ ſunt in ore: quas pulmo alterare poteſt, dum a ſe emittit fuliginoſa excrementa a corde ſuſcepta: Itaque fit ut cum cor, & pulmo calidiore ſunt natura, emittant excrementa illa calidiora, & acriora, a quibus caleſiunt, & ſiccãtur oris partes, & ſitis oritur. Verum (ut inquit Gal.) dignoſcimus ſitim naſci ex calore viſcerum, quæ continentur in thorace, quòd hi inſpiratione aeris frigidi mitigentur, & ſitim augeant, cũ expirant, & parum conferat ad ſitim extinguendam potus: magis uerò iuuet ſola oris ablutio ex frigida aqua, ſentiantque pręterea hi calorem in thorace: reliqua verò patent abſque alia interpretatione. *Sitis quarũ partium ſit paſsio.*

B Et hoc maximum ſit frigidi pulmonis indicium uti vero frigidum inſpirãtes, manifeſte dolorem ſentiunt, & frigiditatem, ita & caliditas eſt ipſis amica, ſed & pituitæ excrementa cum ſcreatu & tuſsi expuant.

Ex eo quod ſcribit frigidam inſpirationem dolorem, & noxam adferre pulmoni frigido euertit quod paulo ante ſcipſit. Naturales inquam intemperies ſimilia appere, & illis gaudere. Nam ſi ventriculus ſiccus appetit ſicca & illis gaudet, id eſt, benè afficitur, cur pulmo frigidus non appetet frigida, & ab illis benè afficietur. Quòd ſi calida ipſi proſunt, ſequitur alias omnes partes intemperatas, a ſimilibus offendi, & propterea illa non poſſe appetere, ſed contraria. Illud fortè mirum uidebitur, quod ſcribit, pulmonem frigidum gignere, & emittere per tuſsim, & ſereatum pituitam: quandoquidem ad huius humoris generatio- C nem requiritur frigiditas, & humiditas. An fortè putat humiditatem nõ deeſſe pulmoni, qui ſpongioſa moli & humida ſubſtantia conſtat. Igitur vbi nulla in humido, & ſicco ponitur intemperies, frigiditas ſemper inueniet materiam aptam ad pituitæ generationem. Verum etſi hæc pro Gal. probabiliter afferuntur, rectius tamen hoc indicium ille repoſuiſſet inter notas pulmonis frigidi, & humidi. *Notat repugnantiam euidentem.*

Pulmonis âutem ſiccitates, excrementis uacant, & pituita & uocem clarã efficiunt, quemadmodum hnmidites obſcuram reddunt, ac raucam Et cum vehementius, aut acutius loqui ſtuduerint, tunc intercidunt excrementa, non tamen ipſa uocis magnitudo a caliditate, ſicuti neque D paruitas a frigiditate fit, ſed altera quidem Aſperæ arterie latitudinem ſequitur, & uehementiorem efflatum. Paruitas uero a contrariis aduenit cauſis. Quare neque ſemper neque primum, ſed ex accidenti, & ſolas naturales temperaturas, non autem aduentitias vocis magnitudo, aut paruitas ſequitur. Quoniam enim talia inſtrumenta temperaturæ ratione ſunt facta, ad hæc autem conſequitur huiuſmodi uox, idcirco contingit ex voce de naturali tẽperatura ratiocinari. Nam & lenis uox arteriæ lenitatem conſequitur, ſicut, & aſpera aſperitatem, lenitas igitur arteriæ moderatam ſequitur temperaturam. Aſperitas uero ſiccitatem, Aſperitas enim fit ab inæqualitate duri corporis, Arteriam uero durã ſi- E milarium partium, ex quibus conſtat ſiccitas. Inaequalem uero diſperſae in eiſdem humiditatis defectus. Eodem modo neque acuta natura uox, ſine anguſtia faucium, neque grauis, ſine latitudine fieri poteſt. Anguſtia igitur ab inſita, atque innata naſcitur frigiditate, latitudo autem a caliditate. Differentiis igitur naturalium uocum hae, quæ ex affectu aliquo fiunt, ſunt porportionales, quæ & ipſe indicia ſunt cauſarum, a quibus oriuntur. De quibus in lib. de uoce ſufficienter diſtinxi.

Ex

Ex temperaturis pulmonis, duas solùm explicandas suscepit, frigidam, & siccam, ex quibus illis contrariæ, & posteà omnes compositæ absque propria tractatione intelligi possunt. Carent autem, qui pulmone sunt ficciore, meritò excremẽtis pituitosis, quoniam, (vt diximus) pituita non fit sine humoris abundantia. Poterat etiã hic addere indicia sumpta a iuuantibus, & lædentibus, quòd scilicet ab exsiccantibus lædatur, ab humectantibus verò iuuetur. Atqui in eo maius dubium est, quod scribit, pulmonis temperiem conferre ad uocem mutandam. Quid enim habet vox commune cum substantia pulmonis? Quare vt hæc, & omnia alia, quæ hic scribit de voce, intelligi possint, operæpretium esse duco paulò diligentius, sed summatim, de hac re agere. Dicemus ergò quid sit vox, quomodo fiat, quot sint illius differentiæ, quæ materia vocis sit, quæ instrumenta. Est porrò vox sonus, nõ quilibet, qui in nobis fit: nam & crepitus alui, vel soni sunt, vel cum sono emittuntur, sed is solùm, qui ab aere exeunte a pulmone, & percutiente guttur nascitur. Galenus autem in octauo de vsu partium dicit vocem esse, vel aeris quandam percusionem, vel aerem ipsum percussum. At reuera vox non id est, sed ab his fit. Nam vt diximus, cum aer percutit asperæ arteriæ caput, vox fit. Differt autem a sono, tamquàm species a genere: a loquela verò, quòd hæc sit vocis species: est enim vox articulata. Quomodo verò fiat vox, postea melius intelligemus, cum illius causas nouerimus. Sunt autem vocis differentiæ hæ, magna, parua, acuta, grauis, aspera, lenis, rauca, clangosa: & hæ præcipuæ sunt differentiæ: Nam alta aut videtur eadem esse cum magna, & submissa cum parua, aut certè sine his non fiunt. Sunt etiam quædam voces, quæ dicuntur, tremulæ, & his contrariæ, (si benè iudico) constantes, & firmæ, quæ nascuntur ex modo, quo voces fiunt. Quòd verò ad uocis materiam pertinet, nulli dubium est, esse aerem, qui exit a pulmone: propterea vulnerato thorace, & exeunte per vulnus, eo aere, & spiritu, vox perditur, quoniam illius materia expirat. Verum non quomodocunque emissus aer a pulmone, uocem efficit. Nam cum per simplicem expirationem emittitur, uox non fit, sed cum emittitur per exsufflationem. Est autem, (ut inquit Gal. in octauo de vsu partium,) efflatio, confertim facta expiratio: ea enim sola percutere potest, & ex percusione instrumenti, in qua fit uox, uocem edere. In qua re naturæ prouidentia maximè laudanda est, eò quòd nihil frustra facit. Nam cum aere nobis sit opus ad inspirationem, ut cordis calor temperetur, & idem posteà exire debeat, & secum fuliginosa excrementa, in corde genita educat, ut hac etiam ratione idem calor temperetur, aliquando simplici expiratione utimur, cum scilicet solùm fuliginosa excrementa expurgare uolumus: aliquando uerò, cum uocem emittere uolumus, adhibemus exsufflationem, quæ ad sonum edendum est apta, cum inciderit in proprium uocis instrumentum. Sunt.n.hæc multa, ut inquit Galenus pasim in libro de usu partium, & in primo de locis affectis, & alibi ubique, larynx totus, idest, asperæ arteriæ caput: tres ipsius cartilagines, & tres musculi ipsam mouẽtes, nerui qui in ipsos inseruntur, item pulmo, aspera ipsa arteria, musculi thoracis, septum transuersum, & musculi etiam abdominis. proprium tamen, & pręcipuum uocis instrumentum est. Epiglottis, idest ligula, quæ gutturis foramen superius tegit: hęc enim (inquit) cum moderatè aperitur, & clauditur, uocem efficit, si spiritus uehementer egreditur, & interim ipsam percutit, ex percussione autem fit reflexio: nam (ut inquit Aristoteles in problematis) ratio resonandi non nisi refractio est. Ad id pertinet, quod scribit Galenus in septimo de usu partium, non omnis (inquit) aeris percusio uocem potest efficere, sed oportet symmetriam quandam esse substantiæ rei percutientis, simul & roboris, quo aliquantisper aer resistat, neque primo statim impetu uictus deijciatur. Huius autem symmetriam cartilago adepta est. Instrumentum enim uocis ob id cartilaginosum esse oportuit, ut ictus uehemẽtior fieri posit: & uox fieri nõ potest, nisi transitus sit angustus: ita (inquit) vt ex amplo tẽdat ad strictũ, & paulatim rursus, ex strictione amplificetur id, quod efficit epiglottis: ita .n. locus plurimũ aeris cõcipit, & ab eo undiquaq; percutit. Est ergò inter præcipua instrumẽta uocis guttur, & principalisimũ epiglottis. alia uerò, quæ dicũtur etiã uocis instrumenta, communia sunt, & ob remotiores causas talia dicũtur. Nam tota aspera arteria instrumentum vocis dicitur, eò quòd viam prębeat angustam aeri per exsufflationẽ emisso, & properanti ad guttur. Musculi verò ipsius gutturis, sunt instrumenta vocis ea ratione, quòd cartilagines gutturis & epiglottiden moueant. Nerui verò in eo etiam sunt genere, quia musculis mouentibus, uim transmissam à cerebro inserunt. Pulmo vocis est instrumentum, quia aerem vocis materiã in se recipit & emittit: Musculi verò thoracis exsufflatiõ nis

De uoce tractatio. *Vox quid.* *Vocis differentiæ.* *Vocis materia.* Exsuflatio *Vocis instrumenta.*

A B C D E

A flationis sunt authores. Septum transuersum, & musculi abdominis faciunt ad magnam efflationem emittendam, dum vehementius comprimunt, & exprimunt pulmonem: Columella verò, & palatum, instrumenta sunt vocis, nō simpliciter, sed melioris, aut deterioris. Efficiunt enim hæc veluti tintinabulum quoddam, cuius gratia vox reflectitur, & melior redditur, & queadmodū campanæ pessimè sonant suo operculo destitutæ, vel in eo perforatæ: sic qui ex morbo gallico, uel alia de causa gurgulionem amisserunt, aut perforatum habent palatum aut narres clausas, uel nimium patentes, pessimam edunt vocem. Patet igitur quid sit vox, quæ sint illius differentiæ, quæ causæ, & quomodo fiat. Quòd si ad vocem edēdum sequitur exufflatio, & instrumenta, quæ illam efficiunt, recipiunt, & moderantur, sequitur vocem mutari, & differentias suas capere, mutatis prædictis causis. Nam tota sublata materia, tota perit uox: media verò parte amissa, seruatur media pars vocis, ut accidit alterutro latere perforato, aut utroque affecto. Sic uulnerato alterutro ex neruis reuersiuis, B semiuocales redduntur homines, quia media pars chartilaginum, constituentium guttur, immobilis redditur. Porrò uox magna tunc fit: cum multum aeris per exufflationē emittitur, & aspera arteria lata est, gutturque amplum: Ac conuictis omnibus inter se his causis, maxima emittitur: quid enim deesse potest, ubi multus aer exit, & ille uehementer mouetur, percutitque magnum instrumentum: sic enim videmus in externis omnibus rebus magnos sonos excitari, cum instrumenta magna sunt, & vehementer pulsantur, aeremque multum cōcipiunt. Propterea in eo dubium est, quod scribit magnam vocem necessario non indicare caliditatem. Nam contra id facit problema tertium sexagesimequinte sectionis, in quo querit Arist. Cur omnes qui naturæ sunt calidæ, magnam vocem emittere soleant. An inquit, quod multum in his acrem feruidumque inesse necesse est. Vis enim caloris, facilè ad se & spiritum trahit, & aerem, eoque amplius id agit, quo amplior est: vox autem magna tūc oritur, C cum aeris multum agitatur, ut acura cum celeriter, sic grauis cum tarde aer incitatur. Deinde nonnè docet experientia, eos qui sunt calidiore corde, inter alia temperamenta, maiorem edere vocem. An etiam Galeni sentētia vera est, nec aliquid habet contrariū ei, quod scribit Arist. Non enim negat Gal. eos, qui naturaliter sunt calidi, magnam uocem emittere: negat autem febricitantes, aut qui aliter aduentitio calore sunt affecti, magnam edere uocem: quoniam ex aduentitio calore non mutatur instrumenti conformatio: At sine magnitudine instrumenti, à solo calore nequit vox megna reddi: ut nonquam tintinabula parua, sonum emittent magnum, etiam si vehementer pulsentur: quasi necessario requiratur uehementia eflationis, quæ in se inducit confertā multi aeris emisionem, & simul organi vocalis magnitudinem. Verum in eo non uidetur Gal. rectè sentire, cum magnitudinem & paruitatem organorum, caliditatem & frigiditatem sequi scribit. Nam antea ostendimus (eo etiam authore) magnitudinem partium sequi formam agentis, & materiæ copiam. Li- D cebit ergo ex magna uoce concludere, non ingenitam temperiem, sed instrumentorum magnitudinem. Veriora autem sunt, quæ de leni & aspera uoce tradit. Nam aspera uox, non sequitur uel multitudinem aeris, aut uehementem illius motum, sed solum instrumenti asperitatem. Potest enim aspera esse, quæ parua est & magna. Quare solum peti debet illius causa ab inæqualitate instrumenti: inæqualitas uerò, nō semper ab asperitate nascitur, si modo ille uult, inæqualitatem fieri ob penuriam humoris dispersi per arteriam: nam ob humoris abundantiam, inæqualiter dispersi per asperam arteriam, etiam nascitur huiusmodi inæqualitas, sicut etiam Arist. in problem. scribit, ubi docet eos qui uigilauerunt, reddere uocē asperam: quoniam inquit eorum corpus ob cruditatem humescit, & ab humore inæquale reditur uocis instrumentum. Porrò acuta uox fieri quidem non potest (inquit) nisi cum angustia instrumenti uocalis: tametsi Arist. in problematis aliam reddit causam. Fit enim (inquit) acuta uox, cum celeriter aer incitatur, & grauis uox cum tardè idem mouetur. An E utrumque requiritur ad uocem acutam reddendam, aut potius separata causa, uocem talē efficit: multum uerò acutam, utraque simul: An etiam non requiritur ad acutam uocem, paucitas aeris: ita ut tres illius sint causæ, aer paucus, celer illius motus, & arteriæ angustia: grauem uerò contrariæ causæ efficiunt, aeris multitudo, tardus illius motus, & arteriæ magnitudo. Iam uerò illud rectè dictum est, sonoram siue canorā, uel clarā uocem, sequi solā siccitatem instrumentorum uocalium: fuscam uerò siue raucam, ab eorum humiditate nasci. Id enim docent res externæ: quæ enim duræ sunt, admodum & siccæ, cum pulsantur, clarum emittunt sonum: quæ uerò molliores sunt, obscurum: hæ enim percutienti cedunt,

Conciliat Galenum Aristoteli.

Magnitudinē & paruitatē organorum non sequi temperiem.

Aspera vox quid ostendat.

Acuti vocis causæ.

Vocis claræ & sonoræ causæ.

dunt, illæ uero renituntur: ex maiore uero renixu clarior sonus elicitur. Reliqua uerò, quę explicanda proponit Galenus, patent. Et si quis plura intelligere uelit, quæ ad uocem pertinent, legat sectionem prædictam problematum Aristotelis. A

Reliquæ uero partes animalis interiores exilia habent temperaturæ indicia, tentandũ tamen ea ex iuuantibus atque nocentibus agnoscere, ac præterea naturalium potentiarum operationes. Dictum uero est in tertio de naturalium accidentium causis, quod cuiusque potentiæ uirtus & uitium temperatura principalis existat. Temperaturarum itaque indicia explicauimus.

B

Videtur Galenus hactenus tradidisse signa partium, quæ euidentes suæ temperaturæ notas habere possunt: nunc uerò quid in alijs faciendum sit, communi ratione docet. Reliquas autem intelligere possumus interiores partes, intestina, mesenterium, renes, vesicam vtramque, & in mulieribus vterum, & in uiris uirile membrum: nam de testibus antea egit. Communis autẽ methodus est, vt ex iuuantibus & lædentibus indicia sumamus, & ex actionibus naturalibus singulis proprijs: quæ enim partes temperatis gaudent, & iuuantur, illæ temperatæ iudicantur esse. Aliæ verò contrarij temperamenti sunt illis, a quibus iuuantur. Calidi enim temperamenti proprium est offendi a similibus, a frigidis uero melius habere. Idem est iudicium de alijs simplicibus, & compositis intemperaturis. Porrò iuuantia & lædentia intelligere debemus, non solum illa, quæ extrinsecus nos afficiunt, sed alia omnia, quæ singulas partes quocumque modo alterare possunt. Est enim rationi consonum, ob situm & naturam propriam singularum partium aliquas à certis rebus affici posse, a quibus aliæ nequaquam possunt iuuari, aut lædi. Quod euidentissimè in uteri passionibus apparet. Quæ ex viri congressu maximè sedantur, cum alia omnia auxilia sępe nihil, aut minimũ prosint. Videndũ ergo est, quid ex his quæ assumuntur, excernuntur, admouentur, & à nobis fiunt, aptum natumque sit singulas partes afficere, iuuare, & lædere, & ex illis indicia sumere. Alium ponit fontem ex operationibus naturalibus, quæ sunt attractio, retentio, concoctio, & expulsio: ex illis enim temperiem partium dignoscimus: quoniam ut Gal. passim alibi, & maxime in principio libri de naturalibus facultatibus docet, temperies causa est facultatis, facultas actionis, actio operis: Quare habent se hęc inter se ut causæ & effectus. Atque in hoc probanda potius est lectio quam sequitur Achachias, quã Leoniceni interpretatio: & quæ in vltima Gal. editione ita habetur, quæ nã tẽperatura antecedat vniuscuiusque facultatis virtutẽ & vitiũ: nisi enim in versione Leoniceni subintelligatur causa, sensus fit inutilis, vbi scribit. Quod cuiusq; potẽtiæ virtus & vitiũ tẽperatura principalis existat. Est enim tẽperatura principalis causa virtutis idest perfectionis & vitij cuiuscũque potẽtiæ & actionis. Reddit ergo rationẽ, cur dixerit ex potẽtijs, & actionibus nos iudicare posse de tẽperatura singularum partium: quoniam præcipua causa istarum rerum, est propria temperies insita singulis partibus. Nam aliæ etiam causæ sunt actionum, ut calor influens, & alia, de quibus antea egimus. Acachias verò uertit facultatis cuiusque virtutem ac uitium temperiem prę ire, ut causa præcedit suos effectus, ac mutua consequentia sese inferũt: sed quid est, quod hic scribit se docuisse in libris de symptomatum causis, hoc est, quod etsi temperies omnis, omnes actiones edit, tamen singulæ intemperaturæ ad certas quasdam actiones sunt aptiores. Nã calida & humida inter alias omnes fœlicissimè concoquit, difficilius autem retinet; id quod optimè facit calida & sicca, quæ ad expulsionẽ quoque & attractionem pariter est idonea: sed hæc in fine libri ultimi de causis symptomatum diligentius explicata a Galeno legi possunt. Igitur ex eo, quod partes singulæ prędictæ melius aut deterius attrahunt, retinent, concoquunt, alimentum, & excrementa expellunt, intelligemus quænã pręualeat, in illis temperies. Idem etiã ostendent excrementa ipsa, quæ a singulis partibus emittuntur. Nam qualitates, quæ in illis apparent, & copia, & inopia, ostendunt quales sint actiones, potentię, & ipsa temperamenta. Sed dicet fortè quispiam præter quattuor prædictas actiones addendas fuisse alias, quæ propriæ sunt certis partibus. Nam vterus suos motus habet voluntarios & inuoluntarios. Nam mulieres, si volunt, strictius constringũt,

C D E

&

A motus habet voluntarios & inuoluntarios. Nam mulieres, si volunt, strictius constringunt, & auiduis sugunt viri pudendum: quod sæpe dubitaui a quanam facultate hoc fieret, cũ nostri authores voluntarium omnem motum dicant fieri per musculos. An excipere debemus vterũ, qui sursum deorsum, ad latera, ante, retro, uariè mouetur, & hoc modo miseras mulieres torquet, dum illæ suauissimum sibi pabulum ex uiri coniunctione errabundus quærit: an etiam dicendum quod nonnulli anatomici memoriæ prodiderunt, in utero musculosas quasdam esse fibras. Sed ut ad dubitationem respondeamus, proprij hi motus singularum partium nõ sequuntur temperiem, sed structuram, & conueniunt partibus, quatenus sunt instrumenta corporis. Sic enim uesica contrahit se circa urinam, cum eam uult retinere, & fundus illius descendit, cum excretioni illa incumbit. Atque etiam intestina, non ut similares partes propellunt excrementa ex concoctione uetriculi genita, sed ut partes sunt organicæ: Nam cum in eo officio utantur fibris, ostendunt illud non esse munus similariũ B partium: hæ enim non requirunt fibrarum ministerium aliquod alioqui omnes similares, partes huiusmodi fibras exigerent.

Motus uteri quomodo fiet.

Circa magnitudinem vero, vel formationem, vel numerum, uel situm quæcumque quidem sensibus subiiciuntur errata, cognitu facillima sunt, quæ autem sensu percipi nequeuunt, quædam cognitionem habent difficilem, quædam uero facilem. Capitis igitur magnitudo, ac figura & cerebri simul in propatulo sunt. Et de his antea, diximus, sic & quæ thoracis sunt, & quæcumque ad scapulas & humeros, uel bracchia, uel cubitos, uel extremas manus, uel coxendices uel femora, uel tibias, uel pedes attinent, non est difficile cognoscere siue secundum C formationem, siue secundum magnitudinem, ex his aliquid nõ recte se habet, siue secundum numerum, uel partium, ex quibus constant composituram singularũ, etiam operationis detrimenta facile patent, quæ autem intra corpus sunt, non omnia possunt agnosci.

Posteaquam Galenus explicauit signa intẽperaturarum singularum partium. aggreditur methodum, quam dicit obseruandam esse in uitiis partium instrumentariarum dignoscendis. Vel enim (inquit) partes instrumentariæ sensibus patent, aut intus sunt reconditæ: illæ arte opus non habent, vt uitia sua patefaciãt: quippe cũ omnes suis sensibus huiusmodi errores dignoscant: hæ verò, quæ reconditæ sunt, in duplici se habent differentia. Nã quæ tumorẽ extrinsecus ostẽdere possunt ut uentriculus, vesica, uel pondus possunt sentire, cum obstruuntur, ut hepar, lien, satis euidentes habẽt suæ cõformationis notas. Alię vero obscu D riora habent indicia. tentandum tamen est ex actionibus, & officijs proprijs: & situ, & denique ex eo modo, quẽ tradet inferius, ubi partiũ egrotantiũ signa explicabit, inuenire quod hic quęrimus. Nã idẽ sunt signorũ fontes partiũ quæ vitia aliqua habẽt intra sanitatis latitudinẽ, cum his, quæ patefaciant membra ægrotantia.

Cuiusdam enim ventriculum adeo paruum, ac rotundum, ac pronum secundum hypochondria situm aspexi habentem, ut manifeste ex circumscriptione propria & videntibus, & tangentibus appareret.

Quod hic scribit ita patet, ut interpretatione nõ egeat: ex hoc autẽ uitio necesse est hominẽ lædi, sed leuiter, eò, quòd tantũ cibi copiã forte assumere nõ posit, quantũ postulat totius corporis nutritio: forte etiã aliquo modo etiã læditur respiratio, ob prominẽtem uentriculi situm, ex quo diaphragma comprimitur.

E Sic & cuiusdam vesicam contingit intueri ita expositam ac paruam, ut si quando vrinam tardius excerneret, tumor quidam circumscriptus manifeste cerneretur, non tamen aliud ex interioribus quidquã mihi vnquam manifestum præbuit indicium. Tentare autẽ oportet, quãmaxime fieri potest, virtutem ipsorũ ac vitiũ, etsi non certissima scientia, artificiosa saltem coniectura comprehendere, ueluti exẽpli gratia in hepate.

Quæ hic dicuntur de uesica, non egent expositione, ut quæ per se pateant. & iustum est credere historiam narranti.

Vidi enim aliquos & quidem quāplures, quibus venæ erant angustae & totum corpus colore priuatum, quod si plusculum cibi assumpsissent, qui praesertim flatibus excitandis aptus esset, & crassus, ac tenax non nulli quidem veluti pondus quoddam insidens, atque suspensum in profundo dextre hypochondriorum partis sentiebant, nonulli uero cum quadam tensione dolorem sentiētes, in his quidem verisimile est hepar esse paruum, atque angustos meatus habere. A

Casum hic describit, ex quo colligit nos credere debere, hepar illis esse paruum, atque angustos meatus habere, quibus similia accidentia adfuerint. Ait autem eos ita in hepate esse affectos, quibus venæ apparent angustæ, & corpus colore est priuatū, quique ex copiosiore cibo præsertim flatuoso, crasso & viscido, sentiunt pondus quoddam & veluti suspensionem sub hypochōdrio dextro, uel dolorem tensiuum: quæ quidem paulo diligentius sunt perpendēda. Nā quod hæc sint symptomata exiguarū uenarū hæpatis, rationi consonū esse puto: quòd uerò etiam hæpar paruū ostendant, nihil est, quod nos fateri cogat. Nā (vt antea ostendimus) venarum conformatio & magnitudo nequaquā sequuntur hepatis naturam, si modo, (ut ille statuit in libro de formatione fœtus) venæ ex diuersa materia, & prius quā hepar sunt factæ. Qui verò venas corporis angustas habent, easdem quoque in hepate paruas habeant, necesse est: quoniam ab eodem agente, qui eandem formam singulis venis ad proportionem indidit, & ex eadem materia omnes sunt factæ. nec mirum quidem est eos, qui ita afficiuntur, obstructionibus, quas partiunt cibi pradicti, obnoxios esse. Ex obstuctione autem pro diuersitate materæ, diuersa nascuntur symptomata. Nam si cibi in flatum vertuntur, tensio sequitur, & ex tensione dolor quidam tensiuus: si uerò alimentum ob crasitiem & lentorem, obstruit, ob grauitatem materiæ, pondus quoddam insidere uidetur: ex pondere verò cogitur hepar tendere ligamenta, quibus cum alijs partibus adnectitur: ex hac autem tensione ipsum veluti suspensum uidetur esse. Quod si in locis obstructis sit flatus copia, & materia, crassa, & uiscida, miscetur pariter symptoma ta, quæ separatas causas committantur. Porrò confert ad generationem flatus, non solum alimenti ipsius natura, sed etiam imbecillior calor ipsius hepatis. Solent autem obstructiones in hepate maximè oriri, cùm ex uenis diuisis per sima hepatis, transitus fit ad eas, quæ gibbam partem occupant. Illic enim exigui sunt in hepate meatus, facti ex ipsis tunicis venarum, adeò vt sæpe dubitet Galenus an orificia earum venarum, quę ex caua & porta oriū tur, inter se committantur, & mutuo se se excipiant: an potius occulti quidam fiant meatus, qui per uarios anfractus, tandem viam præbeant, ascendenti & descendenti ab hepate alimento & humori. Cæterùm cur uelit corpus colore priuatum esse in hoc affectu, non satis patet. Mihi autem uidetur hoc fieri, uel quòd paucum sanguinem gignat, huiusmodi hepatis constitutio, vel pituitosum, vel (quod probabilius puto) quia ferè accidit, vt qui huic affectioni sunt obnoxij, non bene expurgentur a bile flaua. Nam obstructio etiam cō municatur meatui, per quem bilis flaua attrahitur, & expurgatur. Atque de hoc quidem casu, ego non solū ratiocinari possum ex eò, quòd ratio ipsa probare potest, sed ex eo, quod experientia ipsa confirmat. Nam vt nullis alijs malis sum obnoxius, ita his, quæ hic refert, Gal. frequentisimè laborare soleo, præsertim cū ob studia & alias animi occupationes, corpus exercere non possum, & accenso calore dissipare flatus & concoctionem perficere. B C D

Alterum vidi cuius totus habitus pituitam praese ferebat, quotidie tamen bilem pallidam euomebat. Censui igitur inspicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat. Quare coniectura quadam comprehendi eum meatum, qui biliosum egurgitat humorem, non minimam eiusdem partem ad imum uentriculi locum, quem Graeci pyloron idest, ostiarium uocant, effundere, ut in quibusdam apparet animalibus, ex quibus id constat, quod plurimum ad eorum, quae latent sensum, confert cognitionem, ea, quæ ex sectionis E

A inspectione habetur peritia, & operationum, atque utilitatum inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoscendi huiusmodi corpora, quæ ita lapsa sunt, consequi cupit, oportet ipsum in sectionibus, ac in operationum, atque vtilitatum inuentionibus exerceri, scripsimus vero de omnibus seorsum in tractatibus aliis, de quibus in fine libri omnino proposuimus, facere mentionem, vt discendi cupidi intelligant, quaecũque discere optauerint, ex quo nam possint haurire tractatum. Sed tamen de his satis.

B Refert alium casum de homine, qui habitu erat pituitoso, & bilem quotidie euomebat, habebatque alui excrementa non satis tincta bile, ut hominum natura cõsueuit: ex his symptomatis colligit naturæ errorem in numero partium. De quo etiam scribit in libro .2. de temperamentis cap. 7. vbi ait meatum, qui bilem transmissam a folliculo felis, hepati subiecto, ad intestina, aliquibus vnicum esse, immò ferè omnibus: In paucis verò ob errorem naturæ duplicem esse factum, ita ut maior in ecphysim uentriculi id est in primã iutestini partem, quæ a fundo uentriculi enascitur, inseratur: minor uerò in fundum uentriculi paulò supra pyloron immittatur: accidereque aliquãdo, ut superior pars maior, inferior uerò minor sit, & tunc eos, qui ita sunt affecti, quotidie multum bilis euomere ante cibum, & nisi id faciant, lædi. Duplicem quoque hunc meatum in quadrupedibus animalibus pariter reperiri, idque ex dissectionibus esse compertum. Ego historiam quidem admitto, cuius similem uidi, sed non puto bilem eam excerni, quòd natura duos eos meatus fecerit unquam in hominibus, ita ut unus in uentriculum, alius verò in intestina inseratur. Quòd si ille ex anatome referret se hoc didicisse, crederemus utique narranti historiam: at ex coniectura, quam facit, fingere non debemus naturæ errores. Docet ille quidem huiusmodi bilem in ventriculo non gigni: non tamen propterea efficit, quod vult sequi necessariò, ut vnus meatus sit factus, qui bilem euomat in ventriculum. Nam vt biliosi uomitus sæpe homines liberant a febribus biliosis, & multis alijs malis, qui in venis, & hepate consistunt, non quòd noxius hic humor per nouum hunc meatum ad ventriculum transmittatur: sed quòd per venas, quæ abhepate ferũtur in ventriculũ natura se se exoneret: Ita par est, ut credamus, idẽ cõtingere illis, qui, uel quotidie, uel sæpius bilẽ per os reijciũt. Nã vt quidã, nõ nisi persudorẽ, alij verò non nisi per vrinã, alij solùm per alui fluxũ solẽt se a noxijs humoribus expurgare, ob naturalẽ constitutionẽ, quæ apta est ad certasquasdã excretiones: ad alias verò inepta: sic accidit, ut quidã ad uomitum sint faciles, eò quòd per venas insertas ventriculo, potiusquã per alias læsę partes se se exonerẽt, & ventriculus fortè ob naturalẽ debilitatẽ facilius, quàm intestina, recipiat: Est autẽ rationi consonum, causas eorum, quæ in nobis fiunt, ducere ex naturali constitutione, potius quàm ex nostris figmentis, & naturæ erroribus. Quòd si ostendere posset Galenus, in quadrupedibus animalibus duplices hos meatus consultò, uel ob errorem factos, probabilior fortè illius esset in nobis coniectura: sed ex frequentissimis, & propemodum assiduis sectionibus, boum, uitulorum, veruecum, ouium, caprarum, leporum, ceruorum & aliorum huius generis animalium, nihil tale audio obseruatum. Achachias hos meatus dicit reperiri in accipitre miluo, & quadrupedibus, quæ crudis carnibus vescuntur: ea enim ampliore calore egere ad concoctionem, & hunc a fluxu humoris calidissimi (comparari: cuius opinionẽ refello primũ ꝙ lupi, & vulpes, nõ eo modo facti ex anatome deprehẽdantur. Deinde ꝙ Arist. in lib. de animalibus nihil tale tradat. Illud etiã animaduersione dignum est, quod scribit de hoc casu, in lib. 2. de tẽperamentis, vbi uolens probare bilem, quæ ab his hominibus euomitur, ab hepate transmitti, negat eam gigni posse in ventriculo, quoniam ea, quæ illic fit, porracea est: quæ verò est pallida, ab hepate mittitur. Nam porraceam etiam in hepate, & venis procreari, docent vomitus copiosissimi huius humoris, qui minimo temporis spatio sæpe homines perimunt. Neque enim tanta huius materiæ copia diu latere, contineri, & regigni potest, temporis momento in uentriculo præsertim in victu tenui, aut etiam in ipsa inedia quæ adhibetur in morbis. Sed quicquid

Causam huius casus, non recipit sed aliã probabiliorem adfert.

Bilem porraceã etiã in hepate gigni.

C D E

 emittitur,

emittitur, paulatim in uenis fuit aceruatum, & ab illis affatim expulsum in uentriculum. Atque hæc satis de casu proposito. Rectius verò illud ab eo conscribitur, coniectura artificiosa sæpe utendum esse in dignoscendis causis, & affectibus, & locis affectis. Nam semper certa non habemus indicia, ex quibus colligere possimus, quod quærimus. Quare tunc ad coniecturam confugiendum est, quæ, ut alio loco ex eo authore ostendi, cognitio quædam est media inter perfectam ignorantiam, & certam cognitionem. In qua re, qui ingenio valent, alios superant, & coniecturas efficiunt meliores, & arti nostræ maximè utiles: propterea tales coniecturas artificiosas uocare solet Galenus, quoniam ex his, quæ in arte sunt, nascuntur. Qui enim ex dissectionibus, & ex medicinæ præceptis nouerit singularum partium temperiem, magnitudinem, conformationem, numerum, situm, connexionem singularum partium, & qualitates omnes, quæ in ipsis sunt, & præterea actiones omnes, & usus, & opera omnia, quæ ex actionibus prodeunt, is profectò ratiocinari poterit, & ex effectibus, causas suas, &, ex causis effectus ex quibus simul colligit, quid intus, aut foris prodesse, aut obesse ualeat. Quis præterea sit locus affectus, qualesque ipsi affectus, & quæ causæ, & quis humor, uel aliud singulas partes afficere posit. Quæ omnia hoc loco non sunt patefacienda, sed singula suis locis. Sic enim clarior, & artificiosior reddetur docendi ratio. Si quis tamen horum exempla quęrit, legendo primum lib. Gal. de locis affectis inueniet quod cupit. A B

Coniectura artificiosa ex quibus fiat.

Quæcunque vero ut nunc insalubria sunt, hoc est, quæ iam ægritudinem patiuntur, dignoscere, & haec ipsa oportet, quae quidem subiiciuntur sensui, ex eorum, quae ipsis insunt, secundum naturam permutationes in magnitudine, colore, figura, & numero, & situ, & ea, quae est, secundum duritiem, & mollitiem, & frigiditatem & caliditatem differentia. Quæ autem uisum effugiunt, ut summatim dicam, ex operationum laesionibus, aut his, quae excernuntur, aut doloribus, aut tumoribus praeter naturam, aut horum quibusdam, uel omnibus. C

In principio huius operis proposuit Galenus se velle tractare de salubribus, insalubribus, & neutris, corporibus signis, & causis: quo loco nos admonuimus in diffinitione medicinæ intelligenda esse salubria, insalubria, neutra: id est, sana, ægra, & media inter hęc. Id quod ipsa tractatio ostendit, & præsertim hic locus, ubi de cognitione corporum ægrotantium agit: cum hactenus de corporibus tractauerit, quæ sunt salubria, insalubria, & neutra in latitudine sanitatis. Verum in hoc Galenus principia posita non seruat, uti id quoque antea ostendimus. Nam ut omnia salubria, & neutra, in latitudine sanitatis ponebat, comprehendebatque illa, quæ & simpliciter, & vt nunc talia dicuntur: Sic insalubria ut nunc, debent contineri in latitudine sanitatis, non minus, quàm simpliciter insalubria. Debebat ergo ita in hoc loco dicere, quæcunque insalubria sunt, in eo significatu, in quo ægra intelligimus, dignoscere & hæc ipsa oportet. Sed uideamus, quam methodum proponat in dignoscendis corporibus ægrotantibus. Duplex, inquit, est ratio. Si enim partes, quæ ægrotant, sensibus subiiciantur, earum affectiones sensibus deprehendemus: quod si reconditæ partes sint dignotionem sumemus ex operationum læsionibus, ab his, quæ excernuntur, ex doloribus, tumoribus præter naturam separatim, uel quibusdam, ex his aut ex omnibus inter se coniunctis. In qua quidem re (ut patet,) recedit a methodo, quam ab initio huius secundi commentarii proposuit. Nam corpora salubria, & primum optimam constitutioné dicebat dignosci ab his, quæ secundũ essentiã in sunt in corporibus, & ab his, quæ necessariò essentiã sequũtur. Cũ ergo oppositorum eadé sit ratio, Cur aliã hic inuehit rationé cognoscédi corpora ægrotantia Præterea partes expositas sensibus ægrotare deprehédimus ex actionibus lęsis, ex doloribus, & humoribus, qui in illis apparét: sic enim manũ, aut pedé morbo laborare intelligimus. Quare indicia, quæ propria ponit partibus occultis, etiã manifestis cõpetunt: Adde quòd causæ iuuantes, & lędentes, plurimã vim habent ad dignoscéda loca affecta: quippe cum nonnulla inter ea, quæ assumuntur, D E

Gal. notatur quod sua principia non seruet

A assumuntur apta & nata sint, uel solùm, uel maximè afficere certas partes, aliis intactis, ut cantarides, potissimum partes ad vrinam destinatas exulcerant, de quo fonte signorum hic nullam mentionem facit. Itaque præstat prędictos quattuor signorum fontes, a quibus omnia indicia sumi diximus, perpetuò retinere: Sic enim eadẽ: & certa docendi ratio seruatur. Ac ex his, quæ secundũ essentiã in corporibus insunt pręter naturã mutatis, corpora ægrotare cognoscemus: Sic enim hominem laborare febre deprehendimus, si tactu calorem præter naturam corpus occupare sentimus: tunc enim violata est essentia similarium partium. Quòd si insigne sit vitium in conformatione, uel magnitudine, uel numero, uel compositione, instrumenta corporis dicimus morbo affecta: quia illorum essentia est labefactata. Præbet etiam suas notas fons signorum, qui sumitur ab his, quæ sequuntur essentiam, in quo continentur omnes qualitates, quæ a primis nascuntur, nec B non actiones singularum partium naturales, uitales, & animales, & quæ in ipsis fiunt actionibus, symptomata dolor, uoluptas, uel quæ actiones ipsas sequuntur, ut uigilia, & somnus, Sequitur enim uigilia, cum actiones exercentur animales: cum uerò illæ cessant, somnus oritur, Ad hunc fontem etiam pertinent excrementa & alia opera, quæ ex malis actionibus proueniunt, ut generatio lapidis, lumbricorum, carnis spongiosæ in ulceribus, & alia huiusmodi: quæ cum in corpore fiunt, illud, aut certè eam partem, in qua hæc fiunt, ægrotare ostendunt. At præcipui quidem sunt hi fontes: non tamen contemnendus est tertius, qui causas omnes continet. Sic enim dicimus hominem morbo laborare, & eo quidem maligno, si fortè uenenosum quidpiam assumpserit, ductis indiciis a causis gignentibus morbos. Sic Galenus in libro de differentiis febrium, iudicat hominem diaria febre laborare, si a causis procatarcticis febrem contraxit. Ad idem genus pertinent indicia, quæ ab Astris, & parentum morbis sumuntur. Si enim quis fortè dolore C in lumbis torqueatur, & ignoremus adhuc, quæ pars in eo sit affecta, & a qua causa, ille autem ex patre calculoso originem duxerit, certò ferè prædicere possumus in rene calculum esse, eò, quòd hęreditarius soleat esse huiusmodi affectus. Eadem ratione, si quis natus sit syderibus malè fauentibus renibus, certior reddetur coniectura ducta, ex remotioribus causis. Non desunt in signis præbendis causæ, quæ iuuant, aut lædunt morbosas dispositiones. Eos enim ægrotare agnoscimus, quibus prosunt illa, quibus uti solemus solum in aduersa ualitudine: obsunt uerò ea, quibus prospera conseruatur: Illa sunt, sanguinis missio, purgatio, & insigniter alterantia. In alio uerò genere continentur, purus uictus, qui ægrotantibus conuenire non solet. Sic sanè eos, qui vehementi æstiuo calore gaudent, frigido morbo teneri credere debemus: quandoquidem nullus, qui reuera sanus sit, tantum excessum expetat ad naturalia uitia emendanda. Quartus demum sequitur fons, qui ex similitudine, & proportione cum alijs sumitur. Si enim D fortè aliquis dolet in latere, & ignoramus qualis illic sit affectus, si in aliis, qui eodem affectu, eodem tempore laborarunt, nouimus, vel solum flatum, uel putridam aliquam materiam, aut aliud quidpiam, solum musculos occupasse, certò affirmare possumus eandem causam, eundem locum, in eo, de quo agimus, occupare. Nam cum grassantur morbi, similes solent in omnibus fieri affectiones. Hæc ergo ostendunt corpora ægrotare, & simul etiam eodem negotio ostendunt, partem, quæ afficitur, & affectionis naturam, & causas. Quæ quidem nos diligentius in. 2. lib. de signis cap. 4. enarrauimus.

Methodus cognoscendi corpora ægrotantia

Particulatim autem quæ quidem sunt in cerebro ægræ dispositiones, aut dementiæ speciebus, aut sensibilium imaginationum læsionibus E aut actum, qui secundum electionem fiunt, aut ex his, quae excernuntur per palatum, uel nares, uel aures, authorum, qui ei dolores eueniunt, differentiis.

Methodum, quam proposuit aptam ad dignoscenda interna uiscera ægrotantia, exemplis quibusdam patefacit, inductione facta per certas corporis partes. Inter quas primum agit de cerebro ægrotante. Quod dignosci in primis scribit ex dementiæ, siue delirij speciebus, tamquam ex actionibus principis facultatis. Alibi enim hic author ostendit tres esse principes facultates, quæ in ipso cerebro nascuntur, & exercentur: Sunt autem illæ facul-

Deliriũ ad quod genus actionis læ se pertineat et a quibus fiat causis.

tates. Imaginatio, ratiocinacio, siue cogitatio, & memoria: quæ quidem lædũtur, uel quòd imbecilliter, vel deprauate, aut nullo modo exerceantur. Delirium verò, & illius species solum exprimit deprauatam actionem imaginatricis vel ratiocinatricis facultatis, non autem memoratricis aliquod uitium, aut abolitionem, uel debilitatem imaginationis, vel rationis. Quare non solum ex delirij speciebus, sed etiam ex vitijs aliarum actionum dignoscemus cerebrum esse malè affectum. Præterea deliria non ostendunt semper primo & maximè esse affectum cerebrum, sed aliquando potius ipsius membranas, vt in phrenitide apparet, cuius causa dicitur esse inflammatio membranarũ cerebri. Sed quòd magis est, sæpe cõtingunt deliria nullo morbo existente in cerebro, sed solum debilitato, aut corrupto influẽte spiritu & calore à corde: quo modo senes omnes delirant cum ad extremam debilitatem caloris prouenerunt: & per febres corrupto & vehementius agitato spiritu, deliria sæpe cõtingunt. Non ergo deliria, aut alia vitia actionum, quæ exercentur in cerebro, semper ostendunt cerebrum ægrotare: Sed de his omnibus diligentius egimus in commentario Amphorismi, in quo scribit Hipp. vbi somnus delirium sedat, bonum, & in libro nostro de causis symptomatum: vbi actionis læse communes causas inuestigamus, diligentius (ni fallor) quã fecerint antiquiores medici: qui loci diligenter legendi sunt à studiosis harum rerum, ne cogamur eadem sæpius repetere. Ergo læsiones actionum cerebri, quæ proficiscuntur ratione ipsius facultatis læsæ, ostendent cerebrum morbo laborare, & in eo, vel ipsius substantiam, aut ventriculos, aut membranas à quibus tegitur. Vitia verò, quæ nascuntur ob mala, quæ fiunt in calore influente, necessario ad omnes actiones obeundas, aut proueniũt vitio ventriculi, vel uteri, aut aliarum subiectarum partium, non ostendunt cerebrum, aut partes, quæ in eo sunt, morbo correptas esse. Vanumque est medicorum refugium, qui inuexerunt morbos quosdã primarios, alios verò per consensum, in omnibus læsionibus actionum. Nam ut aliquando partes primario affectæ alias simul afficiunt, veluti cum febris ex ascensu humorum inflammationem & phrenitidem parit, & ita uniuersum corpus, & cerebrum ipsum morbo simul afficiuntur, etsi diuerso: tamen non semper eadem est ratio. Nam vbi deficit calor influens, aut suffocatur in corde, necesse est cerebri actiones perperam exerceri, nullo tamen existente in eo morbo primario, vel per consensum. Porrò vt actiones principum facultatum, sic sensus, & motus læsi, morbos cerebri ostendunt, si ratione ipsius facultatis a cerebro prodeuntis, actionum læsiones fiant. Idem docent excrementa, quæ ab eo exire solent viscere, si præter naturam retineantur, aut excernantur vltra modum, vel qualitatibus sint prædita præter naturam mutatis: Sic enim pus, quod per nares exit: non læso ipso naso, ostendit in altioribus partibus, vbi cerebrum est, vlcus esse, uel abscessum disruptum. Cæterum dolores, qui in capite sentiuntur, non læsi cerebri sunt indicia, sed ipsarum membranarum, illud enim sine sensu est, cum neruos non habeat per substantiam suã dispersos, & sola facultas sentiendi, quæ ab eo nascitur, non sufficiat sine neruis ad sensum efficiendum: Membranæ verò ipsæ, exquisitißimo sensu sunt præditæ, & propterea dolor, qui sentitur intra caluariam, ipsius non est paßio. Omittit in hac re signa, quæ sumuntur a causis lædentibus. Nam si quis vulnus magnum in capite acceperit, coniectura est non vulgaris, cerebrum esse læsum. Idem ostendunt actiones quarumdam partium. Nam vulnerati, aut contusi cerebri indiciũ esse dicimus, si contusus, aut vulneratus euomat, quæ sunt in ventriculo. Addere etiam debebat signa, quæ apparent in facie. Nam affecti cerebri indicium est, si ex capitis uulnere, aut contusione, interna oculi pars inflammatur, aut sanguis exijt per nares, uel aures. Denique, qui uult nihil omittere, debet optimos fontes signorum proponere ab initio, & ab omnibus propria indicia deriuare.

Actionum cerebri læsiones, quænam ostendant cerebrũ pati et quæ non.

Notãda de morbo per consensum.

Quæ verò in corde fiunt, ex difficilis anhelitus speciebus, & tremulis motibus, qui ipsi contingunt, ex pulsibus quoque eius atque arteriarum, & ab excandescentis iræ celeritate, aut tarditate, a febribus, & refrigerationibus, & in colore differentiis, ac eis, qui ipsi adueniunt, doloribus.

Aggreditur enumerationem signorum, quæ possunt ostendere cor ægrotare. Inter quæ quędam communia sunt, multis alijs partibus, vt difficilis respiratio: nam hęc pulmonis, thoracis,

A racis, & ipsius etiam cerebri, vt in apoplexia apparet, commune est symptoma. Alia verò nō ipsum cor absolutè pati monstrant, sed certas illius passiones significant: cuius generis sunt tremuli motus, qui solum fiunt in cordis palpitatione. Alia verò tradit, quæ non morbos, sed leues illius perturbationes indicant, vt est promptitudo ad iram, & aliæ cordis perturbationes: quæ potius sunt sanorum, quàm ægrotantium affectiones. Præterea cor vel nullum, vel minimū patitur dolorem: quippe cum exiguum admodum neruum in se recipiat: Quare præcipua indicia, quę sumuntur ad cordis morbos detegendos, veniunt ex pulsibus. Illi enim soli cordi conueniunt, & in omnibus cordis passionibus mutari videntur: tamen quæ ab alijs sumuntur signa, contemnenda non sunt, sed ex singulis omnia colligenda: sic enim certior reddetur cognitio. Quòd si singula prosequi velimus, inueniemus alia addi posse indicia: nam animi defectus, & syncope maximè propria sunt cordis ægrotantis indicia. Omittit etiam iuuantes, lædentesque causas, & eas, quæ solum cor afficere possunt. Ve B rum vt hæc rectè dicuntur, ita docendi methodus exigit, vt quilibet signa colligat ex partiū natura, structura, actionibus, passionibus, & vsu. Ita enim nihil omittet, quod sit necessarium, & quæ sæpè contraria sunt, resecabit. Nam si quis nouerit cor factum esse a natura, vt sit fons caloris, qui spargitur per vniuersa membra: is intelliget mutationes caloris, quæ in vniuerso corpore fiunt, potissimum accidere affecto ipso corde: vnde febres meritò ostendunt cordis morbos: id, quod etiam faciunt refrigerationes totius corporis. Ad caloris verò incrementū & diminutionem, sequuntur mutationes, quæ fiunt non solum in colore, sed etiam in alijs qualitatibus secundis. Nam vehemens calor asperitatis, duritiei, gracilitatis, & extenuationis est causa. Læduntur pariter actiones omnium partium, vitiato quouis calore. Hæc ergo indicia ostēdunt cor esse affectum, eò quòd illud caloris est fons, qui vnà cum spiritu per vniuersum corpus spargitur. Quatenus uerò ipsum fuliginosa excrementa in se gignit, quæ egent expurgatione, & immissione aeris frigidioris, eatenus re- C spirationem mutat. Quia verò arteriæ in eo implantantur, & participes fiunt motus, quo agitatur ipsum cor per diastolen & systolen, & spiritum feruidum recipiunt, pulsus mutationes meritò ostendere possunt passiones cordis. Quia verò cor perpetuò attollitur & cōprimitur, oportuit illud aquoso quodam humore veluti temperari, vt facilior fieri posset huiusmodi motus: quo modo continuo aquæ stillicidio, axis rotarum molendinorum opus habet ad continuam circumuolutionem: propterea natura tunicam huic uisceri circūduxit munimenti gratia, & potissimum, vt hic humor contineri posset: qui cum ex aliqua occasione præter modum augetur, liberum cordis motum impedit, & eum reddit tremulum & palpitantem. Adhæc quoniam liberam oportet esse uiam calori per sinus cordis, & exortum arteriarum, si fortè uia claudatur, uel ab humoribus obstruentibus, vel tuberculis innatis, vel ob inflammationem: necesse est, vt varia nascantur in corpore mala. Nam pror D sus impedito motu caloris, subita mors. In leuiore uerò huiusmodi affectu, syncopes nascuntur. Contingunt etiam inæqualitates & interceptiones pulsuum, quas Gal. in lib. 4. de locis affec. & in lib. de præsagijs ex pulsibus, vbi agit de pulsu intercepto, mortem necessariò significare scribit. Ac cum ego Pisis ex nimio studio in pulsus intersectionem & difficilem etiam respirationem incidissem, omnes medici, qui mihi pulsum tangebant, Gal. authoritate persuasi, me moriturum publicarunt. Verum ego intermissis studijs & adhibitis venæ sectione, purgatione, & extenuantibus remedijs atque exercitatione corporis, ab eo malo, Deo fauente, conualui. Quæ res profectò omnes admonere potest, quàm inconsideratè multa tradat Gal. Quod enim in Antipatro euenisse vidit, id commune omnibus esse uoluit: idq; etiam præter naturam earum causarum, quas authores esse huius mali statuit. Nam si non solum tuberculi & inflammationes, sed etiam obstructiones arteriarum, hæc symptomata pariunt, cur necessariò moriendum est. An quæso remedia non sunt parata E ad obstructiones tollendas. Sed ne singula prosequamur, qui ratiocinari nouit, eliciet omnia signa, quæ non solum cor ipsum, sed alia omnia viscera affecta ostendere possunt, obseruata ea methodo, quam nunc proposuimus.

Methodus cognoscendi mala singularū partium.

Author casum suū narrat in quo ī Gale. error agnoscitur.

Quæ autem in hepate ex defectu humorum, atque abundantia, & ad id quod præter naturam euersione, & colore malo, ac præterea ex permutatioue naturæ in his, quæ ad alimenti diductionem, aut superflui

tatum attinent excretionem. Sed & ex grauitatibus, & tumoribus, & doloribus, non modo his, qui in eo ortum habent, uerum & in illis, qui compatiendi ratione proueniunt; quemadmodum in aliqua vel spiritus grauis, uel tussis specie. A

Defectus humorum hepatis morbum duobus modis significare potest, uel quòd illud humores non gignat ob debilitatem concoctricis, vel genitos absumat, ob calidam & siccā intemperiem. Verum non solum defectus ostendit hepatis affectiones, sed etiam uentricu li, & alimenti penuriam, uel malitiam. Nam cum ventriculus male cōcoquit cibos, nequit, ex malè illic concocto alimento, hepar plurimos humores generare. Ex parco etiam cibo, vel excrementoso, generationem minui in hepate necesse est. Porrò abundantia humorū, B significat quidem, vbi ventriculus bene concoquit, & suppetit boni alimenti copia, temperiem hepatis calidam & humidam: non tamen ægram, sed in latitudine sanitatis etiam laudandam: Quapropter hoc indicium reijciendum est ab hoc capite, vbi ægrotantis hepatis notas quærit. Cacochymia verò, idest malorum humorum redundantia, nisi sequatur ven triculi malam concoctionem, (quam hepar etiam optimè affectum emendare non potest) aut malos cibos: necessario ostendit hepar malè affectum intemperie sine humore, uel cū humore, vel testatur obstructionem, vt accidit in morbo regio decoloratio; nisi etiam uitio uentriculi, aut mali alimenti contingat, ostendit humores in hepate gigni crudiores. Fœdus verò color, vt flauus, niger, ostendit vitio hepatis gigni plurimum bilis pallidæ, uel humoris melancholici, vel obstructiones in partibus, quæ huiusmodi humores ab hepate expurgant. Nam vesica, quæ hepatis simæ parti annexa est, bilem flauam: lien verò humorem melancholicum attrahit. Iam verò cibi distributio a uentriculo in hepar, sequi potest C vel imbecillitatem hepatis, non attrahentis ad se chylum, uel obstructionem uenæ portæ, & earum, quæ ab ea enascuntur. Si uerò impedita est distributio humorū, qui geniti sunt in hepate, hoc non fit uitio hepatis, sed venæ cauæ, & aliarum, quæ per habitum corporis spar guntur, aut quia externæ partes, caloris defectu, ad se non alliciunt eos humores. Excremen ta verò ostendere possunt multas causas. Si enim non reddantur, vitium non est in hepate, sed in partibus, quæ illas ad se trahunt, vel expellunt, vel suscipiunt. Quòd si eorum qualitas mutata est præter naturam, damnare debemus fontem, in quo gignuntur, ut in fluxu hepatico, excrementa aquosa & sanguinolenta, sanguificationem frustratam in hepate testantur: & vrinæ flauæ, aliique excrementa admodum biliosa, indicant plus, quàm oporteat bilis, in hepate esse factum. Grauitas etiam & tumores, qui sub hypochondrio dextro intrinsecus sentiuntur: necnon dolores præsertim graues aut tensiui, qui eandem regionem occupant, notæ sunt hepatis affecti. Ac non solum quidem in eo loco sentiri solent dolores laborante hepate, sed per magnas inflammationes, etiam in diaphragmate, & in costis mendosis, ob connexionem, quam habet hepar cum illis partibus. Propterea huiusmodi morbi hepatis, etiam respirationem reddunt difficilem. Quòd uerò ad tussim pertinet, Galenus in ea est opinione, quòd tussis sicca sequatur hepatis inflammationem: sed cum tussis nequeat fieri, nisi in aspera arteria aliquid sit, quod molestet, non uideo quo modo hepatis affectus tussim inferre possint. Necesse enim esset, ut humor, qui ab inflammato hepate resudat, primum transeat septum transuersum densum, & solidum, deinde recipiatur in substantiam pulmonis, posteà verò in ipsius asperas arterias: quæ vix fieri posse puto, cum videamus per uulnera thoracis, plurimum aliquando humoris in ipsius cauita tem effundi, non tamen ob id tussim excitari. Docent etiam præter hæc signa, quæ ponit Galenus, hepar affectum, morbi aliarum partium, ut species aquæ inter cutem, scabies, ulce ra tibiarum. Verum non omnis hydrops (ut uulgus medicorum credit) a frigiditate hepa tis nascitur. Nam in ascite, & timpanite urinas uidemus admodum coloratas: quod exce dentis caloris est indicium. Sola ergo leucophlegmatia, quæ propriè hydropis nomine intelligitur, frustratæ generationis & frigiditatis hepatis est nota: serosus uerò humor, qui ascitem parit, paulatim aceruatur ob duritiem hepatis, uel renum affectum, aut etiam uteri, ut aliquando uidimus in dissectionibus. Præbent etiam sua indicia causæ, quæ peculiariter morbos gignere in hepate, & genitis prodesse, aut obesse possunt, ad hepatis morbos cognoscendos.

Excrementa quid ostēdere possint.

An tussis fieri possit in affectib. hepatis.

Hydropem omnem nō fieri refrigerato hepate.

D

E

Sic

A Sic & uentriculi affectus agnoscitur, vbi in concoctione & appetitu humidi vel sicci alimenti, uel superfluitatum excretione delinquit. Ita etiam ex singultibus, eructationibus, nauseis, uomitibus, & ipsis eorum, quæ uomuntur, speciebus.

Concoctio nisi offendatur ob alimenti copiam, uel malitiam, aut ob caloris influentis reuocationem ad alias partes, uel debilitatem, ostendet profectò uentriculum malè affectum. Neque enim iustum est, uentriculi constitutionem damnare, cum alimenti concoctio in eo non perficitur, eò quòd illius uim, crapula obruamus, aut cum ob animi studia, B uel corporis labores, calorem ab eo distrahimus, & dissoluimus. Appetentia uerò immodica, uel diminuta, nisi accidat uitio hepatis, & aliarum partium, quæ plus uel minus sugunt ipsum uentriculum, certa nota est huius partis affectæ. Sed certior, & illi peculiaris est, quæ sumitur a deprauata appetentia, cum quis cinerem, uel carbones, aut alia absurda appetit. Hoc enim fieri non potest, nisi mali humores uentriculum occupauerint. Sitis necessario etiam ostendit caliditatem, uel siccitatem uentriculi. Sed hæc aliquando in ipso uentriculo sunt solo, uel ob febrem, aut aliarum partium affectiones nata. Porrò cum alia excrementa referunt naturam alimenti malè concocti, hoc fit uitio uentriculi, nequeuntis satis concoquere alimentum. At si alui excrementa duriora sunt, hoc asscribendum non est ipsi ventriculo, sed hepati, violentius sugenti, aut intestinis, diutius quàm par sit, retinentibus. Porro singultus symptoma est proprium ipsius ventriculi, sicut ructus, & nausea, non tamen necessario ostendunt huius partis morbos: nam sæpe a leuioribus causis excitantur, quàm conueniat morborum generationi. At si vomitus non fit, vel C sponte nobis volentibus, uel ob copiam, aut malitiam ciborum, indicium est ventriculi laborantis, si modò alimentum reijcitur: nam si excernuntur humores, hoc etiam accidere potest, eò quod hepar in ventriculum sese exoneret: aliquando verò humor, qui excernitur, in ipso ventriculo gignitur, & tunc partem hanc affectam testatur, nisi etiam alimenti vitium sequatur. Addere etiam debebat signa, quæ sumuntur a doloribus, & tumoribus regionem occupantibus, vbi ventriculus continetur: necnon quæ a iuuentibus & lædentibus, & gignentibus morbos in eo viscere, causæ sumuntur. Sed quæ separatam postulant tractationem, non debent in generali methodo exactè explicari.

Singultus & nausea quomodo morbos uentriculi ostēdant.

Quomodo vomitus idem faciat.

Ita & thoracis agnoscuntur affectus ex spirandi difficultatibus, tussibus, & D doloribus, qui in ipso fiunt, & ex eorum quæ cum tussi expuuntur, differentia. Sic & asperæ arteriæ ægritudines, difficiles anhelitus, & tusses, & dolor in loco, & quæ expuuntur, & uocis offensiones ostendunt.

Thoracis partes quædam externæ sunt aliæ verò internæ, quę in cauitate ipsius continentur: & inter exteriores, quædam in superficie sunt positæ ut cutis, musculi exteriores, aliæ verò occultiorem situm habent, ut musculi intercostales & membrana succingens costas, cuius affectus pleuritis dicitur esse. Porro externarum partium morbi non cognoscuntur per tussim, nisi forte inflammatio illius membranæ, à qua sanguis inflammationem faciens, resudat in cauitatem thoracis, & illic sugitur a substantia pulmonis spongiosa, & ab ea in asperas arterias recipitur. Soli ergo morbi partium thoracis, facti ex humore, qui in asperas E arterias recipi potest, per tussim indicantur. Difficilis etiam spiratio non comitatur omnes morbos thoracis. Nam intemperies sine humore, quæ musculos thoracis infestant, hoc indicio non produntur: ac (vt semel dicam) illi duntaxat morbi difficilem reddunt respirationem, qui thoracem, & partes in eo contentas, dilatari & constringi prohibent. Cuius generis sunt, qui continuum soluunt, & dolorem ob id inferunt, aut quæ asperas arterias occupant. Dolor pulmonem affectum non testatur, quoniam sine sensu dolor non fit: sensus omnis per neruos, quos vel nullos, vel exiguos admodum pulmo obtinet. In musculis verò, & membrana succingente, fiunt quidem dolores, verum solum ab affectibus, qui nascuntur a solutione continui. Porrò cum tussi expuuntur multa, nam aliquando sanguis purus,

Tussis quā uim habeat in thoracis morbis indicandis.

Quid difficilis spiratio possit.

Quid dolor in his ostendat.

rus, aliquando pituitosus, vel biliosus, aut melancholicus, uel serosus reijcitur: aliquando verò sola pituita: bilis verò flaua aut atra, vix vnquam excernuntur: nam flaua & pallida trasitiem non habet, aut viscideitatem, sine quibus nihil attolli potest ab aere expirato: humor verò melancholicus solus, in parte spongiosa nec gigni, nec contineri solet: & deniq; omnis humor, qui reijcitur cum tussi, plurimum semper habet in se pituitæ. Reijciuntur aliquando cum tussi pus, grumus, venulæ, & arteriæ fragmenta, & bronchia asperæ arteriæ, necnon pulmonis substantia, & tunicæ quæ ambit asperam arteriam portiuncula quædam. Quæ verò de notis asperæ arteriæ ægrotantis scribit, patent: non tamen hæc symptomata sequuntur omnes morbos illius partis. Nam intemperiem solam hæc non ostendunt. Difficilis quoque anhelitus non adest semper, ubi humor est, qui tussim excitat, sed vbi insignis est ex eo obstructio, & sæpe quidem fiunt tusses, vbi nullus est dolor. Membranularum verò frustula, exiguusque sanguis, & ipsius asperæ arteriæ portiunculæ, quæ expuuntur, certiora præbent indicia huius partis affectæ. Vox verò per eos solum morbos offenditur, cum aspera arteria est exulcerata, aut exasperata ab acrimonia humorum, aut ab eorundem multitudine imbuta. Debebat pariter subijcere quæ ostendant pulmonem affectum: sed fortè hæc omisit, quoniam plurimi in eo fiunt affectus, qui proprias & separatas habeant notas.

Quæ cum tussi expuantur. *Quid uocis offensiones ostendant.*

Secundum verò eandem proportionem & in aliis omnibus accidit partibus. Nam ex tumore, dolore, & operationum læsione, & excrementorum differentia sumuntur indicia. Excrescentiæ autem non naturales inflammationibus durisque ac laxis tumoribus, & erysipelatis sunt explorandæ. Dolor autem quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. Soluitur autem continuitas incisione, exesione, fractione, & tentione. Alteratur verò substantia à caliditatæ frigiditate, humiditate, & siccitate. Læditur autem operatio tripliciter, aut quia debiliter, aut quia vitiose, aut quia nullo modo fit.

Repetit suos fontes signorum, quos paulo antea posuit signa præbere ad partes affectas dignoscendas: sunt autem tumor, dolor, operationum læsiones, & excrementa. Explicat autem obiter istorum differentias, & quorundam causas: Tumorum differentiæ sunt inflammationes, scyrri, oedemata, erysipelata: omittit herpetem, carbunculum, cancrum, quæ peculiarem habent naturam, & si aliquid recipiunt ex prioribus tumoribus. Hic nescio qua ratione doloris & solutionis causas refert: Cur enim etiam prædictorum tumorum causas non explicauit? Præterea antea ostendimus falsum esse, dolorem nasci ab intemperie, tanquam à proxima causa: ea enim solum, quæ continuum soluunt, dolorem pariunt, id quod uel solæ ostendunt febres ardentes, vniuersum corpus occupantes: quæ in omnibus partibus sentientibus dolorem haudquaquam excitant, sed solum in illis, quæ ex ebullitione humorum tensionem pati possunt. Cæterum inter causas solutæ vnitatis omittit contundentia, & alia nonnulla, de quibus nos in lib. de causis morborum diligenter egimus: in quo loco etiam ostendimus alterationes fieri non solum ab his, quæ calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant, sed etiam ab illis, quæ tota substantia nos afficiunt. Quinetiam in libro nostro de differrentijs symptomatum demonstrauimus actiones lædi tripliciter, ut ille hic passim tradit, sed preterea addendam esse auctam actionem, & eam quæ cum tristitia vel voluptate preter naturam exercetur, de qua re etiam antea egimus.

Dolorẽ solum fieri a soluentibus continuum

Quæcunque autem excernuntur, nonnulla quidam sunt ueluti partes patientium locorum, nonnulla vero tanquam excrementa. Quae vero in ipsis naturaliter continentur, singula propriam facient iudicationem. Dictum est autem de hisce omnibus plenius in tractatu de membris passis, quem nullus ante nos aut in artem redegit, aut ad absolutam perfectionem

A perfectionem deduxit. Quemadmodum, & in aliis omnibus euenit, quibus initium quidem aliquod ab antiquis est datum non tamen absolutum est opus. Aegrotantium itaque corporum ex tractatu illo indicia sunt sumenda, eorum autem qui in ægritndinem lapsuri sunt, & qui sanitati restituendi, præsens doctrina complectitur.

Cum dixisset signa partium ægrotantium sumi aliquando ab his quæ excernuntur, eorum verò diuersa sunt genera, nunc quæ & quot illa sint, docet, ponitque solum duo illorum genera: vel enim inquit, quod excernitur, est de substantia partis affectæ, vel est illius excrementum. Sunt de essentia partium, quæ naturaliter in ipsis insunt, huius generis sunt
B pinguedo, ramenta intestinorum, quæ in dissenteria excernuntur. Excrementa verò hic non diuidit, sed tria statuenda sunt eorum genera: nam quædam qualitate, alia quantitate: alia toto genere præter naturam, & excrementa statuenda sunt: Qualitate sunt præter naturam ea, in quibus solæ qualitates damnari possunt, ut cum pituita pro insipida & dulci, redditur acida vel salsa. Quantitate verò excrementum est, quod naturam grauat sua mole, vt sanguinis redundantia, quæ morbum parit, in hoc genere continetur: Toto verò genere præter naturam illa dicuntur esse excrementa, quæ nec formam, nec materiam habent naturæ nostræ conuenientem, in quo genere continentur lumbrici, calculi, qui in nobis gignuntur, & pus. Omittit genus vnum eorum quæ excernuntur, quod continet vtiles substantias: in quo genere comprehenduntur cibi excretiones: & sanguinis boni reiectiones, quæ etiam ostendunt partes morbo affectas. Ventriculum enim agnoscimus graui morbo laborare, cum cibus per intestina deijcitur, Ac cum sanguis exit a venis, aut arterijs,
C morbus est ex soluta continuitate: sed quoniam hæc, quæ traduntur de notitia partium affectarum, variant ferè in singulis partibus, & in compendiosa hac doctrina, singula pro dignitate explicari non possunt, relegat Gal. huius rei studiosos ad libros de locis affectis: quos se in senectute scripsisse multò diligentius, quàm alij fecissent, commemorat. Ego laudo quidem illius diligentiam, sed opus illud non agnosco ita exactè conditum esse, quin multo meliora de ea re ab alijs præstari posint. Scripsi ego in secundo lib. de signis duo capita de notis partis affectæ, quæ cupio ab omnibus studiosis legi, & cum libris de locis affectis Gal. conferri.

Excretorũ & excrementorũ genera.

Eorum igitur indicia quibus ægritudinis periculum imminet, mediam formam habent inter ea, quæ sanis, & quæ ægrotantibus eueniunt. Siquidem sanis omnia secundum naturam insunt: præter naturã verò aegro
D tantibus, quatenus ægrotant. In confinio autem horum ea, quæ sunt corporum neutrorum indicia: quorum nonnulla quidem sunt ex eorum genere, quæ secundum naturam, sed uel qualitatibus, uel quantitatibus, uel temporibus permutata: quædam autem ex his, quæ præter naturam, & minora his, quæ ægritudinibus adsunt: Atq; idcirco hæ quidem corporum dispositiones, quæ in aegritudinem casura monstraui, sunt ex neutrorum genere, atq; una ea, quæ ipsa indicant signa. Primò enim hæc sanitatem ostendunt, secundo autem aegritudinem. Et fiunt eadem signa secundum ad aliquid habitudinem, neutra & insalubria: quæ quidem praesentem dispositionem ostendant, neutra, quæ ue
B ro futuram praemonstrant, insalubria. Eadem vero ratione & quæcunque aegrotantibus signa salutaria apparent, dicentur quidem salubria, quia futuram sanitatem ostendunt: dicentur etiam aegra, quatenus præsentem ostendunt ægritudinem. Neq; in ambiguo est, quod quae sunt vtrorunque indicatiua, neutra dicentur secundum vnum quoddam neutri uocabuli significatum. Neque uero mirari oportet eadem signa tres in diuersis habitudinibus seruare rationes, quæ salubria, & ægra, &

neutra

neutra dicantur: secundum vero alterum significatum, quæcunq; his qui a morbo referuntur, insunt, signa neutra appellamus, neq. in alio significatu accipiunt ea, quæ senibus insunt. Hæc quidem omnia pluribus & conceptibus & rationibus subiiciuntur: quæcunque vero in his qui integra sanitate fruuntur, inter salubria tantummodo computantur. Et quæcunque ægritudinibus insunt, neq. futuram prænuntiant sanitatem, soli & hæc ægrorum conceptui subiiciuntur. A

Proposuit Gal. in initio huius secundi comentarij se velle tractare de signis salubribus, insalubribus & neutris demonstratiuis, prognosticis, & memoratiuis. Itaque cum de signis salubribus, & insalubribus demonstratiuis hactenus egerit, transit nunc ad prædictiones, & primum docet præsagire morbos futuros: deinde cum morbi præsentes sunt, futuram salutem. Memoratiua verò signa omittit, nec pro dignitate, & usu nostrę facultatis explicat ea, quæ ad prædictionem pertinent. Nam non solum per sanitatē venturos morbos, nec per morbos futurā sanitatē, sed multò plura præsagire debemus: quæ quidē nos in quarto lib. de signis diligentius enarrauimus, atque ex eo opere, quæ ad hunc locum pertinent, breuiter transfero. Ergo cum nostrum corpus uel sanum sit, uel ęgrum, uel a morbis conualescat, (vtor nunc hac diuisione instituto nostro accommodata), in omnibus pręscire expedit, an perseuerabit, qui pręsens est affectus an non. Quod si mutabitur, in quem mutatio fiet, & quando, quo modo, per quem corporis locum mutatio continget, quę pręterea erunt mutationis causæ, & ratio. Peculiaria autem & singulis propria hęc fiunt, pluraque capita in quibusdam, quàm in alijs recipiunt. Si enim corpus est sanum, necessarium est præcognoscere, an qua præsens est sanitas, diu durabit, uel non: Deinde quibus morbis per uitam infestabitur vnusquisq; medicū prædicere oportet: præterea a quibus causis, quoque modo illi in singulis excitabuntur, an scilicet ab externis, vel internis iniurijs, an paulatim, uel subito, & confertim, aut alio deniq; modo prouenient. Adhæc tempus quo mutatio continget, prædicere oportet, qua scilicet ætate, quo anni tempore hæc fient. Postremo corporis locus, per quem morbosæ causæ in corpus sese insinuabunt, præsentire est necesse. At in cōualescentibus prædicere oportet, an speremus venturam pristinam sanitatem, an metuenda sit recidiua: deinde si morbus sequetur, diuinare oportet, quisnam, & a quibus causis, an.s. priori similis, vel alterius generis sit futurus morbus, & an ille excitabitur ob reliquias prioris morbi, uel ob errores, vel alias causas: & an paulatim, uel subito, & an cito uel tarde hæc fient. In ægrotis verò illud in primis præsagire oportet, an morbus solui poterit vel non: nō soluuntur, qui nec occidunt, nec sanantur vnquam, sed hominem cōmitantur ad mortem: de quibus illud scire necesse est, an toto vitæ cursu eundem tenorem morbus seruabit, quē iam accepit, uel potius mitescet, aut augebitur malum. Quòd si morbi eius generis fuerint, qui soluuntur, terminum solutionis prædicere conuenit. An scilicet salus sit expectanda, vel mors metuenda. Deinde præuidendum est, an solutio erit fida uel infida, facilis aut difficilis, perfecta uel imperfecta. Adhæc an breuis vel longus sit futurus morbus. Item quo tempore ætatis, anni, quo mense, quo die, quaue hora tandem finietur: necnon quę causa erit ipsius solutionis, an natura, vel ars, vel sudor, vel vrina, aut aliud denique artis, uel naturæ præsidium morbum terminabit: & nunquid morbus ex morbo nascetur, antequam prior recedat, ignorandū non est. quinetiā præscire oportet, an subito uel paulatim, & si subitò, an etiam cum vehementia, & per crisim finietur, & per quem locum corporis recedent morborum causæ. Postremò vbi plures sunt ægritudines, ordo requiritur, ut intelligamus qui omnium primus, qui verò deinceps soluetur. In his quidem versatur prædicendi ratio, hæc omnia complectitur, non solum ea pauca, quæ Gal. in hoc loco, & alibi tradit. Sed iam videamus a quibus fontibus signa ducat ad ea prædicenda, quæ proponit. Duo inquit sunt fontes: uel enim signa hæc sumentur ex genere eorum, quæ secundum naturā sunt in nobis, sed vel qualitatibus, uel quantitatibus permutatis: vel ex his, quæ præter naturā sunt, sed minora his, quæ insunt ægrotantibus: in progressu verò huius capitis docet illa esse secundum naturam, quæ fiunt in sanis, Præter naturam, quę fiunt in ægris, vt appetitus alimenti, somnus, & vigilia, affectiones sunt sanorum: hæc si qualitatem, aut quantitatem, vel tempus consuetum mutauerint, morbum (inquit) prænuntiant, dolor

In sanis quæ prædicenda. C

In conualescētibus quæ prædicenda

Quæ prædicenda in ægrotis. D

E

De fōtibus signorum a quibus prædictiones sumuntur.

A dolor verò non est aptus & natus fieri in sanis, sed re vera est passio ægrotantium: tamen cum leuis admodum est, in neutris corporibus etiam reperitur, & morbos prædicere solet, quia ostendit morbosam subesse causam: quæ nisi tollatur, augebitur, morbumque pariet. Hæc quidem rectè dicuntur, sed ab alijs alia indicia sunt sumenda. Non enim soli effectus, qui sequuntur constitutionem corporis, ut ille hic docet, præsagiunt morbos venturos, sed præterea quæ sumuntur ab essentia ipsius constitutionis, & ab ipsius causis, atque similitudine idem ostendent. Nam vitia quæ apparent in ipsa temperie, uel structura prædicunt morbos. Idem ostendunt mali humores, & aliæ internæ causæ, cum malè habent, morbos minantur. Qui item præter solitum incurrunt causas morborum, aut læduntur ab his, quę antea lædere non consueuerant, & qui iam sydera habent malè fauentia, & morbos minantia, uel similiter sunt affecti ut hi, quos videmus morbis corripi, hæc inquam omnia morbos instare admonent. Igitur qui uult futura præsagire, excutere debet quatuor nostros fontes signorum toties repetitos, & ab omnibus signa sumere. Sic enim nihil omittet, & sciet se omnia præstare, quæ ars nostra in se complectitur. Cæterum quod hoc loco scribit Gal. de neutris corporibus & signis, & de relatione signorum ad sanitatem, morbum, & neutram dispositionem, rectè quidem dicitur: Verum neutrum hic non sumit, ut in primo lib. inter salubre & insalubre, idest inter corpora bene & malè sana, sed inter sanum & ægrum. Nam neutra, quæ sunt inter salubria & insalubria, dolorem in se non habent, aut vitiatam appetentiam, aut alia mala, quæ morbos præsagiunt. Præterea id docet apertè Gal. nam inter neutra corpora comprehendit illa, quæ conualescunt a morbis, & quæ periclitantur in morbos cadere, & senes, quos omnes in Thrasybulo ponit contineri in statu neutro inter sanos, & ægros: neutri verò qui sunt inter salubres & insalubres, non comprehendunt conualescentes, & senes potiusquàm alias ætates. Quòd verò pertinet ad eam habitudinem & relationem, satis ex dictione ipsius authoris patet: non enim absurdum est, idē signum ad diuersa relatum, diuersa nomina sumere. Nam ut ille scribit, quæ neutram dispositionem præsentem monstrant, neutra vocantur: quatenus verò eadem referuntur ad futuram ægritudinem, quam præsagiunt, ægra dicuntur, cuius generis est insolitus alicuius partis dolor, sed adhuc exiguus, nec tantus, quantus erit, cum iam corpus ægrotabit. Idem symptoma, præsentem morbum significat, & futuram post morbum sanitatem, veluti est signum concoctionis in vrina: hoc enim ægrum & sanum signum meritò nuncupatur. Sunt porro neutri plures significationes, ut anteà ostendimus, nempe vna, quę dispositionem continet neutrius extremi participem, ut est in propositis neutris senectus: Alia vero compræhendit neutrum, quod est simul particeps sanitatis & morbi, in quo significatu sunt corpora, quę parata sunt cadere in morbos: Illa enim aliquid iam habent in se morbosum, & alia, quæ sunt adhuc secundum naturam. Alia sunt neutra, quæ nunc sana, nunc ægra euadunt: Alia verò quæ nullam habent relationem ad sanitatem vel morbum, quorum exempla in sequenti capite Galenus ponit. In hoc verò loco debebat (meo iudicio) dicere Galenis vbi scribit, immo hæc sanitatem ostendunt, neutrum statum ostendunt. Nam quæ ægritudinem monstrant futuram, non indicant sanitatem præsentem, sed neutrum statum, ut postea statim ipse subiungit, cum ait: quæ quidem præsentem dispositionem ostendunt, neutra: quæ verò futuram præmonstrant, insalubria. Neque enim à sanitate statim ad morbum fit transitus, sed per neutrum statum, qui decidentiæ vocatur. Igitur vno modo neutrum signum dicitur, quòd neutram dispositionem ostendat, & illud postea insalubre, siue ęgrum nuncupatur, quatenus futuram ęgritudinē portendit. Quæ verò præsentem morbum monstrant, & futuram sanitatem, neutra dicuntur, quòd nunc morbum, & postea sanitatem præsentiant. Quod verò scribit, eadem signa posse appellari sana, ægra, & neutra, id videtur intelligendum de signis decretorijs, quæ morbum præsentem, æqualem pugnam, & crisin futuram uel ad salutem vel ad mortem portendunt: Difficile enim est alioqui inuenire aliquid, quod referri possit ad tres dispositiones, & illarum signum fieri, alia verò patent.

(Marginal notes: B, C, D, E at left. Right: *Neutrū hic nō sumi ut antea.*)

Sed de his quidem postea dicetur: nunc quæ futuram præmonstrant ægritudinem prius exequamur. Cum vero sit eorum differentia duplex, prius ea pertractemus quæ quantitatibus, vel qualitatibus, uel temporibus, non autem propriis speciebus àb eo, quod secundum naturam

E euariant

euariant, veluti ciborum appetentia intenta, uel dissoluta, aut quæ non seruet tempus consuetum, aut quæ ad edulia non vsitata feratur, aut ad excretiones cibi superfluitatum, quæ aut pauciores, aut plures, aut humidiores, aut duriores existant. Sic humidiorum excrementorum uel defectus, uel superabundantia præter consuetudinem naturalem, aut in colore, aut in consistentia varietas aliqua, aut in tempore excretionis, & uigiliæ plures ac somnus, aut non consueto tempore. Eodem modo potus pluris, uel paucioris, calidi, aut frigidi insolens appetitus, sicuti & circa rerum venerearum vsum immodica, aut intepestiua concupiscentia, & plures aut pauciores sudores his, qui sunt oportuni, & ad motus torpor, aut si moueri tentauerint grauitas, aut vehemens exolutio, menstruorum occultatio, vel immodica, aut diminuta euacuatio. Sic & quæ per ora venarum (Græci hæmorrohidas appellant) fit sanguinis effusio. Sed non eadem quæ prius in cibo, potuque voluptas, sunt futuræ indicia ægritudinis, hebetudoque animi non naturalis, aut obliuio quædam inconsueta, aut somni qui pluribus imaginationibus abundant, quàm prius, auditus, & odoratus, visusue hebetiores, aut turbulentiores, & (vt simpliciter dicam) quæcunque secundum naturam inerant, hæc quidem augumentata, hæc verò comminuta, hæc vero temporibus quibusdam aut qualitatibus immutata. siquidem & ipsius corporis moles aut maior, aut minor, aut magis alba, aut magis rubra, quemadmodum liuidior, aut nigrior, ructusque ac sternutamenta, & flatus plures, aut pauciores his, qui secundum naturam, sic & quæcunque per nares, uel palatum, uel aures, per quos meatus cerebrum expurgatur, uel temporibus, vel quantitatibus, uel qualitatibus, immutata. Hæc igitur omnia eorum sunt quæ secundum naturam.

Cum dixerit Gal. duo esse genera signorũ, quæ futuros morbos prænũtiare possunt, unũ quidem, quod ex his sumitur, quę secundũ naturam sunt in nobis, sed vel qualitatibus, uel quantitatibus, uel temporibus permutata: Aliud verò, quod ea continet, quæ sunt præter naturam, minora tamen adhuc existunt, quàm cum iam ægrotant corpora, nunc utrunque genus percurrere instituit, & à primo exorsus, docet quænam sint illa, quæ possunt ostendere quod pollicentur. In quo quidem genere illud in primis animaduertere oportet, ne permutationes quæ in his fiunt, a causis euidentibus, & externis fiant, sed solum ab internis affectionibus. Non enim fames, quæ nascitur ex cibi penuria, uel labore, aut interturbatus somnus ob cogitationes, morbos portendũt: sed si hęc ab humoribus nostris, uel alijs occultis causis fiant, morbos futuros vereri oportet. Igitur ciborum appetentia intenta, uel dissoluta, aut non seruans tempus consuetum, aut quæ fertur ad alimenta absurda, qualis est pica mulierum, morbos merito præsagit, quoniam ostendit ventriculũ iam obsideri a malis humoribus, quibus nisi occurramus per idonea remedia, aucto indies malo, morbi tandem emergent. Sic mutationes, quæ fiunt in excretionibus alui in quantitate aucta, uel diminuta, aut in qualitatibus, colore, odore, aut in consistentia cum liquidiora scilicet sunt excrementa, aut duriora, aut male figurata, uel non seruatur solitum tempus excretionis, uel difficilius emittuntur, idem ostendunt, quoniam hæc primum indicia sunt malę concoctionis, uel distributionis: quibus perseuerantibus necesse est morbos oriri: Idem ostendẽt vigiliæ plures, & somni profundiores, longiores, ac pręter morem turbulenti, uel læuiores solito, aut non consueto tempore captati: hæc enim ostendunt causas morbosas succrescere in corpore, quæ morbos gignent: de quibus causis egimus in libro nostro de somno & vigilia. Neque enim quę hic obiter dicuntur, & exempla quædam solum sunt, exactam causarum enarrationem requirunt. Porrò ut appetitus ciborum mutatus, sic appetitus potionis

A nis a naturali statu degenerans; futuri morbi est indicium. Vix verò arbitror immodicam veneris concupiscentiam præsagire posse morbos. Nam in hoc opere optimos & plurimos subesse humores oportet: nisi fortè dicamus etiam flatus, huiusmodi venerem parere posse. Sudores verò secundum naturam habentibus corporibus non fiunt, ut in quodam commentario Amphorismi ex Diocle docet Gal. quare illi non debent esse plures, aut pauciores illis, qui sunt oportuni. Nam in eo quod non fit, quantitas, aut modus constitui nō potest. Potius ergo sudores, nisi a causis euidentibus fiant, in alio genere signorum poni debent, quod ea continet, quæ iam præter naturam sunt, sed minora illis, quæ iam ægrotantibus accidunt. Torpor verò & grauitas ad motum, grauari vires à multitudine humorum ostendit. Meritò igitur hæc morbos præsagiunt, quemadmodum etiam omnes lassitudines spontaneæ, exolutiones idest animi defectus, non solum vehementes (ut ille scribit) sed etiā minimę, verēdæ sunt: ostendunt enim malas subesse in corpore causas, de quibus Gal. in .12.
B Metho. scribit, à quibus morbi, & sæpe subita mors contingunt. Verum etiam hoc genus symptomatis in sequenti genere signorum reponendum erat. Porrò menstrua non solum suppressa, uel immodice, aut diminutè fluentia, sed etiam cum mali humores, plusquam naturalis conditio postulat, exeunt, futurorum morborum sunt præsagia: quibus modis etiā euacuationes quæ fiunt in aliquibus per hemorrhoidas, morbos præsagiunt. Verū hoc etiā symptomata, non simpliciter, sed in illis solum, qui consueuerunt per ea loca expurgari, secundum naturam permutatum censeri debet. Quæ hic subiungit de voluptate in cibo & potu sumendo, erant superius annectenda illis, quę pertinebant ad eorum appetentiam, sicut etiam illa, quæ hic habet de somno imaginationibus pleno, erant annectenda illis, quæ scripsit de somno, vt vno loco legantur, quæ ad vnam rem pertinent. Iam animi hebetudo, aut obliuio inconsueta, aut rerum tristium cogitatio, & vitia quæ circa sensus con-
C tingūt, futuri morbi sunt indicia, nimirum cum ostendant causas secundum naturam permutatas esse. Corporis verò moles maior, aut minor, & non solum colores, qui in ea apparent permutati, sed etiam aliæ qualitates, quæ sunt obiecta aliorum sensuum, ut durities asperitas: odor deterior, minātur morbos: quoniam uel auctos, uel diminutos, uel uitiatos humores ostendunt, qui præcipuæ sunt morborum causæ. Ructus uerò, sternutamenta, & flatus plures aut pauciores, dici possunt in his fieri, qui illis affectibus per sanitatem sunt obnoxij: simpliciter autem secundum naturam esse, rectè dici non possunt, quoniam simpliciter sana corpora ab internis causis non solent his affectionibus esse obnoxia. Cæterum quæ hic de excretionibus per nares, uel palatum, uel aures, addit, erant annectenda his, quæ superius tradidit de excretionibus. Sed hæc sufficiant exempla ad docendam vim & naturā signorum, quæ a primo fonte scaturiunt.

D Morsus autem uentris, uel in ore uentriculi, uel in aliquo intestinorum, aut cum aluus subducitur, aut cum uomitus excitatur, aut cum mingitur, siue aliquis alius dolor mediocris ex genere quidem existit eorum quæ præter naturam, non tamen qui ita se habent ægrotare dicuntur, sicuti nequæ qui capite grauātur, aut dolent, aut uigilant cum nōdum in consuetis impediuntur operationibus. Hic enim in huiusmodi dispositionibus terminus est. Atque idcirco in eo quod ad aliquid, eandem dispositionem ægram atque neutram appellabimus. Nam pro uigore potentiæ quæ uel facile sustinet, uel uincitur unaquæque ex his, quas antea diximus uel morbus est, uel neutra dispositio, sic & quæcunque
E in sensibus, non in eo quod magis, aut minus inuicem differunt, sed toto genere sunt præter naturam. Et hæc sunt signa morborum donec modica fuerint, & nondum hominem a consuetis operibus sufficiunt amouere. Talia uero sunt in gustu quidem, cum uel salsæ, uel amaræ, uel alicuius alterius qualitatis sapor nobis indicatur, siue in omnibus, quæ bibuntur aut manducantur, aut præter quod aliquid assumatur saliua ipsa talis sentiatur. In odoratu autem, quando alicuius vnius qualitatis

Sudores nō esse corporū secūd natura hūtiū

Sudores in quibus hū de signis

Exolutiones animi defectus etiā leues moriendi

ſenſum habemus nullo odore præſente,aut cum plura differentia naribus admouemus,omnia ueluti ſimilia ſentimus. Sæpius uero nihil ſentimus, aut aliquid fœtens,etiam ſi nihil adſit,quod fœteat. Quantum uero ad auditum, ſoni & ſtrepitus ad id quod præter naturam pertinent. Quemadmodum in uiſu,quæcunque ante oculos apparere creduntur nigra,& atra,& cærulea,& ruffa & flaua & nonnulla rotunda, non nulla autem oblonga,quædam gracilia,quædam craſſa oculis prætendi uidentur. In ſenſu autem tactus,cum inæqualitas aliqua, uel ſpiſsitudo, uel grauitas, uel tenſio, uel torpida, uel ulceroſa diſpoſitio in toto corporis habitu ſentitur,ſic & in ſingulis partibus,uel tentio, uel compreſſio,uel morſus,uel grauitas, quando modicæ fuerint, ac minime firmæ neutram quidem diſpoſitionem adeſſe demonſtrant, futurã uero ægritudinem prænunciant. A B

Ex duobus generibus ſignorum propoſitis ad futuròs morbos prædicendos abſoluit primum,quod continet ſigna,quæ ſumuntur ab his,quæ ſunt ſecundum naturam,ſed a naturali ſtatu euariant per qualitates,uel quantitatem,vel tempus,aut alium modum: Nunc verò aliud genus aggreditur,in quo poſita ſunt illa,quæ ſunt præter naturam, illa intelligens talia eſſe,quæ ſunt apta ſolum fieri a cauſis re uera morboſis,& in corporibus ęgrotãtibus, ita ut natura illorum,genere præter naturam nobis ſit,eò quòd in nobis ſecundum naturã, ideſt moderate habentibus, nihil illorum fieri debeat. Nam dolor nullus, vel etiam minimus,ſit in corporibus ſanis. Igitur in hoc genere ſignorum primò refert morſionem,vel dolorem ſtomachi,vel inteſtinorum,vel alterius partis. Hęc enim cum adhuc læuiora ſunt,minantur quidem morbos,ſed nondum eos præſentes eſſe oſtendunt. Cum uerò iam maiora ſunt,ſigna fiunt ęgrotantium corporum. Sed cum leuis & maior dolor dicantur eſſe genere pręter naturam,cur eſt,quod omnis dolor non eſt indicium corporum ęgrotantium:reſpondet Gal. morbum definiri non ex qualicumque vitio, ſed ex eo ſolum, quod actiones ſolitas euidenter impedire poteſt: Huiuſmodi uerò impedimentum uariari, tum ob agentium cauſarum vim,tum etiam ob corporum, quæ patiuntur, differentiam. Vehementes enim cauſæ, ſuapte natura aptæ ſunt interturbare hominum officia. Qui verò molles ſunt & ſenſu exquiſitiore præditi,minimis cauſis moleſtantibus cedunt, alij uerò non niſi a maioribus uincuntur. Meritò igitur ex actionum ſenſibili noxa,ægrotantia corpora ab his, qui ſentiunt eoſdem dolores,ſed tamen non coguntur ob illos intermittere ſolita uitæ officia,diſtinguimus. Verum quod de ſolitis operationibus & officijs dicitur, ſanè intelligendum eſt: non enim quod ad vnam partem ſpectat, ad totum corpus referendum eſt: vbi enim fortè digitus dolet & ob dolorem nequit apprehendere manus & ſua officia exercere, negare non debemus digitum ipſum & manum ægrotare, etſi interim homo animi ſtudia, & aliarum partium officia rectè exercet. Conſuetas ergo operationes intermiſſas intelligere oportet, partis, quæ ægrotat, uel totius. Verum totum cogitur ceſſare a ſuis officijs, uel ob totius morbum, vt in febre accidit, uel ob morbum leuiorem partis alicuius principis, uel grauiorem alterius partis. Qui uerò in his ſunt leues morbi, partis ſolum ſunt affectus, & non totius poſſunt operationes lædere. Itaque patet quonam modo dolor nunc ægram, nunc neutram diſpoſitionem præſentem oſtendat,nunc uerò futurum præſagiat morbum. Sumit uerò poſteà ſigna ab his,quæ fiunt in ſenſibus præter naturam. Fiunt enim in ſenſibus quædam imbecillitates,aut incrementa actionum,quæ morbos pręſagiunt,ſed illę comprehenſę ſunt in priore genere ſignorum. Fiunt verò etiam corruptiones,& deprauationes quædam, quæ genere ſunt præter naturam non minus quàm dolor, & de illis nunc agit,docetque inductione facta per ſingulos ſenſus,quomodo morbum præſagiant: Ac in ſenſu guſtus ſunt qualitates ſalſæ,amaræ,acidæ,dulces, quæ ſentiuntur quidem,cum tamen tales non ſint in re ipſa,quæ aſſumitur,ut cum ſaliua,inquit, huiuſmodi ſaporibus prædita apparet. Hæc enim oſtendunt intus ſubeſſe cauſas morboſas:nempe malos humores, qui linguam inficiunt, & ſaporem in ea repreſentant, qualis eſt in humore C D E

A more qui afficit. Idem postea docet in odoratu, in auditu, visu, & sensu tactus, & clara sunt in omnibus exẽpla. Causas verò istorũ non est præsentis negotij enarrare: nã hęc tractatio pertinet ad libros de signis symptomatũ. quapropter, illorum studiũ probare non possum, qui non intelligunt, quæ sint supponenda, quæ verò probanda in authorum explanatione. Quare ad ea, quæ sequuntur, accedamus.

At quæ iam in ægrotantibus signa uidentur, ex quibus nonnulla salutẽ, nonnulla mortem portendunt. Prima quidem salubria, altera uero genere quidem ægra, secundum speciem autem perniciosa dicuntur. Sumuntur autem, ut uniuersaliter dicamus ex operationum uirtute ac uitiis: secundum partem vero, ex particularũ operationibus, qua-
B rum genera antea diximus. Primum quidem eorum, quæ principia existunt. Secundum uero eorum, quæ a principiis ortum habent. Et tertium eorum, quæ ex ipsis gubernantur, a principiis autem quasdã deriuationes habet. Quartum siquidem genus eorum, quæ tunc diximus, ex se quidem ad aliquid prænoscendum inutile est, secundum accidens autem & ex his aliquando præcognitiones erunt, quemadmodum & ex excrementis, ex his quidem cõpatiendi ratione, ex excrementis autem semper, quoniam coctionis & incoctionis signa continent. Quare fieri non potest, quin omnino significent aut naturam
C materiei, aut materiam naturæ, aut neutrum neutro dominari. Salubria quidem signa dicentur natura superante, insalubria vero superata. Neutra autem, quæ pugnas habent æquales. Sed quæ quidem manifestam indicant coctionem, ex salubribus sunt, sicuti, quæ cruditatem, ægra. Quæ uero neque coctionem, neque cruditatem ostendunt, ex neutrorum sunt natura: sunt uero & neutra quæcunq; nunc quidem hoc, nunc uero contrarium significant, ueluti digiti denigrati. Talia sunt etiam critica, idest decretoria accidentia, de quibus omnibus in libris de crisi dictum est. Sicuti etiam de his, quæ ad unamquamque attinent operationem, in his libris in quibus de causis acci
D dentium agitur. Quare horum omnium singulorum materiam ex eisdem libris colligere oportet.

Absoluta tractatione de signis prognosticis, quæ præsagiunt morbos futuros, aggreditur signa, ex quibus prædicimus, quæ futura sunt in ęgrotantibus. Sed cum multa contingant in illis, quę medicum pręscire necesse est, solum docet artem prędicendi salutem aut mortem, vt anteà quoq; notauimus. Sed antequam fontes aperiat, ex quibus signa illa scaturiunt, prius signa quę apparent in ægrotis, distinguit, & singulis propriam tribuit appellationem. Ait igitur inter signa, quædam salutem, alia mortem portendere, & prima vocari salubria, altera uerò ægra secundum genus: perniciosa verò siue lethalia secundum speciẽ nuncupari: in quo mihi non placet. nam ægra re uera sunt, quæ morbum ostendunt pręsen-
B tem, vel præteritum, aut futurum, ita vt relationem solum habeant ad morbum. Quæ verò malum ostẽdunt futurum, & in genere malorum, mortem, generatim mala, speciatim uerò lethalia vocari debent: quam loquendi rationem studiosisimè obseruat Hipp. in pręditionibus, cum ex signis colligit malum, & ex alijs mortem, & eam quidem uel longius distare, vel appropinquare, aut iam instare. Præterea quod scribit signa, quæ salutẽ ostendunt, solùm uocari salubria, rectè dictum est: sed cum illa duplicem habeant relationem, quatenus scilicet ostendunt corpus ægrotare, & venturam salutem, rectius dixisset illa uocari primum ægra, deinde salubria. Nullum enim signum est in ægrotantibus, quod non ostendat morbum præsentem. Iam verò quod dicit signa omnia, quæ præsagiunt salutem,

aut mortem, ſolùm ſumi ex virtute, aut vitijs operationum, non rectè ſcriptum eſt: A
nam ab eſſentia ipſorum morborum, & a cauſis, quæ illos excitarunt, & ab illis, quæ illos fouent, uel iuuant, aut lædunt, & a corporis patientis conditione, necnon ex ſimilitudine præſtantiſsima ſumuntur indicia, ut nos in.4. lib. de ſignis abundè oſtendimus. Nam ſi prædicendi ratio (vt ipſe in hoc loco ſcribit) in hoc eſt poſita, ut cognoſcamus an natura, & ars vim habebunt vincendi morbos & eorum cauſas, aut illa naturæ omnes conatus, & omnia noſtra auxilia ſuperabit, profectò non ſolum ab actionibus, huius pugnæ, & victoriæ indicia ſumemus, ſed etiam ab omnibus prædictis. Rectè uerò illud ab eo hoc loco ſcribitur, non parem eſſe vim omnium actionum in prædicenda ſalute aut morte, ſed primam vim habere actiones principiorum, ſecundam actiones earum partium, quæ a principijs ortum habent, deinceps ſequi actiones partium, quæ inſitas, & ſimul aliunde emanantes habent facultates. Per ſe uerò inutiles eſſe actiones partium, quæ inſitas ſolùm habent a
natura potentias, a quibus reguntur. Quod genus partium in tertio membro diuiſionis ſu B
perius, vt hic inquit, poſuit. Verùm cum quattuor illic poſuerit principia, cerebrum, cor, hepar, & teſtes, ex actionibus teſtium nihil ſumere poſſumus, quod plurimum conferat ad prædicendam ſalutem vel mortem: quoniam hoc principium non eſt ad uitam neceſſariũ, ſed ſolum ad bene uiuendum, & ad generationem. Aliorum verò principiorum actiones an parem habeant uim, non ſatis conſtat. Nam ſunt qui concoctionibus primas partes tribuant, alij uerò pulſibus primam facultatem concedunt. Alij uerò cerebri operationibus, atque in eo quoque dubius uidetur eſſe Galen. in libris methodi medendi. Nam in 9. libro pulſibus & uitali facultati præcipuam uim concedit, eò quòd continuus ſit ad vitam neceſſarius illius uſus. In ſecundo loco ponit hepar, & naturales facultates, vltimum locum dat cerebro, quia in tollendis morbis illius facultatis tantum requiritur ſolum, quantum ad re
ſpirationem eſt neceſſarium. At in undecimo meth. vbi de curatione febrium putridarum C
agit, iubet maximè proſpiciendum eſſe concoctioni, & alijs naturalibus facultatibus, propterea quòd uitium conſiſtit ex putredine humorum, quod tolli non poteſt, niſi præcedat concoctio. Ex quibus quidem colligo præcipui momenti eas eſſe actiones, quæ uel primo principium ſuum affectum oſtendunt, aut maximè requiruntur ad morboſas diſpoſitiones uincendas.

Expendit quorũ principiorũ actiones maioris ſint uirtutis ad prædicendum.

Atque illo quidem modo aboliti ſenſus, & motus in apoplexia, mortem portendunt, quia cerebrum illarum functionum fontem, primò & maximè læſum ſignificant: qualicumque autem principio maximè læſo, mors neceſſariò ſequitur. Porrò ut ſenſus & motus, & principes actiones proſtratæ, futuræ mortis ſunt pręſagia: ſic pulſus, & concoctiones nullam, uel minimam ad prædicendum in eo caſu facultatem obtinent: nimirũ quod cor & hepar non niſi per conſenſum tandem afficiantur: ideò apoplectici conſtantibus adhuc pulſibus ſuffocantur, & pereunt ob reſpirationis defectum. Alio uerò modo conco- D
ctiones maioris ſunt momenti quàm pulſus, ut diximus, ubi abſq; concoctione ſalus ſequi non poteſt: quo fit vt in febribus putridis, vrinæ certiora præbeant indicia ſalutis aut mortis, quàm ipſi pulſus. Eiuſdem cum urinis dignitatis ſunt & uirtutis excrementa alui, in lienteria, & alijs affectibus uentriculi, in quibus concoctio illius neceſſaria eſt. Vbi uerò febres ſunt malignæ, aut per animi deliquia, uel alio modo cor primo afficitur, aut per motum pulſus, aut per motum arteriarum affectus mitigari, tollique debent, certiora nulla habemus indicia quàm ex pulſibus. At ſi quis dicat concoctiones fieri non poſſe, niſi uigeat calor influens a corde, nec ſenſum, aut motum, aut alias animales facultates exerceri poſſe, niſi conſtante eodem calore, non propterea ſequitur ex cordis vſu & actionibus in omni morbo præcipuas prædictiones ſumendas eſſe. Nam quod præcipuum eſt in omni actione, facultati animæ tribuendum eſt: calori uerò tanquam inſtrumento ſecundo loco, dignitas conceditur. Patet igitur quod ſcribit ad prædicendum primas partes habere actiones prin B
cipiorum. Quæ uerò a principijs ortum habent, meritò ſecundum locum ſibi uendicant: nam facile trahunt in eandem paſsionem ipſa principia, præſertim nerui, ut oſtendunt illorum puncturæ, quæ ſolæ mortem inferunt, & prænuntiant. Occultiora ſunt mala, quæ proueniunt ex læſione arteriarum. Nullius verò momenti ſunt venarum affectiones. Non enim ſi vena, aut arteria inflammata eſt, aut etiam vulnerata, cor & hepar ſimul affici neceſſe eſt: Etſi alia ratione, ob partium ſcilicet quarundam conditionem, morbi harum partiũ maximi ſunt momenti ad prædicendum ſalutem aut mortem: quod maximè in pulmonis venis, & arterijs eroſis apparet, Præſagimus enim ex vnica ſanguinis expuitione facta ob ero

ſionem

A sionem alicuius vasis pulmonis, etiam post longum tempus futuram mortem, nullo adhuc alio malo apparente in corpore. Vltimum verò locum meritò tribuit actionibus partium, quæ a seipsis gubernantur, & simul a principijs deriuationes quasdam capiunt, cuius generis est caro, ventriculus, intestina, renes, uesica: tametsi rectius fortè partes, quæ publicum munus exercent, reponerentur inter principia. Nam vlcus renum, vel intestinorum, & multo magis affectus ventriculi, & pulmonis, sæpè maiorem vim habent ad mortem præsagiendam, quàm affectus partium, quæ a principijs nascuntur. Sed hæc, quæ in singulis ferè euariant, difficile in una generali tractatione comprehendi possunt. Alia præterea sunt propinquæ, alia instantis mortis, aut salutis indicia, quæ ex his, quæ in facie apparēt in morbis acutis, certius quàm ex alijs signis sumuntur, vt Hippoc. in suis prædictionibus docet. Quod uerò scribit ex coctionis indicijs semper sumi signa certa ad salutem aut mortem prædicendam, in libro de crisibus & alibi diligentius explicat, cum ait neminem mori posse cum

B signis concoctionis. Verùm si obscura, vel manifesta etiam intelligat huiusmodi signa, experientia sæpè hanc opinionem refellit. Et quod creditu difficilius est, sæpè cum perfectis concoctionis indicijs homines uidi ex febribus perijsse, qui enim malignis febribus laborant, ita mori solent. Nam exigua in illis excitatur putredo, & propterea exiguus calor in illis accenditur, qui concoctionem turbare non potest: itaque illi pereunt, non ob febris uehementiam, sed ob malignitatem, quæ pulsus, appetentiamque primum perdit, & paulatim alias actiones iuuadit. Cæterum quod scribit salubria signa dici, quæ significant naturam superare, insalubria uerò, quæ ipsam superatam ostendunt, rectius fortè dictum esset, si pro salubribus, salutaria, & pro insalubribus, lethalia dixisset. Nam insalubria ad mortem nullam habent relationem, sed solum ad morbum. Signa verò decretoria in certis temporibus morbi, salutem: in alijs uerò mortem præsagiunt, vt ipse in lib. de diebus decret. & de crisibus ostendit. Reliqua patent.

An mori possit aliquis cum signis concoctionis.

NOBILISSIMO IVVENI
Petro Baptistæ Lomellino patritio Genuensi
IOANNES ARGENTERIVS. S. D.



OPeris mei partem, quæ medendi, sanitatisque tuendæ rationem docet, cur tibi offerre instituerim, non est quòd mireris Iuuenis nobilissime. Nã etsi te nunquam sum allocutus, tamen, cum Lucius Olympius Giraldus suis ad me litteris, & post illum Cynthius Ioannes Baptista eius pater, uir optimus, ac doctissimus, & qui hic adsunt Nobiles Genuenses, pulcherrimarum litterarumac bonarum artiũ studiosi Octauianus Auria, Gregoriusq; Lomellinus mecum sæpe colloquendo de rebus Genuensibus, (quas ego summa beneuolentia & honore prosequor) teipsum, patremque tuum Augustinum, ac uniuersam tuam familiam summis laudibus usque ad cœlum efferre consueuerint, eam sanè opinionem concepi, ut putem in uobis nihil esse, quod non sit dignum, non solum nobili & ciuili uiro, sed etiam Illustrissimo principe. Video enim fortunam & uirtutem (quod quo rarius euenit, eo pulchrius ac fœlicius existit) ad uos ornandos perpetuo federe coysse. Vos enim Crœsi, Crassique diuitias possidetis: quas non ueluti segnes, ac ignaui uobis solis conseruatis: sed ut magnanimos uiros decet, in res amplas, & illas quidem magnificas, splendide admodum, ac magno animo erogatis. Nam ut omittam amplissimas domos, amœnissimas villas, quas Genuæ ædificastis, & infinitas propemodum opes, quas passim habetis: in mari Africano arces fortissimas magnis sumptibus condidistis, easque militibus nostris, & omni alio bellico apparatu munitissimas defenditis aduersus barbarorum impetus, ut illa uestra celebris ac pretiosa coralliorũ piscatio, qua omnis terrarum orbis repletur, atque ornatur, tutissima reddatur. Triremes multas, optimè quidem instructas habetis, easque sæuitia maris bis (vt audio) amissas restituistis maxima sanè & heroica planè virtute, vt rei Christianæ præsidio, vobis verò, generique vostro laudi, & gloriæ perpetuo esse possitis. Quid quod audio domum uestram litteratorum, ac bonorum omnium uirorum tutissimum esse perfugium, vosque opes uestras nulla alia in re uel copiosius, vel libentius collocare, quàm in illis uiris exornandis & fouendis, qui ingenio ac uirtute præstant. Quod cum alii plerique, tum Olympius ille meus, & iam vester plane effectus, pleno ore passim prædicat ac testatur, vos muneribus amplissimis, & propemodum regiis, officia, beneficiaque omnia continenter pensare. Magnificum planè institutum & uestro nobilissimo animo, ac ingentibus opibus uestris dignissimum. Nulla enim alia re apud omnes gentes magis testatum relinquere potestis, uos ex comitibus Palatinis Germaniæ originem duxisse, & Lomellinæ regioni, quæ in ditione Mediolanensi omnium est pulcherrima, imperasse, nomenque dedisse. Quod etsi multi Clarissimi viri, qui in hac familia rebus gestis, dignitatibus, & honoribus floruerunt, antea ostenderũt, tamen nunc maxime Dominicus Lomellinus, amplissimus sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalis, & tu, paterque tuus his animi ornamentis, & eximiis dotibus multo clarius comprobatis. Hæc clara & celebris de uobis fama, vt alios multos excitauit, ita nunc me commouit nobilissime adolescens, ad uos amandos, extollendos, ac sempiternæ memoriæ

riæ commendandos. Quapropter aliquam huius meæ erga uos propensæ uoluntatis, ac obseruantiæ significationem dare non ab re duxi: ideoque quod initio dicebam, hanc operis mei partem, quam tuis hospitiis commendatiorem futuram spero, tibi dedico: rogoque, ut hoc munus ea fronte eoque animo suscipias, ut omnes intelligere possint tibi illud gratum esse, ac te, parentem, familiamque tuam a me non modo plurimi fieri, sed toto animo coli, ac uenerari. Vale.

IOAN. ARGENTERII
IN ARTEM MEDICINALEM
Commentarius tertius.



Ego vero prolixitati parcens, hic sermoni de signis finem faciam: transgrediar autem ad illum, qui est de causis. Quoniam vero & harum, hæ quidem salubres, hæ autem insalubres, hæ uero neutræ. primum de causis salubribus erit
C sermo.



Vniuersa galeni in hoc opere tractatio tria capita solum comprrhendit, nempe corporum, signorum, & causarum salubrium, insalubrium, & neutrorum explicationem. Antea egit de ijs corporibus & signis: nunc ipsarum causarum explicationem aggreditur. Ac prius quidem de corporibus & signis egit, vltimo vero loco de causis: non ea quidem ratione, vt nonnulli tradiderunt, quòd signa nos perducăt ad causarum morbi inquisitionem, vt statim patebit. Diuidunt rursus ijdem authores causam, in antecedentem, primitiuam, & coniunctam, & omnia genera causarum enumerant, dicuntque authorem merito prætermisisse finalem causam, quoniam morbi præter naturam sunt, quę nullum finem habere possunt. In quibus rebus pueriles errores committunt. Nam causæ, de quibus agimus, (vt postea Galenus apertè docet) sunt remedia, quæ adhibemus corporibus ad sanitatem conseruandam præsentem, uel amissam recuperandam, & hæc remedia nihil aliud sunt, quàm materia medica, & propterea instrumenta artis nostræ, in quorum cognitionem per experientiam, & rationem peruenimus, non per signa salubria, insalubria, & neutra, quorum vsus est ad dispositiones corporis sanas, ęgras, & neutras dignoscendas. Quare non illa ratione vltimo loco tractat de his causis, sed quoniam (vt ante diximus) non intentionis, sed operis ordinem sequitur auctor. Certum enim est, medicum in intentione & animo sibi primum proponere medendi rationem, idest rectum vsum earum rerũ, quæ corpus nostrum sanum tueri, & a morbis uindicare possunt: sed quoniam hæc adhibentur nostris corporibus: & ea quidem diuersa pro diuersitate affectionum, quibus illa subijciuntur, ideò corporum & ipsarum affectionum cognitio præcedit. Et corporis quidem ipsius structuram, ratione, considerando ipsius principia, & sensu in dissectionibus quòd intus latet, contemplando, assequimur: Affectionum vero naturam & diuersitatem per signa inuestigamus. Itaque cum hic non agamus de causis morborum, sed de remedijs aptis ad morbos propulsandos: quorsum, quæso, illi disputant de finali causa morborum, & causas diuidunt hic in antecedentes, primitiuas, & coniunctas, quæ quidem in generatione morborum, non autem in ablatione, & in remedijs ipsis ab authoribus nostris considerantur. At nec illud intelligunt, quod dicunt, morbos ideo non habere finalem causam, quoniam præter naturæ intentum in nobis fiunt, & res præter natura les

Montanũ & Iulium Delphinum aliosque notat.

An morbi habeant finalem causam.

de quibus causis agat hic [illegible]

les sunt. Nam morbi non ea ratione dicuntur esse præter naturam, vt monstra, quæ agentia naturalia non sibi proponunt, tãquã finẽ sui operis, sed ex errore aliquo contingunt: verùm a medicis dicuntur præter naturã, vt antea docuimus, quia naturã nostram corrũpant. Nam eadẽ causa sanitatis, & morbi est autor. Nec ea causa, quæ format nostra corpora, sibi proponit aut sanitatem vel morbũ: Sed pro materiæ, quæ formatur, patiturq; , & agentis robore, & imbecillitate, fit corpus bene, uel male sanum: & causæ aliæ, quæ mutant nostrum corpus, vt aer, cibus, potus, & reliqua eiusmodi naturalia agentia, non sibi proponunt potius sanitatem efficiendam, quàm morbum. Essent enim hoc modo ratione & consilio prædita, quorum adminiculo nos adiuti eligimus, quæ prosunt, & fugimus, quę obsunt. Morbi igitur finem aliquem assequuntur, salutem inquam, aut mortem: sed nec ipsi, nec ea, quæ afficiunt nostra corpora, ob finem eum agunt: Sed nos naturali potentia, uel arte quibus eligimus, quæ morbum, sanitatem, salutem, & mortem pariunt, fines eos asequimur. A

Sed his prætermissis ad Galenum redeamus, qui in hac tractatione primum repetit causarum diuisionem, quòd silicet quædam sint salubres, aliæ verò insalubres: deinde ordinem constituit, nempe quòd prius de causis salubribus tractandum sit: cuius ordinis hæc est ratio, quoniam salubres causę referuntur ad sanitatem. Ita enim dicuntur, quòd sanitatem vel præsentem conseruare, vel amissam recuperare sint aptæ: Insalubres vero morbum respiciunt: neutrę vero, neutrum statum inter sanum & ægrum. At sanitas dignitate & tempore præcedit morbum, & rationem habitus habet, sine quo, quæ versantur circa priuationem intelligi nequeunt. Nenter vexo status, cum medius sit inter sanum & ægrum, non potest intelligi, nisi prius intellectis extremis: quare de neutris causis etiam post insalubres tractat Galenus, & si perfectione & dignitate neuter status præcedit: tempore vero nunc praecedit, nunc sequitur morbosum. Nam neuter status decidentiae præcedit morbum: neuter vero conualesentiæ sequitur: neuter uero status, in quo senes ponuntur, nullam habet prioris aut posterioris relationem ad sanitatem & morbum. At nec illud praetereundum est, Galenum in hoc opere ex præcipuo instituto non docere causas insalubres: Ita enim morborum generationem & conseruationem sibi proponere, tamquam finem: Sed cum enarrat salubres causas, docetque quomodo tales fiant, eodem negotio intelligimus fugiendas esse insalubres causas, tamquam oppositas. Nam sanitatem tamquam proprium finem, sibi proponit medicus. B C

Ordinis qui obseruatur ab authore in hoc commentario, ratio.

Quia verò & harum nonnullæ quidem conseruatrices, nonnullæ uero effectrices sanitatis: sunt autem & tempore, & dignitate priores conseruatrices. Incipiendum est à conseruatricibus: D

Ex diuisione causarum in salubres, insalubres, & neutras, ordinẽ constituit in sua tractatione: & primũ de causis salubribus agendũ esse docuit: sed quoniam salubres hæ causæ nõ sunt eiusdem naturæ, ideo rursus eas diuidit in conseruatrices & affectrices sanitatis, & rationẽ subdit, qua docet prius tractandũ esse de causis cõseruatricibus. Porrò definiuit in primo lib. salubres causas conseruatrices, quæ sanitatem præsentem conseruant, effectrices verò, quæ eandem amissam restituunt, & efficiunt: quod quidem ita intelligendum est, vt in primo comment. docuimus, non quòd primò & per se Medicina efficiat sanitatem, quippe cum nullus artifex finem suæ facultatis faciat: sed quod finis sponte sequatur ea, quæ fiunt: Nam Medicus qualitates excedentes, & morbum facientes retundit, ac mitigat, ex qua mediocris sequitur temperies, & ad hanc sanitas. Eodem modo sanitatem conseruat Medicus: nam paruos defectus, & excessus naturæ emendat, ad quod sequitur sanitatis conseruatio. Quomodo verò differant conseruantes causæ ab efficientibus sanitatem, hic nõ docet Gal. Sed paulo postea & in Thrasybulo, vbi ostendit totam Medicinam corrigere, & illius partes solùm differre per magis, & minus. Maiorem enim correctionem postulare ægrotantia corpora, quoniam maiores habent excessus: minorem verò, quæ sunt sana, & propterea partem conseruatricem, & curatricem semper corrigere, & propterea mutare statum nostri corporis. Verum quia correctiones, & mutationes, quæ fiunt in corporibus sanis, sunt paruæ, & propemodum insensibiles (quam enim, quæso mutationem sentimus, cum uigilamus, uel dormimus, uel edimus, aut bibimus, uel excrementa ex nutritione dere E

Nullam esse causam efficientem sanitatem proprie & per se.

Causæ conseruãtes sanitatem ab effieiẽtibus quomodo differant.

licta

A licta per sanitatem emittimus?) Ideò conseruationes uocantur, si cum alijs comparentur. Verùm etsi hæc rectè dicuntur, tamen in quibusdam corporibus alterationes, quæ fiunt in conseruatione sanitatis, specie differunt ab alterationibus, quæ fiunt in ægrotantibus. Temperata enim corpora, aere prorsus temperato, & simili egent, qui nullam habet uim corrigendi, & mutandi corpus, sed solum conseruandi in eo statu, in quo inuenit. De nutritione alia est ratio. Nam nutrimentum addit aliquid corpori, & quod erat consumptum restituit: corrigit igitur, & mutat, si id, quod uacuatum erat, replet: quatenus uerò nutrimentum, quod debetur corpori temperato, mediocrem obtinet tẽperiem, in hoc nullam correctionem, & mutationem facit. Reliqua verò corpora, quæ temperata non sunt, si quidem illa in eodem statu cõseruare uelimus, nullã mutationẽ patiuntur ab alterantibus, præsertim ab ijs, quæ actu sunt similia. At si consilium est uelle illa ad mediocrem temperiẽ redigere, mutatio in eo opere requiritur. Ergo causæ conseruantes & efficientes differunt B aliquando in quanto, aliquando in quali. Cæterum in diuisione hac salubrium causarum desiderantur causæ præseruatiuæ, & restauratiuæ, de quibus postea separatim aget, cum docebit modum, quo posimus præseruare, ne corpora, quæ iam recedunt a propria sanitate, nondum tamen ex morbo decumbunt, in morbos ruant, & qua ratione conualescentia a morbis corpora, ad pristinam sanitatem reduci poterunt: Nec Galenum excusat eorum ratio, qui dicunt præseruatiuas, & restauratiuas causas medio quodã modo se habere inter effectrices, & conseruatrices, & propterea illa media ex his extremis intelligi: sic enim in superiore diuisione causarum neutras debebat subticere, ut quæ medię sint inter salubres, & insalubres: & in Thrasybulo, pasimque alibi præseruatiuam, & restauratiuam medicinę partem non debebat separatim ponere: Quòd si alibi aliquando media omitti possunt, hic tamen hoc fieri non potest sine uitio: quippe cum tractatio sequens de præseruatiuis, & C conseruatiuis causis, non posit constare, cum a nullis principijs ducatur. Non enim membra diuisionis illa agnoscuntur esse, quæ in diuisione ipsa non sunt posita. Iam verò illud explicandum est, quod scribit conseruatrices causas tempore, & dignitate priores esse efficientibus: Nam & si sanitas tempore, & dignitate pręcedit morbum, tamen hoc nihil facere videtur ad remedia & medicinæ partes, quæ conseruant, aut efficiunt sanitatem: neque enim illa inceperunt cum sanitate, sed cum ars accesit, quę has partes constituit. At qui antiquior, (ut Galenus in Thrasyb. scribit) est medicinæ pars, quæ morbis medetur illa, quæ sanitatem conseruat. Nam a medendo medicina dicta est, & propterea ea pars, quæ sanitatem efficit, vniuersæ arti nostræ nomen dedit, & eam medici primum excolere cœperunt, vt Galenus in vltimo cap. in Thrasybulo scribit: illius enim hæc sunt verba. Cũ prima totius artis pars curatiua, quòd & maximè vrgeret, constituta sit, deinde per multum otium cõseruatiua salubrisque vocata ei adiecta fuerit, totam artem a præcipua magis parte de- D nominari contigit. Ex quibus quidem verbis euertit quod hoc loco scribit: Fatetur enim & tempore, & dignitate, præstare, curatricem partem conseruatrici. Nam si primum constituta est curatoria pars, & post longum tempus accesit conseruatrix: tempore vtique illa præcedit, quod & ratio etiam ipsa & historiæ tradunt, quæ originem nostræ facultatis explicant. Non enim dubium est, quin homines medicinam primum quęsierint, ut uulneribus & morbis mederentur: quod author introductorij aperte testatur: postea vero cum delicatiores inciperent esse homines, & in sanitate morbos, & mortem timerent, quærere cœperũt, qua ratione diu incolumes esse posset. Quòd verò dignior sit curatiua pars cõseruatrice, ex præcitatis Gal. verbis primum constat. Nã si præcipua est ea medicinæ pars, dignior vtique fuerit. Deinde scribit idem author in eodem libro, dubium esse, an conseruatrix pars ad medicum pertineat vel ad gymnasticum. qua quidem in re, & si violentis argu- E mentis conuincere vult medicinæ propriam esse eam partem: tamen antiquiores philosophi & medici aliter censuerunt, ut ex verbis Erasistrati, quem citat Gal. apparet. Sunt autem hæc verba. Neque enim medicus inueniri potest, qui se se ad tractanda salubria contulerit. Intelligit autem salubria, quæ sanitatem conseruant more antiquorum medicorum. Ac si quis considerauerit rationes eorum, qui conseruatricem hanc partem præstare curatrici arbitrantur, hanc solam inuenient, quòd dignius sit præsens bonũ conseruare, & tueri, quàm amissum recuperare. Quæ sententia cum principium non sit, nec ex principijs probata, & experientię multarum rerum repugnet, tanti non potest esse momenti, ut id probet, quod est in controuersia positum. Nam si dubium est, an pars conseruatrix sanitatis, pertineat

Causas præseruatiuas, & restauratiuas hic temere prætermissas.

An conseruatiua medicinæ pars dignitate et tempore curatiuam præcedant.

Rationes expendit illorum, qui conseruatricẽ partẽ curatrici perferunt.

pertineat ad medicum: qua ratione, quæſo, poteſt illa dignior eſſe parte curatrice, quæ pro pria, & præcipua eſt pars medicinæ. Adde quòd nullus ferè conſulat medicum pro ſanitate conſeruanda: tamquàm arte non ſit opus in re, quam quilibet, (qui corupto non eſt ingenio, ſed temperanter ex philoſophia, & bona inſtitutione viuere conſueuit) facile aſſequi poteſt. Scribit enim Galenus præcepta artis tradenda eſſe de rebus difficilioribus, & de his, quæ ſubiecta ſunt arti, non autem de his, quæ a natura fiunt: hæc enim noſtris præceptis non eget, ut ea faciat, quæ ad ſanitatem conſeruandam pertinent. Nam, ut poſtea Gal. ſcribit, optima temperies, optimaque natura, quę aliarum regula eſt, modum ſibi conſtituit in cibo, potu, ſomno, vigilia, & alijs rebus, quibus ſanitas conſeruatur: ac ruſtici, qui nunquàm medicum in ea re conſuluerunt, ſalubrius viuunt, quàm principes & ditiores ſacerdotes, qui metu mortis medicos habent ſemper circumſtantes, numquàm idem ſentientes in pręceptis de ſanitate tuenda: quippe cum vnus damnet ciborum varietatem, & illorum aſſumptionem vſque ad ſatietatem ſomnum meridianum, & exercitationem a cibo: alius alia vituperet, quæ omnia eludit experientia & laborioſa vita. Propterea rectè Gal. in lib. de cibis boni & mali ſucci, ſcribit, eos ſolum cauere debere cibos, qui mali dicuntur, quibus otium placet: tamquàm præceptis ſalubribus non ſit opus in exercitatione, & uita laborioſa. Quæ & Celſus initio ſui operis rectè admonet, cum ſcribit, hominē, qui ſuæ ſpontis eſt, & ſanus, non debere ſe obligare legibus medicorum, qui quidem numquàm ceſſant ſuperſtitioſis ſuis in hac re præceptis, naturam corrumpere, & ſenectutem accelerare medicamentis: quæ non in proſpera, ſed aduerſa valetudine ſunt excogitata. Sed quis, quæſo, in alijs facultatibus maiorem virtutē ponet in cuſtodia rerum, quàm in acquiſitione: An, quæſo, præferemus principem, qui plebem ignauam coerceat, & legibus, quas ipſe ignorat, conſeruat ſuam ditionem, ei, qui eandem amiſſam, armis, & heroica virtute recuperat: An militem cuſtodem arcis ei præferemus, qui eandem oppugnauit ingenio & ui. ille enim ſola diligentia ſe tuetur, & propugnaculis plurimis munitus, ſæpe ſecurus dormit: huic ſæpe non ſufficiunt omnis diligentia, omnis labor, & omnis virtus. Sed ne ab alijs exempla petamus, quis in noſtra facultate non laudabit magis medicum, cum infeſtiſsimos morbos perpulſat, & homines iam conflictantes cum morte ſanos reddit, quàm cum præcepta ſua ſalubria, a nullis obſeruata, obtrudit, & interim, ut Mantuanus recens poeta ſcribit.

Cur a parte conſeruatrice incipiendum.

> Cum ſatur eſt, pleno laudat ieiunia ventre:
> Et cum nulla premit ſitis, eſt ſitientibus aſper.

Eſt igitur (meo iudicio) & tempore, & dignitate præſtantior medicinæ pars, quæ ſanitatem efficit, ea quæ ſanitatem conſeruat: verum & ſi ſalubres cauſæ conſeruantes non ſunt tempore, & dignitate priores efficientibus, tamen ab illis incipiendum, tamquam a facilioribus: facilius enim eſt paruos lapſus corrigere, quàm magnos: proinde facilius eſt ſanitatem conſeruare, quàm morbos curare, quoniam ut ante diximus, vel medici non eſt ſani tatem conſeruare, aut in eo opere non eſt opus magna diligentia, aut ſcientia.

Cum igitur non unum tantum ſit ſanum corpus, ſed plura, ut ſupra definiuimus, in eorum ſingulis propria erit cauſa conſeruatrix: ſiquidem omnis cauſa in eo quod ad aliquid exiſtit. Hic igitur denuò ſumendum initium ab optima corporis conſtitutione, ac quæ ei ſalubria ſint, conſiderandum.

Docuit Gal. antea prius eſſe agendum de cauſis ſalubribus, quàm inſalubribus & neutris, & inter ſalubres prius tractandum eſſe de conſeruantibus, quàm de efficientibus ſanitatem. Nunc verò oſtendit plures eſſe conſeruantes cauſas, & de quibus prius ſit agendum. Porro plures eſſe cauſas conſeruatrices, oſtendit ex diuerſitate corporum ſanorum: non enim omnia corpora eodem modo ſunt ſana, ſed quædam bonam habent ſanitatem, & ea ſalubria in primo lib. uocauit, alia verò malam obtinent, quæ inſalubria dicuntur, alia vero ſanitatem inter bonam, & malam ſunt ſortita, & illa neutra inter ſalubria, & inſalubria nuncupauit. Ac in ſalubribus, inſalubribus, & neutris latitudinem inſignem poſuit. Nam in genere boni, mali, & medij ſtatus, aliquid eſt ſimpliciter tale, aliud quod ut nunc tale: & inter

A inter illa, quæ ſimpliciter talia ſunt, aliud eſt, quod prorſus tale eſt,aliud verò quod ab illo aliquantulum recedit, omnibus tamen his corporibus conuenit propria conſeruatio, & debentur propriç cauſæ conſeruatrices: Id quod probat ex relatione, quam habent cauſæ ad ſuos effectus: Eſt enim cauſa alicuius effectus cauſa. Quare ſi effectus diuerſi, & cauſæ. igitur ſi corpora ſana inter ſe differunt, oportet pariter illorum conſeruatrices cauſas inter ſe diſcrepare: colligit præterea Gal.incipiendnm eſſe a cauſis conſeruantibus optimam con ſtitutionem: id quòd non probat, quod crederet fortè id omnibus eſſe notum, vt reuera eſt. Nam cum optimè conſtituta corpora ſint prorſus ſalubria, perfectiſsimam utiq; habent ſanitatem: Quod autem perfectiſsimum eſt, in omni re aliorum eſt regula.

B Eorum autem inuentionem ipſius rei natura inſinuat. Si enim impatibile, atque inalterabile eſſet corpus, ſemper optima conſtitutio perduraret: neque artis præſidio indigeret. Quoniam vero alteratur, mutatur, & corrumpitur, neque eundem ſeruat prioris ſtatus tenorem, ea ratione auxilium deſiderat. Secundum quot igitur alteratur modos, tot auxiliorum, hoc eſt cauſarum cõſeruatricum genera habebit.

Docuit quidem Galenus in ſuperiore oratione cauſas conſeruantes ſanitatem plures eſſe, quoniam ſanitas ipſa non eadem eſt in omnibus: verum non docuit quot ſint genera earum cauſarum, ſiue auxiliorum, quibus utendum eſt in conſeruatione ſanitatis:id quod C nunc facere inſtituit, & argumentum ſumit ex conditione noſtri corporis, & eſt illius ratio ferè huiuſmodi: Tot debent eſſe genera cauſarum cumſeruantium ſana corpora, quot ſunt genera earum rerum, quæ illa corrumpunt: at certo numero comprehenduntur,quç corrumpunt, certus ergo erit numerus conſeruantium cauſarum. Quòd verò ex corruptione noſtri corporis, & ijs, quæ corrumpunt, ſumantur genera cauſarum conſeruantium, probat ex eo, quòd arte noſtra non eſſet opus, ſi corpus noſtrum non eſſet alterabile, & corruptibile: quod quidem non probat, quia hoc omnibus eſt notum: Prioris ſtatus tenorem, intelligit primam noſtri corporis conformationem: Nam ſi poſteaquàm editum eſt corpus, conditionem non mutaret, eam profecto ſeruaret naturam, quam ex parentibus accepit: ſed illud uidemus augeri, nutriri, & indies magis exſiccari, alijſque multis modis mutari, & corrumpi. Quare arte, ex auxilio eſt opus, quæ corruptionem fieri prohibeat, quantum fragilis natura noſtra patitur.

D Quas ex iis, quæ dicta ſunt, liquet eſſe ex correctiuarum genere, ſed quia paulatim correctiones faciunt, antequam magna accidat noxa, non præſeruantes a futuro malo, ſed præſentis ſtatus conſeruatrices Medici appellant.

Inuenit Galenus ex generibus rerum corrumpentium noſtrum corpus,genera auxiliorum,quæ impedire poſsint corruptionem,quantum natura noſtra admittit. Vocauit autem ea auxilia cauſas conſeruatrices, quod impropriè dictum videtur eſſe. Nam ſi auxilia illa nihil aliud præſtant,quàm emendare,& corrigere vitia,quæ fiunt ab illis cauſis corrum E pentibus,& ſemper aliquid addunt,vel minuunt a corpore,atque ita prohibent, ne corruptio protinus accidat,ratio utique poſtulare uidetur,ut illa auxilia,& cauſæ potius dicantur corrigentes,& præſeruantes,quàm cõſeruantes: Huic obiectioni reſpondet Galenus & dicit illa auxilia re uera corrigere,& mutare corpora,ac etiam eadem præſeruare: ſed quoniã ea mutatio,quæ ab illis fit,exigua eſt,ita vt ſenſum ferè effugiat, an aliqua mutatio corporibus ab illis accidat,ideò illas cauſas a medicis conſeruatrices,& non mutatrices, & præſeruatrices nuncupatas eſſe. Addo ego aliam rationem, quod hæc appellatio faciat ad diſtinguenda medici officia. Nam alia ſunt auxilia, quibus vtimur ad præſeruanda corpora a morbis iam imminentibus ab ijs,quibus utimur ad præſeruanda corpora a uitijs, & corruptionibus,quæ contingunt ſanis,& propterea oportuit præſeruationis hæc genera, nomi-

nibus distinguere, ne confusio non explicatione artis contingeret. Quare meritò auxilia quædam dixerunt esse mutantia, & curantia, quæ debentur ægrotis, alia præseruantia, quæ competunt ijs, qui iam sentiunt imminentes morbos, alia conseruantia: quæ etsi mutant, & præseruant, tamen ab alijs modo, & tractatione differunt. A

Alteratur igitur corpus, a nonnullis quidem necessario, a quibusdam uero non necessario. Dico autem necessario, quæ nulla est euitandi ratio.

Proposuit Galenus se inuestigare velle causarum salubrium genera: & hactenus inuenit ea plura esse, quoniam plura sunt illa, quæ nostra corpora alterant, & corrumpunt. Nam ex relatione, quam habent causæ ad effectus, sequitur tot esse causarũ genera, quot effectuum: B nondum tamen constat, quot sint genera causarum salubrium, quoniã certus numerus corruptionis, & eorum, quæ corrumpunt, nondum est declaratus. Quærit igitur id, & duo primum inuenit genera rerum, quæ nostrum corpus corrumpunt. Nam quædam (inquit) necessario id faciunt, alia verò non necessario. Explicat autem, quid per necessarium intelligat: quod nullo modo euitari potest: non necessarium verò, quod euitare possumus.

Nam aerem nos ambientem semper attingere, comedereque, ac bibere, & vigilare, & dormire, est necessarium, ensibus autem, & exitialibus færis obuiare, non necessarium.

C

Exempla quædam hic proponit eorum, quæ necessario, & non necessario corpus nostrum corrumpunt. Ac inter illa, quæ necessario illud faciunt, primò enumerat aerem, deinde cibum & potum, postea somnum & uigiliam. Verum non docet, quomodo hæc euitare non possimus quò minus nos afficiant: id, quod nos ita ostendimus. Aer quidem

Aer quibus modis nos afficiat.

nos duplici ratione afficit, intus & foris. Nam cum oporteat in corpore cor semper feruere, vt ab eo eleuetur spiritus quidam, qui per vniuersum corpus delatus, calorem insitum singulis membris excitet, & de potentia ad actum perducat, vt alibi ostendimus, necesse est in eo feruore, & generatione spirituum, fuliginosa quædam excrementa gigni, quæ sunt expellenda, ne obsint: & simul temperare oportet ipsius cordis calorem. Quare natura respirationem animalibus dedit, per quam frigidior aer in pulmonem primum, & postea in cor recipitur, & receptus rursus cum fuliginosis illis excrementis eijcitur. Quòd si vel mi-

Cur moriantur qui aere calidiore utuntur.

nimo temporis spatio, desinat animal aerem inspirare frigidiorem, & expirare fuliginosa ea excrementa, statim corruptio & mors sequitur: quod ostendunt hi, qui aerem inspirant vel ex furnis excalefactis, uel in cubiculis ex carbonibus accensis aut ex cauernis sulfureis exeuntem: illi enim quoniam aere fuliginoso vtuntur, extinguuntur. Ita qui laqueo strangulati pereunt, non alia ratione moriuntur, quàm quòd cor externo aere priuatum, non refrigeretur, & a vaporibus suis fuliginosis suffocetur. Porrò quòd respiratio cordi, id præstat pulsus reliquis partibus corporis. Nam arteriæ aerem ambientem cum dilatantur, assumunt, & cum comprimuntur, fuliginosa excrementa transmissa a corde, & ab ipsis etiam D

Cur in gangrænis et febribus putridis corruptio contingat.

genita, extrudunt: quò fit ut corpora exoluantur, cum diutius morantur in balneis calidioribus: priuantur enim aere frigidiore: atque in gangrenis corrumpitur substantia membri affecti, quoniã fuliginosa illic genita excrementa, constrictione arteriarũ non expirant: nec nõ in febribus putridis corruptio cõtingit, quoniã corpus nõ satis peruiũ est ad emittendã eam copiã fuliginosi excrementi, quod ex putredine, & vniuersi corporis feruore gignitur. E Vno igitur modo aer nos alterat necessariò, quòd in corpus cõtinuò assumatur, & ab eo emittatur per respirationẽ & pulsum. Alio modo ꝙ partes, quas contingit, alteret secundũ substantiã, & eas, quas recipit qualitates. Cæterum necessarius etiam est cibi vsus, quoniam calor, qui in nobis est insitus, dissipat subiectam materiam solidiorem, viuentibus pro-

Alimenta quomodo nos afficiãt

priam: quæ nisi cibo restauraretur, paucis diebus dissolueretur & extingueretur animal. Cibi igitur & si tandem uincuntur a nobis agentibus, tamen interim cum mutantur, contranituntur (& ut aiunt philosophi) reagunt. & propterea nos immutant sua substantia,

A ſua quantitate, & ſuis qualitatibus, ut ipſe docebit. Eadem ratione potus eſt neceſſarius, quoniam idem calor aqueam, & humidiorem quæ eſt in nobis ſubſtantiam, diſsipat, quæ potu reſtauratur. Intelligimus autem potum, non quicquid quocunque modo bibitur, (Nam ſic in potu ſæpe eſſet cibus, ueluti ſi contuſas carnes iuſculo aliquo miſceas, & bibendo deuoremus) ſed quod reuera minimum habet in ſe, quod ſolidam ſubſtantiam: plurimum verò ex eo, quod aqueam reparare valet: Igitur aere, aeream ſubſtantiam, cibo terream, potu aqueam reſtituimus. Sed quid de ignea dicemus? An quod illa in corpore noſtro ad pondus aliorum exigua ſit, & cibo potu potiſsimum, & forte etiam aere reponatur: Sunt enim hæc omnia non ſimplicia, ſed ex quattuor elementis compoſita, etſi ab eo, quod in illis præpollet, nomen ſumunt: vocantes ſcilicet cibum, quod terrenum eſt, in quo terrena portio uincit, potum in quo aquea, aerem in quo aerea plurimum dominatur: Egemus igitur neceſſario cibo, ac potu. Quòd ſi quidam reperti ſunt, qui ſine illis multos etiã annos vixerint, quòd forte illorum calor debilitatus ex morbo, impotens ſit factus ad ſubſtantiam ſolidam, & aqueam diſſoluendam, & illi ſufficiat aer, eo quòd ſola aerea conſumatur. Tamen hæc vt rara ſunt, & præter naturalem ordinem, neceſsitatem edendi, & bibendi, quam nobis imponit Gal. non tollunt. Porrò neceſſarium eſt vigilare: quia vigilia contingit, quando natiuus calor ab internis ſuis fontibus extra fertur, non poteſt autẽ ſemper intus contineri, tum ob naturæ prouidentiam, quæ inſtituit externas partes non ſemper otioſas: illæ ergo cum agere uolunt, commune animæ inſtrumentum ad ſe alliciunt: tum quod ipſe calor, qui in aerea, & ſpirituoſa ſubſtantia potiſsimum reſidet, intus auctus ſuapte natura ſuperiores, & exteriores parteis petit. Cogimur pariter neceſſario dormire, quoniam calidi natiui ſubſtantia, ſpirituoſa inquam illa materia per uigiliam agentibus externis membris diſsipatur, nec propterea durare perpetuo poteſt, niſi per ſomnum retrocedat in ſua viſcera interna: vbi per concoctionem humorum, qui illic eſſe ſolent, rurſus augetur, & rurſus vigiliam parit: ſic mutuo ſomnus, & vigilia ſibi ſuccedunt, diſsipatione, & reſtauratione calidi innati. Hæc ſunt exempla eorum, quæ neceſſario nos afficiunt. Eorum verò quæ non neceſſario idem faciunt, ſunt enſes, & exitiales feræ: Quibus aliqui duntaxat obuiant, uel caſu, uel ſponte, dum nonnulli temere ſua mala quærunt.

Potionis uſus & quid illius nomine intelligẽdum.

Ignea ſubſtãtia quæ in nobis eſt quomodo reſtituatur

B

Cur ſine cibo & potu quidam uiuere poſſint.

Vigiliæ neceſsitas & cauſa.

C

Somni uſus & neceſsitas.

Quare circa primum cauſarum genus verſatur ars corporis conſeruatrix. circa ſecundum autem minime.

Cum docuerit Galenus duo eſſe genera eorum, quæ nos afficiunt, vnum eorum, D quæ neceſſario: alterum uerò, quæ non neceſſario: id faciunt, nunc docet non omnia eſſe ſubiecta prouidentiæ noſtræ artis, ſed ea ſolum, quæ neceſſario prodeſſe, aut lædere poſſunt. Nam quæ caſu, & raro agunt, prouidentia artis noſtræ caueri non poſſunt, ſed arte militari, & propria cuiuſcunque diligentia, & virtute: Quæ verò ſemper prodeſſe, aut nocere ſunt parata, & ſola ars noſtra nouit, quomodo afficere poſſint, merito comprehendimus in noſtra facultate: Ac intelligere quidem oportet artem non verſari circa ea, quæ non neceſſario afficiunt: non quòd læſiones factas ab enſibus, & feris curare non debeamus, ſed quòd ex noſtris præceptis proſpicere non poſsimus, ne ea, quæ hoc modo lædendi uim habent, obſint.

Iuuantia et lædentia quæ arti noſtræ ſubiciãtur.

Quot igitur numero ſint ea, quæ ex neceſsitate corpus alterant, diſtinguentes, proprium in ſingulis eorum cauſarum ſalubrium genus inueniemus. E Ineſt igitur vnum quidem ex ambientis aeris adhæſu, alterum vero ex motu, & quiete, & totius corporis, & partium ſingularum: tertium ex ſomno, & uigilia, quartum ex iis, quæ aſſumuntur, quintum ex iis, quæ excernuntur, & retinentur, ſextum ex animæ affectibus.

Anteà docuit duo eſſe genera rerum, quæ noſtrum corpus alterant, deque eo ſolũ artem noſtrã agere, quod neceſſario nos afficit, & exẽpla quædam illius poſuit, non tamen certum numerum explicauit, ſine quo non poteſt certus numerus cauſarum ſalubrium doceri

ceri; eum ergo numerum alterantium, & corrumpentium hic enarrat, vt postea certum numerum causarum salubrium tenere posimus, ad quas perpetuo respiciamus, cum succurrendum erit, ijs, quæ per sanitatem nos alterant, & corrumpunt. Dicit ergo hæc esse sex, nẽpe aerem ambientem, motum, & quietem, somnum, ac uigiliam, quæ assumuntur, siue cibum, & potum, quæ excernuntur, & retinentur, & animi affectus: quæ quidẽ recentiores Medici res non naturales vocare solent: At quod sine aere, cibo, & potu, somno, & vigilia esse non posimus, superius ostendimus; Nunc de reliquis idem ostendendum. Motus igitur nobis est necessarius, cum non simus plantæ, quæ ex ipsa terra, cui sunt infixæ, alimentum sibi parare possunt. Quare natura motum animalibus dedit, ut quæ sunt sparsa, sibi necessaria comparare ualeant. propterea eadem natura prçter uim motoriam, illis quoque indidit appetitum, ac uoluntatem, ut ex illis posit motus fieri. Sed quoniam motus utitur etiam communi animæ instrumento, nempe calido innato, & illud disipat, ideo quietem quoque, & quiescendi vim est largita, vt ipse calor refici, & interim etiam obire possemus ea officia, quæ per quietem melius, quàm per motum exercentur. Nam Arist. sententia est, animam quiescendo sapientiorem fieri, quasi corporis agitatio ingenio obsit. Somni verò vigiliç, & eorum, quæ assumuntur, idest cibi & potus necesitatem anteà ostendimus. Sequuntur inter illa, quæ necessario nos afficere scribit author, quæ excernuntur, & retinentur, idest excrementorum generatio, retentio, & excretio. Non enim fieri potest, quin in nobis generentur excrementa. Nam si nutritio est necessaria: erit quoque necessaria excrementorum generatio: Cum enim, quç actu nutriunt, similia sint substantiæ nostræ, quç caloris vi, a partibus singulis est disipata: alimenta verò, cum assumuntur, non actu, sed potentia similia sint: necesse est, vt de potentia ad actum ducantur: id, quod fit per concoctionem, cuius officium est & finis asimilare omnia, quæ concoquuntur, quantum licet per ipsam concoctricem facultatem, calorem innatum, & eius, quod concoquitur, conditionem. Itaque cum in omni alimento aliquid sit, quod nobis secundum substantiã est disimile, aliud verò, quod simile actu fieri potest secundum substantiam & qualitates, per concoctionem hæ duæ substantiæ, quæ erant in alimento potentia, actu emergunt: & quod per substantiam, & qualitatem asimilari potuit, additur, & nutrimentum fit corpori: id verò, quod substantiam ab initio habebat prorsus inutilem, in concoctione asimilatur quidem per qualitates: verum per substantiam asimilari non potuit, quoniam potentia erat disimile. Quare cum illud sit inutile, ac post concoctionem absolutam, a natura separatur ab alio, & in certis locis colligitur, & tandem excernitur, vnde ab excretione excrementum a nobis dicitur. Porrò excrementa quædam sunt fœtida, & sordida: quæ si continuò, ut gignuntur, excernerentur, redderent hominem, ut inquit Galenus in lib. de usu partium alienum a musis & philosophia, idest impedirent cultum bonarum artium. Quis enim illas excolere posset, si ei imposita esset necesitas asiduè mingendi & egerendi? Alia verò sunt, quæ hac molestia carent, nec aliter vacuari posunt ob suam naturam, quàm continue: quæ enim vaporosæ sunt naturæ, illa per insensibiles cutis, & aliarum partium meatus asiduè expirant. Igitur excrementa primæ concoctionis, quæ fit in ventriculo, nempè vrina, & stercus: ac vtraque bilis, quæ fiunt in concoctione hepatis, posteaquàm sunt genita, separantur ab vtili parte alimenti, & in quibusdam concauis partibus, ad hoc officium destinatis a natura, colliguntur, & aceruantur, donec per certa interualla postea expellantur. Excrementa verò tertiæ concoctionis sordes, & uapor iugiter excernuntur, quia nullæ partes ad illorum susceptionem & collectionem sunt factç. Hæc igitur omnia excrementa, si prçter naturæ ordinem retineantur, alterant & corrumpunt nostrum corpus, pro cuiusque excrementi natura, & locis, in quibus continentur, aut a quibus exeunt. Nam alui excrementa retenta, uentriculi appetitum deijciunt, vertiginem, & dolorem capitis adferunt, nauseam pariunt, fœtum in mulieribus sæpe elidunt, vrinç stillicidium, & in nobis compresione vesicæ sæpe pariunt, colicos dolores excitant, dum flatus exire prohibent, & multis alijs modis corpori obsunt. vrina verò cum supprimitur, antequàm recipiatur in vesica, si effunditur in cauitatem ventris, aquam inter cutem parit: si verò vna cum sanguine miscetur, nutritionem labefactat: & pruritum scabiemque, ac sudores multos excitat: si verò in vesica eadem collecta, postea exire non posit, miros cruciatus mouet, & tandem mortem infert. Sic profectò si bilis flaua non recipitur in vesica hepati subiecta, ex ea fit regius morbus: aut si calor præter naturam eam inuadit, febres biliosæ ex illius

Quæ et quot sint quæ nos necessario afficere possunt.

Motus nostri usus & necesitas.

Quietis usus.

Necesitas generationis et reiectionis excremẽtorũ.

Excrementũ unde dicatur.

Excrementa quæ asidue et quæ per interualla reiciẽda.

Excrementa primæ, secunde et tertiæ concoctionis quæ

Quomodo excrementa alui nos afficiant.

Vrina retẽta quomodo lædat.

A lius putredine accidunt. Quòd si fortè a natura separetur ab alijs humoribus, & extrudatur in aliquam partem, tunc nascuntur Erysiеplata, Herpetes, Pustulæ biliosę: & si repat is humor ad caput, deliria & furores contingunt. In stomacho cibi appetentiam deijcit, sitim intendit. Parit quoque humor melancholicus in corpore, cum retinetur, sua mala: in stomacho picam, caninam famem, in capite melancholiam dictam, maniam: in corde mœstitiam, in externis partibus cancros, elephantiasim, lepra: in toto corpore. At verò vaporosa excrementa, dum cohibentur astricta cute, calorem intus augent, & febrem synocham, & alias, pro subiecti humoris & corporis conditione excitant. Sordes verò illa crassa, retenta, cutem fœdat, scabiem gignit crustosam: ex quibus, ne singula prosequamur, constat ex excrementis relictis ex nutritione: dum retinentur, alterari & corrumpi nostrum corpus: et tanto magis fiunt corruptiones, quando retinentur excrementa, quæ B præter naturam in nobis gignuntur, ut pus, vermes, calculi, & alia huius generis, quæ ex malis coctionibus proueniunt. Cæterum cum excernuntur excrementa naturalia, nulla noxa accidit corpori. At cum aliquid excernitur, quod est naturæ cognatum, tunc corpus exoluitur. Id, quod etiam accidit vbi excernuntur excrementa morbosa, nondum peracta concoctione. Nam quia tunc separari non potest, quod est inutile ab utili substantia, contingit vtranque expelli: vnde symptomaticæ & malæ dicuntur esse excretiones, quæ fiunt absque signis concoctionis. Habent quoque vim necessariam in alterando nostrum corpus animi passiones, quibus omnes subiecti sumus plus, uel minus. Nocet.n. gaudium, ira, tristitia, timor, spes, cupiditas, inuidia, vindicta, desperatio, cogitatio, vehemensq́; omne studiū: & ex his quædam, quòd calorem uel accendant, uel minuant, uel contrahant, uel expandant: ex quibus sequuntur fluxiones, febres, siccitates, colliquationes, fluxiones, & ut semel dicam, C omne genus ferè morbi. Ac vt hæc prosunt cum mediocriter fiunt, & obsunt cum excessus in illis fit: ita tutum non est homini securè omnino uiuere absque ulla animi passione. Torpescit enim in corde calor, aut plusquam oportet delitescit in visceribus, nisi ab his affectionibus excitetur, & promoueatur: At vbi ita postulant affectus, prodest, nunc vnam nunc aliam ex his passionibus vehementius commoueri. Nam, ut in profluuio sanguinis mœtus, & tristitia optimum adferunt remedium: sic ad frigidos humores, & corporis crassitiem, quæ corpus grauat, & sanitatem corrumpit, ira, tristitia, cogitatio conferunt. Et ne diutius in his moremur, videndum est an sex hæc solum sint, quæ ponit Galenus, nostrum corpus necessario alterare, & corrumpere. Nam contra has causas, illud maximè facere videtur, quod scribit in initio libri primi de sanitate tuenda. Illic enim corruptiones, quæ necessario nobis eueniunt, dicit a duobus accidere, nempe uel a nobis ipsis, & nostris principijs, uel ab extrinsecis. A nobis ipsis fluorem substantiæ, & siccitatem, quam calor insitus perpetuò parit, & excrementorum prouentum, qui ex concoctione nutrimenti resultat. In-D ter extrinsecas autem solum numerat aerem ambientem, motus quietis, somni vigiliæ, & animi affectuum nulla facta, vt hic, mentione. Hæc viderunt quidem nostri interpretes, & illas hoc loco afferunt corruptionis causas: sed interim non vident plures, quam sex, eas esse, si & illæ & hæ recipiuntur. Ego verò aliter sentiendum esse puto, & dico plura esse quæ nostrum corpus corrumpunt, quam hæc sex, de quibus agit Galenus, & verè corrumpentia necessariò ea esse, quæ ex nostris principijs oriuntur: non tamen Galeni est institutum omnes causas alterantes nostrum corpus enumerare, sed illas solum, quæ arti nostrę sunt subiectæ, & in nostra potestate. Vult enim solum hic docere, quæ possint prodesse, & obesse ad sanitatem conseruandam, recuperandam, pręseruandam, & reficiendam, cum ex morbo corpora imbecilia, & malè sana sunt relicta. Nam solum vim & vsum materiæ medicæ docet, & quomodo ea nunc salubris, nunc verò insalubris fieri possit, explicat: ne temere ea E vtamur. Quod cum fit, corpus alteratur & corrumpitur: cum verò ea commodè vtimur, alteratur quidem, sed corrigitur uitium, quod ab illis est factum. Nā posteà ostendet aerem cibum, & potum, & reliqua, de quibus hic agit, si iusta qualitate & quantitate adhibebuntur corpori, esse causas salubres, conseruatrices, & effectrices sanitatis: aliter verò eadem fieri causas insalubres & corruptrices. Igitur non omnia, quæ possunt alterare & mutare nostrum corpus, sed solum materiam medicam hic enarrat Galenus, vt ea possimus eligere, quæ prodesse possunt: alia verò euitare, quæ sunt apta obesse. Verum non potest ars nostra contenta esse his sex, quæ hoc loco a Galeno ponuntur. Ab alijs enim cogimur sæpe auxilia, idest causas salubres conseruantes & efficientes sumere. Nam in lib.

Quæ perueniant mala ex retētione humoris melancholici.

Ex uapore & sorde retentis quæ mala proueniat.

Quæ mala nascantur ex malis excretionibus

Quomodo animi passiones nos afficiunt.

Animi passionū usus & necessitas.

An quæ nos necessario afficiunt sint solum sex.

de sanitate tuenda, vbi agit de conseruatione primum optimæ constitutionis, deinde aliorum, qui sani quidem sunt, sed ab eo perfecto statu declinant, auxilia capit a balneis, lotionibus, frictonibus, vnctionibus, quæ in his sex rebus nequaquam continentur. Quin etiam in sequentibus, ubi uitia emendare uult, quæ in partibus instrumentarijs, & continuitate uiolata cōtingant tum in sanis, tum in egris, auxilia capit ex ligaturis, ex deobstruentibus, ex vulnerantibus, ueluti cũ scalpello uenas aperimus, ex reuellentibus, deriuantibus. Addit alibi sæpe malis nostris mederi, quæ ceruici & alijs partibus alligantur: quę omnia hic sunt omissa, aut certè non nisi magna uiolentia ad hæc trahi possunt. Præterea animi affectus, cum illius motus quidā sint, uidentur comprehendi sub motu, quare magis mihi placet tractatio, quę habetur de his, in libro quinto de sanitate tuenda, vbi quatuor genera facit, materiæ medicæ, quæ mutandi corpus uim habet, ad bonum, uel malum: & vnũ ponit continere ea, quæ assumuntur: aliud, quæ fiunt siue geruntur: aliud, quod ea comprehendit, quæ educuntur & retinentur. Postremum quod amplectitur vniuersa, quę foris adhibentur. Igitur per ea, quæ assumuntur, comprehendimus alimenta, medicamenta quocunque modo, & per quemcunque locum in corpus assumpta, siue corpora sint solida, aut potiones, siue per os ingerantur, siue immitantur per anum, pudenda uel aliam quamcunque corporis partem. Eorum verò, quæ geruntur nomine, tum animi, tum corporis motus, & quietem intelligimus: ut otium, exercitationes, uitæ conditionem, iram, tristitiam, cogitationem, & his similia: quorum quædam, a nobis solum proueniunt, ut animi perturbationes, & vitę conditio: quædam verò ab alijs in nobis fiunt, ut frictiones, nauigationes, gestationes, quæ uehiculo obeuntur: quædam verò mixtam habent naturam, quum partim ex alijs in nobis fiant, partim etiam a nobis proueniant: cuius generis est equitatio & gestatio, & si quid aliud in quo corpus uario modo agitamus. Porrò genus eorum, quæ extrinsecus adhibentur, continet quæ impulsu agunt, ut uulnerantia, contundentia, frangentia, item quæ nos ambiendo circundant, vt Aerem, lotiones, natationes, & siquid simile reperiatur: quàmquam in natatione non solum ex aquæ adhęsu, sed etiam ex motu corpus alteratur. Comprehendit pręterea, quæ corpori adiunguntur, & applicantur, veluti vnctiones, cataplasmata, cerata, & huius naturæ alia. Postremo, quæ collo reliquisq; partibus appenduntur, aut circumligantur, ut vincula, quæ partibus inijciuntur, aut alio denique modo extrinsecus corpori adhibentur. Iam vero, quæ educuntur, ea complectuntur quæ quocunque modo a corpore exeunt, ut sudorem, stercus, vrinam, sordem, vaporem, saliuam, pituitam, quæ enumgitur: humorem, qui per purgationem, venæ incisionem, vel alio remedio educitur. Ad quod etiam genus spectat pinguedinis, carnisque excretio, uel detractio, & aliarum partium, quæ a sibi cognatis rescinduntur. Sunt etiam huius generis, quæ præter naturam in nobis concreuerunt vt lapides, lumbrici, pus, dracunculi, & si quid aliud simile, quod extractum a corpore, illius constitutionem mutat: venus etiã, quatenus semen excernit: quatenus verò corpus commouet, ad ea, quæ fiunt, redigitur, quemadmodum & aliæ excretiones corporis. Etenim excretio ipsa, actio est, & aliquid eorum, quę aguntur: id verò, quod excernitur, spectat ad ea, quæ excernuntur, eadem omnia cum retinentur, sub contrario genere comprehenduntur: quæ simul coniuncta, (propterea quòd contrariorum vnum est genus) quartum caput facere dicuntur, ab alijs tribus diuersum: ac perpetuo quidem ab his rerum generibus sumuntur causæ salubres, insalubres, neutræ: & in illis semper inueniemus quid nobis auxilio, aut nocumento esse posit.

Materiam medicā quatuor generibus rerum comprehendi alibi traditis, meliusque sex istis rebus non naturalibus.

Assumptorum nomine quæ veniant.

Eorum quæ fiunt nomine quæ cōprehendantur.

Extrinsecus agentia quæ contineant.

Excreta et retēta quæ comprehēdant.

Venus ad quæ ex prædictis redigatur.

Ex his enim necesse est aliquo modo affici corpus, ab aere quidem ambiente, quia, aut calefit, aut frigesit, aut exiccatur, aut humectatur, uel secundum horum patitur coniugationem, aut in tota alteratur substantia.

Posteaquàm Galenus numerauit illa, quæ possunt mutare nostra corpora, nunc docet quomodo singula ex prædictis mutationes suas faciant. Et id primum docet in aere ambiente, quem dicit in duplici ratione, nos mutare posse, uel alterando secundum primas qualitates simplices, vel compositas: vel secundum, vt ait, totam ipsius substantiam. Quid per

A per alterationem factam ex primis qualitatibus intelligat, non est, quòd doceamus: id enim per se patet. Alterationem verò per totam substantiam, non aliud intelligere potest, quàm eam, quæ fit a forma rei, a quo nomine semper aborruit Galenus. Nam cum dicat alimenta, & medicamenta purgantia, non id esse, quod sunt, per suam temperiem, sed per totam ipsorum substantiam, non potest hoc nomine aliud intelligere, quàm formam: per illam enim alimenta, sunt alimenta & purgantia medicamenta vim habent purgandi. Quòd si Galenus in alijs suis tractationibus, veluti cum agit de essentia partiũ, animi moribus, & actionibus nostri corporis, posuisset hanc totam substantiam, non eò venisset, vt diceret carnem esse carnem, & os esse os, & aliam quamcunque partem, id, quod est, & viuens a non viuente differre ob diuersitatem temperamenti: & quòd grauius est non cogeretur fateri, mores animi hominum, simillimos esse debere moribus & actionibus porcorum, quorum corpus, carnem & temperiem, simillima esse statuit. Porrò cum aer nos mutat tota sua substantia, accepit formam quandam ex astris nobis incognitam, qua vel nos perimit, vel morbos ex occultis causis natos, tollit. Ita enim in pestilentia aer plurimos occidit, ob illam occultam formam, & non ob euidentes qualitates. & iam ipse aer, qui mutauit eam formam, quæ morbum Gallicum peperit, remedio eidem morbo fit. Cessat enim crudeliter sæuire morbus hic, vt ante aliquot annos faciebat: propterea quod cessat influxus ille syderum, qui illum peperit, aut aliunde in nostram regionem inuectum fouebat. Porrò aer calefacit corpus, cum vel calidus ipse est, uel frigidus: calidus quidem calefacit, cum per inspirationem, & dilatationem arteriarum in corpus trahitur, vel cum ipse extrinsecus contingit partes nostri corporis, & calorem, quem in se habet, illis imprimit: frigidus uerò intus calorem auget, densata extrinsecus cute, & repulso ipso calore, qui in externis partibus continetur. Quòd si corporis, & cutis meatus secundum naturam patent, augetur solùm secundum naturam intus calor, quomodo uentres hyeme calidos reddi scribit Hippocr. in Aphoris. At si ex laborè, aut æstu, meatus illi immoderatius patent, & in eo statu aeri frigido occurramus, calor præter naturam in nobis augetur, & febres fiunt: quoniam calida excrementa plurima genita ex labore, vel ex aere calidiore expirare prohibentur ob aerem frigidiorem, qui uehementius se se insinuauit in corpus rarefactum, & ita uias eas penitus occlusit: Ac non solùm quidem calefactio ex aere calido, & frigido contingit: sed etiam accidũt fluxiones, & ex illis omne tumorum genus, obstructiones, & alia mala; quæ ex his nascuntur. calidus etiam aer exsiccat, & dissoluit substantiam calidi innati, atque ita omnes actiones debilitat: frigidus verò, vt per accidens calefacit, itá per se refrigerat. siccat etiam aer, qui siccus est, & humectat, qui humidus, ac coniunctis inter se qualitatibus, calore inquàm & frigore, cum humiditate, & siccitate, fiunt in nobis effectus, qui referunt suas causas. Quòd si hæ aeris qualitates cum uentis agant in corpore, uehementius imprimunt suã uim & effectus eos pariunt, quos describit Hippoc. nasci ex Aquilonia, & Austrina constitutione in tertio libro Aphoris. Aer etiam ob suam corruptionem, aut bonitatem, quam recipit in sua substantia, mutationes facit, nunc in humoribus, nunc in certis corporis partibus: vnde plurimi oriuntur morbi, quorum naturam ignoramus, & plurimæ fiunt morborum solutiones præter spem Medici, per occultas illas impressiones aeris: qui idem prodest nobis, & obest non solùm ob primas qualitates, & latentem formam, sed etiam ob secundas qualitates cum est nimium uel crassus, uel tenuis, vel ex sole purus redditur, aut in locis profundis, & obscuris impurus factus. Colligit etiam ipse prohibita uentilatione, & transpiratione, vt nostra corpora, sua uitia & putredinem.

Alteratio a tota substãtia quid.

Pestis àquo aere fiat.

cur morbus Gallicus iã mitescat.

Aer calidus quomodo nos afficiat.

Quomodo frigidus.

Ventos aeris qualitates uehemẽtius imprimere.

Aeris læsiones ob suam corruptionem.

Generationes & solutiones morborum præter rationẽ ob influxus syderum in aerem contingere.

E Ex motu uero, & quiete cum utraque modum excesserint, aut calefactum, aut refrigeratum, aut humectatum, aut exsiccatum, vel aliquid secundum horum patiens coniugationem.

Docet nunc uim, quam habet motus, & quies in nostro corpore. Motus quidem unum per se facit, partium enim attritu calefacit, primùm parteis, quæ mutuò se atterunt, deinde alias, quę participes caloris euadunt. ad caloris vero accensionem sequuntur varij effectus pro qualitate, & quantitate ipsius motus, & corporis, quod patitur, diuersam conditionẽ. nam aliud facit motus uehemens, quàm leuis: aliud celer, quàm tardus: aliud ęqualis, quàm

F iiij inæqua-

inæqualis: aliud frequens, quàm rarus: aliud fit si cum animi contentione, aut absque illa A exercetur: aliud qui fit ambulando, quàm currendo, uel equitando, aut nauigando: aliud facit multus, quàm paucus, aut mediocris. Propterea hic Galenus non solum debebat immoderati motus, aut quietis vim explicare, sed ipsius motus primum, deinde eius, qui suas differentias accepit, ut facit in lib. de sanit. tuenda. Aliud verò fit a motu in corpore vacuo, quàm pleno, aut moderatè se habente: aliud in frigidis, quàm in calidis corporibus, aut aliter affectis: moderatus tamen motus in moderatis corporibus moderatè calorem accendit: ad quod sequitur excrementorum moderata expulsio, & corporis robur. Quòd si hic motus in corporibus fiat repletis, cum non possit humores dissoluere, eos colliquat, & fluxiones parit: immoderatus uerò motus, & qui etiam adiungit sibi aliquas uehementes qualitates, vt celeritatem, & vehementiam, ut corpora crassiora, & frigidiora roborat: ita quæ mediocriter habent, aut graciliora sunt, primùm calefacit, & exsiccat: deinde refrigerat, uehementius dissoluta, spirituosa, & humida substantia caloris, sine qua ipse calor uegetus consistere nequit. B Humectat etiam motus moderatus in corporibus pituitosis: excrementosum enim eum humorem, & crudiorem sanguinem concoquit, ex quo natiuo humore humectatur corpus. sic sanè motus mutat, & nos alterat. Quies uerò cum calorem hebetet, ea incommoda parit, quæ ad caloris diminutionem sequuntur: redundant enim multa excrementa pituitosa in eo statu corporis, & quæ gignuntur excrementa in tertia concoctione, malè expurgantur: partim quod ipsa excrementa crassiora reddantur defectu caloris: partim quòd non impellantur sursum: non acquisito calore, nec meatus cutis sint patefacti, per quos expirare debent. Ac ut excrementorum sequitur prouentus, & retentio, per quietem: sic deteriores fiunt omnes actiones corporis humani, & debilitantur omnia membra, vbi otiosam uitam quærimus: omnes enim egemus motu, & exercitatione pro cuiuscunq; natura. C Nam biliosis, & exsiccatis corporibus leuis quilibet motus sufficit ad sanitatem conseruandam: moderatis uerò habitibus, moderatus utilis est: frigidioribus autem, & crassioribus debetur, qui uehementius calorem accendere potest: Nec dictum Galeni, quo præcipit in libro de sanitate tuenda, exercitationem adhibendam esse quousque sentiamus augeri respirationem, intelligendũ est simpliciter & in omnibus. nam ex breuissimo cursu ita intẽditur respiratio, non tamen iustã mensuram exercitationis sumus assecuti. Nec biliosæ quidem naturæ expectare debent respirationis eam mutationem, sed præceptum intelligendũ est de moderata natura, & moderatis qualitatibus exercitationis. Quæ enim tẽperata sunt corpora, uti debent nec celeri, nec tarda, nec uehementi, aut remissa motione: sed cum mediocritatem in omnibus differentijs seruauerint, scire debent se iustam mensuram exercitationis assecutos, quando respirationem auctam senserint. Hæc de ui motus, & quietis.

D

Sic ex somno, & uigilia ipsum pati est necessarium.

Somnũ & vigiliã nihil agere posse.

Somnus, & uigilia nihil reuera, & per se agunt in nostro corpore, sed calor ipse natiuus influens, qui diuersa efficit in nobis uigilando, & dormiendo. Nam per somnum, (vt anteà ostendimus) contrahitur calor in uiscera, & ibi roboratur: vnde sequuntur in corpore illi effectus, quos parere potest cõtractio ea caloris. Etenim partes, in quibus calor natiuus abundat, validiores redduntur, & ob id fœlicissimè exercent sua officia. Quare per somnũ internæ partes optimè sua munera obeunt, externæ uerò debiliter: contrarium uerò in uigilia accidit. Nam cum calore accedit robur externis partibus, minuitur verò cum absentia caloris, internis, unde dicuntur vigiliæ digerere, & somnus concoquere. Porro ut in alijs, sic hic somni mediocris, & uigiliæ in corpore mediocriter affecto uim exprimimus: nam aliud facit longus somnus, quàm breuis: aliud profundus, quàm leuis: aliud continuus, E quàm interruptus: aliud qui in sole, quam qui in umbra initur: aliud fit a somno in corpore pleno, quàm uacuo: aliud in gracili, quàm crasso: aliud in febricitante, quàm in sano: aliud in principio accessionum, aliud in declinatione. Eadem obseruanda sunt in uigilia, ne ad omnes pertinere putemus præcepta, quę de mediocri somno, & uigilia in corporibus mediocriter affectis tradi solent. Ac cum omnis somni, & vigilię differentias, causas, & vim duobus libris alibi enarrauerimus, non est, quod lector earum rerum repetitionem nunc a me exigat.

Secundum

A

Secundum eandem rationem & ex animi affectibus.

Paulò antea explicauimus quid, & quomodo mutent animi affectus in nostris corporibus, quòd scilicet mutationes suas faciant, uel quòd accendant calorem, vel debilitent, uel contrahant, uel expandant, aut mixtos motus in eo efficiant, quare ex animi affectibus sequuntur illæ in corpore nostro mutationes, quas parere possunt, caloris incrementum, diminutio, contractio, & expansio, de quibus Gal. in primo de differentijs feb. vbi generationem febrium ostendit ex his affectionibus, differit.

Animi affectus mutatione caloris nos afficere.

Et ex iis, quæ assumuntur.

B

Non aliud intelligit per ea, quæ assumuntur, quàm cibum, & potum, vt ex præcedentibus constat. Mutant autem hæc etiam nostra corpora pro suis qualitatibus primis, secundis & substantia, & copia, & parsimonia: ex quibus accidit corpus commodè nutriri, aut plusquam oportet ꝯpleri, aut vacuari, & calorem roborari, vel debilitari, & venas, ac alias cauitates obstrui, aut expediri, & corpus reddi densum, & solidum, vel rarum, & flaccidū, pingue, aut macilentum, crassum, aut gracile, & denique varijs modis affici.

Et excernuntur, & retinentur.

Dicunt interpretes hic agi de ijs, quæ vacuāt, vel replēt corpus, siue de inanitione, & repletione, quod uerum non est. Nam sic de cibo, & potu rursus ageret author, (hæc enim
C replent corpus) & de aere, motu, & animi affectibus, quæ pariter corpus euacuant. Quare solùm agit de ipsis excrementis, quæ gignuntur in nobis, & cum retinentur, aut excernuntur, mutationes quoque in nobis efficiunt: id quod iam superius ostendimus.

Hæc, siquidem omnia partim quidem euidenter, partim uero per alias causas medias alterant corpus, & sanitatem corrumpunt, & de eorum singulis seorsum scripsimus in tractatu, qui de salubribus inscribitur.

Ostendit quidem corpus nostrum alterari a prædictis sex rebus: verum modum & rationem non expressit alterationis & corruptionis, id quod nunc facit. Docet enim illa ali-
D quando euidenter, idest immediatè: aliquando verò non euidenter, idest per alias causas suam vim in nobis exercere. Quòd autem euidenter intelligat immediatè, ex eo ostendit, quòd illi opponat per alias causas medias. Porrò, ut ab aere incipiamus, cum ille calidus est, immediatè calefacit, cum frigidus est, refrigerat. Ad calorem verò sequuntur dissolutio corporis, ad hanc debilitas, ad hanc rursus alia. Huiusmodi igitur aer primo & per se calefacit, reliqua vero per accidens & per media quædam. Nam debilitatio, quam diximus ab eo prouenire, non statim fit ab aere, sed mediante dissolutione nostræ substantiæ. Sic aer frigidus suo occursu densat cutem, non immediatè, quia mediante refrigeratione hoc accidit: Ad densationem uerò sequitur caloris incrementum per duo media, per refrigerationem & densationem. Eadem ratione cibus & potus primò replent, ad repletionem sequi-
E tur obstructio, ad hanc prohibita transpiratio, putredo, febris. Hæc igitur per multa media nascitur, cum cibus sua multitudine, aut viscidıtate, aut crassitie obstruit cauitates internas corporis. Motus quoque primùm accendit calorem: per accidens verò & mediatè excrementa expellit, corpus roborat, debilitat, & alia, quæ superius dicta sunt, parit. Idem facilè de alijs ostendi potest.

Euidenter efficere quid.

Omnia igitur nunc dicta genera materiæ quædam sunt salubrium causarum. Nam commodo usu adhibito causæ fiunt conseruatrices atq; salubres: si uero incommode illis utamur, insalubres redduntur. Vnde

de etiam liquet ex his nullam harum rerum exteriorum, aut salubrẽ, A
aut insalubrem a nobis existimari oportere : at easdem potius quandoque quidem salubres, quandoq; insalubres in eo quod ad aliquid esse. Nam ubi motum corpus desiderat, exercitatio quidem salubris, otium autem insalubre. Cum uero eget quiete, otium quidem salubre, exercitatio uero insalubris. Eodem modo de cibis & potibus, & de aliis omnibus statuendum.

Posteaquam enumerauit omnes causas mutantes corpus, docuitque mutationis rationem, quòd scilicet mediatè, uel immediatè illæ suos effectus pariant: Nunc ostendere uult, quomodo illæ fiant causæ salubres, insalubres & neutræ, & in singulo genere conseruantes & efficientes. Fiunt inquit tales solo commodo & incommodo usu, non quòd res vna semper sit salubris, alia insalubris, alia neutra, & genere ita discrepent : sed quòd una & eadem res ob commodum & incommodum usum, diuersas rationes sumat : id, quod exemplis docet. Nam motus (inquit) salubris est, & insalubris : salubris quidem, si illis adhibeatur, qui eo opus habent: insalubris verò, si fiat ab illis, qui non motu, sed quiete egent. Ita cibus euacuatis, & nutritione egentibus, salubris est : repletis verò, & recenter saturatis, insalubris est. Ex quibus quidem euidenter apparet, quod superius annotauimus, Galenum non alias explicare causas corrumpentes nostrum corpus, quàm illas, quæ sumuntur ex materia medica : quippe cum hic dicat eandem materiam medicam, vt aerem, motum, salubrem esse, & emendantem uitia nostri corporis : uel insalubrem, idest nos ipsos lædentem, & corrumpentem. C

Horum enim singula, quando, vt necessitas corporis exigit, cum mensura, ac qualitate oportuna adhibentur, salubria fiunt. At cum citra omnem necessitatem, ac præter modum afferuntur, insalubria. Atq; hæ duæ sunt circa salubre & insalubre intentiones, rei scilicet, quæ adhibetur qualitas ac quantitas.

Dixit eandem materiam medicam esse causam salubrem & insalubrem : salubrem quidem, si commodè: insalubrem verò, si incommodè ea utamur : sed non expressit, in qua re consistat commodus ille & incommodus usus : Id quod nunc præstat. Docet enim in quãtitate & qualitate ipsius rei inclusum consistere. Nam si debitam rei qualitatem & quantitatem seruauerimus, pro necessitate eius, qui re illa utitur, tunc salubriter uiuemus, & sanitatem conseruabimus, aut illam efficiemus : at si in qualitate, vel quantitate errabimus, res illa nos lædet & insalubris fiet : id quod notius est, quàm ut probari debeat. D

Neque enim est rationi cõsentaneum etiam temporis occasionem, quæ in his, quæ dicta sunt, continetur, veluti tertium aliquod ab eisdem diuersum introducere. Si enim tali, tanta re allata egeat corpus, nemini dubium, quin etiam in tempore oportuno offeratur occasio. Siquidem occasionis inde ortus est, quoniam fluxibile ac facile mutabile est mortale corpus, ac pro trãsmutationis modo aliis alio tempore eget auxiliis. Quare non est tertium aliquod præter ea quæ dicta sunt, occasio. sæpius autem ea tamquam tertio quodam ob eam quã diximus causam, ad docendum uti consueuimus. E

Cum alibi in usu materiæ medicæ, præter qualitatem & quantitatem semper addiderit occasionem, & nunc solum ponat qualitatem & quãtitatem, nequis putaret illum a seipso dissentire, rationem reddit quare occasionem omittat. Est autem ratio qua utitur ferè ad hunc

A hunc modum (vt facilius etiam idem a nobis dicatur). Certa qualitas & quantitas materię statui non potest, nisi commodum etiam tempus ponatur. Ergo in qualitate & quantitate occasio continetur. antecedens probat, eò quòd corpus continuo mutetur & alteretur ita, vt quam semel qualitatem & quantitatem statueris conuenire, ob eas quas facit corpus mutationes, postea alio tempore non conueniat. Ergo cum qualitas & quantitas rei non nisi pro certo tempore & certo statu corporis statui posśit, meritò in se includunt occasionem. Non quòd occasio non sit aliquid distinctum a qualitate & quãtitate: sed quòd posita qualitate & quantitate, ea tanquam tertium eiusdẽ ordinis ponenda non sit. Præcesśit enim illius consideratio, & supposita iam est, cum qualitatem & quantitatem affectus corporis inuestigaremus. Tempora enim quædam notamus, in quibus nouimus corpus tali & tanto affectu præditum, vt cum dicimus in principio morbi mouendum esse corpus, quoniam tunc tali & tanto affectu præditum est, ut exigat tale & tantum remedium. Ergo ad docen-

B dum (inquit) uti consueuimus, tamquam tertio, occasione: id quod ego intelligo ad docendam qualitatẽ & quantitatem affectus, ex quibus qualitas & quantitas remedij postea statuuntur. Vel etiam ad docendam mutationem, quæ in corpore fit. Quæ etsi uera sunt, & rectè dicuntur, tamen sunt spinosiora, quàm postulet ars nostra. Nam hos scopos semper Gal. ponit distinctos, ut reuera distincta sunt illos indicantia. Nam vt qualitatem & quantitatem remediorum, qualitas & quantitas affectus indicant: sic Gal. in libro de optima secta docet occasionem indicari ex præsentia eorum, quæ postulant remedia, & absentia illorum, quæ ea posśunt impedire. Quare si indicantia inter se differunt, different utique & illa, quæ indicantur. Ergo occasionem ponamus distinctam a qualitate & quantitate. Verùm alia magis urgent Gal. Nam in usu remediorum non solum studemus efficere, ut illa exhibeantur in conuenienti qualitate, quantitate, & tempore: sed etiam substantiam in

C primis eligimus, an scilicet conueniat alterans, uel euacuans, aut replens, aut aliud efficiens remedium. Præterea modum utendi, & locum aptum in corpore ad agendum, & ordinẽ vbi plura sunt præstanda, quærimus: & si in uno ex his fuerit erratum, commodus non erit materiæ usus. Ac mirum est, quòd cum Gal. hæc omnia alibi ponat, hic solum rem contrahat ad qualitatem & quantitatem. nec ea quidem quæ ab alijs afferuntur, Gal. excusant, quòd omnes illi scopi in curatione morborum sint necessarii, in sanitatis verò conseruatione, minimè. Nam cibandi & exercendi corpus, occasionem, & modum, atque ordinem in assumptione ciborum docet Gal. in libro de sanitate tuenda. Præterea, quæ hic dicuntur de communi usu materiæ medicæ, pertinent ad causas salubres tum conseruantes, tum efficientes: quare nulla debet esse in his diuersa ratio. An etiam Gal. paulo inferius in vsu uene ris tempus ad eam aptum non notat præter ipsius qualitatem & quantitatem. Ac multo quidem magis refellenda est illorum opinio, qui dicunt substantiam, genus & ordinem mate-

D riæ contineri in qualitate. Omnes enim actiones fieri a qualitatibus rerum, cum inter substantias non contingat contrarietas, & propterea non posśit una in aliam agere. Sed isti meminisse debent eorum, quæ dixit Gal. paulo antea, aërem scilicet in nos agere, non solũ per suas qualitates, sed etiam secundum totam substantiam. An etiam philosophi non docent formas esse, quæ agunt, & ab illis motus principium emanare. Ordo est ad aliquid, non autem in genere qualitatis. Et quam quæso qualitatem exprimimus, cum unum post aliud faciendum esse dicimus. Quærunt etiam hi authores hoc loco in explicatione occasionis, an a tempore sumatur aliqua indicatio: quod quàm aptè faciant, omnes cognoscere posśunt. Nam Gal. in methodo medendi docet a tempore, quo quis cœpit laborare morbo, nullam sumi indicationem ad curationem morborum, sed solum cognosci naturam ipsius morbi. Sed hæc nihil ad occasionem remediorum. Non enim quærimus hic indicantia occasionẽ

E sed scopos ipsos agendi, id est circumstantias: quas non solum medici, sed etiam philosophi obseruandas esse dicunt in omni actione, & officio, quod rectè exerceri debet. Ac nos illas omnes in libro de officio Medici comprehendimus, dicimusque in omni re præstanda, spectandum esse, an agendum sit, quid agendum, & quæ res sumenda tanquam instrumentum aptum ad agendum, & quale, quantumque, & quomodo, quoque tempore, quoue ordine, & in quo corporis loco eo vtendum sit. Cum enim ad ægrotos accedimus (vt in facultate nostra pateant exempla, in primis, quęrimus an agendum nobis sit, vel negotium committendum naturæ: deinde si agendum est, an vacuandum, uel replendum, uel aliud faciendũ. Et si uacuandum est, quis humor sit educendus, & quod medicamentum sit aptisśisimum

ad

Occasio quo modo ĩ qualitate & quantitate cõtineatur.

Occasionẽ distinctam ponendam esse a qualitate et quãtitate.

De scopis agendi disputatio cõtra Galenũ

Tangit Iuliũ Delphinum hic & sæpe postea

liber argenteri de officio medici

ad illius eductionem, an rhabarbarum, uel casia, uel aliud quidpiam: Ac substantia & genere medicamenti inuento, quærimus an calidum, uel frigidum, & qua mensura, & an semel, uel bis, & quo tempore sit exhibendum. Quòd si plura medicamenta sunt necessaria, ordinem in illis statuimus. Præstat profectò hæc ita distinguere, quàm sophisticari, & pro authoribus pugnare & interim miserè lectores & artis præcepta confundere. A

Quoniam uero in ipsis intentionibus, & aliæ causæ, salubres, & id quod propositum est genus, continetur, rursus easdem repetamus optimæ igitur corporis constitutioni si circumductus aer temperatus sit, tum aliorum nuper commemoratorum, nempe quietis, & motus, somni vigiliæ, tum assumendorum & excernendorum exquisita symmetria conueniat. B

Cum Galenus inuenerit illa, quæ possunt immutare corporis statum, & quæ nam ex illis medicinæ sint subiecta, & præterea quomodo hæc corpus nostrum mutent, & qua ratione eadem fiant causæ salubres, insalubres & neutræ, conseruantesque & mutantes, nunc tractationem illam instituto accommodare incipit. Est autem illius institutum (vt paulo antea notauit) explicare velle, primùm, quæ nam conueniant corporibus ad sanitatis conseruationem. Ac quoniam in illis, in quibus reperitur aliquid, quod est perfectum, alia uerò imperfecta, prius agendum est de eo, quod perfectum est: quippe cum illud aliorum sit regula, ideo nunc docet, quid optimæ constitutioni sit salubre, & conseruans: estque illius sententia talis, quòd illi conueniant omnia, quæ vim habent in ipsum agendi, siue illa necessario, siue aliter afficiant, seruata in omnibus mediocri quantitate & qualitate. Adhibenda enim sunt ei, aer temperatus, & motus, & quies, somnus ac uigilia, & quæ assumuntur, & quæ retinentur in ea quantitate, & qualitate, vt in sua natura & mediocritate conseruari posit optima ea constitutio. Quæ sententia ita clara est, vt maiore declaratione non egeat. Hoc solùm attingemus, quod nonnullis difficultatem parit: cur scilicet aliarum omnium causarum salubrium meminerit, præterquàm pasionum animi. Aiunt enim alij interpretes, ideò Galenum omisisse animi accidentia, uel quòd posint ex alijs intelligi, vel quòd in nostra non sint potestate: vel quòd alterare quidem aliquo modo posint, sed non quantum oportet corpus mutare ualeant: uel quòd modum illis imponere non posimus: quæ omnia sunt nugæ, vt postea Galenus ostendit. Nam posteaquam docuit qualia & quanta alia esse oporteat sanitatis conseruandæ auxilia, idem subiungit de animi affectibus ijs verbis. Liquet autem ab ipsis caueri oportere omnes animi immodicos affectus, uidelicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ: Hæc enim alterant, atque a naturali statu corpus auertunt. Quòd si animi accidentia ideò sunt prætermissa, quòd in nostra non sint potestate, eadem ratione prætermittenda erant, retentiones & euacuationes excrementorum, & somnus atque vigilia, & aer ipse, quibus modum sæpe medicina constituere non potest. Quòd si in animi affectibus qualitatem, & quantitatem seruare nequit medicus, cur illos inter causas salubres & insalubres posuit? Contra illos etiam facit hæc ratio, & experientia eosdem illudit, qui dicunt animi affectus non habere vim inducendi contrarium corporis statum. Ignorant enim illi, quàm sæpe eæ pasiones sanitatem labefactent, morbos, mortemque ipsam afferant. Siue igitur simpliciter in omni corporis statu mutationem quæramus, siue vt emendemus aeris intemperies, ab animi affectibus, non minus quàm ab alijs prædictis, auxilia quærere possumus.

Delphinum tangit.

Cum uero aer a temperie recesserit, tantò a mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperantia recessus.

Hunc contextum alij interpretes ita exponunt, tanquam velit Galenus emendare aeris intemperiem contrario ipsi vsu aliarum causarum salubrium, quasi talis sit sententia præcedentis & præsentis orationis: si aer temperatus sit, alia quoque prædicta auxilia tempera-

ta esse

A ta esse debet. Si uerò aer sit intẽperatus, debemus ad illius intẽperiem corrigendã in conseruatione optimæ constitutionis, adhibere cõtrarios excessus aliarũ causarũ salubriũ. Quorũ quidẽ sententia nõ patet ex dictione Authoris, nec ex ijs, quæ sequuntur, nec forte etiã ueritas eis suffragatur. Dixisset enim, cum aer a temperie recesserit, tantò alia a mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperantia aeris recessus: postea vero docuisset, quonam modo reliqua possent aeris intemperies mutare. Addo quòd vniuersalius præceptum erat tradendum de alijs omnibus, ut si quis maiori quiete utatur quàm opus sit, præscribenda erat ratio cibi & potus, somni & uigiliç, & aliorum, quæ possunt emendare errores, qui fiunt a quiete. Quòd si fortè id est omissum, quòd exactè doceri non posset, omittenda erat vtique & hæc repugnantia aliarum rerum aduersus aerem, quæ maiorem fortè habet difficultatem. Neque enim rationi consonum est, ut excedentibus aeris qualitatibus, contrarios opponamus excessus aliarum omnium causarum salubrium: Nam so-
B lus motus temperare potest alterationes illatas ab aere frigidiore: & sola aliquando quies, aut frigidior cibus, reniti potest aeri paulo calidiori. Videtur igitur uelle Galenus docere qualia oporteat esse auxilia conseruantia, quando non est optima temperantia in corporibus, quasi dicat. Cum est optima constitutio, conueniunt aer, tum alia omnia auxilia temperata: cum verò corporis constitutio ab optima temperie recedit, tunc oportet aerem ipsum a mediocri temperie recedere, & ex consequenti alia quoque similes recessus habere debent. Ita enim omnes status a rebus similibus secundum iustam qualitatem & quantitatem adhibitis, conseruabuntur. Non tamen magnopere repugno, si quis aliorum interpretationem sequatur. Nam illud utile præceptum est in sanitate tuenda, ubi aliquæ causæ salubres excedunt, alias adhibendas esse contrarias ita, ut possint emendare illarum uim: Vbi enim non licet nobis corpus exercere, parcius edendum, bibendumque est: vbi calor
C aeris nocet, quies, cibus frigidior & liberalior potus, somnus longior ad temperandum corpus conferunt: & nunc vnum aduersus vnum: nunc plura sunt adhibenda pro ui singulorum.

Quid agendũ ubi causæ aliquæ salubres omituntur.

Hi verò sunt mediocritatis termini in aere quidem ambiente, ut neq; horreat propter frigus, neque sudet propter æstum.

Cum dixisset Galenus corporibus optimè constitutis conuenire & aerem & reliqua tẽperata, docet nunc quomodo illorum temperiem metiri debeamus, nempe ex effectibus, qui in nobis ab illis fiunt, & non ex ratione, aut ab eo, quod in alijs fit rebus. Nam cum temperatum ad aliquid dicatur, meritò fit, ut illa dicantur a nobis temperata, quæ nos tempera-
D tè afficiunt. Aer autem huiusmodi erit (inquit Galenus) qui nos ita afficit, ut neque horrorem afferat propter frigus, nec sudorem propter æstum. Ex quo euidenter apparet mediocres aeris excessus, a mediocri aeris temperie non excludi, si modò in uehementi ardore solis sudamus, & in frigore ingenti horremus: ita & regionem temperatam uocamus, & intelligimus non eam solùm, in qua nullus vnquam est qualitatum excessus, sed in qua excessus non sunt magni: Horrorem hic non debemus intelligere uehementem illam corporis concussionem, quæ cum frigore fit in quartanis febribus, paulo differentem a rigore: sed insignem frigiditatem, qualem sentimus in plurimis Italiæ locis media hieme. Est enim Galeni sententia in libro de palpitatione, tremore, rigore & conuulsione, rigorem in sanis appellari dolorosam omnem infrigidationem: in ęgris verò eo nomine nos intelligere, nõ solum eam refrigerationem, sed simul cum illa, totius corporis agitationem, & hunc fieri ab internis causis: alium vero ab externis: propterea falluntur nonnulli interpretes huius
E loci, qui hanc differentiam ignorantes, tradunt rigorem ab horrore non alia re differre, nisi quòd hic cutis & partium cuti uicinarum: ille verò totius corporis sit affectio. Nam rigor in sanis, non est totius corporis affectus: & horror, rigorque morbosi, pariter sunt totius corporis affectiones, & commotiones, vt Galenus in libris de differentijs febrium, & in methodo medendi ostendit, cum docet, per magis & minus eam, quæ in ipsis est, differentiam: consistere: horrorem enim fieri in quartana, rigorem in tertiana. De qua re est clara sententia in lib. secundo de causis simptomatum cap. 6. Vbi ita scribit: tenuis, salsus, immo tusque humor, pruritum efficit paruus, tenuis, mordens, & immotus, vlcerosos affectus creat: multus, salsus, crassus, & immotus, lepram, & scabiem: paruus tenuis, mordax cum

Aerem tẽperatum etiam uocari qui cum aliquo est excessu.

Rigor quid hoc loco significet.

G exiguo

exiguo motu, horrorem, parit. Quòd si humor uehementius mouetur, uel copiosior, mordaciorque est, concutientem rigorem infert, non horrorem: fiuntque tum rigor, tum horror, cum causa aceruata est circa cutim, & carnes cuti subiectas. Quomodo verò fiat rigor & horror ab illis humoribus alio loco ostendam, vbi de morboso horrore, & rigore fiet mentio. Horror autem de quo hic agimus, nascitur ex molestia, quam sentit corpus ex aeris frigiditate: deserit enim internus calor occursu aeris frigidi externas partes, atque ita facilius eas frigus ferit, & illæ commouentur, ad rem vndique molestantem extrudendam. Porrò sudor in aere calido non fit ob carnis colliquationem, ut quidam temere hic docent. Nam colliquatio, vt Arist. in lib de generatione animalium ostendit, & Galenus etiam passim, affectus est morbosus. Fit enim sudor in aere calido, quia euocatur ad superficiem corporis aquosus humor, qui cum sanguine est mixtus, cui via patet per cutis meatus rarefactos ab eodem aere: vel quòd multi vapores a corpore attollantur, qui posteaquàm peruenerint ad membranam cuti subiectam, densantur, & in aquosum humorem conuertuntur: & ita humoris naturam adepti, per cutis meatus effluunt, sudorque fit. Mirum etiam est, vel potius ridendum, quod illi etiam tradunt, aerem temperatum tunc esse, quando nos temperatè refrigerat per inspirationem: non autem per contactum: & ita vocatum esse ver temperatum ab Hipp. non quòd aer in vere ad tactum temperatus sit, sed quia temperatè nos refrigeret. quomodo enim refrigerandi vim habet, quod est temperatum, & vbi Hipp. ver dixit eo modo esse temperatum: est enim (inquit Gal. in libro de temperamentis), quod exactè medium sit inter omnium qualitatum excessus: tunc aer, qui est ita affectus, nec calefacit, nec refrigerat, nec humectat, nec siccat, siue inspiretur, siue extrinsecus in nos agat. Talem profectò tradit Galenus esse aerem temperatum, qui non mouet sudorem suo æstu, nec horrorem infert suo frigore: Qua quidem in re magnos oportet esse frigoris & caloris excessus, qui hæc committant: qui tamen minores sunt, videntur etiam excludendi ab aere temperato. Sepe enim nos offendit aer calidus, qui sudorem non elicit, & frigidus, qui horrorem non commouet. Præstat ergo hoc modo dicere: quòd aeris ea constitutio conueniat temperatis corporibus, quæ sensibiliter non calefacit, nec refrigerat, nec humectat, nec siccat, nec in substantia tenui vel crassa, aut in pura nullum habet vitium. Galenus autem non tam videtur docere voluisse, qualis debeat esse aer conueniens optimæ constitutioni corporis, quàm qualem maximè euitare debeamus. Mirum etiam illud videri non debet, quòd cum dixerit materiam medicam fieri salubrem debita qualitate & quantitate, hic solum qualitatem aeris exprimat. Nam ut in aere intemperato quantitatem fortè metimur ex parua aut longa in eo mora, ita, qui temperatus est aer, nullos habet quantitatis gradus: perpetuo enim eo vti debet temperatum corpus.

Horror et sudor quomodo hic fiant.

In exercitiis cum primum lassari cœperit corpus, confestim quiescere.

Proposuit Galenus materiam medicam fieri salubrem ob qualitatem, & quantitatem ipsius, & hos duos scopos in illius vsu maxime spectandos esse: sed statim sui instituti obliuiscitur. Nam, vt in aere nullam quantitatem docuit, sic in motu eam solam explicat, qualitatis nulla facta mentione, nisi quòd postea illam laudant exercitationem, in qua æqualiter omnes corporis partes mouentur: cum tamen plurimum referat an corpus exerceas, uelloci, uel tardo motu: frequenti, uel raro: uehementi, aut debili; æquali, aut inæquali: vniuersali vel particulari, idest vbi vniuersum corpus, uel aliquæ duntaxat partes exercentur. Tempus etiam aptú exercitationi hic omittit: quod tamen docet in libris de sanitate tuenda. At nec quietis mentionem facit, cum tamen plurimum referat scire, qualem & quantam illam esse oporteat, & quomodo, quo ue tempore quiescendum sit, & quid post illam fieri debeat. Præterea hic non tam docet quantitatem exercitationis, quàm quid fugere debeamus tamquam vitiosum. Non enim vsque ad lassitudinem corpus exercendum est, siue lassitudinem intelligas in proprio significato, siue pro molestia, & defatigatione, quæ motú sequitur. Quis enim dubitat nos exercitationis moderatæ terminos excessisse, cum iam molestiam ex motu sentimus: quippe cum eo authore corpus temperatum excessus omnes fugere debeat. Et quis eam laudabit, quæ in corpore iam intulit tensionis, vel vlceris, aut inflamma-

Galenú ad sua principia reuocat

De termino exercitationis Galeni sententia notatur

A flammationis ſenſum: quos affectus morboſos in laſsitudine ex motu fieri idem author paſſim docet. Quare ex natura rei, & ex alijs Galeni locis, aliter res explicanda. Motus ergo, ſiue exercitationis qualitas eligenda temperata, & inter excedentes qualitates media, qualis illa eſt, quæ nec eſt volox, nec tarda, nec robuſta, uel debilis, nec uehemens, nec remiſſa, nec contentioſa multum aut ſine contentione prorſus, ſed quę prorſus ſit media inter omnes exceſſus: cuius quidem exempla docet Gal. in lib. ſecundo de ſanitate tuenda. Quantitatē autem exercitationis, quæ media eſt inter paucam & multam, agnoſcemus eſſe, non ex laſſitudinis, vel moleſtiæ initio, quæ ſemper fugienda ſunt in optima natura, ſed vt Galenus ſcribit libro ſecundo de ſanitate tuenda, ex anhelitus auctione, & frequentia. Tunc enim deſiſtendum eſt ab exercitatione, cum reſpiratio mutata eſt in magnitudinem & frequentiam, ex moderatis illis motionibus medijs inter omnes prædictas differentias. Porrò exercitationis tempus eſt, inquit Galenus capite ſecundo, B libro ſecundo de ſanitate tuenda, cum cibus duplicem concoctionem acceperit, in uentriculo inquam, & hepate atque uenis. Id, quod cognoſci ſcribit ex vrinis mediocriter palleſcentibus: tales enim urinæ oſtendunt recenter peractam eſſe ſecundam concoctionem. Nam excrementum bilioſum oſtendunt factum, quod non fit, niſi in ea concoctione. Excrementa autem, (vt alibi oſtendimus) fiunt in omni alteratione alimenti, poſt concoctionem abſolutam, ad quam ſequitur ſeparatio inutilis partis alimenti ab utili. Si uero, (inquit Galenus) vrina fuerit aquoſa, crudum adhuc eſſe in hepate & venis ſuccum oſtendit, vt quæ nihil adhuc bilis in ſe contineat: quæ verò ruffa bilioſaque eſt vrina, iam dudum abſolutam coctionem teſtatur: indicat enim natiuum calorem, qui iam abſoluerit coctionem alimenti, agere in humorum maſſam, & ex illius calidiore & tenuiore portione bilem elicere, & procreare. Non eſſe C quidem exercendum corpus, cum alimentum non eſt concoctum in hepate & venis: quoniam per exercitationem crudum alimentum in corporis habitum trahitur, rectè a Gal. dictum puto. Sed cur velit exerceri corpus, tunc ſolum, cum recenter eſt abſoluta concoctio in hepate & uenis, & non cum iam dudum eſt abſoluta, non uideo. Nam cum partes, quæ ſunt in habitu corporis, nondum concoxerint ſuum nutrimentum, quod adhuc eſt in uenis, cur illis non imminet idem periculum de attractione humoris crudi. An fortè non obeſt hæc cruditas in alimento iam elaborato ex duplici concoctione, & plus commodi accidit corpori ex fœlici diſtributione, quàm incommodi, ex ea cruditate, quæ minimo momento ex partium contactu, & caloris incremento tollitur. Addo quòd peractis duabus prioribus concoctionibus, edendi tempus rurſus accidat, diſſoluta iam ſubſtantia ventriculi & hepatis ab innato calore: ſed quoniam requiritur animalis appetitus ad illarum partium nutritionem, & ille fieri nequit, niſi per ſuctionem, quæ D naſcitur ex euacuatione partium externarum, ideo exercitatio adhibenda eſt, quæ partes illas nutriat & exhauriat. Ad quæ opera ſequuntur attractiones nutrimenti, & ſuctiones internarum partium, hepatis & uentriculi, quæ nouum cibum expetunt, cum illis inutilis ſit ſanguis, & alij omnes humores in venis contenti, vt pote quos iam alterauerint, & mutauerint, & pro excremento reiecerint. Ad monet præterea Galenus ſecundo libro de ſanitate tuenda, priuſquam ad exercitationem accedamus, excernenda eſſe alui & veſicæ excrementa, & optima quidem ratione, ne ſcilicet aucto calore, rapiantur in corpus: ſed illud omiſit, quod certè tacendum non erat, quoties ſcilicet, in die corpus ſit exercendum: id, quod ego toties faciendum eſſe exiſtimo, quoties eſt edendum. Nam ſi, vt Galenus tradit, exercitatio membra duriora & ſolidiora reddit, caloremque natiuum auget, & ſpiritus citatiores reddit, & ad hæc ſequuntur laborum tolerantia, fœlix diſtributio, alimenti concoctio, corporis nutritio, humectatio natiui humoris in habitu E corporis, & excrementorum extenuatio, expulſio, & ex purgatio, atque apertio meatuum cutis, neceſſe profectò eſt, vt præcedat exercitatio omnem cibi ingeſtionem, & non magis vnam, quàm aliam. Quare mane, & ueſperi hi, qui bis edunt in die, corpus exercebunt: & ſi temperati fuerint, vtentur prædictis motionibus, quæ nullum habent exceſſum: quòd ſi intemperati fuerint, conuenientes ſibi motus quærent. Nam corpora, quę frigidis, & craſsis humoribus abundant, vehementiorem & diuturniorem poſtulant exercitationem, & non niſi perfectè abſolutis, duabus primis concoctionibus. Bilioſa verò corpora, & ſi Hippocrates ſcribit illa quiete, & aquæ potione egere, tamen ita illius ſententia intelligenda eſt, quòd his naturis leuiores motiones utiliores ſint, quàm aliæ: nullum

De qualitate exercitationis.

Exercitationis uerus terminus.

Tēpus aptū ad exercitationem.

cur vrine pallescētes mediocriter hec obseruanda

Reijcienda excremēta alui et ueſicæ ante exercitationem et cur.

De modo exercitationis.

Quæ exercitati intēperatis conueniat.

Frigidis et pituitoſis, qualis debeatur exercitatio.

enim corpus sine aliquo suo motu sanum degere potest. Vt igitur biliosi leuioribus & paucioribus motibus contenti esse debent, sic non oberit illis hæc exercitatio, si nondum planè perfecta fuerit in venis concoctio: acrior enim illorum calor, talem materiam ad fœliciorem habitus corporis nutritionem expostulat. Qua ratione dicebat Galenus in primo libro de alimentis: huiusmodi temperies bubulã carnẽ melius, quàm saxatiles pisces concoquere. Verbum πονεῖν, quod Leonicenus vertit, lassari, melius fatigari, vel molestiam pati, vertemus. Nam lassitudo affectus grauior est, quàm vt esse possit regula, & meta exercitationis, nisi lassitudinem intelligamus, vt vulgus solet, pro quacumque defatigatione, etiam si nondum accesit tensionis, vel vlceris, vel inflammationis sensus. Explodenda quoque hic est quorundam interpretum opinio, qui volunt lassitudinem omnem ex humoribus liquefactis fieri. Nam motoria lassitudo tensiua, de qua potissimum hic intelligere debemus, si fortè lassitudo contingat ex motu in corporibus benè constitutis, fit solum extensione fibrarum musculorum, vt Galenus passim testatur. Quietis uerò ratio & motus non intelligitur solum in cessatione exercitationis corporis: sed etiam omnium affectionum animi. Nam quietem quærimus, vt calor intus contineatur, aut certè æqualiter in vniuerso corpore: id quod prohibent fieri animi cogitationes, & aliæ passiones, quæ calorem violentius commouent in vnam, uel aliam partem. Quiescendum verò tamdiu est, donec ea opera sint absoluta, quæ caloris quietem, vel æquabilem distributionem postulant: & rursus exercenda sunt alia officia, quæ sequi debent quietem. Nam post quietem, quæ sequitur motum, edendi tempus est oportunum: nec enim statim laborem sequi debet cibus, vt significare uidetur Hippocrates ea sententia, quam citat Galenus, in libro de sanitate tuenda, quæ talis est. Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria: nam ante cibum, calorem dispersum per exercitationem, reuocare oportet quiete: sic enim melior fiet in internis partibus appetentia & concoctio. Iubet etiam Galenus in libro de sanitate tuenda, vt post exercitationem balnea, frictiones, & vnctiones adhibeamus, ad molestiam, si quæ nata est ex motu, tollendam, siccitatem emendandam, & ante ipsam exercitationem, ad corpus emolliendum. Adhibet pariter frictiones, & vnctiones, quibus corpus reddatur flexile, & ad omnes motus differentias subeundas aptum: quæ hoc loco non sunt omittenda, ne quid desit corpori optime constituto ex his, quæ pertinent ad ipsam exercitationem, & illa, quæ ante, & post ipsam sunt obeunda.

Quiescendi ratio & modus.

Post quietẽ quid agendum.

Balneorũ frictionum & unctionum vsus.

In cibis autem concoctionis perfectio, & excremẽtorum modus, in quali quantoque conueniens.

Docere nunc vult Galenus nutriendi rationem, quæ debetur corporibus optimè constitutis, sed parum fœliciter id facit. Nam cum dixisset in omnibus rebus conseruantibus sanitatem, duos esse spectandos scopos, qualitatem, & quantitatem, hic solum agit de quantitate, nisi quod paulo postea vno uerbo dicat temperatos cibos istis conuenire. Verum cum in libro de sanitate tuenda, & in primo libro Aphorismorum, & passim alibi docuerit, plurimum referre in nutritione, quo genere nutrimenti, & quali, & quanto, & quo modo, quoue tempore, & ordine utamur: non erant profectò eadem hoc loco omittenda, cum errores fieri possint maiores in illis, quæ omittuntur, quàm in ipsa quantitate, cuius mensuram ait ipse naturam sine doctore & medico constituere sibi posse. Nihil præterea de potione præcipit, quæ tamen artis præcepta tantò magis, quàm cibus postulat, quantò magis in ea ob uoluptatem, & bibendi facilitatem error commiti potest. Hæc omnia breuiter nos percurremus. Ac primum ego, genus alimenti in his naturis non probo, quòd simplex est, & semper vniforme mediocriterque nutriens. Nam natura vnicum, & vniforme nutrimenti genus tandem aduersatur: quare nec appetit, & perinde nec retinere, nec concoquere probè potest. Præterea cum in nostris corporibus aliquid sit solidum, & terreum, aliud aereum, aliud aquosum, aliud igneum, & ob exercitationes, & alia, quæ in vita obeuntur, aliquando vna substantia magis, quàm alia dissoluatur: necesse est, vt vario nutrimento vtamur, ne quid desit ad reparationem alicuius substantiæ dissolutæ. Nec illis quidem est credendum, qui ciborum uarietatem, concoctionem turbare credunt. Nam quæ melius appetimus, fœlicius quoque concoquimus. Addo

Alimentorum uarietatẽ potiusquã simplicitatẽ probandã esse.

A Addo quòd experientia quotidiana hanc opinionem refellat: nullus enim est, qui in qua cumque cibatione non vtatur pane, carne, oleribus, caseo, & uino, absque aliqua concoctionis perturbatione. Quòd si natura hæc quotidie appetit, & sine aliquo læsionis sensu illis optimè nutritur, cur aliarum rerum vsum damnabimus? Quare placet Celsi de hac re sententia, quæ habetur in principio sui operis, qua præcipit vt homo, qui sanus est, & suæ spontis, nullis se legibus obliget, & nullum genus cibi fugiat: propterea rectè quoque Galenus, in libro de alimentis boni & mali succi scribit accuratam istam ciborum electionem necessariam esse illis, qui otiosè viuunt: eos verò, qui se exercent, (ut uolumus exerceri optimam constitutionem) non esse subiectos his superstitiosis legibus. Ergo qui optimè est affectus, alimentis illis vtatur, quæ appettet in omnium vsu posita. Quòd verò ad nutrimenti quantitatem spectat, præcipit hic Galenus tantum esse edendum, quantum B concoqui potest, & quantum appetitur: tantum enim concoquere hanc naturam, quantum appetit. Quantum verò concoqui possit, nos conijcere ex qualitate & quantitate excrementorum: vbi enim alui excrementa sunt concocta (id, quod cognoscimus cum mediocriter sunt compacta & bene figurata, nec grauius, quàm par sit, olent: & præterea quãtitate respondent cibis ingestis) tunc agnoscimus non plus esse assumptum alimenti, quàm requirat corpus. Si verò liquidiora vel torrida, & indurata fuerint, aut copiosiora quàm quantitas & qualitas ingesti alimẽti exigat, tunc diminutã, vel excedentem eã concoctionẽ cognoscimus. Sic vrinæ aquosæ indicia sunt debilioris concoctionis, quæ fit in hepate. Quę verò sunt flauæ, vel ruffæ, alimentum quodammodo assatum in ea concoctione declarant. Nec dissimili quidem ratione agnoscemus concoctionem, quæ fit in habitu corporis ex eius excrementis. Rusticos enim torrere illud alimentum agnoscimus, quòd camisias & lin- C tea quæ tangunt, inficiant intẽso colore flauo & nigro: & qui otiosè viuunt, diminutam eam concoctionem significant, quòd ea fuliginosa excrementa pauciora, quàm mediocrius postulet, procreent. Sunt etiam peculiaria quædam indicia in singulis concoctionibus bene aut male concocti alimenti. Nam debiliorem ventriculi concoctionem perdunt flatus, ructus acidi, grauitas, nausea, saliuę copia, deiecta appetentia: excessũ verò, qui in ea fit concoctione, inter alia, maximè sitis declarat. Sed hæc alio loco commodius docebo: satis est hic capita rerum explicasse. Verùm si optima natura sibi ipsi est in hac re regula, sinemus illam liberè uiuere, & appetere quantum cupit: in quo opere aliquando parum, aliquando mediocriter, aliquando vsque ad satietatem & ebrietatem edet, bibetque. Nam huiusmodi viuendi rationem, quam nos in excessu positam credimus, natura aliquando mediocrem reddit, & ea gaudet, optimeque habet: propterea Plato in suis legibus, & Celsus ebrietatem, & crapulam, tamquam vtilem aliquando commendant. Eadem por- D rò est ratio de qualitate, & modo nutritionis, & tempore. Nam nostra corpora auidius aliquando appetunt, quæ frigida sunt actu, quàm calida: aliquando sicca, aliquando humida actu & potentia: aliquando crassa, aliquando tenuia alimenta: aliquando una cibatione gaudent, aliquando bis, & ter quotidie edere expetunt: & plus aliqui cupiunt edere vesperi, quàm mane, qui scilicet, vel ita consueuerunt, vel noctem habent, & primas horas diei liberas: quibus uerò studendum est noctu, & summo mane surgendum, & legendum, liberioresque posteà sunt aliæ diei horæ, illis prodest prandium lautius, quàm cena: præsertim, si adiuncta est consuetudo, quæ maximam habet in nutritione uim. Hęc natura conueniens tempus ad edendum sibi eliget, aut facilè est illud præscribere post exercitationem, & aliquam quietem. Ordinem fortè natura sibi non præscribet, vt quæ æqualiter simul omnia appetat, aut ignoret, quid præcedere debeat. Est autem optimus ordo cibandi, vt præcedant, quæ appetitum acuunt, & facilius concoqui, & corrumpi E & a stomacho promptius descendere possunt. Porrò vt in cibis natura ferè sibi regulam ponit, sic in potione non est opus longis præceptis. Nam æstate illa appetit frigidiorem potionem actu, & potentia, & largiorem: hyeme verò huic contrariam: propterea, vbi vehemens urget æstus, prodest, his qui bene habent, nec frigidis malis uentriculi, aut hepatis sunt obnoxij, vt Galenus scribit, vinum bibere in puteis refrigeratũ, & niuem, atque glaciem ei immiscere. Nam maximum aeris feruorem aliter aliquando temperare non possumus. Superstitiosi quoque Medici sunt, qui peponum, cerasorum, prunorum, & aliorum fructuum humidiorum usum arcent a mensis ęstate, quòd dicant crudos humores & putredini obnoxios ex his alimentis aquosis procreari: tãquam natura frustra eos fructus

Quantum edendum.

De qualitate & modo nutritionis Edendũ aliquando mane plusquã uesperi: aliquando aliter faciendum.

Tẽpus aptũ ad edendũ.

Ordo cibationis.

De potionis & bibendi ratione.

Vinũ niue refrigeratum multis vtile.

Fructus æstiuos laudat.

 procreauerit,

procreauerit,& calor acris & biliosus non postulet ad temperiem conciliandam plurimam A aquosam humiditatem. Quòd si aquam libere concedimus, authore Hippocr. & docente vsu, æstate,& biliosis naturis in omni tempore, cur eos quoque fructus non concedemus? quid enim magis aqueum, quàm aqua: & qualem, quæso, putredinem uident excitari a moderato fructuum vsu? Sunt etiam, qui potionem a cibo penitus arceant ab omnibus corporibus, negantque umquam bibendum esse nisi cum edimus: quorum opinio mihi etiam non placet. Nam, vt pituitosis & alijs, qui bibunt ad uoluptatem, huiusmodi potio obest: ita biliosis & exsiccatis corporibus, cum absoluitur concoctio in ventriculo, prodest ad contemperandam crassitiem & uisciditatem, quæ ex concoctione necessario accidit alimento. Addo quòd somnus sæpe prohibetur, vbi siticulosi ad eum accedimus. Propterea Galenus ex Hippocr. leuem sitim somno: maiorem verò non nisi potu tolli posse scribit: & idem suadet in lib. de sanitate tuenda, post peractam concoctionem in uentriculo, B ad reddendam faciliorem distributionem alimenti, bibendum esse.

De potione a cibo præcepta.

Aequalis uero in his est coctionis appetitus, quodammodo: quare neque præside eget, qui singulorum, quæ assumuntur, quantitatem metiatur: optima siquidem Natura, quantam appetit, tantum etiam concoquit.

Quantum sit edendum ab homine optimè constituto, ostendit paulo antea cognosci posse ex concoctione alimenti: quam probè peractam, aut excedentem, uel diminutam agnoscimus ex qualitate, & quantitate excrementorum. Nam excrementa, quæ ex concoctionibus resultant, testantur qualis sit facta concoctio: tametsi falli in hac re possumus. C Etenim excrementa, quæ ex optima concoctione resultant, aliquando ob dispositionem corporis natiuam, vel aliunde contractam, diutius retinentur, & ob eam moram sicciora, durioraque euadunt, vt in his accidit, qui aluo sunt astricta: Aliquando verò humidiora, & liquidiora emittuntur eadem excrementa ob retentiuæ imbecillitatem, & superfluã humiditatem intestinorum, cum tamen optima præcesserit in ventriculo concoctio. Nonnunquam etiam ob celeriorẽ, & uehementiorẽ distributionem, aut eandem diminutam, excrementa plura, & liquidiora, uel sicciora redduntur. Nam qui calidiore sunt hepate, aut uehementius corpus exercent, ob vehementiorem distributionem solent emittere alui excrecremẽta duriora. Contrariũ uerò accidit illis, qui frigidiore sunt hepate, & otiose viuunt. Accidit etiam aliquando, vt minuatur copia, & mutetur qualitas excrementorũ, aliò translata illius materia: quo modo vrina his minuitur, & minus colorata redditur, qui multũ sudant: cõmunis enim est sudoris & vrinæ materia, & cum sudore bilis, quæ vrinas tingit, D effluere solet. Hæc ergo animaduertenda sunt, ante quam ex excrementorum qualitate, & quantitate iudicemus, an concoctio bona, aut mala, in alimẽto sit peracta. Verũ in optima constitutione, in qua nullum est vitium, excrementorum qualitas & quantitas secundum naturam, certa præbent indicia concoctionis perfectæ. Nunc verò aliud sumit indicium ex appetentia alimenti: quod quidem est indicium a priori, vt excrementa, post concoctionẽ sua præbent signa: nam appetentia præcedit concoctionem alimenti. Scribit ergo nos posse cognoscere, quantum optima natura edere, bibereque debeat, quantum scilicet appetit: huiusmodi enim Naturã non plus appetere, quàm possit concoquere, & quàm illi sit opus ad corporis nutritionem: cuius quidem rei rationem hic non docet, nec interpretes quærunt aut certe malè explicant. Nam Acachias appetentiam scribit hoc loco fieri ab inanitione, & uentriculi frigiditate: sed ex his non docet, quomodo appetentia respondeat concoctioni. Nam si a frigore ventriculi fit appetentia, accidet his, quod Galenus superius dixit E fieri in illis, qui ventriculo sunt frigidiore, qui plura appetunt, quàm possint concoquere. Deinde si de optima constitutione hic agimus, appetentia non fiet a frigiditate uentriculi, qui temperatus est in ea natura. Præterea absurdum est, vt anteà ostendimus, intemperiem frigidam ventriculi, quæ est sine humore, & inter sanitatis limites posita, excitare cibi appetentiam: id enim fieri huius opinionis authores uolunt, quòd frigiditas constringat, & exprimat humorem in uentriculo contentum, ex quo sequatur illius euacuatio, & apetentia repletionis, & cibi. Nam quòd huiusmodi expressionem facere potest

Quomodo ex appetentia iudicare liceat an optima natura satis alimenti assumpserit. Acachiæ error.

A potest, uel actu est frigidum, vel extrinsecum aliud, quod uim habet substantiam uentriculi, cui adhæret, exprimendi: cuiusmodi esse possunt humores acerbi, uel acidi, quales sunt humor melancholicus, & acida pituita: sed quid hoc ad frigiditatem, & qualitatem frigidam, quæ cum alijs ventriculũ temperat. Illa enim, ut est cum alijs confusa, ita uim non habet exprimendi insitum humorem in vnam partem potius, quàm in aliam: nec extra ventriculum ea fit expresio. Addo quòd uentriculus, qui dicitur frigidus ex sua natiua temperie, aut alia, sine adhæsione humoris, actu calidus est, & plus habet caloris, quàm frigoris, si modo est pars hominis, & animalis uiuentis: dicitur autem frigidus, quòd minus caloris habeat, quàm statuat ratio conuenire ventriculo temperato. At quod ex relatione, & non sua natura frigidum dicitur, non habet potentiam ad id efficiendum: quod reuera solum tribuendum est ei, quod uim habet refrigerandi. Quare alias queramus causas huius æqualitatis appetentiæ, & concoctionis, quam Galenus dicit esse in his corporibus. Fit qui- *Appetẽtia uera alimẽti quomodo fiat et a quibus causis.*

B dem appetentia, vt alibi ostendimus, cum sensus, qui est in orificio ventriculi, afficitur, & sensationem apprehendimus: vnde delirantes non fament, etiam si in sensu eo est facta affectio, quia læsa est facultas, quæ sensationes apprehendit. Afficitur quidem sensus a replentibus, euacuantibus, & multis alijs causis, quæ obiecta sunt sensus tactus: sed ea solum, quæ euacuant, & ex euacuatione dissoluunt ventriculi substantiam, uim habent ad famem, & sitim excitandam: quippe cum fames dicatur esse appetitus repletionis, quæ fit a cibo: & sitis appetentia repletionis humoris, qui datur ex potu. Nam cum solida substantia diminuta est, restaurationem postulat: cum humidior est dissoluta, vbi similem quoque exigit, qua rursus pars repleatur. Replent autem, vt diximus, cibus & potus. At dissoluunt solidã substantiam multa, quę uim habent calefaciendi, ut febres, exercitatio, vigilia, animi pasiones: & quæ ventriculi orificium exprimunt, vt acida, acerba, & quæ idem calefaciunt, vt

C piper, & alia aromata: necnon quæ humorem ab eo abradunt aut exsiccant, vt amara, salsa. Verum quæ calefaciunt non seruato robore ipsius ventriculi, appetitum perdunt, vt in febribus, & vehementi solis æstu, & superfluo labore accidit: Alia verò, quæ assumuntur vt salsa, amara, acria, possunt quidem acuere aliquo modo appetentiam: sed cum illa nascatur ex solius uentriculi euacuatione, minimo cibo satiatur: Quæ verò intrinsecus sunt genita ex vitiosis humoribus, naturalem appetentiam, sed morbosam, excitant, vt in pica mulierum, & fame canina apparet. Quare vera & naturalis appetentia in corporibus præsertim optimè constitutis fit ex euacuatione totius corporis, quæ per succesionem tandem cõmunicatur ventriculo. Nam per insensibilem transpirationem continua actione caloris natiui primum euacuantur partes cuti vicinæ: illæ euacuatæ naturali appetitu commotæ appetunt sui conseruationẽ, quæ fit per repletionẽ, qua reparatur, quod ab illis est dissolutum. Illæ igitur cum non habeant in se nutrimentum, quo restaurari & repleri possint, tra-

D hunt a venis: quæ rursus euacuatæ, eodem desiderio impulsæ, trahunt ab alijs; atque ita successione quadam tandem fit attractio ab ore uentriculi: quod cum nõ habeat intus nutrimentum sibi familiare (nam sanguinem, & materiam, ex qua sanguis est factus, postea quam abunde ex chylo in se concocto est satiatus & repletus, pro excremento habuit, & a se reiecit, & propterea eo commode amplius nutriri non potest) cogitur extrinsecus petere & animal admonere, fieri illi violentiam ex suctione aliarum partium, quæ defectu nutrimenti periclitantur: proinde natura præter naturalem appetentiam cõmunem reliquis partibus, animalem aliam (ut vocant medici) orificij illius parti indidit ex multitudine neruorum: cuius beneficio ventriculus exquisito sensu fit præditum, & sentit illatam sibi molestiam ex suctione aliarum partium: & animal, vt diximus, admonet, vt sibi & alijs succurrat, porrecto exrrinsecus alimento. Igitur ad famem hanc excitandam primo requiri- *Vẽtriculũ nutriri chylo.*

E tur, inanitio externarum partium, & appetitus repletionis, & suctio cõtinens, donec ad ventriculum sit peruentum: deinde suctionis sensus & apprehensio, postremo appetentia animalis. Quamobrem meritò sibi respondent quantitas euacuationis, repletionis, concoctionis, & appetentiæ: quoniam cum hæc omnia, sint naturales affectiones, necesse est, vt fiant a communi instrumento animæ, & corporis, nempe calido natiuo: is enim dissipat nostram substantiam, & ob disipationẽ cogit partes desiderare suam repletionem: cui operi etiam ipse seruit, & ita autor est appetentiæ, & assumptionis alimenti. Is concoctionis est pariter instrumentum. Ad illius ergo proportionem sequuntur hæc opera: si enim parua fit ab eo dissipatio, parum attrahitur & appetitur alimenti, & parum quoque concoquitur. Si ve-

rò magna fit ab eo euacuatio,seruato tamen ipsius robore,multum appetimus,multum ingerimus,& multum concoquimus : quoniam vigente ipso calido natiuo,omnia illius opera pariter vigere oportet. Propterea illud quoq; recte scribit Galenus,optimam naturam, non egere præside & medico, qui cibi modum præscribat. Nam si illa in aere, exercitatione, somno, vigilia, venere, & alijs,quæ calorem natiuum fouent,excitant,& augent, modum seruabit : sequentur profecto moderata euacuatio,concoctio, & appetentia, docente ipsa natura in his modum, & mensuram : quippe cum hæc ex naturali causa communi nascantur, quæ non potest in vno opere diminutè,in alio cum excessu agere. Vbi autem mediocria semper fiunt, & sola natura author est omnium operum, ars nullum locum habet. A

Similiter & somno m odum ipsa natura præfinit his, qui optimam corporis constitutionem sunt sortiti, & tunc a somno excitantur, cum corpus ampliore quiete non indiget. B

Quantum dormire debeat corpus optimè constitutum hoc loco, vbi causarum salubrium quantitatem quærit, docere instituit. Qua in re nihil docet,quod præceptis nostræ artis comprehendi posit. Ait enim naturam his corporibus somni mensuram præfinire: vbi autem sola natura author esse potest eorum,quæ in nobis fieri debent, arti nostræ, quæ ad naturæ auxilium est comparata, nullus locus relinquitur. Quod &si verum est, tamen iocundum,vtileque est scire,quot horas dormire debeat homo,qui bene est affectus, & quando a somno excitari debeat, si forte extrinsecus aliquis error contingeret,qui somnum produceret. Est pariter iocundum ingenijs nostris nouisse quid sit,quod somnum finiat. Nam de his omnibus non leues extant dubitationes. Hæc enim tangunt somni & vigiliæ finem, usum, successionem, vicissitudinemque somni & vigiliæ : quæ quidem cognitu difficilia semper existimaui, & de ijs in opere nostro de somno & uigilia, quantum in me fuit, diligenter scripsi, quorum capita hic solum repetam, ne huic loco desit sua interpretatio. C

De usu & fine somni & uigiliæ & Aristotelis opinio notatur.

Arist.scribit somnum datum esse animalibus ob illorum salutem,nempe quietis,concoctionisque gratia : quem finem ex ipso authore refellimus. Nam si somnus priuatio quędam est, vt ille uult,non potest aliquas habere differentias,nec finem. Deinde si somnus fit ex vapore assurgente ex concoctione alimenti, fiet vtiq; somnus non ob aliquem finem, sed ob materiæ necessitatem: quomodo necesse est fieri pluuiam,posteaquam eleuati sunt vapores in regionem aeris frigidam : & illa quidem descendit, non quòd finem habeat,vt prosit vel obsit aliquibus : sed quia non potest non descendere, posteaquam grauitatem aquæ suscepit : præterea si vnum, eo authore, habet per se proprium finem, quomodo quies & concoctio erunt fines somni? Vtrumque etiam finem refellere possumus. D

Quietē nō esse finem somni.

Nam si somnus ex vapore nascitur, continget vtique sæpe fieri somnum ex solo cibo & potu, vbi nullus præcessit labor, post quem corpus eget quiete. Addo quòd quies sola sine somno laboris sit medicina, & inquit Hipp. Quare post corporis laborem,sufficiet sine somno, quies, vt sæpe fieri videmus.

Concoctionem nō esse finē somni.

Quod verò concoctio non sit finis somni, refellunt communia argumenta, nempe quòd priuatio, & quæ ex necessitate materiæ fiunt, non possint eam sibi proponere, tamquam finem. Præterea vbi inedia, labor, vigilia,cogitatio, externum frigus somnū conciliant,non potest finis esse somni alimenti concoctio:quæ sæpe est absoluta, ubi somnus ab illis causis fit. Hæc aduersus Arist.

Galeni opinio de fine somni, quæ etiam confutatur.

Gal. autem uult somnum esse datum ad cerebri recreationem & quietem. Cuius opinionem urgent nonnullæ ex prædictis,& aliæ propriæ rationes. Nam si somnus priuatio est vigiliæ, quid agere potest. Deinde contingit sæpe somnum fieri,vbi cerebrum nullo labore fuit defatigatum. præterea non est substantia cerebri, quæ laborat in vigilijs, cuius imbecillitate cogatur somnus fieri. Neque enim cerebro medicinam adhibemus,ad illius recreationem ex somno, in quo illud omnia naturæ præsidia deserunt,sed calori influenti. Quare si somnus ob alicuius recreationem datus est nobis,nō ob cerebri, sed calidi influentis reparationem est concessus:quod ipse etiam in libro tertio de causis pulsuum tradit. E

Somnū nullam agendi uim habere nec ob id finem aliquē assequi.

Aliud autem est, cerebrum ipsum pati per uigiliam, aliud ipsum calidū innatum, quo & cerebrum & vniuersæ partes corporis ad sua munia obeunda utuntur. Nam & diuersa quoque sunt illorum auxilia. Itaque cum somnus ipse uim nullam habeat agendi, sed calor ipse, qui somni est causa, dum deserit externas partes, merito dicimus

A mus somnum ipsum nullum habere, nec assequi finem, sed ipsum calidum influens. Quærendum igitur est an contractio caloris, quæ somni causa est, ob aliquem finem fiat, & eundem semper. Porrò recedit calor a sensorijs, ut antea diximus, ob multas causas, quæ omnes non mouentur ad agendum propter aliquem finem, ueluti sunt illa, quæ calorem repellunt, aut refrigerant, aut illius motum impediunt, aut substantiam digerunt: hæc enim nō afficiunt nos ob eum finem, ut calor recedat a sensorijs, & somnus fiat: sed quia aliter facere non possunt. Cum uero natura calorem reuocat ad concoctionem, tamquam commune instrumentum, quod omnibus functionibus seruire debet, tunc ob aliquem finem ea reuocatio fit, & somnus per accidens contingit. Verum non semper idem sequitur ex caloris contractione, quoniam nec ipse calor, nec materia, quæ patitur, eodem modo semper habent: quo fit ut nunc sequatur alimenti, & humorum concoctio, nunc eorum agitatio, uel consumptio: aliquando calidi restauratio, uel debilitatio, uel suffocatio: contingit aliquando corpus refrigerari, aliquando humectari, aliquando exsiccari, aliquando grauari caput, aliquando alleuiari: aliquando inflammationes augentur, aliquando minuuntur: Denique pro diuersitate corporis, quod patitur, & caloris imbecillitate, robore, uehementiore, leuiore, longiore, & breuiore eiusdē contractione, diuersos fieri effectus, & diuersos sequi fines cōtingit. Quòd si corpus optimè sit affectū, cuiusmodi est illud de quo agimus, & cæteris rebus non naturalibus utatur cōmodè: profecto moderatum semper somnum efficiet. Nam nulla causa aderit, quæ breuiores, aut longiores reddat caloris contractiones in uisceribus. Ac solum fiet somnus in eiusmodi corporibus, quando natura calorem reuocat ad concoctionem, & ex ipsa concoctione assurgant uapores, & cum præcesit exercitatio, quæ calorem dissipauit. Atqui optimè constituta natura, mediocriter appetit cibum & potum, mediocriterque exercetur: quare necesse est mediocres fieri, nec diuturniores, aut breuiores, quàm par sit, caloris contractiones. Igitur illa merito sibi somni & vigiliæ mensuram perscribet, si in alijs mensuram quoq; & modum tenet. Quod uero uulgus medicorum stabili præcepto firmauit, sufficere somnum septem horarum, hoc (ut puto) experientia didicit, concoctionem inquam uentriculi eo numero horarum elaborari, & perfici in optimè affectis corporibus, seruantibus optimam uiuendi rationem. Porro scribit Galenus tunc excitari a somno talem naturam, cum amplius non eget. (Inquit noster interpres quiete) quod græcè non legitur, & merito. Nam sic somnum intelligeremus solum factum esse ad reparationem caloris innati dissoluti ex motu. Itaq; cum somnus ob concoctionem alimenti fit, causam non haberet sui finis. Quare melius Galenus scribit tunc finiri somnū, cum eo non amplius opus habet animal: id, quod fit, cum uel concoctio est absoluta, uel calor ipse satis restauratus, ut possit rursus ad sensoria redire. Aristotelis autem opinionem alibi refellimus, qui scribit tandiu somnum durare, donec pars pura alimenti ab impura sit separata, & quæ pura est ad superiores partes sit delata, & impura ad inferiores: quo facto, inquit, animalia liberata ab onere cibi, excitantur. Nam tandiu durare oportet somnum, donec uicta ea sint, quæ illum pepererunt, & calorem contraxerunt in uiscera: nec unica potest esse huius rei causa: nec illa unquam esse potest, quam ille tradit de separatione partis puræ ab impura: nimirum cum ipsa concoctio, quæ per somnum perficitur, omnia misceat, & uniat, non autem separet partem unam ab alia, & in diuersas partes distribuat: id enim facit uigilia. Inutilis præterea esset ea separatio, cum eiusdem naturæ sint partes, musculi, ossa, nerui, ligamenta, cartilagines, membranæ, in uniuerso corpore, quæ uniformem postulant materiam, in uenis contentam, ut quælibet pars possit sibi familiare alimentum sugere. At rectius pręcipit idem author in œconomicis, surgendum esse ante lucem: id enim conferre ad sanitatem, ad curam rei familiaris, & philosophiæ studium. Id uero præstare potest corpus bene constitutum. At quæ imbecilliore sunt uentriculo, aut uehementius laborant, uel copiosius edunt, quando noctes breuiores sunt, longiorem somnum desiderant, quàm ut possint semper ante lucem surgere. An uero dormire aliqui debent interdiu a prandio, & quomodo, & quo in loco, & denique omnem uim & usum somni, in opere nostro de somno & uigilia exposuimus.

Caloris contractiones quæ somnū faciunt, an omnes propter finem agant.

Somnum septem horarum sufficere optimè affectis.

Aristotelis opinio de duratione somni notatur.

Qua hora surgendum a somno.

Cunque talem victus rationem adhibueris, nullum est in eorum excrementis delictum, quæ vel per uentrem, uel per vrinæ meatus, uel per totum corpus egeruntur. Nam priora quidem ex modo eorum, quæ

assumun-

assumuntur, temperantur. Totum vero corpus salubriter perflari facit exercitii usus moderatus.

Agit nunc de excrementis, sed non apertè docet, quid velit de illis docere: institutum enim illius ostendit se duntaxat velle docere quantitatem illorum: quippecum aliarum causarum salubrium quantitatem solum hactenus enarrauerit, & paulo postea de omnium causarum qualitate simul verba faciat. Verum verbum, quo vtitur, quòd silicet nullum delictum in excrementis fiat, ostendit se velle comprehendere omnia vitia, quæ in excretione & retentione excrementorum contingunt. Cuius quidem institutum nos hoc loco sequemur: quoniam vtile medicis est, non solum intelligere iustam quantitatem excrementorum, sed etiam qualitatem excernendi, modum, & tempus. Igitur si in alijs causis salubribus erratum non fuerit, quantitas excrementorum iusta erit: Nam plura vel pauciora redduntur excrementa uel uitio corporis, quod ea diutius retinet, & sicciora reddit atq; pauciora, vel in alium vsum illa transfert, quomodo alui excrementa duriora & pauciora reddunt hi, qui retentricem facultatem habent validiorem, & expultricem debiliorem, vel plurimum mingunt: vel hæc mutantur in excrementis ob aliarum causarum malum vsum. At uitio corporis non mutantur excrementa, si modo corpus statuitur optimè cõstitutum: nec quidem error in illis contingere potest ob vitium aliarum causarum salubrium, quas omnes rectè se habere ponit author. Quare relinquitur quod nullus error possit fieri in excrementis, & ita ratio concludit fieri debere. Sed quoniam medicus præterea requirit fidem ex effectis, ideo tradere debemus in vnoquoque scopo quæ probantur tamquam bona. Superius docuimus qualia oporteat esse excrementa alui, vesicæ, & habitus corporis: Neque enim omnia requirunt easdem qualitates, sed singula sibi proprias. Nam alui excrementa compacta & figurata esse oportet: quod in alijs excrementis fieri non potest. Quantitatem præterea in vrina certius exprimere possumus, quàm in alui excrementis. nam paulo minus mingij quam bibatur tradunt medici: idque merito, quoniam minima portio seruari debet ex potu ad humorum vehiculum per exiguas venas: excrementa vero alui dicimus seruare debere proportionem non solum cum ciborum quantitate, sed etiam qualitate: nimirum quod ex quibusdam alimentis plura, ex alijs vero pauciora resultent excrementa. Quare incertior ratio redditur in quantitate excrementorum alui, quàm in quantitate vrinæ. Ac multo quidem minus metiri possumus quantitatem excrementorum, quæ fiunt in tertia concoctione, vt que continuo expirent in aerem ambientem. Porro tempus commodum ad excernẽdum alui & vesicæ excrementa non docent nostri authores: mihi autem videtur tempus illud esse commodum ad excernenda alui excrementa, quando peracta est concoctio, quæ fit in ventriculo, & distributio, siue digestio, quæ fit ab intestinis ad hepar sugentibus venis: quod quidem tempus, idem non esse potest in omnibus, ut non est par robur partium concoquentium, & attrahentium, nec eadem ratio cibationis. Vrina vero minimum postulat tempus vt excernatur: quoniam minimo temporis spatio concoquitur potus, & distribuitur ob suam tenuitatem. Verum & si indefinitum est tempus excernendi excremeta alui, tamen naturæ optimè affectæ, post quinque horas videntur absoluisse concoctionem & distributionem. Quòd vero attinet ad modum excernendi, in quo consideramus an semel, uel pluries excrementa sint reijcienda, scribit Hippocrates in prognosticis, bis, aut ter in die, & noctu semel excrementa alui esse reijcienda: quod mihi non videtur rationi consonum. Nam cum excrementa fiant solum in concoctione alimenti, nõ possumus frequentius excernere, quàm edamus. Quapropter præcipiendum est, toties esse exonerandam aluum, quoties edimus, nisi aliquando tam parum edamus, ut quæ resultant excrementa, minima sui quantitate expultricem facultatem irritare nequeant. Proinde qui bene sunt affecti, post aliquot horas a prandio, & mane cum surgunt a lecto, aluum solent exonerare. Somnus enim nocturnus tardat excretionem excrementorum, quæ gignuntur ex cena. Vrina vero frequentius excernitur, quoniam minima illius portio sufficit ad vesicam stimulandum. Quod vero ad ordinem excernendi pertinet, ratio ostendit prius esse excernenda ea excrementa, quæ primo gignuntur. Nam posteaquàm genita sunt, natura non fert longam illorum consuetudinem, & in corpore moram, quippe cum inutilia sint & inimica. Quare prius mingendum, exonerandaque aluus, quàm exercendum, cor-

Plura, & pauciora cur fiãt excrementa.

De quantitate excrementorum

Potionis et urinæ proportio.

Excrementorum alui cũ cibo proportio.

De tempore cõmodo ad reddenda excrementa.

De modo excernẽdi excrementa Hipp. opinio expẽditur.

A corpus. Nam in exercitatione uacuantur excremanta tertiæ concoctionts, quæ postremam habent generationem.

Liquet autem ab ipsis caueri oportere omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ: hec enim alterant, atque à naturali statu corpus auertunt.

Aliarum causarum alterantium nostrum corpus, genus, non damnauit, sed quantitatem illis præscripsit: in animi vero affectibus, contra videtur facere: Nam iram, tristititam, furorem, timorem, inuidiã penitus arcet a corpore optimè constituto, eò quòd sint (vt inquit) immoderati affectus. Verum ego aliter sentio. Nam & si hæc inter affectus & passiones animi excellunt, tamen suum quoque aliquando habent vsum, si modus illis adhibeatur. Nam vt vehementer, plurimumque irasci obest corporibus bene affectis: sic moderata ira, aliquando prodest ad calorem excitandum in corde: est enim ira veluti exercitatio quędam cordis. Sed maior est istarum passionum vis & usus in corporibus male affectis. Nam vbi pituita, frigidique morbi infestant pulmonem, hepar, cor, & vicinas alias partes, efficax admodum sumitur auxilium ab ira & furore: vbi vero dissoluitur corpus ex sudore, vel fluxu sanguinis, aut alia externa euacuatione, nihil vtilius est, quàm tristitiam & timorem incutere. Eodem modo gaudium & lætitia prosunt, quando morbosæ causę inuadunt partes internas. Habent etiam suos vsus audacia, spes, cõfidentia, misericordia, concupiscentia & ceterę passiones, quæ dicuntur esse in corde & hepate, tum ad corporis medelam, tum ad sedandas contrarias passiones. Postulat etiam cerebrum ad sui exercitationem, & natiui caloris motum ad externas partes, imaginationes, cogitationes, ratiocinationes, sensationes plus vel minus, prout exigunt corporis affectiones & animi officia, qui sua quoque vult exercitia, ne nimio otio torpescat. Nullum ergo genus est affectionum, quod non habeat suam vim, suumque vsum, si eo modo, & mensura adhibeatur, quo quilibet opus habet, aut illis vtamur, qui sua natura sunt mediocres.

In animi affectibus discrepat author a Gal.

De usu affectionũ animi.

Venereorum uero iuxta Epicuri sententiam nullus est usus salubris: re vera autem confert, si tantum interualli in eorum usu adhibeatur, & neque resolutio aliqua sentiatur, & ipse se ipso homo quodammodo leuior factus, ac melius spirare uideatur.

D Mirum forte videbitur, quod veneris hic mentionem faciat, cum in sex enumeratis generibus contineri non videatur: verum aliter res habet: redigi enim facile potest ad prædicta. Non tamen illorum opinionem probo, qui venerem solum pertinere putant ad excreta & retenta. Nam ratione motus potius quàm eius quod excernitur, aliquibus prodest, vt postea ostẽdemus. Quid verò excernatur, cuius ratione aliquibus prodesse, alijs vero obesse potest, nunc doceamus. Nemo dubitat semen excerni, quod in testibus & vasis spermaticis conficitur & continetur. Nam post coitum, testes minores apparent. Excernitur porrò vna cum semine plurimum spirituosæ substantiæ. Nam semen ipsum spumosum est, quale fieri non potest sine multo spiritu: ijs verò, qui frequenter coeunt, sanguis quoque excernitur, vt experientia docet. Sunt vero qui velint semen in toto corpore generari, sed imperfectum, & ex eo partes solidas nutriri, & id, quod ex eo superest, ad vasa seminis & testes peruenire, ibique elaborari, & perfici, fierique aptum ad animalis generationem: quorum opinionem iam antea damnauimus & id nunc addi potest, quod ad præsentem rem pertinet. Nam vt diximus post excretionem seminis, sanguinem videmus excerni, perseueraret autem seminis excretio, si tot partes corporis semen conficerent. Illud enim testes potius attraherent, quàm sanguinem, tamquam sibi magis familiare. Nec mirum esse debet, quomodo vacuatis testibus, repetito coitu statim rursus fiat, & excernatur semen. Nam sanguinis portio, ex quo semen conficitur, est maximè pinguis & oleosa. Et propterea facile alterari, & a testibus mutari potest in semen, præsertim in iuuenibus, in quibus plurimum abundat huius humoris. Ideo autem album fit, quoniam testes ipsi, vasaq; spermatica sunt alba,

Venus ad quod genus causæ salubris redigi debeat.

Quid in usu ueneris excernatur.

alba, quæ per contactum agunt & sibi assimilando concoquunt. ac vim quam habent insitam, semini indunt, nempe formam hominis, vel alterius animalis quod semen gignit: nam cum animal semen facit, (vt alibi ostendimus) animal gignit. Porrò semen ipsum excrementum quidem est, vt Arist. inquit, non quidem substantia & qualitate, sed quantitate: quomodo etiam sanguinis copia superflua, corpus grauat, & excremẽtum esse dicitur, quo niam excretionem postulat. Id igitur, quod in san guine est purissimum, pingue, & oleosum, quantitateque superfluum, testes ad se alliciũt ex omnibus corporis partibus, argumẽto quòd sæpe sanguinis copia sit molesta in multis ætatibus, vbi semen non amplius abundat, eò quòd minimum gignatur amplius ex oleosa & puriore ea substantia. Verùm cum testes euacuantur, & venerem solicitamus irritamẽtis externis, tunc coguntur illi sanguinem attrahere non ita familiarem, & ex eo semen conficere. Quòd si frequ entior adhuc adhibeatur venus, non tãtum potest confici seminis a testibus, quantum requiritur ad venerem explendam. Quare sanguis tunc educitur. Excernitur ergo in venere vtplurimum semen elaboratum, aliquando verò malè confectum, nonnunquam verò sanguis. Cæterùm non solum hæc, sed etiam plurimus spiritus educitur, ac non solum ille, qui cum semine est, sed etiam qui in arterijs & venis continetur, nec per habitum corporis commodè transpirare potest ob illorum vasorum densitatem. Apta autem est huic excretioni via per vasa spermatica, quæ quidem ab arteria, & vena magna enascuntur. Ac spiritus istius euacuationem ostendunt debilitates, quæ per coitum immoderatum accidunt. Non enim ex ipsius seminis excretione solùm illę contingere possunt, quod iam a corpore est separatum tamquam excrementum: sed magna ex parte illę contingunt, excreto eo spiritu, cuius beneficio uniuersum corpus robur suum retinet, cum uegetus ille est, & certa mensura abundat. Quo etiam retento (vt posteà ostendemus) animalia concitantur, & ut aiunt medici, turgent ad uenerem, acciduntque ea mala, quæ ex semine retento fieri dicuntur. Sunt verò qui putãt etiam pituitam in usu ueneris exire: argumento (vt puto) eo adducti, quòd venus pituitosos adiuuat. Sed illi turpiter falluntur: nam experientia docet, nihil tale a nobis excerni per meatus uenereos: aut si quid excernitur, tantillum profectò est, vt respondere non possit maximo iuuamento, quod pituitosis ex venere contingit. Alia ergo ratione, nempe ob motum, vt iam docebimus illis prodest venus. Sequitur, vt veneris intermissę & exercitatę vim, & facultatem enarremus: ita enim postea intelligemus quibus illa prodesse, aut obesse possit. Porrò si in venere excernitur excrementum, quod quantitate grauat, & spiritus, qui in uenis & arterijs continetur, necesse est, vt cum venus intermittitur, accidant multa & uaria symptomata pro quantitate, & qualitate seminis excrementi abundantis, et ipsius spiritus, qui cum semine retinetur & corporum uarietate. Nam si excrementum multum est, maior sequitur in corpore grauitas: & si acre simul est, non solum grauitas, sed ingens quidam stimulus, & appetitus excitatur ad uenerem exercendam, qui maxime augetur ex spiritu acri, & se liberè per uniuersum corpus mouente. At si spiritus est multus, prohibita ex venis & arterijs transpiratione, suffocatur calor, præsertim si fuliginosi sint spiritus. Vnde contingunt mulieribus, rigor, frigus, deliria, vteri suffocationes, deiecta in omnibus appetentia: hæc enim sequuntur retentionem spiritus, & caloris natiui suffocationem. Nam absurdum est credere frigidos affectus, qui cessante venere fiunt, nasci refrigerato & extincto calore: uel quòd ex semine ipso nascantur, quod uim habeat refrigerandi, vt illi volũt. Nam aliud est refrigerari & extingui calorem, aliud suffocari, vt aliud est extingui ignem ab aqua, ab eo, quod est, eũdem perimi ex suffocatione nata ex fumo, qui ab eo eleuatur, & exire nequit. Differentia etiam hæc cognoscitur in nostris corporibus, quæ ab aere frigido extinguntur, & pereunt, aut laqueo iniecto ceruici prohibita respiratione suffocantur. Vtrumque enim affectionis generis, frigidos affectus inducit, sed non eodem modo. Nec semen quidẽ habet uim refrigerandi, si ipsum est calidum & humidum, vt Galenus libro primo de san. tuen. docet. Refrigerationes igitur, & frigidi affectus qui nascuntur in illis, qui uenere non utuntur, non fiunt utique immediatè ex semine ipso retento, quod veneni (vt aiunt) habet uim: quod habere non potest substantia ita pura, & elaborata: nec quòd retentum illud corrumpatur: id enim in proprijs uasis a suo calore pati non potest: sed quia retento semine, simul retinetur spiritus, & uapor in uenis & arterijs conclusus, qui calorem suffocat: ad id uerò sequuntur plurima accidentia, pro spiritus (vt diximus) qualitate & quantitate, & corporum differentia. Nam rara corpora & exsiccata, uel frigidiora, vel graciliora,

Debilitas ex superflua uenere unde cõtingat.

Delphinum tangit.

Veneris usus & vis.

Intermissæ ueneris mala.

Frigidi affectus, qui retento semine fiunt, quam habe beant causam.

Semen retẽtũ nõ habere uim ueneni, nec corrumpi posse.

A graciliora, & pauco sanguine prædita, minus ab his patiuntur: etenim in his paucum seminis & spiritus gignitur, & genitum promptè transpirat per occultos meatus a corpore: in alijs uerò contrarium accidit. Vnde uiduæ mulieres, quæ sunt boni habitus, & succi plenæ, ex multitudine: nigræ uerò, barbatæ & uiragines ex fuligine spirituum potius patiuntur sua mala: mulieribus præterea peculiari quadam ratione ex uenere intermissa accidunt mala, quoniam uterum habent, qui (ut Plato ait) animal est suos habens motus, & uiri pudendo gaudet, uirilique semine, tamquam dulcissimo pabulo, satiatur temperaturque, tamquàm rore quodam suauissimo perfusus: mirumque non est, si hæc mala nec uenæ sectione, nec purgatione curantur: propria enim hæc non sunt auxilia: sed, ut dici solet, mater uult patrem: quòd si aliquando uidentur prodesse, id eò fit, quòd uires demoliantur, in quo statu motus debiliores fiunt. At uerò si ex semine retento gignuntur hæc, & tot alia mala, cur est, quòd castrata animalia nullum sentiunt incommodum ex sanguine retento, qui superabundat, & ex quo in alijs fit semen?

B Hæc dubitatio euidenter refellit eorum opinionem, qui dicunt semen in omnibus partibus solidis fieri, sed imperfectũ. Nam si ita esset, oporteret profectò similia accidentia excitari in ijs, qui castrati sunt, ut in alijs, qui venerem exercere possunt: Nam in utrisque semen factum grauaret, tanquam superfluum excrementum. Nec obest, quòd in aliquibus perfectum & planè elaboratum sit, in alijs verò non ita perfectum. Nam si semen est, cum adhuc est in partibus solidis, pariet profectò effectus seminis, & conferet & oberit illius retentio, pari modo in ijs, ut in alijs. Ego uerò arbitror castrata animalia non offendi ex sanguine, qui in alijs uertitur in semen, quoniam frigidiora facta pinguescunt, mutato eo sanguine in pinguedinem. Ex quo etiam confirmatur quòd dicebamus, semen non ex quacunque sanguinis parte, sed ex ea, quæ aerea, pinguis & oleosa est, fieri: talis enim est

C pinguedinis materia: quare non mirum est, si deficientibus pudendis & testibus, quæ eam materiam alliciunt, pinguescant animalia: nam in carnem, aut aliam substantiam, quod ita est pingue, mutari non potest. At si sanguinis ea materia retenta non offendit castrata, cur pariter non lædit omnia integra animalia? An id (ut diximus) fit, quoniam non est par quantitas, nec similes qualitates materiæ, ex qua fit semen, & differunt etiam spiritus, & corpora, in quibus hæc fiunt & continentur. An uerò & aliquid tribuere debemus consuetudini & naturæ testium? nam, qui uenere uti consueuerunt, grauius afficiuntur quàm alij: magna enim est res, consuetudo, præsertim in excretionibus, ut docent menses retenti, & hæmorrhoides, quæ plurima & mira malorum genera excitant. Cæterum qui testes habent amplos & calidos, illi plurimum seminalis materiæ trahunt a uenis & corpore uniuerso: unde testes facile replentur, & repleti, nisi sequa-

D tur euacuatio, mala inferuntur corpori. Atque hæc sufficiant de commodis, & incommodis, quæ nascuntur ex cessatione veneris. Nunc verò sequitur, ut enarremus, quid præstare possit uenus, cum exercetur. Quam quidem rem maiores nostri non rectè expresserunt. Nam Galenus, quem postea medici alij sequuntur, scribit in libris de sanitate tuenda, venerem esse duntaxat ætatis florentis, & semine abundantium: ideo pueris non conuenire, quia illi semen non gignunt: nec senibus, qui, ut ait, fœcundum semen non procreant. Eandem prodesse etiam pituitosis, robustis, & ijs, qui abundant fuliginosis excrementis scribit in libris de morbis uulgaribus: in quibus etiam, & passim alibi tradit uenerem nocere neruis, podagræ: quando etiam inquit Hippocrates neminem podagra ante usum ueneris laborare posse: cerebrum quoque lædit & nephriticos, epilepticos, melancholicos: Ac, ut idem author tradit, stomachum labefactat, corpus refrigerat, & siccat, minuit, debilitatque: quam sententiam sequutus Virgilius scribit, ea-

E dem mala ex Venere, & Bacho nasci. Verum nemo arte & methodo intelligere potest, quibus prosit, aut obsit venus, qui prius non intellexerit, quid ea simpliciter, aut secundum suas differentias præstare possit. Aliud enim facit moderata venus, aliud superflua, aliud patiuntur a venere temperata corpora, quàm intemperata, & plena quàm uacua, & bene sana quàm quæ certis morbis sunt obnoxia, & plurimum refert cum quibus venere exerceas. Præterea, quod scribit senibus non conuenire venerem, eò quòd illi semen fœcundum non emittant, pertinet ad ciuilem facultatem, & Platonis Rempub. cuius officium est, procreationis curã habere, ne pereat hominũ species: medici autem est tradere, quod nobis est salubre, uel insalubre, ut ipse Galenus hoc ipso libro docet. Ergo quid uenus præsta-

H re potest

Cur castrata animalia ex materia seminis non lædantur.

Quid Veneris usus efficere posit.

corũ materia an arcebar recte statuta

ita res est

re potest ostendamus. Si illa semen & spiritum multum euacuat, commouetque corpus, A
& mira uoluptate afficit, semenque ex pura ea, atque abundante in corpore sanguinis portione conficitur, necesse est ex venere sequi commoda illis duntaxat, qui euacuatione prædictarum rerum opus habent: propterea pueris non conuenit, quia semen in nutritionem & corporis incrementum absumitur, facileque transpirant ob mollitiem uapores, qui in illis gignuntur. Senibus etiã nõ conuenit, quia deest propria materia ad semen generandum. Excrementosum enim, frigidum & aqueum, non aereum, & pinguem sanguinem procreant: ac ob frigiditatem corporis paucos spiritus efficiunt, quibus egent ad suas actiones utcunq; obeundas. Aetas uerò in qua sistitur incrementum, commode iam potest uti uenere: quia plurimum sanguinis adhuc procreat, & spiritus fuliginosos, qui exitum desiderant: & quandiu durat florida illa ætas, non nocet uenus, si moderatè exerceatur. Ac experientia quidem docuit semel in die naturali sine noxa illam exerceri posse ab ijs, qui in B
ea etate optime sunt affecti, ea igitur venus, quæ moderata est, in ijs non calefacit, non refrigerat, non humectat, non siccat, non debilitat, non roborat, sed temperat & mediocritatem comparat. Nam si euacuatur quod est excrementum & superfluum in corpore, & eijciuntur fuliginosi vapores a uenis, & arterijs, ex eiusque usu moderate cõmouetur corpus, aliud sequi non potest quàm mediocritas. At si immoderate exercetur, sequentur utiq; ea mala, quæ nasci solent & possunt ex spirituum & puri sanguinis consumptione: uires enim debilitari oportet, corpus minui, & veluti tabescere, cruditatibus abundare, sensus omnes, rationẽ, & alia omnia animi officia perperam exerceri: & ijs malis subijci oportet quasdam partes magisquàm alias: & quædam corpora facilius quàm alia hæc incommoda sentiunt. Nam cerebrum, artus, stomachus, nerui & cæteræ partes frigidæ uenere offenduntur: propterea quòd spirituosa substantia cum calido innato dissoluitur: hanc uerò dissolutionem difficilius ferunt frigidæ partes quàm aliæ. Sic sanè siccæ partes alia ratione læduntur, quoniam uenus exsiccat, semine & sanguine euacuato. podagra laborantibus obest. C
Ob prædictas rationes, nempe ob euacuationem calidæ & spirituosæ substantiæ, ad quam sequitur neruosarum partium debilitatio, & excrementorum maior copia: tum etiam ob eam commotionem, quam uenus requirit, ex qua humores, & fluxiones commouentur: ob easdem causas uidetur epilepticis obesse & nephriticis: nam agitatis renibus & excalefactis, facilius trahitur pituita, & attracta promptius in calculum concrescit. Suppeditat etiam venus his vberioris pituitæ copiam, materiã calculi, debilitato natiuo calore: tametsi ad curationem præsentis calculi prodesse potest. Nam motus qui ad uenerem requiritur, hęrentem in renibus materiam agitat, & meatus per quos illa transit, latiores reddit. At melancholicos ob frigiditatem & siccitatem offendit. Ceterum prodest venus melancholicis si moderatè adhibeatur, quoniam animum exhilarat, & uapores crassos & tetros, qui animo veluti tenebras inducunt, educit: & quoniam calorem ex motu excitat, quo illi D
egent ad frigidum & crassum humorem uincendum. Propterea recte scribit Aristoteles in quarta sectione problematum, melancholicos esse libidinosos, quia flatu redundant: flatus enim ad erectionem concauæ partis & spongiosæ substantiæ pudendi uirilis plurimùm facit: quo fit ut emisso crepitu ventris, pudendum tensionem & erectionem amittat. Qui uerò putant melancholicos ideo salaces esse, quòd semen & serosam humiditatem gignant acrem, quæ pruritum & uenerem excitet, falluntur. Nam cum melancholici sint frigidi, & sicci, talem substantiam generare nequeunt: flatuosos verò eos esse omnes nouimus. Scribit, ut ante diximus, Galenus pituitosis robustis uenerem esse ex usu: quod male Aristot. putat in problematis fieri eò, quòd cum semine multum pituitæ a corpore detrahatur. Nam id antea fieri non posse ostendimus. Sed cum huiusmodi corpora sint admodum frigida, uenerem expedire non possunt absque magna, & longa corporis E
agitatione: ex qua corpus vehementius calefit: calor autem huiusmodi frigidis, & humidis prodest magis, quàm obsit refrigeratio, quæ ex seminis excretione sequitur. Quòd verò venus conferat etiam intemperaturis fuliginosis excrementis abundantibus, contraria est ratio. Nam plurimum uaporis fuliginosi, & feruentis educitur, ex quo corpus refrigeratur & temperatur: motu verò non calefiunt, quoniam tales naturæ facile uenerem finiunt. Si tamen huiusmodi corpora pergant venere vti, plurimum exsiccantur, & acceduntur facile: tum quòd euacuetur aerea substantia seminalis,

Quibus prodesse poßit uenus.

Quibus obsit.

Qua ætate uenus inchoare debeat.

Semel in die uenerẽ a florentibus etate exerceri posse.

Moderatã uenerẽ omnia sequi in corpore moderata.

Venerẽ immoderatã, quæ sequuntur mala et quibus maiora.

Melancholicis cur obsit et prosit uenus.

Cur illi sint salaces.

Venus cur & quibus pituitosis prosit in quo Aristotelis opinio reprobatur

Cur prosit biliosis.

A quæ ueluti frenum erat aduersus biliosos humores: tum quòd corpus exsiccatum, prompte corripiatur à calore & biliosis morbis. Propterea ęstate uiris præsertim biliosis, mulieribus uerò hyeme magis nocet uenus. Nam ut Arist. etiam in problematis scribit, æstate uiris minuuntur uires, mulieribus augentur: hę enim frigidæ, illi uerò calidi, excessus autem omnes contrarijs contemperantur. Ergo si uenus prodest, eo quòd semen, grauans corpus, & uapores spiritusque idem agitantes, & ueluti quendam furorem inducentes, & tandem suffocantes natiuum calorem, euacuet, & quoniam calorem excitat motu, & uoluptatem parit, atque lætitiam in corpore & animo excitat: si præterea nocet, quia sanguinem & spiritus detrahit, quibus aliquando corpus eget, sequitur ut diuersi nascantur effectus ex ueneris usu. Nam continget aliquando corpora debilitari, aliquando roborari, aliquando læuiora seipsis fieri, aliquando molestari, aliquando refrigerari, aliquando calefieri, aliquando temperari, aliquando exsiccari, aliquando mediocritatem in repletione & euacuatione fieri: aliquando sequitur lætitia, aliquando tristitia, aliquando sanitas, aliquando morbus & mors: hæc enim uacuationes cohibitas, & mediocriter, uel præter modum factas seminis, sanguinis & spiritus, pro diuersitate corporum sequi solent. Nec aliquid commune omnibus tradi potest, nisi in optima constitutione, ut alia omnia præcepta medica de ea intelliguntur, nisi peculiaris mentio de alijs fiat. Ad illam igitur respiciens rectè scribit Gal. uenerem utilem esse, si ea mensura adhibeatur, ut non exoluat corpus, sed leuius, faciliusque spirans reddat: hæc enim ostendunt solum esse a corpore detractum, quod superfluum erat ex sanguine, & uapores illos, qui tensionem & difficilem spirationem excitabant, expirasse. Verum ueneris mediocritatem metitur Gal. ex certo interuallo, in quo superfluum excrementum in generatione seminis, & spiritus illi in arterijs, ac uenis potissimum coaceruantur. tamen mediocritatem hanc ex uno actu uenereo coniectari possumus. Nam qui C eiaculato semine finiunt uenerem, illi moderate se in ea gerunt, si coeundum illis fuerat: si uerò ab utero muliebri se sugi longa mora patiantur, post liberas & primas seminis excretiones, quas uiri ipsi præstant, hoc mediocritatem excedit, & uim corpori infert.

Venus cur uiris æstate, mulieribus hieme utilior.

Diuersos docet nasci effectus ex Venere ob corporũ diuersitatem et ueneris differẽtias.

Tempus verò ad utendum oportunum, cum omnium in rerum circunstantibus exquisita mediocritate corpus fuerit constitutum, cum scilicet neque supra modum plenum, neque uacuum extiterit, aut in calore aut frigore aut siccitate aut humiditate excesserit corpus.

Antea contendebat præter qualitatem & quantitatem non esse addendam occasionem, D ut res alterantes nostrum corpus fiant salubres: nunc uerò tempus oportunum in usu ueneris quærit, suæ opinionis immmemor. Sed ut diximus præstat in omnibus causis salubribus occasionem præter qualitatem & quantitatem addere. Porro tempus oportunum ad uenerem exercendam illud statuit esse, in quo corpus nec plenum est, nec uacuum, nec excessum patitur in aliqua qualitate, aut in alia re. plenum aut uacuum corpus, sunt qui solum intelligant cibo uel potu plenum, uel uacuum: tunc enim non esse prorumpendum in uenerem, cum uentriculus plenus est cibo & potu: sed illi falluntur. Nam etsi tunc nocet uenus, quia ex concusione corporis crudum alimentum distribuitur in uenas, & hepar, & seminis spiritusque emisione natiuus calor minuitur, concoctioque labefactatur: tamen quod scribit, non esse adhibendam uenerem, cum uacuum est corpus, ostendit non obesse solum stomacho pleno: non enim nocet uenus, si uacuo stomacho adhibeatur. Præterea qui admodum pleni sunt humoribus, ex commotione ueneris sæpe E incidunt in morbum comitialem, uel attonitum, aut in podagram, uel in alios, qui ex fluxione, & repletione nascuntur. damnat ergo totius coporis repletionem & euacuattionẽ, & eam quidem non omnem, sed admodum excedentem. Nam plenum semine, spiritu, & sanguine, ex quo fit semen, oportet corpus esse, si modo uenus prodesse debet: & prodest, quia quod superfluum est in his, educit: vacuis uerò corporibus, idest, quibus deest bonorum humorum copia, obest, quia ab illis detrahitur, quod est ad nutritionem necessarium: quòd si corpus recenter sit excalefactum, uel ab exercitatione, aut ira, aut alia causa, tunc a venere abstinendum est: quoniam venus exercetur cum motu, qui calorem auget. Eodem modo si refrigeratum est corpus ab euidenti aliqua causa, tunc etiam tempus est importunum

Gal. notat qui principia sua non seruet.

Plenũ corpus hic quo modo intelligendum.

Corporibus plenis cur noceat uenus.

Excalefactis & refrigeratis cur noceat.

num. Nam venus refrigerat ob excretionem ſeminis & ſpiritus. Ad id pertinet, quòd quærit Ariſt. in problematis, cur nuditas pedum rei venereæ obeſt, & reſpondet, oportere corpus quod concubiturum eſt, eſſe calidum intus, & humidum: nuditatem vero pedum ſiccare, atque refrigerare. Propterea difficile, aut impoſsibile eſſe, ut res agatur venerea, niſi pedibus calidis. frigus ergo corporis venerem impedit, & facit, vt venus ipſa obſit. Exſiccatos autem magnopere lædit venus, vt quę aliam ſiccitatem addat corpori euacuatione ſeminis & ſpiritus. Eos vero qui ſupra modum ſunt humectati, alia ratione offendit, quòd calore detracto, humor nec concoqui, nec regi commode poteſt. verum ex his docet Gal. quando venus fugienda ſit, & ineunda quidem in vniuerſali quodam tempore: verum particularem occaſionem, & momentum illud temporis, quod maiorem in omni re difficultatem parit, non explicat. Eſt enim neceſſarium, ut is qui pręcepta ſalubria tradit, doceat an ante cibum, ſomnum, exercitationem, & excretionem excrementorum, vel poſt hęc conueniat venus: ita enim certior omnibus fiet regula. Præterea quo tempore anni maiore commodo, & minore noxa venus celebrari poſsit, ignorandum non eſt. Hæ enim & ſimiles aliæ animaduerſiones faciunt, ut minus erremus in rerum vſu. Igitur ſunt, qui venerem exerceri velint, cum poſt cenam ad ſomnum accedimus: ſequi enim eam ſomnum, qui in viris diminutas vires ex venere, reſtaurat: & in mulieribus ad retinendum viri ſemen & conceptũ confert. Verum hos refellit, quod antea diximus de corpore pleno. Nam ſtomacho adhuc pleno cibo obeſt venus. præterea experientia docuit ratione confirmata, venerem eo tempore, non niſi fœminas generare. Nam calor natiuus & ſpiritus iam reuocati ad concoctionem alimenti, ſemen minus fœcundum & elaboratum reddunt. Quamobrem præſtat ſequi Hipp. ſententiam, qui poſt laborem, cibũ, potum, & ſomnum, venerem ineundam eſſe præcipit. Tunc enim uidetur corpus in optimo ſtatu ad concumbendum & generandum, conſtitutum: ſed prius excrementa alui & veſicæ ſunt eijcienda. Nam ut inquit Ariſt. in problematis, qui mingendi deſiderio tenentur, concumbere nequeunt: quoniam meatus implentur vrina ita, ut nullum præterea humorem poſsint ſuſcipere: uel potius dicendum eſt, meatus vrinarios, qui in uirili membro ſunt, comprimi ex ſubiectis vrinæ canalibus, & ceruice veſicæ (non enim illi vrina replentur) ergò mingendi deſiderium ſeminis excretionem impedit. Sed ut ille in alio problemate ſcribit, id facit ad uehementiorem penis tenſionem, & incrementum. Nam plena ueſica, illius ceruix, & propterea pudendum, quod cum ea eſt coniunctum, ſimul augetur, accedente ea tenſione, quæ ex flatu diſtendente uiam ſeminis contingit. Non enim (ut inquit Ariſt.) tumeſcit penis ex ſemine per anguſta promoto, ſed inflato canali ipſius uirilis membri, qui cauus eſt & ſpongioſus ex ſpiritu ab arterijs effuſo. Cæterum alui excrementa ſi grauant, eijcienda ſunt ante coitum: propterea quod ex motu agitantur, & rapiuntur in corpus. Porrò inter anni tempora ver aptiſsimum eſt ad venerem: tunc enim corpora bono & pingui ſanguine abũdant, & in optima temperie ſunt poſita, & robuſta effecta. Id quod etiam reliqua animalia oſtendunt: quæ eo tempore maxime laſciuiunt, & uenerem appetunt, concipiuntque promptiſſime, vnde ſcribit Celſus neque æſtate, neque autumno utilis uenus eſt. Mulieres tamen (ut ante diximus) ſalatiores ſunt æſtate: eo enim tempore illæ optime ualent, robuſtæque ſunt, ac ex calore, ſeminiſque acrimonia libentius, & promptius in venerem proſiliunt: quanquam illis nullo unquam tempore obeſt: quia minore agitatione & labore ſe explicant à venere, & rarius ſemen emittunt, qua ratione fit, ut minore noxa coeant, quam uiri, & ſemper ad eam ſint paratæ: quod haudquaquã accideret, ſi ſemper ut uiri ſemen excernerent. Itaque cum ſcriberem de his rebus, & per iocum rogaſſem a quibuſdam nobilibus mulieribus, quæ fortè conuenerant ad ægrotum, quem ego curabam, inuiſendum, quid illæ ſentirent in controuerſia inter Hipp. & alios medicos de hora concubitus: matrona, quæ inter alias erat huius negotij admodum perita, quòd tres uiros habuiſſet, facete admodum reſpondit utroſq; errare: nam & ante & poſt ſommum uenerem exercendam eſſe. Sic enim ocaſionem dari ut uel femina uel mas gignatur.

An venus exercenda post cenam ante ſomnũ

Venerem a cibo fœminas præcreare.

Ariſtotelis opinio de tenſione penis notatur.

Vere aptiſſimam eſſe venerem.

A B C D E

Quod ſi aberrare contigerit, paruus ſit error: melius autem illi excalefacto magis quam infrigidato, & pleno quàm vacuo, & humecto potius corpore, quàm exſiccato, uti venereis.

Poſtea-

A Posteaquam descripsit Gal. tempus commodum ad veneris vsum, docet nunc quando minore noxa venus exerceri posit, si fortè intempestiue adhibeatur, & scribit melius esse coire cum corpus est excalefactum, quàm cum est refrigeratum: & cum plenum est, quàm cum est vacuum. in qua quidem re ego idem plane sentio de pleno, & vacuo corpore: nam his, qui ieiunio sint emaciati, non potest venus, non esse nisi penitus noxia, ut quæ corpus exsiccet, & vires in his demoliatur. Verum de corporibus excalefactis & refrigeratis aliter sentiendum esse puto. Nam feruente corpore ex labore, aut alia causa calefaciente, & dissoluente, addere nouum calorem & dissolutionem aliam ex motu venereo, periculum non paruum est: frigus verò ex amplexu & commotione corporis statim mitescit, remediumque ex uenere sumit. *Gal hæc sẽtentia expẽditur.*

B Horum autem singulorum quæ dicta sunt, qualitas in optima corporis constitutione est eligenda, exercitii quidem in quo totius corporis partes æqua proportione mouentur ita, vt non aliæ, quidem vltra modum fatigentur, aliæ verò citra.

Proposuit Gal. in omnibus causis alterantibus nostrum corpus duos esse scopos considerandos, quantitatem & qualitatem, & videtur hactenus de sola quantitate egisse: quare nunc breuiter in omnibus causis salubribus qualitatem quęrit: & primum agit de exercitatione, quam dicit debere esse eius generis & qualitatis, ut æqua proportione vniuersas corporis partes moueat: & rectè quidem dixit æqua proportione moueri coporis partes. Non enim prorsus ęqualiter moueri omnes possunt. Nam articuli & partes musculosæ, præcipuè, & maximè mouentur: aliæ vero quodammodo per accidens, ex illarum motu sentiunt calorem & alia commoda & incommoda quæ parit exercitatio & motus. Verum debebat hic addere alias differentias & qualitates exercitationis, quas ponit conuenire lib. secundo, & tertio de sanitate tuenda corporibus optimè constitutis. Oportet enim illa exerceri motibus, qui medij sint inter celeres & tardos, vehementes & debiles, frequentes & raros, & per alias differentias motus quas illic expresit. Quod verò hic dicit de motu partium corporis, idem intelligendum de motu animi. Non enim torpescere oportet animum, aut nimium incitari, dum corpus exercetur, sed moderatis motibus utrunque vti oportet: ac vbi vehementius alterutro laborandum est, in alio quiescendum: tanta enim violentia nostra compositio sustinere nequit. Porro venatio & ludus paruæ pilæ videntur animum & corpus æqualiter & optimè exercere: Equitatio vero his magis conuenit, qui ventriculo & intestinis sunt imbecillioribus? Ambulatio potisimum crura & coxas commouet. Cantus & clara vox exercitatio quędam est pulmonis, & pectoris. At, qui brachiis obeuntur, ceruicem, spinam dorsi, & humeros exercent plusquam alias partes. Oportet igitur medicum non esse ignarum omnium differentiarum exercitationis, vt posit corpori optimè constituto adhibere illa exercitia, quę sunt idonea ad vniuersum corpus & singulas partes apte mouendas. *Venatio et ludus pilæ paruæ quid præstet.* *Quid ambulatio Cãtus*

Cibi autem & potus optimam habeant: temperiem. Sunt enim naturæ conuenientiores quæ optima fuerint prædita temperatura.

Nunc agit de qualitate ciborum, in quibus solum exprimit primas qualitates, cum docet optimæ constitutioni competere temperatos cibos: quod ita notum est, vt præceptis nõ egeat: quæ vero difficiliora sunt omittit, genus inquam alimenti. An simplex vel varium cõueniat: de quare re nos antea egimus. Conuenit etiam cibus, qui mediocriter nutriat: nec nimis solidum, aut fluxile. aut crasum aut viscdum: aut nimis tenne, vel friabile præbeat alimentum: quique nec citius, nec tardius quàm mediocritas postulet, nutrit, aut distribuitur per corpus. docere præterea debebat quo tempore, & quoties, & quo ordine cibari debeat, qui optimè est affectus. Hæc enim quæ alibi docet, non erant hoc loco prætermittenda: si modo instituit in hoc opere capita totius artis attingere & breuiter commemorare, quæ alibi prolixius enarrauit.

Eadem in reliquis eſt ratio adhibenda. A

Reliqua videtur intelligere alias cauſas ſalubres, ut ſomnum, vigiliam, excreta & retenta, animi affectus, aerem, quorum quantitaté antea docuit: qualitatem vero nunc exprimit vno verbo, q̃ eadem ſcilicet ratio in illis ſit adhibenda: ideſt quod eligendæ ſint ex ſingulis cauſis alterantibus noſtrum corpus illæ differentiæ, & qualitates, quæ poſsint temperare corpus optimè conſtitutum: non autem exceſſus in eo parere. Sed operæpretium erat tradere eas differentias, quas non eſt facile inuenire. Multę.n. ſomni & vigiliæ ſunt differentię, quarum quædam exceſſus in nobis comittunt: alię vero temperiem adferunt, quas nos hic prætermittemus, ut qui illas expreſsimus in opere noſtro de ſomno & vigilia. Qui vero ſint animi affectus, qui nullam vim habeant calefaciendi, exſicandi, refrigerandi, & humectandi, ſed ſolum temperandi corpus, non eſt promptum docere. Singuli enim videntur B apti & nati ad inducendam aliquam qualitatem, ut ira calefacit, triſtitia ſiccat, gaudium diſſoluit: metus contrahit calorem.

At ſi quod ab optima conſtitutione defecerit corpus, non autem vehementer, & hæ quæ ipſius ſanitatem cauſæ conſeruant, ad proportionem mutabuntur. Sed cum multa ſint huiuſmodi corpora, per ſingula genera ſeorſum dicendum. Quod igitur in temperatura euariat, inſtrumentariarum autem partium ſeruat commenſurationem, duplicem habet ſalubrium cauſarum formam, alteram quidem earum, quæ ipſius conſeruant temperaturam, alteram vero earum, quæ ad optimam transferunt. C

Poſteaquàm egit de cauſis ſalubribus conuenientibus optimæ cõſtitutioni, tranſit nunc ad alias cauſas, quæ conueniunt alijs corporibus, quæ quidem recedunt ab optima conſtitutione, ita tamen, ut adhuc in ſanitatis limitibus contineantur: & dicit dupliciter nos ea corpora tractare poſſe. Nam vel illa volumus in ſuo ſtatu ſeruare, vel mutare ad optimam conſtitutionem. Qua quidem in re proponit exemplum de corpore, quod in partibus inſtrumentarijs bonam ſeruat conſtitutionem: in partibus verò ſimilaribus exceſſum aliquem patitur in qualitatibus, & intactas relinquit inſtrumentarias partes, ut quæ ſummam perfectioné obtineant. Similares, verò quę recedunt ab optima conſtitutione, dicit duobus modis tractari poſſe: vno modo conſeruando eam, quam habent temperiem: alio modo tranſferendo intemperiem illam ad optimam. Porrò optimam intelligit temperatiſsimam. Verum & ſi ab eo & alijs omnibus medicis id traditur, tamen ego in hoc aliter ſentiendũ eſſe puto. Eſt quidem temperatiſsima natura aliarum regula cum pręcepta medica ſcribimus, in quibus notamus exceſſus & defectus, qui in nobis contingunt. Si.n. nõ intellexerimus id, quod temperatum eſt, intelligere non poſſumus quid ſit intemperatum, & quid calidum, frigidum, humidum, ſiccũm, ſanum & ægrum. Verùm cum de ſanitatis conſeruatione, aut mutatione alicuius temperaturæ agimus, debemus humidam temperiem tanquam optimã nobis proponere: illam enim quantum fieri poteſt conſeruare, alias verò omnes ad illam mutare debemus. Sic enim Gal. ipſe in lib. de ſanitate tuenda iubet eſſe faciendum: dum docet ſenectutem & mortem naturalem non alia ratione contingere, quam humoris defectu: propterea humorem noſtrum omni ratione alendum & fouendum eſſe: quo modo etiam fatetur pueros humectandos eſſe balneis, & omni victu humectante: non autem exſiccandos, & reducendos ad moderatam temperiem. Et merito quidem. Nam & ſi temperata natura meliores edit actiones, quàm humida: citius tamen ſeneſcit. humida autem progreſſu temporis mediocritatem quoque aſſequitur, nobis & noſtris remedijs repugnantibus: quoniam illis omnibus præualet perpetua noſtri caloris vis, quæ continuò humorem noſtrum diſsipat. Igitur omnes intemperaturas, & temperatam etiam naturam, ad humidam mutare contendamus, ſi optimum ſtatum comparare uolumus: humidã vero ipſam temperiem, tanquam optimam nobis in hac re proponamus aliorum regulam,

An intemperies ad tẽperatam naturam, uel potius ad humidam ſint deducẽdæ.

D E

quæ

A Quæ itaque ipsius temperaturam conseruant, tantum a causis optimè temperatæ naturæ distabunt, quantum & totius corporis temperatura ab illa euariabit. calidiora siquidem corpora, calidioris uictus rationem exposcunt, frigidiora autem frigidioris, & sicciora siccioris, & humidiora humidioris, ac secundum coniugationem calidiora ac sicciora calidioris ac siccioris. Eadem in reliquis etiam coniugationibus proportione seruata.

Cum dixisset intemperatas naturas posse conseruari in suo statu, vel mutari ad optimā constitutionem, docet nunc quomodo fieri posit ea conseruatio, & per quæ auxilia, per B similia inquam, quæ tantum recedant à temperatis, quantum recedit ipsa intemperies ab optima constitutione. postulabat autem ratio, ut hic etiam doceret ea, per quæ fiat mutatio ad optimum statum. sed antequam id faciat, interponit quædam de facultatibus remediorum, & postea iddem quod nunc tradit, repetit, & illud simul docet. Est autem hic prolixior, quàm operis institutum postulet in repetendis simplicibus & compositis per omnes qualitates in temperaturis.

Recte siquidem causarum vtetur materia, qui naturales earum potentias agnouerit, veluti quòd motus, defectus alimenti, vigiliæ, excretio, & omnes animi affectus corpus exsiccant, atque his contraria humectant: ita vero & calefacientia, refrigerantia, vitæ instituta & ciborum C ac potuum, atque ut simpliciter dicam, omnium quæ corpori afferuntur, materias quis noscens, atque potentias, salubribus vtetur causis.

Cum dixisset in conseruatione corporum adhibendas esse causas salubres, quæ habeant vim calefaciendi, refrigerandi, humectandi, exsiccandi per simplices vel compositas qualitates: nunc admonet oportere medicum, qui velit vnicuique admouere proprias causas salubres, scire quid posit sua natura calefacere, refrigerare, humectare, & exsiccare: & ponit exempla eorum, quæ possunt exsiccare & humectare. Verùm hæc non egebant hoc loco eo præcepto. Est enim luce clarius, neminem posse alterare nostra corpora, qui ignorat materiam medicam, quæ vim habet agendi. Præterea non solùm naturales potentiæ & insitæ, sed etiam aquisititiæ sunt ex vsu medicis. Nam aqua vtimur non solum ad refrigerandum D & humectandum, quæ quidem præstat sua naturali vi: sed etiam ad calefaciendum & euacuandum: quas facultates acquirit ab igne, & calore sibi aliunde indito. Igitur medicus præscire debet, quid res singulæ præstare posint secundum proprias, & ascititias uires, & per se, & per accidens: hæc enim omnia docet Gal. in lib. de Simplicibus. Cæterum quod hic scribit de exsiccantibus & humectantibus eget animaduersione. Nam motus omnis calefacit per se, non autem exsiccat, nisi vehemens sit & diuturnus. Sic enim ipse in lib. de causis morborum calidorum docet, ex motu simplicem morbum, nempe calidum, non autem calidum & siccū excitari: aliud autem est docere, quid res posit suapte natura, ab eo quod præstat cum abundè excesserit: nam vt dixi motus cum moderatè adhibetur, calefacit, & si quid in corpore concretum inuenerit, fundit, & ex eo corpus humectat. vbi verò perseuerat, dissoluto humore per insensibilem transpirationem, aut etiam sudorem, exsiccat & tandem E refrigerat: nam vnà cum humore dissoluitur calor. Inedia verò & alimenti parsimonia exsiccat non per se (nam priuatio nullam vim habet agendi) sed per accidens. Cum enim calor noster externo pabulo priuatur, internum humorem depascitur, & ita corpus exsiccatur. Contingit verò etiam corpora calefieri & refrigerari. Nam biliosa corpora accenduntur acriore & igneo reddito calore defectu humidi: melancholica verò refrigerantur, pituitosa temperantur. Idem facit vigilia: nam illa deductione caloris ad externas partes, humorem digerit & corpus exsiccat. Ac pro diuersitate corporum, febres aliquando excitat, aliquando ex cruditate humectat. Porrò excretio biliosi humoris refrigerat & humectat, excreto humore, qui vim habet in corpore calefaciendi & exsiccandi. Pituitæ autem

Gal. hic notatur.

Motus quādo solū calefaciat & quando humectet & exsiccet.

Inedia quo modo exsiccare dicatur et quid faciat.

euacuatio exsiccat: sanguinis verò eductio, si moderata est, exsiccat & refrigerat: quæ verò est immoderata, cruditatis & humectationis est causa: vnde ex sanguinis profluuio plurimi in hydropem leucophlegmasiam incidunt. At verò inter animi affectus pauci sunt, qui statim habeant uim exsiccandi: nam gaudium temperat corpus, nisi admodum excedat. tunc enim spiritu & humoribus dissolutis, vim habet exsiccandi. Ira calefacit, & propterea inter causas febres gignentes ponitur. Timor calorem contrahit versus cor, nec aliam vim videtur habere in alterando corpore, nisi quod humores diffusos & sparsos violentius contrahit. Tristitia vim suam ostendit in exsiccatione, sicut cogitatio. Cæterum ait his contraria humectare, nempe quietem, alimenti copiam, somnum, & animi otium, & quæ retinentur excrementa. Verum si hæc biliosa fuerint, aut melancholica, corpus potius exsiccabunt. Alimenti vero copia, si calorem obruit, cruditates parit & refrigerat atque humectat: si uero moderata est, præstabit eos effectus, quos habet ex vi sibi indita: nam quædam sunt alimenta, quæ calefaciunt, alia quæ refrigerant, alia quæ aliud præstant: igitur qui vult commodè vti materia medica, debet omnem illius vim tenere: id quod faciet si nouerit (vt diximus) quid singulæ res per se, & per accidens: quid sua natura, vel aquisititia præstare possunt: quid item efficere valeant ob diuersitatem corporum, quibus adhibentur: & cum mediocriter illæ agunt, vel diminutè, aut cum excessu: hæc enim omnia variant rerum vires & effectus. A B

Animi affectus quid efficere valeant.

Similia similibus afferendo, siquidem eius propositum fuerit in eandem in qua acceperit, corporis seruare temperaturam: quod si permutare, atque ad melius traducere statuerit, alterum est hic salubrium causarum genus, his quidem, quas nuper diximus, contrarium, æqualiter uero declinans ad alteram partem, a bene temperatis, & mediis, quæ optimis conuenire naturis dicebamus: calidior siquidem ac siccior temperatura, calidioris ac siccioris victus ratione ad exactissimum bonæ temperaturæ, habitum minimè transfertur. At talium erit vsus necessarius, quæ tantum eis, quæ bene temperata existunt, frigidiora sint, atque humidiora, quantum & natura naturam in caliditate & siccitate superabat: Nam tale causarum genus naturales corrigit intemperantias: alterum vero de quo supra diximus, temperaturam conseruat. C D

Duplicem proposuit fieri posse tractationem corporum, quæ ab optima constitutione recedunt in latitudine sanitatis. Illa enim posse conseruari in suo statu, vel ad meliorem cōditionem redigi posse. Nunc vero docet per quæ fiant huiusmodi conseruatio, & mutatio, & ait conseruationem fieri per similia: mutationem autem per contraria in gradu. Cuius quidem opinio multis peperit non paruas difficultates, propter alios authoris locos, in quibus aliter sentire uidetur. Nam scribit ille primo de alimentis libro, intemperies seruandas esse per contraria: deinde libro sexto de tuen. sanit. præcipit in calida & frigida temperie semper utendum esse contrarijs, siue illa seruare, siue mutare uelimus: propterea inquit ꝙ huiusmodi temperies a similibus facillimè in morbum labuntur. Addit & senes calidis & humidis uti debere, qui tamen frigidi sunt, & sicci. Quinetiam in secundo commentario huius libri scribit pulmonem frigidum manifestè lędi a frigida inspiratione, a calida uero iuuari, & uentriculum calidiorem non lædi a frigidis alimentis. Eò etiam pertinet, quod scribit Hippocr. in tertio libro Aphoris. naturas quasdam nempè calidas (vt interpretatur Galenus) hieme bene degere: frigidas uero contra, æstate bene, hieme malè affici. Videtur quoque ratio his sententijs suffragari: qui enim calidus est fortè vt vnum, si vtatur victu pariter calido, putatur fieri calidus vt duo: unus enim gradus, additione alterius multiplicatur. Est tamen in hoc loco clara sententia similia conseruari similibus: & meritò quidem. nam quod simile est, vim mutandi non habet: quippe cum a contrario, & proinde dissimili, omnis fiat mutatio. Has difficultates Montanus ita soluit, distinguendo similia in eodé, B

Disputatio an cōseruatio fiat per similia.

vel

A vel diuerso gradu, corpora enim conseruari & benè habere a similibus in eodem gradu : læ di autem & mutari ab his, quæ similia sunt in excessu. Ideò enim iuuenes lædi æstate, & senes hieme, quòd calor æstiuus, iuuenis : frigus uerò hibernum, senis temperiem excedant. Quòd si æqualis esset aeris temperies temperaturæ, tunc melius senes hieme, & iuuenes melius æstate quàm in contrarijs temporibus affici. Cuius opinio prorsus est absurda. Nam vt diximus Galenus in libro sexto de san. tuen. vult senes tractandos esse semper per calida & humida, numquàm autem per frigida & sicca: cum nihil impediat, cum alia auxilia, tum aerem hiemalem, aliquando æqualem esse temperaturæ senum. Quinetiam iuuenes non solum in media æstate, sed etiam in omni tempore calidiore, atque adeo in ipso verè deterius habent quàm hieme : & senes melius habent æstate, quàm in alio quocumque tempore, in quo parem sibi inuenire possunt frigiditatem. Alij aliter in hac re sentiunt, sed perperam meo iudicio omnes : quippe cum nec authoritate maiorum, nec præceptis artis utantur.

Montani opinio de cõseruatione per similia reprobatur.

B Ac nulla quidem agnoscatur esse in dictis Galeni controuersia, si rectè illius sententiæ intelligantur : nam aliud est conseruari corpora, aliud est iuuari, & bene habere. Sola enim temperata natura similibus conseruatur, & iuuatur : aliæ verò a similibus conseruantur, & simul malè habent : a dissimilibus uerò mutantur, meliusque habent. Nam etsi non intenditur intemperies a similibus æqualibus : tamen in eodem lapsu conseruatur, & interim cũ corpus est intemperatum, malè afficitur : contraria verò meliorem habitum pariunt. Quare ex contrarijs iuuantur corpora intemperata : ita enim omnes actiones auxilio contrarij melius obeuntur. Vbi enim quis habet uentriculum frigidiorem, melius concoquet calidiores cibos, quàm frigidos : & ventriculus calidus, melius concoquet frigida alimenta, quàm calida : nec similitudinis quidem ratio in his, quæ iam sunt alimenta, plus confert ad perfectam redendam concoctionem, quàm mediocritas caloris, quæ fit ex contrarijs, cibo

Authoris opinio.

C inquam & potione contrarijs intemperaturis. Quòd si pueros uictu humido alimus, hoc nihil facit contra nostram opinionem : non enim spectamus in illis, quid melius tunc fit : sed quid melius tandem sequatur. Quoniam enim uita humido conseruatur & longæua fit, ac nobis inuitis siccitas actione insiti caloris accidit : ideo humorem in illis, alimentis, & omni uictu humectante fouere & conseruare nitimur : etsi interim pueri melius haberent, vsu exsiccantium, vt qui superfluo humore abundent. Quod verò scribit Galenus intemperies secundum naturam similia appetere, contra nostram opinionem uidetur facere : nam quę melius appetimus, eadem melius retinemus, & concoquimus, atque ex illis melius habemus. Verùm nos illius sententiam cum signa temperamenti ventriculi doceremus, refellimus : quippe cum uel sola experientia testetur, omnes appetere non solùm in cibo & potu : sed etiam in aere, euacuatione, & repletione, quæ possint emendare suos excessus.

D Absurdum etiam est dicere, intemperies secundum naturam contrarijs conseruari : cum mutatio a contrarijs fiat : nam vt antea, & postea etiam docebit author, etsi mutatio fiat in singulis intemperaturis a contrarijs : dicuntur tamẽ illæ cõseruari, eo ꝙ si nõ in propria, saltem in latitudine sanitatis maneant. Cæterùm quod scribit hoc loco Galenus mutationem intemperaturarum fieri per contraria æqualia in gradu, habet quoque leuem dubitationẽ, quòd ab æqualibus non uideatur fieri actio, ex vulgari philosophorum sententia. Verùm aliter res habet, nam inter æqualia fit æqualis pugna, si illa agendi & patiendi pariter uim habeant : non fit autem uictoria ab æqualibus, & mutatio in naturam agentis, qualis requiritur in generationibus ; hæc enim requirit inæqualitatem : sed mutatio, quę tendit ad mixtionem, temperiem, & mediocritatem, æqualitatem prorsus exigit, de quo hoc loco Galenus agit, cum uitiatas temperies ad mediocrem constitutionem reuocare studet : sed hæc omnia diligentius enarrauimus in lib. de off. medici.

An intemperies per æqualia in gradu emẽdentur.

librũ scripsit argenterius de officio medici

E

Est autem vtriusque vicissim apud medicos usus necessarius. Nam cum plurimum suppetit otii, corrigere oportet, ac sensim ad meliora trãsferre. Neq; enim natura patitur eas, quæ subito fiunt alterationes. Hominem autem necessariis occupationibus districtum in eodẽ præstat habitu conseruare.

Cum dixisset eas naturas, quæ ab optima constitutione recedunt, posse conseruari in suo

suo statu, & mutari ad meliorem, nunc docere vult, quando tentanda sint a medico conseruatio, & mutatio, & dicit mutationem tentandam esse a Medico per otium eius, qui mutationem quærit, idque paulatim: atque huius reddit rationem: quoniam natura non sustinet subitas mutationes: contra verò conseruanda esse in sua sanitate corpora, quibus nec libera uita, nec otium est concessum. Magna enim res est consuetudo, vt pasim Galenus scribit, experientiaque docet, atque vt idem author testatur in libro sexto de morbis vulg. non solum, quæ consueta sunt, paulatim sunt mutanda: sed in ipsa mutatione, sepius est quiescendum. Quare errant Medici, qui consuetudinis nullam rationem habent: nec tamen illi laudandi, qui ei plus quàm iustum sit, tribuunt. Nam in grauissimis morbis a consuetis penitus est recedendum, si illa obsint ad curationem. Præualet enim indicatio, quæ sumitur a morbis, & illorum causis consuetudini: in leuioribus verò affectibus aliquid consuedini tribuimus: qua ratione Galenus octauo meth. diaria febre laborantibus uinum concedit, si eo per sanitatem vti consueuerunt. At in ipsa sanitate maxima est consuetudinis vis, quoniam aliam (vt dici solet) naturam fecit, aut alia est natura: facilè autem non est a sua natura recedere: quare otium postulat mutatio, & liberam uitam, ne alijs occupationibus corpus debilitetur. Tum etiam, vt paulatim & per interualla mutationem prosequi valeamus. Non enim liberè dormire, vigilare, exerceri, balneis, aut alijs necessarijs ad bonum habitum conseruandum vti possunt, qui uita non sunt libera. Præterea corpora seniora & iam duriora, non ferunt mutationem, quæ habent consuetam. Nam (vt in prouerbio est) canem inueteratum difficile est loris assuescere. Quare præcipit Galenus in lib. de tuen. san. non esse in senibus etiam si obest, mutandam consuetudinem: iuniora verò corpora illius mutationem facilè sustinent: quippe cum uix dici posit adhuc in illis consuetudo, vt quæ non nisi multorum annorum spatio comparatur. Propterea uidemus adolescentes nouum omne uitæ genus sequi posse. Nam ab otio ad negotia, a quiete ad labores: a pace ad bellum: a sobrietate ad conuiuia, & intempestiuas commessationes, & denique ad omne genus uitæ facilè transferuntur. Verùm in omni re, quam in uita obimus parem non habet consuetudo uim. Nam in officijs, & artibus quas exercemus, maximi illa est momenti, propterea scribit Hippoc. senes & debiles facilius ferre posse consuetos labores, quàm iuuenes & fortes illis no assueti. comparatur enim ex consuetudine aptitudo quædam ad agēdum, cum qua nullum robur contendere potest. Nam qui literis studere consueuit, aut pingere, vel remigare, aut terram fodere, minima, aut etiam sine molestia, suum exercet munus qui verò his artibus non assueuit, nullo pacto, vel certè non nisi cum maximo labore, hæc præstare potest. In uictu verò magni quidem est momenti, sed non in omnibus scopis. Non enim facilè quis mutare potest modum aut consuetam horam edendi, dormiendi, reijciendi excrementa. At mutationem ciborum a malis ad bonos, quilibet facile fert. nam rustici, qui consueuerunt pane atro, carne salsa suilla, caseo, alio, & leguminibus uti, non offenduntur, si quando domini mensa vtantur, & optimis quibusque cibis repleantur: sed hæc in Aphorismis diligentius prosequuti sumus. Seruanda ergo est natiua temperies in senibus, ægrotis, & occupatis in suis & alienis negotijs: in his enim præstat consuetis uti, quàm mutationem tentare: in alijs verò mutatio fieri debet, per otium, & sensim: quoniam (inquit Galenus) natura subitas non sustinet mutationes. Et rectè quidem dixit natura, idest, naturalis status. Nam ab eo quod naturale est, nemo facilè mutationem sustinet: quoniam illud iam insitum est, & simile, ac veluti congenitum: aliter verò fit in his, quæ sunt præter naturam; nam quoniam illa inimica sunt, & ascititia, citò remouenda sunt. suauissimus enim est recessus a morbis, & accessus ad sanitatem. præsertim si confertim fiat ab his, quæ uim non habent dolorem inferendi: vt si repletio nocet, subita euacuatio maximè grata est naturæ. Si sitis uehemens infestet, frigidæ aquæ larga potio maximam uoluptatem parit. Vbi uerò frigus dolorem in digitis excitauit, subita excalefactio non est pari modo grata: quoniam calor huiusmodi, qui ad naturalem statum ducit, dolorem sua ratione parit. Sed hæc etiam in causis doloris & uoluptatis alibi diligentius enarrauimus. Nunc illud solùm constare volo vulgare medicorum dictum, quòd natura subitas mutationes non ferat, intelligendum esse, cum a naturali statu uitiato in latitudine sanitatis, ad optimum fit transitus, aut ad alium, qui secundum vel præternaturam sit: non autem cum a statu præter naturam, ad naturalem fit reditus: is enim tantò iucundior est naturæ, quantò citius fit, nisi ut dixi obsit eorum vis, quæ hæc uitia cum dolore corrigunt, & merito quidem: nam tunc mutationes

Consuetudini quãtum sit tribuendum, & in quibus affectibus.

Nõ omniũ quæ fiunt a nobis mutationem esse molestam.

Naturã subitas mutationes non ferre in quibus sit intelligendum.

A tiones non sunt naturæ, & naturales status, sed eius quod est præter naturam: cuius recessum natura appetit: vt quæ sui conseruationem desideret: & propterea sui mutationem facile haud ferat. Igitur natura non sustinet sine molestia mutationes, quæ in ipsa fiunt, aut in eo, quod in ipso est naturale: in eo vero quod illi est præter naturam, contraria est ratio. Patet ergo in quibus affectibus, & in quo statu consuetudo seruanda sit, & in quibus rebus consuetis maiorem, aut minorem, uel etiam nullam vim obtineat: necnon in quibus paulatim, vel confertim mutari posint, quæ sunt consueta.

Quo pacto igitur & hoc ipsum primum causarum genus conseruatiuum appellamus? Nam forte magis alteratiuum, & curatiuum, et naturalium defectuum correctiuum vocare conueniat: quoniam ad
B vniuersum sanitatis genus referentes, non ad eas, quæ secundum speciem differentias, quicumque sanos conseruant, conseruantia omnia uocamus, siue præter id, quod sanitatem conseruant, ad melius totam traducant temperiem: siue pristinum tantummodo habitum tueantur. At quæ deteriorem statum efficiunt, insalubria.

Cum dixerit Galenus se agere velle primùm de causis conseruantibus sanitatem, & inter istas posuerit duplex genus, vnum quod temperiem in suo statu seruat, aliud quod mutationem molitur, & optimā quærit constitutionem, dubitationem nunc mouet, quo modo inquàm secundum hoc genus, quod mutat, inter causas seruantes sanitatem reponi possit: respondet, mutationem quidem aliquam fieri: verùm cum illa fiat in latitudine sanita-
C tis, potius conseruatrices, quàm mutatrices illas uocandas. Seruatur.n. corpus in hac mutatione sanum: etsi interim a deteriore statu, ad meliorem fit transitus. Seruatur ergo sanitas in genere, etsi propria non seruatur: hæc ergo est ratio, cur causæ istę conseruantes vocari posint. Verùm cum fit correctio, & illa fit per cōtraria, cur huiusmodi correctionem, & mutationem non appellamus curationem? Hanc enim postea dicet fieri per contraria. Huius rei hic non reddit rationem, etsi mentionem facit curationis, & dubitat, cur mutatio hæc non debeat vocari curatio. Ratio autem debet ex superioribus commemorari, quòd scilicet illa quæ faciunt paruas mutationes, quales experiuntur sana corpora, dum illa meliora reddere volumus, insensibiliter quodammodo agant, adeo, ut vix deprehendere posimus, an mutatio aliqua fiat. Quare ea mutatio, vt distinguantur officia medici, conseruatio rectius nominatur. quæ verò in ægrotis fiunt mutationes, quoniā euidentes sunt, aptius
D mutationes communi uocabulo, & proprio curationes nuncupantur. Igitur ad quæstionem, a Galeno propositam, duorum erat reddenda ratio, cur causæ corrigentes uitia sanorum, dum optimum statum affectamus, conseruantes vocentur: & cur mutatio, quæ fit in eo transitu, posit quidem mutatio vocari, non autem curatio. Vt autem omnes causæ quæ versantur in sanitate meliore reddenda, salubres: sic meritò quæ sanitatem deteriorem efficiunt, insalubres ex Galeno nuncupantur.

Mutatio quomodo cōseruatio ītelligatur esse.

Cur conseruatio nō etiā dicatur curatio.

Quæcunq; igitur similem habent in omnibus corporis partibus intemperiem, eadem egent procuratione: quæ uero disimilem, disimili. Nam fieri potest ut uentriculus frigidior sit quàm oporteat, caput uero
E calidius, atque vtrumque propriis egeat auxiliis, ac ratione eadem singulæ aliæ partes, cū fuerint præter modum humidiores, aut sicciores, aut calidiores, aut frigidiores, suæ intemperiei uictum exigunt accommodatum.

Docuit Galenus uitia, quæ sunt in latitudine sanitatis, conseruari quidem posse, uel mutari in optimam constitutionem, per causas salubres, quæ aptæ sunt huiusmodi correctiones facere. Verùm quia nostrum corpus ex varijs partibus est confectum, quæ sæpè diuersis intemperaturis constant, ideò hic admonet, vt caueamus, ne in usu causarum salu-

brium

brium quasdam partes ledamus, dum alijs prodesse uolumus. vbi enim est similis intemperies, eadem prosunt auxilia: vbi verò diuersæ temperaturæ sunt, quod uni prodest parti, alteri obest, si illam quoque attingat. Quare in hoc casu propria eligenda sunt auxilia, quæ intactis partibus bene habentibus, malè affectis succurrant. A

Neque igitur eodem modo omnes tales corporis partes exercebimus, neq; æqualiter humectabimus, aut exsiccabimus, aut tale aliud quidpiam agemus: plenius uero de his diximus, in illo uolumine, quod de salubribus inscribitur.

Cum dixisset intemperies similes in omnibus partibus cōmuni remedio emendari posse: disimiles uerò proprijs, id docet nunc exemplo sumpto ab exercitatione. Si enim, inquit, æqualiter sit intemperatum corpus, & exercitatione opus habeat, quærendum est auxilium ab ea exercitatione, quæ æqualiter omnes partes afficere potest. At si dissimilis est intemperies, est adhibendum exercitationis genus, quod læsis prodesse potest, et alijs non obesse: ueluti si uentriculus cruditate laborare solet, & aliæ partes sunt calidiores, equitatio, quæ corporis truncum, & cum eo partes in uentre collocatas potissimum, & maximè agitat, & calefacit, alijs ferè quiescentibus, conferet. Exercitatio verò, quæ manibus obitur, iuuat brachia, humeros, alijs illæsis inferioribus membris. Vox clara, & alta, exercitatio est thoracis, & pulmonis: quæ verò extrinsecus capiti admouentur, peculiariter succurrunt cerebro. Vbi ventriculus est refrigeratus, & hepar calidius, medicamenta, quæ per os assumūtur calefacientia, crassioris substantiæ, & minimæ quantitatis esse debent: nam ob crassitiem facilè non transeunt ad hepar, & ob exiguam quantitatem, in uentriculo consumuntur. Sed quoniam tractationem horum affectuum disimilium abundè docuit Gal. in lib. 6. de san. tuen. ideò hic ego breuior ero. B C

Instrumentariarum autem partium causæ salubres, quemadmodum & hic ab optima constitutione delinquitur, ita & inuicem distabunt. Aliæ enim sunt salubres erroribus, qui in formatione consistunt, aliæ his, qui in magnitudine, uel numero, uel positu.

Pollicitus est Galen. se docere uelle causas salubres conseruantes temperiem & structuram partium. Itaque posteaquā egit de conseruatione temperaturæ, transit ad structuram partium organicarum. Et quoniam duplex est conseruationis ratio: vna quæ in optimo statu membra conseruat, alia quæ emendat vitia, quæ contingunt in latitudine sanitatis: mirum videri non debet, quòd prætermittat causas salubres, quæ debentur partibus organicis optimè affectis: nam nulla peculiaris cura in ea re requiritur. Illis enim auxilijs tuemur optimam constitutionem instrumentorum corporis, quibus perfectissimam temperiem conseruari antea ostendimus. Si enim quis vteretur aere, cibo, potu, somno, vigilia, exercitatione, excretis, retentis, animi affectibus moderatè, & commodè, is eodem negotio temperiem similarium, & structuram optimam dissimilarium seruabit in suo statu. Non est autem eadem ratio emendandi vitia, quæ nascuntur in temperie, & compositione partium organicarum. Neque enim figuras, aut cauitates uitiatas (vt ijs vtar exemplis) prædictis auxilijs emendabimus: sed a ligaturis, aperientibus, uel claudentibus auxilia sunt petenda. Quare merito Gal. prætermittit hoc loco conseruationem in eodem statu sanitatis dissimilarium partium, & solum uersatur in correctione vitiorum, quæ in latitudine sanitatis contingunt. Sed quoniam uaria hæc sunt mala, paucis illa commemorat, ut singulis postea, propria dari possit medicina. Nemo præterea exiget a Galeno totius corporis, quod animæ est integrum instrumentum, peculiarem quandam tractationem. Nam cum eadem sit singulorum instrumentorum, & totius corporis structura ex conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione partium componentium totum, & singula organa: meritò, qui nouit uitia in partibus organicis emendare, eodem negotio intelliget rationem, qua poterit vniuerso corpori succurrere. Nam, vt hoc etiam exemplo vtar, qui crus auctum uel diminutum D E

Cur prætermittat causas salubres conseruantes optimā structuram in suo statu

Cur non doceat causas salubres totius corporis.

A diminutum sit corrigere, sciet etiam ab vniuerso corpore molem detrahere, aut eidem adijcere.

In formatione igitur plures contingunt errores, nam & figura partis, & si qua in ea cauitas est secundum naturam, vel meatus, vel orificium, vel asperitas, vel lenitas, quando a naturali mediocritate recesserit, si quidem parum hoc patiantur, salubrium corporum retinent appellationem: si vero amplius, insalubrium. Quòd si tantus fuerit recessus, vt operationi afferat detrimentum, iam ægrotare dicentur.

B Ad partium formam, siue conformationem pertinet certa figura, asperitas, lenitas, soliditas, & cauitas, pro cuiusq; partis instrumentariæ structura: ac uitia quidem contingunt, si quod rotundum est secundum naturam, quadratum, aut alia figura præditum reddatur: & si quod solidum esse debet, fiat concauum, aut econtra. Hæc ergo hic vitia tangit Gal. in conformatione, & docet prçterea illa uitia secundum magis & minus reponi in salubritate insalubritate, & ægritudine. Omittit autem neutrum statum inter salubrem, & insalubré: non quòd neutrum omne (vt Montanus hic sentit) sit chimera, sed quòd ex extremis media facilè intelligi possint.

Secundum quantitatem autem excessus, atque defectus, ad easdem ducit differentias.

C

In quantitate siue magnitudine vitia duo contingunt, nempe excessus, & defectus: qui etiam per magis, & minus locum inueniunt aliquando inter salubria, aliquando inter neutra, aliquando inter insalubria, aliquando inter morbos.

In numero vero, siue vna, siue plures, quæcunque ex similaribus partibus fuerint, aut deficiant, aut superabundent. Ex hoc genere etiam sunt, quæcunq; in nobis substantiæ præter naturam consistunt.

Contingunt pariter in numero duo uitia, quando scilicet vel plures, aut pauciores partes, reperiũtur in parte organica, quam naturalis illius structura postulet, veluti si quattuor

D aut sex sint digiti in manu. Atque in hoc genere Gal. in lib. de diff. morb. ponit quædam vitia, quæ vel ad magnitudinem aut ad alium affectum pertinent, vt nos in libro nostro de generibus morborum ostendimus: quæ nunc repetere non institui. Hoc verò, quod in hoc loco, & alibi, etiam scribit, scilicet in numero vitium fieri, si aliquæ materiæ præter naturã in nobis gignantur, consideratione eget. Nam si morbus in illis debet poni, in quibus ponitur sanitas, vt ille in principio libri de diff. morb. docet, qua ratione, quæso ponemus uitium esse, quod pertineat ad morbum partis organicæ, si lapis, aut pus concrescant in illis? Non enim hæc sunt similares partes, ex quibus constant partes organicæ, & bene valent, cũ illę conuenientem formam, magnitudinem, numerum, & coniunctionem seruant. Quare, vt ex lapide & pure non fit sanitas: ita ex illis non debet fieri morbus: si modo in illis debet poni ametria, in quibus ponitur symmetria. statuit quidem Galenus legum latorum more,

An morbus sit in parte organicacũ lapis uel materia alia præter naturã in nobis gignitur.

E ex hoc genere morborum, quod est in numero uitiato partium similarium, hæc etiam consistere: sed ita esse non probat. Nec par quidem est ratio de pure & lapide: nam lapis fortè potest fieri propinqua causa morbi, ut quæ addat partem vnam, quæ grauat organum, & illius actionem impedit: at pus, cum sit humor quidam, cur potius, quàm alij humores abundantes, ponetur inter morbos in numero. Ego, vt me expediam ab ijs, inter causas morborum lapidem pono, non inter propinquas quidem, sed admodum remotas, nec inter partes similares, cum nullo modo nostrę compositionis pars sit: pus uero non inter causas morborum, qui partinent ad organa, sed ad intemperiem, colloco.

Authoris sententia.

Reliquum est aliud genus, quod ad situm cuiuslibet simplicis attinet partis, in quo & ipso quatuor sunt omnes differentiæ. Prima quidem quæ optima existit: Secunda vero, quæ parum euariat, atq; ideo salubre adhuc efficit corpus. Et tertia, quæ insalubre, quando amplius a modo recesserint. Et quarta, quæ iam ægrum recessu plurimo reddit. A

Nostri interpretes positum & situm uertunt, quod Græci σύνθεσιν, & θέσιν dicunt: sed hoc rectè ita interpretantur: illud vero perperã, & rectius coniũctio a nobis dicitur. Docet autem Gal. in lib. de diff. morb. in quarto genere non solùm spectandum esse situm, siue positum cuiuscunque partis componentis organa: sed etiam connexionem, & colligantiã. quòd si hic Gal. positus nomine vtitur, tamen nos intelligere debemus summum genus, né pe coniunctionem, quæ positum & connexionem continet, ne uitia aliqua omittantur. B

Quæcunque igitur partes in figura delinquunt, veluti quæ blesæ, varæ, & obliquæ appellantur, hæ cum nuper natus, & adhuc tenellus est, formatione, atq; ligatione ad naturalem traducuntur habitũ. Quòd si iam aucto infante, ad duritiam peruenerint, emendari nõ possunt.

Enumeratis vitijs, quę contingunt in structura partium organicarum, remedia illorum aggreditur, & primum agit de uitijs factis in figura partium, quæ inquit in infantibus emẽdari posse, in alijs uero minimè: & remedia duo exhibet, formationem, & ligaturas. Quòd verò in solis infantibus recẽter natis corrigi possint hæc mala, ratio est, ꝙ illorum ossa a quibus partium figura sumitur, adhuc sint mollia, ueluti caseus concretus, hæc autem exuperãte humido fiunt, cuius est natura, vt facilè alienos terminos, & quamcumque figuram recipiat: duriora verò iam corpora, suam figuram amittere non possunt. Porrò formationem, quam affert pro remedio, intelligere oportet, reconcinnationem, quam manuum contrectatione præstamus: quomodo obstetrices suis manibus caput, & thoracem infantium in eam, quam putant decentem figuram, mutant: Ligaturas uerò intelligit, quæ adhibentur fascijs, & ferulis. Verùm quis hæc remedia inter causas salubres recipiet, cum anteà Galen. dixerit illas omnes sumi ab his, quæ necessariò nos afficiunt, & illa dixerit solùm petenda esse ab aere, cibo, & potu, motu, & quiete, somno, & vigilia, excretis, & retentis, & animi affectibus, in quibus rebus non continentur auxilia, quæ nostris manibus, & ligaturis adhibentur: ità solent hæc incommoda illos sequi, qui mala ponunt principia. Præstabat enim, vt anteà ostendimus, quatuor rerum genera ponere, a quibus diuersa præsidia sumuntur. C D

Gal. ostendit sua principia nõ seruare.

Sic errores quidem, qui ad cauitatem attinent, cum adhuc augeri perseuerant, correctionem admittunt: cum autem iam ad ultimum peruenerint, nullus est remediis locus. Cauitates igitur quiete, atque alligatione paruæ reddũtur: magnæ vero partium operatione, & spiritus retentione, eodẽ autẽ modo meatuum, & osculorum uitia emendãtur.

Nunc remedia docet cauitatis auctæ, & diminutæ, & meatuum, & osculorum corporis: cauitates intelligere uidetur, quæ amplos habent sinus, quales sunt in uentriculo, utero, intestinis, thorace, pulmone, & etiam uenis, & arterijs maioribus: orificia uerò sunt extremitates cauitatum, quomodo dicimus orificium uentriculi, vteri, uenarum, & arteriarum: meatus uerò sunt spiracula corporis insensibilia: quo modo dicimus sudorem, ac euaporationem fieri per cutis meatus, & omnes corporis partes meatibus plenas esse, per quos patet uaporibus, & nonnumquam etiam humoribus transitus. Porrò vitia, quæ in his cõtingunt, dicit etiam in omni ętate emendari non posse, sed solũ cum adhuc augescũt corpora: sed rectius dixisset, si hoc solũ intelligeret de uitijs, quæ incrementũ postulant: illa enim emendantur, cum corporis auctione: partes uerò, quæ cauitates habent ampliores, potius minuuntur decrescente ætate: quo modo mãmæ, vterus, longè minores sunt in uetulis, quàm B

Cauitates Orificia quid. Meatus quid.

A in iunioribus mulieribus. Remedia verò, quæ nos præstare possumus ad minuendas cauitates, meatus, & orificia, duo inquit esse, quietem, & ligaturas: intelligere auté oportet quietem partium, quibus adsunt latiores cauitates, & quietis nomine non tam cessationem motus uoluntarij, quàm proprij officij intermissionem. Sic enim mulieribus, quæ frequenter parere, & lactare solebant, cessantibus his actionibus, vterus, & mammæ decrescunt, & ex ieiunio cauitas uentriculi cōtrahitur. Ligaturæ verò partes, quas constringunt, minuunt quidem, sed superiores, & inferiores augent: qua ratione matres præsertim Parisienses constrictione partium vltimarum thoracis, pectus, scapulas, ilia, atq; coxas, & quæ in illis partibus sunt cauitates augent. Nam sanguine, & humoribus replentur, quæ ante, & post ligaturam sunt. Cauitates uerò magnas fieri dicit partium operatione, & spiritus retentione. Ac quòd operatio partium, & motus etiam voluntarius augeant cauitates, iam dictum est. Quòd verò de spiritus retentione scribit, solum pertinet ad cauitatem pulmonis, & vasorum, quæ in B pulmone existunt, per quæ aer, & spiritus immittūtur, & exeunt: quare vt vniuersale remedium hoc tradi non debebat. Quid enim ad uentriculi, mammarum, vteri, intestinorum, venarum, & arteriarum cauitates augendas, confert spiritus huiusmodi retentio?

Quietes quid hoc loco.

Quæ naturalem magnitudinem partes excedunt, quiete, ac commoda alligatione minores redduntur, augentur autem naturali motu & frictione moderata, & quibuscunq; aliis, plus sanguinis attrahere natura aptis.

Magnitudinis auctæ, & diminutæ remedia hoc loco tradit, & ait excedentem magnitudinem quiete, & ligaturis minui: sed hæc minus diligenter scribit. Nam cum magnitudo ac C crescat corporibus ob carnis, vel pinguedinis abundantiam: pinguedo quiete crescit, motu dissipatur: vnde sues domestici pinguiores, & crassiores sunt syluestribus: caro verò, vt quę postulat boni sanguinis abundantiam, moderatos motus exigit, nimijs uerò, & quiete contabescit: motu enim superfluo illius materia dissipatur, quiete verò non gignitur. ligationes etiā, quia repellunt nutrimentū a venis partis auctæ, remedio quoq; sunt ad detrahendā crassitiem. Verùm non sunt omittenda præsidia, quæ sumuntur ex inedia, ac cibis paucis, parumq; nutrientibus, & uini exigua portione, excretionibus frequentibus, necnon ex uigilijs, & animi affectibus, hæc enim præcipuam habent uim ad detrahendum corporis onus: contrariæ verò causæ præter illas, quas ponit hic Gal. crassitiem afferunt.

D Deficientes uero partes, quæcunq; ex sanguine ortum habent, corrigi quidem non est impossibile: quæ uero ex semine, propemodum impossibile existit, licet tamen aliquando loco eorum alia facere, quæ usum haud dissimilem præstent. Earum uero omnium natura opifex est, Medicus autem minister.

Aggreditur nunc correctionem vitiorū partium, quæ in numero deficiunt, quod mali genus nescio quo modo velit pertinere ad corpora salubria. Sunt enim hęc uitia insignia & a latitudine sanitatis penitus exclusa. Sed grauior fortè in eo error fit, quòd dicat ideo partes quasdam regigni posse, alias verò non posse, ꝙ hæc ex semine, illæ uero ex sanguine sint factæ. Præterea ꝙ regenerationem partium, quæ ex semine sunt factæ, non absolutè, sed propemodū impossibile esse dicat. Vult enim (vt in meth. med. sensit, & in libris de semine, paruas arterias, & venas regigni posse, maiores verò non item. Hanc illius opinionē omnes in- E terpretes recipiunt: sed nescio qua ratione, aut iudicio, id faciant. Rationes enim non afferunt ad id probandum, non dicam validas, sed nec etiam probabiles. Aiūt enim omnes ideo spermaticas (vt vocant) partes non posse regigni, quoniam tanta non potest reperiri in vno loco seminis copia, quæ sufficiat ad deficientis partis regenerationem: & quoniam partes huiusmodi sunt frigidæ & duræ, adeo vt nequeant alterare, assimilare, & sibi adiungere materiam seminalem, & ex ea partem deficientem regignere. Nam si eorum & Galeni opinione arteriæ, uenæ, ossa, & omnes albæ partes, quas ipsi spermaticas esse dicunt, semen conficiunt, & ex eo nutriuntur? quomodo potest deesse materia ad illarum partium regenerationem? Ex continua enim nutritione augeri potest seminalis materia, quæ sufficiat ad

Gal. notatur.

De regeneratione partium disputatio.

hoc opus perficiendũ. Etenim semen uiri & mulieris, Gal. dicit, non sufficere ad generationem tot partiũ, nisi augeantur ex sanguine menstruo. Cur etiam si aliquid desit seminis, illud non poterit addi in regeneratione hac ex sanguine contento in uenis, præsertim ꝗ maior sit quantitas seminis geniti in nutritione partis sanæ ad proportionem partis regignendæ, quàm esset in prima conformatione, quando tot partiũ materia erat futurum. Addo ꝗ si sufficit ad augmentum & nutritionẽ, sufficiet pariter ad regenerationem: videmus enim augeri partes spermaticas, & caua vulnera etiam in decrepitis repleri, cum tamen partiũ incrementum iamdudũ cessauerit, nimirum cũ natura de regeneratione maximè sit sollicita. Quòd si dẽtibus regignendis materia suppetit, cur illa deerit alijs ossibus, venis, & arterijs? Quinetiam si paruæ arteriæ regigni possunt, vt uult Gal. poterunt quoq; regigni magnæ uenæ, quæ ob tenuitatem tunicarum, non maiorem postulant materiæ copiam, quàm paruæ arteriæ crassæ, & densæ. Non ergo penuria materię seminalis impossibilis est hæc regene ratio, si fatemur semen gigni in omnibus partibus albis. Nec profectò ratio sumi potest ex alteratricis facultatis imbecillitate, aut ipsius partis regignendæ duritie. Nam si callum efficere potest, quod ossis duritie explet usum, cur uenas, & arterias molles efficere non poterit? Si dentes item regignit, cur parem non habebit in alijs ossibus regignendis uim? & maiorem in neruis, uenis, & arterijs? si præterea nutrimentum fit semen ossibus, & alijs partibus spermaticis, cur etiam non fiet illis materia regenerationis? In vtroq; enim opere transitus fit in substantiam partis. At uerò si nulla pars ex semine fit, tãquàm ex materia, sed a semine tãquam opifice & agente, vt in 2. com. ostendimus, quid opus est ad seminis defectum & uirtutis debilitatẽ, quæ illud alterare, assimilare, & conuertere debet in naturã regignendæ partis, referre. De eo enim quod non est, temere disputamus. Est ergo alia ratio, cur partes albæ regigni nequeant, ut alibi ostendimus. Sed præcipua causa sumitur a defectu opificis: id enim quod gignit, & format eas partes, est solũ in semine parentum: quod cum solũ adsit, dum corpus in utero formatur, non mirũ, si postea illæ partes, quæ certam figuram & conformationem requirunt, amplius procreari nequeant: deest enim quod formare, & figurare potest. Eadẽ autẽ non est ratio in carnis regeneratione: illa enim nec certam figurã, nec cauitatẽ postulat, sed simplicẽ generationẽ: quam carnosę partes uicinę sua vi, qua natę sunt sibi simile reddere, quod mutant, præbere possunt. Impediunt præterea partes carnosæ circũuicinæ & ambientes uenas, arterias, & ossa, ne uena, arteria, & os, regignãtur. Nam caro, ut quæ calida, humidaq; sit, concoctrice facultate præualet: quo fit ut spatium uacuum carne prius repleatur, quàm possint exangues illæ partes frigidæ, & siccæ, ex sanguine eam portionem, quæ sibi deest, regignere. unde uidemus dentibus regenerationem fieri, quia non sunt uicinæ partes carnosæ, quæ anticipent carnis generationem. Concedit ergo tempus in eo loco ad dentis regenerationẽ a quo alius decidit. Sic etiam cuticula regignitur, cutis autẽ non: quoniam illa sæpe aufertur non læsis partibus carnosis subiectis, cutis uerò non: ꝗ si contingat solã cutim auferri, & ea quoq; regignetur. Desinunt regigni partes deficiente materia, ut tandẽ dentes non regignuntur, quia ad ea loca ętatis cursu desinit ferri sanguis, qui sufficiat ad regenerationem & simul ad nutritionem: accedente etiam frigiditate & imbecillitate partis, quæ nequit alterare & formare materiam ad ossis duritiem. Gingiuas autem superinduxit natura cauitatibus ossium maxillarum, ut sanguis illic retineatur, & tempus interim concedat ad dentis regenerationem, qui formatricis peculiarem uim non postulat, quoniam figurã materia, ex qua dens fit, sumit ex cauitate facta in prima conformatione, ut in ea postea dẽs nasci possit. Hæc ergo de regeneratione partiũ dicta sint. Nam quod scribit naturã esse horũ opificem, Medicũ ministrũ, interpretatione non eget: nouimus. n. in partiũ regeneratione naturã alterare, assimilare, & ita regignere. Medicũ uerò sordẽ quę ex alteratione & concoctione resultat, abstergere, & abluere, ne impedimẽto sit naturæ operibus.

Cur partes dictæ spermaticæ regigni non possint veræ rationes

Dentes cur inter ossa soli regignantur. Cur semper dentes regigni nequeant.

Quæ vero numero excedunt, his ablatio causa salubris existit, inspicere vero oportet in quibus id fieri possit: nam si impossibile appareat, transponere est tentandum.

Duo proponit remedia uitiorum, quæ consistunt in numero excedente, quorum vnũ est ablatio. Alterum transpositio. Fit autem ablatio incisione, cauterijs, extractione, euacuatione, occisione, constrictione, qua alimentum, & vitam detrahimus. Sextum enim digitum si quis auferre velit, sectione tollet, cum nouacula, uel cultello, aut serra, aut ignito ferro

Partium superfluarum Ablatio quot modis fieri possit.

A ferro adhibita. Lapides, vesicæ, aptis instrumentis a chirurgis excogitatis extrahimus. vermes qui ventriculum & intestina infestant, amaris necamus, & per medicamenta purgantia cum uomitu, aut deiectione educimus. Verrucas filo constringimus vehementer, & constrictæ arescunt & decidunt. Calculos etiam renum, aquis sponte nascentibus bibitis uel educimus per urinas, aut certè depellimus a renibus. In suffusione, propriè transpositione vtimur: humorem enim qui pupillæ obijcitur, non educimus, sed deprimimus in subiectas oculi partes. Sunt qui lapides concretos in vesica putent posse quoque transponi: quod uix fieri posse arbitror: nimirum quòd sint veluti cognati ceruici vesicæ. Verùm ars postulat, vt præcepta tradantur de omni re, quæ nobis usui esse posit, etsi corporis structura multorum remediorum vsum non admittit.

B Eadem est & eorum, quæ in situ vitia sunt emendatio.

Agit nunc de remedijs malorum, quæ sunt in situ partium, quæ dicit emendari eadem ratione, & eijsdem remedijs, quibus partes numero excedentes transponuntur. Neq; enim credere oportet, esse eadem prorsus remedia, quibus superfluas partes excidimus cum his, quæ membra restituunt in proprias sedes, aut ligamenta laxiora, vel breuiora: aut crassiora, aut duriora, vel alio malo affecta, quo uitiatur connexio partium, emendant. Igitur, si pars aliqua a suo loco excidit, illam restituimus transpositione: ueluti cum omentum aut intestina in serotum sunt deuoluta: aut ossa exciderunt a suis articulis, aut cauitatibus. Ligamentorum uero uitia proprijs remedijs corrigimus. Nam uincula breuiora, quibus lingua annectitur, sectione longiora reddimus: ea uero quibus ossa crurum, & coxæ connectūtur, incrassata, & mucoribus plena, aquis sulfureis in balneo emendamus: vel etiam cauterijs C candentibus ex igne: crura breuiora chirurgicis instrumentis, diductis ligamentis ad æqualitatem perducimus. Sed ne uideamur singula prosequi uelle, ubi solum artem docere instituimus, ad alia progrediamur.

Neque in obscuro est, quod duo sepius aut tria vitia eandem partē possunt occupare, sicut in eo, qui uentriculum paruum simul, atque rotundum, atque aduersus septum habuit incumbentem: in ipso etenim magnitudo, formatio, ac situs, erant deprauati, temperatura quoque frigidior existebat. Hic nullo artificio ad naturalem habitum transferri poterat: at ne adeo infestaretur erat remedio locus. Nam D quoniam repleto uentriculo difficultate spirandi premebatur, minus cibi, at magis alimento oportuni, & qui non difficulter subduceretur ter die assumebat.

Posteaquam egit de simplicibus malis, quæ accidunt partibus instrumentarijs, nūc obiter de compositis agit, cum scilicet duo, aut tria, aut plura uitia in eodem membro reperiūtur, proposito uentriculo, in quo sunt plura mala, quæ sanari quidem nullo modo possunt nec transponi, sed idoneis præsidijs mitigantur: auxilium autem sumit a parca & frequenti exhibitione cibi benè nutrientis & subducentis aluum: & quoniam res satis per se patet ex Galeni dictis ad alia transeamus, & credamus si uelimus fortè mendancium narranti.

E Alteri verò cui obstructio in hepate ob vasorum angustiam sæpe contingebat, extenuans uictus pro remedio inuentus est.

Aliud proponit morbi genus: quod cum tolli, nec transferri posit, remedio tamen mitescit, minusq; nocet. Est hoc malū angustia venarū hepatis, cuius occasione obstructiones ab alimentis facilè fiunt, quarū remediū sumit a cibis extenuantibus. Verū cū obstructiones fiant non solū a crassitie, sed etiā a multitudine & uiscositate materiæ, sola extenuātia, quæ contra crassitiē pugnant, nō possunt esse omnibus auxilio. Nā aduersus multitudinē pugnamus euacuatione: cōtra viscositatē incisione & abstersione: cōtra crassitiē extenuatione quidē, sed per uaria remedia pro diuersitate causarū, quæ crassitiem pariunt. Nam si crassum est *Obstructionum remedia.*

Crassũ multis modis fieri, & ob id extenuãtiũ non unã esse naturã.

ex abundantia terrenæ substantiæ, vt humor melancholicus, humida extenuant: si verò ex concretione, vt pituita, facta sint crassa, calefacientia & fundentia sunt assumenda ad extenuationem: at si ex adustione, consumpto liquidiore humore, res sunt factæ crassæ, vt atra bilis, & flaua, & pituita in febribus ardentibus, quæ refrigerant & humectant, sunt extenuãtia: at uero si crassum est ex multitudine substantiæ, quo modo dicimus hominem crassum, quòd multam molem substantiæ habet, & humores etiam eodem modo crassos vocamus, quasi multos intelligamus, quæ uim habent tenuium partium, qua possunt penetrare, optimè succurrunt. Quare falluntur medici, (vt alibi ostendimus) qui in omni crassitie humorum adhibent thymum, serpillum, origanum, & similia, quæ calefaciendi & siccandi uim habent. Vbi enim crassities consistit ex adustione uel terrena substantia exuperante, tantum abest vt hæc extenuent, vt etiam crassitiem maximè augeant. Ego verò qui angustia ex hac venarum hepatis frequenter obstructionibus laborare soleo, præsertim cum non satis exerceo corpus, & calorem debilem reddo meis studijs, & cogitationibus, nullũ melius sentio remedium, quàm potionem ex oxymelite dilutiore coctis primũ cum aqua thymo, serpillo, fœniculo, & absynthio, & adiecto deinde melle & aceto: hoc nisi profuisset remedium, aut iam expirassem, aut certè ad docendum & hæc scribenda in hoc anno. 1564. quo compleui quinquagesimumprimum annum ætatis meæ, amplius non essem idoneus. A B

Reliquum igitur id morbi genus est, quod & similaribus & instrumentariis partibus commune existit, solutio scilicet continuitatis, quam quispiam forte his vnquam adesse negaret, qui integra sanitate fruuntur, quoniam semper sit passio: quem sane latet, eandem in omnibus generibus fore dubitationem. Nisi enim operationis læsio sensibilis sanitatem ab ægritudine separet, sed qualitatem tantummodo dispositionis introspiciamus, perpetuæ passibilitatis dogma necessario recipiemus, cum nullus sit, qui omnes operationes optimas habeat. Sed de hoc quidem, vt quod ad logicam potius pertineat contemplationem, seorsum consideretur. C

Hactenus Galenus docuit, quo modo uitia, quæ propria sunt, similaribus & organicis partibus in latitudine sanitatis per causas salubres emendari possint: nunc verò correctionem vult ostendere, quæ pertinet ad commune vitium, quòd scilicet tum similares, tùm organicas infestat. Est autem hoc mali genus continui solutio, siue diuisio eius, quod erat sibi continuũ & vnitum. Nam similares & organicæ partes vnionem suam postulant, vt probè suas functiones exercere possint, vt Galenus quidem sentit. Nos uerò aliter credimus, vt in primo commentario, & in libro de generibus morborum docuimus. Nam etsi continuũ & vnio reperiuntur in similaribus partibus, tamen nec sanitas, nec morbus in illis fit partibus, ex integra, aut violata ea vnione, & continuitate: non magis sanè, quàm in figura, magnitudine, asperitate, leuitate, numero, situ, & connexione: quoniam scilicet hæc & si sunt in partibus similaribus, tamen non conferunt, nec obsunt actionibus similarium partium, propterea quicquid est boni, aut mali ex ijs rebus, ad structuram partium organicarum pertinere dicitur. Sed hæc, vt dixi, alio loco diligentius enarrauimus. Quod verò scribit hic Gal. solutionem inquàm continui fieri posse, in corporibus sanis, manente ipsa sanitate, excutiendum breuiter est: non enim par videtur esse ratio in hoc genere mali, quę est in alijs. Nam leuis quæque continui solutio, quæ postulet causam aliquam salubrem actionem lædit partis diuisæ, vt ex punctura, & incisione digiti apparet. Redditur enim digitus ad apprehendendum & sentiendum ex eo malo ineptus ad motum, & sensum: quare tunc ægrotat, & si ob leuitatem morbi citò sanatur. Vitia uerò sanorum, quæ sunt in figura, magnitudine, in intemperie, & alijs generibus, non adeo euidentem habent noxam, vt ea, quæ nascitur ex continui solutione: adeo vt non immeritò antiqui dubitauerint hoc mali genus non posse contingere in corporibus, aut partibus obtinentibus adhuc sanitatem. Sed quorsum, quæso, erat opus huius vitij mentionem facere, omisis causis salubribus, quæ illi succurrere poterant? Satius profectò fuisset, non solùm hoc malum, sed alia omnia D B

Solutionẽ continui fieri non posse manẽte sanitate partis diuisæ.

Gal. notatur.

A quæ pertinent ad organicas partes commemorare, in sola parte curatiua: quippe cum eadem repetantur præsidia, eadem sint mala, solum per magis & minus discrepantia, euidensque sit in omnibus mutatio: In prædictis verò vitijs conseruantes causæ a mutantibus euidenter erant distinctæ: & diuersa sunt auxilia curatiuæ partis, & conseruantis, & huius distincta quoque sunt, quæ sanitatem conseruant in eodem statu, ab ijs, quæ ad optimam constitutionem contendunt. Sed nos, qui interpretes & non authores in hac re sumus, cogimur aliorum tractationem sequi.

Salubres vero causas vt iis, quos nemo dubitat ægrotare, deinceps percurramus, à mala temperatura exordium facientes. Hic vero prius distinguamus, B quæ omnes ferè medici prætermittunt, alias quidem esse salubres causas eius intemperaturæ, quæ iam facta est, alias autem illius, quæ & adhuc fit: sicut etiam alias eius, quæ futura est. huius itaque postremæ, hæ quidem in præseruatiua artis parte continentur: hæ vero in salubri: primæ autem inter omnes in curatiua tantummodo. Sed eius quam mediam inter utranque locauimus, in præseruatiua & curatiua: Iam enim factam, atque existentem ægritudinem curare oportet: sed quæ nondum quidem adest, at futura est, prohibendum est, ne fiat ablata, ea quæ ést in corpore, dispositione: eius autem quæ adhuc fit, quod quidem factum est, curare opus est: quod autem C futurum, prohibere ne fiat. prohibebitur autem, sublata ea dispositione, quam se qui natura apta est. Talis vero dispositio causa antecedens appellatur. Facta autem ægritudo curabitur, soluta ea dispositione, a qua primùm ea, quæ secundum naturam, læditur operatio: quã quidem & ipsam morbi essentiam dicimus esse.

Absolutis causis conseruantibus, transit ad causas efficientes sanitatem, quæ debentur ægrotis corporibus: & quoniam morbi aliqui fiunt ex intemperie, alij vero ex structura partium organicarum præter naturam vitiata, proponit author se primùm agere velle de remedijs, quæ conueniunt intemperaturis morbosis. & quoniam uariatur medendi ratio ob eam diuersitatem, quæ reperitur in ipsis intemperaturis ob præsentiam aut absentiam cau-D sarum suarum, ideò prius distinctionem hanc ponit, & interim accusat antiquiores medicos, qui eam prætermiserunt. Distinctio autem, quam proponit, huiusmodi est, quòd quædam sint intemperies iam factæ: aliæ, quæ adhuc fiunt: aliæ, quæ sunt futuræ. Deinde, vt officia, & remedia medicorum inter se distinguat, subdit Medicum debere vti in intemperie, quæ futura est, præseruatione, aut conseruatione: contra verò intemperiem, quæ iam facta est, sola curatione, & curatiuis remedijs pugnandum esse. In eo verò statu corporis, in quo intemperies partim est facta, partim adhuc fit, agendum est præseruatione & curatione. Et horum omnium rationem reddit, nempe curandam esse factam intemperiem, quæque iam morbus est: eam autem, quæ nondum est morbus, sed tamen ex corporis affectione futurus est, prohibere (inquit) oportet: eius vero, quæ fit, quod quidem iam factum est, curare: quod vero futurum est, prohibere. Prohibetur autem (inquit) affectione, E ex qua id fieri idoneum est, remota, quæ quidem antecedens causa nominatur. Iam vero factus morbus, affectione, quæ prima naturalem actionem lędit, sublata, curabitur: quam quidem, & ipsam morbi essentiam dicimus esse. Sunt multa quidem in hac re dicenda: sed primum annotare volo errorem interpretis, qui habetur in postremis authoris verbis, vbi pro morbi causa, morbi essentiam vertit non paruo errore, ut postea ostendemus: deinde quod scribit author morbum quendam esse in fieri, alium vero in facto esse, explicatione eget. Nam in lib. primo, & secundo methodi medendi, & in lib. de diff. sympt. contendit omnem morbum esse affectum, & propterea esse rem factam. differre enim in eo passionem ab affectu, quòd passio sit alteratio & motus, qui adhuc fit circa materiam:

De morbo in fieri et facto esse disputatio.

affectus verò sit alteratio, & qualitas, quæ post motum in materia manet, adeo vt passio in ipsa mutatione naturam suam obtineat: affectus verò consistat in eo, quod est factum, & per aliquod tempus subsistit, atque ob id est in habitu & permanentia. Quòd si ita est, quo modo hoc loco dicere potest, quosdam esse morbos in facto, alios vero in fieri? An intelligit hoc loco eos esse in fieri, qui et si augeri adhuc possunt, tantū tamen iam habent factū, ut iam affectus vocari possint, cuius generis sunt febres putridæ, quæ statim ab initio, & in prima inuasione morbi sunt, & postea perseuerante obstructione & causis putredinis, fiunt adhuc, idest augentur. Ita enim verbum fit rectè forte interpretabimur, augeri. Absurda autem est Montani opinio, qui dicit eos morbos esse in facto, qui sunt in statu: alios autem esse in fieri: nam hectica febris in principio est in facto, & Galenus non tempora morborū inter se distinguit in hac diuisione: sed integros morbos cum integris comparans: & alibi definit illos esse in fieri, qui perseuerare non possunt ablata causa, a qua primū incepit motus: ut calor impressus nobis a sole, dicitur in facto, si posteaquàm a sole recessimus, is perseuerat. Quòd verò scribit intēperaturas morbosas, quæ futuræ sunt, subicij ei artis parti, quæ præcauet, vel conseruat, uel ut cum illo loquar (ne in uerbo sit calumnia) quasdam ex illis intemperaturis egere conseruatione, alias præseruatione, maiore eget reprehensione. Nam sanorum status potentiam non habet ad futurum morbum, si modo illa sunt conseruanda, qualia sunt. Quòd si intemperaturæ sanæ, ægræ aliquando fiant: non ante certè fiunt, quàm pullulantes excitentur in corpore causæ, quæ morbum necessario parient, nisi illis occurramus. Quamobrem vbi talis est corporis status, in quo futuros morbos timemus, præseruatione vti debemus, & non aliquando præseruatione, aliquando conseruatione, ut ille hic scribit, cum euidenti, vt arbitror, errore, non animaduerso ab alijs interpretibus. Nec credendum est, quòd uelit in omni statu, in quo timemus morbos futuros, utendum esse & conseruatione & præseruatione, quòd aliquid sit, quod remouendum sit, a quo iam morbus imminet: aliud verò conseruandum, in quo nulla est futura mutatio. Nam cum hic solum spectet generationem morbi futuri, non erat, quòd de eo ageret, quod quidem ad eam non confert. Præterea non poterat simpliciter dicere factos morbos sola egere curatione, cùm ægroti etiam conseruatione eius opus habeant, quod in illis est secundum naturam & per morbos non mutatur. Igitur non debet hic fieri mentio de conseruatiua parte, ubi præcauere volumus, ne morbi accidant. Id quod ipse postea apertè ostendet, quando aget de medicinæ partibus præseruatiuis, ad quas solas pertinere scribit prohibitionem generationis futuri morbi. Addo quòd in hoc etiam contextu vbi reddit rationem eius, quòd proposuit, apertè scribat ad futuros morbos prohibendos vtendum esse sola præseruatione, cōseruationis nulla facta mentione, & fortè est error in codicibus Græcis. Videtur enim hic tangere quattuor status corporis, & si ob verborum quorundam defectum, quartum miscet cum uno ex tribus: vel enim corpus est sanum, in quo nulla est supicio de morbo futuro, & in eo debemus uti conseruatione: vel imminet iam morbus, & tunc præseruatione vtendum: uel morbus est iam factus, cui sola debetur curatio: vel partim factus est, partim verò adhuc fit, & augetur, & tunc adhibenda sunt auxilia præseruatiua & curatiua.

Galenū tuetur ob errorem codicū græcorum.

Cæterum quòd scribit præcaueri morbos sublata causa antecedente: morbum vero ipsū iam factum remoueri sublata morbi ipsius causa, & illam esse affectionē, quæ primo actionem lędit, non parua eget consideratione. Cur enim mentionem hic non facit de causis procatarcticis: an illæ non habent uim in generatione morborum, & actione? an tristitia, quæ diariam febrem peperit, non illam adhuc fouet, si adhuc perseuerat? & post diariam potest uel putridam aut hecticam excitare?. Debemusne dicere procatarcticas istas causas, quæ non abeunt, posteaquàm pepererunt affectū, assumere naturā causarum antecedentiū: vel forte satius est dicere, tolli id, quod fit remotione suæ causæ, non addendo antecedentis causæ, vt vocabulum extendatur etiam ad procatarcticas. In eo verò quod scribit, factum morbum tolli sublata ipsius causa, & illam esse, quæ primo actiones lædit, alloqui volo eos, qui negant in morbis dari causam coniunctam. Nam si Galenus hic habet morbos curari sublata ipsorum causa & nō essentia, ut male uertit Leonicenus, quam quæso aliam causam intelligere possumus quàm coniunctam? nam si antecedentem intelligeret, non fieret vtique curatio, sed præseruatio, ut ille præcedentibus verbis ostendit. Coniunctam ergo causam intelligat necesse est, quæ datur etiam in morbis factis, vt ex hoc etiam loco patet: & quis dubitat illam dari in omni morbo. Nam, si morbus est vitium, quod nascitur ex immodera

Præseruatio contra quā causā pugnet.

Cur causas procatarcticas omittat

De causa cōiuncta disputatio.

A moderatione & inæqualitate facta à calido frigido, humido, & ſicco, non poterit vtique abigi, niſi inæqualitas illa tollatur, & ea qualitas, quæ inæqualitatem & immoderantiam parit: atque ipſa inæqualitas & immoderantia, eſt coniuncta morbi cauſa: calor verò aut alia qualitas remotior cauſa eſt: prohibita tranſpiratio, & obſtructiones remotiores adhuc cauſę: humores craſsi vel lapides obſtruentes, maximè recedunt a morbo inter cauſas antecedentes. Omnium vero maximè, cauſæ procatarcticę, vt cibi craſsi & viſcidi, qui obſtructiones gignunt in corpore. Videant ergo illi quomodo lapides in veſica, & obſtructiones venarum poſsint morbos vocare, cum ſint remotæ cauſæ morborum. Sed qui progreſſum ignorant inter cauſas, a remotiſsimis ad propinquiſsimas, & has a morbo diſtinguere non poſſunt, & ignorant, quid re uera morbus ſit, non poſſunt hæc intelligere, & vno verbo authoris ſtatim confunduntur. Si enim audiunt Gal. dicentem morbum eſſe vitium corporis, & ſanitatem perfectionem quandam, intelligere profecto deberent, ea quæ ipſi putant B eſſe morbos vt lapidem, obſtructionem eſſe cauſas morborũ, & non morbos: quia vitia nõ ſunt, ſed vitiorum cauſæ. Rectè quidem hoc loco ſcribit Gal. non eſſe ipſum morbum, qui primo actionem lædat, ſed morbi ipſius cauſam, ſcilicet coniunctam, uel potius coniunctæ proximam. Non enim eſt perfectio, quæ in conſtitutione bona noſtri corporis reperitur, quæ actionem edit bonam, nec vitium quod in ea eſt, quod eandem lædit: hæc enim agendi vim non habent, ſed calor, & aliæ qualitates quæ conſtitutionem optimã efficiunt, vel illam lædunt, dum inter ſe æqualiter vel inæqualiter temperantur. Hæc enim ſunt, quæ agunt, aut certè corpus per illas, illiſque remotis, morbi pelluntur, & ſanitas recuperatur. Illud ſolum addere in hac re volo, melius eſſe ſi dicamus ægrotantia corpora ſolum curari, quàm ſi dicamus quædam ex illis partim curari, partim præſeruari. Ita enim diſtinguuntur melius officia, ſi dicamus, hæc curari: illa verò quæ periclitantur cadere in morbos, prę-C ſeruari. Ac in re quidem nullus fit error, & in nomine ſolum eſt quæſtio, ſi dixerimus nos præſeruare, cum ſanguinem mittimus, & curare cum calorem proximam cauſam morbi refrigeramus: & hanc noſtram opinionem ſequitur Galenus in libro vndecimo methodi medendi capite ſecundo.

Sanitatem, et morbum nõ eſſe proximas, uel etiã remotas actionis cauſas.

Curare præſeruare qui dicantur.

Curatio uero unam præcipuam ac communiſsimam habet intentionem, ad id; quod eſt diſpoſitioni auferendæ contrarium. ex hoc ſiquidem genere ſunt cauſæ illæ omnes, quæ ſanitatem efficiunt. Secundum partem uero ex unicuique diſpoſitioni contrariis: calido igitur affectui cauſa frigida contraria exiſtit. frigido autem calida, eademque D in cæteris proportione. etenim ſi omne immoderatum eſt præter naturam, moderatum uero ſecundum naturam, neceſſe eſt omino, ut immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem redigatur.

Propoſuit Gal. curationem conuenire morbis factis: præſeruationem vero futuris: præſeruationem vero & curationem morbis qui ſunt in fieri. Nunc ſigillatim docere inſtituit, quæ cauſæ ſalubres prædictis rebus conueniant, & primum agit de curatione. quam dicit fieri per contraria remedia diſpoſitioni, quæ auferenda eſt. & id docet partim exemplis, partim ratione: exempla autem ſumit tum ex generali, tùm particulari contrarietate. Conſtat enim ſenſibus contrarium expellere contrarium, & ſingula contraria oppugnari a pro-E prijs contrarijs, vt calidum a frigido, humidum a ſicco: ratio autem, qua vtitur ad idem probandum, ſumitur a ratione motus. Cum enim motus omnis fiat de contrario in contrarium: in expulſione autem morborum mutationem quęramus, & non conſeruationem, merito fit, vt curatio, quæ nihil aliud eſt, quàm mutatio a morbo ad ſanitatem, & ab ægro ad ſanum, per contraria perfici debeat. Sed dubium eſt, quæ ſint iſta contraria, quæ mutuò inter ſe pugnant. Nam Gal. ponit vnum contrarium diſpoſitionẽ, quæ auferri debet, alterum verò, remedium, quod ei diſpoſitioni eſt contrarium: ſed cum non explicet, quid intelligendum ſit per eam diſpoſitionem, non etiam patere poteſt alterius contrarij natura, & ipſius contrarietatis ratio. Porro cum agat de curatione morborum, facilè credere quis

Diſputatio quid per cõtrariam diſpoſitionẽ intelligat in curatione.

quis posset eum nihil aliud uelle intelligere per contrariam dispositionem, quàm morbum ipsum. & sponte quidem concedent hanc interpretationem, qui causam coniunctam in morbis ignorant, & putant remedia curatiua contra morbum ipsum pugnare, & non contra aliquam morbi causam. Sed illorum opinionem & errorem euidenter refello ex Gal. verbis in hoc contextu positis: Ait enim immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem redigi. Itaque si dispositio quæ auferenda est, est ipse morbus, & per suum contrarium tollitur, erit profecto sanitas adhibenda pro remedio: nihil enim morbo contrarium est præter sanitatem. At sanitas moderata res est, non immoderata: quare non contra morbum remedia adhibemus, sed contra causas morborum, nempe contra calorem, frigus, humidum, siccum, quæ inæqualitatem, & morbum pariunt, suo excessu: & propterea rectè scribit Gal. qualitatis vnius excessum, contrariæ qualitatis excessu, emendari: & ita morbum expelli, a contrario, idest sequi expulsionem morbi remota qualitate, quæ excessum peperit in corpore, & ex eo morbum, & sanitatem ipsam sequi, ex contrarietate, & actione duarum excedentium qualitatum. Nam vtraque excedente pariter qualitate, mediocritatem sequi necesse est, & ex ea sanitatem. Non ergo contra morbum, aut sanitatem pugna aliqua fit: quoniam nec morbus nec sanitas agendi vim habent, et si inter se contraria sunt, sed qualitates, ex quarum actione excessus & moderantia in nobis succedunt. Constat igitur nos in curatione morborum nec primo, nec per se pugnare cõtra morbũ ipsum, qui sponte cedit pugnæ, & illam sequitur: sed contra morborum causas, calidum inquàm, frigidum, humidum & siccum. Cæterum contrarietatis nomine in curatione peragenda, vt Gal. in libro 11. meth. medendi cap. 12. annotat, intelligimus, non solum propria contraria, sed etiam alia opposita. Nam calidum frigido est contrarium, & humidum sicco: At leue aspero, magnum paruo, rarum denso, & quod secundum naturam est ei, quod est præter naturam (vt inquit Gal. lib. præcitato) & alia multa quæ morbos faciunt & tollunt, proprie contraria non sunt, sed alio oppositionis modo inter se diuersa, quæ oppositio sufficit in curatione: adeo vt Gal. dictum ab omnibus medicis receptum, nempe quod curatio fiat per contraria, idem sit eodem authore teste, ac si dicamus curationem fieri per opposita. Qua quidem in rem videndum primum est, an sententia hæc penitus sit vera, & vniuersalis; vt idem author eodem loco probat. Nam contra id facere videtur, quod febricitantibus sæpe succurramus per remedica calefacientia, & euacuantia: & concoquentia, quæ feb. contraria non sunt. Scribit præterea Hipp. in Aphorismis tetanum idest, conuulsionem factam a frigida pituita, frigidæ aquæ perfusione sanari, & dolorem tolli dolore, vulgata est sententia, & vomitu vomitum sedari, & alui fluxum sisti purgatione. Scribit præterea Gal. maniam mediocrem extasi idest, vehementi maniâ tolli. hæ dubitationes facilè soluuntur, distinguendo quod per se fit ab eo, quod fit per accidens, & spectando quid contrarium sit coniunctæ, aut remotiori causæ morbi. Nam cum frigida aqua sanat tetanum, id per accidens fit. Externa enim refrigeratio in validis corporibus calorem intus auget, qui postea pituitam conuulsionis causam concoquit & dissipat. Febrilis calor non tollitur vacuantibus, & calefacientibus, quia hæc non sunt remedia ipsius febris: sed humorum frigidorum putrescentium, quibus excalefactis, concoctis, & euacuatis, vnà desinit calor febrem immediatè faciens, ut qui non amplius habeat fouentem causam. Quòd si febris vehementer vrget, tunc ipsa postulat etiam propria sibi remedia & illa sumuntur à refrigerantibus. Alui fluxus & vomitus curantur euacuationibus, per quas educuntur humores, qui naturam irritant, & stimulant ad excretionem, quæ fit per vomitum, vel deiectionem: At id quod euacuat, opponitur ei, quod replet, & id quod tollit illud, quod molestabat, oppositionem cum illo facit. Cæterum si dolor tollitur dolore, veluti cum abscessum incisione vel cauterio aperimus, id per accidens etiam fit: quoniam euacuare non possumus humorem in abscessu contentum, nisi cum remedijs dolorificis: At id quod reuera curat, est euacuatio, non dolor ipse. Mania cum abundè excesserit, curatur, non a se ipsa quidem, sed quia natura ab excessu mouetur contra causas valde molestantes: atque ita fiunt crises vigente morbo, quia natura tunc cogitur extrudere, quod erat molestum: ad quod cõtingit abigi symptomata, quę suas causas tãquã vmbra corpus sequũtur. In ijs ergo nulla est difficultas, sed maior fortasse in alijs, quæ ad hanc rem pertinent. Nam cum morbi fiunt ex intemperie quattuor primarum qualitatum, quę verè contrariæ sunt, dubium est an fiat curatio per contraria. Nam si verè contraria sunt, plurimum inter se distabunt remedia,

Curationẽ non deberi morbo, nec remedia pugnare contræ morbũ

Contraria quomodo in curatione intelligẽda.

An curatio semper fiat per opposita.

An curatio semper fiat per contraria idest, magnos recessus.

A media, & morbi, & morborum causæ. At cùm exigui sunt morbi, qui parum a mediocritate corpora distrahunt, paruos quoque oportet esse excessus remediorum, si modo æqualia debent esse remedia, & affectus quos oppugnamus. hanc dubitationem soluunt nonnulli interpretando contraria, quæ non plurimum semper inter se distant, sed quomodocunque: Et hanc opinionem videntur accepisse a Gal. in vndecimi Meth. cap. 12. verum hi videntur mihi in ea re falli. Nam parui excessus morbum non faciunt: Quare nec remedia paruo recessu recedent a mediocritate. Oportet enim duos ad minus esse gradus affectionis præter naturam, si morbus esse & dici debet: Id quod probo ex ijs, quæ scribit Gal. de gradibus medicamentorum in lib. de simplicibus. Ponit enim quattuor solum gradus in omnibus medicamentis alterantibus, & primum dicit sensu non deprehendi, aut admodum obscurè: quæ verò in secundo gradu calefaciunt, uel alio modo alterant, sensu euidenter iam deprehendi ipsorum vim & alterationem. Itaque si morbosus non est affectus,

Quot gradus excessus oportet esse si morbus sit.

B ut Gal. censet, antequam sensibiliter actionem lędat, fit vtique, ut in omni morbo quàmuis minimo recessus sit a mediocritate per duos gradus: & propterea omne remediũ, quod morbis mederi potest, pariter oportet recedere a temperato auxilio per duos gradus: est autem magna distantia, & proinde contrarietas, vbi vtrinque fit recessus a mediocritate per gradus duos: quippe cum non sint plures, quàm duo gradus alij in medicamentis, ut nostram naturam perimant. Quæ enim refrigerant in quarto, aut calefaciunt, lęthalia sunt. moriuntur ergo omnes, si excessus qualitatum facientium morbos vltra quattuor gradus fiant: nimirum cum nullum adesse posit remedium, quod pariter alterare posit: immo si ad quartum gradum peruenerit morbus, nulla est salutis spes: propterea quod remedia quæ illis succurrere possent, mortifera sint. In eo quoque dubium est, quod scribit Gal. immoderatum ab immoderato contrario redigi ad mediocritatem. Id enim non videtur in om-

Morbos omnes lethales qui quartum gradũ excedunt.

C nibus morbis verum esse. Si enim luxatum sit membrum, remedium non petimus ab immoderato contrario: mediocritatem enim assequimur properando in propriã sedem: id quod sanè non fit, sumendo aliquid immoderatum, quod resistat immoderato. Sic cum excidimus superfluum digitum, aut pus vel aliam materiam euacuamus, remedium non petimus ab immoderatis: Illa enim obsunt. An dictum Gal. solum debeat intelligi de moderatione, quæ ex mistione nascitur, & temperie. Non. n. contraria quæ ad mistionem veniunt, si excedant, temperari possunt, nisi per excessum contrarij. Non enim calidum, quod violat temperiem, potest ad mediocritatem duci, nisi per frigidum. Duo igitur gradus caloris postulant duos gradus frigidi, & plures gradus vnius, postulant plures gradus alterius contrarij si mediocritatem, & sanitatem cosequi volumus. Quare meritò Gal. hic ubi agit de remedijs morborum, qui consistunt ex intemperie, & excessu qualitatum, scripsit immoderatum, ab immoderato contrario ad mediocritatem redigi. In alijs vero morbis, qui non fiunt per

An omnis curatio fiat per immoderata.

D mistionẽ qualitatum, & causarum morbi, sed per compositionem & structuram vitiatam, eadem non est ratio.

At manifestum est, quòd secundum potentiam, non autem imaginationem & calefaciens & refrigerans, & quæcunque alia huiusmodi oportet assumere. Voco autem secundum potentiam, quod reipsa verè tale existit, quale esse dicitur: secundum imaginationem autem, quæ ex prompto quidem sensu, tale esse imaginamur, cum tamen uerè tale non sit. Sed qua sint hæc ratione distinguenda, diximus in his li-

E bris, in quibus de simplicium medicaminum potestatibus agitur.

Cùm dixisset curationem morborum qui fiunt ex intemperie, fieri per contraria, & hęc duobus modis intelligi posint, nunc admonet, quo modo uelit in hoc loco contraria sumi, & dicit quòd intelligere oportet contraria, quæ sunt secundum suam uim, & potentiam talia, non autem secundum imaginationem: & explicat illud esse secundum potentiam tale, quod reipsa uerè tale existit, quale esse dicitur: secundum imaginationem autem, quæ ex prompto sensu talia esse imaginamur, cum tamen verè tale non sit: & addit præterea se docuisse in libris de simplicibus rationem & modum, quo hæc inter se distingui posint.

Reuera talia quæ sint & Achachiæ errores.

possint. Intelligit autem Acachias illa re uera talia esse, quæ ita sunt a natura facta, non autem ascititia qualitate sunt donata: veluti esset Euforbium niue refrigeratum. Cuius quidem interpretatio repugnat authori, & naturæ rei. Nam ad curationem morborum nihil refert assumere, quæ natiuam, aut acquisititiã uim habent alterandi: nam dolentes partes refrigeratasq; aqua & linteis excalefactis rectè curamus. Alij verò sunt, qui intelligunt illud esse reuera tale, quod per se, & non per accidens tale existit: quorum etiam interpretatio damnanda est. Nam (vt superius ostendimus) Hippoc. in curatione Tetani ad calefaciendam, & dissoluendam pituitam aucto intus calore, adhibet frigidæ aquę perfusionem. quare ego aliter hæc interpretor: illa inquam esse reuera talia, quæ uim & potentiam habent, siue facultatem faciendi, quod ab illis quærimus, calefaciendi inquàm, refrigerandi, aut aliud faciendi in corpore, siue id propria, siue ascititia facultate, siue per se, siue per accidens id pręstent, quod quærimus: Illa verò dicuntur: secundum imaginationem, & aspectum, vel etiam aliquando alijs sensibus talia esse, quę talem uim non habent, qualem aspectu iudicamus esse: picem enim, galbanum, & mel liquefactum, humida aspectu iudicamus esse: quæ tamen uim non habent humectandi nostrum corpus, sed potius exsiccandi. Sic emplastra omnia, quæ cedunt digitis, & mollia sunt, propterea non habent uim emolliendi, sed quædam exsiccandi, alia indurandi, alia digerendi, alia aliud faciendi, pro uirtute & facultate rerum, ex quibus illa sunt confecta: Id ergo est, quod scribit Gal. non esse sumenda contraria, & calida, frigida, humida, sicca, secundum imaginationem, & philosophicam tractationem, qua alio modo humidum, siccum, & alia huiusmodi definit, quàm faciant medici. Illi enim humidum definiunt, quod alieno termino facilè continetur: siccum verò, quod suo facilè, alterius verò termino difficilè terminatur. At Medici illud appellant humidum, quod humectandi: siccum vero quod siccandi nostrum corpus uim habet. Quomodo verò has facultates medicamentorum explorare & dignoscere debeamus, docet Galenus in tribus primis libris de simp. Et summa rei ferè hæc est, quòd in nostris corporibus, ad quæ dicuntur medicamenta esse calida, frigida, aut alia uirtute prædita, fiat experimentum. Quippe cum quædam nos purgent & calefaciant, alia verò animalia nutriant, & non alterent. Deinde vult fieri experimentum in corporibus intemperatis, egrotantibus simplici, & composito affectu. Præterea explorandum esse iubet, an admota medicamenta, quàmdiu nos contingunt, idem præstent uel diuersum. Hæc & similia documenta affert, quæ mei instituti non est hoc loco commemorare, præsertim quòd ab ipso authore in opere præcitato facilè disci possint.

Talia secũdum imaginationẽ & sensum quæ dicantur.

Quomodo medicamentorũ facultates dignoscendæ sint

A, B, C

Ad inuentionem autem salubrium causarum quæcunq. quidem, ut ad eã, quæ iam facta est, egritudinem causæ salubres existunt, uia illa doctrinæ utendum est, qua id quod imaginamur, ab eo quod talem habet potestatem separetur, quæcunq; vero, ut ad eam quæ adhuc fit, & hac eadem, uia neque non illa præterea ex qua ægritudinum causæ inueniuntur. D

Posteaquàm ostendit Gal. in Curatione morborum, qui facti sunt, & qui solam coniunctam causam habent, pugnandum esse, per unum genus contrarij remedij, quia unum solum est genus mali, nempè morbus ipse: nunc docet quid faciendum sit in morbis, qui fiunt, et dicit duplici contrario esse succurrendum, uno quidem contra morbum, qui iam factus est: Alio verò contra causas antecedentes ipsius morbi. Vt enim hæc inter se sunt diuersa, sic remedia discrepantia esse oportet, ut propria contraria adhibeantur singulis affectibus. Sunt autem suméda contraria, quæ resistant causis, vt illa, quę resistant morbis secundum uirtutem & facultatem, nõ secundũ solam apparentiam, & ex eo, quòd actu talia sint. E

Esto enim, si ita contigerit, in humoribus putrescentibus accendi febrem, indicatio in huiusmodi est euacuatio, & alteratio: hæc qnidem quæ putredinem finiat, manente adhuc substantia: euacuatio vero, quæ totam substantiam, ex corpore educat. Sed dictæ quidem alteratio-

nis

A nis species concoctio existit: quam vbi inuenerimus, a quibusnam causis fieri contingat, tunc vtiq; eorum, quæ hoc pacto salubria sunt, scientiam tenebimus.

Admonuit in superiore oratione Galenus in morbis, qui adhuc fiunt, pugnandum esse, non solum contra morbum ipsum, sed etiam contra causas fouentes & augentes morbum, idque faciendum esse per propria contraria. Et quoniam res hæc desiderabat aliquam probationem, vt facilius intelligi posset, exemplum proponit ex curatione febris putridæ: quæ cum fiat ex humoribus putrescentibus, quærit quæ remedia sint necessariò adhibenda contra ipsos humores: & dicit duo illa esse, euacuationem scilicet & alterationem, & inte-
B rim explicat qualem intelligat alterationem & euacuationem, & quid illæ præstent, & per quæ fieri possint. Alteratio inquit est, non simplex & qualiscumque, sed concoctio, & illa est inquit, quæ putredinem finit, manente tamen substantia putrida. Euacuationem autem talem esse adhibendam, quæ totam ex corpore substantiam, putridam inquam educat. Quæ verò concoquere possint, & concoctionem iuuare, hic non docet: euacuationis uerò differentias, & remedia, quæ vacuare possint, subiungit. Hæc est Galeni sententia, quæ multa postularet, quæ hic supponuntur, declaranda. Nam cum de putredine mentionem faciat, a qua petitur uniuersa ratio curandarum febrium putridarum, est vtique agendum de putredinis natura, differentijs, causis, modo, quo fit putredo. sed quoniam hæc nos in opere nostro de febribus diligentius fortè quàm alij hactenus fecerint, enarrauimus, & illa aliquando deo fauente edemus, ideo integram huius rei tractationem hoc loco prætermitte-
C mus, & solum ea attingemus, sine quibus hæc intelligi non possunt. Illud itaque imprimis constare volo putredinis nomen sumi a Galeno pluribus modis, etenim in libro quinto de Simpl. cap. 5. scribit medicamenta, quæ caustica sunt, sed non vehementer, & simul essentiæ tenuioris, putrefacientia vocari, sed non propriè: ea verò propriè putrefacientia censet esse, quæ simul calefaciunt & humectant. Quin etiam libro primo de dist. feb. cap. 7. putredinem humorum vocat, in qua natura etiam uincit, vt in abscessibus, & salutaribus febribus contingit: vocaturque in abscessibus talis putredo suppuratio: ea vero, quæ in uenis fit, suppurationi proportione respondens mutatio: estque in ea sedimentum, quod in urinis apparet, id, quod in abscessibus pus: ac huiusmodi putrefactionem, concoctionem etiã vocat: non quòd simpliciter concoctio sit: sed quòd (inquit) aliquid in se contineat, concoctionis, ideò non simpliciter putredo dici debet. Nam quæ simpliciter est putredo, nihil recipit concoctionis, nihilque in ea assimilatur, secundum substantiam, vel qualitates, vt in
D gangrænis apparet, in quibus partes affectas abscindere necesse est, propterea quòd perfecta est putredo: sicut etiam in febribus lethalibus, in quibus humores nullam coctionem admittunt. Sunt igitur tres mutationes, vna in qua substantia, & qualitates assimilantur, diciturque hæc simpliciter concoctio: alia uero est, in qua nec assimilantur qualitates, nec substantia, & hæc simpliciter dicitur putredo. Tertia porrò est mutatio, in qua qualitates quidem vt diximus similes redduntur, vnde pus, & sedimentum, alba, lenia, æqualia, & minimum fœtida conspiciuntur: cæterum substantia ipsa assimilari nequit: idque non semper propter materiæ uitium, vt censuit Galenus quinto de Simp. qui ideo pus prorsus assimilari non posse tradit, quòd ex materia semimala constet. nam ob imbecillitatem alteratricis facultatis, vel caloris uitium, idem accidere posse quilibet intelliget, qui nouerit res non perfici, vel materiæ, vel agentis uitio. Hanc mutationem nunc concoctionem nunc putredinem meritò uocat Galenus, quòd scilicet partim cum putredine, partim uerò cum ipsa
E coctione conueniat. Habent tamen aliquid commune, tum hæc, quæ semiputrida, tum illa, quæ prorsus sunt putrefacta, cuius ratione putredinis nomen utrique competit. Est porrò illud commune putredinis essentia & natura: quare definiendum quid putredo sit, vt tũ hæc, tum alia, quæ sequuntur intelligi possint. Et postquam materiam hanc aggressi sumus, præstat, vt illam pro dignitate tractemus: præsertim quod extet de hac re libellus Remigij Meliorati infamis, ac dignus certe eo authore, & alijs, qui eum in illo negotio tam egregio & arduo communi opera iuuerunt, contra me de hac re scriptus: cui uno & eodem negotio hoc in loco satisfacere possum. Ignoscent ergo mihi beneuoli lectores, si prolixior fuero

Putredinis nomen plura significare.

Alterationes tres fieri in humoribus diuersis.

K quàm

quàm ipsi fortè uelint, aut ego instituissem. Nam ei qui pro honore suo & ueritate certat, nihil uitio dari debet. Præterea cum nemo ob incertitudinem vitæ, & occupationes quæ continuè accidunt, certò quicquàm polliceri possit, boni hanc meam operam omnes consulent, ex qua (vt spero) non parum commodi, & uoluptatis suscipient. Igitur putredinem, ut ab ipsius genere ordiamur, quidam uolunt esse alterationem, his argumentis persuasi. Primò quòd inter mutationes, quæ alterationes sunt, putrefactionem soleat numerare Galenus, veluti cum mutationem quandam esse dicit, quæ substantiam, & qualitates materiæ assimilat: aliam, quæ qualitates duntaxat: aliam autem quæ omnia dissimillima facit, & primam vocat coctionem, secundam suppurationem, tertiam putredinem. Item cum putrefacientia dicit esse illa, quæ calefaciunt, & humectant: assimilare enim aut dissimile facere, est alterare: si putrefacere, est calefacere simul & humectare: aut si a calefacientibus, & humectantibus putrefactio nascitur, alteratio utique videbitur esse. Addunt quòd caloris passio dicatur esse ab Arist. huius autem sicut & aliarum qualitatum mutatio, alteratio sit, non autem generatio uel corruptio, quæ ad composita & substantias pertinent. Verum de Arist. postea. Galenus autem putredinem inter alterationes posuit: non quòd solùm alteratio sit, sed quòd aliquid cum illa commune habeat. Nam dissimile quidem facit putrefactio: verum præter dissimilitudinem, addit corruptionem. Calida verò & humida, etsi primò alterant: tamen illorum alterationem sequitur corruptio eorum, quæ ex qualitatibus, & elementis constant: nam caloris est ea gignere & corrumpere, ut Arist. 4. meteorum. Itaque putredo corruptio est: id quod curatio ostendit. Etenim partes solidæ putrefactæ, sectionem: humores verò putridi, euacuationem postulant, tamquam nequeat alteratio huic malo mederi: quare optimè Aristoteles primo cap. quarti Meteo. putredinem dicit esse corruptionem: quod etiam ii. Metho. Gal. & passim alibi asserit: tametsi neuter illorum docet cur corruptio sit. Nam quod aliqui dicunt Aristotelem his verbis probasse, cum scribit ea, quæ secundum naturam corrumpuntur, in putredinem desinere, ridiculum est: quandoquidem, hæc verba potius videntur contrarium ostendere. Tamquam enim putredo aliud esset quàm corruptio, scribit quæ corrumpuntur in putredinem abire. Quod si per inductionem patet, quæ putrescunt corrumpi, non tamen propterea ratio id agnoscit: est autem huius rei ratio, quòd corrupta ea dicantur, quæ numquam ad pristinam naturam redire sunt apta: cuius generis cum sint putrefacta (vt antea ostendimus) meritò putrefactio corruptio dicitur esse. Nunc videndum est qualis corruptio ea sit. Scribit Arist. putredinem esse contrarium maximè commune, simplicis generationis: quippe cum senectus, & arditas uia sint ad putredinem, & omnia quæ natura constant, corrumpantur per putredinem, si sponte sinantur corrumpi, & non comburantur, aut ui alia corrumpantur. Quam sententiam nostri æmuli, & Aristotelis recentiores interpretes trahunt ad omnium rerum corruptionem, adeo ut nihil ex elementorum admixtione procreatum, in viuentium potissimum genere esse putent, quod naturæ suæ relictum, nec ui aliqua interemptum, in putredinem tandem non desinat. Itaque animalia, & plantas naturali cursu per putredinem corrumpi illi volunt. quorum opinio quantum sit absurda, & aliena ab Arist. sententia, facile est mihi demonstrare. Nam illud primum ad id facit, quod habet Aristoteles in libro de vita, & morte ab initio, vbi distinguens interitum naturalem ab eo, qui est præter naturam, definit illum esse, cuius principium in reipsa est: hunc vero cuius principium est extrinsecum: At putredo principium habet extrinsecum, nempe calorem ambientis: quod Arist. libro quarto Meteorologicorum, & ipsi etiam testantur, putredinis præcipuum agens esse externum calorem. Deinde naturalis corruptio fit ab his, quæ sunt secundum naturam: sicut illa, quæ præter naturam est, fit a causis quæ sunt præter naturam. At illi tradunt putredinem fieri calore extraneo: quem interpretantur præter naturam. Tertio corruptio animalium est, & dicitur mors, ut Aristo. in libro de uita, & morte: At nemo dicet mortem esse putredinem, aut econtra. Præterea animalia, & plantæ ab initio vsque ad finem semper exiccantur, & siccitatis excessu tandem pereunt, expirante calore defectu sui pabuli nempe humidi: quæ vero putrescunt authore Aristotele, primo humida, postea sicca euadunt. Non ergo semper siccantur, quæ per putredinem pereunt, si interim cum putrescunt, primò humida fiunt. Addo quod Aristoteli scribat ea quæ putrescunt, intus sicca, exterius humida fieri: Contrarium autem fit in his, qui ætatis cursu

De genere putredinis disputatio.

Gal. cur putredinem dixerit esse alterationem

Putredo quomodo ostendatur esse corruptio.

Putredo cui generationi opponatur.

Corruptionem uiuentiũ non esse putredinem

A cursu corrumpuntur. Nam si quid humoris in illis est, intus continetur: cutis verò, & partes externæ, rugosæ duræque apparent. Scribit item Arist. in his quæ putrescunt, uermes, & alia animalia gigni, quæ in pueritia maximè fiunt: in senectute vero numquam vel rarissimè: contrarium autem oporteret fieri, si modo senes naturali corruptioni, & putredini (vt illi volunt) viciniores sunt. Amplius si animalia posteaquam sunt orta, perpetuo corrumpuntur, dissipante nostro calore subiectum natiuum humorem, perpetuo vtique uiuemus in putredine: & cur fœtor nos mutuo non occidit: Grauissimè enim olent omnia, quæ putrescunt. Nulla ergo planta, nec plantarum partes bene olerent, si perpetuam habent putredinem adiunctam. Item si putredo est corruptio: ut illi uolunt, quæ fit a calore paulatim absumente humidum, humores qui sunt in corpore, putrefieri dicentur, quando a calore naturali consumuntur & exiccantur: quo quid potest absurdius esse?
B Nam aduersus putredinem exiccãtia adhibemus, quę illorum opinione illam augerent: nec non mortem tardarent exiccantia: hæc enim putredini resistunt. At si putredo corruptio est animalis secundum naturam, quæ in uiuentibus ætatis cursu accidit, numquam posset fieri putredo in animalibus, nisi in extrema senectute. Tunc enim solum deest calori humidum. Postremo mors fit calore perpetuo dominante, & dissipante: at putredo, & corruptio fit teste Arist. dominantibus passiuis qualitatibus super actiuas. Habet quidem Arist. senectutem tendere ad putredinem, & omnia quę natura constant, & simpliciter sunt generata, finiri per putredinem: non tamen propterea dixit animalium, & plantarum corruptionem naturalem per putredinem fieri, aut putredinem esse. Nam viuentium generatio simplex non est, sed composita ex anima, & corpore, & illorum corruptio non fit per putredinem, sed a principio interno nempe a calore: qui vt generationis naturalis, sic in-
C teritus secundum naturam est causa, & instrumentum. Obtinendo enim humidum, & siccum, accedente postea anima, animalis facta est generatio: dissoluto vero postea & consumpto humore ab ipso calore, deficienteque cum ipso humore, calore, anima suo vinculo priuata, nequit diutius in corpore residere: quare sequitur animalis corruptio, quæ fit non per putredinem, sed per exiccationem, & marcorem. Cadauer vero ipsum uel cadaueris potius materia, quæ simplicem habet generationem, ex solis humoribus, & elementis, est, quæ per putredinem corrumpitur, nec alio modo naturaliter corrumpi potest: idque ex principio suo interno (ut postea ostendemus) & non a calore aeris ambientis. Nam siue in terra, siue in aere, siue in aqua ponatur cadauer, spontè dissoluetur per putredinem: & si id citius & facilius ei accidat in aere, quàm in alio elemento, & in aere calido facilius, quàm in frigido, & in terra pingui & fimosa, quàm in sicca, & arida. Rectè ergo dixit Arist. omnia, quæ simpliciter sunt generata, per putredinem corrumpi: sed numquam dixit anima-
D lium, & plantarum vitam naturaliter corrumpi per putredinem, vt in libro de longitudine breuitate vitę, & de vita, & morte, & Galenus in libro primo de sanitate tuenda apertissimè docent. Pereunt enim (vt illi tradunt) uiuentia omnia naturali cursu expirante calore defectu humidi. Senectus quidem uia est, ad putredinem: quoniam propinqua est dissolutioni animæ a corpore, post quam manet cadauer, & truncus corporis, qui per putredinem corrumpitur: Non est autem ipsa senectus putredo: nec mors, quæ contingit in senectute, fit per putredinem, aut putredo est, ut illi volunt: qui turpissimè in hac re errarunt, quòd non intellexerint, quid Arist. per simplicem generationem intelligat, cum illi putrefactionem opponit. Non enim animalium generatio est simplex, sed omnium maximè composita. Quare nec putredo illorum generationi opponi potest. Quod autem Arist. per simplicem generationem nihil aliud intelligat, quàm proximam rerum materiam, patet, quòd in libro quarto Meteorologicorum quattuor qualitatum actiones, & passiones (vt ait) solum o-
E stendere velit: ab his autem qualitatibus anima non fiat, quæ est forma uiuentis: nec ipsa uiuentia, quæ ex anima, & corpore constant, vt ex totius libri tractatione patet. Deinde quod calori, & frigori ortum tribuat rerum: in generatione autem uiuentium frigus non agat. Nam etsi calor a frigore temperatur, non propterea frigoris dicuntur esse actiones. Deinde separatim Arist docet actiones ipsius frigoris, quod vim scilicet habeat indurandi, incrassandi, congelandi, & alia faciendi: quod etiam indicium est, illum instituisse docere compositionem communem omnium rerum, quatenus materiam, & corpus sumunt ab elementis. Nam in generatione animalium, quæ fit ex anima, & corpore, omnia elementa teste Aristotele materiæ rationem obtinent: in quarto

Cadauer simplicem habere generationẽ, et ob id per putredinẽ corrumpi.

Viuentia quomodo naturaliter corrumpantur.

Senectus quomodo est uia ad putredinẽ.

Animaliũ generationẽ esse maxime compositam.

Quid simpliciter generatio.

autem eo libro calori, & frigori agendi vim: patiendi vero humido, & sicco tribuit, tamquam velit solum efficere propriam singulis rebus materiam. Nam si de generatione viuentium egisset, semini & formatrici facultati calorique celesti, ut alibi præcipuam facultatem dedisset. Postremo docet causas concoctionis, cruditatis, putridinis, liquefactionis, indurationis, mollitiei, & aliorum omnium, quæ non solum in viuentibus, sed etiam in alijs rebus contingunt, tanquam simplicem & communem tractationem instituerit, non viuentibus peculiarem, ut illi putant. Ergo putredo est corruptio simplici generationi opposita: quippe cum omnia ex quattuor elementis uel leuiter composita, ut aer noster, aqua, & terra, non aliter quàm per putredinem corrumpantur si sponte sinantur corrumpi. Nec contra id facit quod uiuentia etiam per putredinem aliquando intereant, ut per febres putridas animalia, & partes illorum sideratione per putredinem corrumpuntur. Nam huiusmodi corruptio non illis est secundum naturam, nec ab interno principio, sed a uiolentis causis, & ratione subiecti corrupti. Et ideo anima recedit a corpore per huiusmodi mala, quia proxima materia est corrupta, & ob id ineptum est, factum animæ subiectum. Iam vero cum pateat putredinem esse simplicem corruptionem & communem omnibus rebus ex elementis constantibus, ut solum ex illis constant. Sequitur, ut doceamus an putredo sit corruptio secundum uel præter naturam: nam in hoc dissensio non parua est. Etenim Galenus putredinem omnem tradit fieri a calore præter naturam, & propterea a corpore esse detrahenda, quæ putrescunt, tamquam a natura nostra aliena. Arist. vero cogitur fateri putredinem esse secundum naturam: siquidem omnia quæ natura constant, & genita sunt, sponte & a seipsis corrumpuntur per putredinem, atque hæc simplici, & naturali generationi eo authore opponitur. siquidem naturali generationi, naturalis corruptio, & non præter naturam aduersatur. Præterea si mortem naturalem in viuentibus in libro de longitudine & breuitate uitæ ait esse, quæ ab intrinseco principio fit, oportet profecto putredinem, quæ est naturalis corruptio rerum, prout constant ex elementis, fieri ab interno principio, & propterea secundum naturam esse. Item si generatio naturalis fit ab interno principio, necesse est vtique illius oppositum ab eodem etiam principio incipere & fieri. Contrarium vero fateatur oportet Arist. cum in libro quarto Meteorologicorum scribit putredinem fieri a calore aeris ambientis. Cuius opinionem etiam cõfirmant interpretes omnes, cum aiunt putredinem fieri ab alieno, & externo calore. Quod si ita est, sibi euidenter repugnat Aristoteles, quicquid alij dicant. Nam nisi statuamus illa fieri naturaliter, & secundum naturam, quæ ab ipsa natura, & principio interno fiunt, tamquàm a præcipuo, & proximo mouente, uniuersa Philosophia corruit. Nec Arist. quidem defendere possunt Buccaferreus, & alij expositores illius libri, qui ideo putredinem secundum naturam esse interpretantur, quia cum calore ambientis etiam concurrit calor naturalis & internus rei putrescentis, qui augetur a calore ambientis. Nam sic fatentur illi mixtam esse corruptionem, ex eo quod est, secundum naturam, & præter naturam, si duæ coniunguntur causæ, interna & externa: atque necesse est ex hac opinione, vt putredo sit magis præter, quam secundum naturam, si internus calor solum concurrit ad eam faciendam: præcipuum vero agens a quo motus principium, sumitur a calore ambientis. Deinde in aere frigidissimo caro, & aliæ animalium mortuorum partes tandem putrescunt a solo interno rei putrescentis calore: quid enim aer frigidissimus in eo opere calefacere potest. Præterea cum urgetur Buccaferreus alio argumento, dicit putredinem nõ fieri ab eo calore, a quo fit generatio. Hanc enim fieri a naturali, illam verò a calore extraneo. At Arist. non uult putredinem partim esse violentam, partim naturalem: sic enim oporteret generationem simplicem, cui illa opponitur, esse partim naturalem partim violentam: id enim oppositorum, & contrariorum ratio exigit. Postremo aqua ex fontibus, & puteis frigidissimis sumpta putrescit, non concurrente utique illius calore, qui profecto uel nullus est, aut ita exiguus, ut nullam uel minimam illi vim in putredine tribuere possimus. Nec Arist. etiam vindicare possunt ab errore, qui aiunt solem, & hominem generare hominem: quæ tamen externa sunt, & secundum naturam generant: nam illi ignorant aliam esse rationem causarum vniuersalium, & æquiuocarum: aliam vero causarum particularium, & vniuocarum. Vniuersales enim causæ externæ esse possunt, immo sunt omnes, & pro diuersa materia quæ patitur, diuersos pariunt effectus: nec respectu illarum causarum spectamus, an illud sit secundum, vel præter naturam. Proxima vero agentia naturalia interna esse oportet: si modo natura

An putredo sit corruptio secundũ uel præter natura.

A natura est, quæ agit. Maneat ergo hoc inuiolabile præceptum, illa naturaliter gigni, & corrumpi, quæ a natura sua, & interno principio patiuntur. Ex quo sequitur Arist. sua principia non seruasse, cum naturalem coruptionem quęrit a causis extrinsecis, relictis intrinsecis, cum modum ostendere non posset, quo putrefactio fit ab interno calore, nihil conferente externo (id quod nos postea docebimus) & tunc putredo erit secundum naturam. Quando vero non a proprijs principijs, sed ab externis, & uiolentis causis putredo oritur, tunc illa prorsus est præter naturā: cuiusmodi est putredo aquæ, quæ totam putredinis causam accipit ab aeris caliditate aquæ indita a circunstante aere, nihil adiuuante calore ipsius aquæ, qui nullus vt dixi est, vel nullius ferme momenti: Ita ut tantus effectus, quantus est, putredo & corruptio, illi tribui non debeat, si modo effectuū magnitudo magnitudini causarum respondere debet. Alia vero putrescunt partim secundum naturam: partim præter naturam, quæ scilicet tum ab externo, tum ab interno calore mutuo se adiuuantibus putredinem patiuntur: quo modo cadauera in aere calido exposita per putredinem dissoluuntur, agente interno & externo calore. Vnde quę ita putrescunt, breuissimo temporis spatio corrumpuntur, alia vero longiore. Hoc enim merito contingit ex actione unius, uel duarum causarum. Quoniam vero Galenus appellat præter naturam illa esse, quæ mediocritatem conseruandæ naturæ conuenientem excedunt, rectè quoque putredinem omnem præter naturam esse statuit. Est enim præter naturam viuentis, & earum rerum, quæ in uiuentibus sunt, quod maximè, & solum quærunt medici. Ergo putredo aliquando secundum, aliquando præter naturam, aliquando ex his mixta corruptio. Nunc illud sequitur explicandum cuius rei putredo fit corruptio: nam & in hoc etiam non leuis est dubitatio, a nemine (ut arbitror) hactenus post Aristotelem intellecta vel memoriæ prodita. Ait autem Arist. esse corruptionem caloris naturalis, qui est in humido: quod suis principijs, & multis alijs repugnare videtur. Nam si ille in libro quarto Meteorologicorum ponit hoc principium, generationes, & corruptiones a calore, & frigore fieri, non potest corruptio esse ipsius caloris: siquidem nequit idem esse, quod corrumpit, & corrumpitur. Praterea si pollicetur se uelle tractare actiones caloris, & frigoris: passiones verò humidi & sicci, quo pacto dicere potest calorem corrumpi: quod quidem est pati, vt ille eodem loco aperte testatur. Adde quòd si putredo caloris esset uitium, non esset corruptio eo authore, sed alteratio: alioqui falsò reprehenderet in libris de generatione & corruptione antiquiores philosophos, qui mutationes qualitatum generationes, & corruptiones vocabant. Præterea corruptio est compositi non qualitatis, aut rei simplicis. Amplius, ut generatio fit, quando humidum, & siccum ui caloris, aut frigoris simul vniuntur: ita corruptio debet fieri, quando humidū a sicco seperantur: calor verò quomodo separari potest, aut quæ sunt in eo, quæ diuisionē & segrationem pati ualeant. Respondent Buccaferreus, & mei aduersarj per calorem intelligi natiuum calidum, quod substantiam calidam, & humidam significat. Illam enim esse spiritum, qui est in animalibus, & gignitur ex puriore parte sanguinis, & in plantis ex puriore parte alimenti: sed illi malè sentiunt. Primum quòd Arist. non de calido, sed de calore loquatur siue de ipsa caliditate, vt illius verba significant. Nam calidum duo quidem significare potest, Galeno etiam teste, caliditatem scilicet ipsam, & calidum corpus: rectè enim vtrumque calidum dicitur: caliditas verò ipsa solum significat qualitatem, ut albedo solam significat albedinem, nec unquam sumitur pro corpore albo. Cum igitur Arist. dicat putredinem esse corruptionem θερμότητος idest, caliditatis, non possumus eo nomine intelligere corpus, & substantiam calidam. Quòd si in ipsa tractatione de putredine etiam utitur calidi appellatione, non potest profectò aliud intelligere nomine calidi, quàm caliditatem: si modo caliditas ipsa in definitione posita est, nec iustum est, in eadem tractatione diuerso modo hæc sumere. Qua distinctione non intellecta frustra quærunt medici an iuuenes plus habeant calidi innati, quàm pueri: non enim de calido ipso est quæstio, cum certissimum sit pueros plus habere calidæ substantiæ insitę a principijs, quàm iuuenes: sed de calore ipso dubitatio est, an scilicet plures gradus caloris iuuenes habeant quàm pueri. Præterea si per calorem intelligeret calidum innatum, nugaretur. Aristotelis, cum putredinem asserit esse corruptionem caloris, qui est, insitus humido. Si enim calidum innatum substantia calida est, & humida, nomineque caloris hanc intelligimus, temere post calorem adderet humidum, ut potè, quod calidi nomine iam esset comprehensum. Adde quòd si nomine caloris substantiam calidam intelligeremus

Aristotelē nō seruare sua principia.

Putredo quando sit secundum naturam.

Quādo præter naturā.

Quādo partim secundū partim præter naturæ.

Putredinē cur semper præter naturam dicat esse Gal.

Putredo cuius rei sit corruptio disputatio.

Aristoteles notatur.

Caloris nomine quid intelligendum in quo Buccaferreus reprehēditur.

oporteret pariter frigoris nomine frigidum innatum,& innatam substantiam frigidam intelligere. Nam vt caloris, sic & proprij frigoris affectionem putredinem scribit esse Arist. Quinetiam refellit hanc opinionem putrefactio aquæ, quę nullum insitum habet a natura calorem. Amplius cadauera & plantę mortuę quæ putrescunt, quomodo pati possent putredinem? Nam in cadauere nō est amplius spiritus ille, qui in uiuentibus ex parte puriore sanguinis gignitur: nec in plantis iam mortuis, ex puriore alimenti parte, (vt illi volunt) amplius procreatur. Absurdum etiam esset mixta, quorum illi putrefactionem dicunt esse passionem, existimare corrupta & putrida, quòd in illis solùm spiritus quidam corrumpatur. Et multo quidem absurdior apparet in alijs quæ putrescunt ratio, ut in aqua, aere, metallis, quæ nullum huiusmodi spiritum habere possunt. Et quomodo etiam in uiuentibus putrefactio esse potest ipsius spiritus. Nam (vt inquit Arist.) quæ putrescunt prius humida fiunt, deinde sicca, & tandem cinis. An ipse spiritus in sui corruptione hæc pati potest: et si solus hæc patitur, manebunt ergo aliarum rerum ex quibus generatio est facta mixti, vnita & integra, ut quæ nullam putredinem senserint. Postremò cum Arist. generationis, corruptionis, & agendi omnem uim, tribuat calori & frigori, non tribuit spiritui, sed omni agenti, habenti calorem & frigus: & reuera actiones conueniunt rebus non per se, sed propter calorem & frigus, quod habent, tamquàm præcipua actionum instrumenta. Nam agentia aliam uim habent agendi per sua formā, sed de illa Arist. in libro præcitato non agit: quippe cum non quærat uiuentium generationem, sed simplicem: quæ nihil aliud est, quàm generatio proximè materiæ, ex uaria admixtione, humidi, & sicci, agente uel calido uel frigido. Desinant ergo illi per calorem intelligere spiritum aliquem, aut calidam substantiam in definitione putredinis. Quod verò non posit reuera dici putredo esse corruptio caloris, ex hoc patet, quòd nemo rectè dicet calorem putrefieri, aut putrefactum esse. Facit enim ille putredinem (ut postea ostendemus) non autem putrescit. Quòd si putrescit, primò fiet humidus, deinde siccus, tandemque in cinerem & puluerem redigetur, & calor ipse erit mixtum: quare mixtum non generabit: Atque ex prædictis multa alia absurda sequuntur. Nec etiam ad id facit, quod illi dicunt, putredinem esse substantiæ corruptionem, etiam si sit caloris corruptio: quippe cum calor in mixto forma sit. Sed nostri æmuli, qui hæc dicunt, non possunt se tueri, cum scribunt, calorem, qui corrumpitur in humido, esse subiectum putredinis: non ergo erit forma, quæ corrumpitur. Deinde corruptio non est, formæ, sed compositi, si modo quod genitum est, corrumpitur, & illud est compositum: fit autem generatio cum forma accedit materiæ. at ipsa forma non est quæ gignitur, sed compositum, quod ex forma, & materia resultat. Vt ergo calor non dicitur gigni, cū res ex elementis fit: sic absurdum est, dicere eundem corrumpi, cum misti sit corruptio. Quapropter melius Gal. 11. met. cap. 10. definit putredinem esse mutationem totius substantiæ putrescentis corporis ad corruptelam, a calore extraneo. Verum Galenus rectè quidem in hoc sentit, quòd substantiæ dicat putredinem esse corruptionem. Sed quod addit totius substantiæ, non rectè: neque enim tota ipsa substantia rei, nec singula, quæ in ipsa sunt, putrescunt, & per putredinem corrumpuntur: sed illa solum, quæ materiam præbent: idem enim est materia & substantia hoc loco. Nam frigus, quod est in mixto, nec etiam calor, nec siccum, nec humidum (vt aliquid maius dicam) dicuntur reuera putrescere: sed quod ex humido, & sicco est factum compositum agente calore aut frigore. Nam sicut generatio non est caloris, aut frigoris, aut humidi, aut sicci generatio: sed totius compositi, quod corpus, & materiam sumit ex humido, & sicco, & ex illorum vnione componitur: ita corruptio debet esse ipsius vnionis, & eorum, quæ sunt vnita separatio. quare putrefactio nihil aliud est, quàm separatio humidi a sicco, agente insito calore rei putrescenti, siue a natura, siue ab extrinseco, ut postea docebimus, inditus ille sit. Vnde apparent, & rectè dicuntur, quæ putrescunt, primò fieri humida, deinde fieri sicca, & in cinerem resolui. Nam humor, qui exactè cum sicco erat commixtus à proprio, & moderato calore: iam ab insito quidem, sed aucto separatur, & extra educitur, euaporatq; cum calore: ac separato penitus humido, siccum idest, terrena portio sola relinquitur. Est ergo primo, & per se corruptio, & separatio humidi a sicco, quia ista sola erant unita, & materiam, & corpus dabant composito: calor verò, & frigus non sunt illa, quę cum alijs uniuntur, sed quę unionem faciunt, vt Aristoteles initio quarti libri metheorum aperte scribit, ex humido inquàm, & sicco corpora constare, non autem ex calido, & frigido: quod etiam in libro de respiratione his uerbis confir-

Putrediné non esse caloris corruptionem ut Arist. scribit.

Putrediné nō esse corruptionem primo totius compositi, sed compositi ex humido & sicco.

Putrefactio quid reuerà sit.

A firmat: humidum, & ſiccum materiam corporibus ſuggerunt omnibus: Et ſi interim omnia dicuntur vnita, & inter ſe temperata, quando de compoſitione uiuentis agimus, in qua hæc ſunt omnia tamquam materia, & alia eſt propria uiuentis forma, nempe anima, quæ agentis uim habet. Propterea rectè Ariſtoteles ſcribit putredinem in his proprie dici, quæ ex parte intereunt, cum a natura diſceſſerint. Quam ſentẽtiam Ariſt. expoſitores antiquiores non interpretantur: recentiores verò noſtri philoſophi dicunt illa ex parte interire, quæ non omnino intereunt, ſed a natura ſua recedunt, atque alterantur, poſſuntque etiam interdum ad illam reduci: ſed illi aberrant. Nam ſi per putredinem calor & humor penitus euaneſcunt, & cinis ſolus abſoluta putredine relinquitur, & putredo eſt corruptio, quomodo putrida verè poſſunt redire ad ſuam naturam. Præterea quod dicit Ariſt. alia omnia igne excepto putreſcere, quia ignis ſunt materia, eam interpretationem eludit.

Ex parte interire quid

B Nec etiam recipi poteſt alia eorum interpretatio, quòd ſcilicet illa dicantur ex parte interire, quæ non intereunt tota. Nam putredo partes & totum inuadit, & ea quæ attingit, uitiat, corrumpitque: ridiculum autem eſt dicere partes illas putreſcere, quas putredo non attingit. Aliam neſcio quam interpretationem adferunt, quod ſcilicet illa dicantur ex parte corrumpi, quæ non naturaliter corrumpuntur. At Ariſt. dicit putredinem eſſe naturalem corruptionem eorum, quæ uiolenter non corrumpuntur. Ego dico Ariſtot. rectè ſentire. Nam quæ putreſcunt, non primò, nec per ſe ſecundum ſe tota corrumpuntur, ſed ſolum ſecundum materiam. Nam in putredine humidum a ſicco ſeparatur, & ob iſtam ſeparationem compoſitum corrumpitur primò & per ſe. Nam ad humidi ſeparationem factam a calore, ſequitur poſtea humoris conſumptio, & caloris euaneſcẽtia. Ad id pertinet, quod ſcribit omnia excepto igne putreſcere, quia omnia ſunt materia ipſius ignis: ignis verò ipſe materiam non habet, quæ poſsit putreſcere: humorem enim in ſe non admittit, quæ eſt pars

C præcipua materiæ putredinis. Illa igitur dicuntur putreſcere, quæ ex parte, ideſt ſecundum ſuam materiam, quæ eſt pars compoſiti primò corrumpũtur, & illa dicuntur recedere a ſua natura, quæ uel ob materiæ uitium, quæ natura quoque eſt, intereunt. Nam ob humidi a ſicco ſeparationem, calor qui eſt ueluti forma rerum conſtantium ex ſolis elementis, cogitur abire: uel intelligendum eſt illa ex parte interire, cum ſeparata fuerint a natura, ideſt, quando fit ſeparatio humidi a ſicco: tunc enim illorum natura & materia ſeparatur, & ob eam ſeparationem fit corruptio & putredo. Hanc ſi retinemus opinionem, tuemur quod Ariſt. rectè dicit, fieri generationem ex humido & ſicco agente calore & frigore, & actiones tribuendas eſſe calori & frigori: paſsiones verò humido & ſicco & his, quæ fiunt ex humido & ſicco. Igitur generare & corrumpere ſunt officia caloris, & frigoris, generari & corrumpi humidi & ſicci, uel illius potius quod ex humido & ſicco patitur generationem & corruptionẽ. Nam cum illa rectè uniuntur (vt diximus) generatio fit: cum uero ſeparan-

D tur, fit corruptio. At uerò ſi putredo propriè eſt corruptio unionis & compoſiti ex humido & ſicco, cur Ariſt. dixit caloris inſiti eam eſſe corruptionem. An id fecit quòd putaret calorẽ ipſum putreſcere, cuius ſcilicet putredo eſſet paſsio, minimè profectò: ſciebat enim corruptionem omnem eſſe cum ſeparatione, & conuenire his, quæ uniri poſſunt, & ſeparari, quæ calori ipſi non conueniunt. Sed in definitione putredinis comprehendere voluit, vtrumque, ſcilicet id quod corrumpit, & illud quod reuera corrumpitur. Corrumpit enim calor uiolentius agendo in humidum, & ſic illud ſeparando a ſicco. Et quoniam calor qui corruptionem facit, non eſt moderatus, nec obtinet ſuam debitam qualitatem, ſicut erat cũ generabat, & coniungebat humidum cum ſicco, ideo exprimere uoluit naturam putrefacientis caloris, & appellat illum corruptum, quaſi dicat vitiatum, non purum & mediocrẽ. Sed infectum a fuliginoſis excrementis a re ipſa eleuatis, vt poſtea oſtendemus: non quòd

Calorẽ corrũpi in putredine quo modo intelligere poſſit Ariſt.

E reuera, & propriè loquendo de corruptione, calor ipſe ſit corruptus. Nam (vt diximus) calor nõ ſeparatur, cum non ſit unitus & compoſitus, nec perit in putredine, vt his accidit, quæ verè corrumpuntur, ſed augetur. Eſt ergo talis ſententia Ariſt. putredo eſt corruptio ſubſtantiæ & compoſiti ex humido & ſicco, facta a calore uitiato, agente poſtea in humidũ, & agendo, ſeparando ipſum a ſiccitate. Sed iſta poſtea melius patebunt, cum modum quo fit putredo, oſtendemus: ex quibus quidem patet, qualis ſit affectio caloris in putredine. Illud uero maiorem difficultatem habet, quod ſcribit Ariſt. putredinem eſſe communem affectionem frigiditatis propriæ & caliditatis alienæ, & utramque eſſe cauſam putredinis. Nã ſi dixit antea putredinem eſſe corruptionem proprij caloris, quomodo poteſt eſſe alienæ

An putredo ſit affectio interne frigiditatis.

caliditatis affectio. Deinde nulla ratione comprehendi potest, putredinem esse affectionẽ frigiditatis propriæ, quæ scilicet est in re ex elementis indita in compositione rei. Nam si per frigiditatem intelligit caloris debilitatem vt uidetur Arist. significare, error est. Nam debilis calor non est frigus, ut senes calidi sunt, etsi exiguus est in illis calor, si ad iuuenes, uel tẽperatos fiat collatio. Deinde interim cum fit putredo, nulla debilitas in calore apparet, sed uehementia omnis: propterea Bucaferreus hanc interpretationem reijcit. Nec etiam intelligit frigiditatem extrinsecam, quia illa non facit putredinem nisi per accidens, & illius non potest esse passio putredo, cum sit separata a re quæ putrescit. Bucaferreus dicit propriæ frigiditatis affectionem ideo esse putredinem, quia cũ calor innatus incipit diminui, frigiditas existens in membro & in humido, incipit agere in calorem innatum, & ipsum corrumpit, & sic fit putredo corrumpendo calorem innatum: cuius quidem opinio est falsa. Nam quo signo videmus frigiditatem vnquam vincere calorem, cum putredo fit. Ibi enim semper est calor vehemens, donec cinis penitus sit separatus ab humido, & tunc iam est absoluta putredo. Deinde Arist. in definitione ponit fieri putredinem corrupto calore interno ab externo, & non a frigiditate interna. Præterea non esset passio ipsius frigiditatis si frigiditas non est quæ afficitur, sed afficit & corrumpit calorem. Nostri philosophi dicunt, ideo esse putredinem affectionem frigidi, quoniam caloris interitu consequitur frigus, sed illi debebant videre, res non amplius putrescere, cum calor perijt. & cùm alio loco dicunt frigus per accidens conferre ad corruptionem compositi, quomodo illius passio potest esse putredo. Nec docere quidem possunt, quomodo per accidens conferat ad putredinem propria rei frigiditas. Confert autem in uiuentibus & non in alijs, quòd debilitato calore plurima aceruentur excrementa: quę ex qualibet occasione obstructiones pariũt, & ipsa etiam prohibita transpiratione putrescunt. Verùm vt liberè dicam quod sentio Aristot. ille locus, uel corruptus est, vel falsus: nam vt animus concipere non potest, quomodo putredo possit esse affectio frigiditatis insitæ rei: ita falsitatem ostendit huius sentẽtiæ Aristot. ipse in tota tractatione de putredine, in qua semper prosequitur affectiones caloris interni a calore ambiente, nulla vnquam propriæ frigiditatis facta mentione. Si enim frigiditas hæc illam uim haberet, quæ a frigido sunt facta, vt metalla, lapides, & quę sunt concreta & aqua ipsa pura, in qua propria frigiditas dominatur, & alia multa frigefacta a natura, vel externis causis facilius putrescerent alijs, quæ plus habent caloris interni, aut externi: quod experientię repugnat. Ego certè in ea sententia Arist. quiescere non possum, quicquid alij dicant: nisi forte dicamus, illum de putredine materiæ corporum uiuentium vt postea ostendemus potissimum agere: illa autem primo moriuntur, & ita calore influente destituuntur: ex quo frigidiora redduntur, & tunc putredo cadauera inuadit, quæ antea fieri non poterat, dum influens calor simul aderat. Sed hæc postea melius patebunt. Nunc verò quis sit calor qui putredinem facit, & qualis, docere aggredior. Scribit autem Arist. putredinem fieri ab alieno calore corrumpente internum, & proprium, qui est in re. Appellat autem alienum calorem, eum qui est in ambiente: sed quid ambientis nomine intelligendum sit, nostri æmuli, & recentiores nostri philosophi non intelligunt, & in eo quod dicunt, Arist. euidentissimè repugnant. Nam ambientis appellatione intelligi interpretantur non solùm aerem ambientem, & aquam, sed etiam vapores consurgentes ex febricitantium corpore, qui febrem putridam excitant, & portiũculas partium internas, & externas, quæ alias in putredinem trahunt per contagionem, sub hoc nomine comprehendunt: quoniam enim (inquiũt) vapores illi fuliginosi retenti in corpore, caloremque natiuum augent, non sunt proprij humori, sed tamquam res externa, ambientis, & externi calidi uim habent. Sed dicant illi quæso, si proprius non est huiusmodi vapor humori & calori interno, quo pacto potest author esse naturalis corruptionis? Nam vt illa quæ propria non sunt rebus generandis, non possunt facere naturalem generationem: ita quæ propria non sunt, rebus corrumpendis, utique non efficient corruptionem secundum naturam, sed illam violentam, & præter naturam. Præterea ambientis ratio non consistit in eò, quòd aliquid non sit proprium. Est enim febris, & morbus omnis non proprius animanti: an propterea hæc nos ambientia dici possunt. Quid verò absurdius est, quàm internam pomi, aut pyri, aut castaneæ, aut alterius rei partem, quæ primò putrescit, & uicinas in putredinem trahit, ambientem has uocare. Ambit enim quod alia continet, & exterius est, non quod continetur. Mirum etiam est, si uestes, & lintea, quæ nos ambiunt, & cutem, dicamus ambientis nomine

De calore qui putredinem facit. Ambiẽtis caloris nomine quid intelligendum.

A ne uenire,& nos putrefacere, ita enim in putredine essemus perpetua, vt qui nobiscum illius causas perpetuò circumferamus. Sed uideant illi, an Arist. huius suæ elegantis sanè interpretationis authorem habeant. Scribit ille: In frigore minus quàm in æstu, & concreta minus quàm liquefacta, & feruentia, & multa, quàm sua contraria putrescere difficilius. At si uapores retentos intelligeret nomine ambientis, contrarium utique accideret: quippe cum difficilius illi exire possint a multa & crassa substantia quàm pauca & tenui: & a corporibus concretis, & in aere frigido, quàm a non concretis rebus, & in aere calido: ferueſcentiaque plures in se gignunt & continent vapores quàm illa quæ non feruent. Quid verò eo est clarius quod scribit Arist. ideo per hiemem res minus putrescere, quàm per æstatem, quoniam inquit, calor in ambiente aere & aqua exiguus est. Quo loco, & in alijs omnibus sequentibus, ambientis nomine nihil aliud intelligit, quàm aerem ipsum, & aquam ipsam: ignem enim intelligere non potest, quoniam ille comburit, nec finit res putrescere.
B Adde quòd ex prohibita transpiratione non accenditur calor, qui ætatis cursu consumit humorem, & naturalem, (vt illi volunt) interitum efficiat, sed calorem excitat uiolentum, & præter naturam: qui exiguo temporis spatio humorem depascitur, & interitum præter naturã committit. Cæterùm cum illi naturalem interitum dicant fieri per putredinem in animantibus & plantis, & hanc fieri vel ab aeris caliditate, uel ab obstructionibus, & fuliginosis excrementis non libere exhalantibus, nec præter has causas, alias nouerint occasiones nostræ corruptionis, fiet utique, vt qui in aere temperato & regionibus sub æquinoctiali positis, aut tempore ueris in nostra regione degunt & temperatè viuunt, ita vt nulla obstructio fieri posit, numquam mori possint. Sed hos omittamus, qui nihil in hac tractatione nouerunt, quod sit rectum, & ad ipsum Arist. accedamus, qui horum omnium errorum illis fuit causa. Cum enim posuisset putredinem esse naturalem corruptionem eorum, quæ
C simplicem habent generationem, & quòd generationem facerent calor, & frigus, cum humidum & siccum, temperare, obtinere, & regere possunt. Corruptionem uerò tunc efficerent, cum apta non sunt amplius regere eam materiam, debebat profectò ex solis illis qualitatibus efficientibus, & ex sola illa materia, simplicem eam generationem & corruptionem elicere, nec efficientem causam sumere ab aere & aqua, vel alia quacunque re ambiente & extrinseca, vel (vt illi sui interpretes volunt) etiam ab intrinsecis, quæ ex uiolentis & morbosis causis nascuntur. Hæc enim accelerare & tardare quidem possunt naturalem corruptionem, sed pœnitus impedire nequeunt: quoniam insita nobis sunt principia agentia & patientia, ex quibus quod secundum naturam est, necessario sequi oportet, nullo alio agente, uel patiente. Ergo hac sola ratione conuincimus Aristotelem non debuisse putredinis & corruptionis naturalis causam quærere ab aere ambiente, qualiscumque ille sit. Quòd si non expressisset aeris caliditatem, quæ putredinem facere debet, tolerabilior es-
D set error: sic enim multa euitarentur incommoda. Nam cùm cadauera animalium & plantarum putrescant tandem etiam in aere frigidissimo, vt in alpibus occupatis a continuis niuibus, & in puteis profundissimis, ubi aqua quantum esse potest frigidissima est, si a quocumque ambiente dixisset fieri putredinem, causa huius putredinis pateret, nempe ex ambientis frigiditate. At cùm solam caliditatem ambientis, huius corruptionis causam posuerit, dicant quæso ipsius interpretes, qua ratione in aere & aqua frigidissimis putredo fiat. Non enim (vt arbitror) negabunt carnes animalium immissas puteis, aut aeri frigidissimo expositas, putrescere posse: aut si nondum nouerunt, si experientiam consulent, facilè hoc discent. Fortè illi dicent, vt certè vnus dicit ex nostris Philosophis Aristotelis librorũ Meteorolog. interpres, in aere frigido etiam fieri posse animalium interitũ secundum naturam, quòd perpetuò frigidus non sit aer vbi habitamus, nec cùm frigus uiget adeò uehe-
E mens sit, vt trahendi uim aliquam non habeat: ubi autem aer frigidus admodum est, omnia frigoris uehementia interire uiolenter, itaque fieri, vt cœli temperies dominetur, vbi animantes naturaliter intereunt: sic enim temporis processu calorem naturalem ambiẽtis calore absumi. Verùm qui ita sentiunt magnos committunt errores. Primùm quòd corruptionem quæ tanta res est, tribuant exiguo calori in regionibus & locis frigidissimis: vbi fortè aliquando & vix ille sentitur, aut certè sine aliqua molestia. Deinde quod illi ad uiuentium corruptionem trahunt, quæ ad putredinis causas pertinent. Dicant illi an carnes animalium non putrescant, si per quatuor, aut quinque menses exponantur in alpibus durante hieme, vbi illic omnia rigent, præsertim si in vmbra illæ reponantur: aut si adhuc in aere aliquem

Aristotelẽ damnat tãquam autorem multorũ errorũ in hac tractatione.

re aliquem mentiantur calorem, frustula illarum carnium, integraque ipsa cadauera demittant in profundissimos puteos, qualis & quantus quæso illic erit calor, qui putredinem committere, idest, separare elementa a seinuicem, & humidum euocare, & tandem solam cinerem relinquere valeat. Quòd vero aiunt violentum animalium fieri interitum in regionibus admodum frigidis, ex hoc facile refello, quòd in extremis Germaniæ, Scythiæq; partibus, senes multi, & illi quidem robustissimi inueniantur: quod satis ostendit, illorum senectutem & corruptionem naturalem non fieri a caliditate aeris, sed ab internis suis principijs, quæ cogunt omnia viuentia in omnibus locis senescere, tandemque interire: & si pro diuersitate locorum hæc citius, aut tardius veniunt, omnes tamen naturaliter pereunt, cùm ad suam extremam senectutem peruenerint. Postremo si ad naturalem corruptionem viuentium requiritur calor aeris, & sufficit ille, qui aliquando forte ex sole excitatur, hoc saltem sequetur, quòd viuentia non senescant, nec ad corruptionem properent, cum latet sol, & frigus uiget. Hęc ergo satis (vt arbitror) ostendunt putredinis causas non esse sumendas a rebus nos ambientibus calidis, aut frigidis, aut alia quacunque qualitate affectis, sed ab internis nostris principijs, & natura ipsa, quæ sola esse debet causa eius, quod est naturale, siue generatio, siue corruptio, aut aliud quidpiam sit. Nam ut experientia & ratio docent, nihil firmum & stabile ex ambiente sumi potest, ad quod omnes putredines referātur: hoc etiam huius erroris maximum est indicium, quòd Aristoteles modū docere non posit, quo suum illud ambiens, putredinem committat. Dicit enim ambientem calorem, natiuum corrumpere qui est in humido: sed quomodo fiat ista corruptio caloris innati, & quid ipsum calidum innatum faciat in humido, non exprimit: nec potest hāc tractationem omnibus putrescentibus accomodare. Dubium enim est, an intelligere velit omne calidum innatum quod est in rebus: quod si ita est, fiet ergo putredo in viuentibus, & in animalibus corrupto influente calore a corde. At ille est vnionis animæ cum corpore & proinde vitę autor, & mortis, non putredinis, quæ solum pertinet ad corruptionem materiæ ipsius animalis (vti superius diximus). Deinde non explicat an corruptionis insiti caloris nomine intelligere velit ipsius incrementum, vel diminutionem, aut vitiatam, & infectam ipsius qualitatem. Præterea aqua & terra, quę naturalem non habent calorem, sed extrinsecus sumptum ab aere & igne, putrescere non possent: si modo (vt ille inquit) necessarium est in omni putredine natiuum calorem adesse in re, que putrescit. Et quomodo quæso ex corruptione sui caloris ita putrescere posset, vt extrinsecus & primò humida, intrinsecus verò, & tandem postea sicca euadat. Quis enim vnquam vidit in putrescente aqua hæc fieri? Communis ergo non est diffinitio putredinis, si aquæ & aeris putredo, qui etiam has humiditates & siccitates non patitur, in ea non est comprehensa. Putrescunt etiā metalla tandem, sed qualem quæso videmus proprij in illis caloris corruptionem ex aeris caliditate. Nam si aliqua ex illis putrescunt, in cauernis & ruinis domorum putrida reperiuntur, quò vix vnquam penetrat ambientis calor: integra uerò illa seruantur, si soli exponantur. Quod etiam contingit linteis & pannis, quæ in umbra conclusa situm, fœtorem & putredinem cōcipiunt: aeri uerò calidiori exposita, ab huiusmodi malis vindicātur. Hæc ergo de modo quo fit putredo ex Arist. sententia dicta sint: quæ vera esse illius interpretes ex eo uel solo facile confirmant, quòd omnes inter se discrepent, & quæ singuli adferunt de modo quo fit putredo, agnoscātur nec rationi, nec experientiæ consona esse. Ait enim Buccaferreus in uno loco suarum lectionum, fieri putredinem, cum corpora mutantur ad calidum, uel frigidum, uel humidum, verum per accidens: per se autem cum mutantur ad calidum. nam inquit cùm mutantur ad frigidum, diminuitur calor, qui postea facile alterari potest, & alteratus agere in humidum. Cū uerò fit mutatio ad humidum, ab ipso suffocatur calor, & ita ignitur, humidumque postea dissoluit. Alio in loco inquit fit putredo, aucto calore innato ab ambiente, & ille auctus agit in proprium humidum, ipsumque consumit, & ista auctio caloris est putredo, non humidi consumptio. Alio uerò loco scribit putredinem fieri euanescente calore mixti. Alibi hæc etiam scribit, cū mixtum corrumpitur, proprium calorem a calore extrinseco deficere, & eo deficiente augeri innatam frigiditatē: & propterea etiam illam esse causam putredinis, quia defectus inquit proprij caloris causa est putredinis. In alio uerò loco scribit calorem internum auctum ab ambiente, humidum reuocare ad superficiem, & cum illo exhalare; & propterea in rebus putrescentibus partes exteriores primum humectari, postea uerò fieri exiccationem, deinde putredinem & corruptio-

Aristotelē non posse docere quomodo a calore ambientis fiat corruptio interni & putredo

Buccaferrei opinio de modo quo fit putredo, quæ improbatur

A ruptionem: Ac recte quoque dictum esse ab Aristot. omnia præter ignem putrescere posse, quoniam alia omnia deficere possunt a proprio & innato calore: ignis uerò calor & si remitti potest a frigiditate terræ & aquæ, tamen non potest putrescere, quia parum potest remitti illius calor manente igni sub sua forma: putredo autem est maximus recessus a proprio calore. Ex quibus quidem patet ex illius opinione putredinem fieri euanescente calore mixti, & aucto ab ambiente, eodemque deficiente, & aucta innata frigiditate, & eodem diminuto & remisso, manente tamen sub sua forma, tum ob caloris suffocationem. Nostri uerò æmuli, ne dicam nebulones putredinem fieri aiunt, cùm externus calor interiorem auget, materiamque ipsius consumit, nempe humidum, quo consumpto calor internus suo destitutus pabulo expirare cogitur, & tunc res uiuentes (ut illi aiunt) intereunt, ac putrescunt. Recentiores uerò Aristo. interpretes aiunt corruptionem fieri, cùm humor a siccitate disiunctus, per se fluit, qui tandem exiccatus, ipsam per se materiam aridam & siccam
B relinquit. putredinis enim rationem & causam maxime positam esse in siccitate: quandoquidem putredine aut carie affectum nihil plane dicitur, quod humore omni ad extremas partes educto ac exiccato, siccum non manserit, vt senectus & ariditas ostendunt. fieri autẽ huiusmodi humoris eductionem & exsiccationem ab ambiente, quod suo calore internum calorem terminantem materiam dissoluit: non quod ambientis calor internum augeat, & ita postea humorem consumat. Nam imbecillus (inquiunt illi) adeo est senum calor, vt cõcoquere non valeat, vnde pituita plurimum abundant senes, humorque in illis non deficit. Hi sunt modi quibus fit putredo ex aliorum sententia. Contra quos omnes communi hoc argumento vtor, quod illi ab Arist. dissentiant. Ait enim Aristot. corruptionem ac putredinem fieri, cùm passiuæ qualitates actiuis dominantur, idest cùm materia vincit agentia: illi autem docent putredinem fieri, quando agentia ab alijs agentibus afficiuntur, & etiam
C ipsa materia sui abolitionem ab agentibus patitur. nam dicunt putredinem fieri, cùm externus ambiens calor internum auget, uel debilitat, uel euocat, uel minuit, & humorem internum dissoluit, uel consumit, uel per superficiem trahit: his enim omnibus modis dicunt illi putredinem fieri: quæ omnia ostendunt calorem internum nihil pati ab humido, quod materia est compositi, sed ipsum calorem a calore ambientis affici, & hos calores humorem non solum habere in sua potestate, & regere, sed prorsus vincere & destruere: hocque solo argumento puto illorum opinionem & interpretationem pœnitus esse sublatam. Nam auulso fundamẽto, reliqua consistere nequeunt. Ceterum quomodo dicere possunt tunc putredinem fieri, quãdo internus calor perijt, & expirat, & diminutus est. Videmus enim omnia quæ putrescunt, quandiu putredo durat, uehementissimum intus & in superficie habere calorem: quod febres putridæ & abscessus, & gangrena affectæ partes ostẽdunt, simusque putrescens. Vnde Galenus ex stercore columbino putrescente testatur se uidisse ignem
D accensum. nulla ergo est in calore debilitatiò, nulla consumptio, sed omne incrementum caloris dum fit putredo. Nec humor quidem ipse deest tũc, cùm incipit, crescit, & uiget putredo. quippe cùm nequeat vehemens in rebus esse calor, nisi etiam adsit humoris magna copia. Cùm uerò humor ipse deficit, & calor & putredo quoque minuuntur: atque absoluta putredine, nihil amplius superest humoris, uel caloris, sed solus cinis relinquitur: quare Buccaferreus euidenter errat, qui post humectationem & exsiccationem demum ait fieri putrefactionem, cum cinis relinquitur: nam tunc amplius nõ fit, sed absoluta est putredo: tũc autem fit, cùm agente calore humidum à sicco separatur, & agitatur, consumiturque. Dixit quidem Arist. putredinem esse passionem caloris, & interni frigoris: quod idem est, ac si dicat caloris nostri aucti & debilis affectionem esse, sed diuersa ratione. Nam auctus calor ex minima quaque occasione intenditur, & putredinem postea parit: vt videmus illos febri-
E bus putridis frequenter corripi, qui calidiore sunt temperamento: minimus enim labor, aeris caliditas, aliaque, quæ vim habent nos calefaciendi, illos accẽdunt, & in putredinem trahunt: qui verò debiliore sunt calore, multa excrementa ex malis cõcoctionibus cõgerũt, nec calor illorum facile transpirare potest, atque ita augetur intus, & putredo nascitur: non autem tunc ea ratione fit putredo, quòd calor debilitatus ab externoq; calore alteratus, putredinem postea faciat: qualẽ enim quæso alterationẽ pati ab eo potest, quæ putredinis causa sit. Cæterum si putredo per se fit, cum mixta mutantur ad calidũ, quomodo alio loco dicunt eã fieri debilitato ac dissoluto calore: & si tunc res dicuntur ab illis putrescere, quãdo iam consumpto humido exsiccantur, & ut alij volunt, putredinis & cariei ratio maxime in

Confutatio omniũ prædictorũ ex principijs Arist.

Buccaferreus reprobatur.

sicco

ſicco eſt poſita,qua ratione dicere poſſunt putredinem excitari cum mixta mutantur ad hu A
midum, potius dicendum erat, cum mutatio fit ad ſiccum. Nec ea quidem ratione humi-
dum putredinem committit, quia calorem ex ſuffocatione accendat. Nam ſuffocatio calo-
rem primit, quomodo exiguus ignis a multis lignis ſuffocatus corrumpitur: nec aliter pe-
reunt,qui ſtrangulantur quàm ex ſuffocatione & ſtrangulatione caloris:ignis enim non ac-
cenditur,ſed perimitur a fumo,& excrementis fuliginoſis. In eo verò quòd ſcribunt putre-
dinem eſſe caloris incrementum, & non humoris conſumptionem,euidentiſsime ſibi con-
tradicunt. Nam alio loco ſcribunt calorem primum augeri, illum poſtea euocare humo-
rem ad ſuperficiem, & ita externas partes humectari: poſtea verò fieri exſiccationem, &
demum putredinem. Præterea ſi putredo fit euaneſcente calore interno, non vtique fiet
eodem aucto, vt alio loco ſcribunt. Quid verò eo abſurdius eſt, quod dicunt ignem non
poſſe putreſcere, quia illius calor tantum remitti non poteſt manente igne ſub ſua for-
ma, quantum requirit putredinis natura. Nam non ex remiſsione caloris, ſed ex incre- B
mento putredo fit, ſi modò ex ea ignis accenditur: nec ignis quidem debet manere ſub ſua
forma ſi putreſceret, quoniam putredo eſt corruptio rei putreſcentis. Alia autem eſt ra-
tio cur ignis non putreſcat, quam Ariſtot. dixit ſumi, quia ignis eſt forma & agens reſpe-
ctu aliorum elementorum, & nos hanc cauſam poſtea clarius explicabimus. Noſtrorum
verò æmulorum ſententiam de modo putredinis antea refellimus. Nam putredo aliquan-
do fit ab aere quidem ambiente, augente internum calorem: ſed non eo modo quo illi vo
lunt, quòd ſcilicet internus augeatur ſolum ex penetratione externi, ſed accedit prohibi-
ta tranſpiratio,quæ calorem internum auget, vt paulò poſt declarabimus. Nec calor inter-
nus putredinem facit eò, quòd naturalem mortem viuentibus adſerat perpetuò conſumen
do humidum. Non enim talis corruptio per putredinem fit, ſed quæ generationem ſimpli C
cem factam ex elementis corrumpit:in qua corruptione primò humectatio fit, non autem
perpetua exſiccatio, ut accidit viuentibus,quæ naturali morte pereunt. Modus verò putre
dinis,quem tradunt recentiores noſtri Philoſophi Ariſt. interpretes,omnium minimè pro-
babilis eſt. Volunt enim illi putredinem non fieri aucto interno calore,quoniam inquiunt
ſenum calor debilis eſt, ſed quia ambiens diſſoluit intrinſecum eum calorem: At ſi illi vn-
quam viderunt carnes æſtiuo ſoli expoſitas putreſcere, intelligent profectò nullam eſſe fa-
ctam caloris in re putreſcente debilitatem,& reſolutionem, ſed magnum eſſe excitatum ar
dorem,& caloris incrementum:quod Hip. etiam eo Aphoriſmo ſignificat, quo ſcribit, dũ
pus conficitur,dolores & febres maxime fieri: pure verò confecto,ceſſare febres & dolores.
illi autem cum putredinis rationem in ſicco ponunt,quod relictum eſt ex putredine, factũ
inquã pus in abceſsibus, qui eſt veluti cinis derelictus putredine abſoluta, & ipſam terram
& cinerem,qui conſpicitur in putrefactis cadaueribus, deſcribunt,non autem ipſam putre D
dinem,quæ cum fit,conſiſtit cum multo humore: quod oſtendunt omnia quæ putreſcunt,
fimus,caro,abceſſus ex bono ſanguine tumentes. Ergo res non dicuntur:tunc putrefieri,&
putredine affectæ,quando eſt conſumpta humida portio,& ſola ſupereſt ſiccitas:tunc enim
nulla amplius eſt putredo,vt quę iam ceſſauerit, ſed cum humidũ a ſicco ſeparatur: quippe
cum in ipſa ſeparatione rerum componentium corruptio ſit poſita, non autem in eo quod
iam eſt ſeparatum,Nec oportet quidem ſenectutem adferre illos ad putridinis ſiccitatẽ con-
firmandam: quoniam(vt ſæpe iam diximus)ſenes non corrumpuntur per putredinem cum
moriuntur,ſed per maraſmũ:nec ipſa ſenectus, nec exſiccatio quæ in ea fit, putredo eſt, ſed
via(vt Ariſt.inquit) ad putredinem,quia via eſt ad cadauer,quod per putredinẽ poſtea na-
turaliter diſſoluitur.Et quid abſurdius quæſo eſt,quàm tradere ſenectutẽ fieri a calore aeris
ambientis,diſſoluentem internũ calorẽ?ſcribit enim Ariſto. in lib.de longitudine & breui- B
vitæ,calorẽ internum ſeipſum corrumpere,& modũ docet quo id fit,quoniã,inquit mate-
riam,in qua eſt,cõſumit,nempe ſuum humidũ & pabulũ: & in corruptione viuentiũ nullã
vim tribuit aeri ambiẽti, vt certe tribui nõ debet,ſi naturales generationes,& corruptiones
à natura ſola fieri debent,tanquã à proprio agente,non autem ab extrinſecis cauſis,quæ has
affectiones vt diximus iuuare aut tardare quidem poſſunt, ſed impedire minimè poſſunt,
& præſertim corruptionem. nam ut ad generandum adeſſe omnia oportet optima, quia
quod optimum eſt, nihil vitioſum patitur: ita ad corrumpendum ſufficit duntaxat ali-
quid malum. Quare non mirum ſi ad naturalem corruptionem ſola naturalia principia
ſufficiunt.At nec illi oſtendere poſſunt,quomodo ambiẽtis calor diſſoluat internũ calorẽ,

Calorẽ corrumpi a ſeipſo quomodo intelligendum.

nam

A nam calor calorem per se non corrumpit, sed quia illius materiam consumit, vt magna flamma extinguit minorem: quoniam materiam minoris inuadit, & ita positam in ea flammam consumit pariter, vt Aristoteles præcitato libro testatur. Externus ergo calor non potest internum dissoluere, nisi illius materiam a qua ipse separari non potest, simul dissoluat, nec id facere quidem potest, nisi externus calor internum augeat. Cur enim non augebit, si in suum subiectum penetrat, & potentior est: nimirum quem dicamus dissoluere internum calorem, & humorem ad se euocare. Nec illos terrere debet: quod adferunt, senum calorem non esse ab ambiente auctum, sed imbecilliorem redditum. Debebant enim illi intelligere senum calorem non esse debilitatum ab aere ambiente, sed a se ipso, dum consumeret in prioribus ætatibus proprium humidum: quo consumpto ipse necessariò simul languescit. At nec uerum illud est, quod dicunt, ideo humorem diffluere, quia calor internus illum terminans, ab aere ambiente sit dissolutus: nam humor ipse nec diffluere, nec separari, aut dissolui potest a se, & per se: sed calorem oportet esse, qui in eo agat & illum hæc pati cogat: sed illis authoribus omisis, aggrediamur nos docere, quonam modo fiant caloris corruptiones, & a qua corruptione caloris putredo fiat: quaque ratione dominantibus passiuis qualitatibus (vt rectè inquit Aristoteles) putredines omnes excitentur. Qua quidem in re primum distinguere oportet caloris corruptiones ab ipsius alterationibus: appello autem corruptionem caloris, ipsius abolitionem, vt in alijs rebus proprie corruptiones nuncupamus, cum res desinunt esse. Alterationes verò & mutationes caloris voco, cum ipse augetur, uel minuitur, uel non seruat conuenientem pro ratione & conseruatione subiecti qualitatem. Duplex præterea est calor in nobis, & cæteris uiuentibus, vnus influens, genitus in corde, uel in parte, quæ cordi proportione respondet, & ab ea in singulas partes cum spirituosa substantia transmissus: qui quidem calor maiore feruore præditus est, ueluti actus alterius insiti, qui veluti potentia est, nec sine influente quidquam agere potest, vt in libro de somno, & antea ostendimus: quo loco etiam docuimus illum esse animæ & corporis vinculum, suoque motu ad internas externasque partes, illarum actiones aucto insito calore perficere. Nec ille quidem sine humido consistere potest: quippe cum humidum sit ipsius pabulum. Excitat præterea a subiecto humore fuliginosa excrementa: quæ nisi expurgentur, ipsum calorem uitiant. Est præterea ipse igneæ & aereæ substantiæ, cuius ratione extra, & intrò mouetur. Quod si ita est, necesse est illum corrumpi multis modis. Nam si illi desit humidum, aut proprium non sit, quod illi suppeditatur, calorem euanescere oportet: quo modo per longas inedias mors contingit, quia omne deest illi alimentum: per senectutem verò & marcorem eodem modo corrumpitur: quia proprium & insitum humidum consumptum est: & quod ex alimento conficitur, est crudum & pituitosum, in quo calor pabulari & consistere nequit. At huiusmodi caloris corruptio cum fit a solo interno calore, insito a nostris principijs, est mortis naturalis causa, & dicitur fieri a seipso: quoniam scilicet ipse calor solus seipsum destruit: id quod facit, quia ipse suum pabulum, & humidum consumit, quo consumpto, cogitur ipse simul expirare, vnde anima a corpore separatur: quippe cum desit calor ille influens, qui erat animæ & corporis uinculum. Neque enim calor, & humor qui sunt in trunco & materia corporis, sufficiunt ad retinendam unionem animæ & corporis: atque ita oportet interpretari Aristotelis sententiam, quæ habetur in libro de longitudine & breuitate uitæ, vbi scribit calorem seipsum corrumpere, non quemadmodum nostri æmuli somniarunt, calorem internum ab externo corrumpi, & quia vterque est calor, rectè dictum esse calorem a seipso interire. Perinde enim esset, ac si diceremus hominem quemcumque se ipsum interemisse, quòd alius homo mortem illi attulisset. Sed ne longius in hac re progrediamur, audiamus Aristotelis, cuius opinio hic quæritur, uerba. quemadmodum inquit ille, flamma magna paruam exurit, corrumpitque, propterea quòd illius alimentum absumat: sic calor naturalis, cui primaria concoquendi uis inest, materiam in qua est, consumit, & propterea idem seipsum corrumpit. Vnus ergo est huius caloris corruptionis modus, qui fit, humidi sui consumptione, & dicitur huiusmodi corruptio esse per marasmum, & marcorem, idest, maximam siccitatem. Nam qui naturaliter intereunt, idem patiuntur, quod illis accidit, qui marasmo & tabe pereunt,

Calor internus quomodo ab externo corrumpatur.

De caloris corruptione.

Caloris corruptio, quæ dicatur fieri a se ipso.

Caloris corruptio per marasmum

quos nos aliquando post mortem dissectos, inuenimus nihil, uel minimum sanguinis A in uasis habuisse. Perit calor alio modo per suffocationem, prohibitio ipsius motu, quo expurgantur illius excrementa fuliginosa, & quia prohibetur frui aere frigidiore quo euentillatur: & accenditur: quo pacto uidemus etiam ignem suffocari, cum ferreo, uel alio denso operculo perfectè tegitur: quo modo sacerdotes faces & candelas accensas perimunt. Nec non ipse ignis accensus clausis camini spiraculis, & ostijs, atque fenestris prohibitione aeris externi, & non expurgato fumo suffocatur: ita noster calor in his qui laqueo iniecto ceruici pereunt, suffocatur & strangulatur. Ad eundem modum pertinere uidetur caloris & ignis corruptio, quæ fit per copiam materiæ. Opprimit enim, & suffocat exiguum ignem crassorum lignorum copia: sicut nonnulli pereunt, obruto & oppresso calore a multitudine crassorum & uiscidorum ciborum. Quod uidimus aliquando nonnullis contigisse ex fungorum esu, nec non ex ebrietate & crapula. B Alius est modus corruptionis caloris, qui fit a frigido, tamquam a contrario: & hic dicitur fieri per extinctionem. Nam (vt scribit Ouidius).

Caloris influentis corruptio per suffocationem.

Caloris corruptio, quæ fitper extinctionem.

Mollis alit flamma, grandior aura necat:

Quo modo etiam candelę in aere frigidissimo hiberno tempore extinguuntur. Sic in nobis fiunt istę caloris extinctiones ex magna potione frigidæ aquæ, & cum per alpes & niues iter facimus. Id enim non raro est visum accidere. Noster verò calor peculiari quadam ratione quæ igni non conuenit, corrumpi potest, nempe per expirationem & exhalationem caloris cum humido coniuncti: quo modo mors contingeret, si vulnerato thorace, aliquandiu pateret vulneris orificium. Est alius corruptionis caloris modus, qui fit ablato, ant grauiter affecto fonte, qui illum gignit, & a se spargit in singulas partes: qua ratione vulnerato corde, nostri huius caloris fonte, subita mors sequitur. Atque hi sunt C modi, quibus inuenio calorem influentem corrumpi: qui videntur mihi omnes necessarij, aut certè clariorem reddunt doctrinam, quàm Aristoteles faciat: qui in libro de longitudine & breuitate uitæ, & in libro de iuuentute & seneƈt. Omnes caloris corruptiones scribit fieri per marcorem, uel extinctionem. Porrò alteratur calor influens, cum augetur (vt diximus) minuitur, & mutat suam qualitatem. Augetur quidem, & acrior fit, ex prohibita transpiratione, ex humidi acrimonia, & mediocri etiam copia, & ab aere ambiente calidiore, & ab alijs, quæ habent uim intendendi calorem: a contrarijs uero causis minuitur, de quibus sigillatim non institui hoc loco dicere, quia hæc non sunt nostri instituti: & ex se ipsis patent. Vitiatur verò ipsius qualitas, ratione ipsius subiecti. Cum enim spirituosa substantia, in qua ille consistit, facta est fuliginosa, uel nebulosa (ut ita dicam) aut infecta, quia spiritus illi non transpirant libere, aut ob malignam aliquam qualitatem sunt uitiati, vt in pestilentibus & malignis morbis contingit, necesse est ipsam caloris qualitatem uitiari & ineptam esse, ad ea naturæ munia, quæ ipsius puritatem requirunt. Cæterùm calor qui insitus est singulis membris, & D generationis simplicis est author, cum humidum unit cum sicco pro cuiusque rei generandæ ratione, non potest a contrario extingui, nec suffocari: nunquam enim cadauera uidemus dissolui ab externo frigido, natiuum calorem extinguendo. Ille enim: cùm insitus sit in singulis, uel minimis partibus rei compositæ, extinctionem pati non potest: quia frigidum non potest illum vndequaque inuadere. Quòd si ratio hæc non satisfacit, experientia satis id ostendam. Nam si dicamus fieri caloris illius insiti, a frigore corruptionem, uideremus in frigido aere dissoluta esse corpora, ex elementis solis composita, vt cadauera animalium, & plantarum: quippe cum ablato penitus calore, nequeat amplius compositio stare. Neque etiam per suffocationem E idem calor abigi potest: quid enim & quomodo illum suffocare potest? Accidit enim sufocatio calori, qui habet suos motus ratione subiecti sui, nempe aereæ substantiæ. At insitus ille calor immobilis est: quare opprimi & suffocari nequit. Potest autem solum augeri & uitiari, nec alia ratione quàm per prohibitam transpirationem, aut alterius caloris immisionem. Ac immisio quidem caloris fieri potest aucto influente calore: qui postea per corpus sparsus, in singulas partes immittitur: quo pacto per febres inflammato prius calore exeunte a corde, uniuersum corpus accenditur. Vel immittitur ab externis rebus

Caloris nostri corruptio per expirationem

Caloris influentis corruptio affecto suo fonte.

Caloris influentis alterationes.

Caloris qualitas quomodo uitietur.

Caloris insiti singulis mẽbris corruptiones a quibus fiãt, & quomodo.

A bus extrinsecus calefacientibus, vt ab aere, igni, aqua, medicamentis, & siquid aliud est, quod extrinsecus res calefacere posit. Prohibetur autem libere difflari calor, cùm meatus interni, aut externi occluduntur, aut calori obijcitur humoris copia: ita ut calor qui secundum naturam in rebus est, vt solebat difflari non posit: aut cùm meatus, vt solebant, patent quidem, sed per illos nequit calor ex aliqua occasione auctus, libere difflari. Illo modo febres nascuntur, cùm externa superficies a frigidis, aut astringentibus densatur: aut internæ vasorum cauitates obstruuntur. Tunc enim calorem, qui in nobis mediocris, & secundum naturam erat, augeri, & uitiosam qualitatem ex fuliginosis vaporibus retentis sumere necesse est. Alio verò modo expirare prohibetur calor non affectis ipsis meatibus aliqua occlusione: sed aucto prius calore, vt in febribus etiam contingit, quas ira, labor, aut alia excalefaciens causa excitauit. Cùm enim natura corporis meatus tales fecerit, quales requirit naturalis con-

Caloris difflatio quib. modis prohiberi posit.

B stitutio, & calor, qui secundum naturam est: non mirum si eo aucto ab aliqua uiolentia, rursus illi accedat aliud incrementum eò, quòd non posit per vias a natura factas facile exhalare & refrigerari. Cæterùm prohibetur calor transpirare ob humoris copiam, quæ illi obijcitur, ut in gangrænis apparet, quæ fiunt grauato membro ex magna inflammatione, & superfluo humore, ex eoque, aucto calore, quia transpirare nequit. Ac putredo quidem fieri non potest ex solo caloris incremento, nisi simul accedat prohibita transpiratio: id, quod multis in rebus apparet. Nam siquis carnes animalium per parua & tenuia frustula diuisa, ardenti soli exponat, non vtique illæ putrescent, sed exsiccabuntur, non minus quàm si in furnum æstuantem ab igni, immittantur. Huiusmodi enim calor, qui liberè expirat, humorem exsiccat, & exsiccatio putredinem præuenit, se se liberè intromittente, exeunteque calore, & cum eo

Putredinẽ nõ posse fieri a calore solũ aucto in re, nisi simul prohibeatur trãspiratio.

C abeunte humore, extenuato in vaporem: quò fit vt etsi calor in re augeatur, quia tamen non acquirit infectam qualitatem, qualem requirit calor, qui ad putredinem faciendam est aptus ex fuliginosis excrementis retentis, nequit vtique putredinem parere. Nam si calor solus in re accensus putredinem faceret, quæ ex igne feruent, maximè putrescerent: at id non fit, quia igneus calor, & quæ illum concipiunt, expirant facilè. Docent præterea putredinem fieri ex impedita transpiratione, remedia, quæ gangræna affectis partibus adhibentur, cutis scilicet, & carnis subiectæ scarificationes: & post illas ex muria, lixiuio, & alijs ualde exsiccantibus auxilia, quibus transpirationem: & exsiccationem procuramus: sic aceruos tritici, & aliarum rerum, diuisione, & sparsione, qua transpirant vapores inclusi, & externus captatur aer, a putredine uindicamus. præterea putredo facillius inuaderet parua frustula carnis, quàm magna aeri æstiuo exposita: illa enim maiorem calorem concipiunt, vt quæ eum vndiquaque

D admittant. Sed quia admissus facilius transpirat, ideò magis resistunt putredini, quæ in minores partes sunt diuisa. Eadem ratione calor accensus per febres diarias & hecticas in corporibus, quæ vitiatos non habent humores, a quibus fuliginosi vapores attolluntur plurimi, putredinem non parit, quia facile transpirat. Quòd si difficultas aliqua in hoc illi accedat, putredo statim sequitur: quo modo ex diaria sæpe nascuntur febres putridæ, & post illas etiam hecticæ. Nam cùm ob materiam subiectam plurimi excitantur vapores fuliginosi, ita, vt illis non pateat uia per carnis & cutis meatus, tunc putredinem nasci oportet. Eo verò humore deficiente, uia patet uaporibus, qui ab eo consurgunt, vnde desinit, putredo, & sequitur salus, aut febris hectica, si oblongam moram solidæ partes calorem in habitu conceperunt. Eadem ratione fiunt aliquando inflammationes & bubones putrescentes, aut qui sine putredi-

E ne soluuntur. Libera enim: & prohibita transpiratio hæc pariunt diuersa. Ex quibus quidem patere puto, non cuiuscumque caloris, vel maximi incrementum putredinem excitare, sed illud quod est cum prohibita transpiratione: quæ cum adest, a leui etiam calore putredo nascitur: vt febres multæ pestilentes ostendunt, in quibus urinæ minguntur concoctæ: quæ ostendunt calorem a naturali statu non esse adeò mutatum, vt concoctionem turbare potuerit. Idem docent, quæ in sanis corporibus fiunt putredines. Nam Aristoteles canitiem ex putredine fieri scribit. Et aer conclusus in cauernis, nec non aqua ex fontibus hausta, etiam in umbra seruata, putrescit,

In putredine excitanda plus posse prohibitam transpirationē quā caloris incrementum.

Excrementa cur grauiter oleāt.

Cur mulieres ruffæ et crassæ inter alias magis fœteant.

Quæ perfectiore modo putrescant, et omnes putredinis cōditiones obtineant.

A in quibus exiguus apparet calor. Idem ostendunt vapores, qui a partibus nostris conclusis expirant putridi, & id absque vehementi calore: si modo in sanis non potest calor violentus esse, vt qui naturæ operum author est. Ergo ad putredinem excitandam plus momenti habet prohibita transpiratio, quàm caloris incrementum. Sed vbi hæc simul excellunt, tunc vehementes excitantur putredines. Quòd autem ex impedita transpiratione putredines omnes fiant, tamquam a præcipua causa, hoc est indicio, quòd omnia, quæ putrescunt, grauiter oleant, & omnia, quæ liberè non transpirant, idem patiantur. Grauiter verò olere omnia, quæ putrescunt, notius est, quam id demonstrari debeat. Id enim satis ostendunt carnes putrescentes: qua quidem ratione adductus, Galenus in libro quinto de Simplicibus capitulo quintodecimo, putredinem definit esse corruptionem cum fœtore. Omnia uerò, quæ liberè non transpirant, fœtidè olere, ostendunt, aer in cauernis conclusus: nec non partes, quæ cauitates habent, vt axillæ, nates, pudenda, in quibus includuntur vapores, qui ab illis expirant; quod etiam Aristoteles fatetur in duodecima sectione problematum, ubi quærit cur maximè alæ inter omnes partes malè oleant, & cur gibbosi halitum fœdiorem alijs habeant: causam enim istorum in difficilem transpirationem refert, & illic ac non raro alibi, putredinem ex ea impedita transpiratione nasci scribit. Nec alia quidem ratione puto alui excrementa & vrinam grauem representare odorem. Nam illa conclusa in suis locis densis, & in profundo corporis collocatis, nec facile transpirare, nec externi aeris immissione, quo euentilentur, frui possunt: & propterea alui excrementa grauius quàm urina olent, quoniam intestina crassiore & densiore substantia constant, quàm uesica & in profundiore loco sunt posita, in illisque excrementa diutius continentur, nec liberè moueri possunt ob reuolutiones & sinus intestinorum, atque ita ex motu liberiorem acquirere difflationem: qui quidem motus & difflatio spiritum & humores contentos in uenis a fœtore & putredine uindicant. Quæ si accedant vel ob corporis crassitiem, uel ob caloris copiam, aut corporis densitatem, uel ob aliam causam, tunc etiam, quæ ab humoribus & vniuerso corpore transpirant, sunt cum aliquo fœtore, & aliqua putredine plus, uel minus, pro ratione prohibitæ transpirationis. Propterea mulieres ruffæ & crassæ inter alias insigniter fœtent: cùm enim sint temperamento sanguineo & bilioso, plurimos uapores emittunt, qui difficile in omni habitu corporis, sed difficilimè in crasso & obæso transpirant. Ob eandem rationem excrementa alui & uesicæ, quanto diutius retinentur, tanto grauiorem repræsentant odorem. Ac etiam ob eandem causam sudor & uapor, qui a febricitantibus exeunt, deterius olent, quàm qui expirant a sanorum corporibus: quoniam in illis ex putredine plures consurgunt vapores, & meatus interni, & sæpe etiam externi a morbosis causis sunt constipati, ex quibus difficilior redditur transpiratio, quæ in sanis continuo fit, & facilis: Ex hac autem facilitate sequitur, vt diu non retineantur excrementa: & ob id minuatur fœtor, qui excrementa naturaliter consequitur. Vt ergo omnia, quæ putrescunt, & quæ liberè non transpirant, grauiter olent: sic forte vniuersa, quæ malum habent odorem, ex aliqua putredine id obtinent: & hanc, quoniam calorem & naturam habent non satis aptam, ad facilem & liberam transpirationem: hanc nostram opinionem Galenus passim, & potissimam in libro vndecimo methodi confirmat, dum febris putridæ generationem & curationem docet, in quibus potissimum spectat prohibitam transpirationem. Iam vero si putredo omnis fit vitiato calore ob prohibitam transpirationem, & retentionem vaporum, videamus quonam modo res omnes igne excepto putrescere possint, & an unus & idem sit putrescendi modus in rebus vniuersis. Vnus quidem est ex prohibita transpiratione: sed non vnus est prohibendæ transpirationis modus, quia non est vnus compositionis modus in rebus, quæ putrescunt, nec unus & idem calor, qui prohibetur transpirare & uitiatur, nec vna & eadem putrescendi æqualitas. Nam quæ ex quatuor elementis verè sunt composita, vt plantarum, & animalium partes, illa, omnes causas putredinis in se habent, & propterea omnes proprietates, quæ putredini tribuuntur. Elementa uero tria, quæ putrescere possunt, & metalla, & alia, quæ perfectam non habent mixtionem, causas non habent insitas, aut certè exiguas suæ putredinis: quare aut difficilè, & leuiter sentiunt putredinem, aut non secundum eam rationem, quæ in perfectis mixtis esse traditur. Scribit enim Aristoteles

A les, quæ putrescunt primò fieri & maximè in superficie humida, postea verò intus & vbique tandem sicca, absolutaque putredine cinerem relinqui: quæ putrescendi ratio aeri, aquæ nullo pacto, & alijs uix conuenire potest. Partibus vero animalium & plantarum optimè competunt. In his enim sunt partes humidæ, & siccæ, quæ separari possunt: & quia solidior est eorum compositio, quàm sit aquæ & aeris, ideo non sufficit qualiscumque calor, ac prohibita transpiratio ad putredinem in illis excitandam: quippe cum oporteat uehementem esse calorem, qui humidum a sicco separare ualeat. propterea partes animalium ex gangrenis putrescentes, feruentissimum obtinent calorem: nec non & cadauera: etsi hæc minorem habent quàm illæ, vt quæ influente calore destituantur, qui in uiuentibus plurimus est, & per putredinem unà cum eo, qui insitus est ex elementis, augetur. In aere uero, si uehemens accenditur calor, ille igneę fit naturæ, quæ putredinem non patitur. in aqua uero ob frigidam ipsius naturam ab aere uehe-

Putredinē animalium et plantarū requirere uehementē calorē.

B mens calor includi nequit, etsi ea ab igne calefit, difficilius, aut nullo modo putrescit: quoniam & si ex eo calore plurimi excitantur uapores: tamen, quoniam aqua ipsa ex ebullitione admodum rarefit, ideo genitis uaporibus per illam uia facilis patet. paucum ergo oportet esse in aere & aqua calorem, qui putredinem faciat: magnum autem in animalibus & plantis, pro cuiusque natura. Nam in illis, in quibus plus est humoris, plus etiam accenditur caloris. Sed iam docere aggrediamur quonam modo animalium & plantarum partes naturaliter corrumpantur ex putredine. Hoc antea diximus fieri a seipsis, idest, ex suis principijs, & non ab externis causis. Itaque cum putredo fiat (vt diximus) in his plurimum aucto calore ex prohibita transpiratione: uidendum est, quid sit, quod calorem augeat, & transpirationem prohibeat: passiuam (inquit Aristoteles) oportet esse qualitatem, quæ dominium caloris impediat, si corruptio secundum naturam, & pu-

Putredinē aeris & aquæ nō nisi exiguū exigere calorē

Modus quo putrescunt animalia.

C tredo fieri debet: at siccitas calori non dominatur in putredine. Illa enim transpirationem impedire nequit. nimirum quòd calor cùm sicco liberam suam exerceat vim, ut ignis ostendit, & medicamenta adurentia, quæ igneæ, & terrenæ sunt substantiæ. Ac non solum in putredine, sed nec etiam in alio quocumque opere uidetur vnquam siccitas calori dominari. Nam deficiente humore expirat calor, non expectato dominio siccitatis: & cum calor non agat in siccum, sed in humidum, non mirum si a sicco in his quoque patitur. Solus ergo humor est, qui dominari calorem sæpe non patitur. Nam illud re uera caloris nostri est subiectum & pabulum: propterea illud proportionem seruare, aut uiolare potest, quæ ipsi cum calore contingit: nec non ea, quæ fiunt in putredine, ut humectatio, euaporatio, malus odor, & exsiccantia remedia, quibus putredines oppugnamus ostendunt corruptiones, quæ fiunt, ab humore potissimum nasci. Vbi enim humor ipse regitur a calore, humidum & siccum unita manent, nullaque extrinseca fit humecta-

D tio, nec alius expirat odor, quàm rei genitæ conueniat. Itaque in hac corruptione & putredine ipsa animalium & plantarum, calorem ab humido uitiari oportet, & hoc quia calor non amplius potest humorem eum regere, & illi dominari. Cur uero non possit, hæc est ratio: quoniam scilicet animalium & plantarum partes dum totum generaretur & uiueret, regebantur a duplici calore, influente inquam & insito: per mortem uero influens calor est extinctus, & solus superest ille, qui insitus est, impotens sanè ad regendum tantum humorem, quantum naturalis compositio partium animalium & plantarum requirit. id quod ostendunt per longiores somnos capitis grauitates, & sopores, atque mortes, quæ nascuntur in accessionibus febrium, & cruditates stomachi per uehementes cogitationes: quæ omnia accidunt, quoniam reuocato a cerebro & uentriculo influente calore, qui illis insitus est, nequit humorem regere. Itaque insitus animalibus & plantis

quod an plantis calor influens?

E calor, cum extinctus est calor influens, debilior relinquitur, & corporis compositio frigidior fit: vnde fortè dixit Aristoteles putredinem esse passionem non solum caloris, sed etiam propriæ frigiditatis: quoniam tunc putredo cadauera inuadit, cum illa calore uiuentium destituta, frigidiora sunt reddita. Talis ergo cadauerum calor, nec concoquere amplius humorem potest, nec terminare, nec per illum penetrare libere, nec etiam libere uapores, quos necessario excitat, emittere ualet. Vnde humor ipse caloris actiones & motus primum impedit: quare dominari incipit. Verum ex eo dominio quo impeditur calor & uapor calidus expirare, calor ipse ob prohibitam transpirationem

Putredinē esse passionē propriæ frigiditatis quomodo intelligēdū

L iij augetur

augetur, & uitiatam qualitatem recipit: vnde necesse est sequi effectus, qui apti & nati sunt fieri a calore aucto & uitiato. Porrò sicut mediocris calor erat unionis humidi cum sicco causa, & qui purus erat & non corruptus, generationis erat author, perfecti naturæ operis: ita qui iam auctus est præter modum, & infectus atque uitiatus mixtione uaporis, non potentis liberè transpirare, merito diuisionis & corruptionis erit causa. Nam auctum calorem sequitur separatio eorum, quæ erant diuersi generis: quare non mirum, si humidum a sicco ui huiusmodi caloris separetur. Non mirum etiam, si ob corruptam & uitiatam naturam ipsius caloris generantis, corruptio fiat: tales enim oportet esse naturales causas, & naturæ instrumenta, quales sunt effectus & opera, quæ fieri debent. Calor ergo in putredine ab humido primum dominium patitur, cum prohibetur libere transpirare: sed cũ ille igneæ naturæ sit particeps, diu pati non potest dominium. Quare ex huiusmodi rebellione humoris, paulo post maiores uires, & dominandi rursus maiorem uim calor, concipit. Id, quod accidit, quia ex vaporibus retentis materiam habet uberiorem, ex qua accendi & augeri potest, & ita auctus uehementius postea humorem agitat, euocat, secumque trahit, ut ille nequit sine suo subiecto moueri: & moueri illum oportet extra, cum igneæ & aereæ sit substantiæ, & in subiecto vaporoso sit accensus. Quare non mirum, Si ea, quæ putrescunt, interim cum maximè fit putredo, extrinsecus humidiora appareant: hoc enim fit euocato a calore humore, & uaporibus genitis: qui cum libere exire non possint, in superficie colliguntur sudoris modo: vnde illic madore multo irrigata conspiciuntur esse, quæ putrescunt. Ac durante quidem prohibita transpiratione facta ex humoris copia, & ita uigente magis calore, ex uberiore materia, quæ illi suppeditatur, & quia ille non dissoluitur in aerem ambientem, sed intus collectus adhuc seruatur, putredo intenditur, idest, separatio humidi a sicco, quæ tandiu uiget, quamdiu calori pabulum suppetit, & ille libere transpirare prohibetur. Tandem uero cessante humido, idest dissoluto & consumpto a calore, sola terrena portio superest, in qua calor consistere nequit: quare & ipse calor defectu humidi sui pabuli per marcorem euanescit, eo modo, quo calor influens expirauit. In fine ergo eadem est putredinis & naturalis mortis affectio, nempe caloris euanescentia defectu humidi, sed in alijs temporibus longe diuersa. Nam uiuentium calor, qui naturalem facit corruptionem, in ipsa generatione, & in reliquo tempore, quo uiuimus, semper dominatur humido, vtpote qui continuo ipsum dissipet, sed sensim & leniter, vt æquum est fieri in rebus, quæ fiunt a natura dominante, nec aliqua re incitata. Contra uerò in putredine, calor insitus, primùm ab humido impeditur exercere suam uim, suosque motus: postea ipse valentior insurgit, & uehementiam suam prodit, uim itaque sumit ex rebellione humoris, cum illum postea separat a sicco, cum quo naturali & amico uinculo erat coniunctus, nec cessat a pęna, donec illum penitus absumpserit. Nec tamen propterea existimare debemus talem corruptionem, quæ per putredinem fit, esse præter naturam, quia a calore immoderato fiat. Nam cum augeatur a principijs internis, & ex his, quæ sunt indita rebus secundũ naturam, merito naturalis dicitur corruptio. Vt enim generatio naturalis est, eò, quòd ex naturæ principijs fiat: ita de corruptione, quæ ab eisdem principijs nascitur, sentiendum est. Et quemadmodum etiam naturalis mors humidi defectu accidit, ita si eiusdem excessu corruptio nascatur, nihil mirum uideri debet. Vera igitur putredo, quam propriè describit Aristoteles, ueris mixtis conuenit, & fit ex solis naturalibus principijs, & si (vt dixi) externæ causæ illam tardare aut accelerare possint. Reliquarum uero rerum putredo non simpliciter putredo est, idest non secundum omnes conditiones, quæ putredini conuenire dicuntur: quoniam perfectam non habent ex elementis compositionem: in qua agnoscatur agentium qualitatum dominium, & passiuarum obedientia & rebellio: quare, nec perfectè, nec ex se solis putrescere possunt, sed externis causis coadiuuantibus egent. Quare quomodo singula putrescant per rerum species doceamus. Ait Arist. ignem putrescere nõ posse, alia vero tria elementa posse, & hanc reddit rationem, quòd ignis respectu aliorum elementorum sit forma: alia uero sint ipsius ignis materia. Quam sententiam. Arist. interpretes (meo iudicio) non satis assequuntur. Aiunt enim nonnulli ex illis, vt Buccaferreus ignem ideo non posse putrescere, quia illius calor tantum remitti non potest, quantum postulat natura putredinis, manente igne (vt ait) sub sua forma. In qua quidem re fallitur. Nam remisio caloris putredinem non facit, cum videamus putredinem in alijs omnibus calorem

Putredinẽ fieri dominante primum humido et postea aucto calore.

Cur ea quæ putrescunt extrinsecus fiant humida.

Putredinis & naturalis mortis eãdem esse in fine, & in principio diuersã affectionem.

Putredinẽ ueram esse propriã perfectorũ mistorum.

Bucaferrei opinio cur ignis putrescere nequeat.

A B C D E

A rem augere. Deinde quid prohibet calorem ignis remitti vsque adeo posse, ut ad eam imbecillitatem perueniat, quam putredo exigit. Amplius non oportet ignem seruari sub sua forma, si putrescere, idest corrumpi debet. Addo quòd hæc interpretatio nõ explicat quòd scribit Arist. ignem ideo non putrescere, quia cætera illi sunt materia. Alij verò sunt, qui dicunt propterea non putrescere ignem, quia illius calor a re nulla exteriore uinci potest, nisi extinguatur: quod cùm fit (inquiunt) non ex parte interit ille, sed absolute & omnino: quorum etiam interpretatio non respondet sententiæ Arist. deinde qualem uictoriam caloris requirunt in putredine ignis, marcorem ne, per quẽ uiuentia omnia putrescere illi uolunt. At ignis hunc patitur, cum lignorum defectu tabescit & expirat. Præterea cadauera animalium & plantarum, etsi primùm intereunt per separationem sicci ab humido, tamen tandem postea pænitus corrumpuntur. Quare puto ea ratione ignem non putrescere, quia cùm putredo fiat in omni re dominante primùm humido ipsi calori, nullum

Authoris opinio.

B humorem in se habeat ignis, nec aliunde recipere possit, qui non pareat ipsius calori. Nam qui extrinsecus circunfunditur ex lignis, aut alijs humidis rebus, suffocare quidem ignem potest, sed putredinem non potest facere: quia necesse est humorem, qui putredinem sit facturus, rei putrescenti inesse, uel ex ipsius rei natura, aut quòd extrinsecus ei sit immissus. Quia ergo ignis aliorum respectu forma est, & maximæ est efficaciæ, omnia alia habet pro materia. Est autem vera ratio materiæ, ut patiatur & vincatur. Quòd si in aliquibus illa dominium non patitur, tunc ipsa efficientis quodamodo rationẽ habet: & quæ ipsam non vincunt, in eo casu desciscunt a natura agentis. Nam quomodo agentia dici possunt, si dominari non possunt. Hæc ergo ratio est cur ignis nequeat putrescere, quia semper humorẽ in se inclusum, a quo accenditur, habet pro materia quæ nũquã rebellis ipsi esse potest, nisi suffocetur: potest igitur suffocari, & extingui, sed non putrescere.

Aer quomodo putrescit et quis facilius aut difficilius.

C Aer autẽ putrescit ea ratione, vt alia, quando .s. humidus redditur, & ob eum humorẽ prohibetur ille suo modo libere difflari. Vnde in cauernis alijsque locis obscuris aer maxime putrescit: quoniam illic calidus & humidus magis redditur, & vapores, qui ab eo exeunt, aut ipse aer vaporosus libere haudquaquã expirat. Sic sanè per Austrinas constitutiones, & circa Autumnum pestilentes & putridæ febres, alijque morbi oriri solent: propterea quòd multi vapores a terra & aqua consurgunt: qui cum aere miscẽtur, nec ab eo libere exire possunt, quòd multi & crasi sint: quare aerem putrefaciunt. In maximo vero æstu vapores, qui attolluntur, pauciores sunt, & tenuiores, & ipse quoque aer tenuis & rarefactus adeò, ut facilis reddatur omnibus perspiratus. In frigidis autem & humidis aeris constitutionibus, & si plurimum est in aere humoris, tamen difficilis fit in eo putredo, quoniam cum aer suapte natura raræ sit substantiæ, penetrante vndequaque frigiditate, calorem in eo accendi nõ patitur: sine calore autem aliquo putredo non fit. Cæterum frigida & sicca aeris constitutio

Pestes et febres putridæ cur plurimæ autũno et spirãte austro.

D omnium minime putredini est obnoxia: quoniam nec humor adest, nec calor: & a frigido & sicco, aer maxime tenuis & rarus redditur: presertim si in hac aeris temperie uigeat Boreas, qui transpirationem maxime adiuuat, ut qui nihil vaporosum & crassum in aere consistere patiatur. His ergo modis aer facilius aut difficilius putrescit. Nam quod scribit Aristoteles in libro de longitudine & breuitate vitæ pinguia non putrescere, quia ea area sunt, aerem autem aliorum respectu ignem esse, qui non putrescit, sanè intelligendum est. Nam pinguia difficilius putrescũt alijs, quia aerea & rara substantia constant, quæ facile transpirat: ita aer ob suam raritatem ægrius densioribus elementis putrescit, non quòd igneum calorem obtineat, ut fortè sentit Aristoteles. Aqua etiam putrescit non ea ratione, quam adferunt nostri æmuli, quòd scilicet illius calor a calore ambientis augeatur & corrumpatur: qualem enim quæso habet calorem, aut insitum, aut aliunde inditum, cum à puteis vel fontibus hauritur, & potabilis est. Præterea si eo modo illius putredo fit, maxime putresceret,

Aquæ putredo quomodo fiat.

E dum igneo calore feruet: facilius enim aquæ calor ita corrumpi potest: sed ea quidem rationem putredinem concipit, quod aeri exposita, eum per contactum, & tanquam tenuiori substantia præditum in se recipiat, qui postea difficile exit: vnde prohibetur transpiratio. Hæc verò uel cum exiguo calore, qui in aqua putrescente etiam sentitur, putredinis immediata est causa. Sic terra, quę in se admisit humores & vapores, suo modo putredinem sentit. Eadem ratione putredinem quandam concipiunt metalla & lapides, ob aeris & vaporũ inclusionem, & impeditam postea transpirationem: & si difficilis fit in illis, & in terra putredo: quippe cum solida & densa eorum materia uix admittat uaporosam substantiã: quò

Terræ putredo et metallorum.

fit vt difficile, & non nisi longo tempore, atque in locis maximè umbrosis humidisque hæc putrida inueniantur. Ac ex metallis, quæ puriorem habent materiam, magisque perspirabilem, ut argentum & aurum, difficilius putredinem & rubiginem, quæ certe ex putredine nascitur, concipiunt, quàm ferrum & plumbum. Igitur elementa, & metalla quæ longe absunt a verè mixtis, ut sunt animalium & plantarum partes, deficiunt ab exacta putredine. Quia enim aer & aqua sunt tota humida, ideo in illis non apparet separatio humidi à sicco: nec primò illa fiunt humida, postea verò sicca. Nec aqua putrescens insignem calorē ostendere potest, vt cadauera animalium & plantarum: impedit enim illius tenuitas ne possit pœnitus impediri transpiratio: & illius frigiditas, non admittit vehementem calorem ab aere ambiente: ab igne verò excalefacta (vt postea ostendemus) putrescere non potest. Terra etiam & metalla putrida, quæ parum recipiunt in se humoris, eam etiam separationem ostendere non possunt, nec vehementem calorem, qui sine vapore & humore multo consistere nequit. Omnia tamen hæc putrida dicuntur, quoniam suo modo corrupta ob prohibitam transpirationem dicantur: quam putridus odor patefacit, & alienæ qualitates, quę in illis apparent. Aqua enim putrefacta, non solum ex odore, sed etiam ex colore, sapore, & consistentia inæquali, quæ ex separatione quadam nascitur, agnoscitur corrupta. Iam verò cum inter res, quædam sint tenues, alię crassæ: quædam multæ, aliæ paucę: quædam moueantur, alia quiescant: quædam concreta, alia fusa: quædam rara, alia densa: quędam dura, alia mollia: quædam excrementicium, alia natiuum habeant humorem: quædam ferueant, alia sint cocta, alia cruda: videndum est, quid facilius aut difficilius ex istis putredinem pati sit aptum: ex quorum explicatione reliquæ rerum differentię intelligi poterunt.

Cur elemēta et metalla nequeūt habere omnes proprietates putredinis.

Ac primum quidem eorum causas explicabimus, quorum mentionem facit Aristot. Igitur multum quàm paucum difficilius putrescere scribit Aristot. quod in primis experientię repugnat: nam frumenti, & aliorum seminum acerui, quantò maiores fuerint, tantò promptius putrescunt: quo fit, vt periti agricolæ & boni œconomi semina, quæ diu seruare volunt, in paruos cumulos diuidant, sæpiusque spargant: sic vestes multæ inter se cumulatæ, promptius sentiunt putredinem, quàm quæ sparsæ sunt, & seorsum repositę. Eodem pacto crassa corpora, quæ multam habent substantiam, putredini magis, quā gracilia exposita esse, scribere solet Galenus: docetque experientia carnes, quas diu seruare volumus, & fructus, quos reponimus ad vsum multorum mensium, tantò difficilius putrescere, quanto in minores partes comminutæ & conditæ fuerint. Nec Aristotelem quidem excusant, quod nonnulli adferunt, illum intelligere multum, quod multam quidem, sed vnitam & continuam habet substantiam: nam præterquam quod nomen multi ad numerum, & quantitatem discretam pertinet, ratio quoque eadem apparet in eo, quod est magnæ & crassæ substantiæ sibi contiguæ. Nam (vt dixi) partes animalium mortuorum soli expositæ, quantò crassiores fuerint, tantò facilius putrescunt. Porrò Arist. existimauit multum difficilius putrescere posse, quoniam male antea vnam posuit causam putredinis, calorem scilicet, qui est in aere ambiente. Nam quoniam (inquit) in re maiori maior est caliditas propria, atque frigiditas, ideò minus afficitur multum, quàm paucum ab aere ambiente. Id, quod ego verum puto in his, quæ in se exiguum habent calorem & putredinem expectant ab aere calido. Vbi enim illa tueri volumus a putredine, prestat in partes, & aceruos maiores congerere: difficilius namq; multa aqua quàm pauca putrescit, & magnus frumenti aceruus quàm paruus: difficilius enim in hæc corpora penetrat, & se includit externus aer. At vbi obesse non potest calidus aer, aut quæ calefiunt ab eo, multum caloris habent, vel frigidus aer est, aut alia temperie affectus ita, ut putredinis principium incipiat ex vaporibus a re ipsa eleuatis, libere transpirare prohibitis, quod paucum est, difficilius sanè putrescit, quàm multū. sic enim vestes, frumentum, atque ipsa cadauera in vmbra posita, quanto plus habent substātiæ, tantò promptius putrescunt: nimirum quòd plures vapores ab illis eleuentur, & illi difficilius transpirent. Carnes verò animalium, quæ multum in se caloris habent, multosque vapores emittunt ex multa ipsorum substantia, accedente aeris calore, has putredinis causas vehementer intendunt: vnde prompta in illis fit putredo: qua ratione corpora plena & crassa, cum ex obstructione nascitur putredo, maximè afficiuntur. Multum ergo nunc facilius, nunc difficilius putrescit pro ratione sui caloris, humoris, & aeris conditione. Quòd autem mare nequaquam, illius uero aqua in partes diuisa facile putrescat, ratio melior quàm ex multitudine, & paucitate sui caloris, & substantiæ, sumitur ex suo motu,

De putredine multi Aristotelis opinio non recipitur.

Multū aliquando facilius, aliquando difficiliusquā paucum putrescere.

A motu, continuaque agitatione, per quam expurgatur ab excrementis: atque ob id qui in eo conclusus est aer, facilem habet exitum, & perspiratum. Nam (vt antea testati sumus ex Ouidio) vitium captant ni moueantur aquæ. Concreta negat putrescere posse, quòd scilicet illorum frigus nequeat superari a caliditate aeris: at nos videmus carnes media in hieme concrescere, & concretas tandem putrescere durante frigore, quòd scilicet tandem ex retentis excrementis, intus augeatur calor, qui putredinem facit. Et quoniam externum frigus calorem, qui est in re, primum veluti stupefacit, & quodammodo extinguit: ideo ille tardat vapores gignere & emittere: quare difficilis & tarda quoque fit in illis putredo, præsertim si in tenues partes ea corpora sint diuisa: sic enim facilius patitur eorum calor & substantia ab externo frigore. Quòd uerò illa non putrescant, quæ feruent, ratio est, inquit Aristo. quoniam calor, qui in aere est, minor est eo, qui in feruenti re existit: at hæc non est ratio. Nam si res putrescere vult, eò, quòd desiderent præter suũ, calorem alium ab aere, cur non putrescent, si iam maiorem habent, quàm posint ab aere accipere? Est ergo hęc (meo quidem iudicio) ratio, quòd illa, quę feruent, igneam uim concipiunt, ex qua exsiccantur, extenuantur, rarefiunt, ita ut facile undequaque transpirent, & siccitas, quæ acquiritur, putredini resistit. Quæ uerò mouentur, minus putredine tentantur, quàm ea, quæ quiescunt: quoniam inquit Arist. motus ille, qui ab aeris calore prouenit, imbecillior eo, qui in re ipsa ante inerat, idest (ut ego intelligo) quòd minores fiant impresiones ab externo calore in re, quæ mouetur, quàm quiescente, aut quòd maior sit calor rei, quæ mouetur, quàm aeris, vt alij interpretantur: uerum perperam. Nam multa sunt, quæ ex motu non calefiunt, sed potius refrigerantur ut aqua, aer: Atque etiam nostra corpora ex moderato motu, aut etiam uehementiore, non uidentur concipere tantum calorem, quantus sentitur esse in aere ęstiuo. Mihi uerò uidetur alia esse ratio prædictis memoribus, atque ita liberius transpirent: Vnde facile putrescunt corpora omnia, quę otiosa, & ob id mulieres uestes uindicant a putredine & situ, cum uirgis, aliaque agitatione ab illis puluerem & uaporem inclusum excutiunt. In illis tamen, quę putredinis causas a calore ambientis sumunt, accedit ea ratio, quæ seruat a putredine, quòd scilicet minus affici possint res, quæ mouentur: fugiunt enim motu suo eiusdem aeris impresiones. Cæterum in rebus, quæ ex motu calefiunt, non solet putredo nasci ex calore, qui per motum excitatur primò & per se: sed quando uia occluditur post motum uaporibus, qui adhuc a corpore excalefacto excitantur. Qua ratione uidemus illos putridis febribus corripi, qui adhuc calentes ab exercitatione, se concludunt in locis frigidis, aut frigidàm bibunt, aut externã auram concipiunt, uel camisias sudore madefactas non exuunt. Porrò problema est decimum septimum vigesimæquintæ sectionis, ubi scribit omnia, quæ mouentur, corrumpi solere. Quæ sententia etiam habetur in quarto problemate vigesimæsecundæ sectionis. quærit enim eo in loco cur incorrupta durare posint, quæ utribus continentur inflatis, aut vasis bene opertis: Cuius quæstionis hanc reddit rationem, quòd omnia putrent, cum mouentur, immota uerò omnia sint, quæ sunt plena. Verum non ex motu huius rei ratio petitur: nam siue moueantur, siue quiescant, quæ in uasis non plenis continentur, aut non bene obturatis, promptius corrumpuntur, & putrescunt, quàm sua contraria: ut ostendit vinum, quod in uasis non plenis continetur: illud enim cito euanescit, & pro natura vini vel acescit, uel crasescit, formamque uini amittit, quæ omnia cum putredine fiunt. Necesse enim est uasis uacuam partem aere repleri, qui in uinum, aut alium liquorem in uase contentum penetrat, libereque postea ab illo exire nequit: immediata autem est putredinis causa impedita transpiratio aeris, & uaporis in rebus inclusi. Iam verò, quæ rara sunt, facilius aliquando, quàm densa putrescunt: aliquando uerò difficilius. Nam a se ipsis difficilius patiuntur densa quàm rara: ab externis uerò causis rara quàm densa: Hæc enim vapores, qui a corporibus consurgunt, exire impediunt, externum uerò aerem ægrius admittunt. Contrarium autem raris corporibus accidit: Verum hæc si ab internis causis non afficiuntur, sed ab externis, in uniuerso rerum genere rara facilius putrescunt densis, quia plus humoris habent, & promptius externum aerem admittunt. Mollia etiam promptius quàm dura putredinem sentiunt, quia humidiora uaporibusque plena, & quoniam aerem externum facile concipiunt. Putrescut facillime, quæ excrementitium habent humorem, id, quod ostendunt olera, pepones, cucurbitæ, cerasa, & cæteri fructus horæi: quoniam aquosus

De concretorũ putredine Aristotelis opinio non probatur.

Cur feruescentia non putrescant Arist. sententia quæ damnatur.

Cur mota difficilius putrescant quiescentibus Arist. opinio damnatur.

Cur excalefacta ex motu corpora nostra mox refrigerata febribus corripiantur.

De putredine rari, & densi corporis.

De putredine mollium et durorum

sus inest illis humor a quo calor uincitur. Propterea cum illos seruare uolumus, aceto, & aromatibus conditos uel exsiccatos ad futuros vsus reponimus. Sic etiam syrupos, aliosque liquores vindicamus a futura putredine per concoctionem: qua aquosum humorem consumimus. Quæ ratio etiam facit vt carnes, & res aliæ coctæ diutius seruentur immunes a putredine, quàm crudæ: nam concoctio siue per elixationem, siue per assationem, aut maturationem fiat, vt in fructibus, humorem euocat & consumit, qui caloris dominium impedire potest. Item quæ substantiam habent dissolutam minimeque compactam, qualia sunt ligna ex populo & salice facilius, quàm solida putrescunt: quoniam scilicet plus habent humoris. Sic quæ actu humida sunt, & liquida promptius putrescunt, quàm actu sicca, ut bilis promptius, quàm caro. Quæ verò actu & potentia humida, cæteris paribus facilius patiuntur putredinem illis, quæ contraria sunt, aut actu humida & potentia sicca. At si hæc tenuiora, calidiora que fuerint, aliter fortè continget: nam bilis flaua promptius, quàm sanguis putredine tentatur: id, quod ostendunt biliosæ febres omnium frequentissimæ. Calida verò & humida sola putrescere scribit Galenus: id, quod sanè intelligendum est. Nã atra bilis frigida, & sicca, & flaua sicca & calida, pituita frigida & humida, & in alijs rebus omnia, igne excepto, ut rectè scribit Arist. putrescunt. Verum intemperaturarum omnium maximè & promptissime, quæ calida sunt, & humida, præsertim si plus habent ad proportionem humoris, quàm caloris: habent enim corpora calida, & humida in se duas putredinis causas, calorem inquam, & humorem, ex quo vapores ex se excitare possunt: prætera externum calorem, & humorem facilè admittunt: quare potentissimæ sunt in illis putredinis causæ. Atque hæc quidem sufficiant de his, quæ putrescere possunt, & facilius, aut difficilius putredinem pati. Alia enim, quæ hic non dicuntur, ex his facile intelligi poterunt. Nam facilis aut difficilis transpiratio, & caloris humorisque copia, uel inopia, ac prompta aut difficilis externi aeris calidi, & humidi admisio, faciunt omnes differentias, quæ inueniuntur esse in rebus, prout facile aut difficile putrescunt.

Cur horæi fructus & holera facile putrescant.

Cur cocta diutius seruentur incorrupta quã cruda.

De putredine humidorũ actu uel potẽtia uel siccorum.

Cur biliosæ febres omniũ frequẽtissimæ.

Calida, et humida cur alijs facilius putrescant.

Indicatio in huiusmodi est euacuatio atque alteratio.

His ita explicatis, quæ de putredine enarrauimus, & positis tanquàm fundamentis ad ea construenda, quæ Galenus proponit de curatione febrium putridarum, propius ad rem ipsam accedamus, & diligentius proposita illius uerba separatim expendamus: scribit igitur illius curationem in duobus tantum consistere, nempe in alteratione, & euacuatione. Alterationem verò intelligit non qualemcũ nque, sed eam, quæ fit per concoctionem, & quid ea præstet eodem negotio ostendit, quòd scilicet putredinem cessare faciat manente substantia, quæ post absolutam concoctionem relinquitur. Vacuationem autem necessariam esse dicit, quæ totam eam materiam, & non solum illius partem, aut alium humorem, qui nõ sit concoctus, & cessata putredine est derelictus, educant. per quæ verò remedia, & quo modo fiat concoctio, hic non docet: id quod postea nos faciemus ne operi sua desit perfectio. Vacuationum verò genera mox subiunget, quæ huic instituto necessaria ab eo putantur. Hęc etsi ferè sunt dicta iam à nobis, tamen erant repetenda propter interiectam longam disputationem de putredine. Et quoniam hæc, quæ proponit Gal. longe difficilia sunt, & negligenter ab alijs interpretibus explicata: ideo nos pro uiribus ea clariora reddere conabimur. Et Primum illud proponemus: An in curatione febrium putridarum sufficiant hæc duo remedia, concoctio inquam, & euacuatio concoctæ materiæ: nam contra hanc opinionem multa pugnant. Et primum quod Gal. in lib. undecimo Metho. scribat vtile esse in omni febre putrida sanguinem mittere secta vena: quod remedij genus nõ euacuat materiam concoctam: hæc enim per purgationem tollitur: quod Hip. eo Aphorismo, in quo scribit concocta medicari, idest ut explicat Gal. medicamento purgante euacuare, aperte significat. Nam sanguinis missio omnes educit humores æqualiter, & a toto corpore: in febribus autem putridis vnus aliquando solus humor, vt bilis in tertianis, & pituita in quottidianis, humorque melancholicus in quartanis: aliquando verò plures, ut in complicatis febribus, nunquam autem omnes putrescunt: aut si hoc contingit, nec concoctio nec euacuatio aliqua prosunt: mortem enim sequi oportet, id, quod in opere nostro de febribus ostendimus. Putrescit præterea humor per febres putridas, uel solum, vel maxime in vna parte, qui focus febris esse dicitur. Quare constat sanguinis missionem non esse remedium

Febris putridæ curatio quæ, et quot requirat ex Gal.

Galeni sententiam de remedijs necessarijs in curatione putridæ febris examinat.

Febres in quibus putrescũt omnes humores omnino lethales.

A medium putridæ, & concoctæ materiæ. Præterea Gal. in pręcitato Methodi libro præter euacuationem & concoctionem probat adhibendam esse perspirationem per refrigerantia: quam procurari scribit ablatis causis, quæ illam prohibebant, sublatis inquam obstructionibus, uel cutis densitate, prout hæc uel illæ, causæ fuerunt impeditæ difflationis. Addo quòd in febribus putridis inter initia morbi sæpe purgationem adhibemus, per quam non vtique euacuamus materiam putrescentem, quam prius concoquendam esse scribit Gal. concocta verò esse non potest in principio, in quo omnia cruda passim scribit esse idē author. Non ne etiā in omnibus putridis uel inediam, aut tenuiorem victum adhibemus ad humoris multitudinem consumendam: non solum autem ad concoctionem iuuandam, & concoctum humorem euacuandum: qui (ut dixi) non aliter, quàm per purgantia medicamenta, separari ab alijs, & euacuari potest. An febris etiam ipsa non postulat sua remedia refrigerantia: quæ longe diuersa sæpe sunt ab ijs, quæ concoctionem iuuant: ab his verò quę B euacuant semper. Quid ergo ad tot argumenta dicemus? errasse ne Galenum & omnes medicos putabimus, qui præter concoctionem & euacuationem humoris putrefacti tot alia proponunt auxilia? An dicendum potius est diuersam esse curandi rationem ipsius febris putridæ, cum sola adest putredo humoris, quem putredo inuasit, ab ea, quæ causas adhuc habet fouentes, & augentes putredinem præsentem, & potentes nouam putredinem in humore, qui eam nondum sensit, excitare. In illo enim casu leuem esse oportet putredinem, & exiguam febrem, quæ propria sibi remedia non exposcat. Putredo verò ipsa auxilijs suis eget: nam cùm illa necessariò corrumpat eam materiam, quam inuasit, necessaria est euacuatio, ut quod corruptum est ab eo, quod sanum est, separet & educat: & quoniam separatio fieri non potest absque concoctione, vt postea ostendemus: ideo concoctio præcedere debet euacuationem humoris putridi. Id etsi rarò contingit, nonnumquàm tamen fieri videC tur, vt febres putridæ his duobus duntaxat auxilijs sint contentæ, quales sunt synochæ putridæ, quæ perpetuò decrescunt: in illis enim, quæ facta erat constipatio, leuis erat: quando quidem nō aliter vt docet Gal. hæ febres decrescunt, quàm quòd plus dissoluatur vaporis, quàm retineatur. Ex diarijs etiam aliquando excitantur exiguæ hæ febres putridæ, & nonnumquàm etiam ipsæ putridæ statim inuadunt, sed a paruis causis natæ, quas curare possumus, minimum mutata solita uiuendi ratione. Vt ergo hæ febres inter putridas simplicissimæ sunt, ita simplicissimam curam, quæ fit per solam concoctionem, & leuem aliquam purgationē postulant. Vbi uerò grauior est affectus, qui iam factus est, & causę, quę adsunt, humoris partem putrefacientes, & putredinem fouentes, minantur etiam putredinem humoris eius, qui est eiusdem generis, aut etiam, qui alterius est (utrunque enim contingit vbi potentes sunt diuturnæq; putredinis causæ) veluti cùm biliosi humoris pars post partē putrescit, & cum post bilosas sequuntur quartanæ: tunc inquam plura requiruntur auxiD lia, & tot sanè, quot possunt esse præsentis & futuri mali causæ. Quia igitur tunc maximè impeditur transpiratio, & ea est, quæ præsentem putredinem excitauit, fouetque, & futuram minatur: ideò primum & pręcipuum remedium in eo esse debet, ut corpus, quantum fieri potest, maximè transpirabile reddatur: id, quod fiet ablatis causis, quę illā prohibent: illæ verò sunt, uel cutis astrictio, vel uasorum, venarum inquam & arteriarum internarum obstructiones, & multitudo humoris vaporisque, qui libere per venas, & arterias densas & solidas transpirare, & difflare non potest: Igitur si quis post exercitationem refrigeratus, aut post lotionem aquæ frigidæ, aut alio modo ob densitatem cutis febre recenter fuerit correptus, fricatione leui & molli, ablutione aquæ calidæ, & linteis excalefactis, aut his etiam, quæ sudorem mouent, protinus studeat cutem rarefacere: deinde sanguinem mittat, si illud non uideat sufficere remedium. Nam sanguinis missio, quæ fit secta uena, humoE re, & vapore euacuato, maximo est auxilio ad transpirationem iuuandam: propterea rectè scribit Galenus utile esse sanguinem mittere in omni febre putrida, quæ scilicet alicuius sit momenti. Omnes enim quæ tales sunt, egent liberiore perflatione, quam sanguinis missio ab initio omnium fœlicissimè præstat. Nec sudor, qui sequi solet accessiones febrium intermittentium, sufficit: quippe cùm ebullitio, quæ fit in corde, venis, & arterijs multos gignat vapores, quorum transpirationem nihil tam iuuat, quàm uenæ sectio. Nam densæ uasorū tunicæ non præbent transitum contentis in illis humoribus & uaporibus: quare per sectionem viam patentiorem parare oportet, facto veluti camino in corpore, per quem igneus fuliginosusque ille vapor expirare posit: vnde misione sanguinis, quæ adhibentur in his febribus,

Galenū tuetur.

Sāguis cur mittendus in febribus putridis omnibus.

Sectionē in uena latam esse oportere ubi sanguis mittitur in febribus putridis.

bribus, parum prosunt, nisi fuerit amplum factum foramen per sectionem venæ. Ergo sanguinis missio omnibus putridis paulò grauioribus conuenit communi hac ratione, quòd potentissimum sit ad perspirationem iuuandam auxilium, quo vniuersæ huiusmodi febres maximè opus habent. Nec in hoc spectare debemus aut sanguinis multitudinem, aut aliud quidpiam. Nam si in omni habitu huiusmodi febres nascuntur, & communem hæ habent causam ex impedita transpiratione, quod commune est remedium, in nullis prætermitti debet. Nec contra id facit, quod multi liberentur ex putridis febribus, quibus sanguis non fuit missus. Nam in nulla re temeritas laudanda est, nec probandum quod perperam est factum: etenim vt multi pereunt, qui euasissent cum hoc remedio: ita qui liberantur, grauius & diutius affliguntur, atque hoc modo temeritatis suæ, aut ignorantiæ medicorum pœnas in seipsis luunt. Porrò vt sanguinis detractio omnibus febricitantibus ad transpirationem est necessaria, ita aliquibus etiam prodest ad multitudinem humoris tollendam, quæ obest, eò, quòd uaporibus uberem materiam suppeditat, & quia naturam grauat, ne possit concoquere, quod vitiatum iam est, & expellere, quod iam expelli potest: & quia vsum aperientium, & penetrantium in interna uasorum orificia remediorum impedit, symptomataque omnia, & quicquid timeri potest mali, excitat. Nec in hoc quidem remedio spectare debemus morbi magnitudinē: quę ut alibi ostendimus regula firma nequit esse sanguinis missionis. Cæterū misso sanguine, si subest adhuc peculiaris alicuius humoris copia, quæ facile in putredinē trahi potest, si hoc facile fieri potest, vt sanè potest, cū humores sunt tenues, quales sunt biliosi & mixti etiā cū aliqua pituita, vt in puris & notis tertianis contingit, vereri nō debemus inter initia morbi leuem aliquā purgationē per nostra mitissima medicamenta, quibus carebat antiquitas: & propterea suspectam habebat Gal. purgationem, & si aliter (vt in Aphorismis docuit) sensit Hippo. Nec obest quidem Aphorismus, concocta medicari &c, quoniam humor quem per leues has purgationes educimus, continetur in primis venis & ille non est, qui morbum facit, vt qui putredinem non senserit, cui soli, vt postea docebimus, debetur concoctio, vt qui solus sit crudus: Interim verò si aliqua est inflammatio, quæ calorem accendat, & vapores suppeditet plurimos cordi, & vasis, per illaq; vniuerso corpori, omni diligentia per propria auxilia procurari debet humoris contenti in inflāmatione dissolutio: aut si hæc non prodest, aut non sufficit, suppuratio tentanda. Nec quidē oportet cùm febris vehementia vrget, illius propria auxilia contēnere per refrigerantia. Ergo illa adhibenda per conuenientē victū, & remedia refrigerantia, ea eligendo, quæ oportuna sint ad refrigerationem, sed interim non impediant transpirationem, aut alias morbosas causas foueant. Hæc ergo sunt auxilia, quæ postulant febres simpliciores & grauiores. Quæ verò pessimæ sunt, aut ob vitium materię peccantis, aut subiecti conditionē excitant symptomata, quæ uel uires deiiciunt, & naturæ opera turbant: aut fiunt causæ augentes sou entesq; corporis mala, & huius generis causarū sunt capitis dolor, sitis, sopor, uigilātia, & alia huius modi, de quibus Gal. 12. Methodi, & secundo ad Glauconem abunde disserit, desiderant hæc etiam propria auxilia, ut quantum fieri potest mitigentur. Sed cauendum interim ne cum in his mitigandis, plusquam æquum est, ægrotis obtemperare uolumus, ueram curandi rationem, quæ contra præcipuas causas pugnat, cōtemnamus. Hinc enim grauissima mala sæpe sequi solent. Quoniam autem in curatione morborum non solùm uidendum est, quid conueniat morbosis affectibus, sed quid etiam natura ferre possit, maxima est opus prudētia, nę plus aut minus naturæ tribuas, quàm ipsa exigat, aut permittat curatio: Ac ubi ipsa ualida est, omnia audacter præstare possumus, quæ curatio præscribit: Vbi uerò uires labuntur, illis potissimum succurrendum. At si nec plane debiles, nec firmæ omnino sunt, sed permittūt cum quadam moderatione fieri, quæ dictat curandi ratio, ita moderari rem oportet, ut nec morbum, nec uirtutem contempsisse uidearis. Quisquis igitur ad omnia prædicta diligēter respiciet, febres omnes putridas methodo sanabit, quantum licebit, nec uires demolietur. sed quoniam nostri non est instituti hæc omnia sigillatim nunc prosequi, redeamus ad Galenum.

De purgatione minoratiua in putridis inter initia post sanguinis missionem.

Curatio febrium putridarum cum symptomatis.

In complicatis affectibus quid agēdum.

Hæc quidem, quæ putredinem finiat manente adhuc substantia: euacuatio vero, quæ totam ex corpore substantiam educat.

Proposuit Gal. duo esse adhibenda remedia contra febres putridas, nempe concoctionē &

A & euacuationem. Iam uideamus quem humorem uelit concoqui & euacuari, qualemque requirat concoctionem & euacuationem: Nam in his cogimur ab alijs interpretibus dissentire. Etenim Acachias & recentiores alij interpretes huius loci in febribus putridis duplicẽ ponunt humorem, unum iam putridum, putrescentem uerò alium, nondum tamen putridum, & illum, nulla concoctionis facta mentione, uacuandum esse censent: hunc uero esse concoquendum. A quibus ego longe dissentio. Nam si putridi illi humores nullam concoctionem acceperunt, eam putredinem habent, qualis fit in gargrenis, ad quam putredinem sequitur nõ euacuatio, sed mors: quo modo necessario per febres mors sequitur, ubi urinæ perpetuo crudæ emissæ fuerunt: nõ enim salus expectari potest nisi præcesserit concoctio: nec materia morbi euacuari potest, nisi prius concocta fuerit. At de illa putredine nõ agit Galenus, sed de illa, quæ nunc concoctio, nunc putredo, ut diximus ab initio, uocatur, quoniam mixtum est opus ex concoctione & putredine, quod aliis rationibus ostendo. Nã
B Gal. docet in libro de differentijs febrium, in omnibus febribus putridis, absoluta putredine relinqui in uenis ueluti cinerem quẽdam, qui puri proportione respondet: qui quidem humor euacuationem postulat, ut ipsum pus: At sicut pus fit per concoctionem, nec illud euacuari potest, antequam præcesserit concoctio, ita profecto nullus humor putridus euacuari potest, aut fieri, ante concoctionem & absque cõcoctione. Nec putare quidem oportet in omni accesione febris, id excerni, quod in illa computruit, ita ut nihil relinquatur extincta prorsus febre & illius accesionibus, quod euacuationem requirat. Nã sic purgatio ne non esset opus declinantibus, aut iã prorsus absolutis huiusmodi febribus. Addo q; hæc ratio solum esset propria intermittentibus, & non continuis febribus, in quibus quicquid est humoris putrefacti & concocti, retinetur, donec fiat crisis, aut per purgantia medicamenta, educatur. Quinetiam multæ sunt intermittentes febres, post quarũ accesionẽ nec
C sudor fit, nec alia sensibilis euacuatio, quę respondere posit naturæ & quantitati humoris, qui febrẽ & accesiones cõmisit: Amplius si humor putrescens per illos concoctionẽ aliquã postulat, quæ putredinẽ manente substãtia finiat: eandẽ etiã requirebat, qui putridus iã est antequàm putridus sit factus: illius. n. substantia victa manet, nec vinci quidem potuit, nisi per concoctionẽ. Igitur in omnibus putridis febribus quicquid est humoris, quod putredinẽ sensit, concoctionẽ desiderat, etsi illud iã putridũ est, idem antea fuit concoctũ: & si adhuc putrescit, concoctionem adhuc requirit, ac finita putredine & cõcoctione, nisi natura per crises perfectas vniuersum eũ humorẽ excreuerit, purgatio ad illius euacuationẽ necessariò est adhibenda: quoniã (vt inquit Hippo.) quæ relinquuntur in morbis, recidiuas facere consueuerunt. Sed mirari fortè quispiam poterit, quonam modo putrescentes humores concoqui posint, & qua ratione concoctio finire posit putredinem manente, substantia rei putrefactæ. Nam si putredo corruptio quędam est (vt antea ostendimus) & ea fit
D per diuisionẽ humidi a sicco, quo pacto quęso illa emendari vnquàm poterit per concoctionẽ. Vt. n. corrupta nunquàm possunt vniri rediréq; ad naturã suã, ita quæ putrescunt nulla rõne emendari posse videntur. An dicendũ est humores, quos putridos vocamus, putrescentesque in febribus, nõ esse prorsus tales. i. non exactã habere putredinẽ, in qua calor factus est prorsus ineptus ad materiã regendã, vt accidit in putredine cadauerũ: sed mixtam quandam esse actionem inter veram putredinem, & cruditatem: proptereaq; cõcoctionem, quæ in hoc affectu fit, non posse omne vitiũ emendare, sed solũ cruditatẽ: quod verò est ex putredine, relinqui, sine aliquo remedio, quod illius vitiũ in corpore emendare posit. Nam, vt antea diximus, tres ponit Gal. fieri in nobis alterationes: vnã, in qua fit perfecta asimilatio secundũ substantiã & qualitates, quæ quidẽ tendit ad nutritionẽ. Alia verò est alteratio, in qua nulla fit asimilatio, & illa est vera putrefactio, quæ ad corruptionẽ omnino tẽdit. Alia
E verò est, in qua asimilatio fit per qualitates, disimilitudo verò manet per substantiã: quam quidem Gal. aliquando vocat concoctionẽ, ob eam partem, in qua fit asimilatio: Aliquando autem putrefactionem, ob eam substantiam, quæ relinquitur inutilis prorsus, veluti cinis, qui remanet post putredinẽ rerũ ex quatuor elemẽtis cõpositarũ. Non immeritò igitur Gal. hoc loco scribit putrescentes humores concoquendos esse, & per concoctionẽ cessare putredinem, manente materia, quæ postea sui ablationem per euacuationẽ indicat. Nã concoctio hæc non potest ad nutritionem tendere: quare nequit asimilare substantiam, sed solũ qualitates uincit, & asimilat, atque his uictis a natura, cessant putredinis causæ, ob idque & putredo ipsa: quo modo concocto pure & confecto, cessat omnis putredo, quia

Quo modo putrescẽtes humores cõcoqui posint & concoctio posit sisterepu tredinem.

& calor, aliæque qualitates, quæ rebelles erant, victæ sunt, & asimilatæ: vnde pus album, le- A
ne, æquale, minimumque fœtidum relinquitur: quæ indicio sunt, qualitates victas esse: ma-
net tamen post eam victoriam & concoctionem puris substantia. Eodem pacto in febribus
putridis, putrescentes humores a natura concoquuntur, & post concoctionem relinquitur
in venis substantia humoris putrefacti siue concocti quæ veluti, cinis est, puri proportione
respondens: quæ etiam sui indicat ablationem, & ea non aliter fieri potest quàm per euacua
tionem. & quoniam putrescentes huiusmodi humores non sunt reuera & prorsus putridi
(illud enim quod ita est affectũ, concoctum & putrefactum dicitur, quia partim concoctũ,
partim putrefactũ est, idest partim uictum, partim non uictum, & dissimile relictum:) ideò
non sunt prorsus corrupti: quare nec diuisio in illis fit, sed vnio & incrassatio, quoniã illis
concoctio medetur, quæ uniendo, incrassando, & asimilando quantum id, quod concoqui
tur, permittit, opus suum perficit. permittit autem non perfectam reductionem ad naturalẽ
statum per concoctionem, qui ita putredinem iam sensit, ut iam putrescat, ut quidam pu- B
tant, qui humores non prorsus putridos hac ratione emendari posse credunt: Nam qui pror
sus putridus est, nullam concoctionem admittit: qui verò uel læuiter putridus est, per con-
coctionem quidem redigitur ad mediocritatem per qualitates, substantia tamen emendari
non potest: quod verò in uia est ad putredinem, qualia sunt illa, quæ liberè nõ transpirant,
nullam tamen adhuc actu habent corruptionem, illa refrigeratione, & euentilatione cor-
riguntur. Quare malè alij interpretes his humoribus concoctionem deberi tradunt: putri-
dis uerò solam euacuationem. Rectè uerò scribit Gal. humores in quibus accensa est putre-
do, concoquendos prius esse, deinde euacuandos. Nam concoctio facit, ut substantia, quæ
euacuanda est, eliciatur ab alia, & actu fiat, quod prius erat potentia. Nam humores putre-
scentes, cum alijs in tota massa erant commixti, nec propriam habebant materiam: perfecta
verò concoctione, qui putredinem senserunt, relinquunt suum cinerem: Alij verò, qui alte C
rati quidem fueeunt, sed absque putredine, nihil tale habent: quare paulatim exuunt suum
uitium, & utiles redduntur ad nutritionem. Itaque non his, sed illis debetur euacuatio. Sed
quid dicemus ad Galeni locũ, qui in vndecimo Methodi habetur, in quo, docens curationẽ
febris putridæ, scribit duobus modis emendari putredinem, quæ fit et in mortuis & in ui-
uis, separando primum id, quod est putrefactum ab alijs: reliqua verò reducendo ad symme
triam moderatis motibus, refrigeratione, & perspiratione. Eo enim loco concoctionis nul
lam facit mentionem. Dico non esse eandem (vt ille putat) rationem sanandæ putredinis
in uiuis & mortuis. Nam putredinem rerum non uiuentium, in quibus nulla fit concoctio,
sanare possumus separatione eius, quod iam est corruptum, quia illud per incisionem (ut
contingit in carnibus sale conditis, & in aliqua parte corruptis) separare possumus: humo
res verò, qui in nobis per febres putrescunt, non alia habent remedia quàm per euacuatio- D
nem, quæ alliciat proprium sibi humorem, qui est excrementum: at excrementum non est fa
ctum ante concoctionem, ut in Aphorismis ostendimus: quare rectè scribit Hipp. concocta
medicanda esse, & non cruda, quia ante concoctionem excrementum factum non est, & il-
lud est, quod medicandum venit. Si igitur Gal. velit concoctionem præcedere humoris pu
trefacti euacuationem, rectè sentit: si verò non putat esse necessariam concoctionem, aber-
rat. At si necessariam credebat esse, nõ debebat utique illam prætermittere, in eo presertim
loco, in quo perfectam curationem ex rei natura dessumptam, in illis febribus pollicetur.
Itaque verior est hæc curandi ratio, in qua precipit putredinem humorum, quę fit in febri-
citantibus, exigere solum concoctionem, & postea concocti humoris euacuationem. Cau-
sæ verò putredinis efficientes, & materia, quæ disponitur ad putredinem, alia postulant, vt
iam ostendimus, auxilia: sicut etiam febris ipsa, & febrium symptomata grauiora. Sed præ-
dicta facilius ex sequentibus intelligentur. E

Cur ãte purgationẽ putridi humoris cõcoctio sit necessaria.

Galeni locum, qui est in ij, methodi de curatione putridæ notat.

Sed dictæ quidem alterationis species, concoctio existit, quam, vbi inue-
uenerimus, a quibusnam causis fieri contingat: tunc utique eorum,
quæ hoc pacto salubria sunt, scientiam tenebimus.

Quę dicta sunt de cessatione putredinis, per concoctionẽ, & quæ nunc dicuntur de his,
quæ possunt concoquere & concoctionem iuuare, desiderant maiorem cognitionem, dili-
gentioremq; tractationẽ de concoctione. Sed quoniã hęc pro dignitate in Aphorismis enar

rautmus,

A rauimus, capita solum ex eo opere hic transferemus: nec huic libro desint, quæ sunt necessaria. Ac primum quidē dicemus, quid sit concoctio, deinde quæ sint concoctionis causæ: tertio quæ sint species, & differentiæ concoctionis: quarto quo modo concoctio fiat: quintò quæ sit uis concoctionis, qualisq; requiratur concoctio in humore, qui ad purgationem aptus esse debet: Postremò quibus remedijs medicus concoctionem iuuare possit. Porrò recentiores ferè omnes medici Auicēnam sequuti concoctionem esse definiunt humoris præparationem ad expulsionem: quandoquidem Auicēna ipse concoctionem dicit esse substantiæ adæquationem, quæ ad facilem obedit euacuationem. Sed hæc opinio multis modis falsa esse ostenditur, primò q duos Aphorismos inter se confundat, eum scilicet, in quo author scribit concocta medicari, & eum in quo dicit, corpora cum quis purgare uoluerit, oportet fluida facere. Nam si per coctionem intellexisset præparationem ad expulsionem in priore Aphor. frustra in alio ageret de illa præparatione, quæ (vt Gal. eo in loco tradit & in B Aphorismo in acutis passionibus rarò) consistit in extenuatione & incisione humorum, ac viarum apertione. Deinde cōcoctio omnia incrassat: purgatio verò cū fiat per medicamēta attrahētia, tenuem postulat materiā, ut Gal. in lib. 3. de Natural. facul. passimq; alibi scribit. Præterea per concoctionē humores reddūtur naturæ similes: similitudo autē est causa retentiōis, dissimilitudo verò causa expulsionis: quare si natura præparare vellet materiā ad expulsionē, nō illam cōcoquendo assimilaret. Addo q multi morbi per solā concoctionē curātur: quò fit vt frustra à natura cōcoquatur, qđ postea expellendū nō est. Postremo in acutissimis morbis semper purgare possemus, quoniā humores, qui illos faciunt, calidi sunt & tenues: proptereaq; ad expulsionē paratissimi, vt scribit Gal. in lib. 3. prædictionū tex. 23. Alij verò sunt, qui cōctionem esse definiūt separationē boni a malo: qui maxime aberrant. Nā concoctio omnia assimilat: qui verò separat, dissimilitudinē molitur in rebus. Deinde concoC ctio (Arist. teste) est perfectio, diuisio verò imperfectio est: quippe cùm diuisio corruptioni, cōpositio generationi similis sit. Pręterea omnia, quæ maturescunt & cōcoquūtur, ideò maturescere & concoqui dicuntur, q siccę partes humidis, caloris beneficio, misceantur. Ergo cùm illi concoctionem separationem boni a malò esse dicunt, cruditatem potius, quàm cōcoctionem definiunt. Addo quod concoctio fiat incrassando: quæ verò incrassantur vnam formam recipiunt, nempe crassitudinem, non autem diuersas & separatas. Postremò Gal. in lib. de naturali. facul. separationē mali a bono, expultrici, & non concoctrici facultati tribuit. Iulius Delphinus concoctionē ait esse reductionē caloris ad temperamentum: quę opinio non est digna primario Academiæ Ticinensis medico. Nam concoctio fit a calore in passiuis qualitatibus, ut inquit Arist. q si esset caloris reductio, esset eiusdē passio, & nō actio: & calor naturalis non faceret concoctionem, sed illam pateretur, & temere ille eodem loco dixisset concoctionem fieri, cū calor elaborat & vincit materiā: oporteret præterea purgare D calorem, si concocta sunt medicanda. Sed pudet me tam absurdam opinionem prosequi, & alias eiusdē authoris sententias, quæ ita sæpe sunt ridiculæ, ut quilibet facilè agnoscere possit illum ambitioni potiusquàm eruditioni in edendis illis suis cōmentarijs studuisse. Cæterū Manardus, cū nō putaret vnā esse omniū concoctionū naturā, ex triplici differentia eorum, quę concoquuntur triplicē cōcoctionis diffinitionē adfert. Nā ea, quæ concoquuntur, (inquit) sunt vel alimenta, vel putridi humores, uel alij, qui nō sunt putridi. Primā cōctionē dicit esse alterationē, in qua alimentū ei, quod alterat, omnino assimilatur. Secūdā dicit esse alterationē, quæ putredinē cessare facit. Tertiā, quæ materiam, quæ concoquitur, quadantenus assimilet. Quā opinionē partim ex Auicenna, partim etiā ex Gal. sumpsisse videtur. Nā Auice. in prima fen. lib. 1. vnā ponit concoctionē vtilis materiæ: aliā verò, ut ille vocat, super fluitatū, & illā vocat conuersionē in propriā substantiā nutriti: in hac verò idē naturā tētare: E q si assequi nō potest, saltē eas qualitates moliri in materia, quæ seruiant ad expulsionē, extenuando scilicet materiā si crassa sit, aut incrassando, quod est tenue, aut incidendo, quod est viscosū. Gal. etiā hoc loco definit cōcoctionē esse alterationē, quæ putredinē cessare facit. verū hæc opinio etiā falsa est. Nā si ex diuersa materia actiones diuersas iudicare debemus, non solū in cōcoctione, sed etiā in attractione, retentione, & expulsione absurda sequetur. An quæso dicemus nō eandē esse facultatem attractricē, quæ alimentū & medicamenta & propriam in singulis materiam ut panem, vinum, rhabarbarum, cassiam, & alia eiusdem generis in corpus trahit: & retentionē dicemus diuersam, quæ retinet hæc, quæ sunt diuersa. An facultatē expultricem vnā requiremus, in emisione vrinæ, aliā verò in expellendi alui excrementis.

De diffinitione concoctionis disputatio.

Concoctionem nō esse præparationem humoris ad expulsionem.

Concoctionon esse separationē boni a malo

Concoctionem nō esse reductionē caloris ad temperiem

Manardi opinio, quæ reprehenditur.

mentis.Sic etiam dicemus vnam esse facultatem concoctricem quæ panem, aliam quæ car- A
nes,& aliam,quæ assumuntur concoquit : In qua quidem re nihil est absurdius . Præterea
vna est efficiens causa concoctionis,facultas concoctrix:unum instrumentũ,calor natiuus,
vnus finis ut postea ostendemus,una materia cõmunis, humor inquã,qui incrassari potest.
quare & communem oportet esse definitionem,nec spectare oportet particulares effectus,
qui nascuntur ob istorũ uitia.Sic enim oporteret infinitas propemodum facere diffinitio-
nes concoctionis.Nã concoctio non solum putredinem cessare facit , sed etiam acrimoniã
humorum retũdit,frigidiores humores calefacit,calidiores temperat,omnes incrassat, mi-
scet omnia omnibus,omnia quantum fieri potest asimilat.An propterea dicemus conco-
ctioné vnam esse,quæ acrimoniam retundat,aliam quæ frigida calefaciat:aliam quæ tempe
ret calida,aliam quæ incrasset,aliam quæ asimilet,aut aliquid aliud particulare efficiat,mi
nime certè:sed propriam illius naturam,generalemque actionem spectare oportet , non ea B
autem,quæ illi accidunt.Etenim concoctio certum aliquid facit,ad quod particulares ope
rationes sequuntur,ob mutationé aliquam,quæ nascitur in agente uel materia. Quæ enim
putrescentem habent materiam,per concoctionem in illis cessat putredo :quæ acria sunt,
mitiora redduntur. Quæ erant diuisa,vniuntur,& sic de alijs . Atque hæc non impediunt
quominus cõcoctiones diffiniamus cõmuni omnibus,quæ cõcoquũtur diffinitione: quod

Galeni varia sententia de diffinitione concoctionis.

Gal.aliquando facit,aliquando verò particularia prosequitur. Nam in hoc loco concoctio
nem solum diffinit in putrescente humore:In 2. verò de natural.facul. cum scribit conco-
ctionem nihil aliud esse quam alterationem & mutationem nutrientis, in eius quod nutri
tur qualitatem,concoctioné alimenti solum describit.cum verò in tex.6. quinti commen-
tarij,sexti lib. Epidemiòm scribit concoctionis nomen significare omnem ad mediocre té-
ramentum adductionem,& in lib. primo eiusdem operis tex.6. secundi commentarij , &
in 13. Aphoris.primi libr.& in tex. 44.secundi acutorum , in quibus locis scribit illa vocari C
concocta,quæ à calore & à natura sunt superata & victa,etiam si nutrire non posint : cru-
da verò,quæ non sunt euicta,communem omnibus concoctionem quærit , & diffinit . Id
quod etiam in 3.de crisibus exprimit, vbi scribit concoquere nihil aliud esse, quàm naturá
superare, debellare,resistere vehemẽtiori morbi conatui & quę infestabant,reprimere:Etsi

Galeni diffinitiones examinat.

hæc diffinitio contracta est ad materiam morbosam . Verum in prædictis locis veram vim
& naturam concoctionis non exprimit.Nam cum humidum à sicco temperatur , & calidũ
à frigido,& econtra,non properea fit concoctio . Item cum natura crassos humores exte-
nuat,illos quidem uincit,& cum exuberantes eos euacuat : cumque malos à bonis separat,
opprimit quidem morbi causas,sed interim concoquere non dicitur.quare Gale. uictoriæ
rationem & modum explicare debebat,vt naturam iuuare possimus,cum illam concoqué-
do,uincere non posse uidemus. Cæterum Arist.in lib 4. Meteorum definit concoctionem

Aristotelis diffinitio quæ etiam non recipitur.

esse perfectionem,quę à naturali proprioque calore ex oppositis fit pasiuis, quæ sua quip- D
pe materia existunt. Quę quidem definitio etsi ab omnibus est recepta,tamen mihi non ui-
detur proprie exprimere quod quęrimus. Nam genere utitur nimium cõmuni. Etenim ge-
neratio,mixtio,& alia quæcumque alteratio,quam res exigit,est perfectio:Si quidé res dici
tur perfecta,cum id est assecuta,quod illi deficit.Præterea generatio eodem authore etiam
fit cum calor obtinet qualitates pasiuas & propriam cuiuscumque materiã . Quare com-
munis uidetur esse definitio generationi & concoctioni.Adde quod in ea diffinitione non
comprehenduntur omnia,quę concoquuntur.Nã quę elixantur & assantur, nõ à proprio,
sed ab externo & igneo calore concoctionem assequuntur.Nec etiam docet , quid materia
patiatur à calore, cum fit cõcoctio,an scilicet acquirat caloré, uel frigus,uel siccitatem,uel
humiditaté,aut aliam quancumque qualitatem.Dicit quidé concocta tunc ea esse,quando
calor humoré uicit:& tunc uicisse,cum formam & essentiã simpliciter, uel subiectã quan- E
dã formam aquisiuit:ut ea quæ maturantur,matura & cõcocta dicuntur,quando eorum se

Fernelij diffinitio de cõctione reprobatur.

men aptũ iam est,sibi simile gignere :et tubercula appellat cõcocta,quando ad suppuratio-
né peruenerunt. Verũ hæc non satis exprimunt naturã concoctionis , & propriũ terminũ.
Ignoremus enim necesse est,quibus remedijs concoctio iuuari posit,si illud propriũ igno
remus,quod concoctio quærit.Fernelius in lib. quem scripsit de purgandi ratione quærit
etiam communé eam concoctionis naturã:sed inuenire non potest.Dicit enim concoctio-
né esse substantiæ,in naturę conuentioré statũ,caloris ui,factam mutationé:ac non solũ ali
mentum,sed etiã puris materiã,& synceros humores , quos impropriè uocat superuacuos

vt

A vt pituitam influentem in pulmones, & vtramq; bilem concoqui scribit: Ac pituitam quidem concoqui scribit, si acquosa fuerit & incrassescat, crassaq; extenuetur: & bilis concocta ab eo uocatur, si mitior & domita ita reddita fuerit, ut promptius expelli posit: qui author etiã cum alijs aberrat. Nam conueniẽtiorem eum statum, quem dicit acquiri per concoctionem, exprimere non potest generali quadã ratione: & cum ad particularia descendit, maiores errores committit. Vt enim aquosa pituita per concoctionem crasior redditur (quandoquidem concoctio omnia incrassat) sic quæ crassa est, per concoctionem nõ extenuatur: hoc enim facit fusio (vt postea docebimus) quæ præcedit in concretis concoctionem, non autem ipsa concoctio id præstat. Nec verò bilis ideo concoquitur, ut postea promptius expelli posit: id enim non est finis concoctionis, etsi alia ratione accidit, ut ea quæ concocta sunt, melius euacuari posint. Sed ne aliorum omnium opiniones excutiamus, qui idem ferè sentiunt, vnum inuenio locum apud Gal. qui proprie exprimit id quod quærimus: est au
B tem locus in lib. 8 de medic. compositione secundũ locos capite de hepatis affectibus, ubi dicit concoctionem esse alterationem, quæ eousq; procedit, donec in similitudinem partis quod concoquitur sit transmutatũ: vbi etiam docet, quomodo differat concoctio a nutritione. Nam concoctio est asimilatio: nutritio verò est vnio eius, quod asimilatum est ei, quod asimilauit. Nã hæc diffinitio omnibus quę concoquũtur, est communis: etenim cibus dicitur esse concoctus in vẽtriculo, hepate, & alijs partibus, quando in colore, sapore, odore, & in primis qualitatibus atq; per substantiã est asimilatus. Eodem modo pus dicitur cõctum, quando est factũ album, lene, & æquale, & minimũ foetidũ. ex his enim ostenditur ꝙ sit factũ simile, quantum illius natura patitur. deinde hæc diffinitio concoctionem separat a generatione, mixtione, nutritione, contemperatione, mitigatione, & omni alia mutatione, quæ a natura & calore natiuo fit. Et enim aliæ mutationes asimilationes nõ sunt, aut
C nõ solæ. Adde quòd comprehendit concoctionẽ etiam quæ fit ab igneo calore in rebus externis: illa. n. dicuntur concocta, cum igni sunt certo quodammodo asimilata. Præterea tradit hæc definitio id, quod est utile nostræ arti. Cum. n. intelleximus concoctionẽ esse asimilationem, illud quoq; agnoscimus, quantũ res sit cruda, & quomodo concoqui posit. quæ enim prorsus disimilis est, penitus est cruda: quæ vero similitudinem iam aliquã est assecuta, tantum habere concoctionis agnoscitur, quantum habet similitudinis. Ac si putamus naturam non posse concoquere & asimilare, eò quòd concoctrix facultas sit malè affecta, aut illius calor imbecillus, uel immoderatus, uel materia quæ concoquitur, exuperet agentis uim, uel repugnantẽ habeat qualitatẽ, aut substantiã: tunc in eo quod uidemus concoctionem impedire, remedium adhibemus. Porrò ex hac diffinitione aliæ omnes quæ traduntur à bonis authoribus, natæ uidentur. Cum. n. natura asimilauit materiam, tunc uicit quantũ uincere potuit, & perfecit eandem. Ac ubi morbosa est materia, illam debellauit, oppresit,
D & represit vehementem illius conatum. Nam ubi similitudo facta est, non est amplius repugnantia: & vbi aliquid est putrescens, illud putredinem exuit: & id quod acre est, acrimoniam deponit: quoniam, ut postea ostendemus, concoctio a moderato calore fit, pro cuiusque materiæ, quæ concoquitur, natura. Itaq; cum calor noster sit moderatus, & secundum naturam, extraneas omnes qualitates asimilando temperat & mitigat. Igitur una est concoctio in omnibus quæ concoquuntur, qua omnia concocta dicuntur, quando pro sua natura sunt asimilata concoquentibus: alimentum quidem concoctum tunc est, quando per suam substantiam, & qualitates omnes simile est redditum parti concoquenti. pus verò & tumores putrescentes concocti dicuntur, cum eorum qualitates similes quoq; sunt redditæ partibus concoquentibus. Nã substantia puris & putrescentiũ humorum cũ sit corrupta, amplius asimilari nõ potest, & vniri substãtiæ nostræ: suo tamen modo dicuntur illa concocta,
E quia naturã concoctionis assumpserunt, nempe asimilationẽ eam, quã recipere potuerunt. Nõ ergo plures sunt concoctionis naturæ: quoniã ex eo ꝙ melius, uel deterius, magis & minus asimilatur, & cõcoquitur, diuersæ species in concoctione fieri nõ debent. Sic. n. ea quæ assantur, uel elixãtur, uel frigũtur, aut alio modo ad esũ & usũ nostrũ igneo calore parãtur, omnia cõcocta dicuntur, cũ sunt euicta & asimilata pro ratione agentis & materiæ diuersitate & si interim modo cõcoctionis differũt. Nũc sequitur vt doceamus causas cõcoctionis, &, primũ agam de materia: de qua quidã ita sentiunt, ut nihil putent concoqui posse, quod post concoctionem nutrire nequit. Propterea solùm sanguinem, & pituitam dulcẽ, ex quibus tandẽ nutritur corpus, concoctionẽ admittere: synceros verò humores vt bilẽ vtranq; &

Concoctionis uera definitio ex Gal.

Ad prædictam diffinitionẽ alias omnes redigit.

De Materia concoctionis.

An humores qui nutrire nõ possint concoqui debeãt disputatio.

serosos, uel putridos, aut acidam, uel salsam pituitam non esse concoquendos, quoniã concoqui non possunt: & propterea medicos errare, qui in purgationibus istorum humorum concoctionem expectant. Nam adferunt concoquendum esse id, quod est crudum, cruentum & acerbum, quæ quidem humori bilioso non conueniunt: quippe cum, uilis nimis sit iam assata, & excesserit naturam sanguinis, in quem amplius mutari non potest, excrementumque sit factum in sanguinis generatione. Adferunt præterea naturam primum concoquere, deinde separare, tertio expellere. Quare eos humores, qui iam sunt synceri, & secreti, indicare expulsionem, & non concoctionem. Deinde sumunt argumentum ex his, quæ concoctionem iuuant: illa enim esse, quæ natiuuum calorem augent, ut potentius assimilet materiam quæ concoquitur, ut tandem eam in nutrimentum uertat: hæc autem frustra tentari in synceris & corruptis humoribus, quæ nullam cognationem habent cum eo, quod concoquit. Addunt. Gal. undecimo Meth. scribere putrida esse uacuanda, non alteranda, uel concoquenda: & alio loco præcipere concoquendũ esse, quod est semicoctum: expellendum verò esse, quod nequit concoqui. postremò nunquam Gal. humorem qui herpetem facit, aut flatum concoxisse, nec alium tumorem qui nõ esset phlegmonosus, idest ex sanguine factus. Propterea illi aiunt Hipp. cum præcipit concocta esse medicanda, & non cruda, intelligere non esse purgandum antequam sanguis crudus & crassus sit concoctus: naturam enim per febres alimenti concoctiones ui morbi interrumpere, & propterea purgationem non esse tentandam, antequam sanguis ipse rursus coquatur, & in alimentum mutetur bonum. Verum hæc opinio falsa est, quod sic ostendo, & primò respondeo illorum argumentis. Igitur cum illi dicunt, id quod concoctionẽ exigit, crudum esse, uerum dicunt: cruentum autem & acerbum illud semper esse, non itẽ. Nam Gal. in secundo de uictu acutorum bilem flauam crudam uocat. Quod separatum est post concoctionem, est expellendum, si nullam cruditatem antequam expellatur recepit: nam alioqui rursus concoquendum est. Etenim optimus sanguis concoctus quidem dicitur: ubi tamen inflammationem facit, aliam rursus concoctionem exigit, quia ob putredinem dissimilis, & propterea crudus est redditus. Illud verò falsum est, naturam in omni concoctione sibi proponere finem nutritionem. Nam calor (vt inquit Gal. in secundo de natural. facultatibus) per se calefacit: per accidens autem concoquit, digerit, agglutinat. Ac natura, quæ caloris beneficio concoquit, id studet efficere, ut sibi assimilet materiam in qua agit, ut omnia agentia repugnantes sibi causas uincere contendunt: atque eo uicto quod repugnabat, agere desinunt: quod in generatione puris euidenter apparet. Nam posteaquam natura uicit repugnantes qualitates, & eas similes sibi fecit, in ipsam substantiam non amplius agit, ut ex ea nutritionem aliquam quærat. Igitur ex eo quod plus uel minus assimilatur, sequitur nutritio, si substantia assimilari potest: aut solùm sequitur victoria qualitatum, si substantia inutilis est: omnia tamen pro sui natura & modo concocta dicuntur, quando sunt assimilata quantum eorum natura patitur. Gal. rectè iubet ea quæ nullam concoctionem recipere possunt, separanda esse a corpore, ut in partibus putrefactis accidit. Ea verò quæ possunt uinci, prius non sunt euacuanda, quàm fuerint concocta. Nam si in gangrænis possemus pus conficere, utique id faceremus, et si scimus ex pure nullam partem nutriri posse. Errant autem illi, cum dicunt Gal. nunquam tentasse concoctionem in materia, quæ esset inepta ad nutritionem. Nam in secundo de uictu acutorum bilem acriorem iubet concoqui, non curans si cum sanguine ea sit commixta, uel a sanguine separata. Natura enim & calor noster in omnem materiam, quæ illi sit dissimilis, agit, nec cessat in actione, donec assimilauerit quod erat antea dissimile: id quod est concoquere. Quin etiã in libro sexto de simplicibus cap. de aristolochia scribit flatus concoqui: & in lib. de constitutione artis ait humorem melancholicum difficillimè, & post illum bilem concoctionem admittere. Amplius in libro primo Epidemion tex sexto, com. secundi iubet schirrhosas dispositiones, quæ a pituita crassa, uel humore melancholico fiunt, concoqui. Omitto quod in lib. de med. secundum locos scribit bonum esse omnes dispositiones concoquere: & quid eo hac in re est clarius, quod scribit Arist. lacrymas concoqui, & mustum, & omnia denique concoqui posse, quorum humiditas & materia potest incrassari. Omnia enim quæ agente calore incrassantur, cõcoctionẽ admittunt. Non mirum ergo si quilibet humor, qui in nobis est, concoctioni subijcitur. Verum cum illi quærant, an syrupi vim aliquam habeant concoquendi, uel iuuandi concoctionem, frustra disputant an syncera materia possit

A sit concoqui. Quærere enim debebant, an cum bilis mixta cum sanguine putrescit, peculiarem concoctionem desideret, ad eamque iuuandam conferant aliquid syrupi quibus vtimur. Ex quibus quidem patet omnes humores posse concoqui, siue illi synceri sint, siue commixti cum alijs, dummodo sint crudi. Omnes verò crudi non sunt: id quod ex sequentibus clarius patebit. Nunc illud sequitur explicandum, an omnes humores concoquendi sint, cum purgare uolumus corpus: de qua quidem re magna semper fuit, & adhuc est controuersia: nam quidam id simpliciter pronuntiant in quacunque purgatione, & in quocunque humore, qui euacuandus est per medicamenta purgantia, aut etiam per illa, quæ urinas, aut sudorem mouent: alij solùm putant concoctionem necessariam esse ante purgationem in humoribus, qui infra sanguinem subsistunt, qualis est pituitosus humor, qui in sanguinem verti potest: aliosque enim humores qui supra sanguinem sunt, ut qui iam concoctionem excesserint, veluti est vtraque bilis, non esse concoquendos, quia crudi non sunt
B quippecum sint plus iusto assati: Alij aliter sentiunt. Ego verò puto solùm concoctionem requiri ante nostras purgationes in humore qui putrescit, in alijs verò nequaquam, & contra alias omnes opiniones sic argumentor, sumpto ex diuisione humorum principio, in qua eos omnes comprehendo. Vel enim humores concoquendi ex eorum opinione sunt synceri, & separati a tota massa, quales sunt qui extra venas continentur, vt pituita in ventriculo, intestinis & bilis flaua in folliculo fellis, & humor melancholicus (si syncerus reperiri potest) in liene, & serosus humor in pericardio & vesica, aut cum huiusmodi humores simplices tumores, & exquisitos in partibus excitant: vel commixti sunt inter se omnes, ut in tota massa sanguinis, quę particeps est omnium humorum: uel tota est ipsa massa quæ est concoquenda: porrò qui peccant, uel peccant quantitate, uel qualitate, uel ex putredine &
C corruptione: At synceri humores concoquendi non sunt, cum purgatio sequi debet. Nam vel illi infra sanguinem sunt, ut pituita, uel supra sanguinem ut bilis atra & flaua, aut est serosus humor (nam sanguis purus pro quarto humore nusquam syncerus reperitur.) Iam dico pituitam non esse, quæ concoctionem postulet ante euacuationem, quæ fieri debet per purgationem. Ac primo sumo quod illi dicunt, pituitam esse sanguinem diminutè coctum, & per meliorem concoctionem eam mutari in sanguinem: quod si ita est, post illius concoctionem non erit opus euacuatione: nam post sanguinis generationem, pituita nulla remanet, quæ euacuationem aliquam postulet. Quod enim in aliud iam mutatum est, non amplius est: quare nec euacuari, nec aliud pati potest. Quod si dicamus in generatione sanguinis fieri non simplicem sanguinem, sed eum, qui ex quatuor humoribus est compositus, & propterea etiam pituitam gigni: ut hoc refellere facilè possem, nimirum cum ex pituita qua ex sit actu, non possit rursus pituita fieri: tamen hoc nunc illis concesso, non sequitur propterea purgandam esse pituitam, quæ cum sanguine fit, &
D manet. Illa enim requiritur ad constitutioné massæ sanguineæ, & corporis nutritioné: nec aliquid ex ea superest excrementosum, ubi bonam & ulteriorem concoctionem supponimus factam, cuius vi, ex pituita, bonus sanguis est genitus. Deinde si concoctio præcedere debet purgationem, quoniam concoctio gignit excrementa, & simul quod bonum est, ac post illam possumus separare excrementa ab eo, quod est utile, necesse est ex sua concoctione pituitæ syncer æ, & separatæ ab alijs humoribus, resultare duo genera excrementorum, vnum crassius, alterum tenuius. At quænam quæso erunt excrementa, quæ ex concoctione talis pituitæ fient: quo nomine vocabuntur, aut ab antiquis vnquam fuerunt cognita, & nominata. Quid præterea relinquetur mediocre præter duo illa excrementa ex pituita: an forte chylus, ergo ex pituita fiet chylus, & excrementa concoctionis pituitæ erunt stercus & vrina. Eadem igitur excrementa chyli & pitui
E tæ, eadem est materia horum omnium çibus, uel pituita sola. Nihil ergo referet si quis pro pane, carne, & alijs alimentis pituitam ingerat: quippe cum ex hac absurda opinione sequatur, ex omnibus his rebus fieri concoctionem in uentriculo, & intestinis: & aliquid mediocre in ea relinqui, & stercus & vrinam fieri. At dicet aliquis non esse chylum, qui fit ex concoctione pituitæ syncer æ & separatæ ab alijs humoribus, sed sanguinem, sequitur ergo in uentriculo, intestinis, extra venas & hepar sanguinem fieri. Deinde eadem argumenta urgent, quęnam quæso ex solius pituitæ mutatione fieri possunt excrementa, & quid pręter excrementa utile relinqui potest. Nam in generatione sanguinis, ex quo nutriri debet corpus, fiunt simul quatuor humores, & oportet materiam ex qua possint tot humores fieri,

An cum purgandum est corpus, omnes humores qui euacuendi sunt cōcoctionē postulent.

Authoris opinio, qđ solū requiratur cōcoctio in humore putrescente.

Pituitā ueram concoquendā non esse ante purgationē

pituitā non posse per a-

liquam co-ctionẽ mu-tari in ſan-guinem.

ri,qui quatuor elementa repræſentant,nõ eſſe ſimplicem & qualemcunq;, ſed talem,vt om A
nia elici ab ea poſsint,ut ſunt alimenta, quæ ſingulis animantibus a natura ſunt data: pitui
ta verò,quę frigidiſsima & humidiſsima eſt,quomodo quęſo poteſt eſſe materia aliorũ om
nium quatuor humorum.An ex eo,quod eſt frigidiſsimum & humidiſsimum poteſt a me-
diocri noſtro calore aliquid fieri igneum,vt bilis:aliquid terreum,vt humor melãcholicus:
aliquid aereum,vt purus ſanguis:pręſertim in vna & eadem mutatione,in qua ſimul omnia
fiunt,& non per aſſationem & mutationem vnius in alterum,ſicut ex vna bile alia fieri dici
tur. Quòd ſi quis tres alios humores fieri dicet ex ea concoctione pituitæ,ſaltẽ ille nunquã
ita ſtupidus erit,vt credat ex ipſamet pituita, rurſus fieri pituitã. At niſi pituita fiat ſimul cũ
alijs humoribus,ex ea non fiet ſanguinis generatio : quippe cum hic in ſe includat quatuor
ſimul humores,nec poſsit vnus ſine alijs gigni. Concedet ergò fortè hęc opinio idem ex ſe-
ipſo gigni,& ex eo quod actu eſt,fieri idem actu,contra omnia philoſophiæ,& naturę prin B
cipia.Non igitur pituita,quæ extra venas eſt ſeparata , concoquenda eſt , vt poſt concoctio
nem illam euacuemus.At nec pituita,quæ eſt in hepate & venis commixta cum alijs humo
ribus,ea eſt,quę concoctionem poſtulat,& poſt concoctionem purgationem.Nã ſi illa ſecũ
dũ naturam habet,eã concoctionem accepit in generatione totius maſſæ,quam pro ſua na-
tura exigit.Nõ ergo rurſus concoquenda eſt,aut idẽ de bile,& humore melancholico dicẽ-
dũ,quæ etiã fiunt in generatione ſanguinis,& eos gradus caloris & perfectionis acceperũt,
quam pro ſua natura & portione materię,ex qua fiunt,aſſequi potuerũt. Quòd ſi velimus il
lã,quę mixta eſt cum alijs humoribus,pituitã,peculiarem concoctionẽ adhuc poſtulare, ſe-
quẽtur eadem abſurda,quod oſtendere nemo poſsit,quænã excrementa ex ea concoctione
fiant,& quid mediocre ſequatur. Præterea ſi in maſſa ſanguinis fit noua generatio ſangui-
nis, idem in ſeipſo gignetur, & quæ ex prima erant concoctione facta, omnia commiſce-
buntur cum alijs,quæ fiunt ex poſteriore concoctione, & infinita alia abſurda ſequentur. C
Concoquitur quidem rurſus pituita, verum non ſola, aut commixta cum alijs humori-
bus, ita vt ex ea ſanguis, ideſt, generatio quatuor humorum fiat, ſed in nutritione ſingu
larum partium. Ex tota enim maſſa humorum qui continentur in venis, ſingulæ partes
corporis nutriuntur, præcedente illorum concoctione : at ex ea concoctione non relinqui
tur pituita excrementum, ſed ſordes & vapor. Itaque pituita antequam euacuetur, nul-
lam concoctionem poſtulat : quia cum ſecundum ſuam naturam habet, nullum habet vi-
tium,quod exigat propriam aliquam concoctionẽ. Sed ſi frigidior eſt,ſola caliditate emen
datur illius vitium:ſi craſſa extenuationem requirit: ſi viſcida,abſterſionem & inciſionem:
ſi multa conſumptionem & diminutionem,quæ fit per ea,quę vim habent eam euacuandi.
Quod ſi ſalſa ſit,aut acida, aut alio modo vitiata præterquàm per putredinem, nec etiam
exigit concoctionem, quia ea uitia nullam ponunt in ea cruditatem,nec concoctio poteſt
emendare ea mala : quare nec Gal. vnquam ſalſam pituitam dixit eſſe cõcoquendam, & me D
ritò quidem. Nam per concoctionem emendantur omnes qualitates, quæ ſunt in materia,

Quæ vitia per conco-ctionẽ emẽ dari poßint aut neque-ant.

quæ concoquitur, vt apparet in generatione puris, & concoctione alimenti, ac ſubſtantia
etiam ipſa quantum fieri poteſt mutatur:non ergo ſola ſalſedo poſtulat concoctionem.Nã
ſi alia,quæ in pituita ſunt,non ſunt cruda, mutationem illa non exigunt per concoctionẽ,
vt ſola ſalſedo emendetur:quod quidem argumento eſt, illa quæ cruda ſunt, eſſe in omni-
bus diſsimilia,quia per concoctionem fiunt per omnia ſimilia. Quod verò nec bilis flaua,
aut atra,quæ ſuam ſeruat naturam & temperiem,vt in ſanis,& quæ etiam aliquam acrimo-
niam aquiſiuit,aut paulò frigidior facta eſt,aliquam deſideret concoctionem, ſiue ſeparata
ſit a ſanguine,ſiue cum ſanguine commixta, ſiue iam morbos gignat,ſed ſine putredine, ea
dem argumenta,quibus vſi ſumus contra concoctionem pituitæ, oſtendunt, nempe quòd
ex bilis concoctione,vel flauæ,vel atræ,non poſsint reſultare aliqua alia excrementa,nec ali E
quid vtile. Quare nihil poſt illorum concoctionem ſeparari poteſt ab alio : & quia cum gi
gnerentur,acceperunt ſuam concoctionem,eaſque qualitates,quas recipere potuerunt, &
quæ poſtea in illis naſcuntur vitia in qualitatibus ſine putredine, per contrarias qualitates
emendantur : At hoc non eſt concoquere, ſed alterare : concoctio verò non eſt ſimplex &

Concoctio qualis ſit al teratio.

qualiſcumque alteratio,ſed quæ tendit ad aſsimilationem omnium qualitatum, & ſubſtan
tię quantũ fieri poteſt. Quare turpiter errant,qui cum aliquem ſanum,cacochymum,bilio
ſis humoribus plenã citra febrẽ,purgare uolũt,ſyrupos dant ad concoquendũ,cũ nulla illic
ſit cruditas,ſed fortaſſe craſsities,caliditas,& obſtructio aliqua:quę tollẽda sũt per propria
remedia,

A remedia, non per concoctionem, vt facilis fiat purgatio. Nec vnquam Gal. tales humores
in aliquo morbo dixit esse concoquendos. Nec locus quidem facit, qui habetur in secun-
do de victu acutorum, vbi flauam bilem vocat crudam. Nam bilem illic, crudam intelligit, Cruda
quæ ex putredine acrimoniam accepit: quandoquidē eam dicit simul grauiter olere, quod bilis Gal.
putredinis est indicium. At uero cum iam putem constare nullum peculiarem humorem,
qui non putrescat, concoctionem postulare ante purgationem, idem ostendamus de tota
humorum massa: id quod facile est ostendere. Nam tota massa, quæ semel genita est & fa-
cta per concoctionem in hepate & uenis, nullam illic postulat nouam concoctionem, sed
in singulis partibus: alioqui ex totius massæ concoctione, noua fierent excrementa: sed
quænam quæso præter humorem melancholicum & flauam bilem: at hęc prius sunt facta,
nec amplius fieri possunt. Quòd si tota massa humorum qui in uenis continentur, non est
assecuta perfectos gradus concoctionis & assimilationis, vt cum dicimus corpus humori-
B bus crudis abundare ex crapula, otio, & imbecillo calore, tunc non est facienda noua con-
coctio: sed quę facta est, uerum debilior, ad perfectionem ducenda adhibitis remedijs, quę
pugnant contra copiam materiæ, & eius qualitates, ut est inedia, & admota calefacientia:
At absoluta ea concoctione, remanent solum excrementa secundum naturam, quæ non e-
gent purgatione per nostra medicamenta, sed a sola natura expellūtur. quare Galenus post
remedia, quæ adhibet ad huiusmodi cruditatem emendandam, nullam instituit purgatio-
nem, quia ea concoctio tendit ad perfectam assimilationem: in qua solùm fiunt excremen
ta secundum naturam, bilis inquam flaua & atra, quæ iam erant inchoata: Ac posteaquàm
per ulteriorem concoctionem, in qua omnia, quæ sunt in massa, ad portionem perficiun-
tur, sunt facta & absoluta, separantur & expelluntur eo modo, quo diximus a natura: qua-
re postea non est opus purgationibus nostris. Sed enim contra vniuersam opinionem de
C concoctione humorum, siue illi synceri sint, siue commixti, siue de vnius, vel de omnium si
mul concoctione agamus, illud facit, quod Galenus in nullis febribus diarijs, in synochis
non putridis, in hecticis, in quibus tamen humores omnes & singuli sunt præter naturam
calidiores, acrioresque redditi, nunquam dicat esse opus concoctione, nec aliquam vm-
quam dicat esse cruditatem humorum, nec aliqua sumi signa ex vrina aut pulsibus, quæ cru
ditatem, aut concoctionem fieri ostendant: quę omnia in solis febribus putridis diligenter
obseruat & tradit. Præterea in commentario Aphorismi concocta medicari. Scribit natu-
ram post concoctionem facere crises: at crises proprie sunt morborum, qui cum febribus
putridis infestant. Ex quo intelligere debemus cruditatem nasci ex putredine in humori-
bus, & propterea in illis expectandam esse concoctionem, postquam relinquitur excremen
tum, quod omnino separādum est ab alijs humoribus, nec aliter potest separari commodè
quàm per medicamenta purgantia: quæ omnia sic ostendo. Nam putredo, quæ corruptio
D nem mollitur in re, quam inuadit, dissimilitudinem facit, & quæ iam similia facta erant re- *Putredinē*
bus concoquentibus, illa reddit excitatis causis morbosis, & calore alieno naturæ operibus *esse causam*
dissimilia in substantia & qualitatibus: vnde natura rursus eam materiam aggreditur emē *cruditatis,*
dare, & vincere. Id quod cum fiat per contactum, assimilando agit, & si fortior est uincit, *& quomo-*
& assimilat, quod quidem potuit vinci & assimilari, qualitates inquam, quæ sunt in re quę *do.*
putrescit excedentes & dissimiles agenti. Substantiam igitur non potest vincere, quia illa
est corrupta, & hoc quia putrida: ac substantiæ, non qualitatum, vt dixi corruptio, & putre
do vitia sunt. Quare res, quæ putrescit, per qualitates solum concoquitur: id quod osten- *Qualitates*
ditur, quia per qualitates assimilatur, per substantiam verò minimè: quę quidem omnia ap *& non sub*
parent in concoctione & generatione puris. Fit ergo excrementum, vbi hęc fit concoctio, *stantiā rei*
totum illud inquam quod concoquitur: quod quidem vacuandum postea est, cùm sit inu *putrescētis*
E tile corpori & vacuationem proinde desiderat. Rectè ergo dictum est, cum purgandū est, *per conco-*
vbi fit cruditas, expectandam esse concoctionem, quia tunc natura fecit excrementum, & *ctionē emē*
quia vicit quantum vincere potuit per qualitatem, nec amplius tentat aliam uictoriam per *dari posse*
substantiā, quia illa concoqui non potest: quò fit vt cùm medicamentum iam habeat excre *& cur.*
mentum sibi familiare, nempe vel bilem, aut alium humorem concoctum, & natura ab il- *Concocta*
lo etiam grauetur, tamquam ab excremento, mutuo auxilio fiat euacuatio, attrahente qui *cur medicā*
dem medicamento quod sibi est familiare, & expellente natura quod ipsi est excrementū. *da.*
Id quod tunc commodè præstare potest, quia concoctionem absoluit, & nihil amplius ha-
bet, quod agat, præterquam vt expellat, ita instituto ordine inter actiones naturales nostri

corporis

corporis. Incipit enim attractio, vbi aliquid attrahendum est: sequitur retentio, postea concoctio, & hanc sequitur demùm separatio & expulsio. Hæc ergo est ratio, quare purgationem, quæ a nostris medicamentis fit, concoctionem præcedere oportet. Nam concoctiones, quæ a natura fiunt ex vtili materia ad nutritionem, gignunt quidem excrementa, sed non illa ægent nostris medicamentis: quoniam cum illa sint secundum naturam, uel familiaria sint aliquibus partibus, vt humor melancholicus lieni, & urina renibus, & bilis vesicæ, quæ annectitur hepati, ad ea excrementa euacuanda natura instituit partes, quæ attrahunt, recipiunt, & tandem viam præbent extra corpus: alia verò sibi viam parant sua vi, vt stercus sua grauitate deorsum per intestina reuoluitur, & tandem in fundum corporis secedit. Vapor & sordes, quæ in tertia concoctione proueniunt, facile per externas partes, & cutis meatus expelluntur, aut sponte ipsa satis leuia exeunt. At humor putrefactus, nulli parti amicus, a nulla parte attrahitur, & cum naturam non admodum stimulet amplius, victis iam qualitatibus, non expellitur, & tunc solùm expellitur, cum adhuc uigent in eo qualitates, quæ vehementer irritant naturam, vt per crises fieri solet. Quod si tunc non expellat natura, necessaria omnino est purgatio, quæ tollat cineres relictos ex ptredine, alioqui (vt inquit Hippocrates) recidiuę fieri solent, mixtione mali cum bono, & noua rursus ex quacumque leui occasione excitata putredine. An vero ante concoctionem liceat hos humores euacuare, non est huius instituti docere: id enim commodiore loco in Aphor. pro dignitate enarrauimus. Nunc sequitur vt causam efficientem concoctionem explicemus: de qua quidem re scribunt Aristo. & Gal. qui passim dicere solent concoctionem fieri a calore naturali, & proprio ei, quod concoquit, nec aliam agnoscunt causam concoquentem pręter hunc calorem. Verum ego aliter sentiendum esse puto. Nam concoctio in nobis est animæ quædam actio, quæ a potentia siue facultate concoctrice nascitur, vt attractio, retentio, & expulsio, quæ præter calorem agnoscunt causas suas, a potentia attractricæ, retentrice, & expultrice, magis quàm a calore. Nam struthiocamelus ferrũ & lapides concoquit, quod nullum aliud animal præstare potest, æquali, aut ampliore, uel minore calore præditum. Igitur cum concoctio, actio quædam naturæ fit, debet primum tribui ipsi naturæ, idest formæ rei a qua principium motus. Sic etiam ignis author est elixationis, & assationis, & omnium, quę concoquit, non solùm ob suum calorem, sed magis etiam ob intrinsecam suam formam, ob quam omnia, quæ concoquuntur, quantum materia permittit, similia fiunt rebus concoquentibus. Hac enim ratione cibus in chylum mutatur per concoctionem, & similis fit substantiæ ventriculi, nõ solùm in odore, calore, & sapore, sed etiam per alias omnes qualitates, & substautiam. Eodem modo, quæ assantur, fiunt ficciora, leuiora, & igneum colorem recipiunt. Igitur concoctionis in omnibus rebus author est rei forma: calor verò instrumentum est naturæ, & non præcipuum agens. Quapropter nos rectius definimus concoctionem esse asimilationem, quæ fit a re concoquente, caloris auxilio: est ergo calor, qui in nobis est, nostrarum cõcoctionum instrumentum. Verum cum in nobis duplex sit calor, vt antea ostendimus, vnus insitus singulis mẽbris, alius influens a corde, hic commune est, ille vero proprium concoctionis instrumentum. Vterq; tamen separatus, ineptus est ad concoctiones obeũdas: insitus quidem ille, quia est veluti potentia calor, ad agendũ non satis efficax: influens uero, quia nunc adest, nunc abest: nimirum cum motu suo debeat vt cõmune instrumentum seruire singulis partibus, nec simul possit internis & externis adesse, quod somni & vigiliæ generatio ostendunt. Vterq; igitur calor ad concoctionem requiritur. Quo fit vt per somnum internæ partes fœlicissimè concoquant, quoniam tunc influens calor totus propemodum ad eas fertur, & illarum actiones adiuuat, addito robore & vigore calori insito: contra vero per vigiliam imbecillè admodum fiunt illic concoctiones: quia minimum caloris influentis in uisceribus relinquitur. Porrò calores hi, concoctionis possunt esse instrumenta in omni ferè gradu. Nam temperatus & halituosus calor concoctiones optimas facit, vt Gal. in Aph. 15. lib. primi & passim alibi scribit, in li. verò 14. de vsu partiũ, eũ calorem qui a temperato recedit, & debilior est aliquantulũ tẽperato, scribit aptum esse ad concoctionem: quod ostendit concoctio, quæ fit in mammis in generatione lactis, & nutritio cerebri, & aliarũ partiũ: quæ etsi frigidiores sunt temperatis, tamen optimè concoquunt. Quod etiã faciunt mulieres, quæ etsi frigidiores cẽsentur esse viris, tamen plurimos, varios, & difficiles cibos non semel solùm quotidie, sed bis & ter concoquũt. Scribit præterea Gal. in lib. 4. de Simp. maturationem in fructibus fieri a dupli-

Cur in concoctione nutrimenti ex cremẽta, q̃ fiunt nõ postulent medicamenta purgantia.

Cur solus humor putrefactus post cõcoctionẽ requirat nostras purgationes.

De causa efficiente concoctionem disputatio.

Calorẽ esse instrumentum concoctionis et quis calor in nobis talis sit.

A ci calore interno & externo a sole: at hic non solùm temperatus & halituosus, sed etiam sepe feruentissimus est & siccus. Ad id etiam pertinet, quod scribit libro primo de alimentis, biliosos melius concoquere carnes bubulas temperatis. Ac non solùm quidem calor, qui intra limites sanitatis continetur, sed qui iam febrilis est, Gal. teste, concoquit, ut in septuagesimo Aphoris. quinti libri, & in tex. decimo tertij commentarij sexti Epidemion patet. Illic enim febrem, corizas, brãchos optimè concoquere scribit. Pus praterea a calore vehementiore fit, quàm naturæ conueniat mediocri: non tamen propterea errarũt Aristot. & Galenus: illi enim cum dicunt fieri concoctionem a mediocri calore, agunt de concoctione, quæ aliarum omnium est regula, & fit in mediocri materia, quæ mediocrem calorem requirit. Vbi verò materia facillimè pati potest, imbecillior calor sufficit ad concoctionem, sicut vehementior requiritur, vbi id, quod patitur, vel ob copiam, vel frigidiorem B qualitatem, aut duritiem, vel crassitiem, vel viscositatem difficilius vinci potest. Proprius ergo requiritur in omni concoctione calor. Verùm vt calor etiam febrilis aliquando non ineptum est concoctionis instrumentum: ita cum febres sunt vehementes, fit putredo, & non concoctio, quia calor proportionem omnis materiæ excedit, & ob id naturæ instrumentum amplius esse non potest. Omnis ergo calor, qui concoctionem facit, temperatus est, & mediocris. Sed ille quidem, qui in moderata materia concoctionem facit, & in hominibus temperatis, est simpliciter, & re uera temperatus & mediocris: alius vero non simpliciter, sed comparatione facta ad id, quod concoquitur, mediocris & temperatus dicendus est: vt magnus ignis ex multis & crassis lignis accensus, ad membra integra bouis concoquenda, non dicitur magnus, sed mediocris & temperatus. Quod verò scribit Aristo. in libro quarto Meteorum frigiditatem solam esse cruditatis authorem, in nobis verùm non C est. Nam etiam calor cruditatem facit, vt in humoribus putrescentibus apparet, qui crudi fiunt, aucto, ex prohibita transpiratione calore: & ab eodem melius postea transpirante illi assimilantur & concoquuntur. Cæterum finis concoctionis, vt diximus, est assimilatio perfecta quantum agentia & patientia permittunt: concoctio verò ipsa dum fit, est imperfecta assimilatio, vt motus a forma non differt, nisi per maiorem aut minorem perfectionem: quippe cum motus sit imperfecta forma. Si ergo finis concoctionis est assimilatio, cur dixit Arist. finem concoctionis in aliquibus esse naturam, & veluti formam & essentiam, in alijs vero subiectam quandam formam, ad quam res, quæ concoquitur, contendit. An hęc aliud sunt quàm assimilatio, minimè quidem, vt arbitror, sed hæc exprimunt finem concoctionis, & quando res illum sunt assecutæ, ostendunt. Quæ enim maturantur, tunc reuera matura & cocta cognoscuntur esse, cum semen quod intus est conclusum, formam iam est assequutum, qua iam potest sibi simile procreare. Meritò ergo in illis natura & forma dicitur esse finis concoctionis, idest quod illa tunc bene cócocta agnoscamus esse, cum D iam in illis natura & forma esse potest. In alijs vero, quæ concoquuntur, vt in tuberculis, nunquam alteratio quæ fit, formam perfectam assequi potest, cum in ea, materia quæ relinquitur, inutilis & excrementum, natura esse non possit: sed similitudinem solùm quandam in qualitatibus inquam, parit. Propterea quædam forma est, & non simpliciter forma: quam res, quæ ita concoquuntur, assequũtur. Cæterùm concoctionis species tres facit Arist. maturationem, elixationem, & assationem. Nos vero dicimus in nostris corporibus solùm fieri maturationem, nam omnia, quæ in nobis concoquuntur, crassescunt, quod est proprium maturationi. Fit etiam maturatio a proprio calore: aliæ vero concoctiones fiunt ab extrinseco calore. Propterea fallitur Montanus, qui omnes concoctionis species dicit in nobis fieri, maturationem in concoctione tuberculorum: elixationem in generatione humorum: assationem in generatione ossium. Verum differentiæ quædam in conco-E ctione, quæ in nobis fit, sumi possunt a differentia termini, nempe perfecta, uel imperfecta assimilatione, vel a diuersitate materiæ, quæ concoquitur, vel a differentia instrumenti cõcoctionis. Nunc sequitur vt doceamus modum quo fit in nobis concoctio: in qua re quidam scribunt concoctionem proprie nec incrassare nec extenuare, sed adęquare materiam, Alij volunt omnia, quæ concoquuntur incrassari, & uiscosa reddi, vt Gal. quarto tex. quarti acutorum & decimoquinto tex. tertij commentarij sexti Epidemion. Idem testatur Aristot. de maturatione, & idem docet natura rei. Nam si concoctio fit a calore, & agente concoctrice facultate, quæ est in partibus solidis, oportet materiam fieri crassiorem. Ita mel & alij succi, qui concoquuntur, crassescunt, & hæc verior est opinio. Nec obstant, quod habet Gal.

Non solam frigiditatẽ sed etiã calorem esse cruditatis causam.

De fine concoctionis.

Concoctionis species quæ et quot Solam maturationem in nobis fieri, et Montani error.

Differẽtiæ cõcoctionis

De Modo quo fit concoctio.

Gal. in lib. de constitutione artis, crassos humores esse concoquendos, & crudum vocatum A humorem per concoctionem tenuiorem fieri. Nam miscentur cum ipsa concoctione quædam aliquando actiones, quarum opera ad concoctionem non sunt referenda. Nam mixtio fit humoris cum sicco in fructibus, & ob eam mixtionem extenuatio quædam, cum plantæ humorem a terra alliciunt. In concretis præterea antequam incipiat concoctio, fit fusio, quæ est humectatio quædam, ut mel concretum primo funditur ab igne: at hæc non sunt concoctionis officia. Nam si materiam concoctioni dederis, quæ non sit concreta, nec humore egeat nouo, tunc concoctio semper incrassabit. Alia verò fiunt tenuiora, non per mixtionem humidi, nec perfusionem, sed per separationem partium crassarum ab alijs quo modo vinum mustum ab initio crassum, non per concoctionē fit tenuius, sed quia fex, quæ cum vera substantia vini est commixta, paulatim separatur, & subsidet. quod etsi fit per ebullitionem quandam, non tamen fit per concoctionem, sed ui ipsius caloris, qui etiam vim B habet separandi heterogenea, homogenea autē cogendi, per concoctionem. Id quod euidēter apparet in ipso vino, quod posteaquàm expurgatum est a sua fece, tanto crassius euadit, quanto vetustius redditur: ita quidem agente & concoquente natiuo calore atq; in coctione continuò dissipando cum certa quadam mensura humorem ipsum. ergo concoctio semper incrassat. Quòd si humectatio quædā fit & attenuatio, fit illa vel ab humectantibus, uel a fundentibus, aut a separantibus partes crassas a tenuibus, aut etiam ab his, quæ uim habent extenuandi: quæ omnia uel solus calor, qui in nobis est, pręstat, ut qui uim habeat hæc omnia efficiendi: uel quædam etiam ex illis, a nostris medicamentis fiunt, ut ea, quæ dicuntur incidentia & extenuantia, quæ Gal. solet præmittere concoctioni, ubi humores sunt crassi & viscidi: quæ cum natiuus noster calor obtusus in tali materia præstare non possit, opem quærit ex arte nostra, ut postea facilius possit materiam factam aptiorem ad patiendum, sibi assimilare, ut Gale. in libro de sanitate tuenda quarto ostendit his verbis. Si cru- C dos succos iam attenuatos putas, uinum dato, quod ad concoctionem facit: & paulò post, crudi succi attenuandi, concoquendique sunt. Separatis igitur operibus, quę non fiunt à concoctione, eò quòd non respiciant cruditatem, semper inueniemus naturā concoquendo incrassare. Illud nunc sequitur explicandum quibus auxilijs possimus concoctionem iuuare: quæ disputatio attingit etiam quæstionem an syrupi conferant ad concoquendos humores in febribus, & alijs affectibus. de qua re extat Manardi epistola, vbi concludit paucos esse syrupos ex his, qui fiunt in officinis nostris, qui hanc uim obtineant: quoniam (vt ait) concoctio fit a nostro calore halituoso & humido, & propterea illa solùm posse iuuare concoctionem, ut scribit Gal. lib. quinto de simp. quæ moderatè calefaciunt & humectant, etsi extrinsecus admoueantur cum his qualitatibus, simul etiam habent uim emplasticam aut astringentem, qua natiuus calor intus augeri & concludi potest. Itaque cum inter syrupos pauci sint calefacientes & humectantes, censet errare medicos, qui alijs omni D bus vim tribuunt iuuandi concoctionem. Verum ego a Manardo dissentio. Nam ille solùm agit de concoctione, quæ fit in mediocri & temperata materia, a mediocri & benè temperato calore. Nam ubi hæc alio modo sunt affecta, adhibenda sunt remedia, quæ eorum impotentiæ mederi possunt. Etenim Gal. in quarto de sanitate tuenda, & in secundo ad Glauconem ad concoquendos pituitosos humores exhibet piper. Addo quod ille scribit in lib. sexto Epidemiòn com. secundo concoctionem fieri per contrarias qualitates. Est etiam locus in octauo Meth. vbi aquæ potionem conferre biliosis ad concoquēdum scribit. Sunt alij infiniti loci, in quibus calida, frigida, extenuantia, humectantia, exsiccantia, quietem, exercitationem, parsimoniam, inediam, simplicitatem cibi, acria, & alia ferè omnia concoctionem iuuare scribit, pro ratione materiæ concoquendæ, & caloris concoquentis: Ac meritò quidem. Nam si concoctio fit, cum natura vincit, & assimilat materiam, quæ repu- E gnabat, & erat dissimilis, non unicum potest esse genus eorum, quæ concoctionem possunt iuuare: quoniam non est vnus repugnantiæ & dissimilitudinis modus. Nam humores frigidi, concreti, & viscidi per calefacentia, incidentia, & fundentia facilius assimilantur. Calidiores verò & acriores humores, melius assimilantur nostræ naturæ, si frigida exhibuerimus. Sic de alijs eadem sit ratio, ne omnia rerum genera prosequamur, quod diligentius fecimus in Aphorismis. nunc solum quod ad institutum nostrum pertinet non præteribo, scribit enim in hoc loco Gal. materiam putridam esse concoquendam, & nos commodè illius concoctionem iuuare posse, si intellexerimus quomodo fiat illius concoctio. Fit quidem

Concoctionem ipsam semper incrassare.

Extenuatio quot modis in humoribus fiat.

Iuuantia concoctionē, et an syrupi ad eā cōferre possint.

Cōcoctionē iuuantia nō unius naturæ esse posse.

A dem, vt ante diximus, per aſsimilationem ſecundum qualitates, & nō ſecūdum ſubſtantiā: quare illa conferent ad huiuſmodi concoctionē, quæ materiam reddunt aptam ad paſsionem & aſsimilationem. At inter hæc remedia, quædam pugnant contra eā, quæ in materia ſunt repugnantiæ & difficilis aſsimilationis cauſæ: alia verò ſunt, quæ calorem concoctionis inſtrumentum, & facultates, quæ circa concoctionem verſantur, aptas reddūt ad vincendum & aſsimilandum. Porrò materia, quæ nimia copia exuperat, aut pœnitus impedit, aut certè tardat concoctionem: propterea incipientibus, creſcētibus, & vigentibus etiam morbis, ſi multitudo humorum ſubeſt, prodeſt ſanguinis miſsio, & mirum eſt quantum illa iuuet, vbi ſymptomata maxima ſunt, & bonam criſim nō expectamus eo, quòd omnia adhuc ſint confuſa in vrinis, aut craſſa, aut vehementer ignea. Nam etſi per initia morbi detractus fuit ſanguis, tamen noua ſanguinis miſsio pertimeſcenda non eſt. Quòd ſi lingua ſit arida, dura, nigra, vrinæ admodum flauæ magnus in corpore æſtus, non ex ſanguinis maſſa, B ſed ex bile abundante, ego nunquam veritus ſum, vel etiam vigente morbo ſolam caſsiam exhibere, & multos ferè deſperatos hoc modo liberaui. Vt ergo ſanguinis miſsio im omnibus grauioribus febribus ab initio eſt neceſſaria, quæ etiam in ipſo ſtatu repetenda eſt, ita vrgente malo; ſic purgatio incipiente febre ex humore calidiore, poſt ſanguinis miſsionem eadē vel ſequenti die non omittenda per leuiora medicamenta: & etiā vigente morbo per ea, que ſunt omnium leuiſsima, vbi dubitamus de bona criſi futura, & naturam videmus, plurimū in concoctione laborare, bono animo reiterāda. Sed de hac re diligentius in Aph. ſcripſimus. Cęterū aduerſus qualitates humoris repugnantes concoctioni, pugnamus per contraria: in pituitoſis inquam humoribus putreſcentibus cum calefacientibus, incidentibus, extenuantibus, exſiccantibus: in bilioſis verò refrigerantibus, humectantibus: in melancholicis humectantibus & moderate calefacientibus. Hæc enim diluunt, & extenuant C terrenū humorem. Quare in pituitoſis & melācholicis febribus ſemper poteſt vinū exhiberi, pro ratione humoris & febris tēperatum: in bilioſis verò nec in ipſa declinatione prodeſſe poteſt ad concoctionē. Hæc ergo breuiter ſint dicta de his, quæ contra materiā rebellem concoctioni faciunt. Quę verò concoctioni proſunt, eò quòd calori concoctionis inſtrumento conferunt, habent fortè maiorē difficultatē. Nā ſi humores qui putreſcunt in venis, concoquūtur, eo modo, quo pus fit in inflāmationibus, cur nō adhibemus vniuerſo corpori emplaſtica & adſtringētia, quæ calorē includant in viſceribus, eo modo, quo pus conficimus admotione eorū, quæ vim emplaſticā & aſtringentē obtinēt. Et cur etiā in puris generatione, ī quo putredo ſuā habet quoq; facultatē, quippe cū pus relinquatur, diſsimile per ſubſtantiā, quod eſt effectus putredinis, & nō perfectę concoctionis, quæ materiā pœnitus aſsimilat cur inquā adhibemus emplaſtica, quæ tranſpirationē prohibent, ex qua (vt antea oſtēdimus) ſit & augetur putredo. An non eſt eadē ratio de humore, qui putreſcit, & cōco D quendus eſt in venis, quæ eſt de eo, qui in carne inflāmationem facit, & in pus per concoctionē mutari debet. Nā cōcoctionis autor calor debet eſſe halituoſus & ſpiritibus plenus, qualis neceſſario eſt, qui in venis & arterijs profundioribus corporis, in quibus fit putredo in febricitātibus cōtinetur. qui verò in partibus externis cōtinetur humor, talē non poteſt habere calorē: quoniā ille per carnis & cutis meatus cum ſuis ſpiritibus facile exhalat. quare vi emplaſtica & aſtringente intus cōcludendus eſt, ne deſit cōcoctioni. Nec parti quidē affectæ ex inflāmatione, idem imminet periculū, quod vniuerſo corpori aſtricto. Nā ſuffocari periclitatur cordis & interiorum viſcerū calor & arteriarum, ſi perſpiratione deſtituatur: Id quod nō fit in ſuppuratione humoris cōtenti in vna particula corporis, quæ vicinarū etiā perſpiratione tēperatur. Quod verò emplaſtica & aſtringētia adhibeamus, ad ſuppurationē, quæ aliquid habet putredinis, cui obeſt prohibita trāſpiratio, ratio eſt, quoniā E cū certò ſcimus fore, quod pus fiet optimū, eò quòd vincentis cōcoctionis adſunt indicia, prodeſt omni ratione concoctionē iuuare, quā præſcimus putredinē finiturā. Leuiter ergo obeſt perſpiratio illa aliquo modo prohibita ei, quod fit ex putredine: ſed quia maximè prodeſt concoctioni, quæ nequit perfici abſq; ea concluſione ſpirituum, naturę adferimus auxiliū. Id quod nō fit, cū vincentis putredinis adſunt notæ: tunc enim quia deſperatā habemus concoctionē, non quidē ab emplaſticis & concoquentibus præſidia quærimus: quamobrem per exſiccantia & tranſpirationē molientia putredinē oppugnamus, ut gangrenarū curatio docet. Ergo putredinem leuem, quam concoctio emendare poteſt, meritò ſanamus per ea, quæ concoctioni maximè opitulantur: quæ cum extinguit noxias in humore

N qualitates

Remedia cō coctionē iuuātia in putridis humoribus qualia eſſe debeāt.

Quomodo ſanguinis miſsio ab initio & poſtea reiterata conferat ad concoctionem.

Purgationē in vigore febris ſæpe iuuare concoctionem.

Purgatio minoratiua in febribus bilioſis neceſſaria.

Vinum in quibus febribus ſemper exhiberi poſsit & in quibus nunquā cōcedendum.

Cur in febribus putridis ad cōcoctionē adhibemus corpori rarefaciētia: in puris verò generatione emplaſtica.

qualitates, nihil mali ſequitur, ſi materia abſoluta concoctione relinquitur diſsimilis, A ut in uerè putridis fit: nam illa deſtituta omnibus ſuis inſignibus qualitatibus, minimùm corpori obeſſe poteſt, facileque cedit noſtris remedijs illam euacuantibus: itaque in generatione puris calor reddetur idoneus ad concoquendum, ſi concluſus intus ſpiritus halituoſus reddetur: in concoctione uerò humoris putreſcentis in febricitantibus requirit calor mediocrem temperiem, pro qualitate & quantitate humoris concoquendi. Nam bilis flaua obtuſiorem: pituita acriorem calorem deſiderat, melancholia calorem uult cum humore coniunctum. Hæc ergo de his, quæ concoctionem iuuant, eò quòd calorem temperant, & reddunt aptum ad uincendum & aſsimilandum. Cæterum concoctionem quoque iuuamus cum ferimus opem facultatibus, quæ neceſſariæ ſunt ad obeundam concoctionem. Quæ duæ quidem ſunt concoctrix & retentrix ipſa uis. Nam niſi retineatur materia, quæ poſtulat concoctionem, donec uinci & aſsimilari poſsit, nulla fiet concoctio, ut uidemus in lienteria contingere: quæ accidit ſæpe, quod uentriculus pituitoſo mucore B plenus, impotens eſt ad retinendum alimentum: aliquando uerò uitio facultatis concoctricis, concoctio non procedit, eo quòd ipſa ſit imbecillior reddita, uitiato partis in qua ſit concoctio temperamento: aut quia diſſoluta eſt ſpirituoſa ſubſtantia, quæ ad illius robur facit. Temperamentum porrò uitiatum reſtituitur per contrarias qualitates, de qua quidem re antea egimus: ſpiritus uerò conſumpti cibis, potionibus, odoribus idoneis reparantur: & horum quidem ea habenda eſt ratio, ut interim cum debilitate uirtuti ſuccurrere ſtudemus, calorem concoctionis inſtrumentum, aut materiam, quæ concoquenda eſt, deteriorem non reddamus: aut naturam ipſam ob cibi concoctionem diſtrahamus a concoctione noxij humoris. Sed hæc attingunt commodam uictus rationem in morbis, de qua etiam in Aphoriſmis pro rei dignitate egimus. Nunc ea ſufficiant ad ea quæ hic C dicuntur a Gale. de putredine & concoctione humoris, in quibus ob maximas quæ adhuc extabant in illis difficultates, prolixitatem euitare non potuimus.

Euacuationes autem fiunt & per ſanguinis miſsionem, & clyſteris uſum, & per urinæ uias, & eam quæ per cutem fit tranſpirationem, ac præterea per eam, quæ fit ad partes oppoſitas, attractionem, atque ad alias propinquas deriuationem. Nam & ad hoc idem genus pertinet citare menſtrua, atque ora uenarum, quæ Græci hæmorrhoidas appellant, aperire, ac per palatum, nareſque expurgare.

D

Dicebat Galenus putreſcentem materiam egere concoctione, & poſt concoctionem euacuatione. Itaque poſteaquàm egit de concoctione, & admonuit eam eſſe procurandam eo modo, quo oportet, nec potuit modum eum docere hic, ubi breuem inſtituit tractationem, quia ut oſtendimus nos, multorum habenda eſt ratio in concoctione iuuanda, nunc de euacuatione agere inſtituit. Verùm aliter quàm ſuum inſtitutum poſtulet, de ea agit, nam propoſuit ſolùm euacuationem materiæ putreſcentis in febribus: illa autem per ſanguinis miſsionem uena ſecta, aut apertis hæmorrhoidibus, aut per nares non expurgatur, ſed ſolùm per purgationem, ideſt per illa, quæ allicere poſſunt, & ſeparare putridum humorem concoctum ab alijs. Sed poſteaquàm ipſe omnium euacuationum genera enumerare uelle uidetur, vt ex illis eligamus, quæ præſenti inſtituto, & alijs poſtea affectibus curandis utilia eſſe poſſunt, nos etiam, quid de hac re ſentiamus, aperiemus. Ac primum dicemus illum nec arte, quæ ab uniuerſalibus tractationem auſpicatur, nec experientia, E quæ ſingularia proſequitur, hanc materiam pertractare. Nam multę ex his euacuationibus, quas proponit, commune aliquid habent, quod non eſt omittendum ab eo, qui methodo docere vult. Fiunt autem vacuationes etiam per vomitum, & non ſolùm per clyſteres, ſed etiam per ſuppoſitoria (vulgò dicta) ano immiſſa: nec non per cucurbitulas cuti admotas, adhibita poſteà ſcarificatione. Alia etiam eſt euacuatio, quæ fit per ſudores, quæ non eſt in prædictis comprehenſa. Nam quæ inſenſibiliter fit per cutem, longè differt ab ea, quæ cum ſudore perficitur. Addi etiam poſſunt euacuationes, quæ fiũt per inciſionem partis ſuppuratæ. Itaq; methodus docendi poſtulat, ut maximè vniuerſales differentiæ

Quid in hac enumeratione euacuationum deſideratur in Galeno.

A differentiæ euacuationis ponantur, in quibus particularia omnia comprehendantur. Porrò inter euacuationes, quædam sunt sensibiles, in quibus euacuatur materia sub sua forma: aliæ verò sunt insensibiles, quæ fiunt mutato humore in vaporem, quomodo inedia, vigilia, motus animi & corporis nostrum corpus euacuant. Alia vero est euacuatio æqualis, alia inæqualis. Aequalem vocamus, quæ ex omnibus humoribus aliquid educit, quod facit uenæ sectio, & omnia etiam, quæ insensibiliter euacuant. Inæqualis verò euacuatio est, per quam vnus, vel duo, aut plures, sed non omnes humores, educuntur, cuius generis est purgatio, & quæ fit per vrinas, clysteres, & vomitum malorum humorum euacuatio. Alia rursus est euacuatio vniuersalis, alia particularis: illa dicitur, quæ a toto corpore extrahit humores: hæc verò, quæ ab vna solùm parte, vel pluribus, sed non omnibus euacuat. Dicitur sanguinis misio, quæ fit secta vena vniuersalis esse euacuatio: at re uera talis non est, quippe cum a venis solùm ducat humores. Inedia vero, motus animi & corporis, proprie vniuersaliter euacuant. Nam hæc non solum exhauriunt venas, sed etiam ipsas partes solidiores. Iam verò tempestiuum est, vt usum istarum euacuationum in febricitantibus febre putrida, de quibus hic agit author, doceamus, eo prius supposito, quod euacuationes aliquando per se expetimus, aliquando verò per accidens. per se quidem, ipsius euacuationis gratia: per accidens autem, quando aliquid præstare volumus, quòd sine euacuatione fieri nequit. Illo modo sanguinem mittimus, ubi multitudo illius nocet: hoc uero, cum refrigerare uolumus interiora uiscera, nec tutò id facere possumus, cum alio auxilio, vt per initia febrium putridarum contingit, in quibus nec frigida potio, nec balnea, nec alia denique exteriora, vel interiora remedia sunt satis secura: Et quæ tuta sunt, ut paruæ potiones ex herbarum decoctis, & syrupis nostris, non satis sunt efficacia ad tantum æstum mitigandum: & ad transpirationem efficiendam.

Euacuationū uniuersales differentiæ.

Quæ vniuersaliter euacuent.

Euacuationum vsus per se & per accidēs.

C Cæterum putridus humor de cuius vacuatione hic agit Galenus, solùm educi potest per ea, quæ inæqualiter vacuant, per purgationem (inquam) factam per aluum, urinas, uomitum, & sudorem. Nam sudor aquosum humorem, cum quo extruditur a natura simul etiam putridus humor, educit: & cum sudoris & vrinæ eadem sit materia, idem etiam potest per urinas euacuari. Nec credere quidem oportet, putridum humorem per ęqualem euacuationem etiam euocari posse, argumento quòd nonnulli absque sensibili aliqua euacuatione, a putridis febribus liberentur: nam id illis contingit, non per euacuationem putridi humoris, sed per mixtionem boni alimenti, quod tandem temperat & uincit putridi humoris vitium. Porrò per clysteres educi potest eiusmodi humor, si ex acrioribus & purgantibus medicamentis fuerint confecti. Id quod ego sæpe sum expertus. Quapropter illos medicos laudare non possum, qui plus iusto timentes turbationem concoctionis expurgantibus enematibus, ea uix audent conficere ex mulsa, vel ex aqua hordei cum melle. Nam ut

D hæc in ardentissimis febribus ad stercora eijcienda sufficere fortè possunt: ita ubi morbus mitior est, per omnia morbi tempora, & in acutis etiam ipsis, vbi noxios humores iam educere volumus, validiora præsidia sunt adhibenda, qualia sunt casia, hiera simplex & composita, mel crudum, & reliqua huius generis: ex quibus cōfecti clysteres nunquam obsunt, imò per debita interualla iniecta, semper prosunt, dum naturam exonerant, & humores a nobilioribus partibus ad intestina reuellunt. Ea vero, quæ per urinas noxios humores educunt, non nisi concocto humore tutò adhiberi possunt: agitant enim, & commouent quicquid in uenis continetur, vt allicere, & veluti exprimere illud posint, quod secum rapere volunt. Tarda præterea est & exigua ea euacuatio, atque difficilis, nisi natura uiam præmonstrauerit. Quare concocto humore præstat per aluum cum medicamentis purgantibus illū educere: atque ita naturam cito ab oppresione liberare. Vsus frictionum in febribus putri-

E dis non est ad humorem putridum educendum, sed ad vniuersam multitudinem euaporandam, & ad reuellendum, cum nobiles partes a cursu humorum offenduntur: balnea aquæ tepidę, solū prodesse possunt declinante febre, quam facit humor biliosus. Nā per alia tēpora calefacit, & inutiliter mouet, crassosq; humores nō potest euocare ad superficiē, & in uapores conuertere: quibus vero cōuenit, prodest, non solū tepidū, sed etiā facta euaporatione, in fine frigidiusculū, pręsertim in gracilioribus & consumptis ab ardore febris. Sāguinis misio secta vena (ut antea diximus) in putridis febribus expetitur multis rationibus, nēpe ad euacuandā multitudinē, ut melior posteà fiat cōcoctio, & facilior pateat uia aperiētibus & refrigerantibus medicamentis per os assumptis. item confert ad refrigerationem, quæ fit

Putridus humor in febribus quibus modis euacuari posit.

Clysteres quales in putridis febribus.

Vrinā mouentia quo tempore in febribus exhibenda.

Frictionū vsus in febribus.

Balneorum vsus.

ob transpirationem, & emisionem uaporum, & is est præcipuus, cuius ratione in omnibus febribus putridis sanguinem esse mittendum, Galenus præcipit in methodo medendi: alius quoque vsus est venæ sectionis ad reuellendos & deriuandos impetus humorum, ex quibus mitigantur symptomata, quæ ex confluxu humorum & vaporum concitantur: cuius generis sunt dolores capitis, vigiliæ, sopores. Cæterum per cucurbitulas mittitur sanguis in infantibus & pueris, quibus cum naturali euaporatione sufficere potest quælibet sanguinis euacuatio ad plethoram minuendam, & corpus refrigerandum: in adultis verò potisimùm vtimur cucurbitulis ad mitiganda symptomata, facta reuulsione & deriuatione cum aliqua euacuatione humoris fluentis, uel iam occupantis partem aliquam: quo modo in dolore capitis, delirio, & sopore cucurbitulas scapulis admouemus. Hirudines maximum habent vsum in febribus putridis. Nam cum ani uenis admouentur, detractis prius pilis, & admota cucurbitula, quæ totum anum comprehendat, vt venarum orificia, quæ intus latent, emineant, mirum est quantum conferant ad capitis affectus mitigandos, ad concoctionem iuuandam, ad naturam subleuandam, ad transpirationem corporis, si post venæ sectionem, & alia præsidia videamus naturam uel opprimi, aut certe tardius uincere & concoquere noxios humores: Ac tanto quidem maior agnoscitur esse huius remedij vsus, quòd non solùm in validis corporibus, sed etiam in debilioribus, & propemodum exsolutis a febribus, etiam tutisimus sit: quod ego sæpe expertus sum, & didici ab Etruriæ medicis, dum Pisis medicinam profiterer. Porrò vt prosunt hirudines vniuerso corpori, hæmorrhoidibus admotæ: sic cum applicantur venis, quæ sunt in cauitate narium, & sub auriculis, & in fronte, atque occipite mirificè adiuuant aduersus symptomata, quæ caput infestant. Iam verò euacuatio sanguinis, quæ fit per uterum, media quodammodo est inter æqualem & inæqualem, quæ fit per purgationem. Nam in mulieribus, quæ bono sanguine abundant, æqualis fit euacuatio, se se exonerante natura a multitudine bonorum humorum: in illis verò, quæ sunt cacochymæ, etsi aliquid sanguinis excernitur, tamen potius fit purgatio totius massæ, eductis illis succis, qui illam inficiebant, quàm diminutio omnium humorum, in quibus sanguis ad aliorum proportionem plurimum exuperat. Menses si mouet natura in febribus, plurimum prodesse solent, præsertim si statis temporibus, vt in feruore morbi, & non per initia contingant eruptiones. Tunc enim febrem sæpe iudicant, & omnia symptomata præsertim partium superiorum fœlicisimè leniunt. Nec minore quidem successu medicina illos aliquando euocat in uehementioribus febribus secta uena in malleolis, uel sub poplite, aut fœmoribus admotis cucurbitulis. In mitioribus verò febribus sine periculo tentari possunt medicamenta, quæ per os assumuntur, aut in vterum immittuntur facultate abstergendi, incidendi, & aperiendi orificia venarum prædita. Atque hic est vsus auxiliorum, quibus vti solemus ad euacuandum in febribus putridis. Quæ enim dicuntur a Galeno hic fieri euacuationes per deriuationem & reuulsionem, non ostendunt aliqua esse præsidia præter prædicta: sed quòd illa, quæ sanguinem mittunt, aut purgant corpus, aut aliter euacuant, aliquando euacuationem simpliciter perficiant, aliquando verò cum reuulsione, uel deriuatione, quarum usus non paruus est in curatione febrium, ad humorum impetum sistendum, & ad symptomata, quæ fiunt ex fluxionibus humorum & vaporum, mitiganda.

Cucurbitularum vsus in febribus putridis.

Hirudinũ usus in putridis.

Sanguinis euacuatio, quæ fit per vterũ qualis sit euacuatio & quomodocõ ferat.

A B C D (margin letters)

Cum igitur & hic materias inuenerimus, quibus in qualitate, & quantitate, & modo usus adhibitis, euacuatio fit, in ipsa artis parte salubria inuenientur, atque eorum omnium inuentio traditur in eo uolumine, quod de arte curatiua inscribitur. B

Anteà admonuit, in recta administratione omnium causarum salubrium, spectandam esse quantitatem, qualitatem, & occasionem, de qua, ut ostendimus, controuersia est: quippe cum dicat eam contineri in qualitate & quantitate, aliquando verò illam facere scopum distinctum ab illis. Addit nunc prædictis vtendi modum, & alio loco adiunget ordinem, & locum, ut is, qui uno loco numquam consueuit absolutam facere rerum tractationem. Admonet igitur hoc loco in euacuationibus enumeratis

A enumeratis hos scopos esse obseruandos, ne temerè fiat euacuatio. Alius etiam addendus esset scopus, quod genus materiæ aptæ ad euacuãdum respicit, & ille primum locum inter alios obtinet. Nam etsi (vt hoc exemplo vtar) cassia & rhabarbarum cinerem ex putredine & concoctione bilis & pituitæ relictum euacuant, tamen per initia febris, incrementa, & uigorem cassia potius eligenda est. Nam rhabarbarum, quod adstringendi habet vim, & non solùm per aluum, sed etiam per vrinas trahit humores, bene concoctum humorem, & uias expeditas ab obstructionibus requirit. Quare solùm in declinatione febris præcipuus illius est vsus: in alijs verò temporibus, quod sæpe animaduerti, agitationem parit, & concoctionem turbat. Eligendum ergo est medicamentum ad euacuandum, quod sit aptum ad eum humorem educendum, quem obesse agnoscimus, & quod possit eum allicere a partibus in quibus continetur. Nam vt ea, quæ ob viscositatem, & crassitiem, vel debilitatem, solùm expurgare possunt, quæ in primis venis continentur, prosunt incipiente

Rhabarbarum nũquã exhibendũ nisi planè cõcocto humore.

B & crescente morbo: ita eodem declinante illa infirma sunt. Quare eligenda, quæ nouimus a profundioribus & distantioribus partibus purgare posse. Porrò in electione medicamenti spectare etiam debemus vires ægri, voluntatem, proprietates, consuetudinem. Nam corpora mollia qualia sunt puerorum, & vires senum, non ferunt vehementiora remedia euacuantia. Et qui abhorrent cassiam, vel aliud genus medicamenti euacuantis, quod tormina, vertiginem, atque etiam animi defectum infert aliquando, ad illius assumptionem non sunt cogendi. Perdiscendum ergo est ab ægrotis, quo genere remedij euacuãtis commodè purgari consueuerint, & eo vtendum, si modo vim habeat educendi noxios humores ab illis locis, in quibus continentur. Cæterùm in quantitate medicamenti præscribenda spectare debemus naturam & copiam humoris, locum in quo illi continentur, habitum corporis, uires, consuetudinem, anni tempora, vitæ conditionem. Nam si bilis

In medicamenti electione & exhibitione, quæ spectanda.

In quantitate purgãtiũ quæ spectãda.

C pallida pauca & in primis venis contenta, a corpore molli, infirmo, quodque facilè ab omni re euacuatur, in æstate, in laboriosaque vita vacuanda est, exigua medicamenti quantitas prodest: in contrario verò statu non item. Iam verò in qualitate medicamenti habenda est ratio qualitatis & quantitatis humoris, & loci in quo continetur, & voluntatis ægri. Nam si humor crassus est & multus, & frigidus, atque in distantioribus locis reconditus, solidiora sunt adhibenda medicamenta: illa enim quoniam difficilius patiuntur, longiorem trahunt in corpore moram, & propterea validius suam uim exercere possunt. Qua ratione a capite & iuncturis humores per medicamenta in pilulas formata, euocamus. Sunt verò, qui nequeunt, quæ solidiora sunt, deuorare: qui cogendi non sunt ad id, quod nequeunt commodè præstare. Eligenda ergo est qualitas & forma medicamenti pro uoluntate & proprietate ægri. Modus verò in quo spectamus, an debeamus semel, vel bis, aut pluries euacuare, potissimùm sumemus ex qualitate humoris, & uiribus ægroti. Nam crassi

In qualitate medicamentorum, quæ consideranda.

Modus purgationis a quibus sumitur.

D humores, qui paulatim cõcoquuntur, admonent sæpius esse euacuandum: qui verò tenues sunt & vniformes, quia recipiunt vnicam & vniformem concoctionem, vnica euacuatione educi possunt. Qua quidem ratione Hippoc. scribit rarò vtendum esse purgatione in acutis morbis: & Gal. in quartanis & quotidianis admonet in lib. 1. ad Glauc. sæpius esse repetendas purgationes. Qui verò robusti sunt, confertim factas euacuationes sustinet: qui verò infirmis sunt viribus, tutius sensim, & per interualla euacuãtur. At verò locum aptum ad euacuationem intelligemus ex qualitate, quãtitate humoris lædentis, & læsionis ipsius modo, nec non ex loco in quo continetur, & partis præstantia, & ægri proprietate atq; voluntate, atq; etiam ex motu naturæ. Nam scribit Hipp. in Aph. melancholicos per inferiora vacuandos esse, & biliosos per superiora. Verũ pręstantia oris ventriculi, & exquisitus illius sensus, quæ non ferunt contactũ acris & mordacis materiæ, admonent securiorem esse per intesti-

Quæ ostendãt per quẽ locum purgare oporteat.

E na euacuationem: vbi vero multi cõtinentur in uenis humores noxij, nec per sudorem, nec per urinas facilis patet euacuatio: sed quæ per aluum perficitur, expeditior & tutior est. Iã verò si humores in aliquam partem confluunt vehementer, per distantissimas partes vacuationem moliri debemus. Si verò debiliter mouentur, per propinquas apta redditur euacuatio. At si quiescunt, per ipsam partem euacuationem moliri oportet. Porrò locus in quo cõtinentur humores, ob suam conformationẽ, & connexionem cum alijs mẽbris ostẽdit uias, per quas patet exitus lædentibus humoribus. Hac enim ratione nouimus uentriculum per aluum & vomitũ & expuitionẽ exonerari posse: & hepar nõ solũ per uomitum & deiectionem, sed etiam per vrinas & sudorem commodè expurgari. Sunt verò qui, nec velint, nec

Reuulsionis et deriuationis usus.

posint facilè vomere, quos nec inuitare, nec cogere ad eam euacuationem debemus, sed A
ad eam partem ducendi sunt eorum humores, quam ipsi expetunt, & nouerunt sibi commodam esse ex alijs euacuationibus. At si natura tentauit euacuationem per aliquam partem, per quam pateat exitus noxiæ materiæ, sequi debemus eam viam, quam natura monstrat. Verùm si locus non uidetur satis aptus pro qualitate & copia humoris, vereri non debemus agere contra naturæ motum. Qua quidem ratione aluum liberalius mouemus, cum uidemus in febribus longis naturam sudores tētasse, sed non satis per illam uiam exonerare corpus. Atque hæc de loco apto ad euacuationem breuiter sint dicta: exactiorem enim huius rei tractationem fecimus in Aphorismis, vbi etiam vniuersam euacuandi rationem diligenter pertractauimus, & postea etiam quadam enarrabimus, quę ad hanc rem pertinent. Nunc superest vt pauca de ordine euacuationis agamus: qui vt in alijs rebus petitur ab eo, sine quo alia fieri non possunt. Igitur humores illi prius euacuandi sunt, qui alijs commodiorem & tutiorem uiam pariunt. Qua quidem ratione aluum primum subducimus, quàm sanguinem mittamus: quia tutum non est venam secare, cum intestina plena sunt excrementis: ita enim per euacuationem & succionem uenarum, rapiuntur illa in nobiliores partes. Hanc etiam ob causam, vbi ventriculus & uenæ meseraicæ plenæ sunt pituitoso, aut etiam bilioso humore, ante sanguinis missionem leuem adhibemus purgationē: quæ incommoda cum absunt a sanguinis missione exordimur curationem: quoniam euacuatis venis facilior via patet purgantibus medicamentis. B

De ordine euacuationis.

Eadem ratione in aliis tribus intemperaturis, si unum commune præceptum obseruabimus, ut unamquamque prius, quæ efficit, causam rescindamus, deinde ita ad illam, quæ ab eadem causa facta est, ægritudinem, accedamus, causarum salubrium inuentionem faciemus. C

In curatione simplicium intemperaturarum proposuit pro exemplo febrem putridam, & docuit quibus remedijs tolli posint humores putridi, per euacuationem inquam, præcedente concoctione: ad quorum humorum sublationem ostendebat febrem ipsam spontè euanescere, vt quæ adhuc esset in fieri, idest, firmam naturam nequaquam haberet. Nunc verò admonet idem sentiendum de curatione aliarum simplicium intemperaturarum, nempe frigida, humida & sicca, in quibus etiam docet quid sit faciendum, vbi illæ non amplius fiunt, sed sunt factæ. In qua re vnum est præceptum commune omnibus morbis, vt prius causam, quæ morbum fecit, & adhuc fouet, auferamus, deinde adhibeamus auxilia morbo qui factus est, in quali, quanto, modo, tempore, & secundum alios prædictos scopos conuenientia. Quæ omnia sunt per se clara & nota omnibus medicis. Quo magis mirari subit euidentissimos errores Delphini protomedici Mediolanensis, qui causas morborum cum ipsis morbis confundit. Ait enim causam coniunctam morbi esse morbi essentiam. Sed quomodo quæso intemperies & causa intemperaturæ idem sunt, & quomodo, vt ille vult, materia morbi, est morbi essentia. Vult etiam causam coniunctam nunc esse essentiam ipsius morbi, nunc verò solùm causam, & febrem putridam esse morbum cum materia, quę omnia sunt erroribus plena. Nam morbi materia ab essentia morbi semper est separata. Et causa morbi qualiscumque ea fuerit, a morbi essentia differt. Vocat Galenus intemperies cum materia, quando excitantur tumores præter naturam, & illas vocat compositas intemperaturas: febrem autem semper ponit inter simplices calidos morbos: aut si aliquando appellat calidam & siccam intemperiem, numquam tamen censuit esse compositam cum humore: est quidem in humore tamquam in subiecto, non tamen propterea dicitur composita esse cum humore: ut diaria non dicitur esse composita cum spiritibus, tametsi in ipsis est accensa. Sed vt antea ostendimus & ille, & alij, qui ignorant quid propriè sit morbus, in hos pueriles errores facilè incidunt: quos facilè euitassent, si ex Galeno intellexissent, morbum nihil aliud esse, quàm inæqualitatem & immoderantiam, uel (ut ego exactius interpretor) uitium quod ex inęqualitate & immoderantia facta ab his, quæ nostrum corpus componunt, nascitur. Vnde calor, frigus, humidum, siccum, lapis in vesica, & alia huiusmodi, morbi non sunt, quoniam ipsa non sunt inæqualitates, nec immoderationes, nec vitia ex his nata: propterea nec affectus, nec dispositiones, per quas qualita-

Delphini notat errores.

Omnē causam morbi differre a morbo.

tes

A tes sanitas & morbus definiri solent ab Arist. & Gal. sed inæqualitatem & immoderantiam pariunt. Ac qui hæc non intelligunt, ad boues alendos et ducendos, potiusquàm ad docendam medicinam sunt aptiores. Iam verò quod scribit Gal. prius auferendam esse causam morbi, deinde morbum ipsum, sano modo est intelligendum. Nam in ablatione morborum, non contrà morbum ipsum, sed etiam contra ipsius morbi causam pugnamus, ut obiter iam diximus. Cum enim contraria contrariorum sint remedia, oporteret aduersus morbum sanitatem ipsam & non remedia opponere. At remedia quibus morbos expugnamus, nec primò nec per se illos tollunt, aut sanitatem inducunt, sed per accidens: per se verò causas expugnant: quod quilibet qui uelit intelligere facilè potest. Vbi enim morbus fit, in intemperie, uel potius ex intemperie nascitur, & ea ob calorem, vel aliam qualitatem in partibus similaribus excedentem, adhibemus remedium, quod B habet uim refrigerandi, uel exuperantem aliam qualitatem minuendi: ex qua quidem diminutione tollitur inæqualitas, quæ morbum faciebat, eaque sublata succedit æqualitas, & ad hanc sanitas. Vt ergo æqualitas, & inæqualitas, sanitas & morbus nullam uim habent agendi, ita illa inter se non pugnant: sed sequuntur ea quę pugnant, ut vmbra sequitur corpus. propterea Gal. & alij medici cum facultates omnes medicamentorum docent, non explicant quæ possint æqualitatem, uel inęqualitatem, uel sanitatem, vel morbum facere. Sed quæ uim habent calefaciendi, refrigerandi, humectandi, siccandi, purgandi, aperiendi, claudendi, abstergendi, incidendi, & alia huiusmodi, quæ possunt excedentia & deficiētia emendare: ad quorum (ut dixi) sublationem tolluntur inæqualitas, & morbus, & sequitur ęqualitas atque sanitas. Igitur pugna sit inter causas, non inter effectus, ut id quoque rectè docet Gal. lib. septimo meth. vbi demonstrat nihil esse quod contrà imbecillitatem pugnet, C sed contra id, quod intemperiem facit, a qua nascitur imbecillitas. At verò si semper in curandis morbis pugnamus aduersus causas, cur Gal. in hoc loco, & passim alibi distinguit sublationem causarum morbi, ab ipsa morbi curatione. An id facit, quod ea, quæ diximus ignorauerit, uel potius vulgarem dicendi modum sequeretur, ut imbecillitati ingenij multorum consuleret: qui formales ut dicimus rerum causas, & coniunctas cum rebus nesciunt distinguere a re ipsa: quomodo enim alij hæc intelligent: quandoquidem plurimi ex medicinæ professoribus ea hactenus ignorarunt, nec desinunt contendere non solùm qualitates ipsas, quibus constamus, & sani afficimur, sed etiam humores, & lapides, qui in nobis gignuntur, morbos esse. Intelligere ergo oportet ex Gal. opinione post sublationem causarū remotiorum, quæ scilicet non ingrediuntur compositionem partium similarium, aut organicarum, veniendum esse ad curationem morborum, idest, ad ablationem causarum, quæ sunt formales & coniunctæ cum morbo: atque hac ratione qui humores tollit excedentes, aut noxias ipsius qualitates emendat, dicitur morbi causas auferre: qui verò caliditatem, D aut aliam ex primis qualitatibus, vel partem numero excedentem, vel alio modo structurā organorum labefactantē tollit, morbis mederi censetur: quoniam hæc ita sunt cum morbis coniuncta, ut illis positis & sublatis, ponantur, & tollantur morbi, adeò ut vulgus, quod loquendo sequimur, nihil putet hæc inter se differre: aliter tamen docti, & qui alios docere profitentur, sentire debent: quippe cum his ignoratis nemo de causis morborum uel de generatione, & essentia ipsorum, pro dignitate differere posit, nec etiam præseruationem a curatione aliter separare licet. Sed hæc fui coactus hoc loco repetere, & diligentius tractare, quia multorum ignorantiam, & pertinaciam tantam esse in hac re noui, ut uix eam multis reiteratis remedijs sanari posse confidam.

Semper contra causas morborū, et numquā contra morborū remedia pugnare.

Qui dicantur morborum causas auferre, uel morbos curare.

Secundum verò compositas intemperaturas ex simplicibus compositio cō B monstrabit salubria præcepta, cum hic quoque studuerimus promagnitudine intemperaturæ eidem conueniens inuenire remedium, veluti si ita contigerit quod in decem quidem numeris ad caliditatem maiorē, ea quæ naturæ conueniat, decidat corpus, septem uero ad siccitatem maiorem, tunc salubrem causam in huiuscemodi affectibus esse oportebit, decem quidem numeris frigidiorem, septem vero humidiorem.

Authoris in hoc opere institutum re uera non admittit hanc repetitionem, & prolixam enarrationem eorum, quæ ex alijs intelligi possunt. Anteà enim dixerat excessus emendandos esse per contraria in gradu, id quod nunc non erat repetendum. Præterea cum docuerit quo nam modo intemperaturæ simplices curari posint, nõ erat opus curationem explicare compositarum intemperaturarum. Nam ut aiunt philiosophi, qui norunt simplicia, cognoscunt simul composita, nisi fortè dicamus Gal. hæc voluisse repetere, ut occasionem sumat docendi quid ratione partis affectæ sit agendum: quòd scilicet aliquando sint augendi gradus remediorum, quæ temperaturis medentur. Proponit autem decem gradus caloris excedentis, & septem siccitatis. Sed rectius fecisset, si quattuor non excederet, ut remedia nulla sunt (eo authore) quæ ultra quartum gradum agant in nostrum corpus. Quòd si docti hæc intelligunt, tamen alij decipi possunt ex hoc exemplo, in quo proponit plures gradus in morbis, & remedijs quàm rerum natura admittat. Verùm contra pugnam quam fieri dicit per æquales gradus remediorum aduersus gradus intemperaturarum, facere videtur, quod scribit Gal. in fine lib. 8. meth. medendi: ubi proponit febrem paruam in corpore calido, & sicco ex naturali temperie ægrotante: præterea in regione & anni tempore calido & sicco, & tali etiam victu uti consueto, & concludit ob paritatem contrariarum indicationum non esse utendũ frigido & humido victu, qualem postulat febris calidus & siccus affectus præter naturam, contraria exigens: nec calido & sicco, quem desiderat naturalis temperies, consuetudo, & alia prædicta, quæ temperiem faciunt secundum naturam, cui debentur similia ad sui conseruationem: sed temperatum adhibendum esse in hoc casu victum, ita enim contrarijs indicationibus satisfieri: mihi verò hic locus semper suspectus est visus. Nam quo modo febrem paruam extinguere potest per temperata, si omnis, ut antea ostendimus, uel leuissimus morbus, per duos gradus recedit a naturali statu: cui non temperata, sed contrarij remedij duo gradus medentur. habenda quidem est ratio status secundum naturam, si modo, quæ pręter naturam sunt, expelli posint: at morbi numquam temperatis possunt repelli, quia non fit pugna inter æqualia, ex qua mediocris temperies comparatur.

Examinat et reprobat locum, qui est in 8. methodi.

Si igitur ipsi particulæ patienti admoueatur, tale remedium tanto erit frigidius, atque humidius, quantum exigit partis affectæ indicatio: quod si particula affecta in penitioribus locis sita sit, machinari oportet insuper tale inuenire salubre remedium, cuius vis nequàquam in itinere antea soluatur. Si itaque calidius esse oportuerit eo, quod est moderatum, non solum tantam habeat caliditatem, quantam exigit morbus, sed vltra eandem mensuram tantum adiiciatur, quantum ex situ, ut pertingere posit ad locum patientem, sit necessarium. Si vero frigidus, non simpliciter tantum frigiditatem oportet augere, sed & materia quoque prius est animaduertenda. Si enim crassa sit, non admodum poterit ad profunda penetrare, at potius contrarium præstabit effectum, spissando: at si tenuioribus partibus constet, poterit sane plurimum subire profundum. Idem in humectantibus atque exsiccantibus accidit, in quibus crasitudo atque subtilitas partium substantiæ est inspicienda, a situ quidem loci, ut nuper diximus, inuenit indicatio salubre remediũ.

Docuit Gal. opponenda esse remedia ęqualia in gradu, his qualitatibus, quę morbum ex intemperie pariunt: sed quoniam aliquis falli posset ob situm partium laborantium in temperie, admonet, nunc quid sit agendum ob hanc rationem, & dicit prorsus æqualia esse admouenda remedia malis, si pars affecta in superficie corporis est posita: quòd si collocata est in profundiore corporis situ, tantum esse intendendam uim medicamenti vltrà eos gradus, quos postulat affectus, quantum credimus in transitu partium suprapositarum exolui posse, & meritò quidem. Nam ut ferrum ipsum obtunditur, ita etiam medicamentorum uis minnitur dum agit, & penetrat per corpora solidiora: atque hęc est communis anima-

A animaduersio in omnibus medicamentis habenda, quæ illa alterent, siue euacuent, aut alio quocunque modo affectis partibus succurrant. Sic enim cum volumus a renibus & vesica aliquid educere, potionum quantitatem & uim augemus: cum verò succurrendum est ventriculo, quia remedia integris viribus ad eum perueniunt, læuiora & minora quæque sufficiunt: id quod experientia docet. Nam vnica aliquando ex aloe pillula ventriculum a noxijs humoribus liberat: quæ aliarum partium, quæ longius absunt, expurgationi nihil prodest. Porrò quod admonet Gal. obseruandum esse in refrigerantibus remedijs, ut ea scilicet eligantur, quæ tenuium sunt partium, cum volumus succurrere internis malis, commune quoque est calidis, humidis, & siccis. Nam inter illa reperiuntur quædam, quæ sunt crassarum, alia quæ tenuium sunt partium. sed in refrigerantibus peculiarem huius rei fecit mentionem, quoniam frigida qualitas viam sibi ipsi præcludit: idque tanto magis faciet, cum crassa substantia, uel adstringente sit coniuncta: alijs verò solùm obest crassities. In eo
B ergo præceptum tradit, in quo duplex est repugnantia ex qualitate & substantia remedij.

A formatione autem & situ simul, quando effluxus sensibiles atq; ad alium locum foraminibus patentes habuerint, aut iis omnino caruerint: quos enim effluxus ad principales deferri partes cognouerimus, auertemus, atque ad illas impellemus, quæ nullum habent principatum. Illud vero manifestum, quòd earum, quæ intemperaturam efficiunt, causarum, curatio fit per euacuationem: nam ipsæ intemperaturæ sola alteratione sanantur.

C

Posteaquàm docuit quid ratione situs partium affectarum agendum sit in curatione intemperaturarum, nunc explicat curationem quoque variari ob partium conformationem, & cum alijs connexionem. Si enim partes, quæ laborant, solidæ sunt, vehementioribus remedijs utendum est: si verò sunt concauæ, mitioribus: per istas enim facilius, per illas verò difficilius penetrant remedia: ob difficultatem verò transitus, uis medicamenti minuitur. Eadem ratione si pars quæ afficitur, meatus habet coniunctos cum alijs partibus, per quas expurgari potest corpus, læuiora præsidia eis sufficiunt, & ad alterandum, & vacuandum: facilis enim uia patet medicamentis omnibus per communes canales. Meminit autem hic euacuationis in curatione intemperaturarum, quæ causam habent: illam enim per euacuationem tollendam esse scribit, tanquam (vt inquit) certum sit, non aliam esse causam, quæ intemperiem committit præter humorem: quod mihi non placet. Nam intemperies sæpe nascuntur ab animi affectibus, qui posteaquam intemperiem pepererunt,
D perseuerando, illam fouent, & augent: quibus quidem affectibus euacuatio non medetur. Ad hæc constipatio cutis febres diarias, & synochas sine putredine parit: quæ quidem rarefactione non euacuatione curantur. Accenditur etiam calor & obstructione facta ob crassitiem, & visciditatem humorum: cui succurrunt citra euacuationem incidentia, & extenuantia. quod igitur vniuersaliter ab eo hic dicitur, de euacuatione causæ facientis intemperiem, ut uniuersale intelligendum nō est, sed particulariter, quando scilicet intemperies nascuntur ab humoribus, quorum euacuatio requiritur ad intemperiem tollendam, quales sunt humores putridi, aut etiam sine putredine plurimum aucti & excalefacti, & denique qui sola alteratione emendari non possunt. Nam ut in Aph. ostendimus, duplici genere remediorum pugnamus aduersus noxios humores, alteratione, & euacuatione: nec tentanda est hæc, vbi illa sufficit, quæ minus naturam afficit. Quod vero scribit de deriuatione, & reuulsione, re uera non pertinet ad hunc locum: sunt enim hæc remedia aduer-
E sus fluxiones humorum, quorum curatio propriam exigit tractationem, nec eo loco explicari debet, vbi intemperaturarum curationem instituimus, nos de hac re diligenter egimus in expositione Aphorismi primi libri, in quo scribit Hipp. Quò natura vergit &cet. & commodiore loco postea, quantum nostrum hoc institutum exigit, eadem docebimus.

Cõtra uitia humorum duobus generibus remediorum pugnari.

Morbos ex intemperie non semper tolli euacuatione humorum.

Continuitatis autem solutionis curatio intentionem quidem habet unionem: quæ in partibus quidem instrumentariis impossibilis est, in similaribus

laribus vero non semper posibilis. At quandoque sicuti in carnosis sa- A nitas conglutinatione perficitur, nihil uero differt, neque si coalitum appellaueris.

Ordo, quem prius obseruauit in causis conseruantibus sanitatem, postulabat ut post curationem intemperaturarum ageret de curatione morborum partium organicarũ: & post illam explicaret curationem solutæ vnitatis. Idem ratio docendi ostendit. Nam si eo authore morbi, qui fiunt ob solutionem vnitatis, communes sunt similaribus, & instrumentarijs partibus, debent vtique illi postremo loco explicari: quippe cum intelligere nequaquam posimus, quodnam morbi genus ad utramque partem pertineat, nisi prius nouerimus, quinam proprij singulis partibus existant morbi. & propterea etiam in libris de differentijs morborum de hoc communi genere postremo loco disserit. Verum posteaquàm authori B placuit hoc loco agere de diuisione continui, nos quoque nostram hic subijciemus explanationem. Primũ ergo docet quid postulet hoc morbi genus vt curari posit: deinde ostendit id, quod indicatur a morbo ipso, non posse præstari in omnibus partibus: quippe cùm instrumentariæ partes veram curationem non admittant, quæ fit per agglutinationem. Præterea ostendit etiam in similaribus partibus eandem vnionem semper perfici non posse. Adhæc ostendit eandem fieri posse aliquando nullo alio pręcedente opere, veluti cum diuisiones sunt paruæ & diuisæ partes inter se non distant: aliquando verò esse opus adductione partium distantium, & simul stabili coniunctione, & permanentia. Atque eodem negotio monstrat, quæ posint inter se committere diuisas partes, & commissas seruare. postea verò ostendit cuiusnam officium sit naturæ inquam vel artis glutinare partes, & ostendit esse naturæ opus: artem uerò ipsam naturæ in ea re opitulari, & vniuersos modos, C quibus vtimur, in hoc naturæ opere exponit. Et quoniam partes similares plures sunt inter se diuersæ, non in omnibus quidem, sed in carne, neruis & osibus, ex quibus alia intelligi possunt, solutæ unitatis curationem monstrat. Postremò posteaquàm egit de curatione simplicis diuisionis, paucis perstringit sanationem compositę cum alijs affectibus. quarum quidem rerum tractatio vt est utilisima, sic multis est difficultatibus obsessa: quoniam post Hipp. & Gal. medici uniuersam chirurgicam medicinam peritis fortè, sed parũ doctis chirurgis vulgò dictis reliquerunt. Nos uerò quantum postulat nostrum hoc institutum eam excolemus:

Quid sit unio & unitas.

In qua re primum illud explicandum occurrit, quid intelligat Gal. per vnionem, & unitatem, cum scribit scopum curationis in diuisione unitatis esse ipsam ἕνωσιν idest unionem: quæ nihil aliud est quàm reditus in vnum. Nam per diuisionem duo, aut plura erant facta, quæ prius unum erant: quare si curatio est, per quam naturalẽ statum recuperamus, necesse est, ut ea, quæ per diuisionem plura sunt facta, unum rursus D fiant, per id quod diuisioni, & separationi est contrarium. Porrò siue unam siue continuã dicas partem, nihil hoc loco refert: nam hoc morbi genus medici uocant unitatis, unionis, & continui solutionem, & diuisionem.

Cõtinua & uere unum, quæ dicantur & quo modo fiant.

At continua & uerè unum sunt, quorum extrema sunt unum (ut inquit Arist.) Ac eiusdem quidẽ generis cum his, quæ unum fiunt, extrema esse oportet, aut certè talia, ut ea quæ uniuntur, nullo modo uariare posint, ut quæ non subsistant, ueluti puncta: quæ etsi quantitates non sunt, nihil tamen diuersum ponunt inter duas lineas, quæ inter se continuantur, & una fiunt linea, eo quia id, quod ita extremum est, nullam habeat separatam & propriam naturam, quæ impediat ea, quæ coniunguntur re uera uniri.

Cur ossa nõ dicantur re uera uniri.

Quæ quidem si uera sunt, necesse est ut partes diuisæ rursus uniantur, & continuæ fiant nullo interueniente medio, quod sit diuersæ naturæ. Propterea ossa non dicuntur re uera uniri, quia osi non iungitur os, sed interueniente & mediante callo, quo E ueluti uinculo, non uero modo illa uniuntur, sed eo, quo possunt, ueram unionem & continuitatem æmulantur.

Carnem diuisam uerè uniri et quo modo unio fiat disputatio.

Ergo caro, quam dicit redire posse cum diuisa est ad ueram unionem, nihil habebit medium, quod sit diuersum ab extremis. Sed quid tandem fit a natura, a qua sola huiusmodi unio fieri dicitur: Necesse enim est, ut illa aliquid agat: quippe cum mutatio fieri non posit a morbo ad sanitatem, & a diuisis ad unionem absque motu & actione aliqua. Id (inquit) est conglutinatio & σύμφυσις idest ad eandem naturam reditus. Ac ad eam usque cognitionem medici peruenerunt, ut intelligant per conglutinationem & coalitum (ut ipsi uocant) diuisam carnem, naturalem unionem, quam habebat

A bebat recuperare: unde conglutinantia remedia adhibent ad hoc naturę opus iuuandum.
Sed illud, quod præcipuum in hac re est, non exprimunt, quid sit hoc ipsum gluten, quo
glutinari, & vniri partes diuisę dicuntur. Est autem nihil aliud profectò, quàm caro ipsa: ali
quid enim sit, oportet, & si aliud est quàm caro, non fiet σύμφυσις, & uera unio & con-
tinuitas, quia uinculum erit diuersi generis ab extremis. Porrò generationem huius carnis
ostendit pus, & sanies illa, quæ resudat ab ipso uulnere, dum huiusmodi fit conglutina-
tio: quod excrementum in nullo alio opere fit in sanatione uulnerum, quàm cum caro
gignitur. Docent & medicamenta conglutinantia, quæ omnia sunt facultatis exsiccantis,
ut ichorem illum cruentum & purulentum exsiccent. Fit autem exiguæ istius carnis gene-
ratio, cùm sanguis attrahitur à partibus carnosis ad propriam nutrionem: qui posteaquàm
ad extrema diuisa peruenit, vbi venæ sunt uulneratæ, effunditur, & à partibus iam conti-
guis eo modo alteratur, quo alius sanguis in partibus integris: hæ autem sibi apponunt san
B guinem, & adhærere faciunt, & concoquendo viscosum & crassum reddunt glutinis mo-
do, atque ita sibi assimilant, & tandem uniunt, ac per integram assimilationem fit caro.
Hoc igitur modo glutinantur, & vniuntur diuisæ & uulneratæ partes carnosæ per nouam
carnis regenerarionẽ. Cum enim illę sanguinem per venulas dissectas roris modo effusum,
mutuo contactu alterant & assimilant, fit regeneratio carnis communis, qua, tanquam vi-
sco simul glutinantur, & ad suam naturam redeunt, quæ est vnitas & continuitas. Sed cur
hanc Gal. prætermisit, cum dicat carnis fieri generationem solùm in uulneribus & ulceri-
bus cauis. An quòd in cauis vlceribus euidentissima est carnis generatio & insigne est opus,
quod propria exigit auxilia ad pus auferendum: in unione verò partium, tam exigua est
ea carnis portio, quæ gignitur, ut minimum quoque fiat excrementum, quod ex sola ipsa
resudatione, quæ necessariò fit per labia vulneris, tolli potest. Maluit ergo gluten appella
C re, quàm carnem, id, quod natura efficit in reuniendis partibus: quoniam ea carnis, quæ fit,
generatio, nullam præcipuam curam postularet, præter externam exsiccationem, quæ re-
sudantem saniem imbiberet, interim cum externam superficiem illa comprimit, & natu-
ram ad vnionem facilius præstandam adiuuat: id enim fieri oportet cum superficies se ar-
ctius contingunt. Hanc meam opinionem paucis uerbis & obiter Gal. in lib. 3. meth. cap.
4. vbi sarcotici & glutinatorij medicamenti differentiam ostendit, confirmat. Hæc illius
sunt verba. At glutinatorium aut omnino carnis generatione non eget, aut plane exigua.
Quare plus siccet oportet, quàm ꝙ carnem producat. Ex quibus quidem intelligere qui-
libet potest, non fieri glutinationem absque aliqua carnis generatione, etsi uel hoc igno-
rauit, uel certè non expressit, cum solùm per contactum diuisas partes agglutinari & vni-
ri passim scribit. Præterea ex eisdem verbis intelligimus glutinantia auxilia etiam si solùm
siccant & astringunt, apta tamen esse ad regenerationem exiguæ illius carnis, quæ ad unio-
D nem requiritur. Nam sarcotica dicuntur esse medicamenta, eò, quòd illa pus & saniem au-
ferant, quam natura in carnis generatione necessariò procreat. Itaque ubi planè exiguum
fit eiusmodi excrementum, quod arctius sese tangentibus internis partibus diuisis ad su-
perficiem resudat, non abstersorium requiritur medicamentum, sed sufficit quod extrin-
secus siccat. Quare planè aberrant chirurgi, qui in omni simplici diuisione digestiuis (ut
uocant) quibus pus mouent, utuntur. Nam ubi partes separatę sunt adductæ, & arctissi-
mè coniunguntur, coniunctęque manent ui adstringentium medicamentorum, sola na-
tura eo, modo quo diximus, unionem restituit. Atque hæc sufficiant de eo, quod scribit
solutionem continui & vniti, curari per unionem. Nunc verò quod sequitur explicandum
est, cur scilicet huiusmodi unio, quæ fit per agglutinattonem, fieri non posit in partibus
instrumentarijs. Huius rei putat Tagautius hanc esse causam, quòd abscisis omnino venis,
neruis & arterijs promptissimè expirent spiritus & facultates, ob substantiæ suæ tenuitatẽ.
E Verum hæc ratio nullius est momenti. Nam quid incisio neruorum confert ad vnionem
instrumenti. Præterea hæc incommoda etiam communia sunt vnioni veræ, quæ fit in par-
te carnosa: nam spiritus illi per magna carnis vulnera sectis venis & arterijs exhalant, & ta-
men caro ipsa vnitur. Acachias verò putat Gal. hic agere de instrumentis penitus abscisis, &
separatis a reliquo corpore. Illa enim amplius vniri non posse cum illis, a quibus sunt sepa-
rata. Sed quis unquam de hac re dubitauit, ut præceptis sit opus. Addo quòd id etiam est
commune carni penitus diuisæ, & separatę ab alia: quare Gal. non dixisset impossibilẽ esse
vnionem in instrumentis, & eam possibilem esse in partibus carnosis ob has rationes. Mihi
verò

Glutẽ quo carnosę partes uere uniuntur nihil aliud esse quàm carnem ipsam.

Quomodo partes carnosæ diuisæ nouam carnẽ gignant.

Quomodo regeneratione nouæ carnis glutinantur diuisæ partes.

Galenus explicatur.

Digestiuis a chirurgis dictis non esse utendũ in simplice carnis uulnere.

Cur conglutinatio, & uera unio nequeat fieri in diuisione instrumentorum.

uerò uidetur hæc opinio non egere aliquo præcepto. Quis enim non nouit instrumentarias partes, ut instrumentariæ sunt, unionem non facere posse, ut quæ uim non habeant alterandi, concoquendi, asimilandi, & regenerandi carnem. Quòd si uniuntur cum alijs organis, id accidit propter unionem similarium partium, ex quibus instrumentariæ ipsæ constant. Quam ergo hic unionem imposibilem in partibus organicis imaginatur, si illę nullius unionis, nec etiam colligationis alicuius causæ esse possunt. Scio contineri aliquid in libro de differentijs morborum, quod fortè ad hunc locum quispiam pertinere putabit. Illic enim scribit quasdam esse proprias continui solutiones partibus organicis: cuius generis, inquit, est auulsio, quæ fit (etsi ille id non docet) cum pars vna similaris ab alia separatur, illæsis ipsis similaribus, veluti cum os ab osse auulsis ligamentis seiungitur. Verum quidquid sit hoc, non tollit priorem nostram rationem, quòd scilicet vniendi munus ad partes similares duntaxat pertinet, vt quæ solæ posint per alterationem unire, vel colligare inter se diuisas partes: cuius quidem beneficij per accidens participes reddũtur partes compositæ & instrumentarię, vt quæ vnionem capiant ex vnitate similarium: etsi morbi qui in violata ea vnitate, (vt alio loco ostendimus) proprij sunt partibus organicis, eo quòd illarum actiones solum lædantur. Illud ergo potius expendamus, cur scilicet inter similares partes solùm caro vulnerata re vera vniri posit. Huius rei rationem quidam in duritiem illarũ partium referunt: non enim posse dura cum duris coalescere: alii vero in materiæ seminalis defectum. Verum meo quidem iudicio aberrant. Nam cum ossa & duriores alię partes optimè nutriantur, nihil impediente earum duritie, cur etiam vnio in illis fieri non poterit, quæ, vt ostendimus, fit ex regeneratione similis substantiæ, suppeditata materia ex nutrimento. Nam vt carnis partes diuisæ regeneratione nouæ carnis, coalescunt & uniuntur: sic rationi est consonum vt ossa diuisa vniri posint per generationem noui osis, quam temperies & facultas concoctrix, quæ in ipsis sunt, præstant. Lapides quidem inter se non glutinantur, quia uim non habent alterãdi, & gignendi alium lapidem: quare exemplum quod ex lapidibus sumunt illi, nihil habet commune cum osibus uiuentibus. Pręterea si durities in osibus impedit conglutinationem, idem non potest in arterijs, neruis, uenis, quæ à carnis mollitie nihil uel minimùm absunt, pręsertim si has sumas in corporibus mollioribus, & carnem in durioribus. Cæterum defectus materiæ non potest impeditæ unionis esse causa. Si enim ea ad nutritionem sufficit, & ad calli crasisimę substãtiæ generationem, cur non multò magis satis erit ad fissuras osium glutinandas. Gal. in libris de fracturis dicit ossa ob siccitatem uniri nõ posse, sed non docet, quomodo siccitas impediat hanc unionem. Vera ergo huius ratio est, quam superius adduximus, cum interpretaremur Gal. eum locum, in quo scribit partes spermaticas (ut ille uocat) regigni non posse. Quia enim huiusmodi partes frigido & sicco sunt temperamento, & propterea debilem & tardam exercent concoctionem, & à carne undequaque conteguntur cui uis concoctrix ob calorem & humorem ualida & facilis est concessa: accidit ut antequam illæ possint sibi similem substantiam regignere, carne repleatur inter medium spatium, quod ex diuisione in illis est factum. Quare cum diuersi generis interueniat substantia, non potest conglutinatio & uera unio fieri sed connexus & colligatio quędam, quæ tamen si rectè fit, si non parem uim cum unione uera habet, tamen ea sufficit ad actiones & usus partium non infeliciter etiam in magnis malis exercendos. Sæpe enim uidimus extremam manum ex uulneribus ita à cubito diuisam, ut præter cutẽ paucæ admodũ aliæ superessent particulę, quæ cõiunctionis essent causę: tamen adhibitis aptissimis remedijs, huiusmodi affectum ita sanatum fuisse, ut nutritio prospera postea successerit, nec pœnitus perierint sensus & motus. Ac unionis quidẽ causa tota prouenit ex cubito. Extrema enim illius pars, quę cum manu cohærebat, alimentum cõficit, quo manus ipsa, quæ in hoc opere nullã uim habere potest, conglutinatur: facta verò unione in partibus carnosis, & colligatione per exiguum callũ in alijs partibus per uenas, arterias & neruos cubiti, manus ipsa particeps fit caloris, nutrimenti, sensus & motus. Id uerò, quod pœnitus abscisum non fuit, ut est causa cur extrema manus pœnitus non sit separata à reliquo corpore, ita ut manus hominis adhuc dici posset: sic author est aliorum omnium bonorum, quæ postea reliquis diuisis partibus ex recta curatione contingunt. Naturæ enim uis ex minimo, ut ita dicam, fomite excitatur & spargitur in membra, quæ nobis iam mortua uidentur.

Cur sola caro inter similares partes verè uniri posit.

A B C D E

ipsam

A

Ipsam vero antecedit, quando vulnus maius extiterit, partium applicatio distantium, quæ ex formationis genere existit, vt autem hæc ipsa firma ac stabilis fiat, & alligatio cogens in unum quæ distant, & fibulæ & suturæ vtiles sunt.

Posteaquàm docuit Gal. partes diuisas redire ad suam naturam, & unionem per conglutinationē, & hoc esse commune omnibus diuisionibus, quæ fiunt in parte carnosa: nunc quod proprium est magnis diuisionibus, explicat: id autem est applicatio partium distantium. Nam cum conglutinatio (ut antea ostendimus) fiat per arctissimum contactum superficierum partium uulneratarum, nisi applicatio exacta fiat, numquam poterit vnio B fieri: sunt ergo partes distantes simul applicandæ, ita ut naturalem conformationem & figuram recipiant: Id enim est quod dicit, quæ ex formationis genere existit. Nam huiusmodi applicatio est veluti conformatio quædam, vel reductio ad conformationem, vel certè conformationem efficit. Est ergo opus applicatione distantium partium, vbi illæ ob vulnerum magnitudinem inter se distant. Ac ea non sufficit, sed illam oportet firmam, & stabilem fieri, ut tempus concedat naturæ ad unionem faciendam ex carnis regeneratione. Firmam autem intelligit, in qua labia uulneris se arctissimè contingunt: stabilem uerò, quæ perduret quantum exigit natura: docet autem modos per quos applicatio fieri possit, sunt autem alligationes, fibulæ & suturæ, Porrò alligationes fiunt per fascias, & alia apta vincula, pro partis affectæ magnitudine, figura & situ, atque etiam pro connexione cum alijs vicinis partibus: quarum uim & modum Gal. & Hipp. varijs in locis & Tagautius paucis in suo opere est complexus: & propterea ne opus nostrum crescat ex aliorum laboribus C nos hæc omittemus. docent & illi suendi vulneratas partes, & ipsas fascias, rationem. Cæterum fibularum & antiquiores & recentiores medici mentionem faciunt: sed nullus quod meminerim docet illarum compositionem, nec utendi modum: nec hactenus aliquem chirurgum uidi, qui fibulis uteretur, quod fortè suturæ & fasciç fœlicius hoc opus perficere uiderentur. Si quis tamen fibulis uti velit, poterit id commodè facere ad imitationem fibularum, quibus utimur ad Zonas ex corio confectas: quomodo etiam equos duplici fibula ventri eorum circunducta, constringimus. Sed hæc facilius fieri possunt, quàm verbis exprimi. Nam antiquorum instrumenta ideo ignoramus, quia vsus illorum perijt, ac consequi non possumus, quod verbis ab illis fuit expressum. Nam quod Montan. in suis cōmentarijs scribit de fibulis, ridiculum est, fibula (inquit) dicitur quoties procedimus agglutinantibus, ut charta pergamena bitumine illita, quæ tenet conglutinatas partes: & ideo D talia apposita vocamus fibulas. Porrò non solùm fasciæ & ligaturæ & fibulæ, atque suturæ vtiles sunt ad apllicandas partes diuisas, sed etiam manus ipsæ boni chirurgi præcipuam in hac re vim habent. Nec etiam in firmandis & stabiliendis partibus iam applicatis, ut paulò postea ostendet Gal. sufficiunt alligationes, fibulæ & suturç. Nam si influant ab alijs partibus humores, aut aliquid aliud, ut pilus interueniat inter duas superficies partium diuisarum, nec firma nec stabilis manebit applicatio.

Firmæ applicatio quo modo fiat. Stabilis quomodo.

Coalescere autem facit ea, quæ inuicem distant, ac pristinam restituit vnitatem ipsa natura: nostram vero opus est ut diximus applicare extrema distantium partium, atque ita ut in unum coacta sunt, conseruare, & tertio loco cauere, ne quid labris vlceris intercidat, & quarto ipsam partis substantiam conseruare salubrem.

E

Dicebat Gal. diuisiones carnis postulare conglutinationem, applicationem partium si magna sunt vulnera, & præterea illis, quæ possunt applicatas partes firmare, & stabilire: sed non docuit cuiusnam officium sit hæc præstare, naturæ inquam uel medici, quod nunc faciat, & dicit conglutinationem, & unionem fieri ab ipsa natura, alia uerò opera esse medici. Qui uerò ignorant in unione hac fieri agglutinationem per

carnis generationem, oſtendere non poſſunt hoc opus ad naturam pertinere. Quid enim A aliud ea poteſt facere præter carnem, quæ ſit viſcus & gluten partium diuiſarum. Idem docent quatuor prædicta medici opera, quæ eo tendunt, ut naturam ad iuuent ad carnem gignendam: eſſe autem ea opera medici omnia neceſſaria ex Gal. dictis facilè patet, quare ad ea quę ſequuntur accedamus.

Sed quo pacto primum & ſecundum impleamus officium dictum eſt, tertium vero in cogendo in vnum partes diſtantes, exequemur, ſi nihil extrinſecus incidere permittamus, quoniam ſæpius vſu uenit, ut pilus, aut oleum, aut alia aliqua humiditas interueniens, earum, quæ copulandæ ſunt, partinm vnitatem impediat, in eo autem quod ſequitur tempore per effluxionem, tertia intentio retinetur: ipſam vero effluxionem, ex eiuſdem & contrarii loci diuiſione, & figura oportuna comparabimus. Partis autem ſubſtantiam ſalubrem, cum mediocriter exſiccantibus, conſeruabimus. B

Poſteaquàm enumerauit quænam ſint officia medici, quibus ille naturam iuuat in conglutinatione, & unione partium, docuit quatuor illa eſſe; nunc docet quomodo ſingula officia exerceri poſsint, & dicit primi, & ſecundi ſcopi remedia iam eſſe oſtenſa, quibus ſcilicet diſtantes partes inter ſe applicemus, & ſemel applicatas firmiter & ſtabiliter retineamus. Quomodo verò tertium & quartum ſcopum aſſequi poterimus, explicat: C tertium enim ſcopum diuidit in id, quod ab initio fieri debet, & quod faciendum eſt procedente curatione. Nam antequàm partes diuiſæ applicentur, debemus videre, ſi quid inter labia vulneris interueniat, quod impediat fieri exactam applicationem, cuiuſmodi ſunt (inquit) pili, oleum, humot aliquis: quibus addi poſſunt fragmenta oſsium, uel telum infixum, uel ſpina, uel harundo, aut pilæ ferreæ per ſclopetos immiſſæ, uel illarum fragmenta quædam, ut ſæpe fieri ſolet. Quod ſi mihi liceat

Ordine meliore hæc tractat author.

meliorem ordinem in Gal. dictis conſtituere, ita dicam, medicus in conglutinatione partium, debet naturam iuuare, quatuor modis, primo remouendo ſi quid eſt inter partes diuiſas, quod applicationem exactam fieri impediat, ſecundo debet diuiſas partes ſimul committere, & applicare. tertio loco debet applicatas partes firmare & ſtabilire, & ſtabilitas conſeruare: quarta intentio eſt partis ſubſtantiam tueri: Ratio enim poſtulat, & medendi uſus, vt antequam vulneratas partes applicemus, diligenter inſpiciamus, ſi quid cõtineatur D extraneum, uel in medio ſpatio, vel in vna, uel utraque parte diuiſa. Vt enim illud ante applicationem facile tollitur: ita poſteaquàm eſt facta coniunctio, & adhibitæ ſunt ligaturæ, & fortè etiam facta iam aliqua conglutinatio, nulla arte auferri poteſt. Prima ergo ſit intentio quę tertia a Gal. ponitur: ſecunda efficiat applicationem: tertia applicatas partes conſeruet. Gal. vtrunque ſcopum ijſdem remedijs conſequi ſcribit, nempe per ligaturas, ſuturas, & fibulas.

Vſũ prædictorum remediorum docet & alia addit auxilia.

Ego verò puto eſſe diſtincta remedia, ut opera inter ſe differunt. Nam in applicatione præſtanda, manus chirurgi potiſsimam vim habent: faſciæ verò & ſuturæ uim habent potius conſeruandi adductas iam partes, quàm illas adducendi & applicandi. Nam magnas diuiſiones & diſtantias, quas manus applicare non potuit, non coiungent ſuturæ faſciæ & fibulæ. Præcipuum ergo remedium quod requiritur in applicatione partium, ſumamus ex manibus chirurgi: Alia verò prę̨ſidia, mixtum opus uidentur prę̨ſtare, iuuare inquam exactam applicationem, & quæ applicata ſunt arctiſsimè connectere. E Ad hoc verò opus continuandum, non ſolùm faſciæ, ſuturæ, & fibulæ conferunt: ſed etiam ſitus partium accommodatus, puluilli, & ſanioſi excrementi, quod ex carnis generatione neceſſario ſequitur, effluxus.

De exiccatione partis uulneratæ diſſenſio et Tagautius reprobatur.

Quartum ſcopum (inquit Galenus) aſſequemur. exſiccando mediocriter partem ipſam affectam: quibus uerò remedijs exſiccatio huiuſmodi perficiatur, non conuenit inter interpretes. Nam Tagautius adhibet ad exſiccandum, quę prohibent fluxiones ad eam ferri, ex qua dolores, inflammationes, & alia huius generis ſymptomata naſcuntur: atque inter hæc remedia recenſet ſanguinis miſsionem, purgationem, commodam victus rationem, & linimenta ex oui candido: quæ

omnia

A omnia causam antecedentem & præseruationem respiciunt, non autem curationem, de qua sola hic agit Gal. præterea si ita hunc quartum scopum, consequi a nobis dicemus, in quo quæso scopo continebuntur glutinantia tot remedia necessaria in glutinandis partibus, & celebrata a Gal. in libris de Methodo medendi, & de medicamentis secundum genera: inter quæ recentiores nostri chirurgi nullum inueniunt præstantius cerato barbaro: quod iam passim in maximo & fœlicissimo est vsu, præsertim in magnis vulneribus conglutinandis. Hæc ergo sunt ea remedia, conglutinantia, inquam, quæ partem exsiccant, & exsiccando saniem resudantem absumunt, labiaque vniunt, constringendo & comprimendo: ex quo patet in quarto scopo temerè hæc esse posita remedia: nam medendi vsus huic ordini repugnat. Etenim docti chirurgi Galenum sequentes in libro secundo de medicament. secundum genera cap. de emplastris & glutinantibus vulneratas partes siquid habent sanguinis concreti, prius vino tepido cum spongia abluunt, & si quid aliud est extra-B neum inter labia auferunt: deinde ea applicant, posteà consuunt, & cerato amplectuntur membrum vulneratum. Postremò fascia superinducta ligant, & stringunt, cum ipso cerato non solùm id, quod est vulneratum, sed etiam quod sanum est vtrinque. Interiecto verò vno aut altero die soluunt ligaturas, & auellunt ceratum in molli corio extensum, quod ad firmandum vulnus quàm tela aptius est, & corio detracto inspiciunt an suturę rectè sint factæ, & si satis patet exitus ad saniem expurgandam, quam natura in generatione carnis parit, & per labia emittit. Quòd si quid in his rebus desit, aut perperam sit factum, emendant, rursusque superinducto cerato, & adhibitis aptis fascijs & ligaturis, paucorum dierum spatio conglutinatas partes vident, quo opere perfecto admouent cerata: quæ cicatricem inducunt. Quæ curandi ratio, vbi simplex est vulnus, antiquissima est, & omnium breuissima, tutissima, iucundissimaque. Quæ verò a recentiori-C bus chirurgis, contemptis Hippocratis & Galeni remedijs, inducta est per digestiua (vt illi vocant) & mundificatiua, non pertinet ad vulnera simplicia, sed ad contusa, & intemperata, ut ex verbis, quæ hic subijcit Gal. quilibet intelligere potest.

Cerati barbari uis, & usus.

Antiquiorū curandi rationē in vulneribus simplicibus laudat, recētiorum uerò damnat.

Hæc quidem est solutæ continuitatis curatio, cum ipsa sola seorsum in carnosa carne constiterit: quòd si alicui alteri morbo coniungatur, plures fiunt indicationum intentiones, quas in compositorum vel complicatorum, siue ut cuique appellare libuerit, doctrina deinceps trademus. In præsenti autem sermone ad reliquas vnitatis solutiones accedendum.

D Admonet Gal. se hic solùm docuisse curationem vulneris simplicis in carnosa parte. Est enim simplex vulnus, quod in sola diuisione vitium habet, & illud accipit suas differentias ex differentijs diuisionum: sunt enim diuisiones quædam profundæ, aliæ superficiales: quædam magnæ, aliæ paruæ: quædam breues, aliæ longæ, aliæ acutę, quales sunt quæ pungendo fiunt: aliæ quæ a rebus latioribus secantibus inferuntur: aliæ obliquæ, alię rectæ, aliæ retortæ, pampini modo, aut hami ritu: alię præterea sunt æquales, aliæ inæquales: item aliæ sunt recentes, alię diuturnæ: aliæ fiunt in profundis partibus, aliæ in exterioribus: aliæ sunt penetrantes per totum membrum uulneratum, aut per cauitatem corporis, de quibus omnibus, Gal. cap. 10. 3. lib. Meth. medendi, agit. Cum verò dicimus vulnus esse concauum, aut intemperatum, vel inflammatum, uel dolorificum, vel sordidum, aut cum carne supercrescente, non uult hæc esse nomina differentiarum
E vulneris, sed uulnus tunc esse cum alijs morbis compositum: Illud enim esse rei differentiam, quod per se non potest consistere, ut magnitudo, paruitas, æqualitas, inæqualitas, tempus, figura: Vlcus verò, phlegmone, gangræna, putredo, & reliqua huius generis inquit differentiæ non sunt, quia singula eorum per se consistere possunt: quippe cum affectus quidam sint præter naturam, non autem ex his, quæ affectibus necessariò accidunt. hæc ita scrupulose Gal. eo loco prosequitur, quæ in alijs tractationibus numquam postea obseruat. Nam si illa non possunt esse differentiæ rerum, quæ per se consistere possunt, cur morborum differentias distinguit per calorem, frigus, humiditatem & siccitatem: sed hæc nolo hoc loco prolixius tractare.

vulnus simplex & illius differētiæ.

Vulnera cōposita.

Fractio igitur est continuitatis in osse solutio: quæ quantum ad intentionem primam insanabilis existit: quoad secundam vero quodammodo sanabilis fit. Prima itaque intentio est coalitus partium, qui ob ossis duritiem fieri non potest. Secunda alligatio, quæ fit callo supernato partes fractas circum alligante. Calli autem generatio quæ quidem ex materia & a natura fit, est & ad alia communis. Qua uero formam ossi vicinam habet, ex eiusdem fit alimento, Molle vero & puerile os coalescere potest. A

B Posteaquàm Gal. egit de simplici solutione continui in parte carnosa, nunc de eadem agit in ossibus, & primum docet quo nomine ea nuncupetur a medicis, secundo quo modo ea sanari possit. Dicit autem huiusmodi continui solutionem appellari fracturã, quod & sexto Meth. & in libris de differ. morborum, & passim alibi repetit: quod mihi & alijs etiam medicis non placet. Nam non omnis diuisio quæ fit in osse rectè appellari potest fractura: quod ex remedijs descriptis ad fracturas constat. Nam Gal. hic scribit fracturas ossiũ, callo interueniente, sanari: at solutiones continui, quæ fiunt a rebus incidentibus, aut etiã rimulæ quæ sæpe fiunt a contundentibus, vix sensibiles, non possunt per callum colligari. Neque enim caro, & ex ea callus in eo insensibili spatio generari potest. Quare fractura de qua hic agimus, solum comprehendit eam diuisionem, quam vulgus propriè uocat, cũ ossa dicit esse fracta, idest in multas partes comminuta, aut certè ita diuisa sunt, vt in medio sensibile spatium relinquatur, in quo possit sanguis colligi, & ex eo caro & callus tandem concrescere. C Porrò duo sunt modi sanandi solutiones continui; quorũ primus & verus fit per conglutinationem, quando scilicet partes diuisæ verè vniuntur, idest interueniente medio, quod est eiusdem generis cum extremis: quod quidem mediũ est ueluti gluten, vnde conglutinantia remedia vocantur, quæ in hoc opere præstando naturam iuuant. hoc modo carnem vniri antea ostendimus, & in hoc loco scribit author, ossa non posse eodem modo curari: & rectè quidem, rationemque subiungit, cum ait hoc fieri propter siccitatem, idest vt exprimit in lib. Meth. medendi ob duritiem. Neque enim dura cum duris ob duritiem vniri posse. Alij verò causantur etiam in hac re ossium frigiditatem, quæ impedit attractionem & concoctionem nutrimenti. Sed vt antea ostendimus, hæc nec primo, nec per se reddunt rationem huius rei. Nam vt caro carni unitur, non quia illa mollis est, nec quia calida uel humida, aut alterius qualitatis, sed quia partes diuisæ mutuam carnem procreant, qua D ipsæ veluti inuiscantur, glutinantur vniunturque: sic cum ossa nutriantur, & hoc opus non impediat illorum durities, siccitas, frigiditas, nec alia quæ in ipsis est qualitas, cur etiam non possunt ex nutrimento os efficere, sicut caro carnem. Refellimus etiam illorum opinionem, qui ex defectu seminalis materiæ, quo illi ossa constare, & nutriri credunt, aiunt nequaquam fieri hanc unionem. Nam ossa vt aliæ omnes partes corporis, ex sanguine aluntur, & illa ex tota massa humorum, vt paulò posteà scribit Gal. trahunt crassissimam partem, quæ ad seminis aerei & aquei generationem apta esse non potest. Ratio ergo huius impotentiæ alia sumi non potest, quàm ex partium, quæ ossa vndiquaq; circundant, natura. Illę enim cum sint calidæ & humidę, validiore concoctione præditæ sunt, qua prius carnem procreant sibi similem, quàm possint ossa generare os. Quare spatia quæ sunt inter ossa diuisa, carne etiam replentur. Quod ostendit natura calli, quæ primum, est E caro quædam, quam sola alia caro potest gignere: ossa verò ipsa eam posteà quantum possunt, sibi assimilant: atque ita fit vt diuturnitate temporis & alterationis media quædam fiat natura inter carnem & os: quæ & primam originem, & secundam mutationẽ testatur. verum cum ab initio facta sit caro, nunquam postea fieri potest os, quoniam os ex quatuor humoribus, non autem ex carne fit. Rectè igitur sentit Gal. cum scribit ossa non posse cõglutinari, etsi rationem veram huius rei non reddit: qui etiam in eo reprehendi potest, quòd in pueris credat ossa confracta conglutinari & verè vniri. Nam eadem incommoda ex carnis vicinitate sunt in omnibus, etsi pueri firmiorem callum, & ad naturam ossis proximè accedentem, ob caliditatem & humiditatem abundantem, qua fœlicius omnia

Fracturam nõ esse omnẽ solutionem in osse

Fractura proprie quid.

Ossa in pueris non posse per vnionem sanari et Gal. opinio non recipitur.

A in omnibus partibus concoquunt, efficiant, quæ quidem nos in dissectionibus aliquando vidimus. Igitur ossa inter se non possunt conglutinari, sed solum colligari callo interueniente, qui in spatijs intermedijs gignitur, & extrinsecus etiam additur: atque ita interno & externo vinculo circumligantur, & firmantur, non autem conglutinantur, ut nonnulli huius loci interpretes, huius rei, & linguarum imperiti, tradunt. Nam conglutinatio est veræ vnionis vinculum, non eius quæ fit per callum. Quæ verò de calli materia alijs partibus communi scribit Gal. satis ostendunt illos errare, qui ex semine ossa nutriri scribunt: communis enim inquit est materia, sed ossa in eadem materia cum aluntur, diuersam formam inducunt: quoniam ipsa diuersam ab alijs naturam habent. naturæ quidem nomine intelligens formam, temperiem & qualitates alias ex forma & temperie natas. Ergo callus quatenus ad materiam attinet, & quatenus fit per concoctionem & alterationem, conuenit cum alijs rebus, quæ per concoctionem fiunt a natura: quatenus verò in B duritie, crassitie, colore, viscididate, ossis naturam æmulatur, id fit ob ossis formã & qualitates, quarum rerum ui os ex alimento sibi similem quantũ fieri potest substantiam reddit.

Materia ex qua callus fit.

Sed perraro fit talis affectus, quin cum altero societur: magna enim ex parte musculi adiacentes una corporibus aliis fractis ossibus patiuntur. Quare & curationis intentio oritur duplex, quarum altera quidem circa ossa, altera uero circa corpora adiacentia uersatur. Sed hæc quidem in carnosarum partium complicatis dicentur affectibus: nunc vero de fractionibus dicendum.

C Per quandam verborum consequentiam incidit in affectus complicatos cum fracturis, antequàm istarum curationem absoluerit, & poterat etiam curationem prosequi & meliore ordine hæc tractare. Nam quod scribit hic de ossibus puerorum, erat addendum post illa verba, quibus scribebat agglutinationem fieri non posse ob siccitatem. Tanquam enim exciperet aliquid a communi eo dicto, rectè additur. At molle puerileque os coalescere potest. Sed hic author non raro solet tractationem turbare: quod illis maximè usu accidere solet, qui ea quæ semel scripserunt, non recoquunt, sed talia emittunt, qualia in primis cogitationibus occurrunt. Quod verò hic scribit cum fractis ossibus, musculos, & alias vicinas partes vt plurimum lædi, intelligendum est semper. Nunquam enim ossa afficere possunt, quæ frangunt, quin simul exteriores partes lædunt, quippe cum frangentia vel omnino sint ex contundentium genere, vel certe ex his, quę extrinsecus in nos agunt nisi fortè aliquando ex uiolentis motibus fractura fiat.

D

Quoniam enim harum sanitas callositate procuratur: ut autem callus generetur, proprii ossis alimenti superfluitatem naturæ suggerere oportet, hanc uerò superfluitatem in qualitate ac quantitate seruare modum est necessarium, unde & ratio uictus est adhibenda, quæ tantum ac talem influere ossibus sanguinem præparet, qualis & quantus generando callo sit opportunus. Quoniam vero per fracti ossis cauernas idem effunditur sanguis, eiusdem qualitatem & multitudinem animaduertere oportet, atq; ita vel ficciorem, uel humidiorem victum
E instituere, sed hec omnia in libris, in quibus de curandi ratione tractatur, plenius sunt explicata.

Cum antea dixerit Gal. confracta ossa non posse veram unionem recipere, quæ fit per nouam ossis regenerationem, sed solùm interueniente callo, colligari. Docet nunc quæ sit materia calli, qualem, & quantam illam esse oporteat: & quoniam ea materia ex alimentis suggeritur, eodem negotio præscribit victum huic rei conuenientem qualitate & quantitate: Porrò callum ait procreari ex excremento proprij nutrimenti ossis, intelligere autem oportet excrementum nõ quod qualitate, & re uera excrementum est, qualia illa sunt, quæ post nutritionem relinquuntur inimica corpori, ut stercus & urina ventriculi,

De materia ex qua callus fit.

bilis vtraque hepatis, sordes & uapor reliquarum partium excrementa dicuntur esse, quod scilicet post illarum nutritionem inutilia, ut quæ dissimilia, relicta sint: sed intelligere oportet excrementum, quod quantitate superfluum est: ex eo enim fit callus, ex quo nutritur os: sed cum plus affluit illius materiæ, quàm necessarium sit ad nutritionem, ex eo quod abundat, callus fit. Nutriuntur autem ossa ex quatuor humoribus, ex quibus constant. Sed quemadmodum in generatione ossium natura assumpsit partem crassiorem, & solidiorem: ita in generatione calli necessarium est ex vniuersa massa humorum aliquid ex omnibus assumere, sed plus ex eo, quod est crassum & uiscosum, cuiusmodi sunt humor melancholicus & pituita. Quod enim futurum est vinculum firmum, & vndique ambiens partes separatas, talem omnino postulat materiam. Nam ex crassitie durities, ex hac robur & constantia: ex uiscididitate verò apta & firma colligatio paratur. Sed quid est, quæso quod superfluam hanc materiam suppeditat ad calli generationem: non ossa meo quidem iudicio confracta, vel integra, quę non plus attrahunt quam illis sit ex usu ad nutritionem, sed vulneratæ venæ, quæ necessariò diuiduntur ab ossium fracturis. Vt enim in vulneribus carnis, per venas ipsas sectas affunditur humor, ex quo caro gignitur: sic fiat oportet cum sanguis spargitur inter spatia ossium confractorum: qui quidem humor per contactũ alteratur, & concoquitur ab ipsis ossibus, & tandem assimilatur ipsis ossibus quantum fieri potuit ratione materiæ & agentis. Nam vbi sanguis aquosus, & tenuis in venis est, aut pus suppeditatur a venis quàm possit alterari, numquam fiet perfectus callus. Id quod etiã accidet, si infirma est alteratrix concoctrixque, quæ in ossibus est ut in senibus, & malè affectis corporibus: aut si impeditur turbaturque opus ipsius facultatis, eadem accidunt incommoda, quo modo videmus illis nunquam rectè firmari ossa, qui patiuntur dolores & inflammationes: aut nouam fracturæ figurationem, & restaurationem, priore, in qua callus iam concreuerat, disrupta, eò quòd ab imperito chirurgo confracta ossa rectè non fuissent inter se coniuncta. Nam cum callus callo additur, firmum non potest esse uinculum. Cæterum vt callum ipsum oportet ex terrena, & viscida materia concrescere: ita oportet illius modum seruari, ut ob tenuitatem non sit satis firmum ligamentum: & ne ob crassitiem vicinas partes nimium comprimat: quamobrem uictus instituendus est, qui qualitate sit idoneus, & quantitate mensuram seruet, ne desit, aut exuperet humorum in venis generatio. Ad hoc etiam faciet ligaturarum modus, qui solum id quod iustum est, influere sinet, in locum affectum. Quod autem scribit Galen. victum esse instituendum ficciorem, aut humidiorem, quoniam materia calli per ossis fracti cauernas transmittitur, innuere videtur primò humidiorem, deinde crassiorem sanguinem esse generandum. Nam si ab initio crassus admodum gignatur, exiguæ rimulæ, quæ necessariò esse solent in ossium fracturis, non admittent calli materiam. Primùm ergo humidiore victu vtendum vt angustæ diuisiones repleantur, posteà verò crassiore & tenaciore: sic enim apta omnibus diuisionibus dabitur materia. Est hic quidem victus conueniẽs generando callo: qui tamen in omni tempore fracturarum nequaquam est ex vsu. Nam Gal. in lib. de fracturis inter initia mali, tenui & parco victu utendũ est, inquit præsertim in magnis fracturis ad sistendas & arcendas fluxiones. Hæc quidẽ de calli generatione necessaria in fracturis ossium, quæ sunt cum euidenti diuisione, & separatione ossium, quæ interueniente hoc vinculo inter se colligantur. Verum vniuersa fracturarum curatio non in hoc solo consistit, sicut nec vulneris in sola conglutinatione. Verum sicut vulneratæ partes vbi diuisiones erant distantes, erant adducendæ, & coniungendæ, & postea confirmandæ, ne rursus diuidi possent, & interim natura in firma coniunctione vnionem faceret, & præterea erant admouenda remedia, quæ conglutinarent & unionem hanc iuuarent: sic in ossibus confractis secundum fracturæ differentias propria quædam requiruntur remedia, de quibus breuiter quantum admittit nostrum institutum, disseram. Igitur si fracta ossa inter se non dissident, requiritur solùm ad curationem calli generatio: At si dissident a se fracti ossis partes, primùm id agendum est, vt vniantur, & singulæ ex illis in naturalem figuram & situm restituantur, leui & commoda contrectatione, ne frangantur earum extantię. Quo peracto opere, enitendum est, vt immotum prorsus membrum consistat. Id quod tuta efficiet deligatio, qualis sanè est, quæ arcta vel laxa nimis non est: id quod nostro sensu, atque coniectura, ægrotantisque iudicio intelligemus. In quo quidem opere, si membrum confractum admittat, latissimæ fasciæ sunt adhibendæ: hæ enim arctius cóplectuntur & firmant

Quæ nam partes materiam calli suppeditēt.

Quæ impediant perfecti calli generationẽ.

Modus seruandus in calli generatione.

Quo victu vtendũ in generatione calli.

Methodus curandi fracturas.

Fasciæ quæ aptæ in fracturis.

A mant membrum affectum: tales fasciæ fracturis, quæ fiunt in thoracis ossibus sunt accommodatissimæ: in artubus verò ipsis angustiores fasciæ sunt aptiores, vt quæ nec rugas efficiant, & cutem vndiquaque contingant, & quod deest ex latitudine, reuolutionum numero compensari potest. Quod si fractura est in medio membro, duæ fasciæ adhibendæ, quarum prima fracturam complecti debet, & circum eam circumuolui bis terue, & tandem sursum versus ferri, & illic desinere, ita tamē, vt partis sanæ multum complectatur: id enim facit tum ad firmanda ossa, tum ad repellendam fluxionem a partibus, a quibus illam maximè timere possumus. Altera verò fascia etiam super fracturam debet incipere, priori aduersa: & vbi primos complexus super fracturam fecit, deorsum tendere, atque inde iterum reducta in superiore parte, vltra priorem fasciam desinere. Quare hæc dimidio longior priore esse debet. Porrò longitudo fasciarum pro crassitie membri deligandi facienda est ad quatuor, uel quinq;, aut sex cubitos: latitudo verò idonea est, ad tres, vel quatuor digitos. *Vbi duæ fasciæ necessariæ.* *Longitudo latitudo fasciarum.*

B Adhibent autem nostri chyrurgi loco affecto antequam fascia admoueatur, pannum lineū candido oui liquore & rosaceo delibutum, ad fluxiones arcendas. Fascias uerò ipsas, poscha prius madefactas, & expressas, adhibent, præsertim si recens est fractura, & absque inflammatione. Quòd si adest dolor vehemens, aut inflammatio, lanis tenuibus & mollibus, uel stupis canabinis, imbutis oleo, vel oxycrato, membrum contegunt, nec arctè ligant: ita enim affecta pars non patitur fortem deligationem. Ac vbi sola est fractura, suprà priores duas fascias splenia admouent, vel ferulas leues, & æquales, & rectè figuratas applicant: quibus aliam fasciam superinducunt: idque forte commodius ab initio, quàm Hipp. & Gale. qui non ante septimum ferulis vtebantur. Nam cum maxime conferant ad firmandum mēbrum, nihil impedit quo minus inter initia malis his utamur, si neque dolor, nec inflammatio arctum illarum complexum non prohibeat. Sunt etiam, qui adhibent super duas priores fascias ceratum humidum, Gal. aut rosaceum, ad inflammationem arcendam: sed hoc

C genus remedij mihi est suspectum, quoniam humectatis & refrigeratis fascijs, pars affecta transpirare prohibetur. Verùm miror quod illi, & Gal. etiam in .6. Meth. mentionem nō faciat medicamentorum, quæ fractis ossibus conuenire passim cōmemorat in libris de medicamentis secundum genera. Nam de duobus tantùm medicamentis mentionem facit, de eo inquam quo utebatur Aleges Sidonius, & de ijs, quo (ut inquit) ciuis quidā suus utebatur statim in fracturis capitis super membranam denudatam. Cur enim sicut in fracturis capitis propria adhibet medicamenta: sic in alijs sua quoque non commendat, quod facit in eo opere, vbi inter alia omnia barbarum suum ceratum maxime extollit: quod & nunc etiam in vsu esse cœpit. Sed nostri chirurgi in fine curationis eo utuntur. Verum uires, quas illi tribuit Galenus ad retrahenda ossa confracta, quæ intrò erant compulsa, uidentur repugnare huic operi. Nam si (eo authore) danda primum opera est vt ossium partes *Ceratū barbarū ad fracturas.*

D confractæ restituantur in suum locum, & figuram, hoc genus medicamenti in primo apparatu erit admouendum. Verum tutius est usque ad septimum diem, aut ultrà etiam prò magnitudine inflammationis, repellere fluxiones, & inflammationes, doloremque sedare, & postea huiusmodi cerata adhibere: inter quæ barbarum Galeni omnia alia dignitate & virtute superat: quo tempore etiam maxime studendum est generationi calli, in quo quidem opere non solùm habenda est cura commodi uictus, de quo antea egimus: sed præterea curandum est, ut humor genitus ad eam rem idoneus, ad partem affectam trahatur: & nisi hoc fieri sponte appareat, aqua callens authore Gal. superinfundenda est. Verum exactas omnium fracturarum per differentias, & partes affectas curationem nostri non est nunc instituti prosequi. Quare ad alia accedamus.

E Nerui vero & tendonis punctura propter sensus uehementiam, & quoniam hæc pars principio continuatur, prompta est ad neruorum conuulsionem excitandam, ac tunc præsertim cum nihil prorsus expirat obcæcato cutis uulnere. Aperiendum est igitur, atque exsiccandum substātia tenui, quæ usq; ad ima nerui offensi possit penetrare. De his uero exacte diximus in libris de arte curādi cōscriptis. In simplicibus quidē huius generis affectibus salubrium causarū forma talis existit.

Vt caro & oſſa cõtinui ſolutionẽ patiuntur, ſic nerui & tẽdones, de qua quidẽ nunc agit, A
ſed ſatis frigidè, & negligẽter. Nam cum hæ partes vulnerẽtur aliquãdo punctim, aliquãdo
Maiorẽ diligentiã hic requirit in Galeno, & merito.
cæſim, & puncturæ aliquando pateant, aliquãdo verò ſint cæcæ & occluſę, ita vt viſum effu
giant: nec nõ vulnera, quę cæſim ſunt facta, nudum aliquando oſtẽdant neruum, aliquando
verò cute & carne tectũ, & nonunquã totus neruus ſit pręciſus, quandoq; verò duntaxat ex
parte diſſectus, hæc omnia erant ab initio diſtinguẽda, quoniã plurimũ mutant curationẽ.
Non.n.idem cõtingit neruis a diuerſis rebus vulneratis, quod fit in carne: hæc namq; vnam
& eandẽ curandi rationẽ, & vnũ genus remedij poſtulat, ſiue cæſim, ſiue punctim vulnerata
ſit. At neruis punctis alia cõueniunt auxilia, quã vulneratis latioribus plagis: aliaue proſunt
De curatione puncturæ nerui.
neruis vulneratis, ſed tectis carne & cute, quàm denudatis: quare ſigillatim de his malis agẽ
dum eſt, ac primũ de punctura, de qua ſola agit Gal. ſed ita ut ſcopos curatiuos nõ doceat,
ſicut fecit in uulneribus carnis & oſſiũ: debebat.n.eodẽ modo oſtendere, qualẽ vnionẽ ner B
ui admittãt, an eã quæ fit per cõglutinationẽ, an verò per colligationẽ interueniente callo,
an aliud quidpiã ſit neceſſariũ. deinde cur omiſit adductionẽ & applicationẽ partiũ diuiſa-
rũ, & tutelã ſubſtantię partis. An hoc eſt factũ cũ ratione. Nã vbi eſt ſolũ punctura nerui, &
non eſt facta diſtantia, quæ poſtulet adductionẽ & applicationẽ: nec ſuturæ aut fibulæ, aut
Neruorum diuiſiones an ſanẽtur per conglutinationem uel colligationem.
arctiores faſciæ requiruntur, quæ firment coniunctas partes. Certum autem eſt neruos nõ
vniri per conglutinationẽ, quippe cum ſola caro eã vnionẽ admittat: non tamen propterea
de generatione calli mentio erat facienda: quia in punctura nerui tam exigua eſt ſubſtãtia,
quæ diuiſionem poteſt replere, vt præceptis & peculiari cura non ſit opus: partis verò ſub-
ſtantiam & deniq; quicquid eſt præſtandũ in punctura nerui, paucis his verbis Gal. docet.
Nam quod Acachias & alij addunt primo mitigandum eſſe dolorẽ, non pertinet ad cura-
Achachias reprehenditur.
tionẽ puncti nerui, ſed ad ſymptomata, quæ ſolent accidere, vbi punctura non rectè cura-
tur: aut vbi ob affectus magnitudinem ea mala euitare non poſſumus. Sed illis tunc ſuccur C
rendum eſt, cum adſunt. cum uerò abſunt, & ab initio inſtituenda eſt propria curatio, ex
qua præcauemus ne illa accidant. In hoc ergo uerſatur inquit Gal. vniuerſa curatio, ut ex-
ſiccetur vulnerata pars: exſiccare autem intelligere debemus hoc loco non proprie. Neque
Exſiccare quid hoc loco.
enim debemus per noſtra medicamenta nerui ſubſtantię vulneratæ, aut coniunctæ parti, tẽ
periem aliquam ſiccã inducere: ſed intelligit exſiccationem conſumptionẽ ſaniei & excre-
menti, quod in vulneribus partium neceſſario gignitur: Illud enim auferendum eſt: quo-
niam ſi intus manet, pungit, & mordicat neruos: atq; ita dolorem, conuulſionem, inflam-
mationes, & ſæpe mortẽ cum his adfert. Sed quoniam ſanies huiuſmodi non poteſt effluе-
re, ſicut in vulneribus carnis accidit, & in latioribus ipſorum neruorum plagis, ideò rectè
Qualia conueniant medicamenta quæ punctis neruis adhibentur ad exſiccandum & ſecundum alias qualitates.
Gal. ſuadet vt medicamenta inſtillemus, quæ vim habeant conſumendi exſiccando & euo-
cando talem materiam. Quod ſi per uulneratam cum neruo cutem ita ſatis patet medica-
mento vſq; ad fundũ uulneris, in quo ſanies illa maximè colligitur, nihil aliud moliendũ D
in cute: alioqui illa dilatanda eſt. medicamẽta verò ipſa quę immittũtur meritò debent eſſe
prædita facultate exſiccandi, ut terræ modo humorem imbibere ualeant, ſed abſq; adſtri-
ctione: hæc enim & meatum occludit, & effluxum excrementi prohibet. calida præterea ea
eſſe oportet actu, & non frigida aut ſolũ tepida. Nam calor ad penetrationem facit medica
menti, & ad exhalationem ſaniei. Debent præterea trahendi naturam habere, ut Gal. lib. 6.
Meth. ſcribit: propterea ſulphur, ſagapenum, euforbium in hoc opere cõmendat. Verum ſi
exſiccantia medicamenta uult eſſe Gal. quæ punctis neruis conueniunt, cur oleum ſolùm,
ſi modò nõ ſit ex oleis aſtringentibus, cõuenire dicit: an oleum quæſo vim habet euidentẽ,
aut potius inſignẽ exſiccandi, ut ille in hac curatione requirit. An dicendũ eſt, quod neruis
Oleum cur neruis punctis inſtilletur.
pũctis conueniãt, quæ quocunq; modo ſaniẽ illã poſſunt emendare. Id quod tribus modis
fieri poteſt, vel exſiccãdo, & imbibendo, uel foras trahẽdo, vel per mixtionẽ unctuoſæ ſub- B
ſtãtiæ cuiuſmodi eſt oleũ illius acrimoniã mitigãdo. Nec eſt quod quis adferat Gal. cũ oleo
miſcere, quę ualenter ſiccant, atq; ita fieri ex omnibus medicamentũ exſiccans. Nã ut id ali-
Cur oleum aliarũ partium uulneribus obſit neruis uerò punctis proſit.
quãdo facit, veluti cũ euforbiũ addit: ita cũ ſolũ ipſum oleũ Sabinũ infundit, nulla adeſt vis
exſiccandi, ſed temperandi acres humores: cuiuſmodi etiam fit, cum oleo ceram aut terebẽ
thinam miſcet. Aliquando verò miſcetur facultas mitigatoria cum attrahente, ueluti cum
oleo opopanax & ſagapenum iunguntur. Sed cur quæſo ſolo oleo utitur in hac ſolutione
cõtinui, cum antea in uulnere carnis cauendum eſſe dixerit, ne oleum incidat in partẽ uul-
neratam. Illud enim impedire unionem. An diuerſa eſt ratio. Nam caro mollis, humida,
& ſanguinolenta nihil commodi ſumere poteſt, ſed omnia incommoda ex oleo unctuoſo.

A At punctura nerui nullam euidentem postulat regenerationem substantiæ, & satis est, si
prohibeamus acrimoniam saniei : ex qua, vel minima, dolores, conuulsiones, inflammatio-
nes, & mille alia mala nascuntur. Dicendum ergo quod oleum non sit remedium vulne-
ris, sed potius præseruàtiuum auxilium aduersus imminentia symptomata, vt Gal. 6. me-
thodi cap. 2. his verbis testatur. Vbi enim inquit magna diuisio est, curandum est, ut la-
bra vulceris uniantur, & glutinentur. Vbi autem stylo, vel acu facta est diuisio, id dumta-
xat curandum, ne phlegmone particula tentetur. Igitur oleum maximè antiquum solùm,
vel cum terebinthina mixtum, parabile sit remedium : in durioribus verò corporibus addi
tur, vel sagapenum, vel opopanax, vel sulphur viuum : tantumque ex illis miscendum cum
oleo, donec sordis, vel mellis crassitudinem acquirat medicamentum. Probat autem Gale.
maxime hanc cõpositionem, quæ recipit ceræ partem vnam, terebinthinæ & picis vtriusq;
partis vnius dimidium, ex euphorbio vero ceræ partem duodecimam, & plus aliquando eu
B phorbij & terrebinthinæ & picis addebat in durioribus corporibus. Atque hoc medicamẽ
tum in vulneris sinum immittebat : deinde lanam mollem oleo calente madefactam supra
alligabat. Quod si dolor vehemens adest, oleum ex uitellis ouorum instillatum prodest. At
verò si neruus cæsim vulneratus est, ita vt neruus nudus non appareat, tunc exsiccandum est
sine morsu : quare aliena sunt medicamenta, quæ ex euphorbio & alijs acribus cõstant. pro
sunt vero hæc remedia, calx sæpe cum aqua frigida lota & multo oleo soluta, & unguentũ
ex pompholige, quod nunc ex tutia dicitur. Quòd si robustus est qui uulnus accepit, & a
superuacuis humoribus mundus, valentiora prosunt remedia, cuiusmodi est Pollydæ pastil
lus sapa solutus. Euitandum autem oleum est in his vulneribus : abstergendaque est sanies
molli lana specillo circumuoluto, & madefacto in sapa : deinde eo expresso. Ac post pri-
mos dies, licebit etiam lanam madefacere in uino dulci, quod tamen fuluum non sit & a-
C cre. Vlcere verò ad cicatricem veniente, alba & tenuia vina dulcibus præstant. Ad iam dicti
verò pastilli vsum prope accedit medicamentum diacalchiteos, quod nos unguentum si-
ue cerotum de palma vocamus : quod æstate rosaceo, hyeme oleo optimo liquandum est.
Ac etiam pro pastillo pollyde, vti possumus Andronis, vel Passonis, vel ipsius Gal. pastillo.
Admonet idem in .6. Meth. in his neruorum vulneribus (quod etiam puto intelligendum
esse in omnibus) spinam dorsi, axillas, collum, inguina, caputque calente oleo assidue es-
se madefaciendum, ea ratione credo ne conuulsio accidat. Præterea iubet corpus purgan-
dum esse, & sanguinem mittendum, victumque tenuem instituendum. Quæ omnia eò ten
dunt, vt fluxiones a neruis auertamus, ne inflammatio & conuulsio accidant. Cæterum si
vulnus totum neruum non amputauit, maius conuulsionis periculum imminet, scilicet
phlegmone à sectis fibris ad non sectas communicata, conuulsione uero ipsa a non sectis
excitata. Ac quod ad vlceris curationem attinet, eadem remedia competunt. uerum latius
D sanguinem detrahere oportet, & tenuiore uictu vti : tum in quiete omnino, ac lectulo mol
li hominem continere necessarium est. Quòd si conuulsio superueniat, sine mora præci-
dendæ sunt fibræ, quæ integræ adhuc sunt : sic enim mors euitatur, ex partis mutilatione.
Cæterum si per eiusmodi vulnera partes inter se coniungi non possunt per ligaturam, su-
turæ sunt adhibendæ : cauendum tamen ne ab acu neruus, uel tendo pungatur. Ideo ubi
sutura recenter facta fuerit, consutum vulnus fouendum est rosaceo, in quo lumbrici ter-
restres prius decocti fuerint, aspergendusque puluis aliquis, qui suturam contineat, adiecta
pari portione eorum lumbricorum desiccatorum & contritorum. Prodest & centaurium
minus arefactum, contritum & aspersum. Iam uerò si neruus nudatus apparet, qui vulnera
tus est, euitanda sunt acria medicamenta, qualia sunt, quę ex euphorbio componuntur: sed
eligenda sunt, quæ siccent absque erosione. Propterea abluere medicamenta oportet, quæ
huic malo medentur. prosunt ergo Gal. authore infrascripta remedia, calx aqua pura sæpe
E lota, & exsiccata & optimo plurimoque rosaceo admixta, & pompholix elota, etiam cum
rosaceo soluta : & mel optimum cum rosaceo emplastri modo confectum : nec non pastil
li prædicti. Gontingit vero aliquando neruos uulnerari & contundi, simili affectu laboran
te cuti: quo casu terebinthina calens infundenda est, & supra postea admouenda remedia,
quæ exsiccandi & astringendi uim habeant, cuiusmodi est fabacea farina cum oxymelite, &
sapa permixta. miscere etiam potes irim Illyricam, & absynthium. Chirurgi uerò nostri in
tali affectu ab initio rosaceum cum oui albumine admouent, & post aliquot dies fouent lo
cum uino rubro & crasso tepefacto. Quòd si dolor simul cum contusione infestat picem li
quidam

Neruis pũctis diuersa remedia pro diuersitate corporum.

Ad puncturam nerui cũ dolore.

De curatione nerui prorsus non incisi.

Quid agendum si conuulsio superueniat.

curatio quæ debetur nemo uulnerato & nudo.

Curtio nerui uulnerati et cõfusi.

curatio nerui cōtuſi et dolentis.

quidam cū fabacea farina, oxymelite & ſapa decoques, & calidum applicabis cataplaſma. A At ſi neruus contuſus ſit, cutis uerò ipſa ſenſui appareat, locum fouebis oleo anetino, uel camæmelino, uel irino, & lanam oleo eodem madefactam alligabis. Atque hæc quidem ſufficiant de neruorum vulneribus: nam exacta huius rei tractatio integros libros poſtularet, quæ res excedit limites noſtri officij & inſtituti. Quare ad alia accedamus.

In compoſitis uero complicatur ulceribus prima quidem cauitas, quam non alterum affectum, ſed ulceris differentiam eſſe arbitrantur: eſt autem non differentia huiuſcemodi res, ſed alterum aliquid totius ægritudinis genus, in quo ipſius ſubſtantiæ iactura facta eſt, & quidem curatio in duplici morbo duplicem exigit intentionem. Nam continuitatis ſolutio, vnitate: ſubſtantiæ autem iactura, generatione indiget. B Paulo uero ſupra generationis intentiones expoſitæ. Quòd autem primum quidem hunc affectum oporteat ſanare, demum ſanitatem reſtituere tentare, ipſa rerum natura commonſtrat. Quum itaque repletum quidem fuerit cauum, ulcus uero ad æqualitatem perductum, alteram intentionem aboleri contingit. Nam media exiſtente inter labia vlceris ea carne, quæ nuper genita eſt, partes quidem diſtantes uniri eſt impoſsibile, unde fit ut alia ſit intentio perquirenda: intentionem autem conſequemur, ex eo, quod eſt ſecundum naturam, ipſi parti comparando, erat autem eidem cute obduci naturale. Quare C hoc ipſum a nobis procurandum, aut ſi hæc intentio effectum ſortiri non poteſt, ſimili aliquid cuti, carnem ſcilicet, quæ cutis naturæ uicina ſit, inſtaurandum: eſt autem huiuſmodi, quæ & ſicca, & calli ſimilitudinem præ ſe fert. Ad cicatricem igitur obducendam neceſſaria erunt exſiccantia, ac ſine mordacitate adſtringentia medicamina.

Docendi ratio poſtulat, ut poſt ſimplices affectus, & ſuas differentias, de compoſitis agamus. Itaq; poſteaquā de ſimplici ſolutione continui, & quibuſdā ipſius differētijs tractauit Galen. tranſit ad compoſitos affectus, qui cum ſolutione continui coniungi ſolent. Eſt quidē ipſa ſolutio continui ſimplex affectus, qui differentias capit ex magnitudine, paruitate, diuerſa figura, æqualitate, inæqualitate, partium differentia, de quibus Gale. cap. 10. tertij D lib. Meth. agit, & hic nonnullas attigit, nempe eas, quæ ſumuntur à differentia partium, & à magnitudine. Cum verò dicimus vulnus eſſe cum carnis amiſſione, aut cum phlegmone vel putredine, aut dolore, uel ſorde, non vult has eſſe ſolutionis continui differentias, ſed his nominibus ſignificari duos affectus, qui vnum membrum infeſtant. Pari modo cum dicitur ulcus cacochymum, aut fluxione vexatum, non vlceris differentias, ſed cauſam cum vlcere copulari cenſet, & hæc probat eo principio, ꝙ id nullius vnquam alterius poſsit eſſe differentia, quod conſiſtere ſeorſum & per ſe poteſt, cuius generis eſt (inquit) magnitudo, paruitas, æqualitas, inæqualitas, tempus & figura. Vlcus uerò (inquit) phlegmone, gangræna & putredo, ſingula ſeorſum & per ſe conſiſtere poſſunt: quippe cum ſint affectus quidā præter naturam noſtri corporis, non autem ex his, quæ affectibus neceſſario accidunt. Rectè quidem hæc dicuntur à Gal. ſed in alijs tractationibus ille ea non obſeruat, nec aliquis E error in hac re fit, ſiue differentias ſolutionis continui, ſiue complicatos affectus dicamus eſſe. Porrò inter complicatos affectus primum agit de cauitate, quæ etſi figuræ, & conformationis quædam eſt differentia: tamen quia uitium hoc emendatur ex reſtitutione ſubſtantiæ deperditæ, quæ cauitatem replebat, ideò inter mala ponendum eſt, quod ad magnitudinem pertinet: minor enim fit pars, cuius ſubſtantia eſt diminuta, non autem ad numerum pertinet, quia ſupereſt caro, & quæ in carne ipſa continentur partes, ita ut numerus partium, naturalis adſit: uerum omnes ſunt diminutæ, & mutilatæ. Rectè ergo inquit iacturam eſſe factam ipſius ſubſtantię, quia illius pars eſt ablata. Porrò Gal. in tali affectu quę

Differētia quid eſſe non poſsit.

A rit scopos curatiuos, quos natura rei primum quidem postulat, deinde quos affectus ipse potest admittere. Cum enim hic adsit continui solutio, & substantiæ iactura, illa vnionem, hæc verò regenerationem indicat necessariam. Verum vnio, quæ fit per cõglutinationem, quæ vera est solutionis continui propriaque medicina, & remedium, hic præstari non potest. Nam cum vlcus cauum carne impletur, non fit cõglutinatio, etsi eiusdem generis est uinculum: quoniam in conglutinatione superficies diuisarum partium solùm inter se committuntur, nec aliquid sensibus apparet fieri, quod sit intermedium vinculum: in cauo autem ulcere, ubi caro regignitur, partes, quæ distabant, amplius vniri non possunt, ita vt superficies vnius superficiem alterius tangat. Nec per callum fit sanatio, sed per regenerationem similis substantiæ. Verum quoniam caro regenerata naturaliter non habet, si cute nõ tegitur, natura rei vtique exigit, vt posteaquam cauitas repleta est, & ad æqualitatem suam pro natura partis perducta, cutem regignamus. Verum & in hoc etiam negotio assequi nõ

In uulnere cauo nõ fieri unionem nec colligãtia per callum sed regeneratio-nem.

B possumus, quod naturalis status indicat esse faciendum. Cogimur ergo efficere quod possumus: illud autem quod possumus est superficiem carnis regeneratæ exsiccare, indurare, & denique talem efficere, vt cutis vsus præstare posit. Ergo in præsenti affectu cum unire non posimus, carnem regignimus, ex qua diuisas partes communi & eiusdem naturæ uinculo inter se coniungimus, veram vnionem, quantum possumus, æmulantes: Ac cum non posimus carnem vera cute tegere, aliquid ipsi simile ex carne subiecta paramus. Duo ergo solùm in hoc opere fiunt, carnis regeneratio, & eius quod cuti est simile. Quare pueriliter errat Delphinus, qui ait primum esse regenerandam carnem, deinde id quod cute est simile, postremò uerò fieri agglutinationem. Nam hic nulla fit agglutinatio, quia per illam fit uera unio, quam Gal. in hoc contextu negat fieri posse. In eodem errore etiam Acachias ver

Delphinus notatur.

C satur, qui nõ intelligit quid sit agglutinare: sed de hac re nos antea abũde egimus. Quod verò superest, explanemus. Igitur quod scribit substantiæ amisionem restitui, intelligẽdum est, quod ex nutrimento suppeditetur materia, ex qua fit carnis amissæ regeneratio, a natura per concoctionem. Non enim est facultas formatrix, quæ carnem in hoc affectu gignit, vt vniuersum corpus in utero generauit & conformauit, sed facultas cõcoctrix, quæ in parte concaua residens, dum plus concoquit, quàm ad nutritionem sit necessarium, in partibus integris, incrementi: in alijs verò, in quibus aliquid est deperditum ex propria substantia, regenerationis fit author, si modo id, quod amissum est, vt caro, regigni est aptum. Nã ut diximus os non potest aliud os regignere: aliquid tamen quod naturam osis æmulatur, nempe callum procreat, qui vinculum fit osibus fractis & diuisis. Qua quidem in re non immeritò quis dubitabit, quonam modo carnis generatio etiam in decrepitis fiat, in quibus vix fieri potest nutritio. Ideo enim senes, rugosi, macilenti & tenuiores reddũtur, quia improbè nutriuntur. Quod si debilis sit in his nutritio, quomodo fiet regeneratio, quæ ma

Quomodo uulnera caua repleri posint in senibus.

D ius quidpiam postulare uidetur, quàm simplex incrementum, aut proprij status conseruatio. An natura nostra ita sollicita uidetur esse de vnione partium, vt vniuersi natura de mũdi repletione. Nam aer, ignis, descendunt: aqua & terra ascendunt ne fiat vacuum: ita profectò cum natura nostra in vnione sit posita, non mirum si illa quoque miro conatu suam vnionem tueatur. Deseret enim prius nutritionem, quàm regenerationem, per quam diuisio & corruptio illius fit. Vnde uidemus partes vulneratas graciliores fieri, eo quòd ipsarum nutrimentum in regeneratione carnis amissæ, partim absumatur. Porrò carnis vt alterius cuiuscumque substantiæ regeneratio solius naturæ est opus, ut etiam glutinatio: eius verò quod cutis vsum præstare potest generatio, solius medici est opus, qui admodum exsiccantia adhibet: ex quibus caro callosa redditur. in carnis vero regeneratione medicus naturæ seruit, dum excrementa expurgat, quæ in eo naturæ opere fiunt, de quibus paulo postea agemus: in agglutinatione vero & vera vnione, quid idem præstet superius nos osten-

E dimus.

Ita & si sordities aliqua fuerit adnata, intentio quidem erit abstergendi, & erit medicamen salubre abstersiunm, eorumdem uero materiam, in libris, in quibus de medicamentis agitur, scripsimus.

Agit de alio complicato affectu, nempe de solutione continui cum sorditie, quod proprio nomine vlcus sordidum dicitur: quod cum a sorde, & excremento quodam dicatur,

quod

quod in vlceribus gigni solet, præstat prius agere de uniuersis excrementis, quæ possunt in A
vlceribus procreari: ita enim quod nunc proponitur, facile postea intelligetur. Sententia Gal. est in 3. lib. Meth. ab omnibus medicis sine controuersia recepta, in omni concoctione resultare duo genera excrementorum, vnum crassius, alterum tenuius: quod in concoctione, quæ fit in uentriculo conspicitur: stercus enim fit & urina. In concoctione uerò, quæ fit in hepate crassum excrementum quod fit, est humor melancholicus, tenue uero bilis flaua. In concoctione autem, quæ perficitur in singulis partibus, tenue excrementum est uapor, qui insensibiliter expirat, crassum uero est sordes illa, quæ in superficie nostri corporis colligitur & camisias tingere solet. Ac Gal. in regeneratione carnis eam rationem secutus, scribit in præcitato libro fieri etiam duo illa excrementorum genera, & tenue excrementũ vocat ichorem, crassum uero sordem: ac ex tenui excremento vlcus humidum, ex crasso sordidum reddi, & propterea opus esse duobus generibus remediorum, uno exsiccante, altero abstergente, & cum natura inquit nullo unquam tempore cesset, certè nec tempus ullũ B erit, in quo non ambo hæc in cauo ulcere colligantur. Quare nec tempus ullum erit, in quo non utrumque medicamentorum genus desidet, utique & quod siccet, & quod expurget. Hæc sunt Gal. verba, hæc illius sententia, (vt dixi) ab omnibus recepta, quæ tamen mihi non uidetur uera. Nam primum adfero authoritatem Hippoc. qui solùm dicit opus esse exsiccantibus in ulceribus sanandis. Quod idem Gal. sæpe testatur in liberis de medicamentis secundum genera, vbi solùm hoc respicit in medicamentorum facientium ad carnis generationem, compositione, vt sine morsu siccent. Deinde id experientia docet. Nam inter initia ulceris nihil crassum apparet, sed sanies quædam aquosa: quoniam tunc cruda sunt omnia: mox verò crassities accedit, cum pus laudabile incipit generari. Postea verò perfectum pus gignitur, quod est album, leue, æquale: nec tunc præter ipsum pus, aliam aquositatem, uel ichorem videmus emanare ab ulceribus. Quod si aliquando fiat, tunc recrudescentis vulneris indicium esse putamus. At si pus est optimum, & optimum non potest esse, quod non est æquale, & lene, non possunt in eo duæ formæ excrementorum contineri, una tenuis, alia crassa: & si nihil aliud gignitur quàm pus, cum incipit gigni, & iam bona gignitur caro, ubi quæso duo hæc excrementorum genera. Præterea idem ostendo ex ea cõctione, ex qua gignitur pus in inflammationibus. Cum enim inflammatio perfectè est concocta, & uulneratur pars, ut exitus pateat materiæ, quæ in illa continetur, nihil aliud videmus excerni, nisi unam substantiam, pus inquam ipsum uniforme, si perfectum est. Addo quod Gal. nusquam doceat conditiones & indicia istorum excrementorum, quando scilicet illa sint bona, uel mala. Neque enim eadem semper esse possunt, sicut nec pus ipsum idẽ semper est. Quare nec remedia adhibere possumus, quæ illorum vitia emendent. Scribit quidem humidiora ulcera ualidius esse exsiccanda, quoniam id ostendit plus influere sanguinis & humorum, quàm sit necessarium, aut natura concoquere possit. At id non ostendit duplex fieri excrementum, sed potius superfluum esse, quod influit, & fit ex eo eiusdẽ generis excrementum. Nam tunc cum ulcera ita sunt humida, & aquositate plena, abstersione non est opus: quia tunc requiritur abstersio, cum materia carni solidioribusque partibus adhæret, quod nomen ipsum abstersionis ostendit. Vbi verò ita aquosus est humor, sponte diffluit, nec inhærere potest. Vt igitur, vbi concoctio debilius peragitur, aquosa omnia fiunt: ita cum ea fœlicius obitur, nutrimentum, & excrementum crassius redditur. Quod ergo in crudiore adhuc vlcere est aquosum, postea per concoctionem fit crassum: & quod primum ichor & sanies, & denique quod aquosum est, quocumque nomine uelis illud uocare, quod est adhuc cruentum, inaquale asperum, & fœtidum, postea concoctionis beneficio per quosdam illius gradus prædictas mutat qualitates, & tandem perfectè album, lene, æquale, & minimum fœtidum redditur. At si ichor & sordes perpetuò gignuntur in ulceribus, quo tempore, quæso, gignetur pus: hoc autem gigni & ipse fatetur, & sensus nostri docent; & quo tempore illud fit, nec ichor nec sordes aliqua apparet: quare perpetuò illa non fiunt, sed ichor solùm, ut diximus, cum concoctio nondum præualet, sordes verò ipsa non est excrementum proprium & naturale, quod fiat in generatione carnis, agente & uincente natura: sed tunc eiusmodi excrementum proueuire solet, quando per negligentiam & malam curam non satis fuerunt ulcera exsiccata & ea aliquid putredinis iam conceperunt: propterea vlcera sordida semper damnarunt medici, quod non facerent, si sordes esset excrementum, quod natura necessariò parit in carnis generatione. Nam lixiuium, lupinorum

De excrementis quæ in vlcerib. perueniunt disputatio.

Gal. opinio de duobus generib. excremẽtorũ in ulcerib. quæ non recipitur.

Sordes non esse excrementũ propriũ in generatione carnis.

C D E

A pinorum decoctum, & muriam etiam ipsam in huiusmodi ulceribus adhibemus, quæ remedia sunt putredinis, aut superfluæ humiditatis putredinem inducentis. Sordem ergo istam Galeni a naturæ operibus, & carnis generatione, duplexque hoc suum excrementum reijciamus. quod in sanis quidem partibus, in omni concoctione nutrimenti fit: sed diuersi generis: nam terrenum potius, quàm sordidum, vocandum est, si hoc nomine intelligimus, quod ex superflua humiditate, uel putredine prouenit: at cum fit concoctio in inflammationibus, nullum huiusmodi fit excrementum, sed quicquid fit, pus est, quia totum id, quod alteratur, humor inquam, qui inflammationem facit, putredinem sensit: quare nihil ex eo assimilari potest per substantiam, ad quam sequitur nutritio, sed solùm per qualitates: propterea illud totum excrementum relinquitur, tamquam totum inutile naturæ. Non ergo in omni concoctione duplex fit excrementum, si in concoctione, ex qua fit pus, totum, quod concoquitur, excrementum est, & vnius naturæ: sed tunc B fiunt duo illa genera excrementorum, quando concoctio tendit ad nutritionem. Quia enim nutrimentum non est actu simile, dum concoquitur, & ante ipsam concoctionem, sed potentia, in qua aliquid est naturæ dissimile & inimicum, ita ut per concoctionem numquam prorsus simile & amicum fieri possit: aliud uerò per illam tandem fit amicum & actu penitus simile, ideo in nutritione meritò resultant illa duo genera excrementorum: quod enim mediocrem habet temperiem & consistentiam, naturæ, quæ in mediocritate posita est, adiungitur, & in illius nutritionem & incrementum cedit: quod uerò crassius est, aut tenuius, quia dissimile est naturæ nostræ, ideò illius fit excrementum. At si hæc fiunt excrementa in nutritione partium, cur etiam non fient in partibus ulceratis: fiunt quidem, quatenus illæ nutriuntur, sed illa per ulceris labra & cauitates non C effluunt, sed per externam superficiem, sicut fit in partibus sanis: pus uero quod fit in regeneratione carnis, non est excrementum nutritionis, sed regenerationis substantiæ. Non eadem autem esse oportet nutritionis, & regenerationis excrementa, quoniam opera diuersa sunt, diuersæque affectiones in parte. Sed cur quæso in regeneratione partium fit excrementum: quoniam illa fit per concoctionem, ad quam necessariò sequuntur excrementa, sed duo necessaria, ut diximus, fiunt in nutritione, unum uero in regeneratione. Nam pus, quod fit in regeneratione carnis: non est reuera excrementum, quod inquam substantia, ex qua fit, sit inimica: fit enim ex sanguine aliorum humorum participe, qui cum influit in partem, quæ regenerationem suæ substantiæ molitur, illius portionem, quæ roris modo colligitur in superficie partis diuisæ, & iam a uasis excidit, non penitus assimilari potest, sed pus fit, quia cum illic hæreat, nec liberè transpiret, leuis alicuius putredinis fit particeps, & author in partibus diuisis: quapropter aliquem fœtorem habet pus etiam optimum, quod prohibitæ transpirationis: & alicuius putre- D dinis est indicium. Ergo pus in vlceribus quantitate est excrementum, & fit ex sanguine, ex quo caro ipsa gignitur, ex eo inquam quod per diuisas uenas & arterias effluit, & in superficie colligitur, dum a natura retinetur, aut a carne inæqualiter crescente, aut etiam æqualiter: quæ tamen rugas quasdam efficit, & cum illic retinetur, concoquitur: ac cum non possit penitus assimilari, eo quòd, vt inquit Galenus, sanguis extra vasa effusus, corrumpitur, id quod in hoc casu maxime accidere oportet: nimirum cum per diuisiones partis vulneratæ aer immittatur, qui alterationem: & corruptionem adiuuat. Quòd vero talis sit puris generatio in vlceribus patet: nam si in carne ipsa, & non in superficie colligeretur, numquam posset bona, & laudabilis caro generari, sed quicquid ex ea factum esset, mixtione puris putresceret: & corrumperetur. Atque hæc quidem sufficiant de excrementis nutritionis, & regenerationis carnis, quæ a nemine hactenus sunt tradita, nec forte excogitata: a nobis uero inuen- E ta, non tam, vt paradoxa sint, sed ut uera, aut ueris maxime, ut arbitramur, uicina. Nunc ad alia accedamus, quæ non minus, quàm prędicta forte sunt paradoxa: quę nam, inquam, medicamenta conueniant, cum natura carnem generat: duplicia, inquit Galenus in tertio Methodi medendi illa esse oportet, exsiccantia & abstergentia. Qua in re primùm uidetur abuti nomine exsiccantis medicamenti. Nam exsiccantia proprie, & re uera dicuntur, quę temperiem siccam in partibus similaribus inducere possunt, non autem, quę humores aut excrementa tollunt. Atqui in vulneribus cauis, vbi nullus alius est affectus complicatus, pars naturalem suam habet tem-

Duplex excrementum non fieri in omni concoctione & cur.

Cur in concoctione nutrimēti duo fiant necessario genera excremētorum.

Excrementa quæ fiant in generatione carnis

Cur duo in nutritione, unum vero in regeneratione partiū fiat excrementum.

Pus quare necessario male oleat.

De medicamentis conuenietibus in carnis generatione disputatio.

Exsiccātia non esse dicenda quæ humores et excremēta euacuant.

periem: quare nec exsiccatione, nec alia alteratione opus habet: impropriè ergo sumit exsiccantia, pro illis scilicet remedijs, quæ excrementa auferunt a parte, in qua fit carnis generatio. Sed an oportet illa siccandi uirtute esse prædita: hoc quidem scribit Galenus, qui etiam gradum primum exsiccationis illis tribuit. Ego tamen non solùm his, quæ potentia ita sunt sicca, sed etiam alijs omnibus, quæ uel actu sicca sunt, aut aliter certo modo absumere possunt superfluum humorem, qui in vulneratis partibus reperitur, hanc uim tribuo. Nam quædam abluendo huic operi sufficiunt, ut lotiones ex vino temperato: quædam uerò sugendo, ut spongia & suctiones oris, quæ aliquando in angustis: & fistulosis ulceribus non paruo usu adhibentur: alia uerò idem præstant, quòd ex sicca materia sint confecta & rara, quæ promptè humore imbuuntur: in quo genere sunt ex lino & canabe confectæ telæ, & per frustula aut filamenta admota, uel sicca, uel aqua etiam madefacta: quo genere curationis nonnulli nostri temporis chirurgi omnia ulnera, quæ in conspectum ueniunt non sine admiratione multorum medicorum fœlicisimè persanant: qui ignorant nihil aliud esse exsiccare in his affectibus, quàm quocumque modo non læsa partis temperie excrementum qxod gignitur, auferre. Ac petiæ quidem canabinæ aqua frigida imbutæ, duplici ratione prosunt, vna, quòd humiditate aquosa abluant saniem, & frigiditate non sinant fluxiones ferri ad partem: altera uero, quòd siccitate & raritate materiæ, qua constant, humorem excrementosum, combibendo absumant. Addunt autem medici, qui hac curatione utuntur, verba quædam murmurando, vt vulgus credat hoc fieri per incantationem, potius quàm per uim admoti medicamenti. Ergo dum excrementum est adhuc aquosum & saniosum, abstergentia non requiruntur, quia nihil adhæret superficiei partium diuisarum, quod abstersionem postulet: sed sufficiunt, quæ quocumque modo absumunt, aut exitum præbent aquoso & liquido huiusmodi excremento. Cum vero iam sit pus, quod crassum est & uiscosum ob concoctionem, tunc exsiccantia relinquenda sunt, quæ scilicet potentia sunt sicca medicamenta: hæc enim crasitiem augent, ac ita faciunt, vt pus tenacius hæreat. Prosunt uero solum abstergentia, quorum uis est abradendi & separandi excrementum, uel humorem, qui partibus nostris adhæret: qualem uim habet, erui, lupini, fabarumque farina, iridis, & Aristolochiæ radix, mel, terebinthina, & alia permulta, de quorum numero & natura non postulat locus, ut diligentius agamus. Ergo in generatione carnis non semper exsiccantibus & abstergentibus vtendum est, ut Galenus putat: sed aliquando solis abstergentibus, aliquando uero solis exsiccantibus. Hæc non sunt intelligenda, quæ solùm potentiam habent in certo gradu exsiccandi, sed quæ omnibus prædictis modis auferre possunt a parte affecta excrementum, quod adhuc est aquosum, aut iam in pus mutatum.

An exsiccãtia postulet generatio carnis. A

Curatio ulcerum cum aqua laudatur. B

Abstergentium vsus quando necessarius in ulceribus. C

Et quidem si aliqua inflammatio, uel attritio, aut tumor prædurus, uel mollis, & laxus cum ulcere fuerint, prius eorum curationi intendere oportet, eas sequendo uias ac rationes, quas prius exposuimus, sic & si aliquid ulceri illabitur, ad illabentium curationem intendendum. Eodem pariter modo, si aliqua intemperies ulceratum locum obsederit, ad eiusdem intemperiei remedia antea ueniendum, sed de his quidem satis. D

Alios quosdam attingit affectus, qui coniungi solent cum solutione continui: omnes enim non prosequitur, ut putredinem, gangrænam, cancros, erysipelata, herpetes: coniungi etiam possunt non solum morbi, qui pertinent ad temperiem, sed etiam qui ad conformationem, magnitudinem, numerum, & coniunctionem spectant. Ac præstaret profectò illos, de quibus agit, non attingere, quàm ita negligenter tractare. Damnat enim ipse, in libro tertio Methodi, alios medicos, qui solùm docent, quod uulgus nouit, primam inquam curatiuam indicationem, quæ ostendit inflammationem, quando adest, curandam esse, & repletionem uacuandam, & in febre refrigerandum, in obstructione aperiendum. Hæc enim (inquit) omnibus sunt nota, sed quibus remedijs E

A medijs ea fieri possint, quæ ab affectu indicantur, soli medici nouerunt, qui sunt docti, & in particularibus versati. Quòd si quispiam velit ea pro dignitate enarrare, quæ ipse solùm proponit, essent ab eo scribendi integri libri: & non solùm commentarij. Sed posteaquàm nos cœpimus illius dicta lucidiora melioraque reddere, pergemus, & quantum officium nostrum postulat, studiosis non deerimus. Ac primum illud excutiendum venit, quod scribit, prius esse sanandos affectus complicatos, deinde accedendum ad ipsam solutionem continui. Nam vt uerum est, non posse perfectam fieri curationem ipsius solutionis continui, cum inflammatio adest, aut alius affectus ex his, quos ipse recenset, ita penitus non omittenda est ipsius vulneris curatio, dum alijs malis succurrimus. Sic enim vlcus ipsum contemptum sordescet, putrescetque. Quare verior est illius sententia, quæ habetur in libro Methodi medendi & passim alibi, vbi in com-
B plicatis affectibus attendendum quidem esse iubet ei, quod magis urget, uel causæ rationem obtinet, alijs tamen interim non contemptis. Primus ergo affectus, quem proponit, est inflammatio, quæ nascitur ex fluxione sanguinis, quæ inflammatio, si adhuc est in generatione, indicat sistendam esse fluxionem, & auferendum esse id, quod in partem iam influxit. Porrò in fluxionibus sistendis rationem habemus causarum, quæ concurrunt ad fluxionem excitandam, & motus ipsius humoris: causæ sunt uitia, quæ sunt in ipso humore, & quæ humorem ipsum mouent, & quæ ad faciliorem motum & receptionem humoris faciunt. Humor quidem multus, qui naturam grauat, aut acris, qui eandem stimulat, aut tenuis, qui facilè illabitur, fluxionis est causa, tamquam materia apta ad fluxionem excitandam. Calor vero aut dolor, qui est in parte, fluxiones allicit, quemadmodum calor & frigus, quod est in superioribus partibus, humores in illis contentos deorsum impellit. Partes raræ, molles, debiles, coniunctæ cum his, quæ mittere
C possunt, & è directo respondentes facilius alijs recipiunt: ac per uenas, arterias latiores, & partes concauas promptius mouentur humores, quàm per angustiores & solidas. Mouentur autem humores, uel cum uehementia & confertim, aut paulatim & leniter, idque continuè, aut per interualla. Præterea uel motus fit a nobili parte ad nobilem, uel a nobili ad ignobilem, aut ab ignobili ad ignobilem, vel ab ignobili ad nobilem, uel a superiori ad inferiorem, uel a dextra ad sinistram, uel ab anteriore ad posteriorem, uel econtrà. Iam si materia multa est, uacuationem indicat per sanguinis missionem, inediam, frictiones, si æqualis est, ut in pletora. Si uero est inæqualis, ut in cacochymia indicat purgationem esse necessariam per aluum, uel uomitum, uel urinas, pro ratione partis, ad quam fluxio fertur. Si uero tenuis est humor, & aquosus, incrassationem postulat per conuenientem uictum, & idonea remedia: quomodo fluxiones tenues irruentes in pulmonem incrassamus tenacioresque reddimus, nè prompte illabantur. Ita si acris est ma-
D teria ijsdem præsidijs temperari debet. Dolor, calor, frigus, astringentia, motus, animi affectus, & alia, quæ possunt fluxiones commouere, sui ablationem per contraria indicant. Raræ partes densandæ, debiles roborandæ, molles quodammodo indurandæ, & denique omnes, quæ recipiunt, astringendæ: ita enim repellitur influens humor: & in eo situ collocandæ sunt, in quo difficile recipere possint fluentes humores. Eleuandæ enim sunt, quæ sunt depressæ, & deprimendæ aliquando, quæ altiorem locum possident, si ad eas attolluntur humores, ut illis accidit, quæ fluxiones patiuntur ex humoribus eleuatis a uapore. Viæ per quas decurrit humor constringendæ sunt uinculis moderatis, ne dolor fiat, aut admotis refrigerantibus & astringentibus remedijs. Connexus partium remedia non recipit, quia immutari non potest. Porrò si mouentur humores, confertim reuulsione sistuntur:) si leniter & paulatim, deriuatione: si uero, vel nobilis,
E uel ignobilis mittat in nobilem, uel ignobilem, si nihil obest, per loca a natura destinata, ad excrementorum susceptionem, uacuandus humor est reuellendo, uel euacuando, pro qualitate motus ipsius humoris. At si aliquid impedit, ad ignobilem partem, quæ afficitur, fluxio etiam trahenda est: ad nobilem uero nunquam ducendi sunt humores. Si enim humor uenenosus est, & fluat, uel ad glandulas, quæ sunt in ceruice, uel sub axillis, aut in inguine, temerarium est eum transferre in alias partes: quare locum ipsum affectum nostris medicamentis magis replemus, ne venenum nobiliores partes, quæ se se exonerant, afficiat. Atque hæc aliquando diligentius tractabimus. Cæte-

Quid in fluxionibus agendum.

Quibus remedijs utendum sit contra humorē inflāmationem efficiētem.

rum humor, qui iam inflammationem facit, indicat sui euacuationem, cui ab initio A conferunt repellentia: postea vero digerentia. Quòd si his non cedat remedijs, suppurationem moliri oportet. Deinde pus factum tentabimus per digerentia discutere, alioqui facto vulnere in parte suppurata, puri exitum dabimus. Ita ergo inflammationes coniunctas cum vlceribus sanabimus commodis adhibitis auxilijs pro ratione corporis & partis laborantis. Iam si contusio iungatur cum vlcere, siquidem neruus contusus sit, curatur, ut paulò superius diximus, & Galenus docet libro tertio Methodi capite quarto: non enim recipit curationem, quam ipsa contusio indicat per suppurationem. In carne enim contusa necessariò fit suppuratio, quæ quidem in neruis contusis fugienda est: quoniam puris acrimonia conuulsionem parit. Præterea suppuratio sinum facit in parte, consumpta ipsius substantia: caro autem regigni potest, neruus minimè: quare in eo fugienda suppuratio est, ac exsiccantibus atque digerentibus, sanitas procuranda. Nam in contusione duplex est affectus: aliquid enim in penitiores partes est protrusum, quod ad superficiem reuellendum est, quod faciunt digerentia: aliquid vero diuisum, quod per exsiccantia vnitur. Quare quod scribit Hippocrates carnem contusam necessariò putrescere, vel non est verum, aut id solum proprium est magnis contusionibus, aut potius coniunctis cum vulneribus & vlceribus. Nam vulgus contusiones etiam non leues in carne emendat, absynthio contuso, vel myrthino oleo, insperso postea puluere ipsius myrthi & rosarum: ac vniuersi corporis contusiones, quæ solent accidere, cum quis ex alto cadit, sanant inuoluto corpore in pellibus ouinis detractis ab oue adhuc calente & recentissimè mactata: quæ genera remediorum suppurandi vim non habent, sed quædam repellendi, exsiccandi, & digerendi: alia vero mitigandi dolorem, & leuiter resoluendi. Nam in contusione, si dolor vrget, illius maximè habenda est ratio, ne fluxiones moueantur. Quapropter miscentur aliquando remedia contusionis, inflammationis, doloris, & quæ ipsam fluxionem arcent: aliquando vero soli contusioni succurrimus: & remedia illius etiam variantur, pro magnitudine & paruitate contusionis, & loci contusi: quæ res faciunt vt indocti medici putent hæc omnia facere aduersus ipsas contusiones. Coniungitur, inquit Galenus, cum vulneribus etiam aliquando scirrhus, quem alibi dicit curari mollientibus. Verùm ea curatio pertinet solùm ad duros tumores, qui fiunt ex pituita crassa & exsiccata. Nam idem author hoc genus mali scribit etiam fieri ab humore melancholico, quales sunt duri tumores, qui ex morbo Gallico sæpe sequi solent, & illi mollientibus remedijs non tolluntur, sed largo sudore, & proprijs ei morbo auxilijs. Cancri etiam durities, emollientibus medicamentis exasperatur. Ac Galenus quidem solùm nouit scirrhos ex pituita, vel humore melancholico factos, & omnibus pollicetur curationem. Scirrhum vero hepatis prorsus insanabilem esse tradit: nec tamen rationem adfert D cur alij sanari possint, hic vero minimè: id autem nos docuit experientia. Nam cum sæpius hydropicos post mortem dissecuerimus, inuenimus in omnibus hepar induratum, at non ex collectione alicuius humoris, qui durum tumorem faceret: verum veluti assatum, & ex assatione durum redditum. Id quod maximè accidere solet hominibus, qui multo potu vini generosi & aromatibus oblectantur: plurimi enim istorum in hydropem incidunt, ita vitiato hepate. Quod genus mali nullis remedijs emolliri potest: quemadmodum nec molliuntur, quæ assata, vel frixa sunt, & per eam concoctionem indurata. Cæterum mollem & laxum tumorem, qui œdema dicitur, curabimus incidentibus & digerentibus: constat enim ex pituita aquosa. Qua in re laudat Galenus in secundo libro ad Glauconem, frictionem ex oxyrodino, vel ex sale & oleo, vel ex sale & oxyrodino, & fomenta ex spongia noua imbuta cum aqua & modico aceti. Quòd si ex his œdema non E quiescat, aluminis parum imponendum est. Porrò per ea, quæ influunt, & illabuntur in vlcus, intelligit humores, qui ad partem affectam feruntur, quorum remedia paulo antea docuimus, cum fluxionis auxilia explicaremus. Quæ vero de curatione intemperaturarum addit, etiam sunt nota ex superioribus.

De curatione uulneris contusi.

In contusione quot sint affectus.

Cōtusum omne non putrescere.

Scirrhi in uulnere curatio.

Scirrhus hepatis cur sanari nō possit.

Oedematis curatio.

Nunc uero transeundum est ad formationis genus, quod in plures secatur differentias. At ab eo, quod euidentissimum existit, exordium est sermonis

A sermonis faciendum, quod ex figuræ permutatione contingit. In his igitur, qui adhuc crescunt, posibile est plurium partium figuram emendare. In his autem, qui iam aucti sunt, minime: intentio tamen quoad fieri potest, curationem adhibere, ad cõtrarium euersionis adducendo. Si uero fractione aliqua non rectè conformata alicuius mẽbri figura fuerit uitiata, cui substantia callosa innasci præuenerit, siquidem hæc adhuc recens extiterit, perfringere oportet, ac rursus rectè afformare, deinde callum superinducere.

B Quæ hic scribit de curatione vitiatæ figuræ, non postulant nouam explicationem. Hæc enim diligentius ab eo sunt enarrata superius cum vitia doceret, quæ in latitudine sanitatis continentur, & nos eodem loco subiecimus nostram interpretationem, quæ præsenti dictioni aptisimè congruere potest. Addit solùm hic figuras, quæ vitiatæ sunt propter ossa confracta malè formata, emendandas esse, si adhuc recens callus est, fractis rursus osibus. Quæ curationis ratio ab omnibus iudicatur admodum periculosa, præsertim in magnis fracturis, & in corporibus malè affectis. In illis enim vitari non possunt fluxiones & inflammationes, ex quibus omnia timeri possunt. Si vero digitus forte sit confractus, tutius hæc fieri possunt.

C Est uero & obstructio ex eodem genere ægritudinum, quæ quidem ex lentis & crasis humoribus fit, unam & ipsa habens intentionem morbo contrariam, dico autem apertionem. Causæ uero salubres sunt abstergentia atque incidentia medicamenta.

Prosequitur alia vitia, quæ in conformatione consistunt, de qua re superius etiam egimus, cum de malis, quæ fiunt in latitudine sanitatis, ageremus. Sed nunc diligentius de eadem re tractat: plures enim causas obstructionis hic enumerat, nec tamen omnes recenset, nec etiam a certo principio exorditur, quo comprehendat omnia, quæ possunt cauitates secundum naturam angustiores reddere, id quod nos ita efficiemus. Ergo cauitates, quæ sunt in corpore, vel sunt insensibiles, cuiusmodi sunt cutis meatus: vel euidentes sunt, quales sunt cauitates venarum, arteriarum, ventriculi, intestinorum, renum, vesicæ, vteri, pudendorum, ani, aurium, narium, faucium, meatuum, qui ad vrinam & semen transmittendum sunt comparati. Ac cutis quidem meatus ab his, quæ habent vim densandi, cuiusmodi sunt externum frigus, uel astringendi, ut faciunt lotiones aquæ aluminosæ: uel exsiccandi, ut solis feruor, uel indurandi, ut duræ frictiones, potisimum constringuntur: caloris item contractiones ad interna uiscera externam superficiem densiorem reddunt. At sordes, quæ adhæret cuti, & terrena, uel emplastica medicamenta, quæ ei admouentur, eosdem meatus reddunt angustiores: uerùm nõ per densationem, sed potius per obstructionem: id quod etiam efficiunt uapores, aut humores crasi, qui ab internis partibus ad cutem efferuntur, unde pruritus & scabies fiunt, hærentibus circa cutem humoribus, qui liberam non habẽt, per illam uiam. Ab his enim causis cutis constipari solet. Cęterum patentiores uię, angustiores redduntur, quando corpora, quæ cauitatem constituunt, comprimuntur, concidunt, cõtrahuntur, obstruuntur, coalescunt, tenduntur, distorquentur, uel a suis sedibus egrediũtur. Compresio contingit uel ob adiacentis corporis, aut ipsius partis extrinsecũ tumorẽ, uel ob rẽ extrinsecus grauantem, uel arctius alligantem. At concidũt latera meatus cõstituẽtia, dum nimio humore imbuta suum terminum retinere nequeunt, uel cum vacuatur id, quod in cauitate contentum, latera inter se distare faciebat. At verò contractio a siccantibus nascitur: nam siccata corpora corrugantur, & ex corrugatione contrahuntur, quo modo mammæ & vterus in vetulis minuuntur, fit etiam contractio ab astringentibus medicamentis, necnon a facultate retentrice vehementius cogente & constringente partem cauam, in qua ipsa residet. Otiũ idem præstat. Qua ratione venereæ partes intermissa uenere contrahuntur. Porrò obstructio fit a rei, quæ in cauitate continetur, crasitie lẽtore, & mul

De cauitatibus in corpore læsis & illarum causis & remedys.

D

Cauitates partiũ quomodo occludantur.

E

Cõpresioet concidẽtia partium a quibus fiat.

Contractio a quib. fiat.

titudine, quorum quædam familiaria sunt ipsi parti, vt cibus, & sanguis contentus in uenis. quædam excrementa sola qualitate inimica vt crasi, tenacesque humores: quædam quátitate: alia verò etiam tota substantia, vt lapis in vesica, pus, sanguis concretus, callus, stercus durum, & si quid est huiusmodi, quod partium meatus obturet. Ad hoc genus pertinent tubercula, quæ innascuntur cauitatibus partium, & eas obstruunt: ad obstructionem quoque pertinere videtur, cum partes ob innatam pinguedinem obturantur, quomodo uteri & intestinorum cauitates sæpe angustissimæ redduntur: & propterea scribit Hipp. in Aph. mulieres eo modo affectas non concipere. Coalescunt partes, quum vulneratæ vel exulceratæ fuerint, intercedente siquidem carne coalitus partium, atque ita nonnunquam obcæcatio meatuum contingit: ex tensione partium, cauitates illarum minui docet etiam sensus. Cum partis luxatæ, ut longiores euadunt uenæ, & ligamenta, sic etiam angustiora apparét: quod etiam probat ratio. Quod enim longitudini additur, a latitudine detrahitur. Quin etiam malè figuratas partes ob distortionem suas cauitates angustiores obtinere nulli dubium est, quemadmodum excrementis alui via præcluditur, quum intestina a suis sedibus dimota, in scrotum deuoluuntur: nimirum quòd situs mutatione rectas (quas habent cú ano coniunctas) cauitates amittant. Sed hæc diligentius in nostro libro secundo de causis morborum capitulo decimo prosequuti sumus, quorum remedia & curationem non est quòd sigillatim tradamus, vt qui ea solum instituerimus explanare, quæ hic ab authore docentur. Quod ergo scribit ipse obstructionem factam ex viscosis & crasis humoribus curari per abstergentia & incidentia, nos antea melius explicauimus. Nam abstergentia & incidentia, solùm remedia sunt viscositatis, & non crasitudinis humorum. Nam quod uiscosum est, duplicem habet naturam. Sibi enim continuum est, & alteri adhæret, continuitas incisione tollitur, & abstergentia humorem liberant a parte, cui adhæret. Crassus verò humor extenuationem requirit, quæ fit per uaria remedia, quoniam crassum pluribus modis fit, quod etiam antea ostendimus. Fit etiam obstructio a multitudine humorum, cui euacuatio propriè medetur.

Quomodo coalescant partes.

Viscosa egere incisione & abstersione.

Quæ vero fit a stercore duro, quod intersepit intestinum, primum quidem habebit duritiei remedium ex humidis, pinguibusque clysteribus, demum ex acribus euacuationem exposcet.

Non est contemnenda curandi ratio, quam Galenus hic docet, cum intestina a duris stercoribus obstruuntur. Nam qui aluum euacuare volunt per acriores clysteres, priusquam emollita fuerint dura ea excrementa, malum augent, magis exsiccatis stercoribus a medicamentis calefacientibus & exsiccantibus: propterea prudentiores medici in cholicis doloribus primum iubent infundi clysterem molliorem, vt fæces induratæ excernantur: postea verò acriores adhibent ad flatus discutiendos & pituitam liquandam & euacuandam. Tamen cum solum est obstructio ex duritie excrementorum, solis emollientibus, molliuntur & educuntur: adeò ut duplici remedio non sit opus, vt Gal. hic scribit.

Quæ autem a lapide fit in uesica, in præsenti quidem transpositionem requirit: integræ uero sanitatis causa incisionem, & extractionem.

Quod hic scribit de curatione lapidis in uesica, antea etiam docuit, cum de vitijs sanorum factis ex superfluo numero partium ageret. Nam lapis in vesica, aliquando causa est huiusmodi morbi, aliquando vero illius, qui nascitur ex conformatione mala: cum enim naturales cauitates obstruit, & partis actionem hoc modo lædit, fit ex eo morbus in conformatione: quando vero partem solùm grauat, atque eo modo illius quoque actionem labefactat, morbum facit in numero. Quod vero scribit de remedijs lapidis in vesica, satis refellunt vulgarem medicorum opinionem, qui putant eos lapides frangi per medicamenta, quæ per os assumuntur. Nam duo solum hic ponit remedia, transpirationem & extractionem. Transpositionis nomine non debemus credere lapidem ex vno loco in alium transferri: hæret enim & coniunctus est tenacissimè ceruici ipsius vesicæ, sed intelligere debemus, quod cedat aliquo modo fistulis argenteis, vel candelis tenuioribus, aut alijs, quæ immittuntur

Ex lapide in vesica qui morbi fiant.

Lapides in uesica frangi non posse remedijs per os assumptis.

A mittuntur per pudendum in interiorem vesicæ cauitatem, vt vrinam eliciamus cum a lapide supprimitur, vel a crassis humoribus, qui solent in illis locis aceruari, cum lapis ea loca obsidet. Extractionis huius lapidis modus non idem est in mulieribus & viris. Nam ab illis sine incisione auellitur, & minore cum periculo vitæ, sed post extractionem urina difficilimè continetur: a viris vero extrahitur incisione facta in ceruice ipsius vesicæ: tutius in pueris & adolescentibus, maiore vero cum periculo in adultis: plurimi enim sequente postea inflammatione moriuntur. Vidi tamen sexagenarios sine magno periculo sanatos: sed, quod mirum videtur esse, impotentes ad generandum illi sunt facti, cum antea fœcundissimi essent. Cæterùm calculus, qui in renibus concrescere solet, non frangitur, vt medici putant, a remedijs ab antiquis ad hanc rem celebratis, sed per abstersionem liberatur a parietibus renum, quibus adhæret, quomodo terebinthina calculosis conuenire dicitur. Aliquã-

De extractione lapidis a uesica.

De curatione calculi renum recẽtiorum opinio refellitur.

B do vero per ea, quæ aquosum humorem a uenis eliciunt, & ad renes ducunt, calculus educitur: dilatatis enim meatibus ex copia transeuntis humoris calculus dimouetur, & eo modo exit a renibus, quo lapilli & lutum ab aquis decurrentibus per imbres a pauimentis abraduntur. Iuuat etiam ad id alia ratione vrina, quòd ob salsedinem abstergẽdi uim obtineat. sed inter alia omnia remedia præstantissimum sumitur ex potionibus aquarum spontè nascentium, quas longo vsu didicimus per vrinas corpus expurgare. Inter quas aqua balnei Porretani & Balnei Lucensis commendantur. sed cum Pisis docerẽ, id quod feci per annos vndecim, sæpè expertus sum aquam Balnei Montiscatini alias omnes virtute & fœlici successu longè superare. Accipere autem oportet ex duobus Balneis, quæ illic sunt inter Lucam & Pistoiam salsiorem aquam, quæ dicitur ab incolis del Tetuccio. Alia autem dicitur aqua del Bagnolo, quæ habet quidem aliquid salsedinis, sed longè minorem, ita vt iam ea

Laus Balneorũ in curatione calculi renum

Balneũ Mõtiscatini laudatur.

C multi vtantur loco aquæ Balnei Lucensis, quę ab aliquot annis cœpit esse debilis, ita vt pauci illam libere emittere possint. Aqua verò salsior Montiscatini, non solùm lapillos a renibus abradit, & secum trahit, sed etiam pituitosos humores a ventriculo & intestinis abstergit, atque ita vtrique malo, quo laborare solent nephritici, colico inquam dolore & lapide renum eodem negotio succurrit: prius tamen adhibitis aliquot clysteribus, & leui purgatione. Bibitur autem ea aqua omni tempore anni cum ita vrget necessitas: quod non est leue subsidium his, qui atrocissimo hoc morbo per frequentia interualla vexari solent: calens quantum ferri potest potanda est manè, & ex ea non pauciores, quàm quatuor libræ bibendæ, & duodecim & quindecim tutò ebibi possunt, vnius horæ spatio continuata potione per tres aut quatuor dies, donec calculus exeat. Atque hæc remedia prosunt, cum calculus continetur in cauitate renum: nam quando continetur in substantia ipsa, ita vt illi veluti innascatur & annectatur, nulla auxilia prodesse solent, sed auctis & multiplicatis lapillis mors post aliquot annos sequitur. Sed tardatur his remedijs, quæ calculi materiam non sinunt mora longa in renibus concrescere. Hæc ergo obiter de calculi curatione sint dicta: nam exactior tractatio excedit limites instituti huius operis.

D

Humiditatis autem, quæ præter naturam continetur, sanatio in omnimoda euacuatione consistit.

Fiunt obstructiones aliquando ab humoribus sola quantitate excedentibus, vt in athletis, qui ad summam repletionem peruenerunt, accidere solere scribit Galenus in commentario tertij Aphorismi primi libri: sed istę obstructiones fiunt ab humoribus, qui solũ quantitate sunt præter naturam. Aliæ verò fiunt ab humoribus, qui sunt toto genere (vt Galen. dicere solet) præter naturam, de quibus hoc loco intelligit. Nam nomine eius, quod est

E præter naturam, intelligere debemus, non quod simpliciter & quocumque modo præter naturam est, siue, vt alio nomine ille vocat, tota substãtia: quibus quidem nominibus quid significare velit: nos superius ostendimus. Quod verò hic scribit integra euacuatione curari humores, qui præter naturam sunt, ostendit se intelligere illud esse toto genere præter naturam, quod inimicam nobis habet formam & substantiam; illud enim cum totum malum sit & inutile, prorsus tollendum est a corpore: quid enim ex pure reseruandum in suppuratis. Sanguinis vero aut pinguedinis excretiones, etsi toto genere præter naturam sunt, non sunt eodem modo faciendæ. Nam de pinguedine nihil detrahendum: de sanguine ve-

rò tantum quantum ad mediocrem statum recuperandum confert. Appellat autem suppuratos, non solum eos, qui in spatio inter thoracem & pulmonem collectum habent pus, sed omnes in quibus pus gignitur, siue ex vlcere, siue ex inflammatione: his enim duobus modis pus solet fieri. A

Immodica autem repletio immodica euacuatione curatur, ut cum sanguis intra uenas redundat.

Humores, qui obstructionem faciunt, aut nocent corpori, uel toto genere sunt præter naturam, uel quantitate, aut qualitate: si toto genere præter naturam sunt, prorsus euacuandi sunt per integras euacuationes: si qualitate, sua postulant remedia, de quibus hic non agitur: si quantitate, uacuandi quidem sunt, sed non per integras euacuationes, quæ B nihil ex illis relinquant, sed pro ratione repletionis: quæ si immoderata fuerit, inquit Gal. immoderata adhibenda est euacuatio. Quam sententiam interpretes ita explicant, ut dicant duplicem esse repletionem seu plenitudinem, vnam ad uires, aliam ad vasa, & de hac sola authorem intelligere: quoniam immoderatè in alia euacuare non possumus, quippe cum uires in eo malo debiles esse soleant. Sed illi non animaduertunt Gal. hic tradere, quæ ab indicantibus requiruntur, non quod fieri non potest propter contraindicantium præsentiam. Præterea contingit etiam in repletione ad uasa vires infirmas subesse. Sed quod maiorem in hac re difficultatem parit, illi non agnoscunt. Nam in nulla repletione immoderatè debemus euacuare: est enim Gal. de hac re in com. tertij Aph. primi libri ad verbum sententia, qua scribit immoderatam euacuationem non minus immoderata repletione periculosam esse: quod & ratio & experientia indicant. Non enim sicuti moderatus C calor frigore immoderato tollitur, sic repletio immoderata curanda est per immoderatam euacuationem. Nam qualitates per contraria temperantur, & ad mediocritatem reducuntur: repletio verò non per mixtionem, & temperiem ducitur ad mediocritatem: sed per ablationem eius, quod mediocritatem superabat: quare nec immodicè replendũ, nec immodicè vacuandum: vtrunque enim mediocritatem, in qua sanitas consistit, vitiat. Quid ergo dicendum ad Gal. qui immoderatam euacuationem, vult salubre esse remediũ, nempe, quòd intelligat per immoderatam euacuationem, magnam, quam uulgus immoderatam existimat esse, non quòd illa plus aliquid educat, quàm requiratur ad efficiendum mediocrem, & moderatum statum. Nam in magnis plethorijs sex forte sanguinis libras medicus extrahet, quam vulgus euacuationem immoderatam iudicabit, ut quod ignoret non posse cum minore emendari, quod in eo malo exuperat.

Immoderatam euacuationem quo modo intelligat Gal.

Sic & quibuscunque in uentriculo, uel intestinis, uel arteria aspera, uel pulmone pus, aut sanguis continetur, integra euacuatio est necessaria. Superflui autem cibi, aut potus adhuc recentis assumptio, euacuatione corrigitur. D

Prosequitur alias materias, quæ solent in cauitatibus partium vel obstructiones facere, aut saltem sua quantitate, uel substantia obesse: cuius generis est, pus & sanguis, qui à vasis excidit, & necessariò in grumum concrescit, & maxima symptomata excitat: præsertim si in ventriculum effundatur: siue ergo pus sit, siue sanguis grumosus, qui in enumeratis cauitatibus, aut in alijs contineatur, integra est opus euacuatione, idest quidquid ex illis est, est educendũ a corpore per propria auxilia: quidquid enim ex illis est, tota substantia est inimicum. Cęterũ si cibus, & potus assumpti sua quãtitate obsint & recenter sint ingesti, per euacuationem etiam emendatur vitium, quod ex illis fit. Quòd si iamdudum hæc fuerunt ingesta, uacuatio sola vitium emendare non potest, quia sua mora intemperiem excitarunt, vel distensionem, vel aliud genus morbi, quod alia postulat remedia. Et huius loci interpretatio sumitur ex commentario Gal. in Aph. secundi lib. in quo scribit Hipp. quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio. E

Qui-

A Quicunque igitur in pulmone, uel pectore continentur, tussi educuntur, aut a medicaminibus extenuantibus.

Docuit Gal. remedia, quæ conueniunt humoribus & alijs substantijs, quæ continentur in cauitatibus partium, sed non docuit, per quam viam facienda sit euacuatio: id quod nunc ostendere instituit. Et dicit, ea, quæ continentur in pulmone, per tussim reijci: quod perinde est, ac si diceret, per os, sed tussiendo euacuari. Porrò per ea, quę continentur in pulmone, intelligere oportet ea, quæ a substantia pulmonis deciduntur, ut pus, quod exulcerato pulmone expuitur. Contingit etiam aliquando substantiam ipsius pulmonis, ubi magna sunt vlcera, eodem modo reijci. Excernuntur etiam per os humores, sanguis concretus, & siquid aliud in asperis arterijs ipsius pulmonis continetur. At per ipsius asperæ arteriæ vlcera, interioris ipsius tunicæ fragmenta quædam reijci contingit: & Gal. in initio lib. primi de locis affectis scribit bronchia idest anulos cartilaginosos, quibus aspera arteria constat, in magnis ipsius vlceribus ex putredine reiectos. Hæc ergo sunt, quæ ex pulmone per os euacuari possunt, quoniam via solùm patet ab eo viscere ad os per asperã arteriam. Quæ verò in arterijs leuibus, & in uenis ipsis continentur, non possunt per eam partem euacuari, nec alia patet uia, nisi per cor, ut anatome docet. Quare non mirum si affectus pulmonis difficilimè sanantur, quoniam per os nihil nisi roris modo in illum illabi potest, & longum difficileq; est iter aliud, nec per cor tuta, aut facilis est expurgatio. Cæterum non solùm, quæ in ipso pulmone primum fiunt, mala, expurgantur per tussim, verum etiam quæ a thorace resudant, & a pulmone spongioso suguntur: quo modo pleuritides expurgantur & sanantur. Quod verò scribit Gal. per tussim reijci, quæ in pulmone continentur, eget consideratione: solet enim Gal. dicere in libris de locis affectis, & alibi passim, per os quædam eijci cum sola expuitione, & hæc oris atque palati affectus ostendere: alia verò per excreationem, siue, vt uulgus vocat, rascationem, & hæc faucium morbos patefacere: alia verò cum leui tussi, quæ sunt indicia læsæ asperæ arteriæ, quæ in ceruice continetur: alia verò per tussim veram expui, & hæc signa esse pulmonis læsi: atq, hoc indicio vlcera pulmonis a prædictis partibus vlceratis, aut sanguinem effundentibus, per sanguinis spumosi sputum distingui prædicat. Verùm id magno meo malo didici, aliter aliquando fieri. Nam Francisca Damiana vxor mea formosissima, & honestissima mulier, annos viginti nata, cum Pisis unà cũ illa degerem, spirante Austro, qui in eo loco frequentissimus & vehementissimus est, ex destillatione a capitè, manè cũ adhuc in lecto esset, sanguinẽ expuere cœpit, & ex eo nõ leuiter terreri. Sed cum ego Gal. doctrina instructus illam hortarer, vt nihil vereretur: propterea ꝙ sine tussi, cũ leui solũ rescatione sanguinẽ facilimè emitteret: melius sperare cœpit: nec posteà sanguinem unquam expuit, sed pituitosum humorem primùm, deinde pus, & hęc cum tussi, & febre, quæ statim ab initio inuasit, atq; cum his malis, quæ orta sunt in Autumno, circa finem mensis Maij expirauit: nec passus sum illam dissecari. Perierunt eo anno in eadem ciuitate duæ aliæ iuuenes fœminæ eodem malo affectæ. Sed vxor Leonardi Pisiensis medici duos fere annos vixit, & posteaquàm mortua est, & dissecta, inuenimus in suprema parte pulmonis, quæ primis costis subijcitur, vlcus, in quo uix castanea includi potuisset, hæc nunquàm sanguinem expuit, quòd extra vasa pulmonis vlcus consisteret. Ex quibus colligo non omnes, qui tabe pereunt, semper sanguinem expuere, & eos, qui id faciunt, non semper cum tussi eum reijcere. Sed solùm cum vlcus est in profundioribus pulmonis partibus, vbi maiora sunt vasa, quæ sanguinem continent. Cęterùm quod scribit hic Gal. cum tussi educi, aut a medicamentis extenuantibus, quæ in pulmone continentur, non ita intelligendum est, quòd quædam per tussim: alia verò a medicamentis solis extenuantibus expurgentur: sed quòd ea, quæ per tussim a pulmone regeruntur, postulent præparationem quandam ab extenuantibus medicamentis. Verum hæc aliquando prosunt, aliquando obsunt: cum enim tenuia & aquosa sunt excrementa, quæ illic continentur, obsunt extenuantia, & prosunt, quæ habent vim incrassandi: cum uerò viscidi sunt humores, incidentia & abstergentia opem ferunt. Quare non unicum remedij genus prodest ad pulmonem expurgandum, & meritò quidem. Cum enim illa attollantur a spiritu, qui per expirationem emittitur, si crassus aut uiscidus sit humor, difficilè moueri & attolli potest, & sursum impelli: si verò tenuis fuerit &

Non omnes tabidos sanguinem expuere, & qui eum expuunt, non eundẽ semper cũ tussi excernere.

rit & aquoſus, diſcinditur a ſpiritu: atque ita ſæpius relabitur per aſperam arteriam, adeo ut uix unquam uſque ad os aſcendere poſsit. Igitur mediocrem copiam, & conſiſtentiam in craſsitie, tenuitate, & uiſciditate, & friabilitate requirit humor, qui a profundioribus pulmonis partibus reijciendus eſt. A

Quæcunque verò in hepate, uel uenis, uel arteriis, uel renibus, aut per vrinam, aut per uentriculum. Sed per vrinam quidem ab his, quæ vehementer extenuant: per ventrem uero ab his, quæ attrahendi, aut aperiendi ora uim habent.

Proſequitur loca alia apta ad euacuationem humorum, & aliarum rerum, quæ corpori obſunt. Igitur quod ſcribit, ea, quæ in iecore continentur, per vrinas vel ventrem expellenda, in Meth. medendi diſtinctius explicat. Nam ſimam ſiue concauam hepatis partem per ventrem euacuandam eſſe ſcribit: gibbam verò per vrinam. Verum & in hoc diſtinctio ne eſt opus: nam ſi multi, aut craſsi, aut viſcidi ſunt humores, difficilis & periculoſa illis paratur via per anguſtas renum uias, & meatus urinarios. Addo quòd medicamenta, quæ vrinam eliciunt, & uias urinę euacuant, tarde ſuum munus perficiunt, adeò ut uix vnquã ægroti per eas euacuationes perfectè liberari poſsint, niſi fortè natura eò uergat. Quare præſtat vniuerſas iecoris partes per ventrem expurgare: quippe cum natura & bilẽ vtranque, quam gignit in concoctione, quæ fit in hepate, per eandem viam reijciat. Naturæ autẽ excretiones nos imitari debemus, præſertim quòd inteſtina ferre conſueuerint abſque ſuo incommodo omnia excrementa corporis, etiam quæ putredine ſunt affecta: & purgantia medicamenta nata & apta ſunt ad uentrem trahere, quod in uniuerſo corpore continetur. Paruas ergo reliquias humorum, quę aliquando ſuperſunt, expurgationibus in hepatis parte gibba per urinas apta parari poteſt uia: alia verò omnia ad uentrem ducantur, & per aluum excernantur: neque enim acres aut corruptos humores per uomitum expurgare debemus per noſtra medicamenta. Nam ſenſus & præſtantia oris ventriculi non fert contactum vitioſæ materiæ. Quod uerò ſcribit de his, quæ in uenis, & arterijs continentur, eandem ſubeunt rationem: nam tutius, & facilius per aluum euacuantur, quod docent humores corrupti & putridi, qui febres putridas committunt: eos enim niſi natura per ſudores, aut urinas in criſibus excreuerit, nos minimo negotio adhibitis purgantibus remedijs ad aluum ducimus. Cæterum quæ in renibus continentur, uix ad ventrem reuelli poſſunt: Cum enim illa cõmouentur, promptius dilabuntur in meatus vrinarios & veſicam, quàm aſcendere poſsint in uenas. Verum purgatio, quæ permittitur obſtructis renibus, eò prodeſt, quòd uicinos humores a reuellendo nõ ſinat illabi in renes, & malum augere. Id verò quod ſcribit vehementer eſſe extenuanda, quæ per urinas reijciunt, conſideratione opus habet, an ſcilicet ſolùm ad eam euacuationem conferant, quæ vehementer extenuare poſſunt: deinde cuius generis ſint illa, quæ hanc vim extenuandi poſsideant. Nam terebentina ad expurgãdos renes fœliciſsime confert, ut experientia quotidiana docuit, cui tamen vehemens extenuandi ratio nõ eſt conceſſa: in ea enim abſtergendi uis prępolet: extenuandi uerò nulla, aut certè exigua in ea eſt. Vina pręterea aquoſa per urinas potentiſsimè expurgare corpus dicuntur. Idem faciunt aquæ ſponte naſcentes, quæ nulla inſigni qualitate ſunt præditæ. Commendant etiam medici in huiuſmodi euacuatione ſemina plantaginis, melonum, & aliarum multarum rerum herbas, fructus, radices, in quibus non eſt vehemens illa calfaciendi uis, quam Gal. in lib. quinto de ſimplicibus, tribuit medicamentis, quæ per vrinas corpus expurgant: An igitur dicendum eſt non eadem ui, eodemque modo vrinas moueri ab his, quibus ea facultas tributa eſt. Nam quædam id faciunt, quod plurimam aquoſam materiam corpori ſuppeditent, quam cum renes trahunt, ſimul etiam educunt humores in uenis contentos, qui cum ea miſcentur: hoc modo vina alba, & aquoſa dicuntur per vrinas corpus expurgare. Alia uerò ſunt, quæ idem præſtant abſtergendo humores, qui in renibus atque etiam in uaſis continentur, quod facit terebentina. Sic enim Gal. radicem ononis vrinas mouere ſcribit, quoniam inquit abſtergit. Alia uerò ſunt, quæ abſtergendi facultate, & eò quòd materiam plurimam aquoſam ſuppeditent, corpus per vrinas expurgant: id quod faciunt aquæ ſponte naſcentes, nitroſæ, ſalſæ. Sunt alia, quæ idẽ efficiunt,

Affectus hepatis qui per urinam & aluũ expurgari debent.

Affectus renum per quas partes expurgentur.

De medicamentis expurgãtibus renes, & urinas mouentibus.

B C D E

A efficiunt, eò quòd eliciant humores noxios familiaritate substantiæ, & eos ducant per urinæ vias, in quas sponte ea medicamenta feruntur: qua ratione reubarbarum, casia, bilem expurgant per urinas. Alia verò dicuntur vrinas prouocare, quòd pituitosos humores in venis contentos fundant, extenuent, atque in aquosum humorem degenerare faciant: quod faciunt omnia insigni caliditate prædita, de quibus solis tradere solet præcepta Gal. cum naturam eorum, quæ vrinam prouocant, explicare studet in libro quinto de simp. medicam. & passim alibi. Verum illa non mihi uidentur ea ratione mouere vrinas, quam adfert Gal. quòd caloris vehementia serosum humorem separent a sanguine, quo modo serum fit coagulata crassiore lactis portione, & ab ea separata serosa substantia. Nam tanta uis medicamenti fugienda est, quæ sanguinem adurit, & crassissimum reddit, potestque diuersas, quæ sunt in tota massa humorum, substantias inter se separare. Sed, ut dixi, hoc præstant ea remedia, quia pituitam fundant, & aquosam reddant, quæ postea facilè cum B seroso humore miscetur, & cum eo trahitur a renibus. Quæ verò absque calore dicuntur plurimas vrinas mouere, ut semen plantaginis, melonum, eam uim exercent, quoniam tenuitate partium penetrant, & crassos humores comminuunt, & fortè etiam abstergendo abradunt, & conuertunt ad vrinæ uias. His igitur omnibus modis, & non uno solum, vt hactenus traditum est, corpus per vrinas expurgatur. Non igitur solùm, quæ vehementer extenuant, vt hic scribit Gal. ad euacuationem, quæ fit per vrinas, conferunt. Quod verò scribit de his, quæ per uentrem humores ducunt, etiam expendendum est. Ait enim illa oportere esse attrahendi ui prædita, aut aperiendi orificia venarum. Nam duplex esse attrahentium medicamentorum genus scribit idem author in lib. quinto de simp. medicamen. vnum, quod naturæ calidæ & teuuium partium existit, alterum, quod similitudine substantiæ attrahit, quod sibi est simile. Verum non omnia, quæ calida sunt temperatura, C & tenuium partium, attrahendi ui sunt prædita. Sic enim anodina & rarefacientia essent ex attrahentium genere: quare in hoc genere attrahentia sunt, quæ uehementiorem calorem sunt sortita. Ac de his quidem attrahentibus non intelligit Gal. hoc loco: neq; enim quæ in ventre continentur his medicamentis expurgantur, sed per ea, quæ purgandi vim obtinent. Quam quidem facultatem fortè non rectè Gal. in similitudinem substantiæ refert: Nam si simile attrahit simile, cur potius medicamentum trahit humorem, quàm hic illud. Nam quod Gal. scribit in lib. quinto de symp. hoc accidere, quoniam medicamentum præter similitudinem ampliorem calorem coniunctum habet, quo attrahere & non attrahi est aptum, ut potè quod duplicem causam attractionis obtinet, unam ex similitudine, alteram ex uehementiore calore, rationi non est consonum. Nam bilis flaua suapte natura, & magis quæ est putrefacta, longè calidior est, quàm sit casia, tamarindi, manna, & alia multa, quę eum humorem euacuant. Præterea quæ similitudo intercedere potest in-D ter bilem, & casiæ atramentum: illa calidissima, & siccissima, erodens, flaua: hæc multo humore aereo, & exiguo calore prædita, mitis, nigra. Itaque si qualitates, ut ille uult, sequuntur naturam rerum, necesse est, ut hæc, quæ tantopere qualitatibus discrepant, natura quoque sint longè diuersa. Attrahimus quidem nutrimentum ob similitudinem, quia nutritio ad similitudinem tendit: at purgantia, & alia, quæ alliciunt certas res, ut succinum festucas, & magnes ferrum, non agnoscunt hanc similitudinem, quæ illis nihil prodest: nec ex aliquo indicio, quod sit, agnosci potest. Quare rectè scribit Mesue in suis canonibus, res omnes duplici virtute esse donatas, nempe cælesti & elementari, & hac calefacere, refrigerare, humectare, exsiccare: illa verò purgare, urinas mouere, nutrire, & venenum esse. Est enim rerum forma, quam Gal. ignorauit, singulis rebus propria, quæ species rerum diuersas efficit, & proprietates in illis discrepantes & actiones singulares, & proprias E edit; illarum essentiam solus Deus nouit, nos verò rudem solum quandam cognitionem ex effectis illarum habemus. Igitur per ea, quæ attrahunt ex forma sua, & non per temperiem, & calorem ducemus in uentrem, quæ in hepate, uenis, arterijs & renibus continentur. Quod verò scribit idem fieri posse per ea, quæ uim habent aperiendi orificia vasorum, quæ simplici nomine, anastomotica, uocat, nequeo animo concipere. Nam quæ talia sunt sanguinem effundunt, ut idem author testatur in lib. quinto Meth. medendi, ubi scribit sanguinem excerni uel rupta uel erosa vena, aut apertis ipsius orificijs: atqui absurdum est existimare, illum velle sanguinem ex venis ventris elicere, cum noxios humores ab hepate expurgare instituit. Igitur aperientia intelligere oportet, quæ obstructas venas ab humoribus

Calida medicamenta non eo modo, quo Galenus scribit urinam mouere.

Attrahentiũ duplex genus.

An medicamentum purgãs uim suam exerceat ob similitudinem substantiæ.

Anastomatica medicamenta Gal. hic reijciuntur.

moribus aperiunt: neq; enim purgantia medicamenta ducere possunt humores ab hepate & maioribus venis in uentrem: Nisi venæ, quæ sunt in substantia hepatis, & in mesenterio expeditæ fuerint. A

Quæcunque uero in superiori uentre compræhenduntur, per uomitum: quæ autem in inferiori, per subductionem.

Ventris nomine quid intelligendum.

Superiorem ventrem uocat ventriculum: inferiorem autem intestina. Nam venter simpliciter superior est caput, medius est thorax, inferior cauitas est, quæ ut Gal. scribit 35. Aph. 21. & 17. 6. tegitur musculis abdominis, qui diuiditur in præcordia, partes ad umbilicum attinentes, & infimum ventrem: qua quidem diuisione uti solet Gal. cum uniuersum corpus diuidit in maximas partes: nonnulli tamen ex antiquioribus medicis, ut Gal. refert in quarto libro acutorum morborum tex. 112. & tex. 9. 2. com. primi Epidemiòn ventrem superiorem aliquando intellexerunt thoracem, aliquando ventriculum: inferiorem autem intestina omnia, aliquando non omnia, sed solum quæ crassiora sunt: & nonnunquam non omnia crassa, sed solùm colon: quæ quidem ignorare non oportet, ne ex nominum uaria significatione in rebus confusio nascatur. Quod uerò hic scribit ea, quæ in uentriculo continentur, per uomitum expurganda esse, ex antiquioribus medicis, & potissimum Hippocrate desumpsit: solebant enim illi ut ex Hipp. Aph. patet, ita ventriculum euacuare: habita tamen ratione humoris peccantis. Nam biliosos per superiora, melancholicos per inferiora purgandos esse ille iubet. Verum ut euitari non possunt vomitiones cuiuscunque humoris cum natura eò vergit, ut per initia accessionum tertianarum febrium, & cum in crisibus morbosam materiam aliquando ita reijcit. Sic vbi nulla fit inclinatio ad eam partem, præstat quidquid uacuandum est, trahere per intestina, quæ a natura facta, & comparata sunt, ut corporis omnia recrementa suscipiant. B C

De euacuatione per uomitum antiquorum nō probatur sẽtentia.

Sed quæcunque sub cute per sectionem, uel ignem, ut per medicamina adurentia: sic uero aliquando quæcunque in aliqua naturali cauitate, ut in thorace.

De euacuatione puris per resolutionem non recipitur Gal. opinio

Quibus remedijs aperiendi sint abscessus.

De abscessibus contentis in musculis cuti subiectis, aut etiam in alijs partibus, locus intelligendus est. Nam etsi Gal. in lib. 13. Meth. iubet non statim aperiendas esse vomicas, sed prius tentandam esse resolutionem, tamen experientia docet exiguam oportere esse puris portionem, quæ cedat digerentibus medicamentis. Igitur ubi hæc medicamenta sunt inualida, apertio necessaria est, cuius rationem, & modos docet per sectionem, uel cauteria actualia uel potentialia. Ac vbi exiguum est pus, aut in superficie collectum, beneque concoctum, sola sectio sufficit. Vbi verò abscessus profundiores partes occupat, & putredinem veremur, tutius est locum aperire candenti ferro, quod partem roborat & a putredine vindicat: quæ verò potentia sunt caustica, in profundiores partes vix possunt penetrare, & interim longos dolores excitant, nec par robur indere possunt afflictis partibus: quare illorum solùm est usus, cum laborantes sectionem, aut candens ab igne ferrum ob nimiam animi mollitiem verentur. Ego tamen non infeliciter aliquando sum usus medicamentis adurentibus ad pus contentum in cauitate thoracis expurgandũ: tutior enim est, quæ ab illis fit apertio, quoniam paulatim procedit. Quod verò scribit Gal. ea, quæ in thorace sunt suppurata, per incisiones educenda esse, trahendum etiam est ad pleuritides: multi enim pereunt ex eo morbo, qui per incisionem sanarentur: quandoquidem inflammatio, quæ musculos thoracis vsque ad membranam ipsam interiorem occupat, tutò admittit sectiones. Vbi ergo vires adhuc constant, & sputum cohiberi, & digerentia medicamenta non satis prodesse videmus, audacter in eo malo sectionem tentemus, quę vsque ad locum inflammatum, & plenum humore contingat. Nam & hoc Hipp. non ueritus est facere, & qui illũ postea sunt sequuti, scarificationes profundiores & cucurbitulas, post illas admouendas esse præcipiunt, ut virus mortale extrahatur. D E

Pleuriticos incidendos esse, ubi alia remedia nō prosunt.

Et ut

A Et ut summatim dicam, quicquid præter naturam in aliquibus partibus continetur, sanationis intentio est ablatio, quæ si fieri non possit, transpositio.

Repetit eam sententiam, quam superius posuit, aut vacuandum, aut transponendum esse, quod obest corpori, sed contingit sæpius, ut neutrum fieri posit: quare immedicabile tunc malum est, quod vel occidit, si insigne est: aut perpetuò obest sine vitæ periculo, si illud læuius est: huius generis est calculus in uesica crassus, & firmiter connexus cum parte, cui est innatus. Temerarium enim est cum tanta uiolentia, quam exigit curatio, moliri extractionem: transponi verò eundem non posse clarius est, quàm ut demonstrari debeat.

B Quæ vero non sunt ex genere præter naturam, at quantitate damnantur, in his intentio est abeuacuatio. At intentio eorum, quæ ad ipsorum sanationem perducunt, partim quidem ex affectu, sed præcipuè ex ipsis affectis particulis sumitur.

Dixit ea, quæ toto genere sunt præter naturam tolli vel euacuatione aut transpositione: nunc eorum, quæ sola quantitate obsunt, docet vnicum esse remedium, euacuationem, quam ἀποκένωσιν, vocat: quam noster interpres uocabulo non Latino vertit abeuacuationem: nihil enim aliud verbum Græcum significat, quàm vacuationem grammaticis: nobis uerò medicis, ut posteà ostendemus, significat euacuationem, C quæ a loco affecto humores educit: in qua quidem commode facienda, habenda, inquit, ratio est ipsius affectus, & partis affectę. quid verò affectus nomine intelligendum sit, non explicat: intelligere autem debemus naturam ipsius humoris, & affectus diuersitatem, quæ ex humore nascitur. Nam si humor exuperans æqualis est, ut in plethora, ea sunt eligenda remedia, quæ ęqualiter uacuent: si verò inæqualis est plenitudo, ut in cacochymia, purgatio est necessaria, quæ temerè adhibetur in alia plenitudine, ut Gal. aliquando præcipit, scilicet purgandum esse in plethora, si sanguinis missionem quis timeat. Nam quod mali præcipua est causa, sanguis ipse cum alijs humoribus commixtus, purgatione non tollitur. Quapropter vbi sanguinem demere non possumus, non a purgatione, sed ab inedia, frictionibus, & alijs, quæ æqualiter & insensibiliter omnes humores consumunt, auxilia petenda sunt. Cæterum plenitudo aliquando acuta, & uehementia mala excitat: aliquando tardiora & lęuiora: ut anginas, pleuritides, conuulsio- D nes: in illis adhibenda sunt euacuantia, quæ subitò succurrere possint, qualia sunt, quæ sensibiliter, & uehementius euacuant: in his uerò sufficiunt, quæ sunt alterius generis. Quod verò scribit habendam esse rationem partium affectarum, trahendum quoque est ad totum: nam molliora, rariora, calidiora corpora læuioribus præsidijs curantur: alia verò vehementiora postulant. Partis verò figura & forma, situs, & connexio non solùm variant remedia & illorum vim moderantur, sed etiam locum monstrant, per quem debet fieri euacuatio. Sic enim ex connexione hepatis cum uentriculo, intestinis, uena caua, renibus, & uesica nouimus humores, qui illud infestant, per uomitum, deiectionem, & vrinas expurgari posse. sed quoniam hæc alibi diligentius explicauimus, hic eadem prætermittemus.

Purgationem nō posse supplere uicem sanguinis missionis, vt Gal. scribit

E Quæcunque partes vero ob id, quòd exasperatæ naturalem amiserint habitum, his læuitas naturalis est restituenda: ossa quidem læuigando: arteriam autem, & linguam leniendo humidis, quæ nihil mordeant, & lentorem habeant, sed quibuscunque læuitas inest, non naturalis, asperitas est reuocanda medicaminibus, quæ sufficienter abstergant, & parum adstringant.

In conformationis vitio fiunt asperitas, & lęuitas præter naturam: asperas enim certo modo quasdam partes natura creauit, vt ventriculum, intestina, vterum, præsertim ipsius ceruicem: alias verò læues, ut uenas, arterias, quòd tales esse illarū vsus & actio postularent,

Itaq; morbus in illis fit, si id, quod secundum naturā inest, prę ter naturam redditur a causis exasperantibus uel læuigantibus, de quibus anteà Gal. egit in cap. de læui, & aspera uoce, qui scribit læuitatem moderatam sequi temperaturam, asperitatem uerò siccitatem. Nam asperitas contingit ab inæqualitate duri corporis, inæqualitatem uerò parit dispersæ in re humiditatis defectus. Hæc eo loco Galenus: verum si asperitas nihil aliud est, quàm inæqualitas, quæ in superficie rei apparet, non potest ea semper sequi temperiem. Sic enim ossa omnia, quæ summè sicca sunt, essent aspera, & partes omnes molliores, læues: ossa autem a vulnerantibus non mutata ipsorum temperie aspera redduntur, id, quod etiam patiuntur, cum ab acri humore eroduntur, quod etiā ostendit asperitatem omnem non nasci a duro corpore: læuitas etiam contingit, cum exstantes, & exasperatæ partes humore replentur, & ex repletione æqualitas in superficie contingit. Ac, ut in vniuersum dicam, quędam fiunt aspera, quòd materia in certis suis locis deficiat, in alijs abundet, unde cauitates ex defectu eminentiæ, ex abundantia, & ex his inæqualitas nascitur: qua ratione parietes nondum expoliti, & ossa erosa, aspera redduntur, cui vitio per replentia uel abradentia succurrimus ac medemur: nam replentia cauitates ad æquabilitatem perducunt, & abradentia, quod eminet, tollunt, & æquale reddunt cauitati, sed ossa non per repletionem, sed per abrasionem læuigantur, ita ut similem naturali, quam prius habebant, læuitatem aquirant. Nam humor, qui replere potest, tegit quidem, sed non corrigit asperitatem. In partibus verò mollioribus, ut ab erodentibus exasperatio etiam fieri potest, ita etiam sine erosione magna siccitas idem parit, ut apparet lingua exasperata in febribus ardentibus, in quibus caloris uis humidum a terrena portione, quæ in nobis est, separat, & hæc inæqualiter humore imbuta & ligata inęqualitatem, & asperitatem facit: cui malo succurrit humectatio, præsertim si cum aliquo lentore coniuncta sit. Sic enim humor diutius hæret, & in profundum immittitur. Cum verò ab acribus humoribus molliores partes exasperantur, purgatio primum adhibenda: deinde abstergentia admouenda, ut partes eminentes tollantur, quo modo linguam exasperatam linteis asperioribus, & ablutione ex melle rosaceo & aqua hordei emendamus. Porrò læuiores factas partes scribit Galenus abstergentibus, & simul parum astringentibus recuperare naturalem statum: nam cum uideatur non posse in illis contingere leuitas, nisi ex humore uiscido, ueluti ungente, & adhærente parti affectæ: abstergentia sunt vtique necessaria, ut humorem tollant, & astringentia pariter requiruntur, ut spatia, quæ humore erant repleta: & hoc ablato diuisa quodammodo manent, naturaliter coeunt, & ad suam naturam redeunt.

Inæqualitatis causæ.

Asperitatū remedia

Læuitatis partium remedia.

Quæcunque vero uel obstructiones, uel angustiæ meatuum, alias sequuntur ægritudines, ab illarum curatione prius est incipiendum. Ostensum siquidem est in libro de differrentiis morborum, quòd & inflammationibus, & duris laxisque tumoribus, & siccitatibus aliquando immodicis, ac præterea vitiosis partium continentium figuris, ea quæ nuper diximus, sæpius aduenìunt, sicuti & quibusdam tumoribus eorum, quæ sunt in ambitu corporum.

Egit paulò anteà de morbis, qui fiunt in cauitate partium, & de illorum remedijs, sed omnia ea mala non est prosecutus: quippe cum de obstructione solùm egerit, quæ fit, cum materia aliqua occupat intus cauitatem partis. Ac postulabat quidem docendi ratio, ut eo loco cætera mala eiusdem generis percurreret: sed nescio quo modo interposuerit uitia, quæ pertinent ad asperitatem, & læuitatem, nisi id negligentia sit tribuendum, quam nunc maiore fortè, quàm esset opus, diligentia & prolixitate, quàm postulet huius operis institutum emendare proponit: nec interim tamen affectus omnes recenset, quibus contingit corporis uias angustiores reddi: solum enim de ea angustia agit, quæ fit, cum in meatibus innascuntur tumores præter naturam, aut ijdem occupant uicinas partes, quæ eas comprimunt, quæ meatus habent, uel cum istæ partes immodicè exsiccantur. Nos autem superius ostendimus, cauitates omnes (vt vniuersaliter dicam) angustiores

A angustiores reddi, quando corpora, quæ cauitatem constituunt, comprimuntur, concidunt, contrahuntur, coalescunt, tenduntur, distorquentur, mouentur a suis sedibus, obstruuntur, uel constipantur: hic autem, cum ait obstructiones fieri ab alijs morbis, nempe ex tumoribus innatis in cauitate ipsa, uel in partibus uicinis comprimentibus eas cauitates, obstructionis nomine abutitur. Nam ueræ obstructiones fiunt ex humoribus, aut alia materia occupante internam cauitatem, non læsa interim substantia partis cauitatem habentis. Tumores uerò, qui intus nascuntur, constipant, & non obstruunt. Nam ad obstructiones tollendas (ut antea ostendimus, & passim alibi Galenus docet) utitur incidentibus, abstergentibus, extenuantibus, euacuantibus, & similibus, quæ solùm sunt nata, & apta humorum uitia emendare, quæ nullum tumorem in parte excitant, sed solùm cauitatem occupant. Tumorum uerò alia sunt remedia, & cum hi extrinsecus constringunt meatus, non obstruendo, sed comprimendo, id faciunt: quæ cum alibi Galen. inter se distinxisset, & primo dixisset hoc loco obstructiones, uideretque hoc nomen suo instituto non conuenire, addidit uel angustiæ meatuum: nam meatus, etsi non obstruuntur, certè angustiores redduntur ab inflammationibus, œdematis, scirrhis: non addidit autem erysipelata & herpetes, quoniam si simplices sunt illi affectus, tumorem non excitant insignem, qui possit uel constipare, uel comprimere corporis vias. Fiunt etiam angustiæ ex immoderata siccitate, necnon ex uitiosa figura partium continentium, ut hic commemorat Gal. & antea nos ostendimus. Tumores autem appellat esse in ambitu, qui circunstantes partes occupant, & cauitatem comprimunt, & ex compresione angustiorem reddunt. Si ergo angustiores fiant viæ ab his malis, ait Gal. prius hæc curanda esse. Quòd ita intelligendum non est, ut Acachias uertit, quòd post illorum curationem requirantur alia remedia aduersus ipsas obstructiones, & angustias. Nam si illæ solùm nascuntur ab illis affectibus, nullam postulant peculiarem curationem, nec propria aliqua remedia: sublato enim tumore, aut alia ex prædictis causis, statim sequitur naturalis concauitas. Verbum ergo (prius) non ostendit posterius aliquid esse agendum, sed otiosum est: dicendum enim erat angustiam meatuum, quæ fit a tumoribus & alijs enumeratis causis, tolli istorum ablatione.

Obstructio propriè quid sit.

B

C

Quòd si nonnulla ex proximè dictis inuicem complicentur, uarias habebunt indicationes. sufficiet autem in uno exemplo habuisse sermonem, quoniam de omnibus in libris de arte curandi plenius sumus executi, supponatur cuipiam particulæ multitudinem sanguinis influi, adeo, ut intendantur in ea uenæ, non maiores tantum, sed etiam paruæ, quæ prius sensum effugiebant: nunc uero iam plenæ uisu comprehenduntur, sicuti plerunque in oculis, ob tunicæ albedinem manifestissime patet. par siquidem est, quòd, & alia uasa, quæ latent sensum, iam plena distendantur, nondum, & ipsa ob paruitatem uisui manifesta, & iam periculum imminet, ne quod ex uasis exudat, ad spatia uacua, quæ in medio sunt, affundatur, aut ne iam paucum aliquod sit effusum. Huius quidem affectus sanatio intentiònem habebit euacuationem, aut, ut manifestiori uocabulo utamur abeuacuationem, siquidem morbus erat immoderata partis repletio.

D

E

Proposuit angustiam meatuum fieri aliquando a tumoribus constipantibus, uel comprimentibus, & ab alijs affectibus, nec aliter posse restitui, quod naturale est, in cauitate, quàm per remotionem illorum affectuum. Curationem autem ipsorum non docuit, quoniam res prolixior erat, quàm postularet compendiosa doctrina, quam in hoc opere instituit. Et quoniam accidit, ut aliquando simplices, aliquando uerò complicati sint affectus, quasi de simplicibus intelligi velit,

quæ dicta sunt, subiungit quid sit faciendum, ubi prædicti affectus inter se copulantur, A quòd inquam, uaria & composita sit opus curatione, quæ per uarias & compositas indicationes instituitur. Quid verò sit indicatio, & vnde indicationes sumantur, & quæ sit singularum indicationum uis, & denique quidquid ad indicationes, & contra indicationes pertinet, in opere nostro de officijs medici fortè diligentius, si non melius quàm maiores nostri, enarrauimus: quare hoc loco eadem non repetemus. Cæterum subiungit Gal. de complicatis affectibus, ut ex eo colligamus, quid in eo & in alijs sit faciendum. Sed cum ille polliceatur se exemplum uelle adferre de complicatione prædictorum affectuum, id non facit, sed exemplum est de affectu complicato cum suis causis, adhuc gignentibus, aut fouentibus morbum. Proponit enim phlegmonis generationem, & docet obiter quomodo gignatur, & posteà qua ratione curanda sit, & simul prospiciendum suis causis. Porrò

opus argẽterij de officijs medici

Phlegmone proprie cuius partis sit affectus.

phlegmone (ut in lib. de inæquli intemperie docet) propriè est affectus musculorum, quòd B frequentius fortè musculos afficiat, quàm alias partes, quæ venas non habent copiosas, & latas, per quas posit sanguis facilè fundi, & duriores densioresque sunt aliæ ferè omnes partes carne, & ob id difficilius sanguinem in se recipere possunt. inflammatio autem non fit, antequam partis substantia eo humore sit imbuta & irrigata: tamen & membranæ & cartilagines, ac nerui & etiam ossa inflammationes experiuntur. fit autem (ut hic, & alio loco supradicto docet) inflammatio cum sanguis a maioribus venis ob aliquam causam, quæ hanc uim habeat, mouetur, & in minores fertur, easque replet, atque ex repletione orificia illorum aperit, & per illa effunditur in partis substantiam, simulque inania spatia, quæ sunt inter duas partes, uel plures inter se coniunctas replet: nam inter duos musculos inter se coniunctos, cauitas aliqua siue spatium inane, idest non plenum aliqua solida substantia, sed solùm spiritu interiacet: nimirum quòd corpora ex sua circunscriptione diuersa facta, non uerè sint continua, sed solùm contigua. hæc ergo spatia repleri inquit Gal. cùm fit inflammatio humorque effunditur a venis. Sed ut antea diximus nondum inflammatio est, nisi partis substantia sanguine repleatur: aliter enim non fieret dolor, qui necessario sequitur inflammationem. Quid vero postulet ad curationem huiusmodi complicatus affectus, docet Gal. Sed parum fœliciter. Nam si complicati sunt affectus, ut ipse pollicetur in exemplo, non vnicus est scopus curationis, aduersus inquam ipsam inflammationem: sed varij debent esse, & uariæ indicationes, quas statim proponere debet. Erat ergo hoc modo dicendum, quoniam in exemplo proposito, adest inflammatio, fluxio, & humoris multitudo, & fortè etiam causæ, quæ fluxiones mouent, & faciunt, ut illæ facilè recipientur, plures oriuntur indicationes. Pugnandum enim est contra ipsam fluxionem, & fluxionis, ac receptionis ipsius causas: & contra id, quod iam influxit, quod inflammationem iam facit. Quod perinde est, ac si dicas curandam quoque esse ipsam fluxionem. Porrò cum fluxio, quæ inflammationem facit, sit motus quidam vehemens, reuulsione est utendum, non quidem simplici solùm, qualis fit per fluxiones partium oppositarum, sed maximè ea, quæ fit cum euacuatione æquali: quoniam humor, qui inflammationem facit, æqualiter abundat, quippe cum sit sanguinis massa: mittendus ergo sanguis est, si repletio & fluxio vrgent, & id faciendum per partem secta vena, quæ reuellere solùm posit, si minimum influammationis sit factum, & soli fluxioni sit succurrendum: alioqui reuellendum simul & deriuandum, ut reuulsio fluxionis sit remedium: deriuatio verò humoris, qui in minoribus venis adhuc est. Nam qui iam sparsus est per partis substantiam, nec reuulsioni, nec deriuationi cedit, sed resoluitur, aut suppuratur, aut repellitur. Sic ergo contra fluxionem pugnabimus. Causæ verò fluxionis sunt humores ipsi, qui sua multitudine tenuitate, crassitie, caliditate, & ob alia, quæ in ipsis sunt facilius aut difficilius fluunt. tollenda ergo sunt, quæ illos reddere possunt aptos ad fluxionem. Sunt præterea fluxionis causæ, quæ humores commouent, calor, frigus, dolor, & expultrix facultas cum irritatur ad expellendum, quod molestat: tollendæ ergo sunt omnes causæ, quæ humores adhuc mouent. Sunt verò aliæ causæ, quæ faciunt ut humores facilè decurrant, ut latitudo uiarum, per quas humores feruntur: illæ sunt constringendæ, ut difficilior fiat transitus. Et quoniam in generatione inflammationis non solum mittitur ab alijs, sed etiam in parte affecta recipitur humor, ideò danda opera est, ut difficilè admittatur humor, sublato eo quantum fieri potest, quod huius rei est causa, Recipiunt autem facilius partes de-

Phlegmones generatio.

Spaciũ inane quid.

De curatione inflãmationis Gal. opinio non recipitur.

Reuulsio qualis debeatur fluxionibus generantibus phlegmonẽ

Reuulsione quando sola uel cum deriuatione utendum.

Fluxionum causæ et illarũ remedia.

biles

A biles quàm fortes, molles quàm duræ, raræ quàm densæ, & coniunctæ cum partibus mittentibus, quàm aliæ, & concauæ quàm solidæ, & excalefactæ quàm refrigeratæ, & dolentes quàm immunes a dolore: & quæ in humiliore sunt loco, aut in eo, in quem sponte feruntur, quæ mouentur. Nam vapor potius caput petit, quàm partes inferiores, cum a medio corpore surgit: humores verò ipsi a uapore non subleuati, promptius decumbunt in partes corporis inferiores. Hæc ergo remedia sunt fluxionis & causarum ipsius: de quibus diligentius egimus in libello de consultationibus medicis, ubi doceo pleuriticorum curationem. Cæterum quod iam influxit in spatia inania, & partis substantiam, cum recens adhuc est affectus, & externa est pars, quę afficitur, ad quam astringentium medicamentorum uis pertingere potest, nec periculum est ne humor protrudatur in cauitatem corporis, & nobiliores partes adhibitis astringentibus, retrocedere partim potest: ubi verò iam humores firmati sunt, superfluo, aut etiam maiore malo hæc remedia adhibentur. B Nam ut firmatus humor repelli non potest: ita vehementius ab astringentibus impingitur in partem affectam. Tunc ergo resoluentia sunt primum adhibenda: quæ si non prosunt, aut certè non sufficiunt ad uniuersum humorem discutiendum ob illius multitudinem, uel partis affectæ profundiorem situm, aut duritiem, & densitatem illius, & circunstantiũ partium, quibus remedia applicantur, tunc ducenda est inflammatio ad suppurationem: & hac peracta & puri uia paranda est scarificata, aut vulnerata, aut adusta parte, uel alio quocunque modo salutari parti affectæ, & accommodato ad puris emissionem. Hos quidem scopos & has indicationes postulant affectus complicati, quos Gal. hic proponit curandos: atque ita clarior redditur docendi ratio, ut quilibet (vt credo) iudicare potest. Nõ tamen grauabimur sigillatim explanare, quæ ille de hac re tradit. Illud ergo rectè ab eo di-C ctum est, affectum euacuatione curari: intelligens affectum solam inflammationem, & ex ea maximè quod in spatijs inanibus, & in partis substantia continetur. Nam quod in venis adhuc est, quod alibi requirit ad generationem inflammationis, omnia remedia quæ subiungit, non admittit. Quod autem scribit esse potius adhibendam abeuacuationem, quàm uacuationem, ut uertit Leonicenus: uel euacuationem, clarius quàm uacuationem dici, ut Acachia vertit, non exprimitur ex illorum versionibus. Nam etsi κένωσις & ἀποκένωσις, apud Gręcos grammaticos idem significat, tamen illam simplicẽ intelligit euacuationem, hanc vero quæ a loco affecto fit. Ex quibus etiam patet, Acachiam & alios interpretes errare: qui pręter repletionẽ partis inflãmatæ, alios affectus addunt, ut intemperiẽ, solutionem continui, & tumorem præter naturam, & obstructionem. Nam etsi tot reuera etiam sunt in magnis inflammationibus: tamen illi non postulant peculiarem curationem: propterea rectè Gal. solùm esse opus euacuatione dixit: quoniam sublata repletione alia omnia mala spontè euanescunt.

Quæ partes facilius recipiant fluxiones.

Quod influxit in partem quomodo tolli possit.

Leoniceni et Acachie error.

D

Necessarium igitur est, ut aut superfluitas retrocedens euacuetur, aut per ipsam patientem particulam.

Cum dixisset propositum affectum nempe inflammationem curandum esse euacuatione, nunc subiungit modos, per quos potest fieri euacuatio, & duos esse dicit. Vnus est, si humor retrocedat, aut per ipsam particulam euacuetur. Retrocessum intelligit, si in venas, a quibus emanauit, iterum recipiatur. Per ipsam verò partem affectam dicitur fieri euacuatio, quando admotis medicamentis loco inflammato humor educitur. Sed ut antea admonuimus solùm retrocedere potest humor, qui ob paruam moram nondum impactus est parti laboranti. Deinde dubium etiam est, an humor, qui a uenis iam excidit, in E easdem resumi possit. Negat enim hoc Gal. fieri posse in curatione pleuritidis. Huiusmodi enim humorem non per venæ sectionem, sed solùm per sputum, & euaporationem educi contendit: tanquam amplius in uenas recipi nequeat, alioqui sanguinis missio illum educeret, præsertim si sanguis mittatur usque ad mutationem coloris, ut iubet esse faciendum. hoc enim indicium est sanguinem educi, qui inflammationem parit in uenis minoribus, & maximè vicinis parti affectæ. Ego (ut credo) aliquid retrocedere posse in uenas, quando remedia partem læsam undiquaque ambiunt, & comprimunt, quod contingit fieri in artubus: sic in alijs partibus id nequaquam fieri posse, crediderim, nisi fortè retrocessus fiat

Quid et ubi fieri possit. retrocessus

Vacuatio a parte quid.

per medicamenta purgantia, quæ uim habent trahendi undiquaq; familiarem humorem. A
Sed hic locum non habet purgatio, cum sanguinis repletio statuatur esse ex bono sanguine, is enim est qui inflammationes parit.

Retrocedet autem uel impulsa, uel attracta, uel transmissa, uel horum uno aliquo modorum, uel omnibus.

Retrocessũ fieri tribus modis.

Cum dixerit humorem, qui inflammationem facit euacuari per retrocessum, vel euacuationem a parte, nunc docet quot modis fieri hæc possint, & dicit retrocessum fieri tribus modis, nempe per expulsionem, attractionem, & transmissionem: pelli autem intelligit, quod a facultate expultrice propellitur: mitti vero videtur intelligere, quod astringentium medicamentorum vi repellitur: trahi autem, quod ad se allicit per easdem uias, per B
quas humor in locum affectum confluxit. Acachias autem male uertit verba ἢ ὠθὲν, ἢ ἑλχθὶν, ἢ παραπεμφθὲν, repellere, retrahere, & in propinquam partem mittere. Nam propinquæ partis nulla hic fit mentio, nec retractionis, & verbum ὠθέω, significat expello, impello, intrudo, non autem repello, & uidetur id expultrici facultati a Gal. tribui, cuius officium est expellere, siue a se pellere quod molestat. Sed nos congeneres uoces Græcorum non ita distinguere possumus: propriæ enim sunt in omni idiomate locutiones, quas alij nec assequi, nec exprimere possunt. Sed cum pellere, repellere, mittere, transmittere, nihil aliud significare possint, quàm motum qui incipit a loco affecto, & duo solùm Gal. hic intelligere uideatur illius motus authores, facultatem expultricem, cuius proprium officium est pellere, & expellere, & astringentia medicamenta, quorum munus est constringere partem, & constringendo exprimere humorem, & in uicinas partes immittere, meritò pulsionem naturæ, & missionem medicamentis attribuimus. Verum addere quis potest C
tertium modum, cum scilicet materia a loco spontè mouetur, nec expulsa natura nec emissa a medicamento: qua ratione humores graues spontè decumbunt in partes inferiores, & spiritus, & cum illo calidi tenuesq; humores superiora petunt. Sed rarò humor, qui inflammationem committit, hoc modo mouetur: sæpius autem a natura, vel a medicamentis dictis repercussiuis. Porrò attractio fit uel a facultate attractrice, quæ in partibus est euacuatis, & naturali desiderio repleri cupiunt: uel fit a medicamentis attrahentibus sibi propriũ humorem: atque illo quidem modo partes ex sanguinis missione euacuatæ, aliquid a parte affecta allicere possunt: hoc verò modo purgantia medicamenta sæpe medentur tumoribus præter naturam, attractione, & ueluti suctione quadam sibi familiaris humoris. confluunt etiam in alium locum aliquando humores non expulsi, nec immissi, nec attracti a natura, uel medicamentis, nec descendentes ob grauitatem, nec ascendentes ob leuitatem, D
sed ut uacum locum repleant, quem natura abhorret, & quelibet materia nata & apta est ferri in locum vacuum.

Per locum uero patientem euacuabitur, partim quidem manifeste & sensibiliter, partim uero in uaporem soluta.

Duos proposuit modos, per quos pars inflammata euacuari possit, unum qui fit per retrocessum, idest cum humor a parte affecta in alias transfertur, alium qui fit per locum ipsum patientem. Itaque cum retrocessio multipliciter fieri possit, & omnes eos modos docuerit, nunc docet, quot modis fieri possit euacuatio a parte, & ait illos esse duos, unum per quem humor manifestè, & sensibiliter, alium qui fit insensibiliter. Explicat autem alio E
nomine, quid opponatur sensibili euacuationi, id inquam, quod humorem in uaporem uertit, & ita humorem educit, non quidem ipsum, qualis est, sed prius in uaporem conuersum, & quoniam huiusmodi euacuatio sensum ferè fugit, ideò insensibilis ab eo dici solet.

Sensibilis euacuatio & insensibilis quid.

Ex quo quidem intelligere licet quid intelligat. per manifestam & sensibilem euacuationem, quod ea scilicet fit per quam humor ipse sub sua forma euacuatur. Sic sane dicimus uenę sectionem sensibiliter humores euacuare: inediam verò insensibiliter. Verum ut dubium non est inflammationes euacuari per digerentia remedia, siue insensibiliter euacuantia: ita animo concipere non possum, qualem uelit adhiberi sensibilem euacuationem paulò postea

A lò posteà scarificationum quidem, & sectionum mentionem facit, quasi per illas uelit contentum humorem euocari: quod ipse nec in decimotertio Meth. medendi, nec in secundo ad Glauconem, nec alibi, vbi inflammationum curationem docet, usquam dixit, nec ratio, aut medendi usus admittunt, vt id fiat. Vtimur quidem his præsidijs in gangrænis, & carbúculis, & ut postea ipse scribit in reliquijs humorum, qui aliquando remanent soluta inflammatione, vt ipse etiam docet. 13. Methodi capite. 19. At cum hæc vrget, nemo tentabit inflammatam partem prædictis remedijs discutere: nec etiam ignoro suppuratas inflammationes aperiendas esse, vt puri pateat exitus: at hoc remedij genus abscessus est, & non amplius inflammationis auxilium. Vnicum ergo est locale remedium aduersus inflammationes, nempe quòd illas insensibiliter discutit, & digerit.

B Si igitur uniuersum corpus plus æquo plenum fuerit, per patientem locum minimè euacuandum.

Hactenus docuit quid sola ipsa inflammatio postulet ad curationem, nempe euacuationem, quæ fiat in alias partes, uel extra. Nunc coniungit alium affectum, nempe repletionem corporis vniuersi, idest, venarum totius corporis, & quid ob complicationem ipsius repletionis cum inflammatione faciendum sit, docet. Scribit autem non posse rectè fieri primum, quod inflammatio ipsa exigit. Neque enim nos posse euacuationem facere a parte, neque etiam retrocessum humorum, & propterea in eo casu prius pugnandum esse contrà multitudinem, deinde veniendum esse ad propria inflammationis remedia.

C Nam si scarificationibus, aut sectionibus sensibiliter euacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus: si uero calefacientibus disperge re tentabimus, plus erit id, quod ui caloris ad partē attrahetur, quàm dispersum. Quòd si in eo elaborabimus, ut quod influxit, retrocedat, corpus plenum non admittet.

Reddit rationem cur non liceat localia adhibere remedia inflammationem euacuantia. Nam cum illa sensibiliter, vel per retrocessum euacuent, docet nullam ex his remedijs pleno existente corpore conuenire. Nam sensibiliter euacuantia cum fiant per scarificationes, & sectiones, dolorem excitant: ex dolore autem fluxiones fiunt & augentur, vbi dolor adest. Quare inflammatio non euacuabitur, sed augebitur. Quæ verò insensibiliter vacuāt, necessariò calefaciunt, (siquidem sine calore vapores ex humore fieri non possunt) calor D autem fluxiones etiam ellicit: vnde continget plus attrahi noui humoris, quàm consumi & dissolui a parte affecta. Præterea cum retrocessus humoris inflammationem committentis debeat fieri per venas, si illę plenæ fuerint alio humore, eum quem emittere volumus a parte affecta, non admittent. Quapropter in hoc casu statim fieri non potest, quod indicatur ab inflammatione, sed prius repletioni totius mederi nos oportet.

Ad hæc igitur ambo totum corpus euacuare oportet, aut omnino ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ influit, quo perfecto opere, a parte repellendum, mox dispergendum.

E Quid faciendum sit in prædicto casu, hic docet, nempe quod vel euacuandum sit corpus, vel reuellendum quod influit. Dicit autem ob duo, idest ob duas causas, vel adhæc ambo, scilicet respiciendo, hæc adhibenda esse remedia: quæ verò hæc duo sint, non explicat: intelligere autem videtur repletionem, quæ est in uenis, & ipsam inflammationem: duo enim hi sunt complicati affectus in proposito exemplo, quos remouere consilium est: vel intelligere possumus duo, remedium scilicet quod per partem euacuat, & aliud quod retro cessionem facit, quorū neutrum fieri potest in corpore pleno. Dicit ergo vel esse euacuandum, vel reuellendum: quasi alterutrum ex his remedijs in hoc casu sufficiat. Malè autem Acachias vertit corpus euacuandum esse, deinde reuellendum. Nam verbum (deinde) non *Acachias reprobatur*

In generatione repletionis curatio quando re uulsio, & euacuatio simul adhibenda.

vertit ex Græco, sed de suo addit. Nam Galenus distinctione vtitur, & vel euacuandum, vel reuellendum dicit esse, & meritò quidem. Nam euacuationem hic sumit simpliciter, cum humor extra corpus ducitur: per reuulsionem verò non euacuatur eo modo humor, sed solùm retrocedit in alias partes, & sic quod partem affectam, & sibi vicinas immoderatè replebat, spargitur in multas & distantes: atque ita remittitur tensio & repletio affectarum partium: quod apparet, cum frictiones & vincula adhibentur membris: tunc enim ob calorem & dolorem, humores qui oppositas partes grauabant, commouentur, & ad membrum, cui ea remedia adhibentur, confluunt: nulla tamen interim fit euacuatio, sed solũ translatio quędam & retrocessus humorum, qui in leuioribus malis sufficit: In grauioribus vero, in quibus potentissimę sunt causæ fluxionum ad partem affectam, validissima quoq; adhibere oportet auxilia, & ea quidem non sunt, vel reuellentia solùm, vel solùm euacuantia. Illa enim si fiant sine euacuatione, debiliter reuellunt, & proinde multitudinem humorum commouere & ad se allicere non satis possunt: hæc autem multitudinem quidem educere sunt apta, sed nequeunt prorsus impedire motum fluxionum. Itaque cum in generatione inflammationum, quæ grauiores sunt, vrgeat & multitudo humoris & fluxio, simul eodem quoque, negotio reuellere, & euacuare oportet. Sic enim omnibus malis per propria auxilia succurrimus. Igitur euacuare & reuellere simul oportet, quando corpus est plenum, & inflammationes sunt vehementes: alioqui satis est vtcumque euacuare, vel solùm reuellere. Quid vero sit reuellere, deriuare, auertere paulò posteà diligentius explicabimus. Nunc solùm notare volo, id quod vertit noster interpres, ad contraria loca, ex Græco vertendum esse ad alia, & reuulsionem hic præcipi a Galeno, non vt multitudinem euacuet, sed vt fluxionem sistat. Cæterum scribit Galenus, quid in proposito casu sit faciẽdum, posteaquam adhibita fuit euacuatio & reuulsio, quòd scilicet prius sit repellendum, mox digerendum, siue sensibiliter euacuandum.

A B C (margin letters)

In generatione inflãmationem quando reuulsio, & euacuatio simul adhibenda.

Quanto enim per maiora fit, tanto expeditior est euacuatio.

Multos turbauit lectio hæc, quid enim per maiora intelligere uelit Gal. & quorsum hæc scribat, ignorant nonnulli, qui ob id dicunt esse legendum minora. Alij vero, qui etiã hanc lectionem non probant, nec primam, verbum Græcum ὅσῳ vertunt, ὅσα, idest, quæcunque, & talem faciunt sententiam: resolutio debet sequi repulsionem, & tunc adhiberi, quando perueniendum est ad maiora auxilia, sicuti in præsenti loco facit Gal. qui in sequẽtibus ponit medicamenta resolutiua inter maiora auxilia, ita scribens: Maximè vero euacuabis, si in spatijs intermedijs aliquid contineri coniectura assequeris, & scarificationum auxilio & medicaminum, quæ vim habeant dispergendi. Verum ego eam probo magis lectionem, quæ habet quanto per maiora. Nam vltima lectio non respondet Gal. sententiæ. Is enim solùm loquitur de repulsione, & resolutione, & quærit an hæc, vel illa præcedere debeat: nec ad scarificationes hoc dictum pertinet. Quinetiam inter magna auxilia resoluentia poni non debent: quippe cum insensibiliter vacuent: hanc autem euacuationem, nec magna in corpore mutatio ratione affectus præter naturam, aut ipsarum virium sequatur: vehementior quoque est actio repellentium, quàm digerentium, vt difficilius est humorem ipsum iam in parte receptum, in venas retrudere, quàm ex humore vaporem generare. Hoc enim solus, vel etiam leuis calor efficit: illud vero non nisi multum astringentia & refrigerantia. Lectionem verò quæ habet minora, & Græcè & Latinè nemo probare potest: nam quicquid per minora intelligas, numquam efficies, vt euacuatio per illa expeditior fiat quàm per maiora. Nam quanto præsidia maiora sunt, quæ vacuant, & viæ maiores, per quas fit euacuatio, tantò facilior & promptior fit euacuatio. Rectè ergo dicit Gal. ideò prius repellendum, quàm digerendum, quoniam repercussio fit per uenas, in quas vniuersa humoris multitudo, & quidquid etiam in illis est tenue, & crassum, recipi potest. Resolutio verò fit per exiguos & sensui occultos partis affectæ, & cutis meatus, per quos difficilè dissolui huiusmodi humores possunt: & propterea uidemus aliquando inflãmationes solis repellentibus sisti, & curari, posteaquam reuulsiones & euacuationes sunt adhibitæ. Igitur repellendum priusquàm resoluendum: quoniam repulsio fit per maiores & latiores vias, quantò vero euacuatio fit per maiora (inquam) vasa, siue loca, tantò facilior euadit.

D E (margin letters)

A A patiente uero loco astringendo, ac refrigerando repellemus. Sed & exinnanita loca ad seipsa attrahũt, quæcunque repercutiuntur. Hoc siquidem ostensum est in eo uolumine, in quo de potentiis naturalibus agitur, & uasa præterea uigore ex medicaminibus astringentibus addito a se ad alia remittent.

Præmissa euacuatione & reuulsione dixit Galenus repellendum esse, & postea resoluendum. Quare meritò nunc docet, per quæ remedia, repercussio fieri posit, etsi hoc poterat supponere tamquam notum, ut qui hic non instituerit docere facultates medicamentorũ, sed medendi rationem, siue illorum rectum vsum. Sed ne desit suis dictis nostra interpretatio, ad repellendum leuiter, ut tenuem & paucum humorem, superficiem corporis occupã- *Repellentiũ natura & vsus.*
B tem, sola refrigerantia sufficere possunt. In affectu vero grauiore, qui postulet reuulsiones & euacuationes, nec illa, nec solùm astringentia, sed quæ simul astringant, & refrigerent, requiruntur, & hæc propriè repellentia dicuntur, vt docet Galenus in libro quinto de Simplicibus. Nam quia refrigerant, cutis meatus occludunt, & ita impedita exteriore euacuatione, interiorem augent, & etiam ob refrigerationem, leuiter ad interiores partes compellunt humores. Astringentia vero cum terrenæ sint substantiæ, comprimunt partem affectam, atque ita humorem in ea contentum exprimunt: qui retrocedens, in vasa tandem recipitur, aut in spatia inania transmittitur. Quod verò subiungit de locis euacuatis, attrahentibus, non facit ad repercussionem, sed ad translationem humoris per attractionem. Nam loca euacuata, & a quibus est facta reuulsio, ad se alliciunt humorem, qui repellitur, non forte tamquam familiarem, vt qui iam sit alteratus in parte inflammata, & propterea
C ineptus ad nutritionem: sed quòd fuga vacui repleantur eò, quod spontè succedit humor in locum euacuati. Ego certè puto partes euacuatas per sanguinis missionem, vel alio modo, parum conferre ad euacuandum, & attrahendum humorem, qui repellitur ab euacuatione. Nam si illæ opus habent humore, eum trahent a venis, hepate, & ventriculo, non a partibus positis in habitu corporis, quorum humores sunt iam facti excrementa uenis, & alijs partibus, quæ eas antecedunt. Pars vero, quæ astringitur, iuuare quidem potest retrocessum humorum, quoniam per huiusmodi remedia expultrix facultas roboratur, & ita vim medicamentorum iuuare potest: Ac non solùm de uasis, sed etiam de tota parte affecta intelligendum est, quod scribit humores remitti addito robore ex medicamentis astringentibus.

D Si igitur hac uia superfluum omne retrocesserit, bene res se habet.

Satis ex his verbis ostendit, quod antea diximus, Galenum præmittere repellentia resoluentibus, eò quod crederet sæpe fieri, vt tota materia inflammationem faciens repelli posit, præsertim si in principio inflammationis adhibeantur, vt medendi ratio & Gal. in lib. 13. Methodi, & passim alibi admonet esse faciendum. Tunc enim paucus adhuc est humor, qui influxit, & nondum membro impactus. Quare tunc repellentia maximam vim habent. Si ergo per hæc remedia prorsus soluatur inflammatio, nihil aliud molliendum.

At si aliquid fuerit in parte retentum, coniecturandum erit id lentum ac crassum existere, atque ea ratione iam coactum, atque astrictum,
E ut cum difficultate solui posit: fieri autem potest, etiam si non eius naturæ sit, ut ad spatia, quæ in medio sit effusum, in quo casu, tunc ad id ueniendum esse tempus suadet, ut hoc ipsum quod reliquum est, per patientem locum euacuemus, imponendo supraiacentibus, partibus ea, quæ influentem humorem repellendi vim habent, maxime uero euacuabimus, si in spatiis intermediis aliquid contineri coniectura assequeris, & scarificationum auxilio, & medicaminum, quæ uim habeant dispergendi.

Inflammationes post euacuationem totius & reuulsionem, per sola repellentia aliquando soluuntur: aliquando vero postulant alia remedia, quæ dicta sunt a Gal. paulò antè euacuare a parte, de quibus nunc agit Gal. docetque qualia illa esse oporteat, & quid cum illis sit adhibendum. Porrò illorum naturam inuestigat ex natura humoris & affectus, qui relinquitur in inflammatione post vsum repellentium. Est enim inquit talis humor uel crassus & viscidus, & proinde impactus, vt non facilè educi possit: aut certè si talis non est, in spatijs vacuis, quæ intermedia sunt in partibus coniunctis, est refusus. Quapropter inquit Galenus requiruntur euacuantia remedia, qualia sunt scarificationes, & quæ digerendi vi sunt prædita. Sed quoniam hæc dolorem, aut calorem inferre solent, a quibus fluxiones rursus mouentur, admonet cum istis vtendum est auxilijs repellentibus, & ea rursus imponenda esse in parte suprapostita, per quam fluxiones mittuntur in locum affectum: veluti si in extrema manu adsit inflammatio digerenda, cubito circundanda sunt repellentia, & astringentia remedia. Admonebit postea Gal. eligenda esse resoluentia, quæ quantum fieri potest, nec mordeant, nec vehementem calorem concitent, ne interim cum inflammationis reliquias discutere tentamus, nouam fluxionem elliciamus. Hæc est Gal. sententia de eò quòd faciendum est, post vsum repellentium; quæ videtur mihi ab eo negligentius explicata. Nam quod post repellentia relinquitur, crassum & viscosum non est, nec vehementer retrusum in spatia intermedia: & cum hoc accidit, scirrhosus fit affectus, qui per resoluentia & scarificationes non tollitur, sed per emollientia: Ac cum talis redditur affectus, præcesserunt resoluentia. Nam crassitiem, visciditatem, & ex illis natam duritiem in partè, scribit alibi passim fieri solere, cum medici perperam vtuntur resoluentibus, per quę quod tenuius est, exhalat, reliquum verò crassescit: aut quod iam talę erat, relinquitur. Præterea non statim post repellentia, ad scarificationes veniendum est, nisi ex inflammatione gangræna sit facta: de qua re hic non agimus. Medendi ergo ratio & vsus postulant, ut ita dicamus, post repellentia resoluentia sunt admouenda, quòd si malum illis cedit, persistendum est in eo opere: alioqui suppuratio tentanda est, vt docet, 14. methodi cap. 13. Rursus in resoluentibus hæc distinctio adhibenda, si inquam æqualiter, & prosperè succedat resolutio, nihil præterea agendum. Si vero aliquid crassum, & lentum relictum sit, quod duritiem aliquam in parte excitauerit, tunc mollientia sunt adhibenda: non cucurbitulæ, vt ille etiam sentit. 13. methodi: siquid vero refusum & protrusum sit in spatia inania, ab attrahentibus auxilia sunt petenda: & tunc scarificationum, & cucurbitularum est vsus. Atq; hoc modo res clarior euadit.

Meliorem docet curãdi ratione͂.

Sed quoniam hæc omnia vires calidas habent, eiusdem vero temperaturæ opus est mordere, quando modum excesserit, cauenda ex eis sunt vehementissime calida, ac tum præsertim cum patiens locus inter summa fuerit. Neq; enim paruus excitabitur dolor, si præter proprium affectum insuper mordeatur, omnisq; propterea dolor fluxiones commouet. Quod igitur mediocrem caliditatem obtinet, in his sensum doloris non inuehit, atque eo amplius omni dolore vacat, si humidum extiterit.

Cum dixisset post repellentia medicamenta, veniendum esse ad digerentia, & in his possimus errare, docet nunc qualia & quanta illa esse oporteat, tum ratione ipsius medicame͂ti, tum ipsarum partium, quibus adhibentur. Sunt enim quædam partes affectæ inflammatione, in superficie corporis positæ: aliæ verò quæ situm habent profundiorem: aliæ præterea sunt raræ & molles, aliæ vero densæ & duræ: aliæ sunt concauæ, aliæ solidæ: aliæ rursus, quæ connexionem habent cum partibus, quæ destinatę sunt ad excrementa recipienda, & mittenda extra corpus: aliæ verò, quæ cæcos habent meatus suos: aliæ rursus, quæ maximæ sunt dignitatis in corpore, vel publicum munus exercent: aliæ quæ vilissimæ sunt, vel sibi solis seruiunt: Atque ob hæc omnia docet Galenus varianda esse resoluentia medicamenta: & primum docet, qualia suapte natura illa sint eligenda, quod scilicet fugienda sint, quantum fieri potest, quæ vehementer sunt calida, propterea quòd illa mordicatione͂ moueant,

Resoluẽtia varianda esse pro partium conditione.

A mouea*n*t,& sic dolorem, qui iam est in parte affecta, augeant, ex quo fluxiones rursus proritantur. Eligenda igitur esse moderate calefacientia, a quibus abest mordicatio, & dolor: talia autem maxime esse, quæ cum calore coniunctã habent humiditatẽ, quæ etsi, inquit validam vim non habent ad omnes inflammationes resoluendas, illis certe sufficiunt, quæ in superficie corporis versantur. Meritò autem digerentia coniuncta cum humiditate, morsu carent: quoniam calor, qui resolutionis est author, cum humido retunditur: cum siccitate vero acuitur. Id apparet in flamma, & carbonibus accensis: illud in aqua calente.

Quòd si summæ quidem partes omni noxa caruerint, id vero quod euacuari oporteat, in penitioribus partibus fuerit, intendendus, atque augendus dispergentis medicaminis calor: cum dubitandũ sit, ne priusquàm profundas attigerit partes, interim vires amittat. Neque tamen ex eo superiores partes aliquem dolorem sentient, cũ omni vacent af-B fectu. Quare nunc hæc duo simul inuitant, ad calidiorum pariter, atque acrium medicaminum vsum, & summæ partes, quæ tolerant, & profundæ, quæ egent. Hæc igitur ex patiente particula indicatio assumebatur.

De resolutione inflãmationis profundiores partes occupantis.

Posteaquam docuit qualia oporteat esse medicamenta, quæ digerunt inflammationes superficiales, quòd scilicet illa debent esse calida & humida: nec vehementer quidem calida, ne dolor & fluxio irritentur, & quod illa sufficiũt, quæ minorem vim habẽt, cum pars C in superficie est collocata: docet nunc qualia esse oporteat, quæ conueniunt ad resoluendas profundiores inflammationes. Illa, inquit, debent esse vehementiora, quoniam illa postulat affectus ob sitũ partis, & nihil impedit quo minus illis vtamur. Nam cum pars affecta sit in profundiore loco posita, quæ imbecilliora sunt medicamenta, ad eam peruenire non poterunt saluis suis viribus: partes verò, quæ in superficie sunt positæ, & sanæ tegentes ægram, nequaquam offenduntur ab acrioribus medicamentis, sed istorum vim potius frangunt, vt solùm tantum facultatis ex eis in profundum perueniat, quantum affectus ipse postulat. Talia igitur medicamenta non oportet esse multo humore exsoluta, nec debili calore prędita. Hæc enim infirmius reddunt medicamentum, quàm casus hic postulet.

D Deinceps vero si quid ad sanitatem deficiat, consideremus: nec enim parum aliquid deesse videtur. Affectæ partes, in quibus fluxionis superfluitas retinetur, nonnullæ raræ, laxæ & molles natura existunt, nonnullæ autem densæ, pressæ, ac duræ. Priores igitur facilè euacuantur, reliquæ autem acrioribus euacuantibus, ac præterea tenuiores partes habentibus egent, atq; eo etiam magis quantò profundiorem situm habuerit. Hæc igitur tibi rursus sit indicatio altera a particulæ patientis substantia.

An raræ partes inflãmatæ leuiora postulẽt resoluentia densioribus

Secundam sumit indicationem a substantia siue consistentia partis, in qua cõsideramus partem vnam esse raram, aliam densam, aliam mollem, aliam duram: ob hanc enim differentiam medicamenta resoluentia variari hoc loco scribit Gal. nam raræ, spongiosę, & molles E inquit partes leuiora remedia postulant: densę vero, fungosę, & durę validiora. Quod quidem non probat, nec forte est facile rationem huius rei inuenire. Nam etsi rarę, spongiosę, & molles partes videntur facilius pati, quàm contrario modo affectę: tamen ubi humores ab illis sunt euocandi, validiora uidentur exigere auxilia: quippe cum tota earum partium substantia, humore imbuatur, & ob id difficile fit eas exsiccare. Quod in spongijs aqua imbutis euidenter apparet. Illę enim nec artisima manuum compresione, nec calore ignis, nec circumuolutę linteis calidisimis facile exsiccantur. Sic pulmo inflammatus, uel alio humido affectu irrigatus, uix unquam aut certe difficillime sanatur: quam difficultatem

etiam

etiam ostendunt mammarum inflammationes,& alij tumores,qui sępe nullis cedunt remedijs,uel digerentibus,uel alio quocumque modo euacuantibus. Contrà uerò caro musculosa, nerui, cartilagines & alię partes duriores,ut paucam, & eam ferè solûm in spatia inania recipiunt excrementosam materiam : ita eandem facilè remittunt. Hoc uerum quidem est,ualidioribus esse opus remedijs digerentibus,quando affectæ partes recedunt a superficie,& illæ quæ illic sunt collocatæ,duriores sunt. Nam difficilior est uia per duriora,quàm mollia corpora. At hoc non facit ad rem propositam, in qua quærimus, an spongiosæ & molles partes,humore plenæ, exigant ualidiora remedia resoluentia, quàm quæ contrario modo affectæ. Vbi uero sola est alteratione opus, illæ quidem contentę uidentur esse lenioribus auxilijs. Contraria autem uidetur esse ratio in resoluentibus & euacuantibus. A

Alia uero a formatione simul ac situ. Supponatur enim si ita contigerit, in hepate esse proxime dictum affectum, in angustis vasorum finibus intrusis humoribus,qui uel lenti,ac tenaces,uel crasi existant,uel superabundent, Nonne in promptu est primum crasitiem vna cum lentore, & tenacitate, cibis ac potionibus extenuantibus ad subtiliorum partium substantiam transferri oportere? Secundo autem loco nō per angustos atq; inuisibiles, sed latiores meatus quicquid infestū existit,euacuandum esse. Sunt enim in hepate uenæ non minus amplitudine,quàm numero excedētes, terminantur autem hæ quidem in gibbis ad venam cauam, hæ uero in cauis ad venam portam, unde haud difficile tibi futurum,ubicunque presi,ac stipati humores fuerint, eosdem expedite euacuare, trahendo quidem ad uentrem cum his,quæ attrahendi vim habent,medicaminibus, quicunque ex ipsis in uenis ad caua hepatis pertinentibus aceruati:ad urinæ uero meatus promouendo per cauam uenam,quicunque in uenis ad eam pertinentibus sunt. B C

Nunc prosequitur simul duas indicationes,quarum vna sumitur a conformatione partis:alia vero a connexione cum alijs partibus,quæ a natura destinatæ sunt,ad excrementa suscipienda,& ea vacuanda extra corpus. Qua quidem in re hepar proponit affectum inflammatione, quam ab initio curandam proposuit : in quo quidem viscere euidenter ostendit curationem variari ob conformationem & connexionem partis affectæ. Nam antea ostendit in curandis inflammationibus esse opus reuulsione,euacuatione,repercusione, & tandem euacuatione a parte,& hanc fieri per resoluētia,& scarificationes, & alia præsidia quę extrinsecus adhibentur. Quæ medendi ratio,tradit quod est commune huic malo. Verum partis conformatio & connexio,faciunt aliquando,vt reliquias inflammationum & humorum,qui alijs remedijs cedere nequaquam potuerunt,alio quodam peculiari auxilio euelli posint : id quod euidentisimè ostendit hepar.cum enim ipsum nō sit penitus solidum, sed partes concauas in se contineat,multas inquam venas,facilè in illas humor, qui in uiscere continetur,recipi potest : & quoniam venæ illæ partim connectuntur cum vena porta, & partim cum caua,& hęc cum renibus,vesica,connectitur : porta uero cum intestinis coniungitur,meritò humores noxij,qui hepar infestant,uel per aluum,uel per urinas expurgari possunt,docente hoc non situ partis,sed connexione potius. Nam hepatis situs nihil istorum ostendit,sed solùm hepar esse positum non omnino inter partes superficiales, nec inter admodum profundas : connexio vero docet simas hepatis partes connecti cum intestinis per uenas portæ : gibbas uero renibus, & uesicæ coniunctas per uenam cauam, & propterea has per urinas,illas uero per deiectionem euacuari posse,& in hoc posita est tota exēpli propositi uis. Quod uero scribit de extenuatione humorum per alimenta, non excludit etiam medicamenta. Et mirum est quod cum de eiusmodi extenuatione agit,solùm mētionem faciat de alimentis, quæ & in multis alijs, & præsertim in affectu proposito, tutò D B

exhiberi

A exhiberi nequeunt. Nam in reliquijs inflammationum quis alium, cepas, porros, aromata, uina generosa, exhibere tentabit. Tutius siquidem est oxymelitis vsu, & potionibus confectis ex plantis medicamẽtosis huiusmodi vitia emendare pro natura humoris, qui crassus est. Nam anteà docuimus non vnam esse naturam omnium humorum crassorum: quippe cum quidam fiant crasi ob terrenam portionem illis exuperantem, ut humor melancholicus: alij verò fiant crasi ob concretionem, vt pituita, quæ tempore frigido, & in partibus frigidis gignitur. Alij verò per adustionem, vt bilis atra, & pituita, quæ per febres ardentes crassa conspicitur adhærere dentibus. Ac pro diuersa huiusmodi natura propria extenuantia sunt adhibenda. Quod uerò scribit humores contentos in gibba hepatis parte, per vrinam expurgandos esse, nulla adhibita distinctione, præsertim in crasis humoribus, de quibus hic agit, nec medendi vsus, nec ratio probant. Nam multos & B crassos humores, non solùm in ipso hepate, sed etiam in omnibus venis contentos, tutius, & promptius est euacuare per aluum.

Sed præter supradictas, alia est indicatio ab hepate ipso, ueluti a uenarum principio. Nam quum non tãtum seipsum regere natura aptum sit, ut pleræq; animalis partes, sed uenis præterea uirtutem largiatur, periculum imminet, ne si eius uigor madefacientibus, ac relaxantibus cataplasmatibus fuerit resolutus, & ipsum primum ad sui opus atq; omnes subinde venæ eius ratione imbecilles efficiãtur. Quare in eius curationibus aliqua ex adstringentibus medicamentis miscere oportet. Sed quoniam in profundo admodum loco situm est, dubitãdum C erit, ne adstringentibus medicaminis uis debilitetur, nisi ab aliqua altera subtilium partium substantia, qualis aromatum est, traducatur. Melius vero fuerit, si & ipsum adstringens medicamentum protinus ex aromatum genere fuerit. Nam si duas habuerit natura insitas qualitates, ac potestates, valentius operabitur.

Aliam hic prosequitur indicationem, quæ sumitur a dignitate & officio partis. Sunt enim quædam partes alijs digniores, eò quòd principia sint. Aliæ rursus publicum pro toto corpore officium exercent: aliæ priuatum. Principiorum & earum, quæ commune D opus obeunt habendam esse rationem in euacuationibus, hic scribit Galenus: quod etiam decimotertio Methodi capitulo decimoquinto refert. Ait enim illic Theagenem philosophum Cinicum laborantem inflammatione hepatis ab Attalo Methodico fuisse occisum, eò quòd digerentibus medicamentis absque admixtione adstringentium, vsus fuisset. Iecur enim uenarum esse principium hic, & in illo loco statuit, & propterea non esse euacuandum absque adstrictione: quoniam aliter illius robur dissoluitur, & venæ quoque imbecilles redduntur, & exolutæ ad munus suum obeundum. Qua quidem in re duo mihi videntur hic fieri errores. Nam nec hepar venarum est principium, ut superius òstendimus, tum multis alijs rationibus, tum his maximè, quòd a parte sanguinea, spermatica nulla oriri possit & quòd ipse aperte testetur in libro de formatione fœtus venas esse factas priusquam hepar. Deinde non propterea quòd hepar principium est uenarum, ut ille cen E set, immittitur aliqua uis alterandi in ipsas uenas: quippe cum omnes naturales facultates innatæ & insitæ sint ex proprio temperamento singulis partibus, ut ipse alibi censet. Postremò dignitas & præstantia partis non uidetur uim aliquam habere ad mutanda remedia, præsertim resoluentia: quæ cum insensibiliter & paulatim euacuent, nequeunt robur alicuius partis dissoluere. Id quidem magis timendum esset in sanguinis misione: At ille non veretur in magnis febribus & inflammationibus hepatis, sanguinem detrahere usque ad animi defectum. Nihil fortè obsunt adstringentia, si misceantur cum purgantibus: quoniam uiæ, per uenas sunt amplæ. At coniuncta cum digerentibus, non possunt nisi obesse. Exigui enim cutis & partium aliarum, quæ tegunt hepar, meatus, uel ab exigua adstri

Galeni sententia de resolutione cum astrictione miscẽda in hepate inflammato expẽditur.

ctione occluduntur: nec huic quidem malo mederi illud fortè potest, quod aromata, & tenuium partium medicamenta addat, ad intromittendam adstrictionem. Nam ut uix credi potest, eam vsque ad hepar penetrare: ita si uim suam emittit, omnino cutis & musculorum meatus occludet. Stomachus, vt qui laxa constet, substantia, gaudet vtique aliqua adstrictione. At hepar, quod est densum, & solidum, quid potest ex ea commodi capere. Cur enim idem non dicit esse faciendum, cum discutere volumus cerebri inflammationes. Nam si sola dignitas partis & non potius substantia, adstringens postulat remedium, habenda erit maximè ratio ipsius cerebri, quod dignitate omnes partes corporis antecellit. At ille in eodem libro, & alibi nulla astringentium facta mentione nititur per sola digerentia reliquias inflammationum discutere. Neque enim (vt diximus) ex partis dignitate & officio resolutionis ratio variari potest: siquidem in sanguinis misione, & purgatione, liberè quantum abundat in hepate & vires ferunt vitales, euacuamus. Sed si astringentium aliqua habenda est ratio, id fit ob partis laxitatem, quæ ex astringentibus colligitur & roboratur. Nec me quidem mouet de Theagene historia. Nam ut pauci ex hepatis inflammatione euadunt: ita illius mors ascribenda non est relaxantibus, & digerentibus medicamentis, si modò ea oportunè fuerunt adhibita, declinante inquam iam morbo. Nam in alijs temporibus miscenda quidem sunt digerentibus astringentia, quoniam mixtus est affectus ex fluxione, & eò quod iam influxit, cui partim repellentia, partim uerò digerentia conueniunt, ut idem author pasim docet. A B

Sic igitur euacuetur, quod prætér naturam in membrum confluxit, seruet autem humorum modum naturæ conuenientem. Quare & illa animaduersio a nobis in hoc est adhibenda, nec id ab humoris confluentis qualitate eiusdem membri temperies sit alterata, si pituitæ naturam tenuerit ad frigiditatem: si uero bilis ad caliditatem, ut hanc ipsam curantes intemperiem sanitati restituamus. Curabimus autem contrariam ex aduerso afferentes qualitatem, quemadmodum in intemperaturarum curationibus, diximus, quantum unumquodque calidius aut frigidius factum est, tantum refrigerantes, aut calefacientes, quare hic rursus agnoscenda est ipsius secundum naturam temperies. Nam quo pacto sciemus quantum in frigiditate ac caliditate a naturæ modo recesserit, aut quando a frigefaciendo supersedendum sit, si nos latuerit ea, quæ est secundum naturam caliditas. Ita uero & si frigidiorem affectum calefaciemus, ignorantes frigiditatis naturalis modum, neque opportune calefacere, neque in tempore a calefaciendo desistere poterimus. C D

Aliam uidetur addere indicationem sumptam a naturali temperamento, cuius uim ostendit in curatione intemperaturæ, quæ ex inflammationibus relinqui solet. Nam qualiscumque fuerit humor, uel bonus sanguis, uel biliosus, uel pituitosus, aut melancholicus, si diu in parte aliqua effusus manet, intemperiem inducit similem humori lædenti, quam soluta inflammatione emendare necesse est, eo modo, quo calorem & siccitatem relictam post curationem febris ardentis, uel longè refrigerante, & humectante uictu in conualescentibus corrigimus: totius enim & partium affectarum eadem est in his ratio. Tollenda igitur est huiusmodi intemperies, sed eo modo, ut nihil relinquatur, eius, quod accescit præter naturam, & nihil auferatur de ea, quæ secundum naturam est. Id quod fieri exactè non poterit, inquit Galenus, nisi gradum naturalis temperaturæ ipsius partis nouerimus. Nam cum necesse sit in omni curatione redigere hominem ad naturalem suum statum, nisi hunc prænouerimus, errores contingent. Neq; enim excessus quantitatem scire poterimus: quare nec intelligemus quantum & quatenus sit calefaciendum, refrigerandum, aut aliud agendum. Sed quo pacto quæso per morbos licebit deprehendere E

qualis

A qualis esset homo, & illius partes, dum bene valerent. Nam crassissimi homines post morbos solutos, graciles & extenuati conspiciuntur, & frigidi natura, a febribus perusti conspiciuntur. Quare naturalis status, quæ possunt esse indicia, dum conualescit æger. Gal. in primo ad Glauconem huic difficultati quod potest remedium adfert. Cum inquit notos medicis homines, antequàm ægrotarent longè melius alijs sanari: propterea quòd naturalis status medico est præcognitus, ex quo excessus morbosos & ex his remediorum quantitatem artificiosa coniectura ille metiri potest. In ignotis verò præcipit ætatē, vitæ conditionem, colorem, habitudinem, pulsus, animi mores, aerem in quo degere consueuit, & alia huiusmodi esse a domesticis perdiscenda. Ex quibus quantum fieri potest innotescet nobis, quod singulis est naturale & proprium. Tradi tamen potest alia huius rei ratio. Vbi enim relictas a morbis intemperies remouere consilium est, a leuioribus remedijs alterantibus est incipiendum: & si ea sufficiunt, in illis persistendum: alioqui progrediendum est B paulatim ad maiora. Porrò intelligemus illa penitus, aut non satis sufficere ex eò, quòd uideamus corpus in melius proficere, dum vires roborantur, color restituitur, corpus crassescit, & denique quidquid in sanis esse solet, restituitur.

Sed quoniam de his satis diximus, transire iam tempus est ad ea, in quibus numerus non est secundum naturam. Cum uero duplex sit eorum differentia, quibus quidem aliqua particula deficit, his intentio est alteram efficere, subministrando naturæ, eo quo diximus paulo ante modo. At quibus superabundat, hanc resecare oportet, aut scalpello, aut igne, aut medicamine, quod urendi uim habet. Hæc igi C tur omnia sanare posibile est, at non æque omnia generari possunt, vt in lib. de semine diximus. Quædam uero sunt, quæ etsi generari non possunt, licet tamen pro ipsis alterum efficere, quemadmodum in osse ex toto sublato, alteram substantiam in eius sede reponere a carne atque osse differentem. Est enim quæ in eius gignitur loco quædam ueluti caro callosa, uel callus carnosus, & processu temporis magis ac magis ad calli duritiem transfertur, cum ab initio carnis potius imitetur naturam. Quæcumque uero parte sublata, cum neque eandem secundum speciem substantiam, neque similem efficere possumus, ter D tia nobis intentio quendam decorem inuenire, quemadmodum in mutilationibus.

Hæc, & sequentia capita de morbis in magnitudine & situ sunt superius dicta, cum de uitijs sanorũ ageret: nec erant hoc loco repetenda ijsdem sententijs, & verbis vix in aliquo mutati. summa autem huius rei est, quod partes numero excedentes auferre oportet: ablationis autem modum vnũ docet per resecationem, & hanc fieri dicit, vel incisione, vel cauterio actuali, vel (vt vocant) potentiali. Fiunt autem actualia cauteria calibe, aut auro ignito. Potentialia vero per medicamenta, quæ adurẽdi uim habent, cuiusmodi est arsenicum, sandaracha. Paulò inferius uero si resecatio fieri non potest, dicit recurrendum esse ad transpositionem, ut in suffusionibus. In libro verò decimoquarto Methodi capitulo decimo- E tertio aliter rem hanc tractat. Tres enim modos ponit ablationis eius, quod excedit. Nam si illud toto genere præter naturam est, sui ablationem id indicat, vt in steatomatis, & atheromatis, & Myrmecijs, & Acrochordonibus, necnon in calculo & mola mulierum, ac etiã in herniosis & columella putrefacta, & in uaricibus, in polypo, ac in dente perforato. Si uerò locus ipse affectus, est vna ex naturalibus partibus, & affectus solus sanari non potest, cum uitio pars quoque ipsa excidenda est, sicuti in cancro fit, & omnibus vlceribus, quæ curationem respuunt. Quòd si affectus sanari non potest ablatione eius, quod nocet, nec pars cum affectu excidi, translatione inquit est utendum: quod in suffusione obseruamus. Verum quod scribit de sexto digito, & alijs partibus naturalem habitum seruantibus, solo numero excedentibus, resecandis, non est ita intelligendum,

De cauterijs aptis id partis super fluas secundas.

Quot modis superfluæ partes tolli posint

vt illud quod exuperat, necessario amputandum sit. Nam ut ex sexto digito parum, aut nihil læditur actio manus, vel pedis: ita quoque præstat naturæ errorem fouere, quàm cum periculo excindere. Modos ergo docet ablationis, si quis eam quærat. Pollicetur ille quidem hoc loco omnium istorum sanationem: quod intelligendum est de exterioribus vitijs, aut certè illis, quę ob naturam partis excisionem admittunt. Nam nec calculos magnos a renibus, nec molam ab vtero, nec cācros a facie, his remedijs, aut alia arte euellere possumus. Quid verò sentiendum sit de regeneratione partiū, quæ desunt, an scilicet omnes, uel quædam solum regigni possint, & quæ sit huius rei causa, superius etiam ostendimus. Cæterū quod hic habet de parte, quæ in locum deperditæ restitui potest, nempe de callo, quod ossis vsum quocumque modo præstat, non est quod aliquid de ea re dicamus. Illud solū quod scribit callum pro osse ex toto sublato reponi, interpretatione eget. Neque enim intelligere oportet, vbi non sint ossis partes, utrinque, callum posse generari. nam ad calli generationem duo requiruntur, primum ut caro fiat, vt repleatur spatium factum ex ablatione ossis, & ut caro hæc indurescat quantum fieri potest. Illud efficit caro uicina: hoc uerò ossa vicina. Quare necesse est utrinque relinqui integras ossis partes. Rectè autē Gal. hic tres modos docet ad emendanda vitia, quæ ex deficientibus partibus nascuntur. Vel enim ablatam partem restituemus: vel si hoc fieri non potest, alteram illiusloco, idest, quæ illius usum præstet, efficiemus. Quod si nec id fieri possit arte aliqua, machinabimur quod immitetur naturæ opus, & decorem conciliet: quo pacto manus ferreas & argenteas coniungimus cubito his, quibus amputata est manus, & nasos ex corio æmulante naturam carnis, nonnunquam conficimus, vt turpitudinem corporis ex mutilatione partium tegamus & emendemus quātum fieri potest. Quamquam tamē Gal. non ex huiusmodi materia, sed ex ipsamet nostra substantia decorem comparari uelle uidetur. Est enim de hac re locus in cap. 18. li. 4. Meth. vbi scribit naso, auri, labio decurtatis, decorem comparari, si diuisa vtrinque cutis mox vniatur, & agglutinetur. Ac de tota curatione morborū, quæ ex numero vitiato sunt nati, agit idem author in. 14. Meth. circa finem: quæ ab eo loco sunt petenda, ne cogamur singula huc adferre.

Callus vbi gigni possit, aut nequeat.

Communicat autem hoc genus totum cum eo, quod ad magnitudinem pertinet. Nam quodcunque ex eo est secundum naturam, illi propinquum existit, id uero tantum seiunctum est, ac separatum, quod inter ea, quæ sunt è genere naturali, connumeratur, in quo quidem prima intentio est ablatio. Si uero hæc impossibilis existat, secunda est translatio, quemadmodum in suffusionibus.

Putant reliqui interpretes Gal. hic docere curationem morborum, qui in magnitudine consistunt: in quo quidem euidenter errant, nam Gal. colligit esse opus ablatione, ut transpositione, quæ quidē sunt remedia morborū, qui facti sunt ex numero excedentium. Nam magnitudo, quæ supra modum excreuit, non eget integra ablatione, sed sola diminutione, nec transpositionem quidem admittit. Comparat autem hîc Galenus morbos, qui fiunt ex multitudine, cùm his, qui fiunt ex magnitudine excedente. Nam inquit, Morbi qui ex numero partium secundum naturam habentium consistunt, similes sunt illis, qui fiunt ex aucta magnitudine. In vtroque enim affectu quod additur corpori, est ex vtili substantiā & secundum naturam. Ea verò, quæ præter naturam sunt, & numero excedunt in corpore, vt suffusio, differunt a vitijs, quæ sunt in aucta magnitudine partium. Nam hæc semper fiunt ex utili & secundum naturam substantia, vt in his apparet, qui ob pinguedinis, uel carnis excessum mole corporis cōstant morbosa & inutili: & ita debet intelligi hic Gal. locus, non quemadmodum, vt dixi, Acachias & alij interpretantur, fieri scilicet duplicem morbum in magnitudine & in numero, quando aliqua pars ex substantia vtili & naturali constans, alicui membro additur, veluti cum sextus fit digitus: tunc enim duplicem fieri putant morbū, vnum in numero, aliū in magnitudine, quoniā numerus partiū & magnitudo totius mēbri pariter augētur. Eadem ratione volūt illi, cū vnus ex quinq; digitis ablatus est, morbos etiā duos fieri, quia & numerus partiū, & membri magnitudo simul sunt diminuta:

Acachiæ error.

A ta: parem uerò non esse rationem in his, quæ committuntur ex numero rerum præter naturam habentium: tunc enim non fieri morbum in magnitudine. Quibus quidem repugnat primùm Gal. in lib. de differentijs morborum, vbi genere inter se distinguit morbos in numero a morbis in magnitudine. Deinde hic scribit communitatem quandam & vicinitatē inter illos affectus esse: non quod duo morbi sint necessariò, vt re vera non sunt. Nā vt morbum faciat aliquid, necesse est ut ipsius ratione lædatur præter naturā actio membri, in quo vitium consideramus. Atqui nemo dicet manum, cui accreuit digitus vnus, ob magnitudinem ineptam esse factam ad apprehēsionem: quot enim sunt, qui ex sex digitis confectam manum non habent æq; magnam, nec æq; grauem, ut illi, quibus solùm sunt quinq; digiti. Quid etiam detrahitur ex magnitudine manus, quod actionem lædere posit, vbi etiam est vnus digitus ablatus, si digitorum ossa, & ipsi integri digiti breuiores sint, quàm requirat manus ad suos usus: hoc enim totum uitium ad magnitudinem pertinet, sicut illud solùm
B ad numerum. Absurda etiam hæc apparet opinio, ex eo quod scribunt de numero aucto ex rebus præter naturam habētibus: ex quibus credunt nunquam magnitudinem augeri posse. Nam ex magno lapide, uesicæ ceruicem, præter modum augeri ratio docet: & nos aliquando renes lapidibus plenos conspeximus oui anseris magnitudinem æquasse. Id quod omnibus euidentissimè ostendit mola mulierum, quæ ultra tumorem hidropicorum uentrem atollit. Postremo id confirmat, quod mox scribet, morbos in magnitudine non fieri ex integris partibus additis, uel ablatis: sextus igitur digitus integer, non potest facere morbum in magnitudine, explodenda ergo est illorum interpretatio.

C Quæcunque uero non integris partibus, sed partium tantummodo particulis deficiunt, aut excedunt naturæ modum, refectio quidem, uel generatio in his, quæ deficiunt: ablatio uero & abolitio in his, quæ superabundant. Quare neque in ipsis altera intentio, neque medicaminum forma genere diuersa.

Posteaquàm egit de partibus integris additis, aut ablatis, ex quibus fit morbus in numero, & remedia istorū malorum docuit, nunc agit de uitijs, quę cōsistunt ex magnitudine aucta, uel diminuta, & remedia istorum explicat. Vitia inquit fiunt in magnitudine, non si integræ partes addantur, uel auferantur: sed si solùm de partibus necessarijs aliquid diminuatur, aut illis accrescat. Quæ uerba satis refellunt prædictam interpretationem. Sunt ergo hæc uitia, quæ fiunt in magnitudine, quando totum, aut illius partes præter modum augentur, uel minuuntur, quibus dicit conuenire refectionem, uel generationem, diminutionē & abolitionē. Porrò refectio debetur, ubi solū diminuta est substantia humoralis, uel aerea
D & non solida, uel, ut clarius dicam, ubi aliquid non est auulsum a reliquo: quod genus mali in gracilibus & tabefactis apparet. Illi enim integras habent suas partes, sed omnes consumptas & diminutas. Propterea egent solùm optima nutritione & additione alimenti. Partes uero, quæ sunt diminutæ ob consumptionem, & auulsionem alicuius substantiæ, ueluti cōtingit in vlceribus cauis erosa carne: illic est opus regeneratione, ex qua restituitur caro deperdita, & cū ea magnitudo partis. Sic sanè ubi magnitudo præter modū excreuit, aliquādo est opus ablatione alicuius substantię: aliquādo uero sola diminutio malo medetur. Prioris mali & remedij, exemplum est caro supercrescens ulceribus. Illa enim uel incidēda, uel erodenda, ut æqualis magnitudo membro aquiratur: pinguedinis uero & carnis moles, ex qua, uniuersum corpus præter modum naturæ conuenientem, tumet, diminutione sola eget.
E Nam inædia, frictiones asperæ, exercitatio frequens & uehemens, ablutio aquarum spontè nascentium, extenuans uictus & alimenta minimum nutrientia, exiguusque & aquosus potus, huic malo medentur, ut Galenus in libro. 14. Meth. docet. Quo loco etiam curationem explicat aliorū affectuū, qui in partibus præter modum auctis fieri solent, cuius generis est priapismus, linguæ tumefactio. In eodem etiam libro prosequitur medendi rationem, quæ conuenit atrophyę totius & singularum partium, nec no n pręputio & labijs decurtatis, & angulis oculorum diminutis: quæ quidem a nobis, qni solum communem medendi rationem ex operis instituto prosequimur, hoc loco sunt prætermittenda. Hoc solùm hic addendū est, quod pertinet ad explicationē istius sententiæ, in qua scribit, scopū & medicamentorum formam genere nō differre in curatione morborū in magnitudine & numero.

Refectio quibus debeatur.

Regeneratio substantiæ in quibus affectibus requiratur.

Nam quæ numero excedunt,solùm per ablationem curari possu nt:quæ verò præter modū in magnitudinem excreuerunt,raro per ablationem,sæpius verò per diminutionem sanantur. Qua in re difficultatem facit non solùm Gal.sententia,sed etiam mala Leoniceni interpretatio, qui per ablationem & abolitionem, ea,quæ superabundāt,tollenda esse scribit. Nam ablatio & abolitio non differunt,Gal.verò per abolitionem & diminutionem hęc mala seruanda esse Græcè scribit. A

Sed iam veniendum est ad reliquum salubrium causarum genus, quod ea corpora emēdat,quæ in situ sunt vitiata,veluti luxationes,& intestinum in scroto. Fit autem hoc ex violenta tentione,atq; impulsu. Hoc vero ex dilatato ac rupto cōtinente. Quare,& duplex sanandi modus,alter quidem ad oppositam partem ei,a qua facta est permutatio intendendo, atque impellendo:alter uero id, quod continet,firmius solidiusque reddendo. Quibus uero viis ac rationibus singula inueniri possunt,in libris de arte curandi explanauimus. B

Vltimum morborum genus, vt in libro de differentijs morborum scribit hic author, non solùm vitia,quæ fiunt in situ,sed etiam illa,quæ consistunt in connexione partium,cōtinet. Nam sæpè partes naturalem suum locum retinent,nec tamen secundum naturam habent,eò q̄ malè inter se connectantur. Id quod accidit,quando vincula, quibus inter se cōiunguntur,sunt longiora,breuiora,crassiora,tenuiora,latiora,angustiora, quàm iustū sit, aut malè figurata. Quòd si non solùm per vincula,sed etiam per coarticulationem cōnexio fit,vt in ossium mutua alligatione,vitia quoq; fiunt,cum pars,quæ aliam in se recipit,angustiorem habet concauitatem aut latiorem,quàm alterius conditio requirit: cuius etiam vitio fit,vt sępè recipi non possit in sinu alterius,quod suscipere est aptum. Porrò in situ morbi contingunt,si quod in superiori loco collocari debet,in inferiore sit positum, si dextrū fiat,quod in sinistris oportebat esse collocatum,si retrocędat,quod anteriorem locū desiderat,aut longius distat,quod propinquum vult esse natura,aut iacet ad latus,quod medium locum affectat,vel foris est,quod intus naturalem habet sedem: quorum quidem causas in opere nostro de causis morborum diligentius enarrauimus,quàm hic faciat Gal. qui situm partium mutari ex violenta tensione,atq; impulsu,vel ex dilatatione & ruptione continentis partis scribit. Nam partes,quæ in alijs continentur,exiliunt quidem a sua sede, eò quòd continentes laxantur,vel aperiuntur: at hoc fit aliquando ob continentis, aliquando verò ob contenti vitium. Qui enim præter modum crassescunt & pinguescunt,illis quoq; grauiora redduntur intestina,quibus retinendis nō sufficit peritonæi tenuitas: quo in casu nō sufficit,quod Gal.hoc loco scribit,firmare & solidius reddere peritonæū,sed etiā illi imponendū est naturale pondus,gracilioribus,& læuioribus redditis intestinis. Nōnunquā verò vitiū ipsum nascitur ob natiuā,vel acquisititiā continentis partis imbecillitaté:qua ratione uidemus sæpè herniosos patres tales filios procreare, & homines bibaces huic morbo subiectos. Nā vt aliæ partes,sic peritonæū ex crapula soliditaté & robur amittit. Alia vero ratione naturalis situs in his peruertitur, cū scilicet vincula,quæ contentā parté alligāt, imbecilliora facta sinūt illā elabi. Nonnunquā verò nihil istorū iure reprehēdi potest, sed naturæ vehemētior conatus: quibus rationibus,sæpe vterus mulieribus procidit,& fœtus descēdit ante tempus,vinculis scilicet ipsis relaxatis,& ob imbecillitatem disruptis:vel cum mater violentius partum extrudit. Nam cum illo nonnunquam vterus prolabitur. Quinetiam externæ iniuriæ vt vulnerantia,contundentia,distēdentia sępè partes cogunt à suis cauitatibus & locis recedere. Ac vti per coarticulationem colligatio constat,& situs commodus fit,contingit hæc rumpi vitiato nunc vno,nunc alio,nunc vtroque,eo scilicet quod recipit, vel recipitur. Quæ mala cum multis modis, & ex multis causis variari possint, & diuersa quoque sit & varia partium connexio & positura,non potest curatio duobus his Gale.verbis explicari. Quilibet enim posset facilè fieri medicus,si in tot & tā varijs malis sufficit dicere, esse tendendum,& impellendum in aduersam partem, si ossa à suis locis exciderunt,& cogendum atque firmandum,quod in eo contento locum alium concesit. Damnare solet Gale. Methodicos,quòd illi solum tradant communes indicationes,quæ vulgò etiam sunt notissimæ

Connexus partiū quo modo lædatur. C

In situ partium, quæ uitia cōtingant.

D

E

Galeni sententia non recipitur.

A simæ: cum tamen ipse in hoc opere nihil aliud ferè doceat. At dicet aliquis, hoc compendiũ est, rectè quidem, sed plus certè quàm oportet. Nam vel hæc attingere non deberet, aut certè diligentius explicare. Quod si quis hanc operam à nobis requirat, respondebimus nostri non esse officij, nec instituti vniuersos Hipp. lib. de Articulis, immò vniuersi corporis omnes colligationes, quæ vitiari possunt, in hunc locum trãsferre. Quod verò addit in Methodo medendi se omnium istorum exactam curationem scripsisse, non video vbi id sit ab eo factum. Nam pauca quædam de incisione peritonæi, & inflatione intestinorum omentique excisione habet in sexto libro: de curatione luxationum nihil.

Consequens vero est vt ea omnia exequamur, quæcunque in superiori sermone dicere distulimus. Vocãt autem eadem præseruatiua, est autem B horum triplex secundum genus differentia. Prima quidem hominis, qui integra fruitur sanitate. Secunda vero eius, qui non integre valet. Tertia eius, qui ægrotat. Primum igitur genus ad salubrem pertinet artem, atque in duas (ut antea diximus) diuiditur partes. Secundum vero ad præseruatiuam spectat. Tertium ad curatiuam.

Ex superiore tractatione Gale. dicere non potest sequi ut de causis præseruatiuis hoc loco sit dicendum. Nam cũ ab initio causas diuideret, nullam mentionem fecit de causis præseruatiuis, restauratiuis & quæ senibus propriè conueniunt. Nõ ergo harũ explicatio nasci tur ex prĩcipijs positis, sed ex necessitate ipsius rei, quę alioqui opus reddit imperfectũ. Qui autẽ methodo docet, debet ab initio diuisiones proponere, quæ omnia capita tractationis C cõtineant: Sic enim perfecta agnoscitur tractatio, & oĩa ex suis principijs nascuntur. Sic ergo erat dicendum, causarum quædam sunt salubres, aliæ insalubres, aliæ neutræ: & ex salubribus rursus quædam conseruantes, aliæ efficientes, aliæ pręseruantes, aliæ restaurantes, aliæ senes fouentes. Sed quia hic interpretes sumus, & non authores, quid Gal. hoc loco uelit, expendamus. Vult inquam agere de causis præseruatiuis, ut uerba satis ostendunt. Qua quidem in re, quid præseruationis nomine sit intelligendum, primum explicat: deinde docet de qua præseruatione hic agere instituerit. Tertio loco proponit id, circa quod præseruatio uersatur: postremo modos, quibus præseruatio fit, enarrat. Porrò præseruationis nomen hic usurpat latius, quàm unquam alibi fecerit: quippe cum illi subiiciat curationem morborum, & sanitatis conseruationem, & præseruationem à futuris malis, qua ratione uniuersam medicinam sub præseruatione comprehendit: quod, ut dixi, nusquam alibi fe-D cit: sed in Thrasybulo, & in illo qui est de cõstitutione artis, hæc omnia contineri sub correctione docet. Vniuersam enim artem nostram probat unum semper facere, nempe corrigere corporis uitia: sed ob maiorem aut minorem correctionem differentiam poni, & officia medici distingui. Nam cum sanorum uitia emendat, conseruare dicitur: Curare uerò cum morbos sanat. Præseruare autem cum prohibet, ne homines in morbos labantur, tametsi ut docuimus in libro nostro de officijs medici, in hoc etiam sæpe euariat. Nam eos aliquando præcauere statuit, qui (ut diximus) ab imminentibus morbis nos præseruãt: aliquando uerò etiam subiicit huic officio eos, qui morborum causas adimunt. Nonnunquam uerò excipit ex morbis causas iam facientes morbum, & eas solas dat præseruationi, quę solũ sunt in potentia ad morbum augendum uel fouendum. Est etiam ubi scribit illos præcauere in morbis, qui non solum morborum causas abigunt, sed etiam, qui auferunt naturæ impedimẽta, ut sordem ab ulceribus. Nos autem ostendimus satius esse curationi tribuere E quicquid in ægrotis fit: præseruationi uerò, quæ spectant ad eos, qui periclitantur in morbos cadere. Verum etsi in alijs locis præseruationis nomen non extendit ad ea, de quibus hic agit: tamen si quis potius rei naturam spectet, quàm distinctionem officiorum medici, inueniet ille profectò tum curationem, tum sanitatis conseruationem sub præseruatione contineri. Nam qui curat ea ratione morbos pellit, ne mors sequatur: & qui conseruat sanitatem restauratione eius, quod est dissolutum à nostro corpore, prohibet ne corruptio antè tempus à natura constitutum sequatur. Omnes ergo, qui medici officia exercent, aliquid quod futurum est, præcauere student. Iam uerò singulæ sententiæ authoris sunt explanandæ. Quod ergo scribit primam præseruationis differentiam deberi homini, qui integra sa-

Galenũ reuocat ad sua principia.

Præseruationis nomen

Curare quid ex authore.

Quid præseruare.

Quomodo sub præseruatione cõtineri possit curatio & cõseruatio.

Cōseruationi quæ subijciantur. nitate fruitur, & illam propriè pertinere ad salubrem partem, non ita intelligendum est, A ut Acachias interpretatur, qui eò solum cōprehendit inter eos, qui integra sanitate fruuntur, qui natiuam habent sanitatem: nam siue natiuam, siue arte partam sanitatem quis habeat, nihil refert, dummodo pullulantes in se causas morborum non sentiat. Qui enim sæpius morbis laborarunt, & sanitati sunt restituti, natiuam eam non habent sanitatem, non tamen excluduntur a conseruatione sanitatis. Per eos verò, qui non integre valent, etiam non intelligit, qui insalubriter degunt, etsi illi pessimam habent sanitatem: nam & hi postulant suam conseruationem. Sed si ab eo statu iam distracti fuerint, & aliquid insolitum sentiant, quod imminentes morbos præsagiat, ut insolitam uigiliam, somnum, nauseam, uel aliquid huiusmodi, quod inter indicia futuri morbi antea Gal. enumerauit. Hi inquā dicuntur non integrè valere, & propriè dictæ præseruationi subijci. Porrò quod dicit ad salubrem attinere partem, perinde intelligendum est, ac si dicat ad conseruantem: nam causæ curantes, & præseruantes salubres sunt, ut antea docuit, sed hic, ut diximus pro- B priè salubris artis nomine capit solùm conseruantem medicinæ partem: quo modo etiam libros de sanitate conseruanda inscripsit libros de salubribus: Rectè autem illud quoque scribit, partem salubrem diuidi in duas partes. Nam anteà docuit eos, qui perfectam sanitatem obtinent, & illos, qui ab ea aliquantum deflectunt, ei parti subijci.

Acachiæ lapsus.

Qui uerè perseruationi subiciantur.

Hoc autem uniuersum genus circa humores præcipue negotiatur, quos neque lentos esse oportet, neque crassos, nequæ aquosos, neque plurimos, neque uehementer calidos, aut frigidos, neque mordaces, neque putredini obnoxios, neque ueneni naturæ affines.

C

Nunc docet id, circa quod versatur præseruatiua medicinæ pars, siue cui rei causæ præseruantes adhiberi debeant, & dicit potissimum esse humores: hos enim oportere esse moderatos in qualitatibus omnibus, & in quantitate: qua quidem in re duo discutienda veniunt, quorum primum est an solùm uel maximè circa humores nostri corporis hæc pars uersetur: alterum an ad eam partem spectet efficere, ut humores rectè se habeant in qualitate, & quantitate. De primo dubio illud dicendum est, quod habet Gal. in lib. primo de sanitate tuenda, ubi quęrit an pertineat ad medicum sanitatis custodem, curam & rationem habere omnium causarum, quæ nos lædere possunt, & respondet quod etiam superius docuit, quod illa, quæ rarò & casu nos offendere possunt, ut vulnerantia contundentia, ruinæ domus, & alia similia nostræ facultati minimè subijciuntur: sed illa solùm, quæ necessariò nos afficiunt ut aer, cibus, potus, somnus, vigilia, motus, quies, excreta, & retenta, & animi passiones: his enim medicus modum præscribere potest, ut prosint & non obsint corpori. Itaque si medicus in sanitatis conseruatione, & curatione etiam morborū, D harum rerum curam habet: cur etiam cum iam obsunt, & minantur morbum, non requirent præseruationem, quæ ablatis ipsorum vitijs, & malis, quæ ab ipsis iam nata sunt in corpore, prohibeat morbos iam pullulantes emergere. Demus (si ita placet) hominem versari in aere Australi, ex quo fluxiones motæ iam sint ad pectus, quæ tamen minentur morbum, an præseruationis ratio non est in eo maximè posita, ut æger alio aere vtatur. Sic si uenus, aut labor, vel animi affectus, aut somnus, uel vigilia portendunt morbos ob suos excessus, præcipua cura adhibenda est in mitigatione eius, quod exuperat: & si quid in corpore molliendum est, potius circa temperiem laborandum, quàm in ipsis humoribus. Nā huiusmodi causæ temperiem prius mutant, quàm humores. Nec hi quidem mutari possunt, nisi mutata temperiè corporis. Cur ergo non dixit præseruatiuam medicinę partem E hoc sibi proponere debere, ut omnes emergentes excessus, præsertim qui fiunt in ipsa temperie, a quibus alij nascuntur, corrigamus. Præterea præseruationi subijcit eos, qui a cane rabido sunt vulnerati, aut uenenum sumpserunt, quod paulatim corpus corrumpit: qui profectò leuissimum, aut nullum sentient auxilium, si humores reddiderimus moderatos in qualitate, & quantitate: Inuadunt enim hæc mala solidas corporis partes. Quare præcipua, uel etiam tota prouidentia in eo posita esse debet, ut uirus extrahamus a corpore, uel in ipso corpore extinguamus per propria remedia. Igitur præseruandi ratio non solùm humores, sed omnes causas, quæ hominem a sanitate sua iam distraxerunt, & agere pergunt,

An pars præseruatiua solū uersetur circa humores.

A pergunt, tandemque morbum parient, nisi emendentur, sibi proponere debet. Illud verò quod scribit ad pręseruationem pertinere, efficere ut humores mediocriter habeant in omnibus qualitatibus, & in quantitate, non etiam mihi rectè dictum videtur. Nam qui curam habet, ut humores rectè sint affecti, sanitatis est custos, exercetq; medicinæ partem conseruatricem, & non propriè dictam præseruatricem, cuius officium non est omnia conseruare mediocria, sed emendandi, quæ iam sunt facta immoderata, & ob id minantur morbum: Illius ergo officium est, si humores iam facti sint lenti, & crassi, aut multi, vel calidi, aut frigidi, uel mordaces, aut putredinis semina quædam iam conceperint, aut eam naturam induerint, quę apta sit ad pestilentes morbos procreandos, ut hęc vitia corrigat, per ea pręsidia, quę media sunt inter conseruatiua, & curatiua, sicut ipsa pars medicinæ præseruatiua media est inter conseruatiuam & curatiuam. Nam in hac, quia morbus iam adest, solis contrarijs vtimur: in illa, quia omnia habent secundum naturam, & moderatè, solùm adhibemus similia. In præseruatiua verò parte, propterea quòd aliquid est adhuc secundum naturam: aliud verò pręter naturam, miscenda sunt ex his auxilia, ne desit quod proprium est singulis affectionibus. Cæterum non recenset Gal. omnia vitia, quæ solent esse in humoribus. Vitium enim est, non minus si deficiant, quàm si exuperent, & si sicciores, aut humidiores sint, aut obtusi etiam plusquam oportet. Porrò tuebimur humores a putredine, aut ab illa vindicabimus, si loca in quibus continentur, liberè transpirabunt. Quos verò appellet pestilentes humores, hic non explicat, nec illi rectè interpretantur, qui eos huius generis esse putant, quos malignos vocamus, qualis est bilis porracea, isatodes, æruginosa & atra. Nam morbi ex his humoribus, maligni quidem procreantur, sed pestes non magis ex his, quàm ex alijs: quandoquidem veræ pestes pari facilitate inuadunt eos, qui bonos habent humores, ut alios, qui malos, & iuuenes ut senes.

An ad præseruatiuam uel conseruatiuā partem pertineat uitia humorum corrigere.

B

Vitia humorum nō solū in qualitatibus et excessu esse posita.

Pestilentes humores, qui dicātur

C Ac sæpè visum est tutiores ab hac cōtagione fuisse, qui malo corporis habitu præditi erant: sanguineos verò & temperatos inter omnes perijsse. Nam cum pestis non occidat ob qualitates manifestas, sed ob formam quandam nobis occultam, quam Gal. vocare solet totam rei substantiam, illi sanè meritò à peste facilius corripiuntur, qui analogiam habent cū ea forma maligna. Propterea videmus aliquando hoc genus morbi solum homines inuadere: aliquando solas pecudes, aliquando verò alias species animalis, alijs intactis quę aptæ non sunt ad eam formam recipiendam. Quod si ex humorum qualitate, & quantitate penderet hoc vitium, omnia vtique animalia in quibus esset idem excessus, aut similes qualitates humorum, inuaderet. Propterea quòd scribit Gal. in primo de differentijs febrium, illos potissimum a peste tutos fore, qui exsiccauerint corpus, atque a noxijs humoribus expurgauerint id contrà nostras pestes nullius puto esse momenti: quoniam non pendent a magna humorum abundantia, vel cacochymia, quales fuerunt pestes, quæ Hipp. &

Pestes non esse propriæ alicuius temperaturæ.

Galeni sententia de pręseruatione a peste non recipitur.

D Gal. tempore visę sunt. Nam ut Gal. refert, vlceribus putridis scatebant, qui ea laborabant, adeò ut integræ partes ex putredine a reliquis caderent: ex nostris uerò pestilentijs, nihil tale visum est, sed bubones solùm excitantur. propterea bolus Armenus, quod illis fuit maximo præsidio, nobis nihil prodest: vt nec alia quæ ob siccitatem morbis medentur, sed theriaca potius & alia, quæ aduersus venena sunt conscripta antidota prosunt. Verbum autem, δηλητηρίους, humores vertit Leonicenus veneni naturæ affines: Acachias verò pestilentes, sed hic malè. Nam verbum Græcum venenosos, & perniciosos humores significat: utranque autem versionem interpretati sumus: nec propterea aliquid absurdi ex mala uersione sequitur.

B Nam ubi aucti fuerint, generant morbos: augentur vero nonnunquam eadem ex causa, quæ ab initio generauit. Illud autem plerunque accidit, ut sua alteratione inficiant eos, qui sunt in corpore humores.

Cum dixisset in præseruatione studendum maximè esse, ut humores rectè sint affecti in qualitate, & quantitate & substantia, nunc reddit rationem, cur tales oporteat esse: nam inquit, si aucti plus quàm corporis sana conditio postulat, fuerint, morbi fient: quòd si malam habuerint qualitatem, aut substantiam, tunc etiam morbos excitabunt infectis alijs humoribus, qui sunt in corpore. Vno modo ita interpretari potest subobscura hęc Gal. sententia.

rentia. Alio modo cum dixisset humores oportere esse sine vitio, subiungit, quòd vbi uitium adest, vereri nos oportet morbos, si huiusmodi humores vitiati augeantur: quæ verò sequuntur, duos modos explicant, quibus contingit malos hos humores augeri. Vnus est per generationem aliorum humorum, qui illos augent, qui sibi sunt similes in corpore: alius autem est, cum nullus quidem alius humor malus malo additur, sed cum malus, qui in corpore est, bonos alterat, inficit, & in malam suam naturam trahit, & mutat. Atque huic interpretationi verba authoris fauent, si quis diligenter animaduertat illius verba. Cæterum explodenda est Acachiæ interpretatio. Ait enim ille augeri malos eos humores aliquando ab ea causa, quæ primum eos genuit: aliquando verò uictus ratione, & causas generantes explicat, unam dicens esse materiam, nempe cibum & potum, alteram efficientem, nempe sanguificam facultatem, quæ est in hepate, & venis. Nam si causa generans vna, est materia, cibus inquam & potus, quid relinquetur rationi uictus, quam dicit aliam esse causam. Victus enim cibo & potu maximè perficitur. Prætereà quod scribit, aliquando verò a cibis corporis humores in suam naturam mutantibus, addit ex suo, non vertit ex Græco, ubi ciborum nulla fit mentio. Igitur sensus ille verus est, quem diximus, augeri inquam malos humores, uel per accessionem nouæ materiæ, quæ similem humorem gignit: uel quod illi, qui iam geniti sunt ex alijs qui in corpore sunt, sibi similes molliantur. Porrò causæ, quæ primo generarunt humores noxios, pertinent vel ad malam materiam, vel ad vitiata agentia, uel ad vtrunque. Nam mali cibi & potiones, etiamsi facultas concoctrix, cuius officium est generare humores, rectè habet, uitiosos humores procreabunt & augebunt, si perseuerabunt. Sic etiam vbi corporis temperies est corrupta, effugere non possumus malorum humorum generationem per aliquod tempus, tametsi alimenta sunt optimi succi. Nam corporis uitia non nisi longo tempore per alimenta emendari possunt, propterea quod illa amica sunt, & planè similia, aut certè qualitates non habent, quæ uim magnam habeant tollendi id, quod præter naturam est, proinde alijs auxilijs pugnandum est, quæ ex parte curatiua potissimum sumuntur, quæ statim author his verbis subiungit. A B C

Acachiæ error detegitur.

Vitia humorum, & corporis per alimenta tardè emendari.

Intentio vero, & horum sanationis duplex existit, alteratio & euacuatio.

Meritò Gal. cum dixisset vitiosos humores auctos generare morbos, subiungit nunc quibus remedijs ea vitia sint emendanda, & præcauendi morbi. Sunt, inquit, duo remedia alteratio & euacuatio: & rectè quidem duo hæc remedia proponit esse necessaria. Nam sola alteratio non sufficit, ubi iam talium humorum magna est abundantia, ut hic proponitur: nec sola euacuatio sanare potest. Nam uitiatæ qualitates, quæ inductæ sunt a corruptis humoribus in totam massam humorum, & in corporis partes, elui non possunt, nisi per contrarias qualitates. Quare partim euacuandum, partim verò alterandum, tum per medicamenta, tum per alimenta medicamentosa: quæ uim habeant temperandi, & reponendi meliorem substantiam. D

Alterantur igitur, vel ab ipso corpore concocti, aut ab aliquibus aliis facultatibus, quæ uim medicamentosam habent: è quorum numero sunt ea, quæ exitialium ferarum venenis aduersantur, ac præterea pharmaca, quæ venena appellantur, transmutant.

Cum dixisset Gal. aduersus noxios humores auctos pugnandum esse alteratione, & euacuatione, docet nunc alterationis modos, quos dicit duos esse, vnum per concoctionem, quæ fit a corpore, in quo eiusmodi sunt humores: alterum qui fit per medicamenta. Non explicat autem an omnes per concoctionem emendari possint, uel quidam duntaxat: nec etiam an medicamenta possint omnia vitia, quæ sunt in humoribus, emendare, an quædam solùm. Ratio quidem docet non omnia ab omnibus, sed singula a singulis præstari. Igitur concoctio illos corriget, ut antea ostendimus, qui sunt crudi: tales autem sunt, qui sunt dissimiles. Nam concoctio per assimilationem fit. Quòd si materia, quæ assimilanda & concoquenda est, apta sit ad nutritionem, ut vniuersa humorũ massa, aut cibi assumpti, concoctio tendit ad perfectam assimilationem in qualitatibus omnibus & substantia, & illa E

Alterationes quæ possunt emendare humores qualitate uitiatos.

A illa tendit ad nutritionem. At si inepta sit ad nutritionem materia, nisi a putredine sit vitiata, per concoctionem non emendatur: Id quod etiam anteà demonstrauimus. Non ergo lenti, uel crasfi, uel frigidi, aut calidi, aut mordaces, & venenosi humores re uera concoctione emendantur: sed si humores, qui propriè concoquuntur, his qualitatibus præditi, cum cruditate inueniantur, aliquando augetur, aliquando minuitur illorum vitium. Nam concoctio crasfitiem & viscitudinem quandam rebus omnibus inducit: propriè ergo requirit crassus humor auxilia per contraria, nempe extenuantia, & tenuis per incrassantia. propterea rectè Gal. subiungit alium modum, qui fit a medicamentis mutantibus. Intelligere autem debemus nutationem fieri ab illis, uel per solas qualitates, uel per formam, siue, ut ille dicere solet, per totam substantiam, qualia sunt quæ succurrunt his, qui demorsi sunt a cane rabido, viperis, & alijs venenatis animalibus: & quæ medentur venenis assumptis, nos putrefacientibus, aut erodentibus: quæ etsi communia quædam habent præsidia,
B cuiusmodi est theriaca, Mithridatum dictum: tamen satius est per propria singulis venenis antidota succurrere, de quibus Dioscorides in suo opere diligenter scripsit, cui alij recentiores sua experimenta, & remedia fœlicisimè addiderunt.

Concoctio quæ vitia humorum emendare poßit.

Euacuantur autem satis calidis medicaminibus & purgarionibus, & clysteribus, & sudoribus & uomitionibus. Eæ igitur sunt communes euacuationes: propriæ autem ex locis in quibus coaceruantur, assumuntur, vt in libris de salubribus ostendimus, tertio præsertim ac quarto, in quibus de lassitudinibus egimus, ac reliquis dispositionibus, quæ lassitudini natura proximæ sunt. Promptius enim euacuantur per ven-
C trem, quæcunque in primis venis continentur superfluitates. Quæ autem in his, quæ in hepate sunt, per urinæ meatus. At quæ in toto corpore, per sudorem: sicuti quæ in capite, uel per palatum, uel per nares, vel per vtrunque, quæ vero sunt in spatiis pectoris laxioribus, per guttur simul cum tussi: quæ in renibus sunt, uel vesica, per vrinam.

Cum dixisset noxios humores, circa quos versatur præseruatio, emendari per alterationem, uel euacuationem, douerit q; modos, per quos alteratio fieri potest, nunc explicat ea, per quæ facienda est euacuatio, & primùm ponit inter illa medicamenta admodum calefacientia, de quibus non scribit, an illa velit extrinsecus admoueri, uel in corpus assumi. quoniam verò purgantium posteà mentionem facit, uidetur solùm intelligere extrin-
D secus adhibita. Sed qualia quæso, & quæ admoueri possunt ad malos humores educendos, præter balnea sulphurea, aut ex alijs rebus actu callentia. Verum hæc solam multitudinem humorum, & non corruptionem, quæ in ipsis est euacuare possunt. Emplastra autem, unctiones propria sunt auxilia humorum, qui partem aliquam solùm occuparunt, non autem omnium humorum, qui in uasis continentur, de quibus potisimum hic intelligere videtur. proponit ergo a calefacientibus malorum humorum euacuationes fieri, nec interim docet, aut docere potest, ex quo genere rerum hæc sumi debeant, & quis sit illorum vsus. Cæterum medicamentis purgari corpus, per aluum, vrinas, uomitum, certum est. Verum cum postea vomitionum, & expurgationis per vrinam separatim mentionem faciat, non uidetur aliud purgationum nomine intelligere, quàm eam, quæ fit per deiectionem factam ab assumptis medicamentis. Clysteres intestina, & uenas meseraicas
E uidentur fœliciter euacuare: altiores verò partes & uasa vix expurgare possunt. Porrò sudores potisimum euacuant partes, quæ sunt in habitu corporis: tamen per quandam consequentiam, si perseuerant, vniuersum etiam corpus exhauriunt: quemadmodum, & vomitiones primùm ventriculum exonerant, postea verò etiam vasa totius corporis, si medicamenta ad uentriculum alliciant humores, ut facit elleborus albus, vel facultas expultrix suos motos vrgeat ad eandem partem, sicut contingit cum crises per vomitum fiunt. Cæterum omisit sanguinis misionem non sine ratione, quia remedia quærit humorum, qui qualitate potius, quàm quantitate obsunt. Illi enim potisimum, & frequentius solent morbos inferre, quorum præseruatio hic tractatur. Sunt hæ, inquit, euacuationes communes, quam

quas alijs locis solet appellare vniuersales, eò quòd vniuersum corpus euacuent & ad multas partes pertineant. Proprias autem alias dicit esse euacuationes, quasi dicat locales, quia solùm ea loca euacuant, quibus adhibentur medicamenta: cuiusmodi sunt frictiones, & vnctiones, quæ materiam circa cutem & musculos contentam educunt, & hæc solent esse remedia lassitudinum, & quarti illius affectus, quem in libris de sanitate tuenda proximũ lassitudini esse scribit. Localem quoque euacuationem esse dicit eam, quæ fit per uentrem, quoniam propriè euacuat, quæ in primis venis continentur: necnon eam, quæ fit per vrinam, quoniam hępar eo modo euacuatur: eiusdem generis est, quæ educit contenta in toto corpore, quippe cum totius corporis nomine non intelligat nisi musculosum genus, Recte verò illud dixit, ea, quæ in spatijs laxioribus pectoris continentur, per tussim expurgari nam quæ conclusa. sunt in musculis, & non resudant in cauitatem thoracis, & posteà non recipiuntur in substantiam pulmonis, & ab illa in asperas arterias, eo modo non euacuantur, sed per cutem sensibiliter uel insensibiliter, At euacuari per vrinam, quæ in vesica, vel renibus sunt, omnes sine præceptis nouerunt. A B

At attrahendi ex omni loco ad oppositas partes, communis indicatio est, ad quàm maximè distantia: deriuatio verò ad vicina.

Quæ hic scribit de deriuatione & reuulsione, non videntur cohærere cum præcedentibus. Nam proposuit solùm humorum vitia, quibus etiam propria & communia remedia exhibuit. Reuulsio autem, & deriuatio non ipsorum humorum auxilia sunt, sed motus ipsius humoris idest fluxionum. Igitur intelligendum est Gal. antea docuisse loca apta ad euacuandos humores, qui partem aliquam iam occupant: nunc verò innuere, quid etiam faciendum sit contra impetum, & fluxiones ipsorum: atque utendum esse vel reuulsione, C quam dicit fieri ad distanstissima, uel deriuatione ad propinqua. Quam sententiam Acachias euertit, cum perpetuò ueram eam non esse scribat. Nam tunc ad propinqua faciendam esse reuulsionem credit, cum excretrix facultas vehementer est concitata, & morbus magnus est, celer remedium efflagitans, & humor cum graui periculo in affectam partem influit: quòd si affectus sit exiguus, nec celerem curationem exposcat, nullumq; periculum ex fluxione timeatur, ad longinquum retrahere, inquit, oportet, ut in humorum fluxione, quę fit ad genu. Quæ uerba erroribus multis sunt plena: quod cum ostendere non possim, nisi ex proprijs huius rei principijs, altius tractationem hanc èxordiri cogor: ita tamen, ut solùm capita attingere uelim: nam pleniorem de eadem materia enarrationem, habui in commentario illius Aphorismi in quo scribit Hipp. Quò natura vergit, per loca conferentia eò ducere oportet. Ac quoniam totius huius tractationis summa, ferè posita est in recta intelligentia certorum nominum, quibus vtimur in euacuationibus, & sistendis fluxionibus humorum, ideò illa prius profero. Sunt autem hæc. Euacuatio simpliciter, euacuatio a parte vel a toto. Euacuatio partis vel totius. Euacuatio cum auersione, reuulsione, uel deriuatione. Est porrò euacuatio simpliciter, quæ humorem educit a corpore, non habita ratione uel totius, aut alicuius partis peculiariter affectæ: veluti cum plethoram minuimus inædia, exercitatione, vel alio remedio æqualiter euacuante: aut cum in cacochimia purgationem adhibemus, ut corpus posteà melius habeat, a futurisq; malis præseruetur. Vacuatio verò a parte, uel a toto illa dicitur esse, quæ fit per localia remedia: cuiusmodi sunt vnctiones, balnea, fomenta, scarificationes, & cætera huius generis, quæ extrinsecus admouentur. Euacuatio uerò partis, aut totius, non solùm per auxilia prædicta, sed etiam per alia vniuersa, quæ possunt humorem, uel vaporem, aut aliud quidpiam in parte aliqua, uel in multis contentum educere, perficitur: ueluti si in ventriculo pleno E humore, aut vapore, adhibeas aliquid per os, & aliud extrinsecus admoueas, quod uim habeat euacuandi: eam quidem partem euacuabis, non tamen a parte dicetur fieri euacuatio, nisi fiat per extrinseca remedia, quæ & localia medici solent vocare, cum præcipiunt non esse prius euacuandum a parte, siue localia remedia admouenda, quàm vniuersum corpus fuerit euacuatum. Cæterum auersionem genus facit Gal. in quarto lib. Meth. ad reuulsionem & deriuationem, & commune statuit esse remedium aduersus omnes fluxiones. Porrò vt hæc nullo negotio intelliguntur: ita non est facilè definire quid sit reuulsio, & deriuatio, cuique humori, & quibus affectibus illæ conueniant, & quas conditiones in reuulsione

Acachiæ opinio de reuulsione ut maximè erronea confutatur.

Euacuatio simpliciter quid.

Euacuatio a toto uel a parte quid.

Euacuatio partis uel totius quid

Auersio quid.

A reuulſione,& deriuatione, obſeruare ſit neceſſe. Nam cum verbum Græcum ἀντίσπασις, ſignificet attractionem ad contrarium, magna controuerſia eſt, an debeamus intelligere contrarij nomine, contrariam partem ei, quæ laborat, an potius contrarium motum humoris. Gal. enim hoc loco & in 13. Meth. & paſsim alibi illis fauet, qui intelligunt reuulſionẽ faciendam eſſe ad partem oppoſitam, ſecundũ proprias oppoſitiones, ueluti ſi dextra pars fluxione laborat, ad ſiniſtra reuellendum eſſe præcipit, ſi ſuperior afficitur, reuulſio fit per inferiores: ſi exterior læditur, reuellendum eſt ad interiora, ſic de alijs oppoſitionibus intelligendum. Contrariam etiam opinionem Gal. fouet, cum ſcribit fluxiones humorum eſſe ad ſuam originem reuellendas. Sic enim ſiſti illarum impetum. Atqui non ſolum remotiſsimæ partes, ſed etiam propinquiſsimæ ſunt, quæ fluxiones mittunt: ueluti cum caput ſalſos humores demittit in pulmonem, illumque exulcerat, cui quidem malo ſuccurrit Gal. in lib. 5. Meth. Thlapſiæ,& aliorum acrium medicamentorum admotione capiti,
B ut ſcilicet reuellatur ad ipſam originem fluxio. Eodem pacto cum a digito aliquo pedis, aura aſcendit ad caput,& comitialem morbum committit, ut ſæpè uiſum eſt, remedia quæ alteri cruri adhibentur, nihil conferunt ad reuulſionem, quia fluxionis origo in eo nõ eſt: nec etiã proſunt venæ ſectiones, quæ fiunt in brachio oppoſito in latere affecto, ut in pleuritide, quia fluxio a ſiniſtra parte in dextram, aut ab hac in illam non fit, ſed dextræ in dextras, ſiniſtræ verò in ſiniſtras ſeſe exonerant, ob rectitudinem,& communitatem venarum, de qua poſtea agemus. Ac quomodo quæſo remedia, quę non attingunt fluentes humores, illos ſiſtere poſſunt. Qua ratione Gal. ſcribit in 2. ad Glauc. cum humores fluunt ad genu ad fluxionem ſiſtendam, ſecandam eſſe venam in cubito eiuſdem lateris, & non in cubito uel crure oppoſito: quoniam ſciebat ex his, non excitatas eſſe fluxiones, ſed a ſuperioribus partibus eiuſdem lateris. Igitur ſpectanda eſt fluxionis origo. Si enim vniuerſæ partes mit-
C tunt, ueluti cum ex curſu, & labore aſſurgunt humores,& uapores ad caput, ad pedes optima fit reuulſio. Sic enim frangimus impetum omnium partium, quæ mittere ad caput aliquid poſſunt. Eodem modo cum ad crura deſcendunt humores, quę capiti & brachijs adhibentur attrahentia præſidia, maximè reuellunt. Cum verò fluxionũ cauſæ non vniuerſum corpus cõmouent, ſed eas ſolum partes, quæ proximè ſunt coniunctæ per uaſa cum illis, in quas decumbunt humores, tunc remedia reuellentia ſunt, quæ vel ipſi parti mittenti, aut illi maximè vicinæ admouentur: Sic ſanè cum pleuritides, aut peripneumoniæ naſcuntur, ut omnes ferè fiunt, refrigerato aut excalefacto capite, & ita repulſis aut liquatis humoribus,& decurrentibus per uenas, ceruicis & muſculorũ pectoris, tandemq; firmatis iuxta mẽbranam coſtas ſuccingentem, venam ſecamus in cubito eiuſdẽ lateris, quoniã ab alio nihil influit: nec per venam cauam, aut eam, quæ dicitur ſine pari, ut hactenus alij crediderunt, fluunt humores, qui pleuritides pariunt: de qua re fortè poſtea etiam plura dicemus. Nunc
D verò illud tanquam firmum,& ſtabile præceptũ ponatur, fluxiones reuellendas eſſe ad ſuã originẽ, niſi quid obſit: de qua re pariter inferius ſcribemus. Nec obſtat quod ſcribitur ab Hipp. venam ſecandam eſſe in cubito, cum dolor aſcendit affecto latere: putant enim qui ita ſentiunt, eundem motum fieri a ſectione venæ,& fluxione quæ inflammationem parit. Sed in eo error eſt: nam humor, qui inflammationem facit, a ſupernis partibus deſcendit a capite per uenas ceruicis, & muſculorum pectoris: ac ſecta vena in cubito, per eadem vaſa, eadem materia aſcendit: contrarij ergo ſunt motus. Sic etiã in angina cum mittitur ſanguis ex vena cubiti, non ſequimur eundẽ motũ, qui ſcilicet deorſum fit, etſi cubitus in loco decliuiore quàm ſit pars affecta, eſt poſitus. Nam uena humeralis,& ea quę in muſculos gutturis fertur naſcuntur ab eadem diuiſione, quæ fit in ceruice. quapropter, cũ vena ſecatur hu-
B meraria, ſanguis fluens ad eos muſculos, prius aſcendit ad communem locũ diuiſionis: atq; ita reuulſio fit, poſteà verò deſcendit in venam humeri,& per eam fit euacuatio. Cum verò Gal. renibus inflammatis iubet ſecari poſſe venam in cubito, aut in cruribus, non ideo confunditur præceptum de reuulſione ad contrarium motum humoris, proptereà, quod ad renes fluere poſſunt per venam cauam a ſuperioribus, et inferioribus partibus: & quoniam probabilius eſt a ſuperioribus potius demitti humores, nimirum, quod facilius illi deſcendant, quàm aſcendant, & plures ſint ſuperpoſitæ, quàm ſubiectæ renibus partes. Itaque Galenus præcipit in recenti affectu potius ſecandam eſſe venam in cubito, quàm in cruribus: aliter verò faciendum, cum malum eſt inueteratum. In hoc enim caſu ad id euacuandum, quod in parte affecta aut uici-

An Reuulſio ſit retractio ad contrariã partẽ uel contrariũ motum humoris diſputatio.

In reuulſione ſpectandã eſſe originem fluxionũ magiſque oppoſitionem partium.

Pleuritides facientes humores a quibus partibus mittãtur.

Hippocratis dictũ explicatur de ſectione uenæ ĩ pleuritide dolore aſcendẽte.

A nis est receptum, accommodiores sunt venæ in cruribus, ut uiciniores: ad fluxionem uerò sistendam aptiores sunt venæ cubiti. Ergo in omni reuulsione debemus ad contrarium motum fluxionis retrahere, & ad ipsam originem, vel ad partem origini proximam, quod Curtius rectè tradidit: sed in tractatione non seruat, ut pote, qui dicat dolorem, & inflammationem quæ occupat superiores costas, fieri cum humor ascendit: eosdem verò descendere, cum inferiores costæ laborant. Nam si in hoc casu purgatio adhibenda est, quę deorsum trahit humores, & in illo sanguis mittendus est ex cubito, fluxionis motum vtique sequemur. Nos verò hæc incommoda euitamus, ut qui nouimus omnes thoracis partes, quæ inflammatione corripiuntur, affici ab humoribus descendentibus per superiores venas, & propterea purgationem parum, aut nihil conferre ad sistendas eas fluxiones: quod experientia sæpè docuit: aut si aliquid iuuat, hoc facit, quòd corpore vniuerso, & uicinis affectæ partibus quocunq; modo exoneratis, natura fluentes humores facilius postea retinet, & dissipat. Nunc verò de conditionibus obseruandis in reuulsione B est agendum, prius tamen notandum est duplicem esse reuulsionem vnam, quę simpliciter, aliam quæ localis reuulsio nuncupatur. Illa in eadem parte fit in situ opposito, ueluti cum dolente fronte cucurbitulas occipiti admouemus: aut cum in angina attrahentia medicamenta ceruici adhibenda esse Gal. præcipit ad reuulsionem: simpliciter autem dictā reuulsionem iubet Gal. faciendam esse ad oppositas partes, & per illas intelligit distantissimas ab ea quæ afficitur, ut uidere est non solū in hoc loco, sed etiam in 13. Meth. & passim alibi, ubi de reuulsione, & inflammationis curatione agit, quæ sententia verissima quidem est: perperam tamen à Curtio in lib. quem inscripsit de venæ sectione in pleuritide, & ab Acachia in cōmentario huius loci Gal. intellecta: volunt enim illi id intelligendum esse in inflammationibus partium ignobilium. Vel in leui affectu, vel eo qui celerē curationem nō expostulat, nullumq; ex eo periculum imminet. Cum verò excretrix facultas vehementer C est concitata, idest validæ fiunt fluxiones, estq; morbus magnus, celer remediū efflagitans, & humor cū graui periculo in affectam partē influit, tunc reuellendum esse ad propinqua. Hæc sunt illorum verba, quæ nituntur confirmare alijs argumentis. Aiunt.n. in hoc casu dolores excitari vehementes: quorum causa scribit Hipp. in Epidemijs proximū ventrē esse aperiendum: medendum enim esse inter alia mala celerrimè dolori, ut qui uires destruat, & fluxiones irritet & augeat: Atq; id fieri non posse, nisi per proximā uiam humori replēti & distendenti partem affectam aut certe per uenas, quæ in ea sunt, retrocessus & uia pateat. Ac cum alij adferunt ex Gal. authoritate reuellendum esse ad partes maximè oppositas, respondent vno modo ut diximus id intelligendum esse in leuiore affectu, partium ignobilium: alio verò id uerum esse in præseruatione, non autem in curatione, dum iam morbi generari incipiunt. Præterea contra eam sententiam Gal. qua præcipit in principio inflammationum primo studendum esse, ut illa sistatur, deinde veniendum esse ad ablationem D humoris, qui in partem iam influxit, respondent, nos scire non posse originem fluxionū, & duplicem esse fluentem materiam, unam quæ in uenis partis affectæ continetur, & ob dolorem continuò commouetur & influit, & partem læsam magis grauat: aliam verò, quæ in remotioribus vasis fluit, & sequitur aliam: & hac ablata dolorem mitigari, nec amplius relinqui occasionem alicuius fluxionis. Hęc & similia adducunt huius sententiæ authores: ex quibus efficere se putant in pleuritide secandam esse venam in cubito eiusdem lateris, & non oppositi, quoniam illa propinquior est, & dolori promptius succurrere potest: Seruari præterea distantiam sufficientem in reuulsione: quippe cum satis sit in ea secare venas, quæ non sunt in parte affecta, quales sunt venæ, quæ secantur sub lingua in angina. Has enim non esse incidendas in principio inflammationis, quo tempore vena aperienda est in cubito, sed posteà ad id euacuandum, quod in venis partis affectæ continetur, & inflammationem premit. Verum ego ab illis longè dissentire cogor: nam quod E adferunt primum de reuulsione ad propinqua, & distantissima ex partium nobilitate, & & affectuum vehementia, pænitus explodendum esse censeo. Nam si incisio proximæ venæ inflāmatis partibus promptius succurrere potest, cur etiam hac ratione ignobilioribus & in leuioribus affectibus non opitulamur. An iustum est, uel ex arte factum, sinere partes aliquas nostri corporis diu torqueri malis, quas subitò liberare possumus. Dictum enim est Asclepiadis, quod Galenus decimo tertio Methodi repetit, medicos citò, tuto, & iocundè curare debere. Iniqui enim illi sunt, qui hæc non præstant, si possint in omnibus

Reuulsio duplex.

Reuulsionē simpliciter dictā ad distantissima faciendam esse, in quo Curtij, & Acachiæ mala inter pretatio reprobatur.

A bus morbis. Sed dicant quæso illi, qua ratione in leuioribus affectibus, & fluxionibus præcipiant ad distantissima reuellendum: quandoquidem Galenus in quarto Methodi solam deriuationem sufficere dicat, ubi leuiter fluunt humores, uel inueterata sunt mala: maximas verò reuulsiones, quales sunt, quæ ad distantissima fiunt, tunc necessariò adhibendas, quando uehemens est impetus, & motus humorum. An credimus Gal. in lib. 2. ad Glauc. ideò iussisse mittendum esse sanguinem ex cubito, cum fluxiones irruunt in genua, quòd huiusmodi mala contemneret tanquam leuiora, quæ certè asperrima esse solent ob neruorum multitudinem: minimè profectò. Sed quia videbat fluxioni primum esse renitendum, nec aliam esse venam in corpore, quæ commodius & melius ea, quæ secatur in cubito, id prestare posit. Itaque cum reuulsio fluxionis sit remedium, & non affectus partiũ, non ex affectuum, aut partium differentia, ipsi leges sunt imponendæ: sed ex fluxionis differentia, aut alijs, quæ ad fluxionem pertinent. Quapropter cum authores nostræ facultatis

B præcipiant reuellendum esse ad distantissima in principio inflammationum, uel cum in alio casu vehementes sunt fluxiones, nequaquàm debemus cauillis, & sophismatis vim huius præcepti illudere. Nec obstant quidem, quæ illi adferunt ex Hipp. doloris causa esse proximum ventrem aperiendum. Nam hoc verum est, cum dolor incipit a parte affecta, aut dolor fit non ex fluxione, sed ex causa nata in parte dolente: Sic enim docet Gal. medẽdum esse parti dolore affectæ, ut digito, uel pedi uulnerato, cum ex ea occasione bubones in inguine, & axillis nascuntur: Ac clara est de hac re illius sententia in 13. Meth. qua quidem ratione fométa, & alia anodina remedia lateri sunt admouenda, cum ex illius dolore, fluxiones irritantur. Eodem pacto si ex flatu, aut humore collecto in eodem loco, dolet latus, & ex eo fluxio & inflammatio oritur, primum & præcipuum remedium debet esse, quod partem affectam euacuet. Sic enim omnibus illius malis, & fluxioni succurrimus. Ita

Hippo. dictum, doloris causa proximum uentrẽ aperiendũ quo modo intelligendum.

C etiam medemur dolori colico iniectis clysteribus, & assumptis purgantibus medicamétis, per proximos ventres euacuando, quod doloris est causa. At longè diuersa est ratio medendi dolori partis inflammatæ, quando fluxiones ab alijs partibus ad eam mittuntur. Sunt. n. illius doloris vera remedia, quæ fluxionem reuellunt ad suam originem, a qua primùm fluxio incœpit. Nam etsi dolor partis uim aliquam habet irritandi humores, & fluxiones: tamen præcipua causa horũ malorum ortũ habet à mittentibus partibus: ac nisi illa sublata fuerit, nunquã cessabit inflãmationis generatio, & fluxio. Addo quòd post illa remedia, dolor partis affectæ, nullam vel minimam habet uim augendi inflãmationem, ut apparet, cũ suppuratio fit, & in ea maximi dolores fiunt: quo casu nec augetur inflãmatio amplius, nec amplius repellimus, aut reuellimus, uel anodina adhibemus, ut qui medendi usu nouerimus, factis ab initio reuulsionibus & euacuationibus, ex dolore & repletione partis, non amplius humores fluere. Idem docent profluuia sanguinis per nares, aut aliam corporis

D partem. In illis enim non ex propinquis venis studemus aliquid auferre a parte, unde effluit humor: quippe cum in ea nihil firmetur, sed mittentium partium impetum effringere nitimur, ex quo fluxio sistitur, quæ solis euacuantibus non poterat compesci. Nam si hoc fieret, nunquam ex profluuio sanguinis homines morerentur, nimirũ cum vltra modũ omnem, in eo malo euacuentur humores, & nihil tamen prosit huiusmodi euacuatio, sed sola ipsa reuulsio absq; euacuatione opituletur. Non ergo in inflãmatione remediũ fluxionis est, quod primũ tollit id, quod in locum influxit, doloremq; facit, sed quod fluxionis impetum coercet, auferendo causam, quæ mouet humores: quæ quidem aliquando est in ipsa parte, aliquando in partibus propinquis, aliquando in remotis. Quamobrẽ si in omni parte corporis venæ reperirentur, quæ secari possent in omni affectu, nunc in ipsa parte laborante, nunc in uicina: aliàs vero in remotissimis uena secanda esset, incipiẽtibus inflãmatio

E inbus, cũ ex omnibus eis locis fluxionis occasiones nasci posint: & tunc illis solùm uel maximè sit succurrendũ, quoniã illarum cursum prohibere, & hominẽ a malo, quod possunt gignere, præseruare studemus. Vnde recte Gal. in lib. de venæ sectione præcipit, easdẽ venas secandas esse in preseruatione, & in curatione in principio morborũ, quoniã in vtroq; casu præcauere uolumus: in vno quidẽ ne morbus gigni incipiat: in alio uerò ne amplius augeatur, qui incœpit: propterea illi malè interpretãtur dictũ Gal. de reuulsione ad distãtissima, intelligendũ esse, vbi morbi nondũ incœperunt. Nã in vtroq; affectu vnũ, & idẽ spectamus, nempe præseruationẽ: proinde eadẽ medendi ratio necessaria. Quòd si authoritate eiusdẽ authoris euidentiore certandũ est, clara est de hac re in 13. Meth. sentẽtia, vbi pręcipit in cu-

Venas secãdas esse in principio inflammationum aliquando in parte affecta, uel illi maximè uicina.

In curatione, & præseruatione easdem uenas secandas esse.

ratione iam præsentis inflãmationis, primũ esse reuellendum ad distantissima,quando fluxiones nõ nascuntur a parte affecta,sed ab alijs, & rationem subdit,quia inquit parum est, quod adhuc influxit, multum verò quod fluere potest,& propterea huic & non alteri malo primò repugnandum. Illud verò ridiculum est, quod illi scribunt fluxionum originem ignorari, & propterea non esse danda rebus incertis certa remedia:hoc autem sciri, quod necessariò per propinquas venas coniunctas cum parte affecta fluant humores, & huic fluxioni solùm esse medendum. Nam fluxionum originem ipsis sensibus nostris, uel ægrotantium deprehendimus,ueluti in epilepsia nata ex digitis pedis,vel manus. Aliquando idem docent causæ,quæ fluxiones mouent,uel ab uniuerso corpore,uel a quibusdam solùm partibus. Quis enim ignorat in febre phrenitides nasci,ascendentibus ab vniuerso corpore humoribus ad caput: & motum atque exercitationem vniuersum corpus commouere: Capitis verò frigus, aut calorem, ab eo membro exprimere, & liquare humores in subiectas partes. Ita sanè cum ex pleuritide, peripneumonia excitatur, a latere incipiunt fluxiones, quæ in pulmonem recipiuntur. Causæ ergo quæ fluxiones irritant, originem illarum docent. Idem pariter agnoscimus ex partium connexione, & uasorum participatione. Non enim omnes partes in omnes mittere possunt, sed quæ per easdem venas, & arterias colligantur. Igitur ubi certa est coniectura de locis,a quibus incipiunt fluxiones, certum traditur præceptum,quod est,fluxiones esse ad suam originem reuocandas:ita enim præcipiunt medici cauteria capite adhibenda,ubi fluxiones decũbunt in pulmonem: vbi uerò incerta sunt indicia,illud rectè præcipitur, ad distantissimas partes reuellendum esse, sic enim ab omnibus, quæ mittere possunt humores, retractio fit. Qua ratione maiores nostri iusserunt reuellendum esse ad crura, cum caput fluxionibus tentari solet, & ad brachia, si pedes idem patiuntur. Quod si in capitis affectibus humerariam venam tundendam esse pariter iubent, tunc non fluxionis remedium,sed affectus occupantis iam membrum, quærunt. Idem spectarunt cum vno crure laborante,non amplius in brachio,sed in altero crure venam aperiunt. Cum verò in pleurtide ex cubito, & non ex cruribus sanguinem mitti iubent, optima ratione id faciunt: nam eadem ferè est distantia, & quod præcipuum est, nulla aut certè admodum occulta est venarum communicatio inter crura & latus:vera autem,& euidẽtissima inter venas cubiti & lateris,per quas humores a capite in latus descendunt. Quod si aliud esset membrum supra caput,in quo posset vena secari, illám profectò primùm aperiremus,quoniam a capite originem fluxionis reuelleret. Sed quia natura nostra corpora aliter effinxit, cogimur venam secare in cubito eiusdem lateris: quæ & si non reuellit solùm, ut postularet in initio inflammationis fluxio,tamen ea eligitur vena, quia nulla est alia,quæ magis originem fluxionis spectet,& decurrentes humores per latus commodius intercipere posiit. Ex quibus quidem patet quando ad distantissima, quando verò ad propinqua sit reuellendum. Nunc verò illud sequitur explicandum, an cum reuulsio facienda est ad distãtes partes,in vna potiusquàm in alia reuellentia adhibere remedia oporteat. De qua quidem re uulgaris opinio est a Gal. in lib. de venę sectione,& de reuulsione, & ex 13. Meth. atq; ex alijs plurimis locis, secundum omnes oppositiones esse reuellendũ, ueluti si dextra pars laborat fluxione, in sinistra parte reuellentia esse adhibenda. Sic in affectu superiorum partium, ad inferiores, & ab anterioribus ad posteriores, ab internis ad externas, & econtrà reuulsiones esse moliendas. Quam sententiam recentiores ita interpretantur, ut putent in omni reuulsione, omnes oppositiones simul seruandas esse, aut omnes certè reperiri posse. Etenim Curtius venæ cubiti sectionem in pleuritide tradit omnes oppositiones habere: eam enim sursum, extra, dextrorsum, uel sinistrorsum, prout latus dextrum uel sinistrum patitur, euocare humores. Nam quod extra, & dextrorsum, uel sinistrorsum humores ducat, omnibus notum esse putat. Quod uerò sursum trahat humores, ex eo probare se credit, quòd hepar Galeno teste medium in corpore situm obtineat & partes, quæ eo superiores sunt, simpliciter superiores dicantur: aliæ verò inferiores, quæ ipsi subiacent. Verum ut ab eo primum incipiamus, error in hac interpretatione fit. Nam reuulsio, quæ (ut inquit Gal.) ad distantissimas partes fieri debet, non qualencunque, sed simpliciter dictam oppositionem requirit. Demus,si placet,partem aliquam ab hepate infra distare palmo vno,aliã verò eodem spatio suprà ipsum positam esse, & in vtraque venam esse, quæ secari posit: an quæso in vnius affectu, alterius venam secare licebit, minimè profectò. Quæ enim Gal. de partibus superioribus, &

Fluxionum origo an ignoretur.

Præcepta de reuulsione ad distãtissima, & ad originẽ fluxionum conciliat.

Cur in pleuritide uena in cubito et nõ in cruribus secãda

An cum reuulsio fieri debet ad distantissima ea fieri possit secundũ omnes oppositiones.

Curtij opinio de reuulsione secundum omnes oppositiones in pleuritide confutatur

Distantia, quæ requiratur i simpliciter dicta reuulsione.

A B C D E

A & inferioribus scripsit, rectè quidem pertinent ad partium situm denotandum: Sed illa nihil faciunt ad oppositionem, quæ requiritur in reuulsione. præterea Gal. contentus est, si in reuulsione una oppositio seruetur. Nam quod solum est sursum, ut caput, oppositionem non habet, cum alijs, ut dextrum, & internum, vel externum sit, & anterius vel posterius. Cæterum quod a Gal. est traditum, & receptum de reuulsione secundum omnem oppositionem, mihi non placet. Nam secundum dextrum, & sinistrum nunquam puto posse in corpore nostro fieri reuulsionem. Etenim si fluxiones authore Gal. in Arte medicinali, ad suam originem reuellere oportet, nunquam inueniemus a dextris partibus mitti fluxiones in sinistrum latus, aut econtra. An putamus in pleuritide dextri lateris, venæ sectionem in sinistro cubito, reuellere aliquid posse, Ad brachium sinistrum, uel aliqua pars ei vicina, est quæ humores mittit in latus dextrum, per quas quæso venas, per quos locos. Scribit itē Gal. in secundo ad Glauco. & passim alibi, reuulsionem faciendam esse, per communes venas: At latus sinistrum nullam habet communitatem per venas cum dextris partibus: aut si habet, non erat opus admonere obseruandam esse illam cōmunitatem: quæ si in omnibus est, præcepto non eget. Inter crus dextrum, & sinistrum communitas quædam venarum est, ut posteà ostendemus. At inter brachium dextrum, & sinistrum, & thoracis partes dextras & sinistras, nulla inter venas, quæ secari possunt & mittunt humores in partes affectas societas est. Postremò Gal. iubet reuulsionem semper esse faciendam secundum rectitudinē: quod, ut posteà ostendemus, excludit oppositionem, quæ est inter dextrum & sinistrum, anterius & posterius, intus & extra, & solum comprehendit oppositionem, quæ est inter sursum & deorsum, secundum eandem longitudinem corporis, de qua re iam tractare aggredior. Primus Hippocrates statuit reuulsionem esse adhibendam κατ' ἴξιν, & post illum Gal. idem sensit, interpretaturque verbum Hipp. κατ' ἰθυωρίαν, idest per rectitudinem.

Galeni sententia de reuulsione dextri ad sinistrum non probatur.

Venæ sectione in brachio opposito non fieri reuulsionē laborante latere pleuritide.

B

C Sed cum non satis explicet, quid per eam rectitudinem intelligendum sit, nata est inter scriptores recentiores non parua dissensio. Nam Curtius duo hoc nomine contineri uult, unum quod sit secundum eundem situm, ut dextra dextris, & sinistra sinistris, & non hæc dextris sunt secundū rectitudinē. Alterum quod adsit cōmunicatio venarū. Fernelius verò, & alij quidam explicant hanc rectitudinē, venarum filamenta recta, venas enim filamentis rectis contextas esse, & per illa attrahere humorem: proinde cū sistere uolumus fluxiones, eligendas esse uenas, quæ in partem affectam filamenta recta protendant: quæ quidem opinio plena est erroribus. Nam cū omnes venæ eandem habeant cōpositionem ex filamentis rectis, transuersis, & obliquis, hoc modo n[on] referret unā uel aliam uenā secare. Deinde sanguinis fluxus, qui fit secta uena, nequaquam fit per attractionē, sed per expulsionē, quæ mouetur a dolore facto ob sectionem & uincula, quæ adhiberi solent parti, in qua uolumus venam aperire: quibus ablatis, & cessante dolore, sanguis fluere desinit: quod non fieret, si per

De sectione uenæ secundum rectitudinē disputatio.

Curtij opinio.

Fernelij opinio de eo quod est secundum rectitudinem Cōfutatio opinionis Fernelij.

D attractionē sanguis exiret. Nam attractio non requirit dolorē, imò præsente dolore cessat: quippe cum illa solum moueant attractionem, quæ sunt amica & familiaria: quæ uerò molestant, solā expultricē excitent, alijs omnibus facultatibus cessantibus, & cedentibus agenti expultrici: quę quidem agere nequit, si attractio, retentio, & concoctio suū munus exerceant. Præterea Gal. in uulneribus partium scribit partem uulneratā contrahi ad sanam, ut experientia etiam docet. Quare venæ partis diuisæ trahere ad se non possunt quidpiam, sed quæ in parte sana integræ manent. Postremò ex anatome ostendere ille non potest communem, & directam (vt ait) uenarum societatem inter partes dextras, supremas, & infimas, inter quas tamen est rectitudo, de qua Hipp. & Gal. agunt. Curtij autem opinio aliquid probabile continet. Nam si nullus requiritur consensus uenarum in sectione, quæ fit per rectitudinem, quomodo fluere poterunt humores a dextris in dextra, & a sinistris in sinistra, &

Curtij opinio cōfutatur.

E quomodo contrarium motum fluxionibus opponere possumus per reuellentia. Nam si tollas uenarum societatem, & communicantiam, non uideo, cur referat magis secare uenam in dextra parte, laborante alia dextra, quàm in sinistra. Verum difficile est etiam animo concipere hanc societatem in omnibus partibus, quæ secundum rectitudinem esse dicuntur: quam enim lien cōmunitatem uenarum habere potest cum uenis extremis digitorum sinistræ manus: siquidē uenę lienis in hepar terminantur, quod in dextra parte est sitū. Quapropter uenæ lienis potius cum uenis brachij dextri, quàm cum sinistri cōmunitatē habent. pes pręterea cū manu, Curtio etiā authore, nullā venarū cōmunitatem habet. Vena itē cruris sinistri, cum uena dextri magnam coniunctionem obtinet, quoniam vtraque a com

De communitate uenarum.

muni concauitate venarum, quę in inguine est, diuiditur: non tamen ex Galeni opinione dextrum crus rectitudinem habet cum sinistro. Præterea venę brachij dextri cum uenis nutrientibus quattuor costas superiores lateris dextri, & sinistri coniunctionem habent: non tamen latus sinistrum secundum rectitudinem est cum brachio dextro. Quòd si communitatem venarum, qualemcunque inter se connexum intelligimus, omnes partes eam communitatem inter se haberent, quoniam connexæ inter se omnes venæ sunt. Sed propriè & verè dicuntur illæ partes communicare per uenas, quæ eas habent ab eadem proxima concauitate, & trunco venarum deductas. Sic enim Gal. definit in lib. de venæ sectione, cum ait optima fiet euacuatio per venas diductas ab ijs, quæ in partibus ipsis sunt sitæ. Igitur cũ pars, quæ afficitur, & alia cui remedia adhibentur, venas habent a communi trunco proximo deductas. Illæ inter se venarum communitatem habere dicuntur. Apparet hæc communitas in venis internis cubiti, & venis nutrientibus quattuor costas superiores. A communi enim trunco, & diuisione venarum, quæ in thymo fit, diuiduntur venæ cubiti, & quattuor illarum costarum. Ita crura venarum communitatem habere dicuntur, quoniã venæ, quę in illas inseruntur, nascuntur a communi trunco, quod diuiditur in inguine. Gal. vbique videtur illa dicere esse κατ' ἶξιν, quæ in eodem situ sunt secundum rectitudinem corporis, ita ut solum dextra dextris sint secundum rectitudinem, uno loco excepto, qui est in tex. 10. 3. commentarij in lib. Hipp. de fracturis, ubi ita scribit κατ' ἶξιν, semper Hipp. pro ex directo ponit, aliquando per longitudinem corporis, aliquando per latitudinem, quemadmodum nunc. Qui quidem locus profectò trahi non potest ad reuulsiones: nam hoc modo non referret in pleuritide dextri lateris secare venam in cubito dextro, uel sinistro: cum tamen ille scribat in lib. de venæ sectione, sectionem, quæ fit in cubito oppositi lateris, aut nullam, aut certè tardam adferre opem. Item brachio dextro laborante, cur ille in 13. Methodi non in brachio sinistro, sed in crure dextro venam secat. Nec profectò laborante hepate, probare possemus sanguinis eruptiones, quæ fiunt per dextram narem, quàm illas, quæ fiunt per sinistram. Clara ergo, & perpetua debet esse Gal. & Hipp. sententia de rectitudine, quæ est secundum longitudinem partium, cum de reuulsione simpliciter dicta agimus: quoniam dextra cum dextris magis communicant per venas, quàm cum sinistris: sed non ea quidem adest inter omnes partes, quæ secundum rectitudinẽ sunt, quæ per proximas venarum diuisiones fit, sed ea tamen adest, quæ ad cursum humorum recipiendum, & reuellendum sufficit. Communicant enim venæ eiusdem lateris ascendentes, & descendentes per orificia sua: per cauitates musculorum etiam decursus patet, ac viuente homine meatus, qui eo mortuo sunt occulti, maximè patent, & per has uias humores, qui recta mouentur ascendendo, uel descendendo, facilem uiam inueniunt, si attrahantur, expellantur, aut alijs remedijs hinc, & inde commoueantur. Quod si hanc opinionem nõ recipimus, quo pacto reddi ratio potest cur laborante pede in epilepsia, subitò ascendere possit materia aliqua ad caput. Cur item, & quomodo pedes tumescant in podagra: per quam enim quæso uiam a superioribus partibus, & maximè a capite possunt humores descendere in pedes. Cur item laborante dextra parte capitis, & humore descendente, potius intumescit pars ceruicis dextri lateris, quàm sinistri. Verum si venarum communitas vna est, euidentissima per proximas venarum diuisiones: alia verò magis occulta per coniunctionem orificiorum, cur in pleuritide affectis octo costis inferioribus venam nõ secamus semper in cubito dextro, ut placuit Vesalio, cum vena sine pari dicta, quę costas illas vtriusque lateris nutrit, a dextro latere oriatur, & coniungatur cum venis cubiti dextri. Ratio hæc est profectò, ut obiter anteà diximus, quòd humores, qui pleuritidem faciunt, non per venam illam, quæ intus nutrit costas, ferãtur, sed per illas, quæ sparguntur per thoracis musculos. Illæ enim desinunt tandem in membranã succingentẽ costas, & eam ab his separant affuso copioso humorea, quo illic inflãmatio fit: quæ non solum membranã afficit, sed proximos musculos simul replet. Quod euidenter ostendunt causæ externæ, quæ pleuritides pariunt, nempe calor, frigus, vẽtus, quæ omnia partes externas cõmouent, & ab illis humores liquant, uel exprimunt in partes profundiores thoracis, illis nequaquã agitatis humoribus, qui in vena caua continentur. Idem sæpè experientia docuit, dissecto latere pleuriticorum, multos enim vidi, quibus vniuersum latus vix dissecta cute, & læuiter uulneratis externis musculis, statim exibat sanies purulenta, & usque ad membranam ipsam omnes musculi pleni tali humore conspiciebantur. Itaque cum venæ, quæ mittunt humorem in

Communicantia uenarũ, quæ uera & propria.

Galeni opinio de rectitudine.

Communicatio uenarum qualis sit inter partes eiusdem lateris

Duplex cõmunicatio uenarum.

Vesalij opinio de sectione uenæ in cubito dextro quouis latere affecto reprobatur

Per quas uenas ferãtur humores qui pleuritidẽ faciũt.

A in latus, communicantiam habeant proximam cum venis cubiti & capitis, a quibus mittitur humor, cum pleuritis fit, meritò in cubito eiusdem lateris, non autem in alio, aut in pede eiusdem lateris sanguis mittitur: quoniam fluxionem reuocamus ad contrarium humoris motum, & musculos vicinos. Laborante verò liene, venam non in dextro brachio, sed sinistro tundimus: quoniam communicatio venarum, quę fit per illarum orificia, maior est inter sinistras partes, quàm inter sinistras & dextras. Nam internæ partes eiusdem lateris, venas habent, quæ cum orificijs partium externarum coniunguntur, vt ex figuris venarum, & anatome apparet. Vbi verò fluxiones decumbunt in pedes, sectio venæ in cubito eiusdem lateris, cursum quidem humoris retrahit: verum quod in venis partis affectæ iam est receptum, educi non potest, ob maximam distantiam, nec possumus in eo casu, plura præstare, repugnante natura & structura corporis nostri. Ex his igitur patet quid sit reuulsio, quæ distantia, & oppositio, quæ rectitudo, & communitas venarum in ea requirantur. Illud quo B que notum esse puto optimas illas esse reuulsiones, quæ omnes conditiones obtinent, nempe distantiam, rectitudinem, venarum communitatem, & ad originem suam fluxiones trahunt. Quæ vero non habent omnes conditiones, imbecilliores sunt. Præterea etsi in trunco corporis reuulsiones, quæ fiunt in latere opposito, nullum, vel minimum habent momẽtum ad fluxiones sistendas, tamen aliter fit in capite ob peculiarem illius constitutionem, & venarum diuisionem. Nam a uertice ducuntur venæ, quæ in cerebri partes sparguntur, secundum omnes situs differentias. Propterea dolente fronte, vena secta in temporibus, & in occipite, opitulatur, & affecto uno ex temporibus, venæ, quæ sunt in alio, aut in occipite, vel sincipite, incisæ succurrunt. Quoniam etsi non adest rectitudo, est uenarum cõmunitas, per quam exonerãtur partes in capite affectæ. Superest ut alia quædam addamus, quæ etiam ad reuulsionem pertinent, inter quæ illud primò expendendum est, An oporteat C venam, quæ ad reuellendum secatur, magnam esse, vt Curtius putat. Deinde cum mittant partes nobiliores aliquando in ignobiles, veluti cum interna uiscera se se exonerant in cutem, vel glandulas axillarum & inguinum, videndum est, an expediat ad illas partes, quæ mittunt, semper fluxionem retrahere. Nec illud quidem prætermittendum est, An in reuulsione, quæ fit per sanguinis misionem, vel alio etiam modo cum euacuatione, debeamus paulatim, vel confertim euacuare. Postremò docendum erit, an in reuulsione sequamur motum humoris, vt Curtius vult, & obseruemus dictum illius Aphorismi: quo natura vergit, ut Gal. sentire aliquando videtur. Curtius, vt diximus, vult in reuulsione secandam esse venam magnam. Quod certe faciendum est, vbi reuellimus ad sistendam fluxionem, quæ inflammationem parit. Sic enim promptius educitur humor, & validior fit reuulsio, vbi verò reuellimus ad sistendas fluxiones, quæ extra corpus feruntur, præstat minores venas eligere, quoniam sæpius iteranda est sanguinis missio, quæ per minores venas D minus dissoluit spiritus, & propterea sæpius secari potest. Sic in his fluxionibus, ob easdẽ rationes, minores incisiones in vena fieri debent, in illis verò maiores. Nec magnopere tamẽ curandum est de uenarum magnitudine in quacunque reuulsione: quippe cum humoris impetus uiam sibi faciat per angustas etiam uias. Quapropter Galenus venam secat in malleolis ad reuulsionem fluxionum ad partes superiores: quod non faceret, sed in poplite secaret, si magni momenti esse putaret maiorem, uel minorẽ uenam aperire. Porrò in his fluxionibus, quę pariunt inflammationes, confertim reuellere satius est: contendere enim oportet auxilia de celeritate cum præcipiti motu, qui morbum parit: in alijs verò, quæ extrà corpus fiunt, præstat sæpius repetere reuulsiones, ut ex crebris auxilijs reuellentibus, assuescat natura eò mittere humores, & alium per quem fieri consueuit locum deserere. Gal. in hoc opere, & alibi, ubi de curatione agit, iubet fluxionem esse reuellendam ad suam ori- E ginem, nisi pars, quæ mittit, sit nobilis, alia uero ignobilis, quæ recipit. Cuius authoritate persuasi multi ex nostris medicis, in cutaneis & externis affectibus nolunt uenas in cubito secari, quoniam ad internas partes reuocatur humorum cursus. Sic etiam in pestilenti febre, ubi fiunt bubones, omnem uenæ sectionem fugiendam esse putant, quòd materia, ut inquiunt, uenenosa rursus in uenas redeat. Verum de cutaneis affectibus perperam sentiũt. Nam si uenæ adhuc plenæ sunt humore noxio, præstat eas aperire, & per latas uias educere subito humorem, quàm permittere, ut natura paulatim, & non sine periculo grauioris morbi se se per occultas uias sensim & difficile exoneret. In bubonibus quoque quædam adhibenda est distinctio: nam si credamus naturam uniuersum uirus expulisse in glandulas

Ratio cur eiusdẽ lateris secunda sit in pleuritide uena & in cubito.

Reuulsiões quæ omniũ optimæ.

Affecto capite quæ uenæ commodæ secari possint in eo.

An in reuulsione secãda sit magna vel in parua uena Curtij opinio damnatur.

Reuellendũ ubi confertim uel paulatim.

De reuulsione ad partes nobiles & ignobiles.

quod cognoscemus si febris iã remissa,nõ amplius datur locus reuulsioni per sanguinis mis A
sionem. At si ex febre & alijs symptomatis magnitudo morbi, quæ cum calore & repletione coniuncta est,adsit adhuc,reuulsionem admittimus cum euacuatione. In bubonibus verò,qui ex morbo Gallico contingere solent, nullus relinquitur reuulsioni per sanguinis missionem locus,cum uehementia careat huiusmodi morbus. Quare præstat ad locum affectum trahere humorem, vt tota veneni uis per bubonem expiret. At si ad originem fluxionis,quòd ea pars nobilis sit, vel nullas habeat venas, quæ secari facilè possint, reuellere non possumus,nec vtile sit humorem ducere ad locum affectum,ut in pleuritide,podagra, & alijs affectibus inferiorum partium, quorum origo & fons potissimum est caput, quid inquam agendum? ad eas,inquit Galenus transferre oportet fluxiones, quæ nullum habẽt principatum,& ut ego addo,quæ simul vicinæ sunt parti mittenti. Sic enim in fluxionibus quæ feruntur ad eas partes a capite,mittimus sanguinem ex cubito: qui si non est origo mali, origini tamen est propinquus, & ignobilis pars, ad quam sine periculo quicumque humores duci possunt. Cæterum laborante superiore parte lateris dextri in pleuritide, ex cubito secari venam ab Hippocrate putat Curtius,quòd eo natura vergat,& ad superiores fiat naturæ & humoris motus: in quo manifestè aberrat. Nam etsi superiores thoracis partes afficiuntur, non tamen affectus & fluxiones ortæ sunt ab inferioribus, sed a capite vt diximus,ceruice,& externis thoracis partibus, quæ in interiores suos protrudunt humores, adiuuante frigore externo exprimente, aut calore fundente concretos humores: quare ad superiora reuellimus,opponentes motum contrarium reuellendo ei,qui peperit affectum. Quod si reuulsio eo etiam authore est attractio ad cõtrarium humoris motum,temerè quispiam postea dubitabit hoc posito principio,an in reuulsione sequamur, vel humoris, uel naturæ motum. Nunc superest,vt uideamus quid reuellendum sit: qua in re Curtius, eundem humorem reuellendum & deriuandam esse scribit in inflammationibus. Ait enim eũ C
humorem, qui in paruis venis partis affectæ continetur,reuelli, & deriuari, & reuulsionẽ uocari,quòd ad contrarium motum,humorem eum trahat: deriuationem verò,quòd eundem ad latus ducat: ueluti in lateris dextri dolore,venæ sectio in dextro cubito, reuulsiua illi est,eò quòd materiam a phlegmone ad venas paruas,a paruis ad magnas,ad contrarium scilicet sui motus trahat. Nam prius a magnis ad paruas,a paruis ad phlegmonem mouebatur: eò vero quod materia, quæ per uenam cauam ascendens, ad partem dextram pectoris mouetur,ad dextri cubiti flexum trahitur,deriuatiua uocatur, quòd sui motus proportione materiam ad latus trahat. Qua in re duo sunt errores. Primus quòd eandem distantiam ponat in reuulsione & deriuatione. Secundus quòd materiam, quæ in uenis partis affectæ continetur,reuellendam esse dicat,cum deriuatio id faciat,non reuulsio: quod ex Galeno satis constat,qui decimotertio Methodi,& passim in principio inflammationum,reuulsione utendum esse scribit: deinde deriuatione. Nam in principio inquit,quod influit,reuel D
lere oportet: quod vero influxit,euacuandum,uel ab ipsa parte,uel a uicina, quod deriuare est. Nam si idem humor reuellendus esset & deriuandus, distinctione illa opus non esset. Cum ergo non idem sit, necesse est alium esse: non est autem is,qui a uenis excidit, & in partis substantiam sparsus est: Ille enim ut inquit Gal. per sputum,non per uenæ sectionem reijcitur. Ille autem qui in partis uenis continetur, deriuatione educitur. Nam Gal. (ut supra diximus) scribit humorem,qui partem iam occupauit,deriuatione uacuari: occupauit autem,non qui per partis substantiam sparsus est, quippe qui sputo solo educi possit. Ergo is qui in uenis partis affectæ continetur,partem occupare dicitur hoc loco.Itaque necesse est eum reuelli,qui per corpus,& reliquas partes ad affectam partem mouetur. Id, quod in sanguinis & aliorum humorum fluxu apparet,in quibus reuulsione utimur, non ut humorem qui in parte,aut uenis partis,unde fluit sanguis,educamus,qui nullus est: sed E
ut illum qui ad locum properat,in alijs contentum auertamus. Ergo cum triplices sint humores,vnus,qui in partis substantiam iam sparsus est: alius,qui in venis illius partis continetur,qui duo affectum faciunt: tertius qui ad affectum locum mouetur, & nisi sistatur affectum auget,triplex remedium inuentum est: ei quidem, quòd in cursu est, reuulsio: ei verò qui in venis partis affectæ continetur,deriuatio,si venas,aut alias cauitates habeat propinquas, in quas humor transferri possit: ei verò qui per partis substantiam iam dispersus est,vacuatio a parte ipsa facta,idest,qui a partis ipsius substantia ducitur: Quòd si non solùm ex natura ipsius rei certare volumus,sed etiam authoritate,inueniemus profectò nullo modo

Quid agendum in bubonibus venereis.

An in reuulsiõe fiat motus quo natura uergit.

Curtij opinio quæ dãnatur.

Quid reuellẽdum Curtij opinio etiã reprobatur.

A modo Galenum uoluisse humorem, qui in venis partis affectæ continetur, reuulsione vacuandum esse. Nam in secundo ad Glauconem, genu fluxione & inflammatione laborante, venam in bracchio secari vult ad fluxionem reuellendam. Atqui omnes nouerunt sectionem, quæ fit in brachio, non posse sanguinem, qui in crure continetur, educere. Non ergo ille est, qui in venis partis affectæ continetur, qui reuelli debet, sed qui ex alijs partibus ad crus adhuc fluit. Quod cum animaduertisset Curtius, sentiretque Galenum dicentem fluxioni deberi reuulsionem, duplicem materiam fluentem finxit, vnam quæ in venis partis affectæ continetur, quam in partis substantiam postea spargi scribit, & phlegmonem tūc augere: aliam quæ in alijs venis continetur, & primæ reuulsionem conuenire statuit, relicta secunda sine præsidio aliquo: cui tamen primò succurrendum est, vt quæ aliam pariat. Nam Galenus in libro de temporibus morborum, inflammationum principium illud constituit, quo humor totus ad partem confluit, & in ea colligitur: id quod non solum in substantia partis fit, sed etiam in venis partis: quippe cū in libro de inæquali intemperie phlegmonem affectum vocet, in quo non solum partis substantia, sed etiam vasa illius nimio humore distenduntur, ita vt post principium totius morbi, nullam fluxionem agnoscat, etsi læues fortasse aliquæ commotiones adhuc fiunt a venis ad partis substantiam. Ergo cum in principio inflammationum reuelli iubeat fluxionem, non aliam fluxionem intelligit Galenus, quàm quæ vel ab alijs transmittitur, vel ab ipsa parte affecta alicitur, nec tamē adhuc ad eam peruenit: cui nisi remedium prius sit adhibitum, nec venas partis, nec substantiam plenam humore tutum est euacuare. Nam vt ille suo motu morbum primò inchoauit, ita nisi sistatur, adhuc illum augebit: Ac cum causæ rationem habeat ad id, quod factum est, medendi ratio postulat, vt contra illius motum primò, pugnemus. Quare optimè Galenus in principio inflammationum, contempto etiam eo, quod in parte iam est receptum, primò fluxionem sedandam esse scribit. Nec ratio Curtij valet, qua dicit fluxionem sisti dolore mitigato ex vacuatione venarum ipsius partis, quæ tendunt, & tensionem in partis substantia augent. Nam vacuatio nisi in contrarium fiat, fluxionem non sistit, cum sæpè etiam cum reuulsione facta, id præstare non posit, vt in his, qui ex nimio sanguinis fluxu pereūt, apparet. Etenim si vacuatio sisteret fluxionem, vbi abundè effluxissent humores, cessaret prorsus fluxio: nec vnquam aliquis ex ea periret. Opponimus ergo reuulsiones, non repletioni, sed contrà impetum fluentis humoris. Patet igitur cui humori debeatur reuulsio, cum fluxio fit, & ea sistitur in corpore. Nunc vero videndum est, an fluentibus extra corpus humoribus, reuulsio sola conueniat, & an etiam competere posit humoribus nondum fluentibus, sed contentis in vasis & alijs cauitatibus corporis, an etiam, qui in partis substantia sunt recepti per reuellentia educi posint. Porrò conuenire fluenti humori extra corpus reuulsionem apertè scribit Galenus, qui in vteri profluuio cucurbitulas mammis, & sectionem uenæ in brachio ad reuulsionem, adhibet: sed non sola reuulsio conuenit huiusmodi fluxionibus: uerum etiam aliquando deriuatio per uesicam & intestina, ut idem author sentit. At reuulsione tunc utendum est & non deriuatione, quando fluxiones sunt uehementes, & humorum magna copia. Tunc enim securum non est per uicinos canales humores ducere: quippe cum periculum sit omnes circumstantes partes repleri humore, nec sperandum est hoc modo fluxiones sisti posse. Nam & aquæ ex fontibus ruentes, non deserunt solitos alueos ob uicinos canales apertos: uerum omnia pariter inundant, quæ proxima sunt. Propterea euidentisimè errat Curtius, qui fluxiones, quæ extra corpus fiunt, uehementiore auxilio, & propterea reuulsione, potiusquàm deriuatione egere scribit, imo in illis solis reuulsione utendum esse. In alijs uero, quæ sistuntur in corpore deriuatione, estque illius ratio qua utitur eiusmodi. Vehementius esse agendum, & propterea reuellendum, quando uehementius fluunt humores. Id autem fieri, quando extra corpus illi feruntur, nimirum quod nullo impedimento retineantur: quo modo uidemus aquam uelocius fluere, quando liberum habet decursum & exitum, quàm si aliquod impedimentum illi obiiciatur. Verum debebat ille uidere non parem esse rationem in externis fluxionibus, & in his, quæ in corpore sistuntur. Nam in illis solus impetus fluentis rei causa est fluxionis. Cum uero humor firmatur in corpore, duæ sunt fluxionis causæ, nempe partes quæ transmittunt humores, & partis recipientis dolor & calor. Vehementem autem fluxionem tunc fieri oportet, cum humor impellitur, & simul etiam attrahitur, & propterea in generatione inflammationum reuulsione primum, & non deriuatione pugnandū est.

Vnde

Principiū inflāmationis quod sit

Fluxionis nomine quid intelligendum in generatione inflāmationum.

An fluentibus extra corpus humoribus reuulsio sola conueniat.

Curtij error notatur.

Vnde Gal. in fluxu sanguinis è naribus, vel vtero, solis cucurbitulis, & frictionibus sæpè est contentus: quod non faceret, cum in vtero sit inflammatio. Sanguinem enim mitteret ex cubito. Atqui venæ sectio magis reuellit quàm cucurbitulæ, vt omnes nouerunt, & Gal. contrà Erasistratum scribit. Ex quibus quidem patere puto, in fluxionibus vehementioribus reuulsione: in languidioribus verò deriuatione vtendum esse. Quod verò reuulsio etiam adhibenda sit, vbi quiescunt humores, sed tamen fluere solent in aliquam partem, Gal. docet in lib. de venæ sectione, vbi scribit easdem venas secandas esse in præseruatione, quæ in principio affectus secantur. At in principio inflammationis iubet in libro decimotertio Methodi reuellendum esse ad distantissima. Idem ergo faciendum in præseruatione. Id quod etiam in libro de natura humana apertè scribit, & id quidem optima ratione. Idē enim est humor, qui in præseruatione, & præsente iam affectu reuulsione eget. Differunt duntaxat, quòd in vno casu fluere nondum incipiat. Itaque si in vtroque fluxionem intercipere volumus, & hunc solum scopum nobis proponimus, eadem quoque vena secanda erit. Cæterum adhiberi etiam reuulsionem parti affectæ ad reuellendum humorem, qui in partis laborantis venis continetur, ex Gal patet, qui laborante occipite, iubet venam tundi in fronte ad reuulsionem in Aphorismo sexagesimo octauo libri quinti: At istæ nō sunt simpliciter dictæ reuulsiones, sed vt idem testatur tex. nono secundi commentarij sexti Epidem. quæ quidem fieri debent non ab initio, sed posteaquam aliæ præcesserūt, quæ cursum humorum procul auerterunt. Tunc enim humorem, qui fortè fluit ab anteriore parte, vel potius a vertice capitis in posteriorem per huiusmodi venæ sectionem reuellimus & sistimus. Iam verò quod humoribus receptis in substantia partis Gal. aliquando adhibeat reuellentia, possum ex eo probare, quòd scribit in libro. 4. de uictu acutorum tex. 31. scilicet medicamenta attrahentia ceruici circumposita in angina crassum & viscosum humorem, qui in partem iam decubuit, reuellere: & optimè quidem. Nam ab externis partibus humorem compulsum in internas, ad illas retrahit. Hoc enim est reuellere, reuocare humores ad suā originem, a qua moueri cœperunt. Quo quidem intellecto euanescunt, vel omnes, vel certè plurimæ quæstiones, quæ de reuulsione & venæ sectione a recentioribus temerè sunt agitatæ. Nunc de deriuatione agendum est. Est autem inquit Curtius deriuatio, motus, qui fit ad latus humoris fluentis. Propterea sanguinis missionem, quæ fit in cubito, inflammato latere, dicit esse reuulsiuam, & deriuatiuam: reuulsiuam quidem eò, quòd materiam a phlegmone ad venas paruas, a paruis ad magnas, ad contrarium scilicet sui motus trahat: Deriuatiuam vero, quia (inquit) materia, quæ per venam cauam ascendens ad partem dextram pectoris mouetur, ad dextri cubiti flexum trahitur. Qua quidem in re multos committit errores. Nam vt omittam alios locos, hic Galenus apertè testatur deriuationem fieri ad vicina. Inter vicinas autem partes quædam sunt ad latus, aliæ subiacent, aliæ incūbunt alijs. Nam cum ab vtero ad vesicam, & intestina fit deriuatio, non ad latus ea fit: cum partes istæ sibi incumbant, cum vero secatur vena in poplite dextri pedis in affectu inguinis sinistri, ad latus fit deriuatio: quod etiam contingit, cum humorem per narem dextram fluētem, per sinistram deriuamus, & econtrà. Deinde si eo authore primum motum humoris ignoramus, quomodo poterimus lateralem motum illi opponere. Absurdum item est credere, pleuritides fieri ascendente, vel descendente sanguine per venam cauam, ut iam diximus. Addo quòd ille per easdem venas velit extrahi a loco affecto humorem reuellendo & deriuando. Nam reuulsio eosdem quidem canales exigit, quia contrarium motum priori molitur, At deriuatio, quæ vicinum motum opponit, vicinum canalem postulat: id quod planè ostendit vocabulum Græcum παροχετεύειν, & Latinum deriuare, quod est ex riuo ducere in alios canales humorem: vt in pratis irrigandis apparet, cum ex flumine, vel ex riuis, multos riuulos trahimus, & ex illis alios minores, vt aqua per omnes prati partes spargi posit. Clara quoque est Galeni de hac re sententia in sexto libro Epidem. tex. septimo commentario secundo, vbi inquit deriuationem solet Hippocrates nominare, quando humores, qui per non conuenientem regionem ferri incœperunt, ducimus non per eam, nec per remotissimam, sed per aliam propinquam. Adhæc cum per eandem venæ sectionem dicit fieri reuulsionem, & deriuationem, Galeno repugnat, qui scribit reuulsionem esse faciēdam ad distantissimas partes: deriuationem verò ad propinquas: Idem autem respectu eiusdem loci affecti, non potest esse propinquum & remotum. Prætereo quòd vni & eidem humori reuulsionem & deriuationem tribuat, nempe ei, qui in uenis partis affectæ continetur,

An humoribus quiescētibus debeatur reuulsio.

Reuellatur ne humor in parte affecta contētus.

De diffinitione deriuationis Curtij opinio confutatur.

Deriuationis nomen.

Reuulsionē & deriuationem non fieri per easdem uenas.

A tur. Nam textus est clarus in decimotertio Methodi in principio inflammationum reuellendum esse quod influit: quod vero influxit, deriuatione tolli per vicinas partes, aut ab ipsamet parte affecta esse euacuandum. Cum enim triplex sit humor in generatione inflammationis, vt antea ostendimus vnus, qui in via est, & nondum in venas partis incidit: alius, qui in illis iam est receptus. Tertius, qui ab illis venis in partis substantiam est sparsus, hic inquit Gal. in venas amplius redire non potest, sed in lateris inflammatione per sputum, & localia remedia ducitur. Ille vero qui adhuc est in via, eget reuulsione. Qui vero in venis partis est, deriuatione, vt author est Gal. qui & alibi passim docet recentes affectus reuulsionibus egere: inueteratos verò deriuatione, & localibus præsidijs. Ac dicit quidem in secũdo de victu acutorum & alibi, sectionem venæ reuellere & euacuare, non autem reuellere & deriuare simul: quoniam hoc fieri non potest, vt eundem per vicina, & contrarium per distantes partes motum faciamus. Verum, vt ab omni parte reuellere: ita deriuare semper

B non possumus. Nam in omnes partes venæ quidem feruntur, per quas retrocedere possũt fluentes humores. At non omnes partes alias habent vicinas, quæ canales ducant ab affectis, in quos recipi posit noxia parti laboranti materia. Hoc quoque prætereundum non est, Galenum aliquando inter reuulsiones ponere, quæ rectius inter deriuationes essent collocandæ, veluti cum scribit in sexto libro Epidemion commentario secundo tex. 31. oculorũ fluxiones ad palatum per acria remedia reuelli, & ad nares. Nam cum ad contrarium motum, & partem mittentem non ducantur humores, sed per vicinas euacuentur, constat deriuationem, & non reuulsionem tunc fieri. Nunc verò de humore agendum est, cui conuenit deriuatio: is autem primum est, qui leniter fluit: non quod illi etiam non debeatur reuulsio, sed quod pariter deriuatio aptè succurrat, ut in muliebri fluxu, & dissenteria diuturna facere solemus, dum per vrinas noxios humores deriuamus: vbi reuellentia, quæ brachijs & superioribus partibus admota fuerant, fluxiones penitus compescere non potuerunt.

Reuelli & deriuari simul nõ posse.

Reuulsiões & deriuationes aliquãdo Gal. confundere

De humore cui debetur reuulsio.

C Vbi uerò ualidæ fluxiones sunt, tunc non deriuationibus, sed solis reuulsionibus relinquitur locus. Cæterum quiescentibus humoribus, fluere tamen solitis, etiam reuulsiones potissimum opitulantur. Non obsunt tamen in aliquibus affectibus deriuationes, quæ fiunt iuxta partem mittentem: ueluti si uterus humores & uapores mittit ad caput, non solum euacuationes, quæ per ipsum uterum fiunt, & ad illum tanquam ad originem fluxionis humores trahunt: sed etiam euacuatio, quæ fit per uesicam & intestina, prodest. Illud uerò quod scribit Gal. in decimotertio Methodi, deriuandum esse, quod inflammationem iam facit, siue, quod clarius scribit in secundo ad Glauconem humorum qui iam membrum obsederunt, deriuationem medelam esse, mihi suspectum est. Nam quod iam est sparsum per partis substantiam, dimoueri non potest, ita ut assumi rursus posit in uicinos aliquos canales. Quare illud (meo iudicio) non deriuatione amplius tolli potest, sed solum per localia

D auxilia. Propterea quod alibi etiam idem author scribit, inueteratos affectus deriuatione tolli, ad inueteratas solùm fluxiones, aut humores contentos in cauitate partium trahendum est: non autem ad inflammationes ipsas, aut alios tumores pertinet. Credo & illud etiam patere, ubi reuulsione, & deriuatione opus est, prius reuellendum esse, quàm deriuãdum. Nam fluxionem sistit reuulsio: deriuatio uero, si Galeno credimus, tollit quod influxit: Illud autẽ causæ ad id rationem obtinet: quare illi prius succurrendum, quod & Galenus in decimotertio Methodi in curatione inflammationis apertè docet: etsi hoc præceptum euertit in secundo de uictu acutorum, ubi scribit agens de pleuritide consilium medici esse in acutis præsertim morbis euacuare magis a parte affecta, quàm ab alijs. Nam si hoc fit, non fluxionis primum remedium quærimus per reuulsionem ad distantissima, vt in Methodo censet, sed euacuationem humoris iam inflammationem circũstantis: ex quo

Gal. opinio non recipitur quòd deriuatio conueniat humori occupanti membrum.

E loco Curtius deceptus fuit, cum in generatione inflammationum etiam authore Hippoc. prius deriuandum, quàm reuellendum censet. Nam etsi scribendo in Epidemijs præponit Hippoc. deriuationem reuulsioni: tamẽ cum ait statim reuellendum, admonet quid prius faciendum sit. Nec illud quidem, quod Galenus scribit in acutis morbis esse prius & magis a parte inflammata, quàm ab alijs euacuandum, recipiendum est alia ratione, quam superius etiam annotauimus, quòd scilicet medicina præcipiat omnes singularum partium affectus si fieri potest, citissimè curandos esse: sed quoniam in nullis morbis, & in nullis partibus inflammatis, prius euacuare possumus, quod inflammationem facit, quàm humorem, qui adhuc fluit, ideò communis est omnibus in hoc curandi ratio. Iam uerò quod scribit

Gal. opinio non recipitur de euacuatione a parte affecta inter initia inflãmationis.

Gal.

Gal. in secundo ad Glauconem tum reuulsionem, tum deriuationem fieri per communes venas, rectè dictum est. Nam hoc præsertim in deriuatione spectandum est: quippe cum in reuulsione impetus humorum per occultos meatus sibi viam pariat, & quia per eundem canalem retrocedendo fit: deriuatio verò cum duos vicinos canales exigat, meritò communitatem vasorum requirit. Rectitudinem autem sola reuulsio postulat, per quam fluunt & refluunt, retroceduntque humores: in vna autem parte corporis dextra inquam, vel sinistra non est facile reperire vicinos canales, qui inter se communicent, ita vt ex vno in alium assumi & transfundi possint humores. In medio vero corporis situ inueniũtur partes, quæ secundum situm superiorem, & inferiorem deriuationes admittunt per rectitudinem, vt in vtero, vesica, & intestinis apparet. Cæterum in vtroque crure optima fit deriuatio mutua: propterea quod illorum venæ ab eadem diuisione, quæ fit in inguine, ducuntur. Quare quod Gal. scribit affecto vno crure venam in alio secandam esse, hoc ad deriuandam, & nõ ad reuellendam fluxionem pertinet, vt satis ex supradictis patere puto. Atq; hæc quidẽ sufficiant de eo, quod Gal. hic prægnantibus his verbis scribit, reuellere ad longinqua, deriuare verò ad propinqua. Ex quibus benigni lectores nostrum, vt spero, laborem agnoscent, & comendabunt; ex quo non solùm ea, quæ variè a Gal. de hac re traduntur, intelligent, sed etiam sese extricabunt a recentiorum labyrinthis, qui de venæ sectione in pleuritide, & alijs malis perperam scripserunt, quod numquam spectauerint, quid rei natura in hac re postulet, sed quid antiquiores nobis tradiderint sæpè sine iudicio & ratione.

Per cõmunes venas reuellẽdum & euacuãdum.

Rectitudinem in deriuatione nõ requiri.

Quæcumque huiusmodi curant dispositionem, causas salubres appellamus, sic utique insalubres, quæ adaugent, & neutras, quæ nec obsunt, nec iuuant. Posset vero quispiam neque omnino causas appellare, quemadmodum maior pars sophistarum, qui rerum quidẽ differentiam inuenire contemnunt, plurimum vero temporis in nominibus conterunt: contrà quos in aliis uberius disseruimus, ac pars quidem artis præseruatiua talis est.

Nulla necessitas cogebat Gal. vt hæc scriberet. Nam ex superioribus satis constabat, quid esset in his causa salubris & insalubris, & quod has fugere oportet, illas verò quærere, nisi fortè harum mentionem, & repetitionem facere voluerit, ut nouam quandam neutrarum causarum significationem traderet. Neutras enim causas hic vocat, quæ neque lædũt, neque iuuant. Quæ significatio anteà cum neutri omnes modos enarraret, non est comprehensa. Ridenda verò est hoc loco Acachiæ interpretatio. Nam quod Gal. scribit neutras causas uocari, quæ nec iuuant nec lædunt, interpretatur, quæ neutrum statum inter sanitatem & morbum seruant. Quo modo enim quæso non iuuant, aut nocent causæ, quæ neutrum statum fouent, aut eum lædunt. Quod enim aliquid iuuat, uel offendit, utique illud iuuat & lædit. Præterea cum Gal. de salubribus & insalubribus causis hic agit, eas non refert ad sanitatem & morbum, ut hic putat: sed salubres uocat causas, quæ affectiones, de quibus hoc loco agit, nempe eas, quæ præseruationi subijciuntur, emendant, ut satis Galeni uerba ostendunt. Itaque neutras causas etiam refert ad eundem statum, & ideò neutras vocari scribit, quòd nihil conferant ad lædendam, uel iuuandam huiusmodi dispositionẽ. Ridiculum uero & illud etiam est, quod hic Acachias hoc loco cacat, nempe neutra cõprehendere omnes affectiones, quæ sunt inter salubres & insalubres simpliciter, & ut nunc, siue ut ille perperam habet in præsentia. Sed de hoc errore antea in primo libro egimus. Cæterum non explicat Gal. in quo genere contineantur, quæ nullam habent uim iuuandi aut lædendi statum, de quo agit: An illa sunt, quæ sunt ei similia in eodem gradu. Cum enim, quæ talis naturæ sunt, nullam mutationem in ea affectione pariant, meritò nec illam iuuãt, aut lædunt. Illius etiam generis dici possunt esse, quæ nullam uim habent agendi in nostrum corpus. Hæc enim etiam neutra sunt, quod nec iuuare nec obesse possint. Quod uero rursus scribit quosdam nolle hæc causas appellare, non est referendum ad causas salubres & insalubres, sed solùm ad has neutras. Illas enim nemo non appellaret causas, has uero nullus rectè dicet causas esse, ut quæ nullam agendi uim habere dicantur. Propterea, qui ita sentiunt, sopihstę non sunt appellandi, siquidem uerborum proprietatẽ obseruant.

Acachiæ opinio ridẽda.

Quæ

A Quæ autem reficit, atque restaurat, in conualescentibus, ac senibus locum habet.

Ex diuisione dispositionum corporis, & causarum salubrium relinquitur tractatio, quæ pertinet ad senes, & conualescentes, qui nec proba sanitate fruuntur, nec morbis laborant, nec perinde afficiuntur, vt hi, qui iam pullulantes in corpore morborum causas fouent: sed suam quandam habent dispositionem, quæ & propriam quandam curationem requirit, de qua hoc postremo loco Gal. agere instituit. Appellat autem hanc medicinæ partem analepticem: quam noster interpres genera liore nimis vocabulo interpretatur refectricem & restauratricem. Nam non solum hæc medicinæ pars, sed tota ipsa medicina reficit & restau-
B rat. Quare Græci aptius suis verbis hæc exprimunt, nam analiptica ea uocant remedia, quæ imbecilles uires restituunt. Et anathreptica, quæ alimento & uictu potissimum pugnant absque medicamentis aduersus corporis vitia, qualia sunt senum & conualescentium corpora: quæ certa quadam viuendi ratione refocillanda & nutrienda sunt, quod Gal. ex illorum dispositione ostendit.

Quæ uero sit horum dispositio, & a quibus præcipue causis ad naturalem reducitur habitum, in libris, in quibus de medendi arte tractauimus, abunde explicauimus, sed nunc per capita dicetur. Dispositio quidem igitur talis est, optimus quidem, sed exiguus est sanguis, atq;
C vnà cum ipso spiritus animalis, atque vitalis. Ipse uero particulæ solidæ sicciores, & idcirco eorum uires sunt imbecilliores, atque earundem ratione corpus uniuersum frigidius.

Cum dixisset conualescentes & senes egere solùm restauratione virium, & renutritione, nec id pateret verum esse, naturam status illorum inuestigat, ex qua posteà patebit, quod proposuit. Qualis verò sit illorum affectio, ait se explicasse in Methodo medendi: quod ego non memini me legisse. Nam quædam de conualescentibus ex sicco morbo in 7. Methodi ille tradit: sed illa ad omnes conualescentes trahi non possunt. Addo quod eodem loco prolixè non enarrauerit qualis sit conualescentium conditio, ut hic scribit: sed solum attingerit auxilia, quibus illi resici possunt. de senibus verò nihil etiam eo loco, sed in 5. de
D sanitate tuenda pertractat. Habet etiam quædam de statu senum, & conualescentium in Thrasybulo: sed nusquam prolixius quàm hic illorum naturam exprimit. An verò rectius iam uideamus. Illud autem in primis constare puto, quod non uideo ab alijs interpretibus notatum, ea, quæ hic dicuntur, non etiam ad senes etiam pertinere, sed solum ad conualescentes. Nam senum sanguis optimus quidem non est & exiguus, sed pituitosus, & sæpe multus pro diuersitate corporum. Senes enim scribit Hipp. & Gal. etiam, & pariter docet ratio, & experientia esse pituitosos: quare optimus nequit esse in illis sanguis. Sunt etiã senes quidam crassi, qui multo sanguine in uenis abundant. Præterea quod infrascribit, paulatim ad consueta opera redeundum esse, & cibos assumendos esse in principio humidos, in progressu verò plurimum nutrientes, solùm pertinere potest ad conualescentes. At verò nec illa, quæ hic tradit ad omnes conualescentes pertinere possunt. Nullus enim forte ex conualescentibus optimum, qualem ille dicit, sanguinem obtinent: manent enim in om
E nibus alterationes quędam ex morbis relictæ: quæ ut in solidioribus partibus, sic in sanguine, & humoribus sunt conspicuæ. Ac ut illi, qui ex acutioribus morbis exiguum habent sanguinem & spiritum, solidioresque partes sicciores: ita qui ex quartanis, quotidianis, podagra, capitis, & neruorum morbis resurgunt, contrario modo afficiuntur. Humidiores enim adhuc sunt, quàm mediocris, & naturalis illorum conditio requirat. Quinetiam eos, qui laborarunt ardentibus morbis, non sequitur corporis vniuersi frigiditas, sed potius caliditas quædam ex febrili calore relicta. Iam verò quod scribit de consumptione spiritus animalis, alibi ostendimus commentum esse: nimirum cum nullus sit huiusmodi spiritus.

Gale. contextum diligẽtius expendit.

Galeni corrigit dicta

Itaque ut morbi, qui præcesserunt, & corpora, quæ illis laborarunt, natura, & conditione A inter se discrepant, ita unus & idem non potest esse conualescentium status, qui vnicam medici tractationem postulet. Videndum igitur est, quid sit post morbos relictum, an siccitas, uel caliditas, uel frigus, aut humor superfluus, uel totius, aut quorundam solum partium imbecillitas, uel macies, aut aliud quidpiam vitiatum, & illi per propria auxilia sucurrendum: sic enim præcipitur quod est tutius, in quo nullus errare potest.

Causæ uerò salubres, quæ hanc emendant dispositionem, ut uno comprehendam capite, sunt quæcunque præsentaneum, atque securum exhibent alimentum: secundum partem autem in motibus moderatis, & cibis, potibusque, ac somnis consistunt. B

Galenus corrigitur.

Cum docuerit qualis sit dispositio conualescentium, quòd scilicet sit cum pauco & bono sanguine, atque spiritu, necnon cum siccitate solidarum partium, & uirium imbecillitate, & frigiditate corporis, nunc adfert causas huiusmodi dispositionis salubres, & illas primo generatim tradit, deinde sigillatim enumerat. Est autem inquit hoc generatim tradendum, ut studeamus citò, & tutò alere corpus. Qua quidem in re illud non ex arte præcipi arbitror, quod scribit de celeri nutritione, Nam scribit Hipp. in Aphorismis, quæ longo tempore extenuata sunt corpora, longo tempore esse reficienda, quæ breui breuiter. Quidam ergo ex conualescentibus celeri, alij tardiore egent renutritione. Rectè uerò scribit curandum esse, ut tutò corpus alatur. Nam ex crebriore, & crassiore nutritione sæpè fiunt recidiuæ: quemadmodum etiam ex vitiosis alimentis frigidis, calidis, humidis, siccis, crassis, viscidis, & putredini obnoxijs. Cæterum probam nutritionem comparabunt motus, cibi, potiones, somni inquit moderati. Adde vigilias, & animi affectiones, & excretiones moderatas, hæc enim etiam ad restaurationem corporis plurimum faciunt. C

Sunt verò motus materiæ uehicula, ambulationes, frictiones, & balnea.

Cum dixisset accommodatam viuendi rationem in conualescentibus fieri per moderatos motus, cibos, potiones, & somnos, nunc aptam materiam in singulis exponit, & primum docet ex quibus rebus moderati motus sumi possint. Vehicula intelligit gestationes, quæ fiunt nauigando, æquitando, & cum in sellis portantur conualescentes a famulis. Ambulationes & frictiones leues esse oportet, ut calorem solùm moueant, & spargant per corpus, alimentumque distribuant, non autem dissipent. Balnea ut plurimum ex aqua tepida prosunt, nisi quid œdematosum in tibijs, ut fieri aliquando solet per longos morbos sit in corpore relictum: tunc enim iuuant etiam balnea naturalia. D

Et ubi non parum se profecisse senserit, paulatim se ad consueta opera transferat.

Consueta opera appellat propria singulis officia, ad quæ, inquit, redeundum est, ubi corpus plurimum profecerit, & hoc paulatim & per interualla faciendum, præsertim si cum labore multo animi uel corporis ea vitæ munera exercentur.

Cibos autem assumat in principio quidem humidos, & concoctu faciles, nec frigidos, ac cum progressi fuerint, eos etiam, qui plurimum præstant alimentum. E

Nunc quales cibos adferre oporteat conualescentibus docet. vult autem illos esse in primis diebus humidos, & concoctu faciles, nec frigidos, posteà verò, qui plurimum nutriant. Porrò humidos statuit esse, secutus siccam dispositionem, & sanguinis inopiam, uiriumque imbecillitatem, quæ in conualescentibus relinqui scribit: humidos autem intelligere oportet actu & potentia. Tales enim & humectant, & facilè concoquuntur, citoque restituunt, quod in corpore deficit: quod autem dicit concoctu faciles, non continetur in humidis. Nam quæ plurimum nutriunt alimenta, etiam si contusa sunt, & humida, liquidaque reddita, tamen difficile concoquuntur. Nam vt Gal. in 7. Methodi scribit, quod

A quod plurimum nutrit, necessariò difficile concoquitur. Addit illos non debere esse frigidos, quoniam refrigeratum, vt ille putat, corpus sunt emendaturi. Sint ergo temperati, vel non insigni aliqua qualitate præditi. Rectè etiam illud adijcitur in progressu offerendos esse cibos plurimum nutrientes. Dicuntur autem tales esse, qui plurimum in se habent solidæ substantiæ, & non solùm aereæ, & aqueæ. Nam si solidiores partes extenuatas restaurare instituimus, post sanguinis & spirituum reparationem, vtique necesse est solidius alimentum præbere.

Plurimum nutriẽs difficile concoqui.

Potus uero opportunus est uinum, ætatem quidem habens mediocrem, in substantia autem purum, atque perlucidum, quod scilicet uel subflauum, uel subalbum existat, atque suauiter olens, gustui uero neq; B aqueum omnino, neque cum aliqua insigni qualitate, aut dulcedine, aut acritudine, aut amaritudine sentiatur.

Vinum describit aptum ad restaurandos conualescentes, in quibus sanguis, spiritus sunt consumpti, & partes solidæ sicciores redditæ, viresque imbecilliores, & vniuersum corpus frigidius, & ut cita & tuta fiat nutritio. Propterea rectè scribit illud oportere esse mediæ ætatis. Nam ut noua uina frigidiora, crassiora, & confusa quodammodo adhuc sunt: ita concoctionem turbant, & pituitosum gignunt sanguinem. Vetustiora verò anno vno, calidius & siccius reddunt corpus. Debent autem pura & perlucida esse. Hoc enim testatur, quod rectè sint confecta, & optimè expurgata à fecibus, & quod plurimum substantiæ spirituosæ optime elaboratæ in se contineant. Non referre autem putat siue vinum sit album, C siue suflauum, & si in Methodo medendi album omne frigidius esse tradit. Iocundum verò odore debet quidem esse vinum, ita tamen, vt nec rosam, nec violam, aut alium, quàm vini odorem referat. Nam quidquid extranei odoris in eo est, vitiosum esse creditur. Nec illud quidem oportet nimium esse aquosum, uel vinosum nimis. Illud enim non satis: hoc verò plus iusto calefacit & siccat. Prætereà quod dulce est, tardius nutrit, & obstructiones parit: quod verò est acre & amarum, immoderatè calefacit & exsiccat corpus. Excessus ergo omnes in potu hoc, sicut in alijs omnibus auxilijs euitandi. Quod uero mediocre est, quærendum, nisi quę relicta est in stomacho, vel in alijs certis partibus dispositio, insignem aliquam qualitatem requirat, vt astrictionem, calefactionem.

Vt autem proxime diximus, de hisce omnibus in libris de arte curandi conscriptis plenius disseruimus. Nunc enim neque omnia particula D tim recensere est nostri propositi institutum. Sed solum capitum mẽtionem facere intendimus eorum, quæ in aliis uoluminibus latius explicauimus.

Hic contextus est finis operis, in quo author repetit rationem sui instituti, vt illis satisfaciat, qui prolixum & demonstrationibus plenum docendi genus ab eo exigere possent. Nõ enim inquit ille, institui hoc in hoc opere facere, quod alibi abũde præstiti, sed solum capita rerum complecti, vt doctrinæ definitiuæ uis & ratio innotescat. Reliqua autem, quæ sequuntur, pertinent ad illius bibliothecam, quam etiam in lib. huic rei dicato, & inscripto de proprijs libris, pluribus operibus refertam instituit, adeo vt omne genus disciplinarum in ea complecti uideatur: ex quo factum est, ut nihil elaboratum scripserit. Id enim his, qui omnia ambiunt, contingere solet. Ego uerò superfluum esse puto, quæ sequuntur uel E le explicare, vt quæ ab omnibus facilè intelligi possint, uel ordinem artificiosum in hoc, vel alio catalogo librorum suorum constituere. Nam, quę diuersarum sunt facultatum in sola medicina constituenda locum certum inuenire non possunt. Quare hæc consultò prætermitto, studiososque deprecor, vt hos tantos meos labores, quos ob veritatem & ornamentum meæ facultatis suscepi, boni consulant, & gratias agant Bersano Benexiæ, optimo & docto iuueni, discipulo meo, & iam medicinæ Doctori, qui omni diligentia, studio & labore me iuuit in opere scribendo & edendo.

FINIS.

INDEX VERBORVM ET SENtentiarum : quæ in hisce commentariis uisæ sunt notatu digniores.

Axun-

con-

Disce-

E.

Elementa

G

Medici-

Mor-

Putredo

Scirrhus

simplici-

Temperiem

V

Vinum

FINIS.

Errata sic corrigito.

pag.8.B.prosilierint.p.11.A.sumemus.p.14.B.intelligo.p.14.D.intelligat.p.18.C.expositionē:p.21.B.doctrinas duas facere.p.23.D.quia docet qua uia.p.26.definitiuam.p.26. C. προς ολȣ.p.30.E.alia.p.31.E.præfatus est.p.22.B.uidebatur.p.37.B.rationali.p.45.B.arces.p.47.D.esse non desinat.p.68.E.referemus, aufer causas.p.76.E.sensu dignosci p.77.B.imperfectiores, quæ.p.81.A.superfluamque.p.91.C.sanum.p.93.D.subit.p.44.B salubre.p.97.C.profecto.p.99,D.hoc dixerim.p.102.C.remittitur, expēdit.p.104.D.sua officia, adde obire.p.133.B.videmus.p.137.C.aptè, p.149.A.sed assant.p.152.A.mitigauerit.p.153.B.similaribus.p.156. C. recedit.p.157. E. excoluissent.p.165.E.causæ autem ipsæ, p.171.A.idem nequit.p.173.C.a cerebro.p.177.Instrumentum, p.190.B.uergit ad cor.p.203.D.conuenire.p.206.D.æqualitatem duplicem.p.208. A. quot sint.p.215.C.iudicatur.p.213.D.abundanter disseruit.p.215.A.nulla habita.p.222.B in primis.p.229.C sitque si placet.p.242.B.liber aditus.p.242.D.circa imaginationem.p.244.B.à iuuantibus.p.248 B.somnos aut sopores.p.267.quia ex chylo.p.269.C.nec calorem nec siccitatem, p.273.D.tamen alleuiat.p.275.A.propterea ex semine.p.277.C.cur mutilati.p.295.A.pręmimus.p.296.A.frequēti repetitione.p.297.B.ex Gal.tractatione.p.301.E.cordi præparat.p.304.D.quæ facile.p.306.C.ueloces & crebros.p.306.C.humiditates.p.311.B.in his aerem feruidumque p.313.D.Nam ijdem sunt.p.317.E.aut actiuum.p.327.A.Aphorismi.p.327. B. hoc etiam symptoma.p.338. generique uestro.p.339.tibi dedico, rogoque.p.334.C.proponeret.p.334.D.effectrices sanitatis p.337. C.arte & auxilio.p.338.A.ne confusio in, p.345.B.oportet repleri.p.353.B.produnt.p.358.C. minus mingi.p.365.D tenue p.377.D.mendacium.p.386.E.à calore extraneo.p.396.A.calorē perimit.p.399.D.solidæ partes.p.414.A.bilis.p 416.E.plenum.p.433.E.facit.p.435.A. emplasticis.p.438. B. plus suppeditator.p.444.B.genus desidereretur.p.451.E.quocūq; modo præter naturam est, adde, sed quod prorsus.p.453.C.rascatione.p.454 C.à reuellendo tolle à.p.462.C.naturali.p.469.A.illis, ad de in.p 471.D.aliquo mutatis.p493. C.refici possuut.p.493.D.uacat etiam.

Ad Lectorem.

PERLECTO diligentius uniuerso opere, & collato cum exemplari, inuenimus plures errores, qui in prima recognitione subterfugerunt, quos hic notari operæpretium esse duximus, ut studiosi, priusquam opus legere aggrediatur illos emendare possint, quod ut facere uelint summopere rogamus, ne auctori tribuant, quod negligentia operarum commissum est: Præterea cum postrema pagella typis plena, & quodammodo nuda relicta fuerat, uoluimus hoc folio ad maius ornamentum illam conuestire.

Errata	Correcta
In epistola prima ad Principem pag. 2. uersu. 9. conflari solent,	adde linguas.
pag. 3. C. patrijs:	patris.
pag. 7. B. compendium:	compendiosum.
pag. 9. B. tantoperæ:	tantoperè
pag. 14. B. intelligio:	intelligo.
pag. 26. C. definitiouam:	definitiuam.
pag. 21. C. in qua:	in quo
pag. 30. E. alio:	alia.
pag. 31. E. pręfata:	præfatus.
pag. 31. E. enim enim:	enim.
pag. 72. E. causæ gnis:	addenda est hęc linea, causæ tertium obtinent, neutrum ex ijs posteà seruat, primo enim de corporibus, deinde de signis
pag. 73. B. accidentibus:	& accidentia.
pag. 81. A. superflua:	superfluam
pag. 82. C. vnumquidque:	vnumquodque.
pag. 85. A. simpliciter ęgrũ:	adde, quod est penitus, ægrum.
pag. 97. B. simplicite:	simpliciter.
pag. 97. C. perfecto:	profectò
pag. 97. D. latitudines:	latitudinem.
pag. 99. D. dubutatio:	dubitatio
pag. 100. D. hisque:	his qui.
pag. 109. A contrariorum:	contrariarum.
pag. 109. D. pertinent:	pertinet
pag. 117. A. neutram:	naturam.
pag. 117. A. morem:	mortem.
pag. 161. B. causæ:	causa.
pag. 168. A. semper:	adde.
pag. 168. C. docendnm:	docendũ
pag. 168. D. constitutionesunt:	constitutionis sunt.
& retinentur.	
pag. 168. E. excernuntur	adde:
pag. 173. C. peincipiorum:	principiorum.
pag. 173. C. crebro:	cerebrum.
pag. 179. A. uerrò:	uero
pag. 176. D. vnamquàmquamq;:	vnamquamque.
pag. 176. E. indiuisibiles:	indiui sibilis.
pag. 180. A. pulsiuum:	pulsuum.
pag. 180. C. connextionis:	connexionis.
pag. 180. C. maiiudinis:	magnitudinis.
pag. 229. B. 237. E. 237. D. 7.	
pag. 229. C. sitq; si placet:	sitque si placet.
pag. 231. A. quam per oculos:	quæ per oculos.
pag. 232. A. optimè affectis:	optimè affectos.
pag. 232. C. causis moderatę:	causis moderate.
pag. 233. C. transituus:	transitus
pag. 238. B. solum uera:	solum ueras.
pag. 242. B. liber additus:	liber aditus.
pag. 244. B. A iuuentutibus:	A iuuantibus.
pag. 248. B aut sapores:	aut sopores.
pag. 248. D. pituosis:	pituitosis.
pag. 249. C. qaòd:	quòd.
pag. 249. D. simularis:	similaris.
pag. 252. E. Auerreos:	Auerroes
item ingredinem:	nigredinem
pag. 255. A. succipiat:	suscipiat.
pag. 257. D. materij,	materię.
Itè in textu, vniuersam:	uniuersũ.
pag. 262. A. reparatam:	separatam
pag. 262. B. motum:	motus.
pag. 265. B. quam quidem:	adde ob causam.
pag. 265. D. quod in carne:	qui in carne.
pag. 266. A. huiusmodit:	huiusmodi.
pag. 267. D. vscera:	viscera.
pag. 279. D. accessione menstrui:	accessionis menstrui.
pag. 283. E. semine:	semine.
pag. 286. B. tardę:	tardè.
pag. 295. E. quę illæ:	quę ille
pag. 296. D. incidat:	incidit.
pag. 301. E. hic aerem:	hic enim aerem.
pag. 304. D. facila:	facile.
pag. 307. B. frigidus ut diximus:	frigidus est ut diximus.
pag. 307. D. coctiones:	concoctiones.
pag. 307. D. accessent:	acescent
pag. 308. C. æum:	æstum.
pag. 309. B. expuant:	expuunt.
pag. 309. B. sereatum:	screatum
pag. 312. D. doicusse:	docuisse.
pag. 313. D. tantum,	tantam.
pag. 314. B. partiunt:	pariunt.
pag. 316. B. effectibus exquibus:	effectibus inferre ex quibus.
pag. 318. D. ipsius non est:	ipsarum est.
pag. 318. E. mults:	multis.
pag. 321. A. delinquit:	delinquitur.
pag. 322. E. præterca:	præterea.
pag. 333. A. dedicor, ogoque:	dedico rogoque.
pag. 338. A. non explicatione,	in explicatione.
pag. 341. A. erysieplata,	erysipelata.
lepræ,	lepram.
pag. 348. A. repetamuso ptime:	repetamus optime.
pag. conueniat:	conueniet
pag. 351. D. exercendam:	exercendum.
pag. 350. D. laudant:	laudat.
pag. 352. E. aduersatur:	auersatur
pag. 353. C. quàm mediocrius:	mediocritas postulet.
pag. 353. C. perdunt flatus:	produnt.
pag. 353. E. quæ glaciem:	uacat quæ.

Errata	Correcta	Errata	Correcta	Errata	Correcta
pag. 355. B. vbi similem :	sibi similem.	pag. 410. E. inueuenerimus :	inuenerimus.	pag. 438.	opus suppeditatur: plus suppe.
pag. 355. D. sit præditũ:	præditus	pag. 411. D. studiuisse :	studuisse.	pag. 439. B. malis his:	mali his.
pag. 356. D. & inquit :	ut inquit	pag. 413. A. acquosa:	aquosa	pag. 454 C. a reuellendo :	reuellendo.
pag. 356. D. & :	ut.	pag. 414. A. vilis :	bilis.	pag. 458. B. ex defectu eminentiæ:	eminentiæ.
pag. 357. B. assurgant:	assurgunt.	pag. 414. C. agere desinunt:	a gere desinit.	pag. 471. D. mutati:	mutatis.
pag. 357. E. debent :	debeant.	pag. 415. C. qua ex sit actu:	quæ sit actu.	pag. 479. C. doueritque modos:	docuer itque.
pag. 358. C. mingij :	mingi.	pag. 418. E. humoribus plenam:	humoribus plenum.	pag. 479. D. emplastra au autem:	tolle au.
pag. 360. E. generis :	genus	pag. 419. B. in nobis uerũm :	in nobis uerum.	pag. 479. E. sanguinis:	sanguinis
pag. 364. D. lasciuiunt:	lasciuiunt	pag. 422. B. tedita :	reddita.	pag. 485. C. hoc modo enim :	hoc modo non.
pag. 365. D. brachis:	brachijs.	pag. 424. E. quam :	eam.	pag. 486. E. humorea quo :	humore, à quo.
pag. 377. B. serotum :	scrotum.	pag. 431. D. aglutinatonem :	agglutinationem.	pag. 493. C. attingerit:	attigerit.
pag. 377. D. mendancium:	mendacium.	pag. 432. B. quud :	quod.		
pag. 380. E. procatacticas:	procatarcticas.	pag. 433. E. quod nunc faciat:	hoc faciat.		
pag. 382. C. in rem :	in re.				
Item remedica:	remedia.				
pag. 383. C. cosequi :	consequi.				
pag. 389. E. aristotelis:	Aristoteles				

